

R E R V M
MOSCOVITI-
CARVM AVCTORES

V A R I I:
VNVM IN CORPVS
NVNC PRIMVM CONGESTI.

Quibus & Gentis HISTORIA,
continetur:

*ET REGIONVM ACCVRATA
D E S C R I P T I O.*

Additusest INDEX rerum & verborum in primis notabilium copiosus.

F R A N C O F U R T I
Apud hæredes Andreæ Wecheli,
Claud. Marnium & Ioan. Aubrium.

M. D C.

NOB. V.

D. MARQVARDO FREHERO

SERENISSIMI ELECTORIS

PALATINI CONSILIARIO

S.

Tibi potissimum inscribere hæc digesta visum est, V. CL. multas ob causas. Nam & tu in iis es, qui rem literariam & typographicam adiuuant strenue: & tibi valde probari operam eorum cognouimus, qui sparsos libellos cogunt in vnum, ne pereant: & ad hoc opus, contulisti vltro nunquam editam historiam Anglicæ navigationis. Multum de-
Seneca
bet publica res iis qui nauigant & labores peregrinationis longissimæ una mercede perpetuantur, cognoscendi aliquid abditum remotumq;. Absque iis esset, non solum ius illud, omnia complexum, societatis humanæ, angustos intra terminos clauderetur: sed & quæ natura spatium & passim miracula eduxit, & exposuit, vt in iis & ex iis, Naturæ auctorem contemplemur DEVM, laterent plerisque omnes, genti ipsi suæ vix cognita. Multum, inquam, illis debet Respublica. Debet & non leuiter iis qui edunt, qui publicant per antiquitatem vel negligentiam deperdita; aut nouiter vel reperta, vel conscripta. Etenim

Paullum sepulta distat inertia,

Celata virtus. —

Sed quæ hic congestimus, hæc sunt.

Magni MOSCOVIÆ Ducis genealogiæ brevis epitome, ex ipsorum manuscriptis annalibus excerpta: edita Colonia apud Maternum Cholinum.

Rerum MOSCOVITICARVM Commentarii, Sigismundi Liberi Baronis in HERBERSTAIN, &c. Editi à Io. Oporino Basileæ, & alibi.

Pag. 1.

Pauli IOVII Nouocomensis, de legatione BASILII Magni Principis MOSCOVIÆ liber: in quo situs Regionis, Religio, mores, & causæ legationis referuntur. Editus Basileæ sapius & alibi.

pag. 118.

MOSCOVITARVM Religio, auctore Ioanne Fabro. Editi Basileæ & Spira.

pag. 130.

ANGLORVM nauigationem ad MOSCOVITAS, nunc primum damus ex bibliotheca tua.

pag. 142.

D E D I C A T I O.

Omniū Regionum MOSCOVIÆ Monarchæ subiectarum, morum & religionis descriptio & gesta, tyrannisq; Iohannis Basilidis, ex Sarmatia ALEXANDRI GWANINI Veronensis edita Spira à Bern. Albino anno 1381. pag. 154.

De MOSCOVIA, Matthiæ à MICHOVIA, desumpta ex corpore historię Polonicæ Io. Pistorii, edito Basileæ ab H. Petri, anno 1582. pag. 206.

Historia belli LIVONICI, quod gessit magnus Moscovitarum Dux auctore Tilmanno Bredenbachio edita Duaci, anno 1564. pag. 210.

Ioannis BASILIDIS, Magni MOSCOVIÆ Ducis vita, conscripta à Paulo Oderbornio edita Vitebergæ anno 1585. pag. 240.

Reinoldi HEIDENSTENII secretarii Regii de bello MOSCOVITICO, quod STEPHANVS Poloniae Rex gessit, Commentariorum Libri VI. editi Basileæ à Cunrado Waldkirch, anno 1588. pag. 325.

Hæc sunt, V. CL. quæ nunc damus, parati addere quæ sese offerrent in posterum, aut eruta è bibliothecis, aut nupere composita. Hic vero, honori familiæ illustris HERBERSTENIÆ, iudicauimus addendas epistolas Imperatorum, Regum, Principum, scriptas super legationibus quas obiit frequentes, huius historię Princeps, Sigismundus Herbersteinus Baro: eo maxime quod nobis & Viennæ & Pragæ visus & cognitus, insigni prudentia & humanitate V. ILL. FELICIANVS, Baro itidem Hebersteinus: & familiæ huius nomen hoc postremo bello Turcico, singulari virtute inclaruit. Vale V. CL. & nos ama.

*Nob. prest. suæ
studiofissimè.*

Claudius Marnius.
&
Iohannes Aubrius.

MAXIMI.

MAXIMILIANVS DIVI-
NA FAVENTE CLEMENTIA: E. ROMANO-
RVM IMPERATOR SEMPER AVGVSTVS &c. NOBI-
li, fideli nobis, dilecto Sigismundo de Herberstain Consiliario,
atque Oratori nostro apud Sereniss. fratrem nostrum
Charissimum omnium Rhutenorum
Dominum.

NOBILIS, fidelis, dilecte, Quoniam olim Petrus Maraxi, Quem tibi in presenti
legatione in collegam adiunxeramus, aduersa valetudine in itinere oppressus interit.
Illi propterea nobilem fidelem nobis dilectum Vitum Strein consiliarium nostrum
substituimus. Tibi significantes, illum cras à curia nostra discessurum. Qui in patriam
prius licentiam à suis potendi gratia proficietur, atq. illuc te quanto celerius poteris
sequi maturabit. Quod ut tanto prudentius te in negotiis nostris gerere valeas, non
ignotum tibi esse volumus. Datum in Oppido nostro Aduerbia die X. Martii, Anno Domini M.
D. XVII. Regni nostri Romani XXXII.

Commissio Cæsareæ
Maiestatis propria.

NOS CAROLVS DIVINA FAVENTE CLEMEN-
TIA E. ROMANORVM REX, F. IMPERATOR SEM-
per Augustus, ac Hispaniarum, vtriusque Siciliae & Hierusalem &c. Rex, Archidux
Austriae, &c. Serenissimo ac potentissimo Principi Domino Francisco Regi Franciae
&c. Fratri nostro Charissimo Salutem & fraterni amoris continuum incrementum;
ac vniuersis & singulis Principibus Ecclesiasticis & Secularibus, Archiepiscopis, Epi-
scopis, Ducibus, Marchionibus, Comitibus, Baronibus, Capitaneis urbium & arcium
praefectis, Gubernatoribus & vice Dominis, Iudicibus, Rectoribus, Burgimagistris,
Contulibus, Ciuibus & aliis quibuscunque Officialibus &c. nobis ac sacro Imperio
mediate vel immediate ac quacunque ratione subditis & fidelibus dilectis cuiuscun-
que status, gradus & dignitatis existant ad quos praesentes peruenierint, Gratiam no-
stram Cæsaream & omne bonum.

CUM in praesentiarum in Germaniam reuertantur Fideles nobis dilecti Sigismundus
de Herberstain, Eques aureae militiae, & Iohann. Hofman Oratoris ducatus nostri Sty-
riae, & illis cupiamus iter tutum & securum ubique patere, rogamus Serenitatem V. & vos
supra scriptos hortamur omnes, subditis vero districte precipiendo mandamus quatenus
sub poena indignationis nostrae & alia arbitrio nostro imponendis praedictos Oratores
die nocturne, tunc, libere & secum per omnia & quacunque loca terrestria & aquatica cum
Equis, Mulis onerariis, & pecuniis, & aliis rebus suis omnibus absque alicuius oneris realis vel perso-
nalis re, redire stare & morari permittatis, & ab aliis permitti faciat, saltem in eo nobis rem gratam.
Subditi vero nostri in eo expressam voluntatem nostram executuri, harum testimonio litterarum manu
nostra subscriptarum, & sigilli nostri à tergo munimine roboratarum. Datum Molendino Regio die
decimo septimo Mensis Decembris, Anno Domini M. D. XIX. Regnorum nostrorum Ro-
mani ac electionis Imperii primo, aliorum vero omnium quarto.

Carolus

Ad mandatum Cæsareæ
& Catholicae Maiestatis
proprium.

Hannart.

**SERENISSIMO AC EXCELLENTIS-
SIMO PRINCIPI ET DOMINO, DOMINO LV-
douico Hungaria & Bohemia &c. Regi, Marchioni
Moravia &c. Domino obseruandissimo.**

SERENISSIME Rex, Excellentissime Princeps & Domine, Domine obseruandissime, Post humillimam commendationem. Cum iam pridem nomine Cæsareæ & Catholicæ Maiestatis ad Maiestatem vestram magnificos viros Iohannem Maraxi & Sigismundum de Herbertstain, Equites Cæsareos, Contiliarios & Oratores destinauerimus, illis iniunximus nonnulla præfata Cæsareæ & Catholicæ Maiestatis nomine Maiestati vestræ referenda, Quæ ut ab eis intelligere & in iis plenam eis adhibere fidem dignetur, Maiestatem vestram etiam atque etiam rogamus, nos illi humillime commendantes. Datum in Ciuitate Imperiali Augusta die VII. Mensis Septembris, Anno Domini M. D. XX.

E. Maiestatis vestræ

Deditis.

Sacra Cæsaris & Catholicæ Maiestatis
Iocumtentes & Gubernatores super-
mi omnium Prouinciarum Austriae.

Matthæus Cardinalis & Archiepiscopus
Salzburgensis & B. Episcopus Trident. &c.
Michael Freyherr zu Wolkhenstain,
Georg. Heitzu Fismian. Et alii.

**LVDOVICVS DEI GRATIA REX HUNGARIÆ ET
Bohemia &c. Vniuersis & singulis Principibus, Ecclesiasticis & secularibus, Ducibus, Mar-
chionibus, Prelatis, Baronibus, Comitibus, Castellanis, Nobilibus, ipsorumq; officialibus, Item
Ciuitatibus, Oppidis, Villis, earumq; & quarumcunq; communitatum & locorum, Restori-
bus nec non Iudicibus & Villicis, ac alterius cuiusvis status & conditionis, & omnibus vbiuis
constitutis & commorantib. presentis visuris fratribus amicis & beneuolis nostris, salutem &
paratam complacendi voluntatem, subditis vero nostris, gratiam nostram Regum &
omne bonum.**

PROFICISCUNTUR ad Serenissimum Principem dominum Sigismundum Regem Poloniae patrum nostrum charissimū, Spectabilis & magnifici Leonhardus, Comes de Nugarolis, & Sigismundus de Herbertstain Cæsareæ Mai. ac Serenissimi Archiducis Austriae fratrum nostrorum charissimorum Oratores. Quos ut tutius & securius ire & redire possint vestris amicitiiis cōmendātes rogamus easdem. Subditis vero nostris firmissime mandamus, ut dum & quādo præfati Oratores, præsentium videlicet ostensores, vna cū familiaribus ipsorum ad vos vestrasq; terras, tenutas, officia, honores, officiolutusq; ac vestri in mediū & loca quæcunq; peruenierint: eosdem honorifice & beneuole excipiat & tractetis vna cum familia & hominib; atq; aliis omnib; reb; ipsorum vbiq; libere & pacifice & absq; omni impedimēto & exactione, tāū eūdo quam redeundo dimittere & dimitti facere velitis, ob Cæsareæ Maiest. ac nostri iurātū. Subditi vero nostri in odīs omnibus debeant & teneantur. Prouidentes eidem vbiunque opus fuerit & securo & saluo conductu vsque ad loca opportuna. Præsentem autem postea in lecturam vbiq; reddi volumus præsentanti. Datam Budæ feria quarta proxima post festum Circumcisionis, Anno eiusdem M. D. XXVI.

Ad mandatum proprium
Regiæ Maiestatis.

FERDI

**FERDINANDVS DEI GRATIA PRINCEPS
ET INFANS HISPANIARVM, ARCHIDVX AVSTRIÆ, DVX
Burgundia &c. Imperialis locumtenens generalis &c. Nobili & fidelibus nobis dilectis Leonhar-
do, Comiti de Nugarolis ac Sigismundo de Herberstein. Equiti aurato sacrae Casarea Mai. ac
nostrae ad Serenissimum Principem Moscovitarum Consiliariis & Oratoribus.**

NOBILIS & fideles dilecti, literas vestras de decima praesentis ex Vienna legi-
mus: ex quibus cognouimus, Quae apud Sereniss. Regem Hungariae & Bohe-
mia &c. Sororium nostrum colendissimum tractastis. grata autem fuit nobis
huiusmodi significatio & vestra diligentia quae intercessit: maxime, quod de pa-
cis conditionibus inter Polonum & Moscum, ac deinde de communi intelli-
gentia, si pax ista sequeretur disputatum & conclusum simul fuerit de mittendo
à serenitate sua Oratore ad Polonum. Hortamur vos ut quemadmodum cepistis fungi probe
officio vestro, ita id continuare velitis. Non solum nos admonendo de his, quae in tractationibus
eueniunt, sed etiam quae in ista protectione vobis occurrunt & referuntur. Quando etiam ex in-
certo rumore quandoque utilitas capitur. Datum Augustae die XXIII. Men. Ianuarii, Anno
Domini M. D. XXVI

Ad mandatum Serenissimi Domini
Principis Archiduci proprium.

**FERDINANDVS DEI GRATIA PRINCEPS ET INFANS
Hispaniarum, Archidux Austriae, Dux Burgundiae &c. Imperialis locumtenens
generalis &c. Nobili, sincero & Magnifico fideli, nobis dilectis Leonhardo Co-
miti de Nugarolis sacrae Cæs. & catho. Mai. &c. ac Sigismundo de Herber-
stein Equiti aurato Consiliariis & Oratoribus nostris ad Sere-
nissimum Principem Moscovitarum.**

NOBILIS, sincere & Magnifice fideles, dilecti, Respondimus ad literas vestras, quae ex Bu-
da & Vienna ad nos circiter dominicum natalem dedistis, & singulariter ad tuas Sigis-
munde, proximioribus etiam literis. Quoniam dubia quae ex contextu instructionis colle-
geras, id exigere videbantur. Cum autem interea Caesar ad nos non modo plenus
mandatum, de quo ad nos mittendo vos prius admonimus, transmiserit, sed etiam ad quaedam à
Majest. sua per nos requisita, taliter responderit, ut iam summa tractandorum nobis deman-
data existat. sicut ex adiuncto literarum Majest. sua exemplo clarius cognoscetis. Nosque iam
dilecto mandato recepto, conforme in personam tuam, Sigismunde, expediuerimus, in praesentiarum
eadem mandata, Quo munitiones iam reliquum iter, & tractationem, prosequi possitis, ad
vos mittimus, quae nostro Iudicio, sunt perquam ampla, & ad omnem occasionem opportunam de-
feruentia. Adeo quod deinceps non sit opus vobis, ex Mosconia pro nostro consensu requirendo, licet
hunc in instructione reservauerimus, ea duntaxat ratione, ut nihil precipitanter, inconsulto Casare,
concluderetur. Qui cum plane conquiescat in dispositione & voluntate nostra, iam vestrarum par-
tium erit, ut habita ratione qualitate personarum, rerum ac temporis, super commissis & iniunctis vo-
bis rebus, tali prudentia & dexteritate singula perficere curetis. Et praecipue ubi ad summam rem,
hoc est, conclusionem deveniendum est, iam pro Cæs. Mai. quam pro nobis id iocum impendetis, efficiat-
is, & pro virili constitutis, quod opportunius & conducibilius fore visum fuerit, sicut plene in vos cō-
fidimus. Nos nihilo tamen minus, si quando commode fieri poterit, de rerum successu admoneratis. Da-
tum Augustae die XXI. Mensis Februarii Anno Domini M. D. XXVI.

Ad mandatum Serenissimi Domini
Principis Archiduci proprium.

CAROLVS DIVINA FAVENTE CLEMEN-
TIA ELECTVS ROMANORVM IMPERATOR SEMPER
Augustus, ac Germaniæ, Hispaniarum, vtriusque Sicilię, Hierusalem
&c. Rex. Serenissimo Principi domino Ferdinando Infanti Hispa-
niarum, Archiduci Austrię &c. fratri nostro charissimo salu-
tem, & fraterni amoris continuum incrementum.

SERENISS. Princeps, frater charissime. Quæ vestra Ser. communibus nostris Ora-
toribus ad Ruthenorum Principem missis in mandatis de ait, cum nil sit quod in eo pra-
terea desiderari possit, plurimum laudamus & approbamus. Placent & nobis non minus
Oratores ipsi, cum natalibus clari, tum propriis virtutibus egregijs, animi docibus or-
nati, singulari ad hoc rerum gerendarum peritia præditi. Quodq; aliter apud quosdam
Cesarē Maximilianum Dominum & Auiū nostrū felici memoria codi legationis munere functū,
& toti hinc, quod reparamus Rutheno fœderi & negotio Auspex fuerit, ipsaq; fundamenta tegerit, ita
ut nemo in eo sibi nedum non præferri, sed ne conferri quidem possit. Quo fit, ut rebus hīs per vestram
Serenitatem tam prudenter, tam graviter & exaltè consideratis & expensis non dubitemus omnia suc-
cliciter successura. Cui itaq; mandatum ad hoc nostrum ex animi sui sententia remissimus, in quo nil
aliud immutauimus, quam vnum articulum, qui se ad instructionem referens, totius mandati vim &
nervum illuc conferebat. quem tanquam minus necessarium è medio tolli maluimus, quam ut ob id
ansam porrigi partibus inuestigandi nostri animi & mentis arcana qua instructioni, & plurimum
liberius inferuntur, Oratorumq; fidei & ingenio ex rerum & negotiorum statu & variatione tractan-
dis seorsum tutius committantur. Alia vero de quibus certior fieri cupit vestra Serenitas siue cum
Polonia Rege siue Muscorum Duce, vel cum ipsorum altero seu confecta prius, vel etiam secreta, & de-
sperata inter eos pace agenda & tractanda omnia vestra Serenitatis summa prudentia & voluntati
integre reservare & commendare voluerimus, ut id totum quemadmodum vrig, nostrum rebusq; isthic
nostris omnibus habita rei, loci & temporis ratione, opportunius consultissq; fore visum fuerit, libere
perpendere, dirigere, agere & perficere possit. Quod nobis æque aq; vestra Serenitati iucundum gra-
tūq; erit. Et valeat vestra Serenitas quam felicissime. Datum Civitate nostra Tolosi die deci-
ma Januarii Anno Domini M. D. XXVI. Regni nostri Romani septimo.

Vest. bonus fiat,
Carolus

W Brantner.

FERDINANDVS DEI GRATIA PRINCEPS ET INFANS
Hispaniarum Archidux Austrię, Dux Burgundię &c. Magnifico fideli,
nobis dilecto Sigismundo de Herberstein Equiti aurato Con-
siliario & Oratori nostro in Moscouia.

Magnifice fidelis, dilecte, post literas & scripturas tuas, quas ad nos una cum collegatis
dedisti super rebus quarum gratia nunc agitis in Moscouia, legimus etiam illas literas
tuas prius, quas fuerunt nobis grata, tuamq; diligentiam admodum probamus, Ca-
pientes ut dum poteris nos de quibuscunq; occurrentiis admoneras, & hoc studium
tuum continuis. Cui nos vicissim omni gratia & favore respondebimus, ubicunq; se
ocasio obtulerit. Datum Spira die XXI. Julij Anno Dom. M. D. XXVI.

Ad mandatum Serenissimi Domini
Principis Archiduci proprium.

SIGISMVNDVS DEI GRATIA REX POLONIÆ, MAGNVS DVX LI-
thuaniz, Ruliz, Prussieque, &c. Dominus & hæres &c. Magnificis Leonhardo Comiti
de Nugarolis & Sigismundo de Herberstein Casareæ Maj. & Serenissimi Principis
Ferdinandi in Moscouia Oratoribus & Consiliariis sincere nobis dilectis.

Magistrici, nobis sincere dilecti. Accepimus literas vestras ex quibus cognovimus, quid isthic
exeritis ex commissione Casareæ Maj. & Serenissimi Principis Ferdinandi, commendamusq;
operam vestram & illam gratiam. habemus, quamvis vero non satis nobis placeat, mittere
isthic oratores nostros, ad rem adhuc incertam: tamen ne opera Casareæ Maj. & Serenissimi Princi-
pis Ferdinandi frustra esset, quarum desiderus, simul & reipublice Christiane, nollemus vlla in parte
desse, neque etiam vos diutius isthic detineremus: contenti sumus, Oratores nostros isthic, cum plena
facultate & instructione, mittere, quos, quam primum, in tam longinquo loco existentes, poterimus, ex-
pediemus, subebimusq; illis, ut citra ullam moram, isthic proficiantur, igitur bene consulatis, si per
tantam locorum distantiam, tardius quam optatis, eo peruenierint. Et bene valete. Datum in Civitate
nostra Gedanensi die XXI. Junij Anno Jesu Christi M. D. XXVI. Regni nostri Anno vigesimo.

Commisso propria Regiz Maiestatis.

MAGNI

MAGNI MOSCOVIÆ DVCIS GENEALOGIÆ

BREVIS EPITOME, EX IPSORVM

MANVSCRIPTIS ANNALIBVS

EXCERPTA.

OMNIBVS hoc gentibus semper fere in vsu fuit, vt dum originis suæ incunabula repererent, ea ad aurores eos, qui maxima inter homines autoritate floruerunt, quiq; humanum genus singulari aliquo beneficio affecerunt, referrent. Illud vero desiderium ornandi sui apud plerosq; in tantum excreuit, vt rerum verarum cognitione destituti, ad fabulas & figmenta sese conuerterint. Testantur id multarum gentium diuersis temporibus conscripti annales. Sic Græci vel *αὐτὸχθόνες*, vel à Diis se prognatos gloriabantur. Romani conditoris sui parentem Martem esse, dicunt. Præclare itaq; T. Liuius Patavinus, Quæ ante conditam condendamue urbem, inquit, poetis magis decora fabulis, quam in corruptis rerum gestarum monumentis traduntur, ea nec affirmare, nec refellere in animo est: datur hæc venia antiquitati, vt miscendo humana diuinis, primordia urbium augustiora faciat. Cum enim antiquitas ipsa ad nobilitatem generis plurimum momenti haberi credatur, de ea inter priuatos etiam homines omnibus sæculis certatum est. Ideo Romani ciues generis sui claritatem demonstrare volentes, maiorum suorum insignia in parietibus longa serie depicta habebant: quibus elati, non raro eos, qui propria virtute ad honoris aliquod fastigium euecti erant, arroganter præ se contemnebant. Sic Poetæ heroum suorum originem, si ignoraretur, aut obscurior esset, plerunq; ad Deos ipsos reuulerunt. Ita hoc nostro tempore, vt de aliis permultis taceam, Turcarum Imperator magna arrogantia ex Troiano sanguine sese propagatum iactitat. Hunc magnus quoq; Moscoviæ Dux imitatus, generis sui primordia ad Romanos, Augustum nempe Cæsarem refert, eam videlicet ob causam, vt & sibi, & maioribus suis plurimum splendoris, & dignitatis accedat. Quamuis itaq; nemo sit, qui non istamquam fabulosa rideat: breuibustamen commemorare libet, quid hac de re in annalibus suis scriptum habeant.

Augusto (sit fides penes legentem) aliquot fuere vel fratres, vel agnati, qui provinciis quibusdam præfecti fuere. Ex hisce Prussus ad mare Balthicum, & Vistulam fluium celebrem confedit, Prussiq; nomen dedit. Huius nepotes ab ipso quatto gradu distantes fuere Rureck, Sinaus, & Truor, qui isdē in locis habitauerunt. Cum itaq; tū temporis Rutheni, siue Moschi, absq; imperio, spaciosos ad Septentrionem campos occuparent, suasu Gostomislii, cuius Nouogrodenis primarii fratres hi, anno à mundo condito 6370. secundum supputationem Græcorum, qui fuit à Christo nato D L X I I. ad imperium accersiti sunt. Hi adiuncto sibi sobrino Olecho, regiones illas vastas inter se partiti, homines ferarum more, habitantes, ad aliquem humanitatis cultum traducere conati sunt.

Sinao & Truoro absq; liberis mortuis, Rureck successit, & filium, Igor no-

G E N E A L O G I A

Quæ verò causæ impulsuæ, & nullius fere momenti intercesserint, fortasse alio loco pluribus commemorabitur. Aliquoties tamen insignibus præliis à Plettebergio militiæ Teutonicæ magistro profligatus est, quæ pluribus adducere, alienum forte à propositi instituto fuerit.

Matrimonium primo contraxit cum Maria, Ducis Tyuerensis filia, ex qua filium Ioannem suscepit, cui viuis adhuc imperium tradidit, eiq; Stephani Moldaviæ Palatini filiam despondit: Ex qua, postquam filium Demetrium suscepisset, ante patrem Ioannes obiit.

Alteram deinde uxorem duxit Sophiam, Thomæ Palæologi filiam, quæ ex ærario summi Pontificis dotata dicitur, quod Vrsæ cum Romana Ecclesia consensionem initurum, Moscus promississet. Cum Sophia excellenti animo prædita esset, & quod Tartarorū seruo nupisset, sæpius conquereretur, tandem ipsius suasu, & assiduis cohortationibus, iugum illud, tanto Principe profecto indignum, mira arte excussit. Cum enim Tartarorum dux in aula Moscouitica suos quosdam procuratores haberet, quædam suas, hanc ad rē, in ipsa arce exstructas inhabitabāt, & omnium, quæ ibidem gerebantur, spectatores erant: Sophia diuinitus sese admonitam dicit: Vt eo in loco, in quo Tartarorum domus erat, templum extrueret, illudque Diuo Nicolao consecraret. Filium itaque enixa, ducem ipsorum ad baptismi solennitatem inuitat, & vti ædes has sibi donare velit, petit, idque obtinet. Quibus amotis, & corycæis istis exclusis, Scythæ tandem suo, quæ in Ruthenos multos annos obtinuerant, dominatu exuti sunt, eumq; recuperare, quamuis non semel tentarint, nunquam potuerunt. Ex coniuge Sophia senos suscepit liberos. Filiam vnā Helenam: & mares quinq; Gabrielem, Demetrium, Georgium, Simeonem, & Andream.

Demetrio Ioannis, quem Basilides ex primo matrimonio susceperat, filio imperium debebatur. Verum Sophia apud coniugem obtinuit, vt nepote posthabito pater Gabrieli filio gubernacula traderet.

Andreas minor natus, filium habuit Wlodimirum, ex quo nata est Maria, quæ anno Christi MDLXXII. Magno Holsariæ Duci in matrimonium collocata est.

Gabriel imperium adeptus, nomine mutato, Basilium se appellauit, & ad res magnas animum adiecit. Magnam enim partem ditionis Moscouiticæ, quam Vitoldus Magnus Lithuanicæ Dux sibi adiecerat, in potestatem suam redegit, & multis urbibus ad Borysthenem (quem Rutheni Niepr appellant) & præcipue Smolenscio anno Christi 1514. potitus est. Prima uxore ob sterilitatem repudiata, ex Helena Ducis Glinseii filia Ioannem, qui nunc rerum potitur, suscepit, qui anno Christi 1528. die 25. Augusti, hora ab exortu Solis sexta in hanc lucem editus est. Huic ergo Ioanni Basilidi, anno ætatis quinto, adhibito tutore Georgio gubernacula tradita sunt, Cusanenses atque Astracanos Tartaros ad Volgam fluiuium, annos viginti quinq; natus, robore iam corporis atq; animi sumpto ducibus ipsorum in seruitutem abductis sibi subiecit.

Quibus rationibus bello Liuonico redintegrato expiratis, vt induciis quæ intercedente Sacratissimo Romanorum Imperatore, anno 1503. ad annos fere quinquaginta factæ fuerant, florentissimæ Prouinciæ extremam vastitatem intulerit, nouo ad eam rem prætextu, eam ad se iure nescio quo hæreditario pertinere, vsus, dicere animus meminisse horret, & integras narrationes requirit, quod fortasse suo loco doctioribus curæ erit.

Pietati & rebus diuinis addictissimus est, & ieiunia plerunq; cum monachis strictè admodum obseruat, cumq; singularem Deo cultum præstituri, terrâ fronte Russi percutiant, eam plerunq; tuberibus plenam, sæpe etiam sanguinolentam atque liuidam habet. Sacris ædibus extruendis mirum in modum intentus est, & nullis sumptibus parcit. Vtrum itaq; vel natura, vel subditorum malitia atq; perfidia, quod prætendit, ad omnem crudelitatem promisit, dicere vix ausim, cū præferim faciem illiberalem, aut immane aliquid præ se ferentē, qualis Antilæ fuisse dicitur,

non

MAGNI MOSCOVIÆ DVCIS.

non habeat. Ex vxore prima Mikitæ Romanouicii, qui nunc curiæ magister est, sorore filios duos Ioannem & Theodorum suscepit. Ex quibus primogenitus patri secundum gentis leges in imperio succedet. Minori natu ditiones aliquæ assignabuntur. Quamuis matrimonium post primum quater repetierit: nulla tamen prole auctus est.

Cum Ioannes hic Basilides hereditarium sese Liuoniæ Dominum, rationibus quibusdam friuolis adductis appellat, visum est subicere epistolam, in hoc ipso negotio, à viro quodam amplissimo scriptam.

S. Omnes nos qui Prouinciā hanc incolimus Sacratissimæ Maiestati Cæsariæ, Domino nostro Clementissimo, ea qua decet reuerentia, summa animi demissione gratias agimus, quod pro paterno animo, quo erga totam Rempub. Christianam affecta est, & ut dilaceratæ & afflictæ regionis huius, quæ longo tempore ab incurfione barbararum gentium propugnaculi instar fuit, commodis cōfunderetur, Legatos suos ad Magnum Moscouiæ Ducem ablegarit. Pro qua paterna erga nos voluntate & beneficio, vitam & fortunas nostras, quandocunque opus fuerit, profundere parati sumus: Deum interea precantes, qui solus imperia stabilit & transfert, ut hoc salutare opus, cuius fundamenta nunc iacta sunt, ad optatum finem perducatur. Quod vero ad ius illud, quod Moscus in hanc sibi prouinciā vendicat, attinet, ut verum fateamur, cum stupore, & admiratione summa ea intelleximus. Non solum enim ex omnibus veteribus, & fide dignis historiis certissimum est, sed ipsa quoque experientia & status harum regionum hæc omnia fabulosa esse, & nescio vnde conficta, abunde testantur. Ex omnibus enim monumentis, quocunque sane nomine appellantur, quæ tamen non pauca apud nos extant, ne vestigium quidem minimum apparet, imo ne coniectura quidem vlla haberi potest, ea quæ Moscus de iis populis, qui huic regioni aliquando præfuerint, & quod ad maiores suos, iure quopiam pertinuerit, profert, veritatis fundamento niti.

Qua enim ratione hæc ipsa prouincia industria mercatorum, ope navigationis primum aperta sit: quo deinceps modo incolæ Ethnicis superstitionibus, & cultibus idololatricis dediti, à fratribus ordinis Cruciferorum, qui & socios suos, in Prussia eundem ordinem profitentes, in auxilium vocarunt, ad fidem Christianam conuersi, & non absque multo labore eo traducti sint, non ignotum est: cum eo tempore Liuones, iurisdictionis, religionis, morum, linguæ denique Moscouiticæ, ne minimam quidem noticiam haberent: quibus non solum cum hisce, sed ne aliis quidem gentibus, quicquam commune fuit: Miseram enim, inopem, barbaram, atque Ethnicam vitam, in sylvarum latebris, cum beluis beluarum instar degentes, neque Dei, neque magistratus alicuius, cognitionem vllam assecuti sunt. Hoc solum modo ipsis peculiare fuit, ut qui vnius essent familiæ & societatis, seniores suos quos habebant præ aliis reuererentur, quos deinde ut maior esset ipsorum auctoritas, regum nomine appellarunt, atque iis quamuis ultra centenarium numerum cum familia excreuissent, morem in omnibus gesserunt, seruitiaque sua more rustico & barbaro præstiterunt. Eo ipso tempore Moscouiæ, ut ex historiis patet, religioni Græcæ, quæ est ad solem Orientem, & Ceremoniis Ecclesiasticis iā fuere dediti, quas in omnes Prouincias imperio suo subiectas propagabant, suisque eam ad rem characteribus utebantur. De quibus omnibus, qui loca hæc inter Ruthenos, Lithuanos, Samogitas, Prussos, & mare Balticū, in magna barbarie incolebant, ne auditione quidem quicquam acceperant. Accedit hoc quoque, quod nullo vnquam tempore, neque in terræ visceribus, neque aliis locis, minima antiquitatis, aut literarum Ruthenicarum, monumenta reperta sint: quod profecto fieri non potuisset, si Moscouiæ, Rutheni aut aliæ gentes, quæ rebus hisce vtuntur, imperium in has, quas diximus, obtinuissent, quin vel in religione & cultu diuino, vel etiam iuribus, consuetudinibus, moribus, lingua, aut literis, vestigia aliqua remanissent. Hoc quidem non negamus, inter gentes hæc Liuonicas, permultas sane, & eas quidem diuersas fuisse, linguas, vti & hoc ipso tempore eadem est ratio. Et tamen omnes, nec cum Moscouitica, nec cū aliarum

GENEALOGIA MAGNI MOSCOVIÆ DVCIS.

nationum linguis, quicquam affinitatis habent. Quod vero Moscus prætendit, sibi & majoribus suis, pensionem seu tributum ex hac tota prouincia numerari solitum, eadem firmitate, uti præmissa nititur.

Sub initium huius funesti belli, Moscus ut tyrannidem, & dominandi cupiditatem prætextu aliquo excusaret, inter alia postulata, tributum quoque quod ex ditione antistitis Dorpatensis sibi deberetur, cuius tamen ipse neque definitionem afferre, neque certi aliquid affirmare potuit, mentionem fecit, sed nemo hominum inuentus est, qui villo tempore Mosco eiusmodi tributum persolutum fuisse, vel meminisset, vel aliunde intellexisset. Cum itaque is totum hoc negotium, ad ordinis Liouici magistrum reuiceret, utque hac de re ex Dorpatensibus cognosceret, iuberet, & tributum vrgeret, quod se non remissurum dicebat, etiam si vnico saltem capillo æstimari posset: Tandem in Dorpatensium annalibus inuentum est, ante hominum memoriam, cum ditio Plefcouiensis, nihil aliud quam syluas & iustra ferarum haberet, rusticos ex Dorpatensium districta, Neuhusiano, cum consensu vicinorum Ruthenorum, aluearia in syluis habuisse, & à singulis quotannis sex solidos Liouicos præfectis ipsorum persoluisse. Cum vero syluæ à Ruthenis excinderentur, & pagi extruerentur, pensio quoque ista, vna cum ipsis arboribus excisis, cessauit. Hi itaque sex solidi neque vnquam à Ruthenis petiti, neque à Liouicibus persoluti fuerunt. Hic enim tyrannus, qui nunc rerum potitur, id quod neque à patre, auo, aut vllis antecessoribus factum esse certum est, primus sibi hoc excogitauit, parum de eo, iure an iniuria id fiat, sollicitus, Deus autem, qui res arcanas perspicit, & cui tyrannis eiusmodi, & dominandi immoderata cupiditas minime probatur, huius iniuriæ suo tempore vindex erit: & qui sanæ mentis sunt homines, hinc facile deprehendent, hæc omnia in eum tendere finem, ut hoc conficto & temerario prætextu imperium suum dilaret: & postquam hanc prouinciam sub imperium suum redegerit, transmaritimas, quoque regiones adoriatur &

inuadat. Hæc quæ de causa belli Liouici habui, tibi communicare volui. Datæ die 22. Maii, Anno
à restituta salute 1576.

R E R V M

R E R V M
MOSCOVITICARVM
COMMENTARII SIGISMVN-

DI LIBERI BARONIS IN HERBERSTAIN,
NEYBERG, ET GVETTENHAG:

RVSSIAE, ET QVÆ NVNC EIVS ME-
tropolis est, Moscouia, breuissima
descriptio.

CHOROGRAPHIA DENI-
que totius imperii Moscici, & vicinorum
quorundam mentio.

DE RELIGIONE QVOQVE VARIA
inserta sunt, & qua nostra cum religione non
conueniunt.

QVIS DENIQUE MODVS
excipiendi & tractandi Orato-
res, differitur.

ITINERARIA QVOQVE DVO 7N
Moscouiam, sunt adiuncta.

Adhuc non solum nouę aliquot Tabulę, sed multa etiam alia nunc demum ab
ipso autore adiecta sunt: quę si cui cum prima editione conferre
libeat, facile deprehendet.

M. DC.

CLARISS. I. V. DOCTORI, AC SINGVLARI
 BONARVM LITERARVM MECOENATI, D. DANIELI
 MAVCHIO, &c. amico suo, Ioann.
 Oporinus S.

EN tandem ad te, mi D. DANIEL, toties efflagitam, tantoque iam tempore ex-
 pectatam, Generosiss. Baronis D. SIGISMVNDI ab Herberstain, &c. Moscouiam mit-
 to: longe quidem aliam, quam priore editione in publicum prodierat: plurimis nempe non
 solum Chorographiis, atque aliis tabulis, sed & rerum scitu dignissimarum descriptionibus pas-
 sum de nouo insertis locupletatam: vt taceam libellos, nunc demum ad Historiæ huius calcem
 ab ipso autore, Coronidis vice adiectos, vt paucis visus hastenus, ita cognitu quidem dignissi-
 mos: quorum omnium lectionem vt aliis quoque Historiarum studiosis iucundam pariter
 atque utilem fore non dubito, ita tibi, tanquam oculato rerum istarum, quæ in his exponun-
 tur, testi, non posse non gratissimam esse, facile mihi persuadeo: quippe qui (vt non semel ex te
 ipso suauissime id referente audiui) ipse quoque, quum secundo legationem hanc Moscoui-
 cam obiret Generosiss. Baro Herberstainius, simul tum & in Moscouia fueris, & gentium il-
 larum omnium vrbes ac mores summo studio perlustraris, linguasque perceperis: ne reli-
 quorum per Europam populorum, variis peregrinationibus tibi cognitorum, mentionem hoc
 loco faciam, vt quod Vlyssi suo encomion Homerus, tibi quoque nos iure opt. adscribere
 queamus:

ἡμεῖς δὲ αὐτῶν πάντων ἰδὲν ἔσται, καὶ ὅσον ἔχον.

Accipies itaque eo iam gratiore animo oblatum à nobis *μεταμικτούς*, quo maiore id desiderio ex-
 pectasti hastenus: quoque id ipsum & locupletius ab ipsomet eius autore iam postremo exor-
 narum, & à nobis tui quoq; nominis adiectione auctum, in lucem prodit: ac tantisper
 id mei erga te animi velut arrabonem esse patiare, dum commodior ali-
 quando nos tibi declarandi fuerit oblata occasio. Bene vale:

bonarumque literarum studiosos pro virili, vt
 facis, amplectere. Basileæ, Kalend.

Iulij. 1556.

SERENIS-

SERENISSIMO PRIN-
CIP ET DOMINO, DOMINO FERDINAN-
DO, ROMANORVM, HVNGARIÆ, ET BOHEMIÆ, &c.
Regi, Infanti Hispaniarum, Archiduci Austriæ, Duci Burgundiæ, &
Wittenbergæ, & multarum prouinciarum Duci, Mar-
chioni, Comiti, & Domino, Domino meo
clementissimo.

ROMANOS olim ferunt legatis, quos ad longin-
quas ac incognitas nationes miserant, id etiam ne-
gotii dedisse, ut mores, instituta, totamque viuendi
rationem eius gentis, apud quam legationis nomine
versabantur, diligenter literis consignarent: quod
adeo deinceps solenne fuit, ut renunciata legatio-
ne, commentarii eiusmodi in adem Saturni, ad in-
stituendam posteritatem reponerentur. Quod in-
stitutum si fuisset à nostra, vel paulo superioris me-
morie hominibus observatum, fortasse plus lucis in historia, certe minus vani-
tatis haberemus. Ego vero, qui ab ineunte ætate externorum hominum consue-
tudine domi forisque delectabar, libenter tuli meam operam in legationibus,
non solum ab auo Maiestatis vestra, D. MAXIMILIANO, Principe pru-
dentissimo, verum etiam à Maiestate vestra requiri: cuius iussu non semel Se-
ptentriones perlustravi, præcipue vero iterum Moscouiam, una cum dignita-
tis & itineris comite, tum Casareo oratore, LEONARDO, Comite à Nu-
garola accessi: quæ regio inter eas, quæ initiis sacrosancti baptismatis tinctæ
sunt, moribus, institutis, religione, ac disciplina militari à nobis non mediocriter
differt. Licet itaque voluntate & mandato diui MAXIMILIANI, ora-
tor, Daniam, Hungariam, Poloniamque accessissem: post obitum autem suæ
Maiestatis patrio nomine ad potentissimum & inuictissimum D. CARO-
LV M V. Rom. Imperatorem, germanum fratrem Maiestatis vestra, per Ita-
liam, Galliam, terramarique usque Hispanias profectus: iussu deinde Maie-
statis vestra, denuo Hungariæ & Polonia reges, postremo vero cum NICO-
LAO Comite à Salmis, &c. ipsum Solymantum Turcarum principem adis-
sem, multaque alias non solum obiter, sed etiam accurate inspexissem, quæ dubio
procul commemoratione ac luce dignissima fuissent: nolui tamen in illo meo o-
cio, quod à publicis consiliis succiditur, quicquam istarum rerum in literas re-
ferre, quod partim prius fuissent illæ ab aliis luculente ac diligenter tractatæ,
partim in oculis ac quotidiano conspectu Europæ posita. Res vero Moscouiti-

cas multo interiores, ac cognitioni istius ætatis nō ita obuias prætulī, easq; describere aggressus sum, maxime duabus rebus fretus, perquirendi scilicet diligentia, ac linguæ Slauonica peritia, quæ magnum mihi adiumentum ad hoc qualecunq; scripti genus attulerunt. Et quamuis de Mosconia plures, pleriq; tamen alieno relatu scripserunt: ex antiquioribus, Nicolaus Cusanus: nostra ætate, Paulus Iouius (quem summæ eruditionis ac incredibilis in me studii causa nōmino) eleganter sane, & magna cum fide (usus enim est interprete locupletissimo:) Ioannes Fabri, & Antonius Bied, cum tabulas, tum commentarios reliquerint: nonnulli etiam non ex professo, sed dum proximas regiones describunt, ex quorum numero est Olaus Gothus in Suetiæ descriptione, Matthæus Mechouita, Albertus Campensis & Munsterus attigerint, me tamen illi quidem minime à scribendi proposito deterruerunt: tum quod earum rerum oculatus fuerim testis, tum quod nonnulla ex fide dignis relationibus coram præsens hauserim, denique quod diu multumque iis de rebus cum pluribus ex quauis occasione disseruerim: quo factum est, ut copiosius fusiùsq; (absit verbis inuidia) nonnunquam ea explicare necesse habuerim, quæ ab aliis quasi per transfennam proposita verius quam explicata sint. Accedit ad hoc, quod ab aliis ne tacta quidem scribo, quæ à nullo nisi oratore cognosci potuerunt. Hanc vero cogitationem meam ac studium, Maiestas vestra confirmauit, meque ut inchoatum opus aliquando absoluerem, cohortata est, & ultro etiam currenti calcar (ut dicitur) addit: à quo tamen legationes, aliaque Maiestatis vestræ negotia sæpiissime auocarunt, quo minus hæctenus præstare, quod institueram, potui. Nūc vero, dum ad interceptum negotium quoquo modo interdum quotidianis Austriaci fisci negotiis respirans redeo, Maiestatiq; vestræ pareo, minus vereor in istius emunctissima ætatis acuminē parum a quos lectores, qui maiorem dictionis florem fortasse desiderabunt. Satis enim sit, & me re ipsa (verbis enim paria facere non possum) voluntatem utcunque instruendæ posteritatis ostendere: ac Maiestatis vestræ iussis, quibus mihi æque nihil antiquum est, parere voluisse. Nuncupo itaque Maiestati vestræ hos de Mosconia commentarios, à me veritatis inuestiganda, ac in lucem proferenda longe maiore, quam dicendi studio scriptos, meque in clientelam Maiestatis vestræ, in cuius iam officiis consenui, suppliciter dedico ac commendo: oroque, Maiestas vestra dignetur ipsum librum ea clementia ac benignitate complecti, qua authorem semper complexa est. Vienna Austria, prima Martij, M. D. XLIX.

Eiusdem Maiestatis vestræ
fidelis Consiliarius, Camerarius, &
Præfectus fisci Austriaci,

Sigismundus Liber Baro in Herber-
stein, Neiperg, & Guettenhag.

FERDINANDVS DEI GRATIA PRINCEPS

& infans Hispaniarum, Archidux Austriae, Dux Burgundiae, &c. Imperialis locum tenens generalis, &c.

NOBILI, ET FIDELIBVS NOBIS DILE-

ctis, Leonardo Comiti de Nugarolis, Sacrae Caesareae & Catholicae Maest.

&c. ac Sigismundo de Herberstein, Equiti aurato, Consiliariis, &

Oratoribus nostris ad Serenissimum Princi-

pem Moscovitarum.

OBILIS, & fideles dilecti: Cum nuper apud nos substitissent Lubingæ Moscouitici oratores à Caesare reuersi, per Consiliarium nostrum Doctorem Ioannem Fabrum sciscitatumus, de fide & religione ac ceremoniis gentis. Quæ omnia idem Consiliarius noster, ut ab eis acceperat, in libellum postea digessit. Quem ea potissimum ratione huic adiunctum mittimus, ut lectus à vobis suggerat, refricetque memoriam, si quid eorum vel videritis, vel obseruaueritis, quod protinus vestro oculato testimonio, vel obseruatione possit probari. Itaque iniungimus vobis, ut diligenter tam rationem fidei, quam ceremonias etiam, ad eum modum inquiratis, per occasionem: quam ipsi ad industriam & ingenium vestrum assumetis, ut certius de omnibus sit informati, huius gentis religionem & ritum assequamur, quem & in sacris & prophanis rebus soleant obseruare. Quod si quodpiam exemplar Missale, vel ceremoniarum alius liber, unde deprehendi facile possit sacrorum eorundem operatio circa Eucharistiam, & alia, commode in manus vestras inciderint, nobis gratum erit, ut comparentur: qui cupimus scire ad amussim, ubi conueniant, vel discrepent, in articulis fidei: ac ceremoniis. Erit nobis hæc inquisitio, & labor omnis vester, periucundus: neque vobis difficilis: quem ut omni studio prosequi velitis, nostra est bene grata voluntas. Datum Augustæ, die prima mensis Februarii: Anno Domini M. D. XXVI.

Ferdinandus S.

Ad mandatum serenissimi Domini Principis

Archiduci proprium,

Jacob Spiegl, &c.

D. M. S.

SIGISMUNDO LIBERO

BARONI IN HERBERSTEIN, NEIPERG,

ET GVETENHAG, VIRTVTIS AC ME-

RITORVM ERGO IMMVNITATE

donato, P. P.

*T*ALA me primo tellus sub flore iuuenta,
Aurata patria donatum torque remisit.
Maximus Aemilius Caesar, virtute fideq;
Forte mea adductus, Patrum me protinus Aula
Consilio adscripsit: requies hinc nulla laborum
Facta mihi: magnis de rebus iussa peregi.
Fœderibus iunxi reges, pacisq; tuenda

Accendi studio, lateq; Rhœnus inundat,
Danubiusq; pater, vagus Albis, & Istula, quaq;
Dura Borysthenides colit impiger arua colonus,
Et gelido manat Tanais de fonte niuosus,
Rha leni placidas quaq; agmine lambit arenas,
Nauigiis penetrans lustrauit cœca Rubonis,
Cronontsq; fluentia: & inhospita Tesqua peragrans,
Legatus mandata tui, Regumq; superbas
Accepsi sedes: gemino subiecta Trioni
Balthea tranauit freta, magni Regia nostra
Danorum domini letata salutis honore.

Quæis gestis rebus, me Cymbrica Chersonesus
Excipit, & patriæ reddit, charisq; propinquis.

Post, ubi mortalis defuncto munere vitæ,
Carolus acer aucto successerat, hunc quoq; dulcis
Impulsus patriæ precibus, de more salutans,
Indomitos adij populos & ditia regna,
Hesperia: reducem dein Ferdinandus ab Aula
Consiliis statuit: late quo regna tenente,
Arctæos iterum reges, populosq; renisi.

Hinc mihi pro meritis ferisq; nepotibus auctum
Libertate decus, quod nulla aboluerit ætas.

At postquam inuasit Solymanus mœnia Buda
Accensum furis, vim perniciemq; minantem
Pannonia, Orator compressi, diraq; retro
A nostris suasi iugulis auertere tela.

His nunc defunctus curis post fata quiete
Sopitus placida, iusti dum buccina somnum
Iudicis excutias, dormiscam. Viue viator,
Exemploq; meo patriæ seruire memento.

IOAN. ROSINVS.

*N*on moror hanc Christo repetenti reddere vitam:
Et vixisse mihi satis, & vidisse superq; est
Tot maria & montes, tot flumina, totq; paludes,
Tot reges, dominosq; orbis, tot regna, tot vrbes.
Nam mare conscendi supra, quodq; alluit infra

Italiam,

Italiam, remis hinc praeuertetus & illinci
 Baltheaq; emensus freta, mox Balearica soluent,
 Sardinia ingreditur, gelidiq; Borysthenis oras,
 Rhag, cauas tacito stringentem flumine ripas
 Traieci: Tanaisq; supra caput osq; niuosi,
 Nusquam Rhiphaeos didici consistere montes.
 Iamq; Albim & Rhenum, fluminaq; binominis Istris
 Navigia superans, Legati munus obini:
 Atq; Sigismundum moderantem iure Polonos:
 Lituaniamq; ducem, mos est quem dicere Magnum,
 Sape salutaui verbis & nomine regis
 Ferdnandi: & toto diuisos orbe Mosynos
 Non semel atq; iterum magnis de rebus adiui,
 Mosconiaq; ducem magnum sum affatus in urbe
 Wasilium: hinc Danis, Noruegis, atq; Suedis
 Imperitantem adiij Christernum, non satis aquo
 Disidio sancti turbantem foedera lecti,
 Liberius monui infami desistere cepto:
 Hec mandata ferens à Casare Maxmiliano,
 Ipsum etiam Hungaria regem, dominumq; Bohemiae
 Luduicum accepsi, regno, & florentibus annis.
 Iam vero multis locuples Hispania regnis
 Cognita, & Hispanis non cedens Belgica regnis,
 Carolo ubi Austriacam regionem, nomine Quinto,
 Ceu patris orbatam interitu commendo pupillam.
 Praterea Decimum Romana in sede Leonem
 Conspexi: Veneti dux Lauredane Senatus
 Cognite porro mihi es, notiq; fuere Dynastae
 Imperij plures, quos hic numerare molestum est.
 Ecce autem Hungaricis ubi rursus imminet oris,
 Et nostros misera Solymanus clade peremit,
 Nequicquam longa Budam obsidione prementes,
 Ipsius horrida subnixi sede tyranni,
 Altius erecta fixi stans oscula dextra,
 Quam prona in terram melior pars orbis adoras:
 Principis inde meignatam deduco Polonos
 Reginam in Regis thalamos: belliq; togaeq;
 Expertus casus varios hac inter, & olim
 Militiae emeritus veterana stipendia, iuui
 Consilio interea innocui compendia Fisci.
 Linguarumq; potens, in iura ac foedera fidum
 Praesto ministerium studioq; senesco laborum.
 Publica priuatis praeponens commoda lucris:
 Respondente tamen fidei sorte, atq; fauore
 Austriadum regum, domui rem linquo, decusq;
 Et prisca generis stemma haud inglorius orno.
 Vita igitur plenus, quam sum mihi conscius altam
 Gnauius in uitae officiis, sine labe notaq;
 Emagna veluti satur expletusq; theatro,
 Cedo lubens, & nostra de lampada gesta sequenti.

IOANNES LUDOVICVS BRASSICANVS.

Nullam virtus aliam mercedem laborum periculorumq; desiderat, hanc
 hanc laudis & gloriae: qua quidem detracta, quid est, quod in hoc tam exiguo
 curriculo, tam breui, tantis nos in laboribus exerceamus? CICERO.

*Tydidem socium coniungit Homerus Vlyxi:
Nempe manum menti, nempe animum gladio.
Aurea nobilitas nitidum tibi porrigit ensē,
Doctrina at certam monstrat ubiq. viam.*

IOANNES ALEXANDER BRASSICANVS.

*Quos adij populos, quæ regna potentia vidi,
Exposui lustranda oculis. Non iudicis æqui
Examen metuo, moueor nec bile maligni:
Robore vera suo stant inconuulsa vigentq.*

IOANNES ROSINVS.

*Sismundum varias mundi rapuere per oras,
Terra, rates, vnda, nix, traha, currus, equi.*

GEORG. LOGVS.

*Occasus, mediusq. dies, septentrio, & ortus,
Perlustrata fero, rate sunt, rhedaq. rotaq.,
Sigismunde tibi, Orator dum publica regum
Magnorum exequeris totum mandata per orbem.*

IOAN. LVD. BRASSIC.

*Sic vehor, ampla gerens regum mandata meorum,
Ad Danos, Moscos, Pannonas, Hesperios.*

GEORG. VERNERVS.

HENRICVS GLAREANVS, P. L. ANNO.
TATIONIBVS IN Q. CVRTIVM, VBI DE DVPLICI
Scythia, Herodoto dicta, Ptolemæo vero Sarmatia, in
hæc verba dislerit.

DE quibus regionibus nostra ætate inclytus ille vir D. Sigmundus in Herberstein, Neiperg, & Guotrenhag Baro, inuictissimi Cesaris Ferdinandi Consiliarius, fisci in Austria præfectus, duo iusta volumina edidit, plena omnis eruditionis, dignissimum opus lectu, quod omnes, qui Geographica amant, amplectantur, multum lucis accepturi, plurimorum cum in Latinis, tum in Græcis authoribus locorum, antea à nemine recte traditorum. Oculatus hic testis, non auritus tantum hæc scriptis prædixit, certâ, non vana relatione: quippe missus Legatus à duobus Imperatoribus, diuo Maximiliano, ac Carolo quinto, ipsiq. Cesare Ferdinando, ad magnum illum ducem Moschovia. Hæc ego, optime Lector, haud ullo zelo motus, quam ingenti veritatis amore, de illo generoso viro scribo. Neque enim eum unquam vidi: sed eius opera tanto ardore, tanta animi mei admiratione legi, ut multis annis nil æque lubenter. Et confiteor, me multum inde fructus hausisse: quando ex iis plane videam, veteres de his rebus ita accutisse, ut Cimmericas tenebras nobis offundisse, merito videri queant.

Rafforum

*Rassorum Rex & Dominus sum, iure paterni
Sanguinis: imperij titulos à nemine, quavis.
Mercatus prece, vel precio: nec legibus ullis
Subditus alterius, sed Christo credulus vni,
Emendatos alius aspernor honores.*

AD LECTOREM.

MOSCOVIAM mihi descripturo, quæ Russiæ caput est, suamq; ditionem per Scythiam longe lateq; extendit, pernecessarium erit, candide Lector, multas in hoc opere Septentrionis parteis attingere, quæ non solum priscis, sed etiam nostra ætatis authoribus non satis cognita fuerunt: quo fiet, ut nonnunquam ab eorum scriptis dissentire cogar. Ne cui tamen vel suspecta, vel arrogans videatur mea, in hac sententia, equidem fateor me non semel, sed iterum, dum divi MAXIMILIANI Imperatoris, ac eius nepotis Rom. Regis Domini FERDINANDI legationibus fungerer, Moscoviam, tanquam in re præsentis (ut dici solet) vidisse ac perlustrasse: maiorem tamen partem ex eius loci hominibus, tum peritis, tum fide dignis cognovisse: nec unius alteriusve relatu fuisse contentum, sed multorum constantibus sententiis fretum, ac etiam Slauonicæ lingue (quæ cum Rhutenicæ & Moscoviticæ eadem est) cognitione beneficioq; adiutum, hæc non solum ut auritum, sed etiam oculatum testem, non fucato orationis genere, sed aperto & facili perscripsisse, ac posteritatis memoriæ prodidisse.

Cæterum, quemadmodum qualibet natio suum quendam pronunciandi morem habet: ita & Rhuteni facere, literasq; suas varie connexas, coniunctasve, nobis inusitata quadam ratione proferre solent: adeo ut, qui eorum pronunciationem non singulari diligentia observaverit, is neq; sciscitari quicquam commode, neque cognoscere certi aliquid ab illis poterit. Equidem in Russiæ descriptione, cum Rhutenicis vocabulis in rerum, locorum, ac fluviatorum appellatione non temere usus sim, volui iam inde ab initio literarum quarundam connexionem ac vim paucis ostendere: quæ animadversa, Lector pleraque facilius cognoscere, & aliquando plura fortasse inquirere poterit.

Basilii, etsi Rhuteni per *Vu* consonantem scribant & proferant, cum tamen apud nos inoleuerit per *B* scribi & proferri, non videbatur mihi per *Vu* scribendum.

C aspirationi præposita, non per *Ci*, vel *sch*, ut pleraque nationes solent, sed per *Khi*, Germanorum quodammodo more, est exprimenda, ut in dictione Chiovuia, Chan, Chlinovva, Chlopigrod, &c.

Præposita vero *Z* dupla, sonorius aliquanto proferenda: ut Czeremissæ, Czernigo, Czilma, Czunkas, &c.

G Rhuteni, præter aliorum Slavorum morem per *h* aspirationem, Bohemico propemodum more proferunt: ut cum Iugra, Vuolga scribunt: Iuhra, Vuolha pronunciant.

I litera ut plurimum vim consonantis obtinet: ut in Iausa, Iaroslavu, Iamma, Ieropolchus, &c.

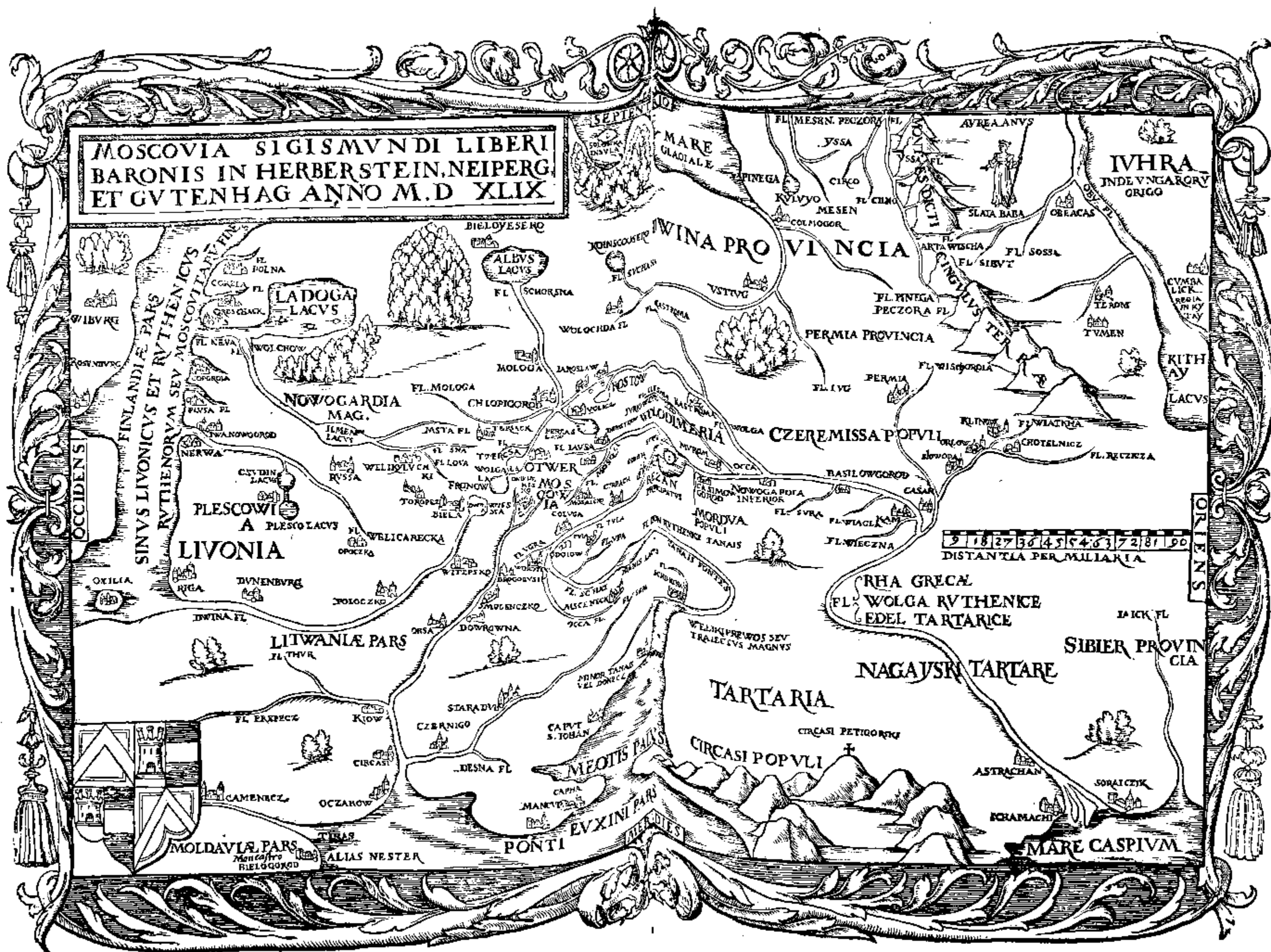
Th sere per *ph* proferunt: ita Theodorum ipsi Pheodorum seu Feodorum appellant.

V quando vim consonantis habet, eiusdem loco *Vu* literam, quam Germani per duplex *b*, sc. *w* exprimunt, posuit: ut in Vuolodimeria, Vuovorhin, Vuedrasch, Vuiesma, Vuladislav. Eadem vero in medio vel fine dictionis posita, vim seu sonum obtinet literæ Græcæ *phi*, quæ est nobis *ph*, ut Ozakovu, Rostovu, Asovu, Orvuka. Diligenter igitur observabit Lector huius literæ vim, ne una & eadem dictione depravate prolata, diuersas res interrogasse, intellexisseve videatur.

Præterea in Rhutenorum Annalibus, origine, rebusq; gestis vertendis, non eo, quo nos, sed quo ipsi utuntur, annorum numero usi sumus: ne, dum ab ipsorum scriptis discreparemus, correctores verius, quam fidi interpretes videremur.

Sequuntur tres Tabulæ.

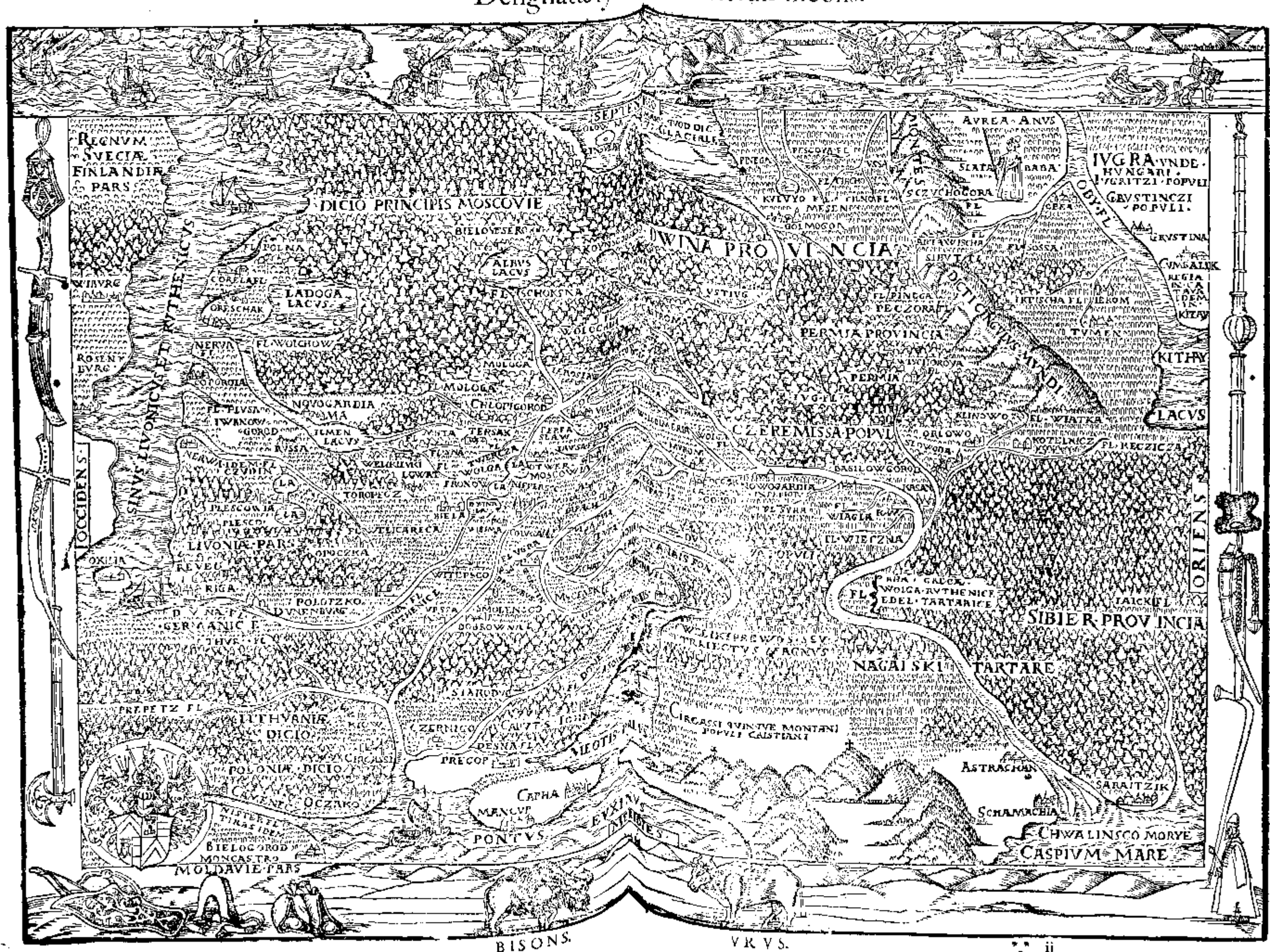
MOSCOVIA SIGISMVNDI LIBERI
BARONIS IN HERBERSTEIN, NEIPERG
ET GV TENHAG ANNO M.D XLIX

9 18 27 36 45 54 63 72 81 90
DISTANTIA PER MILLARIA

MOSCOVIA SIGISMVNDI LIBER BARONIS IN HERBERSTAIN.

Designata sylvation carent suis incolis.

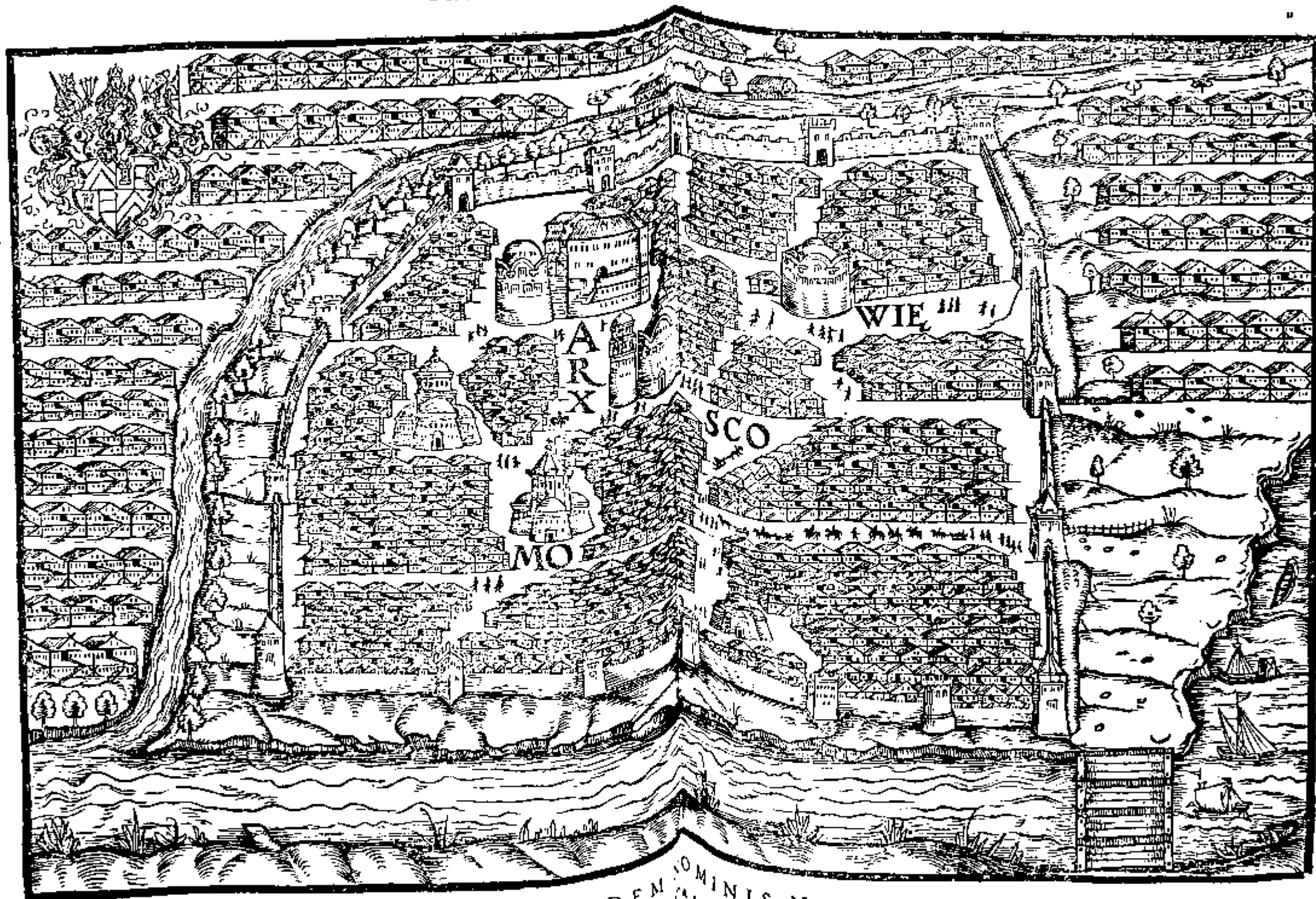

BISONS.

VRVS.

ii

MOSCOVIA, QVATENVS MOENIBVS INCLV-
 DITVR, ARX VOCATVR: EXTRA MOENIA INGENS LIGNEA-
 rum ædium numerus, ciuitas dicitur.

HOC FLVIO EIVSDEM OMNIS NAVIGATVR IN
 OCCAM, RHAS, ET ALIVM MARE.

RERVM MOSCOVITI-

CARVM COMMENTARII, SIGIS-

mundo Libero Barone in Herberstein, Neuperg,
& Guetenhag, autore.

VSSIA unde nomen habeat, variz extant opinio-
nes. Sunt enim, qui eam à quodam Russo, fratre seu
nepote Lech, Principe Polonorum, perinde ac si ipse
Rhutenorum princeps fuisset, nomen accepisse vo-
lunt. Alii autem à quodam vetustissimo oppido, Rus-
so dicto, non longe à Novuogardia magna. Quidam
vero à fusco eius gentis colore. Pleriq; nomine mu-
tato, à Roxolania Russiam cognominaram esse pu-
tant. Verum eorum, qui hasce asserunt opiniones,
tanquam vero haud consonas, Mosci refutant, asse-
rentes Rosseiam antiquitus appellatam, quasi gen-
tem dispersam, seu antemminatam: id quod nomen ipsum indicat. Rosseia etenim,
Rhutenorum lingua, disseminatio, seu dispersio interpretatur. Quod verum esse,
varii populi incolis etiamnum permixti, & diuersz provinciæ Russiæ passim inter-
mixtæ ac interiacentes, aperte testantur. Notum est autem historias sacras legen-
tibus disseminationis vocabulo etiam Prophetas vti, cum de dispersione populo-
rum loquuntur. Nec tamen desunt, qui Russorum nomen ex Græca, atque adeo
ex Chaldaica origine, non multum dissimili ratione trahant: à fluxu nimirum,
qui Græcis est ῥα: vel à quadam quasi guttulata dispersione, quæ Arameis dicitur
Resissaia, siue Resaia: quo modo Galli & Umbri à fluctibus, imbribus, & inun-
dationibus, hoc est, à Gall & Gallim, item ab Umber Hebræis sunt appellati, quasi
dicas fluctuantes seu procellosos populos, vel scaturiginum gentem. Sed unde-
cunque tandem Russia nomen accepit, certe populi omnes, qui lingua Slauo-
nica vruntur, ritum ac fidem Christi Græcorum more sequuntur, gentiliter Russi,
Latine Rhuteni appellati, ad tantam multitudinem excreuerunt, vt omnes inter-
medias gentes aut expulerint, aut in suum viuendi morem pertraxerint: adeo vt
omnes nunc vno & communi vocabulo Rhuteni dicantur.

Slaonica porro lingua, quæ hodierno die corrupto nonnihil vocabulo
Sclauonia appellatur, latissime patet: vt qua Dalmatæ, Bosnienses, Chroati, Istrii,
longoque secundum mare Adriaticum tractu Forumiulii vsque, Carni, quos
Veneri Charfos appellant, item Carniolani, Catinthii, ad Drauum fluium vs-
que: Scirii vero infra Gretzium secundum Mueram Danubium tenus, indeque
Myssii, Seruii, Bulgari, alique Constantinopolim vsque habitantes: Bohemi præ-
terea, Lusacii, Silesii, Morau, Vagique fluii in regno Hungariæ accolæ: Poloni
item, & Rhuteni latissime imperantes, & Circasi Quinquemontani ad Pontum,
denique per Germaniam vltra Albim in septentrionem Wandalorum reliquæ
sparsim habitantes vruntur. Hi etsi omnes se Slauos esse fatentur, Germani tamen
à solis Wandalis denominatione sumpta, omnes Slaonica lingua vrentes, Wen-
den, Winden, & Windisch promiscue appellant.

Cæterum Russia montes Sarmaticos haud longe à Cracouia attingit: & se-
cundum fluium Tyram, quem incolæ Nistrum vocant, ad Pontum Euxinum

atque Borysthenem usque fluvium protendebatur : sed ante aliquot annos Albam, quæ alias Moncastro appellatur, quæque ad ostia Tyræ sita, sub ditione Walachi Moldaviensis erat, Thurca occupavit. Præterea Rex Thauriciæ Borysthenem transgressus, lateq; omnia vastans, duo ibi castra exædificavit : quorum alterum Oczakovv nomine, non longe ab ostiis Borysthenis situm, nunc Thurca pariter occupat : vbi solitudines hodie sunt inter vtriusque fluvii ostia. Porro ascendendo iuxta Borysthenem, devenitur ad oppidum Circas, Occidentem versus situm : atque inde ad vetustissimam civitatem Chiovviam, quondam Russiæ metropolim : vbi traiecto Borysthene, est provincia Sevvera, adhuc habitata : ex qua recta in Orientem procedenti occurrunt Tanais fontes. Longo deinde secun-¹⁰ dum Tanaim, ad confluxum scilicet Occæ & Rha fluviorum, itinere emenso, transeundo denique Rha longissimo tractu in mare usque Septentrionale, post inde redeundo, circa populos regi Svvetiæ subditos, & ipsam Finlandiam, sinumque Livvonicum, atque per Livvoniæ, Samogithiam, Masovviam denique & Poloniam usque revertendo, Sarmaticis tandem montibus terminatur, duabus duntaxat provinciis, Lithvvania scilicet & Samogithia interiectis : quæ duæ provinciæ licet Rhutenis intermixtæ sint, ac proprio idiomate rituq; Romano utantur, earum tamen incolæ ex bona parte sunt Rhuteni.

Principum qui nunc Russiæ imperant, primus est, Magnus Dux Moscoviæ, qui maiorem eius partem obtinet : secundus, magnus Dux Lithvvanicæ : tertius¹⁰ est Rex Poloniæ, qui nunc & Poloniæ & Lithvvanicæ præest.

De origine autem gentis, nihil habent præter annales infra scriptos : gentem scilicet hanc Slaunicam esse ex natione Iaphet, atque olim confedisse ad Danubium, vbi nunc Hungaria est & Bulgaria, & tum Norci appellatam : tandem dispalatum, & per terras dispersam, nomina à locis accepisse, utpote *Moravvi à fluviis* : alii Ozechi, hoc est, Bohemi : item Chorvvari, Bieli, Serbli, id est, Seruii, Chorontani dicti, qui ad Danubium confederant, à Walachis expulsi, venientes ad Istulam, nomen Lechorum à quodam Lecho Polonorum Principe, à quo Poloni etiamnum Lechi vocantur, acceperunt. Alii Lithvvani, Masovvenses, Pomerani : alii¹⁰ sedentes per Borysthenem, vbi nunc Chiovvia est, Poleni dicebantur : alii Drevvliani, in nemoribus habitantes : alii inter Dvvinam & Peri, dicti Dregovvici : alii Poleutzani, ad fluvium Poltæ, qui influit Dvvinam : alii circa lacum Ilmen, qui Novvogardiam occupaverunt, sibi que Principem Gostomissel nomine constituerunt : alii per Desnam & Sulam fluvios Sevveri, seu Sevverski appellati : alii vero super fontes Volhe & Borysthenis, Chrivvizi nominati : horum arx & caput Smolensco est. Hæc annales ipsorum testantur.

Qui initio Rhutenis imperauerint, incertum est : characteribus enim carebant, quibus res gestæ memoriæ mandati potuissent. Posteaquam vero Michael Rex Constantinopolitanus, literas Slaunicas in Bulgariam anno mundi 6406. misisset, tum primum, non ea duntaxat, quæ tum gerebantur, verum etiam, quæ⁴⁰ à maioribus acceperant, & per longam memoriæ retinuerant, scribi, inque Annales eorum referri coëpta sunt : ex quibus constat, Coseros populum, à nonnullis Rhutenis tributum nomine aspreolorum pelliculas de singulis ædibus exegisse, item Waregos ipsis imperavisse. De Coseris, unde, aut quanam fuerint, nihil præter nomen ex Annalibus : de Waregis idem, certi quicquam ab illis cognoscere non potui. Caterum quum ipsi mare Baltheum, & illud quod Prussiam, Livvoniæ, indeque post ditionis suæ partem à Svvetia diuidit, mare VVaregum appellarent : putabam equidem, aut Svvetenses, aut Danos, aut Prutenos, ob viciniam, Principes illorum fuisse. Iam vero, quum VVagria famosissima quondam VVandalorum civitas & provincia, Lubecz & ducatu Holstatiæ finitima⁵⁰ fuisse, mareque hoc, quod Baltheum dicitur, ab ea nomen, quorundam sententia, accepisse videatur : illudque ipsum, & sinus ille, qui Germaniam à Dania, item Prussiam, Livvoniæ, maritimam denique Moscovitici imperii partem à Svvetia separet, & adhuc apud Rhutenos nomen suum retineat, atque VVaretzkoie morie, hoc est, VVaregum mare appelletur : ad hæc, quod VVandalica tem-

eatempestatespotenteserant, Rhutenorumdenique lingua, moribus atque reli-
 gione utebantur: videntur itaque mihi Rhuteni ex Wagriis, seu Waregis potius,
 Principes suos euocasse, quam externis, & à religione sua, moribus, idiomateque
 diuersis, imperium detulisse. Cum itaque Rhuteni aliquando inter se de principa-
 tu contenderent, ac mutuis odiorum facibus inflammati, exortis denique grauissi-
 mis seditionibus decertarent: tum Gostomissel, vir & prudens, & magnè in No-
 vogardia authoritatis, in medium consuluit, ut ad VVaregos mitterent, atque
 tres fratres, qui illic magni habebantur, ad suscipiendum imperium hortarentur.
 Mox audito consilio, legatis missis, Principes germani fratres acceruntur: veni-
 10 entesque eo, imperium ipsis vltro delatum, inter se diuidunt. Rurick principatum
 Novvogardie obtinet, sedemque suam ponit in Ladoga xxxvi. miliaribus Ger-
 manicis infra Novvogardiam magnam. Sinaus confedit in Albo lacu. Truvvor
 vero in principatu Plescouiensi, in oppido Svortzech. Hosce fratres originem à
 Romanistraxisse, gloriantur Rhuteni: à quibus etiam præsens Moscovie Prin-
 cept, se genus duxisse suum asserit. Horum autem fratrum ingressas in Russiam,
 iuxta annales, fuit anno mundi 6370. Duobus sine heredibus defunctis, princi-
 patus omnes Rurick superstes obtinuit, castra inter amicos & famulos diuisit. Mor-
 riens filium iuuenem Igor nomine, vna cum regno commendat cuidam Olech
 propinquo suo: qui id, deuictis multis prouinciis, auxit: arma in Græciam vsque
 20 transferens, Bisantium etiam obsedit: & cum triginta tribus annis regnasset, atque
 in caput seu cranium sui equi iam olim mortui, pede forte impegisset, vermis ve-
 nerosi morsu læsus occubuit. Mortuo Olech, Igor ducta ex Plescovia vxore Ol-
 ha, imperare cepit: qui cum exercitu suo longius progrediens, Heracleam & Ni-
 comediam vsque peruenisset, tandem bello superatus aufugit. Post à Mالدitto
 Drevvlianorum Principe, in quodam loco Coreste nomine, vbi etiam sepultus
 est, occiditur. Filius autem Svatoslaus, quem infantem reliquit, cum per ætatem
 imperare non posset, interim mater Olha regno præfuit: ad quam cum Drevvli-
 ani viginti internuncios misissent, cum mandatis, ut eorum Principi nuberet: Ol-
 ha nuncios Drevvlianorum viuos obrui iussit: suosque interim legatos ad eos
 30 misit, nimirum si se Principem & dominam expeterent, ut plures atque præstan-
 tiores procos mitterent. Mox alios selectos quinquaginta viros ad se missos, in bal-
 neo combussit: aliosque legatos iterum misit, qui aduentum suum annunciant,
 iuberentque apparare aquam mulsam, aliaque ex more ad parentandum marito
 defuncto necessaria. Porro ad Drevvlianos cum venisset, maritum deplauit,
 Drevvlianos inebriauit, quinque millia illorum occidit. Mox Chiovviam reuer-
 sa, exercitum conscripsit: contra Drevvlianos progressa, victoriam deportauit,
 fugientes in castrum persecuta, obsidione ad integrum annum preffit. Post inter-
 positis conditionibus, tributum illis de qualibet domo, tres videlicet columbas,
 totidemque passeris imperat: acceptasque in tributum aues, continuo alligatis
 40 sub alas igneis quibusdam instrumentis, dimittit: auolantes columbæ, ad ædes
 consuetas redeunt, reuolantque, castrum incendunt. Inflammato iam castro
 diffugientes, aut occiduntur, aut capti venduntur. Occupatis itaque omnibus
 Drevvlianorum castris vltra mariti mortem, Chiovviam reuertitur. Dein anno
 mundi 6463, in Græciam profecta, baptismum sub rege Iohanne Constantino-
 politano suscepit, commutatoque nomine Olhæ, Helena vocata est: ac magnis
 post baptismum à Rege muneribus acceptis, domum reuertitur. Hæc prima inter
 Rhutenos Christiana fuit, ut annales eorum testantur, qui eam Soli æquiparant.
 Sicuti enim Sol ipsum mundum illuminat, ita & ipsam Russiam fide Christi illu-
 strasse dicitur. Svatoslaum autem filium ad baptismum nequaquam perducere
 50 potuit: qui cum adoleuisset, strenuus ac promptus statim omnes bellicos labores,
 periculaque consueta, non detrectauit: in bello nulla impedimenta, ne vasa qui-
 dem coquinaria, exercitui suo permisit: carnibus tostis duntaxat utebatur, humi
 requiescens, sella capiti subiecta. Vicit Bulgaros ad Danubium vsque progressus:
 inque ciuitate Pereaslavv sedem suam posuit, ad matrem atque consiliarios suos
 dicens: Hæc enim sedes mea, in medio regnorum meorum: ex Græcia ad me

adferuntur Panodocki, aurum, argentum, vinum, varique fructus: ex Hungaria, argentum & equi: ex Russia, Schora, cera, mel, serui. Cui mater: iam iam moritura sum, tu me ubicunque volueris sepelito. Itaque post triduo moritur, atque à nepote ex filio Wolodimero iam baptisato in numerum sanctorum refertur, diesq; vndecimus Iulii sacer illi dicitur.

Svatoslaus, qui post obitum matris regnabat, diuisit prouincias filiis: Ieropolcho Chiovviam, Olegæ Drevvlianos, Wolodimero Novvogardiam magnam. Nam Novvogardenses impulsu cuiusdam mulieris Dobrinæ, Wolodimerum Principem impetrarunt. Erat enim Novvogardiæ ciuis quidam Calusca parvus dictus, qui habuit duas filias, Dobrinam & Maluscam. Malusca erat in gynæcio Ollæ, quam imprægnauerat Svatoslaus, & ex ea Wolodimerum suscepit. Svatoslaus cum filiis prospexisset, pergit in Bulgariam, Percaslavv civitatem obsider, capitque: Basilio & Constantino Regibus bellum denunciat. Athi legatis missis pacem poscebant, & quantum exercitum haberet, cognoscere ab eo propterea cupiebant, quod tributum daturos se iuxta numerum exercitus, sed falso pollicebantur. Mox cognito militum numero, exercitum scripserunt. Post cum vterque exercitus convenisset, Rhuteni Græcorum multitudine terrentur: quos cum pauidos videret Svatoslaus, inquit: Quia locum non video, Rhuteni, qui nos tuto capere posset: terram autem Russia tradere inimicis, nunquam in animum induxi: fortiter contra illos pugnando, aut mortem oppetere, aut gloriam reportare, certum est. Etenim si strenue pugnando occubero, nominis immortalitatem: si vero fugiam, perpetuam inde ignominiam sum telaturus: & cum hostium multitudine circumuentus effugere non liceat, stabo ergo firmiter, caputq; meum in prima acie, pro patria, omnibus periculis obiciam. Cui milites: Vbi caput tuum, ibi & nostrum. Mox cōfirmato milite, in aduersum hostem raptus, magno impetu factus, victor euadit. Terram dein Græcorum vastantem, reliqui Græciæ Principes muneribus oppugnant: aurum autem & panadockmi (vt est in annalibus) munera cum spreuisset, recusassetque, vestimenta autem & arma à Græcis iam denno sibi missa accepisset: tanta eius virtute, Græciæ populi permoti, Reges suos conuenientes: Et nos, inquiunt, sub eiusmodi Rege esse cupimus, qui non aurum, sed arma magis amat. Appropinquante Constantinopolim Svatoslao, Græci magno se redimentes tributo, eum à finibus Græciæ auertunt, quæ tandem anno mundi 6480. Cures Princeps Pieczenigorum, ex insidiis interfecit: & ex cranio eius poculum faciens, auro circumdato, literis in hanc sententiam signauit: Quærendo aliena, propria amisit. Mortuo Svatoslao, quidam ex eius primoribus Svadolte nomine, Chiovviam ad Ieropolchum profectus, maximo eum sollicitans opere atque studio, quo Olegam fratrem regno expelleret, quod filium suum Lutam necasset. Ieropolchus eius persuasione adductus, bellum fratri infert: exercitumque eius, Drevvlianos scilicet, profligat. Olega autem fugiens in quoddam castrum, à suis exclusus, impetuque factus, ex quodam ponte detrusus ac deiectus, multis super eum cadentibus, misere adobruitur. Ieropolchus castro occupato fratrem quærens, corpus eius inter cadauera repertum, & ad suum conspectum allatum aspiciens: Svadolte, inquit, ecce hoc tu concupiisti: post sepelitur. Interfectum sepultumq; Olegam, cum Wolodimerus accepisset, relicta Novvogardia, ultra mare ad Waregos profugit. Ieropolchus autem Novvogardiæ suum locum tenentem imponens, totius Russia monarcha efficitur. Wolodimerus Waregorum auxilio comparato, reuersus, locum tenentem fratris Novvogardia expulit, fratrique bellum prior denunciat: sciebat enim, ipsum contra se arma sumpturum. Interea temporis mittit ad Rochvvolochdam Principem Pescovviæ (nam & ipse ex Waregis illuc commigrauerat) & filiam suam Rochmidam uxorem petit: filia autem non Wolodimero, quod eum ex illegitimo thoro natum sciebat, sed Ieropolcho fratri, quem breui se pariter expectitutum putabat, nubere voluit. Wolodimerus, quod repulsam passus esset, Rochvvolochdæ bellum infert: eumque vna cum duobus filiis occidit. Rochmidam vero filiam sibi iungit, atque post Chiovviam contra fratrem progreditur. Ieropolchus cum fratre

fratre inire prælium cum non auderet, occlusit se Chiovviz. Wolodimerus dum Chiovv oppugnat, occultum mittit nuncium ad Blud quendam Ieropolchi intimum consiliarium: quem patris appellatione dignatus, rationem interficiendi fratrem ex eo petit. Intellecta petitione Wolodimeri, pollicetur Blud semet dominum suum interfectorum; consulens Wolodimero, castrum ut oppugnet: Ieropolchum autem monet, in castro ne maneat, exponens multos ex suis ad Wolodimerum defecisse. Ieropolchus consiliario suo fidem habens, fugit Roden ad ostia Iursæ, seque ibi aduersus fratris vim tutum fore putat. Wolodimerus deuicta Chiovvia, Roden exercitum transferens, longa & graui obsidione Ieropolchum premit. Post longa inedia exhausti, quum obsidionem tolerare diutius non possent, consulit Blud Ieropolcho, ut pacem cum fratre, se longe potentiore, faciat: Wolodimero autem interim nihilominus nunciat, se sibi fratrem suum mox traditurum, adducturumque. Ieropolchus sequutus consilium ipsius Blud, fratris se arbitrio atque potestati permittit, conditionē hanc ultro offerens, nempe, quicquid ex gratia sua sibi rerum concessurus esset, in eo sese gratum futurum. Wolodimero conditio oblata, haudquaquam displicet. Mox Blud monet dominum, ut ad Wolodimerum irer: quod tamen Werasco pariter Ieropolchi consiliarius prorsus dissuadet. Sed huius consilium negligens, ad fratrem pergit: ingrediens per portam, a duobus Waregis, Wolodimero interim ex quadam turri despiciente, occiditur. Quo facto, fratris uxorem natione Græcam stuprauit: quam Ieropolchus pariter, priusquam in uxorem duxisset, monialem imprægnauerat. Hic Wolodimerus multa idola Chiovviz instituit. Primum idolum, Perum dictum, capite argenteo, cætera lignea erant. Alia, Vslad, Corfa, Dalsva, Striba, Simaergla, Macosch, vocabantur: quibus immolabat, quæ alias Cumeri appellabantur. Vxores habuit plurimas: ex Rochmida autem suscepit Iloslaum, Ieroslaum, Seruoldum, & duas filias. Ex Græca Syvetopolchum. Ex Bohema, Saslaum: item ex alia Bohema, Syvatoslaum, Stanislaum. Ex Bulgara, Boris & Chleb. Habebat præterea in alto castro trecentas concubinas: in Bielgrad, similiter trecentas: in Berestovvo, Selvvi ducentas. Wolodimerus quum sine impedimento totius Russiæ esset monarcha factus, venerant ad eum ex diuersis locis Oratores, hortantes, ut se eorum sectæ adiungeret. Varias autem quum videret sectas, misit & ipse Oratores suos, qui perquirerent conditiones & ritus singularum sectarum. Tandem quum aliis omnibus fidem Christianam Græco ritu prætulisset, elegissetque, missis Oratoribus Constantinopolim ad Basilium & Constantinum Reges, Annam sororem, uxorem sibi si darent, se fidem Christi, cum omnibus subditis suis suscepturum: & restitutum illis Corsun, & alia omnia, quæ in Græcia possideret, pollicetur. Reimpetrata constituitur tempus, eligiturque locus Corsun: quo quum venissent Reges, baptisatus est Wolodimerus: commutatoque nomine Wolodimeri, Basilio illi nomen imponitur. Nuptiis celebratis, Corsun vna cum aliis, sicuti promiserat, restituit. Hæc acta sunt anno mundi 6469. à quo tempore Russi in fide Christi permansit. Anna moritur xxi. anno post nuptias: Wolodimerus vero anno post obitum uxoris quarto decessit. Is ciuitatem intra Wolham & Occam flumines sitam condidit, quam à suo nomine Wolodimeriam nominauit, eamque Rhussiar metropolim constituit. Inter sanctos tanquam Apostolus, solenni die videlicet 15. Iulii quotannis veneratur. Mortuo Wolodimero, dissidentes inter se filii eius, varie de regno præsumentes, decertabant: adeo ut qui potentior esset, alios se inferiores, imbecillioresve opprimeret, regnoque pelleret. Swatopolchus, qui principatum Chiovviensem vi occupauerat, constituerat sicarios, qui fratres suos Boris & Chleb conficerent. Interfecti, commutatis nominibus, hic David, ille vero Romanus vocati, in sanctorum numerum connumerati sunt: quibus etiam xxi. dies Iulii sacer est constitutus. Fratribus porro sic dissidentibus, nihil dignum memoria interim ab eis gestum est: nisi proditioes, insidias, simuitates, intestinæque bella audire velles. Wolodimerus Sevvoldi filius, cognomenro Monomach, vniuersam Russiam rursus in monarchiam redegit, relinquens post se insignia

quædam, quibus hodierno die in augurandis Principibus vtuntur. Moritur V Volodimerus anno mundi 6633. nec post eum filii eius, neque nepotes quicquam posteritate dignum, vsque ad tempora Georgii & Basilii, gesserunt: quos Bati rex Tartarorum bello vicit, interemitq;: V Volodimeriam, Moscoviam, atq; bonam Russiæ partem exussit, & deprædatus est. Ab eo tempore, anno scilicet mundi 6745. vsque ad præsentem Basilium, omnes fere Russiæ Principes Tartarorum non solum tributarii erant, verum etiam Tartarorum arbitrio Rhutenis ambientibus singuli principatus deferrebantur. Lites denique inter illos de successione principatum, aut hæreditatum gratia exortas, licet Tartari discernentes, cognoscen-
tesque decidebant, nihilominus tamen bella sæpe inter Rhutenos & Tartaros o-
riebantur: inter fratres autem varii tumultus, expulsionones & permutationes re-
gnorum & ducatum erant. Nam Dux Andreas Alexandri impetrarat magnum ducatum: quem cum occupasset Demetrius, frater Andreas impetrato Tartaro-
rum exercitu, illum expulit, multaque nepharia per Russiam perpetravit. Item, Dux Demetrius Michaelis interfecit apud Tartaros Ducem Georgium Danielis. Asbeck Tartarorum Rex, arrepto Demetrio, capitali cum pœna affectit. Con-
tentio erat de magno ducatu Tverensi, quem Dux Simeon Ioannis, cum à Tar-
tarorum Rege Zanabeck peteret, annum ab eo tributum poscebat: quod ne penderet, primores largitione corrupti, pro eo intercedentes effecerant. Deinde
anno 6886. magnus Dux Demetrius vicit bello magnum Tartarorum Regem, 10
nomine Mamaii. Item tertio anno post, eundem iam denuo vsque adeo fudit, ut plus quam tredecim millibus passuum terra cadaueribus obruta esset. Anno post eundem conflictum secundo, superueniens Tachtamisch Rex Tartarorum, Demetrium profligavit. Moscoviam obsedit & occupavit: interempti ad sepeliendum octoginta vno rublo redimebantur: summa computata 3000. rublorum fuit. Magnus Dux Basilus, qui præsidebat anno 6907. Bulgariam, quæ ad V Volhiam sita est, occupavit, Tartarosque eiecit. Is Basilus Demetrii reliquit vnicum filium Basilium: quem cum non diligeret, quod Anastasiam uxorem, ex qua illum suscep-
erat, adulterii suspectam haberet, magnum ducatum Moscoviæ non filio
moriens, sed Georgio fratri suo reliquit. Cum autem plerique Boiaronum filioe-
ius, tanquam legitimo hæredi atque successori, adhærerent: animaduertens hoc
Georgius, ad Tartaros properat: supplicat Regi, ut Basilium accersat, atque vtri iure ducatus debeat, decernat. Rex impulsu cuiusdam consiliarii sui, qui partes
Georgii fovebat, præsentem Basilio, cum sententiam pro Georgio diceret: prouolu-
tus ad genua Regis Basilus, orat, fas ut sit sibi loquendi. Mox annuente Rege, in-
quit: Quanquam tu sententiam super literis mortuis tulisti, spero meas tamē, quas mihi sigillo aureo cōmunis dedisti, quod velles me magno ducatu inuestire, ad-
huc viuas, longe maioris efficaciz atq; autoritatis esse: rogatq; Regē, ut verborum
suorū esset memor, promissisq; stare dignetur. Ad hæc Rex, iustius esse respondit,
vivarum literarum promissa seruare, quam mortuarū rationem habere. Tandem 40
Basilium dimittit, ducatuq; inuestiuit. Molestè id ferens Georgius, exercitu congregato, Basilium expulit: quod Basilus susq; deq; tulit: seq; in principatū Vgliscz, sibi à patre relictum, recepit. Georgius magno ducatu, quoad vixit, quiete potitus est, quē testamento nepoti suo Basilio legauit: quod Andreas & Demetrius, filii Georgii, ceu priuati hæreditate, grauiter tulerunt: atq; ideo Moscoviam obsederunt. Basilus, qui monasterium S. Sergii ingressus erat, cum hæc audiret, illico exploratores constituit: præfidiisq; dispositis cauit, ne ex improviso opprimeretur. Quod cum animaduernerent duo illi fratres, inito consilio, certos currus armato milite complent, ac velut mercibus onustos eo mittunt: qui hinc inde ducti, demum sub noctē iuxta vigilias constitere. Qua occasione adiutus miles, intempesta nocte su-
bito se curribus expediens, excubitores nihil periculi suspicantes inuadit capitq;. 50
Capitur & Basilus in monasterio, atq; excæcatus ad Vgliscz vna cum cōiuge mittitur. Post Demetrius, vbi infestā sibi communitatē nobilium, eamq; ad Basilium cœcum deficere videt, mox Novvogardiam profugit, relinquēs filium Ioannem: ex quo postea natus est Basilus Semeczitz, qui etiam nunc in Moscovia exi-
stente,

stente, in vinculis detinebatur, de quo infra plura. Demetrius autē dictus fuit co-
 gnomēto Semecka, vnde omnes ab eo descendentes Semeczitzi cognominātur.
 Tandē Basilius cæcus, Basilii filius, quiete magno ducatu potitus est. Post Wolo-
 dimerum Monomach, vsq; ad hunc Basilium, Russia carebat monarchis. Filius
 autem huius Basilii, Ioannes nomine, felicissimus fuit: nam simul vbi Mariam, so-
 rorem magni ducis Michaelis Tverensis, vxorem duxisset, sororium expulso,
 occupauit magnum ducatum Tverensem, deinde etiam Novvogardiam ma-
 gnam: cui postea omnes alii Principes, magnitudine rerum à se gestarum com-
 moti, seu timore perculsi, seruibant. Rebus deinde feliciter procedentibus, titu-
 lum magni ducis Wolodimeriz, Moscoviz & Novvogardiz sibi vsurpare, mo-
 narcham deniq; se totius Russiæ appellare cœpit. Hic Ioannes suscepit ex Maria
 filium Ioannem nomine, cui in consortem iunxerat filiam Stephani illius magni
 Waiuodæ Moldauiz: qui Stephanus Mahumetem Thurcarum, Matthiam Hū-
 gariz, & Ioannem Albertum Poloniz, Reges prostrauerat. Mortua priore con-
 iuge Maria, Ioannes Basilii alteram vxorem duxit, Sophiam, filiam Thomæ, late
 quondam in Peloponneso regnantis: filii inquam Emanuelis, regis Constanti-
 nopolitani, ex Palæologorum genere: ex qua suscepit quinque filios, Gabrielem,
 Demetrium, Georgium, Simeonem, & Andream: eisq; viuens adhuc patrimoni-
 um diuisit. Ioanni primogenito monarchatum reseruauit. Gabrieli Novvogar-
 diam magnam consignauit, cæteris alia iuxta arbitrium suum attribuit. Primoge-
 nitus Ioannes moritur, relicto filio Demetrio, quem auus in patris mortui locum,
 iuxta consuetudinem monarchatu inuestiuerat. Aiunt Sophiam hanc fuisse astu-
 tissimam, cuius impulsu Dux multa fecit. Inter cætera induxisse maritum perhi-
 betur, vt Demetrium nepotem monarchatu moueret, inque eius locum præfice-
 ret Gabrielem. Persuasus namque Dux ab vxore, Demetrium in vincula conii-
 cit, detinetq;: tandem moriens, eidem ad se adduci iussit: Chare, inquit, nepos,
 peccaui in Deum & te, quod carceribus mancipatum te affixi, teq; iusta hæredi-
 tate spoliati: iniuriam igitur à me tibi illatam, obsecro mihi remitte: liber abi, ite-
 reque tuo vttere. Demetrius hac oratione permotus, noxam auo facile condo-
 nar. Egressus autem, Gabrielis patrum iussu comprehenditur, inq; carceres conii-
 citur. Alii fame illum ac frigore, pars fumo suffocatum putant. Gabriel, viuentē De-
 metrio, gubernatorem se gessit: eo vero mortuo, principatum tenuit, non inaugu-
 ratus, Gabrielis duntaxat in Basilii nomine commutato. Erat Ioanni magno duci
 ex Sophia, filia Helena, quam collocauit Alexandro magno duci Lithuaniz, qui
 postea Rex Poloniz declaratus est. Sperabant Lithuani iam grauissimas vtriusq;
 principis discordias eo matrimonio sopitas fore: at longe grauiore inde exorta
 sunt. In sponsalibus namq; conclusum erat, vt templum Ruthenico ritu in castro
 Wilnensi, destinato loco exedificaretur, eiq; certæ matronæ ac virgines eiusdē ri-
 tus iungerentur: quæ cū aliquanto tēpore fieri negligenterentur, sumit socer causam
 belli contra Alexandrum: & triplici exercitu instructo contra eum progreditur:
 primum versus prouinciam Seueram in meridiem, secundum vero in Occiden-
 tem contra Toropecz & Biela instituit, tertium in medio versus Drogobusch &
 Smolenczko collocat: ab iis exercitum in subsidiis retinet, quo ei maxime, contra
 quem Lithuanos pugnatuuros animaduerteteret, succurrere posset. Postquam au-
 tem ad fluuium quēdam Wedrasch vterq; exercitus venisset, Lithuani duce Cō-
 stantino Ostroskii maxima procerum & nobilium frequentia septo, ex quibsdā
 captiuis numerum hostium ac ducum quoq; cum cognouissent, magnam spem
 profligandi hostē concipiunt. Porro cum fluuiolus conflētū impediret, ab vtriusq;
 transitus seu vadū queritur. Primi autē Mosci aliquot, superata ripa, Lithuanos ad
 pugnam lacescunt: atq; illi haud timidi resistunt, eosq; insequuntur, fugant vltraq;
 fluuiolum pellunt: mox vtrinque acies committuntur, præliumq; atrox oritur. In-
 terea dum vtrinque eodem ardore animorum acriter certarent, exercitus in insi-
 diis collocatus, quem paucissimi Rutheni adfuturum sciebant, ex latere in me-
 dios hostes inducitur. Lithuani metu perculsi, dilabuntur. Imperator exercitus v-
 na cum plerisque nobilibus capitur: reliqui perterriti, castra hosti concedunt:

se & arces, Drogobusch, Toropecz, & Biela pariter dedunt. Exercitus vero, qui meridiem versus processerat, cui præerat dux Machmethemin Tartarus Rex Casani, forte Brensko ciuitatis præfectum, quem vernacula lingua Waivvodam vocant, comprehendit, Brenskoq; ciuitate potitur. Duo post germani fratres, Basilii patruelles, alter de Staradub, alter vero Semeczitz dicti, bonam partem prouinciæ Sevveræ possidentes, alioqui Lithvaniæ ducibus obedientes, imperio Mosci se tradunt. Sic vnico conflictu, & eodem anno adeptus erat Moscus, quæ Witoldus magnus dux Lithvaniæ multis annis, maximisq; laboribus obtinuerat. Porro cum hisce captiuis Lithvanis, Moscus crudelius egit, grauissimis catenis victos detinuit: egitq; cum Constantino duce, vt relicto Domino naturali, sibi feruaret: qui cum aliam spem elabendi non haberet, conditionem accepit: obstrictusq; grauissimo iuramento, liberatus est. Huic porro quamuis prædia possessionesq; pro status sui conditione attributæ essent, iis tamen placati ac detineri adeo non poterat, vt ad primam occasionem, per inuias sylvas redierit. Alexander Rex Poloniæ, magnus Dux Lithvaniæ, qui perpetuo magis pace quam bello gaudebat, relictiis omnibus prouinciis & castris à Mosco occupatis, liberatione suorum contentus, pacem cum socero fecit. Is Ioannes Basilii adeo fortunatus erat, vt prælio Novvogardenfes, ad fluuium Scholona superarit: victos adegit, certis conditionibus propositis, se vt dominum & principem agnoscerent: magnam eis pecuniam imperauit vnde etiam constituens prius ibi locum tenentem suum, abiit: quo exactis tandem septem annis, reuersus, ciuitatem ingreditur auxilio Archiepiscopi Theophili: incolas ad miserissimam seruitutem redegit: arrepto argento & auro: ablatis denique omnibus ciuium bonis, inde ultra trecenta plaustra bene onusta abuxit. Ipse semel duntaxat bello interfuit, cum principatus Novvogardiæ & Tyverensis occupabantur: alias prælio nunquam adesse solebat, & ramen victoriam semper reportabat: adeo vt magnus ille Stephanus Moldaniæ palatinus, crebro in conuiuiis eius mentionem faciens, diceret: illum domi sedendo & dormitando imperium suum augere, se vero pugnando quotidie vix limites defendere posse. Ille etiam Reges Casani ex voluntate sua constituit, aliquando captiuos reduxit, à quibus tamen postremo senex maxima strage profligatus est. Ille idem primus castrum Moscouiæ, suamq; sedem, vt hodie cernitur, muro communiuit. Mulieribus porro vsque adeo insensus erat, vt eius conspectu, si quæ forte obuiam sibi venissent, tantum non exanimarentur. Pauperibus à potentioribus oppressis, iniuriæque affectis, aditus ad eum non patebat: in prandio plerumque adeo se potu ingurgitabat, vt somno opprimeretur: inuitatis interim omnibus timore perculsis, silentibusque: expectatus, oculos tergere, ac tum primum iocari, & hilarem se conuiuiis exhibere solebat. Cæterum etsi potentissimus erat, Tartaris tamen obedire cogeatur. Aduenientibus namq; Tartarorum Oratoribus, extra ciuitatem obuiam procedebat, eosq; sedentes stans audiebat: quam rem vxor eius Græca tam grauitertulit, vt quotidie diceret, sese Tartarorum seruo nupsisse: atq; ideo hanc seruilem consuetudinem, vt aliquando abiiceret, marito persuasit, vt ægritudinem Tartaris aduenientibus simularet. Erat in castro Moscoviæ domus, in qua habitabant Tartari, vt omnia quæ Moscoviæ agerentur, intelligerent: quod cum ferre vxor pariter non posset, certos Oratores instituit, munera ampla Regina Tartarorum mittit, supplicando, vt eam sibi domum concederet donaretque: visione etenim diuina commonitam, templum se eo loci ædificaturam: ita tamen, vt aliam domum Tartaris se assignaturam polliceretur. Consentit hoc regina: diruitur domus, templumq; eo loco extruitur: sic castro ciecti Tartari, domum aliam nec viuentibus adhuc, nec mortuis iam ducibus consequi poterant.

Moritur autem Ioannes ille magnus, anno mundi 7014. cui filius Gabriel, postea Basilii dictus, magnus dux successit, habens in captiuitate Demetrium nepotem ex fratre, qui auo adhuc viuente iuxta gentis consuetudinem legitimus monarcha creatus erat: & ob id viuo adhuc, atq; etiam mortuo post nepote solenniter Basilii creati monarcha noluit. Patrē multis rebus imitatus est: ea quæ sibi relique-

reliquerat pater, integra custodiuit: ad hæc multas prouincias non tam bello, in quo erat infelicior, quam industria, imperio suo adiecit: quemadmodum pater Nouuogardiam magnam in seruitutē suam redegerat, ita & ipse Pleſcouiam, lociam urbem: item insignem principatum Smolenczko, qui plus quam centum annis sub ditione Lithvvanorum fuerat, adeptus est. mortuo etenim Alexandro Rege Poloniae, etsi belli causam contra Sigismundum Regem Poloniae & magnū ducem Lithvvaniae nullam haberet, tamen quia Regem ad pacem magis quam bellum inclinatū, Lithvvanos vero bellum pariter abhorrentes videret, occasionem belli inuenit. Sororem videlicet suam, Alexandri relictam, dicebat ab eis minime pro dignitate tractari: Regem præterea Sigismundum inſulabat, Tartaros contra se concitauisse. Quare bellum indicit, Smolenczko obsidet, ad motis tormentis: nequicquam tamen oppugnat. Interea Michael Lynckzy, ex principum Rhutenorum nobili stemmate & familia ortus, qui quondam summam rerum apud Alexandrum tenebat, ad magnum ducem Moscoviæ profugit, quemadmodum infra parebit: mox Basilium ad arma hortatur, eique promittit, se Smolenczko, si iam denuo obsideretur, expugnaturum: ea tamen lege, ut sibi hunc principatum Moscus concedat. Post cum ad conditiones à Michaelē propositas assensus esset Basilus, atque Smolenczko graui iam denuo premeret obsidione, Lynckzy pactiōib. seu largitione verius vrbe potitus, militiq; præfectos oēs secū in Moscoviam duxit: vno duntaxat excepto, qui ad Dominū suum, nullo proditiōis crimine sibi conscius, redierat: reliqui vero cēturiones corrupti pecunia, & muneribus, redire in Lithvvaniam non audebant: & ut culpæ suæ patrociniū prætenderent, iniecerunt metum militibus, dicentes, Si Lithvvaniam versus iter arripiemus, passim aut spoliabimur, aut occidemur: quo malo perculsi milites, omnes in Moscoviam profecti sunt, stipendioque Principis aluntur.

Hac victoria elatus Basilus, exercitum suū continuo in Lithvvaniam progredi iubet: ipse vero in Smolenczko manet. Dein cum aliquot propinquiora castra & oppida deditione capta essent, tum primum Sigismundus Rex Poloniae obsessis in Smolenczko, coactō exercitu auxilium, sed tardius, misit: mox occupato Smolenczko, vbi Lithvvania versus Mosci exercitū ire animaduertit, ipse Borisov iuxta fluiuium Beresina situm, aduolat, atq; inde exercitum suum Constantino Ostroskii duce dimittit: qui cum attigisset Borysthenem, circa Orsam oppidum, quod à Smolenczko xxiiii milliariis Germanicis distat, aderat tum iam exercitus Mosci circiter octoginta milia: Lithvanicus autem non excedebat triginta quinque milia hominum, adiunctis tamen aliquot bellicis tormentis: Constantinus mense Sept. die 8. anni 1514. strato ponte, peditē vltra Borysthenē, iuxta Orsam oppidum, transfert: equitatus autem angustum vadum sub ipso castro Orsæ superat. Mox vbi dimidia pars exercitus Borysthenem transisset, nunciatur Ioanni Andreæ Czeladin, cui summa rerum à Mosco erat commissa, ut hanc exercitus partem inuaderet, contereretq;. At ille respondit: Si partem hæc exercitus oppresserimus, supererit altera pars, cui forte aliæ iungi copiæ possent, atque ita nobis maius periculum immineret: expectemus tantisper, dum totus exercitus transferatur: tantæ enim sunt nostræ vires, ut sine dubio, nec magno labore, hunc exercitum aut opprimere, aut circumuentum Moscoviam vsque, veluti iumenta agere possimus. Tandem, quod vnicui restat, totam occupemus Lithvvaniam. Interim appropinquabat exercitus Lithvanicus, Polonis & externo milite mixtus: & cū quatuor millibus passuū ab Orsa processisset, vterque subsistit. Moscorū duæ alæ longius ab exercitu recesserant, ut hostem à tergo circumuenirent: acies autem instructa in medio stabat, subductis quibusdā in fronte, qui hostem ad pugnam lacerarent. Ex aduerso Lithvvanus diuersas copias, ordine longo collocabat: singuli etenim principatus, suæ gentis copias, & ducem miserant: atque ita singulis suis in acie dabatur locus. Tandem cohortibus in fronte constitutis, Mosci classicum canentes, primi in Lithvvanos impetum faciunt: illi haud timidi resistunt, eosque repellunt: quibus mox alii in auxilium missi, vicissim Lithvvanos in fugam conuertunt: sic aliquoties vtraque pars nouis subūdiis audæ,

alteram repellebat. Postremo maxima vi certatur. Lithviani studio cedentes ad locum, ubi tormenta bellica collocauerant, ea in Moscos insequentes conuertunt: extremamq; aciem eorum in subsidiis arctius collocatam feriunt, turbant, dirimuntq;. Hoc nouo belli genere Mosci, qui primos duntaxat in acie cum hoste confingentes, in periculo esse putabant, terrentur: turbatiq; primam aciem iam iam fusam putantes, fugam capessunt: quos Lithviani conuersi, omnibus copiis effusis insequuntur, fugant, caduntq;. Hanc eadem sola nox ac syluæ diremerunt. Est inter Orsam & Dobrovniam (quæ quatuor mil. Ger. distant) fluuius Croprivna dictus: in cuius dubiis & altis ripis fugientes, tot Mosci submersi sunt, vt cursus fluminis impediretur. Capti sunt in eo conflictu omnes militiæ præfecti ac consilia-
 10 rii: quorum præstantiores, Constantinus sequenti die laucissime accepit, dein ad Regem misit: qui per castra Lithvanica sunt distributi. Ioannes Czeladin cum aliis duobus præcipuis ingrauescentis iam ætatis ducibus, habebatur in ferreis cõpedibus Wilnæ: hos ego, cum à Cæsare Maximiliano legatus in Moscoviam missus essem, permittente Rege Sigismundo, accessi, eosq; consolabar: aureos præterea aliquot, obsecrantibus mutuo dederam. Princeps porro accepta suorum clade, Smolenczko continuo relinquens, in Moscoviam fugit: & ne castrum Drogobusch Lithviani occuparent, incendi iubet. Lithvanicus exercitus recta Smolenczko ciuitatem contendit, sed capere eam non potuit: quod præsidis impositis, Moscus eam bene firmatam reliquerat: & quod hyems impendens obsidionem
 20 impediabat: tum quod plurimi post conflictum præda onusti, satis se effecisse rati, domum repetebant: deniq; quod neq; Lithviani, neq; Mosci expugnare arces, aut vi capere norunt. Ex ea autem victoria, præter recuperata citra Smolenczko tria castra, Rex nihil reportauerat. Anno post hunc conflictum quarto, milit in Lithvaniam exercitus Moscus, atq; intra meatus Dvvinæ fluuii & Poloczko castrum confedit: ac inde bonam exercitus partem, quæ Lithvaniam abacta præda cæde & incendiis depopularetur, dimisit. Albertus Castold Poloczki Wayuoda vna noctium egressus, flumine superato, aceruum fœni, quod ad longam obsidionem congerierant Mosci, incendit, hostem innadit: quorum alii cæsi ferro, alii fugiendo submersi, alii capti, pauci euaserunt: cæteri, qui palantes Lithvaniam
 30 vastabant, pars in locis diuersis deuicti, alii in syluis errantes à colonis trucidati sunt.

Casan regnum Moscus quoque eo tempore, tam nauali quam equestri exercitu erat aggressus: sed re infecta, amissis quampluribus militibus rediit. Porro princeps ille Basilius, etsi in bello esset infelicissimus, nihilominus tamē à suis semper, tanquam res feliciter gereret, laudatur: & cum nonnunquam vix dimidia militum pars domum redierit, tamen ne vnum quidem prælio esse amissum dictitant. Imperio, quod in suos exercet, omnes facile vniuersi orbis monarchas superat: & id quod pater incœperat, ipse perfecit: nimirum omnes Principes, & alios
 40 quosuis omnibus castris ac munitionibus exuit. Certe fratribus suis germanis nec arces permittit, nec etiam confidit: omnes iuxta dura seruitute premit: adeo, vt quemcunque apud se in aula esse, aut in bellum ire, aut legationem aliquam obire iusserit, obire quoduis suis sumptibus cogatur: exceptis adolescentulis filiis Boiarorum, hoc est, tenuioris fortunæ nobilium, quos paupertate oppressos, quotannis assumere, eosq; inæquali stipendio proposito alere solet. Porro quibus in annum sex aureos numerat, iis tertio quoq; anno stipendium exoluitur: quibus autem in singulos annos dantur xxi. aurei, ij coguntur ad quoduis munus obeundum suis & sumptibus & equis aliquot, esse parati ac expediti: præstantioribus, qui legationem aut alia grauiora officia obeunt, aut præfecturæ, aut villæ, aut prædia, habita cuiusque & dignitatis & laboris ratione, attribuuntur: de quibus tamē
 50 singulis certos annuos census Principi pendunt: multa duntaxat, quam à pauperibus aliquid forte delinquentibus extorquent, & quædam alia illis cedunt. Huiusmodi autem possessiones vtendas plerunque ad sesquiannum permittit: si quem tamen singulari gratia, seu beneuolentia complectitur, addit menses aliquot: sed elapso eo tempore, cessat omnis gratia, totoq; sexennio gratis tibi erit deinceps

inceps seruiendum. Erat quidam Basilii Tretyack Dolmatovv, charus Principi, & inter intimos Secretarios habitus: quem cum legatum ad Cæsarem Maximilianum decerneret, seq; ut præpararet, suberet: ac cum is viatico se ac sumptibus carere diceret, mox in Bieloyessero captus, inque perpetuos carceres coniectus, tandem miserrime perit. cuius tam mobilia quam immobilia bona Princeps sibi vendicauit: & quamuis ter mille florenorum in prompta pecunia repererat, fratribus tamen ac hæredibus suis ne teruncium quidem dederat. Hoc ita esse, præter communem famã, Ioannes scriba, qui à Principe, ut mihi res in quotidianos vitæ usus necessarios suppediraret, constitutus erat, fatebatur: & qui illum simul, ubi captus
 10 erat, in sua custodia habebat: itidem duo Basilii fratres, Theodorus & Zacharias, qui nobis redeuntibus ex Mosaisco in Smolenczko procuratores erant dati, sic actam rem affirmabant. Quicquid Oratores ad externos Principes missi, preciosifereportant, id Princeps in suum fiscum reponit, inquiens aliam ipsis gratiam se facturum: quæ talis est, ut supra dixi. Oratores enim, Knes Iyvan, Poserzen, Iaroslavvski, & Semen, id est Simeon, Trophimovv secretarius, à Cæsare CAROLO Quinto, ad quem missi erant, donati gravibus torquibus aureis, catenis, Hispanica & ea quidem aurea moneta: item à Cæsaris fratre FERDINANDO archiduce Austriae, Domino meo, argenteis poculis, aureis & argenteis pannis Germanica aurea moneta, cum redeuntes nobiscum in Moscoviam venissent, Princeps
 20 continuo & catenas & pocula, atq; maiorem partem Hispanicorum aureorum illis ademitt. Eius rei veritatem cum ab Oratoribus inquirerẽ, alter timens ne Principem suum traduceret, constanter negabat: alter vero dicebat Principem iussisse munera Regia ad se deferri, ut ea videat. Post cum sæpius eius rei meminissẽ, alter, aut ut mentiendi occasionem, si pernegaret: aut periculum, si forte veritatem fateretur, effugeret: me posthac frequentare desierat. Aulici denique factum non negabant, sed respondebant: Quidrum, si alia gratia illis Princeps rependit? Auctoritate sua tam in spirituales quam seculares vitur, libere ac ex voluntate sua de omnium & vitæ & bonis constituit: consiliariorum, quos habet, nullus est tamq; authoritaris, qui dissentite, aut sibi in re aliqua
 30 sistere audeat. Fatentur publice, voluntatem Principis, Dei esse voluntatem: & quicquid Princeps egerit, ex voluntate Dei agere: ob id etiam clauigerum & cubicularium Dei appellant, exequutores denique voluntatis diuinæ credunt. Vnde Princeps ipse, si quando preces interponuntur pro captivo aliquo, aut re alia graui, respondere solet: Cum Deus iusserit, liberabitur. Ita similiter, si quispiã de re aliqua incerta & dubia querit, respondere communiter solent: Deus scit, & magnus Princeps. Incertum est, an tanta immanitas gentis tyrannum principem exigat: an tyrannide Principis, gens ipsa tam immanis, tamq; dura crudelisque reddatur.

A tempore Rurickh vsq; ad hunc præsentem Principem, non alio titulo vsi
 40 sunt Principes illi, quam Magnorum Ducum aut Wolodimeriæ, aut Moscoviæ, aut Novvogardiæ, &c. præter Ioannem Basilii, qui se Dominum totius Russiæ, & magnum Ducem Wolodimeriæ, &c. appellabat. Hic vero Basilii Ioannis sibi vendicat & titulum & nomen Regium, in hunc modum: Magnus Dominus Basilii Dei gratia Rex & Dominus totius Russiæ, & magnus Dux Wolodimeriæ, Moscoviæ, Novvogardiæ, Pleskovviæ, Smolenczkiæ, Tverriæ, Iugariæ, Permiæ, Viakiæ, Bulgarriæ, &c. Dominus & magnus Dux Novvogardiæ terræ inferioris, & Czernigovviæ, Rezaniæ, Wolotkiæ, Rischovviæ, Beloïæ, Rostovviæ, Iaroslavviæ, Bielozerriæ, Vdoriæ, Obdoriæ, Cqndiniæ, &c. Porro cum omnes hunc Imperatorẽ nunc appellent, videretur necessarium, ut & titulum & causam huius
 50 erroris exponam. Czar Ruthenica lingua Regem significat: cum autem communi Slauonica lingua, apud Polonos, Bohemos, & alios omnes sumpta quadam consonantia, ab vltima, & ea graui quidem syllaba Czar, Imperator seu Cæsar intelligatur: vnde omnes qui Rhutenicum idioma seu literas non callent, item Bohemi, Poloni, atque etiam Slavi regno Hungarico subditi, alio nomine Regem appellant, nempe Kral, alii Kyrall, quidam Koroll: Czar autem solum

Cæsarem, seu Imperatorem dici existimant: unde factum, ut Rhuteni interpretes audientes Principem suum ab externis nationibus sic appellari, coeperunt & ipsi deinceps Imperatorem nominare, nomenque Czar dignius esse quam Regis (licet idem significant) existimant. Cæterum si euoluas omnes eorum historias atque sacram scripturam, ubique Regis nomine Czar, Imperatoris vero Kessiar reperies. Eodem errore Imperator Thurcarum Czar appellatur, qui tamen non alio eminentiore quam Regis, hoc est, Czar titulo ab antiquo est usus. Hinc Constantino-polim Czarigrad, quasi dicas Regiam urbem, Turcæ Europæi, qui lingua Slaonica utuntur, appellant. Sunt qui Principem Moscoviæ Album Regem nuncupant. Ego quidem causam diligenter quærebam, cur Regis Albi nomine appellaretur, cum nemo Principum Moscoviæ eo titulo antea esset usus: imo consiliariis ipsis sæpe data occasione, & aperte dixi, nos non Regem, sed Magnum ducem agnoscere. Plerique tamen hanc Regii nominis rationem esse putabant, quod sub imperio suo Reges haberet: Albi vero rationem nullam habebant. Credo autem, ut Persam nunc propter rubra tegumenta capitis Kisilpassa, id est, rubeum caput vocant: ita illos propter alba tegumenta, albos appellari. Regis porro titulo utitur ad Romanum Imperatorem & Pontificem, Regem Suetiæ & Daniæ, Magistrum Prussiæ, Liunioniæ: & ut accepi, ad Turcarum Principem: ipse vero à nemine horum, nisi forte à Liunionen. Rex appellatur. Titulis autem antiquitus, tribus circulis triangulo inclusis, uti solebant, quorum primus in supremo circulo hisce 20 verbis continebatur: Deus noster trinitas, quæ fuit ante omnia secula, pater, filius, & spiritus sanctus: non tamen tres dii, sed vnus Deus in substantia. In secundo, titulus Imperatoris Thurcarum erat, particula adiecta: Fratri nostro dilecto. In tertio, titulus Magni ducis Moscoviæ, quo se Regem, & hæredem ac Dominum totius Russiæ orientalis & meridionalis fatebatur, in quo communi formulæ sub-iunctum vidimus: Misimus ad te nostrum fidelem consiliarium. Ad Regem autem Poloniæ huiusmodi titulo utitur: Magnus Dominus Basilus, Dei gratia Dominus totius Russiæ, & Magnus Dux Wolodimeriæ, Moscoviæ, Novvogradæ, Smolenski, Tveræ, Iugariæ, Permiæ, Bolgaræ, &c. omisso Regis titulo: neuter enim horum alterius literas nouo titulo auctas, accipere dignatur. Quod quidem nobis Moscoviæ existentibus acciderat, cum Regis Sigismundi literas ad se mis- 30 sas, atque titulo ducis Moscoviæ auctas, Moscus grauatim acceperat.

Scribunt quidam, Moscum à Pontifice Romano & à Cæsare Maximiliano nomen expetiuisse, & titulum Regium. Mihi verisimile non videtur: præsertim cum nulli homini infensior sit, quam summo Pont. & quem non nisi Doctoris titulo dignatur. Cæsarem autem Romanum non maiorem se existimat: ut ex literis suis apparet, in quibus nomen suum Imperatoris titulo præponit. Nomen ite Ducis apud eos dicitur Knes: nec alium maiorem titulum, ut dixi, vnquam habuerunt, adiuncta illa dictione, Magnus. nam omnes alii qui vnicum principatum habebant, dicebantur Knes: qui vero plures principatus, atque alios Knes subiectos sub 40 imperio habebant, Weliki Knesi, id est Magni Duces appellabantur: neque alium gradum seu dignitatem habent post Boiaros, qui more nostro locum nobilium (ut supra dixi) seu equitum tenent. In Croacia vero primores similiter Knesi vocantur: apud nos vero, sicuti & in Hungaria, non nisi Comitum nomen obtinent.

Non dubitarunt mihi viri quidam Principes dicere, imo ceu exprobrare, quod modernus Moscoviæ princeps proferre soleat literas sanctæ memoriæ Imperatoris Maximiliani, quibus nomen Regium tributum sit patri eius Gabrieli, qui postea mutato nomine Basilus vocari maluit: quodque affirmer, me eas literas ad illum pertulisse: eamque ob causam factum est, ut in nouissimis cum Rege Poloniæ tractatibus, aut Rex appellari, aut omnes pactiones irritas esse voluerit. 50 Etsi vero his sermonibus, tanquam nec veris, nec verisimilibus minime deberem commoueri: tamen eos non tam mea, quam optimi & clementissimi Principis mei causa cogor refutare, cum videam etiam piissimos eius manes temere in inuidiam vocari. Non est obscurum, fuisse quandoque simulatam aliquam inter
Maximi-

Maximilianum Imper. & Sigismundum Poloniae Regem, ea nimirum tempestate, qua Sigismundus ducebat Stephani comitis Scepusiensis filiam. Nam id eo fieri quidam interpretabantur, ut frater sponsae Ioannes, nuptiis Annae filiae Wladislai Regis Hungariae, auctoritate & opera Sigismundi fratris potiretur: & per hoc impediretur, irritumque fieret ius successionis, quod Maximiliano, eiusue nepotibus in regnum Hungariae debebatur. Qua de causa sane Maximilianus sua referre existimabat, Moschum perpetuum Lithuanorum & Polonorum hostem, sibi habere coniunctum. At posteaquam conuentu ad Posonium habito, de Annae nuptiis inter Maximilianum & Wladislauum, praesente & fauente Sigismundo, conuenit, 10 extinctis subito & sublati omnibus suspicionibus & simulatibus, tam arcte complexus est Sigismundum Maximilianus, ut non dubitaret quandoque dicere (quod alibi quoque retulimus) se cum Sigismundo & ad superos & ad inferos esse iturum. Et si igitur fuit tempus, cum Maximilianus sibi Moschum foederatum esse vellet: tamen ei Regium nomen nunquam tribuit: quod literis & instrumentis utrinque datis & acceptis, facile comprobari potest, si cui forte testimonium meum, etsi verum & fidele, minus ponderis habere videatur. Cur vero hunc titulum ab Imp. Maximiliano peteret Moschus, qui antequam quicquam inter eos negotii esset, non modo se ei parem, sed etiam superiorem videri voluit, nomen suum & titulum semper Imperatorio praeponebat, siue loqueretur, siue scriberet: quod nunc quoque, ut dictum 20 est, ceu mordicus retinetur? At Regium nomen, ne ad Poloniae quidem Regem scribens, post meum ex Moscovia reditum usurpauit. Hoc quidem in confesso est, quod ad Imperatorem, aut summum Pontificem scribens, se Regem & Dominum totius Russiae vocat. Quin ne Imperatorio quidem nomine abstinere, si quas forte literas ex Ruthena lingua in Latinam versas adiungit: nimirum ipsis interpretibus vocem Czar, quae Regem significat, Imperatorem vertentibus. Atque hunc in modum idem se & Regem & Imperatorem facit. Sed quod ab Imperatoribus, Maximiliano, eiusue nepotibus, creatus sit Rex, in Poloniae Regum iniuriam, id nemo crediderit. Quorsum enim attineret, eum Regiam dignitatem, ut fama est, a summo Pontifice petere, si eam antea ab Imperatoribus accepisset? Atque 30 haec quidem dicta sint pro Maximiliano Augusto, Domino meo: qui Sigismundo Regi, quoad vixit, certus & syncerus amicus fuit.

De me vero ipso quid dicam? Qua fronte quiesco fuissem ausus, toties & in Poloniam & in Lithuaniam currere ac recurrere, in Regum Poloniae Sigismundi patris & filii conspectum venire, publicis Polonorum conuentibus interesse, viros Principes intueri, si commodassem operam hac in re meam Principi meo, cuius nomine ac verbis, fraterne, amice, benigne ac beneyole, & Regi & Ordinibus omnibus frequentissime detuli, quicquid a coniunctissimo, optimo, & clementissimo Imperatore deferri posset? Si nullum est secretum, quod non reueletur: certe si quid indignum officio meo admissem, id dudum in lucem erupisset. Sed 40 consolor me recti conscientia, qua nulla est consolatio firmior. Et acquiesco suauiter in Regum Poloniae gratia, ac ceterorum Poloniae ordinum beneuolentia, quam mihi nunquam defuisse recordor.

Fuerunt forte tempora, quibus talia minore quam nunc inuidia spargi possissent. Sed haec feri hoc tempore, quid est aliud, quam querere modos, ad dissociandas coniunctissimorum Principum voluntates, quae omnibus studiis atque officiis copulandae & consolidandae esset? Videbantur acta transacta esse omnia, quae nemo non putabat ad reliquias Hungariae seruandas, & ad amissa recuperanda, maximum momentum esse habitura. Verum quibus ea res & ante magno bono fuit, & amplius futura erat, hi siue Turcico, siue alio quopiam malo spiritu afflati, 50 pactorumque & conuentuum obliti, res novas & perniciosas moluntur: non reputantes secum, in quantum discrimen & seipsos, & vicinas prouincias, ac in primis Hungariam, de vniuerso nomine Christiano quamoptime meritam, sint adducturi.

MOrem, quo Principes Moscoviæ inaugurantur, sequens formula, quam non ita facile consecutus sum, tibi depinger: & qua usus est Magnus Dux Ioannes Basilii, cum suum nepotem Demetrium, ut antea memini, Magnū ducem & monarcham Russiæ inuestiuerat.

In medio templi diuæ Virginis, erigitur tabulatum, super quo tria sedilia, Auo scilicet, Nepoti, & Metropolitanò collocantur. Constituitur item suggestum, quod ipsi Nolai vocant: super quo Ducalis pileus, & Barma, hoc est orna-¹⁰ mentum Ducale, ponuntur. Post, ad constitutum tempus Metropolitanus, Archiepiscopi, Episcopi, Abbates, Priores totusque conuentus Ecclesiasticorum, solennibus ornamentis induti adsunt. Magno itaque Duce cum Nepote templum ingrediente, canunt Diaconi: Multos annos vni Duci magno Ioanni, secundum consuetudinem. Sub hæc Metropolitanus cum toto clero canere incipit orationem diuæ Virginis, & sancti Petri confessoris, quem ipsi more suo Miraculosum appellant: qua finita Metropolitanus, Magnus Dux, & Nepos, tabulatum ascēdunt, inque sedilia collocata sedent, Nepote interim ab initio tabulati subsistente. Tandem Magnus Dux in hæc verba præfatur: Pater Metropolitane, ex diuina²⁰ voluntate, à nostris maioribus Magnis Ducibus antiqua & hætenus obseruata consuetudine, patres Magni Duces, filiis suis primogenitis consignabant Magnū Ducatum: & sicut eorum exemplo, genitor meus Magnus Dux, me coram se benedixit Magno Ducatu: ita ego quoque primogenitum meum Ioannem, coram omnibus Magno Ducatu benedixi. Sed quia diuina voluntate accidit, ut filius ille meus mortem obierit, superstes autem sit vnigenitus Demetrius, quem mihi Deus loco filii mei dedit: hunc itaq; ego pariter coram omnibus benedico, nunc, & post me, Magno Ducatu Wolodimeriæ, Novvogardiæ, & cætera: super quibus & patrem eius benedixeram.

Sub hæc Metropolitanus iubet Nepotem locum sibi assignatum accedere, & benedicti illi cruce, Diaconumque iubet orationes diaconorum recitare: ipse³⁰ interim sedendo iuxta illum, capite inclinato quoque, orat: Domine Deus noster, Rex regum, Dominus dominantium, qui per Samuelem Prophetam elegisti Dauid seruum tuum, & inunxisti illum in Regem, super populum tuum Israël: tu nūc exaudi preces nostras, tuorum indignorum, & respice a Sanctuario tuo ad fidelem seruum tuum Demetrium, quem elegisti, exaltare Regem tuis gentibus sanctis, quem redemisti preciosissimo vnigeniti filii tui sanguine: & inunge eum oleo lætitiæ: protege eum virtute excelsi, pone super caput coronam de lapidibus preciosis, da illi longitudinem dierum, & in dextram sceptrum Regale: pone illum in sedem iustam, circunda illum omnibus armis iustitiæ, fortifica illum in brachio, & subiice illi omnes linguas Barbaricas: & sit totum cor eius in timore tuo, qui te hu-⁴⁰ militer audiat: auerte illum à fide mala, & demonstra illi saluum conservatorem mandatorum sanctæ tuæ vniuersalis Ecclesiæ, ut iudicet populum in iustitia, & iustitiam præstet pauperibus, conseruetq; filios pauperum, & consequatur dein regnum cœleste.

Postea clara voce loquitur: Sicuti est tua potentia, & tuum est regnum: ita & laus & virtus sit Deo patri, & filio, & spiritui sancto, nunc & in secula seculorum. Finita hac oratione, imperat duobus Abbatib. Metropolitanus, ut sibi barma porrigant, quæ vna cū pileo, quodam tegumento serico (quod Schirnikoïu appellant) testæ erat. Mox hanc tradit Magno duci, cruceq; nepotem signat. Magnus autem⁵⁰ Dux eam super nepotem ponit. Dein Metropolitanus inquit: Pax omnibus. Cui diaconus: Domine oremus: tum Metropolitanus orans: Tibi vnico Regi æterno, cui terrenum quoque regnum creditum: inclinate vos nobiscum, inquit, & orate omnia regnantem: Conserua illum sub protectione tua, contine illum in regno, ut semper bona & decencia agat: fac clarescat iustitia in diebus suis, amplif-

amplificationeq; sui dominii, & vt in tranquillitate eius quiete, sine discordia viuamus, in omni bonitate & puritate: & hæc submissius. Alta autem voce: Tu es Rex mundi, & seruator animarum nostrarum: laus tibi patri, & filio, spirituique sancto, nunc & in secula seculorum, amen. Tandem pileum Ducalem à duobus Abbatibus mandato sibi allatum, Magno duci porrigit. ad hæc, cruce nepotem in nomine patris, & filii, & spiritus sancti signat: pileum porro Magno duce capiti nepotis imponente, Metropolitanus primum, dein Archiepiscopus & Episcopi accedentes, manu ei benedicebant. His ordine peractis, Metropolitanus, & Magnus Dux, nepotem sibi affidere iubent, paulisperq; cominorati surgunt. Interea
 10 diaconus Letaniam (vt vocant) incipit, Miserere nostri Domine: nominans Ioannem magnum ducem. Rursus alter chorus commemorat, magnum ducem Demetrium nepotem, & alios secundum consuetudinem. Finita Letania, orat Metropolitanus: O sanctissima domina virgo Deigenitrix: & post orationem Metropolitanus & magni duces confident. Sacerdos seu diaconus locum demonstrat, in quo legebatur Euangelium, atq; voce dicit: Multos annos Magno duci Ioanni, bono fideli Christi dilecto, Deo electo, & Deo honorando, Magno duci Ioanni Basilii Wolodimeriz, Novvogradiz & totius Russiæ monarchæ, per multos annos. Sub hæc sacerdotes ante altare canunt: Magno duci multos annos: itidem in dextro ac sinistro choro diaconi canunt, Multos annos: tandem rursus diaconus
 20 alta voce Multos annos magno duci Demetrio, bono fideli Christi dilecto, Deo electo & honorando: magno duci Demetrio Ioannis Wolodimeriz, Novvogradiz, & totius Russiæ multos annos. Sacerdotes item apud altare, & in utroque choro intonant, Multos annos Demetrio. Quibus peractis, Metropolitanus, Archiepiscopus, Episcopi, & tota congregatio ordine, magnos duces accedunt, eosq; honorifice cõsalutant: accedunt & filii magni Ducis, inclinando & salutando magnum ducem.

I N S T I T U T I O N E S M A G N I

Ducis iam inaugurati.

30 **S**imon Metròpolitanus inquit: Domine & fili, magne Dux Demetri, diuina voluntate, auus tuus magnus Dux fecit tibi gratiam, benedixit te ducatu magno: & tu Domine & fili, habetis timorem Dei in corde tuo: ama iustitiam, & iustum iudicium: obedias aui tuo magno duci, & curam de omnibus recte fidelibus ex toto corde habeto: & nos te Dominum filium suum benedicimus, & Deum oramus pro tua salute. Dein Metropolitanus & magni duces surgunt, Metropolitanusq; orans benedicit cruce magno duci, eiusque filiis: tandem Liturgia, hoc est sacro peracto, magnus Dux auus se in suam habitationem confert. Demetrius vero in ducali pileo, & barba, ex æde diuæ Virginis, magna Boiaronum caterua, filiisque comitantibus, ad templum Michaelis Archangeli pergit, vbi in vestibulo supra
 40 pontem à Georgio magni ducis Ioannis filio, ter dengis aureis aspergitur (per dengam genus monetæ intellige) templumque ingressus, Sacerdotes letaniam orantes, secundum consuetudinem, cruce ei benedicebant, & iuxta sepulchra ac monumenta cum signo crucis signabant. Dein templum egrediens, in porta à Georgio rursus dengis aureis aspergitur. Post recta in templum annunciationis Mariæ progreditur, vbi Sacerdotes pariter ei benedicebant, & à Georgio dengis vt antea aspergebatur. Peractis tandem iis, ad auum & matrem se contulit Demetrius. Acta sunt hæc anno mundi 7006. à nato autem Christo 1497. die quarta mensis Februarii.

Interfuerunt autem huic mandato magni ducis, & benedictioni Simonis metropolitani:

50 Tychon Archiepiscopus Rostovvien. & Ioroslavviësis: Nyphon Susdaliensis & Toruski: Wasian Episcopus Tyveren. Prothasius, Retanensis & Muromski Afranius Columbnensis, Ieufimi, Sarki & Podonski Episcopi.

Multi item Abbates & Priores, inter quos potiores Serapian, Prior monasterii ad sanctam Trinitatem, diui Sergii & Makirii, Prior monasterii sancti Cyrilli:

magnus deniq; conuentus religiosorum & Ecclesiasticorum aderat. Inter prandendum, muneris quasi loco oblatum erat cingulum latum auro, argento, gemmis preciosis confectum, quo cingebatur: mox Selgi quoq; Percaslavski, hoc est, pisciculi ex lacu Pereaslavvienti, halecibus non dissimiles, quorum & nomen habent. Ideo autem id genus piscium putant afferri, quod Pereaslavv nunquam separabatur à Moscovia, vel Monarchia.

Barmai est veluti torques latæ formæ, ex serico villoso, extrinsecus tamen auro & omnis generis gemmis concinne confectus: quem Wolodimerus præfecto cuidam Caphæ Ianuensi profligato ademit.

Pileus ipsorum lingua Schapka dictus, quo Wolodimerus Monomach usus est, & quem gemmis ornatum, aureis itē laminis, quasi quibusdam spirulis subinde sese vibrantibus, mire concinnatum reliquit: hætenus dixi de principe, qui maiorem partem Russiæ tenet.

Cæteras Russiæ partes nunc vnus Sigismundus Poloniæ Rex, magnusque Dux Lithvvaniz tenet. Cæterum cum Regum Poloniæ, qui originem suam ex Lithvvanis traxerunt, mentio fit, de genealogia eorum quædam subiungenda videntur.

Præfuit magno Ducatui Lithvvaniz princeps quidam Witenen, quem cum famulus eius Gedemin, vt Polonorum annales referunt, occidisset, mox & ducatu & vxore potitus est: ex eaque inter plures alios, præcipuos duos suscepit filios, Olgird & Kestud. Ex Kestud natus est Witoldus, quem alias Witovvum appellant: & Anna, Ianusii ducis Mazovviz coniunx.

Witoldus reliquit vnicam filiam Anastasiam, quæ Basilio duci Moscoviz in matrimonium collocata, Sophiaq; nominata est: ex qua natus est Basilius, pater magni illius Ioannis, auus Basili Rhutenorum principis, ad quem Orator missus fuit.

Kestud porro ab Olgird fratre in carcerem coniectus, misere periit. Witoldus quoque, vir, quo maiorem Lithvvaniam non habuit, & ex baptismo Alexander dictus, 1430. moritur.

Olgird Gedemini filius, ex vxore Maria, principe Tyverensi Christiana, inter alios filios Iagelonem suscepit. Is regnandi cupiditate non solum regnum Poloniæ, sed ipsam Hedvvigim quoque, quæ tum diademate insignita regno præfuit, Wilhelmog; duci Austriæ desponsata fuit, atq; adeo parentibus primatibusq; vtriusq; regni consentientibus, ante nubilem ætatem cum eo concubuisse, affectabat: missisq; mox in Poloniam Oratoribus suis, regnum & Hedvvigim vxorem expetit. Vt autem Polonos in suam sententiam pertraheret, votique compos fieret, inter alia fidem se Christi vna cum fratribus suis, ducatibus item Lithvvaniz & Samogithiz suscepturum pollicetur: aliisque id genus promissionibus, Polonos in suam sententiam permouit, vt Hedvvigis horum autoritate adducta, atque etiam inuita, rescisso priore matrimonii fœdere, illi nuberet: quo facto, Iagelo ipse continuo Wladislai nomine accepto baptisatur, in Regem coronatur, nuptiisque peractis Hedvvice vxore anno Domini 1386. potitur: qua tamen non longe post primo in partu mortua, Annam comitem Celeiæ duxit vxorem: ex qua suscepit vnicam filiam Hedvvigim, desponsatam Friderico iuniori Brandenburgensi. Duxerat & anum quandam: qua pariter mortua, Rhutenam Andreæ 10. annis ducis Chiovvienti filiam Soncam, quæ post assumpto ritu Romano, Sophia appellata est, duxit: ex eaque suscepit Wladislaum & Casimirum filios.

Wladislaus patri in regno successit, inq; Hungariæ Regē, submoto legitimo hærede, Alberti Regis defuncti filio Ladislao posthumo, coronatus, ad Warnamque lacum post à Thureis oppressus est.

Casimirus, qui cum magnum Lithvvaniz ducatum tenebat, & qui Ladislao posthumo similiter regnum Bohemiæ, forte fratris exemplo ductus, adimere voluit, fratri in regno Poloniæ successit: dein eius Ladislai, Hungariæ & Bohemiæ Regis sororem Elisabetham in vxorem duxit: ex qua suscepit filios, Wladislaum Hungariæ

Hungarię & Bohemię Regem, Ioannem Albertum, Alexandrum, Sigismundum
Polonię Reges: Fridericum Cardinalem, & Casimirum, qui in Sanctorum nu-
merum relatus est.

Wladislao erat Ludouicus filius, & Anna filia. Ludouicus in regno succes-
sit: Maria Philippi Regis Castellę, archiducis Austrię, filia in vxorę ducta, à Thur-
cis in Mohacz anno 1526. oppressus est.

Anna FERDINANDO, Romanorum, Hungarię & Bohemię regi, archi-
duci Austrię nupsit: quatuor filiis, & vndecim filiabus ex ea susceptis, Pragę tan-
dem in puerperio, anno Domini 1547. moritur.

10 Ioannes Albertus sine coniuge obiit.

Alexander Helenam, Ioannis magniducis Moscovię filiã, duxit vxorem:
sine liberis tamen decessit.

Sigismundus ex priore vxore Barbara, Stephani comitis Zepusienfis filia,
suscepit Hedvigin, Ioachimi Brandenburgensis Electoris coniugem. Ex posteri-
ore Bona, filia Ioannis Sfortię ducis Mediolani & Barii, suscepit Sigismundum se-
cundum Polonię Regem, magnum Lithvanię ducem: qui Elizabetham FER-
DINANDI Romanorum, Hungarię & Bohemię Regis, &c. filiam anno 1543. se-
xta die Maii vxorem duxit: quę tamen immatura morte, & sine prole, anno 1545.
die Iunii decimaquinta decessit.

10 Duxit deinde Barbaram, ex domo Radavilorum: quę ante Gastoldo Lith-
viano nupta fuerat, inuitis parentibus: & subditis hoc matrimonium tam indigne
ferentibus, vt rebellio eorum iam cępta, in perniciosam seditionem abiisset, si
FERDINANDVS Rex iniurias filię illatas vlcisci, quam earum memoriam de-
ponere maluisset. Hac vero mortua, idem Sigismundus ad redintegrandam cum
Ferdinando coniunctionem & affinitatem conuersus, coniugio sibi copulauit
Catharinam, germanam sororem Elisabethę, quam Franciscus dux Mantuę vi-
duam reliquerat. Nuptię celebratę sunt Cracouię, 31. Iulii, anno 1553. Vtrunque
sororem ego, tanquam Magister seu Pręfectus Curię, ad sponsum deduxi.

Semouites Mazovię dux, ex Alexandra Iagelonis sorore suscepit multos fili-
30 os, filiasq;. Filii sine liberis decesserunt. Ex filiabus Czimbürgis nupsit Arnelsto Au-
strię Archiduci, ex eoq; genuit Fridericum Romanorum Imperatorem, patrem
Maximiliani Imperatoris. Maximilianus genuit Philippum, Hispaniarum Re-
gem: Philippus CAROLVM V. & FERDINANDVM, Romanorum Impę-
ratores.

Ovka Woleslao, Thesinenfi duci, in matrimonium collocata est. Amulia,
Woguslao, Stolpensium duci, qui nunc Pomeranię Dux appellatur, nupsit.

Anna vero, Michaeli duci Lithvanię: Catharina innupta obiit.

Porro Olgrid atq; Iagelonis fratres, nepotesq;, item filiarum eiusdem libe-
ros, Kestudis deniq; Casimiri, aliorumq; Regum posteros, si quis ordine recense-
40 re veller, in immensum tam numerosa proles excreceret: quę tamen vt subito au-
cta est, ita nunc in vno Regis Polonię iam mortui filio, Sigismundo secundo Po-
lonię Rege, masculinus sexus residet.

Quoniam autem in mentionem posteritatis Gedemini, & Regi ex ea stir-
pe incidimus, haud abs re visum est, si quę regnantibus Wladislao Hungarię &
Boemię, ac eius fratre Sigismundo Polonię regibus (Casimiri filiis) euenerunt,
subliceremus.

Posteaquam Wladislaus regno Hungarię, concedente, & ius successionis
sibi reseruante Maximiliano Romanorum Imp: potitus esset, & vnicam tantum
filiam iam consenscens haberet: Maximilianus, quo ius successionis aliqua arti-
50 ore coniunctione confirmaretur, cum Wladislao de matrimonio inter alterum
nepotum suorum ex filio suo Philippo Hispaniarum Rege, & Anna Wladislai fi-
lia contrahendo, tractare cępit. Nam Anna nuptias perditę ambiebat Ioannes Zapo-
litanus, filius Stephani Scepusiensis comitis: cuius summa fuerat apud Matthiam Re-
gem, atq; adeo apud ipsum Wladislaum autoritas. Vehementer adnitente ma-
tre vidua, quę primarios quosque viros in Comitibus & prouinciis Hungarię,

muneribus atque stipendiis annuis (quæ sua lingua *Targalass* vocant) inescatos, & ad quævis obsequia obnoxios tenebat: nihil dubitans, quin horum studiis & suffragationibus, & matrimonium istud filio conficeret, & per hoc eidem regnū pararet: quibus mulieris machinationibus ingens deinde momētum addidere nuptiæ, quæ inter eius *filiam, Ioannæ sororem, & Sigismundum Polonia Regem facta sunt*. His rebus animaduersis, Maximilianus hoc magis sibi, quod de matrimonio inter nepotem suum & Annam instituerat, vrgendum esse ratus, cum exploratum haberet, Wladislaum idem cupere, sed factione & studiis eorum qui Ioanni Zapolitano deuincti erant, impediri: aleam sibi iaciendam, & Hungariam armis tentandam esse putauit: quo in bello ego primum militiæ tyrocinium feci. Sed cum hoc in armorum strepitu Ludovicum Wladislaonasci contigisset, interpositis primū induciis, ad solidiorem pacem deuentum est: quæ deinde huc exiit vt Wladislaus cum filio iam coronato, & filia, ac huius frater Sigismundus Poloniæ Rex Viennā ad Maximilianum venirent: vbi factis cum Anna sponsalibus, & extinctis omnibus simultatibus, & suspicionibus, quibus ob ambitionem Ioannis Zapolitani indulgebatur, Principes isti perpetuo fœdere sunt coniuncti. Sic autē Sigismund. Rex tū Maximiliano Imper. satisfecit, scq; approbauit, vt idem aliquando me audiente diceret: Se cum hoc Rege, quacumq; intendat, & ad superos & ad inferos esse iturū. De Ludouico vulgo dictum est, *quod immaturo partu editus, immatura ætate uxori iunctus & barbatus fuerit: ac regno quoque immaturus, immaturam mortem obierit*. His vero addi potest, quod mors eius regno Hungariæ, & omnibus vicinis, non minus immatura quam acerba fuerit. Etsi vero salutaribus consiliis destituebatur Ludouicus, tamen optima eum in patriam & subditos suos mente & affectione fuisse, & quibus ea seruarentur rationibus quæsisse, constat. Nam vbi cognouisset, Solimanum post Belgradum captum, nouam & formidabilem expeditionem aduersus se moliri, miserat adolescens Curia suæ magistrum Polonum cognomento Trepca, ad patrum suum Regem Sigismundum: summis precibus oratum atque obtestatum, vt ne ad regni sui confinia accedere, ac secum capiendorum consiliorum causa conuenire grauaretur. Sed cum hoc præcise recusatum esset à Sigismundo, Trepca cum lachrymis dixisse fertur: Nepotem tuum Rex nunquam deinde videbis, nec vllam ab eo legationem audies. Idque sic euenit. Nam Rege Sigismundo ab Hungariæ finibus religionis prætextu longius ad Gedanum in Prusiam abeunte, nepos eius vna cum eodem Trepca, illa funestissima clade, quam à loco Mohaciensem vocant, est absorptus. Sed nunc ad Moscos redeo.

Basilio Ioannis de vxore ducenda deliberanti, consultantique, visum tandem fuit, vt potius subditi alicuius filiam, quam externam duceret: tum vt maximis parceret sumptibus, simul ne vxorem peregrinis moribus diuersaq; religione imbutam haberet. Huius autem consilii Georgius cognomento Paruus, principis & thesaurarius & consiliarius summus, author fuit. Putabat enim, principem, filiam suam vxorem ducturum. Sed tandem publico de cōsilio, Boiaronum filiarum numero mille & quingentæ, cum in vnum locum conductæ essent, vt ex illis quam vellet eligeret: delectu Princeps habito, Salomeam, Ioannis Sapor Boiaronis filiam, contra Georgii opinionem in vxorem elegerat. Ex ea porro cum ad vnum & viginti annos liberos non suscepisset, sterilitate vxoris offensus eam eo anno quo nos Moscoviam veneramus, nimirum 1526. in monasterium quoddam in Susdali principatu intrusit: huic Metropolitanus in monasterio lachrymanti, eiulantiq; capillis primum abscissis, cum cucullam porrexisset, eam sibi iniici hæc adeo non patiebatur, vt apprehensam, in terramq; proiectam cucullam pedibus calcauerit: qua rei indignitate, Ioannes Schygona, vnus, ex primariis consiliariis, commotus, eam non solum acriter obiurgauit, sed flagello cæcidit, superaddens: Tunc voluntati Domini resistere audes: illiusq; iussa capeffere moraris? Hunc Salomea cum interrogaret, qua se autoritate caderet: mandato Domini, cum respondisset: animo illa tum fracto coram omnibus, quod cucullā inuita atq; coacta induat, protestatur, tantæq; iniuriæ sibi illatæ Deum ultorē inuocat. Salomea itaq; in monasterium

naſterium coniecta, cum Princeps Helenam filiam Knes Baſilii Lintzkii Cæci, iamque vita defuncti, fratris, inquam, Ducis Michaelis Lintzkii, qui tum captiuus detinebatur, vxorem duxiſſet: continuo fama exoritur, Salomeam grauidam, propeq; partum eſſe. Rumorem confirmabant duæ matronæ, primorum conſiliariorum, Georgii parui theſaurarii, & Iacobi Mazur cubicularii, vxores: aiebantq; ſeſe ex ore ipſius Salomeæ audiuiſſe, vt quæ grauidam ſe, & prope partum eſſe fa- teretur. Quare audita, grauiter commotus Princeps, vtramq; à ſe repulit: alteram, Georgii vxorem, etiam verberibus affecit, quod tempeſtiuus de hac re ad ſe non reſuliſſet. Mox vt rem compertam haberet, Theodericum Rack conſiliarium, &
 10 Potat ſecretarium quendam, ad monaſterium in quo detinebatur, mittit, illisque, vt veritatem rei diligenter inquireret, mandat. Quidam nobis tum Moſcowiæ
 20 exiſtentibus, ſanctè affirmabant, Salomeam filium Georgium nomine peperiſſe: nemini tamen infantem oſtendere voluiſſe. Quin cognoscendæ veritatis gratia, quibusdam ad ſe miſſis, dicitur reſponſiſſe, indignos illos eſſe, quorum oculi in-
 fantem viderent: dum in Maieſtatem ſuam veniret, matris iniuriam vlturum: qui-
 dam vero eam peperiſſe, conſtanter negabant. Ambigua itaq; de ea re eſt fama.

Baſilii porto Lintzkii ex Lithwania profugi filiam, cur vxorem duxerit Prin-
 ceſs, duas cauſas, præterquam quod ſe ex ea liberos ſuſcepturum ſperabat, fuiſſe
 accepi: tum quod focus genus ſuum duxiſſet ex familia Petrovuiæ, quæ magni
 20 quondam nominis in Hungaria erat, Græcorumq; fidem ſequebatur: tum quod
 Michaelẽ Lintzkii, ſingulari dexteritate ac rara quadam fortitudine virum, pa-
 truum liberi habituri eſſent. Habebat etenim Princeps duos germanos fratres ſu-
 perſtites, Georgium & Andream: atque ideo ſi forte liberos ex aliqua alia vxore
 ſuſciperet, eos fratribus viuentibus, parum tutos fore in regni adminiſtratione pu-
 tabat. Michaelẽ autem in gratiam recepto, libertateq; donato, filios ex Helena ſuſ-
 ceptos, authoritate patris in maiore quiete futuros non dubitabat, de cuius libe-
 ratione nobis præſentibus tractabatur: quem etiam vinculis ſolutum, liberisque
 cuſtodiis honeſte mandatum, vidimus tandem libertate donatum, interq; cate-
 ros Kneſos teſtamento à Principe nominatum, tutorem deniq; nepotum ſuorum
 30 Ioannis & Georgii inſtitutum fuiſſe. Sed poſtea Principe mortuo, cum viduam
 regum thorum continuo cum quodam Boiarone cognomento Ovvezina con-
 taminantem, inq; mariti fratres vinculis conſtriſtos ſæuientem, crudeliuſq; im-
 perantem videret, eam, vt honeſtius & ſanctius viueret, aliquoties ſola pietate ac
 honeſtate adductus admonerat: ſed huius illa admonitionem adeo moleſte im-
 patienterque tulit, vt mox qua ratione è medio tolleretur, conſilium quæreret:
 cauſaq; reperta, Michaelẽ aiunt continuo proditionis crimine fuiſſe inſimula-
 tum, atque in carceres ruruſus coniectum, miſere tandem periſſe: viduam quoq;
 non ita diu poſt veneno ſublata, Ovvezina vero aduſterum in partes diſſectum
 fuiſſe. Matre itaque è medio ſublata, maior natu filius Ioannes, 1528. anno natus,
 40 in regno ſucceſſit.

R E L I G I O.

Ruſſia vt cœpit, ita in hunc uſque diem in fide Chriſti ritu Græco perſeuerat.
 Habuit Metropolitanum, quondam reſidentem in Chioyvia, dein in Wolodimeria, nunc vero in Moſcovia. Poſt, cum Metropolitæ ſeptimo quoque anno
 Ruſſiam Lithvanorum imperio ſubiectam inuiſerët, exactiſq; nummis inde re-
 dident, hoc Witoldus, ne videlicet provinciæ ſuæ argento exhaurirëtur, ferre no-
 luit. Conuocatis itaq; Epiſcopis proprium Metropolitanum conſtituit, qui nunc
 Wilnæ, metropoli Lithvanicæ, ſuam ſedem habet: quæ etſi Romanũ ritũ ſequa-
 50 tur, plura tamen templa Rhutenici, quam Romani ritus in ea cernuntur. Cæterũ
 Metropolitæ Rhuteni autoritatẽ ſuam à patriarcha Conſtantinopolitano habent.

Rhuteni in Annalibus ſuis aperte gloriantur, ante Wolodimerum & Olham,
 terram Ruſſicẽ eſſe baptizaram & benediſſam ab Andrea Chriſti Apoſtolo, quem
 ex Græcia ad oſtia Boryſthenis veniſſe ipſi affirmant: & aduerſo flumine ad mœtes,
 ubi nunc Chioyvia eſt, nauigaſſe, atq; ibi omnẽ terram benedixiſſe & baptizaſſe:

crucem suam illic collocasse, prædixisseque magnam ibi Dei gratiam, multasque Ecclesias Christianorum futuras. Post inde usque ad fontes Borysthenis peruenisse in Wolok lacum magnum, & per fluuium Lowat descendisse in Ilmer lacum: unde per fluuium Wolchovv, qui ex eodem lacu fluit, Novvogardiam: inde fluuiio eodem in Ladoga lacum, & Heua flu. atque in mare usque quod ipsi Waretzkoiz appellant, nos Germanicum, inter Winlandiam & Livvoniā, Romanam nauigando peruenisse. Postremo in Peloponneso propter Christum, ab A-go Antipatro crucifixum fuisse. Hæc Annales ipsorum.

Eligebantur quondam Metropolitæ, item Archiepiscopi, conuocatis omnibus Archiepiscopis, Episcopis, Abbatibus & Prioribus monasteriorum. Inquirebatur vir sanctioris vitæ per monasteria & heremos, eligebaturque. Hunc vero Principem aiunt ad se certos conuocare solere, atque ex eorum numero vnum suo iudicio deligere. Erat eo tempore, cum Cæsaris Maximiliani Oratorem Moscoviz agerem, Bartholomæus Metropolita, vir sanctæ vitæ: cumque Princeps violasset iuramentum, per se & ipsum Metropolitam Duci Semefitz præstitum, & alia quædam designasset, quæ videbantur contra auctoritatem illius esse, accessit Principem, & inquit: Dum omnem auctoritatem tibi usurpas, ideo officio meo præesse non possum. Porrectoque sibi baculo suo, quem in modum crucis ferebat, officium resignat. Princeps baculum cum officio sine mora suscipit, atq; pauperem catenis vinctum, continuo Bielogesero mittit. Aiunt hunc ibi aliquandiu in vinculis fuisse: liberatum tamen post, priuatumque in monasterio reliquum vitæ exegisse. Huic Metropolita Daniel quidam x x x. fere annos natus, homo corpore robusto atque obæso, facie rubenti, successit: qui ne ventri magis quam ieiuniis, vigiliis, ac orationibus deditus videretur, quoties actum publicum effec celebraturus, sulphuris fumo tum faciem, ut impalleceret, inficere, atque ita pallore imbutus, in publicum prodire solebat.

Sunt & alii duo Archiepiscopi in dominio Mosci, in Novvogardia, scilicet Magrici & Rostoff: item Episcopi Tverensis, Resanensis, Smolensis, Permiæ, Susdali, Columnæ, Czernigoviz, Sari. Hi omnes Metropolitæ Moscovitico subiecti sunt. Habent autem suos prouentus certos ex prædiis, & aliis extraordinariis, ut vocant, accidentalibus: castra autem, ciuitates, aut vllam administrationem secularem (ut vocant) non habent: carnibus perpetuo abstinent. Abbates duos tantum in Moscovia esse reperi: Priores vero monasteriorum plurimos, qui omnes arbitrio ipsius Principis, cui nemo resistere audet, eliguntur.

Priores quomodo eligantur, ex cuiusdam Varlami, Prioris Hutteniensis monasterii, anno 7034. instituti, literis, ex quibus capita rerum duntaxat excerpti, apparet. Principio fratres alicuius monasterii, Magno Duci supplicant, ut idoneum Priorem eligat, qui eos diuinis præceptis instituat. Electus autem, priusquam confirmetur à Principe, cogitur se iuramento atque inscriptione obstringere, quod velit in eo monasterio iuxta sanctorum patrum constitutionem pie & sancte viuere: omnes Officiales iuxta maiorum consuetudinem, consentientibus etiam senioribus fratribus, assumere: singulis officiis fideles præficere, atq; commodum monasterii diligenter procurare: de negotiis & reum causis, cum tribus aut quatuor senioribus deliberare, factaque deliberatione, negotium ad totum Collegium fratrum referre, atque eorum communi sententia de rebus decernere, constituereque: non lautius priuatim viuere, sed in eadem mensa perpetuo esse, & communi cibo cum fratribus uti: omnes census & redditus annuos diligenter colligere, ac in thesaurum monasterii fideliter reponere. Hæc sub magna pœna, quam sibi infligere Princeps potest, item priuatione officii, seruaturum se promittit. Obstringunt se iuramento quoque ipsi seniores fratres, prædicta omnia se seruaturus, ac Priori instituto fideliter & sedulo obtemperaturos.

Sacerdotes seculares ut plurimum consecrantur hi, qui diu apud Ecclesias tanquam diaconi seruiuerunt. In diaconum autem nemo consecratur, nisi coniugatus. Vnde plerunque & nuptias celebrare, & in gradum diaconatus simul ordinari solent. Si vero sponsa alicuius diaconi male audit, tum in diaconum, nisi integra fa-

græfamæ vxorem duxerit, non consecratur. Mortua coniuge, sacerdos à factis obeundis prorsus suspenditur: si caste tamen viuit, officiis ac aliis rebus diuinis, cum cæteris Ecclesiæ ministris, choro tanquam minister interesse potest. Erat quidem antea consuetudo, vt vidui caste viucentes, sine reprehensione sacra peragerent. Sed nunc mos inualuit, vt nullus viduorum ad sacra facienda permittatur, nisi monasterium aliquod ingreditur, iuxtaq; regulam viuat.

Quicumque sacerdos viduus, ad secundas nuptias, quod cuique liberum est, tranſierit, is nihil habet cum clero commune: item nullus sacerdotum aut sacra obire, aut baptizare, aut alio quouis fungi munere audet, nisi diacono præſente.

Sacerdotes in Ecclesiis primum tenent locum. Et quicumque illorum contra religionem aut officium sacerdotale quauis ratione fecerit, iudicio spiritali subiicitur. Si vero furti aut ebrietatis accusatur, aut in aliud id genus vitii inciderit, à seculari magistratu, vt vocant, punitur. Vidimus Moscoviz ebrios sacerdotes publice verberari: qui aliud nihil querebantur, quam sese à seruis, & non à Boiaronibus cæſos esse.

Paucis retroactis annis, quidam Principis locum tenens, sacerdotem in furto deprehensum, laqueo suffocari fecit: quam rem Metropolita grauiter ferens, ad Principem deferit. Accersitus locum tenens, Principi respondit: Iuxta antiquum patriæ morē, furem, non sacerdotē se suspendisse: atq; ita ille impune dimissus fuit.

Si sacerdos queritur coram laico iudice, se à quopiam laico esse cæsum, (offensiones etenim omnes, ac iniuriarum genera, adulare iudicium spectant) rum iudex, si forte cognouerit hunc ab illo laceſſitum, aut quauis iniuria prius affectum fuisse, sacerdotem punit.

Sacerdotes plerunque ex contributione curialium ſuſtinentur, assignanturque illis domuncula cum agris & pratis, vnde victum ſuis aut famulorum manibus, instar vicinorum quæritant. Pertenues habent oblationes: aliquando Ecclesiæ pecunia datur ad vſuram, de centum decem, eamque sacerdoti porrigunt, ne ſuis illum alere ſumptibus cogantur. Sunt etiam quidam, qui liberalitate Principum viuunt. Certe non multæ parochiæ reperiuntur, prædiis ac poſſeſſionibus doratæ: exceptis epiſcopatibus, & quibusdam monaſteriis. Nulla parochia, ſeu sacerdotium confertur cuiquam, niſi ſacerdoti. In ſingulis autem templis vnicum tantum altare, & in dies ſingulos vnicum quoque ſacrum faciendum putant. Rariſſime templum reperiuntur ſine ſacerdote, qui ter in hebdomada tantum ſacra peragere obſtringitur.

Vestitum prope laicorum habent, extra pîretum paruum & rotundum, quo raſuram tegunt, pileum amplum contra calorem & imbres ſuperimponentes: aut pileo oblongo ex caſtorum pilis, colore grifeo vtuntur. Omnes, baculos quibus inniuntur, deferunt, Poſſoch dictos.

40 Monasteriis præſunt, vt diximus, Abbates & Priores: quorum hos Igumenos, illos vero Archimandritas vocant. Habent ſeucriſſimas leges ac regulas: quæ tamen ſenſim labefactæ, iacent. Nullo ſolatii genere vtî audent. Cithara, aut aliud muſices inſtrumentum, ſi apud aliquem repertum fuerit, grauiffime punitur. Carne perpetuo abſtinent. Omnes, non ſolum Principis mandato, ſed & ſingulis Boiaronibus à Principe miſſis parent. Inter fui, cum prouiſor meus à Priore quodam rem certam peteret: quàm cum continuo non dediſſet, verbera minabatur: quo audito, eueſtigio rem petitam attulit. Sunt plures, qui ex monaſteriis in heremum ſe conferunt, ibiq; tuguriola faciunt, quæ aut ſoli, aut cum ſociis incolunt: victum ex terra & arboribus quærent, nimirum radices, & alios arborum fructus. Hi autem Stolpniki appellantur. Stolpe enim columna dicitur. Domunculas autem anguſtas, & in altum erectas, columnis ſuſtinent.

50 Metropolita, Epiſcopi, & Archiepiſcopi, quamuis carnibus perpetuo abſtinent: tamen cum inuitant hoſpites laicos, aut ſacerdotes, eo tempore quo carnibus veſcuntur, habent hanc prærogatiuam, vt carnes illis in ſuo conuiuium apponant, quod Abbatibus & Prioribus prohibitum eſt.

Mitras Archiepiscopi, Episcopi, & Abbates nigras & rotundas ferunt: solus autem Episcopus Novvogardienſis albam bicornem, more noſtro fert.

Veſtes quotidianę Episcoporum ſunt, ſicut aliorum Monachorum: niſi quod aliquando ſericeas ferunt, & præſertim pallium nigrum, quod habet à pectore in vtramq; partem tres ſimbrias albas, inflexas inſtar riuuli fluentis: in ſignificationem, quod ex corde & ore illorum fluunt riuuli doctrinę fidei, & bonorum exemplorum. Hiſerunt baculum, quo innituntur, quem gentiliter Poſſoch appellant, in modum crucis. Episcopus Novvogardienſis album fert pallium. Cęterum Episcopi duntaxat circa res diuinas, ac ipſam religionem pie procuradā ac promouendam ſunt occupati: rem autem familiarem, & alia publica negotia, officialibus adminiſtranda committunt.

Habent in Catalogo certos Romanos Pontifices, quos inter ſanctos venerantur: alios vero, qui poſt illud ſchiſma fuerunt, execrantur, tanquam eos, qui ab Apoſtolorum ſanctorumq; patrum, & ſeptem Conciliorum ordinationibus defecerint, & tanquam hæreticos & ſchiſmaticos appellant: eosdemq; maiori odio proſequuntur, quam ipſos Mahumetanos. Dicunt enim, ſeptimo generali Concilio concluſum eſſe, vt ea, quę in præcedentibus conſtituta ac determinata erant, in poſterum quoq; firma, rata, & perpetua eſſent: nec vnquam poſthac cuiquam licere aliud Concilium aut indicere, aut accedere, ſub pœna anathematis: & hoc ſeueriſſime ſeruant. Erat quidam Metropolitanus Ruſſiæ, qui ad inſtantiam Eugenii Papę Synodum acceſſerat, vbi & Eccleſiæ erant vnitę. reuerſus in patriam capitur, omnibus bonis ſpoliatur, atque in carceres coniicitur: ex quibus tandem euasit.

Inter nos & illos fidei diuerſitatem eſſe, licet ex literarum exemplo cognoſcere, quas Iohannes Metropolita Ruſſiæ ad Archiepiſcopum, vt ipſi dicunt, Romanum, dederat, vt ſequitur:

Dilexi decorem tuum domine ac pater beatifs. Apoſtolica ſede ac vocatione dignifs. qui ex remotis reſpicis ad humilitatem & paupertatem noſtram, & alis dilectionis foues nos, & ſalutas nos ſicuti tuos ex charitate, & interrogas ſpecialiter de noſtra fide vera & orthodoxa: de qua etiam audiens, vt nobis beatitudinis tuę Episcopus retulit, admiratus es. Et quia tantus es, & talis Sacerdos, propterea ego pauper ſaluto te, honorando caput tuum, & deoſculando manus tuas & brachia. Siſ lætus, & à ſuprema Dei manu protectus: & det Dominus omnipotens tibi, tuis ſpiritualibus & nobis, ordinem bonum. Neſcio vnde exortę ſunt hæreſes, de vera ſalutis & redemptionis via: & mirari ſatis non poſſum, quis Diabolorum tam malus ac inuidus, tam veritati inimicus, ac mutuz beneuolentię aduerſarius fuerit, qui fraternam noſtram charitatem à tota Chriſtiana congregatione alienauit, dicens, nos non eſſe Chriſtianos. Nos profeſſo, Chriſtianos vos ex Dei benedictione ab initio cognouimus, licet in omnibus fidem Chriſtianam non ſerueris, & in multis diuerſi ſitis: id quod ex ſeptem magnis Synodis oſtendam, in quibus fides orthodoxa & Chriſtiana inſtituta eſt, ac proſus confirmata, in quibus etiam tanquam ſeptem columnis ſapientia Dei domum ſibi edificauit. In his præterea ſeptem Synodis, omnes Papę digni ſunt habiti cathedra S. Petri, quia nobiſcum ſentiebant. In prima autem Synodo erat Sylueſter Papa, in ſecunda Damasus, in tertia Cœleſtinus, in quarta beatiffimus Papa Leo, in quinta Vigilius, in ſexta Oaphanius, vir honorandus, & in ſacris Scripturis doctus: in ſeptima S. Papa Adrianus, qui miſit primus Petrum Episcopum & Abbatem monaſterii ſanctę Sabę: vnde poſtea exortę ſunt diſſenſiones inter nos & vos, quę pullularunt præcipue in antiqua Rana. Sunt profeſſo mala multa, quę à vobis contra leges diuinas ac ſtatuta committuntur: de quibus pauca ad charitatem tuam ſcribemus. Primum de ieiunio ſabbathi, contra legem obſeruato: ſecundo de ieiunio magno, in quo ſeptimanam abſcinditis, & carnes comeditis, ac propter carniū voracitatem homines ad vos allicitis. Item, qui ſacerdotes ſecundum legem ducunt vxores, illos vos reiicitis. Item, qui à præbyteris in baptiſmate inuncti ſunt, illos vos iam denuo inungitis, dicentes, illa ſimplicibus ſacerdotibus facere non licere,

ſed

sed solis Episcopis. Item de azymis malis, quæ manifeste Iudaicum seruitium seu cultum indicant. Et quod est caput omnium malorum, ut quæ confirmata sunt per S. Synodos, ea vos corripistis permutare & pervertere, dicentes de Spiritu sancto, quod non tantum à patre, sed & à filio procedat: & multa alia maiora, de quibus tua beatitudo ad Patriarcham Constantinopolitanum, fratrem suum Spiritualem, referre, & omnē diligentiam adhibere deberet, ut aliquando tollerentur isti errores, & ut vnauius essemus in concordia spirituali: sicut dicit sanctus Paulus, informans nos: Oro vos fratres propter nomen Domini IESU CHRISTI, ut idem sentiat, & dicatis, & non sit inter vos discordia, & sitis in eodem intellectu fortificati, & in eadem cogitatione. De istis sex excessibus, quantum potuimus, ad vos scripsimus: deinceps & de aliis scribemus charitati tuæ. Si enim ita res se habet, sicuti audiuius, agnosces ipse nobiscum, transgredi per vos Canones sanctorum Apostolorum, & instituta magnarum septem Synodorum, in quibus erant omnes vestri primi Patriarchæ, & concorditer dicebant, quod verbum vestrum esset vanum. Et quod manifeste erreris, nunc palam redarguam. In primis de ieiunio sabbathi, videtis quæ de isto sancti Apostoli docuerunt, quorum doctrinam habetis: & maxime beatus Papa Clemens, primus post sanctum Petrum Apostolum, ita scribit ex statutis Apostolorum, ut est in Canone LXIII. de sabbatho dicens: Si Ecclesiasticus inuentus fuerit, qui die Dominico vel sabbatho ieiunaret, præter sabbathum magnum, degradetur: si autem secularis homo fuerit, excommunicetur, & ab Ecclesia seiungatur. Secundum erat de ieiunio, quod vos corrumpitis. Est Iacobitarum & Armeniorum heresis, qui lacte & ouis in sancto ieiunio magno vniuntur. Quis enim verus Christianus audeat ita facere & cogitare? Legite Canones sextæ magnæ Synodi, in qua Oaphanius Papa vester ea prohibet. Nos profecto, cum rescueramus, in Armenia, & aliis quibusdam locis, ouis & casco in magno ieiunio vesci, nostris illico mandauimus, ut ab eiusmodi cibo atque omni imolo dæmoniorum abstinere: à quibus si quis non abstinere, ab Ecclesia separaretur: si sacerdos, à sacris suspenderetur. Tertius præterea maximus est error & peccatum, de coniugio sacerdotum, quod ab illis, qui uxores habent, sumere corpus Domini reuocatis: cum sancta Synodus, quæ fuit in Gangra, scribat in quarto Canone: Qui spernit sacerdotem secundum legem uxorem habentem, & dicit, quod non liceat ex manibus eius accipere sacramentum, sit anathema. Item Synodus dicit: Omnis diaconus vel sacerdos dimittens propriam uxorem, priuetur sacerdotio. Quartum peccatum erat inunctio seu confirmatio. Nonne ubique dicitur in Synodis: Confiteor vnum baptisma in remissionem peccatorum? Si ergo est vnum baptisma, erit & vnum chrisma, & virtus eadem tam Episcopi, quam sacerdotis. Quintus est error de azymis: qui quidem error est principium & radix totius heresis, sicuti demonstrabo: & quanquam necesse esset huc multas adducere scripturas, tamen id alias faciam, & in præsentiarum hoc tantum dicam: Quia azymi à Iudæis fiunt in memoriam liberationis eorum, & fugæ ex Ægypto: nos autem semel Christiani sumus, nunquam in labore Ægyptiorum fuimus, & huiusmodi Iudæorum de sabbatho, azymis, & circumcisione observationes, nobis obmittendas esse mandatum est. Et si aliquis sequatur vnum ex illis, sicuti dicit sanctus Paulus, tenetur totam legem implere, eodem Apostolo dicente: Fratres, ego accepi à Domino, quod & tradidi vobis: quia Dominus in qua nocte tradebatur, accepit panem, benedixit, sanctificauit, fregit, & dedit sanctis discipulis, dicens: Accipite, & manducate, &c. Considera quid dico: non dixit, Dominus accipiens azyma, sed panem. Quod illo tempore nec azymi erant, nec Pascha fiebat, nec Dominus tunc comedebat Pascha Iudæorum, ut daret azyma Apostolis, probabile est per hoc, quod Iudæorum Pascha stando fit & comeditur: quod in Christi cæna non fiebat, ut Scriptura dicit, Recumbetis cum duodecim. Item, Et discipulus recubuit super pectus ipsius in cæna. Nam quod ipse dixit, Desiderio desideravi hoc Pascha manducare vobiscum: Iudæorum Pascha non intelligit, quod ante semper comedebat cum ipsis. Neque cum dicit, Hoc facite in meam commemorationem, necessitatem faciendi,

tanquam Iudæorum Pascha esset, imponit: neque azyma illis, sed panem dat, cum dicit, Ecce panis, quem ego do vobis. Similiter ad Iudam: Cui ego dabo panem inringens in sal, ipse est traditurus me. Si autem dicitis istam rationem, quod nos celebramus in azymis, quia nulla est terrestreitas vel commixtio in diuinis: cur diuinitatis obliti estis, & sequimini ritum Iudæorum, ambulantes in hæresi ipsius Iuliani, Machumeti, & Apollinaris Laodicensis, & Pauli Syrii Samosatensis, & Eutychii, & Diasterii, aliorumq; qui erant in sexta Synodo deprauatissimi hæretici, diabolicoq; spiritu repleti? Sextus denique error est, de Spiritu sancto. Quomodo enim dicitis, Credo in Deum patrem & filium, & Spiritum sanctum, qui a patre & filio procedit? Mirabile est profecto, & horrendum dictu: quod audetis fidem 10 peruertere: cum ab initio per vniuersum orbem, in omnibus Christianorum Ecclesiis constanter canatur: Credo in Spiritum sanctum, & Dominum viuificantem, & à patre procedentem, qui cum patre & filio simul adoratur & glorificatur. Quare igitur vos non dicitis, sicuti alii Christiani omnes: sed additiones ponitis, & nouam adducitis doctrinam? cum tamen Apostolus dicat: Si quis annunciauerit vobis, præter ea, quæ vobis diximus, anathema sit. Vtinam vos non incurritis istam maledictionem. Difficile est enim, & horrendum, Dei scripturam, compositam per sanctos, permutare & peruertere. Nescitis quam maximus sit error. Nam duas virtutes, duas voluntates, & duo principia de sancto Spiritu adducitis, adimentes & parui facientes eius honorem, & hæresi Machidoniz conformes es- 20 stis: quod ablit. Oro, & me inclino ad sanctos pedes tuos, vt ab huiusmodi erroribus, qui inter vos sunt, cesses, & maxime ab azymis abstineas. Volui etiam aliquid scribere de suffocatis & immundis animalibus, & de monachis edentibus carnes: sed de his postea (si Deus voluerit) scribam. Parce autem, propter maximam charitatem, quod de his rebus ad te scripsi. An autem sunt facienda illa, quæ sunt, interroga scripturas, & inuenies. Rogo te Domine, vt scribas ad Dominum nostrum patriarcham Constantinopolitanum, & ad sanctos Metropolitas, qui verbum vitæ in se habent, & sicut luminaria in mundo lucent. Fieri enim potest, vt Deus per illos super huiusmodi erroribus inquirat, emendet & constituat. Deinde si tibi videbitur, mihi minimo inter alios omnes, rescribas. Saluto te ego Metropolita Rus- 30 siæ, & alios omnes tibi subiectos clericos & laicos. Salutant etiam te mecum S. Episcopi, Monachi, & Reges, magni homines. Charitas Spiritus sancti sit tecum, & cum omnibus tuis, Amen.

S E Q V V N T V R C A N O N E S C V I V S

*dam Ioannis Metropolitæ, qui dicitur Propheta, quos raptim,
vt potui adsequi, adiungere volui.*

PVeri in necessitate absque sacerdote baptisuntur. Animalia, volucres ab aui-
bus vel feris laceræ, non comedantur: qui vero comederint, aut in azymis ce-
lebrauerint, vel in septuagesima carne vsi fuerint, vel animantium sanguinem vo- 40
rauerint, corrigantur.

Aues, animalia suffocata, non comedantur.

Rhuteni cum Romanis in necessitate comedant, celebrent autem minime.

Rhuteni omnes Romanos non recte baptisatos, quia in aquam totum non sunt immerfi, ad veram fidem conuertant: quibus conuersis, non statim Eucharistia, sicuti nec Tartaris, alijsve à fide sua diuersis, porrigatur.

Imagines antiquæ, & tabulæ, super quibus consecrationes fiunt, non comburantur: sed in hortis, aut alio honorifico loco, ne iniuria afficiantur, aut dedecore, sepeliantur.

Si in loco sacro domum exædificaueris, locus vbi erat altare, vacuus relin- 50
quatur.

Maritus monasterium ingressus, si eius vxor alteri nupserit, in sacerdotem consecratur.

Principis filia, ei qui communionem in azymis, & cibis vitur immundis, non in matrimonium locetur.

Sacerdo-

Sacerdotes, hyberno tempore ex animalium, quibus vescuntur, pellibus, femoralia ferant.

Non confessi, & aliena bona haud reddentes, ad communionem non admittantur.

Sacerdotes & monachi, nuptiis chorearum tempore non intersint.

Sacerdos si sciens, personam iam tertio expertentem matrimonium coniunxerit, officio priuetur.

Mater filios baptizari volens, ieiunare non valentes, pro illis ieiunet.

Si maritus relicta priore vxore, alteram duxerit, vel vxor alteri nupserit, ad
10 communionem, nisi ad matrimonium redierit, non admittatur.

Nullus alienæ fidei vendatur.

Sciens cum Romanis comedens, orationibus mundis mundetur.

Vxor sacerdotis ab infidelibus capta redimatur: & in matrimonium, quia vim passa est, reassumatur.

Mercatores & peregrini ad Romanorum partes proficiscentes, communionem non priuentur: sed ad eandem, iniunctis quibusdam pro pœnitentis orationibus reconciliati, admittantur.

In monasterio conuiuia, aduocando mulieres, non habeantur.

Matrimonium non nisi publice in Ecclesiis contrahatur.

20 *SEQUUNTUR QVAESTIONES CYRILLICVS
iusdam, ad Episcopum Niphontem Nouuogardiensem.*

Quid si homo post communionem, ex nimia cibi aut potus repletione euomuerit? **R**ESPON. Quadraginta diebus ieiunando pœniteat. Si non ob repletionem, verum ex nausea, xx. diebus: si vero alia leui ex causa, minus. Sacerdos tale quiddam committens, xl. diebus à diuinis & abstineat, & ieiunet: si alia leui ex causa, per septimanam ieiunet: quin medone & carne ac lacte abstineat. Si autem tertia aut quarta post communionem die euomuerit, agat pœnitentiam. Si aliquis Sacramentum euomuerit, centum & viginti diebus pœniteat: si vero in
30 infirmitate euomuerit, tribus diebus: vomitum vero igni comburatur, & centum Psalmos dicat: si autem canis vomitum deuoraret, centum diebus ieiunet.

Si vasa terrea vel lignea immunda fuerint, quid faciendum? **R**. Orationibus mundis mundentur.

Quid pro anima defuncti faciendum? Det grismam vnā pro quinq; Missis, cum fumigationibus, panibus, & tritico cocto, quod dicitur Kuthia. Sacerdos vero habeat vinum proprium.

Quid si monacho infirmo, Seraphica veste induto, per octo dies nihil dederim ad edendum? **R**. Bene factum, quia erat in Angelico ordine.

Quid si Latinus Rhutenico ritu initiari voluerit? **R**. Intret Ecclesiam novam
40 stram vii. diebus: nouum illi imponatur nomen, singulis diebus quatuor orationes eo præsente dicantur deuote: abluat se deinde in balneo, septem diebus carnibus & lactariis abstineat, octaua die lotus ingrediatur Ecclesiam. Super quo quatuor illæ orationes dicantur, mundis vestibus induatur, corona seu fertum super caput illi imponatur, chrisma inungatur, cereus illi in manus detur: dum Missa peragitur, communicetur, proq; nouo Christiano habeatur.

An aues, pisces, vel alia terrestria animalia, festis diebus interficere liceat? **R**. Die Dominico, quia dies festus est, homo in Ecclesiam eat: humanis vero necessitatibus exigentibus, occidantur.

An Sacramentum in hebdomada palmarum consecratum, per totum annum seruare liceat? **R**. Seruetur in vase mundo: sacerdos vero id infirmo porrigens, parum vini addat.

An aquam vino addere liceat, communicando infirmum? **R**. Sufficit vinum tantum.

An infirmis dæmoniis, & mente captis, liceat dare Sacramentum? **R**. Ora illorum tantum Sacramento tangantur.

An sacerdoti habenti vxorem in puerperio, quemadmodum super laicorum fit vxoribus, orationes dicere liceat? R. Non: nam ea in Græcia non seruetur consuetudo, nisi alius non inueniatur sacerdos.

Quid in die Exaltationis S. Crucis edendum? R. Monachi piscibus non vescantur: laici vero eadem die deosculantes S. Crucem carnes edere possunt, nisi forte in diem Veneris aut Mercurii inciderit.

An sacerdoti noctu cum vxore concubenti, mane Ecclesiam ingredi licet? R. Lauet prius eam partem, quæ sub vmbilico est, Ecclesiā ingrediatur, Euangeliū legat: ad altare vero accedere, vel celebrare prohibeatur. Volēs autē sacerdos diebus Solis & Martis celebrare, poterit die Lunæ cū vxore cōcūbere, & sic deinceps. 10

An vxorem non habenti, Eucharistia porrigenda? R. Dummodo per integram Quadragesimam cum nupta alterius, aut bruto non coierit.

An infantuli post baptismum communicandi? R. In templo, dum sacra peraguntur, aut vespertinæ preces cantantur, communicentur.

Quo cibi genere in ieiunio maiore vtendū? R. Dominicis & sabbathis diebus, piscibus: aliis vero ikhri, hoc est, piscium intestinis. In maiori hebdomada, Monachi mel edant, & bibant kvvas, id est, aquam acetosam.

In consecratione Kuthie, cerei quot sunt incendendi? R. Pro animabus duos, res vero pro salute viuentis.

Kuthia quomodo conficienda? R. Sint tres partes tritici coctæ: quarta vero de 20 pis, fabis, & cicere, pariter coctis, condiatur melle & zaccaro. Adhibeantur etiā, si habentur, alii fructus. Kuthia autem hac, peractis exequiis, in Ecclesia vtantur.

Quando Bulgari, Polovvci, & Czudi baptisandi? R. Si quadraginta diebus ante ieiunent, & orationes mundæ super illos dicantur: si vero Slaus fuerit, octo tantum diebus ieiunet. Baptisans autem puerum, manicas bene succingat, ne dum immergit puerum, de lauacro baptismatis in veste aliquid remaneat. Puerpera quoq; à partu quadraginta diebus templum non ingrediatur.

An mulier post menstrua communicanda? R. Non communicetur, nisi prius sit lora.

An liceat ingredi habitaculum puerperæ? R. In locum vbi mulier peperit, 30 nemo ante triduum ingrediatur. Quemadmodum enim alia immunda vasa diligenter lauanda: ita habitationem illam orationibus esse prius mundandam.

An post occasum Solis sepeliendum? R. Occaso iam Sole, nemo sepeliatur: est enim hæc mortuorum corona, videre Solem antequam sepeliantur. Plurimum autem meretur, qui ossa mortuorum & imagines antiquas condit.

An liceat marito circa festum Paschæ sumere Eucharistiam? R. Si cū vxore per quadragesimam non concubuerit. Item qui dentibus die Paschæ oum attingit, aut ex cuius gingiua sanguis manauerit, eadē die à communione absteineat.

An liceat marito, proxima post communionem nocte cum vxore concubere? R. Licet: diebus tamen Veneris, Sabbati, & Dominico, si deprauati ingenti 40 conceperit puerum vxor, parentes pœniteant. Si autem nobiles & magni nominis fuerint parentes, dent certas griffnas sacerdoti, vt pro eis oret.

Si forte lacerata papyrus, quæ aliquid sacrarum literarum continebat, in terram proiecta fuerit, an eodem loco deambulare liceat? R. Non.

An liceat lacte alicuius vaccæ, eodem die quo vitulum edidit, vti? R. Non, quia est sanguine mixtum: post biduum autem licebit.

Quando potest aliquis à sacris suspendi? R. Sacerdos tempore ieiunii foeminae alicuius amore flagrans, inq; os eius linguam insertans, semen deniq; genitale libidine inflammatus spargens, à diuinis per integrum annum absteineat: si vero ante sacerdotium tale quid commiserit, in sacerdotem non consecratur. Laicus 50 vero eiusmodi peccata ac flagitia designans, eo anno non communicetur.

An sit iniiciendus sacris is, ex quo aliqua vno duntaxat concubitu concepit? R. Raro concipiunt ex primo coitu: decies autem si congressus fuerit, non consecratur. Præterea qui virgini stuprum obtulit, aut vxorem suam vitiatam primo concubitu animaduenerit, in sacerdotem pariter non consecratur.

Diuortium celebrans, quomodo pœnitebit? R. Perpetuo ab Eucharistia, nisi iam animam agens, abstineat.

Licetbitue cuiuspiam in vita pro animæ suæ salute exequias mortuorum obire? R. Licet.

An coniunx coniugem, in perficienda pœnitentia iuuare potest? R. Non potest, tanquam frater fratrem.

An sacerdos ea die, qua mortuum sepeliuit, & deosculatus est, obire sacra debeat? R. Non debet.

An puerpera deploratæ valetudinis, communicari debet? R. Dummodo ex loco, ubi enixa est, asportata, ac lota fuerit.

An liceat rem habere cum vxore eo loci, ubi sunt imagines sanctorum? R. Accedens ad vxorem, nonne deponis crucem de collo? similiter nec in habitatione coram imaginibus, nisi bene reclusæ & opertæ fuerint, coire licebit.

An liceat illico à prandio, vel cœna, antequam dormias, in templo orare? R. Vtrum melius, dormire, an orare?

Potestne sacerdos sine sacerdotali habitu accedere ægrotum, eiq; porrigere Sacramentum? R. potest.

Quomodo ducendæ vxores? R. Volens vxorem ducere, quadraginta aut minus octo diebus se ab aliis mulieribus contineat.

An mulieri, quæ facit abortum, pœnitendum? R. Mulier non casu aliquo, sed temulenta, faciens abortum, pœniteat. Item, quæ viro suo aquam, qua ipsa se lauit, ad bibendum, vt se amet, dederit, sex hebdomadis ieiunet.

An carne & lacte eius vacet, quacum homo miscuit corpus, vtendum? R. Omnes, præter excessorem, vt possunt.

An mulier consilio vetularum, quo concipiat, vtatur? R. Mulieres, antiquarum vetularum consilio, herbis, vt concipiant, vtentes, & non potius sacerdotes, qui eas orationibus suis inuent, accedentes, sex hebdomadis pœniteant, atque sacerdoti tres griffnas numerent. Grauidam autem temulentus si læserit, ita vt abortum faciat, medio anno pœniteat. Obstetrices quoque octo diebus ab æde sacra abstineant, dum orationibus mudentur.

B A P T I S M V S.

Baptizantur hoc modo. Nato infante, mox accessit sacerdos, ante ianuam habitationis, in qua est puerpera, certas stando recitat orationes, pueroq; nomen imponit. Dein XL. communiter dic, si forte puer ægroret, defertur in templum, & baptizatur, ac ter in aquam totus immergitur: alioqui baptizatum non crederent. Mox inungitur chrismate, quod consecratum est in hebdomada magna: inungitur deniq; myrrha, vt ipsi dicunt. Aqua vero baptismatis singulis infantibus consecratur, & continuo post baptismum extra templi portam effunditur. Semper in templo baptizantur infantes, nisi longinquitas loci nimia, aut frigus puero obesset: neq; vnquam aqua tepida, nisi pueris infirmis, vtuntur. Susceptores ex voluntate parentum assumuntur: & quoties præcunte certis verbis sacerdote, Diabolo renunciant, toties in terram expuunt. Sacerdos etiam infanti capillos abscindit, cosque ceræ etiam intricat, & in templo loco certo reponit. Non adhibent sal, neq; saluam cum puluere.

S E Q V I T V R B V L L A A L E X A N D R I P A P A E,

ex qua Baptismus Rhutenorum abunde constat.

Alexander Episcopus, seruus seruorum Dei, ad perpetuam rei memoriam. Altitudo diuini consilii, quod humana ratio nequit comprehendere, ex suæ immensæ bonitatis essentia, aliud semper ad salutem humani generis pullulans, tempore congruo, secreto mysterio, quod ipse Deus nouit, opportuno, producit & manifestat: vt cognoscant homines, ex suis meritis, tanquam ab ipsis, nihil proficere posse, sed eorum salutem & omne donum gratiæ ab ipso summo Deo & patre luminum prouenire. Sane non sine grandi & spiritali mentis nostræ lætitia accepimus, quod nonnulli Rhuteni in ducatu Lithvvanicæ, & alii ritu Græco viuen-

tes, fidem tamen Christianam alias profitentes, qui Wilnensem ac Chiovvien-
sem, Lutzeorensem, & Mednicensem ciuitates & dioeceses, ac alia loca eiusdem
ducatus inhabitant, sancto Spiritu cooperante illustrati, nonnullos errores, quos
hactenus, ritu & more Græcorum viuentes, obseruarunt, penitus ab eorum men-
tibus & cordibus abdicare, & vnitatem fidei Catholicæ & Latinæ Romanæ Ec-
clesiæ amplecti, & secundum ritum eiusdem Latinæ & Romanæ Ecclesiæ viuere
desiderant & proponunt. Sed quia more Græcorum, scilicet in tertia persona ba-
ptisati fuerunt, & nonnulli asserunt eos de nouo baptisari debere, prædicti qui ritu
Græco hactenus vixerunt, & adhuc viuunt, tanquam antea rite baptisati, renuunt
& recusant de nouo baptisma suscipere. Nos igitur, qui ex commissio nobis desu-
per, licet insufficientibus meritis, officio pastoralis, cupimus singulas oues nobis
commissas ad verum ouile Christi perducere, ut fiat ex illis vnus pastor, & vnum
ouile, & ne sancta catholica Ecclesia diuersa & deformia membra à capite discre-
pantia, sed conformia habeat, attendentes quod per felicis recordationis Euge-
nium Papam I V. prædecessorem nostrum, in concilio per eum Florentiæ cele-
brato, & in quo Græci atq; Armeni, vna cum Romana Ecclesia sentientes inter-
fuerunt, definitum fuit, formam huius sacramenti Baptismatis existere, Ego te ba-
ptizo in nomine patris, & filii, & Spiritus sancti, amen: ac etiam per illa verba, Ba-
ptizetur talis seruus Iesu Christi, in nomine patris, & filii, & Spiritus sancti: vel, ba-
ptizetur talis seruus Iesu Christi, in nomine patris, & filii, & Spiritus sancti: verum per-
fici baptisma: quoniam eius principalis causa, ex qua baptisma virtutem habet, sit
S. Trinitas: instrumentalis autem sit minister, qui tradit exterius sacramentum, si
exponitur actus, qui per ipsum exercetur ministerium, eius S. Trinitatis inuoca-
tione efficitur sacramentum: & propterea huiusmodi sacramenti, sic in tertia per-
sona collati, reiteratione necessariam non existere: habita etiam super hoc cū fra-
tribus nostris deliberatione matura, auctoritate Apostolica, nobis & aliis Roma-
nis Pontificibus ab ipso Iesu Domino nostro per B. Petrum (cui & successoribus
eius Apostolatus, ministerii dispensatione commisit) tradita, tenore præsentium de-
cernimus atq; declaramus, omnes & singulos sic in 3. persona baptizatos, volentes
à ritu Græco ad ritum & morem Latinæ & S. Romanæ Ecclesiæ venire, simplici-
ter & sine alia contradictione, aut etiam obligatione, vel coactione, quod iterum
rebaptisentur: etiam cum intentione, quod alias ritus per orientales Ecclesias ser-
uari soliti, hæreticam prauitatem non concernen. obseruari possint: facta prius ta-
men per eos omnium errorum, rituum Græcorum, à Latina & Romana Ecclesia, &
illius ritu ac sanctis institutionibus deuiantium, abiuratione, admittendos fore: ex-
hortando etiam per viscera misericordiæ Dei nostri, omnes & singulos, qui prædi-
cto modo baptizati sunt, & ritu Græco viuunt, ut abnegata omnium errorum, quæ se-
cundum morem & ritum Græcorum hactenus obseruarunt, quique ab immaculata &
sancta Catholica, Latina & Romana Ecclesia, & illius sanctorum patrum institutioni-
bus approbatis deuiant, velint eidem Catholicæ Ecclesiæ, illiusque salubribus docu-
mentis, pro animarum suarum salute & veri Dei cognitione adherere: & ne eorum
sanctum propositum à quouis retardari possit, modo venerabili fratri nostro Epi-
scopo Wilnensi, in virtute sanctæ obediendi committimus & mandamus, quate-
nus omnes & singulos sic baptizatos, & ad vnitatem præfatæ Latinæ Ecclesiæ ve-
nire, & errores prædictos abiurare volentes, ad præfatæ Latinæ Ecclesiæ vnitatem,
errorum huiusmodi abiurationem per se vel per alium, seu etiam alios seculares
Prælatos, ecclesiasticos seu prædicatores, aut minorum ordinum regularis obser-
uantie professores, doctos & probos, ac alios idoneos, quibus id duxerit commit-
tendum, recipiat & admittat: ac tam sibi quam illi, aut illis, cui vel quibus, quoties
expedierit, id duxerit committendum, singulos præfatos, sic inuenientes, ab excelsis
sibus, propter obseruationem huiusmodi errorum, ac hæretica prauitate inde pro-
ueniente, nec non excommunicationis sententia, aliisque censuris & pœnis ecclesiasti-
cis, quos quomodolibet propter ea incurrunt, dicta Apostolica auctoritate absol-
uendi, ac eis pro modo culpæ pœnitentiæ salutarē iniungendi, aliaque in præmissis ne-
cessaria faciendi, plenā & liberā licentiam & facultatē concedimus per præsentem.

Verum

Verum quia forsan difficile foret, præsentēs nostras literas ad singula loca, ubi opus fuerit, referre: volumus & eadem auctoritate Apostolica decernimus, quod earundem literarum transumptum, manu alicuius notarii publici subscripto, & sigillo præfati Wilnens. seu alterius alicuius Episcopi, vel prælati ecclesiastici munito, eadem fides prorsus adhibeatur in iudicio & extrâ, & alias ubilibet, ubi fuerit exhibitum vel ostensum, sicut ipsis literis originalibus adhiberetur, si forent exhibitæ vel ostensæ, non obstantibus constitutionibus & ordinationibus Apostolicis, cæterisque contrariis quibuscumque. Nulli ergo omnino homini liceat hanc paginam nostræ constitutionis, declarationis, exhortationis, commissionis, mandati, concessionis, voluntatis & decreti infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumpserit, indignationem omnipotentis Dei, ac beatorum Petri & Pauli Apostolorum eius, se noverit incursum. Datum Rome, apud S. Petrum: Anno incarnationis Dominicæ millesimo quingentesimo primo, decimo Kal. Septemb. Pontificatus nostri anno nono.

C O N F E S S I O.

Confessionem quamvis ex constitutione habent, vulgus tamen eam Principum opus esse, & præcipue ad nobiles dominos & præstantiores viros pertinere existimat. Confitentur circa Paschatis festum, magna cordis contritione ac veneratione. Scit confessor, vna cum confitente, in medio templo, vultu conuerso ad imaginem quandam, ad hoc constitutam. Finita dein confessione, pœnitentiaque iuxta delicti qualitatem iniuncta, ante ipsam imaginem subinde sese inclinât, signoq; crucis frontem pectusq; signant: magno deniq; gemitu clamant, I E S V C H R I S T E fili Dei, miserere nostri. Nam hæc communis illorum est oratio. Quibusdam pro pœnitentia ieiunia, nonnullis cæteræ quædam preces (Dominicam etenim orationem per pauci sciunt) iniunguntur: quosdam, qui grauius aliquid commiserint, aqua abluunt. Ex profluente etenim aqua in Epiphania Domini hauriunt, eamq; consecratam per totum annum in templo, pro mundandis & abluendis grauioribus peccatis seruant. Item peccatum die Sabbatho commissum, leuius iudicant, minusq; pœnitentiæ pro eo iniungunt. Sunt complures & leuissimæ causæ, propter quas in templum non admittuntur: soleant tamen exclusi plerunq; portis & fenestris templi astare, atq; inde non minus videre & audire sacra, quam si in templo fuissent.

Is qui concubuerit cum vxore sua, & post constitutum tempus se non abluerit, ea die ingredi templum non audet.

C O M M U N I O.

Communicant sub vtraq; specie, miscentes panem vino, seu corpus sanguine. Sumit sacerdos cochleari ex calice portiunculam, porrigitq; communicanti. Quotiescunque aliquis in anno voluerit, modo confessus fuerit, sumere corpus Domini potest: alioqui tempus constitutum ad festum Paschatis habent. Pueris septem annorum porrigunt sacramentum, dicuntque, tum hominem peccare. Si puer infirmus fuerit, aut forte animam agere cœperit, vt de pane sumere non possit, infunditur ei gutta ex calice. Sacramentum ad communicandum, nō nisi dum sacrum fit, consecratur: pro infirmis autem consecratur die Iouis in maiori hebdomada, & conseruatur per totum annum. Cæterum cum fuerit necesse, accipit inde portiunculam, quam vino imponit, & bene humectatam porrigit ægrotis, dein parum aquæ tepidæ addit.

Nullus monachorum, nec sacerdotum, horas Canonicas, vt vocant, orat, nisi habeat imaginem præsentem: quam etiam nemo, nisi magna veneratione, attingit. Qui eam autem in publicum profert, manu eam in altum tollit: quâ omnes prætereuntes, aperto capite, cruce se signantes, inclinando, plurimum venerantur. Libros Euangelii non nisi in locis honestis, tanquam rem sacram reponunt: neque manibus tangunt, nisi prius cruce se munierint, & capite aperto inclinatoque honorem exhibuerint: post, summa cum veneratione in manus sumunt. Pa-

nem quoq; , antequam verbis consuetis more nostro consecratus fuerit, circumlatum per Ecclesiam, conceptis verbis venerantur & adorant.

F E S T I D I E S.

Festos dies viri præstantiores, peractis sacris epulis, ebrietate & vestitu eleganti venerantur: vulgus, domestici ac serui plerumque laborant, dicentes, feriari & à labore abstinere domino esse. Ciues & mechanici, diuinis interfunt: quibus peractis, redeunt ad laborem, sanctius putantes labori incumbere, quam bibendo, ludendo, & id genus rebus, substantiam & tempus inaniter perdere. Nam vulgo & plebi ceruixæ & medonis potus prohibitus est: quibusdam tamen solenioribus diebus, vtputa Natalis Domini, feriis Paschæ, Pentecostes, & aliis quibusdam, potare illis permissum est: quibus sane non propter diuinum cultum, sed potum potius, à labore abstinere.

Trinitatis festum celebrant die Lunæ, in feriis Pentecostes. In octaua vero Pentecostes, festum omnium Sanctorum. Diem autem Corporis Christi more nostro non venerantur.

Iurando ac blasphemando, raro nomen Dei vsurpant. Cum autem iurant, per osculum crucis dicta vel promissa firman. Blasphemix eorum, Hungarorum more, communes sunt, Canis matrem tuam subagitet, &c.

Quoties se signo crucis signant, id manu dextra sic faciunt, vt frontem primum, deinde pectus, mox dextram, ac demum sinistram pectoris partem punctim in formam crucis tangerent. Quod si quis aliter ducat manum, eum non pro domestico fidei suæ, sed pro alieno habent: sicut me huius ceremonix ignarum, ac aliter ducentem manum, hoc nomine notatum & obiurgatum esse memini.

P V R G A T O R I V M.

Purgatorium nullum credunt: sed dicunt, vnicuique vita defuncto, secundum meritum suum esse locum: piis quidem lucidum, cum angelis placidis: impiis autem obscurum, & cæca caligine obductum, cum angelis terribilibus destinatum esse, in quo extremum expectant iudicium. Ex loco & angelis placidis cognoscunt animæ gratiam Dei, semper petunt extremum iudicium: alix contra. Neq; animam à corpore separatam, prænis obnoxiam esse putant. Nam cum anima in corpore se contaminauerit, cum corpore esse expiandam. Quod autem pro defunctis funebre sacrum faciunt, credunt, eo posse tolerabiliorem animabus exorari ac impetrari locum, in quo facilius expectare futurum iudicium queant. Aqua benedicta nemo se aspergit, nisi à sacerdote aspergatur. Cæmeteria pro sepeliendis corporibus non consecrant: aiunt enim, corporibus inunctis & consecratis, terram ipsam, non corpora terra, consecrari.

D I V O R V M C V L T V S.

Nicolaum Barensem inter sanctos in primis venerantur, deq; eius plurimis miraculis quotidie prædicant: quorum vnicum, quod non ante multos annos contigit, adiungere placuit. Michael quidam Kysalezki, vir magnus & strenuus, in quodam conflictu Tartarico, quendam magni nominis Tartarum fugientem est persecutus: quem cum citato equi cursu assequi non posset, Nicolae (inquit) perduc me ad hunc canem. Tartarus hæc audiens, territus exclamat: Nicolae, si hic tuo auxilio me assequerur, nullum miraculum facies: si vero me alienum à tua fide, ab illius persecutione incolumem seruaueris, tum magnum erit nomen tuum: aiunt Michaelis equum restitisse, Tartarumq; elapsum. Tartarum quoque deinceps Nicolao ob incolumitatem suam, in singulos vitæ suæ annos, certas mensuras mellis obtulisse: totidemq; mensuras Michaeli pariter in memoriam liberationis suæ, adiuncta etiam honoraria veste ex pellibus Madauricis, misisse.

I E I V N I V M.

Ieiuuant in Quadragesima septem perpetuas septimanas. Prima lactariis vtuntur, quam Syrna, quasi caseacea appellant: sequentibus vero septimanis omnes (extra peregrin-

peregrinantes) etiam piscibus abstinent. Sunt qui diebus Dominicis & Sabbato cibum sumunt, reliquis diebus ab omni cibo abstineant. Sunt item, qui diebus Solis, Martis, Iouis & Saturni, cibum sumunt, reliquis tribus quoque abstineant. Reperiuntur etiā plurimi, qui diebus Lunæ, Mercurii & Veneris, panis frusto cum aqua sumpto contenti sunt. Reliqua per annum ieiunia non ita stricte observant: ieiunant autem post octavam Pentecostes, quæ illis est dies omnium Sanctorum, usque ad ferias Petri & Pauli: & dicitur ieiunium Petri. Deinde habent ieiuniū Divæ Virginis, à prima Augusti usque ad Assumptionem Mariæ. Item ieiunium Philippi, sex septimanis in aduentu Domini, & dicitur Philippi: quod initium eius ieiunii contingit festum Philippi, secundum eorum Calendarium. Si denique festum Petri & Pauli, item Assumptionis, inciderit in diem Mercurii, aut Veneris, tum nec ea die carnibus vescuntur. Nullius sancti vigiliā ieiunio veneratur, præter decollationē S. Ioannis, quam xxix. Augusti quotannis observant. Si denique in maiori ieiunio quadragesimæ aliquis solennis dies, ut Annunciationis Mariæ, inciderit, eo piscibus utuntur. Monachis autem multo graviora & molestiora ieiunia imposita sunt, quos Kuvas, hoc est potu acetofo, & aqua cum fermento mixta, contentos esse oportet. Sacerdotibus quoque aqua mulsa & ceruisia eo tempore sunt prohibita: licet nunc omnes leges ac statuta diffluant, viuenturque. Porro extra tempus ieiunii, die Sabbato vescuntur carnibus, Mercurii vero abstinent.

Doctores quos sequuntur, sunt: Basilius magnus, Gregorius, & Ioānes Chrysostomus: quem dicunt Slatausta, id est aureum os. Cōcionatoribus carent. Satis esse putant, interfuisse Sacris, ac Euangelii, Epistolarum, aliorumque doctorum verba, quæ vernacula lingua recitat Sacrificus, audivisse: ad hoc, quod varias opiniones ac hæreses, quæ ex concionibus plerumque oriuntur, sese effugere credunt, festos dies proximæ septimanæ die Dominico annunciat, publicamque confessionem recitant. Principem porro ipsum quicquid credere aut opinari vident, id rectum, omnibusque sequendum statuunt.

Accepimus Moscoviæ, patriarcham Cōstantinopolitanum ad petitionem ipsius Mosci, misisse quendam monachum Maximilianum nomine, ut omnes libros, Canones, & singula statuta ad fidem pertinentia, in ordinem recto iudicio redigeret. Quod cum fecisset, multisque & gravissimis erroribus animadversis, coram Principe pronunciaisset, cum plane esse schismaticum, qui Romanum aut Græcum non sequatur ritum: hæc inquam ubi dixisset, non multo post (etsi cum summa prosequeretur Princeps benevolētia) dicitur evanuisse, ac multorum opinione submersum esse. Agebatur tertius annus, dum nos Moscoviæ essemus, quando Marcus Græcus mercator quidem ex Capha, hoc idem dixisse ferebatur: caprumque pariter (licet pro eo tum Turcarum orator improbis quodammodo precibus intercederet) sublatum è medio fuisse. Georgius Græcus cognomento Paruus, Thesaurarius, Cancellarius, supremusque cōsiliarius Principis, cum eandem causam quoque foveret, defenderetque, ab omnibus cōtinuo officiis remotus, gratiaque Principis deciderat. Sed enim eius opera carere Princeps cum haudquamque posset, rursus in gratiam receptus, sed diverso erat officio præfectus. fuit enim vir singulari doctrina, & multarum rerum experientia præditus, qui cum matre Principis in Moscoviam venerat: quem tantopete Princeps venerabatur, ut ægrotum semel cum ad se vocasset, primi nominis aliquot suis consiliariis demādaerat, ut illum in vehiculo sedentem, in suam habitationē usque ferrēt. Sed cum in aulam esset aduectus, ac tot tamque altis gradibus portari se recusaret, depositusque vehiculo, paulatim ad Principem ascenderet, hūc Princeps cum forte videret, stomachari graviter cepit, inque lectica collocatum ad se deferri iussit. tandem communicatis cum eo consiliis, negotioque confecto, in lectica virum per gradus deferendum iuber, semperque deinceps sursum ac deorsum portandum mandavit.

Religiosorum præcipua cura existit, ut quoslibet homines ad fidem suā perducant. Monachi heremitæ bonā iam olim idololatriarum pattē, diu multumque apud illos verbum Dei seminantes, ad fidem Christi pertraxerunt. Proficiscuntur etiam nunc ad varias regiones Septentrionem versus & Orientem sitas, quo non

nisi maximis laboribus, famæ ac vitæ periculo perueniant, neq; inde aliquid commodi sperant, nec petunt: qui in hoc vnicum spectant, ut rem gratam Deo facere, & animas multorum de viâ errore abductas (mortis aliquando doctrinam Christi confirmantes) in viam rectam reducere, ac eos Christo lucrificare queant.

Est etiam in Moscovia præcipuum monasterium S. Trinitatis, quod XII. miliaribus Ger. Occidentem versus à Moscovia ciuitate distat, vbi S. Sergius sepultus, multa miracula edere dicitur, admirabiliq; gentium ac populorum concursu pietateq; celebratur. Eo Princeps ipse sæpe, vulgus vero quotannis certis diebus, cõfluit, monasteriiq; liberalitate alitur. Perhibetur olla cuprea ibi esse, in qua certi cibi, & ut plurimum olus coquitur. Fit autem, ut siue pauci, siue multi eo venerint, semper tamen cibi tantum remaneat, quo cius monasterii familia satureretur: adeo ut nihil vnquam desit, neq; superfluat.

Gloriantur Mosci, se solos vere Christianos esse: nos vero damnant, tanquã desertores primitiæ Ecclesiæ, & veterum sanctarum cõstitutionũ. Quod si quis nostræ religionis homo vltro ad Moscos transit, aut etiam inuito domino ad eos profugit, quasi discendæ & complectendæ religionis eorum causa, eum negant dimitti, aut etiam repenti domino reddi oportere: quod mihi etiam singulari quodam casu est compertum, quem hic inferendum putavi. Cuius quidam Cracouiensis primarius, mihi in Moscouiam eunti commendarat, & pene inuito tradiderat, quendam ex honesta Bethmanorum familia natũ, nomine Erasmus, adolescentem non indoctum: potationi tamen vsq; adeo deditum, ut nonnunquam vsque ad infaniam inebriaretur: meq; frequenti sua ingurgitatione quandoq; cogeret, ut ei cõpedes iniiciendos curarem. Itaque erroris sui conscientia victus, associatis sibi Moscis tribus, & auriga meo Polono, nocte quadam à Moscouia vrbe aufugit: & Occa fluuiũ tranato, versus Asoph iter intendit. Quo comperto, Princeps continuo suos veredarios, quos illi Gonecz vocant, quoquo versum dimisit, ut ex fuga retraherentur. Hi cum in excubitores, qui aduersus continuas Tartarorum incursiones illis in locis dispositi sunt, incidissent, & exposito eis hoc casu effecissent, ut ipsi quoq; ad perquirendos fugitiuos obequitarent: in hominem obuiũ incidunt, qui se beneficio noctis deseruisse diceret: quinq; equites, qui eum rectum iter ad Asoph sibi cõmonstrare coegissent. Itaq; excubitores vestigiis illorum insistentes, cum noctu ignem, quem incenderat, essent conspicati, equis illorum in pascuis circa locum pernoctandi errantibus, in modum serpentum taciti adrepunt, eosq; longius propellunt. Cum igitur expectatus auriga meus, equos longius digressos reducere vellet, ex herbis in eum prosiliũt: eiq; mortem, si vel minimam edat vocera, minantur, atq; ita vinctũ tenent. Cumq; rursus equos longius propellerent, eosq; vnus & alter & tertius reducere vellet, pari modo omnes ordine ex insidiis capiuntur, vno Erasmo excepto: qui se, cum in eum irruerent, stricta framea defendit, & Stanislaum (hoc erat aurigæ nomen) inclamauit. At cum is se captũ & vinctũ esse respondisset, abiecta framea, Erasmus: Nec ego, inquit, vobis captis, liber esse, aut viuere volo. atq; ita sese dedit, cum ab Asoph bidui itinere abesset. Captiuis reductis, cum petiissem à Principe, ut mihi mei restituerentur: respondit, Non licere cuiquam reddere hominem, qui ad Moscos percipiendæ veræ religionis causa (quam, ut dictum est, se solos tenere prædicant) accessit. Aurigam tamen mihi mox restituit. Sed cum Erasmus reddere recusaret, dixi dispensatori nobis adiuncto, quem illi Priistauum vocant, male de principe sensuros & locuturos homines, si Oratoribus famulos suos adimat. Ne vero vel Princeps, vel ego culpari possemus, rogavi ut eum in cõspectum consiliariorum suorum nobis præsentibus venire permitteret, ut illius voluntas ab ipso met intelligeretur. Hoc vbi assentiente Principe factum esset, percontabar Erasmus, an apud principem religionis ergo manere vellet? Cum annuisset, ego ei: Si, inquam, lectũ tibi bene straueris, bene decũbes. Post Lithvvanus quidam, qui se familiæ Comitissæ Nugarolis adiunxerat, cum eum à proposito dehortatus esset, hoc ab eo responsum tulit, quod meam scueritatem timeret. Ibi cum Lithvvanus ei dixisset, Num redire vellet, si eũ Comes in familiam suam recipe-

reciperet assensu. Relata itaq; ad Comitem te, cum idem ex me quæsisset, an consentirem? respondi, id ei per me liberum fore. Cupiebam enim & ipse effingere, ne propinqui eius aliter hanc rem, atq; acciderat, interpretarentur.

Porro ad Moscos raro cōfugere solent, nisi quibus alibi viuendi locus & securitas non est. Qualis fuit nostris temporibus Seuerinus Nordvved, Regis Daniae Christierni præfectus maris, homo quidem militaris, sed quoduis negotium in nomine dæmonis auspicari solitus: de quo multa audiui, quæ prudēs prætereo. Is cum Regem ob suam immanitatem Holmiæ, quæ caput Regni Suetiæ est, vernaculaq; ipsorum lingua Stockholm appellatur, incolis suis exosum esse, suaq; sponte Daniae regno cessisse videret, munitum quendam locum in Gotlandia insula (quæ duodecim miliaribus Germanicis pater) occupauit, ex qua mare Balthæura diu infestabat, nemini parcens, & que amicos ac hostes spoliabat. Tandem, ubi contra se, tanquam communem quandam pestem omnes timeret, nullumq; locum in quo ab insidiis tutus esse posset, videret: assumpto certo prædonum numero ad Principem Moscouiæ confugit, venitq; certis nauibus in fluuium Narua, ad arcem Mosci Ivvanovgorod. Inde terrestri itinere Moscoviam, eo anno quo ego illic fui, deductus erat. Cæsaris autem Caroli Quinti intercessione dimissus, in obsidione Florentiæ Italiæ ciuitatis, in eius seruitio globo ferreo traiectus occubuit.

D E D E C I M I S.

V Volodimerus mysteriis viuifici lauacri, Anno 6496. initiatus, decimas vna cū Leone Metropoli, de omnibus rebus dandas instituit, propter pauperes, pupillos, infirmos, senes, aduenas, captiuos atq; pauperes sepeliendos: iuuandos etiam eos, qui numerosam haberent sobolem, quibusue bona igni absumpta essent, ad subleuandam deniq; miserorum omnium inopiam, Monasteriorum pauperumque Ecclesias, & in primis propter defunctorum & viuorum refrigerium. Idem Volodimerus potestati & iurisdictioni Spiritualium subiecit omnes Abbates, Presbyteros, Diaconos, & totum statum clericorum: monachos, moniales, & eas quæ proscura ad Sacra conficiunt, quas Proscurnicas vocant: item vxores filiosq; Sacerdotum, medicos, viduas, obstetrices, & eos qui miraculum ab aliquo Sanctorum acceperint, quiue manumissi essent pro alicuius animæ salute: ministros denique singulos monasteriorum & hospitalium, & qui monachorum vestes conficiunt. Quicquid itaque inter prædictas personas simultatis seu discordiæ exoritur, Episcopus ipse tanquam competens iudex, decernere & constituere potest. Si vero inter laicos & hos, aliquid controuersiarum oritur, iudicio communi decernitur.

Proscurnicæ sunt mulieres iam effortæ, quæ amplius menses non patiuntur: & quæ panem ad sacrificandum, qui proscura dicitur, coquant.

40 Episcopi etiam diuortia, tam inter Knesos quam Boiarones, atq; omnes seculares qui concubinas fouent, constituere debent. Item ad Episcopalem iurisdictionem pertinent, si quando vxor marito non obsequatur, si quispiam in adultério seu fornicatione deprehensus fuerit, si vxorem consanguineam duxerit, si cōiunx coniugi quippiā mali machinetur. Item diuinationes, incārations, venena, cōtentiones propter hæresim vel fornicationē susceptas: aut si filius parētes, sororesue acerbius increpauerit, læseritue. Præterea Sodomitas, sacrilegos, mortuorū spoliatores, & qui ad incārandū de imaginibus Sanctorū, aut statua Crucis quicquā auulserint: qui canem, auē, aut aliud aliquod animal immundum in eadē sacrā duxerint, aut comederint, punire. Ad hæc singulas rerum mensuras ordinare, statuereq; debent. Nemo autem miretur, si prædicta Canonibus istis atq; traditionibus diuersa reperiantur. Sunt enim non tam vetustate ipsa, alia quædam in locis aliis mutata, quam pecuniæ studio pleraque deprauata, vitiataque.

50 Princeps si quando Metropolitam conuiuio accipit, solet ei primū in accubitu locum, absentibus fratribus suis deferre. In funebri sacro, cum Metropolitā atque Episcopos inuitauerit, eis ipse ab initio prandii cibum potumque porrigit:

dein fratrem suum, vel principem aliquem virum, qui vices suas ad prandii usque finem suppleat, constituit.

Cæremonias illorum, quibus solenni tempore in templis vtuntur, vt viderẽ, equidem impetraueram. Atq; ita vtroque legationis meæ tẽpore, in festo Assumptionis Mariæ, x v. videlicet die Augusti, cum maius templum in arce frondibus arborum stratum, ingressus fuissẽm, vidi Principem ad dextram portę, qua ingressus erat, ad parietem aperto capite stantem, Posochq; baculo (vt vocant) innitentem, ante se quendam Colpaack dextra tenẽtem: Consiliarios vero ad columnas templi, quo loci & nos deducti eramus, stantes. In medio templi, super tabulato, Metropolita solenniter vestitus, miramq; rotundam superne imaginibus Sancto-
rum, inferne vẽro hermillinis pellibus ornatam gestans, stabat, Posochq; baculo
(quemadmodum Princeps) innitebatur, atq; mox cantantibus aliis, ipse cum ministris suis orabat. dein chorum versus procedens, in læuam contra nostrum morem conuersis, per minorem portam egreditur, præcedentibus Cantoribus, Sacerdotibus atque Diaconis: ex quibus vnus in patena, super capite, panem iam ad sacrificandum præparatum, portabat: alter vero, coopertum calicem: cæteri promiscue, sancti Petri, Pauli, Nicolai, Archangeli, imagines magna populi circumstantis acclamatione ac veneratione ferebant. Quidam porro ex circumstantibus acclamabant, Domine miserere. alii fronte terram, more patrio, tangebant, flectantque. Varia deniq; veneratione ac cultu circumlata signa vulgus prosequē-
batur. Post finito circuitu, per mediam chori portam ingressis, Sacrum, seu summum (vt vocant) officium cceptum est fieri. Cæterum totum Sacrum, seu Missa, gentili ac vernacula lingua apud illos peragi solet, Epistola præterea, Euangelium pro tempore, quo magis à populo percipiantur, extra chorum, populo astanti clara voce recitantur. In priore meâ legatione, eodem festo die, vltra centum homines in fossa arcis laborantes vidi: quod feriari non nisi Principes & Boiari, vt infra dicemus, solent.

R A T I O C O N T R A H E N D I

Matrimonium.

IN honestum ac turpe est adolescenti, ambire puellam, vt sibi in matrimonium locetur. Patris est, iuuenem alloqui, vt ducat filiam suam. In hæc autem verba plerunque proloqui solent: Cum mihi sit filia, vellem equidem te mihi generum. Ad quæ iuuenis: Si me, inquit, expetis generum, & tibi ita videtur, conueniam parentes meos, & de hac re ad eos referam. Dein si parentes & proximi assensu fuerint, conueniunt, & de his quæ pater filię dotis nomine dare velit, tractant. Mox dote cõstituta, nuptiis dies præscribitur. Interea temporis sponsus ab edibus sponsę usque adeo arceatur, vt si forte petierit, eam saltem vt videret, tum parentes respondere solent: Cognosce ex aliis qualis sit, qui eam norunt. certe nisi sponsalia prius maximis pœnis firmata fuerint, ita vt sponsus non possit, etiam si vellet, sine
gravi pœna, eam repudiare, alias non datur illi accessus. Dotis nomine dantur plerunq; equi, vestes, frameæ, pecora, serui, & similia. Inuitati ad nuptias, pecuniam raro offerunt: munera tamen, seu donaria sponsę mittunt, quæ singula sponsus diligenter notata reponit. Finitis nuptiis, deprompta rursus ordine conspicit: atq; ex iis, si quæ placent, sibi que vsui futura videntur, eã mittit ad forum, iubetq; singula ab his qui rebus precia imponũt, æstimari: reliqua omnia & singula, singulis remittit, cum gratiarum actione. Ea quæ seruauit, in anni spacio iuxta æstimationem, pecunia, aut alia aliqua re æqualis valoris compẽsat. Porro si aliquis donum suum pluris fecerit, tum sponsus ad iuratos æstimatores cõtinuo recurrit, illumq; horum æstimationi standum esse cogit. Item si sponsus post elapsum annum non satis fecerit, aut munus acceptum nõ restituerit, tum in duplo satisfacere tenetur. Deniq; si alicuius donum iuratis æstimandum dare neglexerit, ex voluntate atq; arbitrio eius qui dedit reponere cogitur. Atq; hunc morem vulgus ipsum in omni liberalitate, seu donationis genere obseruare solet.

Matrimonium ita contrahunt, vt quartum gradum consanguinitatis aut affinita-

fnitatis non contingant. Hæreticum putant, germanos fratres germanas ducere forores. Item, nemo sui affinis sororem ducere in vxorem audeat. Obseruant etiã feueriffime, ne hi matrimonio implicentur, inter quos fpirituafis cognatio baptifmatis interceffit. Si quis alteram vxorem ducit, fitq; bigamus, concedunt id quidem, fed vix legitimum matrimonium eſſe putant. Tertiam vxorem ducere, fine graui cauſa non permittunt. Quartam autem nec concedunt cuiquam, nec etiam Chriftianum eſſe iudicant. Diuortium admittunt, & dant libellum repudii: id tamen maxime celât, quod contra religionem ac ſtatuta eſſe ſciunt. Principẽ ipſum Salomeam vxorem, propter ſterilitatem repudiatam, in monaſterium intruſiſſe, atq; Helenam filiam Knes Baſilii Lynski duxiſſe, paulo ante diximus. Ante aliquot annos etiam quidam dux Baſilius Bielski ex Lithuania in Moſcoviam profugerat: eius vxorem iuuenem, & quam paulo ante duxerat, cum amici diutius apud ſe detinerent, (putabant enim illum amore ac deſiderio adoleſcentulæ ruruſus rediturum) Bielski cauſam vxoris abſentis in conſilium Metropolitæ refert, communicatoq; conſilio Metropoliſita inquit: Quando non tua, ſed vxoris potius, atq; adeo cognatorum culpa fit, vt cum ea eſſe tibi non liceat, equidem legis gratiam tibi faciam, teq; ab ea abſoluam. Quare audita, mox aliam ex principum Reſanenſium progenie natam duxit, ex qua etiam filios ſuſcepit, quos nunc in magna apud Principem authoritate vidimus.

Adulterium non appellant, niſi quis alterius vxorem habuerit. Tepidus eſt vt plurimum coniugatorum amor, præſertim nobilium & Principum virorum: eo quod puellas nunquam ante viſas ducunt: ac ſeruitiis Principis occupati, deſerere eas coguntur, aliena interim turpiq; libidine ſeſe contaminantes.

Mulierum conditio miſerrima eſt. Nullam enim honeſtam credũt, niſi domi conclufa viuât, adeoq; cuſtodiatur, vt nuſquam prodeat. Parum inquam pudicam exiſtimant, ſi ab alienis externiſue conſpiciatur. Domi autem conclufæ, nent duntaxat, & ſila trahunt: nihil prorfus iuris aut negotii in adibus habent. Omnes labores domeſtici ſeruorum opera fiũt. Quicquid mulierum manibus ſuſfocatur, ſiue gallina, ſiue aliud aliquod animalium, id abhorrent tanquam impurum. Qui vero pauperiores ſunt, eorum vxores domeſticos labores obeunt, & coquunt. Cæterum cum viris abſentibus forte, & ſeruis, gallinas iugulare volunt, ſtant pro foribus, tenentes gallinam, aut aliud animal, & cultrum: prætereuntesq; viros, vt ipſi interficiant, plurimum rogant.

Rariſſime in templa, rariſſe etiam ad amicorum colloquia, niſi ſenes admodũ ſint, omniq; ſuſpicionẽ careant, admittũtur. Certis tamen & feſtiuis diebus animi gratia concedunt vxoribus ac filiabus, vt in pratis amœniſſimis conueniant, vbi ſuper quadam rota inſtar Fortunæ inſidentes, alternatim ſurſum ac deorſum mouentur: aut alioqui funẽ appendunt, quo ſuſpenſæ ac inſidentes, hinc inde impulſæ feruntur, mouenturque: aut denique quibuſdam & certis cantilenis, manibus plaudentes ſe oblectant, choreas prorfus nullas ducunt. Eſt Moſcouiæ quidã Alemanus faber ferrarius, cognomẽto Iordanus, qui duxerat vxorẽ Rhutenã. ea cũ apud maritũ aliquandiu eſſet, hunc ex occasione quadam amice ſic alloquitur: Cur me, coniunx chariſſime, nõ amas? Reſpondet maritus: Ego vero te vehementer amo. Nondũ, inquit, ſigna habeo amoris. Quætebat igitur maritus, qualia ſigna vellet? Cui vxor: Nunquã, ait, me verberaſti. Mihi ſane verbera, inquit maritus, non videbantur ſigna amoris: ſed tamen nec hac parte deero. Atq; ita nõ multo poſt crudeliſſime eam verberauit: faſtuſque mihi eſt, longe maiore amore ſe à ſua vxore poſthac obſeruatum fuiſſe. quam rem ſæpius exercuit: nobiſq; tum Moſcouiæ exiſtentibus, ceruicem illi tandem & crura præcidit.

Omnes ſe Principis chlopos, id eſt ſeruos ſarentur. Iſc præſtantioreſ, ex maiore parte emptos aut captos ſeruos habent: quos autem liberos in ſeruitio nutriunt, iis non eſt liberum quolibet tempore diſcedere. Si aliquis citra voluntatem domini abit, nemo cum aſſumit. Si dominus bonum ac commodum famulũ non bene tractat, fit quodammodo infamis apud alios, neq; poſthac alios famulos aſſequi poteſt.

Gens illa magis seruitute, quam libertate gaudet. Nam morituri ut plurimum certos seruos manumittunt: qui se tamen continuo aliis dominis, pecunia accepta, in seruitutem vendicant. Si pater filium, ut mos est, vendit, & is quocunque tandem modo liber factus, aut manumissus fuerit, pater hunc rursus atque iterum iure patris potestatis vendere potest. Post quartam autem venditionem, nil iuris amplius in filium habet. Vltimo supplicio solus Princeps seruos, & alios afficere potest.

Princeps altero, aut tertio quoque anno per prouincias delectu habito, filios Boiaronum conscribit: ut numerum illorum, & quot quisque equos ac seruitores habeat, cognoscat. Dein singulis stipendia proponit, ut supra dictum est. Qui vero per facultates rei familiaris possunt, stipendio militant. Raro illis datur quies: nam aut bellum infert Lithuanis, aut Livonienfibus, aut Suetensibus, aut Tartaris Casanenfibus, aut si nullum bellum gerit, praesidia tamen in singulos annos in locis circa Tanaim & Occam, ad reprimendas Tartarorum Praecopensem eruptiones ac depraedationes, viginti milia hominum imponere solet. Solet etiam quotannis ex suis prouinciis ordine quosdam vocare, qui Moscoviae sibi omnia ac qualibet praestant officia. Belli autem tempore, non annuis ex ordine & alternis officiis inferuire, sed omnes & singuli, tam stipendiarum, quam gratiam Principis expectantes, in bellum ire coguntur.

Habent equos paruos, castratos, soleis carentes, leuissima frena: tum ephippia in eum usum accommodata, ut se in omnes partes nullo negotio vertere, arcumque intendere queant. Pedibus usque adeo attractis insidentes equo, ut nullum hastae aut teli paulo vehementiorem ictum sustinere queant. Calcaribus paucissimi, flagello plerique utuntur, quod semper minimo digito dextrae inhaeret, ut id quoties opus sit, apprehendant, & utantur: rursus si ad arma deuentum fuerit, proiectum e manu pendeat.

Communia arma sunt, arcus, telum, securis, & baculus, instat cestus, qui Rhutenice Kesteni, Polonice Bassalick dicitur. Framea nobiliores & ditiores utuntur. Pugiones oblongos in modum cultellorum dependentes, in vaginis adeo reconditos habent, ut vix supremam capuli partem attingere, aut necessitate cogente apprehendere possint. Loro pariter freni longo, & in extremitate perforato utuntur, quod digito sinistro annectunt, ut arcum apprehendere, eoque retento uti possint. Porro quanquam simul & eodem tempore manibus teneant frenum, arcum, frameam, telum & flagellum, ista tamen scite & sine vilo impedimento norunt uti.

Nonnulli ex praestantioribus, lorica, thorace astabre ceu ex quibusdam squamis concinnato, & armillis: paucissimi autem crista, instar pyramidis in summitate exornata, utuntur.

Sunt qui habent vestem bombycis lana suffertam, ad sustinendos quoscunque ictus. Lanceis quoque utuntur.

Peditatu vero & tormentis in conflictu nunquam vsi sunt. Etenim quicquid agunt, siue adoriuntur, siue insequuntur, siue fugiunt hostem, id repente & celeriter faciunt: atque ita illos nec peditatus, nec tormenta subsequi possunt.

Modernus tamen Princeps Basilus, cum Rex Praecopensis nepotem suum in Casanense regnum induxisset, & in reditu iuxta Moscoviam tredecim millibus passuum castrametatus esset, anno insequenti circa Occam fluvium castra posuerat: atque peditatu tum primum & tormentis vsus est, fortasse ut potentiam suam ostentaret: aut maculam susceptam priori anno, ex turpissima fuga, in qua dicebatur aliquot diebus sub accruo foeni delituisse, deleteret: aut denique Regem, quem ditionem suam rursus inuasurum putabat, a finibus suis arceret. Certe nobis praesentibus habuit ex Lithuanis, variaque hominum colluie, mille & quingentos fere pedites.

Hostem primo impetu audacissime aggrediuntur, nec diu perseverant: ac si innuere vellent, Fugite, aut nos fugiemus.

Ciuitates raro vi aut impressione aciore expugnare, sed longa magis obsidione,

dione, homines tamen aut proditiōne ad deditiōnem adigere solēt. Quanquā Basilius Smolenzko ciuitatem ad motis tormētis, quæ partim ex Moscoviā secum adduxerat, partim ibi in obsidione fuderat, oppugnabat, quassabatque: nihil tamen effecerat. Obsederat & Casan magna militum vi, ad motis pariter tormentis, quæ secundo fluitio eo portauerat: sed tum quoq; vsque adeo nihil effecerat, vtdum arx incensa funditus conflagraret, atque ex integro rursus ædificaretur: ne nudum quidem collem interim miles ascendere, occupareue ausus fuerit.

Habet Princeps nunc fusores tormentarios Alemanos & Italos, qui præter pixides, tormenta bellica, item ferreos globulos, cuiusmodi & nostri Principes vtuntur, fundunt: quibus tamen in conflictu, quod omnia in celeritate posita habent, neq; sciunt, neq; possunt vti.

Omitto etiam, quod tormentorū discriminē, seu, vt verius dicam, vsum ignorare videntur. Nesciunt, inquam, quando vel maioribus, quibus muri demoliuntur: vel minoribus, quibus acies impetusq; hostium discumpitur, vti debeant. Id quod cum alias sæpe, tum maxime eo tempore accidit, quum Tattari Moscoviā iam iam oppugnaturi ferebantur: tum enim Locumtenens tanquam in re subita, maius tormentum sub portam castrī, ridente bombardario Germanico, collocandum iusserat: cum id tamen vix tridui spacio eo deduci potuisset, ad hæc semel duntaxat exoneratum testudinem & portam dissipasset.

Magna est hominū, vt in aliis negotiis, ita in bello gerendo, diuersitas ac varietas. Moscus enim quamprimum fugam arripit, nullam salutem cogitat, præter eam quam fuga habere potest: affecutus, seu apprehensus ab hoste, nec se defendit, nec veniam precatur.

Tattarus vero deiectus ex equo, spoliatus omnib. armis, grauissime etiam vulneratus, manibus, pedibus, dentibus, quoad & quacunq; potest ratione, ad extremum vsq; spiritum se defendere solet.

Thureus, dum videt se omni auxilio ac spe elabendi destitutum, supplex veniam petit, armis abiectis, ac iunctas ad ligandum manus victori porrigit, speratq; captiuitate vitam se impetraturū.

Castris collocandis amplissimum locum eligunt, vbi præstantiores tentoria erigunt: alii vero ex arbutis veluti arcum in terram figunt, penulisq; regunt, quo ephippia, arcus, & id genus alia recondant, seq; ab imbre defendant. Equos ad pascua pellūt, quorum causa tam late disiuncta tentoria habent: quæ nec curru, nec fossa, nec alio quouis impedimento muniunt: nisi forte locus natura sit, aut syluis, aut fluminibus, paludibusue munitus.

Possit forte cuipiā mirū videri, quod se & suos tam exiguo stipendio, & tam diu, vt supra dixi, sustineant: ideo illorum parsimoniā & frugalitē paucis aperiam. qui habet sex, aut aliquādo plures equos, ex iis vno tanquā baiulo, siue clitelario, qui viræ necessaria portet, vtitur. In primis habet miliū contritū in sacculo, longitudine duorum aut trium palmī: deinde suillæ carnis salæ libras octo, aut decē. habet & sal in sacculo: & si diues est, mixtū pipere. Præterea vnusquisq; secū fert securim, fomitē, lebetes, aut ollam cupreā, vt si aliquo forte deueniat, vbi nihil fructuum, allii, cæpæ, aut carnis ferinæ reperiat, tū ignem accendit, ollamq; aqua replet, in quā coclear plenum milii, sale addito, iniicit, coquitq; eo cibo dominus & serui contenti viuunt. Porro, si dominus nimium famelicus fuerit, totū absumit: itaq; serui aliquando ad totum biduum aut triduum egregie ieiunant. Ad hæc, si dominus vult lautius epulari, tum addit paruam portiunculam carnis suillæ. Hoc non loquor de præstantioribus, sed mediocri conditionis hominibus. Duces exercitus, & alii militiæ præfecti, inuitant aliquando pauperiores illos: qui sumpto bono prandio, interdum post ad biduum, aut triduum cibo abstinent.

Item cum habent fructus, aut alliū, aut cæpas, tum facile aliis omnib. carere possunt. Ingressuri prælium, plus spei ponunt in multitudine, & quantis copiis hostem adoriantur, quam robore militum, ac instructo quam probe exercitu: feliciusq; eminus, quam cominus pugnant: atq; ideo hostem circumuenire, & à tergo adoriri, præcipue student.

Tubicines multos habent. hi dum patrio more, omnes vna tubas inflant, intonantque: mirum tuſta ac inuſitatum quendam concentum audires. Habent & aliud quoddam genus Muſices, quod gentili lingua Szurna appellant. Eo ſi quando vtuntur, tum vna hora, plus minus, ſine vlla reſpiratione, ſeu aeris attractione quodammodo canunt. Buccas autem primum aere implere ſolent: dein naribus ſpiritum identidem attrahere edoſti, tuba vocem abſque intermiſſione edere dicuntur.

Omnes veſtitu, ſeu corporis cultu ſimili vtuntur. tunicas oblongas ſine plicis, manicis ſtrictioribus, Hungarorū fere more, geſtant: in quibus Chriſtiani nodulos, quibus peſtus conſtringitur in dextro: Tartari vero haud diſſimili veſtiu vtentes, ſiniſtro latere habent. Ocreas fere rubeas, eaſq; breuiores, vt quæ genua non attingant, ſoleaſq; ferreis clauiculis munitas geſtant. Induſia omnes fere variis coloribus circa collum exornata habent: eaque monilibus ſeu globulis argenteis, aut capreis deauratis, additiſque ornamenti cauſa vnionibus, conſtringunt.

Ventrem nequaquam, ſed femora cingunt: atq; adeo puberenus, quo magis promineat venter, cingulū demittunt. Quin & nunc Itali & Hiſpani, imo & Germani ira aſſueuerunt.

Adoleſcentes & pueri pariter feſtiuiſ diebus, ſed in ciuitate loco amplo & celebri, vnde videri & exaudiri à pluribus queant, conuenire ſolent. quibuſdam autem ſibilis ceu ſigno dato, conuocantur: conuocati illico concurrunt, manuſq; conferunt. certamen pugnis ineunt, mox pedibus promiſcue ac magno impetu faciem, guttur, peſtus, ventrem, genitalia quatunt: aut quacunq; ratione poſſunt, alios aliū inter ſe de victoria concertantes proſternūt, adeo vt ſæpe inde exanimati aſportentur. Porto quicunq; plures vincit, diutius in arena durat, fortiſſimeque verbera tolerat, is præ cæteris laudatur, victorq; celebris habetur. Hoc certaminis genus inſtitutū eſt, vt aſſueſcant adoleſcentes verbera ferre, iſtuſq; quocuſque tolerare.

Iuſtitiam ſtrenue exercent in prædones: quibus comprehenſis, calcanea primum frangere, dein in biduum aut triduum uſque, dum intumeſcant, quieſcere: poſſ, fracta iam ac intumeſcēta, ruruſ motare iubent. Non alio genere torquendi & flagitioſos, ad conſtitenda latrocinia, ſocioſq; ſcelerū indicandos, vtuntur. Cæterum ſi in quæſtionem vocatus, ſupplicio dignus fuerit repertus, ſuſpenditur. Alio genere pœnæ fontes raro puniuntur, niſi quid immanius commiſerint.

Furta raro capitali pœna, imo homicidia raro, niſi prædæ gratia facta fuerint, puniuntur. Qui vero furem in furto deprehendit, & occidit, impune id facere poſteſt: ea tamen conditione, ſi occiſum in aulam Principis detulerit, & rem vt acta eſt expoſuerit.

Cum brutis congredientes, ne illi quidem vltimo afficiuntur ſupplicio. 40

Pauci ex præſectis habent authoritatem, vltimum ſupplicium irrogandi. Ex ſubditis nemo aliquem torquere audent. Pleriq; malefactorum Moſcoviam, ſeu ad alias principales ciuitates ducuntur. Hyemali autem tempore vt plurimum in fontes animaduertunt: æſtuo enim, bellicis negotiis impediuntur.

SE Q V V N T V R O R D I N A T I O N E S A I O A N N E

Baſilii Magno Duce, Anno mundi 7006. factæ.

Q V V M reus fuerit in vnum rublum condemnatus, ſoluat iudici altinos duos, Notario octo dengas. Si vero partes redeunt in gratiam, priuſquam in locum duelli venerint, non minus Iudici & Notario ſoluant, ac ſi iudicium factū fuiſſet. Si venerint in locum duelli, quem Ocolnick & Nedelſnick duntaxat decernere poſſunt, ibique forte in gratiam redierint, ſoluant iudici, vt ſupra, Ocolniko L. dengas, Nedelſnico ſimiliter L. dengas, & duos altinos: Scribæ quatuor altinos, & vnam dengam: Si vero venerint ad duellum, & alter victus fuerit, tum iudici reus quantum ab eo poſtulatur, ſoluat, Ocolniko det poltinam & arma victi,

Scribæ

Scribæ L. dengas, Nedelsniko poltinam & quatuor altinos. Si vero duellum committitur propter aliquod incendium, necem amici, rapinam vel furtum, tunc accusator si vicerit, ab reo accipiat, quod petiit, Ocolniko detur poltina & arma victi, Scribæ L. dengæ, Nedelsniko poltina, Vestono (est autem Veston, qui ambas partes præscriptis conditionibus ad duellum committit) quatuor altinos: & quicquid victus reliqui habuerit, vendatur, iudicibusq; detur: corpore autem, iuxta delicti qualitatem puniatur.

Interfectores dominorum suorum, proditores castrorum, sacrilegi, plagiarii, item qui res in alterius domum claculum inferunt, easdemq; furto sibi ablatas dicunt, quos Podmerzchek vocant, præterea qui incendio homines affligunt, quicq; manifesti malefactores fuerint, ultimo supplicio afficiuntur.

Qui primum furti conuictus fuerit, nisi forte sacrilegii aut plagii accusetur, morte non est afficiendus, sed publica pœna emendandus: hoc est, baculis cædendus, & pœna pecuniaria à iudice mulctandus.

Si iterum in furto deprehensus fuerit, & non habuerit unde accusatori aut iudici satisfaciatur, morte plectatur.

Si aliqui fur conuictus, non habeat, unde accusatori satisfacere posset, cæsus baculis, tradatur accusatori.

Si quis furti accusetur, & honestus aliquis vir iureiurando affirmer, illū antea quoq; furti conuictum, aut furti causa cuipiam reconciliatum fuisse, neglecto & omisso iudicio, morte afficiatur: de bonis eius fiat, vt supra.

Si aliquis vilis conditionis, aut suspectæ vitæ, furti infimuletur, vocetur in quæstionem. Si vero furti convinci non potest, datis fideiussoribus, dimittatur ad ulteriorem inquisitionem.

Pro scripto decreto, seu lata sententia, æstimatione vnius rubli solvantur Iudici nouem dengæ: Secretario, qui sigillum habet, altinum vnum: Notario, dengæ tres.

Præfecti, qui non habent auctoritatem, causa cognita, decernere ac sententiam ferre, hi alteram partium in aliquot rublis condemnent, dein decretum ad Iudices ordinarios mittant. quod si iustum ac equitati consonum illis videtur, tū de singulis rublis, singuli altini Iudici, Secretario vero 11. 11. dengæ solvantur.

Quicumq; alterum furti, spoliū seu homicidii accusare vult, Moscoviā proficiscitur, petiq; vt talis in ius vocetur. Datur illi Nedelsnick, qui reo diem dicit, eundemq; Moscoviam perducit. Reus porro in iudicio constitutus, plerunque crimen sibi obiectum negat. Si actor testes producit, tum ambæ partes interrogantur, an dictis stare velint. Ad id communiter respondent: Audiantur testes secundum iustitiam & consuetudinem. Si contra reum attestantur, tum reus statim se opponit, & contra testimonia & personas excipit: dicens: Peto mihi decerni iuramentum, meq; iustitiæ diuinæ permitto, petoq; campum & duellum. Atq; illis ita, iuxta patriæ consuetudinem, duellum decernitur.

Vterq; quemuis alium, suo loco ad duellum constituere, armis item vterque instruere se quibuslibet potest, pixide & arcu exceptis. Communiret autem loricas oblongas, aliquando duplices, thoracem, armillas, galeam, lanceam, securim & ferrum quoddam in manu, instar pugionis, in vtraque tamen extremitate acutum habent: quo altera manu ita expedite vtuntur, vt in quolibet congressu non impediat, neq; manu cadat. eo autem in pedestri certamine plerunq; vtuntur.

Certamen primum ineunt lancea, dein aliis vtuntur armis: cum multis annis Mosci cum externis aut Germanis, aut Polonis, aut Lithvvanis certantes, plerunq; succubuissent. Nouissime autem cum Lithvvanus quidam xxvi. annos natus, cū quodam Mosco, qui plusquam x. duellis victor euaserat, congressus, occisus esset: Princeps indignatus, illum vt videret, cōtinuo accersiri iubet. quo viso, in terram expuit, & statuit, ne in posterum ulli externo duellum contra suos decerneretur. Mosci plurimis ac diuersis armis se onerant verius, quam armant: externi autem consilio magis quam armis testī, congregiuntur. Cauent in primis,

ne manus conferant: quod Moscos plurimum brachiis lacettisq; valere sciunt, sola industria ac agilitate illos tandem lassos vincere solent. Vtraque partium habet multos amicos atque fautores, certaminis sui spectatores: sed prorsus inermes, exceptis sudibus, quibus interdum videntur. Etenim si alteri horum videretur iniuria aliqua fieri, tum ad propulsandam eius iniuriam fautores ipsius accurrunt, mox etiam alterius: atq; ita vtrinque certamen spectantibus exoritur iucundum. agitur enim res capillis, pugnis, sudibusq; præstitis.

Vnius nobilis testimonium plus valet, quam multorum vilis conditionis hominum. Procuratores rarissime admittuntur, quisq; causam suam exponit. Princeps, quamquam severissimus sit, nihilominus tamen omnis iustitia, & palam fere, ¹⁰ venalis est. Audiui quendam consiliarium, qui iudicis præerat, fuisse deprehensum, quod ab vtraque partium in quadam causa munera acceperat: & pro altero, qui plus dederat, iudicasset. quod factum, ad Principem delatus, non negabat: illum, pro quo iudicasset, hominem dicebat diuitem, honesto loco, atq; ideo magis huic quam illi inopi & abiecto credendum. Tandem, quamvis Princeps sententiam reuocasset, ridens tamen, illum impune dimisit. Fortasse tantæ avaritiæ ac improbitatis causa est ipsa egestas, qua suos cum sciat Princeps oppressos, ad illorum facinora atq; improbitatem, quasi impunitate proposita, conuiuet. Pauperibus non patet aditus ad Principem, sed ad ipsos consiliarios tantum, & quidem difficilimes. ²⁰

Ocolnick personam Prætoris, seu iudicis à Principe constituti sustinet. alias supremus consiliarius, qui semper apud Principem versatur, eo nomine vocatur. Nedelsnick, est commune quoddam eorum officium, qui homines in ius vocant, malefactores capiunt, carceribusque coercent. atque hi Nobilium numero continentur.

Coloni sex dies in septimana domino suo laborant, septimus vero dies privato labori conceditur. Habent aliquot priuatos, & à dominis suis attributos agros, & prata ex quibus viuunt: reliqua omnia sunt dominorum. Sunt præterea miseræ conditionis, quod illorum bona, nobilium ac militum prædæ exposita sunt: à quibus etiam per ignominiam Christiani, aut nigri homunciones vocantur. ³⁰

Nobilis, quantumvis pauper fuerit, turpe sibi tamen ac ignominiosum esse putat, si manu laboraret. Hoc autem turpe non esse ducit, cortices, seu putamina fructuum, & præsertim melonum, allii, ac cæparum, à nobis & famulis nostris abiecta, de terra leuare ac deuorare. Cæterum sicuti cibo parce, sic potu, vbicunque se occasio offert, immoderate vtuntur. Omnes fere tardi ad iram, item superbi in paupertate: cuius grauem comitem habent, seruitutem. Vestes oblongas, pileos albos apicatos ex lana coacta, qua penulas barbaricas confectas videmus, solidosque ex officina gestant. Vestibula ædium satis quidem ampla, & alta: fores vero habitationum humiles habent, ita vt ingressurus quispiam demittere se & inclinare cogatur. ⁴⁰

Manuario qui viuunt labore, & operam suam vendunt, mercedem vnus diei referunt dengam cum dimidia: artifex duas. neq; hi strenue laborant, nisi bene verberati. Audiui seruitores aliquando conquestos, quod à dominis non essent probe verberati. Credunt se suis dominis displicere: signumq; esse indignationis, si non verberentur.

D E I N G R E S S V I N A L T E - rius domum.

IN singulis ædibus & habitationibus habent imagines sanctorum, pictas, aut fufas, loco honorificentiore. & cum alius alium accedit, ingressus habitaculum, continuo caput aperit, ac vbi imago sit, circumspicit: qua visa, ter se crucis signo munit, caputque inclinans inquit: Domine miserere. Dein salutat hospitem, his verbis: Deus det sanitatem. Mox portectis manibus deosculantur se mutuo, capitaque inclinant. dein continuo alter alterum intuetur, vter nimirum se magis inclinaret, demitteretque: atque ita ter quaterque alternatim caput incli- ⁵⁰

inclinantes, honoremque mutuo exhibentes, quodammodo concertant. Post sedent, negotioque suo confecto, hospes recta in medium habitaculi procedit, facie ad imaginem conuersa: rursusque ter signo se crucis munit, prioraque verba inclinato capite repetit. Postremo data acceptaque prioribus verbis salute, abit. Si est alicuius authoritatis vir, illum cum hospes sequitur ad gradus usque: sin præstantior, longius comitatur, habita & obseruata cuiusque dignitate. Mirabiles obseruant caeremonias. nulli etenim tenuioris fortunæ homini licet intra portam domus alicuius præstantioris equitare. Difficilis quoque pauperioribus ac ignotis aditus est, etiam ad vulgares nobiles: qui vel hoc nomine rarius in publicum prodeunt, quo maiorem authoritatem, sui que obseruantiam retineant. Nullus etiam nobilis, qui paulo ditior est, ad quartam vel quintam domum pedes progreditur, nisi subsequatur equus. Hyemistamen tempore, cum equis, soleis carentibus, propter glaciem absque periculo uti non possunt: aut quando aulam principis, aut Diuorum templa forte ingrediuntur, tum equos domi relinquere solent.

Domini intra priuatos parietes semper sedent, raro aut nunquam inambulando quicquam tractant. Mirabantur plurimum, dum nos deambulantes in diuersoriis nostris, atque inter ambulandum negotia frequenter tractare viderent.

Veredarios Princeps, ad omnes ditionis suæ partes, diuersis in locis cum iussu equorum numero habet: ut cum cursor Regius aliquo missus fuerit, equum sine mora in promptu habeat. Est autem cursori liberum, ut quemcumque voluerit, eligat equum. Mihi ex Novvogardia magna celeriter Moscovviam proficiscenti, Magister postarum, qui illorum lingua Iamschnick appellatur, aliquando triginta, nonnunquam quadraginta, quinquagintaue adduci mane primo curabat equos, cum ultra duodecim opus non haberem. Vnusquisque igitur nostrum, equum qui sibi commodus videbatur, sumebat: defessis dein illis, cum ad aliud in itinere diuersorium, quod Iama appellant, peruenimus, continuo ephippio & freno retentis, permutauimus. Licet cuilibet celerrimo uti equorum cursu: & si forte aliquis concidat, aut durare non possit, tum ex proxima quaque domo alium rapere, aut alioqui abs quouis obuiam forte occurrente, Principis duntaxat cursore excepto sumere impune quidem licet. Equum porro in itinere viribus exhaustum, relictumque Iamschnick requirere, item alterum ei cui ereptus erat restituere, preciumque ratione itineris habita, persolvere solet. Plerumque de x. vel xx. vverst, numerantur sex dengæ. Eiusmodi porro veredatiorum equis, seruator meus ex Novvogardia Moscovviam, intervallo 600. vverst, hoc est cxx. Ger. miliar. Lxxi. horis peruenit. quod quidem eo magis mirandum est, cum equali tam parui sint, & longe negligentius quam apud nos curentur, tantos tamen labores perferant.

D E M O N E T A.

Monetam argenteam quadruplicem habent: Moscovviticam, Novvogardensem, Tyverensem, & Plefcovvientem. Moscovviticus nummus non rotunda, sed oblonga & ovali quodammodo forma, Denga dictus, diuersas habet imagines. antiqua, in vna rosæ: posterior, hominis equo insidentis imaginem. in altera autem parte vtraque scripturam habet. Illorum porro centum, vnum Hungaricalem aureum: Alcinum sex dengæ, Grifnam viginti, Poltinam centum, Rublum ducentæ faciunt. Noui nunc vtrique characteribus signati cuduntur, & quadringenti valent Rublam.

Tyverensis vtrique scripturam habet, & valore Moscovvítico æquiparatur.

Novvogardensis in vna parte Principis in folio sedentis, hominisque ex aduerso sese inclinantis imaginem: in altera scripturam habet, atque Moscovviticum valore in duplo superat. Grifna porro Novvogardensis xxi. Rublus autem ducentas viginti duas dengas valet.

Plefcovviciensis, caput bouis coronatum, in altera vero scripturam habet. Habent præterea cupream monetam, quæ Polani vocatur. horum sexaginta dengam Moscovviticam valent.

Aureos non habent, nec eudunt ipsi, sed Hungaricalibus fere, interdum etiā

Renatis vtuntur: preciumq; eorum ſæpe mutant, præſertim cum externus auro aliquid mercaturus ſit, tum continuo precium eius minuunt. ſi vero aliquo profecturus, auro indigeat, eius tum rurfus precium augent.

Rigenzibusq; rublis vtuntur propter viciniratem, quorum vnus valet duos Moscoviticos. Moneta Moscovitica eſt ex puro & bono argento: ea quamvis nunc quoque adulteratur: Non audiuitamen ob hoc facinus in quempiam animaduverſum eſſe. Omnes fere aurifabri Moscouiꝑ nûmos cudunt: & quicunq; affert maſſas argenteas puras, nummoſque cupit, tum nummos & argentum appendunt, atque æqualance librant. Exiguum eſt, & conſtitutum precium, quod ultra æquale pondus ſoluendum eſt aurifabris, paruo alioqui laborem ſuum ven- 10 dentibus. Scripſerunt quidam, provinciam hanc rariffime abundare argento: Principem præterea, ne id exportaretur, prohibere. Prouincia ſane argentum nullum habet, niſi quod (vt dictum eſt) importatur: nec Princeps vſque adeo eſſe ferre prohibet, ſed cauet verius, atque ideo permutationem rerum facere, & alia, vt pelles, quibus abundant, aut quid aliud eiufmodi, pro aliis rebus dare, recipe- 20 reque ſuos iubet, quo argentum & aurum in provincia retineat. Vix centum annis vtuntur moneta argentea, præſertim apud illos cuſa. Initio cum argentum in provinciam inferebatur, fundebantur portiunculae oblongae argenteae, ſine imagine & ſcriptura, æſtimatione vnus rubli: quarum nulla nunc apparet. Cudebatur etiam moneta in Galitz principatu. ea autem cum æquabili valore careſcit, 20 euauit. Porro ante monetam proboscide & auriculis aſpreolorum, aliorumque animalium, quorum pelles ad nos afferuntur, utebantur: iſq; vitæ neceſſaria, ceu pecunia, emebant.

Numerandi ratione ea vtuntur, vt res quaſcunq; per Sorogk, aut Devvenosto, hoc eſt, aut quadrageſimo aut nonageſimo numero, quemadmodum nos centeſimo, numerent, diuidantque. Numerantes itaque ſubinde repetunt, multiplicantque, bis Sorogk, ter Sorogk, quater Sorogk: id eſt, quadraginta, aut bis, 30 ter, quater Devvenosto, hoc eſt nonaginta. Mille, gentili lingua Tiſſutzæ: item decem millia, vna dictione Tma: viginti millia, Dvvetma: triginta millia, Tritma expriment.

Quiſquis mercēs quaſeſcunq; Moscoviã attulerit, eas continuo apud portitores, ſeu telonii præfectos, proſiteri ac indicare cogitur: quas hi ſtata hora conſpiciunt, æſtimantque: æſtimatas vero, nemo nec vendere, nec emere aude, niſi prius fuerint Principi indicatæ. Porro Princeps ſi quicquam emere voluerit, tum mercatori interim res ſuas nec indicare, nec cuiquam licitari eas integrũ eſt. quo 40 ſit, vt mercatores interdum diutius detineantur.

Neq; etiam cuius mercatori, præter Lithvvanos, Polonos, aut illorũ imperio ſubiectos, Moscoviam venire liberũ eſt. Nã Suetenſibus, Livvoniensibus, & Germanis ex maritimis ciuitatibus, Novvogardiæ duntaxat: Thurcis vero & Tartaris Chloppigrod oppido, quo nundinarum tempore diuerſi homines ex re- 40 motiſſimis locis confluunt, mercaturã exercere, ac mercari conſeſſum eſt. Quando vero Legati ac Oratores Moscoviam proficiſcuntur, tum omnes vndecunq; mercatores in illorum fidem ac protectionem ſuſcepti, Moscoviam & libere, & ſine portoriis ite poſſunt, ac etiam conſueverunt.

Maior pars mercium ſunt maſſæ argenteæ, panni, ſeticum, panni ſericei & aurei, vniones, gemmæ, aurum ſilatum: interdum viles etiam quaſdam res ſuo tẽpore portant, ex quibus non parum lucri referunt. Sæpe etiam accidit, vt rei alicuius deſiderio omnes teneantur: quã qui primus attulerit, plus iuſto lucratur. Deinceps plures mercatores earundem rerum magnam copiam aduexerint, tanta nõnunquã vilitas conſequitur, vt is qui res ſuas quamplurimo vendiderat, eaſdẽ rur- 50 ſus viſcente precio emat, magnog; ſuo cõmodo in patriam reducat. Merces vero quæ inde in Germaniam portantur, ſunt pelles, & cera: in Lithvvaniam & Thurciam, corium, pelles, & albi longi dẽtes animalium, quæ ipſi Mors appellant, quæque in mari ſeptentrionali degunt, ex quibus manubria pugionum Thurci affabre conficere ſolent. noſtrates piſcium dentes eſſe putant, & nominant.

In Tar-

In Tartariam vero selle, frena, vestes, corium: arma autem & ferrum non nisi fur-
tim, aut ex singulari Præfectorum permissione exportantur, ad alia loca intra O-
rientem & Septentrionem. Panneas tamen & lineas vestes, cultellos, secures, a-
cus, specula, marsupia, aut quid aliud eiusmodi ducunt. Mercantur fallacissime ac
dolosissime: nec paucis verbis, ut quidam scripserunt. Quin dum pretium affe-
runt, ac rem minoris dimidio pretio in fraudem venditoris licentur: mercatores
nonnunquam non vno tantum aut altero mense suspensos ac incertos detinent,
verum ad extremam desperationem quosdam perducere solent. Cæterum qui
mores illorum tenet, dolosaq; verba, quibus pretium rei imminuunt, tempusque
10 extrahunt, non curat, aut dissimulat: is res suas sine aliquo dispendio vendit.

Cuius quidam Cracouiensis, ducentos centenarios cupri aduexerat, quos
Princeps emere voluit, & mercatorem tamdiu detinuit, ut is tandem fastidio af-
fectus, rursus versus patriam cuprum reduceret. Porro cum aliquot milliaribus ab
vrbe abesset, subordinati quidam illum sequuntur, eiusq; bona, ac si portorium
non soluisset, inhibent, interdiciuntq;. Mercator reuersus Moscoviam, apud con-
siliarios Principis de iniuria sibi illata conqueritur. Illi audita causa, mox se vtro
constituunt medios: ac negotium sese transacturos, si gratiam petat, pollicentur.
Mercator callidus, qui sciebat Principi ignominiosum fore, si eiusmodi merces
ex ditione sua reducerentur, ac si non reperiretur quispiam, qui tantas merces
20 mercari & exoluere posset, non villam gratiam petit, sed iustitiam sibi administra-
ri postulat. Tandem cum viderent adeo obstinatum, ut qui abduci à proposito
non posset, neq; illorum dolo aut fraudi cedere vellet, cuprum Principis nomine
emunt: ac persoluto iusto pretio, hominem dimittunt.

Externis singulas res carius vendunt: ita ut quæ vno ducato aliqui emunt,
ea quinque, octo, decem, interdum viginti ducatis indicent. Quanquam ipsi vi-
cissim, aliquando rem raram ab externis decem, aut quindecim florenis mercen-
tur, quæ vix vnum aut alterum valet florenum.

Porro contrahendis rebus, si quid forte dixeris, aut imprudentius promise-
ris, eorum diligenter meminerunt, præstandaq; urgent: ipsi vero, si quid vicissim
30 promiserint, minime præstant. Item, quamprimum iurare incipiunt, aut obtestari,
scias illico dolum subesse: animo enim fallendi ac decipiendi iurant. Rogaueram
quendam consiliarium Principis, ut me in emendis certis pellibus, ne deciperer,
iuuaret: qui ut facile operam mihi suam erat pollicitus, ita rursus diutius me sus-
pensum tenuit. Voluit proprias mihi obtrudere pelles: adhæc alii ad illum con-
currebant mercatores, præmia pollicentes, si eorum merces bono mihi venderet
pretio. Ea est enim mercatorum consuetudo, ut in emptione ac venditione me-
dios se constituent, atque vtrique partium acceptis separatim muneribus, operam
suam fidelem polliceantur.

Est ampla & murata domus non longe ab arce, Curia dominorum merca-
40 torum dicta, in qua habitant mercatores, mercesq; suas reponunt: vbi sane piper,
crocas, sericii panni, & id genus aliz merces, longe minoris quam in Germania,
venduntur. Hoc autem retribuendum est rerum permutationi. Nam dum Mosci
pelles aliqui vili pretio comparatas, plurimi æstimant: externi vicissim, forte il-
lorum exemplo, merces suas paruo quoq; emptas opponunt, cariusque indicant.
Quo fit, ut vtriq; æquali permutatione rerum facta, res præsertim pro pellibus ac-
ceptas, mediocri pretio, & sine lucro vendere possint.

Pellium magna est diuersitas. Zebellinorum enim nigredo, longitudo &
densitas pilorum maturitatem arguunt. Item si congruo tempore, quod in pelli-
bus aliis pariter obseruatur, capiantur, pretium augent. Citra Vityug & Dvvi-
50 nam provinciam rarissime, circa Peczoram vero sæpius & præstantiores repe-
riuntur.

Madauricæ pelles ex diuersis partibus, ex Scythera bonæ, ex Helueticis melio-
res, ex Syveria vero optimæ afferuntur. Illic tamen maior est copia. Audiui, ali-
quando Moscoviæ repertas Zebellinorum pelles fuisse, quarum aliz x x x. aliz
vero xx. aureis venditæ sunt. At eiusmodi ego nullas potui videre.

Hermelinorum pelliculæ ex pluribus pariter locis inuertsæ afferuntur, quibus tamen plerisque emptoribus imponitur. Habent signa quædam circa caput & caudam, ex quibus agnoscuntur, an congruo tempore sint captæ. Nam simul ubi hoc animal captum fuerit, excoriatur, pellisq; inuertitur, ne attritis pilis deterior fiat. Si quod non suo tempore captum fuerit, pellisq; ideo bono ac nativo colore careat, tum ex capite (ut dictum est) & cauda, certos pilos tanquam signa, ne incongruo tempore captum agnoscat, euellunt; extrahuntque, atque ita emptores decipiunt. Singulæ autem tribus fere, quatuorve dengis venduntur: paulo ampliores carent ea albedine, quæ alioqui purâ in minoribus apparet.

Vulpinæ, & præsertim nigræ, ex quibus plerunque regmina capitis facere solent, plurimi fiunt. Decem enim nonnunquam xv. aureis venduntur. Aspreolorum pelliculæ ex diuersis quoque partibus afferuntur, ampliores tamen ex Siberiæ prouincia: nobiliores vero aliis quibuslibet, ex Schyvvaaii, non longe à Cazan. Porro ex Permia, Wiarka, Vstyug, & Wólochda, fasciculis semper x. numero colligatæ afferuntur: quarum in singulis fasciculis duæ sunt optimæ, quas Litzschna appellant: tres aliquanto deteriores, quas Crafna vocant, quatuor, quas Pocrafna: vna, & ea quidem vltima, Moloischna dicta, omnium est vilissima. Harum singulæ vna, aut duabus dengis emuntur. Ex his meliores & selectas, in Germaniam & alias prouincias, mercatores magno suo commodo portant.

Lyncium pelles, parui: luporum vero, ab eo tempore, quo in Germania ac Moscovia in pretio esse cœperunt, plurimi fiunt. Luporum præterea terga longe in minore, quam apud nos, sunt pretio:

Castorum pelles apud illos habentur in magno pretio: omnesq; iuxta ex his, quod nigro, eoq; nativo sint colore, simbrias vestium habent.

Pellibus domesticorum catorum mulieres vtuntur. Est quoddam animal, quod gentili lingua Pessetz vocant: huius pelle; quod plurimum caloris adferre corpori solet, in itinere, seu profectioibus vtuntur.

Vestigal, seu pporium omnium mercium, quæ vel importantur, vel exportantur, in fiscum refertur. De qualibet re, æstimatione vnius rubli, penduntur septem dengæ: extra ceram, de qua non solum iuxta æstimationem, sed pondus quoque, vestigal exigitur. De quolibet autem pondere, quod gentiliter Pud appellant, quatuor dengæ penduntur.

De mercatorum itineribus, quibus in importandis ac exportandis mercibus, ac per diuersas Moscoviæ regiones vtuntur, infra in Chorographia Moscoviæ copiose explicabo.

Vsura communis est: quam licet magnum peccatum esse dicant, ab ea tamen nemo fere abstinet. Est autem quodammodo intolerabilis, nimirum de quinque semper vnum: hoc est, de centum viginti. Ecclesiæ mitius, ut dictum est, videntur agere, quæ decem pro centum (ut vocant) accipiunt.

N V N C C H O R O G R A P H I A M P R I N C I P A
tus & domini magni Ducis Moscoviæ aggrediar, puncto in Moscovia principali ciuitate constituto: ex qua progressus, circumiacentes atque celebriores duntaxat principatus describam. Etenim in tanta vastitate, prouinciarum omnium nomina exacte indagare non potui. Quare ciuitatum, fluminum, montium, quorundamq; locorum celebrium nominibus contentus sit Lector.

Ras Moscovia itaque, Russiæ caput & metropolis, ipsaq; prouincia, & qui hanc præterlabitur fluuius, vnum idemq; nomen habent, vernaculaq; gentis lingua Mosqvva appellantur. Quodnam autem cæteris nomen præbuerit, incertum. Verisimile tamen est, ea à fluuii nomen accepisse. Nam etsi vrbs ipsa olim caput gentis non fuerit, Moscorum tamen nomen veteribus non ignotum fuisse constat. Porro Mosqvva fluuius in Tverensi prouincia, lxx. fere supra Mosaisko vverst (est autem vverst, Italicum fore miliare) haud procul à loco, qui Oleschno dicitur, fontes suos

suos habet: indeq; emenso xc. v. verſt ſpacio, ad Moſcovviam ciuitatem decurrit: receptisque in ſe aliquot fluuiis, Orientem verſus, Occam fluuium illabitur. Cz-
 terum ſex ſupra Moſaiſko miliaribus, primum nauigabilis eſſe incipit: quo loco
 materia ad fabricandas domos, alioſque vſus ratibus impoſita, Moſcovviam de-
 fertur. Infra autem ciuitatem merces aliaque quæ ab externis hominibus impor-
 rantur, nauibus aduehuntur. Tarda autem in fluuiio atque difficilis, propter gy-
 ros, ſeu mæandros, quibus multis incuruatur, nauigatio eſt: præſertim inter Mo-
 ſcovviam & Columnam ciuitatem, tribus ab eius oſtis paſſuum millibus in litto-
 reſitam, vbi cclxx. v. verſt ſpacio, flexionibus multis longisq; nauigantium cur-
 ſum impedit atq; remoratur. Fluuius non admodum piſcoſus, vt qui præter viles
 & vulgares, nullos piſces habeat. Moſcovvia quoque prouincia, nec lata nimis,
 nec fertilis eſt: cuius ſœcunditati, ager vbique arenofus, qui medioeri ſiccitatis
 aut humiditatis exceſſu ſegetes enecat, plurimum obest. Accedit ad hæc, immo-
 derata aſpera que nimis aeris intemperies, qua hyemis rigore Solis calorem ſupe-
 rante, ſata quandoq; ad maturitatem nõ perueniunt. Etenim tam intenſa ibi non-
 nunquam ſunt frigora, vt quemadmodum æſtatis tempore apud nos æſtu nimio,
 ſic ibi frigore immenſo terra in hiatum diſcedat: aqua etiam tum in aerem effuſa,
 ſputumq; ex ore proiectum, anteaquam terram contingat, congelantur. Nos ipſi,
 cum anno 1526. eo perueniſſemus, ramos fructiferarum arborum, rigore hye-
 mis anni præcedentis prorsus periſſe vidimus: quæ eo anno adeo dura fuit, vt
 complures veredarii (quos ipſi Gonecz vocant) in vehiculis gelu concreti, re-
 perti ſint. Fuere qui tum pecora Moſcovviam, ſunibus alligata, ex proximis pagis
 ducerent: vique frigoris oppreſſi, vna cum pecoribus perierunt. Præterea multi
 circulatores, qui cum vſis, ad choreas edoctis, in illis regionibus vagari ſolent,
 cum mortui in viis reperti ſunt. Quin & vſi ipſi, fame eos ſtimulante, relictis ſyl-
 uis, paſſim per vicinas villas diſcurrebant, inque domos irruerant: quorum con-
 ſpectum atque vim cum ruſtica turba fugeret, frigore foris miſere peribat. Atque
 tanto frigori æſtus quoq; nimius quandoq; reſpondet, vt anno Domini 1525. quo
 immoderato Solis ardore omnia fere ſata exuſta fuerunt, tantaq; annonæ caritas
 eam ſiccitatem conſecuta eſt, vt quod tribus antea dengis emebatur, id x. aut
 xxx. poſt emeretur. plurimi pagi & ſyluæ, frumenta que nimio æſtu incenſa con-
 ſpiciebantur. Quorum ſumus ita regionem oppleuerat, vt prodeuntium homi-
 num oculi grauiter fumo læderentur: & abſq; fumo caligo quædam oborſciba-
 tur, quæ multos obœcauerat.

Totam porro regionem non ita diu admodum ſyluoſam fuiſſe, ex magna-
 rum arborum truncis, qui etiamnum extant, apparet: quæ quamuis agricolarum
 ſtudio ac opera ſatis culta ſit, iſtamen quæ in agris proueniunt exceptis, reliqua
 omnia ex circumiacentibus prouinciis eo afferuntur. Nam frumento quidem, o-
 leribusq; communibus abundat: ceræſa dulciora, nuceſq; (auellanis tamen ex-
 ceptis) in tota regione non reperiuntur. Aliarum arborum fructus habent qui-
 dem, verum inſuaues. Melones autem ſingulari cura ac induſtria ſeminant. ter-
 ram ſimo permixtam in areolas quasdam altiores componunt, inque eas ſemen
 condunt. hac arte calori ac frigori immoderato æque ſuccurritur. Nam ſi forte
 æſtus nimius fuerit, rimulas tanquam ſpiracula quædam, ne ſemen calore nimio
 ſuffocetur, per ſinum terræ mixtum faciunt: in frigore vero nimio, lætaminis ca-
 lor ſeminibus reconditis præſtat auxilium.

Melle Moſcovvia prouincia, feriſq; (leporibus tamen exceptis) caret. Ani-
 malia noſtris longe minora ſunt, neque tamen cornibus (vt quidam ſcripſit) ca-
 rent. Vidi enim ibi boues, vaccas, capras, arietes, cornuta omnia. Iam vero ciuitas
 Moſcovvia, inter alias ciuitates Septentrionales, Orientem verſus multum porri-
 gitur: quod nobis in profeſſione noſtra, obſeruatu haud difficile fuit. Nam cum
 Vienna egreſſi, recta Cracouiam, atq; inde centum fere Ger. miliarium itinere, in
 Septentrionē progreſſi fuiſſemus, itinere tandē in Orientē reflexo, Moſcovviam,
 ſi non in Aſia, tamen in extremis Europæ, qua maxime Aſiam contingit, finibus ſi-
 tam peruenimus. De qua re infra in Tanais deſcriptione plura dicam. Vrbs ipſa

lignea est, satisq; ampla: quæ procul etiam amplior, quam re ipsa sit, apparet. Nam horri, aræq; in qualibet domo spaciose, magnam ciuitati accessionem faciunt: quam fabrorum, aliorumq; opificum igni vrentium, in fine ciuitatis longo ordine protense ædes, inter quas sunt prata & agri, etiam magis adaugent. Porro non procul à ciuitate domuncule quædam apparent, & trans fluuium villæ, vbi non multis retroactis annis, Basilius Princeps satellitibus suis nouam Nali ciuitatem (quod eorum lingua Infunde sonat) exedificauit, propterea quod cum aliis Ruthenis medonem & ceruisiam bibere, exceptis paucis diebus in anno, prohibitum sit, iis solis bibendi potestas à Principe sit permissa: atque eam ob rem, ne ceteri illorum conuictu corrumpere, ab reliquorum consuetudine sunt seiuncti. Haud ¹⁰ procul ab vrbe sunt aliquot monasteria, quæ vel sola procul spectantibus vna quædam ciuitas esse videntur. Porro vasta ciuitatis magnitudo facit, vt nullo certo termino contineatur, nec muro, fossa, propugnaculisve commode sit munita. Plateæ tamen quibusdam in locis, trabibus per transversum ductis, obstruuntur: adhibitisq; custodibus ad primam noctis facem ita obstitantur, vt nemini noctu aditus post statam horam illac pateat: post quam qui deprehensi forte fuerint à custodibus, aut verberantur, spolianturque, aut in carcerem coniciuntur, nisi forte noui honestiq; viri fuerint. Hi enim à custodibus ad sua deduci solent. Atque tales custodiæ qualibet in ciuitatem patet aditus, locari solent. Nam reliquam vr- ²⁰ bis partem Mosqua alluit, in quem sub ipsa vrbe, lausa fluuius illabitur, qui ob altas ripas raro vadari potest. In hoc molendina complura, in publicum ciuitatis vsum constructa sunt: hisq; fluiis ciuitas non nihil munita esse videtur: quæ præter paucas lapideas ædes, templa & monasteria, prorsus lignea est. Ædium in ea vrbe numerum vix credibilem referunt. Aiebant enim, sexto ante aduentum nostrum in Moscoviam anno, Principis iussu ædes conscriptas fuisse, eorumq; numerum 41300. superasse. Ciuitas hæc tam lata ac spaciofa, admodum lutofa est, quamobrem in vicis ac plateis, aliisq; celebrioribus locis, pontes passim extructi sunt. Est in ea castrum, ex lateribus coctis constructum, quod ab vna parte Mos- ³⁰ quæva, ab altera Neglima flumine alluitur. Neglima autem ex paludibus quibusdam manat, qui ante ciuitatem circa superiorem castrum partem ita obstruitur, vt in stagni formam exeat: indeq; decurrens, fossas castrum replet, in quibus sunt molendina: tandemq; sub ipso castrum, vt dixi, Mosquæ fluuius iungitur. Castrum autem tanta magnitudine est, vt præter amplissimas ac magnifice extructas ex lapide Principis ædes, Metropolitanus Episcopus, item Principis fratres, procures, aliiq; ⁴⁰ quamplurimi, spaciosas in eo ædes lignas habeant. Ecclesiæ ad hæc in eo multæ, vt amplitudine sua ciuitatis propemodum formam refert videantur. Hoc castrum toboribus tantum initio circumdabatur: atque ad magni Ducis Iohannis, Danielis filii, tempora vsque, paruum ac ignobile erat. Is enim Petri Metropolitanæ suasu, primus sedem Imperii eo transtulit. Nam Petrus amore Alexii cuiusdam, qui ibi sepultus claruisse miraculis dicitur, eo loci sedem sibi prius elegerat: eoq; ⁵⁰ mortuo, atque ibidem sepulto, cum ad eius tumulum miracula pariter fierent, locus ipse religionis ac sanctitatis quadam opinione adeo celebris factus est, vt posteri Principes omnes, Iohannis successores, ibi Imperii sui sedem habendam esse duxerint. Nam mortuo Iohanne, eiusdem nominis filius, sedem ibi retinuit: ac post eum Demetrius, post Demetrium Basilius, is qui ducta Witoldi filia, Basilium Cæcum post se reliquit. Ex quo Iohannes, eius Principis pater, apud quem Oratorem egi (qui primus castrum muro cingere cœpit) natus est: cui operi tri- ⁶⁰ cesimo ferme anno post, supremam manum eius posteri imposuere. Eius castrum propugnacula basilicæ, cum Principis palatio, ex latere ab hominibus Italis, quos propolitis magnis præmiis Princeps ex Italia euocauerat, Italico more extructa ⁷⁰ sunt. Multæ autem, vt dixi, in hoc sunt Ecclesiæ, lignæ ferme omnes: duabus tamen insignioribus, quæ ex lateribus extructæ sunt, exceptis: quarum altera diuæ Virginis, altera diuo Michaeli est sacra. In templo diuæ Virginis sepulta sunt duorum Archiepiscoporum corpora, qui, vt Principes eo suam Imperii sedem transferrent, ibiq; Metropolim constituerent, autores fuere: eamq; maxime ob rem in ⁸⁰ diuorum

diuorum numerum sunt relati. In altero templo Principes vita defuncti human-
 tur. Construebantur, nobis præsentibus, plura etiam templa ex lapide. Regionis
 cælum adeo salubre est, ut ibi ultra Tanais fontes, præsertim in Septentrionem, ac
 etiam magna ex parte Orientem versus, memoria hominum, nulla vnquam pestis
 sæuerit. Habent tamen interdum intestinorum & capitis morbum quendam,
 pesti haud dissimilem, quem ipsi Calorem appellant. eo qui corripuntur, paucis
 diebus pereunt. Is morbus in Moscovia nobis existentibus, grassabatur, vnumq;
 ex familiaribus nostris absumsit. atq; cum in tam salubri regione degant, si quan-
 do in Novvordia, Smolentzko, & Plefcovia pestis sæuit, quoslibet illinc ad se
 10 venientes, regione sua metu contagii excludunt.

Gens Moscoviæ ceteris omnibus astutior & fallacior esse perhibetur, fluxa
 in primis in contractibus fide: cuius rei ipsi haud ignari, si quando cum externis
 commercia habent, quo maiorem fidem obtineant, non Moscovitas se, sed ad-
 uenas esse simulant.

Longissimus in Moscovia dies in solstitio æstiuæ xvi. horarum, cum tri-
 bus quartalibus, esse dicitur. Certam poli eleuationem tum ex nemine potui co-
 gnoscere: quamvis quidam lviii. graduum se accepisse, incerto tamen autore,
 diceret. Ipse tandem facto per Astrolabium periculo, utcunque Solem nono die
 Iunii in meridie obseruavi lviii. graduum. Ex qua obseruatione, computatione
 20 hominum harum rerum peritorum, deprehensum est, altitudinem poli l. gra-
 duum esse: longissimum autem diem, xvi. horarum, & vnius quartalis.

Moscovia loco principali descripta, ad reliquas Magni Ducis Moscoviæ
 subiectas prouincias progrediar, ordine primum Orientem versus seruat: dein
 per Meridiem & Occidentem atq; Septentrionem circumeuntes, recta in Orien-
 tem æquinoctialem deueniemus.

Wolodimeria ciuitas magna primum occurrit, quæ castrum ligneum sibi
 coniunctum habet. Hæc à tempore Wolodimeri, qui postea Basilus dictus est, vs-
 que ad Ioannem Danielis filium, Russiæ metropolis fuit. Est autem inter Wol-
 gam & Occam, magna duo flumina, triginta sex à Moscovia in Orientem milia-
 30 ribus Germ. sita, loco adeo fertili, ut ex vno tritici modio sæpe xx. nonnunquam
 xxx. modii proueniant. Eam Clesna fluius alluit, cætera syluæ magnæ vastæq;
 cingunt. Clesna porro quatuor à Moscovia miliaribus Ger. oritur, multisq; ibi
 molendinis celebris ac commodus est: qui infra Wolodimeriam, vsque ad Mu-
 rom oppidum, in Occæ littore situm, spacio duodecim miliaribus nauigatur, Oc-
 cæq; fluio iungitur. A Wolodimeria viginti quatuor miliarium recta in Orien-
 tem, in vastis syluis principatus olim fuit: cuius populi Muromani vocabantur,
 animalium pellibus, melle & piscibus abundantes.

Novvordia inferior ciuitas, ampla & lignea cum castro, quod Basilus
 præsens monarcha ad Wolgæ & Occæ fluiorum confluxum ex lapide in scopu-
 40 lo exædificauit. Aiunt quadraginta miliaribus Ger. cam à Murom abesse, in Orien-
 tem, quod si ita est, centum miliaribus Novvordia à Moscovia distabit. Regio
 fertilitate, rerumq; copia Wolodimeriam æquat. Atq; hic Christianæ religionis
 hac quidem parte terminus est. nam licet Princeps Moscoviæ ultra Novvogar-
 diam hanc, castrum, cui Sura nomen est, habeat: tamen interiectæ gentes, quæ
 Czeremissæ appellantur, non Christianam, sed Machumeti sectam sequuntur.
 Porro ibi & aliæ gentes sunt, Mordvva nomine, Czeremissis permixtæ, quæ eis
 Wolgam, ad Suram, bonam regionis partem occupant. Czeremissæ enim ultra
 Wolgam in Septentrione degunt: ad quorum differentiam, qui circa Novvo-
 gardiam habitant, Czeremissæ superiores, seu montani, non à montibus quidem,
 50 qui ibi nulli sunt, sed à collibus potius, quos accolunt, nuncupantur.

Sura fluius Mosci & Calanensis Regis dominium diuidit, qui ex Meridie
 veniens, viginti octo miliaribus infra Novvogardiam, cursu in Orientem flexo,
 Wolgam influit in quorū confluxu ad alterū litus, iis Basilus Princeps castrum
 crexit, idq; à suo nomine Basilovgorod nominauit: quod postea multorū malo-
 rū seminariū extitit. Haud procul inde est Moscha fluius, qui & ipse ex Meridie

profluens, Occam supra Murom illabitur, non longe ab oppido Cassimovgorod, quod Moscus Tartaris habitandum concessit. Horum mulieres arte quadam vngues, decoris causa, nigro colore inficiunt: ac aperto capite, passisq; crinibus perpetuo incedunt. A Moscha fluio Orientem & Meridiem versus ingentes occurrunt sylux, quas Mordwa populi, qui proprio idiomate vtuntur, ac Principi Moscoviz subiecti sunt, inhabitant. Eos quidam idololatrias, alii Mahometanos esse volunt. Hi in pagis passim habitant, agros colunt, victum ex ferina carne & melle habent, pellibus abundant pretiosis: duri imprimis homines. nam & Tartaros latrocinantes sæpe fortiter à se propulsant, pedites fere omnes, arcibus oblongis conspici, sagittandiq; peritia præstantes. 10

Rezan provincia inter Occam & Tanaim fluuium sita, ciuitatem ligneam non longe à ripa Occæ habet. Erat in ea castrum, quod Iaroslavv vocabatur: cuius nunc, præter vestigia, nihil extat. Haud procul ab ea ciuitate, Occa fluuius insulam facit, quæ Strub dicitur, magnus olim ducatus, cuius Princeps nemini subiectus erat. Columna ex Moscovia inter Orientem & Meridiem, seu (vt alii volunt) in Orientem hyemalem ciuitas occurrit. Dein Rezan, quæ à Moscovia triginta sex miliaribus Ger. distat. Hæc provincia cæteris omnibus Moscoviz provinciis fertilior est: in qua, vt aiunt, singula grana frumenti binas quandoque, pluresve spicas proferunt: quarum culmi tam dense accrescunt, vt nec equi facile transire, nec coturnices inde enolare possint. Mellis, piscium, auium, ferarumque 20 ibi magna copia, arborumq; fructus longe Moscoviz fructibus nobiliores: gens audacissima, bellicosissimaq;.

Ex Moscovia ad hoc vsque castrum, vltraq; spacio xxi v. fere miliarium Ger. fluit Tanais, loco qui Donco dicitur: vbi mercatores in Asoph, Capham, & Constantinopolim euntes, naues suas onerant: quod plerunque fit in autumno, pluuiosa anni parte. Nam Tanais ibi aliis anni temporibus non ita aquis abundat, vt oneratas naues bene ferre queat. Dominabatur Rezan quandoque Basilus magnus Dux, qui sororem Iohannis Basilii magni Ducis Moscoviz duxerat, ex eaque Iohannem & Theodorum suscepit. Mortuo Basilio, Iohannes filius succedit: qui ex vxore Knes Theodori Babitz filia, Basilium, Theodorum, & Iohan- 30 nem filios genuit: ex quibus, mortuo patre, maximè nam duo filii, dum quisq; sibi imperium vindicare nititur, in campis Razanensibus congressi: armis decertarunt: in qua pugna alter occubuit. nec multo post, qui victor fuerat, in eisdem campis moritur, in cuius rei memoriam, signum crucis ex robore ibi erectum est. Minimè natus, qui ex tribus fratribus adhuc supererat, cognita fratrum suorum morte, adiunctis sibi Tartaris, principatu, pro quo fratres decertauerant, quemq; mater adhuc possidebat, vi potitur: quibus peractis, cum Duce Moscoviz agit, vt quemadmodum maiores sui nemini obstricti, cum principatum libere tenuis- 40 sent, possedissentque, ita se quoque imperare sineret. Dum hæc pacisceretur, ad magnum Principem delatus est, quod Regis Tauricæ, quo cum Principi bellum erat, filiam vxorem expeteret. Quam ob rem cum à Principe vocatus fuisset, metu aduentum tardat, protrahitq;: tandem à Simeone Crubin, vno ex consiliariis suis persuasus, in Moscoviam proficiscitur: vbi Principis iussu captus, liberis custodiis mandatur. Subinde Princeps matre illius eiecta, & in monasterium intrusa, castrum cum principatu occupat: & ne aliqua quandoque secessio Rezanensium fieret, bonam eorum partem per diuersas distribuit colonias. quare totius principatus vires labefactæ corruerunt. Porro cum anno Domini 1521. Tartari prope Moscoviam castra posuissent, Iohannes per tumultum è custodia elapsus, in Lithvvaniam profugit: vbi etiam tum exulabat.

Tulla oppidum quadraginta fere miliaribus Germ. à Rezan distat, à Mosco- 50 vviam vero in Meridiem triginta sex: estq; vltimum oppidum ad campestria deserta, in quo Basilus Ioannis castrum ex lapide construxit, quod fluuius eiusdem nominis præterlabitur. Vppa vero alius fluuius, ab ortu castrum alluit: Tullæq; fluuius iunctus, Occam supra Worotinski viginti fere miliaribus Ger. influit. à cuius ostiis

ostiis haud ita procul, Odoyovv castrum situm est. Porro oppidum Tulla, etiam Basilii tempore proprium Principem habebat.

- Tanais fluvius famosissimus, qui Europam ab Asia disternit, octo ferme à Tulla in Meridiem miliaribus nonnihil in Orientem deflectendo, oritur, non ex Ripheis montibus, ut quidam prodidere: sed ex Iwanowofero, hoc est, Iohannis lacu ingenti, qui in longitudine & latitudine circiter 1500. werst patet: inq; sylva, quam quidam Okonitzkilies, alii Iepiphanowlies appellant, ortum habet. Ex hoc lacu Schat & Tanais, magna duo flumina, emergunt. Schat in Occidentem, Vppa fluvio in se recepto, Occam inter Occidentem & Septentrionem influit. Tanais
- 10 autem primo cursu recta in Orientem fluit, atque inrer Casan & Astrachan regna sex vel septem miliaribus Ger. à Wolga fluvio labitur: dein reflexo in Meridiem cursu paludes facit, quas Maotidis vocant. Ad eius porro fontes proxima ciuitas est Tulla, supra ostia vero tribus fere in littore miliaribus Asoph ciuitas, quæ prius Tanas vocabatur. supra hanc quatuor dierum itinere Achas oppidum est, ad eundem fluvium situm, quem Rutheni Don appellant. Hunc ab optimorum piscium copia singulari, item amœnitate, quod utraque fluminis ripa diuersis herbis, radicibusq; suauissimis, ad hæc arboribus fructiferis plurimis, variisq; in modum horti, quasi industria quadam excolta atq; consita sit, satis laudare non possunt. Et quod tanta ferat, quæ paruo negotio sagittis conficiuntur, ibi sit copia:
- 20 ut per ea loca iter facientes, ad vitam sustentandam nulla alia re, igni tantum saleq; excepto, indigeant. In his partibus non miliaria, sed dierum itinera obseruantur. Ego quantum coniectura assequi potui, à fontibus Tanais ad eius ostia usque, terrestri itinere recta eundo, sunt octuaginta fere miliaria Germ. A Donco, quo loco Tanaim primum nauigabilem esse dixi, vix viginti diebus nauigando, peruenitur Asoph, ciuitatem Turc tributariam: quæ quinque, vtiunt, dixit ab Istmo Tauricz, quem alias Præcop vocant, distat. In ea multarum ex diuersis orbis partibus gentium insigne est emporium: quo ut omnibus, cuiuscunque nationis sint, liber paret accessus, libera etiam vendendi emendique cuilibet datur copia: ita ciuitate egressis omnibus, quidlibet impune facere licet. De aris autem Alëxan-
- 30 dri & Czlaris, quas plerique scriptores in his locis fuisse commemorant, vel earum ruinis, nihil certi ex indigenis, aliisque, qui ea loca sepiissime peragrarunt, cognoscere potui. Milites quoque, quos Princeps ad Tartarorum excursions explorandas, & coercendas, quotannis ibi in præsidiis habere solet, super hac re à me interrogati, nihil se vnquam tale vel vidisse, vel audiuisse responderunt. Circa ostia tamen minoris Tanais, quatuor ab Asoph dixit, iuxta locum Velikiprevvos ad sanctos montes, statuas imaginesque quasdam marmoreas & lapideas vidisse se, non negabant. Minor porro Tanais in Sevverski principatu oritur, vnde Donetz Sevverski vocatur, tribusque dixit supra Asoph in Tanaim illabitur. Czterum, qui ex Moscovia in Asoph terrestri itinere
- 40 proficiscuntur, hi Tanai, circa Donco, vetus & dirutum oppidum, traiecto, à Meridie nonnihil in Orientem reflectuntur: quo loci, si recta ab Tanais ostiis linea ad eius fontes ducatur, Moscoviam in Asia, non in Europa sitam reperies.

- Msceneck palustris locus est, in quo olim castrum erat, cuius etiamnum vestigia extant. Circa hunc locum adhuc quidam in Tuguriolis habitant, qui necessitate imminente, in paludes illas, ceu castrum refugiunt. Ex Moscovia in Msceneck, Meridiem versus eundo, sexaginta fere miliaria Germ. sunt: ex Tulla fere triginta. A Msceneck decem & octo fere miliaribus ad partem sinistram, Occa fluvius oritur: qui primum in Orientem, dein in Septentrionem, postremo in O-
- 50 rientem æstiualem (ut ipsi vocant) cursum suum dirigit. atque ita Occa, Msceneck forma circuli propemodum dimidiati claudit: multaque subinde oppida, Worotin scilicet, Coluga, Cirpach, Corfira, Columna, Rezan, Casimovgorod, & Murom alluit: tandemque Wolgam infra Novvogardiam inferiorem ingreditur, sylvisque vtrunque clauditur, quæ melle, aspreolis, hermelis, & martibus plurimum abundant. Campi omnes, quos alluit, fertilissimi sunt: nobilissimus in-

primis piscium copia fluuius, cuius pisces cæteris Moscoviæ fluminibus præferuntur, maxime qui circa Murom capiuntur. Habet præterea pisces quosdam peculiare, quos ipsi sua lingua vocant Beluga, miræ magnitudinis, sine spinis, capite & ore amplo, Sterlet, Schevvriga, Olfeter: postrema tria Sturionum genera: & Bielaribirza, hoc est, album pisciculum nobilissimi saporis. horum maximam partem ex Wolga eo deuenire putant. Ex Occæ porro fontibus duos alios fluuios oriri aiunt, Sem & Schofna: quorum Sem, Sevvera principatum perfluit: oppidumque Potivvlo præterlapsus, in Desna fluuium, qui Czernigo oppidum interlabitur, atque infra Chiovviam in Borysthenem fertur, influit: Schofna autem recta in Tanaim deferretur.

Corfira in ripa Occæ fluminis oppidum est, sex miliaribus supra Columnam. Habebat aliquando sui iuris dominum: qui cum ad Principem Basilium, tanquam qui in necem eius conspirasset, delatus fuisset, eamque ob rem sub venationis prætextu à Principe vocatus fuisset, illeque armatus (nam à quodam, ne inermis irer, admonitus fuerat) cum ad Principem in venatione venisset, neque tum admissus esset, sed cum Michaeli Georgii Principis Secretario ad vicinum oppidum Czirpach ire, ibique se operiri iussus esset: ubi à Principis Secretario ad bibendum inuitatus, idque (ut solet) pro Principis sui incolumitate, cum in eas insidias, quas nullo modo euitare posset, se prolapsus esse sentiret: accersito sacerdote, haustoque poculo moritur: atque ita nephario hoc facinore, Basilii Czirpach oppido, octo miliaribus à Corfira ad Occam fluuium sito, ubi etiam loco plano minere ferri effodiuntur, potitus est.

Coluga oppidum ad Occam fluuium triginta sex miliaribus à Moscovia abest, quatuordecim à Czirpach. Fiunt ibi affabre cælata pocula lignea, aliaque, è ligno res ad cultum domesticum pertinentes: quæ inde in Moscoviam, Lithvvaniam, aliasque circumiacentes regiones passim deferuntur. Solet ibi Princeps quotannis præsidia sua contra incursiones Tartarorum habere.

Worotin principatus eiusdem nominis, cum ciuitate & castro, tribus supra Colugam miliaribus, non procul à littore Occæ sit, nomen habet. Hunc principatum Ioannes Knes Worotinski cognomento possidebat, vir bellicosus, ac multarum rerum experientia excellens, quo Duce Basilii Princeps præclaras sæpe ex hostibus victorias reportauerat. Sed anno 1521. quo tempore Rex Tauricæ Occa traiecto, magno exercitu Moscoviam, ut supra dictum est, inuaserat, ad eumque coercendum & reprimendum Demetrius Knes Bielski, homo iuuenis, cum exercitu à Principe missus fuisset, isque Ioannis Worotinski, aliorumque sanis consiliis neglectis, viso hoste turpi se fugæ mandasset: Principeque post Tartarorum discessum, de fugæ authoribus diligenter inquirente, Andrea Principis fratre (qui reuera eius fugæ author fuerat) aliisque absolutis, Iohannes Worotinski non solum in summam venit Principis indignationem, sed captus etiam, atque principatu suo exutus est. Postremo dimissus quidem fuit ex custodia, ea tamen conditione, ne Moscovia vnquam egredere-
tur. Hunc nos quoque inter primarios viros Moscoviæ, in aula Principis vidimus.

Sevvera magnus principatus est, cuius castrum Novvogrodek, haud ita diu Sevverensium Principum, priusquam hi ab Basilio principatu exuerentur, sedes erat. eo ex Moscovia dextrorsum in Meridiem, per Colugam, Worotin, Serensko & Branski, centum quinquaginta miliaribus Germ. peruenitur: cuius latitudo ad Borysthenem usque protenditur. Vastos desertosque passim campos habet: circa Branski autem syluam ingentem. Castra oppidaque in eo sunt complura: inter quæ Starodub, Potivvlo, Czernigovv, celebriora sunt. Ager quatenus colitur, fertilis est. Syluæ hermillis, aspreolis & martibus, melleque plurimum abundant. Gens propter assidua cum Tartaris prælia, valde bellicosa. Cæterum Basilii Iohannis, ut alios plerosque, ita hunc quoque principatum sibi subiecit, hoc modo. Erant duo Basili ex fratribus nepotes: horum alter cognomento Semetzitz, castrum Novvogrodek: alter vero Staradub ciuitatem tenebat.

tenebat. Potiwlo autem Demetrius quidam Princeps possidebat. Porro Basilium Semertzitz, cum strenuus in armis, camq; ob rem Tartaris terrori esset, tanta regnandi libido inuaserat, ut principatum solus expeteret. neque quieuit, donec Basilium Staradubski afflictissimum redderet: eoque depulso, provinciam suam occuparet. quo eiecto, Demetrium alia via aggressus est: quem apud Principem detulit, tanquam qui animum deficiendi à Principe haberet. Quare Princeps commotus, Basilio mandat, ut Demetrium, quacunque arte captum, ad se Moscoviam mitteret. Huius itaque fraude Demetrius in venatione circumventus fuit. Præmiserat enim Basilius equites quosdam ad castrum sui portas, qui cum fuga eundem conantem exciperent, à quibus tum captus, in Moscoviam deductus, atque in vincula coniectus fuit. Hanc iniuriam filius, quem unicum habebat, Demetrius, adeo moleste tulit, ut ad Tartaros confestim confugeret. Utque patri illatam iniuriam celerius graviusque ulcisceretur, Christiana fide abnegata, in Machumetritum circumciditur. Interim dum apud Tartaros ageret, accidit, ut puellam quandam venustissimam deperiret: quæ cum alias potiri non posset, inuitis eam parentibus clam abduxit. Eam rem serui, qui cum eo circumcisi fuerant, puellæ propinquis clam indicarunt: à quibus quadam nocte subito oppressus, cum puella sagittis conficitur. Basilius Princeps audita filii ipsius Demetrii fuga ad Tartaros, senem arctioribus vinculis constringi iubet. qui non multo post morte filii apud Tartaros cognita, carcere meroreque confectus, eodem anno, qui à nato Christi M D X I X. erat, obiit. Atque hæc omnia Basilio Semertzitz auctore facta sunt: cuius impulsu antea quoque Princeps & Corsitz dominum, & germanum suum fratrem, captos in carcere occidit. Ceteram, quemadmodum sæpe fieri solet, ut qui aliis insidias struunt, in eadem tandem ipsi incidunt: ita & huic Semertzitz contigit. Nam ipse quoq; apud Principem defectionis crimine insimulatus est. Eam ob rem cum Moscoviam vocatus fuisset, illeque, nisi publicæ fidei literæ Principis & Metropolitæ iuramento confirmatæ, sibi prius mitterentur, eo se venturum pernegaret: missis acceptisq; ex sententia literis, XIX. April. M D X X I I I. anni Moscoviam cum venisset, honorifice muneribus etiam oblati à Principe exceptus fuit: sed paucos post dies captus, in carcerem coniecitur, ubi & tunc detinebatur. Causam captivitatis suæ hanc fuisse aiunt, quod literas ad Regem Poloniæ, quibus se ad eum deficere velle scripserat, præfecto Chiovienti misisset: qui resignatis literis, cum iniquum eius erga Principem suum animum cognovisset, continuo eas Principi Moscoviæ misit. Alii vero rationem magis verisimilem afferunt. Solus enim Semertzitz in toto Mosci Imperio supererat, qui castra & principatus possidebat: quibus, ut facilius hunc eliceret, tutiusq; imperaret, perfidiæ crimen, quo ille è medio tolleretur, in illum excogitatum est. Ad quod alludens morio quidam, quo tempore Semertzitz Moscoviam ingrediebatur, scopas & palam circumferebat. qui cum interrogaretur, quid sibi hoc apparatu vellet? Imperium

40 Principis nondum prorsus purgatum esse, respondit: nunc vero commodum tempus verrendi adesse, quo feces omnes eiciendæ forent. Hanc provinciam Ioannes Basilii, Alexandri magni Ducis Lithvaniæ exercitu ad Wedrosch fluviū profligato, primus imperio suo adiecit. Porro Sevverenses Principes genus suum à Demetrio magno Duce Moscoviæ ducunt. Erant Demetrio filii tres, Basilius, Andreas, & Georgius. Ex his Basilius natu maximus, iuxta patrias leges, patri in regno successit. Ex aliis duobus, Andrea videlicet & Georgio, Sevverenses Principes generis sui originem traxerunt.

Czernigovv triginta miliaribus à Chiovvia, totidem vero à Potiwlo abest. Potiwlo vero distat à Moscovia centum quadraginta miliaribus Germ. à Chiovvia sexaginta, à Branski triginta octo. Hæc ultra sylvam magnam, quæ viginti quatuor miliaribus in latitudinem protenditur, sita est.

Novvogrodeck decem octo miliaribus distat à Potiwlo, à Staradub quatuordecim: Staradub à Potiwlo triginta duobus miliaribus.

Euntibus ex Potiwlo in Tauricam, per solitudinem fluvii Sna, Samara & Ariel occurrunt: ex quibus posteriores duo latiores, profundioresq; sunt: in quibus

traiciendis dum viatores diutius nonnunquam detinentur, à Tartaris sæpe circumueniuntur, capiunturq; post hos Koinskavvoda & Moloscha fluvii occurrunt, quos nouo quodã traiectionis genere superant: resectas arbusculas in fascies colligant, quibus se suaq; imponunt, atq; ita remigantes secundo fluvio in alterum litus deferuntur. Alii huiusmodi fascies equorum caudis alligant, qui flagris impulsif, natantes in vltcrius litus, homines secum trahunt, transferuntq;.

Vgra fluvius profundus & litosus, non longe à Drogobusch in sylva quadam oritur, interq; Colugam & Worotin in Occam exoneratur. Is fluvius olim Lithvvaniam à Moscovia diuidebat.

Demetrioovitza oppidum & castrum inter Meridiem & Occidentem, decem & octo miliaribus abest à Wicsna, à Worotin circiter viginti.

Smolentzko ciuitas Episcopalis, ad Borysthenem fluvium sita, castrum in vltcriore fluminis littore Orientem versus habet, roboribus constructum, quod plurimas domos in ciuitatis formam complectitur. Hoc quæ in collem porrigitur (nam parte alia Borysthene alluitur) fossis, ad hæc stipitibus acutis, quibus hostium incurfus arceretur, munitum: Basilius Ioannis sæpius grauissime oppugnauit, nunquam tamen illud vi capere potuit. At postremo milicum, præfectiq; cuiusdam Bohemi, de quo supra in historia Michaelis Linski dictum, prodicione eo potitus est. Ciuitas in valle sita, colles circumquaq; fertiles habet, syluisq; vastissimis cingitur, ex quibus pellium diuersarum magnus prouentus. Templum in castro diuæ Virginis sacrum, alia vero ædificia lignea: in ciuitatis suburbio monasteriorum è lapidibus constructorum ruinæ complures videntur. Ex Moscovia porto ad Smolentzkum, inter Meridiem & Occidentem cunibus, decem & octo miliarium itinere, Mosaisko primum occurrit: inde viginti sex, Wicsna: post decem & octo, Drogobusch: atq; inde totidem, in Smolentzko peruenimus, totumq; hoc iter octuaginta miliaribus Ger. constat: quamuis Lithvvanis & Moscovitæ centum computent. Ego tamen ter loca illa peragraui, nec plura obseruaui. Hunc principatum Basilio imperante, Witoldus magnus Dux Lithvvanix Moscis anno 1413. ademerat. Eundem Basilius Ioannis anno 1514. die 30. Iul. Sigismundo Regi Poloniæ cepit.

Drogobusch & Wicsna, castra & oppida lignea sunt, ad Borysthenem sita, quæ olim sub dominio Principum Lithvvanicæ erant. Est sub oppido Wicsna eiusdem nominis fluvius, qui haud procul inde, duobus videlicet vversit, in Borysthenem fertur: solentq; onerata mercibus naues inde Borysthenem deuchi, atque post vicissim aduerso Borysthene Wicsnam vsque portari.

Mosaisko quoq; castrum & oppidum ligneum, circa quod magna diuersicolorum copia leporum est: soletq; Princeps quotannis venationes suas ibi habere, atq; nonnunquam diuersorum Principum Oratores audire: sicuti nobis in Moscovia existentibus, Lithvvanos Oratores audiuit: nosq; eo pariter ex Moscovia accersitos, vbi mandatis Principum nostrorum confectis dimissi fuimus. Porto imperium Principum Moscovix, tempore Witoldi, quinq; aut sex miliaribus vltra Mosaisko protendebatur.

Biela principatus, cum castro & ciuitate eiusdem nominis, ad fluvium Opscha, in vastis syluis sexaginta miliaribus Ger. magis in Occidentem à Moscovia distat, à Smolentzko triginta sex, à Toropetz triginta. Huius olim Principes ex Gidemino oriundi erant: sed Casimiro Rege Poloniæ imperante, Iagellonis filii hunc principatum obtinebant. quo tempore, Basilius Princeps Biela, qui alias Bielski appellatur, ad Ioannem patrem Basilii defecit, se suaq; illi subdidit: vxoreque sua in eo motu in Lithvania relicta, aliam, vt supra dictum est, in Moscovia duxit: ex qua tres suscepit filios, quos nos apud Principem vidimus, è quorum numero Demetrius propter patris sui autoritatem in magno pretio honorèq; habebatur. Porro hi tres fratres, quamuis ex Bielski paterna hæreditate vivebant, eiusque annuis redditibus alebantur, eo tamen ire non audebant. nam Moscovix Princeps Bielski principatum illis ademir, titulumq; sibi vsurpabat.

Rsoyya Demetrii ciuitas, cum castro, recta in Occidentem viginti tribus miliaribus

miliaribus abest à Moscovia : castrum , à quo Princeps titulum sibi usurpat , ad
 fluvium Wolga situm est , habetq; latissimam ditionem. Est & alia Rlovva ceterum
 quadraginta miliaribus à Moscovia , à Welikiluki viginti , totidem à Plescovia ,
 quæ deserta appellatur. Ultra Rlovvam Demetrii , per certa miliaria progredien-
 do in Occidentem , est sylva Wolkonzki dicta , ex qua quatuor fluvii oriuntur. In
 ea sylva est palus , quæ Fronovv vocatur : ex qua fluvius non ita magnus duobus
 fere miliaribus in lacum quendam Wolgo influit : vnde rursus aquarum multi-
 tudine ad auctus emergit , Wolgaque sumptim à lacu nomine vocatur : qui multis
 paludibus emensis , multis etiam fluminibus in se receptis , viginti quinque , vel (ut
 alii volunt) septuaginta ostiis in mare Caspium , à Ruthenis Chvvalinsko morie
 appellatum , & non in Pontum , ut quidam scripsit , exoneratur. Porto Wolga à
 Tartaris Edel , à Ptolemæo Rha vocatur : tantaque inter hunc & Tanaim in cam-
 pestribus est vicinitas , ut septem duntaxat miliaribus distare affirmant. Quas au-
 tem ciuitates & oppida præterlabatur suo loco referemus. In eadem sylva decem
 fere à palude Fronovvo miliaribus est Doyepersko pagus : circa quem oritur Bó-
 rysthenes , qui ab incolis Dnieper vocatur , quem nunc Borysthenem dicimus.
 Haud procul ab eo loco est monasterium sanctæ Trinitatis , ubi oritur alius flu-
 vius priore maior , Niepretz per diminutionem dictus. Ambo autem hi fluvii in-
 ter fontes Borysthenis & paludem Fronovvo confluunt , quo loco Moscovita-
 rum & Chloppiensium merces nauibus impositæ in Lithvvaniam deferuntur :
 solentque mercatores ibi in monasterium ceu diuerforium diuertere. Porto
 quod Rha & Borysthenes non ex iisdem fontibus , iuxta quorundam opinio-
 nem , oriantur , cum ex aliis , tum ex complurium mercatorum certa relatione , qui
 in illis partibus rem fecerunt , compertum habeo. Borysthenis autem cursus hic
 est , ut primum Wicsnam Meridiem versus alluat : mox reflexo in Orientem cur-
 su , oppida Drogobusch , Smolenczko , Orscham , & Mogilef præterlabatur : inde-
 que rursus in meridiem tendens , Chiovviam , Circassos , & Oszakovv contingit.
 ubi deinceps in pontum exoneratur , videtur eo loco mare formam lacus habere :
 & Oszakovv quasi in angulo est ad ostia Borysthenis. Nos enim ex Orschain
 Smolenczko venimus , ubi impedimenta nostra nauibus vsque Wicsnam de-
 duximus : & tantum inundabat , ut Monachus Comitem à Nugaroli , & mesca-
 pha piscatoria per sylvas longe deuexerit : equi vero natando pluries superarunt
 itinera.

Dvina lacus à fontibus Borysthenis decem fere miliaribus , & totidem à pa-
 lude Fronovvo distat. Ex eo fluvius eiusdem nominis versus Occidentem , qui à
 Wilna viginti miliaribus abest , ac dein in Septentrionem decurrit , & prope Ri-
 gam metropolim Livvoniz mare Germanicum (quod Rutheni Wareczkoie
 morie vocant) illabitur : alluit Witepsko , Polorzko , Dunenburg : & non perfluit
 Plescoviam , ut quidam scripsit. Livvonienfes hunc fluvium ex bona parte nau-
 gabilem , Duna appellant.

Lowat quartus fluvius , cæteris tribus minime comparandus , oritur inter la-
 cum Dwina , & paludem Fronowo , aut ex ipsa palude. non potui equidem eius
 fontes , etsi haud procul à Borysthenis fontibus distant , prorsus explorare. Est au-
 tem ille fluvius , ut eorum Annales habent , in quem S. Andreas Apostolus ex Bo-
 rysthene per siccam nauiculam traduxit , & qui emensis quadraginta fere miliari-
 bus , Welikiluki alluit , inq; Ilmen lacum influit.

Wolock ciuitas & castrum in Occidentem æquinoctialem viginti quatuor
 miliaribus distat à Moscovia , à Mosaisko duodecim fere , à Tver viginti. Huius
 loci titulum Princeps sibi usurpat , soletq; quotannis ibi animum , falconibus lepo-
 res insectando , relaxare.

Welikiluki castrum & ciuitas in Occidentem à Moscovia centum quadra-
 ginta miliaribus , à Novvogardia magna sexaginta fere , à Poloczko autem triginta
 sex miliaribus distat. hac etiam itur ex Moscovia in Lithvvaniam.

Toropecz est castrum cum ciuitate , inter Welikiluki & Smolenczko ad con-
 finia Lithvvaniz , distat à Luki decem & octo fere miliaribus.

Tvver, siue Otvver, amplissima olim ditio, vna ex magnis Russiæ principatibus ad Wolgam fluvium sita, triginta sex miliaribus Occidentem æstiualem versus distat à Moscovia: habetq; ciuitatem magnam, quam Wolga interfluit in altera autem ripa, qua Tvver Moscoviam spectat, castrum habet, ex cuius opposito Tvverza fluvius Wolgam influit: quo equidem in Otvver nauigio perueni, & altero die Rhasu nauigau. Porro ciuitas hæc Episcopalis sedes erat, viuentem Ioanne Basilii patre, quo tempore Tvverensem principatum magnus Dux Boris moderabatur. Cuius postea filiam Mariam Princeps Moscoviæ Ioannes Basilii uxorem duxerat: ex eaq; Ioannem primogenitum, vt supra dictum, suscepit. Boris autem mortuo, Michael filius successit: qui postea à sororio suo magno Duce Moscoviæ principatu depulsus, exul in Lithvania moritur.

Terlack oppidum decem mil. à Tvver: eius dimidia pars sub Novvogardiz, altera Tvverensi dominio erat, duoq; ibi Locumtenentes imperabant. Oriuntur ibi quoque, vt supra dixi, duo fluii, Tvvertza & Sna: hic Novvogardiam in Occidentem, ille in Orientem decurrit.

Novvogardia magna, amplissimus totius Russiæ principatus est, patrio sermone Novvigorod, quasi Noua ciuitas, seu Nouum castrum dicitur. Quicquid enim muro cinctum, roboribus munitum, aut alioqui septum est, Gorod appellant. Est autem ampla ciuitas, quam Vvolchov fluvius nauigabilis interfuit, qui ex Ilmen lacu vix duobus vverst supra ciuitatem emergens in lacu Neoa, quem nunc Ladoga, ab oppido, quod ei adiacet, appellant, illabitur. Novvogardia porro in Occidentem æstiualem, à Moscovia centum viginti miliaribus abest. quamquam sunt, qui centū duntaxat computant: à Plescovia triginta sex, à Velikiluki quadraginta, ab Ivvanovvigorod totidem. Cæterum ciuitas hæc olim dum floret, suiq; iuris esset, latissimam ditionē in quinque partes distributam habebat: quorum quælibet pars non solum de publicis ac priuatis rebus cognoscendis, ad ordinarium ac competentem suæ partis magistratum referebat, verum in sua duntaxat ciuitatis regione contrahere res quascunque, ac commodè cum aliis ciuibus suis conficere poterat: nec licebat cuiquam, ad aliquem alium eiusdem ciuitatis magistratum, quacunque in re prouocare. Eoq; tempore totius Russiæ maximum ibi erat emporium, ingens enim mercatorum turba vndiq; ex Lithvania, Polonia, Svvetia, Dania, ipsaq; Germania eo confluebat, ciuesq; ex tam frequēti multarum gentium concursu, opes suas copiasq; augebant. Quin & nostra tempestate licet Germanis suos ibi habere quæstores, seu rationarios. Imperiū eius magna ex parte in Orientem & Septentrionem extenditur. Livvoniā, Finlandiā, atq; Nordvvegiam fere contingebat. Eius loci mercatores, cum vno eodemq; vehiculo Augusta Vindelicorum profectus eo peruenissem, me impense rogarunt, vt vehiculum, quo tam longum iter emensus fuissem, in æde ipsorū sacra perpetuæ memoriæ ergo relinquerem. Habuit etiam Novvogardia principatus ad Orientē, Dvvinam & Vvolochdam: ad Meridiem vero dimidiam partem Terlack oppidi, non longe à Tvveria. Et quamvis hæc prouinciæ, quod fluiis & paludibus oppleantur, steriles sint, commodèq; habitari non possint: nihilominus ex ferarum pellibus, melle, cera, & piscium copia magnum quæstum faciunt. Principes porro, qui ipsorum Reip: præessent, suo arbitrio ac voluntate constituebant, imperiumq; augebant, vicinas gentes quauis sibi ratione deuinciendo, ac stipendio tanquam autramento quodam proposito in sui defensionem obstringentes. Ex eiusmodi gentium, quarum opera Novvogardenses in cōseruanda Rep. sua utebantur, societate factum est, vt Mosci suos se ibi præfides habere gloriarentur, Lithvvaniq; vicissim eos sibi tributarios assererent. Hunc principatum, dum Archiepiscopus ipse consilio ac authoritate sua administraret, Ioannes Basilii Moscoviæ Dux inuasit, septem perpetuos annos graui eos bello premens. Tandem mense Novembri, anno Dom. 1477. ad fluvium Scholona conflictu Novvogardenses superans, certis quibusdam conditionibus ad deditionem eos compulit, præfectumq; suo nomine vrbi imposuit. Cum autē absolutum in hosce imperium nondū se habere putaret, neq; sine armis id se assequi posse cerneret, sub religionis prætextu, ac si à Rutheni-

Ruthenico ritu deficere volentes, in fide contineret, Novvogardiam venit, eamque hac simulatione occupavit, inque servitutem redegit. Archiepiscopum, ciues, mercatores, externos, omnibus bonis spoliavit: trecentosque currus inde auro, argento, gemmisque onustos, ut quidam scripsere, Moscoviam abduxit. Equidem Moscoviam diligenter de hac re percontabar, accepique longe plures currus præda onustos inde abductos fuisse. Neque mirum. Nam capta ciuitate Archiepiscopum, ditiores & potentiores omnes, secum Moscoviam abduxerat, inque horum possessiones, subditos suos quasi novas colonias remiserat. Ex illorū itaq; possessionibus, præter cōmunes redditus, maximū quotannis vectigal in Fi-
 10 scū percipit. De Archiepiscopatus quoq; prouentibus, cuidam Episcopo tum à se constituto, paruum duntaxat reddituum portionem concesserat: quo mortuo, sedes Episcopalis diu vacabat. Tandem ad maximam ciuium ac subditorū petitionē ne perpetuo Episcopo carerent, rursus quēdam, nobis tū præsentibus, instituerat.

Novvogardenses olim idolum quoddam, nomine Perun, eo loci quod nunc est monasterium, quod ab eodem idolo Perunzki appellatur, collocatum, in primis colebant, venerabanturque. Dein baptismo assumpto, id loco motum, cum in flumen Wolchovv deiecissent, aduerso dicitur fluuio natasse: & circa pontem audiram fuisse vocem, Hæc vobis Novvogardenses in mei memoriā. simulq; cum dicto, fustem quendam mox in pōtem proiectum fuisse. Solet etiam nū con-
 20 tingere, ut certis anni diebus hæc vox Perun audiat: qua audita, subito eius loci ciues concurrunt, seq; fustibus mutuo cædunt. tantusq; inde tumultus quoq; oboritur, ut vix magno Præfecti labore sedari possit. Accidit præterea, ut annales eorum referunt, dum Novvogardenses Corsun Græciæ ciuitatem ad septem perpetuos annos graui oblidione premerent, interim vxores eorum moræ peractæ, tū etiam de salute ac aduentu maritorū dubitantes, seruis nubarent. Expugnata tandem ciuitate, quū victores mariti ex bello reuersi, æreas portas superatæ vrbis, ac magnam quandam campanam, quam ipsi in cathedrali eorum Ecclesia vidimus, secum attulissent: seruiq; dominos, quorū vxores duxerant, vi repellere conarentur: domini indignitate rei commoti, depositis, cuiusdam consilio, armis, lora &
 30 fustes tanquam in mancipia arriperent: quibus serui territi, inq; fugam conuersi, loco quodam qui etiamnum Chloppigrod, hoc est Seruorum castrum dicitur, se recipere, defenderentque. Verum victi, meritis à dominis supplicii affecti fuere. Habet Novvogardia in solstitio æstiuo longissimum diem xviii. horarum, & ultra. Regio multo frigidior est, ipsa Moscovia. Gentem quoq; humanissimā ac honestam habebat: sed quæ nunc proculdubio peste Moscovitica, quam eo commeanes Mosci secum inuexerunt, corruptissima est.

Ilmen lacus, qui in antiquis Ruthenorum scriptis Ilmer vocatur, & quē alii Limidis lacum appellant, est supra Novvogardiam duobus vverst: in longitudinē xli. in latitudinem vero vlii. miliaribus Germanicis patet: duosq; præter alios
 40 celebriores fluuios excipit, Louat & Scholona. Is ex quodam lacu emergit. vnum vero emittit Wolchovv, qui Novvogardiam interlabitur: mensisque triginta sex miliaribus, Ladoga lacum ingreditur. Is in latitudinem sexaginta, longitudinem centum fere miliaribus, insulis tamē quibusdam interiectis, patet: effunditq; magnum fluuium Neoa, qui Occidentem versus in Germanicum mare sex fere mil. decurrit. ad cuius ostia, sub dominio Mosci, in medio flumine situm est castrum Oreschak, quod Germani Nutenburg appellant.

Russ, olim antiqua Russia dicta, antiquum oppidulum est, sub dirione Novvogardiz, à qua duodecim, ab Ilmen vero lacu tredecim miliaribus distat. Habet salsum fluuium, quem ampla fossa in modum lacus ciues coercent, indeque
 50 aquam per canales pro se quisq; in ædes suas deriuant, salq; coquunt.

Ivanovgorod castrum Ioannes Basili, à quo et nomen accepit, ad ripam Nervæ fluuii, lapide exædificauit. Est ibi quoq; ex aduerso in altera ripa Livvoniensium castrum; quod ab eodem fluuio Nervva appellatur. Hæc duo castra Nervva fluuius interlabitur, dominiumque Novvogardensium ab Livvoniensi diuidit. Porro Nervva fluuius nauigabilis, ex eo lacu quem Rutheni Czutzko,

seu Czudin, Latini Bicis, seu Pelas, Germani vero Peijfues appellāt, emergit: duobusque in se receptis fluuiis, Plefcovvia & Welikareca, qui venit ex Meridie, Opotzka oppidum, Plefcovvia a dexteris relicta, præterfluit. Facilis autem ex Plefcovvia in mare Baltheum esset navigatio, nisi scopuli quidā, non longe ab Ivvanovgorod & Narvva, impedimento essent.

Plefcovvia ciuitas ad lacum sita est, ex quo eiusdem nominis fluuius emergit, ac per mediam ciuitatem decurrit sex mil. in lacum, quem Rutheni Czutzko vocant, exoneratur. Sola autem Plefcovvia, in toto Mosci dominio, muro cingitur: estque in quatuor partes diuisa, quarum singulæ suis mœnibus continentur. Quæ res quibusdam occasionem erroris præbuit, vt eam quadruplicem muro cinctam esse dicerent. Huius ciuitatis ditio, seu principatus, geniliter Pskovv, seu Obskovv vocatur. Olim amplissima, suq; ioris erat: sed cā tandē Iohannes Bañbi anno Domini MDIX. quorundam sacerdotū prodicione occupauit, atq; in futurum redegit: item campanam, ad cuius pulsū Senatus ad Rempublicam constituendam cogeatur, abstulit: ipsiq; per colonias alio deductis, introductisque in eorum locum Moscis, libertatem eorum proptius imminuit. Vnde factum, vt pro cultioribus, atque adeo humanioribus Plefcovvientiū moribus, corruptiores in omnibus fere rebus Moscovvientiū mores sint introducti. Tanta enim in contractibus Plefcovvientiū erat integritas, candor, & simplicitas, vt omni verborum in fraudem emptoris omīssa, vno tantum verbo res ipsas indicarent. Plefcovvientes autem, vt etiam hoc obiter adiciam, in hunc vsque diem casarie non Ruthenorum, sed Polonorum more, bifurcata vtūtur. Distat autem Plefcovvia in Occidentem triginta sex miliaribus à Novvogardia, ab Ivvanovgorod quadraginta, totidem à Welikiluki. Per hanc quoque ciuitatem ex Moscovvia & Novvogardia itur Rigam, Livvoniæ metropolim, quæ sexaginta miliaribus a Plefcovvia distat.

Wotzka regiō inter occidentem & Septentrionem sita, viginti sex, aut ad summum triginta miliaribus abest à Novvogardia, inque sinistra castrum Ivvanovgorod relinquit. In hac regione hoc prodigii loco refertur: animalia, cuiuscunq; generis in eam inducta fuerint, colorem suum in albedinem murare. Locushic postulare videtur, vt rationem locorum & fluuiorum circa mare, vsq; ad fines Svvetiæ perstringam. Nervva fluuius, quemadmodum supra dixi: Livvoniā à Mosci ditione diuidit: à quo si ab Ivvanovgorod secundum litus maris, Septentrionem versus progrediare, Plusla fluuius occurrit, ad cuius ostia lamma castrum situm est. Duodecim miliaribus ab Ivvanovgorod, à lamma totidem, spacio quatuor miliarium, occurrit castrum, & fluuius eiusdem nominis Coporoia: inde ad fluuium Neoa, & castrum Oreschack, sex miliaria numerantur: ab Oreschack vero ad fluuium Corela, vnde ciuitas nomen accepit, sunt septem miliaria. Atq; inde tandem itinere duodecim miliarium peruenitur ad fluuium Polna, qui dominium Mosci à Finlandia, quam Rutheni Chainska Semla vocant, quæ sub ditione Regum Svvetiæ est, diuidit.

Est & alia Corela præter iam nominatam, prouincia, quæ suum territorium atq; idioma habet, sexaginta fere & amplius miliaribus à Novvogardia in Septentrionem sita. Ea quamuis à finitimis quibusdam gentibus tributum exigit, nihilominus & ipsa regi Svvetiæ, item & Mosco, ratione dominiū Novvogardenſis, tributaria est.

Solovyki insula in Septentrionem, inter Dvvinam & Corelam prouinciā à continenti octo miliaribus in mari sita est: quæ quantum à Moscovvia distet, propter crebras paludes, sylvas & vastas solitudines, certa intervalli ratio non habetur. Quamuis sint qui eam 300. miliaribus à Moscovvia, à Bieloicero autem 200. abesse dicant. Sal in ea insula copiosus decoquitur. Estque ibi monasterium, in quod mulierem aut virginem ingredi grande piaculum est. Est etiam ibi piscatio copiosa piscium, quos indigenæ Selgi vocant, quos nos haleces esse putamus. Aiunt hic Solem æstiuāli solstitio perpetuo, duabus tantum horis exceptis, splendere.

Dimi-

Dimitriovv ciuitas cum castro, à Moscovvia, ab Occidente in Septentrionem parum deflectendo, duodecim miliaribus distat. Hanc Georgius magni Ducis frater, tunc possidebat. Eam Iachroma fluuius, qui Sest fluuium influit, præterlabitur. Porro Sest Dubnam, qui in Wolgam exoneratur, excipit. Vnde tanta fluuiorum commoditate, magnæ ibi mercatorum opes, qui merces ex Caspio mari per Wolgam, labore non ita magno, in diuersas partes, atque adeo Moscovviam vsq; inducunt.

Bieloiesero ciuitas cum castro, ad lacum eiusdem nominis sita est. Sonat aut Ruthenis Bieloiesero, albus lacus. Porro ciuitas non est in ipso lacu sita, ut quidã
 10 retulerunt: paludibus tamen ita vnde quaque cingitur, ut inexpugnabilis esse videatur. Qua de re ducti Principes Moscovvia, thesauros ibi suos recondere solent. Abest autem Bieloiesero in Septentrionem centum miliaribus à Moscovvia, totidemq; à Novvogardia magna. Duæ vero viæ sunt, per quas Moscovvia itur Bieloiesero. altera propinquior per Vglitz, hyemali tempore, æstate per Iaroslavv altera. Vtraq; autem via, propter crebras paludes, & sylvas fluuiis oblitæ, haud commode, nisi stratis pontibus, concretis glacie, conficitur. quo fit, ut ibi locorum difficultate miliaria sint breuiora. Accedit ad hanc itineris difficultatem, ut propter crebras paludes, sylvas, ac vndiq; concurrentes fluuios, loca inculta sint, nullisq; ciuitatibus frequentata. Lacus ipse duodecim miliaribus in longitudinem, totidemq;
 20 in latitudinem patet: in quem trecenti, ut fertur, & sexaginta fluuii exonerantur. Vnus autem Schockfna tantum ex eo emergit, qui quindecim miliaribus supra Iaroslavv, & quatuor infra Mologam oppida, Wolgam influit, Pisces qui ex Wolga in hunc fluuium ac lacum perueniunt, meliores sunt: imo tanto nobiliores, quãro diutius in eo fuerint, redduntur. In quibus agnoscendis ea est piscatorum pericia, ut pisces in Wolgam reuersos, captosque, quanto tempore in eo fuerint, agnoscant. Huius loci indigenæ proprium habent idioma: quamuis nunc ferme, omnes Ruthenice loquantur. Longissimum hi diem in Solstitio æstuali dicuntur habere, decem & nouem horarum. Retulit nobis quidam haud parui nominis vir, se primo vere, cum arbores iam frondescerent, celeri cursu ex Moscovvia Bieloieserum contendisse: superatoq;
 30 Wolga fluuiio, reliquum itineris, quod omnia ibi niuib. glacieq; oppleta essent, vehiculis confecisse. Et quanquã longior ibi hyems sit, fruges tamen eo, quo in Moscovvia, tempore & maturescunt, & colliguntur. A lacu Bieloiesero, intra reliquum, est alius lacus sulphur proferens: quod fluuius quidã ex eo manans, cum spumas supernatantes, affatim secum deferat. Infertia tamen populi, eius vbi nullus usus est.

Vglitz ciuitas cum castro, ad litus Wolgæ sita est: distatque à Moscovvia viginti quatuor, à Iaroslavv triginta, à Tver quadraginta miliaribus. Cæterum hæc prædicta castra sunt in meridionali Wolgæ ripa, ciuitas vero ex vtraque parte.

40 Chloppigrod locus, in quo Novvogardensium seruos confugisse supra dixi, duobus miliaribus distat ab Vglitz. Haud procul inde castrum nunc demolitum conspicitur, ad fluuium Mologa, qui ex Novvogardiaz magnæ ditione octuaginta miliaribus fluens, Wolgam ingreditur: in cuius ostiis est eiusdem nominis ciuitas & castrum, à quo duobus miliaribus in eiusdem fluminis ripa Chloppigrod Ecclesia tantum sita est. Eo loci nundinæ in toto Mosci dominio, quarum etiam alias memini, sunt frequentissimæ. etenim, præter Svverenses, Livvonienses, atque Moscovvitas, Tartari, aliæque quam plurimæ gentes, ex Orientalibus Septentrionalibusque partibus confluunt, quæ rerum tantum permutatione utuntur. Rarius enim, ac ferme nullus apud has gentes est auri, argentiue usus. Vestes
 50 factas, acus, cultellos, coclearia, secures, aliaque eiusmodi, ut plurimum pellibus permutant.

Pereaslavv ciuitas & castrum, à Septentrione aliquantum vergens in Orientem, viginti quatuor miliaribus abest à Moscovvia: sita autem est ad lacum, in quo, ut in insula Solovvki, Selgi pisciculi, quorum supra memini, capiuntur. Ager satis fertilis est, & copiosus, in quo perceptis frugibus, Princeps venatione

tempus fallere solet. Est in eodem agro lacus, ex quo sal decoquitur. Per hanc ciuitatem proficiscuntur, quibus Novvogardiam inferiorem, Castroma, Iaroslavv, & Vglitz eundem est. In his partibus vera itinerum ratio propter crebras paludes & syluas haberi non potest. Est etiam ibi Nerel flumius, ex lacu quodam produens, qui supra Vglitz Wolgam influit.

Rostovv ciuitas & castrum, Archiepiscopalis sedes, cum Bieloiesero & Murrom, inter præcipuos & antiquiores Russiæ principatus, post Novvogardiam magnam habetur: Eo ex Moscovvia, recta per Pereaslavv itur, à qua decem miliarib. distat. Sita est ad lacû, ex quo Cotoroa fluius, qui Iaroslavv præterlabitur, emergit, Wolgamque influit. Soli natura fertilis est, piscibus in primis ac sale abundans. Regio hæc olim secundogenitis magnorum Ducum Russiæ propria erat: quorû posteri nouissime per Ioannem Basilii patrem ea depulsi, exutiq; sunt.

Iaroslavv ciuitas & castrum ad ripam Wolgæ, distat à Rostovv duodecim mil. recta itinere ex Moscovvia sumpto. Regio satis fertilis est, ea præsertim parte, qua vergit ad Wolgam: quæ etiam, quemadmodum Rostovv, secundogenitorum principum erat: quas monarcha ipse vi oppressit. Et quanquam provinciæ Duces, quos Knesos appellant, adhuc supersunt: titulum tamen Princeps, Knesis, velut subditis regione concessa, sibi usurpat. Tres autem Knesi secundogenitorû posteri, quos Rutheni Iaroslavvski appellant, eam regionem possident. Primus est Basilius, is qui nos ex hospitio ad Principem duxit, & reduxit. Alter est Simeon Fœderovvitz, à Kurba patrimonio suo Kurbski dictus, homo senex, sobrietate singulari, ac ipsa vitæ rigiditate, qua ab incunte ætate usus est, valde exhaustus. multis enim annis esu carnis abstinuit: piscibus quoq; Solis, Martis & Saturni tantum diebus vescabatur: Lunæ vero, Mercurii & Veneris, ab eisdem ieiunii tempore abstinebat. hunc magnus Dux aliquando per Permiam, in Lihariam, ad longinquas gentes debellandas, cum exercitu supremum Imperatorem mittebat, qui bonam eius itineris partem, propter nivis magnitudinem, pedes confecit, quibus dissolutis, reliquum itineris nauigiis peregit, & montem Petzoram transgressus. Vltimus est Ioannes cognomento Possetzen, qui Principis sui nomine Oratorem apud Carolum Cæsarem in Hispaniis agebat, & nobiscum reuersus est: qui adeo pauper erat, ut vestes, & Kolpackh (quod capitis tegumentum est) aliunde (quod certo scimus) pro conficiendo itinere commodato sumeret. Quare multum errasse videtur, qui scripsit, hunc Principi suo in quacunque necessitate triginta millia equitum ex ditione, seu patrimonio suo mittere posse.

Wolochda provincia, ciuitas & castrum, in qua Episcopi Permiæ sedē quidem suam, sed sine imperio habent ab eiusdem nominis fluvio nomen accepere. sita est inter Orientem & Septentrionem, ad quam ex Moscovvia per Iaroslavv itur. Abest autē à Iaroslavv quinquaginta miliaribus Ger. à Bieloiesero fere quadraginta. Regio tota palustris & sylvestris est. unde fit, ut exactam itineris rationē propter crebras paludes & fluuiorum anfractus, hoc quoq; in loco viatores obseruare non possint. Quo enim magis progrediare, hoc plures & inuicē paludes, fluuii ac sylvæ occurrunt. Porro Wolochda fluius in septentrionem, ciuitatem præterlabitur: cui Suchana fluius ex lacu cui Koinzki nomen est, emergens, octo mil. infra ciuitatem iungitur, nomenq; Suchanæ retinet, atq; inter Septentrionem & Orientem labitur. Wolochda provincia olim sub ditione Novvogardiæ magnæ erat, quæ cum castrum natura loci firmum habeat, aiunt Principem partem thesauri sui illic reponere solere. Eo anno quo nos Moscovviæ eramus, tanta illic erat annonæ caritas, ut vnus quo ipsi vtuntur frumenti modius, x l i l i. dengis venderetur: qui alioqui in Moscovvia l i l i. v. aut sex dengis emi solet.

Waga fluius piscosus, inter Bieloiesero & Wolochdam, in paludibus diffusissimisq; syluis oritur, ac Dvvinam fluium influit. Fluii accolæ, quod panis usu fere careant, venatione viuunt. Capiuntur autem ibi vulpes nigrae, & coloris cinericei. Porro sompendiario itinere inde ad provinciam & fluium Dvvinam peruenitur.

Vstyug provincia, à ciuitate & castro, quæ ad fluiū Suchana sita sunt, nomē accepit.

accepit. à Wolochda abest centum miliaribus, à Bieloiefero centum quadraginta. Hæc prius ad ostia fluvii Ing, qui ex Meridie in Septentrionem fluit, sita erat. Postea propter loci commoditatem, ad dimidium fere miliare supra ostia posita est, vetusq; nomen adhuc retinet. Nam Ruthenis Visteie ostium est: unde Vistyug, quasi ostium Ing dicitur. Hæc provincia olim subiecta erat Novvogradæ magnæ, in qua rarus & propemodum nullus panis usus: piscibus & feris pro cibo utuntur. Sal ex Dvina habent. Idioma quoq; proprium, quamvis Ruthenico magis utuntur. Zabellinorum ibi pelles nec multæ, nec admodum excellentes: aliarum tamē ferarum pellibus abundant, vulpinis præsertim nigris.

- 10 Dvina provincia & fluvius ab Ing & Suchana fluviorum confluxu Dvinae nomen accepit. nam Dvina Ruthenis duo, vel bini sonat. Is fluvius emensis centum miliaribus Oceanum Septentrionalem, qua Svvetiam & Nordvvegiam alluit, atque à terra incognita Engraneland diuidit, ingreditur. Hæc provincia in ipso Septentrione sita, olim Novvogradensium dirionis erat. Numerantur autem à Moscovia ad Dvinae ostia trecenta miliaria: quamvis, ut antea dixi, in regionibus, quæ trans Wolgam sunt, propter crebras paludes, fluvios, ac vastas sylvas, itineris ratio observari non potest: coniectura tamen ducimur, ut vix ducera miliaria esse putemus, quandoquidem ex Moscovia in Wolochdam, ex Wolochda in Vistyug, in Orientem aliquantulum: ex Vistyug postremo per Dvinam fluvium recta in Septentrionem pervenitur. Hæc provincia, præter Colmogor castrum, & Dvinam civitatem, quæ inter fontes & ostia in medio propemodum sita est, castrumque Pienega in ipsis Dvinae ostiis situm, oppidis & castris caret. Pagos tamen complures habere dicitur, qui propter terræ sterilitatem longe lateque distant. Victum hi ex piscibus, feris, ferarumque pellibus quærunt, quibus omnis generis abundant. In maritimis huius regionis locis, vrsos albos, & eos pro maiori parte in mari degentes reperiunt: quorum pelles in Moscoviam sæpius deferuntur. Ego binas mecum, prima mea in Moscoviam legatione, reportavi. Regio hæc falcē abundat.

ITINERARIUM AD PETZORAM, IVGARIAM, & Obi usq; fluvium.

- 30 **P**incipis Moscovia: ditio longe in Orientē, & aliquando in Septentrionē, ad loca quæ sequuntur, protenditur: super qua re scriptum quoddā, quo eius itineris ratio continebatur, lingua Ruthenica mihi oblatū fuit, quod & transtuli, & hic certa ratione subiunxi. Quanquam qui ex Moscovia eo proficiscuntur, ab Vistyug & Dvina, per Permiam, visitato magis & cōpendiatio itinere utantur. A Moscovia ad Wolochdā quingenta vverst numerantur, à Wolochda ad Vistyug dextrorsum secundo fluvio, & Suchana, cui iungitur, descendendo, sunt quingenta vverst, quibus sub Sreltze oppido duobus vverst, sub Vistyug coniungitur fluvio Ing, qui fluit ex Meridie: à cuius ostiis usq; ad fontes, ultra quingenta vverst cōputantur. Ceterū Suchana & Ing postquam confluerint, amissis prioribus nominibus, Dvinae nomen assumunt. Per Dvinā deinceps quingenta vverst, ad Colmogor pervenitur: à quo infra itinere sex dierū, Dvina sex ostiis Oceanū ingreditur. Atq; huius itineris maxima pars navigatione constat. nā itinere terrestri à Wolochda usq; ad Colmogor, trajecto Waga, sunt mille vverst. Haud procul à Colmogor, Pienega fluvius, qui ab Oriente à dextris fluit: emensisq; septingentis vverst, Dvinam illabitur. Ex Dvina ad locum qui dicitur Nicolai, per Pienegā fluvium ducenta vverst, pervenitur, ubi itinere dimidii vverst naues in fluvium Kuluio transferuntur. Kuluio vero fluvius ex eiusdem nominis lacu in Septentrione oritur, à cuius fontibus iter sex dierū est, usq; ad ostia, ubi Oceanū ingreditur.
- 40 **N**avigatione secundū dexterum litus maris, sequentes possessiones præterleguntur: Stanuvvische, Calunczicho, & Apnu. Circumnavigataq; Chorogoski Nosz promontorio, & Stanuvvische, Camenekh & Tolsickh, tandē in fluvium Mezen, quo sex dierum itinere ad eiusdem nominis pagum in ostiis fluvii Piesza situm pervenitur. per quem rursus à sinistra Orientem æstivalem versus ascendendo, trium hebdomadarum itinere Piescoya fluvius occurrit. Unde translatis per

quinq; vverſt, in duos lacus nauibus, geminæ patent viæ: quarum altera, parte ſi-
niſtra in fluuium Rubicho, per quem in fluuium Czircho peruenitur, ducit. Alii
via altera, & breuiore, ex lacu naues recta in Czircho deferunt: à quo niſi tempe-
ſtate detineantur, trium hebdomadarum ſpacio in fluuium oſtiaq; Czilme, ma-
gnum Perzora fluuium, qui eo loci duarum vverſt latitudine extenditur, influen-
tem deueniunt: quo delapſi, ſex dierum itinere ad oppidum & caſtrum Puſtooſe-
ro; circa quod Perzora ſex oſtiis Oceanum ingreditur, peruenitur. Huius loci ac-
colæ, ſimplici ingenio homines, anno Domini M. D. X V I I I. primum baptiſmum
ſuſceperunt. A Czilmæ oſtiis, vſq; ad oſtia fluuii Vſſa, per Petzoram eundo, eſt iter
vnus menſis. Vſſa autem fontes ſuos habet in monte Poyas Semnoi, qui ab ortu
æſtivali ad læuam eſt, fluitq; ex ingenti cuiusdem montis faxo, quod Camen Bol-
ſchoi vocant. Ab Vſſæ fontibus, vſq; ad eius oſtia, vltra mille vverſt numerantur.
Porro Petzora à Meridionali hac hyemali parte fluit, à quo ex Vſſæ oſtiis aſcen-
dendo, vſq; ad oſtia Stzuchogora fluuii, eſt iter trium hebdomadarum. Qui hoc
itinerarium conſcripſerant, dicebant, inter Stzuchogore & Potzſcheriema flu-
uiorum oſtia ſe quieuiſſe: atq; ad vicinum caſtrum Strupili, quod ad littora Ru-
thenica in montibus ad dextram ſitum eſt, comeatum, quem ex Ruſſia ſecū por-
tauerant, depoſuiſſe. Vltra Petzora & Stzuchogora fluuios ad montem Came-
nipoiſas, item mare, inſulas vicinas, caſtrumque Puſtooſero, variz & innume-
ræ gentes ſunt, quæ vno ac communi nomine Samoged (quaſi diceret ſeipſos cō-
edentes, nūcupantur. Apud hos magnus prouentus autum, diuerſorumq; anima-
lium, vt ſunt zabellini, martes, caſtores, hermetelli, aſpreoli, & in Oceano Mors ani-
mal, de quo ſupra, præterea veſſ. Item albi vrſi, lupi, lepores, equi voduani, cete,
piſciſq; nomine Semſi, alique quamplurimi. Hæ vero gentes in Moſcoviam
non veniunt: ſunt enim feræ, quæ aliorum hominum cœtum, vitæq; ſocietatem
refugiunt. Ab Stzuchogoræ oſtiis aduerſo flumine vſq; ad Poiſſa, Artavviſche,
Camen, maioremq; Poiſſa, iter trium hebdomadarum. Porro ad montem Ca-
men trium dierum aſcenſus eſt, à quo descendendo ad fluuium Artavviſcha, inde
ad Sibut fluuium, à quo caſtrum Lepin, à Lepin ad Soſſam fluuium peruenitur.
Huius fluuii accolæ Wogolici nuncupantur. Soſſa autem à dextris relictæ ad flu-
uium Oby, qui oritur ex Kitaiſko lacu, peruenitur: quem vix vno die & celeri
curſu traiecerunt, adeo vaſta huius fluuii latitudo eſt, vt ad octoginta fere vverſt
extendatur. Hunc quoq; Wogulici & Vgritzſchi gentes accolunt. Ab Obea ca-
ſtello ſecundum Oby fluuium aſcendendo, vſq; ad Irtiſche fluuium, in quem Soſ-
ſa ingreditur, oſtia, eſt trium menſium iter. In his locis duo caſtra ſunt, Ierom &
Turnen, quibus præſunt domini Kneſi Iuhorski, magno Duci Moſco (vt aiunt)
veſtigales. Multa ibi animalia, pellesq; quamplurimæ.

Ab Irtiſche fluuii oſtiis ad caſtrum Gruſtina, duorum menſium iter: à quo
ad lacum Kitai, per Obi fluuium, quæ fontes ſuos in hoc lacu habere dixi, eſt plus
quam trium mēſium iter. Ab hoc lacu plurimi homines nigri, communis ſermo-
nis expertes, veſtiunt: merces varias, in primis autem vniones, lapides preciosos,
ſecum adferentes, quas populi Gruſtintzi & Serponovvtzi mercantur. hi à caſtro
Serponovv Lucomoryæ vltra Obi fluuiū in montib. ſitzæ nomen habent: Luco-
moryæ aut hominibus mirabile quiddam ac incredibile, & fabulæ perſimile aiūt
accidere, quos in ſingulos annos, nempe x x v I I. die Nouembris, quæ apud Ru-
thenos S. Georgio ſacra eſt, mori aiunt: ac vere in ſequenti, maxime ad x x I I I. I.
Aprilis, ranarū inſtar, denuo reuiuſcere. Cū his quoq; Gruſtintzi & Serponovv-
tzi populi noua, & alias inconfueta habent commercia. Cum enim ſtatim tem-
pus moriendi, ſeu dormiendi ipsis imminer, merces certo loco deponunt, quas
Gruſtintzi & Serponovvtzi, relictis ſuis interim æqua commutatione mercibus,
auferunt: eas illi rediuiui, ſi iniquiore æſtimatione abductas eſſe viderint, rursus
repetunt: vnde lites plurimæ ac bella inter eos oriuntur. Ab Obi fluuiio, parte ſini-
ſtra descendendo, ſunt Calami populi, qui ab Obiovva & Pogofa eo commigra-
runt. Infra Obi ad Auream anum, vbi Obi Oceanum ingreditur, fluuii ſunt, Soſ-
ſa, Berezyva, & Danadim, qui omnes ex monte Camen, Bolſhega, Poiſſa, ſco-
puliſq;

pulisq; coniunctis oriuntur. Ab his fluminibus quæcunq; ad Auream anum vsq; gentes habitant, veltigales dicuntur Principi Moscoviæ.

Slata baba, id est Aurea anus, idolum est, ad Obi ostia, in prouincia Obdora, in vltiori ripa situm. Secundum Obi littora, vicinisq; circū fluminib. multa passim castra sita sunt, quorum domini omnes Principi Moscoviæ (vt ferunt) subiciuntur. Narrant, seu, vt verius dicam, fabulantur, hoc idolum Auream anum statuum esse, in formam cuiusdā anus, quæ filium in gremio reneat: atq; ibi iā denuo alterum cetni infantem, quem eius nepotē esse aiunt. Præterea instrumenta quædam ibi posuisse, quæ perpetuū sonum in modum tubarum edant. Quod si ira est, 20 equidem ventorum vehementi & perpetuo in ea instrumenta statu fieri puto.

Coslin fluuius ex montibus Lucomoryæ delabitur. in huius ostiis Coslin castrum est, quod olim Knes vventza, nunc vero illius filii possident. Eo à Coslin magni fluuii fontibus, est iter duorum mensium. Porro ex eiusdem fluuii fontib. alter fluuius Cassima oritur, crenasq; Lucomorya in magnū fluuiū Tachnin influit: vltra quē prodigiosæ formæ homines habitare dicuntur, quorum alii ferarū more, toto corpore pilis horrent: alii caninis capitibus, alii prorsus sine collo petus pro capite habent, longasq; sine pedibus manus. Est & in Tachnin fluuiio piscis quidam, capite, oculis, naso, ore, manibus, pedibus, aliisque humana prorsus forma, nulla tamen voce: qui, vt alii pisces, suauē ex se præbet obsonium.

30 Hactenus, quæcunq; retuli, ex oblato Itinerario Ruthenico, à me ad verbū traducta sunt: in quibus etsi fabulosa quædā, vixq; credibilia esse videantur, veluti de hominibus mutis, morientibus & reuiuiscētib. Aurea anu, monstrosis hominū formis, pisceq; humana effigie: de quibus etsi ipse quoq; diligenter inuestigauerim, nihil tamen certi à quopiam, qui ea oculis suis vidisset (quāuis omnium fama rem ita se habere prædicarent) cognoscere potui: tamen vt aliis ampliorem harum rerum præberem inuestigandi occasionem, nolui quicquam obmittere. vnde & locorum vocabulis iisdem, quibus à Ruthenis nuncupantur, vsus sum.

Nos, Ruthenis nasus dicitur: quo nomine promontoria ad nasi similitudinem in mare prominentia, vulgo appellant.

30 Montes circa Petzoram fluuium Semnoi poyas, id est Cingulus mundi vel terræ vocantur. Poyas enim Ruthenis cingulum significat. Lacus Kithaita quo magnus Chan de Chataia, quem Mosci Czar Kythaiski appellant, nomen habet. Chan autem Tartaris regem sonat.

Lucomoryæ loca maritima syluestria sunt, quæ ab accolis sine vllis ædibus habitantur. Quamuis autem Itinerarii author plurimas Lucomoryæ gentes principi Moscoviæ subiectas esse referebat: tamen cum in propinquo Regnum Tumen sit, cuius princeps Tartarus est, & vernacula eorum lingua Tumēski Czar, id est Rex in Tumen appellatur, magnaq; damna haud ita pridē principi Moscoviæ intulit: verisimile est, propter viciniam has gentes ipsi potius subiectas esse.

40 Ad Petzoram fluuium, cuius in Itinerario mentio fit, ciuitas & castrū Papin, seu Papinovygorod sitū est: huius accolæ Papini, qui diuersum à Ruthenico idioma habent, nuncupantur. Vltra hunc fluuium altissimi montes ad ripas vsq; protēduntur, quorum vertices ob continuos ventorum flatus omni prorsus materia gramineq; fere carent. hi etsi variis in locis varia habeant nomina, cōmuniter tamen Cingulum mundi vocantur. In his montibus nidificant Gerofalcones, de quibus infra, cum de Principis venatione verba facturus sum. Crescunt etiam illic arbores cedri: circa quas nigerrimi Zebelli reperiuntur. Atque in Principis Moscoviæ ditione hi montes soli visuntur, qui veteribus Rhiphæi forte, vel Hyperborei montes visi sunt: & quod perpetuis niuib. ac glacie rigeant, transiri- 50 que facile non possint, Engtoneland prouinciā incognitam faciunt. Basilii Ioannis filius Moscoviæ dux, aliquando ad exploranda vltra hos montes loca, gentesq; debellandas, duos Præfectos ex suis per Permiam & Petzoram miserat, Simeonem Pheodorovitz Kurbski à patrimonio suo ita nuncupatum, ex Iaroslavski genere oriundum: & Knes Petrum Vschatoi, quorū Kurbski me in Moscovia existente, adhuc in viuis erat: mihiq; de hac re percontanti, decē & septē

in ascendendo monte dies se consumpsisse dicebat: neq; tamen montis verticem, qui patrio nomine Stolp, hoc est columna nuncupatur, superare potuisse. Extenditur mons ille in Oceanum, vsque ad ostia Dvvinæ & Petzora fluviorum. Et hæc de Itinerario satis.

AD PRINCIPATVS MOSCOVIAE REDEO.

Susdali principatus, cum eiusdem nominis castro & ciuitate, in qua sedes Episcopalis est, inter Rostov & Wolodimeriam sita est. Quo tempore Mosci imperii sedes Wolodimeria erat, inter præcipuos hic principatus numerabatur, ac reliquarum adiacentium vrbiū metropolis erat. Crescente post imperio eius, sede Moscoviam translata, Principum secundogenitis est attributus: quorum tandem posterī, ex quibus Basilii Schuiski cum nepote ex fratre (qui, dum nos Moscoviæ essemus, adhuc vivebant) per Ioannem Basilii eo sunt exuti. Insigne in ea vrbe Vestalum monasterium est, in quo Solomea à Basilio repudiata, erat inclusa. Inter oēs Principis Moscoviæ principatus ac prouincias, vbertate soli, rerumq; omniū copia, Resan primas sibi vindicat: secundū hāc sunt, Iaroslavv, Rostovv, Pereaslavv, Susdali: Wolodimeria: quæ fertilitate terræ, proxime accedūt.

Castromovgorod ciuitas cum castro, in Wolgæ littore ad orientem aëstiualem viginti fere miliaribus abest ab Iaroslavv, Novvogardia inferiori circiter quadraginta. Fluvius, à quo ciuitas nomen habet, ibi Wolgam influit.

Galitz alius principatus eum ciuitate & castro, ex Moscovia in Orientem per Castromovgorod cunctibus occurrit.

Wiathka prouincia vltra Kamam fluvium in Orientem aëstiualem centum quinquaginta fere miliarib⁹ abest à Moscovia: ad quam itinere breuiore quidē, sed difficiliore, per Castromovgorod & Galitz peruenitur. nā præter paludes ac nemora, quæ inter Galitz & Wiathkam sunt, iterq; impediunt, Czeremissæ populi passim ibi vagantes latrocinantur. Quare fit, vt itinere per Wolochdam & Vstyug longiore, sed faciliore tutioreq; eo proficiscantur. Distat autē Wiathka ab Vstyug ceterum viginti miliaribus, à Cazan sexaginta. Regioni eiusdē nominis fluvius nomen dedit, in cuius littore sunt Chlinovva, Orlo, & Slovoda. Et Orlo quidē quatuor miliarib⁹ est infra Chlinovvam. Dein sex miliaribus Occidentem versus descendendo, Slovoda. Corelnitz autem octo à Chlinovva miliaribus, ad Rhecitzan fluvium, qui ex Oriente fluens inter Chlinovva & Orlo, in Wiathkam exoneratur. Regio palustris & sterilis est, feruorum fugitiuorū velut asylū quoddam: melle, feris, piscibus, aspreolisq; abundās. Hæc olim Tartaricæ ditionis erat, adeo vt adhuc hodie vltra citraq; Wiathkam, maxime in ostiis quibus Kamam fluvium ingreditur, Tartari imperent. Itinera illuc computantur per Czuncckhas. Czuncckhas autem continet quinq; vverst. Kama fluvius exoneratur in Wolgam duodecim miliarib⁹ infra Cazan. huic fluuiio adiacet Sibier prouincia.

Permia magna & ampla prouincia à Moscovia ducētis quinquaginta (seu, vt quidam volunt, trecentis) miliarib⁹ recta inter Orientem & Septentrionem distat. Ciuitatem eiusdem nominis ad Vischora fluvium habet, qui decem miliaribus infra Kamam influit. Eo propter crebras paludes & fluuios, terrestri itinere vix, nisi hyeme, peruenitur: æstate vero per Wolochdam, Vstyug, Virzechdaque fluvium, qui duodecim ab Vstyug miliaribus Dvvinam influit, nauigiis iter hoc facilius conficitur. Cæterum qui ex Permia in Vstyug proficiscuntur, iis aduerso Vischora nauigandum est: emensisq; aliquot fluuiis, nauibusque terra quandoq; in alios fluuios translatis, ad Vstyug tandem trecentis ab Permia miliaribus deueniunt. Rarissimus in ea prouincia panis vsus: loco tributi equos & pelles quotannis Principi pendunt. Idioma proprium habent: characteres item proprios, quos Stephanus episcopus, qui eos in fide Christi vacillātes confirmarat (nam antea in fide adhuc infantes, episcopum quendam idem attentantem excorauerant) primus adinuenit. Hic Stephanus postea Demetrio Ioannis filio imperāte, apud Ruthenos in numerum deorum relatus est. Superfunt adhuc ex iis in syluis passim plures idololatrar, quos monachi & heremitæ eo proficiscentes, nō cessant ab errore vanoq; cultu reuocare. Hyeme in Artach fere, quemadmodum in plurimis

Russiæ

Russiarum locis, iter faciunt. sunt autem Artach, lignearum quædam & oblongæ solæ, sex ferme palmârû longitudine, quibus in pedes inductis feruntur, magnaq; celeritate itinera conficiunt. Canibus, quos in hunc usum magnos habent, pro iumentis utuntur, quibus sarcinas, quemadmodum infra de cervis dicitur, vehiculis circumuehunt. Aiunt eam provinciam Orientem versus, Tartarorum provinciam, quæ Tumen dicitur, esse conterminam.

Lugaria provinciarum situs ex supradictis patet. Rutheni per aspirationem Iuhra proferunt, & populos Iuhrici vocant. Hæc est Iuharia, ex qua olim Hungari progressi, Pannoniam occuparunt, Attilaq; duce multas Europæ provincias debellarunt. Quo nomine Moscovitarum multum gloriantur, quod eorum subditi magnam Europæ partem olim sint depopulati. Referebat Georgius Parvus dictus, natione Græcus; in priori mea legatione inter tractatus volens ius Principis sui deducere ad magnum Ducatum Lithvanicæ, regnum Poloniæ, &c. Iuharos subditos magni Ducis Moscovitæ extitisse, & ad paludes Maotidis confedisse: deinde Pannoniam ad Danubium, & inde nomen Hungariæ accepisse: demum Moraviam, ex fluviio sic nominatam: & Poloniam à Polle, quod est planities, occupasse: de fratre Attilæ nomine Budam nominasse. Relata saltem volui referre. Aiunt Iuharos in hunc diem eodem cum Hungaris idiomate uti. quod an verum sit, nescio. Nam etsi diligenter inquiserim, neminem tamen eius regionis hominem habere potui, quo cum famulus meus linguæ Hungariæ peritus colloqui potuisset. Hi quoque pelles pro tributo Principi pendunt. Quamvis uniones gemmarumque illinc in Moscoviam afferantur, non tamen in eorum Oceano colliguntur, sed aliunde, præcipue vero à littoribus Oceani, ostiis Divinæ vicinis afferuntur.

Sibier provincia Permiæ & Wiathkam contingit, quæ an castra & ciuitates aliquas habeat, compertum non habeo. In hac oritur Iack fluuius, qui in mare Caspium exoneratur. Regionem propter viciniam Tartarorum desertam, aut si qua parte colitur, à Tartaro Schichimamæi occupatâ esse aiunt. Huius indigenarum proprio idiomate utuntur. quæstum faciunt maxime ex aspreolorum pel-
libus, quæ aliarum provinciarum aspreolos magnitudine & pulchritudine excellent: quarum tamen copiam in Moscovia tum nullam habere potuimus.

Czeremissæ populi sub Novvogardia inferiore in sylvis habitant, propriam huius linguam habent, Machumetiq; dogma sequuntur. Regi Cazanensi nunc parent, quamvis maxima eorum pars duci Moscovitæ olim tributaria esset: unde subditis Moscovitæ adhuc annuerantur. Adduxerat inde Moscoviam Princeps illorum multos, defectionis crimine suspectos: quos ibi vidimus. Hi autem cum ad fines Lithvaniam versus missi fuissent, tandem in varias partes dilapsi sunt. Hæc gens à Wiathka & Wolochda, ad fluuium Kamam usque, longe lateque sine ullis ædibus habitant. Omnes tam viri quam foemine cursu sunt velocissimi, sagittarii porro peritissimi omnes, arcu nunquam è manibus deposito: quo adeo oblectantur, ut etiam filiis cibum non præbeant, nisi præfixum scopum sagitta feriant.

Duobus miliaribus à Novvogardia inferiore plurimæ erant domus ad ciuitatis oppidiq; similitudinem, ubi sal decoquebatur. Hæ paucos ante annos à Tartaris exustæ, Principis iussu restitutæ sunt.

Mordvva populi ad Wolgam sunt, infra Novvogardiam inferiorem in litore Meridionali, Czeremissis, nisi quod frequentiores domos habent, per omnia similes. Atq; hic nostræ digressionis, Mosciciq; imperii terminus esto.

Nunc de vicinis ac conterminis populis certa quædam subiungam, eodem quo ex Moscovia egressus sum ordine in Orientem seruat. Hac autem parte Tartari Cazanenses primi occurrunt: de quibus, antequam ad peculiariora ipsorum perueniam, in genere quædam referenda sunt.

D E T A R T A R I S.

DE Tartaris, eorumque origine, præter ea quæ in Annalibus Polonorum, & duobus de Sarmatis libellis continentur, multi passim multa scripsere: quæ

hoc loco repetere, magis rediosum quam utile esset. Quæ autem ipse in Ruthenorum annalibus, multorumq; hominû relatione cognoui, paucis adscribenda censui. Aiunt Moabitenos populos, qui postea Tartari dicti sunt, homines lingua, moribus, habituq; à reliquorum hominum ritu consuetudineq; dissidentes, ad fluuiû Calka peruenisse: qui vnde venissent, quo religionis dogmate vterentur, omnib. ignotum fuisse. Quâquam à quibusdam Taurimeni, ab aliis Pitz enigeni, aliis alio nomine appellarentur. Methodius Paranczki episcopus, ex Ieutriskie desertis inter Septentrionem & Orientem eos processisse dicit, causamq; migrationis talem refert. Gedeonem quendam, primi nominis virum, terrorem ipsis de fine mûdi, quem imminere dicebat, quandoq; iniecisse: cuius oratione inducti, ne amplissimæ orbis opes cum mundo simul interirent, innumera cum multitudine ad spoliandas prouincias exiuisse: & quicquid ab Oriente ad Euphratem, sinumq; Persicû cõtineretur, crudeliter diripuisse. atq; ita prouinciis passim vastatis, Polovtzos gentes, quæ adiunctis sibi Ruthenorum auxiliaribus copiis, solæ occurrere ausæ erant, ad fluuium Calka profligasse: anno mundi 6533. Quo loco autorem libelli de duabus Sarmatiis, de Polovtzis populis, quas venatores interpretatur, errasse clarum est. Polovtzi enim campestres dicuntur. nam Polle, campus est: Lovvatz, & Lovvzi, venatores. adiuncta autem tzi, vel ksi syllaba non mutat significationem: neq; enim ab vltimis, sed primis syllabis significatio deducenda est. Et quod eiusmodi Ruthenorum dictionibus syllaba generalis ski adijci solet, ea res homini imposuit: atq; ita Polovtzi, campestres, & non venatores interpretari oportet. Polovtzos Rutheni Gothos fuisse perhibent: quorum tamen sententiæ non accedo. Qui Tartaros describere velit, multas nationes describat necesse est. Nam ex sola secta hoc nomen habent: & diuersæ nationes sunt, longe ab inuicem distantes. Atqui ad institutum redeo. Bathi Tartorum rex magna manu à meridie in Septentrionem egressus, Bulgariam, quæ ad Wolgam infra Cazan est, occupauit. Anno dein sequenti, qui erat 6745. sequutus victoriam, in Moscoviam vsque peruenit, urbem Regiam aliquandiu obsesam per deditiorem tandem accepit: sed fide quam dederat, non seruata, omnibus cæsis, ultra progressus, vicinas prouincias, Wolodimeriam, Pereaslavv, Kostovv, Susdali, compluraq; castra & oppida, cæsis, aut in seruitutē abductis inhabitatoribus, exussit: Georgium magnum Ducem instructo exercitu sibi occurrentem profligauit, & occidit: Basilum item Constantini, captiuum secum abduxit, interemitque. quæ omnia, vt supra dictum est, anno mundi 6745. gesta sunt. Ab eo tempore omnes fere Russiæ principes, a Tartaris inaugurabantur, illisq; parebant, vsq; ad Witoldum magnum Lithvvaniz Ducem, qui prouincias suas, & quæ in Russia occupauerat, à Tartarorum armis fortiter defendit, vicinisque omnibus terrori fuit. Magni autem duces Wolodimeriz & Moscoviz, vsque ad modernum Basilum Ducem, semper in præstita semel Tartarorum Principum fide & obedientia permanserunt. Hunc Bathi, annales referunt, ab Wlaslavv Hugarorum rege, qui post baptismum Wladislaus dictus, inq; diuorum numerum relatus est, occisum fuisse in Hungaria. nam cum regis sororem, quam in regni depopulatione forte nactus fuerat, secum abduxisset, rexq; & sororis pietate, & indignitate rei commotus, hunc insecutus fuisset: impetuq; in Bathi facto, cum soror arreptis armis, adultero contra fratrem auxilio esset: iratus rex, sororem vna cum Bathi adultero interfecit. Hæc gesta sunt anno mundi 6745.

Asbeck ipsi Bathi in imperio successit, moriturq; anno mundi 6834. cui filius Zanabeck successit: qui fratribus suis, vt solus sine metu regnaret, occisis, moritur anno 6865. Huc Berdebeck sequutus, qui fratrib. duodecim pariter occisis, obiit, 6867. Post quē Alculpa, à Naruls quodâ regulo, cum liberis statim ab inito imperio occisus, non ultra mensem imperauit. Ad hunc regnū iam possidentem, omnes Principes Russiæ conuenerunt, imperandiq; in sua quisq; prouincia potestate impetrata, abierunt. Occiditur anno 6868. Cui Chidir in regno succedēs, à filio Themerhoscha occisus est: qui regno per seculus parto, vix septem diebus potitur. Etenim à Temnick Mamai eiectus, cum ultra Wolgam fugisset, ab

inse-

insequentibus militibus occisus est, anno 6889. Post hos Thachamisch imperium adeptus, anno mundi 6890. cū exercitu x x v i. Augusti egressus, Moscoviam ferro ignique vastavit. Is à Themirkutlu profligatus, ad Witoldum magnum Lithvvanix ducem profugit. Themirkutlu porro regno Sarai anno mundi 6906. præfuit, moritur 6909. Cui Schatibeck filius in imperio successit. post quem Themirassack, cum exercitum maximum in Retzan ad depopulandam Moscoviam duxisset, tantum terrorem principibus Moscovix iniecit, ut desperata victoria, abiectis armis, ad diuorum tantum auxilium confugerent. In Wolodimeriam, statim pro imagine quadam diuæ Mariæ Virginis, quæ multis miraculis editis ibi celebris erat, mittunt: quæ cum in Moscoviam duceretur, Princeps omni cum multitudine honorifice illi obuiam procedit, eaque primum ut hostem auerteret humilime implorata, maxima veneratione ac reuerentia in ciuitatem deducit. quo cultu se impetrasse dicunt, quod Tartari ultra Retzan nō fuerint progressi. In cuius rei perpetuam memoriam eo loci, ubi imago expectabatur, suscepraque fuit, templum exædificatum est: diesque is quem Rutheni Strettenne, id est obuiationis diem vocant, x x v i. Augusti quotannis solenniter celebratur. Acta sunt hæc anno 9903.

Narrant Rutheni, hunc Themirassack obscuro genere natum, ex latrocinis ad tantum dignitatis gradum peruenisse, furemque in adolescentia egregium fuisse, indeque nomen acquisuisse. Et quod aliquando ouem furatus deprehensusque à domino ouis, iactu lapidis vehementiore crus illi fractum fuisset idque cum ferro quodam colligasset, à ferro & claudicatione nomē sibi inditum fuisse. Themir enim ferrum, Assack claudum significat. Is Constantinopolitanis à Turcis grauer obfessis, filium suum cum auxiliariis copiis misit: qui profligatis Turcis, soluta obsidione, ad patrem victor reuersus est, Anno 6909.

Tartari in hordas diuiduntur, in quibus Savvolhensis horda & celebritate & multitudine primas tenuit: nam reliquæ hordæ omnes ex ea origine traxisse dicuntur. horda autem illis conuentum, seu multitudinem significat. Quamuis autem quælibet horda peculiare nomen habeat, scilicet Savvolhensium, Præcopensium, Nahaisensium, & aliæ multæ, quæ omnes Mahometani sunt: Turcas tamen se vocari ægte ferunt, probriq; loco ducunt, sed Besermani appellari gaudēt, eoq; nomine & Turci se appellari volunt. Vt autem varias longe lateq; provincias Tartari incolunt, ita et moribus, ipsoq; vitæ genere non in omnib. conueniūt. homines statura mediocri, lata facie, obesa, oculis intortis & cōcauis, sola barba horridi, cætera rasi. insigniores tantum viri crines contortos, eosq; nigerrimos secundum aures habent, corpore valido, animo audaci: in Venerē, eamq; præposterā, putres: equis, aliisq; animalibus quoquo modo interemptis suauiter vescuntur: deptis porcis, à quibus lege abstinent. in edix somniq; adeo patientes, ut toto nonnūquam quattriduo ea perferant, laboribus necessariis nihilominus intenti. Rursus aliquid forte ad vorandum nacti, supra modum se ingurgitant, eaque crapula priorem in ediam quodammodo refarciunt, nihil reliqui facientes: atque ita cibo laboribusq; obruti triduo, quattriduoque perpetuo dormiunt. quos sic altum dormientes, Lithvvani & Rutheni, in quorum regionem derepente irruunt, prædæque inde abigunt, insequuti, omni amoto metu passim sine excubiis, ordine, cibo, somnoq; sepultos, opprimunt incautos. Equitantibus porro si fames sitisq; molesta fuerit, quibus insident equis, venas solent incidere, haustoq; eorum sanguine famem pellunt, atq; iumentis hoc prodesse putant. Et quoniam incertis omnes ferre vagantur sedibus, stellarum, in primis vero poli arctici, quem ipsi sua lingua Selesnikoll, hoc est, ferreum clauum vocant, aspectu cursum suum dirigere solent. Lactē equino in primis delectantur, quod eo homines & fortes & pingues fieri credunt. Herbis quamplurimis, præsertim iis quæ circa Tanaim crescunt, vescuntur. sale paucissimi vtuntur. Horum reges si quando suis comitum distribuant, quadraginta hominibus vaccam vnā aut equum dare solent: quibus matris intestina præstantiores tantum sumunt, ac inter se diuidunt. quæ ad ignem catenus calefacta, ut adhærentia sterpora decuti possint, abstergiq; vorant. Non

solum autem digitos pinguedine vnctos, sed etiam cūlrum lignumue, quo ster-
cus detersum fuerat, suauiter lingunt, suguntque. Capira equorum, vt apud nos
aprorum, in deliciis habentur, præstantioribq; tantum apponuntur. Equis cer-
uice depressa, pulillisque, sed fortibus abundant, qui æque in ediam laboremque
bene ferre possunt: ramisque & corticibus arborum, herbarumq; radicibus, vn-
gulis è terra excussis, enullisque aluntur. His ita ad laborem assuefactis, Tartari
commodissime vtuntur: aiuntq; Mosci, perniciores hos sub Tartaris, quam sub
aliis esse. Hoc genus equorum Pachmat vocant. Sellas, stapedesq; ligneas habent,
nisi si quas alias à vicinis Christianis rapuerint, aut emerint. Et ne equorum dorsa
atterantur, gramine, seu arborum foliis eas suffuleiunt. Flumina transnatare qui
si forte fugientes insequentium hostium vim extimuerint, sellis, vestibus, aliisque
impedimentis omnibus abiectis, armis tantum retentis, effusissime fugiunt. Por-
ro arma illorum sunt, arcus & sagittæ: framea apud eos rara. Pugnam cum hosti-
bus eminus audacissime incunt: in qua tamen non diu perseuerant, sed simulata
fuga, hostibus insequentibus, occasione data primum in eos à tergo tela torquent:
dein conuersis derepente equis, in dissipatos hostium ordines denuo impetum
faciunt. Cum in patentibus campis pugnandum est, hostemque intra teli iactum
habent, non structa acie prælium incunt, sed sinuoso agmine in gyrum, quo cer-
tior & liberior hostem iaculandi via pateat, circumferuntur. Estq; euntium & re-
deuntium mirus quidam ordo, in quam quidem rem ductores, quos sequuntur,
harum rerum peritos habent: qui si vel hostium telis icti succubuerint, aut forte
metu perculsi, in ducendo ordine aberrauerint, tanta rotius exercitus fit confu-
sione, vt nec amplius in ordinem reduci, nec tela in hostem torqueri possint. Hoc
genus certaminis ipsi à rei similitudine choream appellant. In angustiis autem si
forte decertandum est, nullus huius stratagematis est vsus, atq; ideo fugæ se man-
dant: quoniam nec clypeo, nec lancea, nec galea muniti sunt, vt hostem in stara-
ria pugna sustinere possint. In equitando hunc morem seruant, vt contractis in
sellam sedeant pedibus, quo facilius in vtrumque latus se possint conuertere: &
si quid forte delapsum, de terraque tollendum fuerit, stapedibus innixi, nullo ne-
gotio tollunt. in quo adeo exercitati sunt, vt etiam currentibus celeriter equis id
efficiant. Hastis impetiri, in alterum latus ad declinandum ictum aduersarii sibi
to se demittunt, altera duntaxat manu pedeque equo adhaerentes. Dura vicinorum
provincias infestant, quisque duos aut tres, pro opibus, equos secum ducit, vt vno
scilicet defatigato, altero ternoue vti possit: lassos interim manu ducunt. Frena le-
uissima habent, flagellis pro calcaribus vtuntur. Castratos tantum equos habent,
quod tales arbitrantur plus laboris in ediaq; ferre posse. Vestimentis iisdem tam
viri quam feminae vtuntur, nec in cultu à viris quicquam differunt, nisi quod ca-
put velo lineo tegunt, caligisque iisdem lineis naurarum maritimorum instar vtuntur.
Eorum reginae dum procedunt in publicum, facies solent obtegere. Reliqua tur-
ba, quæ in campis passim degit, vestes ex ouium pellibus confectas habent: quas
non mutant, nisi longo vsu prorsus attritæ, laceræque fuerint. Vno in loco non diu
commorantur: rati grauem esse infelicitatem, diu in eodẽ loco herere. Vnde ira-
ti quandoq; liberis, graue malũ imprecantes, solent dicere: Vt eodem in loco per-
petuo tanquã Christianus hæreas, propriumq; fœtorẽ haurias. quare depastis vno
in loco pascuis, cū armentis, vxoribus & liberis, quos in plaustris secũ circumfe-
runt, alio migrant. quauis hi qui in oppidis & vrbibus degunt, aliã viuendi rationẽ
sequantur. Si bello aliquo grauiore implicãtur, vxores, liberos, senesq; in loca col-
locant tutiora. Iusticia apud illos nulla. nã vt quisq; re aliqua indiguerit, eam ab al-
tero impune rapere potest. Si quis apud iudicem de vi, illataq; iniuria cõqueritur,
reus nõ negat, sed ea re se carere non potuisse dicit. tum iudex huiusmodi profer-
re solet sententiam: Si tu vicissim re aliqua indigueris, rape ab aliis. Sunt qui dicũt,
eos non furari, an vero furẽtur, aliorum esto iudicium: certe homines rapacissimi
sunt, nepe paupertimi, vt qui alienis semper inhiãt, aliorum pecora abigũt, homi-
nes spoliant, abducuntq; quos Turcis aliisque quibuscunq; aut vendunt, aut redi-
mendos concedunt, puellis tantum seruatis. Ciuitates & castra raro oppugnant:
villas,

villas, pagosque comburunt: adeoque de illatis damnis sibi placent, ut quo plures
 prouincias desolauerint, hoc se regna sua ampliora reddidisse putent. Et cum
 quietis impatientissimi sint, mutuo se tamen non interimunt, nisi Reges inter se
 dissideant. Si in dissensione aliqua quispiam occidatur, authoresq; sceleris capti
 fuerint, equis, armis, vestibus tantum ablati, dimittuntur. Homicida porro, acce-
 pro vili equo & arcu, his verbis à iudice dimittitur: I, & rem tuam cura. Auri ar-
 gentiq; apud illos vsus, extra mercatores, fere nullus: rerum tantū permutatione
 vtuntur. Quod si quid pecuniæ ex rebus venditis vicini corraferint, ea Mosco-
 vvix vestes aliq; vitæ necessaria emunt. Fines inter se (de campestribus Tartaris
 loquor) nullos habent. Erat aliquando à Moscis pinguis Tartarus quidam ca-
 ptus, cui cum Moscus dixisset: Vnde tibi, canis, tanta pinguedo, cum non habeas,
 quod edas? Cur non habeam, inquit Tartarus, quod edam, cum tam vastam ab
 Ortu vsque ad Occasum terram possideam: ex qua nonne affatim nutriri possum?
 tibi potius, qui tam paruam orbis portionem tenes, & quotidie pro illa contem-
 dis, deesse puto quod edas.

Cazan regnum, ciuitas & castrum eiusdem nominis, ad Wolgam, in vltre-
 riore fluminis ripa, septuaginta fere miliaribus Germ. infra Novvogardiam infe-
 riorem sita sunt: secundum Wolgam, in Orientem & Meridiem desertis cam-
 pisterminatur: ad Orientem autem cõtinalem Tartaros, quos Schibanski & Ko-
 20 satzki vocant, conterminos habent. Huius prouinciæ Rex exercitum triginta mi-
 lium habere potest, pedites præsertim, in quibus Czeremissæ & Czubalschi sagi-
 tarii peritissimi sunt. Czubalschi autem, nauigandi arte excellunt. Cazan vrbs à
 Wiarhka principali castro sexaginta miliaribus Germ. abest. Porro Cazan Tarta-
 ris ollam cupream bullientem sonat. Cultiores hi Tartari reliquis sunt, vt pote
 qui & agros colant, in domibus degant, mercaturasque varias exerceant: quos
 Basilius Moscovvix Princeps eo adegit, ut se sibi subiicerent, atque eius arbitrio
 Reges acciperent: quod illis partim ob opportunitatem fluuiorum, qui ex Mo-
 scovvia in Wolgam influunt, partim ob mutua commercia, quibus illi carere non
 poterant, factu haud difficile fuit. Cazanensibus quondam Rex erat Chelealeck:
 30 qui cum relicta vxore Nursultan sine liberis decessisset, Abrahamin quidam du-
 cta vidua regno potitur. Ex hac Abrahamin duos suscepit filios, Machmedemin
 & Abdelativv. Ex priore autem vxore, quæ Batnassa sultan vocabatur, Alegam fi-
 lium habuit. Is patre defuncto, ut primogenitus in regnum successit: quumque
 mandatis Mosci non vbique obtemperaret, à Mosci consiliariis, quos ibi vt Regis
 animum obseruarent, habebat, aliquando in conuiuio inebriatus, atque in vehi-
 culum, ac si domum veheretur, positus, ea nocte ductus est Moscovviam versus.
 quem aliquandiu detentum, Princeps tandē in Wolochdam misit, vbi reliquum
 ætatis peregit. Eius autem matrem cum Abdelativv & Machmedemin fratribus,
 Bieloiesero relegauit. Codaiculu vnus ex Alegæ fratribus baptisatus, nomen Petri
 40 accepit: cui post Basilius, modernus Princeps, sororem suam matrimonio iunxit.
 Meniktrair autem alter ex Alegæ fratribus, in sua, quoad vixit, secta permanfit: plu-
 resque genuit liberos, qui post decessum patris cum matre omnes baptisati &
 mortui sunt: vno Theodoro, qui nobis in Moscovvia existentibus adhuc supere-
 rat, excepto. Alega porro ita in Moscovviam abducto, Abdelativv sufficitur: qui
 cum pari ratione, vt Alega, regno amotus fuisset, Machmedemin ex Bieloiesero
 emissum, Princeps in eius locum substituit. Is regno vsque ad annum Domini
 1518. præfuit. Nursultan, quam Chelealeck & Abrahamin Regum vxorem esse
 dixi, post Alegæ mortē Mendligeri Regi Præcopiensis nupsit. Hæc deinceps cum ex
 Mendligeri prolem non haberet, priorumq; filiorum desiderio teneretur, ad Ab-
 50 delativv venit in Moscovviam. Inde progressa ad Machmedemin alterū filium in
 Cazan regnantē profecta est, anno Domini 1504. Cazanenses à Principe Mosco-
 vvix defecerunt. Eam defectionem cum multa bella secuta sint, varieg; à Princi-
 pibus, qui se in societatem huius belli iunxerant, diu vtrinq; pugnatum, neque in
 hunc vsq; diem finis bello impositus sit, altius huius belli rationem repetere visum
 est. Quum Cazanensium defectio Basilio Moscovvix Principi innotuisset, rei

indignitate & vlciscendi libidine motus, ingentem exercitum adiunctis tormentis bellicis in eos misit. Cazanenses, quibus pro vita & libertate cum Moscis pugnandum erat, audito terribili Principis in se apparatu, cum hostibus in pugna ita-
 raria se haud pares fore viderent, astu eos circumueniendos censuere. Quare collocatis palam contra hostem castris, optima copiarum suarum parte locis opportunis in insidias abdita, ipsi veluti terrore perculsi, relictis de repente castris, fugam se mandarunt. Mosci, qui non ita procul aberant, cognita Tartarorum fuga, solutis ordinibus, citato cursu in hostium castra irruunt. in quibus diripiendis dum occupati, rerumq; suarum securi essent, Tartari cum Czeremissis sagittariis, ex insidiis progressi, tantam in eos stragem ediderunt, ut Mosci relictis tormentis, machinisq; bellicis, aufugere cogerentur. In ea fuga machinarum magistri duo relictis tormentis, cum aliis euasere, quos Princeps in Moscoviam reuersos beneuole accepit. Horum alterum Bartholomæum, natione Italum, qui assumpta post Ruthenorum fide, magna etiam tunc apud Principem erat autoritate & gratia, liberaliter donauit. Redierat ex ea clade tertius bombardarius, cum tormento sibi commisso: seq; magnam & solidam apud Principem gratiam initurum, seruato diligenter & reducto tormento, sperabat. quem Princeps iurgis adortus: Tu, inquit, cum me & te tanto exposueris periculo, aut fugere volebas, aut te cum tormento hostibus dedere, quorsum ista præpostera in seruando tormento diligentia? cuius ego iacturam nihili faci, dummodo homines mihi supersint, qui ea fundere, iisq; vti sciant. Cæterum Machmedem in Rege, sub quo Cazanenses defecerant, mortuo, Scheale ducta eius vxore vidua, Principis Moscoviz & fratris vxoris auxilio, Cazan regnum obtinuit: cui quatuor tantum annis, magno subditorum & odio & inuidia præfuit. Augebant hæc turpis & mollis corporis constitutio. erat enim homo ventre prominenti, rara barba, facie pene muliebri: quæ eum bello haudquaquam idoneum esse ostenderent. Accedebat ad hæc, quod contempta ac neglecta subditorum suorum beneuolentia, Principi Moscoviz plus æquo faueret, ac externis plus quam suis fideret. Quibus rebus Cazanenses ducti, Saggirei, Mendligeri filio, vni ex Tauricæ Regibus, regnum deferunt. quo adueniente, Scheale regno cedere iussus. cum se viribus inferiorem, infestisq; suorum in se animos cerneret, fortunæ cedere optimum ratus, cum vxoribus, concubinis, omniq; suppellectili in Moscoviam, vnde venerat, rediit. hæc acta sunt anno Domini 1521. Scheale ita è regno profugiente, Machmergirei Rex Tauricæ, Saggirei fratrem magno exercitu in Cazan introducit: firmatisq; Cazanensium erga fratrem animis, Tauricam rediens, traiecto Tanai, Moscoviam versus contendit. Eo tempore Basilii rerum suarum securior, nihilq; tale metuens, audito Tartarorum aduentu, coacto pro tempore exercitu, cui Demetrium Bielski Ducem præfecit, ad Occam fluuium, ut Tartarorum transitum impediret, præmittit. Machmergirei viribus superior, Occa celeriter traiecto, ad piscinas quasdam trededim werst ab ipsa Moscovia castrametatus est. Inde eruptione facta, omnia rapinis incendiisq; compleuit. Sub id temporis Saggirei pariter cum exercitu ex Cazan profectus, Wolodimeriam & Novvogardiam inferiorem depopulatus est. His peractis, fratres Reges ad Columnam ciuitatem conueniunt, viresq; coniungunt. Basilii cum ad tantum hostem propulsandum imparem se esse videret, Petro sororio suo, ex Regibus Tartarorum oriundo, aliisq; nonnullis proceribus, in castro cum præsidio relictis, ex Moscovia fugit: adeo timore perculsus, ut rerum suarum desperatione, aliquandiu sub acervo fœni, ut quidam referunt, latuerit. Vicesima nona Iulii, Tartari ultra progressi, late omnia incendiis compleuerant: tantumq; terrorem Moscis incusserant, ut se in castro & in ciuitate parum tutos putarent. In ea trepidatione à mulieribus, pueris, aliæque imbelli ætate, qui curribus, vehiculis ac sarcinis in castrum confugiebant, tantus in portis tumultus oboritur, ut nimia festinatione se inuicem & impedirent, & conculcarent. Ea multitudo tantum foetorem in castro fecerat, ut si hostis triduo aut quadriduo sub vrbe permanisset, etiam peste obsessis pereundum fuisset. nam in tanta hominum colluie, ut quisq; locum occuparat, ita naturæ satisfacere cogebatur. Erant
 tum

tum temporis Moscoviæ Oratores Livvonienses: qui cum conscensis equis fu-
 gæ se mandassent, & circumquaque nihil præter ignes & fumum viderent, seque
 à Tartaris circumdatos esse arbitrarentur: adeo properarunt, ut vna die in Tver,
 quæ triginta sex militibus Germ. à Moscovia abest, pervenirent. Magnam tum
 laudem meruerunt bombardarii Alemanni, præsertim Nicolaus, prope Rhe-
 num, non longe à Spira, Imperiali Germaniæ ciuitate, natus: cui à præfecto, aliis-
 que consiliariis, qui nimio timore iam fere confecti erant, tuendæ vrbis negotium
 blandissimis verbis committitur: orantibus, ut tormentis maioribus, quibus mœ-
 nia deiici solent, sub portam castrî deductis, Tartaros inde arceret. Horum au-
 tem tam vasta erat magnitudo, ut vix tridui spacio eo perducî potuissent. Sed ne-
 que pulvres bombardicos tam multos habebant paratos, quibus vel semel ma-
 ius tormentum exonerari potuisset. Solent enim Mosci perpetuo hunc morem
 servare, ut omnia in recondito, nec quicquam tamen præparatum habeant: ve-
 rum urgente necessitate, omnia tum demum celeriter conficere student. Vi-
 sum est ergo Nicolao, ut tormenta minora, quæ procul à castro erant recondi-
 ta, humeris hominum celeriter in medium adducerentur. Iis dum detineren-
 tur, clamor repente exoritur, Tartaros adesse: quæ restantum timorem opi-
 pidanis incusserat, ut proiectis per vicus Bombardis, etiam mœnium defenden-
 dorum curam omitterent. Quod si tum centum hostium equites impetum in
 ciuitatem fecissent, paruo negotio eam funditus igni consumpsissent. In ea tre-
 pidatione, præfectus, quique cum eo in præsidio erant, optimum rati, ut Mach-
 mergirei Regis animum, missis muneribus plurimis, inprimis autem medone,
 placarent, & ab obsidione auerterent: acceptis muneribus, Machmurgirei se ob-
 sisionem soluere, & provincia velle decedere, respondit, si datis literis Basilius
 sese obstringat, perpetuum se tributarium Regi fore, quemadmodum eius pa-
 ter & maiores sui fuissent. Quibus literis pro voluntate scriptis, acceptisque,
 Machmurgirei exercitum ad Rezan reduxit. ubi data Moscis redimendi & per-
 mutandi captiuos copia, reliquam prædam sub auctione vendidit. Erat tum
 temporis in Tartarorum castris Eustachius, cognomento Taskovitz, qui Re-
 gis Poloniæ subditus, cum auxiliariis copiis ad Machmurgirei venerat. Nam in-
 ter Regem Poloniæ ac Moscoviæ Ducem nullæ tum induciæ erant. Is spolia
 quædam ad castrum subinde deferrebat venalia, eo consilio, ut data occasio-
 ne, vna cum eumentibus Ruthenis in castrî portas irrueret, idque depulsis inde
 custodibus occuparet. Huius conatum Rex simili astu adiuuare voluit. Ad
 præfectum arcis, quendam ex suis, hominem sibi fidum, mittit, qui præfecto tri-
 butarii sui seruo mandet, ut ea, quæ petebat, sibi administret, atque ad se veniat.
 Præfectus autem Iohannes Kovvat, rei bellicæ eiusmodique artium non igna-
 rus, nulla conditione induci potuit, ut castro exiret: verum simpliciter respon-
 dit, se nondum edoctum esse, Principem suum Tartarorum tributarium & ser-
 uum esse: quod si edoceretur, scire se quid facto opus foret. Quare illico Princi-
 pis sui literæ, quibus se Regi obstrinxerat, proferuntur, atque exhibentur. In-
 terim dum ostensis literis præfecti animus ita sollicitatur, Eustachius suum a-
 gens negotium, castro magis ac magis appropinquabat: quo ve magis fucus
 lateret, Knes Theodorus Lopata, homo primarius, alique complures Rutheni,
 qui in Moscoviæ depopulatione in hostium manus deuenierant, certa pecu-
 nia redempti restituebantur. Ad hæc, plerique ex captiuis negligentius seruati,
 ac de industria quodammodo dimissi, in castrum euaserant: ad quos repetendos
 quum Tartari magna multitudine castro appropinquaissent, Rutheni metu per-
 cussi, profugos denuo restituisent, Tartarique nihilominus à castro adeo non re-
 cederent, ut pluribus subinde aduenientibus, eorum numerus adaugeretur: Ru-
 theni propter imminens periculum, in magno terrore, summaque rerum despe-
 ratione erant, neque quid facto opus esset, satis videbant. Tum Iohannes Ior-
 dan, natione Alemanus, ex valle Oenioriundus, machinarum magister, pe-
 riculi magnitudinem magis quam Mosci perpendens, ex suo arbitrio colloca-
 tas ordine machinas in Tartaros & Lithwanos exoneravit: eosque ita terruit,

ut relicto castro omnes diffugerent. Rex per Eustachium, huius technæ artificem, de illata iniuria cum præfecto expostulat: qui cum se infcio ac inconsulto bombardarium machinas exonerasse dixisset, omnemque huius facinoris culpam in illum transtulisset, mox bombardarium tradi sibi Rex postulat. atque, ut plerunque in rebus deploratis fit, maxima pars, quo hostili terrore liberarentur, hunc dedendum censuere: solo Ioanne Kowat præfecto renuente, atque eius maximo beneficio tum Alemanus ille seruatus fuit. Nam Rex siue moræ impatiens, siue quod milites præda onustos haberet, re sua id exigente, subito (literis etiam Moscoviæ Principis, quibus se tributarium perpetuo sibi fore obstrinxerat, in arce relictis) solutis castris, in Tauricam discessit. Porro tantam captiuorum multitudinem ex Moscovia secum duxerat, ut ea vix credibilis esse videatur. Aiuunt enim numerum octingentorum millium excessisse. quam in Capha partim Turcis vendiderat, partim interfecerat. nam senes & infirmi, qui vendi magno non possunt, adque laborem perferendum inutiles sunt, apud Tartaros iuuenibus, non secus ac catulis lepores, quo primæ militiæ tyrocinia inde addiscant, aut lapidandi, aut in mare precipitandi, aut alio quouis mortis genere interficiendi obiciuntur. qui autem venduntur, perpetuo sexennio seruitutem seruire coguntur: quo exacto, liberi quidem fiunt, provincia tamen decedere non audent. Saggirci Rex Cazan, quoscunque ex Moscovia captiuos abduxerat, in Astrachan emporio non longe ab ostiis Wolgæ sito, Tartaris vendidit. Tartarorum Regibus ita ex Moscovia profectis, Basilus Princeps rursus Moscoviam rediit: atque cum in ingressu Nicolaum Alemanum, cuius solertia & diligentia castrum seruatum fuisse dixi, in ipsa castri porta, quo ad excipiendum Principem ingens multitudo confluxerat, stantem vidisset, clara voce: Tua, inquit, fides erga me & diligentia, quam in seruando castro præstitisti, nobis cognita sunt, huiusque officii gratiam cumulate tibi reponeamus. Alteri quoque Alemanno, Ioanni, qui ab castro Rezan Tartaros exoneratis repente machinis depulerat, aduenienti: Saluusne es? inquit. Deus nobis vitam dedit, hanc tu denuo nobis conseruasti: magna erit erga te gratia nostra. Vterque se liberaliter donatum iri à Principe sperabat: nihil tamen illis datum est, quamuis Principem hac de re sæpe fatigassent, promissorumque admonuissent. Quia Principis ingratitudine offensi, dimissionem, ut patriam, à qua diu absuissent, cognatosque suos possent inuisitare, efflagitant. ea re effectum est, ut decem priori stipendio cuique floreni, iussu Principis, adirecerentur. Interea cum in aula Principis de Ruthenorum fugâ ad Occam, quis eius author extitisset, contentio fuisset orta: Seniores in Knies Demetrium Bielski exercitus Ducem, hominem iuuenem, à quo consilia sua spreta fuissent, omnem culpam transferebant, eiusque incuria Tartaros Occam transisse: contra ille depulsa à se culpa, Andream iuniorem fratrem Principis primum omnium fugam iniisse, ceterosque hunc sequutos fuisse dicebat. Basilus, ne se uerius in fratrem, quem autorem fugæ fuisse constabat, esse videretur, ex præfectis vnum, qui vnâ cum fratre profugerat, iniectis cæcenis, dignitate & principatu priuauit. Ineunte deinde æstate, ut acceptam à Tartaris eladem vlcisceretur Basilus, ignominiamque quam fugiens, & sub sceno latitans susceperat, deleteret, coacto ingenti exercitu, adiuncto etiam magno tormentorum & machinarum apparatu, quibus antea in bellis Rutheni nunquam vti fuerant, profectus ex Moscovia cum omni exercitu, ad Occam fluuium, Columnamque ciuitatem confedit, inde missis ad Machmetgirei in Tauricam caduceatoribus, ad certamen eum prouocat. superiore enim anno, se, non indicto bello, ex insidiis, furum latronumque mote oppressum fuisse. ad ea Rex respondit. Sibi ad inuadendam Moscoviam satis multas vias patere: bella non magis arinorum, quam temporum esse: proinde ea se suo magis quam alieno arbitrio, gerere solere. Quibus verbis irritatus Basilii animus, tum etiam quod vlciscendi libidine arderet, motis castris, anno Domini 1523. in Novvogardiam, inferiorem scilicet, ut inde Cazan regnum depopularetur, occuparetque, contendit. Inde profectus ad fluuium Sura, in finibus Cazanensium, castrum quod à suo nomine appellauit, erexit: neque tum ultra progressus, exercitum reduxit. Sequenti vero anno Michael

chaelem Georgii, vnum ex præcipuis consiliariis suis, maioribus quam prius copiis, ad subigendum Cazan regnum misit. Eo apparatu adeo terribili, Saggirei rex Cazani perculsus, accersito ad se ex fratre nepote, Rege Tauricæ, iuuenem tredecim annorum, qui interim regno præfesset, ad Turcarum Imperatorem, eius auxilium opemque imploraturus, confugit. Cum autem iuuenis auunculi monitis parens, iter aggressus, ad Gostinovvozero, id est, insulam, quæ mercatorum dicitur, intra Wolgæ meatus, non longe à castro Cazan sitam peruenisset, liberaliter honorificeque à regni Principibus susceptus est. Nam Seyd, supremus Tartarorum sacerdos (qui in tanta apud eos autoritate ac veneratione est, ut etiam Reges ad-
10 uenienti occurrant, stantesque huic equo insidenti manum porrigant: capiteque inclinato, quod solis concessum est Regibus, tangant: nam Duces non eius manum, sed genua: nobiles vero pedes, plebei vestes tantum, aut equum manu attingunt) in eo comitatu fuit. Is Seyd, cum Basilii partes clam foueret, sequereturque, iuuenem capere, & Moscoviam victum mittere satagebat: sed deprehensus, captusque, cultro in publico occiditur. Michael interea, dux exercitus, coactis in inferiore Novvogardia ad machinas com meatumque deferendum nauibus, quarum tanta multitudo erat, ut fluuius alioqui amplius, nauigantium multitudine opertus undique esse videretur: ad Cazanum cum exercitu properabat, cum-
20 que ad mercatorum insulam Gostinovvozero peruenisset, locatis septima die Iulii castris, viginti diebus, dum equitatum expectat, ibi commoratus est. Interea Cazan castrum, quod ex lignis exstructum erat, per quosdam à Moscis subornatus incenditur, ac intente Ruthenorum exercitu funditus exurit. Tanta occupandi castris occasio, adeo formidine ac ignauia Ducis neglecta fuit, ut nec militem ad expugnandum castris collem eduxerit, nec Tartaros id denuo ædificantes impediuerit: verum vigesima octaua eiusdem mensis die traiecto in eam partem, qua castrum situm est, Wolga, ad Cazanica fluuium cum exercitu confedit, viginti diebus bene gerendæ rei occasionem captans. Ibi moratus, nec longe ab eo Cazanensis quoque Regulus sua castra locat: emissisque Czeremissis peditibus, Ruthenos sæpius, frustra tamen, infestat. quem Scheale Rex, qui quoque ad id bellum
30 nauibus venerat, scriptis literis admonet, ut regno suo hæreditario cedat. Ad quæ ille paucis: Si regnum hoc meum (respondit) habere cupis, age ferro decernamus utriusque id cui fortuna dederit, habeat. Dum Rutheni ita frustra moras trahunt, absumpto quem abduxerant, com meatu, fame laborare incipiunt. nam Czeremissis omnia circumquaque vastantibus, hostiumque itinera diligenter obseruantibus, nihil adferri poterat: adeo ut nec Princeps de exercitus sui, qua premebatur, necessitate cognoscere, nec ipsi quicquam illi significare possent. Huic rei duos Basilii præfecerat: vnum, Knes Ioannem Paliczki, qui ex Novvogardia instructis com meatu nauibus, secundo fluuiio ad exercitum descenderet: relictoque ibi com meatu, statu etiam rerum præsentis considerato, ocynus ad se reuerteretur. alter eandem
40 ob rem cum quingentis equitibus terrestri itinere missus fuerat, qui à Czeremissis, in quos inciderat, cum suis cæsus est, vix nouem per tumultum fuga elapsis. Præfectus grauitèr saucius, tertio post die in manibus hostium obiit. Huius cladis fama cum ad exercitum peruenisset, tanta in castris consternatio, quam vanus de toto equitatu ad internecionem cæso subito obortus rumor etiam adauxerat, coorta est, ut nihil nisi de fuga cogitarent. in quam cum omnes consensissent, hæsitabant adhuc, aduersus fluuium, quod difficilissimum erat, redirent, an secundo tantisper descenderent, donec alios fluuios attingerent, ex quibus post terrestri itinere longo circuitu reuerterentur. In his dum fame, supra modum eos urgente, essent consultationibus, nouem, quos ex quingentorum cæde elapsos fuisse dixi,
50 forte superueniunt, Ioannemque Paliczki cum com meatu aduenturum nunciant: qui etsi cursum suum maturaret, sinistra tamen fortuna usus, maiore parte nauium amissa, cum paucis in castra peruenit. Etenim cum diutino labore fatigatus, vna nocte quietis causa in Wolgæ litus se recepisset, Czeremissæ continuo magno accurrentes clamore, quisnam præternauigaret, sciscitantur: quos Paliczki seruitores, nautarum seruos esserati, iurgis increpantes, flagris se postero

die cæfuros minantur, quod domini fui fomnum ac quietem importunis vociferationibus interturbarent. Ad quæ Czeremiffæ: Cras, inquit, aliud nobis vobifeum negotium erit: nam vinctos vos omnes Cazan ducemus. Mane igitur sole nondum apparente, cum deniffima nebula totum litus occupaffet, Czeremiffæ derepente in naues impetu factò, tantum terrorem Ruthenis incufferant, vt Palitzki præfectus claffis, relictis in manu hoftium nonaginta maioribus nauibus, in quibus fingulis triginta viri erant, foluta à littore naui, medium Wolgæ teneret, nebulaque rectus fere nudus ad exercitum perueniret. Atque inde poft, plurium nauium comitatu rediens, haud difpari fortuna vñus in Czeremiffarum infidias iterum prolafus eñt. Nauibus enim, quibus deducebatur, amiffis, ipfe vix cum paucis incolumis euafit. Dum Rutheni ita fame hoftilique vi vndeque vrgentur, à Bafilio miffus equitatus Wiega fluuio, qui à Meridie Wolgam influit, octoque miliaribus à Cazan abeft traiecto, ad exercitum contenderet, à Tartaris & Czeremiffis bis excipitur: cum quibus congreffi, multis vtrinq; defideratis, Tartaris deinde cedentibus, fe reliquo exercitui coniunxerunt. atque ita exercitu equitatu firmato, Cazan castrum quintadecima Augufti obfideri ceptum eñt. Quare cognita, Regulus ad alterum oppidi latus in confpectu hoftium, fua quoq; castra locauit: emiffosq; fubinde equitatu hoftium, castra obequirare, eosq; laceffere iubet. atq; ita crebræ vtrinq; velitationes fiebant. Narratum eñt nobis ab hominibus fide dignis, qui ei bello interfuerunt, fex aliquando Tartaros in planiciem ad Mosci exercitum proceffiffe: quos cum Rex Schealc centum quinquaginta equitibus Tartaricis aggredi velleret, à duce exercitus prohibitum fuiffe: duobusq; millibus equitum ante eum collocatis, occafionem rei bene gerendæ præreptam fibi fuiffe. Hi cum Tartaros circumuenire, & quafi concludere, ne fuga elaberentur, vellent: Tartari eorum conatum hoc aftu eludere, in fequentibus Moscis paulatim cedere, parumq; progreffi fubfiftere. Idem Mosci cum facerent, eorum Tartari timiditatem animaduertentes, mox arreptis arcubus tela in eos torquebant: inq; fugam conuerfos perfequuti, complures fauciabant. Moscis denuo in fe conuerfis, paululum cedere, iterumq; fubfiftere, atque ita hoftem fimulata fuga ludificare. Hæc dum fiunt, duo Tartarorum equi, tormenti ictu proſtrantur, illæſis tamen equitibus, quos reliqui quatuor faluos ac incolumes, duobus millibus Moscorum ſpectantibus, ad fuos reducere. Dum equites fe ita muruo ludificant, magna vi interea admotis tormentis, castrum oppugnabatur: neque obfeſſi ſegnius, exoneratis pariter in hoſtem tormentis, ſe defendebant. In eo certamine bombardarius, quem vnicum in caſtro habebant, ex Ruthenorum ſtatione ſphærule bombardica ictuſ, occubuit. Quare comperta, mercenarii ex Germanis & Lithvvanis milites, magnam ſpem ad occupandum caſtrum concipiunt: quibus ſi præfecti animus reſpondiſſet, haud dubie eo die caſtro potiri fuiſſent. Verum ſi cum ſuos inedia, quæ quotidie etiam magis adaugebatur, premi cerneret, priuſquam per inſernuncios de ineundis induciis clam cum Tartaris egiſſet, adeo militum conatum non probauit, vt eos etiam cum iracundia corripere, verberaque minaretur, quod ſe in ſcio & inconfulto caſtrum oppugnare auderent. Bene enim in tanta rerum anguſtia Principis ſui rebus conſultum fore putabat, ſi initis cum hoſte quibuſcunque induciis, tormenta & exercitum ſaluum reportaret. Tartari quoque cognita præfecti voluntate, in ſpem bonam adducti, conditiones quas præfectus offerebat, ſcilicet vt miſſis in Moſcovviam legatis, pacem cum Principe tranſigerent, libenter ſuſceperunt. quibus ita conſtitutis, Palitzki præfectus ſoluta obſidione, cum exercitu in Moſcovviam reuerſus eñt. Fama erat, præfectum à Tartaris muneribus corruptum, obſidionem ſoluiſſe. quam quidam natione Sabaudienſis adauxerat: qui cum tormento ſibi commiſſo, ad hoſtes deficere voluiſſet, deprehenſus in itinere, atque ſeuerius examinatus, confeſſus eñt, ſe deficere voluiſſe: atque vt plures ad hanc defectionem ſollicitaret, argenteos ſe nummos & pocula Tartarica ab hoſtibus accepiſſe. in quem tamen in tam manifeſto ſcelere deprehenſum, præfectus nihil durius ſtatuit. Reducto ita exercitu, quem centum octoginta millium fuiſſe perhibent, Cazan Regis Oratores ad pacem firmandam

mandam ad Basilium veniunt. qui etiam tum, dum nos Moscoviæ essemus, aderant: neq; adhuc vlla tunc futuræ pacis spes inter eos erat. nã & nundinas, quæ circa Cazan in mercatorum insula fieri consueverant, in Cazanensi inuriam Basilii Novvogardiã transtulit: graui indicta pœna, si qui in posterũ ex suis ad mercatũ in insulam proficiscerentur. eamq; nundinarum translationẽ magno Cazanensib. incõmodo futuram sperabat: atq; vel salis (cuius Tartari illis tantum nundinis copiam à Ruthenis habebant) emptione adempta, ad deditionem eos cogi posse. Verum huiusmodi nundinarum translatione nõ minus incommodi sensit Moscovia, quam ipsi Cazanenses. Plurimarum enim rerũ, quæ ex mari Caspio, Astrachan emporio ad hæc Persia & Armenia per Wolgam importabantur, cõsequuta est caritas ac penuria: maxime autem nobilissimorum piscium, ex quorum numero Beluga est, qui citra & vltra Cazan in Wolga capiuntur.

Hactenus de bello Principis Moscoviæ cum Tartaris Cazanensibus gesto. Nunc ad intermissam de Tartaris narrationem denuo redeo.

Post Tartaros Cazanenses, primi Tartari cognomento Nagai occurrunt, qui vltra Wolgam, circa mare Caspium, ad fluium Iaick ex prouincia Sibier decurrentem habitant. Hi reges non habent, sed duces. Nostra tempestate tres fratres, æquali diuisione prouinciarum facta, ducatus illos obtinebant: quorum primus Schidaack, ciuitatem Scharaitzick vltra fluium Rha, Orientem versus, cum adiacente ad Iaick fluium regione obtingebat: alter Cossum, quicquid inter Kamam Iaick & Rha fluios esset: Schichmamai tertius fratrum Sibier prouinciæ partem, & omnem circumiacentem regionem possidet. Schichmamai interpretatur sanctus, vel potens. Atq; hæc quidem regiones omnes fere syluosæ sunt: extra eam quæ ad Scharaitzick vergit, quæ campestris est.

Inter Wolgam & Iaick fluios, circa mare Caspium, habitabant quondam Savvolhenfes reges, de quibus postea. Apud hos Tartaros rem admirandam, & vix credibilem, Demetrius Danielis, vir (vt inter Barbaros) grauis ac fide singulari, nobis narrauit: patrem suum aliquando à Principe Moscoviæ ad Zavvolhensem regem missum fuisse: in qua dum esset legatione, semen quoddam in ea insula, melonum semini, paulo maius ac rotundius, alioqui haud dissimile, vidisse: ex quo in terram condito, quiddam agno persimile, quinque palmarum altitudine succresceret: idque eorum lingua Boranetz, quasi agnellum dicas, vocaretur. nam & caput, oculos, aures, cæteraque omnia in formam agni recens editi, pellem præterea subtilissimam habere, qua plurimi in eis regionibus ad subducenda capitis tegumenta vterentur. eiusmodi pelles vidisse se, multi coram nobis testabantur. Aiebat insuper, plantam illam, si ramen plantam vocari phas est, sanguinem quidem habere, carnem ramen nullam: verum carnis loco, materiam quandam cancrorum carni persimilem; ungulas porro non vt agni corneas, sed pilis quibusdam ad cornu similitudinem vestitas: radicem illi ad vmbilicum, seu ventris medium esse, viuere autem tamdiu, donec depastis circum se herbis, radix ipsa inopia pabuli arescat. Miram huius plântæ dulcedinem esse: propter quam à lupis, cæterisq; rapacibus animalibus multum appeteretur.

Ego quamuis hoc de semine & planta pro commento habuerim, tamen & antea tanquam à viris minime vanis auditum retuli: & nunc tanto libentius refero, quod mihi vir multæ doctrinæ Guilhelmus Postellus narrauit, se audiuisse à quodam Michaele, apud rempub. Veneram publico Turcicæ & Arabicæ linguæ interprete, quod viderit à finibus Samarcandæ ciuitatis Tartaricæ, cæterarumq; regionum quæ ad Euroaquilonem mare Caspium respiciunt, vsq; in Chalibontidem, deferri quasdam pelles delicatissimas, plantæ cuiusdam in illis regionibus nascentis, quæ aliqui Musulmani ad capita sua rasa fouenda mediis pilcis inferre, ac pectori quoque nudo applicare soleant. Plantam sibi tamen non visam esse, nec nomen se scire, nisi quod illic Samarcandeos vocetur: eamq; esse ex animali instar plantæ in terram defixo. Quæ cum ab aliorum narratione non dissideant, mihi (inquit Postellus) pene persuadent, vt hanc rem minus fabulosam esse putem, ad gloriam Creatoris, cui omnia sunt possibilia.

A Principe Schidack, progrediendo in Orientem viginti diebus, occurrunt populi, quos Mosci appellant Iurgenci, quibus Barack Soltan, magni Cham seu Regis de Cataia frater imperat. A Domino Barack Soltan, decem diebus itur ad Bebeid Chan. Hic est ille magnus Chan de Cataia.

Astrachan urbs opulenta, magnumq; Tartarorum emporium, à qua tota circumiacens regio nomen accepit, decem dierum itinere infra Cazan in citeriore Wolgæ ripa, ad eius fere ostia sita est. Quidam hanc non ad Wolgæ ostia, sed aliquot dierum itinere inde distare aiunt. Equidem eo loco, quo Wolga fluvius in multos ramos, quos quidem septuaginta esse aiunt, scinditur, pluresque insulas facit, totidemq; fere ostiis Caspium mare tanta aquarum copia ingreditur, ut procul spectantibus mare esse videatur, Astrachan sitam esse puto. Sunt alii, qui eam Cirrahan appellant.

Ultra Wiatkam & Cazan, ad Permiz viciniam Tartari habitant, qui Tumenskii, Schibanskii, & Cofatzkii vocantur. ex quibus Tumenskii in sylvis habitare, decemq; millium numerum aiunt non excedere. alii præterea Tartari trans Rha fluvium sunt, qui quod soli capillos nutrant, Kaimuchi vocantur: & ad mare Caspium Schamachia, à qua etiam regio nomen accepit, ita appellati, homines in texendis sericeis vestibus excellentes, quorum ciuitas sex dierum itinere abest ab Astrachan, quam una cum regione Rex Persarum haud ita diu (ut aiunt) occupauit.

Asoph ciuitas ad Tanaim, de qua supra, septem dierum itinere distat ab Astrachan: ab Asoph autem, Taurica Chersonesus, præcipue autem Præcop ciuitas, abest quinque dierum itinere. Inter Cazan autem & Astrachan, longo secundum Wolgam tractu, ad Borysthenem usque, campi deserti sunt, quos Tartari nullis certis sedibus inhabitant: præter Asoph & Achas ciuitatem, quæ est duodecim miliaribus supra Asoph ad Tanaim: & minori Tanai vicinos Tartaros, qui terram colunt, certasque sedes habent. Ab Asoph ad Schamachiam sunt duodecim diebus.

Ab Oriente Meridiem versus reflectendo, circa Mæotidis paludes & Pontum, ad fluvium Cupa, qui paludes influit, Aphgasi populi sunt, quos loci usque ad Merula fluvium, qui Pontum illabitur, montes occurrunt, quos Circassi, seu Ciki incolunt. Hi montium asperitate freti, nec Turcis, nec Tartaris parent. Eos tamen Christianos esse, suis legibus viuere, in ritu & ceremoniis cum Græcis conuenire, lingua Slawonica (qua utuntur) sacra peragere, Rutheni testantur. Audacissimi piratæ sunt. nam fluuiis, qui ex eorum montibus fluunt, nauibus in mare delapsi, quoscunq; possunt, spoliant: eos præsertim, qui ex Capha Constantinopolim nauigant. Ultra Cupa fluvium est Mengarlia, quam Eraclea fluvius interlabitur: deinde Cotatis, quam quidam Colchim esse arbitrantur. Post quem Phasis occurrat, qui priusquam mare illabatur, haud procul ab ostiis Satabellum insulam facit: in qua fama est, Iasonis naues quondam sterisse. Ultra Phasim, Trapezus.

Tauricæ Chersonesi paludes, quæ ab ostiis Tanais in longitudinem trecenta miliaria Italica habere dicuntur, ad caput S. Ioannis, promontorium, qua in arcum coeunt, duo tantum miliaria Italica continent. In ea Kriim ciuitas, olim Regum Tauricæ sedes: à qua Kriimskii nominabantur. Postea toto Isthmo, spacio mille ducentorum passuum ad insulæ formam perfosso, Reges non Kriimskii, sed Præcopskii, ab illa nimirum perfossione sumpto vocabulo, nomen accepere. Præcop enim lingua Slavonica perfossum sonat. Vnde apparet, scriptorem quendam errasse, qui Procopium quendam ibi regnasse scripsit. Porro tota Chersonesus, sylua quadam per medium scinditur: eaque pars, quæ Pontum respicit, in qua Capha insignis urbs, olim Theodosia dicta, Genuensium colonia, tota à Turca possidetur. Capham autem Mahumetes, qui expugnata Constantinopoli, Græcorum Imperium destruxit, Genuensibus ademitt. Alteram peninsulæ partem Tartarus possidet. Omnes autem Tartari, Tauricæ Reges, originem suam ex Savvolhenfibus Regibus ducunt: & quum domestica seditione aliqui regno pulsi fuissent, nec usquam in vicinia firmam sedem habere possent,

possent, hanc Europæ partem occupauere: veterisque iniuriæ haud immemores, diu cum Savvolhentibus diuicabant: donec patrum nostrorum memoria, Alexandro Magno duce Lithvvaniz in Polonia imperâte, Scheachmet rex Savvolhensis in parres Lithvvaniz venit, scilicet vt inito cum Alexandro rege fœdere, coniunctis viribus Mahmetgirei regem Tauricæ eicerent. In quam rem vterque quidem princeps consensit. Cum autem Lithvvani iuxta eorum consuetudinem longius quam par est, bellum differrent; vxor Savvolhensis regis, eiusque quem in campis habebat exercitus, moræ, tum etiam frigoris impatientes, eorum regem in oppidis quibusdam agentem sollicitant, obmisso Poloniz rege, vt in
 10 tempore rebus suis prouideat. Quod cum illi persuadere non possent, vxor relicto marito, cum parte exercitus ad Mahmetgirei Præcopensem regem defecit: cuius impulsu, Præcopensis exercitum ad profligandas reliquas Savvolhensis copias mittit. quibus dissipatis, Scheachmet Savvolhensis rex infelicitatem suam videns, sexingentis fere equitibus comitatus, Albam ad Thiram fluvium sitam, spe auxilii Turca implorandi confugit. In eaciuitate cum structas sibi, vt caperetur, insidias intellexisset, conuerso itinere, vix media parte equitum assumpta, Chiovviam peruenit. vbi à Lithvvanis circumuentus, captusque cum regis Poloniz iussu Wilnam deduceretur, obuiam sibi rex progressus, honorifice susceptum, ad Polonorum conuentum secum duxit: quo quidem conuentu
 20 bellum aduersus Mendligerei decernitur. Sed cum Poloni in cogendo exercitu tempus longius, quam par erat, extraherent, Tartarus vehementer offensus, denuo de fuga cogitare coepit: in qua deprehensus, ad Trokii castrum, quatuor à Wilna miliaribus retractus est. quem ego ibi vidi, vnaque cum eo pransus sum. Atque hic Savvolhensium regum imperii finis fuit: cum quibus & Astrachan reges, qui quoque ex eisdem regibus originem traxerunt, vna perierunt. quibus ita oppressis & extinctis, regum Tauricæ potentia maiorem in modum adaucta, vicinis gentibus terrori erat, adeo vt & regem Poloniz ad certum stipendium pendendum cogerent, ea conditione, vt eorum opera quauis urgente necessitate vratur. Quin & Moscoviz Princeps, missis subinde muneribus illum sibi
 30 deuincire solebat. quod ideo fit, quia cum mutuis assidue bellis implicentur, vterque Tartarorum ope armisque alterum se sperat opprimere posse. Cuius ille haud ignarus, acceptis muneribus vtrumque vana spe lactabat. id quod vel eo tempore, dum ego Cæsaris Maximiliani nomine apud Moscoviz Principem de pace cum rege Poloniz ineunda tractarem, apparuit. Nam cum Moscoviz Princeps ad æquas pacis conditiones induci non posset, rex Poloniz Præcopensem regem pecunia conduxit, vt Moscoviam cum exercitu ab vna parte adortiretur, se quoque ex altera Oporzkam versus impetum in Mosci ditionem facturum. qua arte Poloniz rex Moscum ad tolerabiles pacis conditiones cogi posse sperabat. Quod Moscus animaduertens, missis Oratoribus suum vicissim apud
 40 Tartarum egit negotium, vt scilicet in Lithvvaniam, quam tum omni metu vacuam ac præsidio destitutam esse dicebat, vires suas conuerteret. Cuius consilium Tartarus sui commodi duntaxat ratione habita, secutus est. Atque is eiusmodi Principum dissensionibus potentior factus, cum imperii augendi libidine teneretur, neque quiescere posset, ad maiora animum applicuit: Mamaique Nahaicensi principe sibi adiuncto, Tauricam anno Domini 1524. mense Ianuario, cum exercitu egressus, regem Astrachan adortus est. cuius urbem, cum ea relicta, metu profugisset, obsedit, & occupauit, mansitque victor in ciuitate sub tectis. Interim Agis Nahaicentium quoque Princeps, fratrem suum Mamai increpat, quod tam potentem vicinum suis copiis iuuaret. Præterea eum monet, vt Machmetgirei regis indies crescentem potentiam suspectam haberet. posse enim, vt insanabili ille animo esset, fieri, vt conuersis in se fratremque armis, vtrumque regno depulsum aut interimat, aut in seruitutem deducat. Quibus verbis Mamai permotus, fratri nunciat, eumque hortatur, vt quam magnis posset copiis ad se properaret. posse. n. nunc, cum Machmetgirei magno rerum successu elatus, securius ageret, utrosque eo metu leuari. Agis fratris monitis parens, ad præferi-

ptum tempus se cum exercitu, quem ad defendendas in tot bellis regni sui fines iam prius coegerat, affuturum omnino promisit. Quare intellecta, Mamai continuo regem Machmetgirei monet, ne militem soluta disciplina sub rectis aleret, corrumpereq; sed vrbe relicta, in campis potius, vt mos est, degeret. Cuius consilio acquiescens rex, militem in castra educit. aduolat Agis cum exercitu, seque fratri iungit: atq; hi non ita multo post Machmetgirei regem nihil tale timentem, cum Bathir Soltan filio, viginti quinq; annos nato, prandentem, facto de repente imperu obtruncant, eiusq; maiorem exercitus partem fundunt, & reliquos in fugam vertunt: ac vltra Tanaim, Tauricam vsque insequentes, cædunt, fugantq;: Præcopciuitatem, quam in Chersonesi ingressu esse dixi, obsident: tentatisq; omnibus, cum ea nec vi nec deditione potiri posse viderent, soluta obsidione domum redeunt. Horum ergo opera rex Astrachan regno suo iterum potitus est: vireq; regni Tauricæ, cum Machmetgirei fortissimo & felicissimo rege, qui potenter aliquamdiu imperauit, conciderunt. Machmetgirei occiso, frater eius Sadachgirei, Turcarum imperatoris (cui tum seruebat) auxilio Præcopense regnum occupauit: qui cum Turcarum moribus imbutus, rarius præter Tarrarorum morem in publico versaretur, neq; subditis suis se conspiciendum exhiberet, à Tartaris, qui hanc insolitam rem in Principe ferre non poterant, eiicitur, inque eius locum ex fratre nepos substituitur. à quo cum Sadachgirei captus fuisset, nepotem, ne cæde in se scruat, sed à suo sanguine abstineat, senectutis suæ misereatur, deniq; vt priuatus reliquum vitæ in castro aliquo deducere, nomenq; duntaxat regum, tota regni administratione nepoti permissa, retinere possit, supplex orat & impetrat.

Nomina dignitatum apud Tartaros hæc fere sunt. Chan, vt supra dixi, rex est: Soltan, filius regis: Bij, dux: Murfa, filius ducis: Olboud, nobilis, vel consiliarius: Olbo adulu, alicuius nobilis filius: Seid, supremus sacerdos: homo vero priuatus, Kfi. Officiorum vero, Vlan, secunda è rege dignitas: nam reges Tarrarorum quatuor viros quorum consilio in rebus grauibus potissimum vtuntur, habent. ex his primus, Schirni vocatur: secundus Barni, tertius Gargni, quartus Tziptzan. Hactenus de Tartaris: nunc de Lithvvania, Moscoviæ vicina dicendum est.

D E L I T H V V A N I A.

Lithvvania Moscoviæ proxima est. non autem de sola prouincia, sed regionibus illi adiacentibus, quæ sub Lithvvaniz nomine comprehenduntur, nunc loquor. Hæc longo tractu ab oppido Circass, quod ad Borysthenem situm est, in Livvoniæ usq; protenditur. Porro Circassi, Borysthenis accolæ, Rhutheni sunt, alii ab his quos supra ad Pontum in montibus habitare dixi. His nostra tempestate præficebatur Eustachius Tascovvitz, (quem cum Machmetgirei rege in Moscoviam vna profectum fuisse, supra dixi) vir belli peritissimus, astutia singulari: qui cum crebra cum Tartaris commercia haberet, sæpius tamen eos fudit. quin & ipsum Moscum, cuius aliquando captiuus fuerat, in magna sæpe pericula adduxit. Eo anno, quo nos Moscoviæ eramus, miro astu Moscos profligauit: dignaque mihi res visa est, quæ hoc loco ascriberetur. Tartaros quosdam habitu Lithvvanico in Moscoviam deduxit, in quos, ceu Lithvvanos, nullo metu Moscos irruituros sciebat. Ipse dispositis loco opportuno insidiis, Moscos vlciscentes præstolatur. Tartari depopulata parte Sevveræ prouinciæ, Lithvvaniam versus iter arripunt: indeque mutato itinere, cum Lithvvaniam tenuisse cognouissent, Moscui Lithvvanos esse rati, mox vindictæ cupiditate magno imperu in Lithvvaniam irruunt. qua vastata, cum præda onusti redirent, ab Eustachio ex insidiis circumuenti, ad vnum omnes cæduntur. Quare cognita, Moscus Oratores ad Poloniæ regem, qui de illata sibi iniuria cõquererentur, misit. quibus rex: Suos non intulisse, sed iniuriam vltos esse, respondit. Ita Moscus vtrunque delusus, damnum cum ignominia ferre coactus est.

Infra Circassos nullæ habitationes Christianorum sunt. Ad Borysthenis oria, Orzakhovv castrum & ciuitas, quadraginta miliaribus à Circass, quam
Tauricæ

Tauricæ Rex non ita diu Poloniæ Regi ademptam possidebat. Hanc nunc Turcus tenet. Ab Oztakhow ad Alban, circa ostia Thiræ, quæ veteri nomine dicitur Moncastro, quatuordecim miliaribus ab Oztakhow, in Præcop quatuordecim miliaribus. A Cercas circa Borysthenem ad Præcop quadraginta miliaribus. Supra Circassos septem mil. per Borysthenem ascendendo, Cainovv oppidum occurrit: à quo decem & octo miliaribus est Chiovvia, vetus Russiæ metropolis: quam magnificam & plane regiam fuisse, ipsæ ciuitatis ruinæ, monumentaq; quæ in ruderibus visuntur, declarant. Apparent adhuc hodie in vicinis montibus ecclesiarum, monasteriorumq; desolatorum vestigia, præterea cauernæ multæ, in quibus vetustiss. sepulchra, corporaq; in his nondum absumpta visuntur. Ab hominibus fide dignis accepi, puellas ibi ultra septimum annum raro castitatem seruare, rationes varias audiui, quarum nulla mihi satisfacit: quibus, mercatoribus abuti quidem, sed abducere minime licet. Nam si quis abducta puella deprehensus fuerit, & vita & bonis, nisi Principis clementia seruatus fuerit, priuatur. Lex etiam ibidem est, qua externorum mercatorum (si qui ibi forte decesserint) bona aut Regi cedunt, aut eius præfecto: id quod apud Tartaros & Turcas, in Chiovvientibus apud se mortuis obseruatur. Ad Chiovviam monticulus quidam est, per quem mercatoribus via aliquanto difficiliore transeundum est: in cuius ascensu, si forte currus aliqua pars frangatur, res quæ in curru portabantur, fisco vindicantur. Hæc omnia D. Albertus Gastol Palatinus, Wilnensis Regis in Lithvvania vicegerens, mihi retulit. Porro à Chiovvia ascendendo per Borysthenem triginta miliaribus, Mosier ad fluium Prepetz, qui duodecim miliaribus super Chiovv Borysthenem influit, occurrit. Thur fluius piscosus influit Prepetz. à Mosier autem ad Bobrantsko, triginta. Inde ascendendo viginti quinque miliaribus, peruenitur in Mogilevv, à qua Orsa sex miliaribus abest. Hæc iam enumerata secundum Borysthenem oppida, quæ omnia in Occidentali littore sita sunt, Regi Poloniæ: Orientali vero, Moscoviæ Principi subiiciuntur: præter Dobrovnam, & Mstislavv, quæ Lithvvanicæ ditionis sunt. Traiecto Borysthene quatuor miliaribus Dobrovnam, indeque viginti Smolenzko devenitur. Ex Orsa nobis iter fuit in Smolenzko, & tum Moscoviam vsque.

Borisovvo oppidum viginti duobus ab Orsa in Occidentem miliaribus abest, quod Beresina fluius, qui infra Bobrantsko Borysthenem influit, præterlabitur. Est autem Beresina, vt oculis conspexi, amplior aliquanto Borysthene, ad Smolenzko. Plane puto hunc Beresinam, id quod etiam vocabuli sonus indicare videtur, ab antiquis Borysthenem habitum fuisse, nam si Ptolemæi descriptionem conspexerimus, Beresina fontibus magis quam Borysthenis, quem Nieper appellant, conueniet.

Lithvvania porro quos Principes habuerit, quando Christianismo initiata fuerit, ab initio satis dictum est. Huius gentis res ad Witoldi vsque tempora, semper florebat. Si bellum aliunde ipsis immineat, suaque aduersus hostium vim defendere debeant, vocari quidem, ad ostentationem magis quam ad bellum instructi, magno apparatu veniunt: verum delectu habito, cito dilabuntur. Quod si qui remanserint, hi equis vestibusq; melioribus, quibus instructi nomina dederunt, domum remissis, cum paucis quasi coacti, ducem sequuntur. Cæterum magnates, qui certum militum numerum suis sumptibus in bellum mittere coguntur, data duci pecunia, se redimentes, domi remanent: eaq; res adeo dedecori non est, vt militæ præfecti, ducesq; publicæ in conuentibus castrisq; proclamari faciant, si qui velint, numerata pecunia exautoratos domum redire posse. Tanta autem inter hos quilibet agendi est licentia, vt immodica libertate non vti, sed abuti videantur, Principumq; bona impignorata possideant: adeo vt Principes in Lithvvaniam venientes, suis, ni prouincialium ope subleuentur, vectigalibus ibi viuere non potuerint. Gentis habitus oblongus, arcumq; Tartarorum, hastam vero & securum Hungarico more gerunt. equis bonis, iisdemq; castratis, sine soleis ferreis, quos mollibus coercent lupatis, vtuntur.

Wilna est caput gentis: ciuitas ampla, intra colles sita, ad confluxum fluius-

rum *Welia* & *Wilna*. *Welia* autem fluuius aliquot infra *Wilnam* miliaribus, *Crononem* influit. *Cronon* autem, oppidum *Grodno*, nomine haud ita dissimili præterlabitur, *Prutenosque* populos quondam ordini *Teutonicorum* subiectos (quibus nunc *Albertus Marchio Brandenburgensis*, posteaquam se Regi *Poloniae* subdidit, cruceque & ordine deposito, hæreditarius præest) à *Samogitis*, eo loci, quo *Germanicum* mare illabitur, dirimit: ubi est oppidum *Mumel*. nam *Germani Crononem Mumel*, patrio vero vocabulo *Nemen* appellant. *Wilna* porro nunc est muro cincta: multa templa ædesque lapideæ in ea exædificantur, in qua episcopalis sedes est, quam tunc *Iohannes Regis Sigismundi filius naturalis*, vir singulari humanitate præditus, tenebat, nosque in reditu nostro humaniter excepit. Præterea parochialis Ecclesia, & aliquot monasteria, & præcipuum *Franciscanorum* de obseruantia cœnobium, maximis sumptibus extructum, excellit. Multo plura tamen sunt *Ruthenorum* templa in ea, quam *Romanæ* obedientiæ. In *Lithvanix* principatu sunt tres *Romanæ* obedientiæ episcopatus: *Wilnensis* scilicet, *Samogithiæ*, & *Chiovvienensis*. *Rutheni* vero episcopatus in regno *Poloniæ* & *Lithvvania*, aut suis incorporatis principatibus, sunt, *Archiepiscopus Wilna* nunc degens, *Polocensis*, *Wolodimeriensis*, *Lucentis*, *Pinski*, *Chomensis*, *Præmissiensis*. *Lithvvani* melle, cera, cinere, quibus potissimum abundant, quæstum faciunt, quæ magna ab eis copia *Gedanum*, deinde in *Holandiam* deferuntur. *Picem* quoque & asseres ad fabricandas naues, frumentum quoque *Lithvvania* abunde præbet. Sale caret, quod venale ex *Britannia* habet. Quo tempore *Christiernus Daniæ* regno eiectus, mareque piratis infestum esset, sal non ex *Britannia*, sed ex *Russia* portabatur: quo etiam nunc vtuntur apud *Lithvvanos*. Nostra tempestate apud *Lithvvanos* duo potissimum viri bellica laude clari fuerunt: *Constantinus Knes Ostroski*, & *Knes Michael Linzki*. *Constantinus* vt plurimum *Tartaros* fudit: non occurrendo multitudini prædantium, sed præda onustos sequebatur. quumque redirent ad eum vsque locum, in quo se omni metu solutos, respirandi & quiescendi commodum spacium habere purabant (is locus erat illi notus) quumque eos inuadere constituisset, monuit suos, vt sibi ea nocte cibaria pararent. nam se eis nullam ignis copiam in noctem futuram, esse facturum. Itaque sequenti die continuato itinere, quum *Tartari* noctu nulla flamma aut fumo apparente, putarent hostes regressos, aut dilapsos, eoque & equos in pascua dimitterent, mactarent, vorarent, & se somno dederent: *Constantinus* primo diluculo inuadens, magnis cladibus eos affecit. *Knes* vero *Michael Linski*, qui quum adolescens adhuc in *Germaniam* venisset, & apud *Albertum Saxonix Ducem* eo tempore in *Frisia* bellum gerentem strenue se gessisset, ac per omnes militiae gradus magnum sibi nomē peperisset, *Germanorumque* apud quos adoleuerat moribus imbutus, in patriam rediisset, apud *Alexandrum Regem* magna auctoritate ac summo loco fuit: adeo vt *Rex* arduas quasque res ex eius iudicio ac arbitrio constitueret. Accidit autem, vt cum *Ioh. Savversinski* Palatino *Trocensi*, Regis causa in dissensionem veniret, ubi compositis tandem rebus, in vita Regis omnia quieta inter illos manebant: at mortuo Rege, manebat *Iohanni* alta mente repositum odium. nā ex eo priuatus erat Palatinatu. Tum ipse & complices, atque amici, apud *Sigismundum Regem*, qui *Alexandro* successerat, crimine affectati imperii, ab æmulis quibusdā delatus est, & proditor patriæ nominatus. Cuius iniuriæ *Knes Michael* impatiens, cum sæpe Regem appellasset, rogassetque vt communi iudicio, quo tantū crimē à se depellere posse dicebat, causam inter se & *Savversinski* actorem discerneret: cumque *Rex* illius petitioni locum non daret, in *Hungariam* ad *Wladislaum* Regis fratrem proficiscitur: à quo literis & Oratoribus, quibus ad cognoscendam suam causam *Rex* admonebatur, impetratis, tentatisque omnibus, cum causæ suæ cognitionē à Rege impetrare non posset, indignitate rei perimotus *Michael*, tale facinus se aggressurū, Regi dixit, quod ipsi sibi; aliquando foret mœtori. At cum domum iratus se recepisset, quēdam ex suis hominem sibi fidum, cum literis mandatisque ad *Moscovix* Principem mittit. Scripserat autem, si Princeps securam liberamque ad se viuendi copiam, datis in hac rem literis, atque addito iuramen-

ramento, sibi promitteret, eaq; res honori emolumentq; sibi apud Principem foret, se castris, quæ in Lithvania possideret, alijsq; vi aut deditione occupatis, ad se deficere velle. Eo nuncio Moscus, qui viri fortitudinem & dexteritatem cognita haberet, mirifice exhilaratus, omnia quæ à se Michael peteret, datis, ut volebat literis, iuramentoq; addito, se facturum recepit. Rebus ita apud Moscum ex sententia confectis, Michael vlciscendi libidine flagrans in Ioannem Savversinski, qui tum in villa sua circa Grodno erat (in qua ego postea semel pernoctavi) toto impetu fertur, eumque ne elabi posset, dispositis circum ædes militum stationibus, immisso percussore quodam Mahumetano, in lectulo dormientem opprimit, 10 obtruncatque: quare peracta, ad castrum Miensko cum exercitu progressus, vi illud, aut deditione occupare nitebatur: sed Miensko occupatione frustratus, alia subinde castra oppidaq; aggressus est. Interea cum regis in se copias aduenire, seq; illi longe imparem esse intelligeret, obmissa castrorum oppugnatione, in Moscoviam se contulit: ubi à Principe honorifice exceptus est. nam Lithvaniem illi parem non habere sciebat. Vnde magnam de eo spem conceperat, se eius consilio, opera, industria, vniuersam Lithvaniem posse occupare. qua spe haud prorsus frustratus est. Nam communicatis cum eo consiliis, Smolenzko insignem Lithvaniæ principatum denuo obsedit, & eam viri huius industria magis quam viribus cepit. Vnus enim Michael, militibus qui in præsidio erant, omnem vrbs de- 20 fendendæ spem, sua præsentia ademittit: eosq; & metu & pollicitationibus, ut castrum proderent, permouit. Quod eo audacius maioreq; studio faciebat, quoniam Basilii, si Michael Smolenzko quacunq; arte potiri posset, se castrum cum prouincia adiacente perpetuo sibi concessurum promiserat. Quibus tamen promissis adeo ille postea non stetit, ut Michaellem de pactione se appellatam, vana tantum spe lætaret, atq; illuderet. Quare vehementer Michael offensus, nōdum abolita è pectore Sigismundi regis memoria, cuius gratiam, opera amicorum quos in eius aula tum haberet, se facile consequi posse sperabat, ex suis quendam sibi fidum ad regem mittit, seque, si quæ grauius in se commisisset, condonaret, rediturum pollicetur. Grata hæc legatio regi fuit: nuncioq; continuo publicæ fidei, quas petebat, 30 literas dari mandauit. Verum cum Michael literis regis non prorsus fideret, quotius redire posset, à Georgio Pisbeck & Ioanne de Rechenberg, equitibus Germanis, quos ea autoritate apud regem, eiusq; consiliarios esse sciebat, ut regem vel inuitum possent ad seruandam fidem cogere, similes literæ efflagitauit, impetravitque. Sed cum eius rei nuncius in Mosci custodias incidisset, captusque esset, re paretacta, Principique celeriter significata, Michael Principis iussu capitur. Eodem tempore nobilis quidam ex Trepkonum familia, adolescens Polonus, à Sigismundo rege ad Michaellem Moscoviam missus erat: qui ut mandata regis commodius exequi posset, perfugam se simulabat. Is quoq; haud meliore fortuna vsus, à Moscis capitur: & cum perfugam se diceret, neque sibi fides adhibere- 40 tur, adeo arcani continens fuit, ut etiam grauius tortus, id non reuelaret. Porro cum Michael captus, in conspectum Principis in Smolenzko adductus fuisset: Perfide, inquit, digna te pro meritis poena afficiam. ad quæ ille: Perfidiæ crimen, quod mihi impingis, non agnosco. nam si tu mihi fidem promissaq; seruasses, fidelissimum me in omnibus seruitorem habuisses. sed cum te eam floceifacere, meq; à te insuper eludi viderem, graue mihi in primis est, ea quæ animo in te conceperam, me exequi non potuisse. mortem ego semper contempsi, quam vel ea causa libenter subibo, ne vultu tuum Tyranne amplius conspiciam. Deinde Principis iussu in magnâ populi frequentiam in Wieszna abductus, ubi supremus belli Præfectus, proiectis in mediū græmbus, quibus vincendus erat, cathenis: Princeps te, 50 inquit Michael maxima (ut scis) dū fideliter seruires, gratia prosequabatur. Postquam autem proditione fortis esse voluisti, hoc te secundum merita tua munere donat. simulq; cū dicto, cathenas illi iniici iubet, qui dum ita spectante multitudine cathenis constringeretur, ad populum conuersus: Ne captiuitatis, inquit, meæ falsa apud vos fama spargatur, quid fecerim, curq; captus sim, paucis aperit: ut vel meo exemplo, qualem Principem habeatis, quidque quisque vestrum de eo spe-

rare debeat, aut possit, intelligatis. Ita orsus, totius sui in Moscoviã itineris rationem, quæque Princeps scriptis literis, addito iuramento, sibi promississet, neq; vlla ex parte promissis steterisset, referebat. Cumque sua de Principe expectatione falsus esset, voluisse denuo in patriam redire: ideo se captum esse, qua iniuria cum præter meritum afficeretur, mortem se non magnopere refugere, præsertim cum sciret, communi lege naturæ omnibus æque moriendum esse. Et cum corpore valido, ingenioque ad omnia vertatili esset, multum etiam valebat consilio, seriis iocosisque rebus æque idoneus, planeque (ut aiunt) omnium horarum vir: qua animi dexteritate multum sibi gratiæ authoritatisq; apud omnes, Germanos præsertim, ubi educatus fuerat, conciliauerat. Tartaros, Alexandro rege imperante, insigni clade prostrigauerat: neque à Witoldi morte, Lithviani tam præclaram à Tartaris victoriam unquam reportarunt. Hunc Germani voce Bohemica, Pan Michael vocabant: qui cum, ut homo Ruthenus Græcorum in fide ritum ab initio, eoque post obmisso, Romanum sequutus fuisset, quo Principis in se irâ indignationemq; leniret mitigaretq; in vinculis denuo Ruthenicum assumpsit. De eius liberatione, nobis in Moscovia existentibus, multi præclari viri, in primis autem Principis coniunx, quæ sibi ex fratre neptis erat, apud Principem laborabat. intercedebat pro eo etiam Cæsar Maximilianus, literasque speciales in priore mea legatione ad Principem nomine suo dederat: quibus tamen usq; adeo nihil effectum est, ut mihi tum nec aditus ad se pateret: imo ne videndi sui copia dabatur. In altera vero legatione, cum forte de liberatione eius tractaretur, sæpius à Moscis interrogabar, an hominem novissem: quibus equidem, quod in rem suam fore putabam, nomen me duntaxat eius aliquando audivisse, respondi. Atq; Michael tum liberatus ac dimissus fuit: cuius neptim Princeps, vivente adhuc priore vxore cum duxisset, tantam spem in eo ponebat, ut filios suos illius virtute à fratrib. in regno tutos fore crederet: tutorem denique filiorum suorum testamento instituerat. Mortuo dein Principe, viduam lasciuientem cū idēdem increparet, proditoris crimine ab ea insimulatus, captusq; infelix moritur. Quare patrata, non longe post, ipsam quoq; ita sævientem, veneno sublatam: adulterū vero Ovvizina dictum, in partes laniatum ac dissectum aiunt.

Wolinia, inter Lithvaniæ principatus, gentem bellicosorem habet.

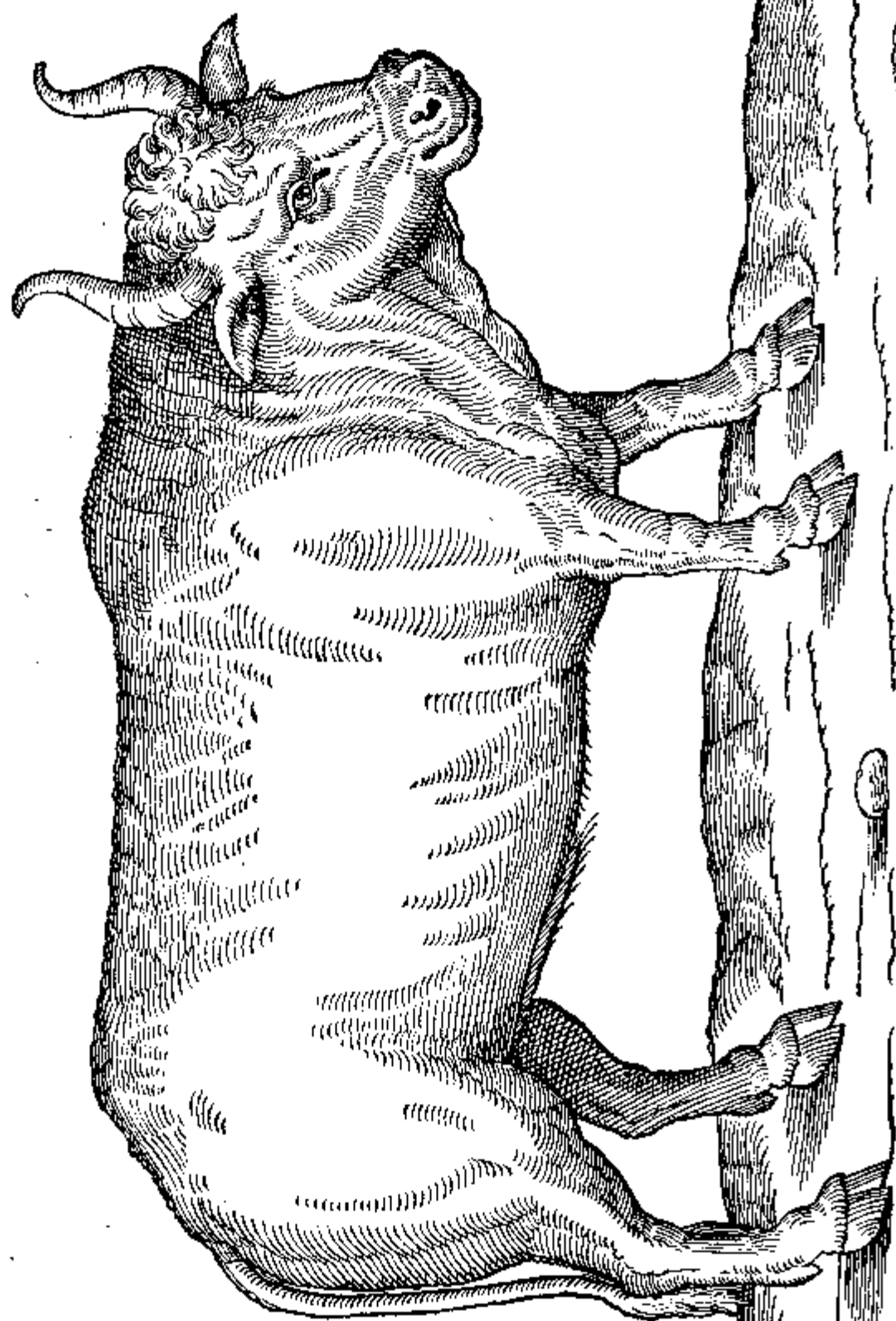
Lithvania admodum syluosa est. paludes ingētes, & multos fluuios habet: quorum alii, ut B. Prepetz, Thur & Beresina, Orientem versus Borysthenem illabuntur. alii vero, ut Boh, Cronon, & Natevv, Septentrionem versus decurrūt. Cœlum inclemens, animalia omnis generis parua habet: frumento quidem abundat, sed seges raro ad maturitatem peruenit. Gens misera, & graui seruitute oppressa. Nam ut quisq; famulorum caterua stipatus, domum coloni alicuius ingreditur, impune quiduis facere, res ad vitæ vsum necessarias rapere, absumere, crudeliter etiam colonum verberare licet. Colonis quauis de causa ad dominos suos absq; muneribus aditus non patet. quod si etiam admittatur, ad Officiales & Præfectos relegantur: qui nisi muneribus accipiant, nihil boni decernunt, cōstituuntue. Neq; vero hæc solum tenuium ratio est, sed etiam nobilium, si à procerib. impetrare quippiam volunt. Audiui à quodam primario Officiario apud Regem Iuniorē, qui dixit, Vnumquodq; verbum in Lithvania aurum esse. Regi quotannis imperatam pecuniam pro defendendis regni finibus pendunt. Dominis, præter cœsum, hebdomadatim sex dies laborare. Parocho deniq; ducta, vel mortua vxore, liberis similiter natis, aut vita defunctis, eo quo cōsentitur tempore, certā numerare pecuniam coguntur. Tam dura porro seruitute à Witoldi tēpore in hunc usque diem detinentur, ut si quis forte capite damnatus fuerit, de se ipso, iubente domino, supplicium sumere, suisque manibus se suspendere cogatur. quod si forte facere recusauerit, tum crudeliter cæsus, atque immaniter excarnificatus, nihilominus suspenditur. Hac seueritate effectum est, ut si Iudex aut Præfectus in re præsentī constitutus, reo moram forte neccenti, minatus fuerit, aut solummodo dixerit, Festina, dominus irascitur: tum miser grauissima verbera extimescens, laqueo vitam finit.

Feras habet Lithvvania, præter eas quæ in Germania reperiuntur, Bisontes, Vros, Alces, quos alii onagros vocant, equos sylvestres. Bisontem Lithvvanî lîh
 gua patria vocant Suber: Germani improprie Aurox, vel vrox: quod nominis
 vro convenit, qui plane bouinam formam habet, cum bisontes specie sint dissi-
 milima. Iubari enim sunt bisontes, & villosi secundum collum & armos, bar-
 ba quadam à mento propendente, pilis muscum redolentibus, capite breui,
 oculis grandioribus, & torvis, quasi ardentibus, fronte lata: cornibus plerunque
 sic diductis & porrectis, ut intervallum eorum tres homines bene corpulentos
 insidentes capere possit: cuius rei periculum factum perhibetur à rege Poloniæ
 Sigismundo, huius qui nunc regnat Sigismundi Augusti patre, quem bene habi-
 to & firmo corpore fuisse scimus, duobus aliis se non minoribus sibi adiunctis.
 Tergum ipsum cum gibbo quodam attollitur, & priore & posteriore corporis parte
 demissiore. Qui ventatur bisontes, eos magna vi, agilitate & solertia præditos esse
 oportet. Deligitur locus venatui idoneus, in quo sint arbores iustis diremptæ spa-
 ciis, truncis nec crassis nimis, ut facile circumiri possint: nec parvis, ut ad tegendû
 hominem sufficiant. Ad hâs arbores singuli venatores disponuntur, atque ubi
 canibus persequentibus exagitarus bisons eum in locum propellitur, qui primus
 ex venatoribus, sese profert, in eum magno impetu fertur. At is obiectu arboris
 sese ruetur, & qua potest percutit venabulo feram: quæ ne sæpius quidem ista ca-
 dit, sed incensa magis ac magis rabie, non tantum cornua, sed etiam linguam vi-
 brat: quam ita scabram & asperam habet, ut venatorem solo vestis eius tactu
 comprehendat & attrahat: nec ante relinquat, quam occidat. Quod si quis for-
 te circumcursitando & feriendo delassatus respirare cupit, is feræ obicit pileum
 rubrum, in quem & pedibus & cornibus sævit. Si vero alteri in idem certamen
 non confecta fera descendere libet, ut fieri necesse est, si salvi illinc abire velint: is
 eam facile in se prouocat, si vel semel sono barbaro Lululu succlamant.

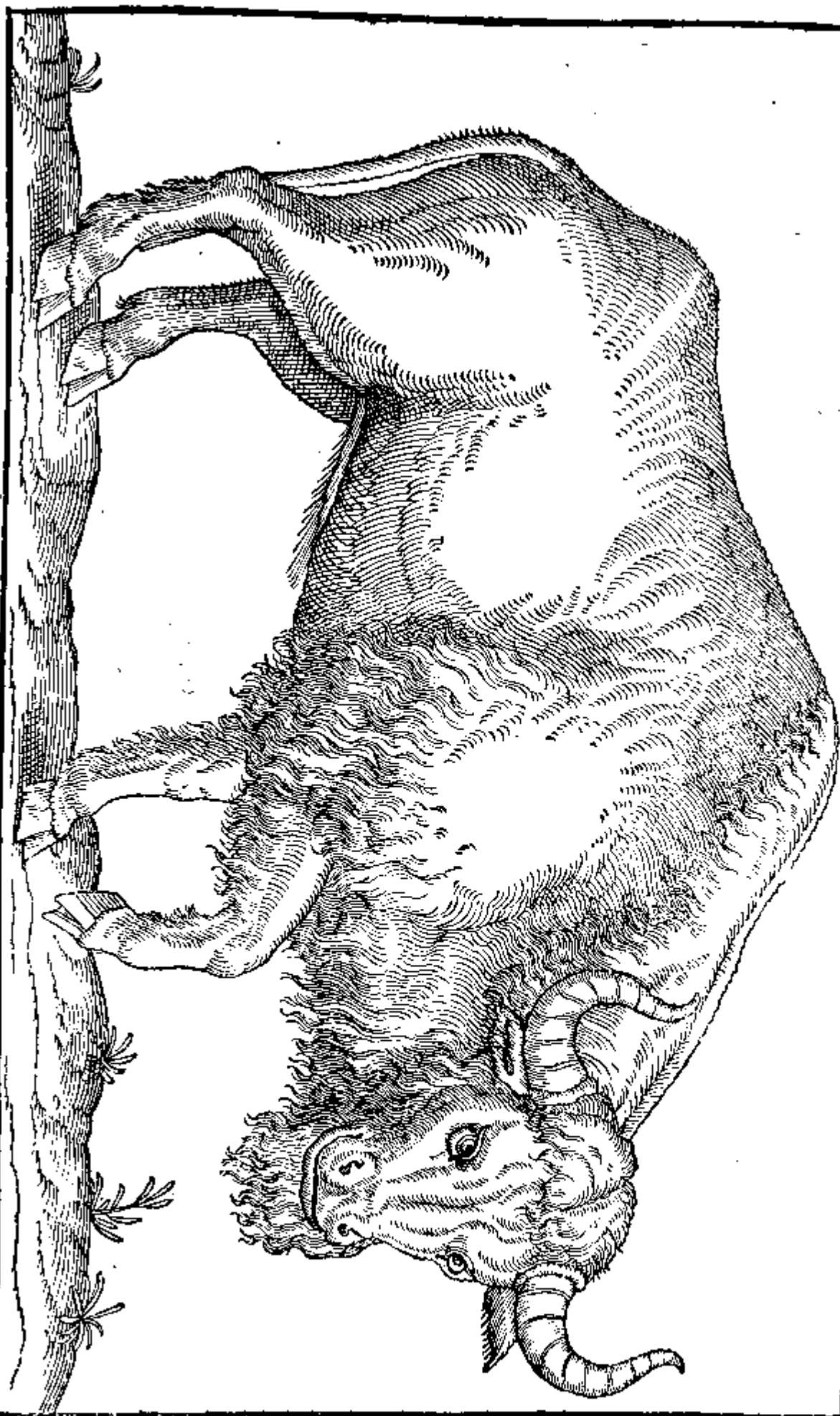
Vros sola Masovia Lithvvanix contermina habet: quos ibi patrio nomi-
 ne Thur vocant, nos Germani proprie Vrox dicimus. Sunt enim vere boues syl-
 vestres, nihil à domesticis bobus distantes, nisi quod omnes nigri sunt, & ductû
 quendam instar lineæ ex albo mixtum per dorsum habent. Non est magna ho-
 rum copia: suntque pagi certi, quibus cura & custodia eorum incumbit: nec fere
 aliter quam in viuariis quibusdam seruantur. Miscentur vaccis domesticis, sed
 non sine nota. Nam in armentum postea, perinde atque infames, à ceteris vris non
 admittuntur: & qui ex eiusmodi mixtione nascuntur vituli, nō sunt vitales. Sigis-
 mundus Augustus rex mihi apud se oratori donavit exenteratum vnum, quem
 venatores eiectione de armento semiuivum confecerant: recisa tamen pelle, quæ
 frontem regit. quod non temere factum esse credidi: quanquā cur id fieri sole-
 ret, per incogitantiam quandam non sum percontatus. Hoc certum est, in precio
 haberi cingulos ex vri corio factos, & persuasum est vulgo, horum præcinctu par-
 tum promoueri. Atque hoc nomine regina Bona, Sigismundi Augusti mater,
 duos hoc genus cingulos mihi dono dedit: quorum alterum serenissima Domi-
 na mea Romanorum Regina, sibi à me donatum, clementi animo accepit.

Quæ fera Lithvvanis sua lingua Lofs est, eam Germani Ellend, quidam La-
 tine Alcen vocant: Poloni volunt onagrum, hoc est asinum agrestem esse, non
 respondente forma. Sectas enim ungulas habet: quanquam & quæ solidas ha-
 berent, repertæ sint. sed id perrarum est. Animal est altius ceruo, auribus & nari-
 bus prominulis, cornibus à ceruo non nihil diuersis, colore item magis ad albedi-
 nem tendente. Cursus est velocissimi: non quo cetera animalia modo,
 sed gradarii instar. Ungulæ, tanquam amuletum, contra
 morbum caducum gestari
 solent.

VRVS SVM, POLONIS TVR, GERMANIS AVROX:
IGNARI BISONTIS NOMEN DEDERANT.

BISONS SVM, POLONIS SVBER, GERMANIS BISON T:
IGNARI, VRI NOMEN DEDERANT.

In desertis campis circa Borysthenem, Tanaim & Rha, est ovis sylvestris, quam Poloni Solhac, Mosci Seigack appellant, magnitudinis capreolæ, brevioribus tamen pedibus: cornua in altum porrecta, quibusdam circulis notata, ex quibus Mosci manubria culrellorum transparentia faciunt: velocissimi cursus, & altissimorum saltuum.

Samogithia proxima Lithvvaniz est prouincia, in Septentrionem ad mare Baltheum, quæ Prussiam quatuor miliarium Germanicorum spacio à Livonia diuidit: nullo oppido, aut castro munito insignis. huic ex Lithvvania à Principe Præfectus, quem sua lingua Starosta, quasi seniore appellat, præficitur. neque temere is, nisi grauissimas ob causas, officio mouetur: sed quoad viuit, perpetuo manet. Episcopum habet Romano Pontifici subiectum. In Samogithia hoc in primis admirandum occurrit, quod cum eius regionis homines procera ut plurimum statuta sint, filios tamen alios corporis magnitudine excellentes, alios perpusillos, ac plane nanos, veluti vicissitudine quadam, procreare solent. Samogithæ vestitu vili, eoque ut plurimum cinericio vtuntur. In humilibus casis, iisque oblongioribus vitam ducunt, in quibus ignis in medio conseruatur: ad quem cum patet familias sedet, iumenta, totamque domus suæ supellectilem cernit. Solent enim sub eodem, quo ipsi habitant, tecto, sine vilo interstitio pecora habere. Maiores vrorum cornibus pro poculis etiam vtuntur. Audaces sunt homines, & ad bellum prompti: loriceis, aliisque plurimis armis, præcipue autem cuspede, & eo breuiore, venatorum more, in bello vtuntur. Equos adeo paruos habent: ut vix credibile sit, ad tantos labores eos sufficere posse: quibus foris in bello, domique in colendis agris vtuntur. Terram non ferro, sed ligno proscindunt: quod eo magis mirandum, cum terra eorum tenax, & non arenosa sit, quaque pinus nunquam crescit. Araturi ligna complura, quibus terram subigunt, locoque vomeris vtuntur, secum portare solent: scilicet, ut vno fracto, aliud atque aliud, ne quid in mora sit, in promptu habeant. Quidam ex prouinciæ præfectis, quo prouinciales grauiore labore leuaret, multos ferreos vomeres adferri fecerat. Cum autem eo, sequentibusque aliquot annis, segetes aliqua cæli intemperie expectationi agricolarum non responderent, vulgusque agrorum suorum sterilitatem ferreo vomeri adscriberet, nec aliud quicquam in causa esse putaret, Præfectus veritus seditionem amoto ferro, suo eos more agros colere permisit. Prouincia hæc nemoribus, syluisque abundat, in quibus horrendæ quandoque visiones fieri solent. Sunt etiamnum illie idololatrz complures, qui serpentes quosdam quatuor breuib, lacertarum instar, pedibus, nigro obæsoq; corpore, trium palmarum longitudinem non excedentes, Givvoites dictos, tanquam penates domi suæ nutriunt: eosque lustrata domo statis diebus ad appositum cibum prorepentes, cum tota familia, quoad saturati in locum suum reuertantur, timore quodam venerantur. Quod si aduersi quid illis accideret, serpentem Deum domesticum male acceptum ac saturatum esse credunt. Cum priori ex Moscovia itinere rediens, in Troki venissem, referebat hospes meus, ad quem forte diuenteram, se eodem quo ibi eram anno, ab eiusmodi quodam serpētis cultore aliquot alucaria apum emisse: quem cum oratione sua ad verum Christi cultum adduxisset, utq; serpentem quem colebat occideret, persuasisset, aliquanto post cum ad visendas apes suas eo reuersus fuisset, hominem facie deformatum, ore aurium tenus miserabilem in modum diducto offendit. Tanti mali causam interrogatus, respondit, se, quod serpenti deo suo manus nepharias iniiecisset, ad piaculum expiandum, luendamq; poenam, hac calamitate puniri: multa que grauiora, si ad priores ritus suos non rediret, cum pati oportere. Hæc quamuis non in Samogithia, sed in Lithvvania sunt acta, pro exemplo tamen adduxi. Mel nusquam melius, nobiliusue, quodq; minus ceræ habeat, albumq; sit, quam in Samogithia reperiri aiunt.

Mare quod Samogithiam alluit, quodq; Baltheum, quidam Germanicum, alii Prutenicum, nonnulli Veneticum: Germani vero alludentes Baltheo, Peks appellant. Sinus proprie dicitur. interluit namque Cimbricam Chersonesum, quam hodie Yuchtland, & Sunder Yuchtland Germani: Latini vero, nomine inde

inde pariter sumpto, Luciam vocant. Alluit & Germaniam, quam Bassam dicunt, incipiendo ab Holsatia, quæ Cimbricam contingit: dein Lubicensem terram, item Vismariam, & Rostok, Magno Polensium Ducum ciuitates, torumque Pomoraniz tractum, id quod nomen eius loci indicat. Pomoriz enim Slavonica lingua idem est, ac si diceret, iuxta mare, seu maritimum. Inde Prussiam, cuius metropolis est Gdanum, quod & Gedanum & Dâtiscum appellatur, alluit. Porro Ducis Prussiz sedes est, quam Germani Regium montem appellant. Eo loci certo anni tempore, succinum mari innatâs, magno hominum periculo, propter subitum maris accessum & recessum aliquando, piscatur. Samogithiam vix 111. miliaribus contingit atque longo tandem tractu Livoniam, & eam partem quam vulgo Khurland, Curetos absque dubio vocant, & regiones quæ Mosco subsunt: Winlandiam denique, quæ Svvetensium ditionis est, vnde etiam Venedicû nomen originem duxisse arbitratur, circumluit. Ab altera autem parte Svvetiâ contingit. Totum autem Daniz regnum, quod insulis maxime constat, in hoc sinu continetur: exceptis Lucia & Scandia, quæ continenti adherent. Gotlandia quoque insula regno Daniz subiecta, in hoc sinu est: ex qua plerique Gotthos prodisse putabant: cum tamen longe angustior sit, quam quæ tantam hominum multitudinem capere potuisset. Præterea si Gotthi ex Scandia progressi fuissent, ex Gotlandia in Svvetiam, & iterum reflexo per Scandiam itinere (quod rationi minime consentaneum est) oportuisset eos reuerti. In Gothia insula adhuc Wiisbi ciuitatis ruinæ extant, in qua omnium illac præternauigantium lites ac controuersiz cognoscebantur, ac constituebantur: eo etiam ex longinquis illis maritimis locis causæ ac negotia deferbantur, prouocabanturque.

Livonia prouincia in longitudine secundum mare protenditur. Huius metropolis est Riga, cui Teutonici ordinis magister præest. In ea præter Rigensem archiepiscopum, Riualiensis & Ossiliensis episcopi sunt. Oppida habet complura: præcipue autem ciuitatem Rigam ad fluuium Dvvinâ, non longe ab ostiis: item Revvaliam & Derbtenn ciuitates. Revvaliam Rutheni Rolivvan: Derbt vero Iuriouvgorod appellant. Riga nomen suum vtraque lingua retinet. Fluuios navigabiles, Rubonem & Nervvam habet. Huius prouinciz princeps, fratres ordinis, quorum primi Commendatores vocantur, item proceres & ciues, Germani fere omnes sunt. Plebs ut tribus fere linguis vitur, ita in tres ordines seu tribus est diuisa. In Livoniam ex Germaniz principatibus, Iuliacensi, Geldrêsi, & Monasteriensi, quotannis noui & seruitores & milites deducuntur, quorum pars in demortuorum, alii in eorum locum qui defuncti annuo officio, quasi manumissi in patriam redeunt, succedunt. Insigni equorum copia adeo abundant, firmique sunt, ut hætenus tam regis Poloniz, quam magni Ducis Moscoviz hostiles & frequentes in agros eorum incursiones fortiter sustinuerint, seque strenue defenderint.

Anno Domini 1502. mense Septembri, Alexander Poloniz rex, magnusque Lithvvaniz Dux, Magistrum Livvoniensem Waltherum à Pletenberg, pactionibus quibusdam induxit, ut ipse instructo exercitu Moscoviz Ducis prouincias aggrediretur: pollicitus, ubi is hostilem terram attigisset, cum magno se exercitu affuturum. Sed enim Rex cum ad constitutum tempus, sicuti receperat, non venisset, Mosci quoque cognito hostium aduentu, ingenti multitudine magistro occurrissent, isque cum se desertum videret, neque sine summa turpitudine periculoque retrocedere posset, suos primum pro tempore paucis adhortatus, mox exoneratis tormentis, strenue hostem aggreditur: primoque impetu Ruthenos dissipat, atque in fugam cõuertit. Cum autem pro numero hostium pauciores essent victores, grauioreque armatura præpediti, hostem longius persequi non possent: Mosci re cognita recuperatis animis, denuo in ordines redeunt, atque Pletenbergii pediatum, qui circiter mille quingenti instructa phalange hosti se opposuerunt, aggressi strenue cædunt. In ea pugna Præfectus Matthæus Pernauer, cum fratre Henrico, & vexillifero Conrado Schvartz, periit. Huius vexilliferi egregium facinus memoratur. nam cum hostium telis obrutus, confectusque diutius

stare non posset, priusquam occumberet, alta voce virum aliquem fortem, qui vexillum à se reciperet, inclamabat. ad cuius vocem Lucas Hamersteter, qui se ex Braunsvicensibus ducibus, illegitimo tamen thoro, oriundum gloriaretur, illico accurrens, vexillum ex moribundi manibus capere nitebatur. quem Conradus, siue quod suspectam haberet illius fidem, siue quod tanto honore indignum esse arbitraretur, tradere recusavit. Cuius iniuriæ Lucas impatiens, educto gladio manum Conradi cum vexillo amputat. Conradus nihilominus vexillum altera manu & dentibus mordicus apprehendens, tener, laceratque. Lucas vexilli fragmentis arreptis, proditisque peditum copiis, ad Ruthenos deficit. Huius defectione factum est, ut quadringenti fere pedites ab hostibus misere truci-
darentur: reliqua turba cum equitatu, seruatim ordinibus, ad suos incolumes rediere. Huius cladis autor Lucas, postea à Moscis captus, atque in Moscoviam missus, in aula principis aliquandiu honesto loco fuit. Verum is acceptæ à Moscis iniuriæ impatiens, ex Moscovia clam ad Christiernum Daniæ regem postea profugit, à quo tormentis præficitur. Cum autem pedites aliqui, qui ex ea clade evaserant, in Daniam elapsi, illius prodicionem Regi indicassent, nec cum eo vna militare vellent, rex Christiernus eum in Stockholm misit: mutatoque post regni statu, Iostericus, alias Gustavus Svvetiæ rex, recuperata Stockholm, Lucā ibi inuentum, numero familiarium suorum adscribit, & Wiburg oppido præficit: ubi cum nescio cuius criminis se insinulari cerneret, veritus grauiora, denuo
in Moscoviam se recepit: ubi ego illum honorifice vestitum, inter Principis stipendiarios vidi.

Svvetia imperio Mosci contermina, Nortvvegiæ & Scandiæ non secus coniuncta est, atque Italia Neapolitano regno & Pedemonti: marique Baltheo, dein Oceano, & eo quod nunc Glaciale appellamus, circumquaque fere alluitur. Svvetia, cuius regia Holmia, quam incolæ Stockholm, Rutheni Stocolna appellant, amplissimum regnum, multas & varias nationes complectitur: inter quas virtute bellica celebres Gotthi, qui in Ostrogothos, id est orientales: & Vestrogothos, id est occidentales Gothos, pro regionum quas incolant situ, diuisi: indeque progressi, toti orbi, ut plerique scriptores memoriz prodiderunt, terrori
fuere.

Nortvvegia, quam quidam Nortvvagiam appellant, longo tractu Svvetiæ adiacet, marique alluitur. Atque ut hæc à Sud, id est Meridie: ita illa à Nort, id est Septentrione, ad quem sita est, nomen accepit. Germani enim quatuor orbis plagis vernacula nomina indidere, provinciasque his adiacentes inde denominauere. Ost enim, Orientem significat: unde Austria, quam Germani proprie exprimunt, Osterreich. West, Occidentem: à quo Westualia, ita à Sud, & Nort, ut dictum est, Svvetia & Nortvvegia.

Scandia vero non est insula, sed continens, Svvetiæ regni pars, quæ longo tractu Gothos contingit, & cuius nunc bonam partem rex Daniæ possidet. Ceterum cum eam, harum rerum Scriptores, maiorem ipsa Svvetia fecerint, ex eaque Gothos & Longobardos progressos fuisse retulerint: videntur, mea quidem sententia, hæc tria regna veluti integrum quoddam corpus, Scandiæ duntaxat nomine comprehendisse: quia cum illa terræ pars inter mare Baltheum, quod Fianlandiam alluit, & Glaciale mare, incognita fuit: quæque adhuc propter tot paludes, innumeros fluuios & intemperiem cœli inculta, atque parum cognita est. Quæ res fecit, ut plerique hanc immensæ magnitudinis insulam, vno Scâdiæ nomine appellarent.

De Corela supra dictum est, eam & regi Svvetiæ, & principi Moscoviæ, quod ditioni vtriusque Principis interposita est, tributariam esse. eaque re vterque suam esse gloriatur: cuius fines ad mare Glaciale usque protenduntur. Ceterum cum de Glaciali mari varia multaque à plerisque scriptoribus tradantur, haud abs te fore visum est, si illius maris navigationem paucis subiungam.

Glaciale.

Quo tempore Serenissimi Principis mei Oratorem apud magnum Ducem Moscoviz agebam, aderat forte Gregorius Istoma, Principis illius interpres, homo industrius, qui apud Ioannem Daniz regem, linguam Latinam didicerat. is anno Domini 1496. à suo Principe cum magistro David natione Scoto, regis Daniz tunc Oratore, quem ego quoq; priori legatione illic cognoui, ad regem Daniz missus, totius itineris sui rationem nobis compendio retulit: quod cū nobis in tanta locorum difficultate arduum & nimis laboriosum videretur, pau-
cis, sicuti ab eo accepi, describere volui. Principio dicebat, se cum David iam dicto oratore, à Principe suo dimissos, Novvogardiam magnam peruenisse. Cum autem eo tempore regnum Svvetiz à rege Daniz defecisset, ad hæc Moscus cum Svvetensibus dissideret, atq; adeo commune & cōsuetum iter illi propter tumultus bellicos tenere non possent, aliud iter longius quidem, ac tutius ingressos fuisse: ac primū quidem ex Novvogardia ad ostia Dvvinæ ac Potivvlo, difficili admodum itinere peruenisse. Dicebat autem iter hoc, quod ob molestias & labores nunquam satis detestari poterat, esse spacio trecentorum mil. Conscens deniq; in Dvvinæ ostiis quatuor nauculis, littus Oceani dextrum se nauigando tenuisse, ibiq; montes altos & asperos vidisse: tandem confectis xvi. mil. sinuq; quodam traiecto, littus sinistrum adnauigasse. atque mari amplo à dextris relicto, quod à Petzora fluuio, quemadmodum & adiacentes montes, nomen habet, ad Finlappiz populos peruenisse: quieti humilibus in casis passim secundum mare habitent, ferinamq; propemodum vitam ducant, feris tamen Lappis sunt mansuetiores. Eos Mosco vestigales esse dicebat. Relicta postea Lapporum terra, ac octuaginta mil. nauigatione confecta, Nortpoden regionem, regi Svvetiz subiectam, attigisse. Hanc Rutheni Kaienska Sémła, populos vero Kayeni appellant. inde emenso ac superato littore flexuoso, quod in dextrū protendebatur, ad promontoriū quoddam, quod Sanctum Nasum appellant, se peruenisse dicebat. Est autē Sanctus Nasus, saxum ingens, ad nasi similitudinē in mare prominēs: sub quo an-
trū vorticofum conspicitur, quod singulis sex horis mare absorbet, ac alternatim magno sonitu reddit euomitq; eiusmodi voraginē. Alii umbilicū maris, alii Charibdim dixerunt. Tātam autē huius gurgitis vim esse, ut naues aliasq; in propinquo res attraheret, inuolueret atq; absorberet: neq; se vnquam in maiori periculo fuisse aiebat. Nam gurgite subito ac violenter nauem, qua vehebantur, ad se attrahēte, vix magno labore renitentibus remis sese euasisse. Superato S. Naso, ad quendam montem saxosum, quem circumire oportebat, peruenisse: vbi cum ventis reflantibus aliquot diebus detinerentur, nauta, Saxum (inquit) hoc quod cernitis, Semes appellant: quod nisi munere aliquo à nobis placatum fuerit, haud facile præteribimus. quem Istoma, ob vanam superstitionem se increpasse aiebat.
increpatus nauta subtrixit, totoque illic quattriduo vi tempestatis retentos, ventis postea quiescentibus, soluisse. Cumque secundo iam flatu vehererentur, nauculorum dixisse: Vos admonitionem meam de placando Semes saxo, tanquam vanam superstitionem irridebatis: at nisi ego noctu clam ascenso scopulo, Semes placassem, nequaquam transitus nobis concessus fuisset. Interrogatus, quid Semi obrulisset: auenę farinam butyro permixtam, super lapidem quem prominere vidimus, se fudisse dicebat. Postea cum ira nauigarent, aliud ingens promontorium, Motka nomine, ad peninsulę speciē ipsis occurrisset: in cuius extremitate Barthus castrum, quod præsidialem domum significat, esset. Habent enim ibi reges Nordvvegiz, ad defendendos fines, militare præsidium. Tantam autem eius promontorii longitudinem in mare esse dicebat, ut vix octo diebus circumiri posset. qua mora ne impedirentur, & nauculas & sarcinulas per Isthmum dimidii miliaris interuallo, magno labore humeris traduxerunt. Dein in Dikilopporum, qui feri Loppi sunt, regionem, ad locum Dront nomine, qui ducentis à Dvvinā in Septentrionem miliaribus abest, nauigasse. atque eo usq; Moscoviz Principem, ut ipsi narrant, tributa exigere solere. Relictis porro ibi scaphis,

reliquum itineris tetra trahis confecisse. Referebat præterea, ceruorum ibi greges, ut apud nos bouum, esse, qui Nordvvegorum lingua Rhen vocantur, nostratibusque ceruis aliquanto maiores sunt quibus Loppi vice iumentorum utantur, hoc modo. Vehiculo in scaphæ piscatoriæ formam facto, ceruos iungunt: in quo homo, ne citato ceruorum cursu excidat, pedibus alligatur. Lorum, quo ceruorum cursum moderatur, sinistra: dextra vero manu baculum tenet, quo vehiculi, si forte in aliquam partem plus æquo vergeret, casum sustineat: atque eo vehendi genere viginti miliaria se vno die confecisse, ceruumque tandem dimisisse: quem ad dominum suum stabulaque consueta sponte rediisse, dicebat. Eo tandem itinere confecto, ad Berges ciuitatem Nordvvegicæ, recta in Septentrionem inter montes positam, indeque equitatione in Daniam peruenisse. Ceterum apud Dront & Berges in solstitio æstiuo, dies viginti duarum horarum esse dicitur. Blasius alter Principis interpres, qui paucos ante annos à Principe suo ad Cæsarem in Hispaniam missus fuerat, diuersam, magisque compendariam itineris sui rationem nobis exposuit. Dicebat enim, cum ad Ioannem regem Danicæ missus fuisset ex Moscovia, Rostov vsque pedes venisse: conscensique nauibus Pereaslav, à Pereaslav per Wolgam in Caltromov: indeque septem versus terrestri itinere ad fluuiolum quendam se peruenisse, per quem cum in Wolochdam primum, Suchanam deinde, & Dvvinam, ad Berges vsque Norvvegicæ urbem nauigasset, omniaque pericula & labores quos Isthoma supra retulit, nauigando superasset, recta tandem Hafniam Danicæ metropolim, quæ Germanis Koppenhagen dicitur, peruenisse. In reditu uterque se per Livvoniæ in Moscoviam reuersos fuisse, illudque iter annuo spacio confecisse dicebat. quamvis alter, Gregorius Isthoma, se media huius temporis parte tempestatibus in plerisque locis detentum & remoratum fuisse aiebat. Uterque tamen constanter affirmabat, se mille & septingenta versus, hoc est 340. miliaria hoc itinere peragrasse. Demetrius item ille, qui nouissime apud summum Pontificem Romæ Oratorem egit, ex cuius etiam relatione Paulus Iouius Moscoviam suam descripsit, perque hoc ipsum iter in Nordvvegiam & Daniam missus venerat, omnia supra dicta ita se habere confirmavit. Ceterum hi omnes, de congelato seu glaciali mari à me interrogati, nihil aliud responderunt, quàm se in maritimis locis plurimos & maximos fluuios, quorum vehemēti & copioso in fluxu maria longis spatiis ab ipsis littoribus propelluntur, vidisse, eosque ab ipsis littoribus per certa spacia vna cum mari congelari: uti fit in Livvonia, aliisque Syveticæ partibus. quamvis enim concurrentium ventorum impetu glaciēs in mari frangatur, in fluminibus tamen raro, vel nunquam, nisi inundatio aliqua superueniat, glaciēs tum congestæ eleuatur, aut frangitur. nam glaciērum frusta, fluuiorum vi in mare delata, per totum fere annum supernatant: adeoque frigoris vehementia denuo concresecunt, ut aliquando plurium annorum glaciē in vnum conererant, ibi cernere liceat. id quod ex frustis, quæ à ventis in littus propelluntur, facile cognoscitur. Equidem & Baltheum mare in plurimis locis & sæpius congelari, à fide dignis audiui. Dicebant, etiam in ea regione, quæ à feris Loppis habitatur, Solem æstiuo solstitio quadraginta diebus non occidere: tribus tamen noctis horis corpus solis caligine quadam obductum, ut radii illius non appareant, videri, tantumque luminis nihilominus præbere, ut nemo à labore suo tenebris excludatur. Mosci iactant, se ex illis fere Loppis habere vectigal. quod etsi verisimile non sit, mirum tamen non est, cum alios vicinos ab ipsis vectigal exigentes non habeant. Tributi autem loco pelles & pisces, cum aliud non habeant, pendunt. Persoluto autem annuo tributo, nemini se quicquam debere, sui que se iuris esse gloriantur. Loppi quamvis pane, sale, aliisque gulæ irramentis careant, solisque piscibus & feris utantur, multum tamen proni in libidinem esse perhibentur. Sagittarii porro petitiissimi omnes, adeo ut si quas nobiliores in venatione feras nascantur, eas, quo pelle integra & immaculata poriantur, missa in proboscidem sagitta interficiunt. Mercatores, aliosque hospites peregrinos, domi cum vxore, venatum cunctes relinquunt, reuersi, si vxorem hospitis consuetudine lætam ac solito hilariorem reperiant, munere aliquo hunc donant:

donant: sin minus, turpiter expellunt. Iam consuetudine hominum externorum, qui quæstus gratia eo commean, innatam feritatem deponere, ac inasuetiores fieri incipiunt. Mercatores libenter admittunt, à quibus ex crasso panno vestes, item secures, acus, coclearia, cultri, pocula, farina, olla, idque genus alia ipsis afferuntur: ita ut coctis iam cibis vescantur, humanioresq; mores induerint. Vestibus, quas ipsi ex diuersis ferarum pellibus consuunt, vtuntur, eoque habitu in Moscoviam aliquando veniunt: paucissimi tamen caligis, ac pileis, ex pelle ceruina confectis, vtuntur. Nullus illis aureæ & argenteæ monete vsus, sola rerum permutatione contentis: & cum aliorum idiomata non calleant, apud exteros muti prope-
 10 modum esse videtur. Tuguriola sua corticibus arborum tegunt: & nusquam certas sedes habent, sed absumptis vno loco feris ac piscibus, alio migrant. Narrabāt etiam prædicti Moscoviæ Principis Oratores, se in eisdem partibus Altissimos montes ad Ætiæ similitudinem flammæ semper eructantes vidisse: & in ipsa Nordvvegia multos montes perpetua conflagratione contruisse. Quare adducti quidam, purgatorium ignem ibi esse fabulantur. de quibus montibus, dum legatione apud Christiernam Danorum regem fungeret, eadem fere ab Nordvvegiæ Præfectis, qui tum forte aderant, accepi. Circa ostia Petzoræ fluuii, quæ sunt de-
 xtrorsum ab ostiis Dyvinæ, varia magnæque in Oceano dicuntur esse animalia. Inter alia autem, animal quoddam magnitudine bouis, quod accolæ mors appel-
 10 lant. Breues huic, instar castorum, sunt pedes: pectore pro reliqui corporis sui proportionem aliquanto altiore, latioreque, dentibus superioribus duobus in longum prominentibus. Hoc animal sobolis ac quietis causa, cum sui generis animalibus, Oceano relicto, gregatim montes petit: vbi antequam somno, quo natura profundiore opprimitur, se dederit, vigilem, gruum instar, ex suo numero constituit: qui si obdormiscat, aut forte à venatore occidatur, reliqua tum facile capi possunt: sin mugitu, ut solet, signum dederit, mox reliquus grex excitatus, posterioribus pedibus dentibus admotis, summa celeritate, tãquam vehiculo per mœ-
 tem delapsi, in Oceanum se præcipitant: vbi in supernatantibus glacierum frustis pro tempore etiam quiescere solent: Ea animalia venatores, solos propter dentes
 30 insectantur: ex quibus Mosci, Tartari, & in primis Turci, gladiorum & pugionū manubria affabre faciunt: hisq; pro ornamento magis, quam ut grauioribus ictus (ut quidam fabulatus est) incutiant, vtuntur. Porro apud Turcos, Moscos & Tartaros hi dentes pondere veneunt, pisciumq; dentes vocantur.

Mare Glaciale ultra Dyvinam, ad Petschora, & Obi ostia vsque, longe lateq; protenditur. ultra quæ Engronelandi regionem esse aiunt. Eam cū ob altos montes, qui perpetuis niuibz obsiti rigent, tum perpetuam glaciem mari innatantem (quæ nauigationem impediatur, periculosamq; faciat) à cōuersatione seu commercio nostrorum hominum seiunctam, atq; ideo incognitam esse audio.

D E M O D O E X C I P I E N D I E T
tractandi Oratores.

40 **O** Rator in Moscoviam proficiscens, eiusq; limitibus appropinquans, nunciū ad proximam ciuitatem mittit, qui eius ciuitatis Præfecto indicet, se Oratorē talis Domini, limites Principis ingressurum. Mox Præfectus, non solum à quo Principe mittatur, sed cuius etiam conditionis, dignitatisue sit ipse Orator, item quotus veniat, diligenter inquirat: quibus cognitis, aliquem cum comitatu, habitatam Principis à quo mittatur, dignitate, quam Oratoris ratione, ad excipiendū & deducendum Oratorem mittit. Interim etiam magno Duci, vnde & à quo veniat, continuo significat. Missus, ex itinere pariter aliquem ex suis præmittit, qui
 50 Oratori significet, Magnum hominem aduenire, qui eum certo loco (locum designans) excepturus sit. Porro Magni hominis titulo propterea vtuntur, quod illud prædicatum Magnus, tribuitur omnibus excellentioribus personis. neque enim quenquam strenuum, aut nobilem, aut Baronem, illustrem aut magnificum vocant, aut alio denique id genus titulo ornant. Cæterum in congressu, missus ille adeo non cedit loco, ut niuem hyberno tempore, vbi subsistit, verrere; seu terere

ita iubeat, quo Orator præterire queat, ipse interim via trita, seu publica nō cedit. Præterea in congressu & hoc obseruare solent. mittunt nuncium ad Oratorem, qui eum admonet, ut ex equo aut vehiculo descendat: si autem aliquis aut lassitudinem, aut ægritudinem causatus fuerit, tū respondent: quod nec profectre, nec audire verba Domini, nisi stando liceat. Imo missus diligenter cauet, ne prior ex equo aut vehiculo descendat, ne videatur hac re derogare domino suo. quin ubi Oratorem ex equo descendere animaduertit, tum primum & ipse descendit.

In priore mea legatione nunciabam occurrenti extra Moscoviam, me festum esse de via, & ut in equis expediremus expedienda. At sibi id faciendū (repetita priore causa) nequaquā videbatur. Interpretes & alii iam descenderant, mo-¹⁰ nentes me, ut & ego descenderē. Quibus respondebam, quamprimum Moscus descendet, me quoq; descensurū. Equidem cum viderem ipsos eam rem tanti facere, deesse ipse quoq; Domino meo, eiusq; minuere authoritatem, pariter nolui. Sed enim prior descendere cum renueret, illaq; superbia aliquantisper protraheretur, finem facere volens, moui pedem ex subitice ephippiatio, tanquam descensurus, quare animaduersa, missus continuo ex equo descendit: ego vero lente me ex equo detuli, ita ut illum à me illusum esse pœnituerit.

Sub hæc accedēs, aperto capite inquit Magni Domini Basilii, Dei gratia regis & domini totius Rusliæ, & magni ducis, &c. (recitando potiores principatus) Locūtenens & Capitaneus N. provinciae, &c. iussit tibi significare. Postquā intel-²⁰ lexit te Oratorem tanti domini, ad magnum dominum nostrum venire, misit nos tibi obuiam, ut te ad se deduceremus. (repetendo titulū Principis, & Locūtenentis.) Præterea nobis mandatū est, ut inquireremus, quam sane equitaueris. (is. n. modus est in excipiendo, Quā sane equitasti?) Dein Oratori dextram missus por-³⁰ rigit: neq; rursus honorem prior exhibet, nisi videat Oratorem caput suum aperire. Sub hæc, humanitatis forte officio adductus, ultra Oratorem compellat, quærens, quam sane equitasset. Postremo dat signū manu innuens, Ascende & vade. Conscensis tandem equis, aut vehiculis, subsistit loco vna cum suis: neq; via cedit Oratori, sed postremus à longe sequitur, curatq; diligenter, ne quisquā retrocedat, aut subsequatur: procedente Oratore, mox sciscitantur primū nomē Oratoris, & sin-⁴⁰ gularū seruitorum: itē nomina parentum, & ex qua quisq; provincia oriundus sit, qualem quisq; calleat linguam, & cuius sit conditionis, an principis alicuius seruitor, an Oratoris consanguineus, aut affinis sit: & an prius quoq; in eorum provincia fuerit. quæ singula ad magnum Ducem per literas continuo referunt. Porro cum paululum progressus est Orator, occurrit homo, mandatū dicens se à Locumtenente habere, ut sibi de omnibus necessariis provideat.

Dobrevvna igitur, oppidulo Lithvvaniz, ad Borysthenē sito, egressi, octoq; eodē die miliaribus confectis, cum limites Moscoviz attigissemus, sub diuo pernoctauimus: fluuiolum aquis redundantem ponte strauimus, ut post mediam noctem inde progredi, & Smolentzko peruenire possemus. Nam ab ingressu, seu li-⁴⁰ mite, in principatū Moscoviz, Smolentzko ciuitas duodecim miliarib. rātum Germanicis distat: Mane cum ad vnū fere miliare Ger. progressi essemus, honorifice suscipimur: atq; inde vix ad dimidiū miliare progressi, loco sub diuo nobis constituto patienter pernoctauimus: postero die rursus ad duo miliaria progressi, locus pernoctandi constitutus fuit, ubi à deductore nostro prolixè & laute accepti sumus. Cæterum sequenti die (quæ erat dies Palmarum) quamuis seruitoribus nostris mandaueramus, ut nullibi subsisterent, quin cum sarcinis recta Smolentzk. contenderent: eos tamen, vix ad duo miliaria Ger. progressi, in loco ad pernoctandum constituto detentos inuenimus. Nos autem cum ulterius pergentes viderent, obsecrabant, ut saltē ibi prandium sumeremus. quibus patendum⁵⁰ erat. Ea etenim die deductor noster, Oratores sui domini ex Hispania à Cæsare nobiscum reuertentes, Knes Ioannem Posetzen Iaroslavski, & Simeonem Trophimovv secretarium inuitauerat. Ego, qui sciebam causam, cur nos tam diu in his solitudinibus detinerent (miserant enim ex Smolentzko ad magnum Ducem, nunciando aduentum nostrum, expectantes responsum, an liceret nos ducere

ducere in castrum, necne) volui experiri animum illorum, ingrediorque viam Smolentzko versus. Id alii procuratores cum animaduertant, euestigio ad deductorem currunt, discessum nostrum nunciant: mox reuersi, orant, miscentes etiam precibus minas, ut maneremus. Sed illis interea huc atque illuc cursitantibus, cum ad tertium fere pernoctandi locum peruenissemus, meus procurator inquit: Sigisfunde quid agis? cur pro arbitrio tuo in alienis dominiis contra ordinationem domini progredieris? Cui respondi: Equidem non sum assueus in syluis, more ferarum, sed sub testis & inter homines viuere. Oratores domini vestri transierunt per regnum domini mei pro arbitrio suo, & deducti sunt per ciuitates, oppida & villas. Hoc idem & mihi liceat. Neque est mandatum domini vestri, neque causam necessitatemve tantę morę video. Postea aiunt, sese parum deflexuros, causantes noctem iam imminere: pręterea fero castrum ingredi haudquaquam conuenire. Horum autem nos causas, quas prętendebant, contemnentes, recta Smolentzko contendimus: vbi tam angustis tuguriolis, procul a castro accepti fuimus, ut equos, nisi prius effractis ianuis, inducere non potuerimus. Sequenti die rursus per Borysthenem traducti, ex opposito fere castri ad Borysthenem pernoctauimus. Tandem Locumtenens per suos nos excipit, atque quintuplici fere potu honorat: Maluatico scilicet, & Græco vino, cetera erant medones varii, item pane & certis ferculis. Mansimus in Smolentzko decem dies, expectantes responsum magni Ducis. Venerant autem duo nobiles à magno Duce, ut nostri curam haberent, nosq; Moscoviam deducerent. Aedes vero vtriusque nostrum ingressi, ornati commodis vestibus, nequaquam caput aperientes, putabant id nos priores facere oportere: quod tamen negleximus. Postremo, quum mandatum Principis vtriusque referendum & audiendum esset, prolato Principis nomine, honorem exhibuimus. Cæterum quemadmodum variis in locis detenti, tardius Smolentzko veneramus: ita ibi quoque diutius quam par fuit, detinebamur. Ne autem longiore mora grauius offenderemur, aut ipsi desiderio quodammodo nostro deesse viderentur, semel atque iterum eos accesserant, dicentes, Cras mane discedemus. Nos itaque mane equos celeriter adornauimus, accinctique tota die expectauimus. Tandem vesperi cum quadam pompa veniunt, seque eo die haudquaquam expedire potuisse respondent. Cras mane tamen rursus, ut antea, iter sese ingressuros pollicentur: quod pariter distulerunt. nam vix tertia die post, circa meridiem discesseramus, eaque tota die ieiunauimus. Sequenti quoque die longius iter constituerant, quam quo currus nostri peruenire possent. Interea temporis omnes fluiui hybernis niuib; dissolutis, aquarum multitudine redundabant. Riui quoq; nullis coerciti ripis, ingentem aquarum vim voluebant: adeo ut tuto, citraque maximos labores transiri non possent. Pontes enim ante horam, duas aut tres facti, exundantibus aquis natabant. Parum igitur abfuit, quin Comes Leonhardus de Nugarolis, Cæsaris Orator, altera die post discessum à Smolentzko, submersus fuisset. Equidem dum in ponte iam iam natante stare, curaremq; ut impedimenta transportarentur, equus sub eo conciderat, eumq; in cæca ripa reliquerat. Procuratores duo illi, proximi tum Comiti, ne pedem quidem auxilii ferendi gratia mouissent: adeo ut nisi alii à longe accurrissent, eumq; iuissent, actum de eo fuisset. Veneramus eo die ad quandam pontem, quem Comes cum suis maximo periculo transierat. Ego, qui currus sciebam haud subsecuturos, citra pontem mansi, & villici cuiusdam domum sum ingressus. Et cum procuratorem negligentius cibum curare viderem, propterea quod sese comeatum pręmisisse respōderet: ipse à matre familias cibum, quem libenter & iusto pretio dabat, comparabam. Hoc ille vbi rescieuit, matronę illico inhiuit, ne quicquam mihi venderet. Quod cum animaduerti, nuncium illius accersi, mandauiq; ut procuratori diceret, ut aut cibum tempestiue ipse curet, aut emendi copiam permittat. quod nisi faciat, caput sibi illi diminuturus. Noui, inquam, morem vestrum: multa conquiritis ex mandato domini, & hoc nostro nomine, quæ tamen nobis non porrigitis. ad hoc non permittitis, ut nostris sumptibus viuamus. minatus sum, hæc me Principi dicturum. His verbis minui illius

authoritatem, ita ut deinceps me non solum obseruaret, sed quodammodo veneretur. Post venimus ad confluxum Voppi & Borysthenis fluviorum, ibiq; onerauimus Borysthenem sarcinulis nostris, quæ Mosaisko vsque aduerso flumine portabantur: nos vero Borysthenem superato, in quodam monasterio pernoctauimus. Sequenti die equi nostri in spacio dimidii miliaris Ger. tres fluuios, aliosque plurimos riuulos redundantes, non sine periculo natate cogeantur. Nos illos per Borysthenem scalmis piscatoriis à monacho quodam vestri circumuiimus, atque tandem 26. Aprilis Moscowiam attingimus. A qua cum dimidio mil. Ger. abessemus, occurrit nobis festinabundus, sudoreq; diffuens, senex ille secretarius, qui in Hispaniis legatus erat, nuncians, dominum suum nobis obuiam mittere magnos homines: nominans eos, qui nos præstolarētur, excepturiq; essent. Ad hæc ait, decere ut in congressu ex equis descendamus, & stantes verba domini audiamus. Postea manu porrecta confabulabamur. Equidem inter alia causam tanti sudoris cum quæsiuissem, mox alta voce respondit: Sigismunde, est alius mos feruendi apud dominum nostrum, quam tuum. Porro dum ita progredimur, videmus longo ordine, veluti exercitum quendam, stantes: atque mox, nobis appropinquantibus, ex equis descendentes: quod & ipsi vicissim fecimus. Caterum in ipso congressu, quidam initio ita orsus est: Magnus Dominus Basilius, Dei gratia Rex & Dominus totius Russiæ, &c. (totum titulum recitans) intellexit, voc. Oratores fratris sui Caroli electi Rom. Imp. & supremi Regis, ac eius fratris Ferdinandi, aduenisse: misit nos suos consiliarios, nobisq; iniunxit, ut à vobis inquireremus, quam sanus esset frater suus Carolus Rom. Imp. & supremus Rex. Sub hæc, similiter de Ferdinando. Secundus ad Comitem: Leonharde Comes, inquit, Magnus Dominus (totum titulum recensens) iniunxit mihi, ut tibi obuiam irem, teq; in hospitium, & deducerem, tibiq; de omnibus necessariis prouiderem. Tertius hoc idem ad me dixit. Hæc aperto capite, utrinque cum dicta & audita essent, primus rursus inquit: Magnus Dominus (recitando titulum) iussit, ut ex te, Leonharde Comes inquirerem, quam sane equitasses. Hoc idem ad me. Quibus iuxta eorum consuetudinem respondimus: Deus det sanitatem magno Principi. Clementia autem Dei & gratia magni Ducis sani equitauimus. Idem hoc rursus: Magnus Dux, &c. (subinde titulum repetēs) misit tibi Leonharde gradarium cum ephippio, & alium quoq; equum ex suo stabulo. Hæc eadem ad me. Ad quæ cum gratias egissemus, porrigunt nobis manus, & uterq; utrumq; nostrum ordine interrogant, quam sane equitassemus. Tandem dicebant, Decere ut dominum eorum honoremus, equosq; donatos conscendamus: quod quidem fecimus. atq; fluuium Moscuam traiecto, præmissisq; aliis omnibus, subsequimur. In ripa porro est monasterium: inde per planiciem, perq; medias hominum turbas, quæ vndiq; accurrebant, in ciuitatem, atq; adeo diuersoria ex opposito sita deducti sumus. Erant autem ædes vacuæ & habitatoribus, & omni supellectile. Uterq; vero procurator indicabat suo Oratori, se vna cum illis procuratoribus, qui nobiscum ex Smolensko venerant, habere à Domino mandatum, nobis ut de omnibus necessariis prouideant. statuebant etiam coram nobis scribam, dicentes illum constitutum esse, ut quotidie cibum & alia necessaria afferat. hortantur denique, ut si quid vsquam nobis deesset, illis id significaremus. Deinceps singulis fere diebus nos inuisebant, semper de defectu inquirentes. Habent autem constitutam sustinendi rationem, aliam pro Germanis, aliam pro Lithvvanis, aliam pro aliorum Oratoribus. Habent, inquam, certum numerum, & eum quidem præscriptum, constituti procuratores, quantum videlicet dent panis, potus, carnis, auenæ, feni, & aliarum omnium rerum, iuxta numerum singularum personarum. Sciunt quantum lignorum ad culinam, item quantum ad vaporaria calefacienda, quantum salis, piperis, olei, cæpe, aliarumq; minimarum rerum in singulos dies dare debeant. Eandem rationem quoq; obseruant procuratores, qui Oratores deducunt & reducant ex Moscovia. Cæterum quamuis satis superq; tam cibi quam potus suppeditare solebant, tamen omnia fere quæ petieramus, prioribus commutata dabant. Quintuplicem potum semper afferebant, triplicem medonem, duplicem ceruisiam. Ali-

quando

quando pro certis rebus mea pecunia ad forum miseram, præcipue vero pro viuis piscibus, id grauitè ferebant, dicentes, domino eorum inde magnam fieri iniuriam. Indicabam etiam procuratori, me nobilibus, quorum quinque numero mecum habui, lectulos curare velle. At ille mox respondebat, non esse consuetudinem, lectulis cuiquam prouidere. Cui respondi: Me non petere, sed velle emere: atque ideo secum communicare, ne posthac, vt antea, irasceretur. Sequenti itaque die reuersus inquit: Retuli ad consiliarios domini mei, de quibus heri colloquebamur. Iniunxerunt mihi, vt tibi dicerem, ne nummos pro lectulis exponeres. nam quemadmodum nostros homines in partibus vestris tractastis, eadem ratione se-
10 se & vos tractaturos pollicentur. Cum autem per biduum quieuissemus in hospitio, quæsiuimus à procuratoribus nostris, qua die Princeps nos accersurus, auditurusque esset. Quodcumque volueritis, respondent, referemus ad consiliarios domini. Mox petiuimus. Erat nobis constitutus terminus, sed in alium diem reiectus. Pridie autem eius diei venerat ipse procurator, dicens: Consilarii nostri domini mandarunt mihi, vt tibi nunciarem, te cras ad Principem nostrum iturum. Porro quotiescunque nos vocant, semper interpretes secum habuerunt. Eodem vesperi reuertitur interpretes, & dicit: Præpara te, quia vocaberis ad conspectum domini. Item mane reuertitur, rursus commonens: Hodie eris in conspectu domini. Dein vix quartali vnius horæ elapso, similiter vtriusque nostrum venit procurator dicens: Iam iam magni homines pro vobis venient, atque ideo decet vos in
20 easdem conuenire sedes. Cum itaque Casareum Oratorem accessissem, continuo interpretes aduolat, & magnos homines, eosque præcipuos apud Principem viros, qui nos in aulam essent deducturi, nunc adesse ait. Erat autem quidam Knes Basiliius Iaroslowski, magno Duci sanguine iunctus: alter, vnus ex illis, qui nos nomine Principis exceperant: quos comitabantur plurimi nobiles. Interim procuratores nostri monebant nos, vt illis magnis hominibus honorem exhiberemus, & obuiam iremus. quibus respondimus, scire nos debitum officium nostrum, atque etiam facturos. Cæterum, cum iam illi ex equis descendissent, atque hospitale diuersorium Comitum ingrederentur, procuratores subinde nos vrgebant, vt illis obuiam
30 procederemus, eorumque Principem in deferendo honore, nostris dominis quodammodo præponeremus. nos vero interim, dum illi ascenderent, nunc hoc, nunc aliud impedimentum simulantes, occursum tardamus, atque recta in mediis gradibus in illos incidimus: eosque vt aliquantisper respirarent, in habitationem ducere voluimus. sed iam tacere renuebant. Ipseque Knes inquit: Magnus Dominus (recitando integrum titulum) iussit vos ad se venire. Mox consensit equis, magna comitante caterua progressi, in tantas hominum turbas iuxta arcem incidimus, vt per eas vix magno satellitum labore ac opera penetrauerimus. Est enim ea apud illos consuetudo, vt quotiescunque insignes externorum Principum ac Regum Oratores in aulam deducendi sunt, tum vulgus nobilium stipendiarii
40 ac milites ex circumiacentibus ac vicinis regionibus, iussu Principis conuocentur, vrbis tabernæ omnes ac officinæ sub id tempus ocludantur, vendentes ac ementes foro pellantur, ciues denique vndiquaque conueniant. Hoc autem eo fit, vt ex tam immensa hominum multitudine, subditorumque turba, Principis apud alienigenas potentia: ex tantis autem externorum Principum legationibus, Maiestas apud omnes appareat. Porro arcem ingredientem, diuersis in locis cent regionibus, diuersi ordinis homines collocatos vidimus. Iuxta portam stabant ciues: milites vero & stipendiarii aream tenebant, qui pedes nos comitabantur, antecedeabant, & stando impediabant, ne ad gradus vsque perueniremus, ibique ex equis descenderemus. Etenim prope gradus ex equo descendere, præter
50 Principem, nemini licet. Quod ideo quoque fit, vt maior Principi honor exhibitus videatur. Primum autem, vt ad medios gradus venimus, occurrunt nobis certi Principis consilarii, porrigentes manum & osculum, nosque vltèrius deducunt. Mox superatis gradibus, occurrunt & alii, maioris autoritatis consilarii: cedentibusque prioribus (est enim mos, vt priores sequentibus, ac proximis quibusque ex ordine cedant, ac loco suo tanquam regione attributa subsistant) salu-

tando dexteras porrigunt. Dein ingredientibus palatium, in quo vulgus nobilium circumstabat; primariis similiter consiliarii occurrunt, nosque ordine ac ratione prædicta consalutant. Tandem in aliud atrium, quod Kneſis, aliisq; generosi-
bus, ex quorum ordine ac numero consiliarii leguntur, septum erat: atque inde ad Principis usque conclaue (ante quod stabant ingenui, qui quotidiana officia Principi præstant) ita deducti sumus, ut interim nemo prorsus ex circumstanti-
bus, vel minimum honorem nobis exhibuisset. quin si aliquem nobis familiariter notum prætercuntes, forte salutarem, aut alloqueremur, adeo ille non respon-
debat quicquam, ut perinde se exhiberet, ac si nunquam quenquam nostrum no-
uisset, aut salutatus à nobis non esset. Ad Principem tandem quum ingrederemur,
assurgebant nobis (fratres Principis, si forte adsunt, non assurgunt, aperto tamen
capite sedent) Consiliarii. atque vnus ex primariis ad Principem conuersus, ex
more suo, non rogatus nostro nomine, in hæc verba loquebatur: Magne Domi-
ne, Leonhardus Comes frontem percutit: & rursus; Magne Domine, Leonhar-
dus Comes frontem percutit: de tua magna gratia. itidem de Sigismundo. Pri-
mum significat, quasi, inclinatur se, aut honorem exhibet: secundum, gratias agit,
de gratia accepta. Nam frontem percutere accipiunt pro salutatione, gratiarum
actione, & aliis id genus rebus. Etenim quoties aliquis quicquam petit, vel gratias
agit, tum caput inclinare solet: si enixius id facere studet, tum ita se demittit, ut ter-
ram manu contingat. Si magno Duci pro realiqua maxima gratias agere, aut pe-
tere ab eodem quicquam volunt, tum usq; adeo se inclinant, demittuntq; ut fron-
te terram contingant. Princeps in loco eminentiore ac illustri, pariete imagine
diui cuiusdam splendente, aperto capite sedebat, habebatq; à dextra in scamno pi-
leum Kopack, sinistra vero baculum cum cruce Posoch, atque peluim cum duo-
bus gutturniis, adiuncto impositoq; mantili. aiunt Principem, cum Oratori Ro-
manæ fidei manum porrigat, credere homini se immundo & impuro porrigere:
atque ideo, eo dimisso, continuo manus lavare. Erat ibi quoque ex aduerso Prin-
cipis, loco inferiore, scamnum pro Oratoribus adornatum. Eo Princeps ipse, ex-
hibito sibi prius (ut iam dictum est) honore, nos nutu & verbo accersit, manu sca-
mnum demonstrans. Quo loci cum ordine salutaremus Principem, aderat inter-
pres, qui verbum verbo reddebat. Audito autem inter cætera Caroli & Ferdinan-
di nomine, surrexerat, deq; scabello descenderat. auditaq; ad finem usq; salutatio-
ne: Frater (inquit) noster Carolus electus Rom. Imp. & supremus Rex, sanusne
est? Dum Comes respondit, Sanus est: interim scauellum ascendit, & sedit. Hæc
eadem, finita mea salutatione, ex me de Ferdinando quærebat. Dein vtrumque
nostrum ordine ad se vocabat, dicebatq;: Porrigere mihi manum, qua data, subiun-
git, Sanusne equitasti? ad quæ vterque nostrum, iuxta illorum morem respondit:
Deus der, ut tu sanus sis ad multos annos. Equidem clementia Dei, & tua gratia,
sanus. Sub hæc iusserat, ut sederemus. Nos vero, priusquam id fecimus, iuxta illo-
rum consuetudinem, Principi in primis, dein consiliariis & Kneſis, qui pro hono-
re nostro stabant, gratias, caput ad vtramq; partem inclinantes, egimus. Solent alio-
qui aliorum Principum Oratores, præsertim qui ex Lithvvania, Livvonia, Svve-
tia, &c. mittuntur, in conspectum Principis admissi, vna cum comitatu ac seruito-
ribus, singuli singula munera offerre.

Porro consuetudo offerendi munera est eiusmodi. Audita & exposita lega-
tione, mox consiliarius is, qui Oratores ad Principem introduxit, surgens, clara &
aperta voce omnibus audientibus ita dicit: Magne Domine, N. Orator frontem
percutit, N. tali munere: hoc idem de secundo & tertio repetit. Dein singulorum
nobilium ac seruatorum, eodem modo & nomina & munera exprimit. Constitui-
tur deniq; illi in latere Secretarius, qui pariter & Oratorum, & singulorum ex or-
dine offerentium nomina & munera nominatim signat. Eiusmodi autem mune-
ra ipsi Pominki, quasi Mnemosynon quoddam appellant. nostros vero ad mone-
bant de muneribus: quibus respondimus, Non esse moris nostri. Sed redeo ad
propositum.

Salutatione exposita, cum paulisper sedissemus, inuitauerat ordine vtrumq;
nostrum

nostrum Princeps hisce verbis: Prande bis mecum. In priore mea legatione, ut
 hoc quoque adiciam, iuxta illorum consuetudinem me hoc modo inuitauerat:
 Sigismunde, comedes sal & panem nostrum nobiscum. Mox dein vocatis ad se
 procuratoribus nostris, nescio quid illis demissa voce dixerat, à quibus vicissim
 admoniti interpretes: Surgite, inquit, eamus in aliam habitationem. in qua dum
 reliquum legationis ac mandatorum quibusdam consiliariis ac secretariis à Prin-
 cipe constitutis exponimus, adornabantur mensæ. Constituto porro prandii ap-
 paratu, Principe fratribus ac consiliariis iam discumbentibus, in cœnaculum ipsi
 cum essemus deducti, continuo consilarii ceteriq; omnes ordine nobis assurre-
 10 xerunt: quibus vicissim, morem eorum edocti, priusquam confederant, gratias,
 caput ad omnes partes inclinando, egimus: locumq; in accubitu, quem nobis ipse
 Princeps manu designabat, cœpimus. Cæterum tabulæ in cœnaculo circumcirca
 adornatæ erant. In medio stabat abacus, grauis diuersis aureis & argenteis pocu-
 lis. In tabula, ad quam Princeps sedebat, vtrinq; tantum interualli relictum erat,
 quantum ipse manibus expansis spaciū pertingere posset: infra quod fratres, si for-
 te adsunt, à dextris senior, iunior à sinistris, sedent. A fratre rursus paulo ampliore
 spacio interiecto, seniores Knesi, consilarii, ordine ac gratia quam quisque apud
 Principem obtinet obseruata, sedebant. Ex opposito Principis in alia tabula nos
 sedebamus: atque paruo interuallo interposito, familiares ac seruitores nostri.
 20 quibus ex aduerso, in altero latere, ordine sedebant hi, qui nos ex hospitio in au-
 lam deducebant in posterioribus vtrinque oppositis tabulis, sedebant hi quos Prin-
 ceps singulari gratia inuitauerat: quibus stipendiarii nonnunquam adhibentur.
 In tabulis posita erant vascula, quorum alia aceto, alia pipere, alia sale repleta erant:
 singula autem per longitudinem tabulæ ita collocata & distributa erant, ut semper
 quatuor numero conuiuæ, singula hæc tria haberent. Sub hæc dapiferi, splendidis
 vestibus ornati, ingressi, abacum circumeuntes, ex aduerso Principis, neglecto om-
 ni honore, subsistunt: dum omnes vocati conuiuæ accumberent, dumq; cibum
 afferre iuberentur. Interim omnibus discumbentibus, Princeps quendam ex suis
 ministris vocarat, ac duo sibi oblonga panis frusta dederat, inquit: Da Leon-
 30 harde Comiti, & Sigismundo hunc panem. Minister assumpto secum interprete,
 ordine vtrique nostrum ita obtulit: Leonharde Comes, Magnus Dominus Basi-
 lius, Dei gratia Rex & Dominus totius Russiæ, & Magnus Dux, facit tibi gratiam
 suam, & mittit tibi panem de sua tabula. Hæc verba interpretis clara voce reddebat.
 Nos stantes, Principis gratiam audiebamus. Assurrexerant & alii, extra Principis
 fratres, pro honore nostro. Pro eiusmodi autem gratia ac honore, alia responsione
 opus nō est, quam ut panem oblatum accipias, super tabulam ponas, gratiasq; ipsi
 Principi capitis inclinatione, dein cōsiliariis, item aliis, ad omnes partes caput cir-
 cumferendo & inclinādo agas. Porro pane ipso Princeps suam erga aliquem gra-
 tiam, sale vero amorem ostendit. Neq; vero maiorem honorem potest alicui ex-
 40 hibere in suo conuiuiū, quam si alicui sal de sua tabula mittit. Panes præterea for-
 mam helcii equini habentes, mea opinione, omnibus iis vescentibus, durum iu-
 gum & perpetuam seruitutem designant. Tandem pro cibo dapiferi, nullo rursus
 honore Principi exhibito, egressi, aquam vitæ, quam ab initio prandii semper bi-
 bunt: dein cygnos alios, quos fere pro primo ferculo, quoties carne vescuntur,
 hospitibus apponere solent, attulerant. Ex quibus tres sibi appositos Princeps cul-
 tello pungens, quinam melior, aliisq; esset præferendus, explorabat, eosq; conti-
 nuo auferre iusserat. Egressi mox omnes, eo quo intrauerant ordine, cygnos dis-
 cerptos, ac in partes diuisos, in minores patinas, easq; singulas singula quatuor fru-
 sta posuerant. Ingressi, quinque patinas Principi apposuerant: reliquas fratribus,
 50 consiliariis, Oratoribus, aliisque ordine distribuerant. Astat quidam, qui Principi
 poculum porrigit: is scilicet, per quem panem & alia fercula singulis mittit. So-
 let autem Princeps portiunculam dapifero ad prægustandum dare, dein à diuersis
 partibus decerpere, gustareq;: post fratri, aut consiliario alicui, aut Oratoribus, v-
 nam patinam, ex qua ipse gultauit, mittere. Semper autem maiori solennitate O-
 ratoribus huiusmodi obsonia, ut de pane dictum est, offeruntur: in quibus acci-

piendis, non solum ei cui mittuntur, sed aliis singulis assurgendum, adeo ut toties exhibita Principis gratia, assurgendo, stando, gratias agendo, caputque subinde in omnes partes inclinando, non mediocriter quispiam defatigetur. In prioris legatione, quum Cæsaris Maximiliani Oratorem agerem, & conuiuium acceptus fuisset, aliquoties pro honore fratrum Principis surrexeram: sed illos cum mihi vicissim neque gratias agere, neque vices ullas reponere viderem, deinceps quoties gratiam à Principe accepturos animaduertebam, ceptum continuo cum aliquo loqui, dissimulans omnia: & quamuis quidam ex opposito mihi innuebant, meque stantibus Principis fratribus appellabant, ego tamen usque adeo dissimulabam omnia, ut vix post tertiam admonitionem ex eis, quidnam sibi vellent, quærerem. Cæterum, cum fratres Principis stare respondissent: ego priusquam respicerem, assurgeremque, cæremonia quodammodo finiebantur. Dein cum aliquoties tardius assurrexisset, iterumque statim sedissem, idque qui ex opposito sedebant, riderent: itidem quam ob rem risissent, tanquam aliud agens, interrogabam. Sed cum nemo causam aperire veller, tandem quasi intellecta causa, vultu in grauitatem composito dicebam: Ego nunc non adsum, ut priuata persona, ceteri qui dominum meum negligit, hunc & ego negligam. Præterea cum Princeps alicui ex iunioribus obsonium mitteret, equidem etiam admonitus, ut non assurgerem, respondi: Qui dominum meum honorat, hunc & ego honorabo. Porro cum alios cygnos ceperamus edere, apponebant acetum, addito sale & pipere: his enim loco embammatis, seu iusculi vtuntur. Lac præterea acidum in eundem usum appositum, item cucumeres salii, ad hæc pruna eadem ratione condita, prandii tempore è mensa non remouentur. Eadem ratio in aliis inferendis ferculis seruatur: nisi quod rursus, ut assatura, non efferantur. Apponuntur varii potus, maluaticum, Græcum vinum, varii etiam medones. Princeps communiter semel aut bis porrigi sibi poculum suum iubet: ex quo cum bibit, Oratores ad se ordine vocat, Leonharde, Sigismunde (dicens) venisti à magno domino, ad magnum dominum: fecisti magnum iter, posteaquam vidisti gratiam nostram, & serenos oculos nostros, bene tibi erit. bibe & ebibe, & bene ede usque ad saturitatem: deinde quiesces, ut tandem ad dominum tuum redire possis. Omnia & singula vasa, in quibus cibus, potus, acetum, piper, sal, & alia apposita vidimus, dicunt esse ex puro auro: id quod ex pondere verum apparebat. Sunt quatuor personæ, quæ singulæ ex utraque parte abaci stantes, singula pocula tenent: ex quibus Princeps plerumque bibit, & sæpius Oratores alloquitur, monetque eos ut edant. Aliquando etiam sciscitatur aliquid ab eis, seque valde urbanum & humanum exhibet. Interrogabat me inter alia, an rasisset barbam? quod vnica dictione sit, scilicet Brill. cum faterer, dicit, Et hoc iuxta nostrum: quasi diceret, Et nos rasimus. Cum enim alteram uxorem duxisset, totam barbam abraferat: quod nunquam ab alio Principe factum perhibebant. Antea ministri tabulae, instar Leuitarum sacris inseruientium, dalmaticis induti erant, cincti tamen: nunc vero habent vestes diuersas, quas Terlick vocant, gemmis & vniouibus graues. Prandet aliquando tres aut quatuor horas. In prima mea legatione, etiam ad vnâ usque noctis horam prandebamus. Quemadmodum enim de rebus dubiis consultants, sæpe totum diem consumunt, neque digrediuntur, nisi re prius mature deliberata, constitutaque: ita conuiuiis pariter seu commensationibus integrum absumunt nonnunquam diem, intendentibusque tandem tenebris secedunt. Conuiuias sæpe & ferculis & potu honorat. A prandio in negotiis grauioribus nihil agit: quin finito prandio dicere solet Oratoribus, Ite nunc dimissos, illi ipsi, qui eos in aulam deduxerant, rursus in diuersoria reducunt: seque mandatum habere dicunt, ibi ut maneant, illosque exhilarent. Afferuntur argentea pocula, & cetera vascula multa, cum certo potu: omnesque in hoc student, quo temulentos eos faciant. Sciunt autem pulchre homines inuitare ad bibendum, & quum nullam aliam habent occasionem propinandi, incipiunt tandem bibere pro sanitate Cæsaris, fratris eius, Principis, aliorum denique incolumitate, quos videlicet in aliqua dignitate & honore constitutos credunt. Illorum nomine quenquam recusare poculum, non debere, nec etiam posse,

posse, existimant. Ita autem bibitur. Qui incipit, sumit poculum, ac in medium habitationis procedit: stansq; aperto capite, festivo sermone exponit, pro cuius salute bibat, quidq; illi preceatur: mox euacuato ac obuerso poculo, verticem tangit, quo omnes videant se ebibisse, & sanitatem illius domini, cuius nomine bibitur, exoptare. Postea ad locum supremum se confert, plura pocula implere iubet, mox suum cuiq; porrigit, nomenq; pro cuius salute bibendum sit, addit. singuli itaq; ad medium habitationis ire, ac euacuatiss poculis in suum redire locum coguntur. Qui vero longiorem comotationem effugere velit, fingat se necesse est temulentum, aut somno oppressum esse: aut, ut illos inebriet, aut saltem post multa exiccata pocula se amplius nequaquam bibere posse, affirmet. Etenim non credunt conuiuas bene acceptos, ac laute tractatos, nisi temulenti reddantur. Hunc morem communiter nobiles, & quibus permissum est medonem ac ceruissiam bibere, obseruant. In priore legatione negotiis confectis, cum me dimitteret, finito prandio, ad quod eram vocatus (solent enim legatos tam discedentes, quam aduenientes conuiuio accipere) surrexerat Princeps, subsistensq; ad tabulam, poculum sibi dari iusserat, dicens: Sigismunde, ego volo pro amore, quem habeo erga fratrem nostrum Maximilianum, Romanorum electum Imperatorem, & supremum Regem, proq; sanitate sua, poculum hoc ebibere: quod & tu ebibes, & alii omnes ordine, ut videas amorem nostrum erga fratrem nostrum Maximilianum, &c. eiq; referas, quæ videris. Dein porrigit mihi poculum, & dicit: Ebibe pro sanitate fratris nostri Maximiliani Elect. Rom. Imperatoris, & supremi Regis. Porrigebat & aliis omnibus, qui prandio intererant, aut alioqui astabant, & ad singulos iisdem verbis utebatur. Acceptis igitur poculis, parum retrocessimus, caputq; erga Principem inclinantes, bibimus. Quibus finitis, me ad se vocat, manum porrigit, ac inquit: I nunc. Solet præterea communiter Princeps, negotiis Oratorum ex aliqua parte pertractatis atq; constitutis, eos ad venationem & solatium inuicare. Est iuxta Moscoviam locus arbutis confusus, leporibus percommodus, in quo quasi quodam leporario fouetur maximus numerus leporum: quos proposita maxima pœna capere, præterea arbuta ibi secare, nemo audet. Nutrit etiam quamplurimos in viuariis ferarum, atq; aliis locis. Er quotiescunq; vult eiusmodi uti solatio, tum ex diuersis locis lepores comportare iubet. nam quo plures lepores ceperit, hoc maiore solatio & honore negotium se cōfecisse putat. Item cum in campum venerit, tum certos suos consiliarios, adiunctis cernis etiam aulicis, seu equitibus, pro Oratoribus mittit, eosq; ad se deduci iubet. Deducti itaq; Principiq; appropinquantes, de equis, consiliariorum admonitione, descendere, & ad Principem ire aliquot passibus coguntur. Nos eadem ratione in venatione ad se deductos, in equo exornato sedens, veste splendida indutus, chirothecis depositis, recto tamen capite, humaniter exceperat, nudamq; porrexerat manum, perq; interpretem dicebat: Exiimus ad solatium nostrum, vocauimus vos, ut interessetis solatio nostro, atq; inde aliquam voluptatem caperetis: proin equos conscendite, nosq; sequimini. Habuit tegmen, quod Kolpakh appellant, quodq; vtrinq; à tergo & à fronte monilia habebat, ex quibus laminæ aureæ in modum pennarum in altum tendebant, incuruantesq; sursum deorsumq; ferebantur. Vestis erat instar Terlick, aurcis filis contexta. ex cingulo pendebant duo oblongi patrio more cultelli, & pugio pariter oblongus. à tergo habebat sub cingulo genus quoddam armorum veluti czstum, quo communiter in bello vtuntur. Est etenim baculus cubito aliquantulum longior, cui corium duarum palmarum longitudine est affixum: in cuius extremitate claua aut ænea, aut ferrea, ceu frustum quoddam existit. hoc tamen auro vndique exornatum erat. Claudebat eius dextrum latus, expulsus Casani Rex, nomine Scheale, Tartarus: sinistrum vero, duo iuvenes Knesi. quorum alter securim ex ebore, quam ipsi Topor vocant, ea fere forma qualis in Hungaricis aureis expressa cernitur, dextra ferebat: alter vero clauam pariter Hungaricæ similem, quam ipsi Schesto pero, id est, sexpennatam appellant. Rex Scheale accinctus erat duplici pharetra: in vna sagittas reconditas, altera vero arcum inclusum quodammodo habebat. Aderant in campo plusquam trecenti equites.

Porro dum ita per campum incedimus, Princeps nos aliquoties, nunc hoc, iam alio loco subsistere, aliquando ad se propius venire iusserat. Dein ad locum venationis perductos, alloquebatur, consuetudinem esse dicens, ut quoties in venatione ac suo solatio esset, tum ipse & alii boni viri suis manibus canes venaticos ducerent, itidemque nos ut faceremus hortabatur. Cōstituerat denique unicuique nostrum duos homines, quorum uterque canem ducebat, quibus ipsi pro solatio nostro uteremur. Ad ea respondebamus: Nos hanc suam gratiam grato accipere animo, eundemque morē apud nostrates esse, illa autem excusatione ideo utebatur, quod apud eos canis immundū animal habetur: & turpe est, canē nuda manu attingere. Ceterū stabant longo ordine centū fere homines, quorum dimidia pars nigro, altera flauo colore erat vestita. Non lōge ab iis substiterāt omnes alii equites, prohibentes, ne illac transcurrerent ac elaberentur lepores. Porro nemini ab initio dimittere canem venaticū pēmissum erat, quam regi Scheale, & nobis. Princeps primus inclamabat venatorē, ordīi iubens: qui cōtinuo concitatissimo equi cursu ad ceteros venatores, quorū magnus erat numerus, aduolat: mox vno ore omnes exclamant, canes molossos & odoriferos immittunt. vbi sane peritucundū erat audire tot, tamque varios canum latratus. habet autē quamplurimos, & eos quidē optimos, canes. Quosdam autem ad insequendum lepores tantum, Kurtzos dictos, perpulchros pilosis caudis & auribus, communiter audaces, tamen ad longius currendi ac persequēdi spaciū haud commodos. Cum lepus sese offert, dimittuntur tres, quatuor, quinque, aut plures canes, eum vndique adorientes: quo apprehenso, magno plausu acclamant, ac si magnam feram cepissent. Porro lepores si tardius aliquando excurrunt, solet tum Princeps continuo aliquem, quemcunque inter arbuta leporem in sacco habentē conspexerit, nominare, ac Hui hui inclamare: qua voce leporem emittendum significat. Egrediuntur itaque lepores nonnunquam quasi somnolenti, saltantes inter canes, veluti capreoli aut agnelli inter greges. Cuiuscunque canis plures capiat, is eo die optimum stratagemā praestitisse putatur. Princeps ipse pariter Oratori, cuius canis plures ceperit, applaudere videtur. Porro venatione tandem finita, omnes conuenerant, leporesque comportauerant: quos tum numerabant. numerati vero sunt circiter ccc. Aderant ibi tum Principis equi, non ita multi, hēc satis pulchri. etenim in priore legatione simili solatio cum interfuissem, vidi longe plures ac pulchriores, praesertim eius generis quos nos Turcicos, illi vero Argamak vocant. Aderant quoque complures falcones, alii albi, alii phoenicei coloris, magnitudine excellentes: quos nos Girofalcones, hos illi Krezet appellant: quibus venari cygnos, grues, & alias id genus aues capere solent. Sunt autem Krezet, aues audacissimae quidem: at non tam atroces, impetuque horrendo, ut aliae aues quantumvis rapaces, illarum volatu seu conspectu (quemadmodum quidam de duabus Sarmatiis fabulatus est) decidant, extinguanturque. Illud quidem experientia ipsa constat, si quis venatur accipitre, aut niso, aut aliis falconibus, & interim Krezet (quam à longe volantem continuo sentiunt) aduolauerit, quod praedam ulterius nequaquam insequuntur, sed pauidae subsistunt. Retulerunt nobis fide digni ac insignes viri, Krezet, quando ex illis partibus, vbi nidificant, afferuntur, tum aliquando 4. 5. aut 6. in quodam vehiculo ad hoc praeparato, simul includuntur: atque escamque illis porrigitur, obseruato certo quodam venii ordine, capere solent. Id autē ratione, an natura illis indita, an quo alio modo fiat, incertum est. Praeterea quemadmodum in alias aues aduerso impetu feruntur, rapacesque existunt: ita inter seipsas sunt mansuetiores: mutuis sese moribus minime dilanantes. Nunquam aqua se, ut ceterae aues lauant: sed sola arena, qua pediculos excutunt, utuntur. Frigiditate adeo gaudent, ut perpetuo aut super glacie, aut lapide stare soleant. Sed redeo ad institutum. Princeps ex venatione lineam quandam turrim versus, quae abest à Moscovia quinque millibus passuum, progressus est, vbi aliquot tentoria erant collocata. primum, magnum & amplum, instat domus, pro se: aliud pro Rege Scheale: tertium pro nobis: dein alia pro aliis personis, & rebus. in qua cum ordine deducti essemus, Princeps in suum pariter ingressus, vesteque commutata, nos continuo ad se accerferat, nobisque ingre-

dientibus, sedebat in sede eburnea: latus eius dextrum claudebat Rex Scheale, nos ex aduerso loco, alias Oratoribus, dum vel audiuntur, vel de negotiis tractant, destinato. Infra Regem sedebant certi Knesi & consilarii, in sinistro latere, Knesi iuniores, quos favore singulari ac gratia sua prosequitur Princeps. Discumbentibus itaq; omnibus, apponebantur primum confectioes (vt vocant) coriandri, anisi, & amygdalorum: dein nuges, amygdala, atque saccari integra pyramis: quæ ministri genibus flexis Principi, Regi, & nobis, tenentes porrigebant. Potus similiter de more dabatur: Princepsq; gratiam suam (vt in prandis affolei) exhibebat. In priore mea legatione eo loci etiam prandium sumpsimus. Et quum inter
 10 prandendum, panis, quem ipsi Beatæ Virginis vocant, quemque quodammodo consecratum venerari, atq; etiam edere, quem deniq; communiter in habitationibus loco eminentiore honorifice seruare solent, cum forte tentorio commoto in terram decidisset: tum Princeps, atque omnes alii eo casu grauissime obstupesci, trepidantes stabant. Tum mox accersitus sacerdos, hunc ex gramine, summo studio ac veneratione colligebat. Post finita collariuncula, potuq; quem nobis porrexerat Princeps, sumpto, nos dimiserat, dicens: Ite nunc. Dimissi honorifice vsq; in hospitium nostrum deducti fuimus. Habet & aliud genus solatii, pro quo alii Oratoribus (vt accepi) solet uti. Aluntur vrsi, capti in quadam amplissima & ad hoc constituta domo: in qua Princeps, assumptis Oratoribus, ludos exhibere so-
 15 let. Habet quosdam infimæ conditionis homines, qui iubente spectanteq; Principe, ligneis furcis occurrant vrsis, eosq; ad pugnam lacerant. Congressi tandem, si forte à prouocatis, ac in rabiem conuersis vrsis laniati fuerint, ad Principem currunt clamantes: Domine, ecce vulnerati sumus. quibus Princeps: Abite, inquit, faciam vobis gratiam. Dein illos curare, vestes præterea & certos modios frumenti illis largiri iubet.

Cæterum cum iam absoluendi dimittendiq; eramus honorifice, vt antea, ad prandium inuitari, ac in aulam deducti fuimus. Vtriq; præterea honoraria vestis, zebellinis pellibus subducta, oblata fuit. qua indutis, inq; Principis conclauē ingressis, Marchaleus continuo vtriusq; nostrum nomine, ordine dicebat: Magne
 20 Domine, Leonhardus & Sigismundus, de magna tua gratia, frontem percutit: hoc est, ob acceptum munus gratias agit. Vesti honorariæ adiunxerat zebellinorum quadragenas duas, hermelinorum vero 300. atq; aspreolorum pelles 1500. In priore legatione addiderat mihi vehiculum, seu traham, cum præstanti equo, & alba vrsina pelle, alioq; tegumento commodo. Dederat deniq; multa piscium Belugæ, Ossetri, & Sterled, in aere durata, sed infalsa frustra: meq; perhumaniter dimiserat. Porro reliquas cæremonias, quibus in dimittendis Oratoribus utitur Princeps, item quando limites suæ ditionis ingressi Oratores excipiuntur, rursusque dimissi, ad eosdem vsq; reducti tractantur, sustentanturq;, supra in Lithvvanorum Oratorum dimissione copiose explicauimus.

Cæterum, quia de pace perpetua tractanda, aut saltem induciis inter Moscoviæ Principem ac Poloniæ Regem ineundis, à Cæsare CAROLO & fratre eius FERDINANDO Austriæ archiduce, missi fuimus, cæremonias, quibus Mosco-
 25 viæ Princeps tum in firmandis induciis utebatur, subiungere visum est. Conclusis itaq; ac in certam formam reductis cum Sigismundo Rege Poloniæ induciis, in aulam Principis vocati, cum in habitationem quandam deducti essemus, aderant Lithvvani Oratores: veniunt etiam eo Principis consilarii, qui easdem nobiscum concluderant. atq; in hanc sententiam sermone ad Lithvvanos conuerso verba faciunt: Voluit quidem Princeps noster, in singularem gratiam ac petitionem magnorum Principum, pacem perpetuam cum Sigismundo Rege vestro inire. Ea
 30 autem cum nullis conditionibus fieri nunc possit, se inducias ad eorundem Principum adhortationem inire voluisse. Quibus constituendis, ac legitime firmandis, vos Princeps accersiri iussit, ac præsentem esse voluit. Tenebant porro literas, quas Princeps Regi Poloniæ daturus erat, confectas, sigillo appenso, & eo quidem paruo ac rubro communitas: in cuius sigilli parte priore imago erat, homo nudus, equo sine sella insidens, hastaq; draconem transuerberans: à tergo vero

aquila biceps, utroque capite coronato, cernebatur. Habebant præterea induciales literas, certa formula compositas: quarum similes, ac eodem exemplo, nominibus ac titulis duntaxat mutandis, Rex ipse vicissim Principi erat missurus: in quibus nihil prorsus immutatum erat, excepta hac clausula, quæ ad finem literarum addita erat: Nos Petrus Giska palatinus Polocensis & capitaneus Drohitzinensis, & Michael Bohusch Bohutinovvitz thesaurarius magni ducatus Lithvaniz, & Stouinensis ac Kamenacensis Capitaneus, Oratores Regis Poloniz & magni Ducis Lithvvaniz, facemur, eoque etiam nomine crucis signum deosculati sumus, nosque obstrinximus, Regem videlicet nostrum easdem pariter osculo crucis confirmaturum: in cuius rei meliorem fidem hæc literas nostris signetis communi-
vimus. His itaque auditis ac visis, omnes una ad Principem vocamur. Ad quem cum ingressi essemus, mox certo loco nos sedere iusserat, ac in hæc verba loquebatur: Ioannes Franciscus, Comes Leonharde, Sigismunde, efflagitastis à nobis Clementis Papæ septimi, ac fratris nostri Caroli, eiusque fratris Ferdinandi nomine, ut pacem cum Sigismundo Poloniz Rege perpetuam iniremus. Eam commodis utrinque conditionibus facere cum haudquaquam potuimus, rogastis, ut saltem inducias imponeremus. quas quidem amore nostro in Principes vestros, nunc facimus, acceptamusque: super quibus dum Regi iustitiam nostram facimus, easque confirmamus, vos præsentibus esse volumus, quo dominis vestris referatis, vos facitis, ac iam legitime firmatis induciis interfuisse, vidisse, nosque illorum amore hæc omnia fecisse. Qua oratione finita, Michaellem Georgii consiliarium vocat, ac crucem deauratam ex opposito de pariete fune serico pendente, sumere iubet. Mox consiliarius, sumpto mundo lintheolo, quod super fusorio cantaro, in pelui collocato, iacebat, crucem magna cum veneratione apprehendit, dextraque tenet. Secretarius pariter literas induciales iunctas utraque manu tenebat, ita tamen, ut Lithvanorum literæ alteris subiectæ, catenus prominerent, quatenus clausula, qua se Lithvani obstrinxerant, appareret: super quas simul, ubi Michael dextram, qua crucem tenebat, posuisset, Princeps surgens, sermone ad Lithvanorum Oratores conuerso, longa oratione narrabat, se quidem pacem ad singularem petitionem ac cohortationem tantorum Principum, quorum legatos eo nomine ad se missos viderent, non refugisse, si ea ullis sibi commodis conditionibus fieri potuisset: & cum pacem perpetuam inire cum Rege illorum non posset, in horum gratiam quinquennales se inducias, vigore literarum (literas digito demonstrans) inisse, quas quidem, quoad Deus voler, seruabimus, inquit, nostramque iustitiam fratri nostro Sigismundo Regi faciemus: ea tamen conditione, ut similes per omnia literas, eodemque exemplo scriptas, Rex nobis det, easque præsentibus Oratoribus nostris confirmet, iustitiam suam nobis faciat, ac illas ad nos tandem per Oratores nostros transferendas curet. Interim etiam iuramento vos obstringetis, ea omnia & singula Regem vestrum facturum, observaturumque. Dein crucem respicit, sequenter signo crucis, capite toties inclinato, ac manu ad terram fere dimissa munit: propiusque accedens, labia, ac si oraret, mouens, os lintheolo tergens, inque terram expuens, crucem tandem deosculatus, fronte eam primum, dein utroque oculo attingit: retrocedens, rursus cruce, capite inclinato, se munit. Postea Lithvanos, ut accederent, idemque ipsi facerent, monet. Oratores antequam id facerent, inscriptionem, qua se obstrinxerant, pluribus quidem verbis congestam ac compositam, nihil tamen aut parum admodum ultra supradictam sententiam continerem, Bogusius nomine, Ruthenus, recitabat, cuius verba singula Petrus, fide Romanus, collega repetebat. eadem nobis pariter interpres Principis ad verbum reddebat. Post recitata ac interpretata inscriptione, Petrus ac Bogusius ordine ipsam crucem, astante Principe, deosculantur. Quibus finitis, Princeps sedens in hæc verba loquebatur: Vidistis nos fratri nostro Sigismundo Poloniz Rege, iustitiam nostram ob singularem petitionem clementis, Caroli & Ferdinandi fecisse. Dicite ergo dominis vestris, tu Ioannes Franciscus Papæ, tu Comes Leonharde Carolo, & tu Sigismunde Ferdinando, nos ea illorum amore, & ne Christianus mutuis bellis fundatur sanguis, fecisse. Hæc cum longa oratione, additis
conductis

consuetis titulis, perorasset: nos illi vicissim ob singularem eius erga Principes nostros obseruantiam, gratias egimus, nosque mandata illius diligenter exequi tutos promissimus. Dein duos ex suis præcipuis consiliariis & secretariis, ad se vocauit, eosque legatos iam ad Poloniæ Regem institutos, Lithuanis innuit. Postremo multa pocula suo iussu allata, nobis, Lithuanis, atque adeo omnibus & singulis, tam nostris, quam Lithuanorum nobilibus, manu sua porrigebat. Lithuanie denique Oratores nominatim appellans, dicebat: Quæ nunc egimus, & quæ alioqui ex consiliariis nostris intellexistis, ea fratri nostro Sigismundo Regi exponetis. Hæc quum dixisset, surgit, & rursus inquit: Petre, & tu Bogusi, fratri nostro Sigismundo Poloniæ Regi, & magno Duci Lithuanie, vos nostro nomine (caput interim parum mouens) inclinabitis. moxque sedens, vtrumque accersit dextram illis, atque etiam ipsorum nobilibus ordine porrigit, dicitque, Ite nunc, atque sic illos dimiserat.

I T I N E R A I N M O S C O V I A M.

A Nno M. D. X V. venerant Viennam ad Cæsarem Maximilianum, Wladislaus, & eius filius Ludouicus, Hungariæ & Bohemiæ, ac Sigismundus Poloniæ, Reges: vbi contractis ac conclusis matrimoniis filiorum & nepotum, confirmataq; mutua amicitia, inter cætera Cæsar pollicitus erat, se Oratores suos ad Basilium Moscorum Ducem missurum, qui inter hunc & Poloniæ Regem pacem facerent. Ad hanc legationem Cæsar destinauerat Christophorum Episcopum Labacensem, & Petrum Mraxi. Sed dum Episcopus protraheret negotium, & interim Regis Sigismundi secretarius Iohannes Danciscus, postea Episcopus Warmienensis, moræ impatiens, professionem sedulo vrgeret, hoc legationis munus mihi non ita pridem ex Dania reuerso, fuit impositum. Mandatis itaq; continuo à Cæsare Haganoz Alfariz oppido acceptis discedens,

Traiecto primum Rheno, per Marchionum Badensium ditionem & oppida, Rastar, Edingen, Pfortzach, in ducatum Wirtembergensem, Constat: oppidum denique imperii Eslingen ad Necarum, quem & Nicrum appellant, situm, indeq; Gopingen & Geislingen veni.

Ulmæ mox Danubio superato, per Gunsburg, ac oppidum Purgauv, à quo Marchionatus Burgouiz nomen habet, Augustam Vindelicorum ad Lycum fluvium perrexi: vbi me præstolabantur Gregorius Sagrevvski Moscus nuncius, & Chrysostomus Columnus secretarius Elizabethæ viduæ Ioannis Sfortiæ Mediolani & Bharii, qui itineris erant Comites.

Relicta Augusta sub initium anni M. D. X V I. ultra Lycum, per Bauariæ ciuitates & oppida, Fridberg, Inderstorff, Freysingen, id est, Frisingensem episcopatum ad fluvium Ambor, Landshuet ad Iseram flu. Gengkhofn, Pfarkhirehen, Seharding ad Oenum transiimus. Oenoq; superato, ripasq; Danubii legentes, Austriam supra Onasum attigimus. Lincium oppidum in ripa Danubii situm, caput eius prouinciæ ingressi, pontemq; illic Danubio impositum transeuntes, per oppida Galneukirehen, Pregartn, Pierpach, Kunigsvvifn, Arbaspach, Rapolstain, in archiducatum Austriæ, atque adeo oppida Claram vallem, vulgo Tzvvelt dictam, Rastnfeld, Horn, & Retz peruenimus.

Morauiz recta dein, ultra fluvium Teya, qui pro maiori parte Austriam à Morauia dirimit, oppidum Snoimam appulimus: vbi Petrum Mraxi collegam meum vita defunctum esse intellexi. & ita solus hoc munus, quod Cæsari gratum erat, obiui.

Ex Snoima, Wolfenitz, Brunam, dein Olmutium sedem episcopalem ad fluvium Morauia sitam: tres illæ ciuitates Snoima, Bruna & Olmutium sunt primæ in Marchionatu. indeq; Lipnik,

Hranitza, Ger. Weissenkirchn.

Itzin, Ger. Tischeln.

Ostraua, Ger. Ostra oppidum: vbi Ostravvitz fluvium, qui oppidum alluit, & Silesiam ab ipsa Morauia dirimit, transiimus.

Sileſiæ poſt ducum Theſchinenſium oppidum Freſtat, ad Elſa fluvium ſitum.

Strumen, Ger. Schyvartzvaffer.

Pezin, Ger. Ples principatum: à quo progrediendo duorum miliarium ſpacio, eſt pons trans Iſtulam, limes Bohemicæ ditionis.

A ponte Iſtulæ Polonica eſt ditio, & vſque Ofchvventzin principatum, Germanice Aufchwitz, quo loco fluvius Sola Iſtulam ingreditur, eſt iter vnius miliaris.

Extra Ofchvventzin, per pontem ſuperamus Iſtulam: & conſectis 8. mil.

Poloniæ regni caput Cracoviam peruenimus, curruſq; noſtros trahis impoſuimus. A Cracovia progreſſi,

Proſtovvitz, 4. miliar.

Wiſlicza, 6. miliar.

Schidlovv, 5. mil.

Oppatovv, 8. mil.

Savvichof, quatuor miliar. vbi tuſus traiecto, & ad ſiniſtram relicto Iſtula fluio,

Vrfendovv, quinque miliar.

Lublin, ſeptem miliar. Palatinatum, quo loci certo ac ſtato anni tempore inſignes habentur nundinz, ad quas ex variis orbis partibus homines, Moſcovitz, Lithviani, Tartari, Liuvionienſes, Prutheni, Rutheni, Germani, Hungari, Armeni, Walachi atq; Ebrei confluunt.

Cozko, octo miliar. Antequam huc peruentum eſt, labitur fluvius Wicpers, ſeptentrionem verſus.

Meſeriz octo mil. paulo longius progrediendo, eſt limes Poloniæ.

Lithvaniæ oppidum Melnik, ſex mil. ad Buh fluvium.

Bielfco, octo mil.

Narevv, quatuor mil. vbi eiufdem nominis fluvius ex quodam lacu & paludibus, quemadmodum Buh, effuſus, & in Septentrionem decurrit.

Ex Narevv, tranſeundo ſylvam octo miliaribus: extra quam eſt oppidum Grinki, in quo regii homines, qui & comitatum ſuppeditabant (Priſtavvos appellant) & Wilnam vſq; deducebant, me præſtolabantur. tum in

Grodno, ſex mil. Eſt ibi ſatis commodus præcius regionis natura principatus. Caſtrum cum ciuitate ad fluvium Nemen, qui Ger. Mumel appellatur, quiq; ipſam Pruſſiam alluit, quæ olim à ſupremo Teutonici ordinis magiſtro gubernabatur. Sed eam nunc Albertus Marchio Brandenburgerſis hæreditarii ducatus nomine tenet. Crononem hunc fluvium puto, alludens nomini oppidi ibi Ioannes Savvorſinski, à Michaele Linſki in ea domo, aut (vt aiunt) curia, in qua hoſpitatus eram, oppreſſus eſt. Porro hic reliqui Moſcorum nuncium, quem Rex Wilnam ingredi prohibuit. Inde progreſſus,

Prelai, duo miliaria.

Wolconik, quinque miliaria.

Rudniki, quatuor miliaria.

Wilnam quatuor miliaria quoque.

Ante Wilnam autem viri inſignes præſtolabantur, qui me Regis nomine cum honorifice excepiſſent, atq; in traham, ſeu amplum vehiculum pulvinatibus ſtratum, & ſtragulis auro & ſerico contextis collocatum, regiis miniſtris latus vtrumq; cludentibus, officiumq; perinde ac ſi ipſe Rex veheretur præſtantibus, in hoſpitiū vſq; deduxiſſent: mox aderat Petrus Tomitzki, tūc Epicoſopus Premiſliſis, regni Poloniæ vicecancellarius, vir omnium teſtimonio virtute ſingulari ac vitæ integritate præditus, meq; Regis pariter nomine humaniſſime conſalutavit, excepiſq;. Ad ipſum deniq; Regem, magna aulicorum caterua ſequentem, paulo poſt deduxit: à quo multis primariis viris, proceribusq; magni ducatus Lithvaniæ præſentibus, honeſtiſſime exceptus fueram.

Wilnæ porro eo tempore inter cætera, matrimonium inter ipſum Regem, & Bonam

Bonam Ioannis Galeacii Sfortia ducis Mediolani filiam, Cæsare promouente, me nuncio, contractum atq; conclusum fuit.

Erant ibi in arctis custodiis tres Moscovitici duces, quibus summa rerum, atq; adeo Moscoviticus exercitus, anno M. D. X I I I. ad Orsam commissus fuerat: inter quos erat Ioannes Czeldin primus. Quos equidem regis permissu salutaris, eo quo potui studio consolabar.

Wilna caput magni ducatus Lithvania, eo loci sita est, quo cōfluunt Welia & Wilna fluvii: inq; Nemen, seu Crononen illabuntur. In ea relicto Chrysostomo Columno, non diu detinebar.

10 Wilnam die xiiii. Martii egressus, non publica atq; vsitata via, quarum vna per Smolentzko, altera vero per Livvoniā itur in Moscoviam: sed media inter has vsus, recta Nementshin quatuor miliaribus, indeq; Syvintravva octo miliaribus, superato Schamena fluuio, perueni.

Sequenti die Disla, sex mil. vbi eiusdē nominis lacus est: atq; Drisvet, quatuor mil. vbi nuncius Mosci, quem Grodno reliqueram, ad me rediit.

Braslavv, quatuor miliaribus ad lacum Navver, qui in longitudinem vno miliari patet.

Dedina, quinq; miliar. atq; Dvina fluuium, quem Livvonienses (quorum ditionem percurrit) Duna appellant (sunt qui Turanum esse volunt) attigimus.

10 Drissam dein septem mil. properantes, rursus sub Betha oppido ad Dvina fluuium peruenimus: per quem glacie concretum, vehiculis, eius gentis more, 16. miliaribus sursumuersus dum veheremur, duę nobis tritaę vię occurrerunt. Cum itaque vtram ingrederemur, dubitarem: mox seruitorem in domum rustici in ripa sitam sciscitatum misi. quia vero sub meridiem glacies magnopere liquecebat, nuncius iuxta ripam liquefacta ac fracta glacie demersus, vix tandem extractus fuit. accidit etiam, vt quodam loco fluuius vtrinque liquefacta prorsus & absumpta glacie, ea duntaxat glaciei parte, quam continua vectio indurauerat, imo non nisi quatenus vehiculorum orbitę complectebantur, nobis tanquam pons quidam, non sine graui horrore ac periculo transitum daret. Augebar metum fama communis: quia non diu ante, aliquot centum Moscoviticos prædones, per eundem fluuium glacie concretum transeuntes, ad vnum omnes fuisse submersos, ferebatur.

A Drissa Doporoski sex miliaribus, indeq;

Polotzco principatum, quem Waivvodatum appellant, ad Dvvinam fluuium, quem alii Rubonem appellant, venimus: vbi honorifice in maxima hominū occurritum frequentia excepti, magnifice ac laute tractati, ad proximam deniq; mansionem vsq; deducti fuimus.

Inter Wilnam & Polotzco plurimi lacus, crebrę paludes, atq; immensę longitudinis syluę sunt, vt quę ad quinquaginta mil. Ger. protenduntur.

40 Vltius progressi iter, in limitibus regni minime tutum, ob crebras vtriusq; partis excursionēs, hospitā deserta, aut nulla habuimus: perq; magnas paludes ac syluas, tandem Harbsle & Milenki, pastorum casas, venimus: in quo itinere Lithvanus deductor me deseruerat. Accedebat ad hospitiorum incommoditatem, itineris summa difficultas. siquidem inter lacus & paludes niue & glacie labeſcente nobis eundum erat, dum Nischam oppidum, ad quendam eiusdem nominis lacum situm, indeq; Quadassen quatuor miliaribus, quo loci cum magno pauore & periculo lacum quendam, aqua supra glaciem extrante transiuimus, atque ad tuguriolum rustici cuiusdam perueneramus, quo ex ditione Mosci, Georgii comitis mei cura commectus allatus erat. Eo loci equidem limites vtriusq; Principis obseruare ac discernere non potui.

30 Moscoviaę sine contradictione ditio Corsula: vbi, duob. fluuiis Welicarecka & Dsternicza traictis, indeq; duobus mil. confectis, venimus ad

Opotzka ciuitatem cum castro, ad Welicarecka sitam. quo loci natans pōs est, quem equi plerunq; genutenus in aqua transeunt. Hanc arcem rex Poloniaę, dum ego Moscoviaę de pace tractarem, obsederat. In illis porro locis, quanquā

propter crebras paludes, sylvas, & innumeros fluuios, exercitus aliquo commode duci non posse videatur: nihilominus tamen quocunque volunt, recta contendunt: colonorum nimirum multitudine præmissa, qui quælibet impedimenta arboreſque incidendo ſubmouere, paludes ac fluuios pontibus ſternere coguntur.

Woronecz dein octo miliaribus oppidum ſitum ad Sforet fluuium, qui recepto in ſe Woronecz fluuium, non longe infra oppidum Welicarecka illabitur.

Fiburg quinque miliar.

Wolodimeretz oppidum cum propugnaculo, 3. fere miliar.

Brod coloni cuiusdam domum, pariter 3. miliar. indeque 5. miliaribus emenſis, ſtratoque ponte per Viſa fluuium, qui Scholona inſluit.

Parcho ciuitatem, cum caſtro, ad Scholona fluuium ſitam: Opoca villam quandam, ſub quo Wirocha fluuius Suchanam ingreditur, quinque miliaribus. inde ſeptem ſuperatis fluuiis,

Reiſch villam, quinque pariter miliar.

Dvverenbutig villam, quinque mil. infra quam dimidio miliari Pſchega, Strupin fluuius in ſe recepto, inſluit Scholona: in quem alii quatuor fluuii, quos eod. die tranſuiimus, illabuntur.

Sotoki homuncionis domum 5. miliar. à qua 4. miliar. Novvogardiam tandem magnam quarta Aprilis attigimus. Cæterum à Polozko Novvogardiam uſque tot paludes ac fluuios ſuperauimus, ut eorum nomina ac numerum ne incolæ quidem teneant: tantum abeſt, ut illos quiſpiam cõmemorare ac deſcribere poſſet.

Novvogardiaz paululum reſpirans, ac ſeptem diebus quieſcens, ab ipſo locumtenente in die Palmarum conuiuium acceptus fui: atque ab eodem amanter admonitus, ut ſeruitoribus equiſque illic relictis, per diſpoſitos, ſeu poſtarum (vulgo loquuntur) equos Moſcoviam irem. Cui morem gerens, egreſſus primum Beodnitz quatuor miliaria, indeque toti diei iter iuxta Mſta fluuium, qui nauigabilis eſt, & ex Samſtin lacu oritur, confeci. Eo porro die cum per pratũ, liqueſcente iam niue, citato equorum curſu proſciſceremur, pueri mei natione Lithviani equulus ceciderat, ita ut cum puero prorſus præcipitaretur: ſeq; denuo in modum rotæ conuoluens, in poſteriores pedes datet, conſiſteretque: & interea nec terram latere attingeret, nec puerum ſub ſe proſtratum ac iacentem læderet.

Poſt recta Seitskovv, ultra fluuium Niſcha, ſex miliar.

Harofezi ultra fluuium Calacha, ſeptem miliar.

Oreat Rechelvvitza ad fluuium Palamit, 7. mil. Eodem die tranſuiimus 8. fluuios, & vnum lacum, congelatum quidem, ſed aqua ſupra glaciem completũ.

Tandem ſexta feria ante Paſchatis feſtum, in domum poſtarũ peruenimus, tresque lacus ſuperauimus: primum Woldai, qui vno miliari in latitudinem, duobus vero in longitudinem patebat: ſecundum Lutiniſch, nõ admodum magnũ: tertium Ihedra, cui eiufdem nominis villa ab Oreat octo miliar. adiacet. quo ſane die per hoſce lacus, congelatos adhuc, ſed aquarũ multitudinem niue liqueſcente inundantes, irritam viam ſecuti, diſſiciliſſimum ac periculoſiſſimum iter habuimus: nec deſſectere de via publica cum ob niuis altitudinem, tum quod nullum veſtigium alicuius ſemitæ apparebat, audebamus. Confecto itaque tam diſſicili atque periculoſo itinere, venimus

Choitilovva ſeptem miliar. infra quam duobus Schlingvva & Snai fluuiis, eo loco quo confluunt, inque Mſta fluuium illabuntur, ſuperatis Wolofchak attigimus: ibique in die Paſchatis quieuiſmus. Poſt ſeptem miliaribus cõfectis, traiecitque Tvverza fluuius,

Wedrapuſta oppidum in ripa ſitum: indeque 7. miliar. deſcendentes,

Dvverſchak ciuitatem, infra quam 2. miliaribus Schegima fluuius nauicula piſcatoria tranſmiſſo, in

Oſloga oppido, vno die quieuiſmus. ſequenti die per Tvverza fluuium ſeptẽ miliaribus nauigantes,

Medina appulimus. sumptoq; prandio, rursus nauiculam ingressi, 7. miliarib. Wolgam, celeberrimum fluuium, atq; adeo

Tvver principatum attigimus. vbi sumpta maiore naui, per Wolgam nauigantes, non ita longe post ad congelatum, ac glacierum frustis refertum ipsum fluuiū venimus: inq; quodam loco, maximo labore ac sudore appulimus. altumq; congesta in acervum glacie, ripam vix tandem superauimus: indeq; pedestri itinere in coloni cuiusdam domum venientes, paruosq; ibi repertos equos conscēdentes, ad monasterium diui Helix venimus. vbi commutatis equis,

10 Gerodin oppidum ad Wolgam sitam, tribus inde miliarib. rectaq; post Schoffa 3. miliaribus,

Dschorno domum postarum, 3. miliar.

Clin oppidum, ad fluuium Ianuga situm, 6. miliar.

Pieflack domum postarum, 3. miliar.

Schorna, ad fluuium eiusdem nominis situm, 6. miliar.

Moscovviam, 3. miliar. tandem decima octaua Aprilis peruenimus: vbi quomodo consalutatus atq; exceptus fuerim, abunde satis in hoc libro exposui, cum de exceptione, ac tractatione Oratorum egissem.

R E D I T V S.

10 **D**ixi ab initio, me in Moscovviam ad componendos Poloniz & Moscovvix principes, à Diuo Maximiliano Imperatore missum fuisse, sed re infecta inde rediisse. nam dum Moscovvix, presentibus etiam regis Poloniz Oratoribus, de pace ac concordia tractarem, interim rex instructo exercitu Oporzka castrum, nequicquam tamen, oppugnabat. quare Princeps inducias cum rege facere pernegabat: meq; intercepto quidem negotio, honorifice tamen dimiserat. Relicta itaq; Moscovvia, recta

Moseisko, 18. miliar.

Wiesna, 26. miliar.

Drogobuseh, 18. miliar.

10 Smolensko dein, 18. miliar. perueni. abinde duabus noctibus ibi sub dio in magnis niuib. quieuius: vbi ab deductorib. meis laute ac honorifice tractabar, & strato in longum aliquanto altius sceno, corticib. arborum superimpositis, stratisque linteis, attractis more Turcarum seu Tartarorum pedibus mensæ accumbentes, cibum capiebamus, bibendoque aliquanto largius, cœnam producebamus. Altera nocte veneramus ad quendam fluuium, minime tum quidem congelatum: sed post medium noctis, ob infestum frigus vsq; adeo concretum, vt per glaciem plusquam decem onustacti à vehicula traducta sint. equi vero alio loco, quo celerius maioreq; impetu decurrebat fluuius, compulsi, fracta glacie transibant. Eo loci duodecim à Smolensko miliar. relictis deductoribus, in Lithvvani-

40 am profectus sum: & à limite octo miliar. ad

Dobrovnam veni, vbi rerum necessariorum iustam quidem copiam, sed hospitium Lithvvanicum habui.

Orsam quatuor miliar. quousque à Wiesna à dextris Borysthenem habuimus, quem tum haud lōgo interuallo supra infraq; Smolensko traicere cogebar. eoq; circa Orsam relicto, recta

Druzek, 8. miliar.

Grodno, 11. miliar.

Borisovv, 6. miliar. ad fluuium Beresina, cuius fontes Ptolemæus Borystheni adscribit.

50 Lohoschakh, 8. miliar.

Radochoſtye, 7. fere miliar.

Crasno Sello, 2. miliar.

Modolesch, 2. miliar.

Crevva oppidum cum castro deserto, 6. miliar.

Mednik pariter oppidum cum castro deserto 7. miliar. indeq;

Witnam tandem peruenimus: ibiq; post regis in Poloniam discessum, paucis diebus, dum seruitores cum equis meis ex Novvogardia per Livvoniā reuerterentur, commoratus sum. quibus receptis, mox inde quatuor miliaribus de via in Troki deflexi, ut ibi in quodam horto conclusos ac cōseptos Bisontes, quos alii Vros, Ger. vero Auroxii appellant, viderem. Palatinus porro, etsi meo inexpectato ac improviso aduentu quodammodo offendebar, me nihilominus tamē ad prandium inuitavit: cui intererat Scheachmet rex Savvolensis Tartarus: qui eo loci in duobus muratis, & inter lacus extructis castris, veluti liberis custodiis, honeste servabatur. Is inter prandendum variis de rebus per interpretem mecum colloquebatur: Cæsarem præterea fratrem suum appellabar, omneq; principes ac reges inter se esse fratres dicebat.

Sumpto prandio, acceproq; à Palatino iuxta Lithvvanorū consuetudinem munere, primum Moroschei oppidum, dein Grodno 15. miliar.

Grinki, 6. miliar. Sylva post superata,

Narevv, 8. miliar. atq;

Bielsko oppidum venimus, vbi Nicolaum Radovvil palatinum Vilnensem offendi, cui iam antea Cæsaris literas reddideram: qui etsi ante me equo gradario, duobusq; aliis pro vehiculo donauerat, castratum tamen & bonum iam denovo equum dono dedit: obtrusitq; præterea auteos aliquot Hungaricales, adhortando, ut ex his annulum mihi fieri curarem, quo induto quotidieq; inspecto, sui facilius, & præsertim apud Cæsarem recorderer. Ex Bielsko in Brietti castrum cū oppido lignico, ad fluvium Buh, in quem Muchavvetz illabitur,

Lamas oppidum: vbi Lithvvania relicta,

Poloniae primum oppidum Partzovv ingressus, supra quod nō ita longo intervallo Iasonica fluviolus labitur, Lithvvaniamq; à Polonia dirimit. post

Lublin, 9. miliar.

Rubin,

Vrsendoff,

Savvichost, ad traiectum Istulæ,

Sandomir civitatem cum castro, ad Istulam sitam, distantemq; à Lublin 18. miliar.

Poloniza, ad fluvium Czerna: in quo nobilissimi pisces, quos vulgo Lachs appellant, capiuntur,

Civitatem novam Cortzin appellatam, oppidum cum castro murato.

Admonet me hic locus rei prodigiosæ, & pene incredibilis, quam minime prætereundam esse putavi. Cum quodam tempore ex Lithvvania redirem per hanc regionem, incidi in hominem apud Polonos primum Martinum Svvorovvski: qui me multis precibus inuitatum, in domum suam deduxit, ibiq; quam lautissime habuit. Dumq; ut sit, familiariter multis de rebus colloqueremur, narrauit idem mihi, virum quendam nobilem cognomento Pierstinski, quo tempore Sigismundus rex circa Borysthenem belligeraretur, graviores armaturam equestrem indutum, sub ipsa vsque genua, inter Smolensko & Dobrovvnā ingressum Borysthenem, ibique ab equo rabie correpto, in medium flumen abreptum & excussum esse. & cum diu non comparuisset, ac plane pro perdito & deplorato habitus esset, subito sub aquis in ripam egressum esse, ipso rege Sigismundo & eius exercitu tribus fere hominum milibus inspectantibus. Etsi vero auctoritate hominis movebar, tamen cum difficilia creditu dicere visus esset, evenit, ut eodem die ipso, Martino comitante, huc ad novam civitatem Cortzin perveniremus: vbi tum vir summa apud Polonos dignitate, Christophorus Schidlovveczki castellanus Cracovvienſis, & eiusdem loci Capitaneus, agebat. Ibi cum idem me splendorissimo conuiuio cum multis aliis clarissimis viris excepisset, recurrente narrationis illius de Pierstinski memoria, non potui mihi temperare, quin de ea mentionem facerem: quod sane peropportune accidit. Nam hoc nō tantum conuiuæ ipsi, etiam regem ipsum tanquam ocularum testem citantes, confirmarunt: sed aderat in eodem conuiuio ipsemet Pierstinski, qui casum hunc suum

sum ita exposuit, ut pro credibili haberi possit. Dixit autem, quod equo excus-
sus ter se extulerit supra aquas: atque ibi venisse sibi in mentem, quod ante dici
audiuisset, pro perduto habendum esse eum, cui non succurritur, cum tertio effer-
tur. Itaque se oculos aperuisse, atque ira sublata altera manu esse progressum, ceu
signo dato, ut ei subueniretur. Rogatus autem, an hausisset aquam? bis se hausisse,
respondit. Hæc ut audita mihi sunt, ita aliis narrata volo. Sed nunc ad continuand-
um iter meum reuertor.

Prostvvitz, ubi optima ceruisia coquitur. indeq;

Cracovviam, caput regni, sedem regalem, ad Istulā sitam, 18. miliar. à San-
domir distantem, urbem inquam clericorum, studiosorum atque mercatorū fre-
quentia celebrem, peruenimus: ex qua à Rege ipso, cui opera mea grata erat, mu-
nere accepto, honestissime fui dimissus. rectaq;

Lipovvetz sub castrum, sacerdotum aliquid grauius delinquentium car-
cerem:

Indeq; 3. miliar. Ofvventzin, Silesiæ quidem oppidum, Polonicæ tamen di-
tionis, ad Istulam situm: quo loco Sola fluvius ex montibus, qui Silesiam ab Hun-
garia diuidunt, decurrens, Istulam ingreditur. Non longe sub eodē oppido Preys-
sa fluvius ex alia parte Istulæ, Silesiam à Polonica & Bohemica ditione dirimit,
Istulam quoq; influit.

20 Pzina, Ger. Ples, principatum in Silesia Bohemicæ ditionis, 3. miliar.

Strumen, Ger. Schvvartzvasser, 2. miliar.

Freystaetl, ducum Teschinensium oppidum, quod Elsa fluvius præterlabi-
tur, qui in Oderam exoneratur.

Moraviæ dein Ostravva oppidum, quod Ostravvitz fluvius alluit, Silesi-
amq; à Moravia diuidit.

Itschin, Ger. Fitzein oppidum, 4. miliar.

Hranitz, Ger. Weissenkirchen oppidum, quod Bervvna fluvius præterla-
bitur, 1. miliar.

Lipnik, 1. miliar. vnde cum Wistriciam 2. miliar. recta contendentes, forte
30 ex quodam colle Nicolaus Czaplitz, eius provincie nobilis, tibi nos obuios con-
spexisset, mox pixide arrepta, ad conflictum se quodammodo cum duobus co-
mitibus præparabat. Quare equidem non temeritatem hominis, sed ebrietatem
potius animaduertēram: ac continuo seruitoribus mandaueram, ut ei nobis oc-
currenti media via cederent. Sed ille hoc humanitatis officio neglecto, in altam
niuem se coniecerat, nosq; prætereuntes torue intuebatur: seruosq; à tergo cum
vehiculis sequentes, ad hoc ipsum genus officii, quod illi præstare haudquaquam
poterant, cogebat: strictoq; gladio minabatur. Ea re exorto vtrunque clamore, fa-
ctoque seruorum qui post erant concursu, ipse mox, telo balistæ latus, equus pa-
riter vulneratus sub eo conciderat. Postea cum Moscis Oratoribus iter institutū
40 profectus, veni Olmutzium, quo ille quoq; faucibus peruenerat: statimq; velut
eius regionis incolæ notus, turba hominum (qui in fodendis aggerendisq; piscinis
operam locant) collecta, vlcisci sese volebat. Cuius ego tamen conatus maturo
consilio repressi, ac intercepti. Ex Olmutzio,

Bischovv oppidulum, 4. miliar.

Niklsburg, 4. miliar. arcem splendidam, cum oppido. quod etsi vno miliari
vltra Teyam fluvium, qui multis in locis Austriam à Moravia dirimit, situm est,
Moraviæ tamen adiacet, eiusq; ditioni subiecta est.

Austriæ inde oppidulum Mistsbach, 3. miliar.

Vlrichskirchen, 3. miliar.

50 Viennam, ad Danubium sitam urbem, à multis scriptoribus celebratam, tri-
bus pariter miliaribus confectis peruenimus: quo equidem duo integra vehi-
cula ex Moscovvia vsq; deduxi.

Ex Vienna, Nouam ciuitatem, 8. miliar. indeq; vltra montem Semring, in-
terq; Stryæ montes Salzburgum vsque veni. Post Oeniponti, in Comitatu Tiro-
lensi oppido, Cæsarem assecutus: cuius Maiestati non solum ea quæ ex mandatis

gesseram, grata erant: sed etiam relatio de caeremoniis & consuetudine Moscovitarum, auditu valde iucunda. Quare etiam Mattheus Cardinalis Salisburgensis, Cæsari admodum charus, Princeps industrius, & in rebus agendis versatissimus, iocose coram Cæsare protestatus est, ne Cæsar, se absente, reliquum caeremoniarum ex me audiret, cognosceretur.

Expedito mox ac dimisso à Cæsare Moscorum Oratore, equidem in Hungariam ad regem Ludouicum, cum sub id tempus institutus Orator fuisset, eundem per Oenum ac Danubium Viennam deduxi: eoq; ibi relicto, ipse continuo Pannonium curru conscendi, quo triugis equabus curru volitante celerrime ferebat, paucisq; horis Budam triginta duobus miliar. perueni. Tantæ autem celeritatis causa est, tam commoda per iusta interualla respiratio equorum, & permutatio. Quarum prima vtuntur in Prukh, oppidulo ad Leytham fluuium, qui Austriam ab Hungaria diuidit, distatq; à Vienna 6. miliar. Secunda in Ovvar castro, cum oppidulo, Ger. Altēburg, 5. miliar. Tertia in Iaurino oppido, sedeq; Episcopali. Hunc locum Hungari Iur, Germani vero ab Raba fluuio, qui oppidum alluit, Danubiumq; ingreditur, Rab appellat. Hoc quidem in loco, qui ab Ovvar 5. miliarib. distat, equos permutant. Quarta, sex infra Iaurinum miliaribus, in pago Cotzi, à quo & vectores currus nomen acceperunt: Cotziq; adhuc promiscue appellantur. Vltima in Wark pago, quinq; à Cotzi miliarib. quo loci equorū soleas, num qui clauī vacillent, aut desint, inspicunt, currus loraq; sarciant: quibus omnibus refectis, Budam, sedem regalem, 5. inde miliar. inuehantur.

Budæ sede regia exposita, ac confecta legatione, finitisq; comitiis, quæ haud procul ab vrbe, ab eo loco quo celebrantur, Rakhusch vulgo appellantur, à rege honestissime dimissus, ad Cæsarem rediit: qui proximo Ianuario post, anno scilicet Domini 1519. mortē obiit. Hancq; in Hungariam profectionem, quod Moscoviticæ coniuncta, vnoq; prope & continuo itinere confecta fuit, adicere volui.

Cæterum cum in regni Hungariæ mentionem inciderim, nō possum equidem sine gemitu & grauissimo dolore commemorare, quomodo hoc regnum antea florentissimum & potentissimum, omnibus quodammodo intuentibus tā subito afflictissimum factum sit. Est quidem, vt cæteris rebus omnibus, ita etiam regnis & imperiis terminus quidam constitutus: sed nobilissimum Hungariæ regnum certe non tam fatis trahentibus, quā mala & iniqua administratione, plane ad interitum redactū esse videtur. Matthias rex, neque regio sanguine natus, neq; vetusto ducum, aut principum stemmate clarus, non tamen nomine solū rex fuit, sed ipsa re regem præstitit: ac non modo Turcarum principi fortiter restitit, eiusq; grauissimas impressiones inuictus sustinuit: verum & ipsi Romanorum Imperatori, atq; adeo Boemiæ & Poloniæ regibus negotium fecit: denique omnibus vicinis suis terrori fuit. Quemadmodum autem huius regis virtute, ac rebus præclare gestis, Hungariæ regnum ad summam potentiam ipso viuente peruenerat: ita eo sublato, quasi mole sua laborans, inclinare cœpit. Nam qui ei successit Vladislaus Boemiæ rex, Casimiri Poloniæ regis filius primogenitus, princeps quidem pius, religiosus, & vitæ inculpatæ: sed ad moderandam tam bellicosam gentem, in tanti præsertim hostis vicinitate, minime sufficiens fuit. Etenim tot rebus secundis ferociore & insolentiores facti Hungari, benignitate & clementia regis abutebantur ad licentiam, luxuriam, desidiā, fastum: quæ vitia eo tandem euasere, vt etiam rex ipse contemptui haberetur. Porro Vladislao defuncto, sub eius filio Ludouico cum hæc ipsa vitia magis ac magis inualuere: tum si qua reliqua fuit belli disciplina, ea tota est amissa. nec potuit rex puer his malis ob ætatem mederi: nec alioqui ad eam, quam decebat, grauitatem educatus fuit. Primores regni, ac præcipue prælati, luxu pene incredibili difflebant: & certabant quasi æmulatione quadam rum inter se, tum cum baronibus, vt ab aliis profusione & splendore vincerent. Iidem nobilitatem partim beneficiis ac præmiis, partim etiam potentia ac metu sibi obnoxiam tenebant, vt plures affectatores haberent, ac eorum studiis & acclamationibus in publicis conuentibus iuarentur. Mirum dictū, qua pompa, quo apparatu, ac quibus equitum vtriusque armaturæ copiis

copiis Budam sunt ingressi, præcinentibus tubicinibus ad cuiusdam quasi triumphi speciem.

Porro in regiam cum irent, aut inde redirent, tanto deductorum & stipatorum comitatu vndique septi incedebant, ut vici & plateæ vix catervam caperent. Cum vero prandendum esset, tota vrbe ad ædes cuiusq; tubæ non aliter atq; in castris resonabant: & ducebantur prandia in multas horas, quæ somnus & quies excipiebant, cum contra quasi solitudo quædam esset circa regem: & fines regni interea destituti necessariis præsiidiis, impune ab hostibus vastarentur. Episcopatus dignitates, & præcipua quæq; officia promiscue, non pro meritorum ratione, cõferebantur: & quo plus potentia quisque obtinebat, hoc plus iuris habere credebatur. Itaq; laborabat iusticia, & premebantur infirmiores: ac omni bono ordine sublato atq; euerso, subinde inueniebatur aliquid, quod Reipub. labem aliquam cum vulgi detrimento afferret: cuiusmodi fuit illa innouandæ argentæ monetæ licentia, per quam prioribus bonis numis conflatis, alii deteriores passim cudebantur: & his rursus sublati, alii fiebant meliores: qui tamen iustum precium tenere non potuerant, sed nunc pluris, nunc minoris habiti sunt (prout locupletiorum cupiditati libuit:) qui etiam à quibusdam priuatis pene palam impune sunt adulterati. Denique ea erat in vniuersa Hungaria omnium rerum inclinatio, vel potius confusio, ut quiuis vel minimam experientiam habens, regnum hoc tot malis obnoxium, etiam si nullum vicinum haberet hostem, mox perire oportere perspiceret. Ego quidem certe cum oratorem Principis mei Budæ agerem, non dubitavi, quasi aliud agens, sereniss. Hûgaria reginam Mariam admonere, ut futura cõsideraret, sibiq; in omnẽ euentũ præsiidii aliquid compararet & seponeret: neq; aut domini & mariti sui potentia & iuuentæ, aut fratrum suorum opibus nimium fideret. Nam hæc omnia morti & infinitis casibus obnoxia esse. Meminisset veteris prouerbiũ, quo fertur, Bonum esse, habere amicos: sed miseros esse, qui his uti cogantur. Gentem Hungaricam ferocem & inquietam, seditiosam & turbulentam, aduenis & exteris parum æquam & amicam esse. Imminere Hungaria hostem potētissimum: neq; quicquam magis affectare, quam ut id suam in potestatem redigat. Referre itaq; ipsius, ut aliquid recondat, vnde sibi & suis, si quid aduersi accidar, opitulari possit. Et alioqui magis regium esse, iuuare alios, quam alieno auxilio indigere. Et si vero bonam in partem pro more regio accepta fuit hæc admonitio, mihiq; actæ sunt gratiæ: tamen quod mihi tum præfagebat animus, quodq; metuebam, nihil proficieniibus bonis ac fidis monitoribus & consultoribus, ingenti nostro malo euenit: neque dum huius tragiæ finis est. Aula mansit, qualis erat: & nihil remissum est à pompa, fastu, insolentia ac luxu, donec concideret. ut non inepte quidam ex aulicis tum dixerit, se nunquam vidisse vel audiuisse regnum vllum, quod maiore, atq; Hungaria, gaudio & tripudio periret.

Et si vero plane desperatæ res Hungarorum essent, tanta tamen eorum erat insolentia, ut hostem præpotentem & vicinum, Turcam, non modo superbe contemnere, sed etiam iniuriis & contumeliis aduersus se prouocare non dubitarent. Nam cum hic, qui nunc imperat, Solimannus, patre suo defuncto de more denūciaffer vicinis, se paterno solio potitum esse, & portam suam patere omnibus, siue pacem siue bellum petentibus: idq; præcipue per Oratores suos Hungaris significasset: nec deessent qui suaderent, eos cum Polonis, ut antea, à Solimanno pacem petere debere: Hungari non modo repudiauerunt consilia salutaria, sed etiam Oratores ipsos Turcæ captos detinuerunt. Qua contumelia irritatus Solimannus Hungariam hostiliter inuasit: captaq; primũ Nandoralba, fortissimo non tantum Hungaria, sed vniuersi orbis Christiani propugnaculo, ad alia capienda progressus, eo peruenit, ut regia sede Buda & præcipuis quibusq; ac munitissimis arcibus, ipsaq; regni parte optima & florentissima potiretur. Vnde iis quæ restant, nunc ita imminet, ut pene pro victis ac debellatis haberi possint. Videbantur quidem sibi Hungari aliquam habere causam ad detinendos Solimanni Oratores, quod pater eius Oratorem Hungarorum ad se missum Barnabam Bel detinuisset, secumq; in expeditionem aduersus Sultanum susceptam duxisset: quem tamen

eo bello confecto, bene muneratum remisit. Sed mustitandum hoc erat potius Hungaris: cum, ut dicitur, vana sit sine viribus ira: quam per impotentem ultionem prouocato potentiori sibi exitium accersere, & in idem discrimen vicinos adducere. Cum Solimannus Budam ante semel captam, sed Ioanni Zapolitano redditam, denuo profligato exercitu nostro, qui eam post Ioannis mortem oblesam tenebat, denuo cepisset, & occupasset: ego ad eum Principis mei nomine, cum Illustri Comite Nicolao à Salinis, Orator accessi: & in parte pacis habui, dextram osculari tyranni. Quo tempore non tantum de tota Hungaria, sed etiam conterminis prouinciis actum esse videbatur.

Porro quam inique comparata fuerit pugna Ludouici regis cum Solimanno, notius est quam ut dicere sit necesse. Obiectus est rex adolescens, militiæ rudis, & nullo ante in bello versatus, cum paucis, magna ex parte imbellibus, hosti callidissimo, ac multis recentibus victoriis exultanti: trahentiq; secum robur exercitus, quo orientem & magnam Europæ partem debellat. Quæ præcipue futuræ erant Hungarorum vires, eas Ioannes Zapoliensis Wayvoda Transylvanus apud se retinuit, neq; in auxilium regis sui accedere permisit. Idem vero extincto rege, sceptrum inuasit, quæ dudum cõcupuerat: imo quæ ei pater ipsius Stephanus Zapoliensis, adhuc puero destinarat. Memini enim me audiuisse à Ioanne Lazki, qui Casimiri regis Poloniæ secretarius, ac postea Archiepiscopus Gnesnensis fuit: hunc Stephanum Zapolensem, quum, Matthia rege mortuo, apud quem summam authoritatem obtinuerat, de creâdo nouo Rege ageretur, filium suum Ioannem adhuc infantem complexum, dixisse: Si tantulus esses fili (modo corporis paulo maiore ostenso) nunc rex Hungariæ esses. Idq; idem Archiepiscopus ceu bene ominatum, & quasi præiudicii cuiusdam vim habens, non destitit iactare, cum inter nos de pace inter Principem meum & Ioannem concilianda ageretur. Quod autem euenit, ut Ioannes dignitatem & sedem Regiam cum aliqua parte Hungariæ per Solimannum obtineret: idem nunc etiam soboles eius, aut hi potius in quorum potestate est, contra omnia iura & pacta affectant: nihil pensi habentes, neq; cogitantes, quam perfidiose antea à tyranno tractati, & Buda eiecti fuerint. Sed feruntur excæcati regnandi libidine animi interitum suum, eodemq; vicinos trahunt.

Si Christiano orbi nullum fuisset in Hungaria præsidium (quod tamen fuisse maximum, quotidiana experientia, & iam clades additæ cladibus testantur) tamen vel propter solas opes, quas Deus optimus maximus in Hungariam largissime effudit, & inde vicinis nationibus suppeditauit, non tantum Hungaris ipsis, sed Christianis omnibus, pro eius salute, rãquam pro communi patria, esset laborandum. Nam quid fere est in tota rerum natura boni & preciosi, quod Hungaria non habeat? Si metalla quæras, quæ pars est orbis Hungaria fecundior auro, argento, cupro, chalybe, ferro? Nam plumbi minus habet, & stanno carere dicitur: si tamen carere est, quod nondum inuenti contigit. Quin & salem metallicum habet, optimum & purissimum, qui instar lapidum in lapidicinis cæditur.

Et quod iure mireris, alicubi etiam aquæ metallorum speciem vertunt, & ex ferro cuprum reddunt. Vina dat pro locorum diuersitate, ut sit, diuersa: sed pleriq; in locis etiam extra Sirmium, vini prouentu & bonitate clarum, quod amissimus, tam generosa & excellentia, ut pro Creticis haberi possint. Taceo frugum ac omnis generis optimorum fructuum infinitam copiam. Porro feras, & quicquid venatu vel aucupio capitur, quid attinet commemorare? Ita. n. his abundat Hungaria, ut interdiceret rusticis, ne vel venentur, vel aucupentur, pro re valde insolente habeatur: nec pene minus plebeiorem quam nobilium epulæ sint, lepores, damæ, cerui, apri, turdi, perdices, phasiani, bonasi, & quicquid est eiusmodi, quod ad mēsas delicates alibi expetitur. Pecoris certe adeo abundans est, ut iure mirari possis, unde proueniant tot & tanta bouum & ouium agmina, quæ in exteras regiones, Italiam, Germaniam, Bohemiam mittit. Nam eum per Morauiam, Austriam, Stiriam, Slauoniam, perq; alias Hungariæ vicinas prouincias multæ pateant viæ, per quas pecus agminatim expellitur: obseruatum est, per solam viam

Viennensem vno anno plus quam octoginta millia boum in Germaniani acta esse. Iam de piscium omnis generis copia quid dicam? quæ cum ad Danubium, Dravum, Savum, & alia minora flumina, tum ad Tibiscum, mediam fere Hungariam ab Oriente & Septentrionib. percurrentem, tanta est, ut fere quam minimo veneant, ac tantum non gratis dentur pisces: sæpe etiam vel gratis dati, non auferantur. Nec est tantum vbertas quædam pene incredibilis tantarum opum in Hungaria: sed etiam tanta bonitas, ut quæ aliis in locis nascuntur eiusdem generis, Hungaricis nequaquam conferri aut æquiparari possint. Quo maior & tristior erit nota huius seculi apud posteritatem, quod non omnes vires suas ad seruandum regnum tam opulentum, & ad coerendum Christiani nominis hostem capitalem, tam opportunum conuerterit.

I T E R S E C U N D A E L E G A T I O N I S.

Mortuo Cæsare Maximiliano, Styriensium Orator ad Carolum Hispaniarum regem, archiducem Austriæ, tum electum Rom. Imperatorem, ad cuius Maiestatem postea & Moscus suos miserat Oratores, qui confederationes cum Max. Imp. initas iam denuo confirmarent, missus sum. Ut autem vicissim Imperator Mosco gratificaretur, dederat negotium fratri D. Ferdinando, Archiduci, ut Ludouicum Hungariæ regem admoneret, quo is apud suum patrum Sigismundum Poloniæ regem tantum efficeret, ut ad æquas pacis seu induciarum condiciones cum Mosco consentiret. Viennæ itaque Austriæ Leonardus Comes Nugarolæ, nomine Caroli Rom. Imp. & ego fratris suæ Maiestatis Ferdinandi, Infantis Hispaniarum, Archiducis Austriæ, &c. cõscensis curribus Pannonicis, ad Ludouicum regem Hungariæ properantes, Budam venimus: ibique expositis mandatis, negotiisque ex sententia confectis dimissi, Viennamque redeuntes, mox cum Mosci Oratoribus, qui tum ex Hispaniis à Cæsare redierant, egressi per oppida,

Mistlbach, 6. miliar.

Wisternitz, 4. miliar.

Wischau, 5. miliar.

30 Olmutium, 4. miliar.

Sternberg, 2. miliar.

Parn ferrifodinas, 2. miliar. indeque duobus miliaribus pontem Moraua fluuiio

impositum transeuntes: ibique Morauia relicta,

Silesiæ oppidum & principatum ingressi,

Lagerndorff tribus miliaribus, tum per

Lubischitz, 2. miliar.

Glogouia parua, 2. miliar.

Crepitza, 2. miliar. Et post trans Oderam flu.

40 Opolia ciuitatem cum castro, ad Oderam fluuium sitam, ubi vltimus Opoliensium Dux suam sedem habebat, 3. miliar.

Oleschno, Ger. Rosenberg, trans fluuium Malpont, qui tum aquarum multitudine mirum in modum redundabat, 7. miliar.

Poloniæ oppidum Crepitza vetus, duo fere miliaria peruenimus, quo in loco cum Poloniæ regem, Pietercouiæ oppido (in quo Regnicolæ habere comitia ac celebrare solent) esse intelleximus, illico eo seruitorem præmisimus. Reuersus, cum inde Regem iam recta Cracouiam profecturum renunciasset, iter nostrum ex Crepitza eo nos pariter direximus, atque primum

Clobutzko, 2. miliar.

30 Czeschovy monasterium, in quo imago diuæ Virginis magno concursu populi, præcipue vero Ruthenici colitur, 3. miliar.

Scharki, 5. miliar.

Cromolovv, 3. miliar.

Ilkusch insignes plumbifodinas, 4. miliar.

Cracouiam inde post 5. miliar. confectis, secunda Februarii die peruenimus: ubi nihil tum nobis honoris fuit exhibitum, neque nobis quisquam obuiam

processit, neq; hospitia designata, seu constituta erant, neque humanitatis officio quisquam aulicorū nos consalutauit, excepitue, perinde ac si de aduentu nostro nihil prorsus intellexissent. Impetrato post ad Regē aditu, causam legationis nostræ eleuabat, officiumq; Principū nostrorum tanquā intempestiuum reprehendebat: maxime vero, cum Oratores Mosci, a Cæsare ex Hispaniis vsque redeuntes, nobiscum videret: Moscum ideo moliri aliquid suspicabatur. Quænam tandem, inquit, vicinitas, aut sanguinis coniunctio Principibus vestris cum Mosco intercedit? quod vltro se medios constituerent: præsertim cū Rex ipse à Principibus nostris nihil tale peteret, hostemque suum facile ad æquas pacis condiciones cogere posset. Nos vero consilia pia & Christiana, mentemque synceram¹⁰ Principum nostrorum testabamur, illosq; nihil magis quam pacem, ac mutuam inter Christianos Principes amicitiam ac concordiam ex animo optare velle, atq; omni studio procurare. Dicebamus etiam: Si Regi non videtur, vt nostra mandata prosequamur, tum aut te infecta redibimus, aut Dominis nostris ea nunciabimus, & responsum super ea re expectabimus. Quare audita, humanius aliquanto ac liberalius etiam in hospitibus tractabamur. Eo tempore data erat mihi occasio petendi mille florenos, quos mihi mater Reginz Bonæ, quod iam pridem ex Cæsaris Maximiliani mandato hoc ipsum matrimonium filiz tractassem, in inscriptione data, promiserat, quam Rex tum benigne à me acceperat, eam que ad reditum meum seruarat, mihi que postea reuerso satisfieri curauerat.²⁰

Die Februarii quartadecima, Cracouia relicta, trahis seu vehiculis satis cōmodo itinere per Poloniæ oppida,

Nouam ciuitatem, Cortzin,

Poloniza,

Ofsek,

Pocrouitza,

Sandomeria,

Sauichost,

Vrsendoff,

Lublin,

Parczou,

Lithuaniz tum oppidum tribus miliaribus Polouuiza attingimus, vbi plurima itinera, propter crebras paludes, pontibus strata transiuimus. indeque

Rostovvsche, 2. miliar.

Pessiczatez, 3. miliar.

Briesti, 4. miliar. magnum oppidum cum castro, ad Buh fluuium, in quem Muchavertz illabitur.

Camenetz oppidum, cum lapidea turri in arce lignea, 5. mil. indeq; duobus fluuiis Oschna & Beschna traiectis, confectisq; 5. miliaribus,

Schereschovva recens edificatum oppidum in magna sylua, ad fluuiū Lisna, 40 qui & Camenecz præterlabitur, situm, venimus.

Novvidvor, 5. miliar.

Porossovva, 2. miliar.

Wolkovvitz, 4. miliar. quo loco commodius hospitium in tota profectio-
ne non habuimus.

Pieski oppidum ad fluuium Selvva, qui ex ipsius Russiæ Wolinia prouincia procurrit, Nemenq; influit.

Mostu vno miliari ad fluuium Nemen situm oppidum, quod à ponte Nomen imposito, nomen accepit: Most enim pons est.

Czutma, 3. miliar.

Basiliski, 3. miliar.

Radomi, 5. miliar.

Hestlicchkami, 2. miliar.

Rudniki, 5. miliar.

Vilnam, 4. miliar. Porro per hæc loca à Wolkovvitz vsque enumerata, hoc
tempo-

tempore non perueneramus Vilnam: sed cursum nostrum in dextram Orientem
verius flectentes, per

Solvva,
Slonin,
Moschad,
Czernig,
Oberno,
Ottmut,
Cadayenovv,

10 Miensko oppidum, à Wolcovirza 35. miliar. distans. inde præterea omnes
fluii in Borysthenem feruntur, cum alii relictī in Nemen decurrant.

Borissovv oppidum ad fluium Berešina situm, 18. miliar. de quo supra.

Reschak 40. miliar. In illis porro locis, propter maximas solitudines, non
compendiosa, sed communi via vsi, Mogilevv oppido, ad dextram intervallo 4.

miliar. relictō, per

Schklovv, 6. miliar.

Orsa, 6. miliar.

Dobrovvna, 4. miliar. aliaq; loca in priore itinero exposita, Moscovviam
tandem venimus: vbi diu tractantes, nec tamen aliud extorquere potuimus, quā

10 ista: Si rex Poloniæ vult nobiscum pacem, mittat ad nos, vt consuetum est, Orato-
res suos, & nos volumus cum illo pacem nobis competentem. Misimus tandem
nostros ad regem Poloniæ (qui tum in ciuitate Gdañensi fuit) destinauitq; ad hor-
tationem nostram suos Oratores, Petrum Gysca palatinū Plocensem, & Michae-
lem Pohusch Lithvvanicum thesaurarium.

Porro Princeps cum Oratores Lithvvanos haud procul à Moscovvia esse
cognouisset, subito se venationis prætextu ac recreandi animi gratia, tempore
minime tamen ad venandum congruo, Mosaisko, quo loco maximam habet le-
porum copiam, contulerat: nosque ad sese, ne forrasse Lithvvani urbem ingrede-
rentur, vocauerat. vbi impetratis confirmatisq; induciis, vñdecima Nouembris

30 dimissi, sciscitabatur Princeps, qua via nos redituri essemus, quia Turcam Budæ
fuisse intellexerat: quid autem effecisset, se ignorare aiebat. Eadem qua venera-
mus via, Dobrovvnā vsque reuersi, impedimenta nostra, quæ ex Wicsna per
Borysthenem miseramus, ibi recepimus: Pristauumque Lithvvanum, qui nos eo
loci expectabat, reperimus: à quo, Ludouicum Hungariæ regem petiisse, tum pri-
mum intelleximus.

A Dobrovvna 4. mil. venimus Orsam: vnde eodem itinere, quo ego in prio-
re reditu vsus eram, Vilnam peruenuimus: ibiq; à Regis naturali filio, Ioanne Epi-
scopo Vilnensi, humaniter accepti, lauteq; tractati fuimus. tum

Rudnik, post 4. miliar.

40 Wolkonik, 3. miliar.

Meretsch oppidum, quod ab eiusdem nominis illic fluuii nomen habet,
septem miliar.

Osse, 6. miliar.

Grodno principatum ad Nemen fluuium situm, septem miliar.

Grinki, 6. miliar. quo cum prima Ianuarii proficisceremur, tam durum fri-
gus obortum fuit, impetusq; ventorum niues in modum turbini voluens, disper-
gensque, adeo vt hoc tanto tamque infesto frigore equorum testiculi, & aliqua
ex parte caniculæ vbera congelata, corruptaque exciderint. Equidem nasum, ni-
si tempestiuius à Pristauo admonitus fuisset, fere amisisset. Ingressus enim ho-

50 spiritum, vix tandem, niue, monitu Pristauī, nasum macerando ac fricando, non
citra dolorem sentire cœperam, scabieque quodammodo oborta, ac dein paula-
tim arefcente, conualueram. gallumque Moscovviticum, more Germanorum
super currum sedentem, frigoreq; iam iam morientem, seruitor cristā, quæ gelu
cōcreta erat, subito abscissa, non solum hoc modo seruauit, verum etiam vt erecto
statim collo cantaret, nobis admirantibus, effecit.

A Grinki, per magnam syluam, in

Narevv, 8. miliar.

Bielfco, 4. miliar.

Mlienecz, 4. miliar.

Mielnik, 3. miliar.

Łoschitzi, 7. miliar. post 8. miliar.

Poloniæ oppidum tandem Lucovv, ad Oxi fluuium situm. Huius loci præfectus Starosta, quasi dicas senior, appellatur: sub cuius ditione tria milia nobiliū esse feruntur. Sunt ibi aliquot villæ atq; pagi, in quibus tantus nobilium creuit numerus, vt nullus sit colonus.

Oxi oppidum ad fluuium eiusdem nominis situm, 5. miliar.

Steschicza oppidum, sub quo Wiepers fluuius Istulam ingreditur, 5. mil.

Svvolena oppidum, 5. miliar. quo loco Wiepers fluuius transmissus,

Senna, 5. miliar.

Polki, 6. miliar.

Schidlovv oppidum muro cinctum, 6. miliar.

Wislicza oppidum muratum in lacu quodam situm, 5. miliar.

Prostvvicza, 6. miliar. indeq; 4. miliar.

Cracouiam tandem reuerſi ſumus; vbi multa quidem præter mandata, ſed quæ tamen domino meo Bohemorum regi recens electo non ingrata & profutura ſciebam, tractaui.

Ex Cracouia iter noſtrum Pragam verſus dirigentes, per

Cobilagora, 5. miliar.

Ilkuſch plumbifodinas, 2. miliar.

Benſin oppidum, 5. miliar. infra quod haud longo interuallo Pielcza fluuius Poloniam à Sileſia dirigit.

Sileſiæ oppidum Pielſcovvicza, 5. miliar.

Cosle oppidum muratum, ad Oderam fluuium, quem Viagrum appellant, ſitum, quatuor miliar.

Biela, 5. miliar.

Niſſam, 6. miliar. ciuitatem, Vratiſlauienſium Epiſcoporum ſedem, in qua ab Iacobo Epiſcopo perhumaniter accepti ac tractati fuimus.

Othmachavv caſtrum epiſcopi, 7. miliar.

Baart, 3. miliar.

Bohemix oppidum Glacz, Comitatus, 2. miliar.

Ranericz, 5. miliar.

Ieromiers pariter 5. ſero miliar.

Bretſchavv, 4. miliar.

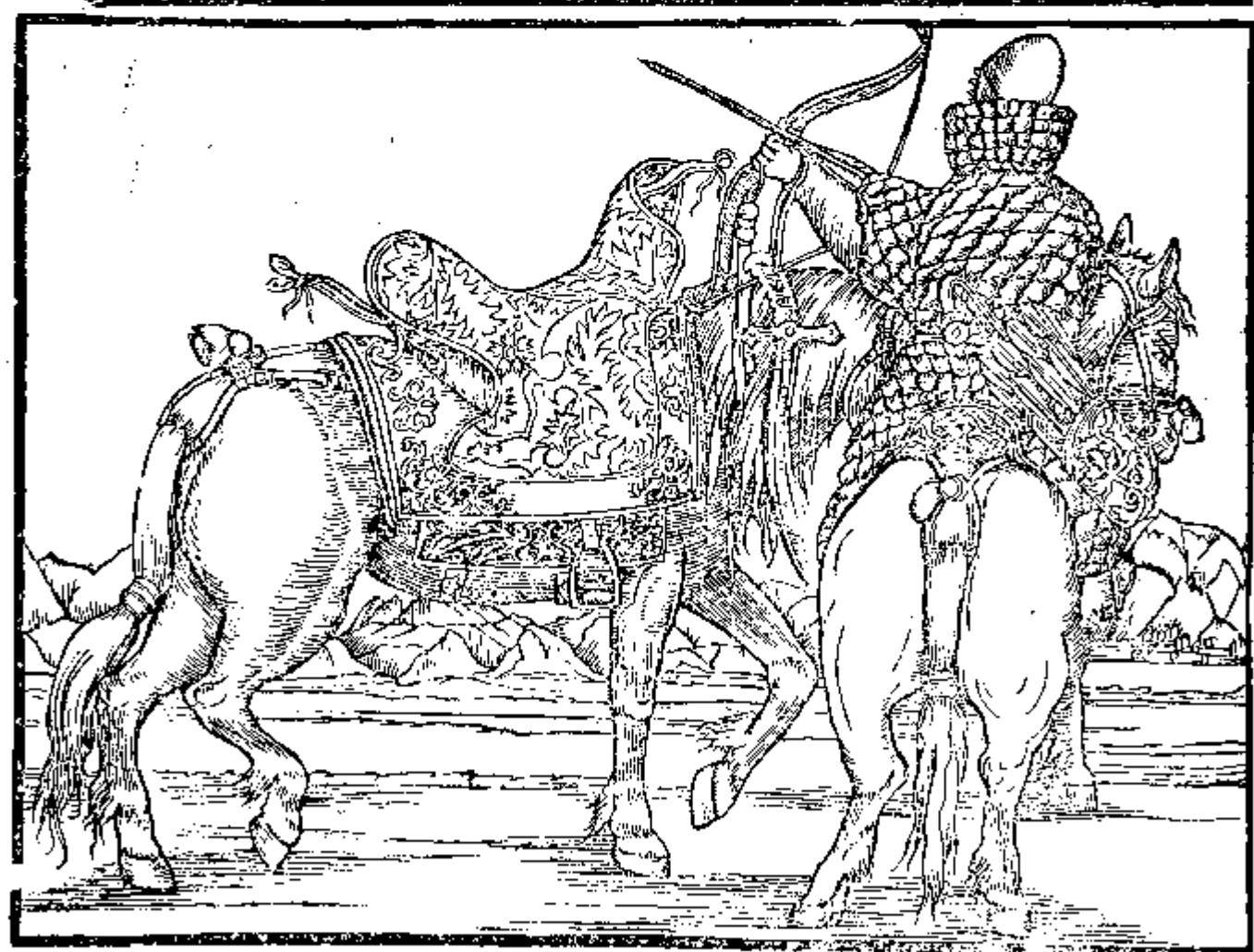
Limburg, 4. miliar. ciuitatem ad Albim fluuium ſitam.

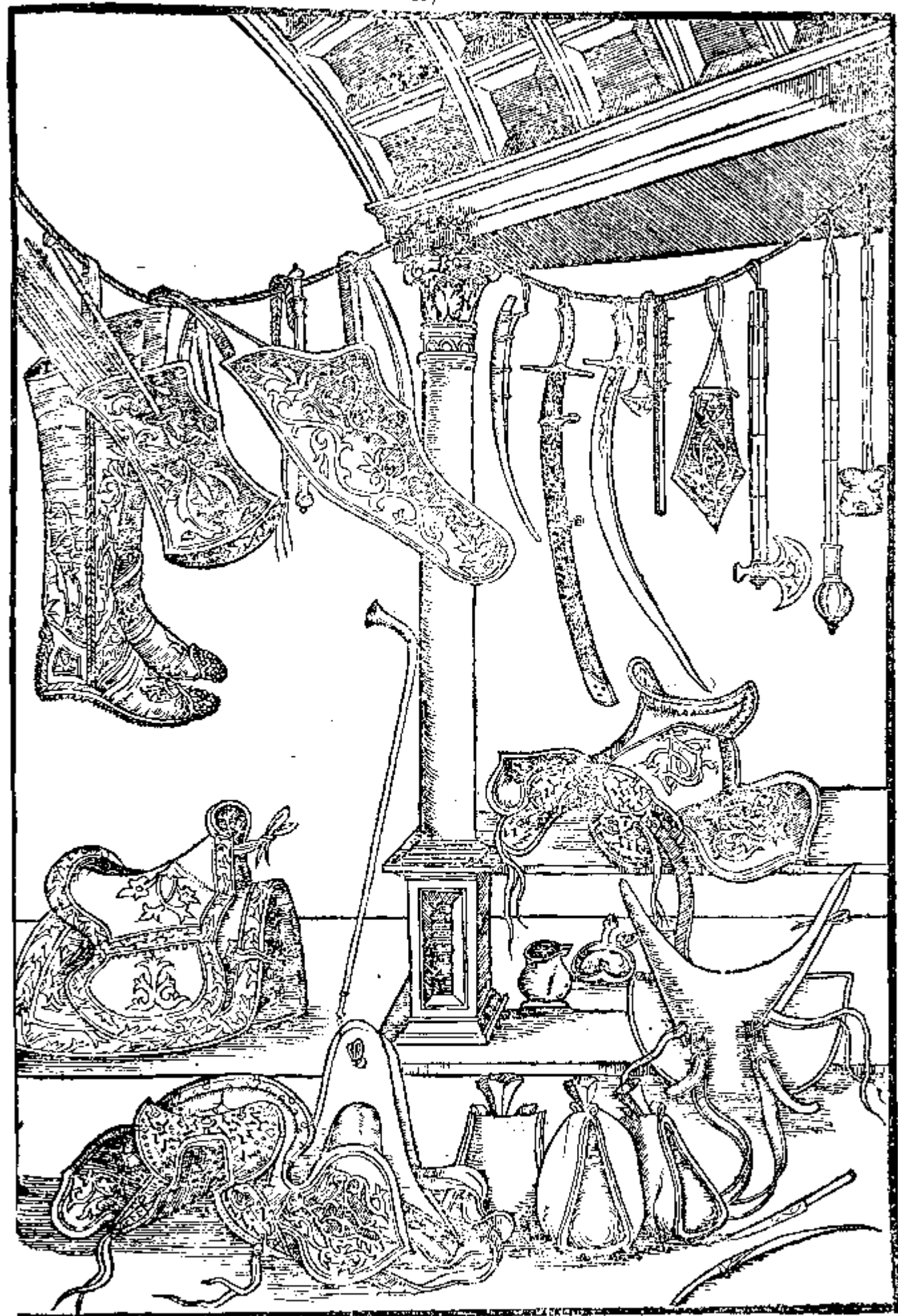
Pragam tandem, caput regni Bohemix 6. miliar. ad Moltauam fluuium ſitam, perueni, meumque Principem iam Bohemorum regem electum, eoque ad coronationem vocatum reperi: cui equidem coronationi vicesima quarta Febr. interfui. Porro Oratores Moſci, qui me ſequebantur, & quibus officii atque honoris gratia obuiam proceſſeram, dum arcis & vrbis magnitudinem intuerentur, non eſſe caſtrum, aut ciuitatem, ſed regnum porius dicebant, quod ſine ſanguine acquiri permagnum eſſet.

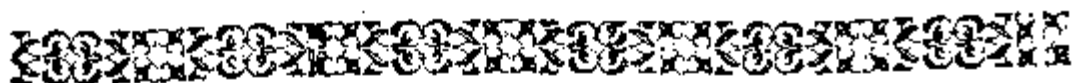
Cæterum rex clementis & pius, audita ac cognita relatione mea, conſultationeque de rebus tum imminentib. finita, grata habuit quæ geſſeram, de diligenti mandatorum ſuorum expeditione, deque his quæ præter mandata profutura tum effeceram: & quod me ægrotum quidem ad omnes labores obeundos obtuleram, gratiam ſuo ore pollicebatur. Quæ omnia cum Regi grata eſſent, mihi iucundiſſima fuere.

F I N I S.

PAVLVS IOVIVS NOVOCOMEN-
sis Ioanni Ruse Archiepiscopo Consentino S.

EFFLAGITASTI amplissime antistes Ruse, ut ea quæ de Moscouitarum moribus à Demetrio eius gentis legato, qui ad CLEMENTEM VII. Pontificem nuper venit, quotidianis prope sermonibus didicissem, Latinarum literarum memoriz commendarem: quum pro vetere tua pietate atque vir-¹⁰ tute, ad amplificandam Romani Pontificis dignitatem, pertinere arbitrareris, si homines intelligerent, non fabulosi, aut omnino obscuri nominis Regem, sed qui numerosissimis extremi aquilonis populis imperet, in causa religionis, omnibus nobiscum sensibus coniungi, fœdereque perpetuo colligari, opportunissimo tempore cupiuisse: quando nuper aliquæ Germaniæ gentes, quæ pietate cæteris omnibus præstare videri volebant, insana atque scelestæ defectione non modo à nobis, sed ab ipsis etiam superis exitiali errore descuerint. Cæterum id munus impositum, quod certe grauioribus studiis occupatus iure optimo poteram recusare, egregia voluntate, celeritateque perfec-¹⁰ ci, ne nimia mora vel accuratiori castigatione gratiam nouitatis exueret: qua vel vna re, meæ erga te veteris obseruantiaæ studium, præstandique officii voluntas manifeste declaratur: quum honoris iacturam facere, si quis ex hac ingenii tenuitate sperandus est, quam desiderium tuum longe honestissimum diutius frustra maluerim. Vale.

HIERONYMI DELII ALEX.

*Moschouis quando lucem das gentibus, omnes
Paule tibi debent lumina Moschouij.
Sed cum Moschouiam per te quoq, noscitet orbis,
Quid tibi quod, ni orbem debeat, orbis habet.*

IANI VITALIS.

*Vix olim vlla fides referentibus horrida regna
Moschorum, & Pontires glacialis, erat.
Nunc Iouio autore, illa oculis lustramus, & orbes,
Et nemora, & montes cernimus, & flumines.
Hæc tibi Ruse dicat Iouius, quo nomine maior
Fama sit & Moschi, fama sit & Iouij.
Felicem o gentem, auspiciis qua talibus exis
In lucem, o geminis inclysa numinibus.
Non poteras alio melius sub sidere nasci,
Quam sub sceptris æ Palladis, atq, Iouis.*

P. CVRSII.

*Moschouiam, monumenta Ioui tua cula reuoluens,
Cæpi alios mundos credere Democriti.*

PAVLI

PAULI IOVII NOVOCOMENSIS, DE LEGATIONE BASILII MAGNI PRINCIPIS MOSCO-

uia ad Clementem VII. Pontificem Max. Liber: in quo situs regionis antiquis incognitus, religio gentis, mores, & causa legationis fidelissime referuntur.

Ceterum ostenditur error Strabonis, Ptolemæi, aliorumque Geographiæ scriptorum, ubi de Riphæis montibus meminere:

quos hac ætate nusquam esse, plane compertum est.

REGIONIS primo situs, quem Plinio, Straboniq; & Ptolemæo parum notum fuisse perspicimus, pressa breuitate describetur, & in tabula typis excusa figurabitur: inde gentis mores, opes, religionem, militiæque instituta, Tacitum imitati, qui à perpetuis historiis libellum de Germanorum moribus sciunxit, perstrictiore stylo narrabimus, eadem fere sermonis simplicitate vtentes, qua nobis ab ipso Demetrio, curiosa ac leni vestigatione lacescito, per ocium exposita fuere. Demetrius enim haud inepte Latina vtitur lingua, vt pote qui in Liuania à teneris annis in ludo prima literarum rudimenta didicerit, & insigni

variarum legationum munere functus, plures prouincias Christianorum adierit. Nam quum antea ob spectatam fidem ac industriam, apud Suetiæ Daciæq; Reges, & magnum Prusiæ magistrum, Oratorem egisset, nouissime apud Maximilianum Cæsarem, dum in eius aula omnis generis hominum refertissima versaretur, si quid barbarū quieto dociliq; ingenio inerat, elegātium morū obseruatione deterfit. Causam vero huiusce suscipiendæ legationis præbuit Paulus Centurio Genuensis, qui cum acceptis à Leone X. Pōtifice cōmendatitiis literis, mercaturæ causa in Moscouiam peruenisset, cum Basilii Principis familiaribus vltro de confociandis vtriusque Ecclesiæ ritibus agitauit. Quærebat enim Paulus infano, vastoque animo, nouum & incredibile iter petendis ab India aromatibus. Fama nanque cognouerat, cum in Syria, Aegyptoq; & Ponto negotiaretur, aromata ex vltiore India aduerso amne Indo subuehi posse, atq; inde modico terrestri itinere superatis Paropanisidis montium iugis, traduci in Oxum Bactrianorum amnem: qui iisdem fere montibus, quibus Indus, oritur, aduerso fonte in Hyrcanum mare, raptis secum multis amnibus, ad Strauam portum effunditur. Porro ab ipsa Straua tutam facilemq; nauigationē videri, vsq; ad emporium Citracham, ostiumq; Volgæ amnis: inde vero aduersis semper amnibus, Volga scilicet & Occha, & Moscho, in urbem Moscham: ab Moscha autem, terrestri itinere Rigam, & in ipsum mare Sarmaticum, omnesq; occiduas regiones facile perueniri posse, contendebat. Vehementer enim & supra equum, Lusitanorum iniuriis erat accensus, qui India magna ex parte armis domita, occupatisq; omnibus emporiis, cuncta aromata coemerent, & in Hispaniam auerterent, atq; eagrauiore quam antea pretio ac impotenti quæstu omnibus Europæ populis venditare consueuissent: quin & diligēti adeo cura Indici maris littora perpetuis classibus custodirēt, vt ex negotiationes penitus intermissæ atq; desertæ videantur, quibus per sinum Persicum, ac aduersum Euphratem, & per Arabici maris angustias, secundoq; demum Nilo per mare nostrum Asia omnis atq; Europa abunde & viliori quidem

pretio complebantur: deteriore etiam Lusitanorum mercimonio, quum remotissimæ navigationis incommodo, sentinæq; vitis aromata corrumpi, eorumque vis & sapor, odoratusque ille spiritus, multa demum mora in Olyssipponensibus conditoriis promercalibus evanescere atque exspirare videatur, cum asservatis semper recentioribus, vetera tantum, & multo quidem situ mucida venundari quereretur. Cæterum Paulus quanquam de iis rebus acerbissime apud omnes disserendo, & Lusitanis ingentem conflando invidiam, multo auctiora fore vectigalia regia, si id iter aperiretur, & aromata ab ipsis Moschouitis, qui tantam eorum vim omnibus fereulis absumerent, vilius emi posse perdoceret: nihil tamen quod ad eam negotiationem pertineret, impetrare potuit. quoniam Basilus homini ex-
 10 terno ac ignoto, eas regiones quæ ad Caspium mare & Persarum regna aditum præberent, minime aperiendas esse existimabat. Itaque Paulus omnibus exclusus votis, ex mercatore legatus factus, Basilii literas Leone iam vira functo, ad Hadrianum Pontificem retulit, quibus ille cum multo verborum honore egregiam voluntatem erga Romanum Pontificem ostendebat. Paucis enim ante annis Basilus ardente cum Polonis bello, quum Lateranensis conventus haberetur, per Ioannem Daciæ Regem, huius Christiæni, qui nuper regno expulsus est, patrem postularat, ut iter rutum legatis Moschouitis ad urbem Romam præberetur. Verum quum eodem forte die, & Iohannes Rex, & Iulius Pontifex ab humanis excessissent, sublato ad id sequestro, consilium mittendæ legationis omisit. Exarsit
 20 subinde bellum inter ipsum & Sigismundum Poloniæ Regem: quod quum insigni ad Borysthenem parta victoria à Polono feliciter confectum esset, Romæ supplicationes sunt decretæ, veluti devictis cæsisq; Christiani nominis hostibus: quæ res & Regem ipsum Basilium, & universam gentem ab Romano Pontifice haud mediocriter alienavit. At cum hæc Hadrianus Sextus fato extinctus, Paulum iam secundo itineri accinctum destituisset, successus ei Clemens VII. illum etiam tum Orientis iter infans animo volutantem, cum literis in Moschouiam transmissit, quibus Basilium propensissimis adhortationibus invitabat, ad agnoscendam Romanæ Ecclesiæ maiestatem, feriendumq; communibus in religione sensibus perpetuum sædus, quod illi maxime salutare atque honorificum fore testabatur:
 30 ita ut Pontifex polliceri videretur, se ex sacrosancta autoritate pontificia eum Regem collatis Regalibus ornamentis appellaturum, si reiectis Græcorum dogmatibus, ad auctoritatem Romanæ Ecclesiæ se conferret. Cupiebat enim Basilus regii nominis titulum concessione pontificia promereri, quum id dare sacrosancti iuris esse & pontificiæ maiestatis iudicaret: quando & ipsos quoque Cæsares à Pontificibus maximis diadema aureum & sceptrum, Romani imperii insignia, accipere inueterata consuetudine cognovisset. quanquam & id pluribus à Cæsare Maximiliano legationibus postulasse ferebatur. Igitur Paulus, qui feliciore aliquanto cursu, quam multo cum quæstu percurrere terrarum orbem ab incunte ætate didicerat, quanquam senex & antiqua stranguria tentatus, prospero celeri-
 40 que itinere Moscham peruenit, ubi à Basilio humaniter est susceptus. Fuit interea in eius aula menses duos, diffususq; viribus, & eius immensi itineris difficultate deterritus, quum Indicæ negotiationis spes omnes ac inexplicabiles cogitationes penitus abieciisset, cum Demetrio legato, priusquam eum in Moschouiam pervenisse putarem, Romam rediit. At Pontifex magnificentissima Vasicanarum ædium parte, ubi laquearia aurata, lecti serici, aulæaq; eximii operis visebantur, Demetrium suscipi, & togis sericis vestiri iussit: attribuitq; ei comitem, ac rerum divinarum pariter & urbanarum monitratorem, Franciscum Cheregatum, Episcopum Aprutinum, longinquis sæpe ac dignissimis legationibus functum, qui ipsi Demetrio vel in Moschouia, Pauli sermonibus erat notissimus. Porro Demetrius
 50 ubi aliquot dierum quiete recreatus est, deterfis elotisq; sordibus, quas longo ac laborioso itinere contraxerat, assumptoq; insigni patrio habitu, ad Pontificem deductus, cum de more supplex adoravit, munusq; Zebellinarum pellium suo, regioq; nomine obtulit. tum vero Basilii literæ datæ, quas ipsi antea, & demum Ulyssicus interpres Nicolaus Siccensis in hanc sententiam Latinis verbis transfule-
 runt.

runt: Clementi Papæ, pastori ac doctori Romanæ Ecclesiæ, Magnus Dominus
 Basilius Dei gratia Imperator ac dominator totius Russiæ, nec non magnus Dux
 Volodemariæ, Moschouæ, Nouogrodæ, Pleschouæ, Smoleniæ, Ifferiæ, Iugoriæ,
 Peremniæ, Verchæ, Bolgaræ, &c. Dominator & magnus Princeps Nouogrodæ
 inferioris terræ, Cernigouæ, Razaniæ, Volotchæ, Rezenæ, Belchiæ, Rostouæ,
 Iaroslauæ, Belozeræ, Vdoriæ, Obdoriæ, Condiniæque, &c. Misistis ad nos Pau-
 lum centurionem ciuem Genuensem, cum literis, quibus nos adhortati estis, vt
 vobiscum, cæterisque Christianorum Principibus consilio ac viribus coniuncti es-
 se vellemus, aduersus Christiani nominis hostes, ac nostris vestrisque legatis vltro
 10 citroque commeandi tutum ac expeditum iter pateret, vt mutuo amicitie officio,
 de amborum salute, & statu rerum cognosci possit. Nos autem, Deo bene atque fe-
 liciter adiuuante, sicuti hactenus, aduersus impios Christianæ religionis hostes
 impigre constanterque steterimus, ita & in posterum stare decreuimus. Itemque cum
 cæteris Christianis Principibus consentire, & pacata itinera præstare, parati su-
 mus. Quas ob res mittimus ad vos Demetrium Erasmius, nostrum hominem,
 cum hac nostra epistola, Paulumque centurionem remittimus. Demetrium autem
 celeriter remitteris, eumque incolumem & inuiolatum usque ad fines nostros esse iu-
 bebitis. Idem nos quoque præstabimus, si cum Demetrio legatum vestrum mitte-
 ris, vt sermone ac literis certiores de rebus administrandis reddamur, sic vt per-
 20 spectis Christianorum omnium voluntatibus, nos etiam optima consilia capere
 valeamus. Datum in Domino nostro, in ciuitate nostra Moschouia, anno ab ini-
 tio mundi septimo millesimo, tricesimo, tertio Aprilis. Cæterum Demetrius, vti
 est humanarum rerum & sacrarum præsertim literarum valde peritus, occultiora
 de magnis negotiis mandata habere videtur, quæ mox eum priuatis congressibus
 expositurum speramus: nam à febre, in quam ex cæli mutatione inciderat, pristina
 vires & natium vultus ruborem recuperauit, ita vt pontificiis sacris, quæ in
 honorem diuorum Cosmæ & Damiani, solenni apparatu, musicisque concentibus
 cõfecta sunt, sexagenarius senex, & cum voluptate quidem astiterit, & in senatum
 venerit, cum Campegius Cardinalis à Pannonica legatione tum primum rediēs,
 30 à Pontifice omnibusque aulae ordinibus exciperetur, quin & sacrosancta vrbis tem-
 pla & Romanæ magnitudinis ruinas, præcorumque operum deploranda cadauera
 mirabundus inuiderit, ita vt credamus eum propediem explicatis mandatis, cum
 legato pontificio, Episcopo Scarense, dignisque acceptis à Pontifice muneribus in
 Moschouiam esse rediturum. Moschouitarum nomen recens est: quanquam de
 Moschis Sarmatarum affinis Lucanus meminerit, & Plinius Moschos ad Pha-
 sidis fontes supra Euxinum ad orientem constituat. Eorum regio latissimos habet
 fines, & ab aris Alexandri Magni circa Tanais fontes ad extrema terrarum, Borea-
 lemque Oceanum, sub ipsis fere Septentrionibus extenditur: campestris magna ex
 parte, & pabuli quidem ferax, sed æstate pluribus in locis admodum palustris. nam
 40 ea omnis terra magnis frequentibusque amnibus irrigatur, qui vbi niuibz hyber-
 nis multo solis vapore colliquatis, & resoluta ubique glacie contumescunt, campi
 passim in paludes abeunt, cunctaque itinera continentibus aquis & cœnosa illuue
 defœdantur, donec nouæ hyemis beneficio restagnantia flumina, ipsaque paludes
 iterum cogantur, & vias solidissimo constrictas gelu, vel transituris curribus præ-
 beant. Hercynia sylua quotam Moschouæ partem occupat, ipsaque passim positis
 ubique ædificiis incolitur. iamque longo labore hominum rarior facta, non eam, sicuti
 plerique existimant, horridam densissimorum nemorum impenetrabilemque
 saltuum faciem ostendit. Cæterum ea immanibus feris plenissima, per Moscho-
 uiam perpetuo tractu inter ortum solis, & Boream, ad Scythicum Oceanum ex-
 50 currere traditur: ita vt spes hominum eius finem curiosè scrutantium infinita ma-
 gnitudine sua semper eluserit. ea in parte, quæ vergit ad Prussiam, vti ingentes &
 ferocissimi taurorum specie reperiuntur, quos Bisontes vocant: itemque Alces cer-
 uina effigie, & cum carnea proboscide, altisque cruribus, & nullo suffraginū flexu:
 Lozzi à Moschouitis, à Germanis vero Helenes appellati, quæ animalia C. Cæsari
 nota fuisse videmus. Præterea vrsi inusitatae magnitudinis, & prægrandes lupi, atro

colore formidabiles. Ab ortu Moschouia finitimos habet Scythas, qui Tartari hodie nuncupantur, gentem vagam, & bello omnibus seculis illustrem. Tartaris pro domibus sunt carri, centonibus coriisq; contexti: ab quo vitæ genere Hamaxo-nios antiquitas eos appellauit. Pro urbibus vero, ac oppidis immensa castra, non fossis, aut materiæ claustris, sed infinita sagittariorum equitum multitudine vallata. Diuiduntur Tartari per Hordas: ea est eorum lingua, consentientis in vnum populi congregatio, ad effigiem ciuitatis. Hordis singuli præfunt Imperatores, quos genus, aut bellica virtus dedit. Sæpe enim cum finitimis bella gerunt, ac ambitiose admodum & atrociter de imperio decertant. Hordarum infinitum prope numerum esse constat: quippe Tartari ad Cathayum vsq; celeberrimam in extremo ad Orientem Oceano ciuitatem, latissimas solitudines tenent. Porro qui proximi sunt Moschouitis, mercaturæ commercio & frequentibus eorum irruptionibus sunt noti. In Europa ad Dromon Achillis Taurica in Chersoneso sunt Præcopitz, quorum Principis filiam Selymus Turcarum Imperator vxorem duxit. Ille Polonis maxime sunt infesti, lateq; inter Borysthenem & Tanaim cuncta populantur: & cum Turcis sicuti religione, ita & cæteris in rebus mirifice consentiunt: qui in eadem Taurica Caffam Ligurum coloniam obtinēt, Theodosiam antiquitus appellatam. Ille vero Tartari, qui inter Tanaim & Volgam amnem in Asia latos campos inhabitant, Basilio Moschouitarum Regi parent, & Imperatorē aliquando eius iudicio deligunt. Inter eos Cremii, intestinis seditionibus laborantes, cum antea opibus & belli gloria maxime valuissent, paucis ante annis vires simul ac omnem dignitatem amiserunt. Trans Volgam, Casanii Moschouitarum amicitiam religiose colunt, ac eorum se clientes esse profitentur. Ultra Casanios ad Boream sunt Sciabani, multitudine armentorum ac hominum potētes. Post eos sunt Nogai, qui summam hodie opum & bellicæ laudis obtinent autoritatem. Eorū Horda quam amplissima nullum habent Imperatorem, sed Reip. Venetæ more multa seniorum prudentia, strenuorumq; virtute gubernatur. Ultra Nogaios, haud magno ad meridiē deflexu, versus Hyrcanum mare, Zagathai Tartarorū nobilissimi, oppida lapide constructa incolunt, regiamq; habent Samarcandā urbem, eximie magnitudinis & claritatis: quā Iaxartes, maximus Sogdianæ amnis interfluit, atq; inde ad centum miliaria in mare Caspium effunditur. Cum iis populis ætate nostra Hismael Sophus, Rex Persarum, dubio sæpe euentu bella gessit: timoreq; eorum adductus, dum vires omnes imminentibus opponuntur, Selymo vna acie victori Armeniam, Taurisiumq; regni caput prædæ reliquit. Samarcanda vrbe ortus est Tamburlanes, sine vt Demetrius dicēdum monet, Themircuthlu, qui Bazazetem Ottomanum, huius Solimani tritauium, apud Ancyram Galatiæ urbem ingenti prælio superatum cepit, & per omnem Asiam ab se terribili, maximi exercitus impetu deuictam, ferrea inclusum cauea, in triumphī pompa circumduxit. Ab hac regione ad Moschouitas plurima vestis serica adducitur. Cæterum mediterranei Tartari nihil præter equorum perniciem greges, & nobiles nulla florum textura, sed coactis ex lanis, candidos centones præbēt: è quibus Feltrix vestes penulæ, ad perferendum omnem imbrium iniuriam idoneæ, atq; pulcherrimæ conficiuntur. à Moschouitis autem laneas tunicas & argenteam monetam petūt, cum ab iis omnis corporis cultus, superflueque suppellectilis apparatus contemnatur: solo etenim centone ad irati cæli contumeliam fortiter sustinendam contenti sunt, & solis confisi sagittis hostem arcēt: quanquam dum in Europam excurrendum esse decreuissent, Principes eorū ferreas galeas & loricas, gladiosq; falcatos, à Persis nostra tempestate coemerint. A meridie Moschouitarum fines iisdem ab Tartaris clauduntur, qui supra Mæotim paludē in Asia, & circa fluuios Borysthenem & Tanaim in parte Europæ, planiciem ad Hercyniam vergentē tenent. Roxolani, Getæ, & Bastarnæ, antiquitus eam plagam incoluere, vnde Russiæ nomen effluxisse crediderim. nam Lithuaniz partem, Russiam appellāt inferiorem: cum ipsa Moschouia, Russia alba nuncupetur. Lithuania itaque ab Cori venti flatibus Moschouiam spectat: ab occasu vero, mediterranea Prussiz atque Liunionis ipsis Moschouiz finibus inferuntur, vbi mare Sarmaticum ab Cymbricæ Chersonesi angustiiis

angustis irumpens, lunato sinu ad Aquilonem inflectitur. In extremo vero eius Oceani littore, ubi Norbega atque Suëtia, amplissima regna, Isthmo veluti quodam continenti adherent, Lapones existunt, gens supra quam credibile sit, agrestis, suspiciosa, & ad omne externi hominis vestigium, nauigiūque conspectum, maxime fugax. Ea neque fruges, neque poma, neque ullam omnino vel terræ, vel cœli benignitatem nouit: sola sagittandi peritia cibum parat, variisque ferarum tergoribus vestitur. Gentis cubilia, cauernulæ siccatis repletæ foliis, cauique arborum stipites, quos vel intromissa flamma, vel ipsa vetustas, inducta carie fabricarint. Aliqui ad mare, ubi ingens est captura piscium, ineptis, sed felicibus artificibus piscantur, duratosque fumo pisces tanquā suas fruges recondunt. Laponibus exigua corporum statura, luridi contusique vultus, pedes vero velocissimi. Ingenia eorum ne ipsi quidem proximi Moschouitæ nouerunt, cum eos parua manu aggredi, exitialis infanitiæ esse dicat: magnis vero copiis inopem rerum omnium vitam ducentes lacescisse, neque vtile, neque omnino gloriosum vnquam existimarint. Licet adidissimas pelles, quas armelinas vocamus, cum vari generis mercimoniis permutat: sic tamen ut omne mercatorum colloquium conspectumque defugiant, adeo ut mutua rerum venalium collatione facta, & relictis medio in loco pellibus, cum absentibus & ignotis, synecrissima fide permutationes transigantur. Ultra Lapones in regione inter Corum & Aquilonem, perpetua oppressa caligine, Pygmæos reperiri, aliqui eximie fidei testes retulerunt: qui postquam ad summum adoleuerint, nostratis pueri denuo annorum mensuram vix excedant: meticulosum genus hominum, & garritu sermonem exprimens, adeo ut tam similes propinqui, quam statura ac sensibus ab iustæ proceritatis homine remoti videantur. Ab Aquilone vero innumerales populi Moschouitarum imperio parent, qui ad Oceanū Scythicum itinere trium fere mensium extenduntur. Proxima Moschouitæ regio est Colmogora frugibus abundans, quam interluit Diuidna, fluuiorū totius Septentrionis longe amplissimus, qui alteri fluuiio minori in mare Baltheum erumpenti, nomen dedit. Is stasis & Nilotici similibus incrementis, nec incertis anni temporibus circumiectos inundat campos, pinguique alluie, argenti cœli iniuriis, sæuisque Aquilonis flatibus mirifice resistit: cum niuib. imbribusque auctus inflatur, adeo lato alueo in Oceanum per incognitas gentes in speciem ingentis pelagi defertur, ut expedito nauigio vnus diei remigatione transire nequeat: ubi vero aque mox resederunt, vastæ passim insulæ fertilitate nobiles relinquuntur. Frumentum namque terræ traditum, nullo aratri beneficio provenit, admirabilique celeritate naturæ festinantis, ac nouam superbi amnis iniuriam timētis, oritur simul, & adolefcit, atque in aristas educitur. In Diuidnam influit Iuga amnis: in ipsoque confluentium angulo celebre est emporium, nomine Vstiuga, à Moscha regia vrbe sexcentis miliaribus distans. In Vstiugam à Permiis, Pecerris, Inugris, Vgolicis, Pinnagisque vltioribus populis, pretiosæ pelles martarum, zebellinorumque, luporum ceruatorum, & nigrarum albarumque vulpium comportantur, & ab iis vario mercimonii genere permutantur. Zebellinos vero, leuium pilorum tenui canicie probatissimos, quibus nunc Principum vestis fulcitur, & delicata matronarum colla, expressa viuæ animantis effigie, conteguntur, Permii & Pecerri præbent: sed quos ipsi ab remotioribus etiam gentibus, quæ ad Oceanum pertinent, per manus traditos accipiant. Permii & Pecerri paulo ante ætatem nostrā more gentilium idolis sacrificabant: nunc vero Deum Christum colunt. Ad Inugros, Vgolicosque per asperos montes peruenitur, qui fortasse Hyperborei antiquitus fuerunt. In eorū iugis nobilissimi falcones capiuntur, ex iis genus vnum est candidum, guttatis pennis, quod Herodium dicunt. Sunt & hierofalchi, ardearum hostes, & sacri, & peregrini, quos antiquorū Principum luxus in aucupis nō agnouit. Ultra eos, quos modo nominaui, populos, Moschouitis Regibus tributa pendentes, aliæ sunt nationes extremæ hominum, nulla certa Moschouitarum peregrinatione cognitæ: quando nemo ad Oceanum peruenit: sed fama tantum, ac ipsis plerumque fabulosis mercatorum narrationibus auditæ. Satis tamen constat, Diuidnam innumerabiles trahentem amnes, ingenti cursu ad Aquilonem deferri, mareque ibi esse longe vastissimum, ita ut illinc ad Ca-

thayum legendo oram dextri litoris, nisi terra inter sit, nauibus perueniri posse, certissima coniectura credendum sit. Pertinent enim Cathayni ad extremam Orientis plagam, ad Thraciæ ferme parallelum, Lusitanis in India cogniti, cum proxime ad coemenda aromata per regionem Sinatum, Melacham usque ad auream Chersonesum nauigant, vestesque ex zebellinis pellibus attulerint: quo vel vno argumento, non longe ab Scythicis litoribus Cathayum urbem abesse putamus. Cæterum cum à Demetrio quaereremus, an apud ipsos vlla de Gotthis populis vel fama per manus à maioribus tradita, vel ex ipsis literarum monumentis memoria superesset, qui ante mille annos & Cæsaris imperium, & urbem Romam omnibus iniuriis deformatam euertissent: respondebat, & Gotthicæ gentis, & Totilæ Regis nomen clarum esse atque illustre, in eamque expeditionem coiuisset plures populos, & ante alios, Moschonitas: creuisseque eum exercitum ex colluue Liuaniorum & Circumuolganorum Tartarorum: sed propterea omnes Gotthos fuisse appellatos, quoniam Gotthi, qui insulam Islandiam siue Scandauiam incolerent, auctores eius expeditionis extitissent. Iis maxime finibus Moschouitæ ex omni parte clauduntur, quos Modocas Ptolemæo fuisse credimus: hodie autem à Moscho amne haud dubie sic dicti, qui & regiæ urbi, quam interfuit, suum quoque nomen indiderit. Ea est omnium Moschouitæ urbium longe clarissima, tum situ ipso, qui regionis medius esse existimatur, tum insigni fluminis opportunitate, domorumque frequentia, & munitissimæ arcis celebritate. Oblongo etenim ædificiorum tractu, secundum Mosci fluminis ripam ad spacium 5. miliarium extenditur. domus in vniuersum sunt lignæ, distinctæ in triclinia, coquinas, & cubilia, capacitate amplæ, nec structuris enormes, aut nimium depressæ: trabes enim ingentis magnitudinis ab Hercynia sylua supportantur, quibus ad rubricæ lineam delibratis, & contrario ordine inter se ad rectos angulos coniunctis & confibulatis, exteriora domorum septa singulari firmitate, nec multa impesa, & summa celeritate constituuntur. Domus ferme omnes, & ad usum olerum, & ad voluptatē priuatos habent hortos, unde raræ urbis circuitus longe maximus apparet. Singulæ regiones singulae habent facellæ: sed conspicuo in loco templum est Deiparæ Virgini dicatum, celebri structura atque amplitudine, quod Aristoteles Bononiensis mirabilis rerum artifex, & machinator insignis, ante 60. annos extruxit ad ipsam urbis caput, Neglina fluuiolus, qui frumentarias agit molas, Moschum amnem ingreditur, peninsulamque efficit: in cuius extremitate arx ipsa cum turribus ac propugnaculis, admirabili pulchritudine Italicorum architectorum ingenio constructa est. In subiectis urbi campis capreolorum & leporum incredibilis multitudo reperitur: quos nemini plagis & canibus sectari licet, nisi Princeps id ad voluptatem intimis familiaribus, vel peregrinis legatis indulserit. Tres ferme urbis patres duobus alluitur fluminibus: reliqua vero, latissima fossa, atque ea multa aqua ex ipsis amnibus corriuata præcingitur. Urbs etiam ab aduerso latere alio flumine quod Iausa dicitur, munita est: id pariter in Moschum paulo infra urbem euoluitur. Porro Moschus ad meridiem excurrens, in Ocham amnem multo maiorem apud oppidum Columnam sese effundit: nec magno inde itineris spacio Ocha ipse, & suis & alienis vndis magnus & tumens, exoneratur in Volgam, ubi ad confluentes situm est oppidum Nouogrodia minor, de nomine maioris urbis, ex qua deducta est ea colonia, nuncupatum. Oritur Volga, qui antiquitus Rha fuit, è magnis vastisque paludibus, qui Candidi lacus appellantur. Sunt ex supra Moscham inter Aquilosiem & Corum, emittuntque cunctos ferme amnes, qui diuersas in regiones diffunduntur, uti de Alpibus videmus: è quorum iugis ac fontibus Rhenum, Padum ac Rhodanum, innumerabilesque minores fluuios manare compertum est. Siquidem eę paludes pro montibus perenni featurigine, humorem affatim præbent, cum nulli omnino montes in ea regione, multa etiam hominum peregrinatione reperiantur: ita ut Rypheos montes & Hyperboreos toties ab antiquis celebratos, plerique Cosmographiæ veteris studiosi penitus fabulosos esse arbitrentur. Ex iis itaque paludibus Diuidna, Ocha, Moschus, Volga, Tanais atque Borysthenes oriuntur. Volgam Tartari Edilum, Tanaim vero Don appellant: ipse Borysthenes Neper hodie nuncupatur. hic paulo infra Tauricam

in pontum Euxinum decurrit. Tanais autem à Mazoti palude, vbi Azoum est, nobile emporium, excipitur. Volga vero ad meridiem Moscham urbem relinquens, vasto circuitu ingentibusq; mazandris primo ad Orientem, mox in Occasum, ac demum ad Austrum magna aquarum mole præcipitatus, in Hyrcanum mare deuoluitur. Supra eius ostium vrbs est Tartarorum, nomine Cyrracham, vbi à Medis, Armeniisq; & Persis mercatoribus nundinæ celebrantur. In vltiore Volgæ ripa Tartarorum oppidum est Casanum, à quo Casaniorum Horda nomen ducit: distat à Volgæ ostio, Caspioq; mari quingentis millibus passuum. Supra Casanum autem centesimo & quinquagesimo miliari ad ingressum amnis Suræ, Basilus
10 qui nunc regnat, Surcicum oppidum condidit, vt in ea solitudine mercatoribus ac viatoribus, qui de rebus Tartaricis, ac eius inquietæ gentis motibus proximos finium præfectos certiores reddunt, certa & tuta mansio cum tabernis hospitalibus statueretur. Moschouitarum Imperatores variis temporibus, vti ex vsu præsentium rerum fuit, vel libido, noua ac obscura loca nobilitandi longius pertaxit, apud diuersas vrbes imperii atque aulæ sedem habuere. Siquidem Nouogardia, quæ Caurum & solem fere occidentem spectat, versus Liouonium mare non multis ante annis totius Moschouiz caput fuit, summamq; semper obtinuit dignitatem, propter incredibilem ædificiorum numerum, latissimiq; & piscosi lacus opportunitatem, & vetustissimi ac venerabilis templi famam: quod ante quadringentos annos Byzantiorum Cæsarum æmulatione, sanctæ Sophiæ Dei filio Christo dicatum fuit. Nouogardia perpetua quasi hyeme & tenebris longissimarum noctium premitur. Nam polum Arcticum ab Horizonte sexaginta quatuor gradus eleuatum videt: sex fere gradibus ipsa Moscha ab æquatore remotior, quæ cæli ratione solstitii tempore propter exiguas noctes continuatis fere solis ardoribus cõtuate perhibetur. Vrbs quoque Volodemaria regis nomen adepta est, quæ ad ortum solis ducentis amplius miliaribus à Moscha distat: eoq; sedem Imperii ab strenuis Imperatoribus necessaria ratione translata ferunt, vt ex propinquo, quum tum bella continenter cum finitimis gererentur, paratiora præsidia aduersus Scytharum irruptiones opponerent. Est enim citra Volgam in ripis Clesmæ amnis sita, qui in Volgam euoluitur. Cæterum Moscha, vel ob eas, quas diximus, dotes, regis nomine dignissima iudicatur: quoniam medio quodam totius frequentioris regionis ac Imperii loco sapientissime constituta, munitaque arce & fluminibus, consensu omnium, præcellentiæ meritam laudem, honoremq; nulla ætate defuturum sibi vindicasse cæterarum urbium collatione videatur. Distat Moscha ab vrbe Nouogrodia quingentis millibus passuum, medioq; ferme itinere Ottoferia Volgæ amni imposita occurrit. Is amnis, vti fonti proximus, nondum receptis tot annibus, exiguis lenisq; permeat. inde per nemora & campestres solitudines Nouogrodiam peruenitur. Porro à Nouogrodia ad Rigam proximum Sarmatici littoris portum, paulo minus quingentorum miliarium iter est. Isq; tra-
40 ctus superiore commodior putatur, quum frequentes habeat vicos, urbemq; Pleischouiam viæ impositam, quam duo amnes complectuntur. Ab Riga autem, quæ magni magistri militiæ Liouoniorum ditionis est, ad Lubecam Germaniæ portum in sinu Cymbricæ Chersonesi miliaria paulo plus mille periculotæ navigationis numerantur. Ab vrbe Roma vero Moscham duobus millibus & sexcentis miliaribus distare compertum est, breuissimo scilicet itinere euntibus per Rhaennam, Taruissum, Carnicas alpes, Villacumq; Noricum, & Viennam Pannonicam. atq; inde superato Danubio, per Olmutium Morauorum vsq; ad Cracouiam Poloniæ regiam, mille & centum miliaria existunt. Ab ipsa vero Cracouia ad Vilnam Lithuaniz caput, quingenta: & totidem ab ea vrbe ad Smolenchum
50 vltra Borysthenem situm, & à Smolenchu ad Moscham sexcenta computantur. verum id iter, quod est à Vilna per Smolenchum ad Moscham, hyeme per niues longo concretas, gelu, lubricamq; sed multo attritu solidatam glaciem expeditis in curribus incredibili celeritate conficitur: æstate vero nisi difficili laboriosoque itinere campestria superare nequeunt. nam vbi niues perpetuis solibus dissolui liquariq; cœperint, in paludes cernosasq; voragines abeunt, viris pariter & equis

inextricabiles, nisi ligneis pontibus infinito prope labore consternantur. Terra Moschouia in vniuersum neq; vitem, neq; oleam, neq; paulo suauioris pomi frugiferam arborem, præter melopepones & cerasa producit: cum teneriora quæq; gelidissimis Boreæ flatibus exurantur, campi tamen tritici, siliginis, milii, panicæq; & omnis generis leguminum segetes ferunt. sed certissima messis in cera & melle consistit. Regio enim tota fecundissimis apibus plena est, quæ non in manufactis agrestium aluearibus: sed in ipsis arborum cauis probatissima mella conficiunt. hinc per sylvas, & opacissimos saltus, frequentia ac nobilia apum examina ramis arborum pendentia videre est, quæ nullo æris crepitu colligere sit necesse. Reperiuntur sæpe fauorum ingentes massæ arboribus conditæ, veteraq; mella defecta 10 ab apibus, quum singulas arbores, in vastis nemoribus rari agrestes minime perscrutentur: ita vt in admirandæ crassitudinis arborum stipitibus permagnos mellis lacus aliquando reperiant. Retulit & cum multo omnium risu Demetrius legatus, vt est ingenio comi & faceto, proximis annis vicinæ suæ agricultoriam, quærendi mellis causa in prægrandem cauam arborem superne defiliisse, cumq; profundo mellis gurgite pectore tenus fuisse haustum, ac biduo vitam solo melle sustinuisse; quum vox opem implorantis in ea sylvarum solitudine, ad viatorum aures penetrare nequiuisset: ad extremum vero desperata salute, mirabili caso, ingentis vrsæ beneficio inde extractum euasisse, quum forte eius beluæ ad edenda mella more humano se demittentis, auersos renes manibus comprehendisset, & eam subito ti- 20 more exterritam ad exiliendum tum tractatu ipso, tum multo clamore concitasset. Nobile quoq; linum, & cannabum in reſtes, multaq; item boum tergora, & massas ceræ ingentes, Moschouia in omnem Europæ partem mittunt. Nulla auri argentine, vel ignobilioris metalli, ferro excepto, apud eos vena, secturave reperitur: nullumq; est tota regione, vel gemmarum vel pretiosi lapilli vestigium. ea omnia ab externis populis pctunt. naturæ tamen iniuria, quæ tot bona prorsus inuiderit, vno pellium nobilissimarum mercimonio refarcitur, quarum pretium incredibili hominum cupiditate & luxu adeo creuit, vt in singulas vestes suffulturæ, millenis aureis nummis veneant. Fuit autem tempus, quo hæc vilius emebantur: cum remotissimæ Septentrionis nationes politioris cultus, nostræq; adeo anhe- 30 lantis luxuriæ penitus ignaræ, summa simplicitate, eas vilibus ac ridiculis sæpe rebus permutarent: ita vt vulgo Permiæ, atq; Pecerri, tantum pellium Zebellinarum pro ferrea securi rependerent, quantum earum simul connexarum ipso securis foramine, quo manubrium induitur, Moschouia mercatores extrahere poterant. Ante quingentos annos Moschouia gentilium deos coluere, Iouem scilicet, Martem & Saturnum, & plerosq; alios, quos sibi in sano errore hominibus ex industriis, aut regibus antiquitas finxit. Tunc vero primum Christianis sacris initiati, cum Græci antistites haud satis constantibus ingenijs à Latinorum Ecclesia dissentire cœperunt: factumq; est, vt Moscouia eos religionis ritus, quos à Græcis doctoribus acceperunt, iisdem sensibus, & sincerissima quidem fide sequeren- 40 tur. Spiritum enim sanctum, tertiam in diuina Trinitate personam, à patre Deo solum produci persuasum habent: cū rectissima veritate à patre simul Christoq; filio proficisci credendū sit, verum ea controuersia apud conuentū Florentinū, præſidente Eugenio I V. Pontifice, magna partiū cōtentione agitata, eū exitū habuit, vt pertinacia Græcorū in sermone potius quam in sensu castiganda videretur: cum Græci antistites euidentissimis conuicti rationibus Spiritum S. à patre per filium produci faterentur. Sacramentū quoq; nō ex azymo, vt iure debemus, sed ex fermentato pane conficiūt: idq; sub vtraq; specie, sicuti soli apud nos sacerdotes, panis scilicet, diuiniq; sanguinis, ab eorum presbyteris vniuerso populo communicatur: quo maximo errore imbuti Bohemi, paulo ante patrum nostrorum me- 50 moriam à Latinorū Ecclesia descuerunt. Cæterum quod valde alienū à Christiana religione esse videmus, nullis sacerdotū suffragiis, nullaq; propinquorum, aut amicorum pietate iuuari mortuorum manes arbitrantur: fabulosumq; esse purgatorii locum putant, è quo tandem piorum animæ, cum diuturna ignis pœna, tum multis parētationibus, indulgentiaq; summorū Pontificum expiata, immor- talium

raliū felicitatem beata in cœli sede consequantur. Ceteris in rebus easdem fe-
 re ceremonias tenent: quæ à Græcis vsurpatæ sunt, Romanamq; ecclesiā cætera-
 rum omnium principatum obtinere, superbe & peruicaciter negant. sed ante alia
 ludæorum genus, vel memoria quidem horrent, nec eos intra fines admittunt,
 veluti pessimos atque maleficos homines: qui etiam nouissime Turcas ænea tor-
 menta conflare docuerint. Christi vitæ miraculorumq; omniū historia ab Euan-
 gelistis quatuor conscripta, itemq; Pauli epistolæ, dum sacra sunt, è suggestu cla-
 riore voce recitantur, probatæque vitæ sacerdotes homelias Ecclesiæ doctorum
 publice legunt, etiam iis horis, quibus sacra minime cōficiuntur. non enim Ora-
 tores cucullatos, qui aduocato populo concionari, & ambitiose nimis atq; subtili-
 ter de diuinis differere soliti sunt, admittere fas putant: quoniam rudes imperito-
 rum animos simplici potius doctrina, quam altissimis arcanorum interpretatio-
 nibus ad sanctiorem morum frugem euadere, viri solidæ religionis arbitrantur.
 Hos, quos modo diximus, sacros libros, itemq; noui ac veteris instrumenti enar-
 ratores, præterea Ambrosium, Augustinū, Hieronymum atq; Gregoriū, in linguā
 Illyricam traductos habent, religioseq; custodiunt. Antistites, Principesq; mino-
 rum sacerdotū singulis vrbibus, pagiq; præfati sacra curant, controuersias diri-
 munt, & moribus deprauatos summa quadam vindicandi potestate persequun-
 tur. Regem sacrorum, quem ipsi Metropolitam vocant, à Constantinopolitano
 Patriarcha petunt: Archimandritæ autem & Episcopi, coniectis in vnam melio-
 rum nominibus, sorte ducuntur. Eorum vero hominum qui humanis cupidita-
 tibus vitro renunciarunt, diuinarumq; rerum contemplationi & sacrorum mini-
 sterio sese dedicarunt, duplex est genus. vtrunq; cœnobita incolit: sed alterum est
 vagum, & paulo solutioris vitæ, sicuti apud nos diuorum Francisci atq; Domini-
 ci sectā proficētes: alterum constat ex sanctioribus monachis, quorum ordinem
 diuus Basilus instituit. iis ne limine quidem vel in suprema vitæ necessitate, pedē
 efferre fas est. Procul. n. ab oculis profanorum singulari duritie vitā in occultiori-
 bus adytis degunt, summamq; subactæ carnis & cōfirmati in religione animi opi-
 nionē præbent. Vniuersus populus quater in anno, & pluribus semper diebus ie-
 iunare consuevit, abstinetq; ab esu carniū, ouorum, & lactis. In vere primū, mo-
 re Latino, post diem Cinerū: mox adulta æstate, in honorem diuorū Petri & Pau-
 li: & initio autumnī demū, cum assumptæ in cœlum Mariæ virginis memoriā ce-
 lebramus: postremo sub ipsam hyemē, cum aduentus Domini: pronunciat. Pec-
 hebdomadam vero, diem Mercurii sine carnibus, diem aut Veneris sine ouis la-
 ctēq; traducunt. sed Saturni dies mensa omnibus obsoniis opipare referta, hilari-
 ter excolitur. Ceterū secus ac nos solemus, nullas festorum dierum vigilias obser-
 uant. Religiosissime templa venerantur, adeo vt ea neq; viros neq; fœminas vene-
 reis pollutos complexibus intrare fas sit, nisi prius priuatis balneis abluantur. Sæ-
 peq; accidit, vt complures vtriusq; sexus sacra audientes, extra limen consistant,
 & propterea à petulcis iuuenibus recentis incontinentiæ notari, facietis aliquan-
 do nutibus salutentur. In ipso natali die Ioannis Baptistæ, & in Paschate triū Ma-
 gorum, presbyteri sacros panes paruos toti populo largiuntur, quorū esu febri-
 bus conflictatos alleuari existimāt. Alia quoq; sacra, certo anni tempore apud flu-
 mina gelu conereta celebrantur. In ripa tabernaculum constituunt, & aduocata
 nobilitate hymnos numero cōcentu pronūciant, sacraq; lymphæ multa asper-
 gine profluentem purificant, & solenni ceremonia stratum & consecratum cir-
 cumcisa & reuulsa glacie prorsus aperiant. Iis rebus rite confectis, si qui adsunt
 languentes vel morbofi, in flumen defiliunt, & sacris aquis abluuntur, cum ob id
 elmi morborum sordes persuasum habeāt. Defuncti, vt apud nos, mediocri fune-
 ris pompa comitantib. presbyteris efferuntur, capite mappa velato: cæterum non
 in templis, vt apud nos impia prope, vel abominabili certe corruptela vsurpatum
 est, sed in septis ac exterioribus templorum vestibulis sepulturæ traduntur, iisque
 more nostro quadragenis diebus parentant: quod certe mirum videtur, quum in
 purgatorio loco expiari animas, & criminum pœnam vllis amicorū suppliciis, vl-
 loq; pietatis officio mitigari penitus negent. In ceteris, eadem quæ à nobis de reli-

gione sentiuntur, constantissime credunt. Moschovitæ Illyrica lingua, Illyricis-
que literis utuntur, sicuti & Sclavi, Dalmatæ, Bohemi, Poloni, & Lituani. Eal-
lingua omnium longe latissima esse perhibetur, nam Constantinopoli Ottomanorum
& equites Mamaluchos haud ingratis auribus audiebatur. In hanc linguam in-
gens multitudo factorum librorum, industria maxime diui Hieronymi & Cyrilli,
translata est. Prætor quoque patrios annales, Alexandri etiam magni, Romano-
rumque Cæsarum, itemque M. Antonii & Cleopatæ memoriam iisdem literis
commendatam tenent. Philosophiam vero, & sideralem scientiam, cæterasque
disciplinas & rationalem medicinam nunquam attingere, iique pro medicis se ge-
runt, qui alicuius paulo ignotioris herbæ vires, se pluries obseruasse profitentur.
Anni apud eos non à natali Christi, sed ab ipso mundi initio numerantur, qui nō
à mense Ianuario, sed à Septembri incipiunt. Leges toto regno habent simplices,
summa Principum & iustissimorum hominum æquitate conditas: & propterea
populis valde salutare, quoniam eas vllis causidicorum cauillationibus interpre-
tari atque pervertere non licet. De furibus, sicariis & latronibus supplicium sumunt.
Quum de maleficiis quæstionem habent, reos multa gelida aqua superne demis-
sa perfundunt, quod intolerandum tormenti genus esse perhibent. Nonnunquā
obduratis & contumacibus, vt confessio criminis exprimatur, ligneis cuneolis di-
gitorum ungues conuelluntur. Iuuentus omnis variis ludis, sed militiæ proximis
se se exercet: in stadio cursu contendit, in palæstra colluctatur, pernicipitati equorū
studet: omnibusque præmia, & præsertim sagittariorū peritiss. proponuntur. In vni-
uersum Moscovitæ statura sunt mediocri, sed quadrata, & valde torosa: cæli
omnibus oculi, proluxæ barbæ, crura brevia, & ventres extenti, equitant cōtra-
ctis admodum cruribus: & peritissime, vel aucti & fugientes, sagittas emittunt. Do-
mi opipare potius quam laute viuunt, nanq; omnium fere cibariorum quæ vel à
luxuriosissimis desiderari possunt, mensæ eorum, & paruo quidem precio passim
instruuntur. Gallinæ siquidem, & anates, singulis sæpe argenteolis tenuib. num-
mis veneūt. maioris minorisq; pecotis incredibilis est copia: & occisæ media hie-
me iuuentæ, concretis gelu carnibus duorum fere mensiū spacio non putrescūt.
Venatione & aucupio, vti apud nos, nobiliora obsonia parātur. nam venaticis ca-
nibus & plagis omnis generis feras capiūt: & astutibus, atque falconibus, quos mi-
rificos regio Pccerra præbet, non modo phasianos, & anates, sed cyenos & grues
consecrantur. Astures ex genere infimo aquilarum, vel miluorum: falcones vero
accipitrum nobile genus antiquis fuisse putamus. Capitur quoque avis subnigra,
puniceis superciliis, magnitudine anseris, quæ pulparum sapore phasianorum su-
perat dignitatem. Moscovitica lingua Tethet nuncupata, quæ Plinio Erythra-
ta vocatur. Alpinis populis cognita, & maxime Rhetis, qui saltus ad Abduæ
amnis fontes incolunt. Ingentes etiā sapidissimosque pisces, & ante alios Sturiones,
quos Siluros antiquitus fuisse putamus, Volga præbet: & si quidem hyeme multa
inclusi glacie, recentes pluribus diebus asseruantur. Aliorum vero piscium multi-
tudinem ferme incredibilem, ex candidis, quos diximus, lacub. expiscantur. Vi-
no natiuo quum penitus careant, aduecticio vti solent: sed in festis conuiujs tan-
tum, & sacrificiis. Ante alia Creticum subdulce maximo in honore habetur, sed
in vsum medicinæ tantum, vel principalis luxuriæ ostentationem: quum miracu-
li loco sit, eductum Creta per Gaditanas fauces, & tantis conclusi maris Oceaniq;
fluctibus agitatū, incorrupta suauitatis ac odoris dignitate, inter Scythicas niues,
ebibisse. Populus vero medonem bibit, ex melle lupulifq; decoctum, quod pica-
tis in cadis veterascit, & ex antiquitate nobilitatem adsequitur. In vfu quoq; sunt
birra atque ceruisia, sicuti apud Germanos Polonosq; videmus, quæ ex tritico, zeaq;
vel ordeo decoctis, omni conuiuio circumferuntur. Hanc quadam cognata cum
vino potestate, largius compotantibus ebrietatem inducere adfirmant. Medonē
ac birram per æstatem in frigidare, infusa poculis glacie, voluptatis gratia solent.
nam ingentia glaciei frusta nobilium in cellis subterraneis singulari studio recon-
duntur. Sunt &, qui in deliciis habeant, succum ex subausteris cerasis expressum,
qui

qui perspicui & purpurisantis vini calorem & saporem iucundissimū refert. Vxo-
res & fœminæ, non in eo honore sunt apud eos, ut apud cæteras gentes. nam pro-
pe ancillarum loco habentur. Viri insignes earum vestigia mirum in modum ob-
servant, & pudicitia diligentissime cauent. non.n. adhibentur conuiuiis neq; fa-
ctorum causa remota templum petere, aut temere in publicū egredi permittun-
tur. Ceterum vel ab externis hominibus, & exiguo quidem precio, ad Venerem
omne vulgus fœminarum facile pellicitur, adeo ut parum earum amoribus stu-
dere viri nobiles existimentur, Basilius ante viginti annos Ioannem patrem ami-
sit. Is Sophiam, Thomæ Palæologi, qui late in Peloponneso imperabat, Cōstanti-
10 nopolitaniq; Imperatoris erat frater, uxorem duxit, ea tū Romæ erat, Thomæ pa-
tre Turcarum armis Græcia pulso. ex hac quinq; liberi felici fœcunditate susce-
pti, ipse Basilius, Georgius, Demetrius, Simeon, & Andreas. Demetrio & Simeo-
ne iam pridem morbo absumptis, Basilius Salomoniam Georgii Soborouii, exi-
mix fidei atq; prudentia consiliarii, filiam, in matrimonium sibi collocauit: cuius
fœminæ singulares virtutes vna sterilitas obscurat. Solent autem Moschouitz, cū
de vxore ducenda deliberant, omnium toto regno puellarum virginum delectū
habere, ac forma virtuteq; animi præstāiores ad se perducere iubere: quas demum
per idoneos homines, fidelesque matronas inspicunt, ita diligenter, ut secretiora
quoq; ab iis contrectari explorariq; fas sit. Ex iis vero magna atq; sollicita parētum
20 expectatione, quæ ad Principis animum responderit, regiis nuptiis digna pronū-
ciatur. cæteræ vero, quæ de formæ, pudicitiaq; & morum dignitate contenderāt,
sæpe eadem die in gratiam Principum, proceribus atque militibus nubunt: sic ut
mediocri loco natæ plerunque, dum Principes, regie stirpis clara stemmata con-
temnunt, ad summū regalis thori fastigium, vti & Turcas Ottomanos solitos esse
videmus, pulchritudinis auspiciis euehantur. Basilius quadragesimum septimum
ætatis annum nō attingit, specie corporis eximia, animi virtute singulari, suorum-
que studio ac beneuolentia, & rebus gestis, progenitoribus suis antefendus.
Nam, cum per sex annos cum Liouois, qui septuaginta duas vrbes fœderatas in
eius belli causam trahebant, armis contendisset, paucis legibus datis potius quam
30 acceptis victor discessit. Polonos quoq; initio statim ipsius Imperii, acie profliga-
uit: Cōstantinumq; Ruthenum copiarum ducem, captum, & catenis vinctum,
Moscham perduxit. Sed ipse aliquando post ad Borysthenem, supra Orsam vr-
bem, ab eodem Constantino, quem dimiserat, magno prælio est superatus: ita ta-
men ut Smolenchum oppidum, quod antea Moschouitz occuparant, post tan-
tam etiam victoriam à Polonis partam, in ditione Basilii relinqueretur. Sed ad-
uersus Tartaros, & maxime Europeos Præcopitas, sæpius secundo prælio à Mo-
schouitis est dimicatum, vlciscendis fortiter iniuriis, quas illi repentinis incursio-
nibus intulissent. Supra enim centum & quinquaginta milia equitum Basilius ad
bellum ducere consuevit, distinctis per vexilla turmis, quæ suos duces sequun-
40 tur. Regiæ aleæ vexillo inscripta est Iosue Hebræi imago, illius qui, ut sacræ refe-
runt historiæ, à Deo maximo longissimum diem, retardato solis cursu, piis precib.
impetrauit. Pedestres copię nullo prope vsui sunt in illis vastis solitudinibus, tum
ex ipsa veste quæ fluxa talarisque est: tum ex hostium consuetudine, qui cursu po-
tius & equitandi celeritate, quam vi statariæ pugnae, vel ipso congressu militiam
exercēt. Equi eorum statura infra mediam existunt, sed robusti & velocissimi ha-
bentur. Equites præpilatis hastis, clauisq; ferreis & sagittis rem gerunt. paucis fal-
cati sunt gladii. Corpora vero clypeis rotundis, ut Asiatici Turcæ: vel inflexis &
angularibus parmis, more Græcorum, itemq; lorica & galea pyramidalis prote-
guntur. Basilius etiam Scloppettariorum equitum manum instituit: multaq; cneæ
50 tormenta Italorum fabrorum artificio cōflata, suisq; imposita currib. in arce Mo-
schæ visuntur. Ipse insigni apparatu & singulari comitate, qua tamen Regia maie-
stas vlla ex parte corrumpitur, publice cū procerib. atq; legatis epulari solet, ma-
gnumq; inaurati argenti pondus duobus abacis expositum, eodem triclinio con-
spicitur. Nullam prætoriani militis cohortem, præter ipsam familiā, corporis cur-
stodix causa, circū se habere, vel alibi alere consuevit. Ab urbana.n. fidei multæ

tudine stationes habentur. nam vnaquæque vrbis regio foribus, cancellisque se-
pitur: nec temere per noctem, aut sine lumine, in vrbe vagari licet. Aula omnis
constat ex regulis, & ex ipso militum delectu, qui per staros mensium circuitus, fre-
quentandæ, nobilitandæque regiæ causa per vices ad implenda comitatus officia
è singulis regionibus accersuntur. Porro exercitus omnis, quum bellum ingruit,
vel hostibus indicitur, ex euocatis veteranis, nouisque prouinciarum delectibus
cogitur: nam cunctis in vrbibus præfecti militiæ iuuentutem inspiciunt, idoneos-
que in ordines militum transcribunt: quibus ex ærario prouinciarum, certa, pacis
tempore, sed ea quidem exigua, stipendia persoluantur. Verum qui militant, im-
munitate vectigalium gaudent, & cæteris paganis præstant, regiæque gratia omni-
bus in rebus potentes existunt. Pacescit namque veræ virtuti nobilis locus, quam
bellum geritur: siquidem egregio & in omni rerum administratione
salutari instituto, ad suum quisque spectatum facinus, vel
perpetui præmii, vel ignominie sempiternæ fortu-
nam assequitur.

BENEDICTI LAMPRIDIJ.

*Hos dono Iouius mittit tibi Ruse labores,
Anfractus longos & spatia ampla maris.
Hæc quoniam nemo melius te iudicet, unum
Vlla nec terra, nec maria vlla latent.
Magna quidem Iouius donat tibi Ruse, sed ipse
Longe maiori munere dignus eras.*

F I N I S.

AD SERENISS. PRINCI-
PEM FERDINANDVM ARCHI-
DUCEM AVSTRIÆ, MOSCOVITARVM
IUXTA MARE GLACIALE RELIGIO, A
D. Ioanne Fabri ædita.

SERENISSIMO PRINCIPI AC DO-
MINO, D. FERDINANDO HISPANJARVM PRINCIPI
& infanti, Archiduci Austria, Duci Burgundia, &c. Sacratissima Cæsa-
reæ maiestatis per Rom. Imperium locum tenenti, Principi suo clemen-
tiss. D. Ioannes Fabri salutem & pacem in CHRISTO
domino nostro.

VM humaniter salutasses, ac magnifice pro regio in te animo
excepisses, sereniss. PRINCEPS, Oratores Moscovitarum,
qui iam à sacratissima Cæsarea maiestate ex Hispaniis felici-
ter, cum & illic pleraque magis etiam quam vel par esse possit,
in eos magnificentiss. collata essent, læti ad te Tubingam re-
dierant, statim, ut est excellentiss. tui ingenii consuetudo, cõ-
misiisti, ut quam primum, mecum sumptis aliquot insignibus,
qui hu-

qui huiusmodi negotio pares esse, viris tum eruditis, tum multarum rerum usu præditis, istiusmodi Moscovitarum, nobis Germanicæ viris prius admodum incognitorum percontarer: idque tuo nomine originem, ritus, mores, religionem atque id genus alia, quod & ob hoc facile fieri poterat, quoniam interprete utebantur ipsi: qui cum & natus Moscovita esset, præter suam vernaculam linguam & Germanicæ & Latine mediocriter callebat. Ob id maxime desiderasti Princeps serenissimus, procul dubio, si cui forte mirum videretur, quo certior factus, cum quibusnam olim diuus Cæsar Maximilianus avus tuus pro communi Republicæ sedes inisset. Tum aliud est, quod forte huic rei perquirendæ plus addidit desiderii, ut cum olim in conuentu vel doctorum hominum, ubi frequens esse soles, vel principum, mentio quædam de exteris inciderit, id quod usu non possis, saltem monumentis admonitus, æque in lucem proferre queas, quicquid est ex variis exterorum moribus. Quare & ipse facile motus, atque, ut par erat, votis tuis obtēperavi, accessimus simul, primumque quæ tui animi sententia esset exposuimus: id quod & illis summe placuerat, talis principis indolem ac ingenium mirantibus. De quo & plurimum spei sibi polliceri poterant, quod vna essem ex omnibus, ad quos ipsi, longa quidem profectio-
ne, quæ iam biennium compleverat, ab Oriente facta in Occidentem, diuerterant hospitalitatis iure antiquissimo, qui gentis suæ varia amplecteretur. Itaque & ipsi talibus benenoli facti, nihil omnino eorum obtricebant quæ quærebamus, verum
omnia cum fœnore reddebant. Idem & ego tibi facturus serenissimus Princeps, quo ordine, quibusve locis, vniuersa huiusmodi hominum in publicum proferri possunt, etiam maiora quam illi retulerunt, nihil relinquens, fidei interpretis munere functurus exponam. Primo itaque omnium tum congruum tum necessarium mihi visum, ut quæ nominis appellatio huic genti existat hodie passim vulgo: tum quæ
prisca fuerit, referam, ubi & maximus nobis labor incumbit. In cōferendis namque vel Græcorum cum Latinis monumentis, vel vetustissimis illis cum recentioribus, non mediocris exigitur ingenii iudicium. Facile enim omnia commutari cō-
tingit, quemadmodum in moribus fieri frequenter cernitur. Inuenio itaque eos populos, quos communi vocabulo nos Moscovitas appellamus hodie, olim, teste
Plinio, Roxolanos esse dictos, quos tamen aliquantulum, commutata littera, tabula Europæ octaua Ptolomæus Rosolanos nominat, quemadmodum & Strabo. Qui etiam multo iam tempore Rutheni dicti fuere. Atque hi sunt, qui quondam
aduersus Mithridatis Antipatorum duces strenue dimicarunt, veluti Strabo refert. Hodie vero, cuiusmodi & antea memini, pro temporum varietate, nihil plus immutari cernimus, quam regionum, prouinciarumque nomina. Quoniam vrbs est il-
lis regalis totius prouinciæ Moscouia dicta, vnde & Moscouitæ nomen acceperunt, vel ut aliis placet, veluti Volaterrano, à fluuio Moscouii, vterunque deriuaueris hoc modo, non admodum retulerit, dummodo nominis ratio liquida fiat. His olim præfuit Ioannes dux, cui Helena coniunx erat de Palæologorum, hoc est Constantinopolitanorum imperatorum genere nata. Ultra hos Roxolanos quidem Strabo
neminem habitare. Sunt itaque Rutheni siue Moscouitæ Orienti plus confinis, propioresque, ac Borysthem conterminant ex vno latere Lituanitis, dein Polonis, & Tartaris ex alio latere. Qui quidem Tartari illi sæpe hostiles manus inferunt, crebras incursiones faciunt. À Cæsare item Caphesii, qui certe præsidio Tartarorum potentissimus existit, & à Capha nomen ducit, iuxta mare in Taurico Chersoneso residens innumera belli mala sustinent quasi omni momento. Ver-
sus itaque Septentrionem mari clauduntur glaciali, cuius litus cum sit amplissimum vniuersum fere Moscouitarum ducis existit. Atque hoc mare est, quod veteres, lacum Cronium, ob eius glaciem perpetuam fere appellarunt. Cronium enim
Græce, Latine Saturno appellato, venit: qui quoniam senex frigidus ac tardus extitit, pro huiusmodi astro à poetis ponitur. Hinc quæcunque frigida, tarda que sunt, & huiusmodi, Cronia appellari cōsueuerunt, & hoc mare Cronium, quod immenso Septentrionis communi frigore, & hac parte maximo, quanto longius à sole est, multis milibus passuum congelari solet. Quapropter & Hec-
thæus, teste Plinio, Amalchium vocat, lingua Scytharum, quod Latine quoque inter-

Pl. Societur.

*Moscovita
Roxolani.*

Rutheni.

*Cur Mosco-
uita dicti.*

*Ioannes
quondam
dux eorum
extitit, qui
ex Palæolo-
gorum genere
Helenam
duxerat.
Sicque Mos-
couitarum
circumque
que hostibus
civium.*

*De mari
glaciale ple-
naque, quo
etiam ver-
sus septen-
trionem con-
guntur.
Vrbs ce-
lebrer.*

*Moscouia.
Fladimeri.
Blescouia.
Nouigradia.
Smolne.
Oisiferi.*

*Titulum
imperatoris
Moscouita-
rum.*

*Provincia
tum prin-
ceps.*

*Quantum
imperatoris
suo prae-
des provin-
ciarum ob-
temperant.*

*Quantum
belli copias
breui tem-
pore aduce-
re queant.*

*Pro Prin-
ce etiam
moris ip-
sorum.*

*Belli indu-
stria.*

Lingua.

pretari potest congelatum. Sic in contrarium, eadem de causa, ab Ammonio hi-
storico, lacus qui prope Constantiam est, quem Solinus alias Pregantinum nomi-
nat, Acronius vocatur, quod nequaquam ex integro vnquam cōgelatus memo-
retur. Verum ne longius ab instituto aberremus, Moscouitarum certe ducis im-
perium adeo latis protēditur longisq; agris, vt aliquot spatia Afrix complectatur,
aliquot etiam Europæ, eaq; minime parua. Moscouia autem vrbs est, vt quod alias
minime consequi possumus, hoc comparatione quasi ob oculos commodiori
modo ponamus, duplo maior quam sit Colonia Agrippina, quemadmodum ipsi
retulerunt, qui in professione ista huiusmodi vrbs, plus forsan quam reliquarum
Germaniæ, explorandi curam habuere. Huic tamen magnitudine non imparem
habet, & aliam urbem Fladimeri, tum Blescouiam, & Nouigradiam, Smolne,
& Oisiferi, quas regis, amplissimisq; ædificiis extructas dicebant, muris quoque
bene munitis, illisque tum ex quadratis, tum decoctis lapidibus extructis. Qua-
rum etiam Blescouia præter ceteras præmunita muris tribus cingitur. Reliquæ
vero, quas habent innumeras, non vsque adeo celebres habentur. Quoniam ab
his quas prædiximus, titulum suum ac inscriptionem Russiæ imperator accipit.
Nam in præsentiarum, quoties vel per Oratorem, vel per epistolam sese Moscoui-
tarum imperator insinuat, hoc titulo vti consuevit: **BASILIVS** Dei gratia impe-
rator totius Russiæ, ac magnus dux Fladimeri, & Moscouiæ, Nouigradiæ, Blesco-
uiz, Smolnæ, & Oisiferi. Atque certe ille est titulus, quo anno proximo elapso
xxiiii. mensē Augusto, dum in inclita Vienna tua, te ex magni Basilii nomine
salutarent, sunt orationem suam exorssi. Habet princeps Moscouitarum sub se
principes multarum provinciarum, eosque præpotentes. Ex quibus non postre-
mus est canus ille & barbatus, quem velut Oratorem Ruthenorum, imperator
misit, vt serenitatem tuam primo, ac post Cæsaream maiestatem in Hispaniis adi-
ret. Qui & triginta milibus equitum quoties belli necessitas exigit Imperatori suo
succurrere solet. Sunt & alii principes quorum potentia non parua est. At illud
singulare est, quod in ipsis summe commendari potest, vt nullus sit eorum tam il-
lustris, diues ac præpotens, quin accersitus a dū: perquam humillimum etiam
præconem, statim adolet, omnibus mandatis sui Imperatoris, instar dei, obtem-
peret, etiam in iis causis, quæ vel vitæ detrimentum periculumque exigere viden-
tur. Imo hæc maxima noxa, ac ignominia apud ipsos censetur, quum minus
aliquis in cunctis duci suo pro voluntate egerit. Econtra præclarissimam in viro
esse obedientiam. Idcirco intra paucos dies aliquando bis, aut ter centena millia,
vel alias ingentem quandam multitudinem congregare potest, cōtra hostes suos
aut Tartaros, aut Cæsarem Caphensem, vel alios quosvis exercitum ducturus,
adeo nulla est natio quæ imperatori suo magis obediat, nihil plus viro dignum aut
gloriosius esse ducentes, quam pro principe etiam mori. Sic enim recte se immor-
talitate donari existimant. Ideo etiam frequenter cōtra Tartaros, Turcas, & alios
cum tam potenti equitum exercitu, instar apum collecto, fortissimos triumphos
agere solent. Et eo tempore, quo Cæsar Maximilianus cum ipsis fœdus iniit, cum
rege Poloniæ bellum gesserunt. Qui vt indies bella gerunt, indies quoq; ad vires
ad vim inferendam exercitu, tum ad propugnandum, tum ad conferendum
fieri solēt. Nam cum olim, pro more Patthorum, plus fugiendo quam insequendo
victoriam nacti essent, iactu iaculorum ex arcubus, nunc vero ad omnes belli in-
sultus, vel inferendos vel patiēdos aptiores facti, et eneis machinis, quas bombar-
das vocāt, vtuntur, atq; mitæ magnitudinis acies intruunt, industria qua fieri so-
let. Et si summam cupis, aiunt pleriq; historici, quod Moscouitarum gens sit, quæ
nunquam sit experta pacis commoda, quæ nisi natura, situq; adeo munitissimam
haberet terram, periculum sit, iam sæpiissime eam expugnatam fuisse. Lingua ve-
ro eis est, qua sibi multum cum Bohemis, Croatis, & Sclauonibus cōuenit, adeoq;
vicina, vt Sclauo Moscouitam plene percipiat, nisi quantum visum est nonnullis,
Moscouitis asperam magis ac duriores esse phrasim. Sclauonum autem linguam
à cōfusione, quæ in Babel tempore Nembrotis fortis illius in Genesi venatoris fa-
cta est, nomen accepisse tradunt historici. Eam tamen rem satis mirari non pos-
sum,

sum, quod cum inter Dalmatiam quidem & Moscouiam, vtrique Pannonia sita sit. Vngaro tamen nihil minus quam cum linguæ cognitione conueniat cū Moscouita. Quare cōiectura est, olim has gentes per legiones diuisas esse, atq; ex Dalmatia illuc migrasse: ob hoc quoq; asserit Volateranus Ruthenorum linguam semidalmaticam esse. Vtunque tamen fuerit, hoc certum esto, Bohemis, Croatis, Dalmatis, & Moscouitis lingua conuenire, id quod è tuis interpretibus, quos in aula tecum fouebas, quotquot eramus, deprehendimus. Nam cū & illi interpretes inter Croatos & Dalmatas nati essent, nullusq; vnquam illorum vel Moscouitas accesserat, vel moratus cum eis fuerat, adhuc tamen tunc præsentibus verba illorum deprehendere poterant. Sunt etiam in Moscouia nemora miræ magnitudinis, in quibus vulpes nigri, & vrsi albi venantur. ita monumentis prius admoniti, nunc vero demum interprete Oratorem edocti. Nec mirum fortassis, in causa enim facile fuerit nimium illud Septentrionis frigus, quod semper mater est albedinis, vti philosophia constat. Viuunt autem in syluis plerique venationibus ferarum admodum sedulo incumbentes. Habent & apes frequentissimas, à quibus mel & ceram cum copia colligunt, quæ tamen apud illos mediocris admodum sunt precii. Cum vero belli frequentia terram eorum incultam ac neglectam faciat, vitæ suæ necessaria non aliunde magis, quam è pellibus quæritant, ad quas comparandas mercatores tum è nostris, tum è longinquiorebus veniunt regionibus, ea est illorum nobilitas. qui nanq; nobilissimi sunt apud nos, ab illis nobis cōparamus: veluti sunt pelles Zobolini, Martyres, Hermelini, & his similes. Simpliciter verborum fide, non longis ambagibus contrahunt, mercem pro merce. Quamuis enim aureorum & argenteorum numismatum ipsis & multus vsus sit, tamen pro frugibus, ac reliquis vitæ necessariis pelles frequentissime commutant. Sunt etiam ex gentibus eius imperatoris, qui vino & frumento neq; vtuntur, neq; habent, sed vti bestię bestiis vescuntur: id quod cum Tartaris commune habent, ignobile vulgus est, & omnino syluestre Tartariæ vicinum, ad litus maris glacialis in syluis habitans. Alii vero aliarum urbium Moscouiæ, scilicet Nouigradiæ, &c. ciues in esu piscium nobiscum magis ciuilitate communicant: in decoquendo vero non nihil à nobis discrepant, quantum ipse vidi. Et cuius fere oblitus fuisset, Volateranus scribit, Ruthenos vti moneta non signata: illud tamen experiri volens, ab ipsis certior factus, monetæ Vngariæ multum usum apud eos esse. At quod maximum est in vita, fidem Christianam sequuntur, quam à sancto Andrea apostolo, fratre Simonis Petri, primum eis prædicatam affirmant. Ea quoque quæ sub Constantino Magno à cccxvi. episcopis, anno cccxviii. in Nicea vrbe Bithyniæ primo Niceno concilio conclusa, ac à Basilio Magno, & sancto Chrysostomo tradita & prædicata fuerunt, tam sancta, tam firma, tam sincera esse credunt vt ab illis hætenus nunquam licuerit transuerso digito, vt aiunt, recedere cuiquam, sicut neq; ab Euangelio Christi. Ea quoq; vel modestia est eorum, vt quæ à sanctis patribus in suis conciliis semel sint decisa, nunquam audeat quicquam suæ professionis in dubium denuo vocare. Constantiori itaque animo quam plerique nostrum in hac prima fide perseuerare solent, quam ab Apostolo Andrea, suisq; successoribus, sanctisq; patribus didicerunt, atq; ab vbere materno suxerunt. Nequaquam sese in varias scindi hæreses patiuntur. Verum si qua vel fidei difficultas, vel ritus religionis inciderit, vniuersa ad Archiepiscopum, ac reliquos episcopos, pro ipsorum tantum spiritu definienda refertur, neq; quicquam inconstanti vulgo & in concordia relinquitur. Sacerdotis enim labia custodiunt legem dei, & lex ex ore eius requirenda erit. Habent autem archiepiscopum, qui in vrbe Moscouia, in eo loco vbi sedem imperator habet, cathedram archiepiscopalem obtinet. Sunt & episcopi quamplures, in Nouigradia vnus, in qua & Isidorus extitit, sub Eugenio pontifice Rom. Cardinalis teste Raphaelo. In Rosciua alius, alius in Sustali, alius in Oriferi, alius in Smolne, alius in Resann, Colmum, Volut, & Froini præficiuntur episcopi: qui & suas habent dioceses. Hi quidē omnes episcopi archiepiscopum velut supremum agnoscunt. Archiepiscopus autem ille, antequam patriarcha Constantinopolitanus à Mahometica tyrannide suppressus

*Nemora.
Fera coloribus cumque
feris disparat.*

Apes frequentia.

*Maxima
metra pellicum.*

*Plerique, eorum cum
bestiis commune habent in esu.*

*Plerique, scilicet
non, cibum
vescuntur.*

*Numismatum
usum.
Fide Christianam
profiterentur, ab
Andrea apostolo
primum edocti.*

*Quam modesta
dam decreta
patrum suscipiuntur ac
sancta habent.*

*Quomodo
hæresibus
medantur.*

*Ordines
presbyterorum.*

*Pietatem exemplum
imperatorum
patriarchæ
Constantinopolitani.*

esset, semper hunc patriarcham ut superiorem recognouit. Hunc tamen Romanum pontificem veluti Petri successorem processisse, semper ac merito fatentur. Neque hodie eius rei immemor Ruthenorum imperator, adhuc pietatis eiusmodi diligens custos: quotannis enim Constantinopolitano patriarchæ in hanc usque horam, quo vivere, & Ægyptiacæ seruitutis finem æquamente expectare possit, cleemofynam mittere consuevit. Satis namque impium sibi videretur, eum deferi, quem totidem ecclesiis præfuisse notum sit, & à quo unico fere totidem, tantarumque prouinciarum religio olim dependerit. Cum vero episcoporum nomina sedesque inciderit mentio, auctoritatem illorum planius ac rudius (ut aiunt) promulgare placuit: ubi video illos à nostris in plerisque non multum differre: rem enim ex ordine compertus sum. Nam apud Moscouitas ea lex & sanctio, ut presbyteros, & omnes quotquot clerici sunt solos ordinent episcopi. Neque ulli presbytero vnquam quenquam confirmare licet. Hoc enim munus episcopo soluncumbere asserunt, ut posteaquam tinctus aqua adulter fiat, per impositionem manuum episcopi, & signaculum crucis adeptæ fidei testimonium reddat, firmeturque per unctionem, quæ in fronte fieri solet. Idem in cœna domini chrisma & oleum celebrant atque conficiunt, cuius dein usus sit in baptizando, confirmando, ungendo infirmos. Soli sunt qui instituunt & destituunt presbyteros. Neque vnquam licet laicis in ipsos animaduertere, recte ob oculos habentes Pauli doctrinam ad Timotheum qua dicit: Accusationem aduersus presbyterum ne admiseris, nisi sub duobus aut tribus testibus. Ita nec se vnquam imperator ipse de pœnis clericorum ingerit, hoc episcopalis tantum animaduersionis constanter affirmant & prædicant, ut eos arguat & castiget, quos sibi subditos euangelicus ordo, ac in sortem domini vocatio fecerit. Habent & episcopi suos vicarios & officiales, quemadmodum & nostri, qui iurisdictionem in subditos exercent, & iustitiam in rebus ecclesiasticis administrant. Decimis, quemadmodum à Deo decretum est, quoque viuunt episcopi: dominiis vtuntur iure concessis, villas ac castra possident. Reliqua vero sacerdotum turba aliquibus decimis, oblationibus, & aliis quamplurimis tam viuorum quam mortuorum aluntur. Pro iis enim beneficia habent fundata, quorum patroni sunt tam spirituales quam laici. Seueriori tamen cura hic agitur quam soleat interdum nobiscum, negligentius scilicet. Nemini enim facile aliquod munus ecclesiasticum commendatur, neque confertur beneficium, nisi prius huic ipsi satisfacere posse comprobetur: per eius rei tamen peritos, velut episcopos aut vicarios. Sunt episcopis suæ familiæ, tum nobilibus, tum aliis constitutæ. Hi certe sunt episcopi, per quos statque caditque vniuersa Ruthenorum religio. Diuina sæpe quum cum imperatore conueniunt peragere solent. Pro insignibus tanti huius muneris baculis vtuntur, & mitris, perinde atque nostri solent episcopi. Ea vero abstinentia est, quæ nunquam satis laudari poterit, insignis admodum & magna: tum archiepiscopi, tum reliquorum episcoporum, cibi atque potus, nec minor vero quam monachis eius regionis, quibus ipsa solet esse refertissima, qui quidem ea lege obstricti abstinentiæ, ut nunquam in perpetuum carnibus vesci licent. Ne igitur tam facile vesana nostræ Germaniæ cohors se solam deludi atque onerari ducat, quasi monstris monachis, plebs certe Dei selecta est, passim per vniuersum quæ increbuit, quam quidem hodie mirari solent, nescio quibus persuasi, quasi nouam faciem, cum fere nulla professio Christianorum sit antiquior, vel adhuc magis Euangelio accedens, quam stulta hominum nostrorum opinio, veneratur, magnæ æstimat gens efferata bello continuo, id quod nos abominationes dicimus. Non procul ab vrbe Moscouia monasterium est amplissimum, in quo trecenti fratres perpetuo fere sub regula magni Basilii degunt, in quo etiam sepulchrum sancti Sergii abbatis, quod ab exteris è longissimis etiam agris frequentatur: multis enim miraculis celebre factum est, Christianorum admiratione non parum dignis. E quibus vel vnicum in medium prolatum sufficeret, omnium illustrissimum, quod paucos ante annos illic cõtigat, duobus cæcis quidẽ visus donatus est. Cum n. abbas ille viueret, tanta vitæ sanctitate extitit, ut facile sibi

*Episcoporum
auctoritas
est in
in administranda
sacramentis.*

*Sacramentum
ordinis.
Confirmatio.
Vnctio.*

*In clericum
animaduertunt
soli episcopi.
1. Timoth. 5.*

*Facultates
episcoporum
ex decimis,
villis, castris,
alijsque
prediis.
Sacerdotia
vero pro
reliquis sunt
data sunt.*

*Collatio
beneficiorum.
Insignia
episcoporum.*

*Ita in
frequenter
quæ
tam habet.*

*Monachi
plures.*

*Monasterium
prope Moscouiam
in
signe miraculorum
sancti
Sergii.*

sibi persuaferint, atq; credant iam multa ipsum precibus suis apud deum posse efficere, atq; consequi mortalibus. Ideoque monumentum eius crebro mira cum deuotione accedunt, honorantque. Vniuersi verò tum monachi, tum virgines Vestales, quotquot sunt in monasteriis, vnica regulæ, vniq; habitui obnoxii, nigro scilicet, vsq; adeo religiose viuunt, vt non mirentur solum, verum etiam summo honore eos prosequantur. Neq; ipsis tam vilis ratio voti habetur, velut hodie nobiscum, verum cum quis ingressus fuerit monasterium, nunquam in perpetuum quoquo modo, quauē indulgentia ei licebit exire, aut reliquo votum irritum facere. Vota vero tria sunt quæ exhibent, ceu nostri, Obedientiæ scilicet, paupertatis, & castitatis. Quæ si quis prætergressus, è monasterio qui profiliit, deprehenditur, perpetuo carcere in pœnam tanti sceleris clauditur. Tanta est votorum sanctitas, vt etiam quamuis multa apud Ruthenos archiepiscopi & episcoporum auctoritas sit, in his tamen illis minime quicquam concessum est. Quod vouendum & reddendum domino vtriusq; testamenti scriptura edoccat, imo ipsa veritas requirat. Castitatis itaq; adeo ratio haberi solet, vt nunquam monachis vxores ducere, neque monialibus nubere liceat. Ita enim à Paulo & tota Ecclesia prohibentur. Is autem qui virginem bonæ famæ duxit, in sacerdotem ordinatur, in monachum tamen nunquam recipitur. Episcopus autem vel sacerdos posteaquam cœlebs in sortem domini vocatus atque conscriptus fuerit, coniugio non copulatur, sed perpetuæ castitati adstringitur. Quod si quis concubinarum crimen admiserit (quod tamen apud Ruthenos vitium est rarissimum) acerrima pœna ab episcopo affligitur, suoque beneficio priuatur. Cumq; vxor semel mortua fuerit, quam primo duxit, in perpetuum quoq; aliam in vxorem nunquam ducit. Non bigamum nanque, ac vnus vxoris virum episcopum instituit Paulus. Et quod pietati colophonium addere videtur, deuotionisq; spiritum augere: vt cum sacerdos diuina celebraturus est, in cōiugio constitutus, maximeq; in missa celebranda obseruari solet, minime phas esse putant, præcedenti nocte cum vxore dormire: periculum enim illic esse verentur, si non cum peccato id fiat. Ideo quoq; pro pleniori reuerentia nocte sequenti ab vxoribus quoq; abstinent. Ea est in his quidem tanti corporis & sanguinis mysterii reuerentia, is cultus, hæc spiritus persuasio. Videant igitur nunc nostri quam pollutis manibus hoc sacrosanctum mysterium, pignus omnis redemptionis nostræ, tractare soleant. Moueret optatim vel vnicum Davidis exemplum: qui cum extremo iam fere ieiunio laboraret, non tamen propositionis panes ab Abimelech obtinuisset, nisi ipse & serui eius ab heri, & nudius tertius ab vxoribus, aut alis mundi fuissent. Cur igitur non munditiei ille quoq; studeret magis, qui vasa domini, imo ipsum dominum administraturus est, & manibus contrectaturus? Est & aliud officium sacerdotum præcipuum, vt Euangelium Christi populo annuncient, salutem scilicet & pacem: id quod fieri consuevit vbique omnibus diebus dominicis, festis quoque diuæ virginis Mariæ, apostolorum item & quorundam confessorum, martyrumque. Verbum autem domini pari deuotione & prædicatur & auditur. Magna quoque est illis reuerentia virginis Mariæ, crebris quidem orationibus veluti Christi mater pro intercessionē apud filium rogatur. Vere enim ea putatur, cum theotocos sit, quæ pro nobis in terris plurima possit à filio consequi. Festa itaque eius, Annunciationis, Purificationis, Natiuitatis, Assumptionis, & quotquot denique inciderint, ieiuniis indictis, orationibus, missis rum lectis, tum decantatis celebrare, pro communi ritu ecclesiæ solent Græcorum: quemadmodum & toto anni spatio excepto quadragesimali tempore, quando S. Gregorii missam theologi celebrare consueuerunt. Est autem vtraque missa ter prolixior quam si ea quæ apud Latinos communis habetur. Qualis autem sit Missa S. Gregorii Papæ, non omnino ignorat Serenitas tua, cui nonnunquam interfuit in Hispaniis, vbi in quibusdam partibus peragi compertum est, mihi tua aliquando referente solennitate. Deuotis quidem mentibus accedunt illam populi audituri, tanquam participes futuri eius. Soleat autem hoc differre illorum Missa à nostra, quod Moscouitz in pane fermentato, Græcorum more, conficiunt. Calici item tantum aquæ quantum

*Variis consiliis
obseruatio.*

Castitas.

*In ducendis
vxoribus à
sacerdotibus.
Moscouitarum
more, subinde co-
rum, quæ in
matrimonio
missi sunt.*

*Communis
aliquid, adeo-
que præci-
puum sa-
cerdotum
munus, an-
nunciare
euangelium
Christi.
Theotoci
generatio.*

Missæ.

vini rubei miscent : quam aquam & calidam esse volunt, quod ex latere Domini non sine mysterio magno profluxerit sanguis & aqua, quam calidam fuisse credere phas est : alioqui enim miraculum vix censei posset. Hocque sacramentum corporis & sanguinis à solo sacerdote consecratur, qui veluti nostri fere stola alba indutus, tota mente ad deum eleuata, id efficere conatur mysterium, quod pro sufficienti pignore omnium promissionum suarum Christus in vitima cœna reliquit, quemadmodum vniuersus orbis fateretur. Epistolam item & Euangelium æque in Missis habent. At lecto Euangelio non mox Nicenum illud symbolum, sed post angelicum cantum, qui Sanctus appellatur, primum fides Nicœna decantari solet, cumque dominicæ orationi finis factus fuerit, mox antiphona de virgine Maria sequitur. Consecratio itaque æque ab ipsis verbis sic à Christo probatis, quibus & eam vim concessam credunt, vt prolatis ipsis à sacerdote, mox creatura creatori suo cedat, illudque quasi necessarium esse. Dum vero sic conficitur, ecce panis iustæ magnitudinis ordaceus apponitur, in cuius medio hostia est, cui crucifixi forma, perinde vt apud nos, impressa cernitur, quam vi benedictionis in corpus Christi conuersam sacerdos sibi sumit & manducat, reliquum vero panis per frusta diuisum petentibus distribuit : quem singuli, non vt corpus Christi, sed veluti benedictum aliquem, & quodammodo sanctum panem cum summa deuotione suscipiunt. Solent itaque has Missas celebrare de trinitate, de beata Virgine, deque aliis sanctis. Et quoniam illis procul dubio Purgatorii opinio est, igitur assidue pro defunctis orant, Missis subueniunt. In qua quidem re tanta illorum est religio, vt plerique bina pro mortuis anniuersoria, vt vocant, agant. Alterum qui fatalis quo mortuus est die agitur : alterum autem quo ab ecclesia institutum, sancti illius, cuius nomen habuit proprium, festum celebratur. Ad hæc fiunt frequentes oblationes & elemosynæ Christianorum. Hoc quicquid est rituum, & potissimum missarum, omne quidem ex institutione primæuæ ecclesiæ esse affirmant, vti tradunt etiam Chrysostomus, Basilii magnus, ac Gregorius theologus. Hæc igitur sint breuius dicta quam vel par sit huic mysterio : nemo enim facile reperiri poterit Christianorum, qui humanis præconiis satis commendare poterit turbæ fidelium, adeo multum momenti, remissionis vitiorum ex hoc pendere merito credimus. Iam vero ad reliqua salutis Christianæ sacramenta pedem conferemus. Eucharistiæ quidem sacramentum, quantum ipsis in usu est, populo administrari solet, tempore quo Christus ipse instituit : & dein sequuta ecclesia, paschali scilicet, aliam tamen serie forsitan quam Romana Ecclesia faciat, atque decreuerit. Baptismum pro sacramento primo, adeoque præcipuo ducunt, quapropter hoc si quisquam neglexerit, deriseritque, mortis poena affligitur. Baptizant itaque pueros in nomine patris & filii & spiritus sancti. Huic muneri fungendo, quæcunque necessitas inciderit, nemo hominum sufficere putatur, nisi sacerdos extiterit. Prius vero quam baptismus administretur, orationes fiunt frequentes ac deuotæ à sacerdote, à parentibus, à patrinis, à proximis, ab amicis, & quicumque denique ad sunt, quo deus optimus maximus sese è cœlo per plenitudinem gratiæ suæ puero per vniuersum vitæ suæ curriculum assistere dignetur.

*Sacramen-
tum Eucha-
ristiæ.*

Baptismus.

Quibus certe precibus ad deum fufis, in ecclesia, ad quod peragendum illic baptisterium ordinatum est : aut tempore brumali, molestiam frigoris fugientes, in loco secretiori puer baptizari solet. In cuius rei testimonium adhibentur patrinis, pro more etiam nostro, quibus ex pollicitis incumbit, vt huius baptismi memores esse velint, vt puerum olim cum aetas patitur aut expostularit, in fide erudiri non negligant, vt deum pro tanta gratia laudent, ac orent, vt donum hoc diuinissimum fidei datum indies augere dignetur. Prælectis itaque orationibus, atque etiam exorcismis, cum puer fortioribus naturæ viribus apparet, ter totus immergitur, alioquin aqua tingitur, raro tamen : conspersio enim minus sufficiens iudicatur. Oleo & crismate interim quoque appositis fronti & scapulis. Sal vero quod à nostris adhibetur, & lutum ex salina & puluere, non admodum receptum est Moscouitis : abrenunciationem vero trinam, fidei quoque confessio-

fessionem trinam in usu retinent. Hæc certe cuncta ab his qui apud Rosolanos
 prima fidei fundamenta iecerunt, quasi per manus tradita, illi perpetuo firma, syn-
 cera, incorrupta seruarunt: neq; Christiani hominis esse ducunt, instar arundinis
 vento agitatae. facile cuiusquam persuasionem ab his proturbari in futurum, neque
 si angelus de caelo descenderit, ceræ instar torquendas dabunt mentes eorum ab
 hoc instituto. Interrogati dein per nos, quantum ipsi circumcissioni tribuerint,
 num & ipsi in usu haberent. Procul quidem ab eis abesse responderunt, ut vel scin-
 tillam veteris & aboliti Iudaismi obseruent, imo in derestationem illius nec quis-
 quam Iudæorum per vniuersum Ruthenorum imperium admittetur, etiam si
 10 multis millibus aureorum hoc consequi præsumeret. Id tamen non negabant,
 Tartaros sibi multum persuadere è præputio, eosque omnes circumcidi pro labe
 abluenda veteris Adæ, contagionis instar contracta: in hoc Mahomaticam legem
 sequutus, quam Mahomet instituit, ut statim quam plurimos sibi compararet
 sequaces, cum pronos ac beneuolos ad eam suscipiendam faceret Iudæos. Quam
 rem sedulo affirmabant ab eis procul abesse, nihilque quod non ex omni parte
 Euangelicæ veritati, orthodoxæ fidei, huicque quam tot seculis, intemeratam,
 impollutam, sanctam retinuerint, consonet redoleretque, quod ab vbere ipso re-
 nelæ suxissent, admittere. Cui si quid contrarium inciderit, per hæreses sese in-
 trudere cœperit, principio quidem obstant, antequam velut cancer latius serpat,
 20 quam eradicari possit, statim pontificali censura, quasi membrum putridum, re-
 secant ac reiciunt. Christi professionem ac crucem eius nūquam se neglecturos
 constanter affirmantes, neq; vnquam idololatriæ obnoxios futuros. Esse tamen
 plerosq; in syluis, longius à conuersatione hominum, qui facti sunt idololatræ.

Cum vero iam adultus est puer, & perfectam ætatem consequutus, ita ut
 suæ fidei Christianæ testimonia reddere potest, ad episcopum ducitur, ut confir-
 mationis huiusmodi fidei sacramentum recipiat, quod & chrismate in fronte per
 signum crucis confertur. Administratio vero huiusmodi sacramenti nulli concessa,
 nisi episcopis: quo coniecturare licet atque argumenti loco haberi, quando-
 quidem omnem religionem suam per manus traditam habent ab apostolis, im-
 positionem illam manuum vel in confirmatione, vel in ordine sacro soli episcopo
 30 traditam esse, sicq; hætenus monumenta omnia tenuerunt, atque perpetua ob-
 seruatione custoditum est. De matrimonio si qua dicenda sunt: hoc certum esse
 affirmarunt, consanguinitatis, simul atq; affinitatis multum curæ ac sollicitudinis
 esse ipsis, neq; vnquam facile negligi, adeo quoq; ut nec vnquam in quarto gradu
 vel repertus sit, qui contraxerit, neq; indulgum, verum perpetuo illicitum. Hoc
 enim à sanctis patribus sancitum semel, nunquam irritum facere conantur. Et
 quod plus est, illud quicquid est cognationis, quod in baptismo & confirmatio-
 ne contrahunt patrini, in vniuersum æque obseruare solent, atq; ecclesiæ Roma-
 næ decretis cautum est. Quod si in his decernendis concertatio oborta fuerit, lis

40 omnis episcoporum arbitrio dirimitur, ita tamen, ut nequaquā indulgentia cau-
 sam leniorem fecerint, quo nulla fraus fiat omnino constitutionibus. Adulterii
 abominatio fortassis maior illis quam nobis existit, illud enim summa execratio-
 ne detestari & persequi solent. Lex est etiam firma, ut quandiu vir vixerit, simul
 alteri nubere vxor non possit. At hoc defuncto primum etiam lege liberatur, alio-
 quin indiuidua consuetudine vitæ cum marito commorandum est. Vnicum etiā
 solamen omnium miseriæ & calamitatū quæ accidunt, tum felicitatis æque
 summa estimatur proles, laborum patientiam parit: infeliciū tolerantiam, spem
 meliorum, famæ curam, virtutis calcar, sudoris sedulitatem, & reliqua huiusmo-
 di, quibus parētes posteris suis ad commodare student. Sacri ordines quoq; apud
 50 ipsos suis quibusdam obsecrationibus & cæremoniis sacerdotibus conferuntur.

Neq; illis clauium potestas tradita creditur, nisi ad imitationem Christi in aures
 illorum dicatur: Accipite Spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata, remit-
 tuntur eis. Huiusmodi certe Euangelii forma, à Christo nobis præscripta, omni
 huic qui ab episcopo vocatus, ordinatusq; in presbyterum fuerit, autoritas tribui-
 tur, qua vel à peccatis soluere, vel iis ipsius obnoxios sinere potest. Sacerdotali. n.

*Confirmatio-
 nis sacramen-
 tum.*

*Matrimo-
 nium.*

*Clauium
 commen-
 dato.*

Pœnitentiæ

*Confessio
iuncturalis.*

hoc ministerio Mosconitæ ad pœnitentiam vtuntur. Quisquis nanque ad prouectiorem ætatem, atq; eam venerit, quæ ingenii sui viribus vti potest, ac discernere inter bonum & malum, rectum & prauum, lepram & non lepram, per contritionem sese peccasse agnouerit, recte spiritus contribulati sacrificium reddens, innox ad pedes sacerdotis procidit, & in aurem illi, vt qui sedem dei teneat, scelera omnia admissa sigillatim, quantum memoria recolligere potest, ex ordine cum planctu aut gemitu declarat, à quo postea beneficium absolutionis, tanquam Christi vicario, accipit. Huic rei conficiundæ quoque tempus habent constitutum: quotannis enim Paschæ festo pro ecclesiastica ordinatione facere coguntur, plerique tamen deuotiores ad celebriores festiuitates exomologesi auricularem facere non negligunt. Id si quis constituto tempore Paschæ neglexerit, anathema esse solet omnibus, abominaturque, ipseque ab omnium conuersatione, adeoque ab ecclesiæ ingressu coarctetur. Confessus itaque quo digne participes fieri possit tanti mysterii corporis & sanguinis domini, prius per aliquot dies corpus affligat oportet, & in seruitutem vsque redigat carnem suam, reliquosque pœnitentiæ fructus dignos in testimonium afflictæ conscientie peragat. Proin ieiunium illud quadragesimale à Christo & apostolis nobis institutum prorsus affirmant, quo quidem tempore, quoniam omnium procreantium Veneri commodissimum est, atque pruritus acerbissimus animantium cunctorum non est quod plus prouocet, opus est summe, vt veteris illius Adæ insultus perdomemus carnis abstinentia, quæ certe abstinentia apud hos quidem septem hebdomadis summa diligentia perficitur, adeo vt hoc tempore in perpetuum nulli suorum hominum, carnibus, ouis, caseo, & buryro vesci liceat. Præter hoc etiam à decima die Nouembris ad festum vsq; Natiuitatis saluatoris nostri Iesu Christi, ieiunant, habent & alias hebdomadas continuas, quibus ieiunant: vt in Iunio ad festum Petri & Pauli. Aliquot item hebdomadas in Augusto ad festum Assumptionis Mariæ, tum diem Veneris per vniuersum annum, quidam & Mercurii, Votum proin fecerant octo ex peregrynis illis, qui cum tua Serenitate fuerunt, vsingulis hebdomadistres dies ab esu carniū abstinere, Lunæ scilicet, Mercurii, & Veneris, id quod diuina gratia hætenus obseruatum aiebat interpres. Tanta est autem illis harum constitutionum obseruantia, vt quocunque ieiunio piaculum esset, aliquem carnibus vesci aut ouis. Narrabant interim quoque ex suis inueniri, qui cum ieiunia persoluunt, nihil quod vnquam visum sit vita fungi, neque pisces ipsos ederent. Inueniri & alios qui ieiunio statutis diebus, neq; vinum, neq; quicquam aliud potuum bibat. Qua re audita ita moti, vt mente, *adfectuque* correpti, destituti videremur, quod admodum iniquam esse nostrorum Christianorum cum illis in rebus istis Christi religionem concernentibus comparisonem apparabat. Nec magis vnquam quicquam animis nostris tenacius inhæsit, quod nos qui nobis ipsis multum persuademus de arbore fidei nostræ, fructu quidem deteriores illis esse contingat. Oremus igitur sedulo boni Christiani, vt semel obdurationi huic Pharaonicæ cordium nostrorum finem imponat, ac gratiam retribuat, vt cū ab eis quos alias ferinæ vitæ æstimamus, cognoscere liceat his fructibus bonæ arboris: vt est abstinentia, animas nostras deo lucrari, deum propitiū, immemoremq; scelerum nostrorum fieri, quando quidem Niniuitarum pœnitentiā ac ingemiscentem, afflictumq; spiritum semel est oculis immensæ misericordiæ suæ contemplatus. Tuentur & alios pœnitentiæ gradus, quibus deum nobis reconciliari credunt.

Orationes.

Ex quibus & potissimus est Oratio, in qua frequētanda non facile similes reperiri censeo. Omni nanq; diluculo cuncti eorū, toto corpore in puluerem ipsum prostrati, prolixas orationes, & quotidianas ad deū fundunt, & fere absq; omni temporis intercapedine rogāt precibus. Quartū primum locum obtinet oratio dominica, dein cū archangelo Gabriele diua vīrgo salatur. Dicūt & fidei professionem symbolo, q; apostolorum esse à veterib. persuasi sumus: & nullus eorū est, qui non singulis diebus litaniam persoluat. Qui vero ditiores sunt, è quorum facultatibus est magnos, p̄ illis sumptus posse facere, Ruthenicis literis imbuti, libros orationū sibi cōparant, earum solum tū quæ ab ecclesia receptæ sunt, cuiusmodi apud Oratores vidimus,

vidimus. Imaginum vero non tam levis cura aut contemptus apud ipsos viget, *Imagines
sanciorum.* veluti apud nos his factionibus huius seculi increbruit præter omnem pietatem: verum ut monumēta, quo nec vnquam immemores beneficiorum Dei fieri con-
tingat, præ oculis habent. Nam cum apud fratres D. Francisci cubiculum ingres-
sus essem, quo præcipuus Oratorum dormire consueuerat, inueni illic pulchro ex
ordine ad caput dormientis posita, imaginem diuę Virginis mira honestate depi-
ctam, & instar eius, quam in Moscouia esse aiebant, à S. Luca olim depictam, dein
tabulam incarnationis Domini, aliam quę ostentabat, ut amice susceptus est in
vlnas Simeonis, aliam quę professionem in Ægyptum, aliam quę passionem, re-
surrectionem, & triumphabundam ascensionem in cælos teneret. Erat & alia ta-
bella, in qua pulcherrime depictę fuerant tum mærores, tum gaudia D. virginis
Marię. Postremo erat, quę Apostolorum figuras & nomina continebat. Ad sini-
stram autem mensa, qua positus erat liber iustę magnitudinis, Ruthenicis literis, è
quo dicebant Ducem quotidie orationes suas quasi pensum soluere. Frequentes
conueniunt in Ecclesiis, quas & ipsi magnis sumptibus extruunt, Orationis domos *Ades sa-
cra.* ex Euangelio vocitantes, quasq; imaginibus variis Crucifixi, D. Virginis, Aposto-
lorum, & aliorum quorundam ornāt, id quod licere sibi ex moribus vetustissimo-
rum Christianorum prædicant. Neq; tam facile ipsos mouet, quod apud Gręcos
Constantinopoli ante septingētos annos extiterunt, qui imagines idololatrię con-
uenire docuerunt, neq; phas esse, ut cum vere Christianis reperiantur. Qui certe
secunda dein Nicena synodo damnati fuerunt, quotquot pertinaci animo hanc
sententiam sunt tutati. Neq; est, ut vel vnum aut alterum, qui his ut monumentis
vritur, adorare, facile reperiri queas. Quoniā nemo est, qui vel ignorat à lege pro-
hibitum esse, ne veneremur lapides. E contra etiam nullibi scripturę locus est, quo
non ut liceat iis monumentis, qui veter. Imo & in conuiujs illi ob oculos ponere
consueuerunt monumenta huiusmodi, ut in perpetuum animo obuersionentur, quę
præstitit nobis Deus, utq; facilius recordetur vniuersę vitę nostrę exempli, Chri-
sti. At quod è cæremoniis est, communem habent nobiscum vsum, in sacris can- *Candelis.*
delarum, quoniā cera opulentissimi sunt, frugibus vero terrę, & iis omnibus, quę
ex substantia sunt alicuius, venerandum ducunt Deum, quę candelę tunc potissi-
mum accenduntur, quando totius redemptionis nostrę mysterium corporis &
sanguinis Domini in Missa à sacerdote conuectatur. In organa vero illa Pipinia-
na, quę tamen nobis primo à Græcia sunt missa, nullos omnino sumptus faciunt,
neque hætenus vsu.

Neq; illud quidem minori, quam reliqua, quę egregie faciunt, loco habēdum
erit, quod plurimos commendatos habent pauperes, quibus quisq; pro sua facul- *Eleemosy-
na.*
tate, atq; quantum Euangelij pietas consulit, exponit eleemosynas, vestit, potat, pa-
scit, hospites colligit, & reliqua agit huiusmodi, quibus filios Dei in vita prouehe-
re potest, timens ne quo tam horrendi iudicii reus fiat, quod Christus dicturus est
in valle Iosaphat hædis, postquam separauerit ab ouibus. Discedite à me maledi-
cti in ignem æternum, qui paratus est diabolo & angelis eius: Esuriui enim, & non
dedistis mihi manducare: sitiui, & non dedistis mihi potum: hospes eram, & non
collegistis me, nudus, & non operuistis me. Quandiu enim non fecistis vni de mi-
noribus istis, nec mihi fecistis. Sicq; non parce, sed libenter ac benigne largiendo
sementem faciunt pœnitentię, ieiunio, orationibusque, ac reliquis quibus pœni-
tentiam consummari videtur, ut & aliquando copiose metant, noxę scilicet obli-
terationem, & gratiæ suę largitionem, sempiternęq; vitę munus, ad quod omnes
nos spirare ex cunctis viribus cordis nostri conuenit vnice. Constituant ad l. q.
peregrinationes ad præscripta quædam ac sancta loca: quam rem nunc habent
prætereo. Nam si cuncta referenda essent Serenitati tuę, quę ex illorum ten-
essent, iusto quidem volumine illud agendum foret. Is quoque, qui morbo ab ipso
prægrauatus est, cuiusmodi in extremum mortis periculum ducere videtur, non
solū auriculari cōfessione sua peccata enumerare solet: verum ad hoc etiam, ut fi-
dem suā testetur in Christum, qui hoc modo testamento reliquit se remissurū no-
xam, sacramēto eucharistię prouidetur. Extremam item vñtionem minime ne-

gligit. Tum pro ægrotante frequentes fiunt orationes, atque litania res agitur. Sicque tandem exacta exomologesi, pro rituq; communi Christianorum omnibus perpetratis, cōfessus ille à sacerdote absolvitur. Septem igitur numero sacramenta habent, velut ea, quæ sine omni fraude promissionum suarum eum, qui pro Christiana pietate ipsis vitur, participem ac compotem faciunt. Neque tam facile se deludi talibus promissionibus suspicantur: sed constanti animo credunt iis omnibus, quæ ab Ecclesia docentur. Præcepta ita decem eadem autoritate tenent, quæ Mosi primo tradita sunt, quasi nunquam intermoritura, certi per verbum eius, quod venerit ut impletet legem, minime ut solueret. Indulgentias ab Archiepiscopo & Episcopis accipiunt, magis tamen caste forsitan ab ipsis agitur in eare, quam à nostris. Impiissimum enim esse ducunt, ut quæ ipsi gratis acceperint, sibi magnis sumptibus redimenda essent. Neque fas est vlli Episcopo dare potestatem vlescendi carnibus.

Indulgentia.

Gymnasia.

Libri antici.

Quibus dissentiant à nobis.

Inuolutio sanctorum.

Gymnasia habent, pauciora tamen, in quibus pueri nobilium bonis literis, maximeq; sacris instituuntur, lingua Ruthenica frequentiss. admodum pauci sunt, qui peregrinis linguis operam impendant. Græcæ plerique incumbunt ob sanctorum patrum Chrysostomi, Nazianzeni, Basilii, & reliquorum monumenta, omniumq; eorum gratia, quæ à Græcis deriuata ad eorum mores vel religionem ad commodari possunt. Hebræam omnino negligunt, nisi quod vnica hæc vox Alleluia in Missa frequentari solet. Matthæus, Marcus, Lucas, Ioannes, epistolæ Pauli, & reliquæ à nobis receptæ cum Apocalypsi, inter canonicas noui Testamenti scripturas recensentur. De canonicis vero veteris Testamenti idem asserunt, quod decreuit Ecclesia catholica. Pontificem Rom. ut Christi vicarium & successorem Petri agnoscunt. Propterea S. Clementis, S. Leonis, & Dini Gregorii festa apud Moscouitas celebrari consueverunt. Quod autem ab eo apostata veluti ac schismatici damnentur, hoc velint iudicio iusti iudicis Dei committere dicebant. Sæpiissime certe tentatum est eos persuaderi, quo ad Occidentalem Ecclesiam redirent, quæ tamen fuerint, quæ infelicius homini frustrata sint, forte plus profuerit obtricare, quam commemorando vel scandalum infirmioribus præbere, vel odium quorundam in me contrahere. Bene tamen se sperare affirmabant, ut quando cum Cæsarea Maiestate, capite omnium, simul atq; tua serenitate conueniat, facile euenturum, ut is qui vera pax est, eis etiam cum summo pastore ut conueniat effecturum. Dissentiunt à nobis in sacramenti consecratione aliquantulum, ac fractione panis, spiritum sanctum à solo patre, nec à filio procedere, perinde atque Græci tuerentur. Quanquam vero sint apud Græcos plerique, qui purgatorium negent, & alii qui purgatorium scripturis probare conentur. In hoc tamen se non facile scissuram pati affirmant, quin id ipsum firmiter cum Romana Ecclesia teneant. Missas nostras animo promptissimo audiunt, neque aliud magis cruciari aiunt, quam quod à quibusdam quasi alieni à fide vitentur: quando omnia fere nostra sacra cum studio obseruent. Festa item quatuor solennia celebrant, Natalis scilicet Domini, Paschæ, & Pentecostes, atque diei, quo mater Domini à filio assumpta est in cælum. Magno loco habent apostolos, præcipue tamen S. Nicolaum, quem celebrant, honorant, atq; inuocant. Neque ipsis solum, verum & Tartaris atque Mahometanis plurimis est peculiare. Diem Palmarum ad imitationem Ecclesiæ Rom. celebrant, palmas & oliuas, atq; reliquas huiusmodi arbores benedicentes: Hancq; benedictionem creaturarum, non solum ab Ecclesia pie receptam, sed & sacris literis recte fundatam probant. Ex aqua enim, quæ est in Numeris, cap. 7. & 19. aperte monstretur, quid execrationes possint. Ecce Paulo ad Timotheum, sanctificari creaturam per verbum & orationem, notissimum est omnibus. Apud ipsos deniq; per verba incantari serpentes, per verba eici dzmones, & liberari obsessos commune sit. Per ieiunium enim & orationem expelli dzmonium, Christus post se scriptum reliquit. Signum crucis ac imaginem crucifixi, etiam contra hostes pugnaturi secum deferunt, inde triumphari desiderantes, vnde & Christus. Sanctos vere pro nobis apud Deum intercedere posse credunt, ac quod sedulo faciant, sperant, quorum etiam vota facilius exaudiri

diri autumant. Quare & eos inuocant & venerantur. Eos quoque qui publice peccant, excommunicatione persequuntur, quam eorum lingua obſcra vocant, quam si quis incurrit, e communi omnium hominum consortio, & conuersatione ecclesiastica eiicitur. Vnicum est, quod a nobis sane probari non potest, & a nostris institutis alienissimum, quod pueris vix dum tres annos natis Eucharistia sacramentum praberit, quodque in pane fermentato conficiunt, & ex cochleari panem vino intritum pro corpore & sanguine populo ministrant.

Hi sunt itaque mores Moscovitarum, hæc religio, illa pietas, Serenissime Princeps, quæ in vniuersum inclinata tua in rebus diuinis procurandis sedulitas ignorare omnino noluit, ideoque iussu tuo hæc certe illorum hominum perquisita sunt, qui quod Turcis ac Tartaris vndique circumdati, ac mare glaciale longissime a nobis sunt siti, igitur hætenus aliquot secula parum commercii cum imperio nostro, adeoque Christianis habuerunt, nihil tamen minus quam sacrosanctam illam fidem in Christum, quam primitus a patribus eorum plantari in eis contigit, temeraria, impia, pollutaque, inſcitia labefactari permiserunt, verum adhuc integram, sinceram deuotamque conseruant. Quo fit, vt Serenitas tua satis mirari non poterit, qui fiat, vt qui continuo bello ferocientes, pacem nunquam consequuti, adeo constanti animo suam tueantur vetustam religionem. Germanos autem totos a Christo alienatos iam aliquandiu extitisse. Quisnam dæmon, aut quæ erynnis eos fascinarit, satis augurari non possum, qui eos nescio in quam furiam atque tyrannidem conuerſit, quam non solum absque ratione in eos exercuerunt, qui Christi testimonio æternam patriam, imo quod plus est, libere interpellandi munus sunt consequuti, pro iis qui in terris laborant cum periculo, & iactura animæ suæ. At quod omnium maxime, vt semel dicam, Germanis indignum, qui semper Christianissimi sunt æstimati, merito videri potest, quod pugnantia potius cum religione deligere cœperint. Vbi enim illorum vitæ ratio perspicua est, illic nostri mortem magis amplectuntur: vbi hi Euangelium Dei, illi certe iram hominum plantarunt: vbi hi ieiuniis dediti sunt, illi certe crapulæ: vbi hi vitam duram agunt, illi quidem mollem, & quod hi coniugio ad castitatem, nostri certe Germani minus recte ad libidinem vti cœperunt, quodque certissimum esse potest, vt his sacramenta molem peccatorum auferunt, ita nostris, pro dolor, accumulationem, qui contemnunt. Et quod ad Rempub. pertinet, hi aristocratiam amplectuntur, nostri vero democratia, oligarchiaque omnia magis misceri volunt. Merito igitur tu atque vniuersi Principes Germaniæ indignari possunt, hucque deuentum esse dolere, quod pro genuina hætenus pietate sui sint amplexi omnem impietatem, & in deos, & in parentes, maioresque, & in patriam. Obliti enim veteris probitatis, suam ipsorum patriam, tum animas hostibus prodere solent. Inrerim tamen bene sperandum censeo, statim enim sua mole corruet iniquitas. Cæterum hilari fronte, sereno vultu hæc mea, minora etiam quam vel æqua esse possint Serenitati tuæ, nunc accipias rogo, bonique consulas, beneui quidem daturus, forsitan que plus iuuauit animum tuum. De Sophi magni Regis Persarum tum moribus, tum legibus, tum pietate: cuius Orator in comitiis Nurnbergenſibus olim tuam conuenit Serenitatem. Bene vale, & me tibi deuinctum atque commendatum, vt soles, in perpetuum habere velis oro. Data Tubingæ,

XV III. Septembris, anni M. D. XXV.

F I N I S.

ANGLORVM NAVI- GATIO AD MOSCO- VITAS.

PHILIPPO DEI GRATIA¹⁰
REGI ANGLIÆ, FRANCIÆ, NEAPO-
LIS, HIERVSALEM, ET HIBERNIÆ, DEFENSORI FI-
dei, Principi Hispaniarum & Siciliæ, Archiduci Austriæ: Duci Mediolanensi,
Burgundiæ & Brabantiz, Comiti Haspurgiz, Flandriæ, & Tiroll: Cle-
mens Adamus seruatorum suorum humillimus, longam vi-
tam ingentiumq; virtutum incrementa à Deo
Opt. Max. summis precibus
exoptat.

*C*um omnium hominum scire inzeret, regnorum status, ac populorum
mores, tum magnorum Principum, quos diuina bonitas ad verum pu-
blicarum fastigia prouexit. Hac ratio me hoc tempore potissimum in-
citauit (ô Rex amplissime) vt hoc quaecumq; opusculum Maiestati
tue exhiberem, quo Celsitudo tua nouæ tuorum Anglorum Navi-
gationis certior fieret. Quæ tamen si fortasse (propter famam) illius pror-
sus non sit ignara: nihilominus tamen cum fama summam rerum,
non ordinem narrare soleat, existimaui non iniucundum fore Celsitudini tue, si rem ab ori-
gine repeterem, ac ordine, quo gesta est, planius denarrarem. Hoc licet multi præstanti do-
ctrina viri, longe disertissime stilo suo exequi potuissent, ego tamen nouissimi ingenij homin-
culus, istud munus mihi desumpsi, partim familiaritate honestissimi adolescentis Canceleri
adductus (quem non sine summa voluptate hac denarrantem sapius audiri) partim vt ser-
uatorum tuorum humillimus, à Maiestate tua sacra peterem, vt id quod à magno Rege nuper
inchoatum est, à maximo perficiatur. Nam & Edouardus Sextus felicitis memoriæ Rex hoc
inchoauit, ac diplomate suo confirmauit: Ac summa iam omnium expectatio est, vt quod
is feliciter incæpit, tua sacra Maiestas feliciter perficiat. Hoc quantum emolumenti allatu-
rum sit, facilius sentire poterit tua Celsitudo, quam mea mediocritas exprimere: Prasertim
cum Occidentales Indi, aliquot retro annis inuenti, immortale opus Maiorum tuorum exi-
stant. Qui propagata Christiana religione, & dilatatis Imperij finibus, ac maximis opibus
comparatis, immortalem gloriam, ac ingentes diuitias posteritati suæ reliquerunt.
Illud vt perpetuum nobilitatis aurore tuorum vestigium est, ita
hoc si Maiestas tua consummauerit, æternum virtutis
tua monumentum haud du-
bie extiteris.

QVAS

QVAS OB CAVSSAS

SVSCEPTA SIT HÆC NAVI-

gatio, & quibus authoribus, & de navigatione ad
Moscovitarum fines.

OSTQVAM merces nostras apud finitimas gentes
sordere negotiatores nostri animadverterunt, quæq;
aunorum nostrorum memoria certatim à peregrinis
mercatoribus expeterentur, imminuto iam pretio,
etiam exportatæ fastidiosum reperirent emptorem,
exoticarum vero mercium pretia, in immensum ex-
tenderentur: Londinenses quidam, viri graues, ac
Reipubl. suæ inprimis amantes, hanc cogitationem
susceperunt, quo huic malo mederentur. Nec qua-
rentibus (vt videbatur) remedium defuit, quo tan-
tum incommodum declinarent. Nam cum Hispa-
norum ac Lusitanorum opes (inuentis nuper nouis

terris) magnopere auctas viderent, eandem viam sibi insistendam rati, nouam
navigationem instituunt. Cum eodem tempore Sebastianus Cabota vir cele-
berrimus in vrbe moraretur, cœpere primo cum illo agere, ac serio consultare, ac
re demum inter plures iactata, tandem conuenit tres naues expediri, quibus a-
quilonaris mundi tractus, nostris etiam pateret, atque ad ignota regna viam pa-
refaceret. Ad hanc rem tam arduam & ancipitem, cum multa forent dispicien-
da, primum veluti in Senatum quendam viros graues, ac prudentiæ spectatæ le-
gunt, qui collatis consiliis sententias suas exponerent, & in omnem euentum
salubriter prospicerent. Lectus hic Senatus censuit in rem fore, quandam pe-
cuniæ summam publice cogi, qua tot naues instruerentur. Et ne quisquam priua-
tim graui pecunia premeretur, placuit vicenas quinas libras viritum colligi (tan-
tum enim impendebat, qui in hoc quasi nouum collegium voluit asseici.) Coa-
cta itaq; ad sex millia librarum summa, tres naues mercantur, quarum maximam par-
tē de integro ædificandā ac reficiendam curant. Quæ quidē in re mercatorum ne
cura an factorum diligētia maiori me afficiat delectatione, penitus est incertum.
Illi enim assamenta firmissima, pulchreq; siccata ad nauium fabricam comparant,
hi indefesso labore ac arte summa, eadē inter se cōmittunt. Rimis stupa obstructis,
ac carinis picatis, vnius etiā imam partē inuento peracri & ingenioso munierūt.
Acceperant enim in quibusdā Oceani partibus teredines generari, quæ vel cras-
sissima robora perforarēt. Quo magis ab hoc periculo nauigātes forēt securi, partē
nauis vndis depressam tenuibus plumbi laminis obducunt. Post fabricatas naues
ac armamentis instructas cœpit illos non minor viatici sollicitudo, quod pro tem-
poris ratione, & nauigationis longinquitate fuerat prospiciendum. Ad hæc cum
prospicerent Orientalem orbis plagam esse petendam, nec illuc peruium mare,
nisi Borialem mundi tractum naucleri tenerent: vbi, an pateret aditus, iam tum in
incerto erat: octodecim mensium comineatu naues instruunt: quod quidem hoc
consilio faciunt. Cum nostris per illam immensū & horrendi frigoris oram fuerat
traiciendum, prudenter in rem consulentes, sex mensium cibaria præbent, quo
illuc nauigare, totidem mensium quo ibi moram facere, hiberno cœlo reditū ne-
gante, rursum tantundē quo remeare possint, assignāt. Post repositam, vt diximus,
pœnū, post arma omnis generis in naues cōgesta: Duces ac quasi antesignani tan-
tæ rei deerant, cui etsi multi sese offerrent, rerum ancipitum ignari, tamen Hugo
Wylibei, vir inprimis strenuus, & non obscuro loco natus, hanc curam sibi de-
legari impēsius postulat. Cuius facile præ cæteris, cū ob corporis formā (erat enim
proceræ staturæ) tū ob singulārē in re bellica industriam à Mercatorum collegio

habetur ratio. Constituitur ergo Nauarchus, assignaturque illi navis prætoria, sic ut in ceteras quoque imperium haberet. Cum de reliquarum præfectis consulere-
tur, ac huic muneri multi offerrentur, omnium consensu vicit Ricardus Cance-
lerus vir ob multa ingenii documenta spectabilis, in quo vno summa conficiendi
negotii spes erat. Hunc aluerat Henricus Sydneus adolescens nobilis, Regique E-
douardo apprime charus: qui Mercatorum concilium adiens, pro singulari sua
facundia coram in hanc sententiam verba fecit.

Vehementer pium institutum vestrum amplector (viri honestissimi) qui
pro egregia vestra erga patriam pietate in rem, & Anglis, ut spero, vilem, ac patriæ
communi honorificam, animo & cogitatione incumbitis. Quem quidem cona-
tum vestrum nos quoque pro viribus adiuuare paramur, nec quicquam nobis
tam charum ducimus, quod non libenter huius tam laudabilis propositi nomine
non expenderimus. In primisque mihi gratulor, me illud ingenium fouisse, quod
vobis tam præclarâ molientibus aliquo modo vñ esse possit. Nihilominus tamen
vos huius rei nescios esse nolim, me Cancelerum eo animo à me dimittere, non
quod fastidiam, vel quod mihi grauis alumnus esse videatur: sed ut promptam
in adiuuando vestro consilio voluntatem meam pariter intelligeretis, atque Can-
celero meo commendatione meâ debita tribueretur authoritas. Vos illum fama,
ego illum experientia: vos verbis, ego rebus: vos sermone & congressu; ego quo-
tidiano conuictu hominis ingenium penitus habeo perspectum & exploratum.
Nec latere vos debet (honestissimi patres) quanta discrimina & vestro & patriæ
nomine aditurus est. Cuius (si propitia numina proficiscentem seruent) nos non
immemores esse decebit. Nos pecuniolam fortunæ alex credimus: ille dulcissi-
mam vitam sæuissimo mari, & incertis periculorum casibus exponet: nos cum
notis & amicis suauem vitam transigemus: ille dum ignotos & indomitos nautas
in officio continere studebit, quantis laboribus frangetur, quor periculis vigiliisque
angetur, quas molestias deuorare cogetur? Nos patrias sedes tenebimus: ille ex-
tera & ignota regna peter, ille barbaris & ignotis gentibus salutem committer: ille
monstrificis etiam ponti beluis caput obiectabit. Quapropter pro periculorum
magnitudine, pro officii sui dignitate, vestro fauore abeuntem prosequi, & si
fors ferat, vtrum reducem conspiciamus, magnifice quoque munerari con-
ueniet.

Postquam hæc, aut non longe alia, multo disertissime egregius adolescens
perorasset, alius illum contemplari, alius à proximo seiscitari, alius (cui nota viri
virtus) tacite gaudere, ac arcanam spem concipere, illum olim in magnum virum
euasurum. Atque putare inchoatas has adolescentis virtutes, magnopere olim
patriam ornaturas. Conticescentibus omnibus grauissimis patrum, visum est de
Orientali orbis tractu, quoad eius fieri potest, seiscitari, inuestigare, ac diligenter
perquirere. Accersiebantur hoc nomine Tarrati duo, qui Regi erant ab equili: ad-
erat interpres. Illi per interpretem, super patria, super gente interrogati, nihil peni-
tus responderunt. Quippe qui (ut falsè quidam palam dixit) poculis exhaurien-
dis, quam populorum moribus discendis magis erant assueti. Post multa vltro ci-
troque iactata, tandem censent soluendi tempus constitui: quod multum anni
iam consumptum visum plerisque: & si diutius moram traherent, fore ut glacies
viam obstrueret. Placuit itaque omnibus, ut ad vicissimum diem Maii præfecti
nauæque naues conscenderent, ac (fauentibus superis) ex portu Radlyfensi
secundo æstu soluerent. Illi salutatis necessariis, alius coniuge ac natis, alius cognatis
& affinibus, alius amico cognatis chariore, ad dictum diem adfuit. Solutis iam
nauib, ac reciprocante æstu leni cursu Grenouicum feruntur: remigibus inter-
rim grandiores naues celocibus seu speculatoriis nauculis remulcantibus. Hi
nouo vestitu coloris veneri eleganter ornati incumbunt remis atque æquora ver-
runt. Cum nunc proxime Grenouicensem regiam essent: sub aduenientium fa-
mam effundunt sese aulici: concurrat vulgus, stabat frequens in ripa, prospectat
ex fenestris Senatus Regius. Alii turrium fastigia ascendunt. Vibrantur bombar-
darum fulmina, tarrareæ voluuntur nubes: Martium sonant crepitacula: reboant
summa

summa montium iuga, reboant valles, reboant sylvae, claraq; natarum percellit
 sidera clamor. Stat alius in puppi, ac gestu quo potest, amicis valedicit. Alii in foris
 obambulant. Hic cancellatis funibus pendet, ille antennis libratur, alius è summo
 malo prospectat. In summa triumphalis cuiusdam pompæ festa facies fuit. At (heu
 dolor) optimus Rex Edouardus, cuius præcipue nomine hic tantus apparatus, per
 valetudinē solus aberat. Quorum discessum tristissima illius mors (ac nunquā sic-
 cis oculis mihi memoranda) post paucos dies subsequuta est. Wouicū tandē delati
 figunt naues. inde soluturi, cū aut æstus reciprocatio, aut secundior flatus ad navi-
 gandū inuitaret. Nec mora, Harouicensem portū petunt, in quo nō sine maximo
 10 tēdio, ac summo tēporis detrimento diu morātur. Ad postremū tamen nacti ido-
 neā ad nauigandū tempestatē passis velis in altū ferūtur, salutato prius natali solo,
 q; an vnquā postea forēt reuisuri, penitus ignorabāt. Respiciūt subinde tristes, nec
 lacrymis tēperant nonnulli cogitātes in quā dubios casus erant ituri, & q̄ ancipiē
 euentū maris erāt experturi. Torquebat p̄ter cæteros Ricardū Cancelerū præfe-
 ctū Edouardi Boniuenturi penuriæ metus: nā & pars viatici in portu Harouicensi
 putrida cōperta est, viniq; cadi infirmi ac fragiles. Mouit etiā illū paternus amor,
 reliquit .n. abiens duos filios impuberes, orphanos futuros, si asperior aliquis casus
 ipsum sustulisset. Mouit illū miserorū & infeliciū comitū fortuna, quorū salutem
 cum sua coniunctā esse sciebat. Dum multiplici curarū ambage Cāceleri animus
 20 excruciat, tandem post multorum dierum nauigationem, tellus procul visa. Ad
 quam naucleri naues dirigunt. Insulam esse comperiunt Rossam nomine, in hac
 consumptis aliquot diebus vterius nauigant, aquilonem semper petētes, rursū
 aliæ apparent insulæ. Nomen his crux insularum. Post has cum naues vna velifi-
 cassent, præfectus nauium Wylibeus vir in consiliis minime præceps erecto ve-
 xillo, reliquarum nauium primates ad se euocat, vt his consiliorum authoribus &
 sollicitudinū sociis vsus, de reliqua administratione facilius statueret. Illi ex com-
 posito adsunt: ac inter cætera conuenit, si qua grauior tempestas ingrueret, ac clas-
 siculam disiceret, omnes Wardhousium Nordvvegiz portum non incelebrem
 cursu peterent. Quique primi incolumes illuc appulissent, dum reliquæ naues eo
 30 conuenirent, in anchoris expectarent. Eodem die iam in pomeridianum tempus
 inclinato, circiter quarram, tanta tempestas subito coorta, & immensi fluctus tāta
 vi se incitauerunt, vt naues institutum cursum tenere nō possent, sed aliæ alio, ma-
 gno sui cū periculo vage disicerētur. Inclamat Nauarchus voce qua potest maxi-
 ma Cancelerū: enixe rogat, ne lōgius abcedat. At ille nec velle, nec si maxime vel-
 let, posse, modo Nauarchidis suæ cursum (erat enim velocior) suo tēperaret. Verū
 nescio quo casu Wilibei nauis, dū plenissimis velis fertur, tāta vi abrepta est, vt ali-
 quot horarū spacio è cōspectu penitus euolauerit. Tertia etiā pari euētu ablata co-
 mites amisit. Prætoriz certe celox in puppim illisa cōspicientibus ex ipsa Edouar-
 do nautis, fluctibus est obruta. Reliqui fati comitū suorū, qui incolumes nuper re-
 40 dierūt, penitus sunt ignari. Quod si acerbior aliquis casus infelices premit, si pelagi
 squiritia innoxios obforbuit, aut si in aliena terra indegi oberrēt, si in solitudine vagi
 cū feris discurrūt, digni certe meliori sorte viri, quibusq; si viuāt in patriā reditum,
 sin crudelior mortis fortuna infantes rapuit, mollē tumultum precemur. Ricardus
 Cācelerus solus cū comitibus relictus, ac incerto reliquorū casu mœstus, ad desti-
 natū portū contendit, quē cum teneret ex cōposito reliquorum aduentum (si salui
 essent) expectat. Hic septem dierum mora interposita, cum se frustra expectatione
 torqueri videret, nauigationem subire in animo habebat. Cum omnino certum
 illi esset, nauē ex portu educere, forte cum Scotis quibusdā in congressum collo-
 quiumq; venit. Qui cū illius animū exploratū haberent, & eius rationibus optime
 50 consultum cupientes, vehemēter illum ab instituto consilio detertere conantur,
 ac pericula in maius extollentes, eius constantiā labefactare nituntur. At Cāce-
 lerus mobilitate ac leuitate ingenii nihil turpius existimās, & persuasissimū habēs
 fortem virum maius in se dedecus admittere non posse, quam si meru fractus &
 debilitatus, periculorum casus refugeret: Scotorum oratione nihil deterritus, in
 proposito susceptoq; consilio permanit: statuens aut efficere, quod proposuerat,

aut ut certæ morti occumberet. Qui in eadem naue cum Cancelero erant, etsi comitum discessu (quos auulserat tempestatis sæuitia) plurimum angerentur, & anticipi cursus ductu commouerentur, tanta tamen & tam secunda in Cancelerum voluntate reperiebantur, ut eius ductu & auspiciis omnes casus tentare, ac certum capitis periculum adire non reformidarent. Hoc tam constans sodalium studium, sollicitudinem Ducis non mediocriter auxit. Ille enim pari animo erga illos affectus, metuebat ne quo suo errore sociorum saloxi male consultum videri posset. Breuiter amissa reliquarum nauium spe, rursus fortunam maris experitur, mundi quæ inane ac naturæ damnata perit, consueque proæctus, dum noctis caligine depulsa, continuus solis fulgor vastum mare illustraret. Itaque continua luce per aliquot dies usque, tandem diuino numine fortunata, in ingentem quandam sinum deueniunt, qui circiter centum millia passuum latitudine collegit. In hunc penitus ingressi, naue ad anchoras deligata, dum circumcirca prospiciunt, forte haud procul cernunt naue piscatoriam: quam Cæcelerus cum paucis comitibus adire voluit, sciscitaturus ex piscatoribus, quæ terra, quis populus, qui mores. At illi nonnate territi (neque enim illiusmodi naues in illo orbe videntur) quam maxime possunt, aufugiunt. Cæterum Dux Cæcelerus fugientes assequitur, illi trepidi, ac metu semianimes ad genua Ducis prostrati, pedibus oscula offerunt. At dux per sua singulari humanitate, gestu ac nutu miseros consolatur, supplicum officia reculat, prostratosque amplexus in pedes alleuat. Mirum quantum fauoris hæc humanitas illi postea conciliari. Huius dimissi, rumore dissipant de noua genere, de humanitate singulari. Hæc fama ubi precepsit, accurrere vulgus, ac ultro viaticum offerre, nec commercium recusare, nisi quod non erat illis fas, inconsulto suo Principe, peregrinas merces emere. Mox docetur nostri, Terram esse Russiam atque Moscouiam, & in illis locis leuam Vasiluiche (hoc nomen erat Principi nomen) plurimas nationes imperio ac ditione sua regere ac gubernare. Vicissim rogat Barbarus nostrates, unde genus ducunt, aut quid petunt in terra aliena. Ad hæc nostri sese Angligenas, ab illustribus Rege Edouardo VI. in illum orbem missos, habere se ad illorum principem Regis sui mandata, nec quicquam ultra querere, quæ Principis sui amicitiam, ac cum popularibus suis commercia, qua quidem ex re maximas utilitates in vtriusque regni populos collatas iri sperabant. Non inuitis auribus audiunt hæc Barbari, ac ultro operam suam pollicentur, vtramque æqua atque honesta postulatio ad Principis sui aures primo quoque tempore perferretur. Tum Cancelerus à toparchis, qui cum reliquis confluerant comitum petit, ac obseques poscit in naue in tutelam suam sociorumque salutis. Cui toparchæ, sui arbitrii non esse quid statuatur Princeps, quod in sua manu sit id velle præstare, quodque solum possunt comitum pollicentur. Dum hæc aguntur, veredarium clam dimittunt, qui Imperatorem de ignota gentis appulsu, simul ut illius animus exploraret, quid ille statuatur. Allatum nunciū pergratum fuit Principi, adeo quidem ut ultro etiam ad regiam inuitaret. Aut si terrestris itineris longinquitas nimis molesta ipsis videretur, commerciorum copiam suis facit. Promittit præterea, si libet ad se venire, veredariorum equorum impensam. Interea toparchæ variis frustrationibus promissum differunt, dum nunciū reditum expectant, aliam rem super alia causando, nunc reliquorum toparcharum consensum, nunc negotia, nunc nescio quæ alia. Postquam se frustrari sensit Cæcelerus, serio instat, ut promissi fidem liberent, aut se ulterius nauigaturum affirmat. At Moscouitæ, tametsi adhuc regiam voluntatis incerti essent, & nostrorum discessum metuerent (habebant enim merces, quas illi magnopere expectabant) comitum instruunt. Atque ita iter longissimum ac multo molestissimum ingressus est. Quod quidem trahis, quarum plurimus illi genti usus confecit. Trahis gestantur, trahis onera vehuntur, denique vix alia nouere vehicula. Huius rei causa est rigidissimum solum horrendo gelu hybernis mensibus concretum, de quo postea differemus. Maiori itineris parte iam peracta, superuenit veredarius, quem supra ostendimus clam ab Irenarchis dimissum: qui (quo casu, incertum) à via aberrauerat, ac littora maris Tartaris vicina petiuerat, ratus sese nostrorum naue ibi inuenturum. Hic post longum errorem tandem ad nostros rediit Ducem in via assecutus, literas imperatorias illas quidem humanitatis plenissimas, Cancelero attulit. Quibus impetrabatur ut veredi illi, comitibusque suis sine pretio suppeditaretur. Quod quidem tanta alacritate ab omnibus in

bus in reliquo itinere factitatum est, ut in via etiam compugnarent quidam, utri veredos suos trahæ iungerent. Tandem post magnas longissimi itineris molestias (consecerat enim quindecies centena millia passuum) Moscuam regiam urbem delatus est: de qua ac de Moscouitarum Cæsare, deq; illustribus Moscouiæ urbibus paulo post plura sumus scripturi.

D E M O S C O V I A, Q V A E E T

Russia dicitur.

10 **M**oscouia, quæ & Russia Alba nominatur, terra est amplissima, hinc inde variis gentibus conterminata, à Meridie atq; Oriente Tarraris cingitur, septentrionale latus Oceanus Scythicus ambit. Ad Occidentem tenent Lapones gens sylvestris, nec ulli populo commercio linguæ nota. Post hos austrum versus, incolunt Sueti: Deinde Finlandiæ; ab hac Liuoii: iuxta hos Lituani. Pluribus ac maximis fluminibus irrigua est, multisq; in locis palustris. Nobilissima fluminum Rha, quod illi materno idiomate Volgam. Tanais quem Don Boristhenes, quem hodie Neper nominant. Horum Rha atq; Boristhenes eodem lacu orri immensa terræ spacia peragran. Rha amicos amnes in se recipiens, ac ex ipso statim forte Orientem petens, post varios flexus ac cursus ambages, aduenas aquas suasq; in Caspium mare pluribus ostiis exonerat.

10 Tanais fonte haud spectabili, ab ipsa scatebra gaudescens tandem in amplum lacum se diffundit, post euagantes aquas in arctum cogens, angustus labitur, ac post aliquot passuum millia iterum in lacum diffusus (quem Iuan appellat) flexuoso inearu vadit, donec in vicina Volgæ peruenit. Deinde quasi comitē auersatus, transuerso cursu flectens in meridiem contendit, ac Meoticam paludem petit.

Boristhenes, quem ex eodem fonte cum Rha ortum diximus, cognatas aquas in austrum desert, subinde auxiliares amnes recipiens. Hic maximas gentes præterluens, tandem in Pontum Euxinum sese condit.

Habet & Moscouia lacus ac stagna. Lacus etiam deciduo syderum semine pisces generant. Inter hos principatum tenet lacus Bellii lesera, vel ob hoc præcipue memorabilis, quod arx munitissima in eo sit extructa: quo Moscouitarum Princeps gazam suam confert, si quando bellorum terror premit.

40 Quod ad Rhipheæ iuga spectat perpetuis niuib; candentia, vnde veteres Tanaim ortum habere somniarunt, reliquaq; naturæ portenta, quæ Græcia olim finxit, nec nostri, qui nuper redierunt, videre, nec trimestri spacio illic versati, ac Moscouitarum alloquio utrumq; imbuti, auditu cognouerunt: Terram esse planam ac campestem illi, ac raro in montes assurgere. Et qua vergit in septentrionē latissimos saltus habere: plurima ibi abies, vnde ad struendas ædes materia. Hii saltus feras alunt, vros, vrsos, lupos nigros, aliamq; feram nostro orbi nō visam, quā illi Rossomackam nominant. Rarum feræ ingenium & spectabile. Satura enim & distenta, duorum stipitū angustias quærit, per quas se transmittens, ventris onus (quod alias non egeritur) excolat. Vros equites ut plurimū venātur, vrsos pedites ligneis furcis. Septentrionalis tractus tā horrendi frigoris esse dicitur, ut ex humidis lignis in foco structis distillans liquor in stiriā concreseat. Tanta diuersitas tātillo spacio, ut hinc prunam, illinc glaciē in eadem face cernas. Postquam hyemare apud illos incipit, assiduæ gelu incrementa capit. Nec se prius remittit, quam solis radii nostrū orbem reuiscentes canescentem terram fulgore exhilerat, tristeq; gelu repore soluit. Nauis certe nostri, qui in nauī remanserant, ex inferiori stego, in foros scandentes tam subita lipothymia nonnunquam sunt correpti, ut intermortui subinde ruerent. Tanta erat illic rigentis cæli inclementia. Australiora illius aliquāto mitiota sunt.

D E M O S C V A V R B E R E G I A.

50 **R**eliquum est, ut promissa opusculi pars à nobis dicatur, deq; Moscuæ regiæ urbe, & de Moscouitarum Principe larius paulo differamus. Cuius imperiū amplissimum est, opesq; hoc tempore insignes. Et quoniam ipsa urbs facile inter ceteras principatum tenet, merito sibi primum locū vendicet. Urbis amplitudo, ut nostri affirmant, Londinum cū suburbio magnitudine æquat. Edificia habet multa,

sed cultu nequaquam nostris conferenda. Vicos plures habet, sed incompósitos: viæ lapide non sternuntur vt nostræ. *Ædiū* parietes lignei sunt: tecta scandulis (vt plurimū) muniuntur. Iuncta oppido arx est, & elegans & munita. Huic à septentrione adnectitur vrbs lateritio muro. Ipsius etiā arcis mœnia lateribus struuntur, quorū crassities pedes 18. colligit. Ab altera parte sicca fossa munitur castellum, ab altera flumine Vologda alluitur. Quod in Orientē tendens, sociales aquas suasq; Occæ adiungit. Sunt in castro 9. ædes sacra, nō inuenistæ, quas tenent cœnobitę. Habent etiam Papā suum, ac quosdā alios præfules, qui omnes vt plurimū in arce degunt. Ipsius certe Principis regia minus culta, quadratæ formæ & structuræ humilis, nostrorū palatiorū nitore longe superatur. Fenestrarū angustia, nūc vitris, nunc specularibus, lumen admittunt. Attalica magnifica nostriū Principū aulis ornāmēta illis deerant. Vndiq; parietibus adhærent scamna, neq; id solū in Imperatoris regia, verum etiā vbiq; in priuatorū ædibus. Exactis iam 12. ab ingressu in vrbe diebus, adest nuncius, ad regias ædes nostros inuitans. Angli moram pertrāsi cupide paruere. Itaq; in aulā ingressi honorandū centum aulicorum corū aureo cultu ad talos vsq; demisso ornatū considerare conspiciunt. Exinde in saluatorium admissi (mirū quantum fulgor Imperatorius nostrorū oculos perstrinxerit) Russorum enim Imp. regio in solio sublimis, ac aureo diademate insigniter conspicuus, regaliq; paludamento aurificū opere spectabili ornatus sedet: aureū bacillū gemmis distinctum dextra tenet. Ac præter cætera regalis opulentiæ decora, inerat etiā in vultu maiestas, tanto fastigio digna. Stant iuxta hinc atq; hinc Archigrāmæus, ac Silentarius, & ipsi regali auro vestiti. Deinde centū quinquaginta patrum confessus, aureo vestitu magnificus, vndiq; subsellia prætexuit. Poterat tāte maiestatis fulgor, poterat tā augustus venerandorū patrū cōspectus in facto mentē excutere. At Cæcilerus cōstanti vultu regia maiestate, nostrati more salutata, Regis Edouardi literas tradit. Lectis literis pauca de Regis Edouardi incolumitate interrogat. Quibus Angli respōdent (vt sperabāt) & valere & viuere. Mox à nostris per Archigrāmæum homo Imp. oblato (q; ipse nudato capite obtulit) nam antea erat opertus) Moscouitarum Princeps Anglos in prædii rēpus, ad q; ipsos inuitauit, dimittit. Postquam horas duas in illius cubiculo, qui Principi est à supplicibus, morati sunt: Accersit nūcius ad epulas. In aureū palatiū (vt ipsi nominabant, licet parū excultū) introducti, Russorū Cæsare alto thoro assidentē, argēteo amictu decoratū, atq; altero iā diademate insignitū offendunt. Nostri ex aduerso collocati, mēse accubunt. Stat ingēs medio in palatio abacus ab imo quadratus, paulū assurgit. Huic orbis incubuit, vnde in metā fastigiatur, latiori orbe (ordine quodā) cōtractiorē sustinēte. Hūc gaza regia adornauit, tāta copia, vt pōdere etiā grauaret. Melior certe pars vasorū ac poteriorū omniū, ex auro lectissimo fabricata. Quatuor ollæ magnitudine cōspiciæ, reliquā aureorū vasculorū magnificentia præcipue honestarunt. Tāte enim pœritatis extiterūt, vt quinos ppe pedes altitudine colligerēt. Fuerunt etiā argētea quædā dolia, à nostris minoribus capacitate nō longe differentia, quibus Principis potum priuatim seruant. Verum crateras, pateras, malluia, gutturina, lagenas, ampullas, cæteraq; regie magnificentiæ ornamenta (cum fuerint innumera) quid attinet verbosius exequi. Quatuor mensę ad singula tricliniū latera singulæ dispositæ, ac mundissimis mappis stratæ, quibus ab humiliori solo ternis gradibus erat ascensus, celeberrimo conuiuarum cœtu instruuntur. Hi foris lintheati, intusq; pretiosissimis pellibus vestiti regalibus mensis accumbunt. Cum Princeps cultrum vel panem attre ctat, signo crucis frontem prius munit. Qui in amicicia Principis palmam tenent, consiliorumq; participes sunt, eidem thoro adhibiti, remotiori loco ab ipso sedent. Astabant abaco Principis pocillatores mollissimis mantilibus ab humero pendentibus, tenebant manu baccata pocula. Quoties liberiores epulas sibi indulget, vel terreas curas amplius remittit, hæc vno haustu plena ebibit, ac amicis propinat. Ante prandiū dum expectantur epulæ, veteri ac quasi auito Moscouitarū Principum more, ipse Imp. singulos conuiuas pane primum donat, cum honorum suorum titulo ac elata voce, in hūc modum: Magnus Moscouitarum Dux, ac summus Russiæ Imperator Iohannes Vasilius (deinde qui

qui perfert accipientem nominat) te isto pane donat. Sub hoc assurgunt conuiuæ vniuersi, ac adorantis quodam gestu corpora inclinantes, residunt. Peracto Principis donatio, celebri dapiferorum pompa, incedit Atrienfis, ac salutato Principe eignellum aurea in lancea mensæ admouet, mox tollit, ac structori cum septem comitibus, in frustra discerpendum tradit. Hii in mensam paulo post illati pari celebritate conuiuiis distribuuntur. Dum hæc aguntur, & ipse Atrienfis pane donatus delibat, ac honorato Principe mox recedit. De reliquorum ordine missuum, cum omnino in compositis sunt illati, nihil certi referre possunt nostri. Illud certe constat, vniuersum esculentorum ac potiorum omnium apparatus, quibus cætum
 10 conuiuiis ministratum est, lectissimæ auri fuisse: mensasque ipsas aureis vasis adeo fuisse onustas, vt nonnullis etiam in mensa deesset locus. Neq; vero silentio inuoluendum est, ministros centum quadraginta, aurea veste ornatos, ter ipso conuiuii tempore cultum mutauisse. Ministri quoq; pane ac potu ab Imperatore simili, quo reliqui, modo donantur. Ad postremum finito prandio, ac illatis lucernis (erat enim nox) conuiuas ac familiares omnes nomine appellat, vt non immerito mirū videatur, tot ac tam varia cognomina viro alioqui occupatissimo memoria non excidere. Donatiui ac nominum citandorum ratio est, vt Moscovitæ referunt, cum vt familiam probe noscat, tum vt qui Principis amicitia exciderunt, hoc modo notentur.

DE RE MILITARI MOSCOVITARVM.

Quoties finitimorum iniuriæ in bellum euocant, haud vnquam infra nōgenta virorum millia in hostem armar. Ex quorum numero trecenta millia in aciem secum educens, reliqua in tutelam imperii in præsiidiis, aptis in locis disponit. Colonom nullum, nullum mercatorem in militiam legit. Tanta enim est populi multitudo, vt his relictis, bellis suis iuuentutem terra populosa abunde suppediet. Quoscumq; in expeditionem ducit, proprio sumptu seipsum alunt. Pedestrem pugnam non nouerunt, equites in prælium procedunt. Arma sunt his lorica & galea: lorica foris auro regitur, vel holoserico etiam gregario militi. Impense iuuat opulentiam ostentare. Arcu ac sagittis vtuntur, more Turcarum, lanceas etiam in bellum gerunt: ita pedita adductiore equitant, idq; vt Turcæ. Genus est hominum, algoris vltra omnem fidem patiens, ac victus parcissimum. Nam cum tellus alta niue candet, cum terra horrendo gelu astricta riget, tamen hic Sarmata, sago, stipitibus, vnde ventus ac niues sæuiunt expulso, exiguum ignem sibi struit: atq; auersus à vento iacet, solum illi pro recto est, solum pro muro, in summa solum instar omnium est. Hic incolæ niuium, aqua è gelido amne perita, ac similagine auenæ admixta, cōuiuium suum instruit. Ac his dapibus satur, ac laute pastus, ad ignem decumbit, lateraq; huiusmodi lautitiarum crapula fessa, rigenti solo perurit. Huic rigens solum pro pluma, truncus ceu silex pro cervicali. Equus etiam non lautiori
 40 prope pabulo nutritus quā herus, hero est contubernalis. Quam merito hic ignominis & obscurus Sarmata, effœminatam Ducibus nostris mollitiem exprobrer, qui cælo lōge clementiore, pellitis ocreis renonibusq; vtuntur. Hic est gregariorum militum apparatus. At qui illustriori dignitatis sunt loco, instructiores paulo in militiam proficiscuntur. Ipsi quidem Imperatoris apparatus, vel tum maxime insignis. Tentorii enim vela aurea sunt, spectabili etiam plumariorum opere, margaritisq; ornata. Quoties cum hoste conferendum est, in compositi in hostile agmen procurrunt. Neq; aciem dirigunt (vt mos est nostris) sed in insidiis collocati, aduersarios adoriuntur. Ipsorum equi bidui in ediam facile ferunt. In bello, vt plurimum, arborum cortices, ac virgultorum mollia, his sunt pro pabulo. Bimestri
 50 spacio hanc tantam penuriam etiam vegeti ac fortes & equus & eques non raro perferunt. Si cuius opera in bello strenua Princeps vsus est, hūc prædio aut fundo aliquo donat, in alimentum sui suorumq; , qui tamen ad ipsum Imperatorem post eius mortem redit, si nulla proles virilis sexus ipsi contingat. Nam si numerosam etiam fœminarum sobolem genuerit, tamen hunc hæreditarium agrum vendicat Princeps, nisi quod exiguum forte partem, ad dotandas puellas Princeps con-

cedat. Porro qui Imperatoris munificentia illo modo munerantur, graui pecunia astringuntur, tot milites in bello alere, cum necessitas postulat, quot illius fundi redditus Imperatoris censura abunde nutrire possit. Haud meliori sunt sorte, quibus hereditario iure agri contingunt. Nam si moriuntur, nec sobolem masculam reliquerint, decedentis prædia fisco Imperatorio statim cedunt. Super hæc, si optimus aliquis bello inutilis ab aulicis Principi deferatur, quod rei militari inidoneus, amplas facultates habeat, quibus multi clari sanguinis viri bello apti nutriantur, mox arcessitur infelix, opibusque quas tanto cum sudore, tot laboribus per omnem vitam comparauit, tantillo temporis momento exiit. Nisi quod particulam aliquam à Principe recipit, ad se, coniugem, liberos, ac domesticos alendos. 10
Hæc autem à populo Imperatori suo tam alacriter fiunt, ut credas, illos aliena restituisse, non sua alieno dedisse. His bonis pro meritis singulorum aulicos suos donat Princeps. In bello etiam, quo quis sæpius in expeditionem mittitur, eo propensorem Principis fauorem in se augurat, etiam cum suis impensis seipsum alar, securi ante à nobis dictum est, tantum est apud omnes Ducis sui obsequium.

D E L E G A T I S D V C I S M O -
sconitarum.

Non minori magnificencia, quam qua diximus, legatos suos in obeundis negotiis ad externos Reges mittit Moscouita. Nam nostris Moscuæ agentibus, 10 Legatos duos ad Poloniae Regem iter suscipientes, vel ingressos, mille quingenti equites ornatissimi comitabantur, quorum melior pars veste aurea, ac sericis induebatur, & qui incultissime cymatili: Ut interim equorum strata, auro argentoque inducta, & spectabili phrygionum opere ornata silentio transeam. Habebant insuper centum sonipedes albos pulcherrimosque, in quos (si aliquis tædium ipsos in itinere cepisset) cum vellent, transcenderent. Sed nunc tempus exigit, ut ad quasdam alias Moscuæ vrbes orationem conuertamus, & merces, quibus abundat, breuiter perstringamus.

N O V O G A R D I A.

Sequitur Moscuam celeberrima urbium Nouogardia, quæ ut illi dignitate est 30 inferior, ita magnitudine non parum superat. Emporium est totius imperii longe nobilissimum: & licet regiam sedem sibi Princeps Moscuæ constituit, fluminis tamen opportunus interlapsus, ac post in mare Sarmaticum exoneratus, facit mercatorum conuentu, ipsa regia vrbe celebrationem. Huic ob summam optimi lini ac canabis abundantiam, inter reliquas regni vrbes facile datur palma. Vendit etiam coria, mel, & ceram. Instituerunt ibi collegium mercatorum Flandri, qui pari perfidia vsi apud illos, qua nuper apud nos, priuilegia amiserunt: quæ sibi restitui nostris ibi morantibus enixe à Duce postularunt. Hi audito nostrorum accessu, literas expediunt ad Principem, nostros falsis criminibus onerant, & in sus- 40 spicionem piraticæ vocant. Itaque hortantur, ut detineat, & in vincula coniiciat. Hæc cum nostris nunciata sunt, in summam desperationem adducuntur domum reditionis. Princeps tamen multo illustrissimus regis scriptis confirmatus, fidem nequaquam mendacibus literis adhibuit.

I E R O S L A B I A.

Celebratur quoque Ieroslabia propter coria, seuum, ac fruges, quibus plurimum abundat. Cerarum etiam orbes ibi sunt venales, licet aliis in locis maior sit copia. Sita hæc est ab vrbe regia ad lapidem ducetissimum. Totum interuallum plurimos habet vicos populosissimos, abundant agri frugibus, quas Moscuam tanta 50 copia conuehunt, ut aliquando antemeridiano videas, septingentenas vel octingentenas trahas, vltro citroque cōmeantes, fruges vel falsamenta vehentes. Veniunt à millesimo lapide Moscuam mercatum fruges, trahisque vehunt. Hii sunt aquilonis incolæ: nam tanta est ibi frigoris inclementia, ut segetes non crescant, aut si crescant, non maturescunt. Hii falsamenta, pelles, coria, merces afferunt.

W O L O G D A.

AD MOSCOVITAS.

W O L O G D A.

WOlogda quingentis quinquaginta M. pass. interiectis, ab vrbe Metropolitana distans, merces habet, seuum ac linum, tamen si lini maior vis Nouogardie vzneat.

P L E S C O V I A.

Propter mellis ceræque præcipuam vim à mercatoribus frequentatur Ple-scoua.

C O L M O G O R A.

Mittit Aquilonaris Russiæ tractus, raras ac preciosas pelles. In his vel præcipue sunt Zabellinæ dominarum nostrarum ceruicibus imprimis expetitur. Habent etiam & pelles martias, vulpinas candidas, nigras & ruffas, leporinas ac armelinas, aliasque barbaris nominibus dictas beueres, mingas, miniueras. Gignit vicinum mare beluam Barbaris Mors nominatam; hæc dentium adminiculo rupes scandens pabulum petit. Hanc capiunt Russi ob dentium insignem usum, qui non minor his est, quam elephantorum nostratibus. Hæc merces ceruorum dorsis ad oppidum lampas feruntur, deinceps mercatores urbem Colmogoram petunt. Atque ibi hyberno tempore celeberrimæ sunt illarum mercium nundinæ. Affatim sup-peditat hæc vrbs, vndiquaque vicinæ regioni, salem, ac salsamenta. Mittunt & aquilonares Russi oleum à Barbaris Train dictum, quod in quodam flumine Vna dicto conficiunt, licet ibi non solum habeatur. Coquunt etiam marinam aquam, vnde ipsius constat vis magna salis.

DE DISSIDENTIVM LITE ET QVI-bus arbitris finiuntur certamina.

Nunc quoniam de insignioribus urbibus ea diximus, quæ locus postulauit, superest vt de iuris forma qua vtuntur Moscouitæ, quatenus ea ad noticiam nostram peruenit, perscribamus. Si qualis apud illos oritur, fundorum dominos, iudices primum constituunt, hi si componere litem non possunt, superiori magi-stratui certamen deferunt. Accusator à magistratu petit, vt liceat sibi aduersari-um in ius vocare: mox facta potestate, satellitem vocat, ac reum sistit, & in ius ra-pit. Huius tibias flagris cædit licitor, donec proferat qui legi satisfacet. At reus si eius fidei non sit, vt vadem inueniat manibus collo constrictis à licitore trahitur, ver-beribusque eousque afficitur, donec ad dicendam causam coram iudice sistatur. Reus itaque à magistratu interrogatus (verbi gratia in actione alieni æris) an in illius ære alieno sit, à quo accusatur; ille it inficias. Tum iudex, qui potes inficiari? Cui reus: iurciurando. Mox à magistratu prohibetur licitor amplius verberare, donec cer-tiori fide de lite constet. Carent maximo reipublicæ malo, nam leguleios non alunt. Quisque sibi aduocatus est, atque accusantis querela reique defensio, suppli-cum literatum forma principi traduntur, iustam principis sententiam petentium. Ipse Imperator omnium litem, maiorum præsertim controuersiarum cognoscit, ac cognita lite sententiam fert. Ille summa æquitate certamina dirimit, quod in summa maiestatis principe, præcipua laude dignum reor. Id licet sancto animi proposito faciat, mire tamen mali magistratus idem peruertunt, quos quidem in crimine deprehensos seuerissime princeps vindicat. Ad postremum cum utraq; pars quibus potuit argumentis causam suam confirmauit, rogat iudex accusato-rem, an vlla causæ suæ argumenta adhuc supersint. Respondet se, vel pugilem su-um, manu strenua etiam in hostem cōprobatum, ac mox postulat, vt singulari certamine congredi liceat, copiatque certandi utrique facta, ambo in monomachi-am ruunt. Aut si alteruter vel uterque parum strenuus aut pugna minus habilis sit, pugiles publicos substituunt. Habent enim pugiles, quibus solo hoc questu victus constat. Hii armati in arenam descendunt: tela sunt vt plurimum claua bellica, & venabulum: fit pugna pedestris. Cuius igitur pugil in certamine superatur, is abs-que mora in vincula conicitur: Vbi indignissimis modis tractatur, donec cum aduersario certamen finiat. Præter hæc si uterque claris ortus sit parentibus, atque alter

alterum priuatum hostem deposcit, annuit iudex: nec tum vicariis pugilibus fas est vti. Porro qui splendidiore loco natus est, hostem obscuriore ortum familia, in certamine reipuit. Si quis pauper ære alieno astrictus creditori soluendo non sit, abducit illum creditor, atq; eo usq; in opere faciendo exercet, vel alteri operam obærat i elocat, donec operando debitum persoluit. Sunt qui sponte, se coniugem, ac liberos opulentioribus per omnem vitam emancipabunt, vt in initio exiguum pecuniæ summam accipiunt, ac post, pro reliqua vita alimenta capiunt: adeo illis vilescit libertas.

D E F V R V M S V P P L I C I I S.

SI quis furto deprehensus sit, in carcerem coniciunt, ac flagris subinde cædunt, neq; ob primam noxam suspendunt, vt nos, atq; hanc legem in misericordiam appellant. Qui secundo delinquit, illi nasum præcidunt, ac stigmatis frontem signant. Tertia noxa crucem meretur. Multi & insignes sunt crumenisecq; quod si principis seueritas illos non tolleretur, non esset resistere illorum prouentui.

D E G E N T I S R E L I G I O N E.

GRÆCÆ Ecclesiæ dogma amplectuntur. Simulachra diuorum in templis non admittunt. Tabulas tamen diuorum imaginibus putas, in sacris ædibus frequentes habent. Has adorant, his dona offerunt, hos cereos accedunt. Has etiam sacro fonte aspergunt, alioqui illis nullus est honos. Simulacra nostra nullam diuinitatis vim habere asserunt, quod in templis dicantur perinde vt à statuariis emuntur. Priuatis in ædibus statuas instar penatum colunt. Hæ in obscurissima parte domus (vt plurimū) statuuntur. Si quis domum vicini intrat, primum omnium penates salutatur, etiam cum non videat. Si scamnum aut sella stet in proximo, subinde frontem illidens in sellam, ac crebro capite & corpore nutas, larem adoratur. Sacrorum ac prophanorum virorum in vestitu nulla diuersitas. Nulli nec sacro nec prophano interdicitur matrimonium. Cæterum si ecclesiastici vxor è vita decedat, secundas nuptias repetere non licet. Quocirca ex sacerdotibus (vt vocant) secularibus fiunt monachi: Quibus perpetua imperatur castitas. Sacra officia in templis materno idiomate fiunt. Ex pane fermentato Eucharistiam consecrant, ac post consecrationem, lance in capite per templum circumferunt, nec percipere volentem prohibent. Nouum ac vetus testamentum in templis legunt lingua vernacula tam offensate, vt nec ipse qui legit, intelligat. Dum illa leguntur, garrere, confabulari ac obstrepere licet, in reliquo officio, summam modestiam, ac sanctimoniam præ se ferunt. Orationem Dominicam decimus quisque haud nouit. At symbolum apostolicum aut Decalogum Moïsis nemo aut admodum pauci. Aiunt enim rem tam arcanam ac sacram in vulgus enuncitari non oportere, Decalogum etiam sanguine Christi antiquatū esse. Humaniores literas omnino respuunt. Cognitionis vel latinæ, græcæ, aut hebraicæ linguæ penitus sunt ignari. Singulis annis quaterna celebrant ieiunia. Quæ ab ipsis diuorum festis denominant. Primum cum nostro quadragesimali ieiunio exordium habet. Secundum diui Petri ieiunium dicitur. Tertio dat nomen diua Maria. Quartum à Philippo nomen capit. Ac sicuti nos quadragesimam nostram à die Mercurii aspiciamus, ita illi à die solis. Diebus sabbathi carne vescuntur. Hebdomadis has esuriales secius præcedentibus lacticiis viuunt: vulgo appellant butyri ieiunia. Hoc tempore mutuo sese inuisunt vicini, ac pacis osculis vicissim excipiunt in signum mutui amoris ac concordie Christianæ. Nam sub illis ieiunandi temporibus, frequentius quam alias sacrosanctam cœnam adeunt. Post septem dies ab incepto ieiunio, crebro inuisunt templa, aut domi sese continent, ac orationi plurimum vacant. Nec illa septimana alio quam oleribus vescuntur. Exacto septimana huius ieiunio pristinum bibendi intemperiem repetunt (sunt enim bibones insignes.) Districte seruant ieiunia sua, nec vilius rei esum nisi holerum, ac fassamentorum tunc temporis sibi indulgent. Die Mercurii ac Veneris quauis septimana ieiunare solent. Ædes sacre ligneis trabibus contextuntur, ac plerumq; è media cœde assurgit turris scandulis tecta. Foris adduntur ædi portuus. In cœmiteriis fabricas ædifi-

ædificant ligneas, in quibus librantur campanæ, nunc singulæ, nunc binæ, nunc ternæ. Nō omittenda, vt rara ita & ridicula gentis consuetudo. Defunctorum cadauera loculis cōdunt: ac manui cadaueris codicillos indunt, horum summa est: defunctum fuisse Russū, Russōrum fidem amplexum, ac in eadem fide decessisse. Hæ literæ diuo Petro mittuntur. Lætis literis mox (vt illi aiunt) admittitur, & vt sincerioris fidei sectatori, beatorum etiam sedes quam Latinis Christianis conceditur. Nos enim semichristianos esse contendunt, sese autem synceros ac genuinos. Hæc sunt indoctæ Barbariei puerilia deliramenta. Multima ibi extruuntur Benedictinorum cœnobia. His magni sunt agrorum redditus. Nam tertiam fundorū partem totius imperii tenēt Monachi. His per omnem vitam esus carnium interdicitur. Alimenta sunt salsamēta, lac & butyrum. Nec ex instituto religionis recentes pisces edūt, quaternis tamen illis quæ memorauimus ieiuniis, ne piscibus quidem viuunt. Caulibus ac cucumeribus sale conditis (quæ perennare facile faciunt) illis victus constat: Potus est his valde tenuis ac dilutus, quotidie in templis rem diuinam faciunt. Sacrum officium antelucano adeunt, quod aduentate iam die finitur. Circa nonam diei celebratur missa. Post hanc prandetur, à prandio sacrum officiū reperunt: nec non à cœna. Prudentibus cœnantibusue legitur euāgeliorum interpretatio. Quoties alicuius monasterii antistes concedit fato, princeps cœnobii bona inuadit, armenta, greges, supellectilem, aurum, argentum, rapit. Aut is qui defuncto antistiti dignitate succedit, hæc ab imperatore pecunia redimit.

DE IDOLOLATRIS MOSCOVITIS Tartaris conterminis.

Tartarorum confinia tenent Moscouitæ idololatræ, percelebre est illis idolum aurea vitula dictum. Si qua grauior calamitas gentē premit, veluti fames, bellum, vel pestis, Idolum suum statim consulunt, quod hoc modo faciunt. Coram simulacro prostrati preces fundūt: mox tympanum in medio statuunt: Hoc, sorte lecti circumstant, argenteum bufonem tympano imponunt, dein bacillo concutitur tympanum. Ac cui circumiacentium accedit bufo prorinus interficitur. Statim nescio quibus idoli præstigiis vitæ restitutus malorum causas exponit. Itaque placato idoli numine, non ita multo post publica calamitate liberantur.

DE AEDIVM PRIVATARVM FORMA, & de cultu populi.

Riuatorum domus, vbiuis truncis abiegnis contexuntur: Inferiori trabe quodam aluco, superiacentis rotunditatem ita excipiente, vt hac sola admissura omnem propemodum statum excludant. Solent tamen iuncturæ muscari. Forma ædium quadrata est: fenestræ perangustæ, per quas impage translucida pelle obducta, lumen admittunt. Domorum tecta tabulatis fiunt, arborum corticibus foris inductis. Intus ad parietes lata habent scamna. Hæc vulgo pro accubitis, lectorum enim vsus vulgo ignotus. Ignis in hypocauftis manens structus totam domum pro modo, tepidam ac calidam reddit. Vulgi amictus vt plurimum foris laneus est. Pileis vtuntur fastigiatis, in quibus etiam nobilitatis est insigne, quo enim porrectiori ac elatiori vtuntur pileo, eo splendidiore vulgo habentur.

AD SERENISSIMVM REGEM.

Hæc sunt (ter maxime Philippe) quæ tui Angli modo reduces, retulerūt. Quibus si per amplissimam maiestatem tuam, ac serenissimæ Reginae celsitudinem, liceat illuc denuo nauigare: totum orientem, qui Libero Patri ac Alexandro magno solis patuit, amplitudini tuæ aperire non dubitant, Vt cœlestis maiestas cuius maiores occidentem patefecerunt, illam orbis partem penetret, quæ olim duobus solum heroibus à condito mundo sine æmulo genitis patuit.

F I N I S.

OMNIVM REGIONVM
 MOSCHOVIÆ MONARCHÆ SVBIECTA-
 RVM, TARTARORVMQVE CAMPESTRIVM,
 arcium, ciuitatum præcipuarum, morum denique gentis, re-
 ligionis, & consuetudinis vitæ, sufficiens &
 vera descriptio.

ADIVNCTA PRÆTEREA GESTA PRÆ-
 cipua, Tyrannicq; ingens moderni Monarcha Moschouia, Ioannis Basiladis,
 nuper perpetrata, vera fide descripta.

CANDIDO LECTORI ALEXANDER
 Gvvagninus Veronensis peditum in arce Vitebska finitima
 Moschouia Præfectus S. P.

Moschouiam terminosq; eius, quibus interclusa sit, candidè Lector, de-
 scripturus: Primum unde nomē traxerit, operæ pretium mihi dicen-
 dum esse censeo. Hæc autem est quedam Regio in Meditullio Rusiæ,
 (ut dicitur) Alba, ad Septentrionem, Orientemq; porrecta, à qua
 ceteræ omnes, Rusiæ circumiacentes regiones (quamuis variis &
 diuersis nominibus appellata,) Moscouia nomen sortiuntur, inco-
 laque earundem vulgo Moschouita appellantur, & ipse Monar-

Moschouia
 aliam gentē
 obscura.

cha Rusiæ Regionum Moschouia, magnus Dux nuncupatur. Porro parua & obscu-
 ra, initio gens Russorum fuerunt, Moschouia, sed iam nunc accessione plurimorum Prin-
 cipatum Rusiæ, partim successionibus iustis adiunctorum, partim vi vel fraude subacto-
 rum, præterea finitimorum gentium, Regionibus expugnatis, & occupatis, maxima incre-

Moschouia
 Imperium
 Gude creuit.

menta cepit, adeo ut pro imperio amplissimo computari possit. Hic itaque, qua potuimus dili-
 gentia, Moschouia imperium, cum suis Regionibus, (doctorum virorum Cosmographorum-
 que, & peregrinorum diuersorum lucubrationibus adhibitis, propriæq; experientia, & præ-
 sentia nostra magnam partem rerum affecuti,) Ducatibus, Prouinciis, Castris, Oppidis, &
 Urbibus præcipuis, fontibus, lacubus, fluminibusque, quibus hæc regio ubique scatet, moris
 denique, Religionem, habitum, & vitæ consuetudinem, tituliq; ipsius Principis quo gaudet,
 normam & rationem descripsimus. Gesta etiam præcipua, siue potius Tyrannidem hisce tem-
 poribus ab eodem Principe, paruo temporis interuallo editam, & crudeliter perpetratam, bo-
 na fide subieciimus. Tartarorum præterea campestrium, in Hordæ, (ut dicitur) siue regiones
 quasdam diuisorum situm, mores, & viuendi modum exarauimus. Tu interim

Lector beneuole hanc nostram qualemcunque operam, boni con-
 sule, nosq; redama & vale.

155
ARMA MAGNI DVCIS
MOSCHOVIÆ.

DE MOSCHOVIA REGIONE VRBE-
que eiusdem nominis præcipua. CAP. I.

MOSCHOVIA, *Moskvva* vulgo dicta, Vrbs amplissima, Caput *Moschonia*
& Metropolis totius Russiæ albæ, Magno Moschorum Duci *denomina-*
subiectæ, vna cum Regione, siue Ducatu, à fluuio gentili Mos- *tio.*
kvva, dicto, præterlabente, nomen sortita est. Hic aut fluuius
in Thvverensi regione, iuxta oppidum Oleseo dictum, fon- *Moskvva*
tes suos habet, indeq; octuaginta vverst (quorum quinque in *fluvius.*
Polonico miliari clauduntur,) emensis, ad Moschouiam ciui-
tatem decurrit, qua præterlapsa receptis aliquot fluuiis Orientem versus ferrur, in
regioneq; Rezanensi, Occæ fluuio commiscetur. *Occæ flu-*
uius.

Ciuitas Moschouia Orientem versus multum porrecta est, tota lignea, satis-
que ampla, quæ procul spectantibus amplior, quam re ipsa sit, apparet. Nam horti,
aræque in qualibet domo, & plateæ spaciosæ, magnam ciuitati amplitudinem, *Moschonia*
dilatationemq; præbent. Insuper omnium opificum, igne vtentium, extra ciuita- *ciuitas.*
tem longo ordine, ædes protensæ amplas plateas, (inter quas sunt prata, & agri)
habentes. Hocque modo ciuitas ingens, & supra modum ampla videtur. Deniq;
trans fluuium, Basilii pater moderni Principis, pro satellitibus suis, cæterisque
extraneis, Polonis videlicet, Germanis & Lituaniis (qui à natura Bacchum sequû-
tur,) oppidum Nelevvki dictum, quod cognomen ab infundendis poculis habet,
extruxit. Illic vero omnibus extraneis militibus, & aduenis, Satellitibusq; Princi-
pis, inebriandi vario potus genere, facultas concessa est, quod Moschouitis gra-
ui sub pœna prohibetur. Exceptis aliquot diebus in anno videlicet tempore na- *Moschouitis*
tiuitatis, & resurrectionis Dominicæ, pro festo Pentecostes, & in quibusdam so- *inebriari*
lennioribus festis diuorum, præcipue vero Nicolai, quem Diuino fere cultu pro- *prohibitum.*
sequuntur, & beatæ virginis Mariæ, Petri & Ioannis festis, interea vero velut vin-
culis emissi, Bacchum, & nō festum illius diui (cuius diem tunc tēporis celebrant)

*Moschonica
certa habet
tempora in-
abysanda.*

aduenisse gratulantur, & sacris nondum peractis, velut sues vario potus genere obruti, temulenti, ebriiq; idem idem vociferantes, seq; velut obsessi, mutuo cædentes, & contumeliis variis afficientes, vagantur. Si aut huic genti quotidie, inebriandi facultas concessa esset, sese mutuis cædibus funditus exterminarent. Ebrii etenim mentē, rationemq; velut bruta animalia, prorsus amittunt, & in se vicissim cultellis, pugionibus, & id genus fraudulētis telis, sæuiunt. Sed ad rem redeo. Huius vr̄bis prædictæ tam vasta magnitudo facit, vt nullo certo termino, muro, fossa, propugnaculisue muni possit, plateæ tamen, quibusdam in locis, trabibus transversim positis obstruuntur, adhibitisq; custodibus ad primam noctis facem, ita obfirmantur, vt nemini aditus in eam pateat. Tamq; admodum lurosa & cænosa est, vt in plateis pontes passim necessario extructi sint, nunc tamen vallo de terra, vt audiui, circumducitur.

*Opricina.
Satellites
fideles Mo-
schouia
Principis.*

Arces muratæ duæ amplissimæ, insimul ciuitatis formam referentes, quarum vna Kitaigorod, altera Bolfigorod, gentiliter appellatur, quas ab vna parte Moskvva fluius, ab altera Neglinna, in qua molendina plurima sunt, præterfluit, Ecclesiæ diuorum lapideæ, & ligneæ, ædesque nobilium & magnatum, in ea frequentes sunt. Ultra Neglinnam vero, in agro Nerbat dicto, ab arce ad sagittæ iactum, modernus Princeps Ioannes Basiliades, curiam amplissimam Anno Domini 1561. extruxit, quæ Opriczna, id est, seorsua habitatio dicitur, vbi ipse Princeps cum Satellitum suorum, virorum, ex robustissimis electorū, numerosa manu moratur, quos ille ad tutelam sui, perinde vt Turca Ianiczaros fouet, viginti; fere millia superant, ex his maior pars scloppettariorum, cum humbar dis longioribus; reliqui cum frameis arcubusq;, lanceis & loriceis armati incedunt. Nuperque eos modernus Princeps adinuenit pro explenda sua tyrannide, prout inferius in gestis illius patebit.

*Moschouia
à Tartari
causa.*

Cæterum vr̄bem ipsam Moskvvam cum vtraque arce Tartari Præcopen- ses funditus exusserunt, Anno Domini 1571. mense Maio ipso die Ascensionis Dominicæ, vbi ingens & innumerabilis multitudo populi, in vr̄be & arce flamma fumoq; suffocati, & combusta est, paucis fuga elapsis, & vna duntaxat arx Kitaigorod vix defensa est, magnamq; captiuitatem Tartari inde abduxerunt. Sed ad rem redeo.

*Mercato-
res, modus
mercandi
in Moscho-
uia.*

Omnes mercēs, quæcunque ab extraneis in Moschouiam afferuntur, continuo apud thælonci præfectos profiteri, ac indicari coguntur, quæ hora constituta conspiciuntur, & æstimantur, æstimatas vero nemo nec emere, nec vendere audeat, nisi prius fuerint magno Duci ostensæ. Quo fit vt mercatores interdum diutius quam conuenit, cum suo damno detineantur. Quando vero ex Lituania in Moschouiam legati, à Rege Poloniæ proficiscuntur, tum omnes cuiuscunq; nationis mercatores, in legatorum fidem, & clientelam suscepti, in Moschouiam sine thæloncis ire possunt, & victum sufficientem, ex thesauro magni Moschouicæ Ducis habent. Hæ autem præcipuæ sunt merces, quæ ex Lituania, Russia, & Polonia, & à cæterarum Regionum mercatoribus, in Moschouiam importantur, Pannum omnis generis, atque coloris, Item Sericum, vestesque sericeas, & auro siue argento intertextas, lapides prætiosi, aurum filatum, gemmæ, & id genus alia metalla prætiosa. Insuper, Piper, Crocus, zingiber & cætera. Interdumque viles quasdam res suo tempore illuc important, ex quibus aliquando lucrum afferunt, Sæpe etiam euenit, vt rei alicuius desiderio omnes Moschouicæ teneantur, quam qui mercatorum primus attulerit, plusiusto in ea lucratur. Dein cum plures mercatores earundem rerum magnam copiam aduexerint, tanta nonnunquam vilitas earum consequitur, vt is qui res suas primo magno vendiderat, easdem rursus vilesciente pretio redimat, magnoq; suo commodo in patriam reducat. Merces vero quæ inde asportantur sunt pelles variorum animalium diuersæ, cæra quoque & id genus mercimoniorum. In Tartariam autem sellæ equorum, frena, velles, corrigia, arma autem & ferrum nonnisi furtim apportantur, cultellos tamen, secures, acus, specula, marsupia, & id genus alia ducere licitum est. Hæc autem gens Moschouitica circa mercimonia fallacissime versatur, præcipue vero cum ex-

*Merces
quales in
Moschouia
importantur.*

trancis,

traneis, nam dum aliquid vendūt, rem minoris constantem dimidio pretio (quod & Lituani nunc peculiare est) in fraudem emptoris auctam æstimant, & quamprimum iurare incipiunt, aut obtestari, scias ilico dolum ibi latere, animo enim fallendi ac decipiendi iurant. Sed externi quoque in rerum permutatione, hoc maxime obseruant, vt dum Moschi pelles alioqui vili pretio constantes, plurimi æstimant, illi vicissim illorum exemplo merces suas parui constantes, carius indicant, sicq; ars deluditur arte. Pellium magna est apud eos diuersitas, Zebellinorū enim nigredo, longitudo & densitas pilorum, maturitatem significat. Hæc præ-
 10 tium augent. In Vstingienſi autē & Divvnenſi, Petzoræq; provinciis, præstantiores reperiuntur. Madauricæ pelles ex diuersis partibus afferuntur. Ex Suetiæ vero regno optimæ aduehuntur, circa Moschouiam vero maior est eorum copia, Hermellinorum etiam pelliculæ, ex pluribus pariter locis inueſtæ, id fasciculis
 afferuntur, habentque signa quædam circa caput & caudam, ex quibus cognoscuntur, an congruo vel incongruo tempore sint captæ. Castorum quoque, & Vulpium nigrarum pelles, in magno pretio sunt.

Prouincia ipsa Moschouitica, nec lata nimis nec fertilis est, cuius fertilitati ager vbiq; ætenosus plurimum obest. Accidit adhuc immoderata, aspera q; nimis, aeris intemperies, nam ob hyemis rigorem, sata, ad maturitatem peruenire non possunt, etenim tam intensa ibi nonnunquam sunt frigora, vt quemadmo-
 20 dum apud nos æstatis tempore, præ nimio solis ardore, sic ibi præ frigore asperſi-
 mo, terra in hiarum disrumpatur. Insuper etiam aqua in aerem effusa, sputumque ex ore proiectum, antequam terram attingat congelatur, rami etiam fructifera-
 rum arborum rigore hyemis, aliquando prorsus pereunt. Homines quoque gelu concreti, mortui sub dio, in vehiculis frequenter reperiuntur, quin & vrsi etiam syluestres, fame stimulat, relictis syluis per vicinas villas passim discurrunt, & in
 domos colonorum irruunt, quorum impetum atque vim cum rustica turba fu-
 git, frigore aspero foris misere perit. Atque tanto nimio frigori, æstus quoque torridus quandoque responder, vt aliquando stagna & flumina æstu, nimioque
 ardore solis, prorsus exsiccarentur. Prata quoque & cætera frumenta veluti flamma
 30 aliquando exuruntur. Hic autem nimius æstus solis, per septem dies tantum non plus durare solet. Hæc prouincia melle ferisq; cæter, leporibus tantum exceptis, quibus supra modum abundat. Frumento oleribusque communibus affluit, cerasa in tota regione nunquam reperiuntur, aliarum arborum quamuis fructus habeant, verum insuaues. Huius Regionis cælum adeo salubre est, vt
 ibi ultra Tanais fontes, præsertim Septentrionem, ac etiam Orientem, magna ex
 parte versus, nulla pestis vnquam sæuierit, habent tamen interdum intestino-
 rum, & capitis, omniumque membrorum morbum quendam, pesti haud dissimilem,
 40 quem nos febrim calidam siue acutam appellamus. Eorum fere idiomate hic morbus, Ognuyova, quasi ignitus dicitur, quod homines velut ignis calefaciat, vt quemadmodum vicina domo igne ardente, & alia domus sibi ad-
 hærens, eodem igne inflammatur, sic quoque hoc morbo infecti velut peste, cæ-
 teros nisi caueantur inficiunt, hoc morbo qui corripuntur pauci sani euadunt. Hæc gens Moschouitica, cæteris omnibus Ruthenis, astutior, & fallacior est. Si
 autem cum externis aliquando commercia habent, tunc se non Moschouitas quo maiorem fidem obtineant, sed aduenas, id est, Nouogardenses, vel Plescoui-
 enses esse simulant.

Moneta in toto Moschorum Ducis imperio, est quadruplex, Moschouitica, Nouogardensis, Tyverensis, & Pleskouiensis Moschouiticus nummus non ro-
 tundus est, sed oblongus & ovali quodam modo formæ similis, idiomate eorum
 50 Dziengadicitur. Duplici autem modo cuduntur, primus in vna parte hominis
 nudi equo insidentis, & draconem hasta ferientis, imaginem habet, in altera vero
 parte nomen Magni Ducis exprimitur, Secundus ex vtraque parte literis, nomen
 Magni Ducis & titulum exprimentibus insignitur. Horum autem sexaginta,
 vnum Ducatum siue aureum Vngaricalem valent. Nouogrodensis nummus in
 vna parte principis, in solio sedentis imaginem, hominisque ex aduerso, sese in-

*Moschouia
 ipse sterilis
 & frigida.*

*Moschouia
 pestilentia
 capere.*

*Moneta
 Moschouitica*

*Moneta
 Nouogro-
 densium.*

*Moneta
Tverensis.
Pskouensis
moneta.*

Pula.

*Argentum
auri Mos-
chouien-
sis.*

*Argentum
Moschou-
ensis.*

clinantis habet, ex altera parte scriptura insignitur, vocaturque Nevvogradka, & Moschouiticum nummum valore, in duplo superat. Tverensis nummus utrinque scripturam habet, valore Moschouiticum refert. Pskouienfis in vna parte caput bouis coronatum, in altera vero scripturam habet. Est quoque in Moschouia cuprea, siue ærea moneta, quæ propter pauperes tantum cuditur, & Pula vulgo vocatur, horum 40. dengam Moschouiticam efficiunt. Omnis autem moneta Moschouitica, ex puro & bono argento cuditur, & omnes fere aurifabri in Moschouia, Nouogardia, Tveria, & Pskouia nummos cudunt, & quicumque affert massas argenteas, puras, nummos ab aurifabro transmutare volens, tum nummi & argenti appenduntur, atque æquali lance librantur, mercedem autem laboris exiguiam aurifabri reportant. Porro in omni Imperio Moschi, aurum & argentum nusquam reperitur, nisi ad ductitio, & importatorio, omnes earum Regionum incolæ, & ipse Princeps vtuntur. Qua de re Mag. Dux, aurum & argentum, graui sub pœna, ex suis Regionibus, efferre prohibet, atque ideo permutationem serum facere, & alia vt pelles, quibus abundant, aut quid aliud eiusmodi pro aliis rebus dare iubet, quo argentum & aurum in suis Regionibus obtineat, atque ideo hunc Principem auri & argenti ditissimum esse dicunt. Vix autem centum anni elapsi sunt, cum Moschouitæ moneta argentea, præsertim apud illos cusa vtuntur. Primum etenim cum argentum, ab exteris ad eos, importari ceptum est, tum fundebantur portiuncula oblongæ argenteæ sine imagine & scriptura, valoris vnus Rubli, Rubli autem Dengas Moschouiticas 100. totidemque grossos Polonicas habet. Ante usum vero monetæ Aspreolorum aliorumque animalium pellibus utebantur, iisque vitæ necessaria cœu pecunia comparabantur.

Monetam quoque auream Moschorum Princeps non cudit, sed Hungaricis aureis & Rhenanis aduectitiis abundat.

Moschouia, quæ est caput, & metropolis, cæterarum Regionum, & Ciuitatum Moschouicæ Duci subiectarum, loco principali descripta, reliquas Prouincias & Ciuitates præcipuas, in Moschi Imperio sitas describere, contendemus, ordine primum Orientem versus seruat, tandem ad Meridiem & Occidentem, atque Septentrionem procedendo in Orientem æquinoctialem deueniemus.

DUCATUS VOLODIMIRIÆ.

Volodimiria Ciuitas magna, cum suo Ducatu, cuius titulum Princeps Moschouicæ sibi vendicat, primum occurrit, quæ castrum ligneum sibi coniunctum habet, distatque 36. mil. Polonicis à Moschouia, Orientem versus. Huius Prouinciæ ager adeo fertilis est, vt ex vno tritici modio, sæpe 20. modii: interdum 25. proueniant. Hæc Volodimiria à tempore Volodimiri, Monarchæ totius Russiæ, qui eam condidit, & à nomine suo appellauit, totius Russiæ metropolis erat, ad Ioannem usque Danielis filium, magnum Moschouicæ Ducem, qui inde sedem in Moschouiam transtulit.

DUCATUS NOVOGARDIÆ INFERIORIS.

A Volodimiria in Orientem ulterius procedendo, Nouogrodicæ inferioris Ducatus incurrit, qui Volodimiricæ fertilitate rerumque copia ex altera nascentium æquatur. In hoc Ducatu est ciuitas ampla & lignea, Nouogrodia inferior dicta, à qua & Regio ipsa nomen accepit. Sita autem est ad Wolgæ & Occæ fluminum celeberrimorum confluxum, Castrum quoque huic Ciuitati adhæret, quod Basilii Dux Moschouicæ ex lapide in scopulo construxit, distat vero Nouogrodia inferior à Moschouia 100. miliaribus Polonicis.

*Terminum
religionis
Christianæ.*

Hæc autem Ciuitas terminum religionis Christianæ facit. Nam licet Princeps Moschouicæ ultra Nouogrodiam hanc, castrum quod Sura à fluuio eiusdem nominis appellatur habeat, tamen intermixtæ sunt gentes quæ Czremissi appellantur. Hi autem non Christianum sed Machometi dogma amplectuntur. Sunt ibi quo-

ibi quoque alix gentes, Mordvva dictæ Czremissis intermixtæ. Huius Ducatus *Mordua Populi.*
 Nouogrodix inferioris Princeps Moschouix titulo utitur.

D V C A T V S R H E Z A N E N S I S.

A Nouogrodix inferioris Ducatu, ad Occidentem nonnihil reflectendo, Rhezam Prouincia inter Occam & Tanaim fluuios sita est. Hic Principatus, cæteris omnibus Moschouix Prouinciis fertilior est, in quo singula grana frumenti binas pluresue spicas proferre solent, quarum culmi tam dense accrescunt, ¹⁰ ut nec equi facile trāsire, nec coturnices inde euolare possint, mellis, pisciū, aniū, ferarumq; ibi magna copia, ac arborum fructus, longe Moschouix fructibus nobiliores. Gens audacissima bellicosissimaque.

Ciuitas lignea, in hac Prouincia eiusdem nominis, ad Ripam Occæ fluminis sita est, & non procul ab hac Ciuitate Occa, fluuius insulam facit, quæ Strup dicitur, magnus Ducatus olim circa hanc insulam erat, cuius Princeps nemini obteperabat, sed nunc hic Ducatus funditus extinctus est. Hic etiam Ducatus Rhezanensis titulum magni Moschouix Ducis auget. *Occa flum. Strup insula. Rhezan Ciuitas.*

C O R S I R A in ripa Occæ fluminis, oppidum ligneum à Rhezan 28. miliarib. distans, habebat olim dominū sui iuris, sed nunc in ditionem magni Moschouix Ducis redactum est. *Corsira.*

T V L L A oppidum ligneum, 40. fere miliaribus Polonicis à Rhezan distat, à Moschouia vero in meridiem 36. estque hoc vltimum oppidum à Campestria deserta, in quo Basilius Ioannis, castrum ex lapide construxit, quod fluuius eiusdem nominis præterlabitur. Vppa vero alius fluuius ab ortu castrum aluit, Tulleque fluuiio iunctus Occæ, supra Vorotin 20. fere miliaribus commiscetur. Hoc autem oppidum Tulla cum suo territorio ad Basilii vsque tempora, patris moderni Ducis Moschouix, Ioannis Basiliadis proprium Principem hæreditarium habebat. *Tulla arx & sinus. Vppa flum. Tulla olim Ducatus.*

O P O T O V V Castrum ad Tullæ & Vppæ fluuiorum ostia, vbi in Occam exonerantur situm est. Tandem à Castro prædicto nonnihil in meridiem reflectendo Msczenek locus palustrosus est, in quo olim arx eiusdem nominis (cuius etiam nunc ruinx apparent) condita erat. Circa hanc arcem quidam homines in tuguriolis habitant, qui à Tartaris infestati in illam aream palustrosam quasi ad asylū confugere solent. Distat autem Msczenek à Moschouia 60. mil. Polonicis, à fontibus vero Occæ fluminis ad partem sinistram reflectendo 18. miliar. Hæcque oppida Occæ fluuius præterlabitur, Vorotiniam, Collugam, Cerpachum, Corsiram, Columnam, Rhezaniam, Cazigorodiam, Murinamque. Et inde cursu ad Septentrionem nonnihil reflexo infra Nouogrodiam inferiorem in Volgam exoneratur, Syluis vtrinque ripæ huius fluminis clauduntur, quæ aspreolis, hermillis, castoribusq; & melle plurimum abundat. *Msczenek olim arx.*

Campi etiam omnes quos præterfluit irrigatione eius, fertilissimi sunt. Piscium copiam qui cæteris fluminibus Moschouix præferuntur habet. Oriuntur quoque ex huius Occæ fontibus alii duo fluuii, Sem videlicet & Sosna, Semque recta in meridiem, & nonnihil tandem in Orientē cursu dirigens, Seuerensem Ducatum præterfluit, Oppidumque Potiuolo alluens in Disnam fluuium illabitur, iuxta Czernigovv oppidum. Desna autem infra Kiiouiam in Boristhenem exoneratur. Porro Sosna cursu in Orientem directo per Campestria Tartarorum in Tanaim fluuium deferretur. *Sem & Sosna fluuii.*

C O L V G A oppidum, & castrum ligneum, ad Occam fluuium 36. miliarib. Polonicis à Moschouia abest, ibi quotannis præsidia contra incursiones Tartarorum statuere solet magnus Dux Moschouix. ⁵⁰

V O R O T I N E N S I S D V C A T V S.

D Vcatus Vorotinenensis, tribus à Colluga mil. cum ciuitate & castro eiusdem nominis ad Occam fluuium sito, distat.

Fontes Ta-
nais Mo-
schouiz
Dux.

Schadflu-
uius.

Tanais o-
stia.

Azoph ci-
uitas.

Tanais mi-
nor.

Alexandri
magnici-
uitas.

TAnais fluvii fontes, (qui Europam ab Asia determinat,) quidam sub Ripheis montibus falsa opinione ducti ponebant. Hic autem in Rhezania Russiæ regione magno Moschouiz Duci subiecta, oritur: ex lacu quodam Iyvanovvo le- zioro gentili lingua dicto, qui in latitudinem ad 500. Versit secundum distantias Moschouiticas quæ 100. miliaria Polonica efficiunt, extenditur. Ex hoc autem lacu alius fluvius magnus, minor tamen Tanais emergit, Schad dictus, qui in Oc- cidentem cursu directo, Hoppa; fluviio hausto, Occam influit. Tanais autem quam Moschi Don appellant, ex eodem lacu ortus, recta in Orientem fluit, atque inter Caзан & Astrahan Tartarorum Regna, quæ Moschorum Dux Anno Do- mini 1554. suæ ditioni subegit, sex vel septem miliaribus à Volga fluviio, cursu non- nihil Septentrionem versus incurvato labitur, demum in Meridiem cursu sinuo- so reflectens, in paludes Meotidis exoneratur, ad cuius ostia Azoph ciuitas Tur- cis tributaria sita est. Azoph autem quinque dierum navigatione ab Istmo Tauri- cæ, quæ nunc Przecop vocatur, distat. In ea multarum ex diversis partibus orbis gentium; celeberrimum est Emporium. In his autem partibus præcipue circa pa- ludes Meotidis, non miliaria sed dierum itinera observantur.

Est etiam alter Tanais minor qui in Seueriensi Ducatu fontes suos habet, (unde Duncz Seuerski vocatur) & supra Azoph, in Tanaim magnum exoneratur. Circa ostia autem huius minoris Tanais, quatuor diebus ab Azoph ciuitate, in montibus quos sanctos appellant, dicunt statuas imaginesque quasdam antiquita- tis signa, extare.

Columnas etiam Alexandri Magni Macedonum Regis, in his partibus quidam posuere. At nunc nullum vestigium earum apparere, illi qui ea loca sæ- pius peragrarunt perhibent, atque ideo nihil certi de ruinis & situ earum asse- qui datur.

Hæc igitur de Tanais fluviio breuiter dicta sufficiant: Nunc rursus ad descri- bendas cæteras Moschorum Ducis prouincias, pergam, atque à Moschouia meri- diem versus, dextrorsum procedendo, Seueriensem Ducatum attingam.

DE MAGNO SEVERIENSI DUCATU.

Seueriënsis Ducatus est ingens, & rebus omnibus affluens, cuius latitudo à Bo- risthene usque ad Mscenek castrum dirutum, supradictum extenditur, vastosque & desertos passim campos possidet. Primo Duces Seuerienses sui iuris erant, sed postea magnis Lituaniæ Ducibus per multos annos parcebant. Tandem quoque (cum ma- gnus Ducatus Iagielone baptisato ad Polonos peruenit) Regibus Poloniæ tributa persoluebant. Deinde à Casimiro Rege Poloniæ magnoque Duce Lituaniæ, Iagielonis filio, ad Ioannem, magnum Moschouiz Ducem, defecerunt. Sedes autem huius Principatus in Novvogradec sita erat. Sed tandem hi Principes (prout aliis multis Moschouiz Duci subiectis contingit) perfidiæ innocenter ac- cusati, à Basilio patre moderni Principis Ioannis Basiliadis, Principatu exuti sunt. Hi autem Seuerienses principes, genus suum à Demetrio magno Duce Moscho- niæ, duxerunt.

Arces & Ciuitates in hoc Ducatu complures sunt, inter quas Nouograd, Sieuierski dictus, Starodub, Potiuolu, Czernigovv, & Bransko, celebriores. Sylvæ Hermelis, Aspreolis, melleque plurimum redundant, agros quoque hæc Regio ferti- lissimos habet.

Novograd Sieuierski dictus, ciuitas & arx lignea, in qua olim sedes Ducum Seueriënsium erat, distat à Potiuolu & Starodub ciuitatibus ab una 18. ab altera 14. miliaribus: ad hanc ciuitatem, à Moschonia dextrorsum meridiem versus per Co- lugan, Vorotiniam, Serensko, & Bransko 150. miliarib. peruenitur.

CZERNIGOVV, arx & oppidum 30. miliar. à Kiouia distat.

POTIVOLVM, Arx & ciuitas lignea à Moschouia 140. miliar. Polon. à Kiouia vero 60. distat. Hæc ultra Syluam magnam, quæ 24. miliar. in latitudinem pro- tenditur, sita est. Huius Ducatus titulo Mag. Dux Moscho. vitur, & Seueriensem se Imperatorem appellat.

DVCATVS SMOLENSCENSIS.

Smolensko ciuitas ingens, & insignis, ad Boristhenem fluium sita, arcem ex roboribus ædificatam in vltiori fluminis ripa habet, in qua plurima ædificia lignea in formam ciuitatis extructa sunt. Hanc ex vna parte Boristhenes fluius alluit, ex altera vero fossis profundis, stipitibusq; acutis munitur, in medio autē ætatis templum diuæ virginis, in scopulo conditum est. Hanc ciuitatem & arcem Basilus magnus Moschouiz Dux, sæpius & grauissime oppugnabat, nunquam tamen vicem capere potuit, donec Michael Glinski ex Principum Russiæ nobili stemmate & familia ortus, qui quondam summam rerum, apud Alexandrum Regem Poloniæ, in magno Ducatu tenebat, ad prædictum Basilium (seditione in Lituania excitata, regnante Sigismundo Rege Poloniæ) profugit, & arcem Smolensko denuo cum ingentibus Moschorum copiis, acertime obsedit, quam tormentis bellicis obstinate, sed frustra oppugnabat, & cum eam vi capere nō posset, præfectis militum largitionibus corruptis, per deductionem arce cum ciuitate potitus est, atq; ab hoc tempore in potestate Magni Ducis Moschouiz perseverat.

Boristhenes fluius.

Michael Glinski: profugit occiso fideliter Zabrzezko prope Gradnam, Palatino Trocensi. Smolensko proditiua capta.

Ciuitas ipsa in vallo sita est, collibus vndiq; & syluis vastissimis, quibus pellum diuersarum multitudo prouenit, cingitur: distat autem Smolensko à Moschouia 80. miliaribus Polonicis.

DROHOBVS, à Moschouia 72. mil. à Smolensko 18. distat, ad Boristhenem cum oppido eiusdem nominis sita est.

HVGRA, fluius profundus & lutosus, non longe à Drohobus in sylua quadam oritur, & inter Collugam, & Vorotiniam Occam influit.

Hic autem fluius Moschorum, & Lituatorum dominium, quondam delimitabat.

Antiquum limes Lituanorum.

WIEZMA, castrum & oppidum ligneum, ad fluium eiusdem nominis extructū est, qui haud procul inde in Boristhenem ingreditur. Distatq; à Moschouia 46. miliaribus Wofaysko 26. à Drohobus 18. Sed quia hic frequenter Boristhenis fluii prælati, mentio intercudit, pauca de fontibus eius subiiciam.

BORISTENES, Fluius iuxta pagum quendam, Dnepersko dictum fontes suos habet, vnde ab incolis Moschouitis, & cæteris Ruthenis Dnepr siue Dneper appellatur. Sic autem cursum suum Boristhenes dirigit. Primum Wiezmam Meridiem versus alluit, indeque cursu in Orientem verso, Drohobus, Smolensko, Orsa Dubrovna, & Mohilovy præterlabitur. Inde tandem in meridiem tendens, Kiouiam Russiæ olim metropolim, Circassos, & tandem per Campestria deserta fluens Oczakov, castrum, & ciuitatem Tartarorum Præcopensium, 40. miliaribus à Circas, attingit, indeque in pontum Euxinum exoneratur, cuius tam vasta ostia sunt, vt procul spectantibus maris formam præferant. An autem Dnepr fluius prædictus, à Latinis congruo nomine Boristhenes appellatur, absurdum mihi videtur: nam hic à fontibus suis Dnepersko dictis, Dnepr vulgo à Moschis, Ruthenis, Lituanis, Polonis & cæteris omnibus Sauromatis vocatur. Vocabulum quoque Dnepr, à Borystene multum discrepat, sed mihi videtur Berezinam fluium (qui Borisovy arcem & alias plures alluens in fluium supra dictum Dnepr exoneratur,) Boristhenem antiquitus appellatum esse. Nam id vocabuli sonus, & ipsa congruentia vocis indicet.

Boristhenes fluius Ruthenis Dnepr.

Berezina fluius.

MOZAYSKO, Castrum & oppidum ligneum, à Moschouia 18. milia. meridiem versus distat, à Wiezma 26. ibi Princeps nonnunquam Oratores diuersorum Principum excipere solet, venationemq; ibidem quotannis exercet. Nam ibi supra modum Leporum præcipue alborum, magna copia est. Olgerdus ille, & Vitoldus magni Ducis Lituaniæ, (quibus non extitit ex Lituaniæ Ducibus bellicolior alter,) fines Lituaniæ 6. miliaribus vltra Mozaysko posuerant.

Vetus limes Lituanie.

BIELSKIA DVCATVS.

Bielskia Principatus Russiæ, quondam sui iuris Principem habebat: qui magnis Ducibus Lituaniæ Iagielonis filiis, (à quibus Basilus Princeps Bielskiæ,

ad Basilium Ducem Moschouiz defecit, Ducatumq; totum illi subdidit, tributarius erat. In hoc Principatu, Biela ciuitas cum castro ad fluium Obscha in vastis Syluis sita est, itaque à Moschouia 60. miliar. Polonicis, à Smolensko vero 36. Hunc Ducatum Moschouiz Dux titulo suo adscribit, & se Ducem Bayelski appellat.

R S C H O V I Æ D V C A T V S.

*Volga flui-
us cele-
bris.*

IN territorio Rschouienfi ciuitas & arx lignea eiusdem nominis Rshevva appellata, ad Volgæ ripam sita est. Distat autem à Moschouia Occidentem versus 23. mil. ultra hanc ciuitatem aliquot milia Occidentem versus procedendo, est Sylua Wolkovskilefs dicta, in qua est palus Wronovv appellata, ex hac palude fluius quidam emergit, qui 2. mil. Polonicis emensis, in lacum quendam Volgo dictum influit, vnde rursus aquatum multitudine adauctus egreditur, Volgaque à lacu ex quo oritur, vocatur. Hic fluius multis fluminibus in se receptis totam Moschorum Principis ditionem, Item Cazanense & Astrachanense Regnum, nonnullaq; Tartarorum deserta Campestria perfuit, & tandem 70. ostiis in mare Caspium (Ruthenis Chvvalinskoie mare dictum) exoneratur. Hunc fluium Moschouiz Wolgam, à Volgo lacu, ex quo emergit, appellant. Tartaris vero Edel, Prolomxo & Græcis Rha dicitur. Hic Ducatus Rschouiz, in quo prædictus fluius, fontes suos habet, latissime extenditur, ab hocq; Dux Moschouiz titulum sibi usurpat, & Ducem Rschouiz se appellat.

W O L O C Z K, ciuitas & arx lignea, occidentem æquinoctialem versus 24. mil. à Moschouia distat, à Mozaysko 12. à Tvveria 20. Leporibus albis hæc provincia abundat, ibiq; magnus Dux sæpe venationem exercere solet.

W Y E L I K Y E L V K I, arx & ciuitas magnæ lignæ à Moschouia 140. miliar. à Nouogrodia magna 60. à Polosczo 36. distat, eam Louat fluius præterfluit, indeque Septentrionem versus fluens, in Ilmen lacum iuxta Nouogrodiam magnam ingreditur.

T O R O P Y E C Z, arx, & ciuitas, à Wyelkie Luki decem & octo miliaribus distat, ad confinia Lituaniæ Ducatum Smolensciensem attingens sita.

*Seueria à
Lituaniæ
defect.*

Hæc autem arx Toropycz cum cæteris sibi adiacentibus, videlicet Drohobus, Biela, & Brensko, cum bona Seuerienfis Ducatus parte, vno tempore per ditionem in magni Ducis Moschouic potestatem Ioannis Basilii deueniunt, sub Alexandro Rege Poloniæ, magnoq; Duce Lituaniæ, prout latius in descriptione Regni Polonici dictum est.

D V C A T V S T W E R E N S I S.

*Tverensis
moneta.*

*Tverensis
Ducatus.*

TWerensis Ducatus, cuius titulum magnus Dux Moschouic sibi usurpat, amplissima olim ditio erat, vna ex magnis Russiæ Principatibus, ad Volgam fluium sita, 36. mil. distat à Moschouia. In ea est ciuitas Occidentem æstiualem versus Tvver dicta, quam Volga fluius interlabitur. In altera autem Volgæ ripa castrum ligneum sibi coniunctum habet, ex cuius opposito Tvvercza fluius Volgā influit. Hæc ciuitas monetam argenteam propriam habet, quæ valore Moschouiticæ æquatur.

T E R S A K oppidum 10. mil. Polonicis à Tvveria abest. Huius olim pars dimidia Novvogrodiensi, altera Tvverensi Ducatui subiacebat. Porro hic Ducatus Tvverensis à Ioanne Basilii, Moschouiz Principe, auo moderni Ducis occupatus est.

D V C A T V S P S C O V I E N S I S.

*Pskouia
capta.*

PSkouia Principatus, olim amplissima sui iuris ditio erat. Sed à Ioanne Basilii, Anno Domini 1509. occupatus est. In eo est ciuitas celebris totius regionis metropolis, Pskouia, gentilitèr Pskovv dicta, ad lacum Pskovva dictum sita, ex quo eiusdem nominis fluius emergit, ac mediam ciuitatem interfluit, indeq; sex miliaribus emensis in lacum Czuczko, vel Czudzin dictum ingreditur. Sola autē Pskouia in toto Moschi imperio muro cincta est, quæ in quatuor partes diuiditur,

& cæ-

& earum singulæ suis mœnibus clauduntur. Distatq; hæc ciuitas Occidentem
versus à Nouogrodia magna 36. mil. à Wyelike Luki, & à regia Liunionis metro-
poli 60. Facilis ex Pskouia in mare Balticum esset nauigatio, sed scopuli quidam
non longe ab Iuanov Gorod, & Nerva castris, in finibus Liunionis impedi-
mentum sunt, ubi 2. mil. emensis Nerva fluius pluribus fluuiis haustis in mare exonerat-
ur. Hanc ciuitatem anno supra dicto Moschouæ Dux proditione sacerdotum
occupauit, ciuibsq; in Moschouiam abductis, & in eorum locum Moschouitis
substitutis libertatem Pskouienfium, quam strenue multis annis propugnabant, <sup>Pskouia
proditorum
sacerdotum
capta.</sup>
prorsus diminuit, eiusq; titulum sibi usurpat.

DUCATUS NOVOGRODIAE MAGNAE.

Nouogrodic magnæ Principatus amplissimus olim, ex totius Russiæ Ducati-
bus erat. Cuius imperium Rurik Varegus sorte sibi oblatum, in primis admi-
nistrabat, & tandem post eum successores eius latissime ad Græciam usque impe-
rium suum extendebant. Et tunc temporis amplissimam ditionem in quinque
partes distributam habebat. Imperiumq; suum Orientem, Meridiem, & Septen-
trionem versus, magna ex parte extendens, Lituaniam, Philandiam, Syveriam, &
Nordwegiam ipsam attingebat. <sup>Rurik No-
uogrodia
Princeps.</sup>

Est autem in hoc principatu ciuitas ingens & ampla, Nouogrodia magna
appellata, gentiliter Nouogrod wielki dicitur. Eam Wolchow fluius nauigabilis
interfluit, qui ex Ilmen lacu duobus werst supra ciuitatem emergens in alium lo-
cum, (Nouogrodia magna interlapsa,) Ladoga dictum, exoneratur: triginta sex
Polonicis miliaribus emensis. <sup>Volchow
fluius.</sup>

Porro Ilmen lacus supra Nouogrodiam duobus werst situs, in longitudinem
decem & octo miliaribus Polonicis, in latitudinem vero duodecim patet, duosq;
præter alios celebriores fluuios excipit, Lovvat, & Scholona dictos, vnum vero e-
mittit Volcho dictum, qui Nouogrodiam interfluit. Distat autem Nouogrodia
Occidentem æstiualem versus, à Moschouia centum viginti miliaribus, à Psko-
uia triginta sex, ab Iuanov Gorod, & Vielike Luki, quadraginta. In hac ciuitate
erat olim quoddam idolum Perun appellatum, hoc in loco, quo nunc est mona-
sterium, Perunski monaster ab idolo eodem dictum. Hoc idolum à Nouogro-
densibus præcipue cultu latræ adorabatur: habebat autem formam hominis, la-
pidem ignitum manu tenentis, similem fulmini. Nam Perun Ruthenis & Polo-
nis fulmen significat. In huius laudem & honorem ignis ex quercubus, qui per-
petuo die nocteq; arderet, construebatur. Quod si negligentia ministrorum, ad
hoc officium obeundum designatorum, ignem extinguere contingeret, tunc capitis
pœna pledebantur. <sup>Ilmen lacus.
Perun idolu.
Ignis perpetuo
sacra-
sanctus.</sup>

Currente anno Domini 1470. cum Theophilus Archiepiscopus Nouogro-
diz, sua autoritate totam ditionem Nouogrodiensem gubernaret, Regi Poloniæ
Casimiro tunc temporis magno Duci Lituaniæ persoluens, Iohannes Basilii Mo-
schorum Dux Nouogrodiensem principatum, graui acerrimoq; bello per septem
perpetuos annos pressit, ipsamq; ciuitatem Nouogrodiam sæpius obstinate oppu-
gnabat. Tandem anno Domini 1477. ad fluuium Scholona dictum Nouogro-
denses bello superauit, eosq; ad deditionem ciuitatis & totius regionis compulit,
& locum tenentem suum illis constituit. Cum autem nondum absolutum se im-
perium in Nouogardienses habere intellexisset, auxilio prædicti Theophili Ar-
chiepiscopi, in Nouogardiam armata manu venit, sub prætextu religionis conser-
uandæ, quasi ciues quosdam à Ruthenico ritu, ad Romanam Ecclesiam deficere
volentes, cohibere proposuisset, hacq; simulatione Nouogrodiam ingressus, in-
colas ad miserrimam seruitutem redegit, ciues, mercatoresq; omnes, bonis omni-
bus, (parte vnicuiq; quarta relicta,) spoliavit, ipsumq; Archiepiscopum prouenti-
bus omniq; auro & argento priuauit, & alium Episcopum, (parua duntaxat reddi-
tuum portione illi concessa,) in locum eius constituit. <sup>Nouogro-
denses super-
uato bello,
in quoque la-
uano Basili-
us subacti.</sup>

R v s s a, oppidulum vetustissimum olim antiqua Russia dictum, à Nouogro-
dia 12. mil. distat, quod fluuius falsus præterfluit, quem incolæ fossa ampla in mo-

Sal coctum. dum lacus coercent, indeq; aquam per cannales vnusquisque ad suas ædes deducunt, & ex ea sal coquunt.

Limes Liuanici & Moschouici Imper.
Nerua flumini nomen habet.
IVANOW Gorod atx, quam Ioannes Basiliades Moschouix Dux, à quo & nomen accepit, ad ripam Neruæ fluiui ex lapidibus fectis extruxit, distat à Nouogardia magna 40. mil. à Pskouia totidem. Iuxta hanc arcem est ciuitas lignea Nerua à fluuiio appellata, vbi Nouogrodenses, & Pskouienses merces suas deponere solent. Est ibi quoque ex aduerso in altera ripa Liunionensium castrum & ciuitas, quod etiam ab eodem fluuiio Nerua appellatur, atq; hæc duo castra Nerua fluiui interfluens, Moschouix olim imperium à Liunionensi disliminabat: Sed nunc Ioannes Basiliades modernus Princeps Moschouix, Nerua arce Liunionensium cum cæteris potitus, vltius fines suos promouit. Nerua autē fluiuius ex lacu Czudzko dicto oritur, duobusq; in se receptis fluuiis, Pskowa, & Vielika Reka dictis, ex Meridie venientibus, Iwanow Gorod, & Neruam ciuitatem interfluit, indeq; in mare Liunicum exoneratur. Hoc fluuiio ex Moschouia merces in mare deportantur, præcipue ex Pskouie & Nouogrodie magnæ regionibus.

IAMMA Castrum, 12. mil. ab Iwanov Gorod, & Nerua situm est, ad Pluszæ fluiui ostia Septentrionem versus. Deinde spacio 4. mil. à Iamma, castrum & ciuitas Coporogia dicta, ad fluuium eiusdem nominis occurrit. Hinc Septentrionem versus, 25. mil. per Oressek, & Corellam ciuitates, ad fluuium Polna peruenitur, qui imperium Moschorum à Philandia Suetiæ Regi subiecta disliminat.

V O D Z K A R E G I O.

Animalia colorem mutant.
HÆc regio à Nouogrodia magna, triginta miliaribus distans, inter Occidentem & Septentrionem sita est, cuius incolæ proprium idioma habent, aliquantulum à Ruthenico differens, in eam animalia cuiuscunque generis, si aliunde inducta fuerint, colorem suum in albedinem mutare perhibentur.

C O R R E L L A P R O V I N C I A.

HÆc prouincia suum proprium idioma habet, à Nouogrodia Septentrionem versus, sexaginta miliaribus Polonicis distat, cuius incolæ Moschorum Duci & Svvetensium Regi propter vtriusque vicinitatem tributa pendunt. Huius prouinciæ fines ad mare vsque glaciale protenduntur.

SOLOVVKI Insula Septentrionem versus, inter Dvvinam & Corellam prouincias, octo mil. Polonicis à terra in mari sita est, Moschouix Duci subiecta. Estq; ibi monasterium Ruthenicum insigne, in quod mulieribus ingressus graui sub pœna prohibetur. Distat autem hæc Insula à Moschouia trecentis mil. à Bieliezioto 200. mil. Polonicis. Sal ibi copiosius decoquitur. Solem illic in æstuali Solstitio perpetuo, duabus tantum horis exceptis, splendere affirmant.

D V V I N A P R O V I N C I A.

HÆc prouincia in ipso Septentrione sita est, Nouogardensiumq; olim ditionis erat, & à fluuiio præterlabente Dvvinæ dicto nomen sortita est. Fluiuius autem ipse ab Iug, & Suchana fluuiorum duorum confluxu Dvvinæ nomen accepit. Dvvinæ enim Ruthenis binos significat. Hic fluuius postquam Iug, & Suchana confluerunt, Dvvinæ nomine assumpto, emensis centum miliaribus, Oceanum Septentrionalem, qui Svveriam & Nordvvegiam alluit, sex ostiis ingreditur. Numerantur autem à Moschouia ciuitate, trecenta miliaria Polonica ad ostia eius. Hæc prouincia, quamuis centum miliaribus pateat, præter Colmogoram, tamen Castrum, & Dvvinam ciuitatem, quæ in medio regionis sita est, castrumq; Pinega in ipsis Dvvinæ ostiis conditum, oppidis & castris prorsus vacua est. Pagistarum compluribus abundat, qui propter terræ sterilitatem magno tractu longe lateq; ab inuicem distant. Incolæ vero ex piscibus fectisq; omnis generis victum, ex pellibus vero amictum acquirunt, panis enim vsum prorsus ignorant. In maritimis huius regionis locis, vrsi albi maiori ex parte in mari degentes reperiuntur, quorum pelles cum cæteris varii generis, animalium pellibus, incolæ magno Du-

ci pro tributo dant, atque ita in Moschouiam sæpius deferuntur. Regio ipsa tota salifera est, ex qua cæterarum regionum circumadiacentium incolæ, sal habere solent.

V S T I V G A R E G I O.

ADvina ex Septentrione in Meridiem procedendo Vstug ciuitas & arx, à qua & regio nomen accepit, occurrit, ad fluuium Suchana condita. Distatq; à Wolocheda ciuitate centum mil. à Bieleiezioro centum quadraginta. Dicitur autem Vstug, ab Vstia, quod ostium Latinis sonat, & iug fluuii ex Meridie in Septentrionem currente, ad cuius ostia primo sita erat, sed postea propter loci oportunitatem, ad dimidium miliare supra ostia eius, ubi in Suchanam ingreditur, translata est, & antiquo nomine Vstug hucusque appellatur. Hæc regio olim Nouogardensibus tributaria erat, in qua nullus propemodum panis vsus habetur. Quapropter incolæ ex piscibus & feris victum quæritant. Idioma proprium, quamuis Ruthenico magis vrantur, habent. Sal ex Dvina regione supradicta eis aduehitur. Omnis generis ferarum pellibus abundant, præcipue vulpinis nigris, quæ interdum zebellinis æquiparantur. Zebellinorum pelles illic nec multæ, nec admodum bonæ reperiuntur.

V O L O C H D A P R O V I N C I A.

Hæc prouincia inter Orientem & Septentrionem sita est, habetq; ciuitatem eiusdem nominis & arcem, natura loci munitissimam, in qua magnus Dux Moschouiae thesauri sui partem tempore necessitatis condere solet. Abest autem à Iaroslav 50. miliar. Polonicis, à Bieleiezioro 40. eam fluuius Wolocheda in Septentrionem ex Occidente fluens, præterlabitur, à quo ciuitas ipsa & prouincia denominata est. In hac regione viatores certam itineris rationem, propter crebras paludes & fluuiorum anfractus obseruare non possunt, tota enim palustrosa & syluestris est, & quo vterius progreditur, eo plures & inuicæ paludes fluuique occurrunt, quondam sub Nouogardiae magnæ ditione erat.

Waga fluuius, piscibus omnis generis abundans, inter Bieleiezioro & Wolochedam in paludibus, densissimisq; syluis oritur, ac in Dvina fluuium illabitur. Accolæ autem huius fluuii panis vsum penitus ignorant, ferisq; venatione partim victitant, pellibus vulpinis nigris & coloris cinericei abundant.

B I E L E I E Z I O R O D U C A T V S.

Bieleiezioro, quasi dicas albus lacus, est regio ampla, vna ex Ducatibus Russiæ in Septentrione sita iuxta lacum ingentem, à quo nomen ipsa regio & arx, ciuitasq; traxit. Huius Ducatus titulo magnus Dux Moschouiae vtitur. Hic autem lacus 13. mil. Polonicis in longitudinem, totidemq; in latitudinem stagnat, & triginta sex fluuios excipit, vnum vero duntaxat Sosna emittit, qui 15. mil. supra Iaroslav, & 4. mil. infra Mologam ciuitates emensis, fluuii Wolgæ celebri commiscetur. In hoc lacu est arx natura loci munitissima, inexpugnabilisque, in qua Princeps Moschouiae thesaurum suum recondere solet, illicque tempore necessitatis hostibus vrgentibus, velut ad asylum quoddam confugit. Abest autem Bieleiezioro à Moschouia centum mil. à Nouogardia magna totidem. Regio pene tota palustrosa syluosaq; est, ideo viatoribus difficilem transitum præbet, & haud commode ad eam, nisi stratis pontibus, concretisq; glaciæ aquis peruenitur. Huius loci incolæ proprio idiomate vrantur, sed nunc fere omnes Ruthenice loquuntur. A lacu Bieleiezioro ad sagittæ iactum est alius lacus sulphur copiose proferens, quod fluuius quidam ex eo emergens, ceu spumas supranatantes secum defert. In hoc Ducatu, Sinaus Varegus sorte sibi à Ruthenis concesso, primus confederat, cuius etiam fratres, vnus in Pskouia Truuor nomine, alter in Nouogardia magna Ruriczki dictus, (de quibus supra,) imperabant.

Vstug denominatio.

Wolocheda fluuius & ciuitas.

Thesaurus Moschouiae in albo lacu recondit.

Sulphureus lacus. Tres Ducatus Russiæ antiqui.

I A R O S L A V I Æ D V C A T V S.

I Aroslavv ciuitas & arx lignea ampla, ad Volgam fluvium sita, 46. miliar. à Moschouia distat. Regio ei adiacens fertilissima est, præsertim ea parte, qua ad Volgam vergit. Hæc olim secundo genitis magnorum Ducum Moschouiz attributa erat, quos Ioannes Basiliades Moschouiz monarcha, principatu expulsos in seruitutem redegit, ex quorum progenie adhuc supersunt, qui Knesi (id est, Duces) Iaroslavvsci dicuntur, sed parvam in regione reddituum partem retinent. Ipse enim Dux Moschouiz & titulum & Ducatum sibi vendicat.

R O S T H O V I Æ D V C A T V S.

Rostovv ciuitas.

Hic Ducatus inter præcipuos & antiquiores Russiæ principatus, post Novogardiam magnam olim habebatur, & secundo genitis magnorum Ducum Russiæ, attributus erat, quorum posterius per Ioannem Basilii, avum moderni Ducis Ioannis Basiliadis eo exuti sunt. In hoc Ducatu est ciuitas & arx lignea Rostovv dicta, regionis caput, in qua Archiepiscopus sedem suam habet, à Moschouia 34. mil. distat. Sita autem est ad lacum quendam, ex quo Cotorca fluvius emergit, & Iaroslavia ciuitate præterlapsa in Volgam illabitur. Huius Ducatus titulo Moschouiz Dux utitur, nouissimumq; huius regionis heredem, ex progenie Ducum Russiæ, anno Domini 1563. Ioannes Basiliades Moschouiz Dux tyrannice trucidavit, progeniemq; eius funditus delcuit.

VGLITZ ciuitas cum castro, ad Volgam fluvium condita, distat à Moschouia 24. mil. à Iaroslavia triginta.

Nundina celeberrima.

CHLOPIGRUD ciuitas 2. mil. distat ab Vglitz, in ea celeberrimæ frequenter fiunt nundinæ, ad quas Suetenses, Liuonienfes, Rutheni, Lituani, Tartari, & aliz quamplurimæ gentes confluunt, omnes vero tantum permutatione rerum vtruntur.

PEREASLAVV, ciuitas & castrum, ad lacum quendam à Septentrione in Orientem reflectendo sita est, à Moschouia 24. à Rostovv 10. miliar. distat. Iuxta hanc est lacus quidam, ex quo sal copiose decoquitur.

S V S D A L I E N S I S D V C A T V S.

Ducatus Sisdali, cum eiusdem nominis castro & ciuitate, in qua sedes Episcopalis est, Rostouiz, & Volodimiriz adiacet, inter præcipuos olim Russiæ Principatus numerabatur, ac reliquarum Russiæ partium metropolis erat. Hunc Ducatum secundo geniti Ducum Moschouiz iure hæreditario possidebant, quorum tandem posterius per Ioannem Basilii avum moderni Ducis Moschouiz, eo expulsi & spoliati sunt.

CASTRUMOVVGOROD ciuitas cum castro, in confluxu Costromæ & Volgæ fluviorum sita est, 20. miliar. à Iaroslavia Orientem æstivalem versus distat.

GALICZ Prouincia cum ciuitate & castro eiusdem nominis ex Moschouia in Orientem, per Castromovgorod euntibus occurrit. In ea propter crebras paludes, fluuios & sylvas densissimas ratio vera itinerum obseruari non potest.

V I A T H K A R E G I O.

Hæc regio ab eiusdem nominis fluuiio denominata est, in cuius littore hæc ciuitates sitæ sunt: Chilinoua, Orlo, Cotelnicz, & Sloboda. Orlo 4. miliar. infra Chilinouam sita est. Deinde 6. miliar. Occidentem versus procedendo. Sloboda & Cotelnicz ciuitates, ad Rheczicza fluvium sitæ, qui ex Oriente fluens in Viatkam influit, occurrunt. Hæc regio in Orientem æstivalem porrecta, 150. miliar. à Moschouia distat. Tota fere palustris & sterilis est, melle, feris, piscibus, aspreolisq; abundans, in ea Ceremissæ populi passim vagantes iacrocinantur. Hæc olim sub Tartarorum imperio erat, sed monarcha Moschouiz Basilii, Tartaris expulsis eam sibi subiugavit, tituloq; eius (Ducem se Viathkiz appellans) utitur. Attamen

Tartari

Tartari vltra, citraque, Viarkam fluuium, adhuc in campestribus habitant, maxime vero in ostiis Viachke, vbi in Camam fluuium ingentem exoneratur. *Viarka fluuium.*

P E R M I A R E G I O.

Permia magna & ampla regio, à Moschouia 250. mil. distat. In ea est ciuitas eiusdem nominis ad Vischoram fluuium sita, qui 10. mil. inde emensis in Camam fluuium exoneratur. Incolæ huius regionis pane rarissime vtuntur, & ceruina plerumque carne, aliarumq; ferarum victitant. Idioma proprium, literas quoque à Rutenicis differentes habent, quas Stephanus Episcopus, (qui eos ad fidem Christi rebelles conuertit) adinuenit, qui postea apud Ruthenos catalogo Sanctorum adscriptus est. Quendam vero Episcopum, Stephani huius antecessorem, Permiani, cum eos ad fidem Christi conuertere nitebatur, excoꝛiauerunt. Super sunt adhuc plurimi ex iis idolatræ, passim in syluis degentes. Hyeme per niues trahicis itinera faciunt, quas vel canes vel cerui albi (quos in hunc vsum pro iumentis habent) trahere solent. Pedites autem in Nartis (quemadmodum in plurimis Russiæ locis mos est) celeriter per niuem iter conficiunt. Hæ autem nartæ sunt ligneæ quædam, & oblongæ soleæ duorum triumve cubituum longitudine, quibus in pedes inductis baculo oblongo cum cuspidē suffulti, celerrime feruntur, adeo ut nullo modo equi, quamuis agilissimi cursu insequi possint, nam equo currenti asperitas niuis, montes, cæteraq; viæ obstacula impedimento sunt, in nartarum autem instrumentis currentes, colles, truncos foucasque, facillime transiliunt, hocq; modo feras omnis generis apprehendere & capere telis transfigendo solent. Huic regioni Tumen regnum, cuius Princeps Tartarus, conterminum est. *Litera Permiarum.* *Narta.* *Mirabilis cursus in nartis.* *Tumen regnum.*

S I B I O R P R O V I N C I A.

Hæc prouincia ad Camam fluuium inter Permiam & Viarkam regiones sita est, quæ castris & ciuitatibus vacua prorsus est. In ea Iaiiczka fluuius ingens oritur, qui Tartarorum campestribus præterlapsus, in Caspium mare influit. Incolæ eius proprio idiomate vtuntur, panis vsum nesciunt, sed ferina carne victitant. Mercimonia ex aspreolorum pellibus (qui apud eos præstantissimi reperiuntur) exercent, pro tributoq; easdem magno Moschouicæ Duci pendunt. *Iaiiczka fluuius.*

Regio ipsa tota fere palustris & siluestris est, & propter Tartarorum vicinitatem magna ex parte deserta dicitur.

I V G R A R E G I O.

Ivgra siue Iuhra regio, cuius incolæ Iuhri vel Iugrici appellantur, ad Oceanum Septentrionalem sita est, ex ea Hungaros sterilitate regionis causata olim prodississe, & Pannoniam occupasse ferunt, aiuntque eos patriis locis egressos, primo ad paludes Meotidis confedisse. Deinde ad Danubium fluuium Pannoniam versus concessisse, à suiq; denominatione Pannoniam Iuhariam, deinde Vngariam nominasse, & Duce Atila multas prouincias Asiæ & Europæ debellasse. Hinc ergo Moschouitæ plurimum gloriantur, dicentes subditos suos quondam Germaniæ, Italiæ, Græciæq; fines vastasse, totoq; mundo terribiles esse. Indigenæ huius regionis vestigal magno Moschorum Principi soluunt, eodemque idiomate cum Vngaris vtuntur. *Hungarorum origo.* *Hungaria denominatio.*

P E T Z O R A R E G I O.

Petzora magni Ducis Moschorum ditio, longo tractu in Septentrionalem & orientalem plagam fines suos iuxta mare glaciale extendit. Denominata est à fluuiio eiusdem nominis Petzora dicto, qui à meridie fluens in Oceanum glaciale iuxta oppidum & castrum Pusteoziro dictum, sex amplis ostiis exoneratur. Circa hunc fluuium sunt montes, rupesq; in altum prominentes, Ziemnoipoiæ Rutenis, id est, cingulus terræ dicti, quorum vertices ob continuos vētorum flatus nudi absq; gramine sunt, niuib; frequenter rigentes. Crescunt autem illic arbo- *Petzora fluuius.* *Montes cingulus terræ.*

*Arbores
Cedri.*

*Iter in Pe-
tzoram.*

*Incola Pe-
tzora.*

*Omnes seipsam
mutuo co-
edunt.*

*Mors be-
lue.*

*Dentes
mors be-
lue.*

Papinigeni.

*Obbi flu-
uium am-
plissimum.*

*Vogulici
geni.*

res Cedri, circa quas nigerrimi zebelli reperiuntur, aues etiam rapaces varii gene-
ris in his montibus nidificant, præcipue vero Falcones albi ad venandas aues
promptissimi, qui inde in Moschouiam afferuntur, eisq; magnus Dux in venatio-
ne uti solet. Atque in Principis Moschouiz imperio hii montes, quos veteres Ri-
phæos siue Hyperboreos (variis in locis situm eorum ponentes) vocabant, exi-
stunt. Hii autem montes perpetuis niuib; gelu concretis alben, difficilemque
transitum iter carpentibus præbent. Tantæ enim altitudinis dicuntur, ut quidam
à Moschorum Principe ad id destinati, decem septem dies in ascendendo quo-
dam monte transigerint, attamen nequaquam verticem montis attingere po-
tuerunt. Qui autem ex Moschouia ad Petzoram proficisci volunt, per Vistul-
gam & Dvvinam provincias transeuntes, recta in Permiæ regionem, quæ à Mo-
schouia ducentis quinquaginta miliaribus distat, perueniunt, indeq; vltimo ma-
gis itinere Petzoram attingunt. Incolæ huius regionis simplicissimi sunt, idioma
proprium habent, panis apud eos nullus usus habetur. Anno Domini supra mille-
simum quingentesimum decimo octauo, Ruthenico ritu sacro baptismi fonte ab-
luti sunt. Pelles ferarum varias magno Moschorum Duci pro tributo pendunt. In
ostijs Petzoræ fluij est castrum & oppidum Pustecizoro dictum, ultra quod in
littore Oceani Septentrionalis varix gentes sunt, quæ communiter Ruthenis Sa-
mogedz (id est, seipsos comedentes) appellantur. Hæ gentes in Moschouiam non
veniunt, aliorum enim hominum cœtum, vitæq; societatem maxime re fugiunt.
Auium diuersarumq; ferarum copia supra modum abundant, utpote zebellis,
castoribus, hermelis, aspreolis, vrbibus albis, lupis, leporibus, & id genus aliis ani-
malibus. Præterea in Oceano eis adiacenti pisces diuersi generis & equi marini
crescunt, in eodem Oceano varia magnaq; animalia dicuntur esse, inter alia au-
tem belua quædam magnitudine bouis, quam Moschouitæ Mors appellant.
Hæc belua in mari, aliquando vero in terra degit, boatus terrificos edit. Breues in-
stat castoris pedes habet, pectore prominenti latoq; dentibus superioribus in lon-
guum prominentibus. Dumq; Oceano relicto in terram prædæ capiendæ gratia
exire cupit, cum dentibus (quos longos habet) per promontoria mari impenden-
tia affixa vertices montium ascendit. Tandem posterioribus pedibus, dentibus
ad motum summa cum celeritate in terram delabitur, omniaq; obuia aliquando per
decem vel amplius miliaria, deuorans, mactansq; grassatur, & tandem in Ocea-
num reuertitur, multoties autem ab incolis superiora montium occupantibus, tel-
lis & lapidibus priusquam montes ascendar prohibetur, hocq; modo frequenter
opprimitur. Ex harum autem beluarum dentibus, Moschouitæ, Turcæ, Tartari-
que, manubria pugionum, cultellorumque, præstantiores etiam framearum sub-
tiliter conficiunt, solum autem propter dentes capiuntur, magno enim pretio a-
pud Turcas & Tartaros veneunt. Ad eundem Petzoram fluium est castrum &
oppidum Papinovgorod dictum, huius accolæ Papini dicuntur, diuersumq; à
Ruthenico idioma habent, & Duci Moschorum tributa soluunt.

O B D O R I A R E G I O.

Obdoria à fluuiio præterlabente Obbi dicto denominationem accepit, qui ex
lacu quodam amplissimo Kitaisko nominato emergit, ab Orienteq; in Se-
ptentrionem fluens, sex ostijs in Oceanum Septentrionalem exoneratur, ad oppi-
dum autem Obbi dictum est tam vastæ amplitudinis ut sedecim miliarium Polo-
nicorum, octuaginta autem vverst Moschouiticarum in latitudinem pateat, vixq;
duobus diebus nauigio quamuis ventis vela impellentibus tranator, sicq; abun-
dat piscibus, ut nauigantium remigiis premantur. Huic quoq; fluuiio Vogulici &
Hugritzchi populi accolunt, multa ibi variiq; generis animalia capiuntur, quibus
regionis incolæ, (Panis enim usum nesciunt) victitant, pellibusq; Moschorum
Principi tributa persoluunt.

D E I D O L O A U R E Æ A N V S.

In hac Obdoriz regione ad ostia Obbi fluij, est quoddam antiquissimum ido-
lum de lapide excisum, quod Moschouitis Zolota baba, id est, aurea anus dici-
tur.

tur. Est autē similitudo mulieris vetulę infantē in gremio tenentis, & alterum iux- *Similitudo*
 ta se infantem habentis, quem nepotem illius esse incolę dicunt. Hoc idolum ab *idoli.*
 Obdorianis, Iuhriſcis, & Vohuliſcis, aliisq; conterminis gentibus cultu latriz ve-
 neratur, præſtantiſſimasq; & maximi pretii pelles zebellinas idolo offerunt, vna
 cum reliquarum ferarum pretioſis pellibus, ceruos quoque ſelectiores ad ſacrifi- *Sacrificiū.*
 cium peragendum maſtant, quorum ſanguine os, oculos, & reliqua ſimulachri
 membra perungunt. Intestina autem cruda ſacrificii deuorant, & inter ſacrifican-
 dum ſacerdos idolum cōſulit, quid iſtis faciendum, quo ve migrandum ſit. Ipſum
 autem (dictū mirum) certa conſulentibus reſponſa dare, certosq; rerum euentus
 prædicere ſolet. Dicuntur etiam in montibus vicinis huic idolo ſonitus boatusq; *Boatus qui-*
 quidam audiri, qui perpetuo ſonitum in modum clangoris tubarum edunt. Hoc *dum.*
 autem nihil aliud eſſe dicerem, niſi iſtrumenta quædam illic antiquitus poſita,
 vel canales ſubterraneos, ſic natura ipſa effectos, qui ventorum perpetuo ſtatu ſo-
 num, boatumq; & clangorem continuo efficiunt.

Ab Obbi fluuiō à parte ſiniſtra aſcendendo, Calami populi dicti in campe- *Calami gē.*
 ſtribus degentes occurrunt, Moſchorum Ducis tributarii.

Infra Obbi fluuii oſtia & auream anum ſunt complures ingentes fluuii, Irti- *Fluuii.*
 ſchæ, Bereſwa, Soſa, Tachnim, Danadim, & cæteri multi ex montibus cingulus
 terrę dictis emergentes. Horum fluuiorum acceſſæ ad auream anum uſque, & O-
 ceanum Septentrionalem habitantes, magno Moſchorum Duci tributa perſol-
 uere dicuntur.

C O N D O R A R E G I O.

Hæc regio ad Oceanum Septentrionalem ſita, Obdorę regioni vicina eſt, tota
 ſere ſyluis fluminibusque obſita, eius indigenę proprio idiomate vtuntur, &
 aureæ anus idolum cum Obdorianis colunt, ferarum carnibus, quibus omnis ge-
 neris copioſe affluunt, pro cibo vtuntur, pelles vero varias Moſchorum Principi
 pro tributo pendunt. Regio ciuitatibus, caſtris, pagisq; prorsus vacua eſt. Huius ti-
 tulo Moſchorum Dux, (Ducem ſe appellans Condorę) vtitur.

L Y C O M O R I A R E G I O.

Lucomoria regio longo tractu iuxta mare Septentrionale extenditur, ab inco-
 lisq; ſine vllis ædibus in ſyluis & campis habitantur. Huic regioni cōſines ſunt
 Gruſtintzi, & Serponowtzi populi à caſtro Gruſtina ad lacum Kitaiſko ſito dicti, *Gruſtintzi & Serpo-*
 ubi Obbi fluuius ſupradictus fontes ſuos habet. Ab hoc lacu homines nigri, com- *no nunc po-*
 munis ſermonis expertes, ad Gruſtinam arcem venire ſolent, ſecum adferētes va- *puli.*
 rias merces, præcipue autem vniones, gemmas, lapidesq; pretioſos, quas Gruſtintzi
 & Serponowtzi, rerum tranſmutatione facta ab eis mercantur. Hæ autem gentes
 Lucomoriz, item Gruſtintzi, & Sperponowtzi, & quæcunq; infra Obbi fluuium
 & calum Kitaiſko dictū, iuxtaq; flumina Soſa, Bereſwa, Danadim, & Tachmin
 habitantes, ad Oceanum glacialeſ uſq; magno Moſchorum Duci, veſtigales di-
 cuntur. Porro de quibuſdam populis in Lucomoria habitantibus, portentofum & *Mirabile*
 dictū incredibile quiddam refertur, quaſi illi quotannis 27. menſis Nouemb. die, *quiddam.*
 velut hirundines & ranæ, præ intenſo frigore brumali moriantur. Poſtea redeun-
 te vere 24. April. die, eos denuo reuiuſcere aiunt. Hi autem hoc modo cōmercia *Mirum mer-*
 cum Gruſtintziis & Sperponovtziis populis ſibi vicinis habere dicuntur, cum *candi mo-*
 iam futuram mortem ſibi imminere ſentiunt, tunc merces ſuas certis in locis de- *dum.*
 ponunt, quas Gruſtintzi & Sperponovtzi ſuis mercibus interim æquivalentibus
 eodem loco relictis, auferunt. Illi autem reuiuſcentes, illas merces, ſi æqua com-
 mutatione ſibi placuerint, pro ſuis accipiunt: ſin minus iuſtę fuerint, à Gruſtintziis
 & Serponovtziis ſuas repetūt, vnde lites & bella hac de cauſa inter eos ſæpiſſime
 oriri dicuntur. Ex Lucomoriz montibus Coſſin fluuius dictus, ingens oritur, qui *Coſſin flu.*
 Lucomoria præterlapſa, in magnum fluuium Tachmin dictum exoneratur. In
 Tachmin autem fluuiō piſces quidam naſci dicuntur, qui capite, oculis, naſo, ore, *piſci mi-*
 manibus, pedibusq; hominem referunt, ſed abſque vllæ vocis expreſſione. Aiunt *rabili.*

Gens mirabilis.

quoque ultra hunc fluuium prodigiosæ formæ homines habitare, quorum alii ferarum more pilis rigent, alii caninis cum capitibus in speluncis subterraneis victitant.

L O P P I A R E G I O.

Villæ, Gens, habitatioque Loppiorum.

A Lucumoria ulterius ad Oceanum glaciale procedendo Loppi populi, barbarie & feritate rigentes in campetribus & sylvis degentes occurrunt. Hi nusquam certas sedes habent, sed vno in loco feris piscibusq; , quibus victitant (panis enim vsum nesciunt) depastis alio commigrant. Tuguriola sua, in quibus habitant, corticibus arborum cespitibusq; regunt, vestibus ex diuersis ferarum pellibus zebellinis, hermelinis, ceruinis, & id genus aliis insimul confutis vtuntur, eorumq; huiusmodi vestitus interdum in Moschouiam à mercatoribus deferitur, pileis etiam & caligis ex ceruinis pellibus confectis vtuntur. Tributi autem loco pelles & pisces, quorum copia affluunt, magno Moschorum Duci pendunt. Idioma suum proprium habent, quod ab aliis non intelligitur, ideo apud externos propemodum muti esse videntur. Sagittarii autem omnes sunt peritissimi, adeo vt si quas in venatione præstantiores feras nanciscantur, eas (vt pelles eorum integræ & intactæ sint) missa sagitta in nasum oculosve interficiunt. Hi etiam feras in harts hyeme per niues insequuntur, insecutasq; sagittis conficiunt, mercatores ad se ex variis regionibus quæstus gratia venientes, libenter excipiunt, quos in tuguriolis suis cum vxoribus relinquunt, ipsi vero interim venatum abeunt, reuersi, si vxores hospitem concubitu consuetudineq; lætiores & hilariores inuenerint, munere aliquo hospitem donant, sin minus, turpiter conuiuiis lacessitum expellunt.

Loppi Sagittarii optimi.

Hospitum acceptio.

Monetæ pecuniariæ nullis apud eos vsus, sed cum mercatoribus aduentitiis rerum permutatione vtuntur, & pro panno crasso vilosoq; , item pro securibus, acubus, cochlearibus, culttris, poculis, speculis, & id genus aliis rebus, pelles ferarum varii generis mercatoribus dant. Regio quam inhabitant, frigidissima est, solem ibi æstiuæ solstitii tempore, quadraginta diebus perpetuo splendere (tribus noctis horis exceptis) perhibent, quibus sol velut quadam caligine obducitur, vt rariùs non appareant, Nihilominus tamen laborantes ab opere suo excluduntur. In his quoq; partibus montes in altum eminentissimi dicuntur esse, qui ad Ætnæ (montis in Sicilia) similitudinem, flammæ semper eructant, in quibus Salamandræ animalia quædam, lacertarum similitudine, quæ in igne non secus ac pisces in aquis viuunt, crescere perhibentur.

Montes igni.

Salamandra.

Engtroneland regio.

Ultra Oceanum etiam glaciale regionem quandam Engtroneland dictam, quasi incognitam aiunt esse. Hæc tum ob altos montes, qui perpetuis semper niuib; rigent, tum etiam ob perpetuam glaciem mari innatantem (quæ periculosa nauigationem facit) à commercio, conuersationeq; cæterarum gentium aliena seiunctaq; est, ideo incognita dicitur.

Moschouitæ se plurimum iactant, quod Princeps eorum ex hac quoq; remotissima, & fere vltima orbis regione tributa exigat. Hoc quamuis verisimile non sit, tolerari tamen aliquo modo potest, cum alios vicinos Principes, qui ab ipsis tributa exigent, non habeant.

Atq; hic finis regionum Septentrionalium, glacialeq; mari adiacentium (quæ Moschorum principis sunt tributariæ) esto. Nunc ad cæteras regiones describendas, Meridiem Orientemq; versus sitas, Moschouitis confines reuertar.

C E R E M I S S I P O P U L I.

Ceremissi sagittarii excellentes.

Ceremissi, Mordouotes, & Vachines, inter Viatkam & Volochdam prouincias, quarum supra mentionem fecimus, longe lateq; in vastis syluis, sine vllis ædibus habitant. Proprium idioma habent, Mahometisq; sectam amplectuntur, quidam etiam gentiliter, (nullam Dei notitiam habentes) viuunt. Omnes autem furtis & latrocinis intenti, & carminibus magicis exorcismisque maxime dediti sunt. Aduersus sagittarum telorumq; iactus intrepidi. Ferina carne & melle (cuius aluariis abundant) magna ex parte victitant. Pane enim rati vtuntur. Omnes tam viri quam femina cursu velocissimi sunt, sagittariisq; peritissimi, arcum nunquam

quam de manibus deponunt, quo adeo oblectantur, ut etiam filiis cibum obstinatissime prohibeant, nisi prius signum præsignatum ex arcu sagitta ferirent. Artificium laborque eorum feras venari, & sagittis figere, quorum carne vescuntur, pellibusque vestiuntur, ac easdem pro tributo magno Duci Moschorum pendunt. Inter venandum autem, nartarum instrumento pedibus inducto, (cuius in Permiæ descriptione supra memorauimus,) vtuntur: in quo agilissime velocissimeque feras insequendo feruntur. Quia vero harum nartarum instrumento velocissimi cursus, omnes fere septentrionales gentes, & ipsi Moschouitz, Rutheni; communiter vtuntur, imaginem vsus earum subiiciemus. Sunt autem longę quędam lignę ^{Nartarum} soleę longitudinem trium cubituum adæquantes, in anteriori parte in modum traharum erectę, quidam vero hoc instrumentum ad suę proportionis staturam in longitudinem conficiunt, quo in vtrumque pedem inducto velocissime feruntur.

M O R D W A P O P U L I.

A Nouogrodia inferiore, quam superius descripsimus, Orientem & Meridiem versus, vastę ingentesque occurrunt syluę, quas Mordwa populi sic dicti, magno iuxta Volgam fluiuium insignem tractu inhabitant. Idioma proprium habent, in pagis passim degunt, agriculturamque exercēt. Melle, diuersisque animalium pellibus pretiosis abundant. Homines sunt duri & bellicosi, Tartarosque latrocinantes, (quos in vicinio habent,) à finibus suis fortiter propellant, omnes fere pedites incedunt, arcubus oblongis vtuntur, sagittandique peritia pollent, feras præstantiores, ut pellibus eorum integris & intactis potirentur, in nasum sagitta missa interficiunt. Eorum quidam Machometi sectam amplectuntur, quidam vero in idololatria perseuerant. Vestigal annuum magno Moschorum Principi pellibus diuersarum ferarum soluunt. Mulieres eorum decoris causa ungues nigro colore artificialiter insciunt, apertoque capite & crinibus passis semper incedunt. His alię gentes Ceremissi intermixtę sunt, qui ad differentiam Ceremissorum Septentrionalium, de quibus supra superiores Ceremissi, siue montani, à collibus quos inhabitant, appellantur. Hic de vicinis conterminisque Moschouitico imperio, Tartaris ^{Mordwa gens bellica.} 30 Cazanensibus, cæterisque campestribus in ordas distributis nobis dicendum esset: sed ne ordo rei interromperetur, de moribus, religione, & vitę consuetudine Moschouitarum pauca subiicienda nobis, non abs re videntur. His autem absolutis, Tartarorum fines gentisque mores breuiter attingemus.

DE RELIGIONE MOSCHOVITARVM, OMNIVM-
que Ruthenorum. CAP. II.

RUTHENI omnes postquam semel fidem Christianam Græcorum ritu, anno testitutę per Christum salutis 942. suscep- ^{Rutheni Christiani.} runt, sub Olha Ducissa & Volodimiro filio eius Monarcha Russię, in ea ad hunc usque diem vnanimiter fortiterque perseuerant. Quamuis quidam proceres Russię Polono Regi subiectę, doctrinam Lutheranam & Zuinglianam sequantur, sed vulgus omne, maiorque pars magnatum & nobilium, fidem antiquitus Græcorum ritu susceptam, firmiter retinent. Sic quoque omnes regiones Russię, quę alba dicitur, Moschorum Principi subiectę, Christianę fidei, quam à Gręcis susceperunt, vestigiis firmiter vnanimiterque insistant. Vnus autem totius Russię metropolitanus olim erat tam Moschorum, Lituanorumque Ducibus, ^{Metropolitanus Russię.} Regique Polonorum tributarius, qui sedem suam primo in Kiouia Russię Lituanorum Metropoli ciuitate retinebat, tandem in Volodimiriā, postremo in Moschouiam translata est. Cum autem Metropolitanus Moschouię septimo vnoquoque anno Russiam Lituanis subiacentem, causę exigendarum pecuniarum inuiseretur, ablataque magna pecuniarum summa discederet. Vitoldus magnus Lituanie ^{Metropolitanus Russię Lituanie.} Dux, re considerata, prouinciis suis, ne thesauris exhaurirentur, consulere volens, Episcopis, Abbatibusque Russię conuocatis, iudicio eorum Metropolitanam in sua ^{Metropolitanus Russię Lituanie.} Russia elegit, qui sedem suam Vilnę (quę est Lituanie metropolis) habet, in basi-

lica D. virginis, quæ Ruthenis Preczista, id est, castissima dicitur. Hic autem metropolita raro Vilnæ cōmoratur. Est vero Episcopus Vilnenſis præcipuus, secundum ordinem Ecclesiæ Romanæ, ipsa enim Vilna Romanum ritum sequitur: sed media pars Ruthenorum eam incolit, pluresq; Ecclesiæ in ea Ruthenicæ, quam Romanæ conspiciuntur. Porro omnes Metropolitæ Ruthenorum à patriarcha Constantinopolitano auctoritatem suam habent, & primo omnium Episcoporum, Abbatum, & totius ordinis spiritualis iudicio, & consensu Metropolita eligebatur, sed nunc hanc auctoritatem magnus Dux Moschouitarum sibi assciuit, suoq; iudicio Metropolitam in Moschouia constituit.

*S. Andrea
in Russia
esse dicitur.*

*Archiepi-
scopi Mo-
schouia &
Episcopi.*

*Vestitus E-
piscoporum.*

Monachi.

*Sacerdo-
rum regula.*

A sancto Andrea Apostolo Rutheni se fidem Christianam suscepisse iactant, adhuc ante Olham & Volodimirum, quem ex Græcia per pontum Euxinum ad ostia Boristenis fluvii, gentilitèr Dnepr dicti, appulisse annales eorum testantur, & inde ad Kiouiam, tunc temporis metropolim Russiæ, aduerso fluuio peruenisse, atq; ibi omnem terram Russiæ benedixisse & baptisasse, signumq; crucis cum illic constituisse. Ex Kiouia tandem aiunt, eum ad fontes Boristenis Dneprisko dictos, peruenisse. Indeq; in Nouogrodiam magnam, deinde per mare Germanicum Romam vsque nauigasse. Postremo in Peloponeso Græciæ, sub Ago huius nominis Rege, propter Christum crucifixum fuisse. Archiepiscopi in toto imperio Moschorum duo sunt, vnus in Nouogardia magna, qui habet prærogatiuam, insulam albam bicornem nostrorum Episcoporum more gestandi. Secundus in Rostouia. Episcopi sunt multi, videlicet Permiæ, Susdaliæ, Tverensis, Columniæ, Cernigouiæ, Rhesanensis, Smolensensis, Pleskouiensis, &c. Vestes eorum sunt sicut aliorum Monachorum nigræ, nisi quod aliquando sericeas ferunt, & præsertim pallium nigrum, quod habet à pectore tres simbrias albas, ad similitudinem riuuli fluentis inflexas, quod significat ex cordibus eorum riuulos doctrinæ, fidei, & bonorum exemplorum scaturire. Metropolita autem, Archiepiscopi, & Episcopi, Abbates, Monachi, carnibus perpetuo abstinēt. Prouentus necessarios ex prædiis, & aliis extraordinariis accidentibus, & beneficiis habent. Arces vero vel ciuitates, & omnes administrationes seculares, eis ademptæ sunt. Sed metropolita Russiæ Polono Regi subiecta, & alii Episcopi villas ciuitatesq; possident.

Abbates qui Igonomie, priores qui Archimendritæ dicuntur, & omnes Monachi durissimas, molestissimasq; leges, & regulas præscriptas habent, nullo solatii genere recreari eis conceditur. Omnes non solum Principis, sed cæterorum nobilium mandatis parent; plures eorum ex monasteriis in heremum se conferunt, ibiq; in arctis tuguriolis, aut soli, aut cum sociis manent, victum de radicibus arborum, & variis terræ herbis acquirunt.

In sacerdotii gradus hi tantum promouentur, qui diu apud Ecclesias seruierunt. In Diaconum autem nemo consecratur, nisi vxorem habuerit, vnde interdum & matrimonio copulantur, & in diaconatum consecrantur. Præterea qui virgini stuprum aliquando obtulerit, aut vxorem suam primo concubitu viciatam animaduertit, in diaconatum non ordinatur. Mortua vxore sacerdos à factis prorsus suspēditur, nisi monasterium ingressus iuxta regulam viuat, officiis etiam diuinis peragendis, si caste viduus vixerit, velut minister cum cæteris Ecclesiæ ministris choro interesse potest. Si autem viduus sacerdos aliam vxorem (quod eis liberum est) duxerit, is munere sacerdotali priuatur, nihilq; commune cum clero habet. Nullus sacerdotum monachorumve horas canonicas dicit, nisi habeat imaginem alicuius Diui præsentem, quam etiam nemo nisi cum magna veneratione attingit. Qui autem eam in publicum profert, manu eam in altum extollit, quam omnes prætereuntes cruce se signantes inclinando plurimum venerantur. Libros Euangelii maxima veneratione prosequuntur, neque eos manibus tangunt, nisi prius caput multoties inclinando, cruce se munierint. Omnes sacerdotes ex contributione quadam certa sustentantur. Assignantur etiam eis domunculæ cum agris & pratis, vnde victum suis vel famulorum manibus, more agriculturalum acquirunt.

Sacerdotes Romanos confundunt, qui cœlibem vitam ducere sese iuramento ob-

to obstringunt, cum sancta Synodus, quæ fuit in Gangra, scribat in quarto canone: qui spernit sacerdotem secundum legem uxorem habentem, discens quod non liceat de manibus eius sacramentum sumere, anathema sit. Id eadem Synodus dicit, Omnis sacerdos & diaconus propriam uxorem dimittens, sacerdotio priuetur.

Habitu haud dissimili à secularibus vestiuntur, solummodo pileolum nigrum rotundum, quo rasuram regunt, gestant. Comam ad brachia protensam nutriunt, omnes baculos Posoch dictos, quibus innituntur, cum manubriis incuruatis gestant.

¹⁰ Rutheni secundum Calendarium suum plurima festa diuorum, non his diebus, quibus Romani celebrant. Trinitatis festum celebrant feria secunda Pentecostes, in octaua autem Pentecostes festum omnium sanctorum obeunt. Festum vero corporis Christi more Romanæ Ecclesiæ non venerantur. Viri præstantiores peractis sacris, ebrietate, & commellationibus festos dies consumunt. Ciues artificesque diuinis peragendis interesse solent, quibus peractis laboribus domesticis, cæterisque negotiis incumbunt, dicentes feriari & à labore abstinere, dominorum esse.

Nicolaum sanctum inter cæteros diuos præcipue venerantur, eumque diuino fere cultu prosequuntur, templaque præcipua nomini eius dicata erigunt, de cuius plurimis miraculis frequenter prædicant.

Habent etiam in Catalogo sanctorum Romanos quosdam Pontifices, quos inter sanctos venerantur. Cæteros vero, qui post eorum schisma fuerunt (quando à Romanis disuncti sunt) execrantur, & pro hæreticis grauissimis eos habent, eosque schismaticos appellant.

In septimo enim generali concilio, quod sub Adriano Papa celebratum est, conclusum esse dicunt, ut ea, quæ in præcedentibus Synodis constituta conclusaque fuerint, in posterum quoque solida, rata, acceptaque & perpetua teneantur, nec posthac cuiquam sub graui anathematis poena aliud concilium celebrare, aut accedere licere. In his autem septem conciliis hos Pontifices Romanos fuisse constat, quos Rutheni inter sanctos venerantur, dignosque cathedra S. Petri dicunt, id eo quod secum sentirent in prima Synodo, Papam Syluestrum, in secunda Damasum, in tertia Celestinum, in quarta Leonem, in quinta Vigilium, in sexta Orphanium, in septima Adrianum, omniaque Concilia & Synodos, post has septem prædictas Synodos celebrata, maledicta, peruersa, & hæresi turpiter deprauata esse, dicunt. Erat quidam Metropolitanus Rusiæ Isidorus nomine, qui sedem suam in Kiouia retinebat, is ad concilium Florentinum, quod celebratum est sub Eugenio Papa, venerat, ubi Ecclesias Ruthenicas abiectis Græcorum ritibus, cum Romana Ecclesia vniuerat; tandem in Rusiam reuersus, cum propositum suum & rem iam conclusam Rutenis proponeret, illosque ex verbo Dei ad unitatem & concordiam ⁴⁰ fidei instrueret: captus, omnibusque bonis spoliatus in carceres coniectus est.

Doctores, quorum dogmata Rutheni sequuntur, sunt hi, Basilii Magnus, Gregorius Nazianzenus, & Iohannes Chrysostomus, quem illi Zloto vsti, id est, aureum os habentem, appellant. Gregorii etiam Pontificis Romani libros de moralibus scriptos habent.

Sacrum, siue Missa Sclauonica lingua apud illos peragitur, intermixtis etiam aliquando cantionibus Græcis, Epistola & Euangelium, quo magis à populo percipiantur, extra chorum in medio Ecclesiæ astanti populo, clara voce recitantur. Concionatoribus carent, satis enim esse putant sacris interfuisse, ac Euangelii Epistolarumque verba, quæ vernacula lingua recitat sacrificulus, audiuisse. Concionarique, in suis Ecclesiis obstinatissime prohibent, dicunt enim, se hoc modo varias hæreses & diuersas de fide opiniones effugere, quæ ex concionibus & subtilibus argumentis sophisticisque quæstionibus oriuntur.

Panem ad sacrificandum hoc modo sacrificant, vnus eorum præparatum panem ad sacrificandum in patena super capite, per minorem portam de sacrario egressus portat, alter vero coopertum calicem vino repletum, cæteris diaconis vel

sacerdotibus imagines sanctorum, Petri, Pauli, Nicolai, vel Michaelis archangeli, magnâ populi circumstantis acclamatione & veneratione præferunt, quidam ex circumstantibus acclamant vulgari oratione, Domine miserere, alii fronte terram gentili more percutiunt, quidam se signo crucis frequentius caput inclinando muniunt, varia deniq; veneratione ac cultu circumlata signa venerantur. Postea finito circuitu per mediam chori portam sacerdotes in sacrarium ingrediuntur, sacrumq; peragunt. Quoties se signo crucis muniunt, id manu dextra sic faciunt, vt frontem primum, deinde pectus, mox dextram, ac demum sinistram pectoris partem punctis in formam crucis tangant. Quod si quis aliter se signo crucis munierit, hunc velut hæreticum obiurgant. 10

Gloriantur Rutheni, se solos cum Græcis veros Christianos esse, Romanos vero & alios Christianos damnant & execrantur, tanquam primitivæ Ecclesiæ desertores, & septem sanctarum Synodorum prævaricatores.

Baptismi sacramento Rutheni hoc modo utuntur: nato infante, sacerdos statim accersitur, qui ante fores puerperæ habitationis certas orationes dicere solet, infantiq; nomine imposito domum reuertitur. Postea puer in templum deferatur, hocq; modo baptisatur: in aquam immersus, chrismate quod in hebdomada, feria sexta pascham præcedente, consecratum est, vngitur, deinde myrrha: Postea capillos infanti sacerdos abscindit, eosq; ceræ intricatos in ecclesia certo loco deponit. Sal autem & salivam Romano more cum pulvere mixtam inter baptisan- 20 dum non adhibent, aquam vero baptismatis pro singulis infantibus consecrant, & continuo post baptismum in foueam ad id præparatam, eam effundunt. Fideiussores vero vel susceptores infantis, quoties circa baptismum sacerdoti interrogantur, an diabolus infans renuntiaret, correspondent, toties in terram expuunt.

Confirmationis, seu inunctionis sacramentum maxime abhorrent, hocque argumento vanam & damnabilem confirmationem esse approbant, quod in Synodis omnibus fere dictum sit, præcipue vero in Nicena, confiteor vnum baptismum in remissione peccatorum, cum autem vnum sit baptismum, vnum etiam esse chrisma, & virtutem eandem sacerdotis & Episcopi circa sacramenta distribuenda dicunt esse. 30

Purgatorium Græci & Rutheni negant, sed dicunt vnumquemque secundum opera sua post mortem locum designatum habere, vbi diem iudicii extremi expectaret, pios quidem cum Angelis placidis, in lucidis & amoenissimis elysi viridiferis campis recumbere, impiis autem in obscuris, cæcis, nigrisque caligine obductis voraginibus, cum angelis terribilibus destinatum esse mansionem, ad expectandam iudicii diem, vnde illæ animæ, quæ in locis amoenissimis & splendidis, cum angelis placidis benignisque collocatæ sunt, gratiam Dei sibi futuram cognoscunt, assidueque iudicium extremum fieri petunt. Aliæ contra condemnationem sibi imminere, & pœnas terribiles in caliginosis voraginibus sitæ præfagiunt, idque eo maxime allegant, quod animæ post mortem in cælum statim 40 non ascendunt, neque in infernum. Quibus enim illud verbum à Christo in nouissimo die diceretur, Venite benedicti patris mei, possidete regnum cælorum, &c. cum iam omnes antea in cælo sint, & contra, ite maledicti in ignem æternum, cum iam olim in inferno condemnati fuerint. Neque etiam animam à corpore separatam pœnis obnoxiam esse credunt. Nam cum anima se vitis cum corpore simul contaminauerit, cum corpore etiam expiandam putant, quod ego Theologis discutiendum relinquo.

Funebre autem sacrum pro defunctis ideo faciunt, quod iis suffragiis tolerabiliorem animabus locum impetrari sperant, vbi facilius extremum diem iudicii expectare possint. Imo etiam, cum aliquis magnæ authoritatis vir moritur, tunc 50 Metropolitanus siue Episcopus epistolam ad S. Petrum scribit, sigillo suo & manu subscriptione munitam, quam super pectus defuncti ponit, datus testimonium de bonis piisq; operibus eius. Vtq; in cælum facilius post diem iudicii admitteretur, & Christianæ religionis catholicæ agnoscat, subscribunt. Præterea agreste vulgus circa mortuorum sepulturam variis cæremoniis & superstitionis plerumque utitur.

Opinio de animabus.

Matth. 25.

Mortuorum cæremoniæ.

uitur. Sepultura eorum in syluis & agris, vbi tumulos aggestis lapidibus muniunt, signumq; crucis super imponunt. Loca pro sepeliendis defunctis non consecrant, aiunt enim corporibus baptisatis sacramentisq; Christi dicatis, & consecratis, terram ipsam & non corpora terra consecrari.

Spiritum quoq; sanctum à patre tantum, & non à filio procedere confitentur, ac Romanos dicentes, credo in Spiritum sanctum, qui à patre & filio procedit, confundunt, eosque conformes hæresi Macedoniæ & Ariani dicunt. hac de causa quod duo principia dualq; voluntates de Spiritu sancto & duas virtutes adducerent, & honori Spiritus sancti detraherent. Hic autem Rutheni non intelligunt vnâ esse Diuinitatis voluntatem, potestatem, gloriam, & honorem. Sicq; secundum Concilium Nicenum, contra Arium, & Constantinopolitanum, contra Macedonium celebratum dicunt: Credo in Deum Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum, Dominum verum & viuificatorem, à Patre procedentem, qui cum Patre & Filio simul adoratur & conglorificatur.

IEIUNANDI MOS APVD RUTHENOS.

Rutheni in Ieiunio, prout in cæteris cæremoniis, à Romanis discrepant, quatuorq; ieiunia magna, quibus carnibus abstinent habent. Primum in quadragesima septem integris hebdomadis ab esu carniū abstinent. In prima autem hebdomada quam nos vltimam Bacchanalium dicimus, illi lactariis & butiraceis cibis vtuntur, eamq; Maslna, quasi butiraceam appellant, reliquis vero septem integris septimanis ad Pascha vsq; etiam piscibus abstinent, oleribus, cauliculis, raphano, fungisq; contenti. Quidam etiam deuotiores Dominicis tantum & Sabbatis diebus (quibus ieiunare peccatum putant) cibum sumunt, reliquis diebus nisi frustulo panis in meridie confortati ab omni cibo abstinent. Alii die Dominico, feria tertia, quinta & septima, cibis coctis vescuntur, reliquis frustulo panis, cū aqua fermentata, sunt, totis diebus in iediam tollerant.

Secundo ieiunant post octauā Pentecostes vsq; ad ferias Petri & Pauli Apostolorum, appellantq; hoc ieiunium Diui Petri.

Tertio à prima Augusti vsq; ad assumptionem Beatissimæ virginis Mariæ ieiunio se inacerant. Quarto sex septimanis in aduentu Domini carnem & butirum abhorrent, vocaturq; hoc ieiunium Philippi, inchoatur enim sub festū Philippi secundum Ruthenicum Calendarium. Omnibus vero diebus sabbatinis (exceptis tēporibus ieiunii) carne vescuntur. Sed feria quarta & feria sexta grande peccatum carnibus vti credunt, ita vt si Petri & Pauli, Assumptionisq; Mariæ festum feria quarta vel sexta contigerit, tum ea quoq; die carnibus non vesci peccatum putant, Romanosq; hac de causa maxime redarguunt, argumento Clementis Pontificis Romani id comprobātes, qui dicit in Statutis Apostolorum Canonē LXIII. Si Ecclesiasticus die Sabbato vel dominico ieiunans inuentus fuerit, exceptis ieiunii Sabbatis ab Ecclesia præscriptis, Sacerdotio degradetur, si autem sæcularis homo fuerit, excommunicetur, & ab Ecclesia seiungatur. Nullius sancti vigiliam ieiunio venerantur, præter sancti Ioannis Baptistæ, quam vigesima nona Augusti die, (ex præscripto Calendarii sui) celebrant.

Monachi grauioribus ieiuniis præ cæteris onerantur, qui aqua fermentata cum frustulo panis semel in die sumpta, contenti esse coguntur.

CONFITENDI MOS.

Circa Paschatis festum Rutheni præcipue confiteri solent, hoc modo: Confessor vna cum confitente, in medio templi stat magna cordis cum deuotione, contritioneq; ad imaginem alicuius diui vultu reuerēter conuerso, postea confitenti secundum peccati grauitatem iniuncta pœnitentia, ante ipsam imaginem confessor & confitens magna cum deuotione reuerenter sese inclinant, signoque crucis frequentius frontem pectusq; & brachia munientes, alto cum gemitu consuetam orationem proferunt. Iesu Christe Fili Dei viui miserere nostri. Quosdam

*Aqua con-
secratio.*

etiam qui grauius aliquid deliquerint, aqua sacrata abluunt, quam in Epiphania Domini toto fluuio vel stagno (secundum morem) consecrato hauriunt, & pro abstergendis noxialibus delictis, per integrum annum in templo referuant. Quibusdam vero pro pœnitentia ieiunia & breues facilesq; orationes, iniunguntur. Dominicam enim orationem perpauci ex vulgo sciunt, dicuntq; orationem Dominicam scire, Dominorum & Sacerdotum qui nullis laboribus occupâtur opus esse, Confessionem etiam quamuis ex præscripto habeant, eam tamen ad dominos pertinere agrestes dicunt, sibi autem in Deum & filium eius Iesum Christum & Spiritum sanctum simpliciter credere satis esse. Hacq; oratione omnes Rutheni promiscue, & peculiariter vtuntur, Iesu Christe fili Dei viui miserere nobis. 10

SACROSANCTÆ EUCCHARISTIAE VSVS.

*Duplex a-
pud Ruthen-
os Eucha-
ristia.*

Sacramento Eucharistiae Rutheni sub vtraque specie vtuntur, alius pro infirmis, & aliud pro communicantibus secundum cōsuetudinem pent. Pro infirmis sacramentum, in hebdomada magna ante Pascha, die Iouis consecratū, in vase mundo per integrum annum feruatur. Dum autem id Sacerdos pro infirmo daturus est, tum parum vini & aquæ tepidæ addit, portiunculamq; bene humectatam ægroto cocleari de calice porrigit. Si autem puer infirmus fuerit, adeo vt non possit de pane sumere, tunc infunditur ei gutta vini consecrati in os de calice. Pro communicantibus vero secundum consuetudinem, Sacramentum dum Sacrum siue Lyrurgia peragitur consecratur, quod sacerdos cocleari ex calice in portiunculas minutas redactum, & vino commixtum communicantibus distribuit. Præscriptum communicandi tempus ante festum Paschæ (vel quotiescunq; aliquis voluerit modo confessus sit) habent. Pueros qui septem annos transegerint, ad Sacramenta admittunt, dicuntque hominem septennio transacto contra Deum peccare incipere.

Non azyma Rutheni, sed fermentato pane vtiuntur.

Porro omnes Rutheni pane fermentato & non azymo (prout Romanæ Ecclesiæ mos est) vtuntur, idq; hac ratione approbant, quia Iudæi in memoriam liberationis suæ ex Ægypto, secundum mandatum Diuinum azymis vtuntur, se vero semel Christianos factos nunquam in labore Ægyptiorum fuisse, ideo de huiusmodi Iudæorum azymis, Sabbato & circumcisione obseruâdis, se liberos esse dicunt, si enim aliquis sequatur vnum ex illis (Paulo attestante) totam legem adimplere teneretur. Eundemq; Apostolum dicentem, fratres: ego enim accepi à Domino, quod & tradidi vobis, quia Dominus in qua nocte tradebatur accepit panem, benedixit, &c. de pane fermentato, & non azymo dixisse intelligunt. eo enim tempore nec azyma nec Pascha esse, cum Dominus cœnaret, dicunt. Idq; hoc argumento maxime approbant, quia Iudæorum Pascha stando fit, & comeditur secundum legis præscriptum, hoc autem in Cœna Christi non erat (vt Euangelista dicit) recumbentibus eis duodecim, &c. 40

Itē & discipulus recubuit super pectus ipsius in cœna, &c. Quod ēt Christus dicit ibidem: desiderio desideravi hoc Pascha manducare vobiscum, non de Iudæorum Pascha eum dixisse sentiunt, quod antea semper comedeat cum Apostolis. Neq; azyma Christum Apostolis dedisse, sed panem fermentatum credunt, cum dicit, Ecce panis quem ego do vobis. Similiter ad Iudam, cui ego dabo panem intinctum ipse traditurus est me.

Romanos autem in azymis communicantes confundunt, dicentes eos Iudaicos ritus obseruare, in hæresiq; Iuliani Apollinaris Laodicensis, & Pauli Syrii Samosatensis, Machometi, Aethichii, & Diasterii ambulare, qui erant in sexta Synodo deprauatissimi hæretici, & spiritu Diabolico repleti.

Mulieres autem apud Ruthenos panem ad sacrificandum Proskura dictum conficere solent. Seliguntur autem ad id mulieres prouectæ ætatis, quæ mensibus patiendis amplius non sunt obnoxie, præcipue vero viduæ sacerdotum relictæ, id muneris obire solent.

D E M A T R I M O N I O.

ITa Rutheni Matrimonium contrahunt, ut quartum consanguinitatis gradum non attingant. Tertiam ducere uxorem viro vix concedunt, & non admodum legitimum matrimonium esse putant. Quartam vero nec concedunt, neque etiam Christianum esse iudicant. Pro adulterio non compurant, si vir habens uxorem cum soluta concubuerit, excepta uxore alterius.

Diuortia inter se frequenter celebrant Episcopis permittentibus, literasque repudii dantibus.

¹⁰ Quidam etiam agrestium, quibus ad Episcopos propter longam itineris distantiam aditus difficilis est, Diuortium tali modo (more gentili antiquitus observato) peragunt, cum sibi vir & uxor utrinque displicent, tunc extra pagum in triuium ambo prodire solent, mantili accepto quod inter se manibus utrinque tenendo per medium discindunt, hocque inter se diuiso matrimonium etiam inter se diuisum esse putant, & uxori repudiatae vir dicere solet, vade tu hac, ego illac pergam. Sed hic peruersus Diuortii modus nunc prorsus abolitus est.

Hoc autem ritu Matrimonium inter sponsam & sponsum contrahitur. In primis mensa in medio templi adornatur, ingredientibusque templum sacerdos praecedens certas recitat orationes, deinde pro Patriarcha, Metropolitano, Episcopis, & toto clero, pro monarchaque suo, & omni ordine equestri, & plebeio, qui ritus suae fidei sequuntur, sigillatim sacerdos cum Diacono clara voce orant. His peractis sponsus & sponsa mensam praeparatam accedunt, in linteoque secundum morem pedibus substrato uterque stat. Postea sacerdos ex praescripto, an alicui olim non sponderent, interrogat, stolaque manus utriusque annulos commutans colligat. Deinde coronas ligneas velextiliae libro pictas ad id munus in Ecclesia reseruatas capiti utriusque imponit, dicens: Posuisti Domine coronam super caput eius de lapide pretioso, &c. Euangeliumque de nuptiis in Chana Galilaeae celebratis recitat. Deinde panem & ceruissiam consecratam desponsatis ad prae gustandum porrigit, postea stolam (qua sacerdotes collo appenda uti videmus) sponsus & sponsa ab una parte, & sacerdos ab altera parte tenent, sacerdotemque praecedentem sequuntur, haec verba dicentem. Circuite populi Sion & date gloriam nomini Dei altissimi, terque mensam circumeuntes loca sua occupant, & Sacerdos Psalmum Miserere nostri Domine secundum magnam misericordiam tuam, &c. recitat, Suffragiisque pro omnibus, tam spiritualibus quam saecularibus Deo persolutis de templo egrediuntur.

D E E X P E D I T I O N E B E L L I C A.

C A P. I I I.

⁴⁰ **M**agnus Moschorum Dux ingentem exercitum longo tempore sustentare potest, neque enim militibus suis stipendia largitur, sed agros illis exiguo pretio clocat, quo beneficio operam militum demeretur. Conscripti autem milites coram magno Duce singuli comparent; & nummum vnum quem patrio nomine Denga vocant, aestimatione vnius grossi Polonici Principi dant, reuerisque ex bello eundem nummum repetunt, occisorum vero nummismata Princeps retinere solet, atque ita occisorum numerum cognoscit.

Nobiles autem omnes, Magnates & Consilarii adeo dura seruitute premuntur, ut quemcunque apud se in aula esse velit, vel in bellum ire, aut legationem aliquam obire iusserit, id sumptibus suis facere cogitur. Quando autem aliquem magni nominis virum ad bellum proficiscere iubet, literas suas ad illum mandatorias mittit, si autem vel prandens, vel cenans, dormiensue praeventus fuerit a tabellatore magni Ducis, literasque quibus ad bellum proficiscere iubetur acceperit, continuo a prandio lectoque surgens, equum tabellatore inspiciente armatus ascendit, mandatumque Principis se exequuturum praebet, atque sic omnes qui per facultates rei familiaris possunt sumptibus propriis militant.

Per singulas quoque Prouincias magnus Dux filios nobilium tenuioris fortunę cōscribere solet, ut numerū illorum, & quot quisque equos ac seruitores habeat cognoscere possit, is singulis exiguum stipendium annuum concedit, & in bellum proficiscere iubet.

*Frequenter Moschi bel-
ligerant.* Omnibus autem nobilibus propriis sumptibus militantibus raro quies datur, nam frequenter bella aut cum Lituanis, Liouonibus, Suetensibus, vel Tartaris Præcopensibus, Turcis, aliisque finitimis gentibus gerit, in arcibus quoque campestribus Tartaris finitimis qui Crimisci, Præcopisci, Noheyscique dicuntur viginti milia hominum vel plus singulis annis locare solet. Omnes denique & singuli tam stipendiarii quam Principis gratiam expectantes in bellum propriis sumptibus ire coguntur. Non huiusmodi autem sumptibus prout apud nos Moschouitz in bellum expediuntur, nam quicumque nobilium habet sex equos & totidem seruos, vnum equum qui vitæ necessaria fert ex iis habet, inprimis vero milium, siue pulres contritas in sacculo habet, deinde suillæ carnis aliquot frusta, & sal in sacculo, si vero ditior fuerit, sal commixtum pipere solet habere, hos autem sacculos cum leguminibus super equum ad id delectum circumligat, præterea unusquisque secū fert lebetes, ollas cupreas siue æreas, cistellâsq; ephippio alligatas, cumque necesse est ignem accendunt, ollamque magnam aqua replent, in quam mibi tatum vnum coclear, vel pultrum imponunt, saleque conditum coquunt. Aliquando autem cum lautius aliquis eorum epulari vult, tum frustulum paruum carnis suillæ iniicit, hocque cibo dominus interdum cum sex seruis contentus viuít, quod si dominus famelicus nimium fuerit, totum consumit, serui autem aliquando ad totum bidentium triduumue ieiunant, Farinam etiam de auena subtiliter commolitam habere solent, cuius aliquot coclearia pransuri in cistellam imponunt, modicoque aquæ distillatam comedunt. Cum autem habent allium aut cepas, tum facile cæteris leguminibus carere possunt. Duces vero exercitus & cæteri militum præfecti lautius æpulantur, tenuiorisque fortunæ nobiles ad prandium inuitare solent.

*Quomodo cum Moschis dimicant-
dum.* Moschouitz tormentis bellicis, & bombardis peditatuque nunquam olim ante annos 40. utebantur, nunc autem frequentissime & peritissime bombardis & tormentis vtuntur, à profigis quibusdam Italis, Germanis, Lituanisque instructi, arcesque egregie (dictu mirum) propugnant. Campestri vero certamine cum Polonis & Lituanis raro configunt, semper enim ab eis funduntur, solaque agilitate & industria externi Moschouitas vincere solent, nam omnes fere dimicare armisque artificialiter decertare imperiti sunt, exceptis quibusdam magnatibus, iisque perpaucis. Cauendum autem est cum Moscho congregienti, ut armis scire vtatur, ne in manus eius incidat, brachiis enim, lacertis, & toto corpore robustissimi sunt, sed arte dimicandi plurimum vincuntur. Tam autem robusti sunt, ut cum viris indomitis & efferis absque vlllo genere armorum, solis viribus confisi sæpius congredi audeant, vtrumque per aures arreptum tamdiu fatigant, donec prorsus debilitatum prosternant.

Arma Moschorum. Hæc præcipua arma sunt quibus Moschouitz in bello vtuntur, pharetra sagittis repleta, arcus, securis, framea, cæstus, culcelli oblongi, quibus frequenter propugionibus vtuntur. Multi quoque lanceis præcipue pedites, equites aut aliqui hostilibus breuioribus vtuntur, ab Vngaricis & Polonicis dissimilibus. Armantur aut loricis oblongis, aliquando duplicibus, armillis, toraceis, galeisque. Equos paruos castratos soleis carentes habent, frenâ leuissimâ, ephippiis quoque cum vsum accommodatis vtuntur, ut se in omnes partes absque impedimento vertere, arcumque intendere facile possint. Pedibus curte attractis equis insidere solent, adeo ut nullum hastæ, lanceæue impetum sustinere queant. Flagello plerique & communiter, calcaribus vero paucissimi vtuntur. Communiter vestibus oblongis ad talos vsque protractis, bombice lanaue suffertis vtuntur. Collocandis castris amplissimum locum eligunt, vbi forte locus natura sit munitus, ea non curribus, sed vepribus, sentibus arbutisque circumtexunt, in muri similitudinem præstantiores in medio tentoria sua erigunt, reliquæ vero multitudinis vulgus ex arbustis casas conficiunt, quidam etiam arbusculas siue arborum frondes, in

des, in modum arcus incuruant, de superq; pennulis tegunt, equos ad pascua pel-
lunt, quorum causa tam late disiuncta castra collocant. Tempore conflictus rubi-
cines multos habent, ii dum gentili more omnes insimul dissonante melodia tu-
bas inflant, mirus ac inusitatus quidam clangor auditur, commissuri cum hostib.
certamen plus spei in multitudine quam robore militum ponūt, semperq; minus
hostes à tergo adorire & circumuenire studēt, sed campestre certamen tacillime
eis prosperatur, plurimis enim & diuersis armis se verius onerant, quā armant, ex-
terni vero consilio magis, quam armis recti paruis copiis cum eis congregiuntur.

Arces & omnes munitiones strenue & obstinacissime propugnant.

DE CONSVETVDINE MORIBVS QVE MOSCHO-
UITARVM. C A P. I I I I.

Hæc omnis gens Moschouitica siue Ruthena, magis seruitute
quam libertate gaudet, cuius egregium executorē Principem
propriū habent. Omnes enim passim cuiuscunq; conditionis
sint (nullo respectu personarum habito) grauissima seruitute
premuntur, prout inferius in gestis Moderni Principis dice-
tur. Nobiles, Magnates, Præfecti, Primoresq; & Consilarii om-
nes Chlopos se, id est abiectissimos & vilissimos seruos ma-

gni Ducis fatentur, & bona sua omnia mobilia & immobilia, quæ proprie possi-
dent, non sui sed magni Ducis esse dicunt. Vt autem equester ordo à magno Du-
ce, sic etiam plebeius ciuilibq; à Nobilibus & Magnatibus grauissime premitur,
colonorum. n. bona & ciuiliū, militum & Nobiliū prædæ exposita sunt, & per con-
tēptum nigri homines, siue Christiani cōmuniter appellantur. Sex dies coloni in
septimana dominis suis laborant, septim^o vero dies priuato labori cōceditur, neq;
hi strenue laborant nisi bene verberati. Habent autem à dominis suis certos attri-
butos agros & prata, ex quibus viuunt, tributaq; annua soluunt. Artifices secundū
præscriptum paruo laborem suum vendunt. Cumq; annonæ caritas in precium
concedit, tunc artifices exiliori tenuiori; in pretio sunt, adeo vt vix panem ipsum
pro labore vnius diei (quamuis strenuo) acquirere possint. Ciues quoq; & merca-
tores grauissimis & intolerabilibus tributis, & exactionibus adinuentitiis oneran-
tur, quas hic recensere longum esset: Quod si magnus Dux aliquem mercatorum
argenti auriue paulo ditiozem à delatoribus (quorum plena curia est) rescuerit,
tunc eum sibi præsentari iubet, & crimine falso commentito dicit, delatum est ad
nostuum scelestæ facinus, ideo vt criminosus punieris, si autem accusatus obtesta-
retur se innocenter accusatum, tum Magnus Dux respondere solet: animæ testium,
qui te accusauerunt sciant, mea vero nihil refert. Confestim ergo iussu Principis
arripitur, & tam diu verberatur, donec præscriptam summam monetæ argenteæ
magno Duci numeret.

*Seruitus
Moschouitica*

Est autē hic mos apud Moschouitas receptus, q. omnes debitores, qui alienum
as cōflauerunt, nō habentes vnde creditoribus suis redderent, ex legis præscripto
in locum certum & publicum, ad id ordinatū ducuntur, ibiq; à seruis Prætorianis
flagris baculisq; per suras & crura pedum, grauiter absq; vlla misericordia cedun-
tur, tam diu donec vndecunq; accipiendum sit, creditoribus sua reddere cogantur,
quod si soluendo non sufficerent, tunc verberibus multoties exagitati creditori-
bus secundū valorem debiti seruire coguntur. In hunc quoq; locum omnes corā
magno Duce, per contumeliā accusati ducuntur, & si ditiores fuerint, cuiuscunq;
cōditionis, tam diu verberantur, donec imperatam pecuniam (quamuis nūquam
debitam) magno Duci soluant. Omnes communiter seruos emptos aut captiuos
habere solent, quos morituri frequenter manumittunt. Illi tamen continuo ser-
uituti assueti, aliis dominis pecunia accepta in seruitutem se vendunt.

*Debita exi-
gendū mos.*

Liberi etiam serui qui dominis suis pro pretio seruiunt, non possunt quan-
do velint à Dominis se abdicare, si enim absq; domini voluntate aliquis abierit,
ab alio domino in famulatum non assumitur, nisi fuerit à domino cui primo serui-
uit, vel ab amicis se pro fidelitate eius obstringentibus commendatus.

*Im patrii in
filium.*

Pater etiam habet potestatem filium quater vendendi, ita ut semel venditum quocumque tandem modo liberatum, vel manumissum, rursus atque iterum iure paterno eum vendere possit. Post quartam autem venditionem nihil iuris amplius in filium habet.

*Verbera
serui cha-
ra.*

Seruitores in dominos suos plerumque conqueruntur, quod ab eis probe non essent verberati, credunt enim se dominis displicere, signumque indignationis esse, si non frequentius verberentur, obiurgarenturque.

*Mulierum
conditio.*

Prout autem viri à magno Principe servitute aggrauantur, sic etiam apud viros suos mulierum conditio miserrima est, nulla enim honesta & pudica creditur, nisi domi conclusa viuat, adeo ut nusquam exeat, domi autem manentes telam fabricant, & fila nent, nihil prorsus iuris autotituti suæ in ædibus habent, omnes enim labores domesticos serui absoluunt, non verberata à maritis plerumque conqueruntur, & odiose persecutas dicunt, verberaque signum amoris putant. Basilicas rago, rarius etiam ad amicorum colloquia, commestationesque nisi omni suspitione carerent, utpote effectæ admittuntur. Certis tamen & festiuis æstate diebus, hanc prærogatiuam exhilarandi animi gratia habent: Omnes communiter cum filiabus in campis viridiferis deambulant, ibique super quadam trabe duabus fines trabis occupantibus, alternatim sursum ac deorsum mouentur, aut frequentius funem in mediis circuli modum duobus stipitibus appendunt, de superque insidentes hinc & inde impulsæ feruntur. Postea quibusdam certis cantilenis manibus pedibusque complodentes, capitibusque frequentius mouentes sese oblectant, vel manibus se inuicem tenentes, & simili modo canentes choreas in gyrum ducunt. Hæc autem consuetudo præcipue circa festum Petri & Pauli Apostolorum aliquot hebdomadis, ab omnibus Ruthenis promiscue observatur.

Ædificia.

Ædes fere omnes apud Moschouitas, tam in pagis, quam in ciuitatibus insubædificatis promptuariis cellariisque superne locantur, ad quas per gradus ascenditur. Quamuis autem vestibulæ ædium satis ampla & alta habeant, fores tamen habitationum humillimas faciunt, ita ut ingressurus quispiam inclinare & demittere se cogatur. In singulis habitationibus imagines Diuorum in tabulis pictas loco honorificiore sitas habent, præcipue autem D. Nicolai, passionis Christi, Mariæ virginis, & S. Petri: hæcque maximo honore prosequuntur, & pro Penatibus venerantur, cum autem vnus alium accedit, ingressus habitaculum non statim Dominum domus salutat, sed continuo caput aperiens, ubi imago sit diligenter circumspicit, qua visa cum magna reuerentia, ter se crucis signo caput inclinando munit, dicens: Iesu Christe fili Dei viui miserere nostri. Postea porrectis sibi manibus alterutrum sese inuicem salutantes deosculantur, capitaque more patrio frequentius inclinant, id autem tam viris quam mulieribus peculiare est, in congressu de omni consanguinitatis familia alterutrum percontari, an recte pater, mater, vxor, filii, fratres, &c. valeant, post vnamquamque interrogationem, & responsionem caput multoties inclinantes, maximeque mutuo se inspicientes observant, vter magis se inclinaret, & ita frequentius caput alternatim inclinando de honore concertant, hospes tandem discessurus ter se signat cruce priora verba reuerenter proferens, salute alterutrum data abit. In honore captando venandoque mirabilibus & superstitiosis ceremoniis vtuntur. Tenuioris etiam fortunæ hominibus, intra portam alicuius præstantioris viri equitate non licet.

*Imagines
domestica.*

*Hospitali-
tas.*

*Honori
cupiditas.*

Insigniores domini & consilarii, vulgares etiam nobiles intra priuatos parietes quotidie delitescunt, & in publicum rarius prodeunt, eo quo maiorem auctoritatem sui que obseruantiam, apud populum captarent, nullusque nobilium ad quartam vel quintam domum pedes progreditur, (quod & Lituani quidam assuescere cœperunt) nisi equus subsequatur, idque non propter vsum, sed ostentationis causa faciunt. Nobilis quamuis egenus & pauper fuerit, tamen ignominiosum sibi putat, si manu laboraret.

Præfectorum pauci auctoritatem habent, vltimo supplicio reos plectendi, omnes enim causæ & controuersie in Moschouiam ad magnum Ducem consilariosque suos deferuntur. Ex subditis nemo aliquem torquere audet, cuiusvis enim condi-

conditionis malefactores magnus Dux vel Consiliarii principales morti adiudicare solent. Pauperibus non semper patet ad magnum Ducem aditus, sed ad Consiliarios, isque difficilissimus, unde omnis iustitia magna ex parte tenuioribus venalis fit.

Consul siue Prætor, qui personam iudicis obtinet, à magno Principe in vnaquaque principali ciuitate ordinatur, gentiliter Ocolnik dictus.

Vestibus omnes oblongis absque plicis ad talos demissis vtuntur, præcipue vero lazurini vel albi coloris. Pileos albos apicatos crustatosque ex lana coacta gestant, ocreis omnes fere rubeis, iisque breuioribus, quæ genua non attingunt vtuntur, quarum soleas in digitis paululum erectas clauiculis ferreis muniunt, indusæ variis coloribus sericis circa collum exornata apud præcipuos, aure intertexta gestant, eaque monilibus, gemmis, vnionibus seu globulis argenteis aut cupreis deauratis exornant. Cruces argenteas vel aureas lapidibus pretiosis exornatas præstantiores, vulgus vero ferreas, vel cupreas, pro sacramento quodam collo appensas gestant.

Omnes autem & singuli suæ conditioni vestibus conuenientibus ex præscripto mandatoq; magni Ducis vtuntur, nam tenuioris fortunæ, vulgarisq; familiarum hominibus vestes pretiosiores elegantioresque, sub graui pœna prohibentur. Si autem aliquem humilioris familiarum virum elegantius vestitum cōspiciunt, proditorem perfidumq; eum appellant, & suspitionis notam ei inurunt, dicētes: perfide unde tibi talis vestitus more dominorū (Polonos. n. & Lituanos dominos appellāt) vestiris, & ad eos deficere perfidiose moliris? tu enim pro huius vestis pretio non sufficis. Statim ergo accusatus grauissime vt suspiciosus punitur. Alius itaque tenuioribus nobilibus, alius consiliariis & magnatibus, alius ciuibus & colonis habitus est præscriptus, secundum vniuscuiusq; dignitatem, conditionem & rei familiaris opulentiam.

In thesauro etiam magni Ducis vestes plurimæ elegantes, ad id sunt repositæ & confectæ, vt cum aliquando triumphus celebratur, vel cum legatus alicuius Principis excipitur, tunc omnibus & singulis aulicis suis magnus Dux illas vestes ad tempus accommodat. Cæteri quoq; nobiles ad cōuiuia amicorū nuptiasue celebrandas profecturi, vel si alicuius diui festū solenne occurrerit, tunc volentes solennius elegantiusq; vestiri, de magni Ducis thesauro vestes sibi accommodant, certo precio secundum temporis spatium pro vsura vestis attributo, & deinde eadem absq; detrimento cum vsura præscripta Thesaurario restituant, quod si aliquantulum vestis commaculata fuerit, tunc vsurpator secundum æstimationem pecuniæ pro ea numerare cogitur, verberibusq; ne id in posterū admitteret, corrigitur. Ad Regem Poloniæ etiam, vel ad alios externos Principes, Moschouitæ Princeps Oratores missurus, omnibus aulicis & nobilibus cū legatis proficiscentibus, vestes solenniores, arma, & id genus ornamentorū ex thesauro suo ad vsurpandum sub prætextu soluendæ vsuræ accommodare solet, administratorq; horum substituitur, qui omnia ornamenta vnicuiq; secundum ordinem quotiens opus fuerit distribuit, rursusq; ea ab eisdem recipit & reseruat, ex legatione eadem reuerſi certam pecuniam pro vsurpatione vestium & ceterorum ornamentorum secundum pactum magno Duci numerant, vestesq; restitunt, quod si aliquis ornamentum accommodatum commaculauerit, tunc verberibus emendatus, illud soluere cogitur.

Hic mos apud omnes Ruthenos & Moschouitas, quorannis certis diebus obseruatur, adolescentes pueri plurimiq; viri vxorati, extra ciuitatem pagumue in locum amplum & eminentiorem conflunt, unde ab hominum congregatione videantur, ibiq; quibusdam sibilis & vociferationibus (secundum gentis morē) signo dato concurrunt, manusq; absq; vllō armorū genere conferunt, certamen, pugnis, pedibus, magno cum impetu faciem, pectus, ventrem, & genitalia vtrinq; quatientes, incunt, sæpeq; inde semiuui plerunq; etiam mortui exportantur. Hoc autem certaminis genus ideo institutum dicunt, vt adolescentes assueſcant verbera pati, & quoscunq; impetus perferre.

DE MAGNI MOSCHOVIAE DUCIS, IOANNIS
Basilidis Tyrannide. C A P. V.

Absoluto breuiter sita Regionum Russiæ, magno Moschouix Principi subiectarum, Religione, moribus deniq; & consuetudine gentis, de moderno Principe Moschouix Ioanne Basilidae eiusq; Tyrannide quædam dicenda nobis restant. Sed antequam rem ipsam aggrediemur, pauca de titulo illius quo utitur, lectori haud aspernanda præponemus.

A tempore Ruricz primi Nouogrodix magnæ Ducis, de quo superius dictum est, omnes fere Principes Russiæ non alio titulo quam magnorum Ducatum, Wolodimirix vel Nouogrodix magnæ, vel Moschouix utebantur, vsque ad Basilium Ioannis Magni, patrem moderni Principis Ioannis Basilidis, de quo hoc nostrum propositum est. Hic enim Basilus rebus suis feliciter procedentibus, & filius eius post eum modernus Princeps titulum & nomē Regium plurimorumq; magnorum Ducatum sibi vindicare ceperunt in hūc modum. Nos Magnus Dominus, Rex & magnus Dux totius Russiæ, Ioannes Basilides, magnus Dux Wolodimirix, Nouogrodix magnæ, Moschouix, Pskonia, Smolenskiæ, Thvverix, Iugariæ Permiæ, Viaticæ, Bulgariæ, Rex Casaniæ, Astrahaniæ, dominus & magnus Dux Nouogrodix inferioris, Czernihouix, Rezanix, Wolochdiæ, Rsouix Bielloix, Rostouix, Iaroslauix, Poloczkiæ, Biellozierix, Vdoriæ, Obdoriæ, Condimiæ, Dominus Scueriæ, Liunionæque, & magnarum Regionum Orientem, Meridiem, Septentrionem & Occidentem versus, Dominus legitimus hæres & successor.

*Titulus
Moschouix
Duci.*

*Czar di-
stionis ve-
gam signifi-
cantur expo-
sito.*

Nunc autem multieum Imperatoris titulo, præcipue vero Germani venerantur, qui deductionem verbi Czar Slauonicæ linguæ ignorantes, pro Rege Imperatorem ponunt. Quid igitur hoc nomen Czar in Slauonico sonaret, breuiter exponemus. Czar, hoc verbum in Ruthenico idiomate, Regem, Czar suo vero, Regnum significat, & hoc nomine Moschouix Principem suum, Regem totius Russiæ appellant. Cæteri autem Slauones utpote Poloni, Bohemi, Lituani, & cæteri, qui ab idiomate Ruthenico diuersi sunt, alio nomine Regem appellant, scilicet Krol, alii Korol, & Kral, hoc vero nomine Czar solum Imperatorem appellari existimant, vnde & Rutheni ipsi Moschouixque, audientes ab externis nationibus hoc nomine Imperatorem significari, & ipsi Principem suum Imperatorem Russiæ appellare ceperunt, nomen Czar dignius esse quam Regis (licet idem sonet) putantes. Sed in omnibus Ruthenorum tam sacris quam prophanis literis, Czar Regis, Kesar vero Imperatoris nomen repræsentat. Sic quoque Rex Thauricæ Tartarus, Præcopensis Czar, id est, Rex nuncupatur, & oēs Reges Tartarorū hoc nomine efferuntur, sed plurimi ignorantia huius vocis decepti, omnes Reges hoc nomine Czar vocatos, Cæsares, hoc est, Imperatores esse putant. Alii quoq; Principem Moschouix album Cæsarem, præcipue vero subditi sui appellant, id est, Regem vel Imperatorem Russiæ albæ. Russiæ etenim ut supra dictum est, Moschorum Duci subiecta. Alba dicitur, ea vero cui Polonorum Rex præest (quamuis & Albæ partem possideat) nigra appellatur Russiæ. Vel etiam ideo dictū esse Regem Album Moschorum Principem existimo, quod incolæ omnium Regionum ipsius imperio subiectarum, vestibus albis & pileis plerumq; utantur. Porro Basilus moderni Principis parens, ad Romanum Pontificem & Imperatorem, ad Reges itidem Daniæ & Suetiæ, Magistrumq; Liunionæ, & ad Turcam scribens, Regis titulo utebatur. Ad Regem autem Poloniæ nūquam Regis, nisi magni Ducis titulum præsumebat. Nunc vero præsens magnus Dux Moschouix, & ad Regem Poloniæ (quod parer non faciebat) Regis titulo utitur, sed à Polono nūquam nisi magni Ducis titulo honoratur.

Hic Princeps Moschouix Ioannes Basilides imperio quod in suos exercet, omnes facile vniuersi orbis Monarchas superat, nam autoritate sua (vel potius tyrannide) tam in spirituales quā in seculares & cuiusvis conditionis homines utitur, li-

tur, libere & ex voluntate sua de omnium & vita & bonis (nemine obstrepente) constituit, consiliatorum enim nullus est apud eum tantæ authoritatis, qui dissuadere aut sibi in re aliqua quamvis iniustissima resistere audeat. Omnes deniq; tam proceres quam consilarii, & totus equester & spiritalis ordo, farentur publice voluntatem sui Principis, voluntatem Dei esse, & quicquid Princeps quamvis perperam egerit, ex voluntate Dei agere. Ob id etiam clauigerum & cubicularium executoresq; voluntatis Diuinæ eum credunt esse. Vnde & Princeps ipse si quando preces consiliatorum interponuntur ad se pro re aliqua idonea, respondere solet, cum Deo placuerit, vel si Deus iusserit, faciam. Ita quoq; si de re aliqua incerta & dubia Moschorum interrogaues, communiter secundum consuetudinem respondent, Deus nouit & magnus Dux, vel Deus sic voluit & magnus Princeps. Deniq; in computationibus vnus ad alium præbrens, primo salutem magnæ Ducis, omniaq; fausta & felicia nomine proprio eum appellantes, & titulos Regionum enumerantes exoptant, idem ante & post prandium omnes & singuli optare solent. Et si aliquid peruerse petierint, & cum Reipub. dispendio Princeps fecerit, ab omnibus tanquam res felicissimas & vtilissimas gesserit laudatur. Affinibus cognatisq; suis nec arces ad legitime possidendum permittit, nec confidit, solummodo aliquos secundum arbitrium suum qui sibi placuerint arcibus & possessionibus certis proponit, & tandem illis qualibet de causa infensus, omnia ut aadimit. Ex plebeiis equites, Palatinos, & Consiliarios plerumq; secundum voluntatem suam nullo repugnante facit, ex consiliariis deinde siue equester ordinis hominibus plebeios, omnib. bonis illis ademptis & publicatis reddit. Eodem modo Metropolitæ, Episcopos, Abbates, Prioresq; Monasteriorum suo iudicio eligit & deponit, omnes iuxta durissima seruitute premit, prout supra in expeditione bellica, consuetudineq; gentis latius diximus.

Sed cum hæc tota gens Moschorum Duci subiecta magis seruitute quam libertate gaudeat, incertum est an suis moribus conformem tantum Tyrannum exigant, à quo insolentia eorum domaretur. Nam hoc plerumq; in illis Regionibus obseruatur, quod serui apud Dominos & vxores apud viros gratiam, si ab eis frequentius verberentur habere, & amore se prosecutos dicunt. Contra si in eos non animaduertitur, vllum signum amoris in se exhibitum conqueruntur, & non solum serui, sed & plerique nobiles, magni viri & consilarii, frequenter à magno Duce absq; vlla dedecoris nota publice siue priuatim baculis verberantur. Illi vero tunc temporis amoris signum Principem in se exhibuisse gloriantur, verberatiq; gratias Principi agunt, dicentes: Sanus tu sis & incolumis Domine, Rex & Dux magnæ, quod me seruum rusticumq; tuum verberibus emendare dignatus sis. Quæ ratione probatur, eos suis moribus conformem Dominum (velut quondam Ranz Regem Ciconiam) necessario exigere. Sed his Moschorum Princeps Ioannes Basiliades leges huius Tyrannidis supra modum (iustitia iudice) excedere videtur, qua non solum prædecessores suos (qui id secundum morem & consuetudinem gentis faciebant) superauit, sed illos omnes Tyrannos, qui ante & post Christum adhuc vsque tempora fuerunt, utpote Neronem, Valerianum, Dionysium, Decium, Maximinum, Iulianumq; & cæteros omnes.

Hi etenim quamvis etiam sæpius Tyrannidem nefandam exercuerint, attamen aliquando tollerabiliorem, sed in hoc Principe tantam Tyrannidem dictu miram, breuiq; temporis intervallo crudeliter perpetrata videre licebit, quam nos bona fide conscriptam Lectori benigno offerimus.

INITIVM TYRANNIDIS MOSCHORVM PRINCIPIS IOANNIS BASILIADIS.

ANno partæ humano generi per Christum salutis, supra Milleſimum Quingentesimum Sexagesimo: Ioannes Basiliades magnus Moschorum Dux, postquam Poloczko Arcem & ciuitatem celebrem Lituanis ademisset, rei prospere gestæ successu elatus, in quandam insolentiam prolapsus est. Inprimisque ad ea

Initium Ty-
rannidæ.

quæ pater, auusq; suus inceperant continuanda, & perficienda, animum appo-
suit: omnes nimirum Principes & alios quosvis Magnates castris, possessionibus
& munitionibus exuere, Postea omnes magnarum & antiquarum familiarum vi-
ros, quos suæ tyrannidi contrarios cernebat trucidare, de medioq; tollere cepit.
Huius igitur cædis & tyrannidis à magno viro Ovvezinino, Demetrio nomine
(filio illius Ovvezinæ olim tutoris sui, qui in Starodub arce captus, Vilnæ Lituaniæ
Metropoli in vinculis mortuus est) exordium sumpsit, hoc modo. Inuitavit
eum sub amicitia prætextu ad cœnandum secum, ibiq; inter compotandum ipse
magnus Dux vas quoddam ingentis capedinis impletum mellis liquore, illi Ovve-
zinino pro sanitate sua, (prout gentis mos est) vno haustu iam temulento ebibendum
obtulit, qui iam fere potu oppressus, ne medium quidem ebibere potuit, qua de
causa magnus Dux perfidiam ei exprobrauit, dicens: Siccine mihi domino tuo
cuncta bona exoptas? Siccine me Principem tuum clementem diligis? Sed quia
hic præbiberi pro salute mea noluit, ad cellarium meum ubi varii potus recon-
duntur vade, illicq; pro incolumitate mea præbibes. Ille miser iam ebrius, verbis
placidis magni Ducis, quasi fidelibus deceptus, ad cellarium cum his qui ad eum
occidendum erant subornati perrexit, à quibus ibidem crudeliter suffocatus est.
Postridie vero ad domum prædicti Ovvezinini magnus Dux (quasi rei ignarus)
misit, mandans ut ad se veniret, vxor vero sua respondit, maritum hesternæ die ad
magnum Ducem cœnatum profectum esse, & ab hoc tempore adhuc domum
non rediisse, sic igitur res ubi fuerit, vel quo abierit prædictus Demetrius Ovve-
zinus in dubio stabat. Hæc autem præcipua causa necis eius erat: Fouebat quen-
dam iuuenem magnus Dux Theodorum nomine, Bosmani cuiusdam nobilis fi-
lium, cum quo Sodomiam contra opus naturæ (dictu nefandam) explebat, cum
isto prædictus Ovvezininus quadam die ad iurgia deuenit, inter iurgandum autem
(ut fit) hoc nefandam facinus ei exprobrauit, dicens: tu Sodomia turpi Principi
inferuis, ego vero ex magna prosapia ortus, semper cum prædecessoribus magna
cum laude & Reip. utilitate Principi serui. Ille igitur iuuenis tali ignominia af-
fectus, ad magnum Ducem flens venit, Ovvezinumq; talia sibi exprobrasse ac-
cusauit. Et ab hoc tempore magnus Dux insidias struere cepit, quo modo Ovve-
zinus de vita tolleretur, donec voti compos effectus est.

Moschus
tyrannidem
molitur.

Moschus
imperium
maiestate
abdicat.

Moschus
sarcelliter
maiestatis
conseruit.

Porro hoc elanculatio futuriq; mortis genere, plurimos magni nominis
viros iugulare suffocareq; procurauit, nemine contra talia ne quidem mustitare
audente, donec Metropolitanus ipse se considerata, Episcopi q; & omnes eque-
stres viri, ad eum conuenerunt, expostulantes & interrogantes, quam obrem sic
innocenter populum suum, insignesq; viros, absq; vlla criminis nota de medio tol-
leret, quorum conuentu & persuasionibus per semestre anni spatium humanior
& quasi mansuetior effectus erat. Interea tamen cogitare & moliri cepit, quo pa-
cto suæ Tyrannidi conformes seruos & aulicos, quorum opera in explenda cru-
delitate vteretur conduceret & conscriberet. Finxit igitur se iam velle imperium
abdicaturum, & Monasticam vitam religiose in pace transacturum, filiosq; impe-
rio præpositurum. Conuentu itaq; generali celebrato, nobilibus & procerib. impe-
rii dixit: Ecce habetis duos filios meos legitimos hæredes, qui vniuerso imperio
nostro præerunt. Vos vero omnes obedientiam suam & operam illis in iuuando
Regimine, & defendendis finitibus imperii præstabitis, si autem aliquid grauius
acciderit, ad me consilium deferre, cum non longe à vobis in Monasterio ab-
fuerim. Confestim ergo per amplam aream extra ciuitatem Moschouiam dele-
git, & curiam in ea amplissimam cum innumeris ædificiis muro cinctam erigere
fecit. Qua extructa arces præstantiores cum optimis annuis redditibus, ex vniuer-
so imperio delectu habito sibi specialiter (sub prætextu monasticæ vitæ ducendæ) so-
appropriauit. Cum itaq; in curia prædicta omnibus necessariis munita & prouisa,
quasi imperio abdicato filiisq; concessis, seorsus maneret ingentem facinoroso-
rum manum qui suas partes sequerentur, sarcellitumq; coegit, & ad pristinum pro-
positum quod nuper statuerat de excidendis, de medio tollendis antiquarum fami-
liarum principibus vitis rediit, ad omnesq; & singulas arces, quarum præfectos,
magni

magni nominis viros occidere proposuit, Sexaginta plusve aliquando ex suæ factionis satellitibus, equites, quasi præsidarios cum literis misit, qui in aceram diu sub prætextu præsidii manebant, donec eius præfectum à Principe neci designatum inopinate opprimerent, & membratim dissecarent. Et cum iam aliquem ex his Principibus viris occidit, tunc & omnes cognatos, affines, fratres, & omnem denique progeniem, occidere & funditus extirpare facit. Et hoc modo plurimas Principales familias, monasticam vitam ducens, exterminavit, & postea imperium vt & prius administrare cœpit.

10

DE ROSTOVIENSIS DUCIS NECE.

Ducatus Rostouiensis, cuius superius mentionem fecimus, secundo genitis magnorum Ducum Russiæ attributus erat. Hunc etiā Basilii magnus Dux vt & cæteros sibi appropriavit, hæredibus subiugatis parva reddituum portione concessa. Ex his Ducibus ultimus erat relictus hæres Petrus nomine, Præfectus Nouogrodiz inferioris, quem modernus magnus Moschorum Dux cum progenie sua de medio sustulit hoc modo. Quadraginta equites factionis suæ in Nouogrodiam inferiorem destinavit, quibus vt sibi caput præfecti prædicti Ducis Rostouiensis abscissum attulerint, mandavit. Illiigitur equites prædictum Ducem
 20 in Ecclesia orantem præuenientes, sic allocuti sunt: Domine Rostovvski mandato magni Ducis à nobis nunc capieris. Ille confestim mandato audito baculum quem manu gestabat in terram abiicit, innuens se officium cui præpositus erat iam abdicare, nam Princeps Moschouiz cum aliquem nobilium in officio præponit, tunc illi in manum baculum dare solet, quo significatur, vt ei in omnibus velut Principi obtemperaretur, Tandem cum aliquis officio degradatur, cum baculum illum in manus Principis vel eius vices gerentis reddere solet. Cum itaque in Ecclesia prædictus Dux Rostouiensis caperetur, vestibus spoliatus est, vt
 30 nudus velut matris aluo egressus staret, postea in trahæas victus positus & alligatus est. Cumque iam tribus miliaribus à Nouogrodia auctus esset, illi qui eum vehebant ad flumen Wolgæ substituerunt, Dux vero victus quare starent causam percontabatur, qui se equos velle ad aquas dicunt, ille contra, non equis hanc aquam sed mihi (quasi mortis præscius) bibere, & nunquam ebibere respondit. Confestim ergo præfectus equitum ei iacenti caput securi amputavit, cadaver vero in flumen gelu cœcretummersum est. Cum autem caput illius Prin-
 40 cipi allatum est, ipse Princeps manu & capite nutans dixit, ah caput, caput, multum sanguinis viuum existens effudisti, (bellicosissimus enim extitit) & nunc mortuum eundem effundes, his dictis fremens pede illud trahit, & in profluentem abicere iussit, postea omnes amicos & totam progeniem quinquaginta hominum funditus eradicare excidereque (possessionibus omnibus eorum publicatis) fecit, seruosque eius præcipuos quaterdenos victos in carcerem intrusit.

Rostovvski
capitur.Tyrannus
ingens.Moschou
contumelia
intra.

Hæc tota gens Moschouitica id à natura ipsa inditum habet, vt sese alterorum qualibet de causa per phas siue nephas accusarent, contumeliisque variis se
 50 inuicem afficiunt, & res suas vnus in alterius domum clanculum frequenter iniit siue importat, easdemque furto sibi ablatas dicit. Magnus vero Dux cum vnus alium qualibet de re accusat, libenter audit, iam etenim occasionem occidendi illius qui accusatur habet. In curia autem illius quando conuentum, vel aliquid tale celebrat, vel morti aliquem adiudicat destinatur, neque submissa neque clara voce aliquid cum socio mullites, nec rideas, nec festiuium hilaremque vultum
 5 præferas, confestim enim interrogaberis, cur rides? cur hilaris es? &c. sentis tu aliquid cum inimicis magni Principis? continuo igitur à delatoribus coram magno Duce accusatur, accusatus vero iussu Principis, nulla purgatione criminis obiecti concessa à satellitibus arripitur, atque
 membratim dissecatur, aut in aquas capite auulso proiicitur.

DE IOANNIS PIOTROVICZ, PALA-
tini supremi Moschouia falso accusati, cru-
deli nec.

ANno virginici salutiferi partus supra Milleſimum Quingentefimum Sexageſimo octauo. Cum Rex Poloniae Sigismundus Augustus Magnus Dux Lituaniae, ad campos Radofcouicenfes cum vniuerſis Lituaniae viribus in caſtris eſſet, fines Moſchouiticos inuaſurus: Magnus Moſchouiae Dux in Wielikieluki ciuitate cum praefidiariis copiis tunc temporis excubabat, poſtea cum Rex Poloniae ex caſtris re infecta & intentata diſceſſiſſet, Magnus Dux in Moſchouiam ciuitatem reuerſus eſt, & ibi progreſſum quendam nobilium ſuorum ſibi contrarium offendit. Praecipue vero quidam magni nominis vir Ioannes Piotrouicz, Palatinus principalis, & vices gerens Moſchouiae apud eum, per delatores falſo & contumelioſe accusatus eſt, quaſi ille magnum Ducatum ambiret; quem magnus Dux conſeſtim nulla purgatione criminis obiecti audita omnibus bonis, nobilibus & immobilibus ſpoliare fecit, ipſumq; in bellum contra Tartaros proficiſcere iuſſit. Ille miſer omni ſuppelleſtili ſpoliatus ne equum quideꝫ, in quo ad id praefcriptum bellum proficiſceretur relictum habuit, Monachus tamen quidam eius miſeriae condolens, equum ei accommodauit, in quo contra Tartaros mandatum Principis adimplens, ſolus tantum (qui nuper caterua ſeruorum comitabatur) 20 profectus eſt. Ex bello tandem reuerſus, ad Magnum Ducem citatur, omneſque nobiles & ceteri magnates ad tempus designatum in Moſchouiam couocantur. Praedictus igitur Ioannes Piotrouicz ad tribunal citatus, vxori, liberis, ceteriſque affinitibus, valedicens, necis futurae praefcius, Magno Duci ſe praefentauit. Statim ergo ab ipſo Principe ornamentis Ducalibus, Diademate, & Sceptro, ſolenniter inſignitus in ſede ſine Maieſtate Regia ad id erecta collocatur, cumq; iam ſic inſignitus & ornatus ſederet, omni conuentu nobilium & magnatum circumſtante, ipſe magnus Dux coram eo ſtans, capite adaperſo, quaſi honorem exhibens, caput & genna (ſecundum morem gentis) inclinabat, dicens, Ave magne Dux & Monarcha Ruſſiae, en obtinuisti quod affectabas, en habes quod ambiebas, vo- 30 luisti enim in locum meum magnum Monarchatum Ruſſiae (ſic enim falſo accusatus erat) ſuccedere, en ego ipſe te iam magnum Ducem ſolenniter creauit, ſed ſicut habui poteſtatem, te magnum Ducem creandi, ita etiam potens ſum te hac de ſede & dignitate degradandi, his dictis, cultellum oblongum, ſiue pugionem ipſe in cor eius aliquoties infixit, omniſq; turba nobilium circumſtantium in eum ſic crudeliter pugionibus & cultellis ſauebat, quoaduſq; omnia viſcera & praecordia ex eo in terram profluerent. Cadauer tandem crudeliter vulneribus confectum, ex arce in forum extractum eſt. Deinde omnes ſeruos eius praecipuos laqueis iugulare, trucidare, & aquis obruere mandauit. Tandem in arcem Columna, quam praedicto Ioanni cum omnibus prouentibus, olim conceſſerat, profectus, omnes 40 quotquot in ea arce & ciuitate ad trecenta pluſue hominum inuenit, aquis immergere, trucidareque fecit, dicens: Occidite, iugulate, aquis obruite hos malefactores, ſentiebat enim cum inimico meo periuro & perfido. Poſtea per integrum ſere anni ſpatium poſſeſſionis praedicti Ioannis ciuitates, & villas, vaſtabundus igne & ferro peragrabat, vbi vero nobiles ſubditos huius Ioannis, ſiue Boiarones, (erat enim magnus homo habens ſub ſua ditione alios nobiles) offendit, hos omnes in vnā habitationem coactos & occluſos ſuccendere iuſſit, pulueribus, tormentariis ſubpoſitis, omneſq; vi accenſi pulueris in aerem velut aues volantes eiiciebantur. Iumeta, inſuper omnis generis ad canem & ſelem uſq; in fruſta membratim diſſecare, proterere & in nihilum conuertere, villas & praedia, igne ſuccendere cine- 50 ribusq; commiſcere fecit, vxores vero horum nobilium, & virginem coram ſe turpiter conſuprandas ſatellitibus expoſuit, poſtea eaſdem in fruſta diſſecare mandauit. Colonorum autem & inſimae conditionis coniuges veſtibus ſpoliatas, in ſyluam nudas perinde vt matris aluo egreſſas, vel vt brutum pecus agere iuſſit, in ſyluis autem ſatellites latentes ſubordinati erant. Cumq; illae miſerrimae mulierculae ſyluae appropinqua-

*Iudicium
Tyranni.*

*Crudelis
Tyranni.*

discedere volentem, magnus Dux attripuit, cultelloq; quo ad mensam utebatur, eum crudeliter in collum transfixit, à quo vulnere continuo in terram prolapsus, extractus est in atrium. Postea ei condolens magnus Dux, Italum Doctorem medicinæ ocyus accersiri iubet, eiq; venienti assurgens dixit: Dilecte Arnolphe Doctor (hoc enim nomen habebat) vade, auxiliare aliquid huic cubiculario meo, quem in iocando læsi. Doctor egressus exanimatum offendit, reuersusq; dixit: Rex & Dux magne, vtinam tu sanus sis, ille vero iam de vita ad mortem translatus est, Deus autem, & tu magne Domine potens animam ei eripere, ego autem eam restituere nequaquam possum. Ad hæc magnus Dux manu conuiuens dixit, valeat ergo canis, cum viuere noluit.

Q V A L I M V N E R E M A G N V S

Dux suos honorauit.

*Auriculam
Palatini
abscidit.*

Q Vadam tempore Boris Titovv magni nominis vir, Palatinus Stariciensis, ad magnum Ducem post prandium in mensæ cubito innixum assidentem venit, honoremq; secundum morem caput inclinando exhibuit, cui magnus Dux quasi congratulans dixit: Salue charissime Tite, salue mi fidelissime serue, dignus es à Tite aliquo munere à nobis honorari, accede propius, accedentiq; caput inclinare iussit, & cultello euaginato auriculam ei manu propria abscidit. Ille vero auricula priuatus minime contradixit, sed humiliter magno Duci gratias egit, dicens: Saluus tu sis celeberrime Rex, Dux & Domine magne, quod me seruum tuum secundum placitum tuum castigare digneris. Cui magnus Dux, accipe nunc hoc exiguum munusculum libenter, donec tibi aliud melius offeretur.

S O M N I O R V M E G R E G I V S I N

terpres magnus Dux.

Q Vidam nobilis Moschouiz in carcere aliquot annis detinebatur, carcerisq; durissimi pettesus, somnium sibi falso finxit, quasi Regem Poloniæ captum vinctumq; ad magnum Ducem adductum in somnis videret, hocq; somnio selibaturum fore (spe eum fallente) arbitrabatur. Supplicationem igitur ad consiliarios scriptam misit, dicens: Seruem quandam magno Duci necessariam & vtilem gratiamq; scire. Quem consiliarii eductum magno Duci confestim præsentant: cui magnus Dux, dic ea nunc, quæ dicenda nobis habuisti. Ille vero, celeberrime Rex & Imperator, magne Dux & Domine, hac nocte in somniis vidi Regem Poloniæ captiuium misere compedibus vinctum, ad te à tuis militibus adductum. Ad hæc magnus Dux respondit, rectissime narraisti, statim ego tibi hoc somnium, quid sibi velit, exponam. Carnificibus igitur eum confestim examinandum torquendumque tradidit, inquirendo ab eo, qua de causa hoc somnium sibi finxisset. Ille tormentis adactus fassus est, id causa liberandi ex duro carcere fecisse. Tunc magnus Dux eum in carcerem duriores pristino intrudere iussit, dicens, expecta hic somnii tui veram efficaciam tam diu, donec adimplebitur. Ille miser postea acerbissimo carcere consumptus, miserrime è vita decessit.

T V R P I S M A T R O N A R V M N O B I

lium apud magnum Ducem abusus.

H Abet magnus Dux supplantatores, adultores plurimos ad id subordinatos, qui identidem circumambulantes, quid mulieres ciuium matronq; nobilium de se loquerentur, subaudiunt, raptaq; verba dicto ocyus ad eum deferunt, qui facellitibus suis ad domum illius matronæ accusatæ destinatis, eam de lectulo à marito proprio violenter abstrahere, & sibi præsentari iubet. Hanc si sibi complacuerit per aliquot hebdomadas pro explenda libidine detinet, sin minus, facellitibus eam turpiter stuprandam exponit, & tandem ad maritum suum eam ablegat. Si vero virum illius matronæ occidere, è medioq; tollere proposuerit, tunc eam non ablegando iugulare, velaquis obruere iubet, prout hoc pluribus contingit. Præcipue vero cuidam magni nominis viro Miessloiedovvyschly dicto (de quo

quo inferius dicitur) supremo notario suo vxorem cum pedissequa violenter ab-
 stractam, & per aliquot hebdomadas detentam, in porta domus mariti sui eam v-
 na cum pedissequa laqueo suspendere iussit, sicque in porta suspensæ duabus heb-
 domadis pendebant, donec iussu Principis deponerentur. Maritus vero suus sub-
 tus vxorem suspensam per illam portam, quo opus fuerat, exire & intrare cogeba-
 tur. Hoc quoque vel atrociori modo cuidam notario suo fecit, cui vxorem abstra-
 ctam & stupratam postea remisit, eamque in habitatione propria, ubi solitus erat ci-
 bum capere, super mensam suspendere fecit, in illaque mensa de super vxore stran-
 gulata pendente, tamdiu ille notarius cibum amarissimum capere cogebatur, do-
 nec iussu Principis illud cadaver asportaretur. Cum autem abquo magnus Dux
 proficiscitur, & forte obuiam sibi (vt fit) aliquam viderit matronam, quamuis ma-
 gni viri vxor ea esset, sciscitare iubet, cuius sit, vel vnde proficisceretur? Quod si
 eam illius viri, cui offensus est, vxorem esse intellexerit, tunc eam ex curru descen-
 dere, & collotenus pudenda detegere iubet, & tam diu stare cogitur, donec o-
 mnes satellites, equites & aulici, ipsæque magnus Dux pratercant.

*Grande fa-
cimus.*

*aliud tra-
dictissimum
facimus.*

D E I N I U R I A E X P O S T V L A N-
 tibus, quid acciderit.

ANno à Christo nato millesimo quingentesimo sexagesimo sexto conuene-
 runt ad magnum Ducem nobiles, magnates, & consiliarii, quasi trecenti viri
 expostulantes cum eo de iniuriis, homicidiis, spoliationibus, & inaudita crudeli-
 tate, his verbis: Celeberrime Rex, magne Dux, & Domine noster, quæ causa est,
 quod nos innocenter tantis detrimentis, tantisque malis & iniuriis affligis, fratres
 nostros, consanguineos, infontes morti adiudicas, trucidas, aquis obruis, bonis
 spolias? Insuper satellites tuos in nostrum exitium conuertisti, qui nos intolerabili-
 bus oneribus iniuste affligunt, & an tuo mandato nobis hæc faciant, penitus igno-
 ramus. Nos etenim tibi Domino nostro & Imperatori legitimo, prout fideles sub-
 ditos decet, in fide sincera & veritate seruimus, sanguinemque nostrum tui causa
 strenue profundimus. His dictis magnus Dux ira ex cædescens in carceres omnes
 & singulos vinctos intravit, postea quinque diebus exactis de carceribus eductis,
 quibusdam linguas abscindere, aliis pedes & manus obtuncare, quinquaginta
 vero insigniores viros in foro publice virgis & baculis cædere iussit, reliquos libe-
 ros dimisit, quibus quamuis tunc temporis pepercerit, postea tamen in manus e-
 ius crudeles & truculentas deuenerunt, prout inferius dicitur.

Q V A L E M G R A T I A M M A G N V S
 Dux focero suo exhibuerit.

Michael Temruconicz cognomine, claræ familiæ vir, magni Ducis focer, tali
 amore prosequitur, quod interdum per duas ampliusve hebdomadas magnus
 Dux gratiâ, amicitiamque ei exhibet. Postea cum eidem qualibet leui de causa in sen-
 sus fuerit, tunc ad singulas portas, ianuasque curiæ illius, vrsos indomitos horribiles-
 que tres vel quatuor alligare mandat, qui omnes è curiâ exire volentes vnguibus
 confestim dilacerarent. Interdum ergo Dominus focer in ædibus clausus sedet, &
 si quid habet, comedit, bibit, & hii vrsi aliquando per duas tresve hebdomadas à
 foribus curiæ non abducuntur. Quando etiam eundem focerum suum supra-
 dictam magnus Dux pecuniis abundare intelligit, tunc eum iubet arripere crimi-
 ne ei falso obiecto, & in locum, ubi debitores secundum morem gentis baculis
 virgisque cæduntur, ducere, ibique tam diu iussu Principis virgis verberatur, do-
 nec omnem thesaurum indicare cogatur. Quando autem in eo magnus Dux ni-
 hil potest verberibus extorquere, tunc ei ipse ex thesauro suo certam summam
 pecuniæ numerare solet. Hoc itaque modo magnus Dux focerum suum tractat, a-
 liquando eum thesauro spoliât, aliquando dicit. Interdum vero cum se huic focer-
 o suo benigniorem exhibet, tunc ipsi soli parcat, sed præcipuum eius & intimum
 eruum (qui vices Domini suppleret) arripere & tam diu verberare iubet, do-

*Sex pro ver-
berato uno
suspensi.*

nec thesaurum Domini sui indicaret, aliquando etiam Dominus seruo innocen-
ter caeso condolens, tantum pecuniæ pro eo numerare solet, quantum magnus
Dux imperauerit. Quadam etiam vice cuenit, quod vector prædicti Michaelis
cum vectore magni Ducis in via forte congressus, ibi ambo inter se litem excita-
uerunt, ac inter iurgia ad pugnam deuenerunt. Vector igitur magni Ducis gra-
uius percussus, ad Marschalcum, siue palatii Magistrum veniens, à vectore socii
magni Ducis se verberatum conquestus est. Magister palatii causam ad magnum
Ducem detulit, qui continuo re audita, absq; partis accusatæ purgatione satellites
suos in curiam prædicti socii sui misit, eisq; vt tres seruos illius præcipuos in for-
ibus laqueis suspenderent mandauit. Sic ergo illi serui suspensi in foribus pende-
bant, & omnes ex domo exire, & in domum intrare volentes, per illas fores subter
suspensos ambulare duabus hebdomadis cogebantur, donec iussu Principis de-
ponerentur.

*D E C R V D E L I M A G N I D V C I S M O -
schorum tyrannide, quam in Nouogrodia magna, Pskonia, Tver-
ria, & Nerua ciuitatibus perpetravit, Anno Do-
mini 1569.*

*Regionem
suam Sa-
bat Ma-
scham.*

ANno per Christum salutis partæ supra millesimum quingentesimum sexage-
simo nono, cum Princeps Moschouia rescituit Nouogrodenses, Pskouien-
ses, & Thwerenses ad Regis Poloniae magniq; Ducis Lituaniae partes aliquantu-
lum propensiores esse, statim quomodo id vlcisceretur cogitare cepit, & vt inopi-
natos eos, & præter spem securos opprimeret, hoc modo in primis progressus est.
Omnibus & singulis vtriusque sexus hominibus, tam viris, quam feminis, seni-
bus & pueris, sub poena capitali interdixit, ne quisquam ea via, quæ ex Moschouia
in magnam Nouogrodiam ducit, ire proficiscive præsumeret. Deinde cum iam
numeroso accinctus exercitu de curia Alexandroua Sloboda dicta, ad Nouogro-
denses vlciscendos, & funditus exterminandos egressus esset, prædicatorum sa-
tellitum ante se septingentos præmisit, totidemque à tergo & in omnibus circum-
quaque locis prædicatorios subordinauit, qui omnes, quoscunque ea via interdicta
euntes inuenerunt, securibus membratim cum iumentis, curribus, & id genus a-
liis rebus dissecabant, ita vt nec ex Moschouia in Nouogrodiam, nec ex Nouo-
grodia in Moschouiam quisquam viuendum transire potuerit, nemoq; proposi-
tum Principis, quo contenderet excepto vno Secretario Ophanasio Wiazimski,
scire potuit, nam hæc omnia tam caute & callide peragebantur, vt inopinati & vn-
dequaque inclusi Nouogrodenses citius opprimerentur, & nusquam euadere
possint. Cumq; iam à Nouogrodia magna quasi per medium miliaris cum exerci-
tu abesset, tum demum miseri Nouogrodenses diem iudicii sibi imminere cogno-
uerunt, etenim satellites emissarii equitesq; tractum Nouogrodensem igne & fer-
ro hostiliter vastabant, omnes homines cuiuscunque conditionis fuerint, nobiles
& plebeios cædebant, iugulabant, membratimq; dissecabant. Insuper iumenta o-
mnia, vicos & pagos flamma absumebant, satellites etiam prædicatorii, qui viarum
transitus vbique custodiebant, neminem post Principem transire (quamuis ser-
uum ipsius proprium) sinebant, sed omnes quoscunque offenderint, membratim
dissecant. Verebatur enim magnus Dux subditorum suorum, nobilium & ma-
gnatum quorundam erga se conspiracyonem & insidias. Tandem in ipsam Nouo-
grodiam magnam, satellitorum aliquot millia, cum equitibus Tartaris præmisit,
ad spoliandos & deprædandos omnibus bonis ciues, quos ipse statim cum toto
exercitu sequutus est, & omnes obuios trucidare, membratimq; dissecare, equis
protere, lanceis induere iussit. Ipse quoque manu propria cum filio natu maio-
re plurimos lancea transfigebat. Postea duas vastas areas septis ligneis circumda-
re, & trabibus obstruere, illicq; omnes ciues præstantiores vinctos cogere & im-
plere fecit, quos ipse cum filio hastis tam diu crudeliter, equis calcariibus adactis,
magno impetu transfigebat, & trucidabat, donec vterque anhelans defatigaretur.
Tandem ad satellites circumstantes, fremebundus dixit: Irruite in hos perfidos,
secate,

*Manu pro-
pria cum fi-
lio magni
Dux duos
trucidat.*

secate, dissecate, trucidate, neminemque viuum relinquit. Illi confestim dicto o-cyus in eam multitudinem ciuium victorum turmatim stantem, impetu facto, omnes ad vnum membratim dissezarunt, & in aquas proiecerunt. Deinde aliquot centena hominum in flumengelu concretum, quod mediam ciuitatem interfluit, implere, glaciemque in circuitu eorum circumcidere iussit, qui omnes glacie circumcisa fundum petente, aquis immerfi & obruti sunt.

Tantam igitur in Nouogrodia magna ciuitate celebri, & totius Russiæ primaria magnus Dux tyrannidem perpetravit, vt 2770. ciuium, excepto paupere *Numerus occisorum.* vulgo, sexuque femineo trucidati, & aquis obruti fuerint. Monasteria quoque in *10* toto Nouogrodienfi tractu 175. spoliare, deprædare, quædam hostiliter flammis comburere, monachosque trucidare, & aquis obruere fecit. Veltimenta sericea, & *Spolia.* id genus ornamentorum ciuilium satellitibus in prædam concessit, auro & argento (cuius ineffabile pondus de Ecclesiis & mercatorum thesauris compilauit) sibi relicto, domos etiam ciuium spoliatas diripere, euertere, & destruere fecit. Tantaque damna mercatoribus, cæterisque ciuibz in hac celebri vrbe edidit, vt nequa- *Damna.* quam refarciri, & iusta computatione æstimari possint. Cere quoque innumerabiles massas ab annis viginti plusve apud mercatores repositas in flammis proicere, & in nihilum conuertere iussit. cera enim Nouogrodenfium, pellesque ferarum, præcipue merces erant. Cumque prædictam ciuitatem funditus iam deuastasset, & *20* totum fere tractum eius crudeliter depopulasset, quingentos equites in Neruiam ciuitatem Liouoniæ finitimam, vbi Nouogardenfes merces suas deponere solebāt, destinauit, & per totam ciuitatem proclamare iussit, ne aliquis merces Nouogrodenfium sub pœna capitis & omnium bonorum priuatione emere, aut sibi quolibet modo appropriare audeat. Omnes vero ciues Neruienses, qui à Nouogro- *Neruiæ populus.* denfibus aliquid mercium clanculario emerunt, membratim dissecati, & in lacum proiecti, possessiones vero eorum vna cum domibus igne combustæ sunt. Pauperes etiam omnes & mendicos, qui præ nimia fame (tunc temporis grassante) cæcorum cadauera coquebant & manducabant, illi satellites iussu Principis trucidauerunt, trucidatosque in profluentem abiecerunt, & omnes merces Nouogrodenfium varii generis, quas illic repositas inuenerunt, in vnum locum congestas succenderunt. *Mendici trucidantur.*

ARCHIEPISCOPO NOVOGRO-
denfi quid contigerit.

Cum ita crudeliter Moschorum Princeps Nouogrodiam magnam vastaret, ab Archiepiscopo eiusdem ciuitatis (qui Ruthenico idiomate Wladika dicitur) ad cibum capiendum inuitatus est. Ille nulla excusatione interiecta, hora prandendi statuta in ædes Archiepiscopi satellitum armata manu stipatus venit. Inter prandendum autem Ecclesiam S. Sophiæ, auri & argenti dirissimam (ad quam omnes fere ciues thesauros suos, quasi in locum tutissimum comportarant) spoliare & funditus deprædare iussit. *40* Postea prandio peracto, Archiepiscopum (à quo ad cibum capiendum inuitatus erat) omnibus ornamentis, vestibusque Archiepiscopalibus denudauit, dicens: minime tibi conuenit Archiepiscopum esse, sed potius tibi cinem & vtricularium, vtrorumque ad choreas peritorum, ductorem. Ideo melius tibi est uxorem ducere, quam ego tibi delegi. Cæteris autem Abbatibus, & monasteriorum Prioribus, qui prandio intererant, dixit, vos omnes ad nuptias Archiepiscopi vestri celebrandas inuito, sed vt etiam ad huius conuiuii necessaria comparanda singuli symbola daretis oportet. Omnes igitur Abbates Prioresque imperatam & præscriptam summam pecuniæ magno Duci numerare coacti sunt, *50* vt ad minimum nummulum omnes penitus spoliati & excoriati fuerint, metu enim tormentorum territi, omne argentum quantum quisque habebat Principis impulsu exhibuerunt. Cum igitur ab eis hæc symbola exegisset, minisque & tormentis extorsisset, equam albam prægnantem adducere iussit, eamque Archiepiscopo digito indicans dixit: En uxorem habes suam, ascende super illam, & in Moschouiam proficiscere, illicque te in numerum siue contubernium tibi cinatum &

citharædorum, qui vsos saltatrices ducunt inscribere da. Ille miser inuitus super equam prægnantem viloso panno vestitus ascendere compulsus est, iamq; de super sedenti iussu Principis pedes sub ventrem equæ alligati sunt, deinde ipse magnus Dux instrumenta mulices, videlicet lyram, fistulam, tibiam, & citharam illi Archiepiscopo iam sic equæ insidenti porrexit, dicens: En habes artificii tui instrumenta, plus enim tibi citharistæ quam archiepiscopatus officium arridet. Iam igitur hæc instrumenta mulices exerce, & ad contubernium citharistarum in Moschouiam proficiscere, qui per totam ciuitatem in equa pedibus subtus alligatis sedens, vtricularios inflare, stridentibusq; & discrepantibus fistulis (nunquam licet in hoc genere mulices exercitatus) miserum perstreperere carmen compulsus est. Hoc igitur modo prædictus Antistes Nouogrodenlis archiepiscopatus dignitate spoliatus, exurus, omnibusq; bonis priuatus, & nefanda ignominia turpiter affectus extitit.

*Monachi
trucidantur.*

His peractis Monachos, Abbatesque, & priores monasteriorum, ceterosq; ecclesiasticos omnibus bonis spoliatos, vario mortis genere trucidare, securibus dissecare, lanceisq; induere, & aquis obruere fecit. Postea quendam magni nominis virum Theodorum Sirconii dictum captum, ad se in castra medio miliari à Nouogrodia sita adducere iussit, eumq; fune longo per medium alligare, & in fluiuium Volchow dictum demergere fecit. Cumq; iam aquis pene obrueretur, iussus extractus est, extractumq; ipse magnus Dux interrogauit, dicens: Dic mihi, quid in fundo huius fluiuii vidisti? At ille respondit: Omnes dæmones, magne Dux, qui in hoc flumine & in lacubus Ladoga, Sladoga, Warminaq; degunt, ad tuam animam eripiendam, & in Tartaro demergendam, congregatos vidi. Ad hæc magnus Dux, recte inquisti, ait, ego vero pro huius visionis declaratione & expositione gratiam tibi præstabo. Confestim igitur eum arripere, & pedes in atheno aqua bulliente repleto, genuatenus coquere iussit, tamdiu donec omnem thesaurum indicaret, erat enim auri & argenti ditissimus, duodecimq; monasteria suo sumptu fundauerat & erexerat. Cum vero sic crudeliter absque vlla misericordia concoqueretur, triginta millia florenorum monetæ argenteæ indicauit. Tandem cum fratre Alexio, iussu Principis membratim dissecatus, & in proximum fluiuium iniectus est.

*In Pskouia
vastandam
contendit.*

Hæc insigni vrbe antiquissima, & celeberrima omnium ciuitatum Russiæ crudeliter deuastata ad Pskouiam ciuitatem amplissimam, Nouogrodiæ haud dissimilem, eodem modo hostiliter depopulandam profectus est. Cumq; iam ciuitati armato cum exercitu appropinquasset, ciues extrema sibi imminere videntes, singuli mensas vnusquisque ante aedes suas adornauerunt, salq; & panem superposuerunt. Nam apud Moscos pane gratia, sale vero amor significatur. His itaque dispositis, obuiani magno Duci exeuntes, ad panem cum sale comedendum humiliter eum (vrgentis mos est) inuitarunt, dicens: Magne Rex & Dux celeberrime, Domine noster, nos seruuli tui fideles, humilibus & submissis votis, te ad panem cum sale comedendum inuitamus, nobisque omnibus & bonis nostris vniuersis secundum placitum vttere. nam omnia bona, quæ possidemus non nostra, sed tua pariter nobiscum sunt. Hac igitur humili Pskouiensium oblatione non nihil sedatus placatusq; extitit, morti destinatis pepercit. Sed ciues mercatoresque ditiores auro & argento deprædauit, Monachos etiam quosdam trucidare, membratim dissecare, aquis obruere, & duas basilicas præcipuas thesauri ditissimas spoliavit, deniq; campanas de omnibus Ecclesiis abduxit.

*Togaria
vastatur.*

His in Pskouia exactis, in Tveriam ciuitatem insignem olim Ducum Tyverensium sedem profectus, tantam in eam tyrannidem, quantam in Nouogrodia magna exercuit, incolas trucidauit, aquis obruit, bonisq; omnibus mobilibus & immobilibus spoliavit. Diuorum templa auro & argento deprædauit, Lituanos etiam & Rutenos numero quingentos, qui in Poloczka arce capti in catceribus ibidem detinebantur, omnes iugulare trucidareq; fecit. Tartarorum quoque decemnouem magnates in bello captos, & in eadem ciuitate carceribus detentos trucidare iussit, ad idq; exequendum præfectum satellitum Maluitam Scuratovv dictum

dictum destinavit. Tartari vero re animadversa, cum nihil aliud, nisi præsens ante oculos exitium, & miserabile mortis genus conspicerent, in desperationem adacti inter se obstinate & firmiter statuerunt, sese pariter, quoad possint, defendere, cultellos itaque in manicis absconditos singuli habebant, & cum prædictus Maluta cum cæteris satellitibus in eos cum impetu irrueret, Tartari unanimiter ut leones rugientes strenue sese defendere ceperunt, unusquisque eorum Ducem satellitorum Malutam cultello appetit, ventremq; ei, quamvis lorica induto, ad intestinorum usque profluxum transfodit. Dum sic res atrociter Tartaris sese obstinate defendētibus agitur, ex satellitibus quatuor desiderati ceciderunt, vicemque enormiter vulnerati, cæteri; fugati re infecta discesserunt. Cumque magno Duci processus rei nunciaretur, statim quingentos Scloppterarios cum bombardis & arcubus in subsidium illis satellitibus, contra decemnouem Tartaros misit, sicque undique circumuenti sagittis, bombardarumque glandibus confecti, & membratim dissecati, in profluentem abiecti sunt.

D E T Y R A N N I D E, Q V A M S V P E R I N-
timum Secretarium Consiliariumq; suum Ma-
gnus Dux exercuit.

10 CUM proposuerat magnus Dux has supradictas ciuitates funditus deuastare, tum id tam caute, callide & occulte peragebat, ut propositum suum nemini, nisi cuidam Ophanasio Wiazinski (quē vnice diligebat) reuelauerit, & aliquando bis per noctem de lectulo surgens, ad prædictum Ophanasium cōsultandi disceptandique de progressu rei gratia, ambulare non grauabatur, & quamuis etiam Italum Arnolphum Doctorem medicinæ singulari gratia prosequabatur, attamen nunquam nisi per manus huius Ophanasii medicinas sumebat, eumq; pro vnico alumno habebat. Hic autem Ophanasius Hæorum quendam Lowczik dictum, magno Duci commendauerat, & iam in gratia apud magnum Ducem habebatur. Qui beneficii ingratus prædictum Ophanasium benefactorem suum, ad magnum Ducem per contumeliam criminaliter detulit, quasi ille arcanum sibi creditum de vastandis Nouogrodēsis & Tyverensibus quibusdam reuelasset. Cuius falsis dictis magnus Dux persuasus fidem adhibuit, sed non statim se accusato iratum exhibuit. sub prætextu enim pristinæ gratiæ & amicitiae, seorsim cum eo arcana consilia, ut solitus erat, variis de rebus conferebat, aliud simulando fingendoque, aliud animo occultando, malumque & exitium ei sub dolo amoris specie machinando. Postea quadam die magnus Dux cum prædicto Ophanasio simili modo consilia conferens, satellitibus suis seruos eius præcipuos interea trucidare iussit, quod & factum est, egressusq; ille Ophanasius à magno Duce, seruos suos misere trucidatos videns, quasi non videret oculis auersis præterit. Deinde iussu 40 Principis bonis omnibus spoliatus, & funditus deprædatus, ex familiaque eius decemseptem viri insigniores occisi sunt. Ipsum autem magnus Dux bonis omnibus spoliatum, in locum publicum, vbi debitores baculis cæduntur (prout gentis mos est) ducere iussit, & tamdiu crudeliter verberare, donec omne argentum & aurum, q; adhuc secreto recōditum habuit indicare cōpulsus fuerit, nihilominus tamen qualibet die bis terve per crura baculis crudeliter verberabatur, iamq; cutis in eo præduris verberibus, perinde ut tympana intumescerebat, attamen adhuc eo grauius torquebatur, donec tormentis crudelissimis eo adactus esset, ut contumelia aliquot ciues Moschouienfes, quos ditiores sciebat, afficeret, quasi sibi magnam summam pecuniarum debiti fuerint, & quantam apud aliquem summam pecuniarum indicauit, tantam illi Principi numerare & rependere (quamuis nihil debiti, sed per contumeliam accusati) compulsi sunt. Neque hac quidem effera tyrannide, tantæq; summæ argenti à nihil debentibus exactione sibi temperauit, ut explendæ crudelitati satisfecit, sed ipsum adhuc eo crudelius torquere iussit, crura pedum baculis tondendo, donec præ nimis verberibus spiritum exhalaret. Postea seruos eius reliquos (quibusdam fuga dilapsis) trucidauit, virgines

quoque vxoris eius pedisse quas, quadragenas numero, quæ ac pingere periclitissime, filoque aureo intexerent, & opus Phrygianum conficere nouerant: ex quibus forma præstantiores & pulchiores selegit ad suam explendam libidinem.

M A G N V S D V X S E N P R A E S T A N

tes unus propter lorica inauratam crudelissimè necari iussit.

*Timotheus
Masalski
crudelis
fortuna.*

Cum Timotheus Masalski Lithuanus nobilis, illustri genere natus, captus in bello, retro diurnoq; carcere detineretur à magno Duce, & idem magnus Dux iussisset crudeliter tolli e medio, Palatinas vrbes Moschouia Ioannem Piotrouicium, vt supra dictum est, tum quidam ex famulis Palatini animaduertens fortunas domini sui, & bona omnia misere perdi ac diripi, neve omnia perirent, & nihil haberet, occulte accepit elegantem lorica inauratam, eamq; sociis suis seruandam tradidit, qui eodem in carcere erant, vbi & Timotheus Masalski. Postea factum est, vt illi eam oppignorarent Timotheo, qui eam seruandam dedit famulo, is autem liber erat, & suo domino in vinculis seruiebat. Itaque famulus, dum defert lorica in hospitium suum, incidit in vigiles, capitur & statim offertur præfecto carceris, qui cum videret esse pretiosam lorica, illam sibi vindicauit & occultauit. Erant autem & in eodem carcere duo ex sagittariis sclopetariisve magni Ducis, qui istud viderant. Quate consiliariis Principis hanc rem deregunt & referunt præfectum carceris, seu commentariensem, accepisse lorica inauratam à Timotheo Masalski, quæ olim fuerat Ioannis Piotrouicii Palatini Moschouia, hanc occultasse, penesq; se habere, è vestigio consilarii rem coram deferunt magno Duci, qui confestim iubet extrahi e carceribus Timotheum Masalski, & ante se sisti, sic & Commentariensem, & illos duos Moschouitas, qui pignori illi dederant hanc lorica. At deniq; illos duos sclopetarios, qui istud derexerant, tum ibi omnes iussu Ducis immanissime torquebantur, & tandem enecati sunt, quatuor quidem illorum aquis submersi. Ipse autem Timotheus Masalski, & Commentariensis simul victi in vrhem Moschouiam missi sunt, ibiq; die Sabbati in vigilia festi diei Paschati, ambo sunt publice capite truncati, & in aquas coniecti. Sic ob hanc lorica sex supplicio affecti, & e medio sublati.

*Commentariensis
mauritia
pauca.*

Q V I D A C C I D E R I T I S T I S, Q V I

inquirere voluerunt, quidnam ageret Magnus Dux.

*Quam periculosa sit
esse percur-
sionem a-
pud magnum
Ducem.*

Quidam secretarius magni Ducis sanguine ipsi iunctus, semel ad epulas inuitat aliquot aulicos sibi familiares, quos sane splendide ac laute excipiebat: oblitus est autem, dum ita hilaris esset inter amicos (sicut sepius euenire solet) adire Principem magnum Ducem: misit vnum ex suis pueris in palatium Principis, qui prospiceret, quidnam ageretur in basilica apud magnum Ducem. Puer autem cum ascendit per gradus palatii, vidit magnum Ducem, alloquẽtem quendam consiliarium; quo conspecto famulus reuertitur domum, ad herum id ei relatum. Deinde vero cum magnus Dux amandasset illum consiliarium, cum quo conferebat; interrogauit cuiusnam famulus venisset in aulam, & quam ob causam. Euocatur ille famulus ex itinere, & respondet, se eo missum, visum quidnam ageretur in palatio magni Ducis: derrepente Princeps, vbi causam intellexisset, retinuit penes se famulum, & accersi iubet tam ipsum secretarium, quam eius conuiuas: qui vbi venissent, variis tormentis discrucari iussit eos, volens ab illis extorquere, cur misissent famulum in regiam, percunctatum de eo: curve ad tantum splendidum conuenissent conuiuium, pariter rescire cupiebat, quos de ipso secretos tenerent. Itaq; excruciat tam diris tormentis alii expirarunt, alios vero facultatibus exutos omnibus, semimortuos reliquit. Itaque ab illo tempore, & tam atroci ac tristi facinore, nemo ausus est mittere aliquem famulum, vt in quid agatur in palatio Principis: immo potius hora statuta ipsi consilarii venius adsunt, & proceres præsentis veniunt.

Quidam

Quidam etiam Wlodimirus Morozow cognominatus, vir celebritate fama insignis & maturæ ætatis, grauitateq; plenus Palatinus, semel quadam misericordia motus condere fecit humi miserum hominem, qui magni Ducis imperio interfectus fuerat. Is autem homo fuerat famulus Ducis Curpiskii, qui ad Regem Poloniæ defecerat. Hanc itaque ob causam magnus Dux arguebat hunc Wlodimirum perfidie, ac si à partibus fugitiui Curpiskii staret, & in Lithuaniam ad ipsum literas dedisset. Itaque subito coniectus est in carceres, ubi cum longissimo temporis interuallo hæsisset, extractus & oblatus est magno Duci, cum esset in suo palatio & aula regia, Alexandrowa dicta, discruciatuq; est maximis tormentis, cum ab eo nihil extorquere potuissent, tandem mortuus, & cadauer in aquas coniectum est.

Basilus Dimitrouicius, vir summus & celebris in re militari, affecerat iniuriis aliquot præfectos tormentorum bellicorum, cum Moschouitas, tam & Germanos: quorum duo cum vellent fuga sibi consulere, capti sunt à viarum custodibus in finibus Lithuanie, illi statim deducti sunt ad magnum Duce[m], qui tum erat in arce fortissima, vulgo Wlochada appellata, & miseri illi quaestionibus adhibiti, facti sunt, at falso, quod scilicet missi fuissent in Lithuaniam à suo illo præfecto Basilio. Itaque magnus Dux Basilium Dimitrouicum ad se accersit ex ipsa Moschouia, variisq; tormentorum generibus affligi iussit: in mediis illis cruciatibus constanter passus est, se nihil istorum molitum fuisse, de quibus accusabatur, nec istud vnquam in animo habuisse. At magnus Dux repente iussit adduci quandam equam oculis captam, & iungi currui, & tunc Basilus equæ impositus est, eique alligatus. Deinde ambo coniici iubet in rapidissimum fluuium, utens hac oratione: En tibi equam egregiam dedi, institueras abire ad Regem Poloniæ, eum adito. Hæc itaque equa cæcitate percussa, natabat in alto istius rapidi fluminis & velocissimi: ipse autem Dux erat spectator cum suis satellitibus stans ad ripam fluminis, ut istius rei euentum intueretur: ac post longam natationem hæc misera & cæca equa adnauigabat ripæ. Verum præfectus satellitum regionum, vocabatur Molunta Scuratow, ut gratificaretur magno Duci: conto abegit equam à ripa & sessorem: sic vi aquæ rapitur iterum equa. Tum magnus Dux exultabundus inquit: O facinus egregium & valde lepidum. Quare hæc misera equa defatigata, vi aquarum rapidissimarum submersa est, vna cum isto Basilio Dimitrouicio.

Aliquando cum versus Nouogrodiam regionem proficisceretur magnus Dux, accidit quendam equitem, famulum cuiusdam magni viri forte præcessisse illum: & Dux ad latus sinistrum iubet deflectere hominem, ita percitus iussit istum frustulatim disseccari, & segmina membrorum luto & altissimo cæno misceri.

QUALI VENATIONE MAGNVS

Dux plurimum oblectetur.

Quotiescunque magnus Dux cum filio tempore hyemis respicit ex sua arce, videtque homines turmatim incedentes in lacubus & fluminibus gelu concretis, ac præcipue diebus festis, tum iubet, ut in illam confertam hominum multitudinem tres aut quatuor viri immanes immittantur, & irruant ex improviso. Ibi qui sibi fuga consulere possunt, aufugiant: alii crudelissime à feris illis dilaniantur. Sic hoc pulcherrimo spectaculo pater & filius delectantur vehementer, & ridet affatim, ac si pulchrum esset facinus. Deinde cum accedit miser pater, lamentatum se, quod amiserit filium, & etiam vxor maritum, qui ab utrisque sic magtati sunt, tunc iubet istis numerari aureum nummum, vel duos, quia sic interfecti sint eius subditi. Addit deinde ipse Dux, se magno beneficio afficere ipsos, quod eis permittit instituere querimoniam coram se. At si subiiciunt, rem esse infamem & nephariam hoc genus crudelitatis exercere. Iterum respondent consiliarii magni Ducis: Magnum Duce[m] & eius filium magnam ex hac re voluptatem percepisse, & istud vidisse, sic nullum peccatum esse hic commissum. Ad extremum, si ad ipsum Duce[m] venit mater miserrima lamentando se de cæde filii, aut ipsa vxor ob amissum sic inhumaniter maritum. Breuiter excipiunt illi: perbene satis fa-

Atum esse ipsis, vbi nummos argenteos monetæ Moschouitiæ centum, aut ducenti numerati illis fuerint.

Sæpenumero accidit, cum magnus Dux est in suo palatio Alexandrowa, & cogitat de aliquo summo viro sumere supplicium, tum delectationis causa iubet istum obuolui pelle vrsi, & deinde ad spectaculum educi: tunc incitat in ipsum aliquot Molossos, & canes Britannicos efferos: Canes putantes hunc indutum pelle vrsina esse vrsum, illum moribus & vnguibus dilacerant, & crudeliter laniant, eosque quo membratim sic discriptum relinquunt: ita inhumaniter istæ vitam finit.

*DE TRV CV L E N T O F A C I N O R E, E T
crudelitate summa, quam ille summus Dux exercuit in ca-
ptiuos, Lithuanos, Ruthenos, &
Polonos.*

ANno Domini 1569. die Ianuar. 9. cum Lithuani copias militum non valde magnas conscripserunt, quarum Dux & Imperator erat quidam Polubien-
sius strenuus vir: ceperunt inopinato urbem & arcem vulgo Izborg dictam, quæ
sane natura loci est satis fortis. Hæc vrbs iam pridem parebat Moschouitis: at quia
non erat bene nec milite, necannonahæc arx munita, iterum recepta est à Mo-
scho, & à nostris amissa. Magnus itaq; Dux, cum videret se amisisse tam munitam
arcem, statim furore & rabie quadam plenus, iubet vt omnes Lithuani, Rutheni,
ac Poloni, qui erant in vinculis, crudeliter mactentur. Verum quorundam consi-
lio, qui certas causas ei proferebant, ne id scelus committeret, factum vt hic eius
furor interciderit, nec quod impie cogitauerit, perfecit. Atq; licet tunc eis peper-
cerit, tamen postea omnes internecioni dedit, vt suo loco explicabimus. Quam-
obrem illi captiui, qui in ergastulis in vrbe Moschouia asseruabantur, ad lanienam
& macellum ab eo constitutum: nihilominus tamen, quo suum sanguinolentum
animum pasceret, sic ipsi placuit, vt eius satellites passim captiuos per arces in vin-
culis dispositos, adducerent, maxime vero eos, qui erant in catceribus, Pereslauiæ,
Rostouia, Vchlicia, Costroma: isti autem omnes erant Poloni, Lithuani & Ruthe-
ni, vna cum vxoribus & liberis, quos ad vnum crudeliter perdidit, aquisq; obrui
iussit. Sic itaque hoc diro mandato instructi satellites magni Ducis, ad illas arces
venerunt, hacque insidiosa oratione erga illos miseros vinctos vsi sunt: Nunc ma-
gno beneficio magnus Dux & Imperator vos afficere cupit, & etiam Regi Polo-
niæ hunc fauorem declarabit, quod vos liberos dimittet in Lithuaniam. Idcirco
vos deducemus ad consiliarios Principis, interea vxores & liberi vestri vsque ad
triduum hic vos expectabunt. Atque cum à conspectu charissimarum vxorum &
liberorum abduxissent illos procul, tunc vinctos manibus pedibusq; proiciebant
in rapidissimum fluvium Wolga appellatum. Verum exacto triduo, quidam Mo-
schouita misertus vicem istarum mulierum frustra maritos expectantium, inquit:
O miseræ animæ, & infelices mulieres, vos eadem fors manet, quam iam passi sunt
mariti vestri, qui sunt proiecti in Wolgam fluvium. At cum affaretur istas mu-
lieres homo ille, satellites interueniunt, quorum manus de corde maritorum erant
adhuc cruentatæ, & spirantes necem, venerunt in carcerem, vnde abducunt gre-
gem illum mulierum captiuarum cum liberis ad submergendum aquis. Tum
illæ calamitosæ feminæ & infortunatissimæ, sibi proponentes ob oculos vicinam
mortem adeo horrendam & terribilem, multis effusis lachrymis petunt ab istis
administris Principis, vt aliquid temporis concedant, quo sua peccata Deo Opt.
Max. confiteri possint, & eius misericordiam implorent, velitque pro sua clemen-
tia omnibus eorum erratis clementer ignoscere: id quod à satellitibus eis con-
cessum est. Idcirco horas duas versabantur in piis orationibus & deprecationi-
bus, ardentissimis votis petentes à Deo, vt illis pro sua diuina bonitate ac clemen-
tia parceret, & ad se reciperet: ac cantatis diuinis hymnis, animas suas Christo re-
demptori, ad supplicium mortis subeundum se pararent, mutuisque oculis sibi
datis, mirifice se consolabantur, vt forti patientique animo omnia perferrent.

Istis

*Moschus fa-
mulus capti-
uorum.*

*Moschus He-
rodus infan-
tesda supe-
rat crudeli-
tatem.*

Istis rebus omnibus absolutis, ducuntur ad flumen, quarum alia liberos man-
trahunt, alia vero infantes suos vberibus admovent. Sed cum iam ad ripam rapi-
dissimi illius fluvii venerunt: tunc pro ingenio & natura muliebri, partim ob inu-
sitarum genus mortis in tam horrendum eiulatum, fletumq; erumpunt, ut & cœ-
lum ipsum penetrarint. Satellites autem inhumani minari eis cœperunt, vrgentes
eas, quo illæ sua sponte se aquis traderent. A quo indigno facinore cum abhorre-
rent, statim illi satellites in eas impetum faciunt, & eas cum liberis in aquas illius
fluvii, cuius glacies contracta erat, abiiciunt. Et sane ob tristissimi & crudelissimi
istius facinoris aspectum, vulgus Moschovitarum cum non possent se continere,
10 in lachrymas effundebatur, commiseratione summa percussus: quod tam indi-
guissime istæ infontes scæminæ cum liberis tam detestanda morte affectæ fuissent,
execrantes in vniuersum carnificum istorum immanitatem. Quapropter cum
has voces lugubres populi audirent satellites, quodque ægerrime ferrent hoc ge-
nus supplicii, tunc minis vtentes ac ferientes populum baculis, abigunt, hæcque
verba addunt: O rebelles magni Ducis, aperte videmus, quod propter istos ca-
ptiuos supplicio affectos fletis, at propediem, credite, vos eadem fata sequentur.

D E F R A T R I C I D I O P E R P E-

trato à Magna Duce, Anno Do-

mini 1570.

10

FRater germanus magni Ducis inmerito ac perfide delatus fuerat à quodam
consiliario, cui nomen erat Trzeciak Wiskonati. Audita hac iniusta accusatio-
ne Princeps, nullam fecit potestatem fratri falsum crimen diluendi, atq; quam in-
gentes cruciatus excogitare potest, illos adhiberi iubet ad excarnificandum &
torquendum fratrem. Dumq; est in mediis cruciatibus, exegit ac extorsit ab eo o-
mnes illius thesauros, & bona omnia tam mobilia, quam immobilia sibi vendicat,
atque cum præ magnitudine tormentorum vix semiuiuus esset, tum iussu Princi-
pis securi illum ferit carnifex. Deinde fratrem suam, quæ ante conspectum eius
procumbebat in terram, facie demissa, implorans misericordiam, arripit iuber à sa-
10 tellitibus omnibus, vestimentis exui, & turpissime nudam constitui. Ita diuissi-
me illa miserrima scæmina nuda omnium oculis exposita fuit. Deinde quidam
miles iubente Principe eam funi alligat, & conscenso equo, velocissimo cursu si-
ne vlla misericordia pertrahit illam in flumen, & aquis submergit ac perdit. Sic
iste magnus Dux tam astorgos & impius exitit in fratrem & fratrem.

Q U O A M O R E M V T V O S E
prosequi solent Moschovita.

HOec genus hominum, Moschovita, est adeo barbarum & perfidum, ut nihil
40 sinceri sit apud eos, nec se vnquam vero ac naturali amore prosequuntur, al-
ter alterum impudentissime & confidentissime, sic sunt perfritæ frontis, criminis
alicuius insimulare non veretur, siue palam, siue clam: aut aperte, aut per insidias
inuicem perniciem sibi machinantur: mutuisq; conuitiis laceessere se soliti sunt.
Familiare est apud eos, patrem filio insultare, & filium in patrem irruere, ac fra-
trem perfide deferre, sic ut nulla apud eos fides, & sanguinis reuerentia sit, etiam
in conspectu magni Ducis se proscindunt contumeliose. Itaque accidit semel an-
te Principem, anno 1570. quosdam duos fratres germanos & nobiles istius rei
luculentum documentum edidisse, horum vnus vocabatur Mikiera Obolinski,
qui malo genio præditus, familiæ gentisq; nomen patrum suum commutauerat:
50 idque audiente ipso Duce, excogitauerat aliud cognomen, nempe Powrozov-
ski, ac si diceret funigerum aut fusciferum, & patibulo dignum hominem. Alter
autem frater suæ nobilitatis haud immemor, gentileq; nomen retinens, cum fra-
trem alloqueretur, compellare cepit nomine gentili Obolinski, qui velut furens
& atroci iniuria à fratre affectus, magnum Ducem adit, & ad eum sic fratrem de-
fert. Princeps serenissime, peto abs te, ut ius mihi administres de fratre, qui infami

*Crudelis
pena ob no-
bilitatem de-
fensionem
adversum
degenerem.*

nomine me contaminavit. Vocor Powrozowski, & me contemptim appellavit Obolinski. Idcirco supplex te oro, ut meritis ille luat poenas. non enim leuem ab eo mihi factam iniuriam censeo. Tum magnus Dux evocat consiliarios, quasi de re maximi ponderis consultandum fuisset, inquiens: Necessesse est, ut vos hanc contentionem & gravem controuersiam inter istos duos fratres exortam adhibito summo iudicio, & magna cum æquitate diiudicetis. Frater itaque ille, qui ita turpiter abnegauerat suam nobilitatem, accessit ipsos consiliarios, ut rem totam enarraret, & sibi ius reddi postulet aduersus fratrem: atque cum iam venisset frater alter, qui merito suam nobilitatem intuebatur, en in caput illius inuolat iste perfidus, & obicit vrsu, qui eum vnguibus dilaniare incipit, crudeliterq; dilacerat. Et cum immanis iste frater videret quodammodo feram bestiam lassari, ense ferit alterum fratrem in pede, & statim magna vis sanguinis profluxit, quo ille inuenit os vrsi, qui cum primum lambendo cruorem humanum iterum degustauit: & sic animatus vrsus secundo apprehendit illum miserum nobilem, & horribiliter deformem reddidit. Quare iam iste impius frater, videns sibi pro iniuria scilicet esse satisfactum, voluit feram abstrahere & arcere, ne amplius sæuaret, neve fratrem mactaret: at vrsus ita æstuabat & ad mactandum accensus erat, ut nec ab illo, neque à multis aliis posset difficulter ab illo dilaniando abstrahi, tandem ex faucibus vrsi, & carnificina illa ereptus est ille nobilis.

*Nec hostes
ab hospite
sunt: Et
ingens in-
gratitudo
nisi exem-
plum.*

Simile quoddam facinus huic accidit, cum magnus Dux Nouogrodiam depopularetur, ferro, inquam, & igne omnia perderet, ut supra dictum est, ducti sunt capriui aliquot nobiles in Moschouiam urbem, inter etiam illos fuit quidam cum vxore & liberis, quem nobilis commendauit cuidam aulico regio amico suo. Ille cum detineretur captiuus diu ab isto aulico, semel conqueri cepit, idque grauissime de inaudita illa tyrannide, qua vrsus est magnus Dux in Nouogrodiensibus internecioni dandis: deque iniuriis, quibus ille & tota nobilitas affecta fuerat: & plane iugum istius tyranni esse intolerabile, hisce verbis: Deus qui solus iustus est, haud dubie suo tempore vindictam sumet de illo sanguine innocentum tam inhumaniter & crudeliter sparso, in ipsum Ducem & totam eius posteritatem: dignis pro meritis poenis ipsum castigabit. Deinde paucis post diebus, cum in animo suo volueret, se nimis temere ista effutuisse: & hunc nobilem, apud quem erat in captiuitate hæc delaturum ad Principem. Itaque fraudulenter excogitare cepit, nihil esse melius, quam si potius in hospitem suum hoc crimen transferret. Scribit supplicem libellum ad Principem, in quo indicabat magno Duci, hunc aulicum Principis hæc verba in dedecus ipsius protulisse: tradidit eundem libellum deferendum aulico, qui infestus erat omnium, quæ scripta fuerant. Magnus Dux quamprimum perlegit supplicem libellum, iubet ad se accersi illum Nouogrodiensem nobilem, qui erat captiuus apud hunc aulicum. Ille oblatus Principi, ferrea fronte præditus, statim confert crimen, quo erat reus in ipsum aulicum impudentissime, & ita se rem habere asserit, inquiens: Serenissime Domine & magne Dux, tu nos subditos & seruos fideles affligis, miris modis interfici, membratimque dissecari iubes: facultates & fortunas nostras nobis rapis, proditores nos appellas, rebelles & periuros, & alia horrenda nobis obiciuntur, & ob oculos ponuntur, quæ omnia immerito patimur, nec istorum rei sumus. At si scires, quo odio vel plusquam vatiniano, te prosequantur tui domestici, & quanta sit perfidia illorum, quibus plurimum fidis erga te, quos quotidie maximis accumulas beneficiis: profecto egregie eos exciperes, ex quorum numero est iste aulicus tuus, cuius carceri me tradidisti. Nam heri vespere, me præsentem & audientem, iactabundus hæc verba pronuntiabat: O vtinam Deus citissime innocentes vindicet à crudelitæte istius tyranni magni Ducis. nam ille diris tormentis suos afficit, mactat & trucidat infantes, eorum bona & opes sibi ascribit, contra omnem æquitatem. De quibus rebus & iniquitatibus Deus breui sumet supplicium, istum Principem & tyrannum conteret & euerter cum tota eius familia, nec patietur eius successorem regnare. Tum magnus Dux irumpit in iram, & sic inquit ad hunc miserum aulicum iniuste ab isto captiuo accusatum: ô perfide, percipisne ea, quæ iste

iste contra te profert: nec data illi potestate respondendi & diluendi falsam criminationem, variis quæstionum generibus torquetur: qui cum nihil fateretur, & confictum crimen diceret, iussit hominem membratim dissecari, & postea in profluentem iaci: sic ille nobilis, ignobilis plane & belluini ingenii falso detulerat ad Principem insontem, lingua sua mendaci accersuit necem innocenti, & ipse ex alterius interitu vitam & libertatem sibi comparauit.

M I S E R A B I L I S E T I N D I G N I S S I M A L A
niens, cum duorum Procerum Moschouitarum, tum etiam reliquorum Lithuanorum, ac Polonorum captiuorum, quibus paulo ante pepercerat Magnus Dux.

ANno Domini 1570. cum ex Moschouia internuncii Regis Poloniae, Proceres Poloni & Lithuani discessissent, die Eliæ Prophetae, qui dies festus apud Ruthenos est celeberrimus, & Magnus Dux accumberet mensæ, & ei apponeretur secunda fercula, velut quodam cæstro correptus, surgit, à mensa, & sic alloquitur sibi astantes satellites, sequimini me, quod faciunt ipsi, & mille quingenti catapultarii equites: ille vero Princeps perniciosissimo cursu pergit ad arcem, ibique omnes ordine se collocant ante Palatium Ducis, tum etiam in hac arce cum habitaret vir summus, & ex proceribus non postremus, Petrus Serebrinus, & rei bellicæ peritissimus, iubet Magnus Dux ipsius domum more hostili impeti & inuadi ab istis militibus, ipsum autem capite diminui & truncari: dicto Principis parentes irruunt in domum illam, statim capiunt & miserum illum Serebrinum extrahunt ex ædibus, ac offerunt Magno Duci, qui sine alia inquisitione, ne facta vilius facinoris admissi ab eo mentione, confestim ille satellitem præfectus Sevvator, arrepta securi caput illi amputat. Ad extremum cum Magnus Dux, quicquid illi visum fuerat, rapuit & ex fortunis istius Petri Serebrini, reliquum permisit prædæ militum: & ne quid superesset bonorum illius, iussit reliquias flammis & igne perdi. Vbi istud perpetrasset, conuertit se ad alium locum arcis. (est autem hæc arx amplissima & valde spaciola: vbi complures Magnates & Nobiles habent ædes suas) & iubet magnus Dux cuidam nomine Bulato Magistro equitum, ut cum non parua manu militum ædes adeat clarissimi & magni nominis viri Miessoiedi. Huic magno viro Princeps vix ante annum rapuerat uxorem elegantis formæ fœminam & ancillam, qua turpissime abusus, & illas vbi violasset, fecerat suspendi ac strangulari in superiori limine ianuarum ædium istius viri: ut supra diximus. Iste præfectus equitum, aggreditur illas ædes, & expugnat facillime, hunc Miessoiedi in medium forum trahunt: & ipse præfectus caput illi acinace obrut: Qui cum iam commisisset istud sceleratum homicidium, ense & manibus cruore madentibus procedit ad magnū Ducem, & velut re maximæ momenti præclare gesta, ait: Serenissime Domine & magne Dux, iam summo eum honore perfecit quod tu mihi in mandatis dederas. Ibi Magnus Dux pro suo more, vociferari cepit suū Hoyda, Hoyda, cuius clamorem tota turba sequuta est, eadem felici acclamatione videntes. Ex arce deinde magnus Dux deflexit ad carceres, vbi erant multi captiui Poloni & Lithuani: suis satellitibus armatis comitatus. Vbi quidam mercator ciuis Moschouiticus, quid ageretur ignarus, vbi eminens conspicit magnū Ducē cum tanto satellitio, retrogreditur præ metu tyranni, quē statim apprehendi iubet & frustulatim dissecari, inquiēs, ne vnquā fugias ante conspectū tui supremi Domini. Atque cum propius ad carcerē veniret, ipse Commentariensis, qui ibat petendum panē pro captiuis, aspiciendo Principem aduentare, præ timore etiā reuersus est, & eundem magnus Dux captū, minutim secari iubet, dicens: alia vice non timebis. Itaque cum iam appropinquaret portas primi carceris, dicit custodi, ut citissime fores aperiat, qui metu correptus & tremebundis manibus vix aperuit: aperto carcere indicit primo educendos nobiles captiuos Polonos & Lithuanos, quorum primus fuit Petrus Biekovyski Eques Polonus strenuus miles, illius præfectus trans-

*Dies festus
Dux Moschouia
sancti
sancti*

*Petrus Serebrinus
inque perit*

*Eadem fars
est viri illius
Miessoiedi*

*Obuius magnus
Dux*

*Bellum
crudelissimum
in capite*

*Magnus
miles Bie-
kovski in
Tyrannum
Moschum.*

*Litas Plu-
tons Mo-
schum, truci-
dando ca-
pitum in o-
mnib. car-
ceribus po-
nit.*

*Moschum
iungebat
sua corpo-
ra mortui,
sic Moschum
facit.*

*Bombarda-
rii Germa-
ni, facinus
miserorum
diaplenum.*

fodit Magnus Dux lancea, at tam generosi fuit animi ille Biekovvski, ut lanceam artipuerit manibus, & intorquere voluerit in ipsum Magnum Ducem, ut hoc pacto perpetuam nominis famam sibi conciliaret, quod tam infensum generi humano tyrannum sustulisset. At Magnus Dux hoc animaduerso, cepit exclamare in filium: Iyvan Iyvan, id est, Ioannes fili fer opem, qui celeriter accurrit, & iterum illum Biekovvski hasta transfodit, & sic mortuus in terram cecidit. Secundo productus ad lanienam alter nobilis Polonus Albertus Bugaski, hunc etiam ipse Dux sarissa sua transverberavit. Tertius fuit Besus, nobilis, & magnæ familie, gente Silchius, qui eodem mortis genere perit. Quare cum istos strenuos viros & nobiles Polonos manibus suis interfecisset, cepit suo acclamationis genere uti, velut magnam victoriam adeptus fuisset: Hoyda, Hoyda: quem ita ovantem omnes clamantes & usurpantes hanc vocem persequuti sunt. Tum sic affatur suos satellites: Maestate mihi iuvenes, irruite in carcerem, & obuios quosque captivos sine discrimine & vlla misericordia membratim dissecate omnes. Isti dicto parentes, in primo carcere quinquaginta occidunt viatos: Postea accedit secundos carceres, & similiter manibus suis occidit tres Nobiles, quorum vnus erat Ruthenus, ætatis maturæ, Polocensis Iacobus Molski, alter erat gener illius, eques Polonus Iacobus Molski, sic & tertium similiter Nobilem Polonum, quibus omnibus ita trucidatis erumpit in suam vocem latitæ solitam, & omnes ei acciunt ac respondent: & statim reliquos iubet à suis satellitibus dissecari, quod factum est, erant autem quinquaginta quinque, exceptis multis infantibus, qui vix nati erant dies septem. Tertio cum accessisset carceres, ibi & manibus suis edidit crudelitatis suæ exempla, tres mactando Nobiles Polonos, alios fere quinquaginta quinque, cum securibus & ensibus satellites membratim trucidarunt. Sic perpetrata hac immani strage & inaudita tyrannide, sic sparsa dissectaque illa corpora iacere permisit supra terram, quæ iam epota & imbuta erat, & mollissima reddita ex effusione sanguinis illius humani. Quamobrem rediit triumphans & ouans in palatium, & totum illum diem in hymnis & tripudiis, & omni sonitu instrumentorum musicorum consumpsit: non aliter ac si magnam victoriam de hostibus adeptus fuisset: Sub vesperum præcepit frustula membrorum istorum occisorum colligi, & extra urbem poni: qui in tres cumulos sunt collocati, & asperum arena & terra: sic mandati sunt sepulturæ. Erat inter cadauerum frusta mulier nobilis vxor illius Molski, quæ cum fuisset grauitè sauciata, nondum mortua, hæc orabat pollinctores qui fossam faciebant, ut eam dimitterent libere & parcerent ipsi: at illi nulla moti misericordia sepelierunt eam viuam cum illis foetidis cadaueribus.

Duo Nobiles captiui ex ista immani laniena remanserant, quos tamen postridie iste tyrannus capere plecti iussit, & extra urbem proijci, vixque aliquid terræ illis iniectum. Vbierant illa cadauera tot Nobilium & strenuorum virorum, vix arena superiecta fuerat, id quod haud dubie ex composito fieri iusserat Magnus Dux ille, ut essent alitibus, & feris præda. Tertio deinde die, quidam Germanus tormentorum bellicorum præfectus, misertus hanc projectionem cadauerum, quibusdam tres taleros dedit, ut fossa profunda facta, vel maxime terræ tumulo iniecto, hæc cadauerum reliquias sepelirent & tumularent.

*DE TRUICI CARNIFICINA, QUAM EX-
ercuit magnus Dux, in clarissimos quosque suos Consilia-
rios, & optimates.*

*Theatrum
ludicrum
& miserabile
erectum
à magno
Duce dñi
S. Iacobi.*

De sancti Iacobi in Iulio anno 1570. in ipsa urbe Moschouia, Magnus Dux iussit affligi octodecim palos grandes, & supra illos totidem trabes in transuersum apponi in formam furcatum. Ciues cum primum animaduertunt tale theatrum parari & instrui, ingenti metu correpti se in fugam proripiunt, etiam mercibus & tabernis meritoriis relictis, prædæque expositis: nemo sane præ metu in forum prodire audebat. Nam isti rumores in vulgus sparsi fuerant, ipsum magnum Ducem in-

cem instituisse omnes ciues vrbis Moschouiz extremo afficere supplicio, cruciq;
 complures affixos iri. Satellites ad maiorem terrorem incutiendum, in medium
 forum adferebant varia genera tormentorum & quæstionum ad homines tor-
 quendos, quæ admovebant istis trabibus. Deinde excitato luculento igne, vas in-
 gens aheneum apponebant aqua plenum, vt bulliret & ferueret per multas horas.
 Quibus rebus ita comparatis venit Magnus ille Tyrannus, stipatus ampla & co-
 piofa suorum satellitum caterva: & ita instructus, quasi vellet in aciem & pugnam
 exire: sequebantur eum velut à triariis mille & quingenti catapultarii. Duxq; ipse
 se collocavit penes ahenum, exercitus vero militum in circuli & coronæ formam
 dispositus. Tum adducti sunt in proscenium trecenti nobiles Moschouiz, anti-
 quissimarum & nobilissimarum familiarum homines, qui paulo ante præ nimio
 quæstionum cruciatu ita mutilati & pessime tractati fuerant, vt vix semivivi viderentur,
 vixq; pedibus stare poterant, sed à militibus trudebantur turmatim, vt pec-
 cudes, ante Principis conspectum.

Is cum perspiceret omnes præ pauore & ingenti timore sese abdidisse in la-
 tebras & domos suas, ipse tunc obequitare cœpit per omnes vrbis plateas, clara
 voce euocabat ciues, inquit: venite absq; vlllo metu, securi estote, prodite spe-
 ctatum, nihil grauius in vos constituam, hoc vobis polliceor, quamuis is meus fu-
 isset paulo ante animus, vos omnes funditus delere & perdere, sed iam mihi hæc

*Mulier ani-
 ma in Du-
 ce & mala
 mens.*

mens mutata est, tuto egredi potestis & in forum venire intuitum quid agatur.

Tum miserrimus ille populus egressus turmatim & confertim, forum repleuit,
 imo erat tanta multitudo spectatorum, vt multi ascenderint domorum tecta, quo
 quis istius tragœdiæ futurus esset exitus, viderent. Atque postea affatur sic illam
 promiscuam hominum multitudinem: An num, ô subditi, iustissime ago, quod
 ita pœnas luant perfidi & scelerati proditores mei? tum populus statim vno
 ore acclamare cœpit: Viuat diu felix, & incolomis Princeps & Rex noster:
 at improbi & flagitiosi suis meritis dent dignas pœnas. Deinde Magnus Dux
 iubet produci centum & octuaginta ex illo damnatorum numero: postea sic
 alloquitur Nobiles, qui ad illud spectaculum venerant. En vobis istos libera-

*Miser popu-
 lum præ-
 timore ap-
 plaudis Qui-
 es. Præter spe-
 ciales libe-
 rati.*

liter dono, doque eis vitam, accipite illos, liberos à noxa dimitto, eisq; pro mea

clementia, gratia ac fauore ignosco, hoc pacto isti libere dimissi, & ex præsent
 morte diuino beneficio erepti. Tandem prodit Magni Ducis primas Secreta-
 rius, qui damnatorum album & catalogum habebat: & tum iubet educi quen-
 dam Moschouitam antiquissimo genere cretum, præcipuus inter eos, qui ab in-
 timis consiliis Ducis sunt, erat: appellabatur Ioannes Michaelovvic Wisko-
 vati. Ibi ille Secretarius Principis, longa serie referre incipit crimina, quibus
 falso iste vir præstantissimus accusatus fuerat hæc verbis: Ioannes Michaelovvic
 Wiskovaty, Cancellarius Magni Ducis, perfidissime & impie se gessit in Prin-
 cipem. Imprimis scripsit Regi Poloniæ se ei velle tradere ciuitatem & arcem

*Falsa accu-
 sationes in
 Cancellariu
 Principis.*

munitam sui supremi Domini, quæ est in magna Nouogrodia: & hæc est pri-
 ma in te accusatio: at tum scutica illum in caput percussit, addendo hæc verba:
 Perfidus es & ingratus, quod vltus sis hac improbitate aduersus tuum supremum
 Dominum. Altera perfidia est ista, quod literas dederis ad Imperatorem Turca-
 rum, vt cum exercitu potentissimo veniat occupatum & debellatum Regna Scy-
 thica, Casanense, & Altraense, vt erat illi in votis: quo dicto, similiter flagello cæsus
 est in caput, subiecitque, & secundo tuum Principem fraude doloq; prodere vo-
 luisti. Tertium facinus quod admisisti est, quod ad Scytharum Cæsarem literas
 dedisti: quibus ipsum hortatus es, vt cum suo copiosissimo exercitu irrumperet
 in Moschouiam, eamque deuastaret & depopularetur, atque occuparet, vnde fa-
 ctum est, vt ingens damnum & irreparabile dederint Tartari in Moschouia: tam
 ipsius Ducis arces igne perdendo, quam etiam longe lateque miserum populum
 ferro interficiendo, & victos multos catenis in durissimam seruitutem, in nu-
 merabilem inquam vtriusque sexus turbam abigendo: quorum cum sis author
 tantorum malorum, merito vltimo es afficiendus supplicio, atque vt antea fece-
 rat, flagro asperrime cum cæcidit Regis Secretarius. Tum miser Cancellarius

*Gravi A-
pologia Cā-
cellarij ad
cōfictas cri-
minationes.*

istis falsis criminationibus insimulatus, & cum se innocentem esse sciret, sic re-
spondit. Testor Deum Opt. Max. qui solus est scrutator cordium & renum, in cu-
ius conspectu profiteor me esse peccatorem, sed confido eum pro sua Divina cle-
mentia, propter sanguinem effusum charissimi sui filii, mei misertum iri. Testor,
inquam, Deum, me semper fidum & diligentem fuisse in munere publico mihi
commisso à Magno Duce, ut fas est: ideo à falsis istis accensatoribus prouoco ad
Tribunal Dei, quod iniuste sum accusatus & traductus apud Principem, atque
hæc impostura detegatur in extremo die iudicii. Princeps cum stabis ad conspe-
ctum Diuinæ maiestatis mea innocentia apparebit: nunc vero apud te nulla ratio
& æquitas locum habet, nec me à criminibus falso mihi impositis licet purgare.¹⁰
Adeo est tua auaricia inexplebilis & pertinacia vlciscēdiq; libido, ut sitias sangui-
nem meum: ebibe igitur illum pro lubito, & iam satisfacias tuæ improbitati, ut con-
stituiisti: nunc quidem tua figmenta & importuna commenta, videntur habere
speciem veri: quia omnia per vim agis. Itaq; Satellites excipiunt, en videmus te ef-
se reum, cum tam dura oratione insurgis in Principem, turpiter lapsus es, & tuos
sermones optime expendimus. At ille Cancellarius ait: Vos o infelices homines
cum magno Duce, estis prædones & omnis improbitatis illius administræ: effun-
ditis immerito cruorem innocentem: tyrannice omnia agitis, per fas & nefas rui-
tis in cædes mortalium. Hæc omnia quæ mihi obiiciuntur, falsissima sunt, nihil
vobis facilius, quam tollere è medio infontem: At Deus aliquando, & veniet ho-
ra, quæ non speratur, cum vos puniet & pro meritis in vos graviter animaduertet:
quæ cum tam libere protulisset, conspuat in faciem illorum. Quare Magnus Dux
iuber carnificibus hominem rapere: quem statim raptum, exuunt & ligant ad fur-
cas illas sic dispositas: & suspendunt prono capite & ore in terram. Præfectus sa-
tellitum sic affatur ipsum Magnum Ducem: quo genere supplicij istum affici iu-
bes? Tū respondet, vos omnes aulici mei suo ordine istum excarnificare debetis
& dilaniare: Quare accingit se operi iste Præfectus Molurvy dictus: & ex equo
descēdens, accepto cultro auriculam dextram illi abscidit, alter aulicus sinistram
excidit, tertius labra amputat, & sic ordine oēs illum mēbris mutilarunt, ut omnes
se tam nefando homicidio contaminarent, & cæde istius innocentis essent rei.¹⁹
Ad extremum quidam secretarius Principis, ne quid deesset ad cumulum crude-
litis, conscidit illi pudenda, & tū statim exalauit animā miser Cancellarius. Qua-
re Magnus Dux vidēs ob abscissum mēbrum genitale, statim obiisse Cancellariū,
indignissime tulit, atq; dira imprecatus huic secretario, sic in eum inuectus est. O
scelerate, expectes paululum, istud totum est tibi exedendum, quod iste excedere
debeuit. Nam penitus credebat, quod commiseratione motus, cruentas manus ita
illi intulisset, ut cito è viuis discederet: Constituerat sane istum secretarium morte
truculenta punire, sed Deus anteuertit tyrannidem Principis, quia paulo post ille
infectus, mortuus est. Satellites deinde demortui Iohannis Viskonari corpus de-
ponunt ex fureis, & sic feruire incipiunt in illud cadauer, frustulatim illud concin-
dendo, prius tamen abscisso illi capite. Iste est exitus istius præstantissimi ingenio
& virtutibus multis, excellentissimi viri Cancellarii Magni Ducis, cui parem nun-
quam habuit imperium Moschouiticum.

*Crudele
supplicium
quo affectus
indigne Cā-
cellarium.*

*Thesauri-
um Magni
Ducis eadē
bonitate cō-
scientia fre-
tus, quæ Cā-
cellarium
rapitur ad
necem.*

Iussit secundo loco produci in Theatrum, suum Thesaurarium, cui nomen
erat Michael Funichovv, vir magni nominis & ingenii acerrimi, socius fidusque
amicus illius Cancellarii. Iste nō longis verborū ambagibus vsus est in sua defen-
sione, sed breuiter sic loquitur: Appello ad Deum qui omnium rerū est conscius,
& cuius oculus omnia intuetur, quia nūquam quicquam in te Dominum meum
cōmisi, semper bona fide & sine fraude in administratione mei muneris me ges-
si: & cum accuser abs te, impie & inique iam tibi dicam scribo, & anima tua in al-
tero seculo se sistat coram Diuina Maiestate, ut mihi satisfaciat. Hæc verba ubi
protulisset, iubet Magnus Dux arripere miserum, & exui, atq; fureis alligari eo mo-
do quo & Cancellarius. Tum postea ille Maluta præfectus satellitum, haurit ex
vase æneo, ubi erat aqua feruidissima, & deinde alter equorum magister, accepit
vas plenū aqua frigidissima, iste primo illa aqua caput abluere cœpit, postea cali-
dam &

dam & feruidissimam aquâ infundebat, sic ille infortunatus vim feruoris & ardoris illius aquæ sentiens, ob atrocem feruorem, vociferabatur mirifice: at ille minister Tyrannidis Maluta magis ac magis infundebat illam calidissimam aquam, ita ut tandem pellis capitis contraheretur in modum serpentis, cum se in spiras contorqueret: ita hoc crudelissimo supplicii genere confectus, expirauit. Tercio iubet adduci in medium suum Cocum, ille cocus infinitis falsis testimoniis reus erat peractus, eoque genere supplicii est affectus, quo & Ioannes Wiskovaty, nempe membratim est dissectus, amputatis illi pudendis. Deinde iussit adduci quendam Georgium Czapkinu cum vxore & liberis, qui inter amanuenses & secretarios non postremum locum tenuit, cumque ex equo descenderet Magnus Dux, Basilus Themkin iussu Principis caput illi abscidit, sic & vxori ac liberis: iste Themkin erat proscriptus ex Lithuania, ob necem Palatini Plocentis, & in Moschouiam aufugerat, tanquam ad asylum, primumque locum ac præcipuum inter aulicos Principis tenebat.

Deinde productus est alter secretarius, cui nomē Iohannes Bulhakovy, qui fuit vna cum vxore, & liberis etiam capite truncatus à Palatino Chirnouiensi, is vocabatur Pietrouicius.

Tunc iubet educi & secretarium suum Basilium Stepanovy, quem & indita causa aulicus è vestigio capitali pœna afficit mandato Principis.

Ad extremum, ut ad hoc tragicum ac crudele spectaculum nihil prætermitteret, præcipit Magnus Dux ducentos Nobiles captiuos extrahi in arenam, quos nominatim iubens sisti ante se, damnat morti, & singuli aulici ordine eos capite truncant, qua eade confecta, prodeunt in conspectum Principis manibus & gladiis cruentatis cum hac voce lætitiæ Hoyda, Hoyda: Sic se turpillime aulici Magni Ducis sanguine innoxio contaminarunt. Tum eodem tempore mandat Magnus Dux è vinculis venerandum quendam senem adduci: quem statim in equo ille arrepta hasta transfixit: & quamuis sic transfossus miser senex obierit: ut impleret suam crudelitatem illum plusquam sedecim vulneribus fauciat.

Hæc crudelitatis & tyrannidis horrenda facinora perpetravit intra horas quatuor. Illa cadauera nuda ita iacebant in terra, quorum non paruus erat numerus: & cum lustraret illa cadauera quidam ex Principis satellitibus, caputque Michaelis Thesaurarii intueretur, exerto euse caput in duas dissecuit partes, hisce verbis additis recorderis quid mecum egeris. Sub vesperum cadauera illa sunt in vnum cumulum collecta, & extra vrbs portâ elata, ibique ingenti fossa facta, infecta & terra obruta. Sic crudelissime tot cædibus perpetratis iam in palatiū Princeps rediens, defleat ad ædes Michaelis Thesaurarii, vbi inuenit vxorem illius, elegantiforma præditam, & vere honestam, valde luctu & dolore magno plenam atque suspirantem, ob mariti necem, Ducis Ophauati Wiazinski soror erat, de quo supra mentionem fecimus. Magnus Dux spirans suam immanitatem, apprehendi iubet, & extendi funem asperrimum, qui ab vna parte muri ad alteram extendebatur, & cum natibus nudis assidere huic funi, qui plurimum carnē & cutem excoriabat, utque detegeret mariti thesauros, ab vna parte usque ad alteram extraheretur cum summo cruciatu. Filia eius, quæ erat quindecim annorum, hoc crudele genus tormenti videns, non potuit se continere, quin eiulatu testaretur dolorē suum. Dux iubet illam rapi in medium, at filius Ducis maior natu, commiseratione motus accurrit, & vestem eius tenens sic affatur patrem: Pater charissime, dona me hac puella, ego carceribus illam occludam: tum pater, accipe tu quidem, sed postea matri illam reddas. Denique cum istis magnis cruciatibus & tanto dedecore honestam illam matronam affecisset, & filiam eius in monasterium relegauit: vbi illa ob magnitudinem vulnerum & cruciatuum que passa fuerat dum tra-

hereur per funem, nō diu superstes exiit. Filium etiam istius Thesaurarii in vincula coniecit, & omnes fortunas eius cuiuscunque essent generis, ei accepit: sicque distribuit ut meliorem partem sibi vindicaret & attribuerit, quod erat vilius prædæ suorum militum exposuerit.

Eodē die venit in ædes Iohannis Wiskovaty summi olim eius Consiliarii,

*Genus sup-
plicii in-
auditi.*

*Coco suo
ne, a parent
Magnus
Dux.*

*Georgius
Czapkinus
cum vxore
& liberis
occiditur.*

*Sic & Iohā-
nes Bulha-
kovy.*

*Idem factū
Basilii Ste-
panovy.*

*Crudeis
mos discen-
torum a Na-
biim.*

*Impudent
& crudelis
facinus in
vxorem
Thesaurari-
i.*

*In Caeteris
& liberis
occidit
suorum pro-
cerum te-
nit: & bona
omnia dis-
trixit.*

*Denegata
sepultura
inhumani-
ter.*

qui antea truculente mactatus fuerat, uxorem in quoddam cœnobium deportari iubet: filium autem eius damnat perpetuis carceribus, & relegat in arcem munitissimam: quæ Bialezieioto dicitur, ac si dicas lacum album: acceptis omnibus eius bonis. Postquam sic tam horribilem & truculentissimam edidisset crudelitatem, exactis tribus diebus, iubet produci in forum ex carceribus aliquot egregios Nobiles, qui statim capite truncati sunt, ab ipso Maluta præfecto satellitum: & ita diu iacuerunt humi, quos ipse aliquot vulneribus, ut suam faciat tyrannidem, feriebat, utens securi. Cadavera illorum ita nuda in medio foro iacebant, ubi venales prostant merces, septem dierum spacio: ubi tandem a canibus deuorari, ossa vero hinc inde asportata ab iisdem canibus. Postridie iubet octuaginta fœminas generosas istorum Nobilium, qui ita immaniter trucidati fuerant, ad flumen deduci, ibique aquis submergi: ille autem innocentes frustra ciulari & lamentari. Satellites enim, crudele hominum genus, ipsas in aquas iniiciebant & perdebant.

*Moschouita
fame per-
ti, famem
incorpora
munda.*

Anno Domini 1569. missi sunt centum & quinquaginta coloni, ad ædificandam arcem, quæ vulgo Orlo dicitur, & cum cibo destituerentur, quia tum in illis locis ingens fames grassabatur: coacti sunt miseri, ob annonæ penuriam, ex suis nouem mactare, & illorum carnibus vesci, & sic diram compescere famem.

*Ob vitulum
mactatum
Moschouita
combusti.*

Eodem anno cum ipse Dux esset in arce Woloehda, quam extrui & muniri iubebat, ipsi artifices nimis dura fame prelli, emerunt vitulum, & cum mactarunt, famem hoc pacto expleuerunt. Quam rem ubi audiisset Magnus Dux iussit omnes comprehendi & flammis tradi: cum tamen ipsa necessitas, durum telum, eos excusare potuisset. Superstitio enim hæc à multis seculis recepta inter Ruthenos & Moschouitas, ut sit grande nefas, mortemque piandum, qui vitulum mactarit, & eo vesci ausus fuerit. Inter Moschouitas centum & quinquaginta egregii viri, petiit tyrannidem Magni Ducis, & ferociam satellitum: constituerant se recipere ad Regem Poloniæ. Quam rem ubi accepisset Magnus Dux, iussit omnes in quandam profundam lacunam valde cœnosam iniici, & ibi in modum pontis subterni: quos tam diu calcari fecit, donec profundissime in luto perirent ac submergerentur, & plane luto æquarentur.

*Moschouita
luta pontis
dispositi.*

*Secretarius
ob piscem
submersus.*

Eadem die venit colonus ad Secretarium Magni Ducis, ei offerens lucium piscem lepidissimum. Quidam Monachus istud animaduverterat, qui simultates alebat cum isto Secretario, idcirco statim accedit Principem, & hisce verbis illum alloquitur. Secretarius tuus, o Princeps, nunquam minutionibus vescitur piscibus, sed maioribus: quos piscatur in tuis lacubus, & solet lautissima suis congeronibus celebrare conuiuia. Itaque Magnus Dux iubet ipsum Secretarium ad se euocari, & nulla data facultate se defendendi, sic eum damnat: iubet manibus pedibusque vinciri, & in lacum profundissimum conici: hisce verbis utens. O nebulo, qui tot pisces minores & maiores solebas tibi piscari, abi nunc, & quibuscunque volueris, vescitor.

QVO PACTO MAGNVS DVX SVOS EX- ercet, & instituit in ratione pugna, aduersus inimicos.

*Crudelis ad
pugnam in-
stantia.*

Cum Lithuani ex improviso cepissent arcem munitissimam, vulgo dictam Borsko: ceperat ibi Palatinum & uxorem eius, quos captiuos ad Regem Poloniæ miserant. At magnus Dux paulo post eum redemerat, dato in eius locum magno viro Nobile Polono, qui cum redisset in Moschouiam cum aliis duobus Nobilibus Moschouitis, tum iussu Principis arrepti sunt ad supplicium: nimirum tria ligna sunt affixa in medio foro, ubi funibus per mediam corporis partem appensi, ipse cum filio sagittis eos ciacularatur, & transfigebat, inquiens. O strenui defensores, sic oportet vos me & meas arces defendere: postea ad exemplum Principis, & turba illa satellitum sic sagittis frequentissimis illos impetierunt, ut iam præ multitudine sagittarum, non viderentur eorum corpora.

Q U O P R A E M I O E T M E R C E D E A M P L A

soleat Magnus Dux suos adulatōres afficere.

Illustres ac clari viri; Ozyphas Scerbāty, & Georgius Boratinski, qui munere Palatinatus fungebantur: cum missi fuissent ad defendendam & tuendam arcem Sufa: intercepti sunt ab illo bellicoso Lithuanicarum copiarum imperatore à Duce Romano & ab eius exercitu, in quo conflictu magna strages Moschorum est edita, & inter alios illi præcipui viri duo capti, qui postea per permutationē captiuorum redempti sunt. Qui cum primum venerunt in Moschouiam, hilari frōte à Magno Duce excepti, & ad eius mensam inuitati. Tandem absoluto prandio, muneribus lautis & pretiosis eos afficit: nimirum unicuique illorum dedit vestem ex holoserico suffultam Zebelinis pellibus raris & elegantissimis, dedit & singulis preciosos pileos albos. Atque inter alia, quæ cum illis conferebat, sciscitatus est ab eis quid ageretur in Polonia & Lithuania. Tum Oziphās ille retulit ea omnia quæ viderat ac intellexerat candide & bona fide. At Georgius Boratinski rogatus, contra protulit ea quæ putabat grata fore Magno Duci, ipsi palpum faciendo & adulando: quæ plane absōna erāt à rei veritate, & absurda. Ac inter alia sic ausus proloqui: Inelyte & inuistissime Moschorum Cæsar, sic tibi persuadeas, cum Rex Poloniæ audit, tuos milites iam adesse in finibus, & ibi graillari, maximo metu perculsus, quærit latebras, & loca abdita. Magnus Dux statim fucum sibi fieri intellexit, & subiunxit: Rex Poloniæ igitur metimet? At ille, procul dubio: clarissime & serenissime Dux, ita serēs habet, & si copiosus exercitus intrinsecus in Lithuaniam, ille non est tam animosus, ut velit tecum in aciem descendere: u fugiet procul in aliquam munitissimam arcem, neque etiam viribus par, aut arcibus munitis est tecum conferendus. Denique nunquam tui exercitus impetum & vires sustinere poterit: succumbet protinus & terga dabit. Quæ conficta verba, cum in ipſius gratiam ac fauorem excogitatam & comparatam orationem esse vidisset: detestatus adulatorium & leue hominis ingenium, cœpit nutare caput, inquiens: O Rex infelix, o Rex miserrime, tui plane misereor, qui ita metimes: adeoque sum tibi terrōri, ut ad mei mentionem, cogites de fuga, ubi in Lithuaniam venero. Hac oratione finita, tam contumeliosa oratione sic istum Boratinski est alloquutus: O perfide & scelerate homo, iam tua perfidia & mendacia mihi optime sunt perspecta. Quocirca baculo quo uti solet, ferit illi caput, & cædit tergum, ac denique totum corpus, nulla ratione habita illius præciosæ vestis, qua eum induerat: At miser Boratinski hinc inde se vertebat: hacque oratione utebatur. O Princeps Serenissime, Deus te diu sospitem seruet, quodque ab te verberor gratum est mihi, & sic me plane hominem obscurum & ignobilem castigare dignaris: nunquam ego potuissem eripi ex captiuitate, nisi tua ope: sed quam primum liberatus sum ex vinculis Lithuanicis, citissime me ad te contuli. Verū Magnus Dux non desinebat hominem crudelius tractare: sæpius repetens hæc verba, o perfide & scelerate te esse turpissimū & mendacem adulatorē noui. Quare sic est ab eo tam diu verberatus, donec suum baculum Princeps confregerit in minutissimas partes.

Q U A L I S S I T R E L I G I O E T P I E T A S

Magni Ducis Moschouia.

Quando Magnus Dux in suum palatium Alexandrovva, olim antequam pulcherrime extrueretur, Slobodam dictum, venire solet animi recreandi gratia, tum ibi quandam nouam religionem simulare solet & effingere. Primum se nouo quodam Monachi nigri vestitu induit, cuius etiam imitatores sunt omnes eius aulici, simul eodem vestitu iam parato vtentes. Satellites vero illius armati adfunt, qui ad omnia officia prompti paratique sunt. Ille autem Magnus Dux ita vestitus cum suis aulicis ingreditur sanum, ad preces matutinas, & alias ceremonias peragendas, quibus vtuntur Rutheni. Sunt autem succincti loto, cui adiunctus cultellus, manibus tenentes lucernam, in qua est accensa candela: quod si ali-

Tyrannus etiam ali- quando Scitatoris oratio gratia.

Eidem conficta & mendax oratio adosa.

Iustum præmium adulatoris.

Inepta religio vel potius superstitio Magni Ducis.

*Religionem
suam san-
guine inna-
tūm sum-
mificat.*

*Quale fu-
turum sit
imperium
filii Magni
Duci, qui a
parente non
degenerat.*

*Praemium
legatus red-
ditum.*

quis aulicorum refugerit uti hoc vestitu & ceremonia, gravissime caeditur virgis à satellitibus Principis. Hosce omnes vocat Princeps fratres, & se eodem nomine appellari iubet, hæc est sancta aulicorum Moschovitarum fraternitas. At cum iā est teinpus prandii, porrigitur eibus, Magno Duci primum, quem habet in sua cistella, tanquā primario fratri, & sic deinceps reliqui fratres ex suis cistellis accipiunt suum cibum: Quod ad potum, singulis datur ad certam mensuram. Tandem absoluto prandio, omnes cum suis cultellis & cistellis se recipiunt in suas cellulas.

Nam hoc palatium est edificatum plane in formam Monasterii. Quare cum secundum suum ritum absolvit Magnus Dux suas preces & horas Canonicas: tanquā maior nati frater egreditur ex illo Cornubio, ac iubet aliquot captivos, iam morti destinatos produci ex catceribus, ibi omnes variis mortis generibus afficiuntur: alii ad palum & rotam alligantur, alii securi percutiuntur, alii suspenduntur: alii miserrime cruciantur, & frustulatum dissecantur: deniq; multi aquis obruuntur. Ita quādiū ibi degit, singulis diebus decem aut viginti infantes ab eo suppliciiis gravissimis tolluntur ē medio: ita ut præ fœtore cadaverum illac nemo incedere possit. En fructus religionis Magni Principis Moschorum: sic suam religionem sanctificat. Et quia patrem sequitur sua proles, ille Magnus Dux filium habet sibi suisq; truculentissimis moribus per similem. Nam ille voluptatis gratia solet per illa mortua corpora obambulare, illa calcando, & baculo suo capita illorum confringit, vel in illorum cerebra aciem baculi ferrati infigit, inquit: vos ō scelerati insurrexeratis in vestrum Imperatorem ac Principem, & me etiam.

Quotiescunque Magnus Dux ad illud palatium Alexandrovva, aliquem ex suis inuitat Consiliariis, nemo est illorum qui non credat se ad præsentem mortem accessi, nec unquam inde domum incolumem reuersurum, idcirco discessurus, primum domi suæ disponit, ac uxori & liberis valedicit, & amicis sua committit: ac ita est, ni enim Deus ipse, vel mirabilis fortunæ casus illum hominē conseruaret, de illo actum est. Quod si impune & libere sitos à se amandat: tamē postea non euadunt manus Principis, vel quidpiam deterius eos manet. Sicut sane accidit cuidam viro raræ sane virtutis, Theodoro illi nomen fuit. Ille non ita pridem functus erat legatione apud Regem Poloniæ, & ubi rediisset à legatione, inuitatus est ad Principē vna cū suis Nobilibus, ad Alexandrovā arcem. Qui licet inuitus, tamē se sistit ad diē dictam vna cū suis. Sane lautissime & oppipare ille Theodorus & omnes eius excepti sunt ac donati ab ipso Principe, multis preciosis vestibus, subductis pellibus Zibellinis. At via qua illi fuit transeundum, satellites per insidias erant collocati. Cum autem essent securi & nihil sibi metuerent, en irruunt in eos satellites Principis, & illos spoliant Nobiles, & potissimum ipsum legatum: eosque sic nudos relinquunt, ut ex vtero matrum exierunt. Atque eo tempore maxima erat vis hyemis, quod ad augendam calamitatis eorum gravitatem pertinebat, exuti spoliatiq; sunt currubus & equis. Itaque sic misere & crudeliter tractati, coacti sunt pedes ire vsque ad urbem Moschouiam. Vnde factum est, ut alii propter vehementiam frigoris intensissimi auriculas amiserint, alii digitos manuum, & articulos pedum, & nasum. Plurimi qui frigus ita horridum ferre nō poterāt, interierunt in ipsa via. Ipse orator Theodorus forte fortuna à quodam rustico nactus est vestem pellium caprinarum, qui hac usus, arcuit à se vim frigoris, ut potuit. Ita iste legatus cum suis splendide exceptus à Magno Duce, & honorifice donatus, postea crudeliter illusus, rediit in urbem Moschouiam. Pulcherri-
mum scilicet exemplum istius Neronis, & eius humanitatis, qua erga de se bene meritos uti solitus est.

DE MOSCOVIA MATHIAE A MICHOVIA.

Moscouia est regio lōgissima, latissimaq;: nam à Smolensko vsq; ad Moscovā ciuitatē sunt centum milliaria, à Moscovā ad Volochda cētum milliaria. Et Volochda est prouincia, & fluuius per ipsam labens eodē nomine vocatur, à Volochda ad Vsezuga centum milliaria, ab Vsezuga ad Viarka centum milliaria: & ista quadringenta milliaria sunt de regione Moscouiæ, & sermo per totū est Ruricus

nicus seu Sclauonicus. Ultra prædicta à Viarhca ad regionem Permſcā centum
 milliaria, inde ad terram Vahulczka triginta milliaria, & hæc Scythiæ cōfinis est.
 Eriſtæ prouinciæ ſubiectæ ſunt Duci Moſchouiæ, additiſq; terris ad Septentrio-
 nem & Orientem ab eodē Duce Moſchouiæ poſſeſſis, Iuhra & Corēla quæ ſunt
 in Scythia, erunt quingenta milliaria Germanica magna. Verum Moſcouiæ non
 per milliaria noſtra computāt, ſed per verſt: & verſt eſt quinta pars milliariſ Ger-
 manici. Numerant itaque à ciuitate Moſcūva ad Vlodomiriā ciuitatem decem
 & ſeptem milliaria Germanica: abinde ad Vſchzuch quingenta verſt. Iterum ab
 Vſezuch ad Iuhram quingenta verſt. Intra Moſcouiā autem ſunt multi ducatus.
 10 Eſt ducatus ſeu terra Moſcouiæ, de qua triginta millia pugnatorum nobilium
 ad bellum egrediuntur, agreſtium vero ſexaginta millia. Eſt & Ducatus ſeu terra
 Tucza, de qua quadraginta millia armatorum nobilium duntaxat ad bellum
 prodeunt. In hoc ducatu capitalis ciuitas Tuerd nuncupatur, & eſt ciuitas gran-
 dis lignea de lignis ædificata: in ea ſunt Eccleſiæ lignæ centum & ſexaginta:
 caſtrum etiam ligneum eſt, & ſunt in ipſo nouem oracula ſeu Eccleſiæ: prin-
 cipalis eſt Sancti ſaluatoris, & illa duntaxat eſt murata: ſub hac ciuitate & ca-
 ſtro ampliſſimus fluuius Volha labitur. Ducatus Chelmeſci, de quo ſeptem mil-
 lia pugnatorum exeunt. Ducatus Zubſczouſki, de quo quatuor millia arma-
 torum. Ducatus Klinſki, de quo duo millia bellatorum prodeunt, ad terram
 20 Tuerden. annumerantur. Item ducatus Kubenſis triginta milliaria in longum
 continens, Ducatus Iacoſlauien. quadraginta milliaria de terra habens. Ducatus
 Szuherſien. viginti milliaria terræ habens. Ducatus Szachouenſis triginta mil-
 liaria in longum continens: omnes ſunt in milliariis Moſcouiæ in longum cōpu-
 tatis. Inſuper ducatus Rzezenſis, de quo quindecim millia baronum ſeu nobiliū
 armatorum euadunt, & fluuius nominatiſſimus Tanais de ipſo oritur. Item duca-
 tus Suſdalarum, & plures ei adiacentes deſolari & deſtructi ſunt per Tartaros.
 Eſt & terra Tartarorum Cozanska, Horda nominata, triginta millia pugnatorum
 producens, Principi Moſcorum ſubiecta, in campis iuxta caſtrum Cozan, quod
 30 dux Moſcouiæ poſſidet: & alluitur magno flumini Volha, degens. Moſcūva eſt
 ciuitas principalis ſatis magna, bis maior quam Florentia Thuſciæ, aut bis maior
 quam Praga, Bohemiæ vrbs. Pragadico quæ extat, & quam tu vidisti: non Pra-
 ga, quam quidam nouus hitoricus fiſte aſtruit longiſſimam trium dierum iti-
 nere ciuitatem, quod fabula eſt: verum Moſcūva lignea eſt, non murata, plurimas
 habens plateas, & vbi vna platea finitur, altera non ſtatim incipit, ſed campus me-
 diat. Inter domos quoq; ſepes mediant, ita vt domus ſibi inuicem non cohæreant.
 Nobilium domus ſunt maiores, plebeiſ vero humiles. Fluit per medium ci-
 uitatis, & ſub caſtro ipſius fluuius eiſdem nominis cum ciuitate, Moſcūva appel-
 latus, & eſt tantus, quantus Multaua in Praga, aut Arnus in Florentia. Caſtrum aut
 quod eſt in medio ciuitatis, in plano, eſt caſtrum bonum muratum tantæ ampli-
 tudinis, vt Buda in Hungaria, habet tria propugnacula: & cum his turres magnæ
 40 ſimul computatæ ſunt decem & ſeptem, regulis latericiis teſtæ, ſed vnus murus:
 in eo caſtro eccleſiæ ſunt ſedecim, tres muratæ, ſcilicet ſanctæ Mariæ, ſancti Mi-
 chaclis, & ſancti Nicolai, reliquæ ſunt de ligno. Palatium ducis in præfato caſtro
 eſt muratum ad inſtar Italicum nouum, non amplum, nec magnum: tres curiæ
 nobilium ſunt muratæ, aliæ domus ligno conſtructæ, ſtubæ omnes nigræ. Aliæ ci-
 uitates Moſcorum ſunt minores, & caſtra minora omnia de lignis fabrefacta. Præ-
 terea terra Moſcouiæ plena eſt boſcis ac ſyluis, aquis quoq; fluminibus, piſcibus
 & feris, quemadmodum Lithuania reſerta, ſed frigidior & Septentrionalior, vn-
 de pecudes & pecora parua ſunt, & mutila abſq; cornibus, quali ſemper propter
 50 frigus: homines vero proceræ, altæ, & robuſtæ ſtaturæ ſunt, bibunt aquam, medo-
 nem, & quaſſecz, id eſt, fermentatos liquores. Arant & ſulcant ligno ſine ferramē-
 to, & arpicant frondibus arborum ſupra ſeminata ab equis tractis, raroq; propter
 intenſa & longa gelua ſegetes matureſcunt, ideo meſſes ſectis frugibus in ſtubis
 deſiccant, maturant, & triturant. Sæpenumero autem vtuntur calefaciētibz aro-
 matibus, ſæpe & ſublimatis, de aromatibus, de melle, vel alio calefactorio, ita vt &

de auena aquam ardentem siue sublimatum faciant & bibant ad effugandum & repellendum algorem & frigus: alioquin ex frigore congelarent. Carent vino & oleo, & ne inebrientur, princeps terræ prohibet ne medo aut liquor inebrians in aliqua domo reperiat sub priuatione vitæ, nisi bis aut ter in anno ex admissione principis. Monctam habent argenteam puri argenti, dzingis nominatam, maiorem & minorem, formæ oblongæ, quadrangularem, non orbicularem, non politam, nec bene planatam. Estque terra diues argento, & custodia vndique clausa, ut nedum serui & captiui, sed & liberi, indigenæ & aduenæ exire absq; literis du-
cis nequeant: & hæc hæctenus. Flumina in Moscouia sunt plurima, aliqua autem
maiora scitu digna enumerabo. Tanais nominatissimus fluuius à Tartaris & Mo-
scouitis Don nuncupatus, fontes & originem habet in Moscouia prope in ducatu Rezenfi. Confurgit de terra plana, sterili, limosa, paludinea & nemorosa. Quumq; ad orientem solis processisset vsque ad meras Scythiæ & Tartariæ, declinat ad meridiem, & perueniens ad paludes Mæotidas, illic ostia tenet & ingreditur. Est tantus Tanais, quantum dicerem triplatum Tyberin post Romam in mare Tyrrhenum decurrentem, aut quantum Danubium in duplo circa Budam. Et doctrina astrologorum tener, quod Tanais sit eius longitudinis cuius & Nilus fluuius Ægypti, puta circa sexaginta gradus longitudinis. Et sicut Nilus à meridie ad mare Alexandriæ descendit, sic Tanais à septentrione in Mæotidas & mare Ponti defluit. Nec piget repetere quod supra dixi, alia magna flumina
ex Moscouia esse orta, videlicet Ezuina, Volha, & Dniepr seu Borysthenem. Et quum Moscouia sit regio plana, non montosa, prædicta flumina in distantia non valde longinqua à se inuicem ex terra plana, nemorosa & paludinea oriuntur, maximusque fluminum ille Volha, in Tartarico dictus Edel, tendens in septentrionem, procedit ducentis milliariis vsque ad Nisni nouigrod, quod sonat inferius nouum castrum, & est in terra Moscouiæ: & illic accurrit & ei coniungitur magnus fluuius ex media Moscouia procedens, Occa cognominatus. Deinde octuaginta milliariis germanicis Volha sub castrum Cosan, quod dux Moscouiæ possidet, tandem sub castrum Sardi, quod Tartari tenent, fluit deinceps versus meridiem vigintiquinque fluminibus tantis ut est Tyberis Romæ, & aliis multo
maioribus influit in mare Euxinum. Accipiat itaque lector tua humanitas, & contra oēs aduersantes tueatur, & dicat quod prælibata flumina nō de montibus, nec de radicibus montium, quoniam ibi montes sunt nulli, oriuntur & fluunt. Accipiat secundo, quod montes Hiperborei & Ryphæi, de quibus emanasse illa flumina ab aliquibus fabulose scriptum est, nec in Moscouia, neque in aliis partibus septentrionis sunt: recteque diceretur confictos esse, & nusquam existere, nisi forte in libro scripti aut picti, & non in terra reperiri affirmarentur. Accipiat tertio, quod in dominio Moscorum, quemadmodum & in terris Turcarum, homines de loco in locum, & de territorio in territorium ad incolendum transferuntur, & alii pro his commutati mittuntur & locantur. Accipiat quarto, in Moscho-
uia vnam linguam & vnum sermonem esse, scilicet Rutenicum seu Sclauonicum in omnibus sarrapis & principatibus, sic quod etiam Ohulici, & qui in Viathca degunt Ruteni sunt, & Rutenicum loquuntur, vnamque sectam & religionem instar Græcorum tenent, omnesque Vladicæ, id est, episcopi, qui plurimi sunt, patriarchæ Constantinopolitano subsunt, & confirmationē ab ipso postulantes obedientiā promittunt, præter Tartaros Cosanenses, qui ducem Moscorū recognoscunt, Mahumetum vna cum Saracenis venerantur, & linguagium Tartarorum loquuntur, etiam præter alienigenas ad septentrionem in Scythia commorantes, qui sermone & linguis propriis loquuntur, & idola colunt, prout in sequenti capitulo dicetur. Accipiat quinto, quod post terram Viathca nuncupatam
in Scythiam penetrando, iacet magnum idolū Zlorababa, quod interpretatū sonat aurea anus seu vetula, quod gentes vicinæ colunt & venerantur, nec aliquis in proximo gradiēs aut feras agitando & in venatione sectando vacuus & sine oblatione pertransit: quinimo si munus nobile deest, pellē aut saltem de veste extractū pilum in offertorium idolo proiicit, & inclinante se cum reuerentia pertransit.

Post Moschouiam sunt gentes & regiones inter Septentrionem & Orientem in fine Asiae Septentrionalis, quae proprie Scythia dicitur, Principi Moschouiae subiectae, per Iuan ducem Moscouiae principaliter subiugatae, scilicet Perm, Baskird, Czirmeissa, Iuhra, Corela. Perm monosyllabum est, inde terra Permsce, bisyllabe Permsca pronunciando: & fuit regio idola colens, quam Iuan dux Moscorum circa annos viginti baptismum percipere coegit, more Rutenorum seu Graecorum: & posuit eis Vladicam, id est, episcopum, nomine Stephanum, quem barbari post discessum ducis viuum excothauerunt & necauerunt, reuersusque dux afflixit eos, & alium denuo praefulem constituit, sub quo tanquam noui Christicolae Rutenorum schisma & ritum profitentes permanent. Aliae vero regiones praepressae in fidelitate & idolatria persistunt. Colunt solem, lunam, stellas, bestias sylvarum, & quod eis occurrit: habent propterea linguagia & idiomata. In terra Permsca proprium idioma, in terra Paskirdorum proprium, in Iuhra proprium & in Corela etiam proprium. In his regionibus non arant, non seminant, panes non habent, nec pecunias: feris sylvarum, quae apud eos abundant, vescuntur, & non nisi aquam bibunt: morantur in densis syluis, in tuguriis ex virgultis factis. Et quia syluae illas terras contexerunt, homines syluestres & ferinos effecerunt. Sunt velut bestiae ratione non videntes, vestimenta de lana non habent: pellibus teguntur rude & grosse, consuentes varias pelles in simul, ex lupo, ceruo, urso, sabellis & scismis & ceteris, prout fors obtulerit. Et quia ipsorum terrae mineras non nouerunt, pro homagio duci Moschouiae mineras non pendunt, sed pelles animalium syluestrium quibus abundant. Proximiores oceano septentrionis, ut Iudri & Coreli, piscantur & capiunt balenas seu vitulos & canes marinos, quos ipsi vor vol appellant, & ex cute eorum parant redas, bursas & caletas, axungiam autem pro imaginatione seruant & vendunt. In Iuhra & Corela: sunt aliqui montes mediocris tumoris, non altissimae elationis, prout quidam putauerunt & scripserunt. Supra montes autem oceani qui mediocres sunt per totum septentrionem oceano adiacentes, scandunt ex mari pisces mors nuncupati, dente se supra montem continendo, fricando, & ascensum promouendo: dumque ad summitatem montis perueniunt, ad ulteriora gressum promouendo, ad alteram partem montium volitando decidunt. Hos illae gentes colligendo dentes eorum satis magnos, latos & albos pondere grauissimos capiunt: & Moschouitis pendunt atque vendunt: Moschouiae vero his vtuntur: ad Tartariam quoque & Turciam mittunt, ad parandum manubria gladiatorum, fraxearum & cultorum, quoniam grauitate sui maiorem ac fortiolem impressionem impingunt, & praebent impellentibus, laborantibus, praellantibus, & occidentibus. Et memineris quod supra dixi hanc esse illam Iuhram regionem Scythiae, de qua egressi sunt Iuhri, a posterioribus Huni & Hungari dicti, qui ad Gothiam ascendentes vehementer multiplicati transierunt maxima flumina circa paludes Mzotidas, intraueruntque in Pannoniam, & secundo regressu eam occupauerunt, possederunt, & in hanc diem tenuerunt, suntque eiusdem sermonis & loquelae praecipuae, nisi quod addiderunt nostri Hungari aliqua vocabula ex Sclauonico idiomate, earum rerum quae in Scythia & Iuhra non reperiuntur. Verum in Pannonia Iuhri sunt Christicolae: in Iuhra vero patres eorum idololatras, politioresque & cultiores sunt Hungari in Pannonia, omnibus deliciis pleni, quamuis in toto syluestres sunt, bestiales, & in frigidissima regione miserrime degentes. Insuper memineris in his regionibus Scythiae ad oceanum septentrionis non esse magna flumina, sed esse quasdam rupes & montes mediocris molis, & non excellentissimae celsitudinis inaccessibilesque, velut aliqui historici antiquiores protulerunt & scripserunt. Potius itaque secundum experientiam dixissent, de nemoribus & densis syluis eos exiuisse, quam de inaccessibilibus montibus.

HISTORIA BELLI LI-
VONICI QVOD MAGNVS MOSCHO-
VITARVM DVX CONTRA LI-
uones gessit.

PER TILMANNVM BREDE-
N-
BACHIVM CONSCRIPTA.

*Vna cum breui narratione praeclara eius victoria qua paucis abhinc mensibus Lituani
vicissim contra Moschouitas potiti fuerunt.*

REVERENDISSIMO IN CHRISTO PA-
TRI AC DOMINO, D. IULIO PLUGH, EPI-
scopo Naumburgensi, Domino suo Cle-
mentissimo.

Cum superioribus diebus certas ob causas Louanio in Cluuiam re-
nocarer, Reuerendissime Praesul, & prae expectionem tibi
diutius haerendum esset, conuenit me Venerandus vir D. Philip-
pus Olmen Ecclesiastes Resseus, petens ut belli Liuoniensis pau-
cus retro annis à Magnò Moschouiorum Duce contra Linones
gesti, historiam conscribere non grauarer, quam ipse non sine
grauis sui damno, dolore, ac discrimine spectauit, & ut Poeta
verbis utar, quæq; ipse miserrima vidit, & quorum pars ma-
gna fuit. Erat enim circa annum quinquagesimum primum,
Torpatum in Liuiam accessit, ut in Cathedrali Ecclesia publicum Ecclesiæ munus ob-
iret, eoq; perfunctus est, donec Moschouius Princeps expugnata urbe, capto Episcopo, prosti-
tis Catholicis aut Moschouiticam religionem recusantibus, uniuersam prouinciā Torpaten-
sē inuaderet, vastaret, suūq; iugū subire cogeret. Equidem meae tenuitatis conscius, tantā
laborem, qui exercitatum aliquē Rhetorem requirebat, non potui non vehementer deprecari:
eoq; magis, quod diuersa negotia paulo post me illinc essent auocatura, ut iussū scribendi tē-
pus nequaquam suppeteret. Attamen ne historia à tam multis hactenus desiderata, Rempub.
fraudare viderer, rem aggredior, & paucos post dies qualitercūq; absoluo. Cum autē partim
ob solennem consuetudinem, partimq; ob maleuolorum nasutolorumq; calumnias, quaren-
dus mihi esset Mecenas & Patronus, qui sui nominis & auctoritatis clypeo, calumniarum
iniquitatem auerteret, Tua Reuerendissime Praesul Amplitudo, & veneranda auctoritas
cum primis animo meo obuersabatur. Videbam enim Tuam Reueren. Amplitu. inter pra-
cipuos Germaniae praesules, & maiorum imaginibus, & pietatis virtutumque splendore, &
admirabili eruditione, variarumque rerum multilingua experientia mirifice praesulgentem.
Huc accedebat, quod non obscurum mihi erat, Tuam Reuer. Amplitu. tanto studiorum va-
riarumque lectionum ardore flagrare, ut etiam in hac veneranda tua senectā, ne quidquam
de quotidianis studiorum laboribus remittere sustineas. Quin & enixe in hoc contendis, ut
publicum gymnasium, in quo Theologia cum bonis literis & pietate doceatur, in tua Pro-
uincia erigas. Qua tam sancta tua industria, una cum aliis laudatissimis praesulibus sum-
mam omnium bonorum laudem & applausum emeris, qui omnes uno ore paribusque vo-
tis illud Nestoris tibi exoptant & precantur: O tibi praeteritos referat si Iupiter annos:
aut si illud humanarum rerum ordo vetet, felicem, florentem, & longauam senectam à Deo
consequaris. En igitur Reuerendissime Praesul, hunc meum laborem tuo clarissimo nomini
dedicatum & consecratum offero, orans & obsecrans, ut tenue hoc munusculum, tanquā cer-

tum mea erga tuam Amplitud. observantiae testimonium & pignus clementer suscipere non dedigneris. Quem quidem laborem, si grandibus ampullis, & verborum phaleris, vel (qua magis expositioni convenire indicatur) molli & blanda dicendi Venere fucatum, non exhibuerimus, spero tamen Tuam Amplitud. tanquam veritatis amantem, nostra inscribendo mediocritate facile contentam fore, cum nuda sit & simplex veritatis oratio. Malui enim in narrando fidem, in dicendo frugalitatem observare, quam Asiaticam illam verborum luxuriam, & Atticos lepores operosa difficultate & dubia spe consecrari. Neque enim humilis ingenij nostri vena, etiam si vellet, eo posset assurgere, & si maxime posset, an velle deberet, subsisto: quandoquidem legentibus saepe numero idem, quod viatoribus usu venit, qui dum ad destinatam itineris metam contendunt, haud ferunt ductorem per prata & pascula, quantumlibet herbis & floribus aprica, aliisve oculorum irritamentis exornata, cum voluptate quidem, sed temporis itinerisq. dispendio circumducentem. Atque hac, qua nunc sese nobis obtulit materia, lamentis potius, quam pigmentis, tristi & lugubri cothurno, quam blandis exultisque focis egere videtur. Neque pulchrum sane illud Clitarchi videtur elogium, cuius in historia probatur ingenium fides infamatur. Et Xenophonti Atticae Musae nomen, & in affectata iucunditas tribuitur, sed eidem rursus historia fides adimitur, & ex Historicorum caetu ad Philosophorum synagogam abducitur. Quin & ille historiae Princeps, id genus hominum damnans, *πορροποι* appellat, quod auditu iucunda magis, quam vera, dicere eligant. Ita saepe numero fit, ut dum apud vanos eruditi videri desideramus, apud eruditos vani iudicemur: sed ne epistola limites excedam, oro Tuam Reuerendiss. Amplitud. valeo, quo hactenus Musas & Philomusos fauore & benignitate prosecuta est, me quoque, meamq. hanc opellam suscipere non graueatur. Quam opellam si Tua Amplitud. gratam esse perspexero, abunde magnum laboris mei fructum me consecutum indicauero. Deas Opt. Max. Tuam Reuerendiss. Amplit. in hac vergente aetate confortare & conseruare dignetur, ut Ecclesia Catholice tanto Praesule & Pastore, & studia literarum tam insigni Patrono & Mecenate, quam diutissime frui & gaudere queant. Datum Colonia Agrippina, Idib. Octobris, Anno 1563.

Tab. lib. 10.
Orat. instit.
647.1.

T. R. A. observantiss. cliens

Tilmannus Bredenbachius Clinicus Embricensis.

BELLI LIVONICI,
QVOD MAGNVS MOSCHOVIAE
Dux contra Liuvones gessit, noua & memorabilis historia, la-
mentabilem vniuersae Torpatensis provinciae vastationem &
excidium complectens, bona fide per Tilmannum
Bredenbachium conscripta.

PROE-MI-V-M.

*Vide Cic.
 lib. 1. de O-
 rat.*

HINC vna ducti ratione videntur, qui res maiorum pace & bello, domi militumque gestas in historiam redegerunt, & ab interitu vindicatas, ad posteritatem transmiserunt, sempiternaque memoria donarunt. Quantum enim in omnibus vitae humanae actionibus, maiorum exempla momenti adferant, quantum præbeat lumen in deliberationibus, consultationibus, variarumque rerum caprandis consiliis, diligens historicarum rerum observatio, nemo est, qui ignorat: cuius de virtute, quia multi dixere, prætereundum puto, ne per insolentiam quis existimet, inemerit studium meum laudando extollere. Est sane vitae dux quædam & magistra, qua sublata magnam caliginem offuderis rebus mortalium. Quem ad virtutem, ad res audacter magnificeque gerendas succendet indoles, quantumvis generosa, si videat horum omnium famam, angusto brevissimæ vitae spacio conclusam, vna cum corpore sepultam iri, & veluti fumum evanescere? Neque Alexander ille Macedo tanto fervore, tanto animi impetu, tot casibus, tot periculis terra marique superatis, immensa orbis terrarum spacia peragrasset, domuisset, suumque vnius iugum subire coegisset, nisi Achillis virtutes, & partam rebus bellicis gloriam, Homeri præconio celebratam, & vniuersæ posteritati transmissam, perspexisset. Crescit enim laudata virtus, & velut debitam sibi gloriam iure exposcit: estque desperati negligentisque ingenii, nec laudum calcitibus incitari, nec ignominie metu erigi: magis autem corpus otio, somno ac luxui, animum inertie desiderioque dedere. Eorum ego mortem vita potiore æstimo, quoniam sibi graues, amicis oneri, Reip. sunt inutiles. Longe alia mente ducuntur, quibus maiorum imagines intuentibus, vehementissime animus ad virtutem accenditur, scilicet non cetera illa, neque figura, nec saxea statuarum moles tantam vim in se habet: sed memoria rerum gestarum ea flamma egregiis viris in pectore crescit, neque prius sedatur, quam virtus famam atque gloriam adæquauerit. Certum utique est, præclara maiorum facinora, non verborum colore, sed rerum magnitudine augusta, multos sua sponte ad virtutem & gloriam contendentes, incitasse, acerrimaque præbuisse calcaria: multos etiam otio ac inertia torpentes, turpibusque voluptatibus plane immerfos, quali à somno excitasse, & veluti porrecta manu ex sordidissimo carcere in sublimem speculam euexisse, in qua constituti, visa & agnita virtutum dignitate ac præstantia, non prius in iis prosequendis & comparandis desisterent, quam vna cum ipsis sempiternam gloriam & decus immortale acquisiuisent. Multi etiam maiorum modestiam & pietatem intuentes, bene honesteque viuendi documentum ab illis desumpserunt. Si aliena virtus tam efficax est in humano ingenio, ut illud non aliter ac magnes ferrum ad se attrahat, exciter, & accendat, nec accendere cesser, donec totum studio virtutis inardescere & flagrare faciat: si alienam probitatem imitandam recte iudicamus, summam profecto rationem habet, ut aliorum vitia de-
 testemur,

testemur, & non secus ac pestilens quoddam contagium cum honore quodam fugiamus. Omnis enim vitæ ratio sic constat, ut quæ probamus in aliis, facere ipsi velimus: quid est, cur turpia & noxia in iis, nobis vitanda non putemus? Alii Principum, heroum, summorumque virorum res præclare gestas, magno applausu commemorant, ut quibus artibus honos, dignitas, & imperium comparetur & conferretur, demonstrent: nos quo pacto Liunionæ provincia à ferocia ad mansuetudinem, à barbarie ad humanitatem, ab idololatria ad verum vnius Dei cultum, ad summum pulcherrimumque virtutum, & omnis pietatis fastigium iam euecta, defervescente sensim pietatis ardore, suppullulantibusque vitiis, otio, desidia, luxu dissoluta sit, donec tandem omnibus pristinae constantiæ & sanctæ æmulationis nervis remissis, languidis, emortuis, ex illo sublimi tantarum virtutum culmine, ad usque imum omnis turpitudinis & ignominia gradum devenit, enarrabimus. Quo ubi deventum est, non iam amplius curæ fuit assurgere, non se tollere humo, atque virum volitare per ora, sed veluti curvæ in terras animæ, & cœlestium inanes, humi retere, terrena sperere, otium labori, ventrem Deo præponere maluerunt. Accessit Bacco, Veneri, & Cupidini, imo lasciuientibus & semiferis Faunis, hæretica Circe, quæ quod mentis & rationis supererat, ita suis infaustis & maledulcibus carminibus excantavit, evertit, & profligavit, ut iam velut plane hominem exuti, nihil humanum referrent, nulla pristinae lenitatis & mansuetudinis vestigia conspicerentur, ut vere dictum agnoscas: Quotquot se sectis dedunt, exiunt prorsus hominem. Ex hac demum tam infelici & monstruosa metamorphosi, secuta est illa deformis & calamitosa illius olim florentissimæ nationis facies, illa malorum omnium ἀναληθία, quam ipsi suo omnium funestissimo exitio persenserunt, nos quam verissime omnibus spectandam proponere conabimur. Quod ut operosum, ita imprimis arduum videri merito queat. Primum, quia facta dictis ex æquanda sunt: deinde quia plerique, quæ delicta reprehenderis, malevolentia & invidia dicta putant: ubi de magna virtute atque pietate bonorum memores, quæ sibi quisque facilia factu putat, æquo animo accipit, paulo maiora & commune virtutis studium excedentia, veluti ficta pro falsis ducit. Quorum tamen neutrum eos, qui ad Rempublicam iuvandam, studia & labores suos dirigunt, à recto proposito deiiciet. Oratio enim, ut rem gestam repræsentet, fides ac diligentia præstiterint: ne autem fraudi sit prolata veritas, & sincera animi nostri sententia, à bonis & candidis facile impetrauerimus: apud malos non obtinuisse, nihil moramur. Multi gravissimos labores exhausserunt, ut sublati abusibus, Ecclesiasticos ad meliorem frugem, submotis dissidiis, & confutatis erroribus, errantes & factiosos ad veritatem, & concordiam vniusque orthodoxæ doctrinae consonantiam reducerent. Quid profectum sit, quid apud utrosque obtentum, loquitur publica vniuersi orbis calamitas. Nos ex multis vnius duntaxat populi exemplum proferemus, & remotis affectibus, quem deses & voluptuaria vita euentum sortita sit, exponemus, & simul, quas turbas, quæ mala secum aduexerit temeraria religionis mutatio, demonstrabimus. Quam si quis animis utraque pars tam Ecclesiastici, quam novarum religionum (dignemur enim eas hoc nomine) sectatores acceperint, acceptam legere sustinuerint, quid in tam deformi, perplexa & dissipata rerum omnium facie sequendum faciendumve fuerit ad liquidum animaduertent, facillimamque pacis & tranquillitatis inueniendæ viam cognouerint. Sin autem nos, qui aliorum respectu exigui admodum laboris sementem facere videmur, tam vberem, tam optatam, & fructuosam messem, summis plurimorum desideriis ac sudoribus hætenus negatam, referre non poterimus: neque caduceatoris simul & narrantis partes assequuti fuerimus, alterum horum sufficiat, nudam & simplicem historiam, ut à nobis indagata est, rerum gestarum studiosis pro virili nostra communicasse. Quandoquidem hac sola excellentissimos etiam historiarum scriptores contentos fuisse videmus. Quæ tamen si, ut gesta est, ita omnium oculis aperta foret, vel me tacente, hos integrius vivere, illos rectius sentire doceret. Hæc de instituto nostro præfari visum est: nunc id ipsum qua poterimus perspicuitate ac fide prosequemur.

*Idem refert
Sebast. Mû-
flerius in sua
Cosmogra-
phia, lib. 3.*

Funestissimi autem belli historiam scripturus, unde primordia ducenda sint, equidem vix satis perspicio, & si perspiciam, decernere vix ausim: magnum enim fuit, & atrox, & varium, tum vtrinque talis exercitus, tales copiae, in quibus an truculentam & plus quam ferinam barbariem, an humanæ bilis acrimoniam, an demum numinis iram & vindicandi propositum prævaluisse dicendum sit, in quaestione venire potest. Nam & vtrique acies, vterque populus, hi exuta, illi, quam nunquam fere induerāt, neglecta humanitate, & sibi inuicem & diis hominibusque vniuersis erant exosi. Odii autem vna fere & æqualis vnde quaque fuit causa. Numinis quidem ira iusta fuit in barbaros homines, quorum hi, Liouones dico, prisca & à maioribus accepta religione profligata, impio schismati, impios nefariosque mores copulantes, ab vniuersa Ecclesia, ab omnibus circumiacentibus populis, denique à seipsis dissidebant: illi Moschouii, retento mutilo & schismatico Dei cultu, vagos ac leues, tum in mutata religione, tum in dissoluta viuendi consuetudine, Liouonum animos, seu vero, seu simulato pietatis zelo, detestabantur. Sic quod vtrinque Deo, veritati, & rectæ rationi repugnabat, alterique in alteris damnabant, in eo vtrique sibi sapere, secundum Deum, naturam, & rectæ rationis præscriptum viuere videbantur. Factumque ita est, ut & Dei clementiam, cæterarumque gentium animos à se auerterent, & sibi præter inueteratam inuidiam, noua odia, ex odilis bella conflarent. Sed priusquam huius rei initium expedio, pauca supra repetam, quo ad cognoscendum omnia sint illustria, magisque in aperto.

Liouonia vltimus pene Christiani nominis terminus, ad Orientem Ruthenis iungitur: ad Septentrionem Suedis: ab Occidente mari Baltheo: à Meridie Ruthenis & Polonis. Variæ sunt in hac prouincia multarum gentium linguæ, quæ diuersitas populi illius inciuilitatem & barbariem haud obicure coarguit. Nam si vitæ communio, aut rerum pace belloque gestarum extitisset societas, varietas illa morum & linguarum in vnum sermonem & consonantiam coaluisset, aut certe maior esset affinitas & coniunctio. Græci & Romani plagarum Septentrionalium minus exactam habuerunt notitiam: unde factum, ut Liouoniæ prouincia vna cum vicinis ad Aquilonem vergentibus populis, Christianæ religionis ignara, vano idolorum cultu diu subiuga fuerit. Demum temporibus Imperatoris Frederici primi, mercatores rem familiarem ex commerciis hominum augere cupientes, in Liouoniam concesserunt, & gentis animos ad mutua mercimonia pellexerunt. Porro succedente quæstu, & mercatoribus subinde eo loci confluentibus, sacerdotes paulatim se illis adiungere cœperunt, ut illis Liouonum pecunias sibi acquiritibus, ipsi animas eorum Christo & Ecclesiæ lucrifacerent. Erat enim populus miræ simplicitatis, opum parandarum, & rei diuinæ iusto negligentior. Fertur expresso melle ceram velut quisquilias & purgamenta domibus euerisse. Contigit ea tempestate, Minardum pietate & vitæ sanctimonia insignem Lubeco proficisci, & vna cum negotiatoribus conscensa nauis, in Liouoniam trahere. Factum id circiter annum restauratæ salutis M. C. C. Hic in tam insigni melle nullos operarios conspiciens, continuo manendum ratus, casam extruit, & vnico vnius famuli conuictu contentus, ætatem inibi agere constituit. Paulatim deinde hominum familiaritatem captare, & peregrinæ gentis ignoto sermoni assuescere. Quo labore simul & tædio superato, habita iam contractæ notitiæ, & mutui conuictus opportunitate, religionis & rerum diuinarum eos admonere cœpit, sensimque à vano & superstitioso idolorum cultu, ad Christianæ fidei obseruantiam adducere. Secundant pium viri conatum Superi, nec inuiti complures in agnitam veritatis doctrinam concedunt. Quorum crescente numero, multorumque animis, ut fit, rei nouæ & incompertæ religionis studio incalescentibus basilica instauratur. Nec multo post Meinhardus à Bremensi Archiepiscopo, in Liouoniensem Episcopum consecratur, rem ecclesiasticam non parum adaugens. Successit illi Bertholdus Cisterciensium Abbas, qui contra irruentes fidei hostes, vna cum peregrinis militibus, qui pietatis ergo ad militiam concesserant, pugnare instituit. Vbi ad pugnam ventum est, equo infreni in mediam barbarorum aciem proiectus, confoditur. Interim crescente multorum pietate, plurimi sacræ se militiæ deuouerunt,

nouoque

nouoq; religionis habitu adiuuato, Eniferos fratres sese nuncupauerunt. Sed cum rebus gerendis superesse non possent, hostiumq; vis undique inualeceret, magno Teutonicorum ordini per Prussiam se coniunxerunt, qui grauissimis variorum bellorum laboribus fortiter exantlatis, haftenus rerum in Liuania potiti sunt, habentes ordinis magistrum, qui vna cum commendatoribus seu praefectis gubernauit vniuersam prouinciam.

Sunt & praeter hunc, Episcopi in Liuania quatuor: Archiepiscopus Rigensis, Episcopus Torpatensis, Episcopus Habselensis, & Oselensis, & Episcopus Riualientis. Ciuitates praeter ceteris insignes sunt, Riga, Riualia, haec maritima, illa ad 10 Dunam fluiuium sita: & ciuitas Tarbata siue Torpatum, Rutenis finitima. Minora Liuania oppida sunt Wenden, Wolmer, Velyn, Witkenstein, Petuo, Weseberch, Neruia, Ouerpacl. Hec oppida arcibus etiam instructa sunt & munita, ceterum vniuersa à catholicismo ad Lutherana dogmata defecerant, praeter oppidum Habsel & Osel, vbi Metropolitanarum Ecclesiarum Canonici, nulla maiore vi pertentati, sollicitati, aut profligati erant, sed illæ & inconcussi ecclesiastica munia obibant.

Ordinis Teutonici magister vna cum suis commendatoribus, plurima oppida & arces possidebant. Et primo quidem ordinis magister & Episcopus Rigensis simul & coniunctim occupabant ciuitatem Rigensem, verum ordinis magister 10 praeter domini & possessionis consortium, arcem quoque inibi habebat, & alteram duobus miliaribus à ciuitate distant, Dunemond appellatam: siquidem Riga non plane adiacet mari, sed duobus miliaribus distat. Praeterfluit eam fluiuius Duna, ac duobus miliaribus emensis in Oceanum se exonerat. Per hunc naues ad ciuitatem Rigensem appellant. Habet praeterea ordinis magister alia oppida complura, videlicet Riualiam, Perno, Wenden, Wolmer, Neruiam. Sunt & Rigensi Episcopo arces munitissimæ, scilicet Kokenhusen, Marienhusen, &c. Episcopus Torpatensis vnā habet ciuitatem Torpatum, arces vero plurimas munitionibus & magnificentia praestantes, videlicet arcem iuxta cathedralem Ecclesiam Torpatensem, & alteram cui nomen Nienhuys, 18. milliatibus à Torpato, 20 Rutenis conterminam. Tertiā Werbeke. Quartā Oltenhorn, &c. Episcopus Habselensis possidebat oppidum Habsel, & Osel, arcem quoque insignem Arnshorch. Riualientis quoque Episcopus arces aliquot sibi subiectas habebat, sed nullum in ciuitatem & Rempublicam Riualientem dominium aut imperium.

Siliginis & frumenti diues est Liuania, adeo vt exteræ quoque nationes, Hollandia, Lubecum, &c. eius vbertatem persentiant, ad quas frumentum è Liuania grandi copia aduehitur. Pecoribus quoque & venatione abundat, vt refert Munsterus. Habet enim vrsos, alces, vulpes, lynces, marturos, zabellos, hermelinos, castores, &c. lepores in Liuania nati, mutant æstate & hyeme colorem, haud secus, quam apud Helueticos in alpibus, hyeme sunt albi, & æstate cinericii coloris. 40 Inferunt & Ruteni pelles vrsorum albas in Liuaniam, quas ex frigidissimis Septentrionis partibus aduehunt.

EXEMPLAR EPISTOLAE DENUNCIATORIAE BELLI, QUAM

magnus Moschouiz Princeps ad Lituoniae proceres misit,
quàm è Germanico in Latinam phrasin
traduximús.

Mos est Mos-
chouiz Princeps
Turcarum,
ut caput nō
aperiant,
sed tantum
illud incli-
nent, eoque
nec Chri-
stiani illu-
aperiant
caput, sed
inclinant.

WILHELMUS Lituonum Magister, Archiepiscopus Ri-
gensis, Episcopus Torpatensis, ceterique Episcopi, & uni-
uersi Lituones, misistis ad nos legatos vestros, viros bo-
nos, Iuanum Bockhorst, Othonem Grothuis, & Wol-
marinum Wranghel, cum reliquis adiunctis, ut capite
coram nobis inclinato, peterent Teutonico Magistro,
Archiepiscopo Rigensi, Episcopo Torpatensi, cunctisque
Lituoniae populis hanc à nobis gratiam fieri, ut dato ad
praefectos nostros Naugardiae & Pleskouie mandato,
pax cum Lituonibus iuxta veterem morem sanciretur.
Nos vero praefectis nostris mandauimus, nullam vobiscum propter vestram iniustitiam, pa-
cem firmandam, volentes hanc vestram iniustitiam vindicare. Ceterum legati vestri Iua-
nus Bockhorst cum suis collegis eam pacem à nobis exorant, iis conditionibus, ut Magister
Teutonicus, Archiepiscopus Rigensis, & Episcopus Torpatensis, cunctique Lituones, quicquid
iniuste contra nos moliri sunt, id restituant & resarciant. Præterea illico nostris negotiatori-
bus concedant cum suis mercatoribus negotiari, omnisque mercium generis, utpote cereæ, feni,
loricarum, & armorum per mutationes facere. Item ut Episcopus Torpatensis conquirat tri-
butum omnium praetitorum annorum, & vniuersa debita ex tota diocesi Torpatensi, de
vnoquoque capite marcam Germanicam, tertio pacis firmata anno mittendam. Atque hoc no-
strum tributum deinceps singulis annis dare debeat Episcopus sine dilatione, omnibus quoque
seruitium aut ministerium nobis prestare volentibus, ex quacunque natione veniant, citra
vllum impedimentum, liberum in nostras regiones accessum & commercium concedant.
Regi quoque Poloniae, & magno Duci Lituaniae, aut si alius quis in Regem Poloniae aut ma-
gnum Ducem Lituaniae surrogetur, nullas supplicias & auxilia ulli in re ferant. Quidquid
praeterea literæ super pace firmatae confectæ, quæ multoties descriptæ sunt, & quarum nomi-
ne crucem coram omnibus vobis osculati sunt, continent, ea omnia rite legitimeque praestetis.
Insuper & praefecti nostri magnæ Naugardiae & Pleskouie has de pace initas literas ad vos per
nuncium suum Melardum Torpiko miserunt: Teutonicus quoque Magister, Archiepi-
scopus Rigensis, Episcopus Torpatensis, ceterique Episcopi loco & vice omnium Lituonum super
his literis, crucem exosculati sunt, & dexteras porrexerunt: octo etiam sigillis easdem coram
Melardo Torpiko communicauerunt, & per eundem Melardum nuncium ad nostros praefe-
ctos ita communitas trans miserunt, eum in finem, quod iuxta literarum tenorem omnia nos
& praefectos nostros concernentia, iuste & legitime exequi velletis, prout in literis scriptum
continetur, in hunc usque diem. Horum omnium nihil adhuc praestitistis. Interea nos ne
Christianus sanguis temere effunderetur, saepenumero per literas vos monuimus, ut hæc pa-
ceta iuxta contextum literarum de pace conscriptarum, iuste & recte exequeremini. Simili-
ter per legatum vestrum Gerhardum Flemminck, & nuncium Valentinum, item per Mel-
chiorum cum suis adiunctis, itemque per Henricum Winter vobis nuntiavimus, ut à verbis
iniustis & minime veracibus temperaretis, utque probos & integros vos praestaretis in omni-
bus causis, iuxta literas pacis & crucis osculum, vestramque culpam agnosceretis, ne sanguis in-
noxius effunderetur. Vos vero nostram clementiam spreuistis, & literas liberi commercii à
nobis postulastis, ea solum de causa, ut res longius protelaretur. Et quoniam legem diuinam, o-
mnemque veritatem postposuistis, nec de crucis osculo quidquam cogitatis, nostramque gratiam
& clementiam aspernamini, ea propter meditamur inuocato diuino auxilio, iustitiae nostrae
ergo, & vestrae iniustitiae, quam in crucem altissimi designastis, vos vltima, & vestram pra-
uaricationem vindicare. Deo igitur nobis auxilium praestante, & alterutrum sanguinem
profan-

profundente, certum erit, eum non nostram ob culpam, sed vestram iniustitiam profundi. Hoc scitote, nos non minus ac vos esse Christianum Principem, nec unquam gratum nobis respectaculum, si ullius sanguinem innocentem à nobis profundi videamus, siue Christianus ille sit, siue gentilis. Vt autem iniustitiam vestram agnoscat, decreuimus nunc magnificam & prepotentem nostram virtutem hac epistola, qua bellum vobis induimus, ad effectum deducere, quam epistolam per hunc nostrum ministrum ad vos destinamus, iubentes ne iniuriam illum detineatis, sed liberum ad nos regressum concedatis. Datum in nostro dominio, aula & vrbe nostra Moscko, anno 1067. mense Nouembri.

ORIGO ET PRIN- CIPIVM BELL I.

Nno 1558. ciuitas Episcopalis Torpatum Liou-
nensis prouinciæ, à magno Principe Moschouita-
rum, siue à Rutenis (ipse enim magnus Moschouitæ
Dux in armis nõ erat, sed ingentem Rutenorum ex-
ercitum ad ciuitatem expugnandam miserat) grauif-
sime obfessa est, pertinacissime oppugnata, & tandem
die 18. Iul. eiusdem anni lamentabiliter expugnata:
cuius originem & causam haud obscure licebit a-
nimaduertere, si eorum, quæ superioribus annis ibi-
dem contigerunt, exactam rationem habeamus.

Anno Domini 1527. ipso die venerabilis Sacra-

menti, pelio quidam Witembergenfis, in ciuitate Torpato clancularias concio-
nes in ædibus quorundam incolarum habere cœpit, plurimos è iunioribus mer-
catoribus, nouis dogmatibus à catholicismo seducens, vsque adeo, vt vehemen-
ter adaucto factiosorũ numero, dominica die proxime subsequenti, seditione ac
magno cum tumultu in basilicam diuæ Virgini sacram irruerent, suumq; illum
concionatorem violenter in suggestum collocarent, sacerdotibus & cantoribus
omnibus è templo profligatis. Hinc altaria, & diuorum statuas inuadunt, diruunt:
imagines ipsas in forum allatas accumulunt, & substructa pyra comburunt. Con-
simili modo in ædem D. Ioannis velut homines phanatici se proripiunt, aras sub-
uertunt, imagines confringunt, organa demoliuntur, omnemq; templi ornatum
in foro congestum, ignibus & flammis subiciunt. Nondum his exsatiatus impius
eorum furor & cæca temeritas, Dominicanorum monasterium inuadunt, mona-
chos vniuersos exturbant, adeo vt saluo corpore difficulter euaderent. Præfectus
monachorum hortatur fratres, vt patienti & infracto animo sustineant, quidquid
ob Christianæ fidei professionem obuenerit, paratum esse brabæum & coronam,
quam omnibus strenue certantibus summus ille Agonotheres cumulate soleat e-
largiri: nullam esse tantam crucem, nulla tormenta, quæ illi triumpho valeant æ-
quiparari. Huiusmodi dictis, ubi suorum animos obfirmavit Præfectus, omnibus
alacri animo dimissis & abdicatis, cum fratrum sodalitas è monasterio secedit,
nec quidquam è monasticis bonis secum aufert vniuersa societas, præter horaria-
rum precum codices. Atque ita Dominicanis è monasterio suo eicctis, pergit Lu-
therana factio ad ædem Minoritarum, eosque simili modo explodit. Horum præ-
fectus, quem Guardianum vocant, itidem fratres, si qui erant animi deiectionis,
confirmat: ac non multo post cum importunius vrgeret factio, singuli acceptis
psalmodiis horariis, præeunte Guardiano, voluntarium exilium libenter ample-
ctuntur, parati omnia delinquere, propter illum, quem nouerant animam suam
posuisse pro ipsiis. Vbi hanc in monasticæ professionis viros crudelitatem exer-

cuerunt, foemineum in super sexum aggredi instituunt, virgines ex antiquissimo Ecclesiae more, Deo dicatas inuadere parant. Erat ibidem monasterium virginum, instituti Diui Francisci. Hæ cum irruentes conspicerent Lutheranae factionis coniuratos, in genua prouoluuntur, & ut fieri solet, lacrymis & precibus orant, propter communem nominis Christiani professionem, permittant ipsis antiquæ, & à maioribus acceptæ religioni, cui mancipatæ sint, pacifice & tranquille vacare, innoxium se & imbecillum esse ceterum, quæ mundanas & *diuturnas* curas resignauerint, voluntariam paupertatem & pudicitiam profiteantur, obsecrare se, ne cultum diuinum, & susceptum vitæ institutum deferere, atque è monasterio profugere, aut voto contraria patrare compellant. Hoc tam miserabili planctu nihil emolliti Lutherani, velis & peplis è virginum capitibus excussis, truculentas manus in crines earum mittunt, ex cellis & latibulis inclementer extrahunt, & monasterio extrudunt, quasdam etiam coniugium amplecti compellunt. Miserandum hoc erat, & flebile spectaculum, quod vel saxum pectus in gemitus & lachrymas solueret. Porro ex monachis nuper eiectis, quotquot parati erant exuto & abdicato habitu monastico, matrimonio se dedere, & Lutheranam doctrinam suscipere, eos ab exilio reuocatos, iure ciuitatis donabant: qualis venerandus vir D. Philippus Olmen, qui horum fere omnium spectator, & ut historice ea conscriberem, mihi auctor fuit, plerosque nouit. Hi coniugibus assumptis, liberos educabant, familiam alebant, omniumque pertinacissime Catholicos persequabantur. Hoc igitur modo Monachis, virginibus et nobilibus, & sacerdotibus pene omnibus, paucis exceptis, profligatis, Senatus & ciues Torpatenses, Monachorum, Parochorum, & Vicariorum exuias, & redditus ad se transferebant. Habebat id temporis magnus Moschouiz Dux, Torpati, Rigæ, & Riualiz templum, ubi Moschouiticae gentis negotiatores, diebus Dominicis, suo more cultû diuinum peragere consueuerant. Non tulit Lutherana factio, ut Ruthenorum & Moschouitarum templum illæsum euaderet, sed in eodem feruore, immo furore in illud se proripiunt, & pene à fundamentis vniuersam edificiû molem subuertunt. Porro ne dirutarum basilicarum nullus omnino usus esset, Dominicanorum Ecclesiam tormentis bellicis asseruandis destinant, & in publicum armarium conuertunt. Franciscanam ædem calci coquendæ deputant. Ruthenorum templum in foricam conuersum, excipiendis fœtoribus, sordibus, & excrementis humanis mancipat. Atque hoc modo, ubi Torpati in Catholicorum & Moschouitarum delubra fauiritum est, Rigæ & Riualiz itidem Ruthenorum phana demoliantur, quod resciscens magnus Moschouiz Dux, & Liouones tam noxiam, impiam, & execrabilem hæresin suscepisse intelligens, rei indignitate commotus, Si, inquit, Pontifex Romanus, & Romanorum Imperator sustinent suos sacerdotes, & monachos profligari, templaque & sacraria dirui, sacra profanaque omnia pollui, nobis non est animus sectam adeo perniciosam in nostris prouinciis impune grassari permittere, sed euoluto pacis termino, bellum illis indicemus, eo quod nostras basilicas tam profane & impie violauerint, ac destruxerint.

Eodem fere tempore Torpati, Lutheranae factionis, primates in Ecclesiae Cathedralis Torpatensis Canonicos conspirauerant, caprantes vel dolo, vel armis Ecclesiam inuadere, ea autem in edito monte sita est. Pellio qui vniuersae factionis Princeps erat, ducentos è suis conuocat, cōsiliū de inuadenda cathedrali Ecclesia proponit. Illi spe prædæ auidi, alacres & parati in sacrilegiū consentiunt. Vbi ad primariam basilicam ventum est, conspiciunt ibidem præstolantem Satrapam virum nobilem, generosi animi, & magnæ virtutis, tredecim satellitibus stipatum. Hic eos compellans, quatit quid moliantur, qua de causa armati accedat? Respondet pellio, se Canonicos profligaturum. Satrapa iubet, ne plus imperii & iurisdictionis sibi vendicent, quam delegatum habeant, sed suos intra limites se contineant, eam auctoritatem ipsis nondum demandatam. Quo audito, cōfestim ipsum Satrapam inuadere parant. Ille quantumvis armis & satellitibus parum instructus ad pugnam, numeroq; & copia Lutherana factio lōge præualeret, nihilo secius, ut erat animi excelsi, vna cū stipatoribus, quos tredecim duntaxat habebat, petulan-

petulantem & seditiosum eorum conarum auertere & impedire aggreditur, ex-
 roque gladio, factiosam ducentorum armatorum cohortem vniuersam, in pedes
 agit. Illi è summo montis vertice precipites ruere, & velut fulmine consternati,
 fuga salutem querere. Quinque ad necem vsq; cæsi, viginti vulneribus sancti &
 plagis contusi, cum reliquo seditiosorum manipulo vix effugiant. Sattapa cum sa-
 tellitibus omnibus illæsis, præclaram victoriam, omnium pacis amantium applau-
 su domum reportat. Tum illi in ciuitatem se abripiunt, & publico campanarum
 signo dato, classicum canunt, quo audito, vniuersa confluxit Resp. Sattapa ne in
 manifestum se periculum conliceret, intractabilis & iam tum infanzæ seditis vul-
 10 gi oculis se subducit, & in Episcopi arcem se recipit. Pellio tamen antea infelicitè
 pugnat, & magno cum dedecore, ipse cum ducentis à quatuordecim fugatus e-
 rat, aucto tamē suorum numero, propositum redintegrat, ac denuo cathedralē
 Ecclesiam oppugnaturus, cum ingenti turma procedit. Postquam ad basilicam
 ventum, in valuas ingentibus machinis irruunt, quarum vim vbi nec claustra, nec
 omnis portarum vis ferre valet, labat ariete crebro ianua, & emoti procumbunt
 cardine postes, fit via vi, rumpunt aditus, & prima trucidant diuorum simulachra,
 & saxea numina templo disiciunt. Neq; in diuorum statuas tantum sæuitum est,
 sed & crucifixi imagines gladiis & lanceis transigunt, quod olim Iudæos factital-
 se legimus, apud Damascenum, & scriptores historię Ecclesiasticę. Erat in eadem
 20 Torpatensi basilica baptisterium, summo artificio & magnis impēis extructum.
 Inter cætera ornamenta, sculpta erant Saluatoris, & duodecim Apostolorū ima-
 gines, has magno impetu inuadit sacrilega iconoclastarum cohors, quippe qui an-
 tea ducenti à tredecim stipendiariis turpissime fugati, sauciati, ac demum omnes
 profligati, latebras queritabant, nunc confirmato numero, tredecim simulachra
 inuadunt, ne nullam omnino victoriam referrent. Egregiam vero laudem ea me-
 reretur fortitudo, cum facile sit vincere non repugnantem, & de statuis debellatis
 triumphum agere. Sæuiunt igitur in æneos, saxeos, & ligneos hostes, alios capite
 plectunt, alios manibus naribusq; truncant, lecoriis & ludibriis nō statuas tātum,
 sed & ipsos prototypos & sanctos calumniantes, qui capitis, manuum, nariumque
 30 periculo catholicam fidem asseruissent. Hinc in quorundam Canonicorū (nam
 hos, quia de nobili erant prosapia, metu retracti, nondum ædibus & vrbe submo-
 uerant) ædes procurrunt, omnibusq; esculentis & poculentis per vim conquisitis,
 admirabili inuerecundia & gastrimargia, vti in eiusmodi tumultibus fieri solet, sa-
 melicam ingluuiem suffarciunt. Dum hæc magnis seditionibus & vulgi clamori-
 bus in vrbe Torpatensi geruntur. Proceres & nobiles prouinciæ, quibus adhuc
 cordi erat catholica religio, Torpatum conueniunt, & propositis conditionibus
 rem ita componunt, vt metropolitanę Ecclesię Canonici, in Ecclesia sua, solennia
 sacrificia, & reliqua ad cultum diuinum spectantia, nullo turbante aut molestāte,
 securi peragant. Re ita composita, Senatus vniuersę Reip. mandat, ne quisquam
 40 ciuium Missas aut conciones in templo cathedrali audire tenter, senatoriā iussio-
 nem violantes, decem marcarum pœna plectendos. Atq; hoc modo catholicus
 Dei cultus triginta annis saluus & incolumis in metropolitana Ecclesia permāsit.
 Sæpetamen minitabantur, se ex vrbe ascensuros, vniuersosq; sacerdotes trucidā-
 turos, vnde patet, illos extremo periculo continenter expositos, & veluti mures in
 decipula, hostium metu vndiq; conclusos & circumseptos fuisse. Præter Canoni-
 cos, erat ibidem virginum nobilium, Deo dicatarum monasterium, quas metu
 potentiorum procerum, qui in catholica religione etiamnum constantes erant,
 prohibente, necdum è monasterio eiecerant.

Dum hic tumultus per Lutheranzæ factionis concionatores Torpati excita-
 50 tur, præerat episcopatu Torpatensi R. D. Ioannes à Blankefeld, vir magnę pietatis
 & virtutis, qui ea tempestate forte in Rigensem prouinciā concesserat, cuius et-
 iam agebat Episcopum. Hic vbi seditiones & turbas per hæresin excitatas inuale-
 scere animaduertit, easq; sua auctoritate non posse tranquillari, è Liuania in Hi-
 spaniam ad Carolum V. Imp. proficiscitur, quem vbi propediem iam, emenso ad-
 hac duorum dierum itinere, conuenire posset, morbo correptus, in Hispania mo-

ritur, non sine veneni suspitione. Ferebatur enim in Liuania, ministrum eius à Lutheranis subornatum, vt toxico eum sustolleret. Imperator vbi rescivit tanta pietate ac virtute præfulem, tanta locorum spacia peragrasse, longissimiq; itineris molestias & pericula sui causa suscepisse, indoluit de viri obitu, quodq; aduentus causam, quam omnino arduam coniciebat, nondum ex eo cognoscere licuisset. Quam vt intelligeret emissarium quendam repente ablegat, qui Episcopi scripta & literas conquirat, inuentasq; ad Imperatorem deferat. Ex iis Imperator vniuersam Liuanix tempestatem liquido cognoscit, turbati omnia, & euerti à Lutheranis, templa dissipari, monasteria dirui, monachos profligari, sursum deorsumq; omnia agi & ferri. Mittit igitur legatum in Liuaniam, vna cum literis & mandatis Imperialibus, ne quisquam in posterum basilicas aut monasteria inuadere aut spoliare attentet, sed vnumquenq; suam religionem obseruare & profiteri sinant, ad decretum & determinationem futuri concilii. Liouones Imperiali mandato accepto respondent, se in religionis negotio ne flocci quidem facere Imperatorem Romanum, quinimo priusquam equitatus ipsius in Liuaniam perueniat, lassum fore & fatigatum. Si magno cum exercitu veniat, fame & inedia eos consumendos, in cum exiguo, facile posse superari & cædi.

Torpatenses cognita Episcopi sui morte, alium Episcopatu præficiunt, D. Ioannem Bie, incolæ & ciuis Torpatensis filium. Hic ad Lutheranorum facinora conuiebat, & prouinciam grandi ære alieno grauabat. Eo defuncto, ex consilio amplissimi Teutonicorum ordinis magistri D. Ioannis à Reck, qui catholicus adhuc, & summe laudabilis erat Princeps, eligitur in Episcopum D. Iodocus à Reck, magnæ nobilitatis vir, ex Westphalia è comitatu Markenli oriundus. Hic Torpatensem diocæsim, contracto per antecessorem ære alieno, liberabat, & præclare vniuersam prouinciam administrabat, quem etiam Ruteni reuerabantur & suspiciebant, iustitiæ & strenuitatis ergo. Cæterum anno 1551. propter ciuitatis Torpatensis rebellionem, & plerorumque nobilium, qui magno numero ad Lutheranæ dogmata defecerant, inobedientiam gubernationis pertæsus, abdicauit se Episcopatu, & ex prouincia secessit. Surrogatur in locum eius Hermannus à Wesalia, vna è Monachis Dominicanis, quos Torpatenses monasterio submouerant: hic vero nec habitum, nec religionem deseruerat, sed in monasterium Walkena ordinis Bernardini, quod duobus miliaribus Torpato distabat, profugerat. Erat abbatia, humili & palustri in loco sita, turribus & muris vndiq; munitissima, propugnaculum aduersus Moschouitam inexpugnabile. In hac abbatia idem D. Hermannus à Wesalia aliquot annis egerat Archimandritam, sedulo ac diligenter functionem administrans & monachos in officio continens. Quo nomine cum bonis omnibus commendaretur, Episcopus Torpatensis constituitur, anno 1553. Verum equestris ordinis pleriq; animum eius à recto transuersum egerunt. Paulo enim post quam solenniter esset inauguratus, nobiles quidam Lutheranæ factionis, & ciuitas Torpatensis, tres ei articulos proponebant, petentes, vt eos admitteret. Primo, quandoquidem nunc in Imperii Romani Principem electus esset, monastico habitu deposito, alium ei functioni decentiorem conuenientioremq; assumeret, cui articulo consensit. Secundo, vt vtramq; speciem in S. Eucharistia omnibus indistincte & publice permitteret: Huic quoq; articulo subscripsit: cæterum quia Missarum vsus adhuc manebat incolumis, nolebant Liouones Eucharistiam sub Missæ sacrificio percipere, atq; ita hic articulus nullum effectum sortitus est. Tercio deberet Episcopus sacramento affirmare, & vniuerso nobilium ordini ac ciuitati Torpatensi polliceri, se nec factis, nec consiliis aut scriptis Lutheranæ doctrinæ aduersaturum. Hunc quoq; articulum seruare promisit, & paulatim pristinæ suæ constantiæ ita oblitus est, vt cum Lutheranis adesset, in omnibus eorum arbitrio seruiret, & cuncta ad gratiam loqueretur, frequenter etiam ad se inuiteret, conuiuia & symposia cum illis communia haberet. Patrociniis quoq; & Ecclesiis passim homines, non sacerdotes, nec legitime sacris initiatos præficiebat. Quinquennio Episcopatum pacifice occupauit, nullum interea Missæ sacrificium peragens, ne equestres & proceres offenderet.

Dum hæc geruntur, strenuum agit Lutheranz doctrinz præconem pello Wittenbergenſis, iactans ſe Apoſtolicam ſimplicitatem imitaturum, & vna tunica contentum fore. Docet præterea, calices & vaſa Eccleſiæ aurea pauperibus e-
 largienda. Contigit autem biennio poſt, quam è ſuggeſtu publice docere cœperat,
 vt conſul ciuitatis Torpatenſis ſacram Eucharitiæ thecam è templo abreptam, in
 catenam auream, pro vxore & filia formari curaret, affirmans ſe auri pretium &
 æſtimationem pauperibus elargitum. Non multo poſt præcone concionem ha-
 bente, conſulis filia templum ingreditur, aurea catena exornata, quam dum è ſug-
 geſtu concionator Lutheranus conſpicit, repente exclamans, iubet vt quotquot
 10 præſentes eſſent mulieres & virginēs, aſſurgerent, & ingenua pronoluerentur: ad-
 ferri enim flauam Chriſti tunicam, quam dum Papiſtæ Chriſto ſuo circumdedit-
 ſent, eas omnem reuerentiam & venerationem eidem exhibuiſſe: nunc autē con-
 ſulis filiam eadem tunica catenatam, proinde eadem reuerentia & honore proſe-
 quantur. Soluta concione citatur præco ad ſenatum, interrogatur cur conſulem
 publica contumelia affeciſſet, qui ſacrarium ſeu hierothecam præſtitā æſtimatio-
 ne legitime emiſſet. Reſpondet ſe ſuosq; qui verbum Dei doceant, eiufmodi præ-
 datum participes eſſe debere, ac tunc demum ſilentio ſacrilegium diſſimulare
 velle: Senatus ne huiufmodi cōtumelias & exprobrationes audiret crebrius, pre-
 tio hominem induxerunt, vt Ritualem concederet. Porro alii Lutheranz factio-
 20 nis concionatores, immēſas pene diuitias accumulāt, ædes, prædia, redditus ma-
 gno numero coementes, purpura & pellibus pretioſis ſumptuoſiores iſtis conſu-
 libus & ſenatoribus. Siquidem vnde antea decem aut plures honeſte & frugali-
 ter alebantur, ea omnia duo Lutherani præcones ad ſe tranſtulerant, nondum in-
 terea tanta opum affluentia contenti, vt manifeſtum euaderet, ipſos nihil præter
 quæſtum, opes, deſidem & voluptuariam vitam ſectari.

Paucis ab annis poſteaquam Torpatenſes in Lutheranam doctrinam con-
 ceſſerant, feria ſexta ſolenne Paſchæ feſtum proxime præcedente, finita Luthera-
 ni Eccleſiaſtæ concione, ciuibus è templo D. Virgini matri ſacro reuerentibus,
 quidam alium conciuem & familiarem inuitat ad prandium, rogat vna domum
 30 comitetur, habere ſe paratum inſignem petafonem Weſtphalicum. Alter parum
 abhorrens, reſpondet ſibi eſſe gallum opipare elixum, quem cupiat in ſymbolum
 adferre. Dum ad menſam accumbitur, alter os quoddam galli ambedere volens,
 imprudens ipſum pene deglutit, quod cum neq; tranſmittere, neq; eximere vale-
 ret, eo ipſo die ſuffocatur. Alter poſtridie Paſchæ malo ſpiritu corripitur, & non
 multo poſt rabie & furore exagritus, animam vna cum dæmone exhalat.

Equeſtrium autem plerique in prouincia Torpatenſi, Lutherana hæreſi vſ-
 que adeo dementati erant, vt diebus, quibus ieiunium indicere conſuevit Eccle-
 ſia, tum etiam tempore ieiunii quadrageſimalis, binas menſas inſtruerent, vnā
 Papiſticā, alterā Euangelicā appellantes. Priori viliorē & vulgariorē pa-
 40 nem imponebant, quem illi vulgo panem ruſticum vocitabant, huc addebant le-
 gumina & ceruiſiam tenuiſſimā. Euangelicæ menſæ imponebant panem ſele-
 tiſſimum & puriſſimum, quem ſua lingua vocabant panem Teutonicum, cerui-
 ſiam præſtantem, & carnes aſſas & elixas affluent. Faciebant hoc, vt villicos &
 agricolas à catholiciſmo ad Lutheraniſmum pellicerent. Illi vero in aledulces e-
 pulas facile reſpuebant, viliffima edulia exquisitiſſimis ferculis præferentes, vt in
 catholica religione conſtantes perſeuerarent. Quidam etiam nobiliū cum ple-
 beios & agricolas à Lutheraniſmo auerſos conſpicerent, diebus quibus ieiunium
 catholica indicebat Eccleſia, eos accerſebant, carnes & cibos vetitos violenter il-
 lis in ora ingerentes. Hæc tyrannis & ſumma in Deum pariter & homines impie-
 50 tas, grauē vindictā ſupremo numini extorquebat. Quibus accedebat inma-
 nis crudelitas & inclementia in ſubditos, prodigalitas, ſuperbia, & luxus omnium
 ordinum, Dominorum, inquam, Teutonicorum, deinde equeſtrium & nobi-
 lium, denique ciuium & plebeiſiorum.

Priusquam Teutonicī ordinis Domini, ordinisq; magiſter ad Lutherani-
 ſmū deſciſcerent, religioſa pietas, ſuſpicienda grauitas, moderata ſobrietas, diligēs

religionis observatio, decentissimus in moribus & habitu cultus, conspiciebatur. Precum horatiarū pensum, religiosissime persoluebant. Deorum delubra plerique, domos suas gloria & fortitudine decorabant. Vbi Lutherana dogmata amplecti cœperunt, hæc omnia semel & simul excutere, luxuria cum superbia animos eorum inuadere, rapere, consumere, sua parui pendere, habitu & moribus summam ferociam, fastum ac dominandi libidinem ostendere: pudorem, pudicitiam, diuina humanaq; promiscua, nil penli neq; moderati habere: subditorum miseriis & egestate crudeliter abuti, perinde quasi iniuriam facere, id demum esset imperio vti. Ab eo tempore plebis conditio misera, longe miserrima esse cœpit. Siquidem vbi Teutonicus ordo sua per luxum & libidinem prœdegerat, & familiares opes defecerant, ad summam crudelitatem & avaritiam ipsa inopia eos stimulabat. Cœpere igitur plebem deglubere, tributis & exactionibus emungere, & quos extrema premebat egestas, ab iis diuitias, & luxus instrumenta conquirere. Animus sane malis imbutus artibus, & quotidianis voluptatum illecebris delibutus, haud facile libidinibus carebat, eoque profusus Venere & luxu æstibat. Augebat eorum audaciam vsurpatum hæcenus in miseram plebem imperium, utpote quæ ita seruire & subiici videbatur, ut non sui, sed alieni iuris: non liberi, sed serui haberentur. Si quid criminis designabant, pro rei atrocitate flagellis & fustuario multabantur a Germanis, quorum fortuna, vbi per luxum & intemperantiam collaberentur, eo impotentius in miserum vulgus sæniebant, ut flagris & verberibus, si quid habebant frumentorum, ouium, gallinarum, mellis, & id genus extorquerent. Interea seruilis & inops plebecula, allia & arborum radices & cortices famelico ore priuatim artodere, aquam farina commixtam potare, in extrema miseria & egestate vitam trahere. Equester etiam ordo Lutherana doctrina iam assumpta, quantum à pristina virtute degenerauerit, morum & vitæ mutatio declarauit. Antea siquidem domi militiæque intenti libertatem, religionem, patriam, parentesq; armis protegere. Non illis labor insolitus, non locus vilis asper aut arduus erat, non barbarus hostis formidolosus, magisq; in decoris armis & militaribus equis, quam in scortis atq; conuiuiis libidinem habebant. Summa erga plebeios beneuolentia & humanitate præstabant, dandisq; potius, quam accipiendis beneficiis amicitias parabant. Cæterum vbi prisca religione sprete, prurientes auribus ea, quæ ventri adlubescabant dogmata amplecti cœpere, pristina illa integritas & cōstantia à stirpe interiit, virtus hebescere, pietas languescere, per luxum & licentiam bona patria dissipare, aliena rapere, sua prodigere, delubra spoliare, sacra profanaq; omnia contaminare, dormire prius, quam somni cupido esset, non famem, non sitim, neq; frigus, neq; lassitudinem opperiri, sed ea omnia luxu antecapere. Hæc eos, vbi priuatæ opes defecerant, ad sacrilegia, rapinas, direptiones, & violentas exactiones incendebant. Igitur in plebem & agricolas supra omnem modum sœuire, tyrannice & barbare, intolerandam in eos crudelitatem exercere, donec quod habebant commeatus aut pecuniæ penitus extorqueret. Nec equester duntaxat ordo his vitiis subiacebat, sed contagio quasi pestilentia vniuersam Kemp. & ciues peruasit, ut omnia luxum, libidinem, fastum & superbiam repræsentarent. Adeo fascinauerat eos noua illa doctrina, ut mentem simul & rationem excantasse videretur: & quæ diuinis humanisq; legibus essent contraria, ea Christianæ vitæ & Euangelio consentanea censerent, quodq; summa erat iniuria, id demum iure se facere existimabant, quia Lutherana doctrinæ præconum exemplo faciebant. Itaq; vbi in deos diuorumq; templa & simulachra sœuitum est, sacerdotes & inferioris fortunæ homines, pauperes, debiles, & elemosynarii contumelia & inuidia grauabantur. Erat iuxta ciuitatem (ut fit) leprosorium, eidemq; adiuncta Ecclesia D. Georgio martyris sacra. Hanc quondam in trophæum & gratiarum actionem, ob tenta aduersus Rutenos insigni quatuor præliorum victoria, maiores religiosissimi mortales ibidem extruxerant. Verum anno 1554. vbi Lutherana contagio Torpatensium animos peruasit, ut sacrilegia & rapinæ licitæ & concessæ putarentur, leprosorium vna cum delubro demoliuntur: hinc aras, simulachra, diuinum cultum, & sacerdotes: illinc miserabili morbo & squalore afflictos, inopes & lacer-

*Vide Mun-
sterum in
Cosmogra-
phia, infra.
Statu de Li-
nonia.*

ros eiciunt, leprosorium in tabernam, templum in stabulum conuertunt. Facinus sane tali Euangelio dignum. Sacerdotes quibus contumeliis, qua inuidia priuatim & publice premebantur, longum esset recensere, usq; adeo omnia profanata erāt. Vnum præ cæteris tunc memorabile exemplum contigit, dignum quod nulla obliuione obliteretur. Anno 1556. ipso assumptæ virginis matris die, Torpatenses sacerdotes ex recepto Ecclesiæ more diem illum solennem habebant, & magno, vt solet, cum apparatu, & crebro campanarum pulsu, diuinum cultum petagebant. Eam celebritatem & reuerentiam Virgini matri ad summi numinis honorem exhibitam, cum matrona quædam impendio inuideret, mandat pedisse-quæ, vt balneum apparet, caminum instruat, se cum marito lauare decreuisse. Illa solennis festi dominam submonere, vtq; alium in diem transferat, rogare. Matrona repente excandescens, quid, inquit, de Maria narras, fuit illa mulier similis mihi, nec vllius potentia, aut gratia, prærogatiuam habet, tu iussa mea exequere. Famula ne dominam grauius exacerbaret, imperata perficit. Vbi ad caminum ventum est, arida ligna, quæ alioqui haud difficulter flammam excipiunt, nulla ope, nullis nutritiis accendi potuerunt. Illa ubi se vndiq; vertit, laboris frustranei perterrita, tectum omne ardere conspicit, nec vlla vi flammam restinguere valet. Ignis primo ipsum balneum vastat, mox duas contiguas ædes ingenti ciuium omnium terrore populatur. Confluit ex templo vniuersum vulgus, & vix tãdem latius serpere incendium prohibent. Postero die lignorum fasciculus camino ingestus, omnino incombustus comperitur. Hæc & horum similia erāt grauis Dei indignationis & venturæ vindictæ prænuntia, de qua priusquam dicere aggrediar, pauca de Lutheranorum ritibus, cæremoniis, & leui inconstantia præmittemus.

Ordinis sacramentum prorsus reiciebant, ipsi ordinandorum sacerdotum, & Ecclesiastarum facultatem sibi vendicabant: modum autem ordinandi sæpius immutarunt. Principio ordinandus coram Senatu in genua prouoluebatur, singuli Senatores in eum sufflabant, quo denorabant, se Spiritum sanctum in eum profunderet. Deinde consul ordinatum ad suggestum deducebat. Postea hoc ordinandi ritu abolito, concionatoribus insufflandi potestatem contulerunt. Tandem & hic modus abrogatur, supremo concionatori tribuitur, vt suo suffragio quempiam pastoris munere vel dignum vel indignum censeat. Qua facultate supremo Lutheranorum præconi collata, accessit eum textor quidam in suburbio Torpatensi degens, impetrat potestatem in vicinis pagis publice è suggestu docendi, qua obtenta, concionatur, baptizat, absoluit, Eucharistiam dispensat. Cû autem forte panis ei deficeret, ille cœnam instituturus, protinus accepto raphano, in orbiculos illum conscindit, atq; ita Missam vna cum cœna peragit, haud simpliciter contra receptam Ecclesiæ consuetudinem delinquens, & augustissimum sacramentum ludificans, contigit hoc anno 1555.

In pœnitentiæ sacramento diuersum variumq; modum obseruabant. Principio ex præscripto Lutheranae doctrinae soli Deo delicta confitebantur. Postea hoc ritu abrogato decem vel circiter coniunctim in genua coram concionatore prouoluebantur: quo factò, ille eos Deo confiteri iubere, & absolutionem veniamq; promittere. Hic confitendi modus ubi inolefecerit, res non indigna memoratu in pago tribus miliaribus ab vrbe Torpatensi dissito contigit. Lutheranus quidam ecclesiastes, triginta agricolas ad genua prouolutos habebat, quos confessione facta Sacramentali absolutione à peccatis exoluere debebat. Mandat igitur, omnes Deo confiteantur, soli, solidam siue nummulum (quem confitentes parochus dare consueuerant) altari imponere iubet, deinde certam absolutionem promittit, pœnitentiam & satisfactionem commentum esse Papisticum, hanc neutiquam requiri. Erat autem inter confitentes quidam præ aliis simplici ingenio, qui Domino suo iuuenem furto abegerat. Hic absolutionem consecutus, domum lætabundus reuertitur, gaudium ex felici confessionis successu conceptum, protinus in vxoris sinum effundit. Metuebam, inquit, cum Parochum confessurus accederem, ne iuberet abductum taurum restituere, aut gehennæ incendio me furtum luiturum minaretur: iam autem vno recepto solido, omnes mihi noxas ignouit.

Non multo post idem alium bouem furatur, & in ipso facinore deprehensus, fatetur neuiquam se illud admitturum fuisse, si non tam facilem se præbuisset parochus in delictis ignoscendis, eaq; res plurimos ad grauissima facinora stimulat, adeo ut summam in doimestica familia perfidiam patresfamilias persentirent, ac tam exiriales istius Euangelii fructus grauitè abominarentur.

Eodem fere tempore hortendum & memorabile factum cōigit. Erat Torpati quidam Lutheranae doctrinae præco, Hermannus, mire versutus & facundus in abducendis hominibus à Catholicismo ad Lutheranismum, annisque triginta summum egerat illius doctrinae præconem. Hic pellione Wittembergenfi Lutherana dogmata primum docente, monachus erat Minorita, iuuenis, at propterea in concionibus non in exercitiis, accedit pellionem, offert illi suam in propagandis Lutheranis dogmatibus opem, monasticum cucullum in publica concione abiecturum. Pellio eum in cooperarium suscipit, negotiatores nouo habitu eum donant, virginem monasticam in uxorem adiungunt, præficitur vasis argenteis Ecclesiae, in usum pauperum custodiendis. Pellione ex urbe secedente, cuius causam supra retulimus, paulatim magnam auctoritatem apud omnes sibi conciliat, ut solus nobilium infantes baptizaret. Magnam opum diuitiarumq; vim congerit, mercatur prædia, domos, agros, in liberorum subsidium: primaq; atq; itidem secunda vxore demortua, tertiam ducit. Verum anno 1554. graui morbo corripitur, & sex diebus elapsis horrenda voce exclamat, se damnatum, nullam salutis consequendae spem reliquam, & quotquot isti voluptariae Lutheranorum sectae sese dederent, damnationi obnoxios, atq; ita toruo aspectu, & oculis horribiliter flammarum in modum lucentibus, desperabundus extremum spiritum exhalat, omnibus Christianis exemplum ac documentum relinquens, quàm periculosum sit ab Ecclesiae unitate ad nouas doctrinas deficere.

DE PVBLICA EAQVE TERRIBILI LIVONVM VINDICTA, qua Religionis mutationem & vitam in omne flagitiorum genus proiectissimam secuta est.

Posteaquam Liuones spreto & profligato Catholicismo & Religione à maioribus accepta, Lutherana dogmata suscepserant, variis diuersisq; plagis grauissime afflicti sunt, adeo ut vniuersa elementa in vindicta & perniciem eorum conspirasse viderentur, iuxta illud Regii Prophetae. Accipiat armaturam zelus illius, & armabit creaturam ad vltionem inimicorum, & pugnabit cum illo orbis terrarum contra insensatos. In primis terra, quæ omnis frumenti copia abundare consueuerat, nihil penè frugum & fructuum proferebat, ut grauis annonæ caritas subsequeretur. Aqua quæ prius piscifera, deinceps nihil fere piscium dabat. Aer hominum salutem à Deo tributus, nunc venenatus & contagiosus, innumeros morbos & grauem pestilentiam generabat. Igne Ruteni & Moscouitæ vniuersam Torpatensem prouinciâ miserabiliter populabantur, Neruiam & Velinâ oppida cum plurimis vicis & pagis prorsus vastabant. Grauis quidē hæc erat vindicta, sed magna supremi numinis erat clementia, tã diu immania gentis pertinacissimæ facinora dissimulasse, & vltionis gladium suspendisse, si forte mansuescerent, & resipiscenciam meditarentur. Quæ cum non sequeretur, & tertii iam hæredes in Lutheranorum possessiones succederent, ne de male partis diu gauderent, principio durissimo caritatis & penuriae flagello afflicti sunt. Siliginis. n. mensura, quæ apud Germanos 12. modios cōficit, vulgariter *een last* adpellatur, prius viginti marcis emebatur, anno vero 1557. Torpati nonaginta marcis comparabatur. Marcarum autem septem duos daleros cōficiunt. Vnde factum, ut agricola crescente penuria & famis necessitate cogente, lini baccas hordeo aut siligini cōmixtas molerent. Abundabant & piscibus Liuania, priusquàm ad Lutherana dogmata deficeret. Præterlabitur Torpatum fluuiolus quidam, *die beke* appellatus. Per hunc Moschouii Plescouiâ (ciuitas ea est Moschouia) nauigabant sex miliar. emens exonerabat se fluuiolus in mare quoddam, die Peus vocatum, piscium mire ferax 12. miliar. longitudine, septem fluminib. in illud profluentibus. Mare illud in Oceanum vno aluco fertur, qui de alto scopuli vertice rapidissimo cursu torrentis in morem præceps ruit, tãto cum sonitu ut accolæ propinquiore, hebe-

hebescente paulatim ex terribili & continuo fragore auditu, surdi reddantur. Ex hoc mari, quod Peussam diximus, tanta piscium affluentia proueniebat, ut in Hollandiam, Lubecum, aliasq; finitimas regiones eos auherent, pisces illi lupi Torpatenses vocitabantur. Cæterum antiqua religione profligata, & Lutheranismum inualecente, quantumuis spretis ieiuniis, carnibus victitarent, summa tamen piscium inopia laborabant.

Insuper & pestilentia tam atrociter sæuebat, ut anno 1551. Torpatæ trimestri spatio 14. milia hominum morerentur. Tanta erat ægrotantium multitudo, ut in cæmeteriis, in cæpis, in propatulo passim & iuxta sepes plurimi miserabiliter decumberent. Cadauera linteis inuoluta, in vna scrobe accumulabantur. Dignum animaduersione erat, quod in commune hac lue, quæ vniuersam ciuitatem peruehebat, Catholicorum sacerdotum, quorum tredecim quotidie horas canonicas in cathedrali Ecclesia decantabant, nemo corripiebatur. Lutherani vero concionatores vniuersi, excepto vno Hermanno, qui postmodum, ut supra retulimus, horribiliter expirauit, è medio sublati sunt. Sed nec hoc flagello emendari sustinuerunt. Proceres enim ciuitatis qui grassante contagio secesserant, reuerentes, alios nouæ doctrinæ præcones constituunt, prioribus longe nocentiores. Quin & pestilentia culpam & numinis offensam Papistis imputabant.

Tertium igitur flagellum Litonienfibus superuenit, bellum & exterminium, & immanis barbari populi crudelitas, & præter hanc intestina prælia & mutua lacerationes. Siquidem biennii spatio, tria grauissima, cruentissimaq; bella sustinuerunt, quorum tertium extremam illis perniciem & excidium attulit. Primum inter Archiepiscopum Rigensem & Ordinis Teutonici magistrum, oriebatur anno 1558. Belli causa erat, quod ciues Rigenses post assumptum Lutheranismum, aras, delubra & monasteria diruerant, Canonicos & sacerdotes vrbe mouerant, in Ecclesia Cathedrali Lutheranum dogmatistam constituerant. Huius iniuriæ & violentiæ memor Archiepiscopus, certam pecuniarum summam à Rigensibus multæ loco exigebat. Cæterum Ordinis Teutonici Magister Lutheranae factioni consentiens, Rigenses defendere & excusare parabat, asserens, iure id patratum, nullamq; poenam committeri: Nec multo post publicum comitiorum diem indicit Magister in ciuitate sua Wendeni, vniuersos Ordinis milites per Liunionem conuocans. Verum quia indicendorum comitiorum ius Ordinis Magistro non cõpetebat, sed Archiepiscopo Rigensi, ea propter Archiepiscopus ad comitia non accedebat. Concludebat ibidem vniuersus Teutonicorum militum ordo, bello appetendum esse Archiepiscopum. In quod ubi cõmunibus suffragiis totus ordo consenserat, vnus Ordinis Marefchallus, secundus à Magistro, non nihil reclamabat, non iniquum affirmans, si Archiepiscopus illatam iniuriam & damnum exactione sarciri peteret. His dictis vniuersus Teutonicorum Ordo Marefchallo indignatur, arces & prælidia ei eripiunt. Ille in Poloniam secedit. Rex Polonus intellecta causa, liberum illi comitatum per vniuersum regnum Poloniae concedit. Episcopus Torpatensis Hermannus, ut erat inconstantis animi, facile ad oppugnandum Archiepiscopum Rigensem inducitur. Idem & Riualiensis & Habselensis Episcopi, Ordinis magistrum metuentes, facile in eius castra concedunt, atq; ita vniuersa Liunia in Rigensem Archiepiscopum hostiliter conspirat. Eodẽ igitur anno, paulo post natalẽ D. Ioannis Baptistæ, Ordinis Teutonici Magister vniuersos Præfectos, Commendatores vocant, conscribit, quibus copias suas tres coniungunt Episcopi. Instruclissimo exercitu & magno cum apparatu Rigensem provinciam hostiliter inuadunt. Archiepiscopus Rigensis tamen defensionem meditatetur, & plurimos nobilium sibi adiunctos haberet, infirmior tamen erat, & viribus impar, ut tanti exercitus vim sustinere & propulsare neutiquam posset. Quibusdã ergo equestris ordinis ab hostibus captis, quibusdam etiam interfectis, inter quos & Satrapa, profugit Archiepiscopus in arcem Kokenhusen, persequitur eum Ordinis Magister, arcem cum omnibus copiis suis obsidet, tormentis ac machinis bellicis inuros inuadit. Erat arx natura loci munita, in edita rupe constructa, inexpugnabile propugnaculum. Sed cum neq; valida hostium manus, obsessos fatigare, nec

crebra bombardarum tormentorumque tonitrua muros laxare quidquam possent, sola fames & penuria profugos ad deditiōem compulit. Igitur omni com-
 meatu destituti, languentibus præ inedia nervis, & viribus non lassitudine sed fa-
 me consumptis progreditur ad suos commilitones Archiepiscopus, & quam de-
 ploratus sit rerum status exponit. Indecorum quidem & ignominiosum esse hosti
 le dedere, sed omnia vitæ posthabenda. Turpitudinem illam temporis iniuria re-
 rum asperitate, & summa necessitate facile excusari, ac de iunioribus rebus, &
 prospero fortunæ statu oblato, pristina virtute prorsus aboleri, amissamque gloriam
 cum senore recuperari posse. Nunc quia nullus exercendæ virtuti & præclaro
 facinori locus, stultum esse inedia actædio se conficere, omnemque melioris fortu- 10
 næ & rei præclare gerendæ spem vna cum vitâ à stirpe rescare. Suadere se ut po-
 sitis armis spontaneam deditiōem voluntariæ acerbissimæque morti præferant.
 His dictis, ubi nullum commilitones viderent effugium, portis ad apertis hostibus
 sese dedunt, octavo obsidionis die. Ordinis Teutonici Magister Archiepiscopū,
 non ut vnius Provinciæ ac ciuitatis consortem & conciuē, non ut antiquæ Bran-
 denburgiorum prosapiæ Principem, non ut Præfulem & Primate, sed veluti
 barbarum hostem tractat, contumeliis & probris ludificatur, ac demum carceri
 mancipatum, toto pene anno vinctum continet. Omnibus præterea oppidis, ar-
 cibus & pagis mulctat, ut nihil iam pene à privato differret, nisi quod Principis
 conditio præter ablatas exuias, carcere etiam grauabatur. 20

*S E C V N D I B E L L I H I S T O R I A I N T E R
 ordinis Teutonici Magistrum & Regem Polonia.*

Rex Polonus tanti Principis seruilem captiuitatem intelligens, rei indignitate
 commotus, Episcopum quendam in Liouoniam ac Ordinis magistrum ablegat. Qui ubi Wendam venit, huiusmodi oratione Magistrum alloquitur: Grauius
 & iniquo animo serenissimus Rex sustinet, Amplissime Magister, nepotem suum
 Archiepiscopum Rigensem, tam duro & illiberali carcere vinctum detineri, qui
 viro Principi ex illustrissima Brandeburgensi Marchionum familia progeni- 30
 to, & Archiepiscopali dignitate præfulgenti, nulla ex parte nec conueniat nec de-
 beat. Belli quoque causam & originem, quo clarissimum principem, non mi-
 nus hostiliter, quam vnanimiter obruistis, verius quam superastis, neutiquam iu-
 stam satis existimamus. Proinde hæc Regis mandata ad te deferimus, serenissimū
 Regem vel pace & mutua amicitia salua, Illustrissimum Archiepiscopum indi-
 gnissimo carcere exoneraturū, vel regia manu & militaribus copiis id effecturum.
 Sane si homini libero grauis est seruitus, utique viro principi grauis est captiuitas.
 Mandauit etiam regia maiestas, ut æquis cōditionibus omne dissidium inter Re-
 uerendissimum Archiepiscopum & Ordinem vestrum amanter componamus,
 pristinaque amicitiam vobis, vestræ autem provinciæ tranquillitatem & pacem 40
 restituamus. Hac legatione perlata, Ordinis Teutonici magister, neque exoneran-
 di principis, nec componendorum dissidiorum spem præbuit. Itaque re infecta le-
 gatus ad Regem reuertitur. Rex ut operam suam irritam cognouit, Ordinis Ma-
 gistro, omnibusque eius auxiliariis bellum denuntiat. Quo nuntio accepto, confe-
 festim Ordinis Magister ingentem thesaurum in Germaniam mittit, ad exercitū
 ibidem conscribendum. Adducuntur aliquot equites & sex peditum manipuli
 seu vexilla in Liouoniam. Rex Polonus haud diu moram trahens, infectis signis in
 Liouoniam tendit. Equitum simul & peditum centena millia in armis procedunt.
 Ordinis Magister, vniuersos quos habebat Præfectos & Commendatores, Regi
 obuiam producit, quibus copias suas coniungunt tres Episcopi, Torpatensis, Ri-
 ualiensis & Habselensis. Torpatensis Episcopus, quoniam grandæuus erat, & bel- 50
 lo inidoneus, ipse in aciem non prodit: sed Cathedralis Ecclesiæ Præpositum vna
 cum omnibus Provinciæ suæ nobilibus ablegat. Habebat Ordinis Teutonici Ma-
 gister, equitum Germanorum septem millia, & aliquot millia Rusticorum & agri-
 colarum. Præterea sex peditum Germanorum vexilla. Ingens hic & numerosus
 erat ex-

erat exercitus, sed Polonico longo inferior, quæ res Teutonici magistri animum facile consternabat, ut infestis signis cum hoste configere temerarium arbitrarentur. Tanta igitur Polonorum manu conspecta, victoriæ spem abiicit, legatum ad Regem, qui præsens in armis erat, mittit, præliū deprecatur, & pacem efflagitat. Rex clementer & benigne respondet, nisi viduas, pupillos, orphanos & inopes miseraretur, nullo pacto pacem se cum Magistro initurum: sed ut Ordinis Magister agnoscat, inquit, me sanguinis aut belli sitientem non esse, ipse, si pacem expetit, huc intra octodecim horarum spatium ad nos accedat, Principemq; & Archiepiscopum Rigensem vna adducat, dein pacis & concordie rationem inibimus.

10 Et ne merum inanem prætendat, liberum illi per vniuersum exercitum nostrum, accessum damus. Teutonicus Magister hoc responso accepto, confestim Archiepiscopum qui non longe aberat, custodia liberari & à vinculis educi iuber. Quo aduentante, vterque ad Regem concedit, trecentis equitibus stipari. Ibi cum vltro citroque de pace ageretur, tandem concluditur, Ordinis Magistrum debere Archiepiscopum in pristinum statum restituere, omneque damnum ac detrimentum eidem illatum rependere. Præterea Regi Polono stipendia in milites erogata refundere. Graues hæc erant Ordini Teutonico pactiones, attamen metu grauioris mali urgente, consensit Magister Teutonicus, & præstitit. Pace his conditionibus impetrata, mussitabant Liuonēs, Ordinis Magistrum omnem

20 prouinciæ thesaurū, quem suo idiomate, *den tresel* vocant, præpoltere, temere, & nullo cum fructu aut ciuium vtilitate, imo graui cum damno prodegisse, videlicet, exercitū à Germania conscripto, eoq; præmiis & stipendiis anno integro sustentato, Archiepiscopo in integrū restituendo, & Regi Poloniæ bellicos sumptus refarciendo. Porro thesaurus hic ex dominorum Teutonicorum, & Canonicorū Cathedralium Rigenſium bonis in ciuitate Wendenſi, quæ in prouinciæ medietate sita erat, colligebatur, ita ut quotiescunq; Domino alicui Teutonico aut Canonico humanitas aliquid contingeret, de bonis suis testamenti factionem non haberet, nec facultates suas cognatis, amicis aliisue hæredipetis legare posset, sed ad thesaurum omnia referebantur, eum in finē, ut si Moschouita bello Liuones

30 appeteret, haberent unde externis & auxiliariis militibus stipendia persoluerent.

T E R T I I B E L L I D E S C R I P T I O Q V O D

Magnus Rutenorum Imperator contra Liuones gessit anno 1558. quo ciuitas

& prouincia Torpatensis à Principe Moschouitarum expugnata,

victa & subiugata est.

A Trox & memorabile prælium gesserunt Liuones contra Rutenos anno domini 1500. sub Ordinis Teutonici Magistro D. Waltero à Plettemburg, excellenti animi, & magnæ industriz viro. Nondū Lutherana doctrina aut vlla hæresis eos à Catholicismo transuersos egerat, sed priscam auitamq; religionem summa pietate & fide colebant. Igitur cum Teutonicus Magister cum Rutenis cōfligere statuisſet, publica ieiunia & solennes Litanias, triduo seruandas indicit paulo post Natalem virginis maris, ut communibus votis diuinam opem & prosperum prælii euentum obtinerent. Conscribit deinde Magister Præfectos & commendatores vniuersos cum nobilibus totius Prouinciæ, quibus copias & auxilia sua coniungunt quatuor Liuoniæ Episcopi, Rigenſis, Torpatensis, Riualienſis & Habſelenſis. Rigenſis mille Germanos equites adducit, Torpatensis, quingentos. Riualienſis & Habſelenſis, iridem quingentos simul, ita ut Magister Teutonicus septem haberet Germanorum equitum millia, & quinq; millia Curonū, qui populi sunt Liuoniæ. Hoc exercitū Magister Rutenorum fines inuadit, arcesque &

50 oppida quædam expugnat. Inde ipso exaltationis Crucis die ad urbem Pleskouiā tendunt. Iuxta hanc sita est planicies duorum milliarium amplitudine, in quā vbi deuenire, obuiam illis procedit Rutenorū Imperator, cū centenis millibus armorum qui in duodecim acies distributi erant, His adiuncta erat ingens Tartatorū manus triginta millia cōficiens. Itaq; Teutonicus Magister, vbi aut turpiter fugiendū, aut ingenti cū animo aduersus tantum exercitū, barbarie & armis formidabi-

*De hoc ni
fullor, prælio
paulo aliter
refert Sigis-
ds liber in
hiflor. Mo-
schouit.*

lena, procedendum videt, nequidquam de victoriæ spe remittens, fortunam belli tentare statuit, & paucis suorum animos confirmat. Præclaram sane victoriam, inquit, ô milites hodie nobis obuenturâ de numinis benignitate & vestra omnium fortitudine facile mihi promitto. In causa iustissima, dii non possunt non esse propitii. Vos tantummodo pristinæ strenuitatis & constantiæ memores, existimate vos, decus, gloriam, patriam, libertatem, & religionem in dextris vestris portare. Alios fortasse ingens barbaræ gentis multitudo animo deiiceret. Vos vero milites dum confideto, & cum vestra facta æstimo, quibus parentes, patriam, aras, & focos, auitamq; aduersus hæreditarios Catholicæ pietatis hostes, fidem sæpenumero curati estis, eandemque ad extremum vitæ, armis & sanguine vestro vindicare cupitis, magna me spes victoriæ tenet, animus, ætas, virtus vestra hortantur. Hæc ubi dixit non multo post vtrinque signa canuntur, Teutonicus Magister glandes ferreas & globos tormētarios velut crebra continuaq; tonitrua in Tartaros contorquet, inde maximo clamore infestis signis vtriq; concurrunt, gladiis, lanceis omniq; telorum genere res geritur. Tartari, & Moschouii arcubus & sagittis assueti, densissimo creberrimoq; telorum iactu æthera obumbrant, quæ tamen vniuersa pene irrita aerem verberant, donec ultro in terram decidunt. Ingens ibi sonitus, ad cælum attollitur, bombardarum fulmina, armorum fragor, vulneratorum gemitus, pereuntium clamor, tympanorum sonitus, equorum hinnitus, omnia & Martem & mortem referebant. Tartari ubi prælio fusi fugatique, succedunt duodecim Moschouiorum acies, animis & virtute recentes. Teutonici cæsis Tartaris ubi bellum recrudescere sentiunt, quanto maiorem hostium vim prioribus succedere conspiciunt, tanto maioribus animis in hostes irruere, & velut ab integro noua virtute resumpta, ingenti cum fremitu cæsim punctimq; configere, fauciare, confodere. vergente iam ad vespèram die quicx Moschouis supererant, furtim se Plefcouiam subducunt. Prælio ita dirempto, compertum est ex Teutonicorum agmine vnum duntaxat interemptum, Moschouiorum vero & Tartarorum circiter centena millia trucidatos, vt duobus miliarib. cadauera passim dispersa iacerent. Memorabilis hic erat triumphus & singulare virtutis & fortitudinis exemplum, ac dignum quod sempiterna memoria donatum, nunquam aboleatur. Moschouiorum Imperator (qui ipse in aciem non prodierat) cum summo stupore admiratur tantum exercitum tam exigua manu tam turpiter cæsum & prostratum, atq; ilico pacem quinquaginta annis cum Teutonibus firmat. Qua inira, omniq; bellico tumultu composito, legatum magnus Moschouix Dux ad Ordinis magistrum ablegat, rogans, vt vnum quempiam ex ferreis illis militib. (Rutheni Teutones ferreos vocabant) qui tantam Moschouiorum multitudinem fuderant, ad se mittat, se vna cum legato obsidem mittere, ferreum illum virum non inhonoratum indonatumque ad suos reuersurum. Magister Teutonicus haud inuite vnum è militibus cataphractum equitem Moschouiam versus destinat, quem ubi Moschouix Princeps aduentare accipit, confestim vniuersis Ducibus, nobilibus, & Præfectis suis denuntiat, vt præscripto die Moschouiam conueniant, novum visq; dignum spectaculum eos habituros. Destinato die cataphractus in apertam planiciem iuxta aulam Principis, numerosa (vt fit) populi corona circumstare procedit, & huc illucq; obequitans, petasum è capite cuiuspiam circumstantis abripit, eumque in Hippodromi centrum proiicit. Illico pleno cursu lanceam in petasum dirigit, eumq; dicto citius cuspede arreptum terra subleuat. Moschouius Imperator eam equitis agilitatem conspiciens, vti in morem (solent id facere Moschouii admirantes) barrit. Rursum Cataphractus demissa paululum lancea, in oppositum parietem perniciosissimo cursu fertur. Ac tamen parietem inuasurus videretur, ille tamen protinus in tracto muro hastam reducit, & equum retrahit. Illud spectaculum denuo Principis omniumq; circumstantium admiratio subsequitur. Resumpta iterato lancea plenissimo impetu in parietem fertur, hastamque, circumuolitantibus vndiq; fragmentis, confringit. Hæc ubi omnia dexteritate expedite gessit cataphractus, vocatur ad Principem, & accepto insigni munere ad Teutonicum Magistrum remittitur. Sæpenumero idem D. Philippus,

Ippus, qui hæc omnia mihi communicauit. Torpati cum præstantibus equestris Ordinis viris iam grandæuis sermones contulit, qui hæc se vidisse & prælio interfuisse referebant.

Vbi iam quinquagesimus à pace firmata ageretur annus, videlicet anno 1550. vt pactæ induciæ propediem essent expiraturæ, Reuerendissimus Princeps D. Iodocus à Reck, Episcopus Torpatensis magnæ virtutis, & pietatis vir, magnis impendens & sumptibus denuo quinquennales inducias a Rutenorum Imperatore impetrat, talibus conditionibus, si templa Moschouiorum Rigæ, Riualæ & Torpati diruta restaurarentur: Præterea si e provincia Torpatensi, tributa quæ exigebat, penderentur, & aliis, si quæ essent, querelis satisfaceret. Quæ omnia si præstarent, pollicetur Moschouius quinque annorum pacem deinde concessurum. Igitur anno 1551. hæc quinquennali pace iterum expirante, Teutonicus Magister, & Episcopus Torpatensis Hermannus rursus legatos ad Moschouiz Principem ablegant, pacis expetendæ causa. Quibus Moschouius Dux respondet, nullam se pacem Germanis indulturum, quandoquidem basilicas suas non reedificassent, nec tributum persoluissent. Cæterum intercedentibus Moscoui Ducis Consiliariis, triennales inducias promittit, modo spondeant, proximo triennio euerla phana restauraturos, & ex provincia Torpatensi, singulos homines quotannis singulas marcas tributum loco persoluturos, exceptis Catholicæ religionis sacerdotibus, quos ab hac præstatione eximebat. Hæc si facturos se promitterent & sigillo testarentur, triennem pacem in gratiam Consiliariorum ac Ducum suorum concessurum pollicetur. Subsignant legati, maxime quoniam Episcopus Torpatensis mandarat, vt saltem quouis modo pacem referrent. Erat autem consuetudinis, vt & Moschouiz Princeps legatum ad Episcopum mitteret, qui firmandæ & stabiliendæ pacis causa crucem quandam osculabatur. Legatus vbi Torpatum venit, recusat crucis osculum, nisi Episcopus & ciuitas Torpatensis idem quod legati Torpatenses subsignauerant, suo quoque sigillo communirent. Habebat id temporis Episcopus Torpatensis Cancellarium Lutheranis dogmatibus impenso fauentem, qui & postea anno 1558. expugnata ciuitate Torpatensi Habseliæ in carcerem coniectus, tandem vt facinorosus ignominiosa morte vitam clausit. Is Episcopo suadet, vt secum quod petebatur, subsignaret, ac postea spem Moschouiorum eluderet, Liouones eius esse roboris & potentis, vt Moschouius Princeps haud facile eos bello esset appetiturus. His ita peractis, Moschouii legatus ad Principem suum reuertitur. Interea nihil eorum quæ postulata & pacta erant, præstant Liouones. Elapso igitur triennio, bellum hunc in modum exoritur anno 1558. circa Epiphaniam.

Habebat id temporis Teutonicus Magister sex militum Germanorum vexilla, quos aduersus Regem Polonia in aciem produxerat. Igitur anno 1557. circa ferias Michaelis veredarium ablegat Teutonicus Magister ad Magnam Moschouiz Ducem, sciscitatur an legatos ad se mittere debeat pacis diuturnioris firmandæ causa, an vero pace recusata bellum eligat. Respondet Moschouius, Magistrum adhuc sex militum habere vexilla, quos si seruare proponat, nihil opus esse legatis, nolle se ad inducias compelli: sine eos dimittere paratus sit, mittendos esse legatos, & de pace sancienda tractandum. Hoc responso accepto, omnes Liouiz proceres congregantur, & quid faciendum consultant. Quidam ætatē grandiores suadent retinendum esse militem, facile animaduerti Moschouium Principem bellum meditari, quandoquidem conuentiones initas Liouones non præstitissent: nequaquam igitur dimittendum exercitum, sed totidem signa denuo conscribenda, eaque in finibus Rutenorum collocanda. Teutonicus vero Magister cum Lutheranis quibusdam respondent, non esse dandam Moschouio belli occasionē, dimittendos esse milites. Si quid deinde molia-
tur Moschouius, superesse adhuc viros, & vires, quibus illi aduersū iri possit. Hæc sententia prævaluit, & ilico exercitu dimisso paulo post Martini ferias Teutonicus Magister legatos cum centum equitibus magno cum fastu, splendore & apparatu ad Moschouium mittit, quibus Sattapam suam coniungit Episcopus Tor-

patensis. Assumunt præterea Lutheranz factionis Ecclesiasten. Vbi ad magnum Moschouiz Principem ventum, Princeps atrium suum auro vndique resplendens ingreditur, aureum solium occupat, corona regia & sceptro insignitus. Apponitur mensa deaurata, seniores Consiliarii numero 12. lateri sinistro assident, qui vniuersi ex recepto more, quoties consilium agitari contingit, vestes Leuiticas aureas induti: Magnus vero Dux palla choralis seu sacerdotali circumdatus. Assumit præterea Magnus Dux duos interpretes, qui Germanicam simul & Rutenicam linguam callebant. Interrogat Moschouius an pacem expeterent, Afferunt illud Liouones, simulq; scyphos deauratos à Torpatensi Episcopo & Ordinis Teutonici Magistro Principi Moschouio missos, offerunt. Recipit eos Moschouius & in proximum triclinium deferri iubet. Moschouius principio recenset eorum perfidiam, qui toties pactas conuentiones elusissent, nec quidquam eorum quæ spoponderant, & sigillis confirmauerant, præstitissent. Maiorum præterea pietatem, fidem & heroicas virtutes refert, à quâ ipsos plane degenerasse ait, cum diuinum à maioribus acceptum abrogasse, basilicas euertisse, sacerdotes & monachos profligasse, denique nullum pristinz pietatis, & virtutis vestigium rerinuisse, non illos esse Ecclesiasticos Principes, sed quouis barbaro magis profanos, qui tam in omne vitiorum flagitiorumque genus propendeant, eoque pacem nullo pacto illis concedendam. Ad hæc Teutonici respondent, se ex maiorum donationibus & computu bene subductis, deprehendere, nullum tributum Moschouio deberi, quod autem pacem deneget, id Romano Imperatori se questuros. Respondet Moschouius, quas illi querelas Imperatori offerre instituant, qui mandatis eius Imperialibus, quibus præceperat, ne templa aut monasteria demolirentur, tam procaciter obstrepentes derogassent. His ita peractis legati discedunt ad pandochium, equos instruunt, Moschouium Principem rogant, ducem itineris concedat, qui in Liuoniam eos reducat. Cæterum datâ Moschouio Duces, per ambages ac deuia legatos fraudulenter circ-

*Epistola hæc
in initio operis
præfixa est,
ne ordo &
series his-
toriz interrum-
peretur.*

cunducunt, ita ut in patriam terram non reuertentur ante principium Quadragesimæ. Interea Magnus Moschouiz Dux missâ ad Liouones epistola, bellum indicit. Nec multo post Epiphaniam anno 1558. trecentena millia milium conscribit, atq; in Liuoniam mittit, ut ferro & incendio vniuersam prouinciâ Torpatensem hostiliter vastent.

Moschouius ingentem exercitum longo tempore sustentare potest. Neque enim militibus suis stipendia largitur, sed agros exiguo illis pretio elocat, quo beneficio operam ipsorû demeretur. Conscripti autem milites coram magno principe comparent, & nummum quæ vocant *ein denninck*, æstimationis vnius stuferi Brabantici Principi numerant. Reuersi ex bello eundem nummum repetunt. Occisorum autem numismata retinet Princeps, atq; ita cognoscit interfectorum numerum. Hic igitur tam vastus & barbarus exercitus, octauo post Epiphaniâ die Torpatensem diæcesin inuadit, duorumq; miliarium latitudine incedentes omnia vastant, diripiunt, despoliant, deprædantur, ædes, & pagos, & cuncta obuia incendio, homines & pecudes gladio sustollere, iugulare, trucidare, euertere, sursum deorsumq; omnia iactare, non ætati, non sexui parcere, non gemitu, non luctu, non clamore & ululatu pereuntium emolliri, omnia ibi cædibus, sanguine & incendio inundare, conflagrare & conflagrare. Pueros infra annum decimum necant, qui intra decimum & vigesimum annum constituti, Tartaris velut mancipia vèduntur: qui vigesimum superabât, vniuersi nulla miseratione trucidantur. Greges, armenta & iumenta, quæ nec assumi nec abduci in Moschouia poterant, vniuersa mactantur: pagos, vicos, ac domos priusquàm incendio vastant, prædatoria manu despoliât, omniaq; vñibus suis accommoda diripiunt, ita ut ingentem frumentorum, pecorû, aliarumq; rerum prædâ auherent. Quadraginta dies hanc tam immanem truculentiam barbarus ille populus exercet, vniuersam Torpatensem prouinciâ misere & crudeliter fœdâs, diripiens ac deuastans, paucis arcibus & vna Torpatensi ciuitate exceptis, in qua quotquot erant vndiq; nihil præter flammam & fumum conspiciunt, luctu, clamore, & eiulatu, cæpi & syluæ reboant. Ac tantum aberat, ut Moschouii Liouones re-

nes restitutos metuerent, vt iuxta ipsam ciuitatem Torpatensem ædificia pene contigua succenderent.

Maxime autem Moschouius exercitus in Germanos sæuebat, quos vbi deprehendissent, misere & immaniter afflictabant. Viros brachiis trūcant. Mulieribus vbera abscindūt, alios in frustra dissecant, & mēbra tremētia, huc illucq; disseminant. Crudele profecto & plusquā belluinū spectaculum. Heu cādīt in quenquam tantū scelus? Igitur Moschouius tā inhumaniter & supra omnē modum de-sæuientibus, & cūcta obuia depopulantibus, immensa nobilū & plebeiorū multitudo in ciuitatē Torpatensem cum vxoribus, liberis, & quas habebāt facultatulis, veluti ad asyllum confugiunt: non ē vicinis duntaxat pagis, sed qui vltra decem & viginti miliaria debebant, quorum omnium numerus exiguo temporis momento in tantā excreuit multitudinem, vt plateæ, cœmeteria, & pomæria vndiq; & vbiq; scaterent. Et cū ciuitas tā immensam hominum copiā ambitu suo capere nō posset, vltra 10. millia cum mulieribus & liberis in fossas ciuitatis confugiunt. Magna ibi calamitas & miseria cōspicitur, inopes, nudi & inermes sub dio passim sternuntur, cum gelu, glacie, frigore & niuibz omnia horrent, asperrima erat hyems & frigus intensissimū, vt plurimi intoleranda frigoris asperitate & horrore stupentes enecarentur. Alii fame, siti & inedia consumpti, vix ollibus hærentes, afflictam animam exhalant: Alii frigoris & inedia paulo patiētiore, omni miseria-
 10° rū genere cooperti, omnibzq; vitæ adminiculis destituti, quoad possunt ægre vitam protrahunt: sed ne tantis ærumnis ac doloribus superatis, sperato potuntur effugio. Superueniens. n. Moschouiorum exercitus, in ipsas fossas, vbi infelix hæc plebecula duriter & misere latitabat, præcipites ruunt, gladiis, lanceis, sagittis, omniq; armorum genere eos inuadūt, fauciant, iugulant, confodiunt, plagis & vulneribus opplent, ibi noua calamitas, luctus, clamor, ululatus, miseriæ miseriis accumulatur. Oppidani tantam hostium vim ac truculentiam conspicientes, metu & formidine præsentanei discriminis anxii, nullas iis qui foris erant suppetias ferre audent, sed intra vallum & mœnia se continent. Quando igitur prodire, & cominus cum hoste configere formidant, tormentis & machinis bellicis instructis,
 30° glandes & globos tormentarios in hostes iaculantur, ita vt Moschouii tandē à ciuitate recederēt. Igitur prouincia Torpatensi funditus deuastata, in ditionē Teutonicæ Magistri per territorium Leidense proficiscuntur, ibidemq; vti antea fecerant, vniuersa depopulantur, vt ne tugurium quidem vnū incolume permaneret. Inde in ditionē Neruiensem, Teutonici quoq; magistri dominio subiectā progrediuntur, itidē omnia deprædantes & euertentes, vt res non belli, sed rapinæ potius & latrocinii speciē haberet. Ingressus erat exercitus Liuoniæ ea parte, qua Episcopus Torpatensis arcem habet Nyenhufen, rursūque circa Quadragesimæ principium per territorium Neruiense ingentibus spoliis in Ruteniam regrēdiuntur, quæ ab inuicem plusquam quadraginta miliaribus distant. Interea
 40° per vniuersam illam Liuoniæ prouinciā grassantes, sedecim miliarium latitudinem peragrarunt, nihil saluum & incolume relinquentes. Prima hæc fuit id temporis Moschouiorum in Liuoniā irruptio, in qua nec Teutonicus Magister nec Episcoporum vllus, hostilibz illorum vastationibus, rapinis & incendiis quidquam restiterunt.

Tanta clade accepta, vniuersi Liuoniæ procures circa dominicam Oculi, in Quadragesima, in ciuitatē Wendensem conueniunt, quid in rebus tā deploratis consilii captandū sit, consultant. Eodem tempore Torpati ingens ac terribilis cometa conspicitur, oblongo & formidabili radio vniuersis suspicientibus horrore incutiens. Procures dum consilia inter se cōferunt, principio discordare, alii conscribendū militem suadent, & post serias Paschales finicima quæq; Moschouiorū,
 50° ferro & incendio depopulanda, suorumq; innoxium sanguinem pari crudelitate vindicandum, toties barbarum illum tyrannum, fuscum fugatumque à maioribus, non tantū virium aut roboris illi accessisse, quin & nunc vinci superariq; possit. Alii bellicas impensas & hostis potentiam considerantes, consulunt, sexaginta aut septuaginta dalerorum millia ad Magnum Moschouiz Ducem mittenda, pa-

eamque redimendam, iniustam, emptamque pacem legitimo bello, hac tempestate
 præferendam, pecuniam eam haud multis magnificè stipendiis erogâdis sufficere,
 qua non difficulter pacem sint impetraturi. Qua sententia tandem cõmunibus suf-
 fragiis recepta, Teutonicus Magister ilico circa mediũ Quadragesimæ veredariũ
 ad Moschouũ Principem ablegat, petens quadrimestres inducias, & liberũ acces-
 sum in Moschouiam pro firmâda pace. Moschouius petitas inducias, cæteraque om-
 nia concedit. Igitur circa octauam Paschæ diẽ Teutonicus Magister quosdam
 deligit qui legationẽ ad Moschouiz Principem obeant. Itidem Episcopus Torpa-
 tensis suos legatos adornat. Et quoniã compertum habebat Moschouũ Lutherani-
 nis, propter cognitã eorum in rebus nouis moliendis audaciam, plus satis infestũ,
 destinat legationi perferendæ D. Wolfgangum Zager, Metropolitanæ Ecclesiæ
 Torpatensis Decanum virum antiqua pietate, doctrina, & virtute præstantem,
 qui & nouennio, publico Ecclesiæ munere perfundus erat, priusquam D. Phi-
 lippus Olmen huius historiæ spectator ad idem munus adscisceretur. Erat stre-
 nuus Catholicæ religionis vindex, & collegium cui præerat pro sua virili pene vi-
 ginti annis optime gubernarat, ita vt Lutheranae factionis sectatores eum Liuo-
 niz Papam appellarent. Verum quinquaginta Rutenicæ ditionis miliaribus
 emensis, morbo correptus, vitam morte commutat. Erat præterea duobus à Tor-
 pato miliaribus quidam equestris Ordinis vir, primæ apud Liuones nobilitatis,
 qui itidem cum familia & subditis in Catholica Religione perstabat. Hic Deca-
 no in legatione perferenda adiungitur. Legati postquam ad Magnum Moscho-
 uiz Ducem perueniunt, pecuniam paci redimendæ destinatam adferentes, per-
 turbatum infestumque Ducis animum comperiunt, nec ullam pacem, vllasue in-
 ducias impetrât. Causa hæc fuit. Habebat Teutonicus Magister oppidũ in Rute-
 norũ confinio sitũ, cui nomen Neruia, atque inibi atcem. Habebat quoque Moscho-
 uius Dux iuxta Neruiã illam oppidum, itidem Neruia appellatum, & castro insi-
 gni munitũ. Hæc duo oppida adeo erant confinia, vt vno tantum fluuiolo interla-
 bente distinguerentur. Magistri ciuitas Germanica Neruia, Moschouii Rutenica
 Neruia vocabatur. Ordinis Teutonici Magister in sua Neruia præter quendã Or-
 dinis Commendatorem, qui ciuitatis præfectum agebat, trecentos milites, & cẽ-
 tũ quinquaginta equites præsidii loco aduersum Rutenos collocarat. Rebus Ec-
 clesiasticis tum in tẽplo, tum in arce Lutheranũ cõcionatorẽ præfecerat. Moscho-
 uius Dux in sua Neruia tria millia Rutenorũ constituerat. Vbi quadrimestriũ illa-
 rum induciarum, de quibus paulo ante dictũ est, vnus mensis præterisset, & legati
 iam compluribus diebus in itinere fuissent, (distat enim Moschus ciuitas à Tor-
 pato centum quinquaginta miliaria Germanica) contigit, vt Cõmendatoris mi-
 nistri è turribus prospicientes, viderent ingentem Rutenorum turbã in Rutenica
 Neruia obambulantem. Illi confestim seu proteruia seu largiore potu stipulante,
 duos colubros puluere tormentario grauant, in Rutenos dirigunt, & ferreas glã-
 des in mediã turbam iaculantur. Cæteri Commendatoris ministri & milites qui
 in vicinis propugnaculis & turribus præsidium agebant, pactas cũ Rutenis indu-
 cias expirasse putabant, nec mora grauatis nitro instructisq; tormentis, certatim
 eosdẽ Rutenos creberrimis globis ac telis inuadunt, vt plurimi eorũ occuberent.
 Rutenis religio erat violare inducias, eoque nullum in hostes telum extorquent, sed
 confestim emissarium ad Magnum Moschouiz Principem ablegant, nuntiantes
 quam perfide, & inique Liuones pactas inducias rupissent, plurimosque Rutenorũ
 nullo bello legitime denunciato, præter omnium opinionem telis & globis
 tormentariis hostiliter inuasissent, & misere traiecissent. Hoc nuntium eodem
 tempore quo Liuonum legati Moschum peruenerant, ad Magnum Ducem per-
 fertur. Legati huius tempestatis ignari ad principem accedunt de pace tractatu-
 ri. Princeps recenti suorum clade & Liuonum scelere nuntiato commotus, indi-
 gnabundus exprobrat legatis, quam perfide Neruienses inducias violauerint, Ru-
 tenos, contra ius & fas ex inopinato oppetuerint, obruerint, interfecerint, impiã
 esse doctrinã, quam paucis ab annis suscepert, priori religione profligata, omnẽ
 illos virtutẽ, fidẽ, constantiam, pudorem simul exuisse. Minatur in super se tã infi-
 gnem

gnem perfidiam ferro & flamma seuerè vindicaturū, frustra cum illis de pace tractari, quorum animus rapinis, libidinibus, omnibusq; flagitiorum generibus turpissime sit delibutus. Ad suos redeant, pecuniam Magistro referant, se paulo post secuturum.

Legatis in Liuoniam reuersis, magnus Moschouię Dux ingētem exercitum cū pręgrandibus bombardis & machinis Neruiam Germanicā versus mittit, ciuitatem obsidet, armato milite & tormētis muros inuadit. Octauo obsidionis die, ignem in ciuitatem iaculantur. Ignis nutrimentum nactus, continuo inualescens, totam per urbem grassatur, ipsaq; portas cōburens, hostibus ingressum patefacit. Ruteni patefacto aditu, in ciuitatē irruunt, omnia depopulantes, Oppidani cū auxiliariis in arcem confugiunt, sed paulo post cōmeatu destituti, Pręfectus seu Cōmendator deditionem facit, hac conditione, vt ipsi cum omnibus Germanis militibus liberum abitum concedant. Hoc impetrato, castrum Rutenis deditur. Cōmendator cū suis militib. omnibus, quas auferre sperauerāt, facultatibus exuti, dimittuntur. Ciues in ius & imperium Magni Ducis concedunt, eiq; sacramento se obstringunt. Expugnata Neruia, Moschouiorū exercitus arces, pagos, vicos, domos ac villas vndique quindecim miliarium latitudine circumiacentes diripit, & vastat. Noua ibi calamitas, noua ærumna & lamentatio exoritur, factumq; ira, vt quotquot ibi agricolę Teutonico Magistro antea parebant, nūc ab eo desciscētes, in Moschouii Ducis iurisdictionem & imperium concederēt. Direpto igitur & vastato Neruiensi territorio, circa natalē Baptistę Rutenicus exercitus in provinciam Torpatensem progreditur, ac tertio, post Baptistę natalem die, primariā Episcopi Torpatensis arcem, cui nomen Nienhuys, octodecim à Torpato miliaribus distantem, obsidet. Rutenorum non pauciores erāt, octoginta millibus. His adiuncta erant ænea tormenta plurima & maxima. Priusquam huius arcis expugnationē referamus, memorabile facinus, quod olim in ea cōtigisse ferunt, interponemus, vt animus ab his bellicis tumultibus, cædibus & incendiis paulisper respiciat. Oppugnauit olim hoc castrū magnus Moschouię Dux, Anno 1381. cui oppugnationi ipse intererat vna cum trecentis militū millibus. Ac tandē post diutīnam & pertinacē obsidionē & crebras irruptiones mœnia & propugnacula labefacere incēptant, obsessi cū hostium assultum diu sustinuissent, tandem solis viribus humanis diffisi, diuini numinis clementiā & auxiliū quotidianis ardentibusq; votis exposcunt. Pręfectus vt in bellicis rebus reliquis pręstabat, ita hoc quoq; in negotio cæteris feruētior erat. Igitur quadā nocte veneris diem proxime antecedente, in somnis peruigilat, ante arā quandam prostermitur, orat, vt in tam deplorato rerū statu Deus apparere dignetur, felicemq; tā grauis obsidionis liberationē elargiri. Exorto sole, cum Ruteni certam iam arcis expugnationem sibi promitterent, exurgit ē precibus suis pręfectus, acceptoq; arcu, telum ferrea acuminatq; cuspide in Dei nomine in medium Rutenorum exercitum ē fenestra emittit. Fauent conatibus superi, volat missile ferrū, & ipsius Moschouii principis cor transfigit. Concurrunt trepidi comites, dominumq; ruentem suscipiūt. Ille manu moriens, telū trahit, ossa sed inter ferreus ad costas alto stat vulnere mucro. Ruteni magno cum vlulatu Principis, & Imperatoris sui tam funestum & luctuosum casum deplorant, arptumq; funus in Moschouię perferunt. Liuones hęc mirabili memorabiliq; modo liberati, arcem perpetui trophęi loco in basilica, quę ibidem in castro extructa erat, ad altare suspendunt. Solebat in eo templo cultus diuinus quondam magna pietate ac deuotione peragi: nūc verō Lutheranis dogmatibus receptis, nullum pristinz pietatis vestigium conspiciebatur. Arcū ibidem suspensum, vidē venerandus vir D. Philippus Olmen, quondam Metropolitanę Ecclesię Torpatensis stipendiarius Canonicus, nunc Ecclesiastes Ressenfis.

Teutonicus Magister cognita arcis Nienhusen obsidione, duo Germanorū equitum millia adducit, & vna cum Episcopo Torpatensi, qui trecentos habebat equites (equester. n. ordo Rutenica depopulatione opibus fortunisq; omnib. exutus erat) obsessis auxilia ferre meditatur. Vbi sex adhuc miliaribus à Rutenico exercitu abessent, prope castrum Episcopi Torpatensis cui nomē Kieriepe, sua ten-

toria figunt, ibidemq; ad dies viginti quatuor morantes, omne tempus quieti & luxuria concedunt. Obsessi, cum præter paucos accolas qui in arcē confluerāt, & sexaginta præsidarios milites, nulla haberēt auxilia, diutina obsidione fatigari, nullaq; suppetiarum spe affulgente, & rebus accisis deditionem faciunt, ea cōditione vt ipsi cum fœmineo comitatu securi abscedant. Cæterū duo miliaria progressi, in aliud Rutenorum agmen incidunt, qui raptis virginibus & fœminis, illos nudos, omniq; argento spoliatos dimittunt Teutonicus Magister deditionē factā intelligēs, ira simul ac dolore exacerbatus, Castrū Episcopi Torpatensis. Kieriepe igne succendit. Præclarū hoc fuisset & gloria dignum, si facinus illud in hostē designasset. Expugnata igitur arce Nyenhusen, & præsidio munita, Dux exercitus Rutenici cū vniuerso agmine ad Teutonicum Magistrum pergit, prælium cū eo committere constituens. Magister re intellecta, ocyus fuga arrepta, desertoq; Episcopo, à Torpatensi prouincia pene ad viginti quinq; miliaria secedit.

Ruteni equites numero triginta millia pergunt in Torpatensem prouinciā, obuios quosq; Germanos trucidant, alios plebei ordinis homines, quotquot parati erant, magno Moschouix Duci subiici, illi parere & iureiurando obstringi, hos in gratiam recipiunt. Imperator Rutenorum, quoniam ipse bello non interesset, præfecerat exercitui Ducem quendam Moschouium, cui nomen Petro Sifegaleider, à septem Triremibus Galeaceis, quibus in mari præfuerat, & piraticam exercuerat, ita appellatus. Hic cum vniuerso exercitu, videlicet quatuor agminibus Rutenorum seu Moscouiorū, vno Tattatorum, quorū erant triginta millia, & altero tormentariorum seu sclopetariorum qui duodecim millia constituebant, machinis quoq; & tormētis æreis prægrandibus, tanto, inquam, cum exercitu, ad obsidēdum Torpatum progreditur. Interea quosdam Germanos deprehendens, viros brachiis truncat, fœminis vbera & nates abscindit, hos tam misere & crudeliter deformatos, Torpatum præmittit, denuntiat vt ciuitatem dedant, in Moschouii Principis imperium concedant, ni faciant, omnes eadem & grauiori pœna plectendos. Rutenicus exercitus sex miliaribus à Torpato castrametatur. Vniuersus militum numerus, vt ferebatur, trecentena millia constituebat. Ciues Torpatenses & reliqui equestis Ordinis cognita obsidione, Cathedralē Ecclesiā claudunt, præcipientes ne quisquam Missæ sacrum in ea peragat, præuariantibus extremum supplicium interminantur. Ingens sane & horrenda populi cæcitas, dicam ne an impieras in tam præsentaneo discrimine, rebus ita nutantib. hostico exercitu muris imminente, nec vlla humana opē vllam salutis spem promittente, diuina præsidia tam profane aspernari, ridere & execrari.

Interea dum hostes sex miliarium intervallo castra metantur, quotidie sex aut septem Rutenorū vexilla ad urbem emicant. Cancellarius Torpatensis, cum quibusdā consiliariis & nobilib. Episcopū accedunt, simulant se vrbe egressuros, & cominus cū hoste conflicturos. Illi portis emissī, deserto Episcopo, derelicta ciuitate, perfidi & profugi Rigā omni celeritate se recipiunt. Eam patriæ, parētibus, amicis, conciuibus, artis & focis fidē præstare, ex Lutherana fide didicerant. Ciuiū quoque bona pars, opes & merces suas Rigam & Riualiam miserant, & paulatim ex vrbe secesserant. Morbo etiam à Pascha ad Pentecosten grassante, plurimi sublati erant, vt pauci admodum, qui urbem defensitarent, superessent. Hi erant Cathedralis Ecclesiæ Canonici & Sacerdotes, cum Episcopo & paucis nobilibus, & plerisque qui in Catholica religione perseverantes, intra immunitatem (vt vocant) Ecclesiæ Cathedralis habitabant: neque enim senatus aut ciues vllum in ciuitate tolerabant, qui religionem Catholicam non abiurabat. Septima mensis Iulii Centurio quidam Groningensis cum sexaginta militibus Torpatum venit, ab Episcopo in præsidium suscipitur, inde ex opificibus & plebeis adhuc ceterum al-
leguntur. Vndecimo Iulii Rutenicus exercitus, Torpatum ad obsidēdam urbem pergit. Tunc omnium Torpatensium animos ingens metus & formido inuadit, vt quid inceptare, quid moliri deberēt, dubii, anxii & trepidi rerum, haud satis definire possent. Canonici assumpto Duce Groningensi & plerisq; nobilibus, in ciuitatem ad forum descendunt, hortantur & obsecrant ciues, vt resumptis animis,
virili-

viriliter hostium impetum sustineant, se, vxores, liberos, & patriam, aduersus hæreditarium Christiani nominis hostem fortiter & fideliter tuteantur, facile hostes posse propulsari, si vnanimis, concordibus animis & armis, pro aris & focis dimicent. Ad hæc Consul. Si Episcopus Hermannus & Canonici Romano Pontifici renuncient, Papisticas superstitiones aboleant, & Lutheranum Euangelium amplectantur, velle ipsos ciuitatem serio & viriliter tueri. Respondent Canonici, graue hoc & exitiosum tum sibi, tum ipsis futurum, quandoquidem animaduertant post assumptam Lutheri doctrinam omnia illis aduersa fuisse, nunquam tantam à Moschouio cladem accepisse, quantam post religionis mutationem pertulerint.

10 Tandem Sarrapa pronunciat, vt quilibet sua in fide ac religione permaneat, nunc non de fide, sed pro patria, parentibus & liberis decertandum. Illud consiliū cum omnibus probaretur, sacramentum præstant, nunquam se Rutenis urbem dedituros, sed ad extremum vsq; halitum pro communi omnium salute fortiter dimicatu-
 20 ros. Confestim tres ciuitatis portas muro obstruunt, ænea tormenta in turribus & propugnaculis collocant, ipsi vndiquaq; in mœnibus & speculis præsidia & excubias agitare. Vndecima Iulii die, quæ in feriam secundam incidit, mane ante solis exortum, speculatores vniuersum Moschouiorum & Tartarorum agmen urbem obsidere comperiunt. Castra ante portam S. Andreæ ad Orientem fecerant, eaq; vallo munierant. Densissimæ erant ea nocte tenebræ, ac tametsi sol tertia hora
 30 matutina exoriretur, tamen propter nebulam mire spissam parum aut nihil prospici poterat. Torpatenses obsidione cognita, æneas glandes & tormentatios globos ea parte, qua strepitum audiebant, eiaculantur, sed neque in quenquam collimare, aut quid proficerent, scire dabatur. Sclopetarii seu sagittarii sexaginta quotidie bis ex urbe emicant, & leui pugna Rutenos adoriuntur: sed quoniam rati erant, parum efficiebat. Nebulæ densitas per Lunæ, & Martis, & Mercurii diem continenter durabat, vt vix paucis passibus prospicerent, certoque pateret, obsidionem illam à Deo ex certo vindicandi proposito permissam. Mercurii die equites Torpatenses omnes, hi erant circiter sexaginta, denuo ad Rutenos procedunt, & leui prælio configunt, multos æneis & plumbeis glandibus traiciunt. Specu-
 40 latorum quoque, & qui in turribus præsidium agebant, tormentarios globos in Rutenicum agmen iaculantur, tanta vi & copia, vt velut flammis & incendio ciuitas septa videretur. Equites quum ad horas duas acriter cum Rutenis dimicassent, & hostibus vndique accurrentibus, nimis essent impares, in urbem se recipiunt, vno duntaxat suorum amisso, equis vero, sagittis ac telis Rutenicis grauius vulneratis. Ferebatur tunc in urbe, aliquot Moschouiorum millia grauioribus tormentis interfecta: conspiciebantur quoque passim equi deiectis scissoribus circumquaque procurentes. Feria quinta Moschouii machinas ac tormenta sua instruunt, non tamen in mœnia ipsa dirigunt, sed in altum leuant, vt globi (quos
 50 vix duo lecti viri eleuassent) in ædium tecta prociderent, quorum pondere parietes, tecta ac ligna collisa ac diruta, pueros, sceminas, passimque omnes inquilinos repente præter expectationem opprimebant. Tantus erat ea die ac nocte intus & foris bellicarum machinarum fragor ac sonitus, vt vix alter alterius sermonem exaudiret.

Ruteni proxima nocte, quæ Veneris diem antecedebat, ad portam D. Andreæ fossam ingentem sub mœnibus fodiūt, & sex vasa pulueris tormentarii substituūt, vt vi pulueris eam mœniorum partē distrumperent & subuerterent. Sequenti die circa horam nonam matutinam denuo Ruteni terribili tormentorum fragore oppidanos inuadunt. Scemina tum natura, tum præsentaneo discrimine pauidæ, luctu, lacrymis, & eiulatu omnia complent. Quam tam miserabilem miseriam consules vndiq; conspicientes, ad cathedralem Ecclesiam ascendunt, deploratum ciuitatis statum Episcopo exponunt, deditionem se facturos aiunt, quoniam ratam suorum calamitatem, luctum & ærumnam vltius corā videre ac sustinere nullo modo queant. Episcopus monet, vt meminerint deditionem sempiternæ
 60 ipsis turpitudini & ignominie futuram, deinde perspectam illos habere Moschouiorum & barbariem & tyrannidem, fidemque ac religionem in Deum ac

diuos blasphemam, tum ab vniuersa Ecclesia totoq; terrarum orbe dissentaneam. Expendant, ne pecudes quidem à Christianis tam immaniter tractari, vt homines è Moschouis. Considerent quantam truculentiam & plusquam ferinam barbariem in virgines & feminas Christianas exercuerint. Eadem & grauiora, fortassis ipsis imminere, si sponte tam crudelis domini iugum intolerabile subeant. In hanc sententiam cum ad perseverantiam hortaretur Episcopus, nihilo secius pertinaciter deditioem vrget senatus, quo factum, vt ingens dissensio in vrbe exoritur. Nec multo post eodem die circa horam duodecimam legatum ad Moschouii exercitus Ducem mittunt, supplices rogant, vt ab obsidione desistat, paratos se fore, si vitam & facultates saluas ipsis promittat, Pontifici & imperio Romano renunciare, & præstito sacramento in ius & imperium magni Moscouiæ Ducis concedere, ac deditioem facere. Exercitus Rutenici Dux accepta legatione, certam pacem illis re-promittit, si propositas condiciones inire velint. Hoc responso solide gauisus Senatus, duos ex Senatoribus ad Ducem ablegat, qui omnium nomine iusiurandum præstent. Ea fama vbi per urbem diuulgatur, ingens tumultus & seditio exoritur. Militum præfectus cum sua cohorte, & cathedralibus canonicis, reliquisque catholicis, nullo pacto ad sacramentum Moschouio Principi præstandum induci sustinent, sed nec deditioem facere, verum armis, vita, & sanguine auitam religionem, libertatem, & patriam vindicare parati sunt, impiamq; & nefariam Senatus defectionem grauius redarguunt, qui nuper a Catholicismo ad Lutheranismum, à Lutheranismò ad Moschouiticam barbariem & atheismum perfide & nefarie descuerit: salua esse adhuc mœnia, comineatum prælargum ac sufficientem, præfidiarios tametsi non ita multos, tot tamen ac tales, qui & urbem protegere ac defendere possint, eaque fortitudine animique præstantia præditos, vt vitam prius & spiritum, quam urbem & libertatem amittere velint. Senatus nihil à proposito declinans, & fidem & religionem, cunctaque vitæ posthabenda arbitratur. Atque vt culpæ ac defectionis socium haberet, Episcopum cuius inconstantiam exploratam habebat, accedit, ipsumque ad arcis cuiusdam & abbatie Valkena deditioem inducit. Milites, qui centum sexaginta erant, & quadraginta cathedralis Ecclesiæ Cantores & Canonici, hac defectione nequidquam à pristina constantia dimouentur, sed mutua fidem ac tutelam inuicem stipulantur & promittunt, sanguinem prius profunderè, quam patriam prodere, auitamque religionem abiurare, statuunt. Hæc feria sexta continebant. Postero die Moschouii exercitus Dux, cognita oppidanorum dissensione, vt vrbe potirentur, & obsidionem conficeret, nunciat obsessis, neminem se coacturum, vt abnegato imperio Romano, in magni Moschouii Ducis ius & imperium sese dedat. Urbem se vel volentibus, vel inuitis oppidanis omnino potiri velle. Qui Moschouio Duci sese dedere, ac iusiurandum præstare detrectent, illis liberum fore, vt per vniuersum Rutenorum exercitum secure in Germaniam secedant. Qui vero parati sint in Moschouii Principis imperium concedere, illis vitam & facultates saluas fore. Cæteris qui neutrum horum faciant, extrema minatur. Ad sequentem Lunæ diem circa 7. matutinam portas apertas fore, interea deliberent, & quid faciuri sint, constituent. Milites præfidiarii cum cathedralibus nihilo secius armati, duas subsequentes noctes peruigiles ducunt, quandoquidem & senatum cum ciuibus, & Moschouios aduersos habebant. Interea pleriq; nobiles, ciues, & femina catholici reliquis paulo obseruariiores, ad cathedrales concedunt, & voluntarium exilium vna cum ipsis eligunt, atque ita numerus secedentium excreuit in 200. armatos, & 200. feminas ac virgines. Die Lunæ portis ad apertas, egrediuntur Catholici, quos Rutenici exercitus Dux per vniuersum agmen iuxta datam fidem dimittit. Ingens ibi luctus & eiulatus exoritur, maritus ab vxore diuellitur, frater soror deserit, liberi à parentibus, cognati à propinquis secedunt. Alii senio, morbo, aliove incommodo grauati, tam longinquum, ignotum, plenumque discriminis iter suscipere nequeunt, alii bonorum facultatumque appetentiores, Pontifici & Imperio Romano renunciant, & Moschouii Principis iugum subeunt, Catholici vrbe, patria, ac domo profugi, omnibus derelictis, plurimæ etiam ma-

res prolibus onustæ Riualiam contendunt. Dum per Rutenicum exercitum gradiuntur, Tartari quorum erant triginta millia, Liuones inuadere parant, eos in prædam sibi datos asserentes, arcus instruunt, & nouo eos insperatoq; prælio appetere instituunt. Fœmineus cœtus præsentaneum periculum conspiciens, protinus in clamorem & eiulatum, vt fit, soluitur. Cæterum Deus mirifice eos tutatur. Clarum erat & serenum cœlum, nec à viginti diebus pluerat, nec octiduo post pluebat. Nihilo secius in tanta serenitate, ingēs ac formidabile tonitru in medium Tartarorum agmen quinquies immittitur, tanto fragore ac sonitu, vt terra commoueretur. Tartari quoque instar pulueris, huc illucq; dispergebantur. Nec multo post Moschouii exercitus Dux lituo quem gerebat, designat, vt libere dimittant Liuones, indicat præterea per interpretem, deducendos eos secute per media castra & vniuersum exercitum, ingentemq; equitum cohortem ipsis adiungit, quo securius euadant. In ipso progressu plerique ob æstus vehementiam, & pulueris, quem equitatus ille concitabat, densitatem, languidi & emortui miserabiliter concidebant. Moschouii agminis Dux præsens huic ductui cum aliquot equitum millibus intererat, vinctumq; habebat Episcopum, quem ad abbatiam Valkenadensem ducebat, ibidemq; carceri mancipabat. Eo vbi ventum, dimittit Liuones. Illi paululum progressi noui discriminis, triste nuncium accipiunt. Momentum enim ab agricolis, latere à duobus milliaribus octo Tartarorum millia, quibus Liuones vniuersi prædæ ac direptioni dediti sint, vitæ quoq; ac necis potestatem in ipsos habeant. Idem secreto præmonuerant eos quidam Torpatensium, qui præstito iureiurando in Moschouii Ducis imperium concesserant. Liuones principio conflictum meditantur, postea re penitus considerata, duos agricolas conducunt, qui eos ambitu quodam per nemorosa & palustria loca, quo Tartarorum equitatus penetrare nequibat, triduo circunducunt, inde post quintiduum Riualiam perueniunt, vbi singuli nauibus conscensis, salutem ac prosperitatem sibi inuicem precantes, quo animus, voluntas, & consilium ferebat, contendunt.

B R E V I S , P E R S P I C V A , E T V E R A

narratio prælij commissi inter Moschouitas & Lituanos, Anno 1564. 26. Ianuar.

Occasio belli inter Regem Poloniæ, magnumque Moschouiz Ducem, inde originem traxit, quod Rex Poloniæ afflictæ Lituaniz contra crudelitatem Ducis Moschouiz opem tulerit. Bellum primus indixit Dux Moschouiz, quo factò, variis in locis vtrinq; copiz collectæ fuere. Proinde Duci Moschouiz locum conueniendi militibus Polotske indicere placuit. Erat ibidem præfectus vulgo dictus Suirski, Duci Moschouiz propter suam in bellis gerendis felicitatem, peculiaremque industriam charissimus, vt qui antea omnem cladem Liunioniz intulerat. Hic à Principe Moschouitarum totius belli supremus Ductor declaratus erat, qua de causâ omnes passim conscriptæ copiz Polotskam mittebantur, vt huius auspiciis militarent. Iisdem quoque temporibus Lituani habitantes in finibus Moschouiz, & qui Regi Poloniæ parent suum exercitum, die quinta instaurant, Polonorumque copias subsidiarias expectant. Cæterum cum iam Polotskæ congregati essent non pauci Moschouitz, Ductori exercitus Moschouitici proficiscendi tempus adesse visum est. Itaque Ianuarii 23. collectis suis in vnum copiis ad arcem dominæ Palatinæ Virefski pergere cœpit. Ab hac septem milliaribus situm est oppidum, quod Loikoulnia dicitur, vbi à Lituanis conscriptus exercitus Polonorum aduentum præstolabatur. Huius exercitus salutatus erat Imperator generosus admodum vir Nicolaus Radzuvvil Palatinus de Trocka: qui vbi intellexit, Moschouitas ad illam, cuius supra mentionem fecimus, dominæ arcem iter habere, copias suas eceleriter eo ducit, hostisque consilium nititur impedire. Arci adiacet lata planicies, qualem ad prælium cômittendum peritus rei militaris Dux requireret: huius æquiorē partem præoccupant Moschouitz, ita tamen vt aduersariis satis ad instruendam aciem spaciū relictum fuerit. In hac planicie vterque

exercitus 26. Ianuarii confedit. Et quamvis Lituani posterius eam relicta silua adierint, tamen ipsis à Moschouitis tantum temporis concessum est, ut & aciem instruere, & omnia prius quam confingerent necessaria disponere, potuerint. Erant autem in exercitu Moschouitico 20000. millia selectissimorum militum, ex quibus non pauci sclopettis instructi conspiciebantur: Lituorum contra exercitus ut numero hosti impar, ita tormētis omnino fere destitutus erat. Copiis utriusque in loco patenti sic ordinatis inuocato prius (pro consuetudine) illius, qui exercitum Deus est auxilio, magnis animis prælium inchoatum est. Quantaq; animi alacritate primum hostium impetum exceperint Moschouii, abunde Lituorum vulneratorum testatur numerus, attamen nihil remittentes collectis viribus primum Moschouiorum aciem, admirabili virtute ac dexteritate, & quasi Herculeo robore dissiparunt: quod cernentes reliqui omnem victoriæ spem deficientes in fugam non secus ac fulmine acti conticiuntur: hos Lituani vehementi pugna ardore atque ira accensi, multumque tam felici exordio confirmati ad quintum usque milliare fugientes pertinacissime persecuti sunt, ita ut infinitis cadaveribus omne illud itineris spatium opertum stratumque appareret, siquidem paulo plus minus 9000. virorum tum fugarum gladio cecidisse creduntur. Inter cadauera autem repertus est Imperatoris Moschouidici gladius & pharetra, quæ postea ad Palatinum Radzuwil non sine ipsius iussu delata sunt: ipse quoq; Dux Suerski cui caput sclopetti globulo transfixum erat mortuus in puteo inuentus. Huius etiam collega Plie Zeiars, pluresque alii nobiles & primates viri, summa in aula Moschouitarum auctoritatis victoriam hanc sua captiuitate illustrarunt. His adde quinquies mille currus, cibus, vestibus, pellibus, scyphis & poculis argenteis, nec non armis, & omnis generis instrumentis bellicis onustos, qui à fugientibus relictis, Lituans in prædam cesserunt, singulosque quasi diuinitus coronatos obegregiam, omnique memoria, laude ac prædicatione dignissimam hoc in prælio exhibitam fortitudinem ditarunt. Illud autem admiratione dignissimum, ac non sine peculiari Dei Opt. Max. auxilio contigisse fatendum est, non plures viginti ex Lituans periisse: ex cohorte tamē Principis de Solomar ultra sexcentos vulneratos fuisse constat. Moschouitis longe aliter hoc prælium cecidit. Nam præterquam quod magna suorum parte cæsa miserabilem ac infelicem eum diem habuerint, funestum etiam eum plurium nobilium casus aduersus reddidit. Siquidem de cohorte prima Isan Faskiolowitz Sirmetziere, de magna cohorte Princeps Pioter Zwamowitz, Suirski Polorski præfectus, de sexta cohorte Princeps Simon Demitrowitz Polwitzki occisi fuere. Capti Zacharias Isariobitz, Plies Zurziot, Princeps Zyvan Peotrovitz Ochliabin, Woiama Schonim Retzauski, Michitha Bondaravv. Princeps Fredor Zyvamovvitz Tadiavv ab eo tempore apparere destitit. Unus Simon Waskiolovvitz Zackaules sibi fuga consuluit. Ex his patet, Ducem Moschouia præstantissimos suos Duces, præfectosque militares hoc conflictu amisisse. Et hoc nomine magis prædicanda Lituorum solertia & fortitudo, quod propriis freti viribus absque Polonorum auxiliis hostem tam potentem primo ipso congressu tantopere debilitarint, meritoque Nicolaus Radzuvil cum filio Christophoro propter strenuam hoc in prælio nauatam operam æternam nominis sui gloriam adeptus est, quod eius virtute tanquam singulari instrumento Deus gloriosissimus Moscouiticam superbiam punire dignatus sit. Brevis hæc & succincta prælii narratio sumpta est ex literis, quæ postridie post commissam pugnam Regi Poloniæ agenti Warscouiæ missæ sunt, quæ cum tanta affecere lætitia, ut relicta aduersa, quala laborabat valetudine, pristina sanitati restitutus videretur, ita gaudium de re bene gesta animo conceptum, dolores corporis superabat. Ne igitur indigna tanta felicitate iudicari posset pro innata sua erga Deum Opt. Max. pietate publicas illi gratias agi, ac maxima cum deuotione totius Warscouiensis Ecclesiæ hymnum longe celeberrimum ac nobilissimum Christiano more cantari curauit: Te Deum laudamus. Omnibus profecto victoribus egregium, semperq; animo agitandum exemplar, ex quo discant, non sibi, sed Deo omnipotenti victorias ascribere.

Commissio, ut diximus, Vlenſi prælio, Lituani Deſcham proſecti ſunt, illic Po-
lonos expectaturi. Eo cum die 7. Februarii veniſſent, ſtatim illis innotuit non
procul illinc ſexaginta millia Moſchouitarum caſtra habere. Mittitur igitur à Ni-
colao Radzuvvil magiſter quidam equitum, cui nomen erat Phila, cum quadrin-
gentis equitibus, ut de hoſtibus & eorum caſtris exploraret. Dum hæc Phila pera-
git, alias à ſuo Imperatore literas accipit, quibus iubetur, hoſti inſultare, maledice-
re, atque iis, quibus ſolet fieri modis, ad pugnam illicere, & irritato non reſiſtere,
ſed fugam ſimulando auſidius ſequentem à ſuis auellere, atque hoc modo ſociis
occidendum tradere, ſperans hanc optimam novi prælii occaſionem futuram.
Verum Duci ex votis res non ſucceſſit, ſiquidem nuncio in itinere intercepto li-
teris lectis hoſtibus conſilium innotuit: qui ſædò perculſi timore, non longe ha-
bita deliberatione, eurtus quorum 7000. fuere ſubiectis ignibus accendunt, ſeſe-
que in fugam coniciunt.

Dum hæc gererentur, erant in itinere Lithani, vixq; duorum miliariorum
ſpacio ab eis diſtabant, cum exorientes flammas conſpicerent: quo cognito acce-
lerant, & ex curribus ſeptingentos à flammis vindicant. Moſchouitz interim pet-
niciffime fugiebant, ita ut maiora itinera fugiendo, quam Lituani ſequendo
conſicerent: extremi tamen agminis aliquos, minusq; in fugiendo celeres aut ce-
perunt, aut occiderunt. Inter captiuos 30. Tartari eſſe referuntur. Cæterum in via
à fugientibus Moſchouitis relictis tot gladii, pharetræ, arcus, ſagittæ, lanceæ, &
tortamenta manuaria, aliaque res plurimæ, ut inſequentibus impedimento eſſent.
Fuit tanta fugientis hoſtis velocitas, ut vnus diei naturalis ſpacio plura ultra Bori-
ſthenem miliaria abſoluerit, & Smalenscam uſque peruenerit. Redeuntibus au-
tem Lituaniſ obuius, ſit vir magni inter Moſchouios nominis cum regiſ ad exer-
citū literis. Hic viſis Lituaniſ literas in minutiffimas particulas decerpit, fugamq;
cum quatuor ſibi adiunctis equitibus capeſſit, hoc modo Lituani hoſtem ſecun-
da vice proſtigarunt. Moſchouita autem ubi hæc cognouit animo anxius, quo Li-
tuanos ab ingreſſu ſuæ regionis prohiberet, oppida & pagos, ac cuncta, quæ ſe-
ptem miliarium circuitu complectebantur, flammis abſumit. Quo tamen nihil
obſtante, non procul à Smalensca eſſe feruntur. Faxit ille, cui vincere facile eſt, ut
iuſtior pars felicem referat de hoſtibus victoriam, & contempto inimicorum in-
ſano furore Eccleſia longa, feliciq; pace lateatur.

CANDIDO LECTORI PHILIP-
PVS OLMEN ECCLESIASTES
Reſſenſis S.

Noutris candide Lector, me ſuperioribus annis hæc ſupraſcripta omnia meis oculis non
ſine magno meo dolore coram ſpectaſſe, magnamq; iſtius calamitatis partem meum in
caput redundatſe, pauca etiam ex fide dignorum virorum relatu cognouiſſe. Integro enim ſe-
ptennio in Metropolitana Eccleſia Torpatenſi munere concionatorio functus ſum, & ſti-
pendiariorum (ut vocant) numero aſcriptus fui. Quæ ſane calamitas, & funeſta tam flo-
rentis prouincia euerſio, ut grauis fuit & miſerabilis, ita dignam iudicavi, quæ vniuerſo orbi
communicaretur. Quoniam autem mihi propter quotidianas occupationes hanc hiftoriam
conſcribere nequiquam integrum fuit, ornaſſimum virum M. Tilmannum Bredebachium,
cuius fidem & ingenium exploratum habebam, precibus induxi, ut hoc nego-
cium ſuſciperet, ſperans vtriuſque operam tibi non ingrati fore.

Hoc igitur vtriuſque labore benigne utere,
fruere & vale.

F I N I S.

IOANNIS BASILIDIS

MAGNI MOSCHOVIÆ DVCIS

VITA, A PAULO ODERBORNIO

tribus libris conscripta.

AD HENRICVM JULIVM EPI-
scopum Halberstadensem, Brunonisvicariorum &
Luneburgensium Ducem magnanimum
& illusterrimum.

REVERENDISSIMO ET
ILLVSTRISSIMO PRINCIPI ET DO-

MINO, D. HENRICO IVLIO, EPISCOPO HAL-
berstadensi, Bransuicensi, & Luneburgensi Duci magna-
nimo, Principi & Domino suo clementissimo,
Paulus Oderbornius SAL.

QVVM vitari Ioannus Basilidis Magni Moscovia Ducis,
efflagitantibus nobilissimis quibusdam viris, ycenim me ad
id munus suscipiendum liberaliter inuitarant, ac demum
cohortante ipso, ac multa docente generoso Stanislao Ninin-
sco, regia Camera Cauensis, Quastore amplissimo, tribus
libris absoluissem, recte me facturum existimaui, illusterrime
& generosissime Princeps & Domine, si ea vigilia sub
tutela & celeberrimo nomine Celsitud. vest. ederentur, ut
vniuersi plane mortales, qui in Celsitudine vestra, & seren-
issimo patre vestro exemplum optimorum, clementissimo-
rum, & prudentissimorum Principum vident, & admi-
rantur suppliciter vitam & regiam dignitatem Celsitudinum vestrarum summo rerum o-
mnium Domino commendare discerent, & scirent etiam, magnum adeo inter patria patris
& tyrannos discrimen esse: ut que intelligere in Celsitudo vestra, spectatam ardentemq; vir-
tutem Celsitud. vestra, & regiam indolem, innocentiam item pietatem & fidem, in remo-
tissimis orbis terrarum locis decantari. Clarissima per se & augusta est Celsitud. vestra do-
mus, utpote in qua maximi aliquando Imperatores, inuictissimi Reges, magnanimi in bello
Duces, sapientissimi rerum Romanarum rectores floruerint: perpetuam tamen stabilemque
maximi Principis Iulij virtute claritatem caput. Ille enim ab excelsi flagrantisq; animi ma-
gnitudine in oculis fortissimarum totius Europæ nationum cum aeterna laude sua spectatur:
& iam eam nominis famam, augustissimeque dignitatis amplitudinem, factis illustribus
suis consequutus est, ut secundissimo quodam fato in hanc lucem instaurari seculi productus
esse videatur ad bonarum literarum amplissimum decus, quas literas non ipse solum colit &
magnificat: sed & incomparabili prestantis iudicij eximioq; liberalitatis proposito Acade-
miam Iuliam condidit, ad quam homines ex omnibus Europæ partibus confluunt, & quasi
sinu Celsitud. vestrarum, & vestris ex fontibus aternas animi opes hauriunt. Certe praeclaro
istofacto Princeps sapientissimus intelligi voluit opes prope vniuersas, principatus, affluent-
isque fortune caducas & instabiles: liberalium vero literarum & virtutis possessionem,
non modo esse longe firmissimam, verum etiam in usum omnis posteritatis maxime ciuitur-
nam.

nam. Laudam ethnicorum libri Iulium Cæsarem, quod rem Romanam imperio continuerit; quod annum & menses Sosigenis consilio adiutus emendauerit: quod barbaros populos viderit & vicerit. Nos econtra Celsi, vestra serenissimum patrem meritis ad cælum laudibus fereamus. Maiorum namque suorum Romanorum Imperatorum gentilicias laudes non modo æquavit, sed multo altius atque felicius ad virtutem prouolauit, conditaq; Academia, non cum tribus aut duobus mensibus bellum gessit, sed barbariem profligauit, idolorumq; etiam damnatos cultus vidit & viciit, reducta in regnum suum sincera pietate & religione. Igitur quanto Christianus Princeps ethnico præstantior: quanto nobilissima literarum studia crudelibus bellis optatiora: quanto salutifera vera religionis possessio omnibus mundi bonis melior est, tanto ille honoratior, augustior & beatior est. O felicem illam & per beatam gentem, cui talis Princeps, pater mitis, placidus, prouidus, & magnanimus, cælestis Dei beneficio donatus est: O infelices vero istos populos, qui talem tyrannum, malum, crudelem, efferrum, violentum, qualem in Basilide conspiciamus, tolerare coguntur.

Porro sicut in cursu veteres Græci lampada sequentibus dare erant soliti, ita clarissimum illud ædificium a virtutis lumen, ab inuictissimis Celsi, vestra maioribus acceptum, & à patre magnanimo per manus letissima successione traditum, Celsi, vestra non solum magis magisq; inflammare contendet, sed & eam regiarum virtutum possessionem promotis finibus fortiter extendet, ut in Celsi, vestra effigiem laudatissimi Principis vniversi mortales olim admirentur sicut in Basilide Tyranni truculentam speciem æterna execratione deuouebunt. Ego donec fuero, uti nunc sum, utq; officij ratio me facere admonet, in scriptura sacra lectione, oratione, concionibus, propagandaq; in his locis S. Euangelij doctrina occupatus, pro salute & incolumitate serenissimi Principis Iulij, & pro Celsi, vestra regia etiam dignitate, rerumq; omnium optatissimo incremento, & deniq; pro illustri Academia Iulia, in qua nobilissimarum disciplinarum pulcherrimi flores rara felicitate à multis decerpuntur, precari Deum non desinam si modo Celsitud. vestra ea regia mente, qua tot admirabiles & diuinas virtutes colit, atque ea fide, qua hac omnia scripsimus, hoc ingenij mei leuidentis munus clementissime susceperit. Ille Deus, qui stat in medio deorum & bonorum Principum, qui omnia terrarum sola, stabili nutu suo gubernat, ille animam & corpus, imperiumq; & populos Celsi, vestra bene fortunet. Cauna Lithuanorum, Calend. Decemb. Anno 84.

IOANNIS BASILIDIS

MAGNI MOSCHOVIÆ DV-

CIS VITA, A PAVLO ODER-

bornio conscripta.

LIBER I.

EMO vnquam ab vlla hominum memoria, ex his, qui regia dignitate & summi imperii fastigio claruerunt, vel maiori crudelitate, vel insigniori libidine, Ioanne Basilide, aduersus ciues & externos est usus: quippe qui tot hominibus: qui potentia, virtute, atq; opibus nitebantur, sine omni culpa & noxa occidione cæsis, ipse domi nulli gratus, & vix tolerabilis, ab ineunte statim ætate, ad summam rerum Moschicarum dominationem, tam felici, quam inopinato euentu facile peruenerit: ita ut hinc liquido constet, Dei immortalis clementiam summam esse, qui adeo lento gradu ad pœnam procedit, tyrannosq; & Principes crudelissimos ita fert, ut

felici passu per omnes fortunæ gradus decurrentes, in excelsam summi hominis sedem prouehantur, & aliquanto melius uiuant, quam isti rerum humanarum rectores, qui solidæ doctrinæ opinione celebriores sunt, qui sobrietatis & castimonie laude ornatior, qui vitæ modestia, innocentia, religione præclariore habentur. Certe si quid in me ingenii, aut elaboratæ florentisq; facundia esset, quod sentio quæ sit exiguum, crudelissimi & impiissimi hominis improba facinorosa literarum monumentis ad posteritatem transmittere uellem. Illo enim nemo durius ciues oppressit, nemo atrocius & fœdus hospites adflixit, nemo arridente fortuna aduersus subiectos superbior & immitior fuit, cuius studia plena immanissimæ inhumanitatis, truculentia, atque iniustitiæ, ita in Sarmatia, in mundo, totaque Europa, atque Germania audiuntur & damnantur, ut ubiq; terrarum nemo sit, qui tyranno infernalium tormentorum supplicia optare non videatur: à quo barbara vis, cædes, cruciatus, mors, fames, vastitas, & dira malorum omnium incommoda generi humano allata sunt. Quoniam autem magni refert, quomodo quis nascatur, & multo maxime, quibus rationibus & exemplis à teneris formetur & instituat: videamus nunc barbarus ille noster, quibus maioribus prognatus, quibus opinionibus imbutus, quibus exemplis formatus domi sit. Quomodo enim credibile est, eum Principem recte tractaturum rem alienam, qui suæ domi nequiter atque turpiter viuere consueuerit? Certe in imperio laus non est, nisi is, qui imperat, imperio dignus est.

Natus est Basilides in celeberrima vrbe Moschouia, quæ toti imperio dat nomen, ac inter Scythas & Russos summam obtinet claritatem. Nam huius ciuitatis Princeps vniuersæ Moschorum genti præest, & latissime dominatur: estque eorum Principum insignium numero, qui titulis superbire, & Cæsarum Regumque maiestatem præ se ferre consueuerunt. Hunc maximum Scythiæ tractum Moschouiam recentiores vocant, vel à Mosoch, vel à Mosqua flumine appellatione sumpta. Quamquam nec desunt alii, qui ad huius vocis defensionem veterum sententiam ex Argonautico carmine adducunt. Plinio autem & Ptolomæo hi populi Roxolani, Straboni Roxani dicantur, qui quondam aduersus Mithridatis Eupatoris Duces dimicarunt. Nunc Russos & Moschouias dicimus, quorum imperium in Orientem & Occidentem, in Meridiem & Septentrionem longissime extenditur. Sed quid vetat vniuersæ regionis cōmemorationi vacare, ut documenta sumere volentibus longæ inquisitionis labor absit, utq; lector præcedentium cognitione imbutus, ex secuturis plus fructus & voluptatis habeat. Moschorum genti vrbs Moschouia hoc nomen dedit, ipsa à paruo Mosqua fluuio in regione Thwerensi nato sic dicta. Hic Russorum Imp. paulam & speciosum domicilium habet, qui se Russiæ, Vlodimirie, Nouogrodie, Moschouie, Plescouie, Smolensciæ, Thweriæ, Iugariæ, Permæ, Viaticæ, Bulgarie, Casaniæ, Astracaniæ, Cernihouie, Rezaniæ, Vologdie, Russiniæ, Billoie, Rostouie, Iaroslauie, Bielosoriæ, Vdoriæ, Obdorie, Condinæ, Seueriæq; magnum Principem & Dominum appellat. Orienti obuertitur Vlodomiria, à Vlodomiro Russorum olim Principe nomen sortita. In hac regione ciuitas est 36. mil. à Moschouia distans, in qua gentis Dominus aliquando cōsedit. Nouogrodie inferioris titulum à lignea ciuitate assumpsit, quæ ad Volgæ & Occæ fl. confluentem sita, arce murata insignis habetur, quam & Basilidis pater Basilus contra Ceremissorum impressiones condidisse dicitur. Sunt autem Ceremissi homines barbari & Christianæ religionis indefessi hostes, qui sectam Mahometis colunt, quibus fide & moribus vicini Mordui Moschorum sceptro parati. Præ cæteris autem Rezanensem prouinciā negotiantes cōmendare solent. Ea enim & agrorum fertilitate, & rerum aliarum prouentu, nobilissimarumq; ferarum copia excellit. Rezaniam ciuitas, quæ prouinciæ nomen indidit, inter Tanaim & Occam sita est, de quibus fluuiis longe maximis quædam dicenda erunt. Occa non procul à Mesceneco oritur, lautissimorum piscium ferax est, & campos, quos irrigat, fertilissimos facere putatur. Vorotiniā autem, Cerpacum, Corfyrā, Columnā, Rezaniā, Collugā, Casinogorodiā, Muriniāq; alluit, inde cursu ad septentrionem reflexo infra Nouogrodiam inferiorem Volgæ miscetur. Effundit Semum & Sosnam,

Sofnam, ex quibus Semus primo in meridiem profluens, & mox cursu in Orientem conuerso Seueriensem Ducatum præterit, oppidoq; Potiuolo salutato non procul a Cernihoua Deisnam bibit. Sofna recto cursu in Tanaim descendit. Sed de Tanai veterum & recentiorum opiniones variant. Nonnulli eum ex Riphæorum montium iugis oriri scripserunt, sed id Herodotus & recentiores negant, nec enim verum est. Nam non procul a Tula ciuitate ex ingenti lacu Iuanosero nascitur, & fraciem habet Schadum. Hic versus Orientem currens, Huppæ etiam undas haurit, & deinde celeribus rotis in Occan sese deuoluit. Ille Orienti primum obuersus, euentusq; Casanensium & Astracanorum desertis, tandem Septentrionem Meridiemq; respicit, & mox Temerinum hinc Meotidis paludem plenis passibus intrat. Moschi Tanaim Dononem vocant. Alias quinetiam eiusdem nominis fluius in Ducatu Seueriensi oritur, qui supra Azophum in Tanaim defertur. Diximus de Rezania. Iam si à Moschouia in meridiem dextrorsum proficiscare, Seueriensis sese Ducatus ostendit, qui à Borythene ad Melænecum oppidum longe lateq; extenditur, & densissimi ferarum syluis notus est. Possedere hanc terram per multa secula Lituanorum Duces, postea Iagellone Christiana religione imbuto Polonis paruit. Principante autem Casimiro spontanea defectione, Seuerienses sub Russorum dominationem concessere. Oppida in hoc tractu multa sunt & opulenta, Nouogrodem puta, Siuerscum, Starodubum, Potiuolum, Cernihouum & Brâsum.

Quid quod & Smolenscæ dominatus barbari Principis titulos augeat? Prodidit hoc oppidum Michael Glinscius. Ille enim cum Lituaniæ Marschallum Ioannem Zabrecinium per insidias circumuentum cõitus adasser, mortis metu in Moschouiam profugit. Basilius autem saepe Smolenscum oppugnauerat, sed nouercente belli fortuna nihil erat effectum. Tandem belliciosum exulem nactus exercitum ei tradit, & Smolensco bellum inferre iubet. Glinscius execrabilis audacia contra patriam pugnaturus magno rem animo aggressus est, & ciuitatem ingentibus copiis obsedit. Cum vero nec vehementi oppugnatione, nec terribili tormentorum vi & adparatu quidquã profecisset, ad dolos & machinas argenteas confugit, præsidioq; effusissima largitione corrupto haud difficulter oppido prædite & celeberrimo potitus est, quod in hunc usq; diem sub Moschorum imperio permansit.

Interiecto deinde tempore, quasi clades alternante fortuna Moschi insignem apud hoc oppidum à Polonis plagam accepere. Cõstantinus enim Ostrogus supra 80. Moschorum millia in hoc districtu occidit. Alluit Smolenscum Nieprus fluius veteribus Borysthenes dictus, qui in Moschouia ad pagum Dniepericum fontes habet. Recentiores Dnyeprium Borysthenem esse negat, Berezynamq; ab æstiuo occasu in Nieprum influentem pro Borysthene habendum cõsent. Ceterum Borysthenes meridiem primo respiciens Viernizam salutat, postea cursu in Orientem conuerso Drobobusum, Smolenscum, Orscham, Dubrouam, Mohilouamq; præterit, tandem meridiei obuersus Kiouiam urbem alluit, atq; inde per desertum Tatarorum ad Precopientes delatus, in pontem Euxinum, qui Axenos veteribus fuit, multis fluminibus receptis immergitur. Ventum nunc est ad Billoiæ Ducatum, qui tamen tantæ amplitudinis non est, ut longa commemoratione sit opus. Ipsa ciuitas Billoia vel Biela ad Obscham fluium condita videtur, quæ & proprios aliquando regulos habuit, quorum stirps in Basilio defecit, & Moschi populum Principe carentem statim armis aggressi, sui cum iuris fecerunt. Reschouæ districtum celeberrimus Volga fl. clarum facit, de quo silentium præstare omnino non licet. Ille enim non tantum ipsam passim Moschouiam, sed & Casanensem & Astracanorum regna sinuosis cursibus pererrat, & 70. secum flumina trahens in maris Caspii fauces defertur. Hunc Ptolemæus Rhaum, Tattari Edellum vocant. In sylua autem Volcoscilefia profunda palus est, ex qua amnis emergit, qui in lacum Volgonem effunditur: ita Volgo plurimorum fluminum conuultione auctus nobilissimo Volgæ fluuio originem dedit. Ad cuius ripas Thwerum quoq; oppidum videtur, loci felicitate & Thwertzo flumine, monetaq; argentea, quam cudit, nequaquam incelebre. Porro Nouogrodiz magnæ Ducatus tantæ olim potētiz fuit, ut sola appellatione exteros terreret. Tritum enim apud Saxones verbum est: Quis

contra deos & magnam Nouogradiam? Ruricum Varegum hic habitasse ferunt, cuius nepotes Lituaniæ, Finlandiæ, Sueciæq; & Noruagiæ imperarunt. In ipsam ciuitatem, quæ magnitudine ingens est, Volichoui amnis brachia extenduntur. Peraui, hoc est, Dei fulminantis idolum hic quondam cultum fuit, cui in vrbe perpetui ignes seruabantur. Tandem Basilus cum Theophilo vrbis præfule bellum gerens exercitum eius deletit, omnemq; eam ditionem sui iuris fecit. Russa oppidum vetustissimum est, cuius ciuibus flumē salum Neptunus dedit, ex quo deductis in domos canalibus sal coquunt. Plescouiam Stephani Regis bellū clariorem fecit, ea à suis aliquando Principibus dominata sacerdotum prodicione in Basilii potestatem venit, qui statim euerfa Rep. veros ciues per vim eiecit, eosq; vinculis 10 constrictos in Moschouiam relegauit, substitutis in eorum locum Moschis, quos fidiiores futuros arbitrabatur. Vrbis ipsa ædium magnificentia, ciuium frequentia, diuitiarumq; abundantia celebris est, muris quoq; fortissimis cincta, & adpectu iucundissima Dina prouincia septentrionalior est, cui Dina fluius, ex Iugæ & Sucanæ amnibus ortus, appellationem dedit. Extenditur hæc regio ad centū miliaria Germanica, sed munitionibus valde vacua est. Ad Iugæ autē ostia quondam ciuitas Istiuga fuit, à qua prouincia meridiem versus sita, nomen habet. Hi populi Nouogrodianis aliquando tributum pendere: panis vsum non valde curant, piscibus fumo duratis & ferarum carne contenti. Vologdam inter Orientem & Septentrionem ponunt, eamq; opacis syluis & solo vliginoso infamem esse perhibent, cui fluius Vologda nomen indidit. Bieosorus lacus longitud. & latitud. ad tria decemque miliaria extensus, gremio suo fluios triginta sex excipit, solo tantum Sosna in Volgæ fauces emissio. In medijs vndis arx est munitissima, quæ hætenus contra omnes maximorum bellorum impetus inuicta stetit, in ea etiam thesauri Principis asseruantur. Sinaus Varegus hic olim confedit, cuius tum Germani fratres Plescouiæ & Nouogrodicæ imperium tenebant. Raroslaui insignis ciuitas est, ad Volgæ ripas condita: ea multis annis suis Principibus paruit, quarum dominationem Ioannes Basilides ad se rapuit, simili perfidia erga Rostouien- 10 ses vsus, quorum vltimum prodicionis falso insinulatum membratim discerpit. Rostouia archipræfulem habet, nec procul inde Chlopigrodum distat, nundinarum frequentia celeberrimum. Gothi enim, Liiones, Russi, Scythæ, & Lithuani mercaturæ faciendæ gratia quotannis huc conflunt. Susdaliæ ducatus, uti quondam nobilis fuit, ita nunc in summas angustias est reductus. Basilus enim ad fines suos, Susdaliensium Dominos, quorum fortunam & famam ferre prorsus non poterat, in alienam terram exulatum eiecit. Viatcam olim Tattari possederunt, ea palustris est, & aquis irrigua, mellis etiam ferarumq; prouentu, & piscium copia cum felicissimis quibusque prouinciis comparanda. Fluius Viatca, qui regionem nominauit, in Camam sese exonerat, apud cuius ostia Ceremissi crudeles populi larrocinantur.

Permienfes à Permia dicuntur, quæ ciuitas ad Viscoræ fl. ripas iacet. Incolæ 40 regionis pro pane ferarum carnibus viuunt, & idioma à Rutenico diuersum habent. Hyeme peregre profecturi calceos ligneos oblongos pedibus inducunt, & baculo deinde vel hasta suffulti, rapidissimo cursu per inuia & niues feruntur. Ex Iugaria ad septentrionalem Oceanum sita, Vngaros prodisse autumant. Ii enim cum longo tempore ad paludes Mæotidis confedissent, loci sterilitate, ut credibile est, offensi, ad Danubii ripas commigrarunt, occupataq; Pannonia, eam suo de nomine Iugariam primum, & postea literis paululum immutatis Vngariā appellauerunt. Et Iugrii quidem in hodiernū diem idem cum Vngaris idioma vsurpant. Longissimo autem in septentrionalem plagam tractu Perzora extenditur, à Perzora fluuiio, qui glaciali Oceano miscetur, sic appellata. Ex hac regione falcones albi, 50 venationibus Regum vtilissimi, pro tributo Moschorum Principi adferuntur. Obdorii ab Obbo amne nominantur, qui ex lacu Citaisco ortus ab Oriente in Septentrionem labitur. His Vogulici, & Hugiæ vicini & Moschis subiecti sunt, à quibus aureæ anus idoli sancte colitur, quod oraculi Delphici instar futura querentibus respondere solet. Cōdoria Obdoriz fere cōiuncta, perpetuo gelu & inuiis nemori-

memoribus damnata est. Lucumortii in speluncis ferarum & solitudinibus degunt, & sunt nonnulli, qui eos hircundinum more intermori & reuiuiscere aiunt, quæ quidem fabula magis, quam vero propior est. Post illos Loppi barbariæ & sagittadi peritia celebres sunt. Horum regio omnium frigidissima putatur esse. Solstitii æstiuæ tempore quadraginta diebus noctibusq; solem vident. Sed ab his ad populos meridiem orientemque versus habitantes properandum est. Ceremissi, de quibus supra, Mordouotes & Vashines inter Viatcam Vologdamq; solitudines incolunt. Illorum feminae sagittando viris habentur pares. Mordui longissimo ad Volgam tractu sedent, qui vicinitate & animorum coniunctione gaudentes pagos condiderunt, & agros diligenter colunt, viri alioqui immanes & strenui, qui & ipsi secta Mahometis vruntur, & tamen hostilibus semper odiis cum Tattaris dissident, earumque impressiones magnanimo semper conatu propulsant. His admixti sunt Ceremissi alii, quos montanos appellant, eo quod ad vastissimorum montium radices plerumq; commorantur sine ministerio ciuili, sine veste cui incubent, vt à primis annis duritiæ, parsimoniamq; assuescant.

Sed missos nunc faciamus difficiles vastissimarum regionum labyrinthos, & telam, quæ cœpta est, contexamus. Basilidi pater fuit Basilius, qui antea Gabriælis nomen tulerat, vir magna crudelitate, & Græca fraude potius, quam ad apertis sensibus insignis, apud quem nec cupiditas, nec augendæ dominationis studium villo modo terminabantur. Itaque inter quotidianas rapinas semper inops erat. Misericordia in eo & perfidia pari iure dilectæ. Nulla apud eum turpis ratio vincendi, blandus pariter & insidiosus alloquio: amicitias vtilitate, non autem fide colebat. Gratiâ fingere in capitali odio, instruere inter concordēs odia, & tandem vtrumque de medio tollere, solennis illi consuetudo. Tyrannidem in suos prius quam in exeros auspicatus est, fratresq; Germanos Georgium & Andream in vinculis habuit, quos velut æmulos imperii, hortatoresq; ciuium ad diuisionem regni tollere gestiebat. Sed dissimulatum animum prius ad fauorem popularium conciliandum intendit, excusatus facturus, quod statuerat, si probatus ante omnibus foret. Cognatos fratrum falso ad populum accusauit, ad fines interfecit, vt quibus consortium regni debebat, ne spiritus quidem consortii relinqueretur. Viros Principes per Moichouiam aut generis splendore, aut opibus potentes partim aperta vi, partim insidiis circumuenit, eosq; ne regiæ dignitatis æmulos haberet, vel occidit, vel extorres in alienas terras eiecit. Exemplum flagitii singulare, rex ordinis sui persecutor, fratrumq; frater proditor. Malarum in eo artium, bellicarumq; etiam rerum peritia singularis fuit, lōgo vsu, & variis vtriusq; fortunæ experimentis cōparata. Super hæc vigeat in eo crudelis autoritas & vis imperii ad explicanda finiendaq; consilia, magnumque semper auri pondus ad prodicionem vrbium comparatum in castris habebat. Quas ob res corruptis largitionibus hominum animis feliciter interdum bella conficiebat. Nam & apud Smolēscum prius pecunia hostes, quam armis vicit, erga Pleseouientes & Nouogrodios consimili fraude vsus. Et Pleseouientes quidem passi sunt inter plurima mala etiam ciuilem discordiam, siquidem cum plebs nouas tabulas & diuisionem agrorum diuitum impotenter flagitaret, diu re in ciuitate tractata, eum exitus tumultuum non inueniretur, ad postremum præfules & sacerdotes ciuitatis aduersus plebem nimio ocio lasciuientem, auxilia à Liouonientium Magistro, mox ab Nouogrodianis petiuere, vtrisque negantibus, ad Basilium, quem ipsi hætenus oppugnaverant, decurrunt. Tanta discordiarum insania fuit, vt quem semper hostē habuerant, eum ad tutelam patriæ vocarent. Erat Basilius vir fastu ingenti præditus, vt iis accidit, qui in secundis fortunæ flatibus facile conrumescunt: iamq; calamitate vicinorum insolērior & facinorosior redditus, & dissensionem ciuium, occasionem inuadendæ dominationis existimans, primo tacite cum præfule ciuitatis per internuncios & munera agit, & inita societate paciscitur, vt prodita vrbe profectus eius constitueretur. Postea insidias, quas ciuibz parauerat, in ipsum præfulem vertit. Namq; cū velut arbiter ciuilibz discordiæ exercitū vrbi admouisset, statuto tempore, quo de componenda pace cum præfule loqueretur, ipsum cum sacerdotibus aliis cepit, ca-

prumque, & vinculis constrictum in Moschouiam misit, atque ut in illo subitum se ex amico fecit hostem, sic ex optato rerum successu repente crudelior euasit, & aduersus inuidos potentiae suae, à quibus aliquando vexatus armis, per quas saepe repulsus fuerat, non solum gladios distinxit: verum etiam nefandissima quaeque tyrannicae crudelitatis exercuit, ciuesque in seruitutem cum coniugibus & liberis tradidit. Nouogrodii ab eius patre iam olim subacti fuerant: eo autem tempore in spem libertatis erecti, & praefulis Theophili flagrantissimis concionibus incitati, armis patriam defendere & praelio decertare statuerunt. Profectus est contra eos Basilus, qui armis, munitionibus, & denique ingenti tormentorum adparatu ciuitatem vehementer conterruit. Is impetus uti repentinus nec expectatus, summos, infimosque & sacros quoque homines ad arma exiuit. Sed dimicatum est à ciuibus nullo ordine, cum inopinati hostes & desperatio ipsa conturbatis hominibus omnem consilii & disciplinae rationem penitus eriperent: adeo ut Moschi felici audacia progressi, stratis ciuibus, nobilissimisque ducibus aliquot interfectis, ipsoque etiam Theophilo praefule, qui impigre perturbatam suorum aciem reparare contendere, multis telorum ictibus pene oppresso, intra moenia hostium consistere quiescereque minime dubitauerint. Ita vexatis in vicino urbibus, Basilus ad externos insidiarum & fraudum machinas conuertit, cum quibus fidem sancte nunquam coluit. Ad Carolum & Ferdinandum Caesares Germanos avaritia potius, quam animi propensione ductus, legatos in Hispaniam & Germaniam misit. Praecipue autem per magna promissi fideique vanitate erga Diuos Poloniarum Reges est usus: quibus non semel pace suscepta, ac iurisiurandi religione sancita, ad tranquillitatis fiduciam adductis, & contra barbaros, nominiisque Christiano infestos populos bella gerentibus, fidem impie fregit, pacta omnia violauit, & redintegrato bello, vel à necessaria eos contra ethnicos defensione, vel pulcerrimis pro Rep. Christiana creptis reuocauit, & obistere suis iniuriis coegit. Contra solos Casanenses Tattaros fallax tyrannus infeliciter dolos exercuit. Cum enim oblata praestantissima occasione in summa spe ingentis victoriae Machmedemini Casanensem Principem ob concitatam rebellionem armis mulctare statuisset, fraude, pecunia, virisque instructus florentissimas copias in expeditionem duxit. Ciues abeuntem circumstabant, suadebantque ne se temere infidis barbaris committere velleret, sed in tuto alienae insaniae exitum spectaret: non esse eo progrediendum, unde nullus omnino regressus sine periculosissimi praelii alea praeretur: satis enim recte ipsum omnino facturum, si cum hosti aliquem in sinibus subsistens terrorem incuteret. Alii e contra eundem esse censebant, neque enim de euentu dubitandum, si Basilus iam tot populorum victor, tantis lectissimorum peditum equitumque copiis instructus nulla maiore interposita mora aperto in campo & vera virtute dimicaret. Machmedemini auxilio venerant Ceremissi, viri acres & bellatores impigri, & ipse postquam effectus esset Imperator, non iam vanis vel suspicionis vel timoris offendiculis animum cruciandum putabat, sed gloria & laude incensus, grauissimi muneris nomen vere virtutis operibus sustentare cupiebat. Proinde hortabatur omnes, ut patriae sibique dignam Tattarico nomine operam eo die praestarent, memoriaque tenerent Moschos iam antea pullos Tattarorum armis, seque in primis infantem puerum, perpetuis ab ea agente iniuriis acceptis, multos annos frustra pacem cupiuisse. Quid cumstamus, inquit, commilitones, in hac parum decora deliberatione, quasi hostes nostros, si in eos armis erumpamus, minime simus deleturi? Perrumpemus hercle, & cuncta obuia sternemus, & ego praestabo me huius periculi principem, ne martem in mea lingua potius, quam in dextra esse putetis. Nec mora, circumstantes ferme omnes feruidis & alacris ingeniis sublata manu Principi fauent. Nam & omnibus suspecta erat Basilii potentia: siquidem subactis Casanensibus, ut credi par erat, ceteros pari insolentia vexaturus videretur. Igitur Machmedemines Casanensem Dux summus, longo sermone suos ad alacritatem cohortatus, terribili buccinae signo faciendi praelii indicium dedit. Nec Basilio obinente victoriae audio, & per se impigro bellatori, animus consiliumque defuit. Peridoneos namque Duces circumductis coaptatisque tormentis, ordinibusque veteranorum intra fossas constituta-

constitutis, ac expanso in recurvas alas equitatu ita irruentes hostes est complexus, ut illi intrepide atque insolenter congressi, partim confixi Moschorum sagittis, partim tormentorum pilis discerpti, à fronte & à lateribus sternerentur. Tū Machmedemines veritus ne vniuersus exercitus absque vlla spe victoriæ deleteretur, cum expedita parte Tattarici equitatus adcurrit, conglobatisque ordinibus & signis iterum erectis tanta fortitudine & patientia per æqua pariter ac iniqua depugnauit, ut nequaquam ulterius laceffendus videretur: temeritatem enim virtus æquauit, quando (vtri præclare spectatum est) nemo Tattarorum ferociam animi vel inclinata primo prælii fortuna amiserit. Ita inopina vis fari humana virtute potentior

10 Moschos bellica laude florescentes repente sæuoque turbine inuoluit & obruit. Castris enim & armis exsuti, rerumque omnium tumultuosissima conturbatione terribi terga verterunt. Putabat namque Basilias eam infamiae notam, quam tum summo cum dolore animi subibat, aliquando in meliore belli fortuna posse resarciri, si vim imminuentis tempestatis non omnino oppressus effugisset. Interiecto deinde tempore Mendigerus Rex Tauricæ filium Sapiregium Casanensibus magnopere id petentibus Principem dedit, & iuuenis ab excelsa ingenio bellicæ laudis appetens, insignique patris authoritate & vicinorum societate & auxiliis subnixus, omnium suorum & patris maxime hortatu conceitabatur ad promouenda arma. Distabant enim eum cuncta, quæ concupisset, facillime consecuturum, & quas

20 vellet impositurum leges Basilio, si perterritis superiori calamitate Moschouiam omnia ferro proterens petiuit. Cumque ipsum Basilium in tributi pensionem iurare coegisset, agros nemine prohibente depopulatus est, domos incendit, fruges protrahit, abegit iumenta, homines cecidit, castrorumque capita lanceis suffixa, ingenti cum terrore in hostico circumtulit. Incredibile dictum est ut eum non difficilia itinera, non arces hostium munitæ, non tela, non gladii, non denique professionis longinquitas à proposito detruserint, ut solus in patrio solo Moschos fugaret ac cederet. Ad eum modum Basilius dum in hanc maxime curam incumbit ut sui imperii fines quam longissime extendat, non mediocriter rerum suarum periculum adiit,

30 barbarisque barbarorum armis egregie vexatus, pene de omni dignitatis gradu deiectus est. Nec enim raro ita fieri solet, ut Principes illi qui aliorum opes & felicitatem euertere conantur, ipsi in foedam rerum omnium conturbationem incidant. Id intelligens ferocissimus ille Ajax seipsum ad modestiam aliquando excitabat, ut alios tyrannos doceret. Nos, inquit, Posthac sciemus Diis cedere, ac discemus Atridas venerari: Duces sunt, quare illis obtemperandum est. quid ni? nam & quæ firmissima ac potentissima sunt magistratibus cedere solent: faciunt hoc niuosa hyemes; nam frugifera æstati cedunt: Cedit & noctis obscura circulus, cum lucida dies orbem illuminat: Et sæuorum nymborum flatus aliquando sopiunt frementem pontum, atque ipse validus somnus nunc membra ligat, nunc

40 eadem rursus dimittit. Cur igitur & nos non discamus esse modestiores? Sed Basilius Aiace peior & fastuosior vir erat supra hominum fidem malis artibus instructus; Semper enim rapax, semper immanis & sæuus, ut dignitatem augeret, imperiumque armis proferret, modo hunc, modo alium principatu populorum & amplissimis fortunis exsuere consueuerat, haud dubie in Tattaros viris atque opibus insignes hæreditatis spe similiter sæuiturus, nisi admirabili Dei providentia exercitui suo interitum, supremam vero ciuibus infelici bello calamitatem attraxisset.

Tali patre Basilides natus, non honestiorem pueritiam, quam principia originis habuit. Siquidem ab ineunte statim ætate, moribus & animo crudelis, quomodo reliquum vitæ tempus exacturus esset, facile demonstrauit. Annos deinde pubertatis egressus, cædibus & libidine patriam repleuit, & omnibus pariter iniuriosus, vitam latrociniiis transegit. Dicamus nunc ouum ouo simile non esse, parentumque scelera in filios propagari negemus. Certe, si fortes creantur fortibus & bonis, si est in iuuenis, si est in equis patrum virtus, si nec imbellem feroces progenerant aquilæ columbam: deformes contra & enerues animas ex imo gurgite

turpitudinis oriri necesse est, & Basilides quidem Paternæ impietatis & iniustitiæ hæres utroque sexu famosus fuit. Maternum enim genus adeo pudibundum habuit, ut multi eum dubia & incerta matre natum opinentur. Quippe Basilus pater (ut rem altius repetamus) cum antea turpi vita in stuprum & libidines proclivis iuventam exegisset, ad finitibus imperium firmaturus, legitimam coniugem in matrimonium recipere constituit. Erat tunc apud tyrannum Georgius Micrus à Græciâ oriundus, vir ingenio liberali, eruditoque præditus, & quo mortalium animi facile capiuntur, alienis moribus obsequētissimus, ita ut lectissimi totius aulae procures & nobiles eum obnixè colerent. Nam propter eximiam animi moderationem, rerumque peritiam tam carus omnibus erat, ut partam existimationem (cuius cura in exsule debet esse potissima) non tantum mirifice sustentaret, sed & indies eam abunde augeter. Is propter summam & inueteratam apud Principem authoritatem filiam illi suam nuptui dare peruolet, quæ admirabili venustate & oris habitu cæteras anteibat longissime eoque conubio ob singularem probitatem non indigna videbatur. Igitur, suadebat Basilio ne exterorum principum adfinitates magnopere expetere veller, eos enim fide instabili & ingenti Spiritu ita plerumque elatos esse, ut nequaquam suas filias in barbaram regionem, qualem Moschoviâ existiment, missuri videantur: Novam quinetiam & peregrinam virginem novos secum & peregrinos aduecturam mores, eamque incredibili sumptu & effusis tantum largitionibus obtineri posse. Iam si diuersam à Rutenorum ritibus sectam & religionem secum ea adferat, incredibilem rerum omnium commutationem statim subsequaturam. Nam inter dissidentes de religione sinceram pacem nequaquam seruari posse; atque, ex tali principio regnum Moschicum continuo in peius & interitum ruiturum. Proinde si rebus imperii sui populisque subiectis consultum veller, si dignitatem & pecuniâ retinere, & quod pluris intersit, si domi pacem habere cuperet, ex suorum civium potius quam peregrinum Principum familiis uxorem acciperet. Esse. n. in Moschoviâ virgines cum Europæis formæ felicitate & animi vigore certantes. Hæc effeminati & eneruis animi virum amorumque delitiis deditum vehementerangebant, quod aut remittenda foret splendidioris adfinitatis cupido, unde nominis famam abunde tueretur, aut monitoribus tam præclare de se meritis obtemperandum. Itaque rebus omnibus ad nuptias instructis, ne vnius Græci hominis eloquentia à proposito depelleretur, non inanes quoque popularium & Procerum suorum voces audire constituit, sumpturus consilium ex sententia uniuersorum.

Erat enim Basilus sicuti naturæ crudelis & maxime fallax, ita in consiliis diuersus & parum constans; adeo ut in tota gerendarum rerum ratione, si primæ spes eum deficerent, in secundis minime consisteret, & reliquas omnino præpropere elapsuras arbitraretur. Conuocata concione & re diu tractata, decernitur in consilio ducendam esse ex civibus uxorem, abstinendumque à peregrinis: De illis enim dubium adhuc & perplexum negotium esse dicebant, verebanturque ne fortuna spes conceptas eludente, ipse demum Princeps inter miseras promissorum ludificationes forte deceptus repulsam ferre cogeretur. Is erat dissuadendi illius matrimonii prætextus. Hanc autem aliorum animis opinionem iniecerat ipse Micrus æratio principis præfectus, ad quem summa consiliorum omnium è senatu respiciebant, quod cupere reserere filiam suam, eamque augere item opibus accessioneque maxime regii connubii cæca ambitione studeret. Id consilium quamquam utilitatis laudem ferre videretur, quod procures patriæ commoda nequaquam negligenda censuissent: ipsi tamen Georgio uti sperauerat, magnopere non profuit. Quoniam princeps rebus omnibus ad nuptias paratis, audiendis amplius aliorum sententiis minime vocandum existimans, lectas ex tota regione nobilissimas virgines adesse iussit, ex quibus cunctis admirantibus Salomeam Ioannis Sapuri filiam eximie venustatis virginem uxorem duxit. Nam fata quoque quæ omni humana ratione vehementius impellunt, eum haud dubie vel inuitum ad id matrimonium pertrahebant, quod esset abhorribili partu, & ab immani, cunctisque prope gentibus funesta sobole nomen habiturum. Nam ex Salomea nonnulli Basilidem fatali quadam fecunditate natum existimant. Eam Basilus totos viginti annos

annos in matrimonio habuit, sed cum nulla spes suscipiendæ prolis appareret, princeps longa spe fessus & importuna sterilitate factus ferocior, inauspicatū coniugium felicioribus nuptiis permutare, Salomeamq; repudiare constituit. Adiauit enim obstinati hominis insaniam intempestiuū gignēdæ prolis desiderium, & in animū cæca libidine peruersum induxerat, se iteratis nuptiis hæredibus masculis haud dubie, nequaquam relicto fratribus imperio, potiturum. Nec multo eorum Salomeam omni mundo muliebri preciosissimisq; insignium gemmarum monilibus per factorum Principem spoliavit, crinibusque abscissis eam in monasteriorum latebras ad Susdalienses migrare iussit. In ea constituta difficultate infelix

10 femina sese ultro telis circumstantium obiectans, ne in tantæ ignominiaæ fœditate superesset, ab Ioanne Schygonâ principis ministro baculis cæsa est, quod liberius & perulantiù quædā in dominum suū proloquuta videretur. Tūc illa præsentem maritū apud circumstātes criminari, & primo inuisum, postea et suspectum cunctis reddere, nunc crudelitatem, nunc libidinē, nunc prōditionem ei & furorem obiectare. Sed Basilius eam, seu metu virtutis, vel verecundia dignitatis interficere ausus non fuit. Itaq; velut omnis calamitas in solo exilio esset, turpi latebra eam à suo conspectu & consuetudine exclusit. Discedens mulier quiritatu lachrymis funestam omnem regiam fecit, auitosq; lares & incunabula maiorum, templaq; ac Deorū simulachra cōtestata est, se nūc insidiis & vi circumuentā indignissimis

20 modis vexari: Sed viuere tamen superū atq; inferū numina & regales Deos, quos tantarū iniuriarū violatq; regis maiestatis vindices futuros speret. ita explosa & derisa in monasteriū Susdaliēse introducta est, effuso obuiam populo, ac si suæ regina, nō captiua mulier aduentaret; nec coniugē principis Susdalienses auidius vidissent, quam exsulē & desertam fœminā viderunt. Interea Basilius nouas nuptias circūspiciebat, & assidue dabat operā, vt magis ac magis potentibus in repub. sua viris iungeretur. In superadis inuidiæ difficultatibus, promerendisq; ciuiū animis plurimū valebat Michaelis Linsci ingeniū, qui singulari prudētia, viriliq; officio, nulli vnquā vel tenui rerū occasione deerat, qua excitari Basili nomen, & vetera hominū studia accendi posse viderentur. Natus hic erat in Lithuania splēdidissi-

30 mo genere, & in republica admodū potenti. Qui tamen si antea patriæ religionis & libertatis fuerat studiosus, eximiaq; dignitate inter Procere libera gentis versaretur. Semper tamē Moschicarū partium erat habitus. Accidebatq; propterea, vt quanto maiorē gratiā, apud mediocres infimosq; homines parare conaretur; tanto ipse cū Basilio fratre apud nobiliores ciuiū ordines viuidiore, & (vti postea præclare docuit euentus) perniciosiore inuidia deflagraret. Adeo vt cum in senatu de bellicis ciuilibusq; negociis ageretur, Magnates Lithuanæ æternæq; libertatis suæ studiosi contrariis suffragiis illius semper consilio atq; sententiæ obuī irent, quasi ei ad eleuandam minuendamq; authoritatem conspiratione quadam illuderetur. Orta est deinde grauis simultas & cōtrouersia inter Linscios & Marschallū Lith-

40 uanæ Ioan. Zabreciniū, quē illi potentia & immoderata licentia militari feroces, insidiis circūuentum non procul à Grodna cū ministris aliquot interfecerunt, lectaq; seruorū iuuētute, cum nec facultas fugam, nec inopia remoraretur, cursum in Moschouiam ad Basilium direxere, tanta celeritate incitato ad festinandū seruitio, vt neq; viæ syluestres admodum lutulentæ, neq; inflati amnes, neq; fortissimæ in finibus Lithuanorū excubię quidquam impedirent, quo minus incolumes in optato loco sisterentur: quos vt profectos nunciatū est, nō aliter quam si Lithuania capta esset omnes trepidauere, exitiosam sibi fugā eorum ominati sunt, nec ferocibus viris alta atq; ardua in gente barbara meditantibus fortuna defuit. Exsulantes enim velut Deorum munus in Moschouia excepti, tantusq; ex eorū ad-

50 uentu ardor barbarorū animis accessit, vt nō tam de bello Polonis inferendo, quā de præmiis victoriæ cogitarent. Interiecto deinde tempore Basilius Michaelē ad expugnandū Smolenscum misit, ratus aut cessuram urbem non multum muro validā magnis viribus oppugnantī, aut si hostes auxilio ire pergerent, ad futuram occasionē vniuerso prælio dimicandi, quam sibi cunctis artibus parandam arbitrabatur. Erat Linscius rebus omnibus instructissimus, tormētorumq; præsertim

adparatu, quæ non vti apud alias nationes tardissimis hominum iugis, sed infusfactorum ac agilium equorum cervicibus trahebantur. Habebat exercitum omnium armorum ornatu conspicuum, ita ad patriam civitatem delatus, prolatis statim tormentis, tanta vi quassare incenia est adortus, quanta maxime ab ullo alio duce, qui interfuerant, vllibi factum fuisse meminisset. Dirutis namque propugnaculis, & multis hostium in opere & defensione versantibus ad ingeminatos tormentorum ictus interfectis, triplici acie instructa murum subiit, tanta alacritate & contentione militum, ut quisque ante alios effereundo sese progredi conaretur. Certatum itaque aliquoties vehementissime & crudelissime. Non deerant enim sibi in tanto rerum discrimine Lithuani, qui ab idoneis locis tormenta maiora minoraque incessanter emittebant, & e summis ruinis sulphureos saxaque & ingentes trabes pro-
 uoluebant. ita Lincius cum detrimento repellus, aliam rem viam aggressus est, & ab his infestæ oppugnationis initiis ad fraudem & dolos confugit. Erat ille Dux eloquens, & summa autoritate maxime insignis, sed ob desertam & proditam patriam ciuibus valde exosus & terribilis, & quod spes ipsas & studia hostium vehementer debilitare solet, vix etiam in bello fortunatus ab omnibus habebatur. Igitur dum in civitate vulgus in partes scinditur, & quid contra eum hostem agendum sit, variis sententiis disputatur, Lincius præsidium & militem veteranum in quo præcipuum civitatis robur erat, donis & multa pecunia corruptum in suas partes facillime pertraxit. Tum demum præfecti & ceteri duces vocato in concionem populo edisserere cœperunt, iam videlicet prope ipsum ardentis prælii discrimen peruentum esse; iam satis magnam stragem equorum atque hominum editam: Lincium rebus ferme omnibus superiorem, habere exercitum diuidio ampliorem & exercitiotem, cui nulli milites stabili & campestri in acie pares futuri videantur. Non esse igitur fatali pertinacia cum fortuna diutius luctandum, quando pro comperto haberet Lincium militum suorum virtuti & armis & carorum item munimentis confisum, nequaquam re infecta ab urbe discessurum. Iam si qui sint qui obstinata insania exitiali repugnandi proposito deservire malint, quique nihil tanta & miserabili hominum clade commoveantur, posse eos pediatum confestim in hostes educere, se quoque cum vniuerso equitatu illaturos signa, atque ita disinctos & in castris muniendis hærentes ac impeditos Moschos facile concisuros. Sed Lincium Ducem esse à generosa militarique ferocia valde terribilem, cui si fortuna & imprimis Dei voluntas victoriam donet, eos campos, in quos nunc sint egressuri, & ab fœdo hominum interitu, & ab iniustata, cunctisque seculis memorabili & funesta clade nomen habituros. Ad eam ducum orationem ciues vehementissime consternati, deditionem facere statuerunt, & Lincius, qui diutius in obsidione hærendum esse putauerat, opinione celerius oppido & arce potitus est. Eiectus deinde per vim Sarmatici generis ciuibus, barbaros Moschos in possessionem misit. Cumque ad Basilium esset reuertus, strenui quidem & fortunatissimi Ducis nomen obtinuit, sed tamen apud nobiliores gentis ordines tacita invidia deflagrauit. Erat enim valde onerosum, & molestia pariter odii; plenissimum fortunati ducis in peregrino homine nomen. Ira prodicionis insimulatus in vincula conicitur, & cuius paulo ante maxima & insignis apud Principem fuerat autoritas, vnius horæ momento, magistratu, imperio, ac dignitate, penitus spoliatur. Porrem tamen virum inique cum calamitatibus colluctantem illa ipsa fortuna, quæ ancipiti rota res mortalium versare cōsuevit, veluti pudore adducta feliciter erexit. Factus est enim insperato Dei beneficio Basilii adfinis, qui post dimissam Salomeam sicuti memorauimus, Basilii Lincii filiam Helenam, præstantis formæ virginem matrimonio sibi copulauit, his potissimum ut ferebatur de causis, quod Helenæ matrem ex genere Perrouiciorum ab Vngaria ortam Rutenicæ religioni addictam fuisse meminisset, & quod Michaelis virtuti plurimum confideret, quem filis suis, si quos isto ex matrimonio suscepturus esset, tutorem dare omnino in animo habebat. Fratres enim suos Georgium & Andream tyrannidem aliquando inuasuros arbitrabatur. Michael autem opportuno tempore ex captiuo liber, ex libero Principis adfinis, & ad finem regionum libero-

berorum tutor appellatus, eum honorem consecutus est, qui ad recuperandam existimationem, & ad parandas opes, & denique ad plenissimam rerum omnium felicitatem, ianuam pandentibus fatis aperuit. Impleuerat tum forte vterum Salomea, & iam rumor longe lateque per omnem Moschouiam volabat, eam indignissimis modis vexatam & à matrimonio Principis depulsam esse; quæ tamen plus in Deo quam in marito spem ponens in cœnobio filium enixa sit, qui illas matri iniurias, olim vindicaturus esse videatur.

His vocibus incensi omnes certatim rei veritatem confirmabant; ipse quin etiam aulicæ quædam feminæ non oculis tantum hæc se vidisse, sed audisse etiam vagientem puerum dicebant. Insperatus ille nouæ prolis nuncius (vt est natura mortalium, quæ improuisus vehementius afficitur) Basilio incredibilem attulit conturbationem, simulque virum prolis desiderio flagrantem magis ac magis accendit, vt explosis vanis sermonibus ad indagandam veritatem maiore adhibita diligentia properaret. Itaque in senatu principis decernitur legationem ad Susdolienses esse mittendam, quæ Salomez fortunam, valetudinem, consilia & nouum quem enixa esset partum specularetur. Legati fuerunt Theodorus Cachus & Potatus principi à secretis. his perductis in sanctissimum Susdaliense monasterium veterrimæ Russorum religionis, Salomea, sumptis in manus altaribus, contingensque ipsa simulachra, & puluinaria Diuorum, in auditis vltimisque execrationibus adiurat, se sincera fide matrimonium Basilii coluisse, neq; in contumeliam eius se alium maritum, alioque quam filios eius liberos cupiuisse. quia autem periurio infidi mariti decepta, & in exsilium missa sit, eo miserior, quod mori statim non potuerit; Nunc tandem Deum immortalem, tot periuria & tam crudeles vexationes vindicasse, se spe impletam & metu solutam filium peperisse, cuius vultus & blandientes oculos nunc quidem non sint visuri, sed venturum eum aliquando in conspectum ciuium suorum. Legatis præ merore manabant lachrymæ, cum in femina exulante tantam religionis curam, tantumque contempta morte veritatis studium inesse conspicerent. Illi ad suos & Principem reuersi, omnia in maius extollentes, constantiam patiter, & fortunam Solomez ostendunt; Natum illi filium elegantem esse, quem in hominum conspectum producere nequaquam velit, & quasi satis munimenti in religione habuerit, ita eam omnia Principis mandata contempsisse. Ferunt Basilium hac relatione ad immanem ferociam & crudelitatem excitatum Salomeam ex cœnobio in durius exitium detrudere cupiuisse; sed consiliatorum quorundam monitu fuisse retardatum, qui viros religionem professos, & sanctissima cœlestium Deorum templa temere leuique de causa minime esse inuadenda prædicebant. Igitur Princeps furorem ad innocentes quasdam feminas conuertens, grauiter eas verbis verberibusque multauit. Ipsa autem Salomea rebus supra vota fluentibus pacem nacta, paruulum educavit, omni que studio ad spem maiestatis, quæ promittebatur, instituit. Et certe sunt non pauci, qui hunc Georgium Salomez filium ad imperii dignitatem neglectis aliis euectum, eiq; Basilidis nomen inditum esse adfirmare auint: quod ipsum tamen si quis inficiari velit, ad Helenam Basilii Linscii filiam omnino respiciendum est, quam depulsa Salomea Basilius in matrimonium recepit. Ea si Ioannem hunc Basilidæ & Georgiū liberos habuisse putanda est, quorum tutor communibus suffragiis Michael Linscius ille electus fuit, videbimus opinor, maternum illi genus æque sordidum atq; inhonestū fuisse; Sublato. n. è viuis Basilio Helena dehonestamentū generis sui facta est, quam assidue in lupanaricōpotationes, & cum adultero Iuano Oczuina quæritus ad libidinē thoros magnopere defædarunt. Eo tēpore summa consiliorum penes vñū Michaelē Linsciū omnino erant, ille de honore principū & sui generis infamia sollicitus, reprehendere viduā cœpit, per omnia sacra obtestando ne in execrabili proposito persistere velleret: quando mox ab enormi aliqua turpitudine honestatis fines transgressæ poenitentiā simul atq; infamia sempiterna laborandū foret. Sed hæc apud feminā venereis cupiditatibus deditam nihil valebant, & Michael pro familiarī admonitione odiū sibi tantū apud viduā creabat, vt statim nuncios mitteret, qui de-

nunciarent ei, abstineret à regno pupillorum postremis patris precibus fidei suæ traditorum.

Huic mandato cum Linscius fiducia adfinitatis & sanguinis confidentius aduersaretur, in suspicionem venit quasi Principes pueros Polonis tradere, & tyrannidem occupare decreuisset, ad cuius rei probationem adultera immittit iudices, testes subornat, qui omnes accusationis veritatem confirmabant. Quibus rebus compulsi Proceres Michaelē vti virum sanguinarium rerumq; nouarum autorem cum ignominia dignitate exsurum in carcerem compingunt, in quo animo pariter & corpore captiuus, eaq; prorsus calamitate indignus mortis erubescendo genere consumptus est. Sed nec Helenæ inultum scelus fuit. Quippe reueruata a Deo immortalis in certum diem impii flagitii pœna, breui post omnibus inuisa, & insidiis circumuenta vitam veneno, ut meruerat, amisit. Iam enim perduto amore vulgatissimæ meretricis nomine in omni Moschouia infamis erat. Ipsum etiam Oczuinam, qui fœdis libidinibus miserabiles tori genti tenebras intulerat, ex fuga retractum, & carnifici traditum Proceres auidis oculis in frustra disiectum spectare sustinuerunt. Tam deterrimis libidinis, & nequitiae sordibus Ioannis Basilidis natiuitas imbuta fuit, qui pœnepe in epistolis ad Poloniæ regem scriptis vanissimis generis sui deliramentis vsus, scâ Prusso quodam nunquā inter mortalem viso aut cognito (quem Oâulii Cæsaris fratrem, generis vero sui autorem esse contendebat) propaginem quartam decimam esse impudentissimè adfirmare solebat. Incidit autem natiuitas eius in turbulentissimum Europæ statum.

Sub id enim tempus Turcarum Imperator Belgrado, cum Danubium atq; Sauum transisset, rectis itineribus in Vngariam venit, superatoq; martis certamine Ludouico, & eo in paludibus submerso, tantum finitimis regibus terrorem incussit, ut Leo Pontifex Barbarorum potentiam in immensam excrecentem formidans Romę supplicationes indiceret, ipseq; insigni concepta pietate discalceatus ad templum proficisceretur, & reipub. Christianæ incolumitatem Deiparæ virginis commendaret. Inter Ioannem quoq; Sepulium & Ferdinandum regem illud de Hungaria dissidium ardebat, quo cum nobilitas omnis & ordines diuiderentur, bellum fuit exortum, Germanicis ac finitimis populis funestum & exitiale. Nam Ioannem Turca suam in fidem recepit, & tradita Buda regē cum constituit. Inter Gallum autem, Venetos & Pontificem fœdus tunc renouatum est, quo communibus omnium viribus Carolus Cæsar oppugnaretur. Cum enim vni ei ad maxima quæque audenda incredibilis potentiae facultates parari, & tot regna in vnum collata conspicerent; Gallia pariter, Italiaq; & Pontificio præsertim nomini non temere periculum impendere existimabant. Sed Cæsar multato primum Pontifice & Roma fœde direpta Gallis postea bellū intulit valde atrox & maxime diuturnum, quo Europa prope omnis, diffuso late incendio, per nouē annos deflagrauit. In his rerum Christianarū tumultibus natus Basilides non obscurum & ipse mortalibus omen dedit, quod scilicet maximarum turbarum & confusionum author futurus esset: & antiqui quoq; vatis carmina cum Principē non obscuris formæ ac ingenii lineamentis exprimere videbantur, qui propriæ patriæ, Liouoniaq; præsertim & Sarmatiæ summas clades esset allaturus. Puerilem ætatem sub tutoribus egit, inter quos, sicut ostendimus, Michael Linscius primas facile obtinuit. Scribunt tunc statim in eo prodigiosæ naturæ indicia apparuisse, omnesq; pueri mores szuum quiddam & immane præ se tulisse, ita ut de illo nemo id dicere posset, quod de seipso Iason dixit: Aio me adferre doctrinā Chironis: redeo enim ex antro à Choriclæ & Philyræ, vbi me castæ Centauri filia educarunt, fuiq; ibi annos viginti, nec factum ibi nec dictū turpe locutus sum. Sermo pueri fuit stolidus & monstrosus, mores maligni & peruersissimi, ex quibus Magnates gentis de ingenio & tota eius vita coniecturā facientes cum indito poculis veneno occidere statuerūt, quando ab dira eius potestate & luctū & calamitatem vniuersis mortalibus impēdere præviderēt. Sed volūtas Dei, quæ humanis cōsiliis non muratur, Basilidi auitā & paternam hæreditatem adeūti peropportune fauit.

Anno

Anno etiam ætatis vigesimo secundo aut circiter imperio potitus tanta agrestium ac popularium omnium gratulatione ac lætitia exceptus est, ut cuncti eius aduentum se vel fructuosissimis messibus fertiliorem sentire faterentur, utpote qui senibus ac pueris puellisq; in viam effulis, ac rustica munera passim offerentibus, non modo pecuniam largissima manu rependeret, sed etiam appellando humaniter ac sciscitando, benevolentiam præ se ferret admirabilem & singularem. Non autem diuturnum miseris hoc gaudium fuit. Nam paulo post in summos ac infimos quacunq; & leui de causa ira crudelitatem aspere admodum exercuit, ut fontes pariter ac infantes acerbissimis pœnis & cruciatibus vexaret; Quippe auaritia cæcus bonis ciues spoliabat; inq; libidinem, proclivis coniuges principum ad stuprū rapiebat, virgines ante nuptias vitiatas sponis reddebat: locupletes quosq; aut ciuitate pellebat, aut occidi imperabat, bonaq; eorum inuadebat. Remp. quidem ut postea dicemus, legibus ordinabat, sed nihil eorum, quæ constituerat, ipse faciebat: In iustitia, libidinibus & furore maioribus suis lōge superior, ira ut omnia ea, quæ de pessimo Principe Pollux scripta reliquit, de nostro Basilide cōmodissime possimus interpretari. Fuit enim tyrannicus, crudelis, efferus, violentus, occupator alieni, audax pecuniarum, rapax, populi deuorator, superbus, elatus, difficilis aditu, incommodus ad conueniendum, durus ad consilium, in comis ad colloquium, male iracundus, irritabilis, terribilis, turbulentus, voluptatum seruus, in-

10 temperans, immoderatus, inconsideratus, inhumanus, iniustus, inconsultus, iniquus, impius, mente carens, leuis, inconstans, male facilis, immitis, adfectibus deditus, incorrigibilis, contumeliosus, bellorum author, grauis, molestus, incoercibilis, intolerabilis. Pacis artes apud illum contemptæ fuere, odium benevolentia, scuitiam, violentiam, rapacitatem, dementia, comitati & benignitati semper prætulit, libidinibus, vinolentia, commensationibus, aleæ, morionibus, securis, stultitia, socordiaq; deditus. Fuerunt complures Ethnici, qui ex rebus bene pro rebus gestis, nihil in ædes suas intulerunt, præter gloriam. Fuit vnus & alter, qui hanc quoq; contempserint, veluti Fabius Max. & Antoninus Pius: In Basilide cupiditas fuit infinita, subditos immodicis exactionibus oppressit, multos ad famem, ad la-

20 queum, & rerum desperationem inhumanissime adegit. Beneficentiam nunquam sincere exercuit, de morionibus tantum, delatoribus & voluptatum administris bene mereri solitus. Adueniente illo in regionem aliquam aut ciuitatem, ciues elegantiores supellectilem abdebant, filias insigni forma recludebant, adolescentes ablegabant, opes dissimulabant, ac modis omnibus contrahebant sese, re ipsa satis indicentes, quam haberent de tyranno opinionem, cum id facerent, quod homines adueniente hoste aut prædone facere consueverunt. Leges sicuti Dionysius ille Syracusanus & Epitades plurimas tulit, alias super alias ingrens, easque ut sit à populo negligi patiebarur, quo cunctos ad hunc modum sibi redderet obnoxios. Ad puniendum semper propensior fuit, quam ad ignoscendum; siue quod per se crudelis, siue quod longissime à moribus Dei abesset, cuius ira lentissime ad vindictam procedit. Scelera commissa suis priuatis commotis æstimabat; si quis de impiissimo homine aut de pestilente eius dominatione verbum aliquod liberius dixisset, statim læsæ maiestatis crimen admissum esse adfirmabat, eumque virum igni & aquis semper oppugnabat. Nero crudelissimus etiam Princeps delationes non libenter admisit. Basilides non semel ob minimam aliquam suspicionem homines membratim discerpserit, eosq; cum vxoribus & liberis crucibus affixit. Monitores proditores vocabat, à quibus autem corrumpebatur, qui nec ipsi decora, nec patriæ conducibilia tractabant, qui in sordidas voluptates, qui in commensationes, in aleam, in assentationem proclives erāt,

30 qui bellis eum inuoluebant, qui abducebant à recto, qui expilationes populi, qui tyrannidis artes docebant, eos inter carissimos habebat, ac ipse per leges suas tanquam aracearum casses securus per rumpebat, muscis duntaxat & miseris subditis irretitis. In eo tamen vnico fortasse laudandus, quod magistratum pure creauit. eos enim adscribere solebat, non qui censu valereut, non qui plurimo emissent, non qui improbissime ambirent, non qui cognatione coniunctiores, sed qui ad

functionem mandati muneris essent aptissimi, in hos quoque seuerissimam statuebat animaduersionem, erga eos, si conuicti fuissent, supplicii genere diuersissimo usus. Quosdam enim praefectos qui aut ciues vexauissent, aut expilassent negociantes, virgis lacerare solebat, nonnullos baculis caedebat, alios serica veste splendidissime indutos per ciuitatis regiones huc atque illuc circumducebat, nullis quidem equis, sed carnificum turba currum trahente, qui scuticarum strepitu & fragore auras verberabant. Postea cum ad aulam reducerentur, an verberibus multati essent, interrogare solebat, illis metu consternatis & mussantibus, Nunc inquit, uestrarum poenarum nuncios audiuitis; caute autem ne ipsum legum mearum rigorem experiamini, quod tunc fiet, cum denuo actio male gesti muneris 10 contra vos fuerit instituta. Nonnullis etiam quibus priuatim poenam irrogare cogitabat, ferrato scipione utrumque pedem perforare erat solitus. Quosdam pelli utrinque infutos in forum publicum protrahebat, ut ita canum laniata totati miserabile ceteris spectaculum praebarent. Puniebat item ministros suos aulicos, & sapissime patientiam abrumpebat, si renouatis improborum iniuriis post primam delicti veniam contumeliose laederetur. Exercuit & summum ius in damnandis, qui vetitis diebus in publico ebrii & melicrato repleti conspicerentur: Adeo ut eos toto anno in carcere & durissimis vinculis captiuos detinuerit, ex quibus tri- 20 duo ante Paschatis diem liberari tantum consueuerunt. Instante autem Natalitio Christi & Paschate vulgus ciuium ad aulam accedens bibendi licentiam audacter rogare solet, ea ad dies quatuor & decem imperrata, postea per certos homines tabernae purgantur, & omnis generis potiones tanquam voluptatis & illecebrarum ministrae domibus eiiciuntur. Ceterum nulla in re vehementius & diligentius, quam in puniendis alienigenis debitoribus laborauit, eos omni beneficio indignos existimans, qui nequaquam grata manu alienae fortunae muneribus uterentur. Nemo enim vel ciuis vel peregrinus, qui emendo aut vendendo nomina fecisset, nemo vel minimus debitor vnquam fuit, qui fustuatium inclementissimi Principis non senserit: ex his aduentitios & parum notos homines, ciuesque adeo 30 suos, & summos infimosque homines certis diebus egredienti ex templo populo monstrare, & per regiones ciuitatis circumducere erat solitus, eo praesertim libentius, quum obsoleta veste indutos & bene baculatos conspiceret. Alieno enim aeri obnoxios in republica ferre nolebat, eosque ad omnes exercendae perfidiae occasiones paratos esse dicebat. Populi negotia certis anni temporibus audiebat & excutiebat; Tum humillimo cuique fas erat iniurias deferre, & liberrime conqueri de impotentia acerbitateque potentum, qui contra leges & consuetudinem subditos nulla moderatione vexauissent. Ne vero quisquam re infecta ex aula discederet, Scribas & iudices magno numero aduocabat, libellos supplices ipse inspiciebat, quos in pileum primarii cuiusdam scribae coniectos absoluto fere iudicio in conspectu omnium effundere, & inter illos distri- 40 buere consueuerat, ita ut diceret supplicantes eadem hora sic audiendos & dimittendos, ne quis omnium in ciuitate pernoctandi occasionem & necessitatem habuisse videretur: nec vlla in re crudelius seueritatem exercuit, cum fontes pariter ac infantes neglecti muneris inuidia notatos acerbissimis plagis & contumeliis oneraret. Atque haec in Principe maligne improbo laudem fortassis mereri poterant, nisi paruae adfectatae virtutis scintillulae densissimo probro- rum vitiorumque fumo obscurata fuissent, quibus domi pariter & foris indelebilis pudendi nominis infamiam contraxit. Maiorum enim suorum in dictis factisque inconstantiam, fraudem ac insidias Basilides non modo omnem in se admisit, verum etiam auxit: Pacta cum vicinis regibus foedera violauit, sub amicitia semper belli molimina quarens; idque tum maxime egit, cum literis missis 50 ad D. Sigis. Augustum de securitate oratoribus praestanda, qui ad se de pace mitterentur scriptis, subito Polociam inuasit occupauitque. Henrico Gallo pace promissa ad tranquillitatis fiduciam adducto, contra omnem iurisiurandi religionem Pernauiam eripuit, aliasque Liouoniae arces in potestatem suam redegit, consimili fraude erga Stephanum regem usus, cui cum fiduciam pacis attulisset, repente Liuo-

Liuoniam iterum armis oppugnauit, quo tempore, quæ in trucidandis per acerbissimos cruciatus captiuis truculentia: quæ flagitiosa in vexandis honestissimis nobilissimisque formis turpitudine; quæ inexplebilis in hauriendo sanguine Christiano sitis, & in omni genere iniuriarum immanitas fuerit, omnino commemorari satis non potest. Ad inueteratam autem perpetuamque malitiam suam, istam quoque iniuriam adiecit, & contra gentium ius legatos maximorum regum effrenata superbia non semel violauit. Missi ad eum à Sigismundo erant ex ordine senatorio splendidissimi Oratores, Ioan. Crotossinius Palatinus Inouvladislauensis, & Nicolaus Taluossius Samogitiæ Castellanus, ut de grauib. reipub. rebus cum eo tractationem inirent: Quos tamen sine omni amicitia & datæ fidei respectu contumeliose tractauit, & modis indignissimis violauit: hominem nobilem ex aulicis regis spoliavit, & cum res quasdam pretiosiores inspiciendi causa accepisset, superbe retinuit, negociantibus qui vna venissent, ingentem mercium lectissimarum vim eripuit: equos in oratorum illorum conspectu productos ferro dissecari curauit, & semper ea quæ ad contumeliam regis maiestatis, regni que Poloniæ ac Mag. Duc. Lithuanie detrimentum pertinere possent, cupidissime suscepit. Sed quid de regum legatis dicere attinet? Cum magnos quoque Principes & regia stirpe natos truculentissimus ille carnifex immaniter crudeliterque affligeret. Id enim ex relatione præstantium virorum bene scimus, quod scilicet leuissimis delationibus adductus Magno Cimbrorum Duci, cui Liuoniae imperium iureiurando desponderat, sanguinem proprium cum melierato mixtum bibendum porrexerit, cuius deinde satellicium in frustra dissectum est, & ille pugnis vehemētissime cæsus, ut vitæ à præsentis mortis periculo seruaret, genibus innixus multa passuum millia perreptando gemens tremensque ad tentorium tyranni delatus est.

Tum ille consurgens ait, ausus ne es nefandissimum caput Liuoniae imperium sperare? te ex patria tua profugum & extorrem in familiam nostram adscripsimus, atque ita ex inope repente diues factus contra benefactorem tuum perfidiam exercere potuisti? Quid quod paulo ante ter insimularus adfectatæ dominationis, non dico regem, patronum certe tuum superbe spreuisti, Tendamque ciuitatem nostram & omnem adeo Prouinciā insidiis circumuentam subigere parasti: sed vigilauit oculi Deorum qui te frustra omnia conantem arbitrio nostro subiecerunt: Itaque quoniam aliena adfectasti, æquum est ut omnia ea quæ largissima manu tibi dedimus, nunc tandem amittas; nec plura proloquutus regiam ipsi vestem detraxit, verborum contumeliis haud dubie crudele supplicium additurus. Igitur cum hinc cædes commilitonum indigne peremptorum, inde hostium multitudo, hinc mortis metus, inde crudelitas tyranni & barbari exercitus attonitum & consternatum principem virgerent, quoniam ex eorum manibus liberari non poterat, supplicandum ratus, vltimis deprecationibus veniam rogauit, quam post multas demum horas accepit, nec aliter quam dum contemnitur liberatus est. Ad eum modum Basilides per vestigia paternæ tyrannidis decurrens, sicuti crudelitati, ita & libidini eius successit. Ethnicæ æstimatione rectissima ob continentie laudem celebrant Peleum, celebrant Bellerophontem, celebrant Cyrum: Pausanias à Coa, Alexander à Darii coniuge, Scipio ab Allucii sponsa abstinere: Ipse quinetiam tot probis coopertus Iulianus castitatis nomine apud Marcellinum celebris est, quem dixisse ferunt: Pudicitiam cellius consurgentem vitam sic ornare, sicut pictor ingeniosus vultum speciosum veris colorum pigmentis splendidius effingere consuevit. Basilides autem quouis Paride & Caracalla effœminatior more negociantium nuptias subinde nouis nuptiis permurauit, ciuiumque suorum coniuges coegit, si viuere vellent, ut certis diebus virgines suas prostituerent, quas deinde ad stuprum rapras immisiss militibus spoliavit, ornamentaque puellarum in suam prædam vertit: quarundam parentes ditiores interfecit, quasdam ad prodendas parentum pecunias rortit. Cum his artibus aliquot annos regnasset, tandem regno heredem relicturus, animum ad matrimonium contrahendum appulit, & septem omnino uxores

secundum successionis ordinem habuit; quod quidem vix credibile foret, nisi ea nos ex splendidissimis legatis magna cum admiratione audiuissemus, quorum fidem ultimus ad tyrannum istum internuncius Elias Pilgrimouicius præclaro testimonio suo abunde nobis confirmavit, de septem vxoribus tres repentinis moribus interiere, duas ob sterilitatem thoro expulit, septimam eo tempore duxit cū Poloniæ rex deuictus & euerso Velicoluco ingentes in Moschouia copias cum admirabili omnium terrore circumduceret. Tunc enim ne quis eum acceptis cladi-
bus commoueri existimaret: & nuptias ipse celebravit, & filio luano sponsalia fecit, ita vt in extremo rerum discrimine impudētius etiam populo suo insultare videretur. Nam cunctis ex nuptiæ grauioribus repentinis funcribus fuisse. Quod cum intellexisset, ne quid afflictis solarii deesset, filios eorum filiasq; nubere, proposita recusantibus morte compulit; atq; ipse etiam genio turpissime indulgens demeritæ insolentiam addidit. Quippe eunti per publicum Romana aquila, velut argumentum maiestatis præferabatur, veste purpurea, & coturnis regum, & aurea corona utebatur, vt ciuib; non libidine tantum, sed effrenata etiam intempestiuq; superbia molestus esset. Sed missa nunc illicitæ libidinis & ebrietatis censura, religionem barbari Principis examine mus. Quid autem? numquid aliquem Russiæ Flaminem ab inferis excitabimus, quod Socrates apud Platonem facit, qui nobis patrios ritus exponat, religionisq; Rutenicæ summam conscribat? minime gentiū. Non enim figmentis hominum, aut somnijs vllis indigemus, quando eorum ceremonias, & preces, & ritum, & pietatis cultum cotam cognouerimus. Russi S. Andream religionis autorem habent, quem enauigatis Ponti Euxini vndis in has terras delatum apud Kiouiam confedisse, & populis colendi numinis rationem primum ostendisse adfirmant.

Nunc eiusdem cum Græcis sunt professionis, vnum Deum in trinitate, & trinitatem in vnitate venerantur. Spiritum sanctum ex Patre per Filium procedere aiunt. De Pontificibus Romanis non bene sentiunt, ex quorum magno numero septem tantum pro Catholicis habent, horum successores doctores vocare consueuerunt. Saerorum Principem Metropolitam appellant, qui dignitatis gradum accipit à Patriarcha Constantinopolitano. Porro totam sacram scripturam patrio idiomate conuersam & typis expressam habent. Patrum lectio in ipsorum templis frequentior est. De fidei articulis communem cum Græcis opinionem alunt; & originalem quidem labem nobiscum vehementissime deplorant, naturam hominis extreme corruptam esse asserentes; ita vt in locum imaginis Dei, sanctitatis veræq; iustitiæ, nunc contemptum numinis, iniustitiam, impietatemq; successisse opinentur. Aiunt non esse in carne nostra bonum, omnesq; homines in tenebris & densa ignorationum nocte sepultos violare mandata Dei; & ex prauo corde tāquam ex perenni fonte omnium malorum riuulos descendere. Ideoq; opus esse existimant, vt infantes in luminis auras editi statim Christo offerantur, mysticæq; ablutionis Sacramento imbuantur; nam vnico tantum baptismo peccata deleri dicunt. Verumenimvero cum non infantes tantum iræ cœlestis Dei obnoxii sint, sed in cæteris quoque hominibus peccata prædominentur, vere solideque coram Deo & homine peccata agnoscenda, & contrariis vitiis virtutes operandas esse docent. Fidem salutis fundamentum ponunt, sed viuam fidem, & eam quæ à bonis operibus testimonium habeat, ideo fieri non posse putant, vt quis bonorum operum excellentia destitutus Deo iungatur & viuat. Desperationem vetant, distantes iram Dei breuissimam esse, qui & enormia flagitia condonet, eaq; obliuione deleat sempiterna. de sanctis D. Nicolao, Mariæ virgini, Eliæ & Ioāni Baptistæ præcipuum honorem habent. Somnio de liberi arbitrii valore multum tribuunt. Spontaneam quoq; paupertatem ira adfectantes, quasi ea sempiternam spectanti beatitudinem maximopere sit necessaria. Inter cetera autem beneficia quibus humanum genus cumulat Deus, non postremum & hoc esse testantur, quod imperia orbis terrarum conseruat, quod certos homines ordinat, qui respublicas piarum & impiarum gentium administrent, ne omnis humanæ vitæ ratio & ordo peruertatur, & omnia plena sint tumultu & confusione.

Igitur

Igitur omnes qui ad clauum imperiorum sedent, honorandos esse & timendos asseuerant, illos etiam qui à iustitia & pietate recesserunt. Monachatum quinetiam & fratrum collegia tantis encomiis ornant, vt nihil diuino numini gratius esse statuunt, quam si quis rebus terrenis prorsus abrenunciet, & arduas viuendi regulas amplexus, officiaq; sanctissima professus, religiosi Monachi nomen viurpet. Purgatorium omnino negant. Sub vtraq; specie Eucharistiam sumunt. Calici aquam tepidam admiscunt. Dicunt enim ex latere Christi, cum nostras in cruce sordes elueret, sanguinem & aquam defluxisse. Pane in Cœna Dominica fermentato vtplurimum, & lingua patria vtuntur. Eos qui Liturgiam ad quæstum transferunt, odio dignissimos esse putant. Extremum iudicium credunt & expectant, quo quidem nihil clarius, nihil illustrius & magnificentius, nihil probis hominibus optatius, nihil improbis horribilius futurum opinantur: illud etiam addentes; Eos qui cum pietate & iustitia vixerūt, definitum in cœlo locum habere, in quo summis bonis expleti, & Christo gloriæ communionē coniuncti, sempiterna lætitia, cum immensa & inexplicabili voluptate perfruuntur. Impiis econtra, & illis qui falsas religiones coluerunt, qui Deum res humanas non curare existimauerunt, procul à cœtu & confortio beatorum seclusis, æternas tenebras & gehennæ incendium paratum esse. Viræ humanæ statum in coniuges & cœlibes diuidunt, circa mortuorum sepulturam, nuptias, festiuitatesque alias mirabilibus ceremoniis occupati, & superstitionibus non paucis dediti, de quibus in epistola ad Dauidem Chytræum scripta longiorem aliquando narrationem habuit. Viderint autem illi quid credant, nobis satis est, si hanc iudicii rectitudinem in barbaris probemus, quod præclare sentiunt, Deum Opt. Max. peccati causam non esse, sed perennem potius perpetuumq; bonorum omnium fontem. certe nemo ita languet, aut ita friget in cupiditate summi boni, qui non excitetur, & quasi facibus admotis incendatur, cum hanc vocem audit. Hæc est omnium sententiarum vna nobilissima, vna, mihi crede, quæ omnium Philosophorū sententias, vna, quæ omnium regū opes facile vincat. Summus enim ille cœli terrarumque moderator & Dominus, rectus, castus, & sanctus est, cui etiam nihil nisi rectum, castum & sanctum placere potest. Odit enim quicumque se vitis contaminant, mendacesque, vanos, fraudulentos funditus euertere, eosque seclusos à concilio cœlestium sempiternis cruciatibus adficere solet. Sed pergendum est. Sacerdotes Russorum vxores ducunt; ex si decesserint, cœlibes permanent, & summa castimonia vitam peragunt: Si vero adulterio se aut libidine aliqua commaculauerint, sacerdotio priuantur. Antequam rem diuinā faciāt, aliquot diebus ab vxoribus abstinent, vt libidinis impuritate dierum numero sublata sanctius Christo seruiant, deq; rebus diuinis attentius cogitent. Feriis esurialibus misere sunt obnoxij: Cum ieiunant, vsque ad Solis occasum nec edere quidquam, neque bibere solent. Sequentibus tamen diebus turpi crapula & ingurgitatione abstinentiam bene recompensant. Atque hæc quidem de fide Russorum memoratu digna, quæ in ipsorum libris latius dispersa sunt, ex magna articulorum religionis turba electa recensui, vt documenta habere volentibus longæ inquisitionis labor abesset. Constat autem Basilidem, quod à prima adolescentia opinione omnium exactam patriæ religionis cognitionem fuisse adeptus, non parua in obseruanda amplificandaque ea diligentia vsum fuisse: quando statis solennibusque diebus Pontificum præmonitione ipse etiam rebus diuinis operam daret: itemque animo valde modesto, certis temporibus carnes non edere, interdum nihil gustare præter legumen & olera; sæpius etiam cœna penitus abstinere incorrupta lege statuisset. Postea vero accepto patrio regno, tantisque opibus ornatus, tumens ex successu rerum, spernere iam etiam ipsum Deum, à quo fuerat in dominationem positus, superba insolentia cepit, aras & templa spoliavit, facis iocis sacrilegium circumscribens: Non enim Diuū se, sed Monachorum diuitias emendicatas auferre dicebat; & quanquam patrios Deos, omnemque religionem non obscure deridebat, de ritibus tamen & ceremoniis exterarum gentium frequentes cum amicis sermones habebat. Aderat illi iam multos annos

Britannicæ reginæ nobilissimus legatus, cuius singulari prudentia in omni grauiore negotio, sicuti & consiliis in regenda republica, nudatis omnibus sensibus utebatur. apud hunc de variis inter homines sectis & religionum professionibus sapissime disputabat, ita ut & ipsum nonnunquam Pontum eadem de re dissentientem propensis auribus libentissime audiret. Erat enim in eo viro cum humanarum optimarumque artium, tum bellicarum etiam rerum peritia singularis, longo usu, & variis vtriusque fortunæ experimentis comparata. Christianum item Boccornium Magni Cimbrorum Ducis Sacerdotem splendida veste & catenis aureis insignibus donatum, in purpura concionantem ita audire solebat, ut palam diceret, Lutheri dogma veritati vicinis omnino videri, illudque tolerari etiam posse, nisi author intempestiua vehementique eloquentia in vnum Pontificiæ causæ iugulo incumbens veterem sacrorum ordinem euertisset, sanctarumque litterarum scientiam turpi transfugio abiecta in primis cuculla, & habitis cum sacra virgine nuptiis obscurasset. Hæc à barbaro principe & supra humanam fidem superbia elato eo confidentius dicebantur, quod cunctis adulantibus, aut iudicio deceptis, prorsus nemo esset qui dissolutæ hominis opinioni admonendo obuiam ire auderet, ne inexpressibilem pariter inuidiam & mortis periculum sibi crearet. Non defuit etiam Caspar Vitebergensis ex interpretibus ei gratissimus, qui abiurata patria religione, & Russorum ritu rebaptisatus, impudentibus nugis herum suum in pestifera nefandaque sententia confirmaret: quâ, do nullum in rebus sacris ordinem, nulla Dei altaria, ceremonias nullas apud Germanos esse audacissime mentiretur. Inter ceteros autem Ioannem Roeytam, virum pietate singulari præstantem, de variis inter Christianos sectis, de religione Lutherana, de fundamento salutis non pauca etiam cum singulari significatione attentionis cupidissime interrogauit. Venerat ille anno supra mill. Quingentesimum septuagesimo in Moschouiam, & D. Sigismundi Augusti legatis ita aderat, ut & sacris præset, & habendis concionibus eorum seruitia ad pietatem erudiret. Hunc ad se in Senatum perductum & acceptum honorifice Euangelicæ doctrinæ summam confidenter edisserere iussit, & munera etiam ingentia ei pollicitus est, si dubia confirmare, explicare intricata, & obscuris lucem adferre dicendo posset. Vos, inquit, de fide Euangelica gloriari consuevistis, sed factionibus creberrimisque tumultibus ita diuisi estis, ut iam omnem fere Europam vestris nouis dogmatis subuerteritis, quod etiâ incredibile foret, nisi ea nos ex quotidianis fere nunciis magna cum admiratione audiremus. Vestræ quinetiam sectæ placita veterum hæreticorum dogmatibus inclusa iam pridem in pluribus conciliis à vere doctis & Christianis hominib. explosa & seuerè vindicata intelligimus. Quid igitur monstri est, quod incertarum hæresium propugnatores estis, quod soli fidei iustificationem adscribitis, cum venturus sit Dominus iudicare viuos & mortuos, qui & reddet unicuique mercedem secundum opera sua? Iam si sola fides beatitudinem adfert sempiternam, quid illo opus est iudicio? cur toties in nouo Testamento operum dignitas nobis inculcatur?

Sed hæc sunt præceptorum vestrorum Hussi & Lutheri egregia paradoxa, qui schismatibus & dissidiis orbem terrarum inuoluerunt, & quidem pro comperto habemus, nulla eos sanctarum Scripturarum authoritate ut has turbas darent, adductos, sed temeritate potius ac impetu plebis cum semper imperitæ tum in omni nouarum rerum motu absque vlla iudicii ratione gestientis. Igitur sicut illi veteris ecclesiæ desertores à nullo mortalium legitimam docendi potestatem habuerunt, nec vllis vnquam miraculis, de quibus Saluator noster ad discipulos suos concionatus est, clari fuerunt: Ita nec tu legitimo iure doces, nec miracula vlla facere potes, nec omnino Euangelii minister habendus es, cum nequam maiorum authoritate ad hanc spartam perueneris. Ter maximum enim illū Paulū dixisse meminimus: Possunt ne inuocare eum, cui non fidunt? aut fidere ei de quo non audierunt? aut audire, sine præcone? aut prædicare, nisi qui erunt legati? Cogita nunc cum animo tuo Roeyta, quis vos miseros ad prædicandum miserit, cogita tandem quid annuncietis, cogita quam indignissimis modis vos porci

porci pretiosas Saluatoris nostri vniones tractetis? Quippe Curiones simulando bacchanalia viuitis: Delectum ciborum & ieiunia corporis sanitatem animiq; vigorem conseruantia velut in odium Ecclesiæ reicitis & damnatis: cum e-
contra Dominus vigilantiam & abstinentiam tantopere nobis commendauerit. Preces vestræ quid aliud sunt, quam inane & vanissimum murmur: multa enim facitis vota vsq; adeo vobis noxia, vt execrationes potius videri possint. Nam & sanctissimis cœli Quiritibus inuisi estis, quos conuitiis proscinditis: quorum ædes & altaria destruitis, & hi tamen in perpetuo illo & transcœlesti lumine habitantes, sua intercessione multum vobis apud illum Deum prodesse poterant, qui eos
10 adhuc mortali corpore grauatos tanti fecit, vt ad illorum preces demones expul-
lerit, mortuosq; ad vitam reuocauerit.

Horum sanctissimis imaginibus non modo honorem nullum habetis: sed
ex templis etiam & domibus vestris eas eicitis, quibus tamen omnes omnium æ-
dium parietes decentissime ornatos esse oportebat. Quod facinus eo grauius om-
nibus habendum, quod in ipsos plane Deos scire videmini, qui & opportuno
tempore vltionem impietatis à vobis exigentes, sectas vobis & turbas inextricabi-
les obtrudunt. Iam quæ isthæc indignitas est, quod impurissimis libidinibus dedi-
ti, honorabile inter vos coniugium esse non sinitis? Sacerdotes vestri vxores ne-
quaquam legitimas, sed meretricum greges alunt, & tamen hi præstantes populi
20 Doctores de pietate concionantur: certe sicut in Coræum præfens ira Dei desce-
ndit, ita & hos sine dubio manet gehennæ incendium, nec vnquam in monte Do-
mini sempiternæ lætitiæ mustum gustabunt. Hæc & plura etiam à Batilde in co-
rona nobilium & magnatum dicta fuere. Mox Roeyta qui ad explicandam de-
fendendamque veritatem animum præsentem attulerat, libero ore audacter re-
spondere iussus, humilissimis primū gestibus dicendi potestatem rogauit, ne gra-
tiam apud tyrannum in lubrico politam opinione celerius amitteret, & ex verita-
te in odium, ex odio in præsentissimum mortis periculum coniceretur. Memi-
nerat enim amplissimos legatos paulo ante acerbissimis iniuriis fuisse adfectos,
quum equi in illorum conspectu aduncis gladiis in frustra dissecarentur, quum
30 nobilissimi adolēcentes spoliarentur, & parum abesset, quin omnes pariter ab
homine crudelissimo occiderentur: ideoque tenerrimis excusationibus impe-
rantis animum præoccupandum ratus, transferebat mores ad personam, diuina
quadam præfensione periculis occurrens. Quumque instaret tyrannus, vt sen-
tentiam Roeyta suam aperiret, & absque vlla fastidii suspicione audissimum æ-
que & patientissimum se fore auditorem polliceretur: ille ab imploratione opis
diuinæ exordium sumens, & Slaunicæ linguæ nequaquam ignarus, isto in con-
fessu maximarum rerum momenta ita excussit pensitauitque, vt non falso nemo
peregrinorum sacerdotum eo splendidius & decentius disputasse diceretur. Res,
inquit, omnes Dei iudicio destinatæ, humanis consiliis impediri nequaquam
40 possunt: & ille quidem Deus summæ maiestatis suæ decus conspici volens, quo-
modo tandem agat, & quibus vtatur mediis, id profecto dignoscere arduum
est. Experientia tamen edocti sumus, cum, quum res maximas perficere sta-
tuit, leuibus omnino paruisque principiis uti. Igitur si ex hoc colloquio pulcher-
rimum & clarissimum verbi sui lumen magis magisque inflammare voluerit,
nos certe potentiam illius nec vllis terminis definiri, nec vllis hominum viribus
impediri, nec vllō consilio retardari posse dicemus, dominumque messis suppli-
ces precabimur, vt ex minutissimo sinapis grano arborem crescere sinat, sub cu-
ius frondibus volucres cœli nidos construere possint. Et ego certe miseræ il-
lius viduæ exemplo nummulos duos simplices in arcam Domini coniiciens ti-
bi serenissime Russorum Princeps ad interrogationem tuam breuissime re-
50 spondebo.

Principio autem, quoniam ex ore meo Maiestas tua audire constituit, quid
apud nos de hominis iustificatione doceatur: negare id quidem non ausim, esse
quasdam in orbe terrarum Synagogas, in quibus princeps tenebrarum sum-
mæ dominationis fastigium tenens sanctarum scripturarum authoritatem,

vel penitus relinquit, vel falsa interpretatione ad alienum & peregrinum sensum deprauat. Quid nunc memorem de Iudeorum furiosa & obstinata cæcitate: qui a Domino Christo alieni ex legis antiquæ observationibus salutem sperant. Quid de Turcarum vasticie technis & superbia dicam: qui verus nouumq; Iesu testamentum suo arbitrio improbant & blasphemant, nugacissimiq; Alcorani paradoxis innixi se sempiternæ etiam beatitudini & felicitati vicinos esse gloriantur. Alii operum fiducia superbientes merito Christi ita derogant, ut circumspiciant suam sapientiam, suas vires, sua merita, suisq; adeo virtutibus sese attollere in montes æternitatis conentur. Sed omnes isti euauerunt in cogitationibus suis, & frustra hæc omnia faciunt. Quod enim sit extra Christum, non potest cuiquam veram conferre felicitatem. Nos contra in negotio iustificationis ad nostras virtutes, ad ceremonias, ad leges hominum nequaquam respiciendum, sed ad altiora tendendum esse asseueramus. Nam in quaerenda æterna salute qui retrocedit, qui à tergo relictorum non obliuiscitur, qui oculos in cælum non leuat, ille profecto ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis, frustra aspirat, & in exitum relabitur, sicut respexit Euridice, & relapsa est in orcum: respexit vxor Lothi, & versa est in petram salis.

Docemus igitur, miseriam humanæ naturæ maximam esse, quæ quidem primorum parentum vitio ita deprauata fuit, ut eius corruptela in omnem posteritatem sit propagata. Omnes enim homines in ipsa statim conceptione contrahunt labem, & procliuatatem incredibilem ad peccandum, omnes ad omnia scelera, ad flagitia natura feruntur: omnes sunt sub peccato, sed indignante, sub ira Dei: nec quisquam sua sapientia, suis viribus ex hoc malorum natiuorum pelago emergere potest, nisi sit, qui è sublimi porrigat manum, & iacentem sursum trahat. Immo etiam ille culpis suis maximum addit cumulum, seque reddit venia prorsus indignum, qui tanta inflatus est arrogantia, ut sponte sua, viribusque propriis animi labem & maculas eluere se posse confidat. Ne tamen quis ob eam causam de salute desperet, neve peccata sua maiorem vim ad perdendum habere censeat, quam misericordiam Dei ad seruandum: statim digitum intendimus ad immaculatum & innocentissimum illum Dei agnum, ad Saluatorem mundi, ad filium Dei viuentis, qui propter nostram salutem de cælo venit, qui propter peccata nostra cruci affixus est, & resurrexit ex morte, destructoq; tenebrarum regno cum ineffabili triumpho ad cælos cælorum, ad dextram Dei, ad lumen & gloriam transcendente reuersus est. Cumq; dies ille formidolosus illuxerit, quo die hominum corpora è somno mortis ad lucem aut tenebras alterius vitæ excitabuntur, tunc ille vniuersos mortales vocabit in iudicium totius vitæ rationem ab illis exacturus. Coram hoc Christo, si quis impuritatem animi sui vere agnoscit, verèq; eam detestatur, & spem omnem illius abstergendæ in solo eius merito ponit, nã ille repente ab imo ad summa prouehitur, ille verus est hæres & filius Dei, ille ad terram quietis, quam in sanctis literis Dominus promisit, recta proficiscetur. Non est enim alius ad vitam sempiternam gradus, non est in alio salus, quam in Christo, non est aliud nomen sub cælo apud homines datum, per quod seruandi sumus: Per eius nomen peccatorum veniam consequuntur, quicumq; ei fidem habent. Eo modo hominem per liberationem, quæ fit in Christo Iesu, iustificari censemus, quem proposuit Deus placamentum, per fidem in eius sanguine collocandam: neque ea vnquam fuimus elati arrogantia, ut anteponeremus hominum opiniones sanctissimo Dei verbo: Sitamen aut Hussus, aut Lutherus, vel alius quispiam, qui singularis sanctimonie, virtutisq; & pietatis nomine clarus fuit, scriptum aliquid aut dictum reliquit, id diligentissime ad legum diuinarum regulam & normam dirigimus, & examinamus. Nimirum futilissima res est homo, & ipsa vanitate vanior: certe multis erroribus obnoxii sunt cuncti mortales.

Per acerba quinetiam crudelisq; iniuria est, quod apud Principes orbis terrarum traducimur, quasi ii simus, qui vitæ cursum pie sancteq; instituendum negemus, maximumq; Dei numen sceleribus nefariis violandum, & eius lenitatem ita interpretandum arbitremur, quasi peccatorum similis sit, quasi maleficiis delectetur:

lectetur: imo quam longissime ab hac sententia absumus. Assueverant enim adfirmare solemus, mentem hominis observationem legum diuinarum sine diuino auxilio capere non posse, quemadmodum neque oculus solem sine luce solis intueri valet. Monemus igitur omnes, ut ab ineunte statim pueritia, dum ætas adhuc tenera est, & flexibilis, summo studio & diligentia colant leges Dei, easque tanquam pretiosissimum thesaurum in intimo animo reconditas seruent, contra quam hypocritæ multi faciunt, qui simulatione sanctitatis præcepta quidem diuina ore lætant. Sed animum ab illorum amore prorsus abhorrentem habent. Nec enim est otiosa fides, sed si viva est, per dilectionem operatur. Ne quis autem dixerit: per gratiam iustificatus sum, insitus sum membris Christi, saluus ero. Insitus es, sed ut fructifices, non ex te ipso, sed ex succo radicis: gratia te ab erroribus restituit in viam, sed quare dicitur via, si te nusquam deducit? quomodo deducet, nisi per eam ambules? Hic domum non habemus, in via sumus, ut autem ambules in via Domini, opus est illius ductrice gratia, ut quæ præuenit, eadem comiteretur, donec peruenias ad vitam, nisi fructifices insitus Christo, vide ne excidaris. Minatur hoc tibi Dominus in Evangelio Iohannis: Omnem palmitem in me non ferentem fructum tollet pater. Factus es arbor bona, superest ut bonos edas fructus. Nam sicum quæ foliis nitebat expers fructuum, execratus est Dominus. Fructus autem sunt bona opera, per quæ dignoscitur arbor bona. Eum fructum cum Pelagio non tribuimus libero arbitrio, sed canimus istam Davidis cantionem: Deduc me Domine in viam tuam. Ambulamus per angustam hanc viam, si nondum possumus currere, semper detrahentes vitis, addentes virtutibus, donec expediti fiamus cursores. Nihil desperandum Christo duce, & auspice Christo. Non circumspicimus tamen vires nostras, ne vertiginem moueant hinc atque hinc præcipitia, sed respicimus ductorem nostrum, ut tuti ambulemus. Non dicimus libero arbitrio: deduc me in viam Domini: non dicimus Philosophiæ humanæ: deduc me in viam Domini: sed dicimus ipsi Domino: deduc me in viam, non in viis hominum, sed in via tua. Lex ostendit viam, lex præluceat ambulanti, iuxta Psalmum: Lucerna pedibus meis verbum tuum: Sed gratia largitur ut ambules in via. Dono cuius? cuius? nisi illius, qui dixit in Evangelio: Sine me nihil potestis facere. Qui incipit fidere suis viribus, & obliuiscitur gratiæ, iam excidit à via. Nam ipse Christus est via, in quo quisque manet, securus ambulat in via Domini. Ille Dominus, quum mortales in iudicium vocauerit, tunc damnabit simulationem pietatis & virtutis, eosque omnes, qui præcepta Dei semper in ore habuerunt, & ea tamen minime obseruauerunt, ad inferos deiciet, ubi sempiternis cruciatibus afficientur: at illis, qui iuste cum fide & probitate vixerunt, vitæ perpetuitatem & æuum largietur sempiternum. Hæc cum magno studio doceamus, & vniuersos plane homines ad cultum & venerationem Dei mirabiliter inuitemus: nemo profecto adeo importunus esse debet, qui adfirmare auit, nos quenquam fidei nostræ commissum ab honestis vitæ rationibus, ab observatione legum diuinarum, ad prauam consuetudinem & scelorum licentiam traducere: & est tamen ea humanæ naturæ infirmitas, ut discipuli pariter & doctores multa peccemus insciantes. An est aliquis, qui possit errata cuncta animaduertere? Qui in tanta imbecillitate & tenebris nihil offendat? Quem vitium specie virtutis aliquando non fallat? Multa præterea nobis ingenti cum inuidia obiciuntur, quæ à veritate quidem longissime absunt. Quorum è magno acervo in primis illud occurrit. Ordinis desertores, religionisque antiquæ & Ecclesiæ hostes vocamur, quam vere autem viderint illi, qui innocentiam nostram petulantissima lingua vexant. Credimus enim, esse aliquam sanctam, catholicam, & Apostolicam Ecclesiam, in qua homines de vno Deo in tribus personis religiosissime colendo erudiuntur, in qua de miseria, & ingenta corruptela hominis, de misericordia Dei, de vera penitentia, & fructibus illius, deque remissione peccatorum per meritum CHRISTI habenda, explicate grauissimeque disseritur, in qua solius Christi vox auditur, & recte administrantur Sacramenta. Profecto ab hac Ecclesia, quæ plerumque ex contemptissimo hominum genere constat, & in qua Deus

magna facilitate poenitentibus delicta condonat, afflictos & iacentes erigit, cæcis lumen imparrit, errantesq; deducit in viam, ab hac, inquam, sanctorum communionem non discessimus ad latum vnguem. Romanæ autem Ecclesiæ abrenunciavimus, ceremonias & doctrinas hominum perditorum declinavimus, qui fallos & commenticios Deos colunt, qui bellum importunum contra Deum, Deique filium moluntur, & frustra eius verbum & nomen conantur extinguere: iam si id peccatum est, quod in cathedra derisorum non sedemus: Si Christi cætus certo alligatus est loco, si propter odia dissidentium in religione verbi divini veritas in dubium vocanda est: non video equidem, ubi tandem inveniendus sit populus Christi. Nam & ipsi sacrorum Principes, qui existimant, se solos omnino ob-
 10 servantes esse legum divinarum, dubio procul omni reprobatione dignissimi sunt. Quippe detestabili prorsus atque intoleranda superbia elati miserabilem in modum lacerant gentem Christi: Deum inuocandum, colendum, & suscipiendum esse docent, cætera omnia pro nihilo ducenda: quod admirabile dictum est, quam contra fiat ab ipsis, qui conculecata virtute omni ac religione, honores, opes, potentiam, libidines, in loco numinis colunt, hominesque pios summa crudelitate persequuntur. Væ vero nobis, si hos animarum pastores sequuti fuerimus, qui nos à via, quæ ducit in cælum, studiosissime deducunt, qui Christum eiusq; verbum iamdudum abiecerunt, quibus dum ita præsumunt, optandum est, ut terra deli-
 20 hiscente ad cæcas inferorum tenebras detrudantur. Scetas nobis & dissidia obiciunt, cum ipsi interea ab Orientali Ecclesia perpetuo dissideant, unico tantum arrogantis vitio in controuersiam dilapsi, quæ fons & origo est omnium controuersiarum. Taceo nunc ingentem istum diuersarum sectarum populum, tot Stoi-
 cas simias, tot cucullata monstra, tot pullatos insolentissimosq; fraterculos, quibus vera Dei Ecclesia eo tempore caruit, quo purissima & optima fuit. Hi arduas vi-
 uendi regulas profitentur, & sanctissimorum quidem patrum nomina præ se fe-
 runt, sed sunt agnorum sub pelle lupi, qui legibus diuinis non parent, nisi spe mer-
 cedis adducantur, aut cogitatione, quantum illa res sit utilitatis habitura.

Piissimas illi leges Christi labefaciunt, verum Dei templum viuasque eius
 30 imagines & aras animarum negligentes, aurum & oblationes auaro oculo inspi-
 ciunt, leuiores & quasi sinistra legis faciunt, de decimis, de eleemosynis, de cere-
 moniis noua cudunt. Quæ vero grauiora & sanctiora sunt opera Euangelii, & Le-
 gis, negligunt. Sunt duces cæci, falsi, dolosi, sunt genimina viperarum, tersi calices,
 sepulchra dealbata, foris in mitris, in pileis, in habitu, in vestitu sanctimoniam
 ostentantes, intus pleni sunt turpitudine, hypocrisis, iniquitate, libidinibus dediti,
 fanniones, histriones, lenones, alex magistri, helluones, venefici, remulenti. Ab
 his hominibus docendi munus, quod apud ethnicos etiam & arduum in primis, &
 honorificum est habitum, nequaquam accipimus: sed à cætu Christi, qui per or-
 40 bem terrarum passim dispersus est, qui dulcissimum Dei nomen colit & venera-
 tur, cuius caput est summus ille Ecclesiastes Dei filius, qui est via & veritas & vita,
 qui habitat in cordibus nostris, qui mouet oris plectrum, qui vim arcanam verbis
 promanantibus addit. Nec est, quod quisquam nos ordinis perturbatores esse pu-
 tet. Non enim citra delectum in suggestum admittimus homines rerum imperi-
 tos, nullo iudicio, nec humanis, nec sacris literis eruditos, vel sceleribus maculo-
 sos: Sed si quis tam excellens munus adfectat, illi omni studio curandum esse di-
 50 cimus, ut in hoc difficili & laborioso vitæ cursu placatum numen habeat, multisq;
 adeo rebus sit instructus, nimirum sanctarum scripturarum intelligentia, multa
 exercitatione, varia lectione, iudicio sano, prudentia non vulgari. & forti sincero-
 que animo, qui varias tentationum procellas ac ingruentem malorum vim tem-
 pestatemq; tolerare sciat. Mirum autem est, quid vobis terrarum Principibus in
 60 mentem venerit, quod miracula doctrinam confirmantia nunc tandem flagita-
 ris. Cum tamen omnino constet, hoc verbum ad perennem hominis felicitatem
 necessarium, nouum non esse, neque nostrum. Christo militamus, dispensatores
 sumus, sermones Dei loquimur, Apostolorum vestigiis insistimus, & prorsus ita
 putamus: Apud illos homines, qui sanctissimam Euangelii doctrinam recepe-
 runt,

runt, omnia videri sublimia plenaque diuinæ maiestatis, quæ de Christo Redemptore docentur, ideoque non magnopere miracula requirunt: quæ tamen & ipsa non omnino defuisse putandum est. Quanti enim illud æstimabimus, quod nostræ prauitates, & nos apud infinitam hominum multitudinem è variis gentibus ac linguis conflata non sine ingenti fructu docemus, Iesum crucifixum: quod mortalibus metu iudicii diuini à scelere & maleficio deterritis viam salutis ostendimus: quod multos in fœdissimis tenebrarum sordibus versantes ad clarissimam Evangelii lucem adducimus? profecto non possemus digne hoc officium exequi, nisi sanctissimus Dei spiritus aperiret os locuturis, & verba, & vim in docendo sup-
 10 pediraret. Nonne autem mirabile est, quod in pectoribus nostris tanquam in templo quodam immortalis augustissimus Dei spiritus inhabitat? cuius beneficio ex animis hominum tenebræ pelluntur, qui est splendidissima lux Dei, qui in nobis efficax est ad inflammandos, & ad sanctimoniam adducendos etiam aliorum animos. Nunc mihi quæso perpendas, serenissime Princeps, quanta etiam hodie Deus miracula faciat, quum suos cœtus contra impetum & insidias diabolorum munit, quum Doctores veritatis ita regit, vt non solum summa diligentia caueant, ne declinent ipsi de via, quæ ducit in cœlum: sed etiam vt vehementer caueant, atque enitantur, vt omnes eadem ingrediantur via. Ille Deus me etiam hominem plane exilem nunc in conspectum Maiestatis tuæ adduxit, tibi que a-
 20 nimumpietatis studio flagrantem nunc quidem dedit: deinceps autem, si illud quod in te operatus est, confirmare, & per os meum veritatem in hac gente suam patefacere volet, certe animus meus in sanctissima suauissimaque illius voluntate conquiescit: nunquam lingua mea satiari poterit gratis agendis, semper illa versibus iucunditatis, & lætitiæ plenis prædicabit infinitam bonitatem illius, qui tanta facilitate cæcis lumen impartit, errantesque deducit in viam. Sed tu credere noli, nos, sicuti opinabare, sanctum canibus, & margaritas porcis dare. Omni fide atque autoritate indigni sunt, qui talia de nobis dicere non erubescunt. Quin immo operam damus sedulo, vt pretiosissimas cœlestis verbi gemmas studi-
 30 osissime in sinum animi colligamus.

Ieiunii duplex genus constituimus: Vnum, quod ad fine est ceremoniis, & ad corporalem exercitationem pertinet. Sobrie enim viuendum, & carnis lasciuia domandam esse docemus: voracibus bibulisque diuini numinis iram annunciamus: hominesque in hac vita fragili peregrinantes ad vigilantiam, ad pietatem, ad syncerum Dei cultum adhortamur. Christianorum enim vita, quoniam velut in theatroposita, totius orbis oculos in se habet intentos, certe animo prompto, alacri, & libero legibus diuinis obtemperandum est, vt alii quoque nostro exemplo ad iustitiam & pietatem colendam inuitentur. Siquando etiam summus ille cœli terrarumque moderator & Dominus ad coercendam impiorum petulantiam, supplicia nobis & calamitates immittit: nocentibusque
 40 de medio sublatis, pestilentia & fame verberare nos incipit, vt intelligamus, qualis quantusque sit apud eum delectus vitiorum & virtutum: Tum nimirum respirandi potestate data, sensuque acri peccatorum fracti, adfliti, & prostrati in sola eius misericordia spem salutis collocantes, humili prece, & ieiunio, & lachrymis meritam animaduersionem effugere conamur. Arque hanc quidem animi adfectionem credimus esse sacrificium Deo acceptissimum. Sed si quis verum ieiunium in delectu ciborum situm esse putat, nã ille doctrinam Dæmoniorum propugnare videtur. Et si quis in hoc tantum austeram & parcam agit, vt assuescat paucis esse contentus, ille nihil magni facit, fecerunt idem Philosophi, CHRISTVM ignorantes. Multos reperias esu leguminum ac piscium
 50 pallidos, inedia macilentos, vigiliis ac laboribus attenuatos, vili cultu sordidos, duris culcitrīs ac ciliciis strigosos. Fuere tales, Magnus ille Basilius, & Gregorius Nazianzenus. Siquidem vt hic narrat, vterque sibi ieiuniis, laboribus, vigiliis, reliquaque vitæ austeritate parum moderata, valetudinem miseram accersuerat: vt Basilio vita fuerit acerba, mors optabilis: Gregorius cogeretur Episcopi munus deponere, quod obeundis officii partibus corporis vires deessent.

Nec D. Hieronymus dissimulat, inter monachos fuisse quosdam, qui humore cellularum, assidua recitatione Psalmorum, ac parum moderatis ieiuniis sic offenderent valetudinem, ut Hippocratis fomentis potius opus haberent, quam ipsius præceptis. Verum hæc exercitatio corporalis & importuna austeritas parum habet utilitatis, nisi ad illa veræ pietatis argumenta, veluti subseruiens adhibeatur: plurimum vero se huc spectet ac præparet. Multi valde perturbantur, si die Veneris per imprudentiam gustauerint carnes. At iidem sibi non displicent, si calumniis & famam proximi læserunt, & animum contristarunt. Miserrime trepidant, si per occasionem in sacrum amictum posuerunt: at non trepidant, si per remulentiā, odium, invidiam, abiecta veste candida animi, quam Christus in Baptismo tradidit, nigrum Satanæ pallium induerunt. Itaque cum ieiunium animo Iudaico obseruatur, quasi cibi genus per se purificet aut inquinet hominem: aut cum ista sibi quisque præscribit, non ad pium usum, sed superstitiosum adfectum, certe exiguam adferunt utilitatem. Veri autem ieiunii exactam descriptionem sanctissimus Dei vates Esaias nobis reliquit, qui cap. 58. non de longis precibus, de victu parco & austero, non de nemorum ferarumque latebris, non de veste lanea, de aquæ potu & rudi zona concionatur: sed misericordiam, charitatem, & mansuetudinem nobis inculcat: ab ira, odio, liuore, vindicta, ambitione abstinendum esse docet: diligendos inimicos, dignis, iuxta ac indignis benefaciendum. Libero enim ore sic inquit: En ad lites & iurgia ieiunatis, & ad pugnis impie cædendum: ne isto pacto ieiunaueritis, ut in alto vox audiat vestra. Hoccine est ieiunium, quod ego approbem? Dies quo seipsum subigat homo? Scilicet ut caput in iunci modum curuet, centone stratus & puluere. Hoccine vocandum est ieiunium, & fauorabilis Domini dies? Enimvero hoc est, quod ego approbem ieiunium impietatis aperire nexus, iungi nodos soluere, quassatos dimittere liberos, utque iugum omne abrum-patis. Nimirum ut esurienti panem tuum impertias, inopesque vagos domum introducas: nudum si videris, operias, neque tuis te subducas consanguineis. Tunc erumpet auroræ modo tua lux, incolumitasque celeriter pullulabit, teque & tua præcedet iustitia, & Domini gloria excipiet. Tunc te vocantem Dominus exaudiet, conquerenti, se præsto esse dicet, si iugum ex te, si digiti extensionem, iniquamque orationem remoueris. Si te ipsum profuderis esurienti, atque afflictum hominem satiaueris, orietur in tenebris lux tua, tuaque caligo erit meridies, & Dominus te semper deducens, appetitum tuum in siccitatibus saturabit, artusque tuos ita curabit, ut similis sis irrigui viridarii, aut aquæ origini, cuius latices non sunt fallaces. Hæc, sereniss. Princeps, nostra de Christiano ieiunio opinio est. Mihi vero illud ad dolorem acerbissimum accidit, quod Maiestas tua dicit, nos tanquam homines perditos & flagitiosos multos nobis Deos opinionis errore fingere, gloriam, honores, opes, libidines pro sanctissimo Dei numine venerari. Certæ huius pestiferæ opinionis, quæ totius vitæ fundamenta conuellit, origo & fons est ipsa religionis nostræ ignorantia. Scimus varios fuisse deos gentium. Coluerunt dracones, crocodilos, boues, & simias. Quid autem dementius? Sed hoc quoque stultius, quod lapides mutos, ac ligna pro diis coluerunt, ut præ his excusandi videantur, qui quibusdam hominibus honores diuinos detulerunt. At his omnibus execrabilius, quod æternos illos hostes humani generis Dæmones Deo antetulerunt. Pectus auari templum erat Mammonæ: corpus libidinosi templum erat Veneris: pectus ambitiosi templum Iouis, Genethliacus Apollinem, luxui deditus Comum aut Silenum venerabatur. Nunc autem ad diuinæ veritatis splendorem exortum, merito euauerunt omnia ficta Deorum nomina, idola gentium prostrata sunt, explosimus atque exhibilauimus Deos inutiles è pectoribus nostris: impetrauit hoc mors Christi, ut vnius veri Dei nomen, per vniuersum orbem omnibus gentibus inclaresceret. In vno illo & trino Deo, qui fecit cælum & terram, totam fiduciam nostram collocamus, illum inuocamus, ad illum confugimus. Quoniam ille magnus est, ille facit mirabilia, ille est Deus solus. Quidquid habet hic mundus quamlibet sublime & altum, humile est, imo nihil est, si conferatur ad Deum nostrum. Solus ille vere magnus est suapte natura: solus facit mirabilia: solus vere bonus,

bonus, solus vere sanctus est, mirabiliter condidit mundum, mirabiliter restituit, mirificenter consummabit. Quantum videmus miraculorum in animantibus, in fontibus, amnibus, arboribus, herbis, gemmis, in stellis & Sole, in ipso cumprimis homine? Hæc omnia solus Deus faciet, cui nos omnia nostra semper consecramus, & dicamus: nihilque animo agimus, nihil aut loquimur, aut conamur, quin illum adesse præsentem cogitemus, neque nos profecto animus fallit: adest enim ille nobis præsens & propitius propter Christum, & magnitudinem animi ac constantiam subministrat, ne vlli calamitarum oneri succumbamus, ne spem nostram excelso atque illustri loco sitam labefactet hominum improbitas.

10 Hunc igitur solum adoramus, ad quem Redemptor noster viam nobis patefecit. Quoniam vero honorem suum alteri non dedit, ut ipse loquitur apud Elaiam: Ideo etiam sanctis receptis in concilium cœlestium, & iucundissimo illius maximi patris adpectu fruuentibus non supplicamus, nec eos aliqua adfecti calamitate quærimus: Quippe non sumus nescii, ut in sanctis literis nullum huius rei evidens testimonium est. Ita nullam quoque præceptionem aut promissionem esse diuinam: qua supersticio, quæ in inuocatione cultuque diuorum plurima est, recte defendi possit. Nam nec vota nostra sentiunt diui, nec Deus gloriam suam illis dabit. An est aliquis inter diuos, qui tanta operetur? Cuius tam immensa sit sapientia? Tam inscrutabile consilium, tam miraculosa potentia? certe nemo comparari potest ad eum, à quo omnia à principio facta & constituta sunt, atque ad innumerabilia secula incredibili sapientia reguntur atque conseruantur. Ille cum filio & Spiritu sancto religiosissime inuocandus, colendus, & suspiciendus est, nec ponenda est creatura supra eum, qui condidit omnia. Nec enim aliud nomen sub cœlo hominibus datum est, per quod seruari possint, quam sanctissimum illud & dulcissimum Iesu Christi Nazareni nomen, quem Deus excitauit ex mortuis, qui solus constitutus est mediator inter Deum & homines, qui seipsum viam, veritatem, & vitam esse præclaro & veraci testimonio confirmauit. Igitur quid prodest tanto gestu mortuos adorare? Compositæ manus tolluntur in cœlum, flectuntur genua, figuntur oscula, totius corporis habitus ad religionem componitur. Hæc

20 decenter fierent, si fierent intus, si fierent coram solo Deo. Citra noxam tamen diui ac diuæ optime coluntur, si quis eorum pietatem & fidem imitatur. Nam & ipsi quum adhuc mortali corpore grauati fuerunt, à nemine vnquam se passi sunt adorari. Agnoscebant enim imbecillitatem suam, & si quid vlla in re præclare fecissent, id totum diuinæ deberi gratiæ adfirmabant. Ideoque Diuus ille Petrus Cornelium ad pedes suos lapsum statim alleuauit, & se quoque hominem mortalitati obnoxium professus est. Consimili plane modestia Paulus & Barnabas appellationem & honorem Dei spernentes, sacrificaturos Iouis sacerdotes prohibuerunt, palam professi, se homines esse, iisdem, quibus alii, adfectionibus obnoxios. Quid? quod & Angelus Domini Ioannem ad pedes suos venerandi gratia accedentem, claraque voce prohibuit: Caue, inquit, ne facias, conseruus enim tuus sum, tuorumque fratrum, Iesu testimonium habentium, Deum venerator: nam Iesu testimonium oraculi spiritus est. Itaque sicuti diuas & diuos inuocandos non esse docemus: ita etiam diuorum imaginibus, quoniam non sentiunt, nihil habendum honoris arbitramur. Nam prorsus horribile crimen est idololatria, hoc est, simulachrorum cultus, quem Africani concilii autoritas iam olim sustulit; in quo decretum fuit, ne quid in templis esset aut recitaretur præter scripturas Canonicas. Igitur imagines ad cultum prostitute, non solum è templis, verum etiam ex omni ciuitate sublatas esse oportet. Nonne autem mira crassitudo est in homine Christiano, non posse contemplari Deum, nisi per imaginem: si tamen

30 Dei potest vlla fingi imago. Mendax imago fallit: & tamen hominis licet vera imago, quantulum est hoc, quod repræsentat hominis? & Dei requiris imaginem? nihil loqui, nihil cogitatione fingere potes, quod Deus est, qui vnus est adorandus. Vbi transcenderis omnem sublimitatem mentium Angelicarum, adhuc infinitis partibus abes à celsitudine Dei, qui lucem habitat inaccessam. Sed adorans aspicias imaginem Dei: aspice, sed vt lignum, aut lapidem, hominis

manu factum. O idololatriæ & impietatis omnis imagines magistræ ? O in tartarum Duces ? Et damnatæ superstitionis adiutrices ? Quænam per illum Deum, qui vos abominatur, aut vis ingenii, aut vbertas eloquentiæ, perinde ac male de nobis meriti estis, vituperare vos possit ? Per vos verus maximillius, cœlitum atque hominum patris, & Regis cultus destructus est, qui non in statuis, sed in sanctissimis legibus suis hominum generi se contemplandum & aspiciendum dedit, & clare docuit, quid exigeret à nobis, quidve faciendum, fugiendumque foret, ut ad vitam beatam ac immortalem peruenire possemus. Per vos cognitio rerum diuinarum euulsa est animis simplicibus, & ex amoris abundantia Dei contemplationem anxie expetentibus. Vestra simul-
 10 lachra aures habent, nec audiunt, manus habent, nec possunt palpare: religionem & pietatem subuertunt: excæcant animos, inanes spes & sollicitudines adferunt, aciem mentis obscurant, ut non possit intueri, quæ via ducat ad immortalem & iucundissimum diuini numinis adspectum. Vos Gregorius ille errore quodam adductus suo primus in Ecclesiam Dei inuexit, scilicet ut mentes hominum simplicissimorum religione sancta imbueretis, & reuerentiam aduersus Deum, timoremque ingeneraretis castum & pium: sed profecto bonus ille à scopo longissime aberrauit. Non enim decet nos ex pictorum & statuatorum figmentis discere, sed ex Lege & libro Dei, qui est liber sanctarum scripturarum. Qui Deum nosse cupit, oculos non intendant in statuam, sed scrutetur di-
 15 uinas literas, quæ de Deo abunde testantur, qui literarum sanctarum ignarus est, is verbum Dei audiat, ut fidem habeat ex auditu. Vos odiosæ & importunæ imagines docetis ad ligna & lapides hominem confugere, vos summam stultitiam & impietatem in mundum importatis. Itaque nulla imperia, nullæ ciuitates, nulli sapientes populi vestro cultu vnquam fuerunt deleti. Quis enim cogitatione complecti, nedum verbis explicare possit, quanta sit insania, quantæ vanitates hominis vestra simulachra colentis, & imaginem Dei in trunco & lapide quærentis ? Vos iam ab antiquis seculis Iudæi eiecerunt. Apud Seres lege cautum erat, ne quis vos adoraret. Vos ex decreto Numæ in Romanorum templis annis centum & sexaginta ab vrbe condita visæ non estis. Per vos reli-
 20 gionis cultus negligi, & contemptui haberi cœpit: vos Persæ etiam abominati sunt. Solis Ægyptiis impia vestra simulachra placuere: vos summi vox Dei, vos sacræ & profanæ literæ execrantur. Contra vos antiqui patres suis scriptis depugnarunt. Vos clarissimus ille Epiphanius in templis aliquando inuentas discepserit & abiicit. Vos animi sensum falsis & pestiferis opinionibus cottum-
 25 pitis: cultus vester per se inutilis & damnosus est. Non per vos, sed clausis oculis, & erecto corde optime videtur Deus. Sed sit nonnunquam, ut quemadmodum gustandi sensus aliquo morbo deprauatus, persæpe mel iudicet amarum: Sic animi hominum falsis opinionibus imbuti, præceptiones Dei natura salutare & iucundas repellant, & in luto humanarum traditionum volutentur. Præ-
 30 clare autem illi salutis suæ consulunt, qui attentum animum ad verbi diuini certitudinem semper habent, atque in eo audiendo & cognoscendo omnem curam & diligentiam ponunt. Scimus enim in prima illa nostra religione, ab ipsis Christianæ fidei incunabulis, & diu post Christi ascensionem non fuisse in Christianorum cœtibus statuas, immo nec vlla templa fuisse condita, fatetur hoc ipse Origenes, qui in scripto suo contra Celsum edito multis rationibus ostendere conatur, quam parum ea ad verum Dei cultum faciant. Homo pius & pulchritudine veræ virtutis accensus imago est & aureum templum Dei. Nihil ille aut cogitatione complecti, aut tacitis votis optare potest, quod ab optimo maximo numine non sit sperandum. Si quis honorem quarit, Deus largitur æternam glo-
 35 riam: Si principatum, adsciscit in regnum suum, cuius non erit finis. Si oracula, habet scripturam certissimæ fidei, qua loquitur Deus ex adyto suo, quoties volumus. Si voluptatem, ille solus dat gaudium plenum, quod auferre nemo potest. Hæc cum ita sese habeant, cumq; nihil adeo tetrum, immane, & contra naturam cogitari possit, quam incomprehensibilem Deum in statua quærere, explodamus
 nunc

nunc tandem è pectoribus nostris impuram idololatriam, & iucundissimum Dei nomen religiose veneremur. Ventum nunc est ad vltimam tuæ Maiestatis objectionem, de qua breuissime respondebo. Vagæ libidines & meretricum greges nobis imputantur. Certe autem Baalis sacerdotes, qui impurissimam vitæ turpitudinem amant, qui libidinum facibus inflammantur, qui scortorum colluuiem alunt, qui rapinis & maleficio pascuntur, & cætera eiusmodi scelera suscipiunt, ii, inquam, sacerdotes hac labe notandi erant. Nos enim Episcopum irreprehensibilem, & ita moribus inculpatum quærimus, vt in eum non cadat vlla probabilis mali facti suspicio, ne forte doctor Euangelicæ Philosophiæ, ne dispensator mysteriorum Dei, ne lucerna candelabro imposita, vt luceat omnibus, qui in domo sunt, quacunque occasione det offendiculum impiis vel infirmis. Itaque vagas libidines nullo quidem modo probamus, sed exsecramur, & hac in re sanctissimorum Christi Apostolorum præceptiones sequimur. Nimirum si quis castitatis donum ab optimo & castissimo Deo accepit, eum, vt sua dote vtatur, sedulo moneamus. Cælibus & viduis bonum est, si sic maneant. Cælebs enim Domini res curat, vt Domino placeat: Maritus mundana curat, vxori vt placeat, atque ita diuisus est. Item, mulier cælebs, aut virgo, Domini res curat, vt & corpore sancta sit, & spiritu: & nupta curat mundana, viro vt placeat. Alii autem, qui se non continent, contrahant matrimonium. Satiùs est enim licitum thalamum inire, quam
 10 impiis libidinum flammis ardere, aut meretrici adhærere, vnde populo ingens offendiculum nascitur, qui non tantum ad calumniandum propensus est, sed etiam ex Sacerdotum moribus æstimare solet Euangelii doctrinam. Ne quid interim commemorem de hæreticis, schismaticis, iudæis, & aliis, qui sunt à professione Christiani nominis alieni. His profecto calumniandi ansa præcidenda est. Ipse quinetiam Deus grauissimam pœnam minatus est hominibus istis, qui conculcata virtute omni, potentiam & libidines in loco numinis colunt: futurumque prædixit, vt debitis suppliciis, & illis quidem acerbissimis adficientur, vt Sodomitæ non frædius interierunt, qui sulphure & igne cœlesti deflagrarunt. Ideoque Di-
 20 uus ille Paulus, cui videbatur pulchre congruere, vt castitatis honos cum ordinis dignitate iungeretur, talem ad gerendum sacerdotium idoneum esse adfirmabat, qui irreprehensibilis esset, vnius vxoris vir, sobrius, frugi, modestus, hospitalis, aptus ad docendum. Sed hic mirifice reclamant Romanæ Ecclesiæ sectatores, qui manifestis interdum criminibus sunt infames. Admittunt ad sacerdotia, qui furtiuis & nefariis libidinibus sunt obnoxii, & qui palam ac populo teste homicidia perpetrarunt, tolerantur: Simplicem vero Euangelii ministrum, qui legitimam vxorem duxit, exsilio, morte, interitu, conuictis, & quauis calamitate dignum iudicant. Quasi vero ex tam multis Apostolicæ constitutionis articulis, sola vrgenda sit vxorecula, quum frædißimæ concubinarum greges non imputentur. Quod si tanta est patrum istorum autoritas, vt matrimonium contractum dirimat, o-
 30 ptarim vt eadem autoritas cauere, vt adulteria inter monachos & scandala manifesta è medio tollerentur.

Sed missa nunc isthæc faciamus, & Græcæ potius Ecclesiæ sinceritatem admiremur, quæ Euangelii præconem vxorem habentem non arcet ab Episcopi functione. Quum ad eum modum Ioannes Rocyta aliquanto etiam fusius Basilidi respondisset, ille quam gratus sibi sermo hominis fuisset, insolitæ humanitatis significatione declarauit, remque adeo omnem in longa disputatione tractatam scripto comprehendit iussit, quod nos de Slauonico sermone conuersum Latina ciuitate donauimus, vt videant vniuersi mortales, istum tyrannum, qui tanta feritate populum Christianum in Liuonia miserrime contrucidauit, nostræ veræ re-
 40 ligionis nequaquam ignarum fuisse, eumque grauiore propterea in iudicio Dei pœnas daturum opinentur, quod nulla religionis aut pietatis cura habita, contra aras, contra templa, & contra Christianum sanguinem inauditam immanitatem & truculentiam exercuerit.

Rocyta autem incredibili lætitia est adfectus, quod Moschum summæ potentis Principem validissimis conuictum argumentis ita per sacras literas susti-

nuisset, ut ille omni pristina religionis cognitione spoliatus tacuisse videretur. Adfuere ex Sarmatis splendidissimi Oratores, Ioannes Crorossinius, Palatinus Inowladislauiensis, Nicolaus item Taluoisius Castellanus Samogitienfis, & Duneburgensis praefectus, cuius beneficio hoc scriptum meas in manus peruenit: Raphael Liscinius Radziouienfis Capitaneus, Andreas Inanouicius regius à Secretis. Atque hi omnes ætatis honore & virtute clarissimi habebantur. Ipse Basilides in regia sua sublimem tabulationem institui, & eam peristromatis insterni, & in illa sellas collocari præceperat. Ibi splendidissimo cultu ornatus, & nobilitatis sacerdotumque Ruthenicorum turba circumfusus Rocytam & legatos regios audiebat, quibus insolitam eo tempore humanitatem declarauit, nec multo post discendi veniam & reditum in patriam liberalissime eis concessit.

VITÆ IOANNIS BASILIDIS

LIBER II.

10

LEGATIS in Poloniam reuersis, & his ex ærario publico magnifice donatis, Basilides ad turbendam Rempublicam & bellum ciuile consilia & animum reuocauit, quod tanta crudelitate gessit, ut omnes omnium seculorum tyrannos longissime anteire videretur. Bonis Principibus nihil gratius aut magis in votis est, quam ut suos incolumes, ac rebus omnibus florentes videant, ille autem quasi ferarum ac beluarum more prædationi tumultibusque natus esset, tam cupide semper bellum suscepit, aliud ex alio seuit, è minimo maximum, ex vnico geminum, ex ludicro serium & cruentum fecit: populos suos immensis periculis obiecit: vna sæpe hora tot orphanos, tot viduas, tot orbos senes, tot mendicos, tot infelices reddidit. Quæ autem bella paterno exemplo aggressus sit, & felicissime crudelissimeque absoluerit, id nunc tandem dicendum est, ut ad institutum sese recipiat oratio.

Primo inchoatum à patre contra Casanenses bellum suscepit, exercitum conscripsit: armorum telorumque ingentem numerum comparauit, utque esset rebus omnibus ad bellum multo acrius gerendum expeditus, summa vigilantiâ prouidit. Subactis enim Tattaris, putabat Moschouæ imperium, si ita de rebus humanis loqui licet, fore sempiternum. Porro Sura fluuius, qui ex Meridie decurrens infra Nouogrodiam in Volgam exoneratur, Moschorum terram à Casanensi regno separat, quod ad Volgæ ripas longissime porrectum, meridiem orientemque versus latissimos & fertilissimos Tattarorum campos habet. Ciuitas Casanna, quæ regni metropolis est, ad Volgæ & Casannæ confluentem sita est, & ad adspectum iucundissima. Reges habuit diuersis temporibus Cheleazecum, Abrahaminem, Machmedeminem, Alegam, Abdelatyphum, Schealem, Mendlingerum, Machmetigerum, Sapiregiumque, cum quibus Moschi vario euentu varia & difficilima bella gessere. Hi diuersa ratione non in campis & syluis, nec inter pastores vagantur, nec domos facile mutant: Sed fixis sedibus agriculturæ & negotiationi dant operam, aliquanto cæteris vsu militiæ vigoreque animi præstantiores. Olim Mahometem coluere, nunc Christum venerantur. Colore candido, & specie liberali sunt. Homines nobilitate sati armis exercentur, & militaris gloriæ decus ardentem expetunt. Sæpe Moschouiam omnia ferro proterentes peti-
uere,

uere, sæpe à Moschis bello periti & vexati sunt. Et Basilius quidem eos tributum solvere coegit, ciuitatemq; Casannam combussit, & munitissimam arcem Basilogorodam ad Volgæ & Suræ commissionem ædificauit. De ipsa tamen gente nec speratam victoriam reportauit, nec conficiendi belli rationem, qualem sperauerat, inuenit.

Quibus de rebus dolore & iracundia & bellica gloria incensus Basilides, ut patris facta superaret, exercitu, armis, virisq; instructissimo contra eos hostes profectus, bellum in septimum vsque annum maxima ut & adparatu gessit, adeo uti quasi plane victor recipiendis oppugnandisque præsiidiis totam eam regionem peruagaretur. Casana tamen oppugnatio summas semper habuit difficultates, defendentibus urbem longe fortissimis Tattarorum Ducibus, qui lectissimas Schibaniscorum ac Cosacorum vicinorum cohortes, Nahaccensiumq; & Zauolhensium alas dimisso reliquo exercitu ad urbis præsidium retinuerant. Sedis oppugnationis exitus fuit, ut Casana, quæ vi capiri non poterat, subiecto igni incenderetur. Ita Tattari post quintum belli annum adiuuante fortuna, quæ antea magna ipsis detrimenta peperisset, suam adhuc libertatem repulso hoste retinuerunt. Basilides raptato exercitu ad suos reuersus; ubi primum intra ditionis fines sese ostendit, incredibili populorum omnium alacritate susceptus est, & quasi nihil multiplici rerum suarum periculo commoueretur, & prorsus animo esset infusus, ita cupide ad obsidendos iterum terra marique Casanenses consilia omnia viresque conuertit, & animo plane ingenti sextam expeditionem in Tartariam suscepit destinatam paratamque antea à Basilio patre, qui moriens amplissimas copias omni bellico adparatu instructas opportune reliquerat. Bello reparato prima illi cura fuit, ut & pacem domi, & amicitiam cum vicinis haberet, quam vel iniquis & maxime pudendis conditionibus parare, & ex usu præsentis necessitatis minime sibi indecorum fore arbitrabatur: tot enim tantaque præmia iam intra Moschouiz fines effusis, & victoribus hostibus largissima sponcione est pollicitus; quanta nec deuictis Casanensibus, subactaque Tartaria omni referri aut sperari posse viderentur; certus cum animo suo, quod nihil earum rerum depulso periculo præstare vellet. Hac astuta fallacique pactio vicinis deceptis, ipsisque amicitiam promittentibus, Basilides summos pariter atque infimos homines in armis esse iussit, militumque acerrimum delectum habuit, & classem maximam instruxit, ita ut pro gloria, pro salute, pro totius Moschouiz imperio remotissimæ gentes excitæ, ad enatum repente bellum concurrerent. Rostouiz Dux Petrus quatuor millia hominum ducebat. Iuanus Pietrouicius, supremus Moschouiz Palatinus, duodecim millia. Casatinus Dubrouius, annuli regii custos, decem & octo millia sub signis habebat. Michael Temrucouius tria millia. Reliqui vero, quos Basilius Dimitrouicius & Serebrinus: & multi præterea Reguli ducebant, erant supra viginti millia hominum. At vero præter has copias, quæ terra ducebantur, classem quoque instruxerat longarum nauium, quibus aditus facilis occupatis fluuiis in Volgam decurrentibus pararetur ad inuadendam interiorem Tartariam, unde præda omnis generis & spolia amplissima peterentur. Ipse Princeps iuuenili alacritate ad decus bellicæ laudis vehementer inflammatus cum robore legionum & lectissimis equitum alis aduentabat, ut quæ maiorum suorum ditionis quondam fuissent, armis repeteret, ab iis præsertim, qui patrem Basilium crudelibus armis vexauissent. Casanenses interea metu magnopere conterriti nequaquam præpropere consilio aggeres comportauerant, & turres contra Moschorum irruptionem excitauerant, ut ex iis possent milites dispositi Moschos sagittis configere, & crebra variorum globorum multitudine lacerare. Basilidi e contra artifices Germani ingentem tormentorum vim, & multa belli machinamenta fecerant, quibus hostes facilius expugnarentur. Ita instructus quum ad urbem venisset, triniseam castris terra marique obsedit, statimque prolato tormentorum adparatu, adeo vehementer mœnia quassauit, ut late prostratis ad apertis munimentis Tattarici præsidarii in statione conspicerentur, quorum ingeniis tanta de Moschorum gente innata erat contemptio,

ut vltro etiam prouocarent irriderentque hostes, quod tantum inanis operæ frustra suscepissent, ut aditus in urbem pararetur, quando ad apertis iam portis, ad iustam dimicationem fortibus viris, si animus suppeteret, esset irrumpendum. At Basilides, qui in spem potiundæ urbis venerat, exploratamque à peruicacissima gente victoriam cupiebat, tanta virtute & audacia obsidionem continuabat, ut à multis sæpe locis vno simul tempore & die ciuitatem adoriretur, quem Tattari quidem ægre, fortiter tamen & mutua cum eæde repellebant: eruptione nunquam ita cum hoste dimicantes, ut nec inuicti in castris duces, quidquam virtute vel consilio valerent, quum & subito Casanensium incursus, & fœda fugæ facies, & conturbata diuersis in locis castra, omnem vel constantis iudicii vim, vel ferendæ opis spacium inter dissonos morientium clamores eriperent. Ita clades alternante fortuna, quum diutius duceretur obsidio, in castris Moschicis omnia fœda obueniebant. Suadebant tunc nonnulli, ut Basilides cum hostibus pacem componeret, si fecus fecisset, minabantur se domum reuersuros. Alii ex domesticis & familiaribus in eius perniciem moliebantur, etiam vndique fiebant in eum graues conspirationes. Ipsi quinetiam milites nefaria audacia præcipientes insaniebant, & belli tædio in seditionem lapsi multis interfectis prope more militiæ confligebant: adeo ut stringente nudum ferrum Principe, & in medios inter volitantia tela deprecantis habitu procurrente, vix dirempta sit pugna. Ex ea seditione vnaquæque natio militum, veluti diffusa aliis, ira & timore consternata, seorsim factis excubiis retendit: quæ res, sicuti Ducum, ipsiusque etiam Basilidis auctoritatem imminuerat, ita omnem etiam conficiendi belli rationem conturbauit, sublatoque metu & pudore petulantia militari viam aperuit, adeo ut cunctis reditum in patriam magnopere flagitantibus, totus prope exercitus flagitiosissime solueretur. Igitur Basilides ingenti semper spiritu aduersæ fortunæ obuiam ire assuetus, apud cohortes concione habita, monet vniuersos, ne contra Rem publicam & legitimi Principis imperia faciant, neve turpibus transfugiis dissolutaque disciplina signa deserant, sed de abolenda potius ignominia, conficiendoque bello, de diripiendis hostium castellis, deque omni prædæ genere cogitent. Postea sese vniuersis nequaquam demisso animo commendat: gregariorum etiam militum confirmat animos, & præclare ostendit, ipsos ignominia inexprabili notatos, si se de ipsis optime meritum in ea spe summæ victoriæ deseruissent. Proinde si sacramenti militaris, si patriæ, si antiquæ virtutis obliuisci vellent, ut suæ ignauia obsequerentur, debere eos nequaquam priuato paucorum arbitrio, sed publico cohortium omnium ac alarum consilio statuere, ut sibi honestissima ratione obsidionem soluere liceret. Acclamauere milites, ut optime speraret, ipsos enim & de pudore suo, & de ipsius salute magnopere sollicitos nequaquam commissuros, ut conqueri de aliqua indiligentia cuiusquam posset. Nec multo post, quum de bello ducendo sententiæ rogarentur, milites & belli duces ut in vnum voluntate ac animis iungerentur, nequaquam adduci potuerunt. Quod si Basilides mascule & fortiter in proposito semel suscepto perstitisset, haud dubie bellum ex animi sententia absolueri potuisset. Sed credibile est, aliud fuisse Dei consilium, qui cum his turbis inuoluit.

Nam & ipsi duces pessimis artibus bellum gerere, & de victoria inceperant desperare. Non enim satis agnoscebant, & quam esset exigua Casanensium potentia, & quam magnas facultates haberet Basilides instaurandi exercitus. Itaque dum hæc expensa & deliberata initis rationibus explicantur, illudente fortuna Basilides impulsus, à suis obsidionem soluit, & exigua cum spe opratæ certæque laudis per difficilimas inaccessarum sylvarum vias & paludes cœnosas domum est reuersus. Interiectis deinde aliquot diebus, ad concionem populum vocat: laudat perpetuam illorum, tum in se, tum in patrem Basilium fidem: Sua in illos beneficia commemorat, ut nunquam quasi subditos, sed veluti regni socios habuerit. Denique se illorum, non illos in Principis mores transisse. Nunc quoque, ait, custodiam corporis sui nequaquam peregrinis se, verum illis solummodo crediturum. Quod vero ad propulsandi & conficiendi belli rationem attineat,

non

non potuisse nunc illud ob perfidiosam milicum ducumq; inconstantiam & leuitatem absolui. Se tamen operam daturum, vt barbara hostium feritas feliciori aliquanto tempore compescatur. Dimisso populo statim duo Sclopettariorum milia in numerum satellitum legit, quibus & alimenta statuta, & instrumenta armorum equorumq; data. Hoc genus hominum nomen habuit Aprisnz. Ita inuicta militum manu teptus nō Basilides regio, sed hostili odio seuire in suos cœpit. Maxime indignabatur, quod gloriosam militiam seditionibus infuscassent. Propter quæ crimina omnes eos qui dissoluta disciplina transfugiis pessimisq; artibus bellum gesserant, interficere statuit, insigniq; simulatione beneuolentiæ vsus, conuiuium iuxta regiam magnificentiam instruxit, & Magnatibus suis ingentes epularum apparatus dedit. Sed cognito in castris singulorum animo, in vnam mensam, eos qui bellum dissuaserant, collocauit; aut consumpturus eos, aut in vltimis terris in colonias distributurus. His quoque vestem ex panno serico nigram dedit, vt cultus luxui par videretur. Quæ ne inuidiosius in illis tantum conspicerentur, alios etiam vestem longam purpuream accipere iussit. Neutris tamen non prius fatalis habitus omen, quam occiderentur, cognitum fuit. Sequenti die iterum populum in concione alloquitur, grauique habita oratione queritur suam lenitatem, beneficentiam, comitatem acerbissimis iniuriis remunerari: & quod esset in Moschorum gente inauditum, paratas sibi nefaria crudelitate in castris fuisse insidias, scelestique eius consilii aliquos esse conscios, qui in senatu Principis essent, quibus veniam sincera fide esset daturus, si sponte crimen farerentur: quod si pernegando id facere differrent, nequaquam postea captis & conuictis vllum veniæ locum futurum. Nec mora Senatores & belli Duces ad tribunal accedunt, supplicesq; culpam deprecantur, quos sine respectu amicitia & dignitatis, Basilides in conspectu suo partim necari iussit, partim in subterraneos carceres tenebris ac odore retro maxime horribiles separatim detrusit.

De militibus autem & aliis qui in castris tumultuati fuerant, in vltionē perfidia acerbissime supplicium sumptum, adeo vt curribus per urbem circumducti, carptimq; discepti candentium forcipum moribus, ac ad extremum strangulati in frustra secarentur, submergerenturq;. Ea seueritate tantum terrorem omnibus inculsit, vt non in acie quam in conuiuiis sedens terribilior videretur.

Tremere itaq; omnes vniuersa regione cœpere, innoxiorum hominum casum miserantes, interdum se quoq; non debere melius sperare, dicentes. Plerique enim in decernenda pœna mitiorem sententiam requirebant: Alii confingi ea crimina dicebant, falsosq; damnari insones viros, vt occasio exercendæ tyrannidis iniquissima ratione pareretur.

Sed Basilides, apud quem nec iniustitia, nec regnandi libido vllō modo terminabantur, surdis hæc auribus percipiebat, reuocatoq; ad bellum animo, nihil actum tot egregiis præliis dicebat, si incolumis Casanensium ciuitas & regnum relinqueretur, persequendosq; esse eos qui à sceptro Moschico defecissent. His de causis exercitum continuo recollegit, & maiores copias, quanta maxime potuit diligentia, comparauit, tantoq; impetu & celeritate Casanenses oppressit, vt quem redire non senserant, videre se vix crederent. Itaq; vrbs cum vehementissime tormentis quassata esset, tota diruitur, agri inter victores diuiduntur, captiui sub corona venduntur, quorum precium non ex euentum commodo, sed ex inimicorum odio extenditur. Et sicur ante secunda fortuna rebus supra vota fluentibus tot de Moschis victorias Casanensibus attraxerat, ita nunc aduersa, velut in ostentationem fragilitatis humanæ destruens, quæ cumulauerat, priorī ruinæ extremā calamitatem, & fœdum interitum adiecit. Ex deuicta gente Basilidi aucta insolentia est, qui iuuenili ferocia numerum atq; potentiam cæterorum hostium vicinorum facile contemnens, post quartum deinde annum aucto, & rebus omnibus abunde instructo exercitu ad Astracanenses Tartaros est profectus; adeo promotis castris, vt præmissis leuis armaturæ equitatu, atque ex propinquo ostentatis castris, hostes opinione celerius opprimeret.

Astracanensium autem regio latissima est, ciuitates plurimas habet, qua-

rum caput est Astracania, ad Volgæ ostia condita, vbi mare Caspium ingreditur insulasq; multas facit, & spectantibus vastissimi alicuius Oceani magnitudinem repræsentat. Ultra Nohaycenses & Casanenses Scythas hoc regnum extenditur, quod Basilides spe ingenti amplexus, secundissimo rerum omnium successu in ditionē, potestatemq; suam redegit. Cum enim admirabili celeritate raptato exercitu Astracaniam peruenisset, aduocata militum concione, eos alacriter est cohortatus, ut postquam ad locum præmiorum felicissime delati essent, secum paululum adniti vellent, impigreq; pugnare, ut innox tantorum itinerum incommoda ditissimæ vrbis spoliis refarcirent: His inagno studio acclamantibus, & quo veller se irrupturos sublata manu significantibus, aciem diligentissime instruit, & omnes circumuectus præsentem eos animo esse iubet, atq; ita torrenti similis in urbem prorumpit. Tattari quoq; dissimulato metu, & ostentata vltro cupiditate cōferendæ manus in aduentantes Moschos confidenter erumpunt. Nouum enim quem Basilides adduxisset exercitum magnis itineribus fatigatum esse opinabantur. Itaq; ad portas ciuitatis tumultuario atq; inopinato congressu antecedentium equitum pugna committitur, ita ad tubatum cātum euocatis & coactis vtrinque militibus, ut ardentius eo tempore concurrerent, dimicariq; nequuerit.

Sed Moschis cessere Tattari, nequaquam animis ac viribus pares, utpote qui nihil tale tinentes, veluti in insidias præcipitati, armatis instructisq; hostibus occurrissent.

Potius vrbe Basilides nulli ætati vel sexui pepercit, ingentiq; omnis generis hominum multitudine trucidata, captiuos baptizari iussit, cæteros qui obstinatus religioni Christianorum aduersarentur, continuo ibi discerpit, aut in flumine submersit. Cum pulcerrimam eam à barbata gente victoriam & incrementa domesticæ potentæ acceperet, suis pariter & exteris formidolosior indies euasit.

Annus 1162. Nam Selymus Turcarum Imperator Basilidis potentiam finitimis vndique subactis in immensum crescentem formidare cepit, statuitq; bellum contra eum in interiorem Scythiam proferre, mira prorsus audacia, ut qui propria tueri debuerat, impugnaret aliena. Sed illius consilii non minus infelix exitus, quam commentum fuit. Persuaserat enim militibus suis, vrbes Scythiæ non mœnibus cinctas, non prædiis munitas esse, sed in planis campis nudas & desertas iacere, quas potens aliquis victor metu excidii facile ad deditionem perducere possit. Nec in repentino Tattarorum metu modicum momentum victoriæ fore, qui tanto adparatu hostium percussu iugum facile assumpturi sint. Accessura & villarum incendia, & castellorum oppidorumq; repugnantium direptionem, tum ipsius Astracaniæ obsidionem. Quibus omnibus non Turcis tātum in has gentes, sed & in ipsos Moschos sentient patere bella. Nusquam igitur alibi facilius bellum, sed nec prædam vberiore inueniri posse. Nam capta Astracania omnes ditissimorum mercatorum thesauros, ipsumq; regnum præmium victorum fore. Gloriam certe tam honestæ militiæ in omne æuum futuram, ut dicatur eos solos Ottomannorum esse, qui dedecus, quōdam ab Tamberlane acceptum, ad hostes transfulerint, vltroque inimicam gentem obsederint. Omnibus igitur forti ac alacri animo bellum ineundum, quo nullum aliud possit, aut præmium victoriæ vberius, aut victis monumentum illustrius dari. His quidem adhorrationibus animi militum erigebantur, sed terrebat eos longinqua prosectio, cuius rationem non minori cura Selymus, quam belli reddebat, adfirmans se cum periculum vrgeat, neq; ipsos milites neq; ipsorum salutem esse neglecturum. Itaq; ad mandatum Imperatoris vniuersæ naues bellicæ, consentiente exercitu militibus impletæ, & lectissimæ validæq; ianitarorum legiones contra Tattaros missæ, tanto & tam terribili adparatu ut 13. Cal. Apr. supra c c c. hominum millia Byzantio discesserint. Addiderant his copiis Præcopientes quadraginta millia Sagittariorum, & selectissimas equitum alas. Tantæ barbarorum copię ad Mazoridis paludem delatæ, statim Azophum ingressæ sunt: atq; hic milites ad profectionis necessitatem rebus omnibus comparatis, frumentoq; & stipendio instructi, statui præsentis fortunæ sese accom-

modarunt, cætera ab hoste melius, quam à sociis consequuturi. Porro Turcarum exercitus Azopho digressus ad V. Septembris diem Astracaniam peruenit, & eam ciuitatem grauissima statim obsidione pressit. Tunc igitur Moschos stupor & admiratio inaccessit, vnde tanto conatu tam subitum bellum, præsertim ab hoste antea non cognito. admiratio deinde paulatim in contemptum Turcarum vertitur. Fuerat relictus à Basilide in tutelam regni Serebrinus regulus fide & virtute bellica insignis. Is hosti populanti Astracaniæ agros ad Volgæ ripas occurrit, cumque occasione conferendo prælio præbuisse, semel iterumque prospere dimicauit. Nam Turcæ alimentorum inopia segniores redditi, ad bellum etiam minus idonei videbantur esse, & cum his Serebrinus ita rem gerebat, vt nihil sibi commodius existimaret, quam seruare atque augere in vrbe copias, cunctari in idoneis locis, omnemque importandi commeatus viam intercludere. Inclinabat enim se autumnus illis in regionibus, hyemi quam æstati similior: nec differri poterat diutius obsidio, quoniam vergente in brumam tempore grauior indies ac sæuior tempestas esse consueffet. Processerant iam hostes vastabundi vsque in proximum Volgæ litus, maiore profecto animorum peruitia quam bellica fortitudine, ita vt pilæ eorum tormentis emisse ad ipsam vsque urbem peruenirent. Non tulit eam ignominiam Serebrinus, cum aduolare hostes barbarâ feritate conspiceret, eosque sub autoram primam cum suis adortus, concisis vndique obuicibus ita conterruit, vt deferere impedimenta, & metu extremæ cladis fuga sibi consulere cogerentur. At Serebrinus ingenio ferox & præproperus cum fugientes confidentius persequeretur, adeo caute ac feliciter confligit, vt cum vix primam impressionem Turcici pedites sustinerent, omnes prædantium cohortes sædè dissiparentur cederenturque. Periere in receptu patum decoro vel dum fugam suorum sisterent, illustres alarum duces, & Turcarum aliquot millia. Ea clades eo grauior & luctuosior hostibus fuit, quod multorum dierum interuallo classem sociorum maris Caspii aduerso fluctu impeditam nondum viderant, nec iam habebant vnde copias repararent, tot præsertim equitibus cataphractis & tot Ducibus in vnus maximæ prælii calamitate amissis. His cognitis rebus Serebrinus, tametsi eam cladem Turcis, quod alienum regnum adfectassent, merito accidisse prædicabat; nihil tamen ea victoria lætabatur. Dolebat enim crudelissimis hominibus certum exitium, extremamque ignominiam nondum esse illatam. Ob id secreto Moschos ad Volgæ ripas habitantes horrabatur, ne animo deficerent, suamque pristinam infractæ virtutis atque constantiæ existimationem tueri vellent. Se enim intellexisse classem Turcicam iam mare Caspium secundissima tempestate enauigasse. Prouidendum igitur esse ne commeatus, instrumenta bellica, & cæteræ extremæ necessitati profutura, ad hostem in castra deuehantur. Moschi ea de re certiores redditi, aduentantes ex nauibus Turcas ad ipsa Volgæ ostia aggrediuntur, rebellantes expugnant, prædas agunt, & multa millia trucidant. In isto tumultu multæ submersæ naues, multæ captæ sunt. Itaque cum terra marique eadem fortuna pugnarent, cumque superioribus malis tantus ærumnarum cumulus accederet, fugam maturare cœperunt. Pedestribus autem & equestribus copiis felix iter non fuit, siquidem quotidiano labori etiam fames accesserat. Multorum deinde dierum inopia contraxerat & pestem, tantaque sæditas morientium fuit, vt vix cadaueribus implerentur, alitesque & bestię esse illecebris sollicitatæ, exercitum sequerentur. Erat res spectaculo digna, & ad æstimationem rerum humanæ sortis varietate miranda, exercitum qui propter multitudinem terræ grauis fuerat, iam sædæ trepidatione deformem, inque fugam actum videre. & eo quidem tempore pro Moschorum dominatione indulgentia Dei diligenter excubare visa est. Nam & tormentarium puluerem Azophi ad belli necessitatem asseruatum cœlestis flamma absumpsit, oppidumque & arcem prodigioso impetu pene funditus euertit. Exercitus reliquæ Byzantium renaugaturæ, in Mæotidis palude naufragio absumptæ sunt. atque id bellum opinione omnium faciliorem exitum habuisse est visum: adeo vt nusquam minore cum commodo, vel maiore cum ignominia Turcæ conflixerint.

Astracani igitur, sicut & Casanenses, Basilidis titulos auxere, qui statim Tar-

tarorum Imperatorem salutari se iussit, potentiaq; suæ magis magisque confusus de bello Liunionense cogitare cœpit, ut Oceano ultimisque terris finiret imperium. Nec feroci ingenio alta atq; ardua meditati fortuna defuit. Per multos enim annos incredibili hominum multitudine crudelissime occisa, Prouinciam eam sic adfluxit, ut nulli ætati vel sexui, nullis templis & aris, nullis urbibus & agris, imo ne mortuorum quidem cadaueribus parceret. & adfirmare equidem ausim, nullam sub clarissimo sole regionem esse, ad quam tantus malorum omnium cumulus vnquam penetrauerit. Liunia regio est latissima & fertilissima. Pater in longitudinem miliaribus nonaginta Germanicis. Latitudo vero illius non supra quinquaginta miliaria dilatur. Melle, corio, cera & lino, frumentoq; abundat. Ab ortu Moschis vicina est, à Septentrione cum Gothis, quos nunc Suecos appellant, continens est. Ab occasu mari Balthico siue Germanico terminatur. A Meridie Samogithiam & Lithuaniam respicit. Gens in hac Prouincia aliquando immanis & barbara fuit, Sed Germanorum commercio ad humanitatem est excolta. Illi enim non contenti terris in quibus geniti erant, cū opū cupiditate emenso Oceano in hanc Prouinciam delati essent, Friderici Primi Cæsaris temporibus domicilium in ea ponere, & cum populis longò terrarum intervallo à Germania remotis, societatem facere ceperunt. Postea deceptis simplicibus summas sibi opes in hac regione comparauerunt, assumptoq; ex diuitiarum magnitudine maiore spiritu, vrbes clarissimas condiderunt, ad quas ex aliis quoq; regionibus mercaturæ faciendæ gratia homines cōfluxerunt. Ab eo tempore Liunia aduenarum Germanorum Marianorumq; militum inuicta sedes fuit. Indigenæ olim simulachris dediti erant, & iisdem, quibus reliqui Sarmatæ, moribus utebantur, omnesque ad vnum pestiferis opinionibus corrupti deprauatique, Deum rem esse inanem, & commentitiam existimabant. Venit tandem ex Lubeco Saxoniz metropoli B. Meinhardus, vir diuinæ prudentiz fama, & singulari probitatis opinione clarus, qui Liuones ad veram Christi notitiam instruxit, & in numerum diuorum ut viuens referretur, publico consensu meruit. Eo defuncto Bertoldus Cisterciensium Abbas, ab excellenti doctrina ac vitæ continentia, ac honestate omnibus acceptabilis, studium propagandæ religionis suscepit, qui in sacris concionibus, & in priuatis colloquiis ita multitudinis animos opinione virtutis cœperat, ut illum rerū omnium, quæ imminebant, verum Vatem, diuinumq; deprauatæ Religionis cœso-
forem Cælo missum crederent. Is omnis generis hominum sexusq; & ætatis multitudine collecta blasphemis barbaris bellum facere constituit, ut quos voce non poterat, eos metu supplicii ab impietate & scelerum administratione reuocaret. Eo vnico miser, quod verbi diuini cursum gladio promoueri posse cogitauit. Coactis copiis, amicorumque studio, fauore plebis & armis valde egregie munitus in bellum proficiscitur, statimq; in prima acie confossus, miserabile & fortassis indignum tanta virtute immanibus barbaris spectaculū præbuit. exemploq; suo mortales docuit, non debere sacros homines à religione rerumq; diuinarum contemplatione ad munia regendarum rerumpub. transire. Vera enim pietas non tam armis & bellico adparatu, quam sincera doctrina, virtute & innocentia propagatur, nec opus est ut quisquam pro Deo pugnet, cum ille ipse omnia terrarum sola terribili potentia conquassare, & omnes campos sternere possit cadaueribus impiorum. Marianis militibus vero tantum abfuit, ut ea Bertoldi calamitas, vetus studiū alacritatemq; pugnandi minueret, ut pleriq; antea parum animati, vltro in partes transirent, audacterq; aduersus infideles barbaros, à quibus maior adhuc Liunionie pars impotenti quodam iure vsurpata tenebatur, inimicitias ex professo, bellumque susciperent.

Nam & Gregorius IX. Pont. Max. sua interposita insigni authoritate pium bellum promouendum ratus milites Liunionenses cum Borussicis, quorum tunc Magister erat Conradus, stabili decreto coniunxit, uti in eadem causa pari negotio implicitis. Intelligebat enim acutissimus Pōtifex Liunionenses solos nulla cum dignitate frustra barbariem oppugnaturus, nisi alios Principes, qui præclare eiusdem impietatis hostes forent, omnino quæsiuissent. Hanc autem religionis institutio-

nationem à tempore D. Meinradi, qui primus istis nationibus colendi numinis rationem monstravit, ad hæc nostra tempora continuatam summo semper studio Christiani, qui in Liuania sedem constitutam habent, diligentissime tenuerunt. ita amplificata Dei notione, Sactorum quoque hominum ordo augustior indies factus est, & fere imperii summa penes eos fuit. Riga archipræsulem semper habuit, quorum è numero & illum fuisse constat, qui summa iudicii seueritate in concilio Constantiensi de Husso mortis sententiam pronunciauit. Post hunc Derpatensis, Habselensis, Curlandicus, Ofelensis & Reualiensis magnam prouinciæ partem possedere. Ea septem omnino satrapias habet. Leitlandia Rigam prouinciæ caput, & multas alias arces & oppida munitissima complectitur. Viclandiam Habselensis olim Episcopus imperio continuit, ea nunc Gothis parat. Curlandiæ Semigalliæq; Dux Gothardus imperat. In Estlandia, Virlandia Hariæque & Geruenlandia Gothi dominantur. Hariæ caput est Reualia, Virlandiæ Nerua. Estlandia Felinum, Tarnestum, Leidum, Oueropolum & Carcausum munitiones; Geruenlandia Virensteinium habet. Tres nunc longe maximi reges in Liuania imperium tenent. Magnam eius partem Gothi possident, maximam Poloni, quorum rex triennali bello pro hac prouincia cōtra Moschos depugnauit, minimam partem Danus habet, quæ & ipsa nunc in Polonorum potestatem ventura putatur. Cardinalis Georgius Radiuilius pro rege Polonorum nunc in Liuania rerum potitur. Primum huic genti ex discordia natum est malum, quod quomodo acciderit, & quando Basilides in Prouinciā penetrauerit, omnino dicendum est. Fuit Liuania Marianorum militum Teuthonici ordinis antiquum domiciliū, sed in duas dissecta partes, quarum altera magistratui Ecclesiastico, archipræsuli nimirum Rigenfi, & quatuor aliis parebat: altera à Magistro Ordinis regebatur. Hic cum illibatam patriæ libertatē defendere statuisset, peregrinosq; in Prouincia Princeps nullo modo ferre posset: ille vero Christophorum Ducem Megalburgicum de consensu collegii ad archipræsulis dignitatem euehere omnino nitetur, atque ideo in suspicionem apud plerosque deueniret, quasi Marianorum societati detrimenti aliquid adferre conaretur, populi opinionibus dissidentes, odiis etiam, quod consequens erat, discissi sunt. Sic Liuania in diuersas factiones discurrentibus Ducibus in sua viscera armatur, ferrumq; ab hostili bello in ciuilem sanguinem vertit, exemplo furentium, manus ac membra sua ipsa cæsura. Ordinis Magister erat Guilielmus Furstenbergius, is solerti industria magnas copias parabat. Nam & nobilitatem omni insigni moderatione in fauorem sui sollicitauerat, factusq; iam tantus erat, vt non tam timeret hostes, quam timendus ipse hostibus esset. Adiutores ei erant episcopi tres, Reualiensis videlicet, Derpatensis atque Habselensis, atq; hi partim antiquo fœdere, partim animi leuitate metuq; adducti in partes Magistrī descenderant.

Quæ res tantum animorum Furstenbergio dedit, vt cum ingenti exercitu Marchionem Guilielmum Brandenburgicum, tum temporis sacrorum Principem petere auderet. Marchio tamen Reges & Principes finitimos sanguine obsequiisque deuinctos haberet, æmulumq; sublatum, & vires eius concussas valde veller: Tamen ne militem ex subditis conscribere posset, Furstenbergius faciebat, qui iniecta vetusti fœderis mentione obtestabatur omnes ne parerent. Igitur præsul in tanta rerum confusione hostibus impar visus est, desperatisque rebus in Caconhusum munitissimam arcem concessit. Quod cum Furstenbergio nunciatum esset, instructis copiis Marchionis ditiones inuadit, & resistente nemine, obuia quæq; diripit, ipsumque Principem Caconhusiæ arcis mœnibus tuentem se, obsidione cingit. Iamq; ea summis viribus oppugnabatur, neque dabatur obsessis aliquod laxamentum, fuitque oppugnatio totum octiduum continuata. Ipsum autem præsulem nec grauissima obsidio, nec stationes hostiū munitæ, nec aggeres excitati, nec tormenta disposita, nec acies instructæ tertere poterant, nisi annonæ penuria & fame ad faciendam deditionem compulsus fuisset. Cum enim casus ille præter expectationem accidisset, ab omnibus rebus imparatus erat, quæ sunt ad obsidionem ferendam necessaria: Præsidiumq; ipsum erat fame, situ, la-

bore, peruigilio confectum, crebrisq; vulneribus impeditum, usq; adeo ut vix esset quisquam, qui telam vibrare posset. Capto itaque archipræsule victoria penes Furstenbergium fuit, sed non admodum diu. Marchio enim Gulielmus antea Poloniæ regem S. Augustum per litteras admonuerat, ut subsidia summa celeritate compararet. In Germaniam quoq; nuncios miserat, qui Ioan. Albertum ducem Megalburgicum, Christophori fratrem, aliosq; principes ad arma cohortarentur. Marchio quin etiam Albertus, qui tunc illustre admodum in rebus bellicis nomen obtinebat, Prussiarum populos, quorum dux erat, ad arma conuocarat, qui collectis Germanorum legionibus, ad suæ ditionis fines proxime Curlandiam castra locauit; omnesq; certatim ad auxilium adferendum se comparabant. Poloniæ rex cum iniquinquaginta militum millibus expeditionem susceperat, principisq; Marchionis libertatē bello vindicandam ratus, eo loco castra collocauerat, ubi Liuania Lithuaniarum continēs est. Contra Furstenbergius validas Germanorum manus ex Lubeco in prouinciam introducebat, clientes armabat, & apertis occultisq; praesidiis tota regione collocatis, sese aduersus hostium vim & veterum inimicorum iniurias egregie muniebat. Erat populus Liuoniensis ingenti metu perculsus, & in primis viri nobiles eo periculo vehementissime terrebantur; quod aduersus vicinum & potentissimum regem, atq; eundem etiam, qui paulo ante ab omnibus Rigenfis diocesis defensor fuisset appellatus, ingratis & inconsideratis arma sumplissent, legatum ab eo missum ludibrio habuissent; & deniq; propinquum ipsius Principem omni fortuna exsurum in modum captiui deuinissent.

Quibus de causis cum velut desperata venia animos desponderent, & propterea obstinatius defensionem pararent, ubi per occasionem poterant, optimos quosq; in exercitu Regis precibus sollicitabant; ut illius animum egregie delinquit ad pacem inflectere vellent. Putabat enim Furstenbergius nihil homini petenti excelsa, & praesertim in ista belli fortuna versanti, vel usu melius, vel expeditius esse, quam duabus omnino sellis sedere, si absq; certo periculo fieri possit. Quoniam nihil vnquam ex toto in alterum alere euentum sapienti periclitandum esse videretur. Tandem Caesaris Ferdinandi & Daniae regis intercessione pax ipsis ad Pozuolum data est, istis quidem conditionibus, ut confestim praesulem liberum facerent, eiq; bona redderent omnia, militique Polono stipendiis solutis ab armis discederent. Ita Liuoniensium nouercante fortuna, maxima Prouinciæ pars cum Christophoro Megalburgio in Polonorum potestatem peruenit. Nec multo post ipse Ordinis Magister Furstenbergius in arce Felino à suis, quibus stipendia soluere non poterat, desertus, & à Moschis captus admodum secum & ignominiosum vitæ exitum sortitus est. Ceterum Basilides Polonici belli felicitatem admiratus, statuit eandem prorsus contra Liuones belli fortunam experiri. Igitur Derpatensibus, quia viciniore essent, pecuniam imperat, maiorum suorum ius & dominium in Prouincia caussatus, quam nisi subito dissoluerent, bellum longe grauissimum eis minabatur, dicebatque Dunam fluium suo sub imperio fontes habentem se in potestatem recepturum. nec fefellit crudelissimum hominem euentus.

Erat Moschorum nomen Liuonibus pariter & Polonis, atq; Germanis admodum formidabile, eratq; propterea in Prouincia tumultus ingens, & magnus fiebat vndiq; ab omnis generis hominibus concursus. Quoniam autem cœpta sine certo consilio fortuna plerumq; destituit, quid contra eum hostem agendum sit, accurate deliberant, duces nequaquam iusto praelio quidquam eo tempore tentandum esse censebant, utpote qui iam prope fractis bello Polonico viribus tutiorem repugnandi occasionem expectarent, & pro comperro haberent, tam validas ab hoste conscriptas esse legiones, eaq; audacia militari in bellum ituras, ut nulli perito dubium esset, quin vel semel per viam ingressis multo maxime peruadendi in Prouinciam viæ aperirentur. Sed multis rebus frustra tentatis, reliquæ spes omnes ad mittendos legatos reciderunt, quorum felici & spectata multis in locis industria tyranni animus paulatim mitigaretur. Nec sane defuissent huic consilio euentus, nisi legati sua quadam leuitate immanissimi Principis animum

vehe-

vehementius irritassent. Quippe cum pecuniam se attulisse profiterentur, nec tamen, cum ad rem ventum esset, eam reponere possent, nec forte vellent, ille incredibili furore correptus, concessio prius legatis in patriam reditu, ingens Liunionibus bellum fecit, nec longa interposita quiete, cum nullam à milite vel durissimæ hyemis, vel difficultum itinerum, vel alicuius defatigationis excusationem reciperet, ad Vessenbergum & Neruiam magnis itineribus contendit: tanta celeritate incitatis ad festinandum omnibus copiis, ut neq; viæ militares admodum lutulentæ, neq; inflati amnes, neq; longissimæ noctes quidquam impedirent, quo minus tormenta ænea non modo legionibus in cursu, sed ipsis etiam equitibus æquarentur.

- 10 Etenim nuncios omnes & literas, & totam denique sui famam incredibili celeritate præcurrebat, cum etiam à Derpatensi præfule, qui ex aliorum tumultibus exitialem patriæ inuidiam conceperat, ad maturandam profectiorem esset inuitatus. Accidit id quo nihil ætate nostra crudelius in re bellica fortasse contigit; ut nulli prorsus sexui, nulli omnino ætati parceretur, sed omnia miserabili cæde & hominum laniena complerentur. Tyrannus enim cum nouum sibi in Liuania imperium sæuo ac impotenti animo destinasset, omnibus prope districtus Derpatensis nobilibus immani crudelitate trucidatis, alios etiam incolas ita adflixit, ut Liuones ex fusi oppidis, ætque in exilium, per Lithuaniam atque Prussiam vagarentur: Lithuani vero, qui hostis feritatem nondum senserant, vicinorum ciuium
- 20 um funestam stragem lugerent. Sub idem fere tempus Carolus V. Cæsar apud Hispanos è vita discesserat, cuius frater Ferdinandus, ad quem rerum summa delata tunc erat, Augustæ Vindelicorum cum Septemviris & Imperii Ordinibus celeberrimum comitium habebat. Miserat huc Liunionæ Magister suum legatum, Georgium Siburgum, præfectum Duneburgicum, ut auxilia aduersus eam Moschorum impressionem & superbiam, ab Imperio & Ordinibus postularer. Illi enim superiori anno Neruiam oppidum, cum ibi incendium ortum esset, facta repentina eruptione ex altero oppido Iuanogrodo, quod ultra flumen, eodem Naruæ nomine appellatum, in dextra eius ripa situm est, occuparant, & iam octo amplius mensibus omnem tyrannidem & nefariam crudelitatem in tota ditione exercuerant. Legatus autem quauquam pro suo præstanti ingenio & doctrina nihil plane intermitteret, quod ad causam pertinere videretur, per exiguum tamen auxilii spem accepit. Sic enim sunt hominum animi, ut vicinorum incommodis non magnopere commoueantur, sed; sibi proximos esse omnes putent. Excitauerat interea suas è Liuania copias Basilides, ut Tattaris intra ditionis Moschicæ sese ostendentibus obuiam irent: is demum secundo Marte profligatis, & pace composita cū ingenti multitudine in Liunioniam reuersus, oppida & arces vbicunq; potuit, occupauit: agros latrocinii & incendiis crudelissime deuastauit, & veluti tempestas quædam obuia prostrauit: tandemq; Velinum oppidum, in quo Magister Ordinis Gulielmus Furstenbergius erat, obsidione cinxit. Ibi vero coeuntibus in vnum
- 40 perfidiæ decretum præsidio & militibus, sædissime se atque oppidum cum Magistro dederunt, vita tantum impetrata, ita ut ex fusi armis extra fines pellerentur. Basilides Felino positus, & paratis tormentis, quæ Furstenbergius plurima & maxima habuerat, bellum funestissimum viginti amplius annis circumtulit, indeque uti plane victor oppugnandis oppidis deliciendisq; præsidiis totam eam regionem est peruagatus, & Liuones omni pene illa veteri bellicæ virtutis opinione spoliavit. Dux tantum ciuitates Reualia & Riga barbari hominis gladios effugere. Et Reualiam quidem semel atque iterum omni conatu, totis viribus, & ingenti exercitu oppugnauit. Nam & magnum Cimbrorum Ducem, qui amplissimis promissionibus, & rerum maximarum cupiditate adductus, relictæ patriæ in Moschouiam venerat, huic bello immiscuit, sub cuius nomine multis etiam oppidis & arcibus insidias struens immanem perfidiam & dolos Græcos felicissime exercuit, & magnus quidem Cimbricus cum validissimo exercitu magnoq; tormentorum adparatu Reualiam oppugnare est adortus. Sed ea res summas habuit difficultates defendentibus urbē longe fortissimis Germanici sanguinis ciuibus. Non enim, sicuti ipse Basilides eum facturum sperauerat, oppidum subegit. Igitur à vi

ad fraudem & insidias confugiens, insignioris cuiusdam humanitatis specie ciues ad deditiōem faciendam compellere statuit, sed cum nec ista via quidquam profecisset, Basilides moræ impatiens crudelissimis artibus bellum gerere cœpit, & tres maximos exercitus per totam prouinciā dimisit, eo consilio vt omnes incolas perderet, cum omnibus rebus imparari nequaquam satis mature occursuri viderentur, quando nihil minus putassent, quam isto tempore bellum se gesturos aduersus eum, quem longissimis locorum interuallis remotum, & desertis in syluis habitantem, tota earegione magnopere contempsissent. Tūc summos pariter atq; infimos trucidauit fugauitque: tunc muris inclusos homines flammis cremauit: tunc Derpatum, Neruas, Felinum, Veissosteinum, Coconhusium, Ascheradū, omnesq; totius Prouinciæ primarias arces diuersis temporibus occupauit, semel oblata rei bene gerendæ occasione ita cōtumescens, vt in miseros conuicia etiam iaceret, tantum eos degenerauisse à maioribus adfirmans, vt cum multis seculis murus prouinciæ ciuium virtus fuerit, tunc ciues saluos se fore non existimarent, nisi intra muros latuissent. Omnes enim armis diffisi, vicinorumq; quasi incendio territi latebras circumspiciebant, adeo vt multis transfugiis passim vrbes arcesque desererentur: neque de victoria repellendique hostis ratione, sed de eius tantum potentia, deque perpetuo suo exilio cogitarent. Et tantis quidem circumiectis vndiq; & prementibus ex propinquo malis, miseri homines diffisi viribus suis haud dubie totius prouinciæ imperio cessissent, nisi eos in ipsis belli consiliis hæsitantes ad spem ingentium victoriarum paucorum virorū inuictus animus erexisset. Fureilli Andreas Sapiēha apud Lithuanos illustri genere natus, & Ioannes Buringus à Brunonisuicanorum oppido Helmstadio, in quo nunc Academia Iulia floret, oriundus, qui paucos ante annos splendidissimi viri Ioannis Chodneuicii scriba fuerat. Gothorum nomina, qui in hoc numero fuerunt, nondum à quoquam cognita habere potui, alioqui & ea in hoc volumine adscripsissem. Vigilantissimi isti homines cum immanis tyranni superbiam animo ferre non possent, miserrumq; salute, fortunis, vita, sanguine, quem hostis ille iam nimium diu crudeliter hauserat, necessario commouerentur, strenuis & constantibus animis acceptas iniurias vlcisci properauerunt. etsi autem neq; tormenta, neq; militem magnum, neq; vllum omnino iustæ expeditionis adparatum haberent; tamen multis in locis maxima Moschis detrimenta intulerunt, ita vt ad veterem bonisque omnibus exoptatam libertatem plurimum momenti allaturi fuisse viderentur, si ipsorū insignes conatus alii etiam pecunia & auxilio adiuuissent. & ne quid de cæteris dicam, certe Buringi virtutem adeo intemperanter fortuna extulit & exstinxit, vt cum paucis mortalium vtroque vultu velocius atque vehementius lussisse videatur. Sæpe hostium castra, consilia, vires, ipse audacissimus explorator cognouit: Sæpe eos in tentoriolis torpentes, & gelidos subito adortus, late cecidit & repulit: Sæpe quinetiam strategematis & callido sensu vsus validissimum exercitum paucis expeditis equitibus vexauit, arcibusq; & oppidis ditissimis positus est. Nam & Vendam aliquando, & Nitouum, & Tridum Erligumq; & Attestum, & Schurū, & Burtenicum, & Remselum, & Cleuropum, & Nabbum & Vinetū aliasq; in Liuania arces tenuit, nonnullasq; iam oppugnatas & obsessas hostibus de manu extorsit, eorū præsidia deiecit, ostentataq; vitro cupiditate conferendæ manus, barbarosque cursu aut fugauit, aut persecutus est. Quibus rebus & in fama terrorq; hominū fuit, & corpus ad omnem virtutis patientiam durauit, nec in cōuiuio, sed in campo: non in vacationibus, sed in exercitationibus; nec inter cantharos, sed inter æquales, aut equo, aut cursu, aut viribus contēdit. Liuoniam interdum cum quibusdā amicis, tacitus à suis profectus, nemine sciēte peruagatus est: omniumq; urbium situs ac viros cognouit, cuius fortitudinem Deus singulari quoq; incolumitate condecorauit. Nam neq; animi magnitudine deiectus, victusue, neq; assiduus laboribus fractus, nec villo aduerso casu territus, nec telis quidem, quæ sæpe in ipsum ab hostibus congerebantur, læsus: tutum semper emergendi eventum habuit. Sed publica fama, consecrata hominis virtus, nulla priuata laudatione indiget. Histantis rerū successibus ingentem sibi apud multos inuidiam cōflauit,

acciditque post non longum tempus fortuna spes eius eludente, ut leui de causa à Sarmatis quibusdam circumuentus & captus Vilnam in carcerem deduceretur, ex quo delusis custodibus discessit, & in Liuoniam reuersus est. Ibi cum meritis ab inuictissimo Polonorum rege laudibus & præmiis esset ornatus, arcano Dei consilio in aliud longe grauissimum periculum est coniectus. In conuiuio forte cum Stedingo quodam sedebat, ille cum veterem erga Buringum odiorum memoriam in animum induxisset, non obscura exercendi homicidii initia quærere cœpit, arrogantique habita oratione acerbissime eum criminatus est, & uterque tandem ad strictos gladios peruenit. Ille ne pristina existimatione spoliatus dis-

10 cessisse videretur, cum prouocante Stedingo in pugna certamen descendit, & ne ab aliena virtute vires mutare videretur, ministris suis ut discederent, præcepit. mox à Stedingo eiusque satellitio circumuentus, cum solus plures sustineret & caderet, pugnacissimus vir lethale vulnus accepit, & ipse eodem momento aduersarium telo transfixit, qui confestim exanimis concidit & expirauit. Nec multo post ipse Buringus in lugubri vindicta funestaq; victoria confossus interit, cuius fortunæ varios euentus sigillatim in hoc volumine referre non possumus, nam ad rem redeundum est. Basilides sicut sub Sigismundò pessimis artibus & incredibili crudelitate bellum in Liuonia gesserat, ita illud Stephano principi-

20 confidentius etiam persecutus est. Ille enim cum extremis in finibus regni inter Prussos necessario versaretur, Moschus fraude potissimum & conspiratione adductis in potestatem regiis subditis, in libertatem, liberos, coniuges, vitam ac sanguinem Christianorum hominum immanissime flamma ferroq; grassatus est. Nec vero commemorare attinet, quam multa millia horrendo mortis genere sustulerit, quam variis & exquisitis suppliciis membra humana lacerauerit; quam fœdis & ignominiosis stupris honestas matronas & virgines cōtaminauerit. Cum enim Ascheradum debellauit, quingentas puellas nobiles earumq; matres, feroci-

30 bus Tattaris in suo conspectu vitandas tradidit, quarum flebilis clamor per longissima locorū interualla ita exauditus est, ut ipsi etiam flores & agri lamenta fundere viderentur: Eaque re factum est, ut Vendenfes foeminae, quæ à tyranno obsidebantur, & eandem plane miseriam & fœditatem timebant, in templo vnanimis congregarentur, inuocatoque sanctissimo Dei numine & animis expiatis se ipsas viuas concremarent, ita ut subditis ignibus, exardenteq; intus tormentario puluere, totum fanum radicitus conuulsam flammaram violentia in sublime iaceretur. Certe tale monstrum, quod turpius miseros homines adflixerit, nunquam in terris extitisse omnes testantur historiae, si qui omni scelere notabiles fuerunt tyranni, cū fera & immani istius bestiae truculentia comparentur. Nam quæ de Nerone, Caligula, Domitiano & reliquis peccibus humani generis scripta leguntur, ludum iocumq; dixeris præ insana huius rabie. Iucundissimum enim tum fuisse putabat spectaculum, cum quouis prætextu & fideis obiectis criminibus, homines inson-

40 tes aut impiissime mactarentur, aut membratim discerperentur. Sed missis veteribus audiamus nunc facinus illius aliquod recens perpetratum. Habebat in Moschouia ex ingenti captiuorum multitudine Vendenfes & Ouerpolios & Caconhusios aliosq; trecentos septuaginta & octo. Hoc cum scelere suo superesse videret, metueretq; ne diutius viuendo forte canescerent, anno supra Mill. quingent. septuagesimo octauo paratos esse omnes, inq; concionem venire iubet, recogniturus & numerum captiuorum, & in captiuitate fortunam singulorum. Itaq; cum inter ceteros & ipsæ præsertim foeminae cum paruulis supplices adlisterent, tyrannus simulat se libertatem omnibus daturum, iubet interrogare singulos, an ad sedes aliquando patrias requirendas proficisci cupiant? Hæc quoniam afflictissi-

50 mis antea hominibus, grata videbantur esse, grauissima se testificatione obstringunt, non prius, quam veniam impetrassent reuersuros: tantum sibi vel de felicitate sua, vel de benignitate Principis spondentes. Desiderio enim magno videndi patriam & aras tenebantur. Quæ res initium interitus, & crudelissimi supplicii causa & origo fuit. Itaque quasi Principis maiestatem & ditionem contempsissent, daturi videlicet infelicissimæ responsionis & fortuitæ vocis poenas, statim

Anna 1577.

damnantur. Ortæ tunc sunt querimoniarum miserorum, viduarum & pupillorum, senes, puerique & virginēs lamentabilem quiritatum edidere, & effusis plorauere lachrymis. Sed risit interea Basilides, cuius iussu viri & feminae & paruulorum turba ciuitate educti, contra omnem humanitatis rationem nefarie & flagitiose interfecti sunt. Cum ad supplicii locum peruentum esset, hymnos lingua patria & flebili voce cecinerunt, quibus sanctissimi numinis opem in vltima rerum linea implorabant. Postea raptæ sunt ad stuprum virginēs & puellæ, quæ vim & libidinem à corporibus suis neque precibus, neque ingentis pecuniæ promissis cohibuerunt. Demersus erat in flumine Neglinna ingens palus, cui superstratus paruus pons fuit, in illo crudelissimus carnifex & infontium mactator stabat, clauaque ferrea ita singulorum ceruices feriebat, ut statim deciderent, & rapido altissimi gurgitis imperu absorberentur. Ita nimirum gemino mortis genere tyrannus siue furore cæcus, siue barbara immanitate ductus, siue odio gentis Germanicæ effratus, in promiscuam imbecillum multitudinem grassabatur, & quasi iucundissimo voluptatis sensu frueretur, cum Iuano & Phœdrone filiis (Ioannem & Theodorum nos vocamus) toto die cædium spectator erat: ex quibus minor natus, qui nunc rerum potitur, vel rei indignitate motus, vel etiam commiseratione plorantium & gementium adductus, cum Mikyta Romanouicio, præcipue nobilitaris viro in urbem reuersus crudeli spectaculo abstinuit. Quædam vero Germanici sanguinis puellæ, eximie venustatis, cum eodem supplicio adficiendæ essent, quamuis magnam pecuniæ summam pro redemptione illarum multi viri nobiles offerrent, & tyrannus aliqui esset auarissimus, non potuere tamen in libertatem vindicari. Ex igitur preces in iram conuertentes iam immanem truculentiam, iam ius belli violatum, iam perfidiam, & superata omnium hominum scelera principi barbaro exprobrabant, implorantes simul cœlestem iustitiam, ut huius tam scelesti facinoris ultor esse vellet. Quibus vocibus Basilides quasi in nouum furorem conuersus, cruciatus in illos diros excogitat, & primum reliquos omnes captiuos in illarum conspectu partim submergere, partim tormentis dilacerare iubet, quos ipsæ, ut supplicium libenter pro gloria Christi subirent, verbis magnanimis exhortabantur. Mox carnifices puellarum innocentium manus atque pedes duobus asseribus fibula coniunctis, atque disculis alligant, & illas verberibus concidunt, & ungulas euellunt, atque ut diutius torquerentur, ita corpus paulatim carpunt, ut non celeri morte doloribus acerbissimis finis imponeretur. Misere interim omnem à corpore dolorem nomine Iesu sæpius inuocato deprecabantur, & illi gratias agebant, quod tanta patientia, tanta adhuc tormenta pati potuissent, nec tantum suppliciis delectabantur, verum & supplicibus verbis à summo rerum patre delictorum veniam poscebant: tyranno iterum atque iterum crudelitatis horridum habitum, truculentam faciem, violentos spiritus, vocem terribilem, omniaque minis & cruentis imperiis, referta illius acta obiiicientes. Quia virginum constantia perturbatus multo grauiora animo supplicia præferebat. Non poterat enim pati, omnes suos conatus, quos ad illatum virtutem & patientiam frangendam comparauerat, ad nihilum recidisse. Igitur quo constantius ipsæ patientia permanebant, tanto vehementius nouis & exquisitissimis tormentis oppugnabat. Cum Iesum in suppliciis laudari, & suum nomen lacerari audiret, lingua illas priuauit, qua euulsa puellæ ipsa mente clarius cum Deo loquuntur sunt, & spiritu tamen, qui ex vultu & oculis emicabat, immanem Basilidis impietatem refutare visæ sunt: qui ad postremum eas candentibus verubus transfixit, quasi earum viuentium cruciatu satiat. Postea nec ipsis mortuorum cadaueribus pepercit. Extructis enim ingentibus rogis, igne ea combussit, collectosque cineres in Neglinnae alueum sparsit, & ceteros ad vnum omnes iugulantes ponte præcipitavit. Videre tunc viri vxorum suarum cædes, vxores virorum, infantes matrum, & matres paruulorum suorum funera defleuere. Lacertata autem ferro corpora Neglinna fluuius impatiens tanti oneris cruentatis aquis vehere coactus est. Quæ omnia auditu etiam intolerabilia Liouones passi sunt, quibus vicinam Lithuanorum gentem simili plane audacia aggressis. Sigismundum Augustum & Henricum reges contempsit, illorum legatos ludibrio habitos intole-

intolerabilibus iniuriis adfecit: in finibus Videpsensibus, in ipsa Magni Ducatus Lithuaniz ditione propugnaculum collocavit, ac per suos rei militaris præfectos illis etiam locis regiones subditos trucidavit alios, alios crudelissime diripuit, ut interim Polociam taceamus, quam Sigismundo, cui per litteras pacis fiduciam attulerat, sceleratissime eripuit, tantumque toti aliquando Lithuaniz terrorem incussit, ut ciues in præcipuis vrbibus iam fugam meditarentur, & quidquid pretiosissimarum rerum domi haberent, id in Prussiam transmitterent, ne ab hoste vëturo forte interciperetur. Sed de Polociæ situ & magnitudine pauca dicemus. Distat Vilna quinquaginta miliaribus magnis, altissimorum fluminum Dunæ & Polottæ variis flexibus alluitur, & in arduo cliuo sita est; muris, propugnaculis, & aggeribus egregie munita: Olim vrbis sane maxima fuit, & à multis nationibus, propter admodum celebre emporium frequentata. Nunc in angustias redacta est, & arcem tamen munitissimam habet. Habitant in ea præter indigenas, aduenz quamplurimi, qui ex vicinis regionibus eo mercaturæ faciendæ gratia confluerunt. Libera quinetiam & magistratibus aliquando legitimis subdita fuit, in patrocínio tamen Sarmatici regis latuit, & illius partes, vbi bellum aliquod motum est, sine excusatione secuta fuit. Hanc urbem Basilides capere vehementer cupiebat, ipsius potissimum situ, fama, ditionis amplitudine, vbertate (qua exercitus sine ditionum suarum detrimento ali ac sustineri possent) opportunitate denique ad signa sua penitus in Lituaniam inferenda, ceteraque deinceps ex Polocia facilius promptiusque administranda adductus. Itaque in vnam proferendi imperii parandæque victoriæ curam intentus, supremas spes in fraudibus & dolis collocat, & ad S. Augustum humanissimas litteras, quibus amicitiam & fœdus ipsi offerebat, scribi iubet. Se nimirum omnem contumeliam & dedecus quod à regis præfectis iam multos annos acceperit, communi concordie condonaturum, quando non regis culpa, sed militum & præfectorum contumaci superbia læsus videretur. Cupere igitur se ut Sigismundus legatos confestim mittat, qui sua auctoritate dissidentes Principes tandem concilient, & formam percutiendi fœderis adferant. nō dubitare se fortuna auspice præclarum lætumque huic proposito exitum Deos daturus, & votis istis, uti in optima pacis causa recte pieque susceptis secundissime subsequipturos. Nec mora, S. Augustus quanquam dubia spe, alacri tamen voluntate Basilidis postulatis satis facere studet, exploratisque & auditis Procerum sententiis in consilio decernit, pacem cum Moschis colendam esse.

Erat in Basilide cum malarum artium, tum bellicarum etiam rerum peritia singularis, longo vsu, & variis vtriusque fortunæ experimentis comparata: Super hæc vigebar in eo summa apud suos auctoritas, & vis imperii ad explicanda finiendaque consilia, magnumque etiam exercitum semper paratum habebat, iamque Polonis ad pacis fiduciam adductis, plane neminem esse putabat, à quo in suscepto ad victoriam cursu impediretur. Igitur ad oppugnandam Polociam statim profectus est, & florentissimas copias, & trecenta fere hominum millia in expeditionem duxit. Oppidum erat tormentis & munitionibus, & magno relorum numero, & militum etiam multitudine instructissimum. Quod cum tormentis ab hoste vehementissime conquaretur, concurrentibus ad arma fœminis etiam & senibus, per multos dies acerrime est dimicatum. Sed Basilides quietem capere non poterat, nisi vicisset. igitur imparatis adhuc hostibus sese confirmandi muniendique spacium nullum dedit, caduceatoresque ad portas misit, qui omnia hostilia Polocis denunciarent, ni propere arce excederent, ciuibz vero sese deditibus omnia salua & læta pollicerentur. Erat in ipso tyranni nomine summa existimatio cum bellicæ laudis, tum crudelitatis atque sequitiz, aderantque illi copiarum numero & virtute maxime formidandæ. Itaque mox incredibili rerum cōmutatione subsecuta, factum est, ut Polociensium arma, quæ maxime repentinū vehementemque imperum habuerant, in medio conatu deficerent. Cum enim nulla adhuc suorum auxilia accepissent, metuerentque ne quid intestini tumultus oriretur, & hostis etiam miserabili ratione suburbana ædificia incenderet, parum honesto consilio deditionē facere statuerunt. Moschis enim propius muro succedētibz, omnem.

gerendi belli rationem amiserant. Basilides igitur puncto temporis Polocia potitus est, militemq; Polonum concessa vita extra fines pepulit, Lithuanos autem & Russos in Moschouiam captiuos misit, Iudæos, qui baptismatis fonte intingi nolent, confestim in Dunæ aquis submersis, & ex præda oppidi multo opulentiore quam opinione auaritateq; sua conceperat, egregie ditatus est. Quæ res non obscuro initio maxima detrimenta Lithuanis peperit. & Sigismundus quidem incredibili dolore est adfectus, quod finium suorum propugnaculum fortissimum perdidisset, ita ut omni pristina exultatione spoliatus versutissimo hosti nimium credidisset, & suis nequaquam mature auxilio venisse diceretur. Sed Basilides non tantum capta Polocia regnum suum & vires auxit, verum etiam ad Gothos inuictos antea, qui Romam caput mundi cum ingentibus copiis armatorum deleuerant, qui omnem Italiam in potestatem redegerant, qui longa seculorum serie sui iuris fuerant, armorum suorum vim & impetum transtulit, eosq; funesto bello per integrum biennium diuexauit. Vterque Principum in id belli discrimen periculosa præfectorum contentione pertractus est. Nam quæ in finibus Gothorum Moschorumque præsidia erant, omnes pariter in eam maxime curam excubabant, ut suos limites aliqua noui belli exorta occasione quâ longissime extenderent, ideoq; mutuis inuicem cædibus grassabantur, in quibus sæpe victor Gothus fuit, temeritatemq; virtus æquauit: Sæpe etiâ inclinata prælii fortuna Moschis victoria cessit. Nec multo post cum ipsi Principes ciuium causa, ut prædicabant, arma sumpissent, repente bellum exarsit valde atrox & cruentum, in quo multum humani sanguinis fufum est. Moschus cum ducentis equitum millibus in Gothorum ditione longe lateq; progressus, Viburgum vsq; peruenit, atq; id oppidum maximo tormentorum adparatu per aliquot dies vehementissime verberauit. E contra Gothorum rex Gustanus ab excelsa ingenio bellicæ laudis appetentissimus, insignibusq; fortissimarum legionum & Germanorum auxiliis subnixus, omnium suorum & Procerum maxime hortatu trans sinum Alandicum cum exercitu instructissimo in Fennoniam contendit. Distabant enim eum cuncta, quæ concupisset, facillime consequuturum, & quas vellet impositurum leges Moschis, si perterritis & in peregrina regione versantibus illis victoria uti vellet. Erant enim Moschi à patrio solo longissime remoti, & ab immani tyrannide cunctis mortalibus inuisi, ideoq; in itinere facile optimi poterant, & Gothi deletis illis ad veterem atq; legitimam finium possessionem ita tandem redituri videbantur. His de causis Gothicus rex ad promouenda arma concitatus raptato exercitu summa celeritate ad hostem profectus est. Moschi ea de re per internuncios certiores facti, ut animum grauissimi periculi metu liberarent, necessitati cessere, matureq; retrocedentes obsidionem soluere, non obscure indicantes eam infamie notâ, quâ tunc summo cum dolore animi subibant, aliquando in meliore rerum fortuna posse refarciri, si vim imminuentis tempestatis non omnino oppressi effugissent, & nolebant alioqui milite Gothico armorumque impetu sibi eripi Viburgum, quod captum est præsidio tueri commode nequirent.

In reditu tamen coniectis in pagos & villas ignibus, agros etiam miserabilem in modum concremarunt, abducta, & magna captiuorum multitudine. Eos magnis itinerum rerumq; omnium superatis difficultatibus Gothi Kexholmum & Nettenburgum vsq; insecuti sunt, partimq; confixos sagittis, partim tormentorum pilis discerptos à fronte & lateribus longe lateque strauerunt, certarumque est maioribus quam vnquam antea odiis, viribus vero longe maximis. Nam pro gloria, pro salute, pro totius insulæ imperio remotissimæ vtrique gentes excitæ, ad enatum repente bellum summa festinatione concurrerant. Moschos etiam in reditu non paucos mare absorpsit. Quippe glacies tantæ exercitus pondere rupta insperatum barbaris exitum attulit. Nec multo post grauissimo isti bello finis est impositus, & de authoribus tumultuum acerbissime supplicium sumptum. Basilides autem ab vltima barbarie ex sylvarum latebris egressus cum ad Oceanum vsque Balthicum late omnia in potestatem redegisset, Tattarorumque Casanenium & Astracanorum regna sibi vni parere coegisset, contrudissetque Lithuanorum ac Gothorum arma, ob potentiam suam finitimis vndique subactis

subactis in immensum excrefcentem, maximeque formidandam factus insolentior, & tantarum rerum admiratione captus, tunc primum luxuriosa conuiuia, & magnificentiam epularum sectari: tunc virgines peregrinae nationis diligere, ob formae pulchritudinem cepit. Cumq; ab aulicis quibusdam Alexandri Macedonis titulo per adulationem salutus fuisset, mirum in modum animo contumuit, statimq; non regio, sed hostili odio sequi in suos cepit. Bella ciuium causa suscipi solent, multoq; vigilantius est de ciuium salute, quam de hostium interitu bono Principi cogitandum. Sed tyrannus diuersa ratione usus, cum hostem non haberet, ciues suos bello ita diuexare cepit, quasi ignominia inextinguibili ab illis fuisset
 10 adfectus, nec omnino pacatam vitam degere posset, nisi eos vita, salute, liberis, coniugibus, fortunisque omnibus spoliauisset. Maxime indignabatur carpi sermonibus suorum patris Basilii patriaeq; mores subuertisse. Propter quae conuitia Demetrius Occianus, dignitate Principi proximus, de insonte prius quaestionibus habitis, est interfectus, quod scilicet poculum de manu Principis acceptum vno haustu non ebibisset, & Principis maiestatem contemnere esset visus. Ob cuius praestantis viri interitum fremere omnes vniuersa aula cepere, innoxii senis casum miserantes, interdum se quoque non debere melius sperare, dicentes. Quae cum nunciata Basilidi essent, verens, ne haec opinio etiam apud alios diulgaretur, & ne victoriae gloria sauitiae macula obfascaretur, simulat se monasticae vitae latebras in-
 20 gressurum, aut etiam tota regione excessurum, atque ita imperii administratione magnatibus commendata, cum duobus filiis, cum penatibus & templorum ornatu abitum parat, monet omnes, ut patriae commoda sibi commendata habeant, videantque, ne quid Respublica detrimenti accipiat. Quum haec monuisset Slobodam profectus est, Leone Solicaui, Iuano Schoboto, Iuano Vesenicio aliisque primariis aliquot viris comitatus, quos paulo post vestibus exutos nudosque in Moschouiam ciuitatem remisit, illisque ad Principem sacrorum, quem Metropolitam appellant, literas dedit, quibus significabat, se in vltimas terrarum suarum prouincias abiturum, nec vnquam in conspectum illorum hominum & proditorum reuersurum, qui Principem quaerant, cui imperent, & quem cum vita fortunisque omnibus euersum velint. Constatnatis ad eum nuncium populis omnibus, decernitur in concilio, rogandum esse Principem, ut ad imperii gubernacula reuertatur, nec deferat patriam & ciues suos. Missi itaq; fuere Archipetrus Nouogardensis, Episcopus item Suldaliensis, Abbas Troicensis, in quorum comitatu erant Cnesus Iuanus Bielsius, de quo inferius dicitur, Cnesus Iuanus Metisclouius, annuli regii custos, Iuanus Viscouartus, & Andreas Basilius, eos omnes in conspectum suum admissos graui habita oratione acerbissime obiurgauit, prodicionem & perfidiam eis obiectans, & vix tandem magnis supplicationibus est adductus, ut ad regni clauum reuerteretur, quod nequaquam se facturum adfirmabat, nisi prius iureiurando ciues iterum sese obstrinxissent, se Principis dicto nunquam
 40 repugnuros. Legatis publico omnium ordinum ac subditorum consensu obsequium promittentibus, reuersus est in urbem Basilides, insigni cum laetitia ciuium, qui se magno metu magnoq; periculo liberatos opinabantur. Ibi firmissimo duorum millium sclopetariorum praesidio munitus, nequaquam ad publicam salutem & laudem cogitationes conuertit, sed cognito de se singulorum iudicio, in vnam cohortem eos, qui de Principe durius opinari fuerant, contribuit, aut consumpturus eos, aut in vltimas terras relegaturus. Iamq; facto sibi ad manifestam tyrannidem aditu crudelem admodum aduersus subditos carnificinam exercuit, per summorum atq; infimorum capita pro arbitrio suo grassatus.

Rostouiae Principem in fano dicendis precibus intentum cathenis vinciri iussit, cumque capite truncatum in Volgae vndis submergit: deinde familiam innoxii aggressus, homines centum acerbissimis suppliciis de medio sustulit. Eo etiam tempore, quo S. Augustus in campis Kadoschouienfibus cum exercitu fuit, Palatinum totius Russiae supremum Iuanum Petrouicium falsis testibus prodicionis insinulatum, ad sese in Moschouiam euocauit, qui simul ac coparuisset, regia purpura indutus, sceptrumq; ac diadema sumere iussus, tandem sublime in solio

gemenstremensq; collocatus est. Ad eum conuersus Basilides, salue, inquit, inuictissime Rufforum Cæsar, en egote ad illud eximium regis dignitatis fastigium, quod tantopere adfectasti, nunc tandem magnifice euexi, sed non regnabis diu, nec plura proloquutus, miserum senem acutissimo telo statim transfixit, tum vero Principis satellites occisi cadauer miserabilem in modum ferro lacerauerunt: nec aliquid hominum pecudumve in familia illius fuit, quod non consumeretur. Homines enim trecentos ligneis sepris inclusos & substrato tormentario puluere Basilides combussit. Vxorem grauidam, & innuptas aliquot puellas moriens reliquerat, quas satellites ad stuprum prius rapras, membratim discerpserunt. Nec sane Cæsarini Dubrouii, qui annulum regium custodiebat, melior fortuna fuit. Ille in- 10 diligentis accusatus, quasi in Liouoniensi quadam expeditione, tormenta bellica tardius promouisset, mortis propterea sententiam subiit, & cum duobus filiis crudelissime est interfectus. Maiorem natu carnifices quatuor rotis sibula connexis alligarum in quatuor partes discerpserunt: ira ut Basilides ouantis similis carnificum diligentiam admiraretur, & effuse rideret, assentante etiam omni circumstantium multitudine. Nec enim cuiquam vel gestu vel nutu egregia Principis facta improbare licebat, nisi eandem forte calamitatem experiri vellet. Nam & coryceos & sycophantas alebat, qui etiam apud feminas, quid de Principe loquerentur, studiose inquirebant. Si quæ autem per linguæ vitium aut indignationem Principis mores carpsisset, statim ad aulam pertracta vitataq; suspēdebatur. Non- 20 nullas ira exceptas supra mensas virorum, in quibus prandeabant cœnabantque, suspendi iussit, & foetentia iam cadauera ut defodere liceret, id vix magnis supplicationibus impetrari poterat. nec viris etiam, dum vxores ibi penderent, villo alio in loco cibum capere licebat, si deprehensi fuissent, multo sceleratiori mortis genere occidebantur. Per provincias iter faciens, si quas in via nobiles matronas offenderet, eas vestibus spoliatas mediis in niuib; tamdiu nudas consistere cogebat, donec cum omni comitatu aulico præterisset. Suorum enim oculos tali spectaculo perlubenter & cupidissime pascēbat.

His indignitatibus commoti coiuere anno sexagesimo septimo præcipue nobilitatis ciues lachrymis eum deprecantes, ut finem tandem tyrannidis faceret, 30 aliquando clementiæ pietatisque meminisset, respiceret subditorum animos, qui talibus factis offenderentur: ostendere alius caniciem, alius vulnera, alius ætate consumptum corpus, cicatricibus exhaustum. Solos se esse, qui Principum dicto semper obediētes fuerint: tandem orare, ut innocentibus saltem vitam donet: at si non subditis, vel ipse sibi pareat, ne fortunam suam ciuib; interfectis subuertat. Hæc tam iustæ preces petentibus exitio fuere. Siquidem sub specie insidiarum omnes interfecti. Cæteri fere tyranni cum humanum sanguinem sitiunt, non tam subditis, quam hostibus terribiles esse solent.

Basilides autem iucundissimo voluptatis sensu fruebatur, quum per innoxia suorum capita, fame, flamma, & ferro grassatus esset. Quippe cum leui suspitione 40 adductus Nouogardios, Pleiscouientes, Thwerenses, item & Neruios dolis, perfidia, subtilioribusq; insidiis contrucidare nequiuisset, id vera vi ac aperto demum bello perficere conatus est. Acri enim impetu in Nouogardensem agrum prouectus, priusquam rumor ad ciuitatem peruolare posset, aliquot castella tormentis cepit, magnas vndique pecoris & hominum prædas egit, totumq; eum tractum villarum, colonorumq; frequentia insignem, bellico terrore compleuit. Interea præmissæ ad ciuitatem delectæ, carnificum copiæ peruenere, conductusque est Malutus quidam Scrutouius, qui satellites Principis imperio continebat, ut ciuib; omne effugium intercluderet, & obuia quæque cæderet, fugaret, raperet: ne 50 szuiac immitissimi Principis, qui plerosque regni magnates variis suspitionibus inductos enecauisset, sanguinarias manus vlla ratione effugere possent. At eius aduentus fama, sicut insontium animos metu perculit: ita ipsam ciuitatem indicibili calamitate repleuit. Et ciues quidem eo tumultu deposita in præsens vitæ spe, ante aras animos delictis expiarunt, ut quod erat futurum præuidentes, implacabilem scilicet szuissimi tyranni feritatem nullis fletibus vel lachrymis cessuram.

Malutus

Malutus vir militaris, & Basilidi fidus, manuq; ac ingenio promptus, patrandaæ cædis negotium susceperat. Cum illo Tattari Nouogardiam opinione celerius perueniant, eo etiam mittitur Iuanus maior natu tyranni filius, ut si qui dubii ac timidiore forent, ob eius præsentiam maiore demum fiducia ad maturandam cædem inducerentur.

Proinde omnibus ficiariis atq; nobilibus, & amicorum clientumq; præcipuis scelerato consilio adhibitis, in ipsa meridiei luce facinus patrare constituunt. Id vero temporis momentū pro tressera ad stringendas ficas cunctis est datum, quo mediis in sacris Eucharistia populo ostenderetur. Cum ad cædes ventum est, nulli se-
 10 xui aut ætati satellites pepercerūt: Homines & pecora membratim discerpta, stupris scædata virgines, hastis infantes transfixi, ipsaq; ciuitatis ædificia igni iniecto, stupendū in modum flammis absorpta conciderunt. Septingentæ feminæ cum infelicibus liberis in Volchouo amne submersæ sunt, quæ velut extremum allocutæ patrios Deos, non impetrata à carnificibus orandi venia indignissimis exceptæ sunt contumeliis, quasi Principis mandatum maiestatemq; cōtemplissent, statimq; in profluētē cum infantibus derrusæ. Primarii ciues è fenestris suspensi laqueis præcipitabantur. Sed & senatores eorumq; satellites curia inclusi apparitoribus strenue operam nauantibus iugulabantur. Nihil atrocius eo spectaculo
 20 fuit, nam cum frequentes curiæ fenestræ de ligandis capistris non sufficerent, ut sequentium suppliciiis expeditior locus foret, laquei ante deiectorum ac morientium præcidebantur, ita ut Basilides supremo loco occisorum cadauera iratis licitoribus, vncis trahenda, ac in flumen præcipitanda relinqueret. Sacerdotes ad aras confugerant, sed hic simili fato & fortuna occubuerunt. Crudeles enim carnifices nullæ hominū preces, nulla religionis verecundia, nullus deniq; factorum respectus à concepto nefario scelere retardare potuit. Illorum autem ex numero, qui strictis acynacibus ante aras pctebantur, supremæ dignitatis Antistes conseruatus est. Is ut aliquo tamen beneficio Principis irati animum mitigaret, eundē ad conuiuia & epulas domi suæ inuitauit. Basilides hominem aditurus suis præcepit, ut inter prædandum trucidatis reliquis sacerdotibus, omnia templa opibus & or-
 30 namentis spoliarent. Nec mora, satellites incredibili studio ac celeritate arma capiunt, omnisque ætatis ac sexus hominum fit longe tumultuosissimus concursus, latrones Monachorum domos diripiunt, virosq; sacros persequuntur, alios trucidant, alios viuos ad supplicium in curiam perducunt. Jamq; adeo amarum & triste reddiderat conuiuium illud Basilides, ut non armatus in acie, quam inter epulas sedens terribilior esset. Statim enim præfulem, ad quem officii specie venerat, veste, pecunia, fortunisq; omnibus exsui, illique pro cibis exhibitis funera remisit. defuncta forte illius vxor erat, quod cū Basilides intellexisset, equa ad eum adducta, hanc, inquit, concubinam deinceps habebis, venerande præsul ad nuptias autem collegæ tui symbola conferent. Cum hæc dixisset, Sacerdotum &
 40 templorum pecunias adhibitis tormētis inuestigauit, ipsumq; Episcopum noxiorum habitu ad ignominiam equæ impositum, per urbem circumduci sub voce præconis, & demum iugulari iussit. In tanta scædisissimorum suppliciorum contumeliarumq; licentia cæsi sunt homines bis mille, septingenti, & septuaginta, si ignobiliorem hominum turbam excipias, quam septis ligneis inclusam ipse tyrannus adactis in terga iacentium calcatibus in profundissimo luto miserrime depreffit & occidit. Quæ res cum vicinis nunciata esset, mœsta Moschonia fuit, omnia vlul-
 50 latibus, non secus ac si tota regio capta esset, personabant: clausæ priuatæ domus, clausa templa, intermissa omnia sacra, omnia priuata officia damnata. Post tyranni discessum, exsules deinde Nouogrodenses ad portam congregantur, egredientesque paucos, qui clade superfuerant, de suis percontantur. ut vero dubia ante spe & suspensio metu, incerta orbitatis exspectatione casus suorum miseris illuxit, tunc toto oppido plangentium gemitus, tunc infelicium matrum vlularus, & querelæ flebiles audiebantur. Inter hæc procedunt inopes è latebris suis ciues alii, sordida feruiliq; toga discincti, ad quorum conspectum plangentium agmina iunguntur. Illi omnes manus ad cælum tendētes, nunc sortem suam, nunc publicam

fortunam deflent. Porro ad alias longe grauiſſimas calamitates aliud fortunæ In-
dibrium acceſſit. Nam & peſtilentia valde atrox & repentina, vulgatis minimo,
contactu morbis, cumulatſq; ſubinde multorum funeribus ciuitatem vaſtabat.
Ea res tantas conuehendæ annonæ difficultates attulit, vt homines egeni & iam
vix ſpirantes, cæſorum cadauera non tantum coquerent, ſed & humanis carnibus
tanquam delicatiſſimis epulis veſcerentur. Quod factum ſimul ac ad Baſilidem
eſt delatum, miſeros iſtos in fruſta diſcerpi, inque flumen abiici iuſſit. Nouogro-
dienſibus ad eum modum caſtigariſq; totius ciuitatis decore, graue otium
latronibus ſuis, periculoſamq; deſidiam tanti exercitus ratus, copias in Neruiam
traduxit, ſimul vt militum animi continua feritate acuerentur, & cæteri pares ex-
perirentur calamitates. Prima illi pugna cum Nouogrodienſium bonis, quæ apud
Neruios depoſita ſeruabantur, fuit, quibus direptis, homines innoxios aggre-
ditur, omneſq; oppidi ciues hoſtes ſibi deſtinat. Quid nunc euerſa templa dicam?
quid cæſos peregrinos? qui ex variis nationibus huc confluerant. Iam ſenes, pue-
ri, matronæ, virgines, nonne Principis furore deletæ ſunt? quid incenſas domos
ciuitatis? quid ſupra rapinasq;? quid eiulatus hominum? quid infantes miſeros,
quos in ſeruitutem abductos, necatoſq; crudeliter accepimus? diſcedentes par-
uuli flebili vlulatu amplexi patrem tenebant: ex altera parte vxor maritum non
amplius viſura oculis fatigabat: nec minus ſenum lachrymæ miſerabiles erant.
Hi in ſpem generis ſuſceptos nepotes rapi in ſeruitutem dolebant: illi paulo poſt
morituroſq; patrem & auum flebant. Inter hæc ciuitas omnis adſiſtentium fletibus
tam crudelis laniens reſonabat. Tandem lachrymis ſinem neceſſitas profe-
ctionis impoſuit. Poſt hæc Baſilides Pleſcouiam ingreſſus, multum quidem de
priſtina ira atque odio aduerſus ſupplices remiſit: ita tamen, vt vim exulcerati ani-
mi in irroganda pœna proriſus oſtenderet: cum omnia, quocunq; ingrederetur,
proſterneret, villas, domos, caſtellaq; incenderet. Tandem veluti Reipublicæ
ſtatum reformaturus, populum in theatrum ad concionem vocari iubet, contra-
ctoq; in curia ſenatu, quaſi quaſdam prius ordinaturus, ſtatim immiſſis militibus
populum obſidet, ſenatum trucidat: cuius peracta cæde, ex plebe locupletiffimos,
& præſtantiffimos quoſq; interficit. Iſis ita geſtis iterum exercitum ordinat, quo
inſtructius finitimas ciuitates, nihil hoſtile metuentes, ex improuiſo aggreditur,
nec vnius aut duarum urbium vaſtatione tantus exercitus teneretur. Iamque ad
Thwerenſes delatus, ſolitam ibi ſeruitutem exercet, primores ciuitatis in vincula
coniſcit, coniugesq; illorum ad ſuprum rapit, virgines ante nuprias viciatas ſpon-
ſis obtrudit, ditiores aut ciuitate pellit, aut occidi imperat, bonaq; eorum inuadit,
ornamenta matronarum in ſuam prædam vertit. Quorundam maritos interficit,
quaſdam ad prodendas virorum pecunias torquet: vtq; grauior crudeliorq; in-
dies ſuis eſſet, iterata cæde à multitudine ad priuatos furorem conuertit: aulæque
ſecretarium, quem multos annos magnopere dilexerat, & qui cum de rebus et-
iam maximis conſultare erat ſolitus, occidit. Ophanafius iſe erat Louezicus, Prin-
cipi ita charus, vt de ipſius manu medicas poriones frequenter acciperet ebibe-
retq;. Iam infidelitatis accuſatus, quaſi Thwerenſes de futura calamitate præmo-
nuiffet, capitur, virgiſq; cæſus, & corpore diuerberato, manibusq; & cruribus fra-
ctis, velut à ſingulis membris pœnæ exigenterentur, in conſpectu populi ingulatur,
corpus in palo figitur. Filii quoq; illius & propinqui omnes ſupplicio traduntur,
ne quiſquam ad imitandum facinus ex tam nefaria domo ſupereſſet. In urbem
deinde Moſchouiam reuerſus, iſdemq; conſiliis intentus, iterum ſeruitia conci-
tat, ſtatutaq; Carlium die, decem & octo furcas, totidemq; cruces in foro erigi iu-
bet. Adferuntur deinde diuerſiſſima torquendis hominibus excogitata inſtru-
menta, igniſq; excitatur, & vaſa ænea calidiſſimas vndas ebullientia apponuntur.
Quibus rebus cum vniuerſis terrorem maximum inieciſſet, ipſe cum delecta car-
nificum manu in publicum aduolat, & vicina circum loca armatis cuſtodibus oc-
cupat, vt expeditior trucidandis hominibus locus foret. Concepto autem ſceleri
ſacrorum diem legit, vt religionis ſpecie nefanda committeret, commiſſaq; faci-
lius tegetet. Mox plebi epulas in publicis porticibus, ſenatu in curia parat, vt po-
culis

culis veneno infectis, secretius senatum, & sine arbitris interficeret, orbamq; civitatem expeditius vastaret. Nemine autem prodeunte : ipse equo per compita circumuectus ciues presenti esse animo iubet, inuidiamq; præteritorum lenitate presentium demere studet. Inter has tamē dissimulationis artes diu sine fide fuit, cum aut à timentibus non libenter videretur, aut à non timentibus tanquam carnifex crudelissimus vitaretur. Angebant etiam metum, & Nouogrodia capta, & Pleſcovia direpta, & Thwerenses cæsi, & crudelitas Principis, apud quem nec iniuria, nec sanguinis humani cupiditas vilo modo terminabantur. Mittitur tandem ad explorandos eius animos delectus seniorum numerus, illi reuertentes cum bonam clemētiæ spem cunctis attulissent, vulgus in publicum prodire cœpit, cumq; concursus multitudinis factus esset, Basilides in concionem descendens, vobis, inquit, faustissima dies illuxit ô ciues, mortis enim sententiam in vos antea latam hoc quidem momento abolere statui : & istum tamen proditorum meorum manipulum dignis suppliciis cruciabo. Eum sermonem ad fauorē popularium conciliandum intenderat, excusatus facturus, quod statuerat, si probatus ante omnibus foret. Igitur ducētos è carcere dimittit, concessaq; miseris impunitate quibuscunq; delinquentis potest, animos circumstantium sollicitat. Tum ad destinatum facinus conuersus, non consiliarios tantum, sed ipsum etiam fratrem & cognatos interficit, vt quibus consortium regni debebat, ne spiritus quidem consortii relinqueretur. Inter primos autem in theatrum producit Rutenicæ gentis orator, vir solertia facundiaq; præter cæteros insignis, Ioannes Michael Viscouius. Ad hunc Malutus carnificum princeps, & in omne facinus promptus, accurrens, Morieris, inquit, Viscouaci, bis tyrannidem adfectasti : bis euocasti in Moschoniâ Tattaros, bis Turcarum Cæsari Casanenses prodere voluisti, sed fraudis haud lætus euentus erit. Mox ad circumstantes conuersus, hunc, ait, patibulo suffigite, ô cōmilitones, vt idem locus monumentum suppliciorum eius sit, qui ornamētum antea fuit honoris. Sed Viscouacius magno animo Principis crudelitatem tulit, adeo vt de summa cruce veluti de tribunali in eius scelera concionaretur : obiectans illi nūc proceres falsa adfectati regni inuidia circumuentos : nunc ciuium innoxiorum mortes, nunc in cognatos suos tacita suffragia, quod germanum fratrem in carcerē compingere, quam seruare maluisset. Hæc cū in maxima populi concione vociferatus esset, non tandē à singulis membris pœnæ exactę sunt, sed & ex secretariis quidam vt principi singulari aliquo facinore diligentiam probaret, naturalia Viscouacio præcidit, quo ex vulnere statim ille expirauit. Tum Basilides ad scribam conuersus, & tu, inquit, nefandissimæ conspirationis es conscius, proditori enim meo factum maturasti, aut igitur deuora, quod abscidisti, aut simile supplicium expecta. Ille versam in se inuidiam temere commissi facti videns, quum ad tormentorum grauitatē expalluisset, pudenda Viscouacii integra comedit & seruatus est. Postea vxor miseri omnibus rebus exspoliata, in carcere recluditur, filius in exilium agitur, ad stuprum virgines diripiuntur. Eodem momento easdem ad furcas ærarii magister pertrahitur, quem calidis argentibusq; per vices vndis perfusum inter stupendos cruciatus occidit. Post hunc Principis cocus membratim discerpitur, & simul ducenti è carcere nobiles viri in campum adducuntur, qui cum sese grauius & summa cum modestia purgare vellent, signo repente tympanis dato impediuntur, tumultuatioq; succlamantis turbę iudicio damnati crudelissime trucidantur. Tanta vero strages fuit, vt diaboli ipsi pariter cum tyranno consensisse in excidium innoxiorum viderentur? Nam & tanta rabies feros militum animos inuaserat, vt non parcerent ætati, cui etiam immanissimi hostes pepercissent, bellumq; internecinum cum infantibus paruulis, paruulorumque matribus gererent, pro quibus bella suscipi solent. Itaque quasi scelere victoriam insignem redemissent, sicuti erant cruenti ex recenti miserorum cæde ad tyrannum accedere, cupide quidem expectantes, si quod amplius paratis facinus imperare vellent. Nam obuersantibus adhuc ante oculos cætorum cadaueribus, noua parricidia animis agitabant. Hanc tam suam dominationem stupentibus cunctis, centum & quinquaginta nobiles viri de capellenda in Poloniam fuga consul-

rare ceperunt. Sed confciorum garrulitate proditi, omnesq; profundissimis paludibus immersi infelicis consilii poenas dederunt, occisis deinde in gremiis matrum paruulis eorum liberis. Ad eum modum Basilides externo metu liberatus, impium & facinorosum animum ad domestica scelera conuertit, insidiasq; fratri suo Georgio instruit, quibus, & ipsum vita, & uxorem eius omnium bonorum possessione priuauit. Primus ei dolus fuit falsis testibus innoxium prodicionis insimulare. Aliter enim ad eius bona, quibus inhiabat, quam excogitatis fraudibus peruenire non poterat: & nota quidem Basilidis scelerata voluntas fratri erat. Itaque domi suæ latebras quærens, feritatem eius successu felicitatis incensam declinare studebat. Pulchritudo ei corporis insignis, vires quoq; in homine admirabiles fuere. In alloquio blandus, in negotio iustus, in gultu seuerus erat, prorsus ut nihil ei regium deesse videretur, præter regnum. Ad postremum sycophanta quidam subornatur, qui absentem accuset, quasi audacius fratrem & Principem esse calumniatus, quasi ciues ad mouendam seditionem excitare, & tyrannidem inuadere voluisset. Mittuntur igitur, qui hominem ad dicendam causam accersant. Is sicarios aduentantes conspicatus, ad trepidantem coniugem in cœnaculum confugit. Ibi vero vxor pro marito se sæpius percussoribus obtulit, vulneraq; excipere, quæ marito intentabantur, voluit. Sed cum nihil proficeret, spoliata etiam thalami socio, scissa veste, & crinibus sparsis hanc calamitatem deplorauit. Ipse Georgius, cum captiuitatis cura, & vulnerum multitudo grauioribus essent, & inter se, & alterum alterius malo cresceret, desperata vita, uxorem suam cum omni pecunia & familia, regaliq; instrumento in latebras dimittit, timens ne prædonem fratrem pareretur: quanquam vxor diu, ne ab eo diuelleretur, deprecata est: nubendo se omnis fortuna societatem inisse dicens. Vix in conspectum fratris venerat, cum aduocati carnifices catenis vinctum torquere ceperunt, quos indignos ille, quibus quidquam confiteretur, iudicauit: petit tamen, ut extremum sibi alloqui circumstantes liceret, iussus ab vniuersis dicere facto silentio, laxatisq; vinculis prolatam manum, sicut erat catenatus, ostendit: Cernite milites, inquit, habitum atque ornamento Ducis vestri, quæ non hostium quisquam imposuit. Nam hoc etiam ornamento foret, vos me ex Principe captiuum, vos me ex domino seruum fecistis, & tamen ante non paucis à me beneficiis adfecti estis, & ista mitto (nec enim miseris conuitia profunt) vnum oro, si propositorum Basilidis in meo capite summa consistit, si meum sanguinem sitit, iam nunc statim vos me velitis mori. Nam neque illius interest, quomodo aut vbi cadam, & ego fuero ignominia tormentorum liberatus. Aut si vos pudet roganti manus asserre, ferrum huc date, & permittite, quod vos facturos Principi iurastis. Cum non obtineret, preces in iram vertit: At vos, ait, scelerata capita respiciat Deus iniuriarum vindex, talemq; vobis vitæ exitum det, qualem vos hominibus innoxiiis hætenus dedistis. Nempe vos iam ante & ciuium sanguine estis aspersi, & in magnates eadem moliti. Vltima nunc ego perfidorum victima, has vobis diras atq; inferias dico, ut inopes, extorresq; omne æuum in exsilio agaris, deuorentq; vos arma vestra, quibus plures vestros, quam hostium subditos absumpsistis. Plenus deinde iræ carnifices eadem maturare iubet. confestimq; missi satellites fuere, qui eum confoderent, non refugientem gladium, nec secures, nec vulnera, aut muliebriter vociferantem, sed virorum more fortium, pro gloria veteris prosapiæ succumbentem. Hæc cum uxori eius nunciata essent, diffisa tyranni ingenio latebras quæsiuit. Proficienti ancillæ duæ, plurimæq; nobilium matronæ, speciosus magis quam utilis grex comites fuere. Ea cum diu quæsitâ inueniretur, pacta salute se deditit: Basilides tamen contra iurisiurandi religionem eam occidendam decreuit. Igitur infelix scemina vbi obstinatos venire ad se armatos vidit, veste regali duabus ancillis innixa, vltro obuiam processit. Mox per platearum regiones raptata, ad extremum interfecta, & in flumen abiecta est. Peractis tot cædibus Basilides ad statas solennesq; ceremonias & patriam religionem animum appulit, Diisq; immortalibus tot periuria, & tam cruenta patricidia vindicaturis supplicare constituit, & eo quidem die, qui vati Eliæ sacer est, multis horis à templo non discessit, remque ipse

ipse diuinam tanquam Pontifex aliquis Max. fecit, adeo vt scrupulosa cura paruula quoq; momenta patriæ religionis examinare videretur. Sed tamen diuinæ potentie nequaquam bene, atq; constantè, vt præferebat, famulatus est: animoq; sanguini humano propior, quam Christianæ charitati, paucis interiectis diebus ad solitam & immanissimam crudelitatem est reuersus. Erat apud Russos Petrus Se-
 1570. rebrinus, vir & manu strenuus, & concionibus perfaciendus, cum apud se delatum, & ex fuga retractum, carnificiq; traditum audis oculis in frustra dissectum spectare sustinuit, pedes eius & caput & manus linteo velamine opertos pro munere regio vxori misit. Nec aduersus Petrum Bicoium, equitem Polonum mitior fuit, cuius caput abscissum suis manibus inter epulas per summam animi, ac verborum insolentiam aliquandiu tenuit, clarissimiq; & viri, & bellatoris sanguine contaminari mensæ sacra passus est. Quam porro crudeliter se in Alberto Beso Silesio gessit? quem ex fœdissimo carcere extractum, non prius vita priuauit, quam oculos infelicitis erueret, & singulas corporis partes confringeret. Eodem tempore ingentem hominum captiuorum multitudinem crudelissime trucidauit. Vix enim Polonorum legati ex Moschouia abierant, cum laxatis nexorum vinculis, paria fratrum & propinquorum iungens, miseros ferro decertare coegit, neq; ante sanguine expletus est, quam ad vnum victorem omnes rede gisset. Id quoq; inexplebilis feritatis indicium est, quod carceris magistros, qui ne tot supplicia videre cogerentur, fugæ se mandauerant, retractos continuo ibi mactauit, nouus punitor misericordie, apud quem iniquo animo scelus intueri, scelus admittere fuit. Cum paucis diebus tot crudelitatis exercitia absoluisset, Dei indulgentia rem successisse ratus, thura deinde adoleuit, genioq; largissime indulxit. Sed transgrediendum est ad alia eius facinora, quibus par dolor inest.

Cum Orlonem ædificaret, operarios non veneno, non ferro, non vlla vi, sed
 69. inopia alimentorum necare statuit. Illi vt crudelem mortis rationem crudelissimo facto propulsa-
 rent, de suo numero septem viuos homines mactarunt, eorum car-
 nibus contra famem vsi tormenti certe genus indignum passis, auctore dignissi-
 mum. Cæteri qui humanas carnes comedere non poterant, ad durissimæ famis
 30 necessitatem vitulum forte fortuna oblatum occidere. Quod factum vt Moschis ominosum est, ita omnibus exitio fuit. Nam Principis iussu propter id facinus viui combusti sunt, & cineres in præterfluentem sparsi. Scribas in aula plurimos habet tyrannus. Eorum ex numero quidam lupum aliquando piscem emerat, accusatus propterea quasi ipso Principe splendidius epularetur, in carcerem deductus, & paulo post in flumine Mosca submersus est. Morituum adfatus Basilides, I, inquit, & apud inferos piscare, assuetisq; delitiis eneruam animum satia. In arce Alexandrouia nunquam iucunde rebus diuinis vacauit, nisi peracto prandio quotidie homines viginti septem & plures ingulasset. Hic cum Principe quidam præcipue dignitatis consiliarius erat, qui domi in conuiuio sedens puerum suum
 40 mandauerat, eumq; idonea redeundi in aulam tempora iussit obseruare, ministeria enim Principi debita nequaquam cunctando negligere volebat. Basilides puerum ad ostium conspicatus, cur venerit, & quem expectet, interrogat. Ille cum heri mandatum sui aperuisset, mittuntur illico satellites, qui hominem cum omni familia in aulam perducant. Telatouius ingenti semper spiritu aduersæ fortunæ obuiam ire assuetus, metuq; vacuus ad Principem cum suis venit. Ibi Basilides ad circumstantes graui habita oratione queritur suam elementiam, liberalitatem & humanitatem acerbissimis iniuriis remunerari: & quod esset inauditum, parari sibi nefario proposito à senatoribus suis insidias, scelestiq; eius consilii aliquos esse confcios, quibus vitam & sanguinem suum hætenus crediderit. Tacentibus præconsternatione viris Basilides ad Telatouium eiusq; socios conuersus,
 50 Vos, ait, vitæ meæ insidias struitis, & hanc ad stringendos gladios horam designastis, quam puer iste certo indicio vobis significaturus erat. Sed pertinax Deorum indulgentia pro mea salute excubuit, qui & hanc perfidiam vestra in capita conuertent. Telatouius econtra longa excusatione vsus, cum non audirerur, tandem flebili quiritatu veniam rogauit, sed omnino frustra. Quippe Basilides oblatam

sibi iterum exercendæ crudelitatis præclaram occasionem ratus, statim eos in subterraneos carceres tenebris ac odore tetto maxime horribiles separatim detruxit, eductosque post non multos dies magna supplicii acerbitate trucidauit: ea potissimum de causa, ut alios truculento exemplo territos, validius in fide contineret.

Quum enim animaduerneret, quanto sui odio Moschouia teneretur, timori remedium scelere petiuit, ut eo tutius plebe trucidata regnaret. Iacere sine honore sepulturæ per septem dies cadauera, partim canum morsu laniata, partim etiam hyemis & tempestatis vitio confecta. Sed quod sequitur maioris impudentiæ genus est, nec ferendum vlllo modo. Socerum suum, ingenuæ stirpis virum, Michaelem Temrucouium, ad epulas frequentius inuitatum sæpe fustuario subiecit: Sæpe eum veste exsutum inter medias niues ad suos nudum remisit, sæpe eundem torfit, & pecuniam prodere iussit. Nec domum reuersus vnquam tutior fuit. Ibi enim tanquam in carcere conclusus, nonnunquam alimentorum inopia fere ad laqueum redactus est, cum Basilidis iussu quatuor stupendæ magnitudinis vrsi ad ædium limen deligati cibum allaturos ab ingressu arcerent. Eas quoque bestias indigentissimam hominum turbam immittere solebat, eo præsertim tempore, cum populus ad templa proficisceretur. Tum si quis repentinis illarum incurribus oppressus exstitisset, facientis homicidia circumscribens, suos filios ex eo spectaculo non paruam voluptatem percepisse dicebat. Eos igitur beatos reputandos esse, quos magni Ducis feræ prostratos occiderint, præsertim cum ipse etiam eo certaminis genere flagranter sit oblectatus. In miseram deinde plorantium viduarum turbam nummos aliquot argenteos dispergens, ipsa occisorum cadauera, denegato sepulturæ honore, vulneribusque confecta aulicis & ministris suis spectanda in arcis area poni iubebat.

Porro nemo apud truculentissimum hominem vel silentio tutior, vel sermone fuit acceptior. Quandoquæque illi libuit, quoscunque spiritu carere iussit, somniorum etiam dirus interpret. Vir erat apud Russos summo loco natus, Casarinus scilicet Vlodomirus, is cum indemnatus foedissimo carcere teneretur, fraude se euasurum sperans, fabulam comminiscitur, & rem se magnam Basilidi indicaturum dicit: ad hunc illico perductus, quid rei sit, iubetur dicere. Tum ille: Animo in somnum profuso, per loca deserta, & inuias regiones vagantem Polonorum Regem obuuium habui, cumque interrogarem, quid ita tam tristi vultu incerto itinere ferretur? Respondit ille: durissimo mihi & inexpectato fato pereundum est, & usque ad vitæ exitum latebræ mutandæ: Tandem tamen Moschorum Princeps me capiet, summaque meum in regnum autoritate & potentia vteretur. Tibi igitur inuictissime Cæsar, nouam ego maiestatem & supremum Sarmatici regni fastigium eo somnio portendi opinor.

Audito sermone Basilides hominem carnificibus cruciandum tradidit, ut tormentis totius consilii veritatem exprimeret. Fære ait, ô scelestè, quam tandem ob causam inanem fabulam excogitaueris, & quis Iupiter in quiete hoc tibi præceperit. Scimus enim, quod Dii nequaquam miseros homines alloquio suo dignentur. Ibi Vlodomirus cum dolum pernegare non posset ob cruciatuum gravitatem, & cuncta fateretur, Basilides ad eum conuersus, iam inquit, satis magnam inuenti mendacii poenam pependisti, ad consuetam igitur habitationem nunc reuerrere, donec magnæ admirationis somnio euentus respondeat, tum nimirum & honoris excellentia & opibus facile mei senatus Princeps eris, nec te perpessæ calamitatis vnquam poenitebit. Ita Basilides, quem vituperare nemo satis digne potest, confectis criminibus infantes ciues suos tanquam nocturnos fures incredibili acerbitate atque sæuitia violauit, non contentus in eos sæuire, qui fraudibus & insidiis a se dissenserant, etiam quieti animi homines proscriptorum numero adiecit. Per sæpe etiam à suppliciis parum perferiatus, sannionibus cucullatis, & facetissimis helluonibus operam dedit, & quidem mirus artifex fuit hominibus iam ætate grauius ad insaniam impellendis. Quibus adeo flagranter oblectabatur, ut laudando & mira eis persuadendo, donandoque plures ex stolidis stultissimos & maxime
ridicu-

ridiculos faceret. Si certis diebus cum genio liberius esset indulgendum, in extrema inferioris mensæ parte ea conditione regnabant, ut contumelias, quas cum valetudinis incommodo architriclini & structores inferrent, æquissimis animis paterentur: multaq; eorum palato ac auditati aliena cibaria, falsa gratissimarum rerum specie concinnata, ut canes, & lacertæ, & humanæ carnes cœnantibus apponerentur. Horum in numero præcipuus aliquis insania præceps, cum diu ad ostentationem absolutæ scurrilitatis ineptissime aliquando iocatus esset, Basilides hominis singularem vesaniam probare solitus, tandem furore correptus est, eumque olere ex recentibus flammis calidissimo collotenus perfudit, ita ut effusum
 10 ius cutem in ipso dorso statim miserabilem in modum contraheret, & ille pronus in terram collaberetur, Princeps tamen haud istis contentus facetiis, vehementi ictu ferratum scipionem furiosi hominis capiti inflixit, eumque faucium suo è conspectu discedere iussit, qui paucas post horas exspiravit. Nec plane dissimili ioco in Boridem Titonium, Staritiensem Palatinum, à quo longa titulorum serie fuerat salutatus, crudelis vir usus est: illi enim dextram aurem in conuiuio sedens
 20 abscidit, addita promissione, se munere aliquando meliori virum tam elegantem adfecturum, nunc tamen boni consulenda esse præsentia. Ego autem quid ista confector? aut quid in his immoror? Cum vnus hominis scelere, cuncta scelera superata cernam? Queramus nunc cum natura rerum, quod nos multis & asperis
 aduersæ valetudinis incommodis obnoxios esse voluerit? habitumq; celestis roboris humanæ conditioni denegatum moleste feramus, cum tot cruciatus sibi metipsa mortalitas impulsu crudelitatis excogitauerit.

FINIS SECVNDI LIBRI.

VITÆ IOANNIS
 BASILIDIS

LIBER III.

BASILIDES cum ad eum modum supra hominum fidem immani superbia, crudelitate, atq; libidine, & reliquis immoderati animi cupiditatibus corruptus, barbaram vim, cædes, homicidia, cruciatus, famem, vastitatemq; & dira malorum incommoda ciuibz suis & innoxiiis hominibus attulisset, ita ut non suis tantum, verum etiam communi hominum societati, & denique vniuersæ rerum naturæ acerbus & luctuosus videretur: Sequutum demum est id tempus, quod maximus ille rerum omnium moderator & Dominus clamore humani sanguinis ad vindictam excitatus, & magnitudine scelerum offensus, eum tyrannum præsentibus poenis & incommodis ita verberavit, ita, inquam, euidenter & clare, ut dubitari non possit, ipsum esse seuerum omnis impletaris ultorem. Nec quisquam interro-
 40 gare debet, quis habiturus sit quaestionem de tyrannis, quis illos accusaturus, quis litem definiturus, quis poenam irrogaturus sit? certe fletus miserorum hominum, quos crudeliter vexarunt, item viduarum & infantium suspiria, quos parentibus & matris inhumane spoliarunt, breuiter eorum, quos adfixerunt, & fortunis omnibus denudarunt, lamentationes atque plangor erunt accusationis loco, quam illi coram supremo iudice sistent. Plerique vero Principes, imperiti quidem illi

& inconfulti, quam diu prospera & felici vtuntur fortuna, nihil tale metuunt. Sed quum maxime securi sunt omnium rerum, tunc repente illis aduersarius excitatur, de quo minime suspicari fuerant. Cuius rei, ne longius euagemur, euidentissimum Basilides erit argumentum. Ille quidem grauissimas etiam à fortuna plagas accepit, plurimumque tantæ potentæ admixtum fuit acerbioris. Nam & sterilitatem famemque admodum crudelem passus est, & intestina quoque discordia vexatus: ne quid interim de pestilentia dicam, quæ eo præsertim tempore, quo Magnus Cimbricus in Moschouiam venit, vulgatis minimo contactu morbis totius regionis faciem multiplicatis funeribus ita deformauit, vt per omnes fere vias innumerabilia mortuorum cadauera sine honore sepulturæ dispersa, canumque & auium laniatu mirum in modum defædata conspicerentur. Accedunt Tartarorum frequentes admodum impressiones, à quibus tot bellis vexatus, toties in fugam coniectus est, quumque aduersus hostes regionem suam eos tueri non posset, captam non ferro defendit, sed auro redemit. Reualiam quoque bello infelicitè aggressus est, sumptumque ingentem & valde numerosum militum in ea oppugnatione amisit. Quippe fortitudine ciuium propugnantium superatus, fessusque perpetuo multorum dierum labore, & vulneribus cum suis debilitatus, obsidionem soluere coactus est. Postea cum ad Stephanum regem pacificationis gratia legatos misisset: & tamen per insignem iniuriam Vendam bis omni conatu oppugnatam inuadere & occupare cogitaret, adeoque ante vrbis portas ferocissime atque acerbissime vociferando, regis extrema supplicia minaretur, puncto temporis fortuna eum in longe maximam calamitatem coniecit. Erant in Liuania parue Sarmatarum Germanorumque & Gothorum copię, ex his, qui pro publica salute libertateque, Andrea præsertim Sapreha & Ioanne Buringo concitantibus, arma ceperant. Venda autem antiquitus ex præcipuis prouinciæ vrbibus fuit: ad hanc, vt in vnum iungerentur, Sarmatæ & Germani motis castris contendunt, & ex itinere arces quasdam, quæ erant in potestate Moschorum, acriter oppugnant. Nam de consilio, conatuque hostium haud inani coniectura iudicantes, quin & ipsi protinus ad eos aduolarent, nullam omnino consultationi moram attulerunt: quoniam magnæ felicitatis initium arbitrabantur, si hostibus, priusquam maioribus copiis auerentur, occurrissent. Itaque cum expeditis equitum alis obliquis itineribus profecti, nouissimū hostium agmen continuo inuadunt. Erant longe superiores equitatu & peditatu Moschi, utpote qui iustum exercitum adduxissent. animis autem regii superiores erant, cum audacia, tum virtute. nam quisque præfectorum secum insignes & audacissimos equites adduxerat. Cum in conspectu utroque acies essent, & vndique regii toto campo prouolarent, Moschorum Duces pedestres copias mature progredi iubent, ipsique alacriter cum vniuerso equitatu ora conuertunt, vt dum insultantium imperiū à tergo sustinet, peditibus spacium detur explicandi sese ad ineundum acerrimū certamen. Ita dum sese audacter efferunt Moschi, & à peditatu temere disiunguntur, intercepti circumuentique à multitudine regionum equitum sternuntur: qua fortunæ iniquitate territi pedites, dum equites ceduntur & fugiunt, & ceteri victorum impetum non sustinent, toto campo conciduntur. Tantus enim pavor amissis ducibus militum animos occupauerat, vt nihil aliud quam fugam, abiectis etiam gladiis, spectarent. Habebant Moschi tormentum ab immani magnitudine & violentia lupum appellatum, & in fronte castrorum constitutum, quod pilas sesquipedali crassitudine iaciebat. Illud etiam, victoria feliciter parta, castrisque direptis cum reliquo adparatu bellico, quo aliena oppugnabantur, regionum in potestatem peruenit: & capti sunt præcipui belli Duces, quibus præclare regii veniam ostentabant, quasi in parte gloriæ reponerent, si longe nobilissimis viris iam plane parta victoria pepercissent. Ea res existimationem Basilidis magna etiam ex parte conuulsit, effecitque vt Moschorum nomen paulo ante in prouinciis terribile & ominosum, despectui & ludibrio haberetur, cum ea regionum victoria ad extremas usque totius Europæ nationes permaneret. Sed leniora sunt ista, quæ commemorauimus: non enim tyranni insolentiam aut iniquere, aut immanem illius crudelitatem sequitiamque contundere potuerunt.

Interie-

Interiecto autem tempore, cum Stephanus Princeps nulla ambitione, nullis amicorum studiis, sed sola literarum, sapientia, & virtutis opinione regnum esset adeptus, atque ei simul magnus exercitus, quo bellum aduersus quoscunq; hostes gereretur, attributus, bellum Moschis lōge grauissimum exortum est, quo repente, Deo ipso tot partidia vindicante, copiis, parte imperii ac dignitate omni penitus spoliati sunt, nec quidquam illis ex tanto regno præter amaras calamitates, & spiritum, & paucos ciues incolumes, residuos fortuna fecit.

Enimuero Stephanus Rex suo pte ingenio maxime pius & generosus, pro dignitate Christiani nominis audendum aliquid ratus, valde necessarium & decorum existimabat, si Moschum hostem iudicaret eo consilio, vt vindicatis iniuriis, innocentissimos hominum cæsum manes vlcisceretur, atq; impios & execrabiles latrones, hominisq; vocabulo indignos bello persequeretur, qui sceleratis manibus templa, aras, ipsa deniq; mortuorum cæda uera toties violassent: quiq; Sarmatarum fines flamma ferroq; non semel deformassent, inexplibili nimirum regnandi desiderio occæcati. Priusquam ad arma ventum est, eam calamitatē varia præcessere prodigia, vt magnis Principibus accidere videmus. Nam & crinita stella paulo ante aliquot menses in aere cōspecta horrendū aliquod Moschorum genti portendere visa est. Fulmen deinde subitam secum cæli serenitatem adducens, ipso Christi natalitio Slobodam speciosam magnorum Ducū habitationem, cum terribili ingentium structurarum & trabium tuina disiecit, rerumq; pretiosarum splendidissima supellex, quæ ista in munitione asseruabatur, de cælo iacta & consumpta est. In elegantiore vero camera cubiculum Basilidis ipsius, vbi lectus erat, fulmen intrauit, adeo caute pererrans, vt ipsam simul urnam feriendo disiceret, qua captiuorum nomina ad libidinem forte Principis educabantur. Expalluit ad eum nuncium tyrannus, & cum sibi magnopere timeret, in maximam animi perturbationem incidit, utpote qui scelerum conscientia exagitatus, ex manifestis quoq; prodigiis insignem rerum suarum commutationem facile præuideret. Præcipue admirationis etiam illud est, quod haud procul ab oppido Nalio ante hæc initia motusq; bellorum accidit. Egressi erant in proximam syluam viri tres & totidem foeminae, vt, sicuti barbarorum istorum mos est, ligna in urbem adueherēt. His crepusculo vespertino domum redeuntibus vox sine vllō autore ad aures peruenit: Moschi fugite, qua territi cum citato cursu oppidum petere vellent, lapis ingens marmoreus, qualis apud Germanos aliasq; nationes mortuorum sepulcris imponi solet, ictu fulminis ex aere in terram ita est propulsus, & in niues decidit, vt non turbine violento, sed fabrilī artificio depositus esse videretur, in eo ignotissimis characteribus, literaq; fugiente scirpus vel potius epitaphium descriptū fuit, significans haud dubie, Moschorum sepeliendum esse imperium. Ad ictum saxi cadentis tres viri exanimati fatō præcipiti interiere, quorum corpora humi per aliquot dies, neq; odore tetra, neq; deformi adspectu mutata, iacuerunt. Ipsæ quinetiā foeminae nouitate monstri perterritæ, eodem in loco conciderant, sed mox resumpto spiritu, cum niuem sanguineis guttis aspersam cernerēt, nocte cōcubia pauido regressu ad ciuitatem delatæ, cum eiulatu rem omnem in ciuitate patefecerunt.

Huius igitur rei explorandæ gratia omnes ad locum designatum effusi, prostrata humi mortuorum cæda uera, sparsumq; per niues sanguinem & lapidem funerandis hominibus debitum inuenerunt, atq; ita triplici ostento moniti, certissimisq; monstrorum ictibus pulsati, magnam patriæ ruinam, & parum prosperos rerum suarum successus eodem tempore perspicaci pectoris oculo præuiderunt. Ipse Basilides præmonitus diuinos spernere, suaq; consilia cælestibus præferre solitus, iam insigni æstuantis animi perturbatione correptus erat, numeroq; ostentorum numerum calamitarum significari animaduertebat. cum tacitum mœstumque domi suæ hærentem ægerrime consiliarii adduxerunt, vt ad eum locum, in quo lapis erat, proficisceretur. Tandem constantibus familiarium precibus compellus, sacrorum Principem filiosq; suos extra ciuitatem duxit, maculosasq; sanguine niues & lapidem ipse adspexit: statimq; attonitus, quidnam monstri esset, & quid portenderet, interrogauit. Hærentibus in coniectura viris, Metropolitæ

mandat, ut, quid literarum exolescentes & incognitarum velint, explicet. Ille statim non sine magno timore nescire se dixit. Igitur sequenti die ductis ex carcere sacerdotibus duobus, quos in Caconhusio & Ouerpolo iure belli coeperat, & quorum eruditio apud barbaros etiam celebris erat, libertatem & munera promisit, si ænigma in lapide scriptum interpretarentur. Sed cum nec illi characteres ignotos agnoscerent, nec abstrusam numinis voluntatem patefacere possent, fortuito vocis iactu dimissionem sperantes, & ad ipsum Principem conuersi, Regionis, inquit, vastitatem vides, proinde sile, & memento placare numen: Pertinet enim hæc signa ad populos & imperium tuum. Perterritus ille tam terrore responso, & omine horrendo, statim satellites in clamauit, iussitque; ut lapidem in partes confringerent, protinusque inde discessit, miser profecto, qui imminentem calamitatem cœlesti iudicio destinatam, humanis consiliis impediri posse existimauit. Rex interea ad futurum bellum copias, arma, ceteraque; tam longinquæ militiæ necessaria summa industria parabat, Principes vicinos sollicitabat, dubios illiciebat, nec alios exitus belli, quam interitus aduersæ partis ipsi propositus erat. Ad Basilidem quoque rumor tanti adparatus venerat, & ideo in conscribendo exercitu ipse etiam erat occupatus. Mos autem inter Principes est, ne bellum gerant, nisi illud per præconem hosti prius sit denunciatum. Decretum itaque in regio consilio fuit, nihil fore ad nominis regii claritatem, vel ad ipsius iustitiæ æstimationem utilius, quam Principi sceleribus maculoso & humano sanguine tot annos resperfo singulari legatione bellum indicere. Ad eam autem rem Basilium Lopatiniscum, natione Polonum, & virum non vulgari animositate præditum, delegere, qui munus id obire prodignitate posset. Cum illo proficiscebantur aliquot adolescentes summa nobilitate, ut & comites illius essent, & inter Moschos peregrinarentur. Hi ad fines hostis aduerti, à nobilitate & primariis ciuitatibus multis honoribus accepti fuere. Postea vero cum barbari intellexissent, animum Regis ab ipsis diffidere, totamque legationem bello innixam esse, parum abfuit, quin regii maximum salutis discrimen adirent. Salutem tamen in Moschouiam urbem, ubi tunc Basilides erat, modicis itineribus peruenere, à deducenibus, comœatu, & rebus aliis abunde instructi. Ibi aliquot diebus in recreatione & quiete consumtis, à Basilide nuncius venit, qui Lopatinisco significaret, si sine periculo in regione magni ducis versari, imo si viuere veller, ne cum stricto acynace aula ingrederetur. Respondit Lopatiniscus, se à magno Duce & vita & fortunis priuari posse, & ut hoc sane expectandum sit, setamen à mandato Regis sui ad laum vnguem non discessurum. Omnibus genus illud responsionis superbum & intolerabile visum est, cum animis reputaret, & regum erga se superiorum obseruantiam, & insignem tumultibus bellicis trepidationem, & formidabilem magni Ducis potestatem, quæ hætenus omnium animos horrore perstrinxerat. Lopatiniscus tamen in sententia permanens, prudenterque & disertissime muneri sibi commissio satisfecit. Post aliquot deinde dies admissus, & in senatum perductus, ut legationem exponeret, cum interrogaretur, ad quem missus esset, excelsa aulæ respondit, se ad vniuersam Moschouiam missum esse. Nec enim hoc bellum opus singulorum, sed vniuersorum futurum. Cum quadrigis in regiam duceretur, cœli facies solito candidior erat, currumque minister strictum gladium in manu gestans anteambulabat. Tum vero mucro radiis solaribus percussus, tantum spectantibus terrorem iniecit, ut per totam urbem maximus omnis ætatis & hominum vndique ad spectaculum confluentium concursus fieret, omniaque variis clamantium tumultibus implerentur, & nihil fere consilio aut ratione ageretur. Cumque quilibet primus omnium introire in aulam contenderet, & alii alios præpedirent, factum est, ut supra homines centum multitudine suffocati ad ianuam occumberent: quæ quidem res & ipsa lethalis belli omen esse potuit. Basilides palatium, in quo legatum expectabat tapetibus & peristromatis intrauerat, multisque odoramentis illud referferat. Seipsum vero vestibibus auro fulgentibus, & gemmis clarissimis ornatum, cultumque in Lopatinisci conspectum dedit, eumque contra naturam suam humaniter excipere visus est: Is vicissim Basilidem more Sarmatico salutauit, & idem reliqui Poloni fecerunt. Literas deinde Regis bullis aureis consignatas, ensisque falcatum futuræ visionis indicem Basilidi porrexit.

porrexit. Hunc ille crudeli vultu iracunde aspiciens, in admirationem magnam venit, quod hostis in peregrina regione tanta audacia tantum Principem verbis asperioribus compellare ausus fuisset. Dixerat Lopatinseus, ut Basilides de illatis iniuriis regi satisfaceret, nec Polonis ingrediendi Moschouiam necessitatem imponeret. Ille ex epistola mentem regis intelleturus, admodum cupide eam reli-
gnauit. erat autem Rutenico sermone conscripta, cuius postulata hæc erant.

Primum, ut Basilides incommoda regno Poloniae illata nunc tandem sarcire studeret, tanta enim & tā magna esse ea, ut tolerari amplius nullo modo possint. Deinde bellum illi manifestum, nisi ita faceret, minabatur, & suam potentiam & opes exaggerabat, quibus confidebat futurum, si Moschus in pristino furore permaneret, ut impii & scelerati Principis nomen ex omni hominum memoria eucleretur, & Liuonicæ nationis populus in libertatem vindicaretur. Lopatinsci internuncii fidem confirmabat, & gladium, quem ille in belli signum attulisset, suo consensu redditum esse dicebat. Ad tradendam deinde Liuoniam & ad pacem societatemque colendam Basilidem hortabatur, & pacem etiam tunc hosti libenter offerebat. Nihil sibi gratius fore adfirmans, quam illam armorum & belli tempestatem tempestiue sopiri, & animorum consensionem fœdere sacro sancto inter vtrumque populum idē cōfirmari. Criminabatur postremo horrenda facinora, quæ in Liuonia Basilidis duces ediderant, ea; dicebat non absq; contemptu numinis & iustitiæ gesta fuisse, & quod vltimum & præcipuum erat, iniurias regno Poloniae ac Mag. Lithuanie ducatu illatas beneficiis omnino compensaret, obtestabatur. Si aliter faceret, bellum se nō Moschorum magis odio, quam Reip. amore gesturum asseuerabat, cui ab optimo quoq; etiam spiritus debeat. Has enim publicas inter populos non priuatas inter duces bellandi causas esse. Lectis litteris Basilides nondum ita trepidum se esse respōdit, ut spoliari se regno pateretur, bel-
liq; ea irritamenta, non pacis blandimenta esse. Ipsum vero Lopatinseum crudeliter haud dubie accepisset, si per ius gentium id ei licuisset; quem tamen in hospitium duci & diligenter custodiri iussit, sed ita, ut omnes ei debiti personæ illius honores haberentur, & simul ad comitum necessaria omnia præberentur. Belli nuncius breui tēpore Moschouia omnem longissime peruagatus tanto barbaris amarior, quanto verior fuit, reputantibus tempora illa, quibus tantis Liuonienſiū opibus domesticis viribus restiterant, quibus Turcarum potentiam Asiæ, Africæq; terribile Afracanenſi bello fregerant. Quæ sola gloriosa recordatio, maiore futuri in vicinia belli timorem adferebat. Tantaq; trepidatio omnium fuit, quanta esse in magna calamitate inter victos & debellatos solet. Pungebat illos & scelerum conscientia, & Sarmatici regis potentia, minorem Principis sui exercitum nunc esse dicentes, ut tanto hostium adparatu resistere posset. Basilides tamen accepta induciarum renunciatione, nullam moram interponendam existimauit, quin ipse quoque rebus suis subueniret, & statim litteras ad omnes Moschouia vrbes, & ad magnates, & vniuersam denique nobilitatem dedit, omnesq; ad aulam suam euocauit, & quas potuit copias, continuo conscripsit, ut & arces in finibus Sarmatarum firmitiori præsidio munitet, & repentinos hostium incursus profligaret. Cum auxilia vndique tuendæ patriæ gratia conuenissent, ad concionem milites vocat, eosque variis exhortationibus ad pristinam virtutem, & odium Sarmatarum incitat. Optandum sibi fuisse, ait, ut de coliceret consulere, bellum ne sit cum Polonis, an pax habenda, quin vero sit repugnandum instantibus, nec eos quidem dubitare, qui saltem communi sensu vtantur. Quippe aduersus hostem si nequeant pro salute, pro vltione tamen bruta animantia cornibus depugnare. Cæterum sibi esse victoriæ fiduciam, si sit illis animus: Polonosq; vinci posse cognitum non sibi magis, quam ipsis militibus, qui ex Smolensco Sigismundum, ex Polocia S. Augustū, ex Pernauia Henricum eiecerint. At si quidem aliena magis exempla quam sua experimenta malint, Scire se ab Alberto Borussorū Principe, Moschicis et nummis ad id bellum instructo, fusos multis præliis Polonos. Scire perpetuam illorum in religione dissensionem, domesticam optimatum æmulationē, atq; inuidiæ studium. Scire Maximiliani Cæsaris nepotes Poloniā breui ingressuros, & maximis

eam, plurimisq; incommodis ob non traditum patri regnum, adfecturos. Multo autem periculosius ab alia parte ipsis imminere bellum. Nam è Precopientium Horda si Tattari immanis illa ferorum, atque immitium populorum illuies Borysthenem transgrediatur, fieri non posse quin Poloniam aut occupent, aut vincant, aut è regione vastata prædam ingentem auerant. Audendum igitur & fidendum fortunę, tantiq; adparatus adspectu debilitatos spiritus, pristini temporis memoria recreandos. Suas præterea vires non modo Polonico regno esse pares, sed eo etiam longe maiores. Smolenscum velint an Starodubum recensere: rursus Astrochaniam, an Casaniam, itemque Polociam Liouoniamque: quarum quidem gentium nulla ab imperio & iugo Moschorum sit liberâ & immenis. Suam quinetiam ditionem præter arma, virtutemq; animi, locorum quoq; solitudinibus vel frigoribus instructam esse, per quæ denunciatur ingens militiæ labor, ac periculum. Sequantur se modo fortiter, & videant, quid se duce possint efficere contra hostilem exercitum. Hæc & plura etiam cum Basilides in concione dixisset, statim etiam in bellum Polonicum incumbere cœpit. Interea autem in consilio regis decretum erat, ut Polocia primum oppugnaretur. Nam munitiones à tergo relinquere, nullis vnquam bellis gestis fuerat obseruatum, & com meatu, milite, auxiliis, receptu deniq; ipso vltro se excludere inconsultissimum videbatur. Igitur anno supra millesimum quingentesimum septuagesimo nono, rex factis ab imploratione opis diuinæ principiis cum exercitu longè omnium ornatissimo initio 10 veris Suiro ad oppugnandam Polociam profectus est. Quoniam vero communi omnium consilio consociatis viribus tam potenti barbaro bellum terra mariq; ad publicam salutem inferebatur, idcirco confluerant ad regem ex omnibus fere nationibus inuicti & illustres militiæ Duces, qui expeditas, & omni bellico adparatu instructas equitum peditumq; cohortes in id bellum trahebant, & erat alioqui in ipso regis nomine magnâ existimatio cum bellicæ laudis, tum æquitatis atque iustitiæ, cuius castra ex æmulatione virtutis præcipui etiam gentis Poloniæ magnates sequebantur. Nicolao Melecio, rebus in bello gestis, & amicitia regis insigni, copiarum omnium imperium delatum erat. Ille non tantum Podoliæ roborâ in legiones conscripserat, sed & aliarum nationum copias numero virtuteq; 20 maxime formidandas secum habebat. Nicolaus autem Radiuilo, Vilenensis Palatinus, quæ mirifica virtus & bellicæ laudis specimen, atq; item ingens patriæ amor ad inuendum bellum vehementissime incitabant, cum florentissimis Lithuanorum copiis venerabili senio & virium robore insignis aduenerat. Nec illius filii Christophori alia quam patris mens fuit, qui & ipse natura strenuus & maxime bellicosus cum cataphractorum alis ornatissimis patrem sequutus est. Erat quoq; iisdem in castris Ioan. Zamoscius præelaro studio omnibusq; sensibus & adfinitate arctissima cum Rege coniunctus. Est ille illustri quidem Poloniæ loco natus, sed virtutis experimentis omni nobilitate clarior, quæ tanta in illo adparet, ut animi magnitudine, Philosophia ipsa, prudentięq; gloria celeberrimum apud omnes 40 bonos nomen habeat. Iam cæteros principes vlti militiæ vigoreq; animi præstantes, quid attinet commemorare? Nam & Stephanus & Ianusius Zbarasii hic erant: Hic Firlei, Radiuiloni, Nicolaus Sapicha, Ioan. Hellebouicius, Ioannes Cisca, Philo Cmita, Bonarus, Sbarauii, Nicolaus, Taluosiſius hic erant, qui omnes ea bellici consilia decoris & virtutis longè plenissima sequebantur, & in quibus tanta sapientiæ & virium magnitudo erat, ut quæ eos ignoraret, non ex Polonia tantum, sed ex multis nationibus electos putaret. Balthazar autem Bathorraeus, Palatini Transyluaniæ filius Pannonium, Christophorus Rosfazeuius Germanicum peditatum oblato stipendio conductum sub signis habebant. Dux Borufforū & Marchio Brand. Georgius Fridericus lectissimorum militum manū in auxilium mittebat, quibus præerat Ioan. Consiteus à Prussia oriundus. Ernestus autem Vaierus erga Poloniam gentem studio ac operibus insignis, tanquā belli consiliarius accitus è Pomerania erat. Sacratorum quoq; hominū, qui & ipsi in bellicos sumptus ingentem auri vim expenderant, tanta multitudo, tantus hominum vndique confluentium concursus erat, ut omnes communem patriam opibus & sanguine defen-

defensuri viderentur. Præmissi ab rege ad Polociam fuere N. Radiuilo & Caspar Beccasus itinerum claudendorum causa. Hi cum propinquo ad arcem loco cōsedissent, caduceatores misere, qui omnia hostilia Moschis denunciarent, ni prope vrbe & arce excederent. Illos armata Moschorum statio nequaquam admittit, nec populus ex regis aduentu studium paulo alacrius ostendit. Rex deinde cū omni exercitu, & tormentis impedimentisq; bellicis, in summa viarum iniquitate subsecutus, urbem obsidione cinxit. Sub idem tempus Basilides cū ingentibus copiis Plescouiz erat, quem aduentu regis vehementissime conturbatum ferunt. Versuto siquidē ingenio, cum tantam potentiam vni additam conspiceret, belli imperum formidabat, & antiqui quoq; vatis carmina eum Principē non obscuris indiciis exprimere videbantur, qui à Sauo & Drauo toti Scythiæ, Moschoiuzq; præsertim & Basilidi summas clades esset allaturus. A copiis autē regis quæ præcesserant, arcēs tres Cosiana, Crasna & Sithna per excursionem celeriter occupatæ, & incendio deletæ fuere. Parte alia Philo Cmita, Orsanensis præfectus, in magni Ducis ditiones longius progressus, hostibusq; viribus, animis, loco, atq; fortuna abunde superior, non mediocrē omnino cladem Moschis attulit. Plurimis n. pagis incēsis, Smolensciq; suburbis ambustis, totam illam regionem longe lateq; depopulatus est. Quæ quidem rei bene gerendæ facultas Constantino ēt Ostrogiz duci arma induit, qui pari celeritate & vigilantia cum Michaelo Viesnieuecio & Ianusio filio Borysthenē transgressus, inq; hostilem terram turmis aliquot Tartarorum inuectas, obuia quæq; peruastauit, & vsq; ad Starodubum, Radhostiam, & Podcepoiuiam populationibus prolatis, ingenti cum præda domū reuersus est. Rex ipse cognita hac suorum felicitate, vndecima Augusti propinquo ad moenia loco castra metatus est, ciuitatemque tribus locis circumfedit, eademq; die munitiones fossasq; propius hostem agere iussit, & postridie ciuitatem non mediocriter fossis, & aggere & propugnaculis, & parietibus dēssimis, & præsidio firmam, ea maxime de causa, quod illo loco militē à propiore ad arcē accessu prohiberet, incendit, totamq; paucis horis deleuit. Mox longius munitionibus ad ipsas arcis portas promotis, omni conatu in eam expugnata incubuit. Sed ostenderat vi sua præpotens Deus, in manu sua rerum gerendarum potestatem esse, & assiduas pluias pluribus diebus ita immiserat, vt & operæ militum maiorem in modum impedirentur, & oppugnandi ratio etiam atque etiam retardaretur: Constat tamen militi regio in maximis etiam incommodis singularis animorum ad omnia obeunda tolerandaq; ardor, sic vt in summa pluuiarum iniquitate, altissimoq; luto nihil prætermitterent eorum quæ ad oppugnationem pertinere possent: Hostibus contra omnes nostrorum conatus acerrimis animis, & incredibili tormentorum vi, ita dies noctesque propugnantibus, tanta peruiacia, & flammæ à regis illas exstinguentibus, & vim omnem depellētibus, vt se tormentorum telorumque ictibus certatim offerrent, & succumbentibus aliis alii confertim succederent, ostenderentque Moschos artium defendendarum vi atque ardore ceteris omnibus gentibus antecellere. Respexit tandem regis exercitum benignissimus Deus, concessitque, vt quæ prima illi paulo serenior dies vicesima nona Augusti illuxit, ea incendium à milite arci inferretur, summa cum contentione atque discrimine, cum se miles in fossas demittere, & Polottam flumen superare, denique arduum cliuum cui impositum propugnaculum erat, subire, & manibus materiam ignemque inter infestissima creberrimaque hostium tela inferre cogeretur: quod incendium cum vehementius exarsisset, & munitionis anterioris aditum aliquem patefecisset, teneri militum aliorum ardor nō potuit, quin per ipsam flammam irumperent, atq; hostem ferirent, à quo tamen cœpro, cum propugnatione hostili, tum maxime flammæ vi reiectus est, paruo cum regiorum (neque amplius viginti septem desiderati, pluribus tamen vulneratis) hostium vero cū ducentorum interitu, dederat aliquam hostis eadem die deditionis significationem, quam non seriam fuisse animaduersum fuit, cū se nouis munitionibus, flammæ alitidine nostris conspectū eripiente, circumdare deinceps cognitum esset. Nulla igitur cū intermissione oppugnationis vim omnē adhibendam, nullā hosti quiescēdi, aut se

firmius muniendi spacium concedendum rex iudicabat : posteroq; die ignem in alias munitionis partes miles, in quo equites etiam erant, intulit, quo cum iterum aliqua muri pars deleta esset, & clium, in quo propugnaculum antea igni absumptum erat, nostri tenuissent, ac deinde præsidarios circumire cœpissent, atque sic tandem in potestate hostis esset : rex & sanguini Christiano parcendum, & operam dandam ratus, ut arcem quam maxime integra cum tormentorum aliorumq; belli instrumentorum adparatu potiretur, facta omnibus vitæ gratia permisit, ut qui militate sub signis regis vellent, fortunas suas omnes incolumes conferuarent, quibus vero redeundi in Moschouiam animus esset, id rege permittere, ac omnē securitatem præstante facerent. In ipsam vero arcem cum regii aliquot consilarii ingressi essent, passim magnum cadaverum insepultorum numerum repererunt, tum tormentorum ac pulueris tormentarii, globorumq; tantam vim deprehenderunt, quanta in arce aliqua Christiani orbis his rebus instructissima posset reperiri. Capti autem hic fuere Cyprianus Archipræsul Velicolucensis Græci ritus, cū magno sacrorum & Flaminum numero, Palatini item Basilus Iuanouicius, Micoliniscus Telatouius, Demetrius Micalduicius, Scerbatus Sbolinscus, Mattheus Iuanouicius, Volinscus, Lucianus Trēcicouius Racouius, hos omnes rex in custodia haberi iussit, quia sponte se dederē noluisse, & præter illos ultra sex hominum millia in regis potestatem peruenerē, qui omnes tum verissimis lachrymis euerse urbis & arcis calamitatem, Russiæq; totius amissum decus, & denique exsecrabilem principis sui insaniam deplorabant. Capta Polocia tres omnino arces, Turoulia, Socolum & Susla in Polociensi ditione hostiles superarant, quas hosti relinquere rex nequaquam volebat. Turouliam quatuor supra Polociam miliaribus ad Dunam sitam à Francisco Zúco antea tentatam Constantinus Lucomscius expugnauit : Sussenses salutem, & rerum, quæ cuiusq; essent auferendarum potestatem, atq; in Moschouiam tuto se inferendi concessionem pacti, cum omni bellico adparatu Palatino Podoliensi se sexta Octobris die dederunt. Socoli aut oppugnatio funeribus fertilior fuit, quam breuissime huic volumini attexemus. Ea arx à Polocia quinq; miliaribus ea viâ distat, quæ Septentrionem versus recta Pleseouiam ducit, duorumq; concurrentium fluminum, Dryssæ ac Nyssæ complexus continet. In ea præter vetus præsidium, quod tuendi Polociam aditus causa firmū semper inerat, Theodorus Basilii F. Seremetus, & Boryslus Basilii F. Scynus, Andreas Palecius, Michael Georgii F. Lycus, Basilus Criuoborfcus Palatini, clari cum propinquitate Moschouiz Ducis alii, tum rebus antea gestis omnes copiarum præfecti, cum magnò Rutenicæ nobilitatis ac Sclopettariorum numero confederant, posteaquam se aditu arcis Polociensis excludos intelligerent : accesserat huc etiam Georgius Bullahacus, cum duobus millibus sclopettariorum, partim Dunensium, partim Volhiensium, qui ad Dunæ & Volhiæ fontium paludes ob perpétuas cum Tattaris dimicationes, cæteris belli vsu ac militandi peritia facile præstant. Quum hi omnes magno discrimine regis ex propinquo castris imminerent, rex Christophoro Radiuione & Ioanne Voliminscio ducibus Lithuanicas quasdam copias ad hostem præmisit. Securus tandem est Podoliz Palatinus cum iusto exercitu, & Dryssam fluuium imbribus proximis abunde redundantem, ponte subitario opere effecto transiit, hoste quod facere in procliui erat, nihil tepugnante, qui in aduersa ripa ociose tantum inequitans, merus faciendi studio clare, ut à nostris audiri posset, subinde clamabat, adesse apud se Astracæ norum, adesse Casanensium copias. Flumine superato Palatinus propius hostem mouet. Qua accesserat inter utrumq; flumen non magno ab arce intervallo sylua est, in qua maximam equitatus partem tendere iubet, peditatui imperat, ut munitiones, in quibus versarentur, & tormenta dirigerent, fossa atq; aggere subito efficiant : quas Poloni secundum Nyssam, Germani secundum Dryssam ad arcem perduxere. Ultra Nyssam amnem minorem, qua proxime hosti effugium patebat, Ioan. Sbarasius curare iubetur. Rebus ita ad oppugnationem perfectis, cum iam in vesperum dies vergeret, qui tormenta administrant, periclitari rem globis candentibus instituunt, tribusque in hostiles ditiones perlatis, cum alii aliis locis periculum

culum incendii adferrent, & iis restinguendis hostis derinceretur, tertius eo loco, quo nascens primum fumus, mox flamma ab hoste non facile potuit deprehendi, vires cepit: ac hoc incendium ortum cum magnam hostilium munitionum partem subito complexum esset, hosti summam defensionis desperationem attulit. Quo circa & perditis trepidisq; rebus, & flamma se iam longius latiusq; fundente pars magna hostium globo temere facto, porta, quæ meridiem versus ad Nyssam vna patebat, confestim erumpunt, quibus ex proximis munitionibus Poloni impigre occurrunt, & obsistunt; interea perducitur eodē propere signo sublato Germanorum sclopetariorum cohors, & sic tandem hostis in arcem flammamq; reit-
10 citur, quem dum nostri magna vi premunt, se atq; signa portæ arcisq; inferunt; dabat mox hostis intra arcem desperatis rebus magnas cum armis tum verbis dedendi significationes, quas cū miles Germanicus Rutenicæ linguæ ignarus, præterea Polocensis præsidii crudelitate, qua immanissima in captiuos omnes ac præsertim Germanos vli fuerant, irritatus, minime acciperet, eademq; acerrime misceret, ille desperata salute totis viribus contra dimicat, quæque supra portam custodiæ erant, cataractam è turri portæ imminentem irrumpentes deliciunt, sic nostros receptu alios, alios aditu subsidioq; excludunt: atrox inde vtrinque pugna fuit, æquata vtrorumq; desperatione ob incendii vim, quod vndiq; se circumfuderat, ac pluribus locis dimicantes inter se pari interitu victos ac vincentes exstinguebat. Occidit hic Martinus Rebscus à Silesia oriundus cohortium Germanicarum præfectus, qui per medias flammæ, per pilas innumerabiles, per tela, per gladios sine vlla formidinis significatione in munitionem irruens hostes longe lateq; ceciderat, sed properati consilii pœnas acerbissimo casu luit, & simul exemplo suo mortales humanæ imbecillitatis admonuit, ne nimis viribus suis confiderent. Arx ipsa incendio conflagrauit, creditumq; est Moschos eo quod insolentius oblatam pacem spreuissent eas pœnas diuino iudicio pepēdisse. Hostium ad quatuor milia occisione cæsa fuere, & in his Borissus Seynus, Andreas Paletius, Michael Lycus, Bas. Crinoborcius Palatini in occisorum numero inuenti; Captiuorum ea multitudo fuit, vt & penes copiarum præfectos permulti essent, & Polonoū mili-
30 rum prope viderentur nulli, qui in potestate non singulos alii, alii plures haberent: Horum in numero Seremerus erat, & rerū gestarū gloria, & corporis specie vultuq; & animis sermonisq; cultu cæteris præstantior, & Mefoiadus Dunensium cohortiū præfectus. Vterq; cum honeste mori posset, hosti manus vinciendas dedit, clademq; suorū auxit dedecore captiuitatis. Socolensū fœdus interitus cū in Moschouia nūciatus esset, omnes relictis domibus per urbem discurrere pauidi, alius aliū sciscitari, authorē nuncii requirere: non pueros inscitia, nō senes debilitas, nō mulieres sexus imbecillis domi tenet, adeo ad omnē ætatē tanti mali sensus penetrauerat. In foro deinde coeūt, atq; ibi perpeti nocte fortunā publicam questibus iterant. alii fratres, aut filios, aut parentes deslent, maritos viduæ, alii cognatos, alii
40 amicos chariores cognatis, & cū priuatis casibus querelā publicā miscunt, felicioresq; prorsus priores suas calamitates dicunt, q̄ incolumibus filiis parentibusq; rectorū tantū ruina taxatæ sint. Basilides eo tēpore Plefcouicæ cū exercitu erat. Is Polociā obsessam & in angustias redactā esse sciebat, sed caprā teneri nondū audierat, multo minus èt de Socoli excidio sollicitus. Itaq; cum de suorū clade nūcium accepit, in maximā animi perturbationē incidit, confestimque Andream Solcanum annuli sui custodē, quem in vrbe Moschouia cū potestate reliquerat, de discrimine suorū fecit per internuncios certiozem, mandans simul vt populū in officio contineret, hostisque victoriam modis omnibus diserto sermone extenuaret. Solcanus lecta Principis epistola omnem statim populum in concionem vocat, & nescitis ait, o ciues, quam tandem ob causam hūc conuentū indixerim. Scitote autem Polociam nostram esse captam, & Socolum ferro flammisque excisum, cæterasque in vicino arces sub hostis nostri ditionem subiunctas. Qui quidem nuncius terrorem vobis & desperationem incutere posset, nisi cum animis vestris cogitare velletis, rerū omnium vicissitudinem quandam esse, nullumq; in tetris principem haberi, cui non incidant aduersa quædā. Iam si Poloni Polociam

recuperauere, nos certe totam e contra Liuiam possidemus. Paucas illi arces euerterunt, nos magnas illorum ciuitates sub imperio habemus: illorum exercitus paruum albae Russiae tractum: noster Smolenscum, Starodubum & Liuiam occupauit. Sed fortassis hominum iactura animos vestros pungit, fateor equidem in Polocia tot nobiles militiae praefectos, tot ciues, tantas nostrorum diuitias amisimus. In Socolo flos nobilitatis & fortium virorum interiit, templa, atque oppida, & agri combusti sunt: ferendum hoc nobis est, quando hostes longe grauiora mala sunt perpeffi. Sicut. n. illi nostros, ita nostri illos aliquando ex Polocia, Smolensco Liuiaque eiecerunt: Sicut illorum ensis fratrum nostrorum sanguinem hausit; ita nos illorum sanguine saepissime fuimus aspersi. Cum haec ad circumstantes Solcanus dixisset, ciuium animi, qui dolore premebantur, ad tolerandum malum mirifice confirmati sunt. Feminae autem longa expectatione virorum fessae, nec iam teneri bello, sed deletos certae, querelas flebiles edunt, malisque suis additam orbitatem conqueruntur, & quasi mente commotae regiones ciuitatis eiulatu & lachrymis complent, mox Solcanum adeunt, eumque monent ut coniuges reddat, ut felicioribus nuptiis priores compenser, ut pupillos & viduas respiciat, aliae ploratu nequaquam contentae, ut primum est occasio data, pectus suum gladio transeuerberant, ac vulnere diuiso, conuulsi dextra, spiritum luctus acerbitate permixtum, ex ipsis praecordiis, & visceribus hauserunt. tam violenta morte testatae, quantum conjugalis flammam illo pectore clausum habuissent. In eo tu multum mulierum vitionem caesorum coniugum magno fletu exposcentium, Solcanus animi dubius permutato habitu, more tristium in publicum progreditur, & aduocata iterum concione, rei indignitatem populo commemorat, deque importunitate feminarum, a quibus multa nefanda audire coactus sit, queritur: adduntur voci lachrymae, & diserta oratione multitudo credula pacatur. Nostris inquit, maioribus quantum muliebris seditio nocuerit, id ex nostrae gentis annalibus scitis. Prisco enim seculo cum duo regii iuvenes Plinos & Scolopyrus factione optimatum domo pulsi, iuxta Thermodoonta amnem confedissent, atque ibi cum ingenti iuuentute Scythica per insidias circumuenti & trucidati essent. Illorum statim uxores, cladem virorum, necessitatem armorum, bellique causas ostendentes, ne seniores viris haberentur, arma sumpsere, interfectisque patribus & natis tyrannidem occupauere.

Hinc nimirum generatae Marte Amazones nostrae originem trahunt, quae Europam Asiamque caedibus & sanguine impleuerunt. Hinc Marthesia, hinc Ori-thya, hinc Antiope, Menalippeque, hinc Thalestris Alexandri scortum ortum est. Profecto autem, nisi cauerimus, nunc simile aliquod malum ceruicibus nostris impendet. Quid enim isti clamores? quid muliebris petulantia? quid sibi concursus iste? quid haec vult seditio? ubi est autoritas nostra? ubi imperium magistratus? quin tandem haec conuenticula abolemus? igitur ne barbararum conspiratione interficiemur? Ego quidem mori malim quam has indignitates spectare. Quoniam autem vivere cogor, & quoniam vobis etiam hac lucis usura fruendum adhuc est, resuscitate quaelo ad spectu huius infortunii debilitatos spiritus, utimini vestra autoritate, & hos mecum tumultus compefcite. Perpeffi sumus calamitatem, iacturam ornatissimorum hominum facimus, verum id quidem est, & propterea iuste in luctu versamur. Sed dico vobis non aliam esse belli fortunam, nec res praeclearae ocio atque ioco, sed armis, equis, viris, mortibus perficiuntur. Absoluto sermone, virgas in concionem & flagella adferri iussit, caeteraque seruilis metus parandi instrumenta. Quare tantum additum timoris & angustiae feminis est, ut statim e conspectu minantis trepide aufugerent, & partim ferro, partim suspendiis vitam finirent.

Quum enim infestiores suos quam hostium Duces inuenissent, in desperationem lapsae sibi ipsas mortem conscuere. Supra diximus quid Philo Cmita, quid Ostrogiae dux in hostico fecerint, eos secutus Mecislauiensis praefectus, Iaroslauamque aggressus, opulentum illud oppidum incendit & euertit, populationibusque longissime in hostico prolatis obuia cuncta tanquam tempestas quaedam profli-

profligauit. Ipse autem rex spacio dierum quinquaginta septem munitissimas arces, nura agrorum fertilitate, magnaq; fluminum opportunitate prædita occupauit, tantamque ipsi Basilidi & magnatibus Moschorum trepidationem iniecit, vt Nouogrodia magnæ legati Iuanus, F. Mecislauienfis, & Mikyra G. F. Romanouicius Sacharinus scriptis ad Palatinum Vilonensem alioq; Proceres litteris bellum deprecarentur. Rex tamen hoste nondum è Liuania exacto ab armis sibi minime discedendum putabat, cogitabatq; quantum ea victoria fructus, quantum gloriæ, quantum splendoris Reip. attulisset. Secutum tandem est comitiū Varschauenfe secundum, in quo de continuando victoriæ cursu, deq; conficiendū belli rationibus communi omnium suffragio deliberatum est. Erant nonnulli qui priuata cupiditati potius quam bellicis consiliis obtemperare vellent, hostemq; in vastis & remotissimis regionibus habitantem non esse amplius laceßendū dicerent, quando ille aduentitium exercitum cunctando fallere posset, & magnæ etiam annonæ difficultas, certæq; rerum vicissitudines spes hominum nonnunquā eludere cōfueuissent. His opinionibus præstantiores in populo sua suffragia opponebant, nō tam de persequendo bello quam de rebus ad id continuandū necessariis disputantes. Alii honestissimos regis conatus prodicione remorari cogitabant; nefarioque prorsus consilio, & insana audacia in perniciem cōmunis patriæ conspirauerant. Princeps fuit Gregorius Oshycus, honesto quidem genere natus, sed corpore ac ingenio inertis præditus, iudicioq; turbidus & leuis, vti his sæpe accidit, qui ab exuberantia atræ bilis insanix proximi, dū præsentia non probant, immoderata & inaudita cogitatione persequuntur. Corruerat auati ac peruicacis ingenii hominē Nancekynus Basilidis ad regem legatus, qui cum ex sui Principis liberalitate amplissima præmia consequuturū dixerat, si accepto auro, cōductisq; & instructis celeriter copiis in absentia regis Lithuaniam lōge lateq; depopularetur. Cum. n. nec bellum regi dissuadere, nec eum domi detinere, nec legatos pacificationis gratia impetrare posset, cunctis admirantibus diutius Vilnæ hæsit, & non vocatus in senatum reuersus est, de coniuratione interim promouenda, de tēpore & loco, deq; asciscendis sociis qui idonei ad id patrandum facinus viderentur, maiorem in modum sollicitus. Sed eo Vilna digressio Dei beneficio Oshyci consilia dereguntur, qui iussu regis ab Hussaris occupatus, & statim in vincula cōiectus est, cumq; adhibitis tormentis egregie tacuisset, prolaris demum litteris, nequaquam inficiatus manū, cuncta propalauit, & statim sæui ac insolentis ingenii sui pœnas dedit. Productus enim in editissimum vrbis locum cum duobus insidiarum conscis, Iudeo vno, altero Sarmata, securi percussus est, tali profecto interitu vir valde dignus, qui regem, sub cuius tutela habitabat, patriam, quæ illum genuerat, arasq; quibus per sæpe manus admouerat, scelestissima prodicione euertere cogitabat. His perfectis rebus & præsidio finibus imposito, contra vim seditiosorum hominum, rex nequaquam Smolenscum oppugnandum decreuit, vbi pleriq; omnes eum facturum opinabantur, sed cum omni exercitu ad Velicolutum profectus est. Nam & magna senatorum omnium ad eam rem erat consensio, & Seremetus ille, quem in Socolo captū antea memorauimus, huic proposito nō magnopere aduertabatur. Dixerat enim Basilidem Velicoluiensibus omnino auxilio venturum, adfuturamq; ea ratione vniuerso prælio dimicandi occasionem quam sibi cunctis artibus parandam rex arbitrabatur, sequebaturq; quam maxime ipsam seriem gerendarū rerum, quæ cum ex locis anno superiore expugnatis, recenti Velicolucū vocare & ducere videbatur. Præterea arcis situ, fama, ditionis amplitudine, vbertate, opportunitateq; ad signa sua penitus in hostilia loca inferēda adducebatur, vt in sententia semel suscepta permaneret. Cum apud Lucomlam copias recenseret, Georgius Farensbegius & Christophorus Comes Rozrazeuius cum ornatissima equitū ala ad eū venire. Igitur Videpsium primū, inde Surasum cū exercitu progressus Dunam fluuium, quem magis magisq; ab hoste in potestatem suam vindicare statuerat, traiecit, & in itinere duas longe fortissimas arces per suos belli duces cœpit, & Velisum quidem Ioannes Zamoscius expugnauit, ad Vsuiaihū vero Nicolao Radiuillone grauissima obsidione pressum rex ipse tandem subsequutus

est, eamque arcem metu potius admoto quam vi adhibita obtinuit, contractisq; iterum copiis omnibus, quas duarum istarum arcium oppugnatio diuiserat, mouit, & superat a incredibili locorum vastitudine, perassiduas densissimasq; sylvas propius Lucum venit, & vigesima sexta Augusti die ad arcem castrametatus est. Oppidum. n. & triginta templa ciues metu consternati incendio deleuerant. Sub idē tempus ab Magno Duce Basilide legati in castra venere, illi cum nulla interposita mora audirentur, & contra omnes rerum gerendarum rationes, contraq; dignitatem regiā multa impudentissime arroganterq; postulatēt, rex repudiata insidiosa barbarorum tergiuersatione, non cessandum ratus, Ioannem Zamesciū cū copiis suis atratis, ceterisq; quas ad Veliciū habuerat, cumq; omni peditatu Vngarico atque Polonico trans flumen propius arcē castra alia facere, atq; ibi curare iussit, nihilque aut lenitatis, aut terroris, aut oppugnationis non adhibuit, quo integra arce potiretur. Velicolucum aut loci natura in edito, planissimis circū cāpis, partim intra fluminis Louatii partim intra lacuum cōplexus sitū: nec tantūmodo consuetis antehac Moschis parietum densissimorum contignationibus firmū, sed aggere ēt dēssimo ac latissimo & cespere extrinsecus obductū, fossaq; maiore (qua flumen aut lacus non ambiunt) firmissimum erat, Præfidiariorum ēt summa erat loci retinendi pertinacia, qui & vltima sibi expectanda iudicabāt. Igitur cum sine maiori militū interitu expugnari non posse videretur, necessario res regi incendio experiundā fuit, quod cum magna militū virtute primū ex Vngarorū munitionibus illatū, & deinde per attratas illas cohortes maius conflatum esset, factum est, ut & arcem flamma, & quidquid prope hominum in arce fuit, quinta Septembris die deleuerit. Superfuere ex omni multitudine Monachi aliquot Græci ritus, & tres milicum præfecti. Veico, penes quem summa rerum fuerat, homo nequissimus, & Basilidi valde charus, conspecto & in Moschouia cognito Farensbegio se dedit, illoq; ēt repugnante ab Vngaris in frustra discriptus interiit. Eo ipso die rex cū omni exercitu & multis hastatorū millibus in apertos cāpos progressus, hostis quidem incommodo periculoq; letatus est; sed cum plena omnia cadaueribus luctuq; conspiceret, cumq; multo puerorum & foeminarum sanguine omne camporū æquor maderet, lachrymas tenere vix potuit, eo etiam vehementiore dolore percussus, quod spreta pæce, salutaribus consiliis nequaquā animum inflexissent, responsoq; secus atq; ipse optasset dato, vltimū sibi interitum peperissent. Eorum autem hominum qui ex agris in oppidum sese intulerant, quique in eo habitauerant, ac in præsidio constituti arma tulerant, vltra octo hominum millia fuisse cōpertum est. Hostibus caesis & Velicoluco delecto, quemadmodum hæc res porto administranda, & quomodo iste locus imposito præsidio retinendus esset, de ea re rex statim consultare cepit, & cuncta militiæ munia honoresque & magistratus inter ipsos magnates & belli duces æquo ordine partitus est. Deinde ad Turropecium, quod sedecim à Velicoluco miliaribus distat, & ob summam viarum difficultatem & sylvarum densitatem aditum haud facilē habet, Ianusium Sbarasium Georgiumque Barbum misit. Hos Tattari & Moschi desperatione quam virtute instructiores opperiebantur. Incitatis ad prælium equitibus Polonis, hostes nullo virtutis argumento edito fugiunt, quos regii consecuti vinxere alios, alios torfere, nonnullos etiam occidere. Desiderati sunt inter Moschos plerique viri præstātes, & in his capti Dementinus Ceremissa cubili Basilidis præfectus, & Nancekynus ille multis legationum honoribus clarus, qui & nuper adeo Oschy-cum in coniurationem pertraxerat. Post hæc Neuelam arcem inter Velicolucum & Polociam quasi intermediam aggressus, Nicolaum Dorohostaiscium cum exercitu misit, qui eum debellaret, sed ille propter tormentorum defectum, sine quibus nulla vis vel militaribus copiis nullaq; vel optimo duci inest auctoritas, hostes nequaquam domare potuit. Missus itaque est Ioannes Bornemissa vir fortis acerrimusque, qui educta ex regis armamentariis in præsentem vsus tormenta secum habens rebellantes sub imperium regis subiungeret. Moschi id sentientes tumultuaria eruptione Bornemissam inuadunt; ille cum velut in insidias præcipitatus armatis hostibus cōcubia nocte occurrere cogeretur, intrepide tamē instantes

stantes, prementesq; sustinuit, nec multo post hostilibus testis ignem inferri iussit, ut in summo rerum discrimine praesidiarios a tuenda arce ad restinguendum incendium nequaquam inepta ratione reuocaret. Ita domiti Neuelenses nostrorum in potestatem concessere. Porro ut Turepecium ab vno, Sic Zauolocia ab altero latere Velicoluco imminebat, quam rex nequaquam hosti relinquendam esse arbitrabatur. Ioannes Zamoscus autem cohortes ducabat generosa militariq; ferocia valde terribiles, & quod spes ipsas & studia militum vehementer excitare solet, dux etiam fortunatus ab omnibus habebatur. ille cognita regis voluntate Zauolociam celerrime sibi conuolandum existimabat, priusquam ea maioribus praesidiis confirmaretur, hoc vno contentus, quod Neuelam, quam oppugnare etiam debuerat, non tantum captam, sed & barbaros hostes tora pene illa veteri bellicae laudis opinione exutos esse meminisset. Ergo magna alacritate raptato exercitu; propositisque ad excitandos milites praemiis, superato difficilimo itinere Zauolotiam venit, ubi aduocata militum concione, eos alacriter est cohortatus, ut secum paululum adniti vellent, impigreque pugnare, ut mox tantorum itinerum incommoda ditissimae arcis spoliis resarcirent. His magno studio acclamantibus, ille statim tormentis arcem quatere, propugnatores densis pilis obruere, testudines & scalas admouere, murosque & vallum excindere cepit. Qui in praesidio erant hostium impetum fortissime, ut poterant, repellebant. Post longam dimicationem Zamoscus praesidium deiecit, arcemq; suae potestatis fecit. Dum haec apud Zauolociam geruntur, Nicolaus Radiulo Iezorisiam expugnat. Praesidiarii enim incolumitatem & reditum ad suos pacti dubiae se clementiae hostis credere, potius, quam indubitato malo perire voluerunt. Qui quidem insperatus nouae victoriae prouentus, regi incredibilem attulit voluptatem, qui hostibus aut victis aut supplicio adfectis nullum requiescendi spatium dedit, excursionibusque versus Porchouum Opaciamque factis, hoc fere bello Moschouiae imperium rapuit. Basilides interea ita bellum gerebat, ut & uxorem ipse septimam in matrimonium duceret, & filio etiam Iuano sponsalia celebraret. Verum subditis tam intempesti nuptiae grauiorese repentinis funeribus fuere. Rex autem ex militia ad suos domum reuersus, conservator reipub. & patriae pater publico decreto est appellatus. Sciebat ille quae se Basilides, in tantis incommodis, magna pusillanimitate, ista imbecillitate virium, opinione & spe sustentaret, quod scilicet Polonos ab incepto destituros frustra opinaretur, & a transfugis, exploratoribusq; didicisset, ordines regni ad terram contributionem aliaq; pecuniae subsidia aegerrime descensuros, & ipse etiam rex etsi quae bello diutius continuando impedimenta obsisterent, facile videbat, & contribuendi grauitatem intelligebat; Tamen faciendum videbatur, quod veteri in proverbio est, ut minima de malis. Cumq; ad talium difficultatum explicationem, ordinum omnium consideratione opus esse sciret, generalem omnium reipub. ordinum conventionem Varschaviae indixit, in qua tertium contra Moschos bellum communi consilio decretum, & longe maximis viribus Pleseouiae totique adeo Moschorum genti illatum est. De eo nos summa sequentes rerum fastigia nunc quidem breuiter tantum quaedam dicemus, ea potissimum de causa, ut videant mortales quomodo maximus ille caeli terrarumque Dominus impietatem Basilidis grauissimis poenis & suppliciis compensauerit. Pleseouiae ducatus sui olim iuris fuit. Principesque virtute bellica illustres habuit. Sed Ioannes Moschorum Dux corruptis pecunia sacerdotibus omnem eam regionem suo imperio subiecit, & urbem proditione cepit. Euerfa deinde reipub. eiectisque per vim veris ciuibus, vinculis constrictos in Moschouiam transmisit. Ne tamen urbs vacua cultoribus esset, subditos suos, cum quibus bene illi conueniebat, in locum eiectionum substituit. Urbs ipsa aedium magnificentia, ciuium frequentia, diuitiarum abundantia, telluris fertilitate illustris & clara est, muris quoq; inuictissimis cincta, munita turribus, & ad aspectum pulcherrima. In illam mercatores e Perside & Tattaria, & Sarmatia, & Liuania, & Germania & Britannia, & ex multis regionibus aliis saepe comitant, propter admodum celebre emporium. Olim in ea praeter indigenas aduentum quam plurimi habitauere, nunc peregrini intra moenia

nequaquam recipiuntur. Eā vero rex capere cupiebat, ut inde Moschouia omnem infestam redderet, & exitus hostium, quibus Liuaniam primū, deinde etiā Lithuaniam inuadere solebant, intercluderet. Inde etiam Nouogrodia magna tām triginta sex milliaribus distat, ita ut sit facillimum capta Pleseouia, Nouogrodia, cum opus fuerit, occupare. Nec arduum munus videbatur inde in ipsam Moschouiam, quæ magni Ducis sedes est, excursions facere. Igitur bello decreto, cum anno supra millesimum quingentesimum octuagesimo primo III. Cal. Maii Varsehouia Vilnam reuersus esset, intra dies paucos multa militum millia in eam ciuitatem confluxerunt. Importata etiam sunt ex omnibus regni partibus tormenta & commeatus & munitiones, & arma quamplurima, ut rex iusserat, adducta. Imperator exercitus Ioan. Zamoscius designatus fuit, cuius eximie prudentiæ spectataque virtuti rex plurimum confidebat. Ille fortissimorum equitum alas attratasque cohortes in bellum ducebat. Ceteri quoque belli Duces ex Polonia, Lithuania Vngariaque exercitus maximos comparauerant. Fatarens begius leuissimorum & veteranorum militum duomillia à Saxonibus adducebat. Sub idem tempus legati Moschouitici Vilnæ præsto fuere, ut & bellum deprecarentur, & regem domi detinere omni conatu & diligentia studerent. Sed cum nihil præter vanissimas sui Principis epistolas reddidissent, unde venerant eo remissi fuere. Rex autem in conficiendo itinere summa celeritate usus est, adcoque castra promouit, ut hostes quem adesse non senserant, iam se videre vix putarent. Ordines lectissimi militiæ Principes ducebant, ut si principia castrorum cerneret, senarum te alicuius priscae reipublice videre diceret. A Pleseouia haud procul Ostrovia abest, quæ non tantum Serotia fluuiio ab vno latere alluitur, sed ex lapide etiam firmissimo ædificata est, congestisque aggerum molibus munita. Erat tunc quoque armis & tormentis, & hominum multitudine, firmoque præsidio instructissima. Hanc omnino debellandam esse rex existimabat, ut ita Pleseouiensem urbem terreret, priusquam ea vel oppugnata, vel totis castris circumfessa esset. Ita regii cum triplici agmine murum subire, dissonisque clamoribus, tubarum cantibus, tormentorum crebris ictibus strepitus horrendos edere cepissent, qui in præsidio erant metu territi ex arce trepide aufugere, omnemque illius tuendæ curam & cogitationem confestim amiserunt. Rex tamen à direptione milites suos prohibuit, veniamque his, qui capti erant, dedit, præfatus bellum se cum Basilide, non cum infortunatis ciuibus gerere, cuius interitu, omnis ira bellumque finiri possit: nec minori sibi gloriæ fore, si ab se Moschouia seruata sit, quam si capta euerteretur. Parecere igitur se muro arcis, ac tectis, quoniam homines quibus parceret, magna ex parte aufugissent. Capta Ostrovia rex eadem alacritate propositis ad excitandos milites ingentibus præmiis Pleseouiam cōtendit, & ad eā tertiis castris peruenit, triduoque postquam fieri maxime potuit, castra meratus est, ciuitatemque magnitudine ingentem, frequentem oppidanorum & à vicino nobilium atque agrestium hominum multitudine, nec paruo militum præsidio firmam, situ vero loci equabili & ex parte vna flumine Velica-rica, præterea muris, propugnaculis, tutribus lateritiis satis munitam cōspectu suo cōperit, nec eam occasione quam rumore omnium persuasus animo conceperat, nactus est. Nam & ciues ad bellum egregie sustinendum parati erant, & Principes ciuitatis sese deuouerant, quod aut mori, aut hostem repellere vellent, & inter præsidarios quoque magnus erat deuotorum numerus. Accedebat huc quod litteris à Principe suo nuperrime acceptis ad fortitudinem magnopere erant incitati: Vltima nam supplicia timidis minatus fuerat, & alios spe præmiorum longe maximorum inflamauerat. Comuni autem consilio Basilis Suscus, nobilissimus Rutenus, delectus fuit, qui ciuitati præfesset. Is cum munus animo militari & confidenti suscepisset, omnia quæ ad defensionem necessaria viderentur, strenue cōparauit, commeatum in urbem intulit, munitiones instituit, vigilias disposuit, perpetuoque tubarum cōcentu, & horribili tormentorum reboatu regio bene vigilare coegit: nonnunquam eductis ex urbe copiis acerrime cum illis dimicauit. Rex quoque actis ex parte australi munitionibus murum tribus ex partibus summa vi tormentorum omnium verberauit, proximisque propugnaculis tribus perfractis, & muro patefacto aliquem delectorum militum numerum in-

rum intra ruinas immisit, qui explorarent, idoneane iam loca ad irruptionem effecta essent. Tum cæteri militari quodam ardore incensi, nō expectato aliorum indicio sublatis signis statim subsecuti sunt, & inter hos nobilissimi aliquot cohortium præfecti fuere. Beccasius ab Vngaria oriundus, & summo in regem studio & voluntate propensus, in hoc certamine globo in frontem immerso occisus est. Fatensbegium tamen multas horas in muro dimicantem melior fortuna incolumem præstitit. Pugnatum est vario euentu. Nam multi ex nostris grauissime vulnerabantur, & ex hostibus plurimi missilibus confixi cadebant. Geri vero res ex sententia ob loci intrantem iniquitatem, & præruptum altumq; descensum

10 non potuit; & tamen miles regis propugnacula duo hostilia totum diem tenuit. Territus ad eum modum Suscus litteras ad Basilidem facit, eumque de Polonorum potentia, & de discrimine calamitaseque suorum reddit certiores. Tabellarius vix vrbe egressus à regis capitur, dati fascis epistolarum ad regem deferuntur, ex quibus prædicatorum metum & pertinaciam facile cognouit. Interea ex Europa Asiaque legati in castra venere. Turcicus cum regi de superioribus triumphis gratularetur, & sui Principis nomine copias ad persequendum bellum minime contemnendas offerret, admissus quidem non est, nec in fidem societatis receptus. Possseuinus autem Iesuiticæ professionis flamen, qui ab Pont. Max. tanquā pacificator missus erat, honorifice susceptus est, & in summa dignitate apud

20 omnes fuit. Erant nonnulli qui crederent eum pacis adferre condiciones. Pontifex enim interposita sua insigni autoritate dissidium illud tempestiue componere studebat, ne forte ex talibus principiis reipub. Christianæ maius aliquod detrimentum oriretur. Et sæpissime quidem in utramque partem de ingentibus illius belli incommodis disputatum fuit, cum diceret Possseuinus, vñtatum quidem regibus esse, vt bello contendant, & ipsum quoque Basilidem, tam immanem Christiani sanguinis helluonem, excidio dignum videri: Quippe qui toties fidem fregit, qui iurisiurandi religionem violando ita perfidiam suam manifestauerit, vt nunc etiam non iniuria omni fide indignus videri possit, cum & homo sit eximii simulandi artibus & fraude Græca egregie instructus. Nunc tamen adeo

30 graues eum temeritatis suæ pœnas dedisse, illiusque subditos tot cladibus adfectos esse, vt nemo Christianus sine lamentatione flebili tantorum malorum meminisse queat. Quis enim, inquit Possseuinus, adeo immanis est & barbarus, o nobilissime Princeps, quem tanta agrorum vastitas, facultatum exitium, arcium direptiones, cædes & interitus hominum, euersio templorum, & religionis non commoueat? Non autem illi qui tantas calamitates patiuntur, sed qui causam primo dederunt, malorum omnium, quæ postea sunt consecuta, æquum est, vt pœnam sustineant. Optandum erat vt in vno Basilidis capite tot cæsorum manibus vñtionem dare posses. Quod enim ad subditos illius attinet, nihil mea sententia gerunt, quod valde vituperandum sit. Offensi dolent, lacerati pugnant,

40 illatas iniurias acerrime vñscuntur, Principis sui mandatis obtemperant. Quid ergo? Si illos homines, qui in Plescouia sunt, exstinxeris, continuo totum barbarorum genus interimes? non certe. & eos qui hæc audituri sunt, multo vehementius irritabis. Itaque dandum aliquid tempori censeo, dandum aliquid reipublicæ & paci communi. Pontifici quoque Maximo, qui pacem vobis suadet, suus honos est habendus: & quidem, vt summatim omnia dicam, iniquissima pax anteferenda est iustissimo bello. Dicentem Possseuinum rex ita audiebat, vt belli causam omnino è medio tollendam esse arbitraretur, aliter enim hos armorum tumultus nequaquam sopiri posse dicebat. Stabili enim de cetero in-

50 re virtute sua, quam Moschorum inuidia, superabat & proposuerat emori potius, quam abscedere irrito incepto. Digresso iterum ad Basilidem Possseuino, maximus ille belli & pacis arbiter Deus ad decimum septimum Septembris diem res regis feliciter secundauit. Cum enim Dux Obolinscus cum lectissima equitum peditumq; manu urbem irrumpere per flumē de nocte cogitaret, à custodiis quæ eam in rē & in flumine, & in terra collocatæ erāt, exceptus, cum copiis suis partum

demersus in flumine, partim cum se in ripam coniecisset, occisus est. Nec multo post Chuoſtus cum quingentis equitibus auxilio obſeſſis venturus, eandem plane fortunam cum ſuis expertus eſt. Cumque iam pro magnitudine rei & bellicorum caſuum varietate obſidio diutius duceretur, nec ſibi committendū eſſe rex iudicaret, ut & autumnali, & primo hyberno tempore peſſimis tempeſtatibus longiſſima & iniquiſſima via, magno cum iumentorum interitu, & militū detrimento ſeſe in regnum reſerret, belli duces ingentem in hoſtico terrorem circumferre iuſſit. Inter hos Chriſtophorus Radiuilo, quem nunc Vilnenſem Palatinum conſpicimus, & Philo Cmita, & Spiteo Iordanus, facile principes fuere. Et Radiuiloni quidem cura tuendorum finium demandata fuerat, ei que lectiſſimorum equitum octo millia attributa, quibus ad propulſandos quorumuis hoſtium imperus vteretur. Sed excelſo ingenio alta atque ardua meditando nequaquam ea prouincia placuit, pulchriorem potiundæ laudis occaſionem quærebat, glorioſius ratus in hoſtico repellere bellum, quam in finibus admittere. Tandem impetrata ab rege diſcedendi venia penitus quidem in hoſtis ditionem progreſſus, omnium animos cum felicitate rerum geſtarum, tum vna maxime celeritate, qua vehemēter vtebatur, incredibilem in modum conterruit. Eodem fere tempore ad Orſcham, ad Mohilouum & Schlouum ferro flammaque Moſchi graſſabantur. Eo nuncio accepto Radiuilo lectiſſimis ornatiffimorum equitum alis inſtructus, nullam moram agendis rebus facit, hoſtiq; obuiam progreſſus, multā fortiter, multa feliciter agit, ciuitates expugnat, agros vaſtat, inflammationem pagis, necem hominibus infert, prædas agit, & quaſi tempeſtas quædam cuncta proſternit. Cum ad ingentem lacum Luceium veniſſet, hoſtias cædit, precatus ne ſe illæ terræ inuitum accipiant. Mox in diſtriſtū Smolencenſem inuectus, eū, nemine repugnante, vaſtat. In tanta. n. rerum omnium perturbatione, nec animus Moſchis ad reſiſtendum, nec ad honeſte moriendū erat. & regii etiam quo maior erat hoſtiū vis, eo magis videbantur ad cōtemnenda pericula cōfirmari. Delatus poſtea inter infeſtas & irritatas gentes ad Proconū, incolis non repugnātib; fiducia religionis diui Vitoldi, à quo conditum oppidū erat, parci iuſſit; lætus non militiā tantum, verum etiā veſtigia ſeranti Principis ſecutū. Obuios tandē habuit Noſdrouatum & Michaelē Boratincū, ex quibus hunc cū exercitu occidit, illū vulneribus deformē in fugā coniecit. Ea victoria potius Rezouienſem ditionem ingreſſus eſt, eam aut, ſicuti & omnem Moſchouā nobiliſſimus Volga fluuius pererrat, emenſiſq; Caſanenſium & Aſtracanorū terris aliorumq; Tattarorū deſertis ſeptuaginta oſtiis in mare Caſpiū ſiue Hircanum influit. Radiuilo vado in flumine reperito omnē eam regionē infeſta populatione peruagatus eſt, Ietſouumq; celebre iſtis in locis oppidū vicit, & incendit. In tanto autem ardentis fortunæ ſucceſſu nobiliſſimam illam ſeram & hydram Lernzam, ipſum videlicet Baſilidem capere poterat, niſi ille conſpectis in propinquo ignibus, & fama aduentantis exercitus vehementiſſime percuſus, per noctem tenebris terroribusque importunam gemoſ & tremens ex Staricia cum Cadmæa ſobole & ancillarum gregibus aufugiſſet. In eo tumultu Daniel Muſſa à Baſilide profugus ad Radiuilonem venit, & vitæ quidē fortunarumque omnium incolumitatem impetrauit, ſed tamen fidei parum ſanctæ cultæ infamia deſlagrauit. Non poterat quietem capere Radiuilo, cumq; ad Reſouiam ciuitatem delatus eſſet, ob tormentorū maiorum defectum rem ex animi ſententia adminiſtrare non potuit. Igitur agris ubiq; vaſtatis ad Moſaiſcum & Selifarouum prodigioſa celeritate contendit, & Selifarouum quidem incendio deleuit, Moſaiſco pecuniam imperauit. Non procul à Selifarovo fortuna lectiſſimas ei Tattarorū copias obtulit: iis tumultuario atq; inopinato congreſſu victis, multos præcipue nobilitatis viros corripit, & ſupra quadringētos occidit. Poſthæc velut in finem victoriæ ducatū Nouogrodentem inuadit, vetuſtiſſimumq; Ruſſiam oppidū aggreditur, præſidium deſicit, Michaelē Tureminū ibidem capit, & in vincula coniecit. Cū ad Vlodomirios veniſſet, obuios cum munerib; multos iſtarum terrarū incolas habuit. Ex his pro meritis ſingulorum alios in fidē recepit, aliis veniā dedit, præſcriptis magiſtratui eorū pacis cōditionibus. Ad extremū populationibus

nibus ad Vlycam & Porchouum, & in reditu ad Turopecium prolatis, cum Smolencenses, Nouogrodios, Rezouientes, aliosq; populos maximis cladibus adfecisset, & per inaccessos saltus itineraq; rerum omnium difficultatibus plena ad hostes penetrasset, exactis in longinqua militia multis mensibus in patriâ redire constituit. Exclusus enim anni tempore, quod pluuii brumales dies inciderant, quum grauissimi imperatorii muneris nomen gloria & fortitudine egregie sustinisset, interiectis multis diebus in castra reuersus est, triumphali laude insignis, ibiq; non oculos modo, sed omnium etiam studia in se conuertit. Cæsa putantur in hac expeditione supra decem hominum millia: Sicuti eade re in peculiari quodam volumine seorsim plura aliquando annotauimus. Dum hæc à Rege & Ducibus in Moschouia geruntur, à sacratis quoque hominibus tumultus ingens in vrbe Viîna excitatur, quo Rex varie adfectus, plus fortassis mœstitiæ ex ciuili discordia, quam gaudii ex hostium interitu percepit. Sacrorum autem Princeps nuper admodum ex Latio in patriam reuersus erat. Is cum Pontificis maximi legato eam in curam incumbere cœpit, vt homines à catholica Romana Ecclesia dissidentes, è medio tollerentur, si emendari non vellent. Dicebat enim, quod Sarmatia omnis publice ac priuatim propter impiorum hominum hæresin magnis ac frequentibus incommodis fatigata atque oppressa, diutius libertatem ueri non posse videretur, & propterea eiecto seditiosi dogmatis populo melius aliquando esset habitura.

10 Igitur Cinglianorum Russorumque ac Lutheranorum libri, tanquam in religione pestilentes, ac rerum futurarum certissimi indices, præsulis iussu in clarissima meridiei luce comburuntur, & vt Poeta ille dixit, emendaturis ignibus dantur, quum interea Iesuitarum discipuli carmen in laudes cœlestium Deorum ad ipsos chartarum rogos decantarent. Trepidabant tunc in vrbe diuersæ religionis ciues, & sacratorum conatibus omnino obuiam eundum esse existimabant, ne forte seditione ex conspiratione facta in absentia optimi Regis opprimerentur. Nam & defunctorum corporibus tunc requies data non fuit. Cingliani enim, quum via regia mortuos ad sepulturam efferrent, quidam Sacratorum satellites ita in eos irruerunt, vt vix ægre aliorum interuentu impetus retardatus sit. Quæ quidem res, vti repentina & nequaquam expectata, sicuti terrorem omnibus incussit: ita summos & infimos, atque adeo ipsos etiam sacerdotes ad arma exciuit: ab ensibus tamen temperatum, donec vltima necessitas defensionem suaderet. Noctu etiam silentibus cunctis, terribili & insolito tympanorum signo animi ciuium turbabantur, quum e contra homines sacrati dicerent, eo sonitu excitari omnes, vt nocturnis quoque temporibus pro Regis salute orare discerent: quanquam id genus precum non paucos in suspicionem rerum nouarum pertrahere videbatur. Interim Germani & Cingliani per idoneos homines suorum sacerdotum domos diligenter custodiebant, Cinglianique præsertim adeo impigre defensionem parabant, vt maiora etiam tormenta ad ædes precum conueherent, conturbatisque ista alacritate aduersariis, omnem eis consilii & authoritatis rationem eriperent. Postea Abramouicium nobilem & valde strenuum virum ex agro in urbem reuocant, & istis Sacratorum conatibus vt resistere velit, magnopere orant. Is nauandæ operæ, religionisque sincerioris studiosus, arcem urbemque ipsam munitionibus præsidisque præcepit, singularique celeritate atque peritia habitantes vicinis in agris nobiles accersens, catholicorum animos veris illatis terroribus deiecit, tantaq; virtute & perseverantia inter ipsos ciues, omnesq; sacratorum hominum ordines omnia administravit, vt nemo omnium relinqueretur, qui non insignem aliquem metum ab eo vel militari eius adparatu accepisset. Quibus de causis Germani ceteraq; nationes in religione dissidentes internuncium summa celeritate in castra ad magnates Lithuanorum misere, rogantes vt subsidia suis in religione laborantibus mittere maturarent. Rex vero simulac execrabilem illum, & Lithuaniz funestum tumultum cognouit, indeque Sarmatiam omnem subito arsuram bello, non sine fixa rerum omnium confusione præuidit, principiis obstandum ratus inter dissidentes induciarum pacisq; mediū sese obtulit, præfulemque ipsum epistola humanissime scripta mitigauit. Ad vrbs quoq; Senatum

litteras dedit, quibus omnes quid patriæ expediret, quantum esset in seditione mali, quomodo discordia res maximæ dilaberentur, sedulo, paterne, & diligenter docebat. Episcopus cognita Regis volūate, & lectis litteris, ut tempori seruiret à proposito desistere constituit. Nam & offensionem dissimulabat, & ipse etiam plures corporis sui custodes oblato stipendio conducebat. Ciues deinde & subditi deposita in præsens omni acerbitate cum sinceram quietem recepissent, nihil se unquam expertos iucundius atque pulchrius ea libertate prædicabant.

Supra diximus, quomodo Rex singulari perseverantia Pleiscouiz obsidionem continuerit, eam demum insignem esse victoriam ratus, quæ præsentis Imperatoris fortitudine & manu pararetur. Illo absente Gothorum exercitus per Li-
uoniam res novas moliri cepit. Nam Pondus Legatus Gothicæ militiæ præfectus, & vetus Moschorum hostis ad eas Polonorum victorias ita vehementer exhorruit, quum vir strenuus & acutus tam pridem Polonorum fortunam, & gentis opes agnouisset, ut Andrea Lureo, Georgio Planco, & Ioachimo Schelio ducibus militem Germanum in Liuoniam induxerit, & de inuadendis alia parte Moschis omnem cogitationem suscepit. Cumq; per se militaris gloriæ decus expeteret, & alioqui à Polonis contemptum se crederet, cum ad Pleiscouiam nequaquam, uti sperauerat, euocaretur, facile adductus est, ut ad præsentem rerum statum adpertis sensibus consilia omnia conuerteret, ea fortassis spe, ut se quoque (si fortuna tantis ceptis arrideret) aliquam Liuoniæ partem nemine repugnante con-
sequuturum arbitraretur. Itaque nihil intermittendum ratus, quod in negotio semel suscepto opportunum foret, vocatis in concionem centurionibus atq; signiferis, cæterisque ducibus animi promptitudine militiæq; peritia clavis: Quid cunctamur, inquit, commilitones, in hac parū decora deliberatione? quasi Moschos toties à Gothis victos, si in eos armis erumpamus, minime sumus à Liuonia ex-
acturi? Pertumpemus hercle, & cuncta obuia sternemus, dum ambigunt & consultant, an nobis sit occurrendum, vel manendum in oppidis & arcibus, quas ut in magno metu, magnoq; temporis spacio maxime munierint, præstabo me huius periculi facile principem, ne consilium à verbis & audacia potius, quam à virtute sumptum putetis. Et meo certe ductu victoriam nobilem atque opulentam refe-
retis. Nec mora centuriones ferme omnes feruidis & alacris ingeniis sublata
manu Ponto fauent, plerique etiam eo ardentius, quo veteris virtutis excellen-
tiam aliquo fideli illustriq; facinore demonstrare cupiebant. Naruæ fluminis superius mentionem fecimus, illud ex lacu maximo Cudzcone ortum, venientiaq; ex meridie Pleiscouiam & Velicaricam fl. hauriens tandem mare Liuonicum influit. Ad huius fluminis ripas Russi antiquitus oppidum habuere, quod elegantius & speciosius iustauratum Ioannes Basilides de suo nomine Iuanogrodum appellauit, & est alioqui eiusdem nominis arx & oppidum aliud, quod tribus à Narua miliaribus distat.

Quoniam autem Narua fl. semper Liuoniæ terminus fuit, Crucigeri quoq;
in parte altera ripæ oppidum & arcem munitissimam condiderunt. Sed Basilides exploratam à Liuonibus victoriam relaturus, cum inconditam barbarorum armatorumq; agrestium multitudinem prouinciam induxisset, & veluti tempestas quædam obuia cuncta prosterneret, aliquanto latius imperium suum proferre cepit, excitatoq; per emissarios suos furtiuo incendio repentina eruptione Naruam aggressus est, egitque cum Germanis, qui in præsidio erant, ut cautionem de salute & fortunis accipientes in patriam suam proficiscerentur, quod & illi libenter fecerunt. Intelligebant enim non insani acutiq; homines, sibi cum validissimis hostibus esse dimicandum, neq; vllam omnino misericordiæ spem ab iratis barbaris sibi superesse, si aliquo insigni accepto incommodo vincerentur. Ab eo tem-
pore incredibilis negotiantium multitudo ex Lubeco aliisque locis in utroq; oppido fuit. Nam & totius fere Moschouiz ciues hinc merces suas deponere consue-
rant, ut tanto commodius per Oceanum Germanicum in omnem Europam longelateq; deportarentur. Sed Pontus cum exercitu maximis tormentis rebusque
omnibus longe instructissimo ex Reualia ad hostes profectus, Naruamq; subre-

Nam oculis è colle militibus ostendens, ubi ex præda multo opulentiore, quam opinione audierat; ipsorum conceperant, perpetuo ditarentur, edixit ut corpora itineris labore secula paululum curarent, solitaq; alacritate victoriam animo conciperent. Sequenti die cum Luna oriens certis ictibus lucem adferret, de prima statim vigilia triplici agmine à tribus locis vno simul tempore Naruam, quæ Germanorum antea fuerat, adortus est, prolatoque terribili tormentorum adparatu diebus viginti octo integris adeo vehementer mœnia conuassauit, ut late prostratis adaperitisque vallis & mœnibus Gothicæ legiones in statione conspicerentur. Quippe nec aggeres densissimi, nec acerrimus propugnantium ardor, nec munitiones fortissimæ eam tormentorum muralium vim sustinere quibant. Moschi tamen adduci non poterant, ut hosti per ruinas in ipsam urbem irruenti sese dederent, tantaq; barbaris & superbis eorum ingeniis innata erat de Gothorum gente contemptio, ut vltro etiam prouocarent iriderentq; hostes, quod tantum inanis operæ frustra suscepissent, ut aditus in urbem pararetur, quando adaperitis etiam portis ad repellendum hostem animus ipsis suppeteret. Perfidiosam hanc leuitatem deridebant Gothi, & ne exploratam à perueicacissima gente victoriam in discrimen adducerent, nihil se vel in hanc, vel in illam partem à proposito viuendi commouebant, circumuentamq; in media ciuitate Moschicam plebem tanta sæuitia immanitateq; trucidabant, ut imbelles homines proiectis ad terram armis, suppliciter vitam deprecantes crudelissime cæderentur. Nunquam enim ab vlla memoria vel in barbaros, qui Mahometis sectam colerent, vel in perpetuos hostes atq; inimicos, vindicta libidine atrocius sæuitum est. Nemini fuga patuit, quum & subitus Gothorum incurfus, & fæda rerum omnium facies, & conturbata omnibus in locis ciuitas, omnem vel constantis animi vim, vel ferendæ opis spacium inter dissonos morientium clamores eriperent. Gothi cæcis late ciuibus, & præsidio vndiq; pulso, oppido & arce puncto temporis potiuntur. Compertum postea ex multitudine stratorum corporum fuit, supra sex hominum millia cecidisse, & in his militiæ duces gloria & virtute insignes fuisse. Sed nec apud Gothos victoria luctu caruit: ipsorum enim castra maximum à tormentis Moschicis acceperant detrimentum. Ea nunciata & spectata clades, Moschos in altera ripa habitantes, quanquam animo infractos, magnopere conterruit. Cum enim editas omnibus in locis ad facietatē cædes, nobilissimos senes pariter ac iuuenes tormentis excruciatos, violatum ubiq; matronarum ac virginum decus summorum pariter & infimorum ciuium domos, tanta furentium rabie ferro atq; ignibus expugnatas è vicino vidissent audiissentq;, dolore perturbati, clamores ingentes cū eiulatu miserabili sustulerunt, statimq; de urbe deferenda cogitantes, nocte illa per diuersas portas effugerunt. Qui remanserant antequam dilucesceret, Ponto clauem urbis arcisq; obuiam miserunt, vitamq; & optatam auehēdæ supellestilis veniam ea tantum ratione impetrarunt. Rebus deinde compositis signa Regis Ioannis in mœnibus constituta sunt, & ipse Pontus in vtramq; ciuitatem est ingressus. Moschorum templa expiata continuo, & ritu solenni consecrata sunt. Milites ad prædam conuersi præter ceram, frumentum & linum nihil aliud, quod esset magnopere admirandum, inuenerunt. Ad hunc modum vtrumq; oppidum Gothici iuris factum est, & portus maris opportunissimus in potestatem redactus. Ad alias deinde in vicino hostium munitiones Pontus impetum conuertit, Veissensteinumq; & Coporum & Iuanogradum deiecto feliciter præsidio cepit.

Ad auditam vero Gothorum victoriam Stephanum Regem grauitè commotum ferunt, quod indignissime ferret, eam Liouoniæ partem, quam Moschus iam retinere non potuisset, & pro qua longe maximo sumptu & adparatu bellum illud suscepisset, sibi absenti, & in hostico rem gerenti contra ius archiducis adfinitatis ereptam esse. Porro Moschorum gens tantis periculis & calamitatibus vexata, cum cædium, feritatis, atque sæuitiæ nullum inueniri posse finem arbitretur, cumque vniuersi senum captiuitatem, filiorum mortes, virginum & matronarum stupra, oppidorum religionisq; libertatis excidium, apud animos suos reputarent, à mēte consilioq; deturbati tumultuari cœpere, & Principis sui cūcta-

tionem admirati. Sed tyrannidis metus, & insira in hominibus leuitas & inconstantia faciebant, ut cum neque fidem sancte colerent, nullus eorum fidem sociis adungeret: & cum ex suo ingenio quisque alios fringeret, reliquos suspectos haberet, & perpetuo etiam timeret, ne tanquam coniurationis alicuius author ad Principem deferretur. Coiere tandem Vlodomiri cum vicinis quibusdam populis, & se ad propulsandum commune malum paratos Basilidi obtulerunt: contestatiq; primum sibi fide & obedientia erga Principem nihil esse antiquius, defensionem petiere. Multis, inquit, mensibus, & rotum triennium patriæ calamitatem sedentes intuemur, religionem interea & libertatem nostram pessundat hostis. captiuitate senes, cædibus iuuentus, stupris filiarum nostrarum fœdantur: vastitas agris, excidium ciuitatibus adfertur, & nos à pristina virtute tantum degenerauimus, ut præclarius esse putemus, hosti terga obuerrere, quam ciues à clade incolumes præstare, & pro patria honeste mori. Sciunt aduersarii, gentem ignauam facile superari posse, ideoque confidentius miseræ & infortunio nostro insultant: Si vero coniunctis viribus obuiam illis progressi fuerimus, hominum audacissimorum insolentiam haud difficulter contundemus, patriamq; ab æterno periculo vindicabimus: idq; ut alacriter faciamus, templa, aræ, religio suadent, patria postulari, liberi & libertas hortantur. Quando autem Dux & author nobis ad hanc rem opus est, rogamus te serenissime Princeps & Domine noster, ut filium tuum natu maiorem nobiscum in honestissimam militiam mittas. Illo quippe in oculis nostris versante veterem bellicæ virtutis opinionem facile recuperabimus, & pro patria vitam sanguinemq; effundemus. Basilides non tantum maximi Regis estimationem, sed & diuinitatis opinionem apud suos habebat, rumoremq; in Moschouia spargi iusserat, se Deorum monitu ab istis Polonici belli tumultibus retractum feriari. Igitur cum à ciuibus defensionem postulantibus, quasi neglecti officii accusaretur, fremere statim cœpit, sibi insidias fieri, & dolos strui, & prodicionem parari adfirmans. & sane ita fieri solet, ut quoties aliquis bellum sui Principis iniussu suscipit, offensio sit pestifera, & victoria inuidiæ plena: & qui tale aliquid molitur, calumniis plerumque innumerabilibus obnoxius est.

Postea Basilides in publicum etiam sine satellitibus processit, proiectoq; in vulgus diademate ac purpura, dare eos hæc alteri iussit, qui aut imperare illis sciret, aut cui parere ipsi scirent. Commemorat deinde beneficia sua, ut Liouoniam subegerit, ut Turcas Tattarosq; compescuerit, ut denique dignitatem gentis suæ non solum defenderit, verum etiam auxerit. Quorum si illos pœniteat, deponere imperium, & tradere illis regnum suum, quia Principem querant, cui imperent. Quum populus pudore motus, recipere eum regnum iuberet, tam diu recusauit, donec seditionis authores supplicio traderentur. Post hæc ad filium conuersus, ait, aususne es, nefandissimum caput, ista mente & animo præditus in conspectum patris venire? & odia ac seditionem velut exultabundus excitare? usque adeo omnis pietatis oblitus es? nulla pugnandi occasio aptior quam calamitas patris, & belli infelicis ærumnæ fuerunt? quid quod populi suffragio Dux vocatus, non dico patrem, ducem certe ciuium tuorum dignitate priuare conatus es? & quid porro tu in facto isto, conspirationeque aliud, quam interitum meum queris? Quoniam igitur tu in patre Principem Moschorum non agnoscis, ego quoque Principem me magis, quam patrem indicabo, statuamq; in te exemplum, ne quis posthac infelicibus miseris parentum illudat. Ad eam obiurgationem Iuanus vehementissime consternatus, cum deiectis ad terram oculis defensionem pararet, & supplex locum ad dicendum causam sibi dari postularet, in ipso orationis exordio Basilides adolecenti conturbato tacendi signum dare volens, scipione ferrato eius tempora percussit. Ille quum plagam præ consternatione & metu nondum sentiret, nequaquam vulneratum se credidit, & mox inter eundem toto corpore cruore madens in conspectu patris exanimis in terram collapsus est. Ibi pater confossum vulnere filium, sed spirantem adhuc, animaduertens, statim ex furore in pœnitentiam versus, manus in cœlum tendit, querelasq; flebiles edit, nunc adfatur, nunc osculatur, nunc solatur iacentem, nunc sortem suam, nunc publicam fortunam

fortunam deflet, nunc Deos accusat, qui iuuenem tam charum in hoc malū con-
 iecerint. Filius audito patris clamore, id saltem præsents fortunæ solatium se ha-
 bere dixit, quod nequaquam postremas voces in cassum emissurus esset. Sibi qui-
 dem ab eo sanguinem & vitam ereptam esse, à quo vitam sanguinemq; acceperit,
 sed scire Deum, quod nullius conspirationis fuerit autor: optare se, ut patri terra-
 rum omnium contingat imperium, utq; feliciter in hostes, quam in filios ferrum
 stringat. Iam se iustam magis, quam grauem sepulturæ veniam orare. Inter hæc in-
 gens in populo strepitus, magna trepidatio, magis omnes Principis calamitatem,
 quam suam miseriam lugebant. Ipse Basilides quasi mente cōmotus, humi tantum
 10 confedit, non cibum, non potum poposcit, nō deniq; seruilē sordidamq; togam
 deposuit, & acclius parieti, cum lethalem in ore filii pallorem conspexisset, dies
 noctesq; orbitatem suam & miserabilem filii casum defleuit, qui tandem quinta
 post acceptum vulnus die, inter tristissimos animi corporisq; dolores exspirauit.
 Eum solenni & regio funere elatum cum populus nequaquam adulanter luxisset,
 pater ipse, qui in suprema usq; vitæ momenta erga morientem omnibus tenerio-
 ris amicitiae & pietatis officiis erat perfunctus, ita desiderauit, ut quum lachrymas
 tardissime deposuisset, si forte eius elegantissimi iuuenis memoria induceretur,
 vel latiore in sermone veterem tristitiam & lachrymas ad oculos reuocaret. Exsu-
 uias in templo Michaelis regio more sepeliri, & maiorum tumulis inferri iussit.
 20 Cumq; illud facinus Deum assiduīs cladibus gentis, & interitu totius populi, vin-
 dicaturum opinaretur, supra septuaginta septem aureorum nummum millia in
 Græciam ad Patriarchas Constantinopolitanum & Alexandrinum, Monachos-
 que sepulchrum Domini Iesu custodientes transmisit, ut illi precibus & sacrificiis
 animam defuncti expiarent, ab infernalibusq; pœnis eam eriperent. Literas dein-
 de ad Stephanum Regem fecit, quibus legatis suis eleemosynam ad Græcos de-
 portantibus securum per Poloniæ fines abitum impetrabat, quas Paulus Oder-
 bornius, qui hæc conscripsit, à regio Secretario acceptas recitari etiam audiuit.
 Omnino autem constat, cum domi hanc à fortuna plagam accepisset, quum suo-
 rum captiuitatem, hominum & urbium excidia, suas fugatasq; copias suas, arcium
 30 præfectos occisos, maximam comæatus & adparatus bellici vim interceptam
 vidisset, non importuna eum optatæ pacis consilia circumspexisse, quādo nequa-
 quam pristinae felicitatis more tam bono prosperoq; rerum successu vteretur, fu-
 turumq; diuinaret, ut capta Plescouia omnium grauissimam in regno suo tēpesta-
 tem pateretur. Venerat ad eum ex regis castris Posseuinus, qui pacificatoris par-
 tes inter Principes sustinebat. Ille in consilium admissus de summis belli difficul-
 tatibus & componenda pace differere cœpit: Summæ stoliditatis esse, dicens, Li-
 uoniam ultra defendere conari, quam nec recentibus quidem receptis auxiliis e-
 gregia spe tueri posset, quando iam cūcti fere Liuones contrucidati, patriaq; pulsi
 interiissent: non esse funesta audacia, cū fortuna diutius contendendum, quando
 40 Moschi, qui in prouincia essent, satis superq; diuitiarū & emolumētī ex ea accepe-
 rint. Iam cedendū esse Polonis, amissæ postea prouinciæ dedecus ad ipsam fortu-
 nā pertinere, quæ res mortaliū vario euentu augere & minuere cōsueuerit. Proinde
 sumendū esse consiliū à prudentia, quā necessitas exprimeret, nō ab inani animo-
 rū obstinatione, qua nihil iis, qui in extremo discrimine versarētur, lethalius acci-
 dere posset. Sibi ergo tam honestū, quam omnibus ad salutē necessarium videri,
 dedere Polonorum Principi Liuoniā, eiusq; qui pro gloria certare existimari vellet,
 fidē experiri. nec enim fortibus viris opportunū in patria locū esse defuturum: vni
 meliore fato militiæ signa defigerent, & acceptas nuperrime à Tattaris iniurias, ex
 gregio libertatis studio, & commodiore tempore vlciscerentur. Ita Basilides
 50 grantissimis Posseuini concionibus incitatus, & extrema etiam necessitate com-
 pulsus in consilium tractandæ pacis præclarum maxime studium ostentabat, Ste-
 phanumq; Regem literis amicissime scriptis hortabatur, ut ad auertendam san-
 guinis Christiani profusionem honestæ concordiz condiciones amplecti vellet.
 Nam adhuc quidem rapinæ, czdes, incendia, terrorem passim incutiebant, &
 vulgus militum, ut cum elementis etiam & rerum natura pugnaret, in mediis

& denissimis niuib. casos passim crexerat. Rex quoque & proceres ex Augusta-
libus egressi, ligneas domos incolebant, & in hostico ita vertabatur, ut nescio quo-
modo in media Polonia aut Lithuania securius habitare potuissent, habentes sci-
licet in ipsis castris imaginem quandam larium ac domesticę sedis. Nominata tan-
dem est Zapolscia, quo in loco de compositione pacis pensitatis & examinatis v-
trinque conditionibus tabulę scriberentur. Nam nec ipsi Regi reportandę victo-
rię cupido, & per se impigro bellatori, animus consiliumq; amplectendę concor-
dię deerat. Distat Zapolscia viginti quatuor à Plescouia miliaribus, ea via, quā
magni Ducis instituto veredi Nouogrodia Zauolociam & Velicolucum dispo-
nuntur, cuius circum vicinam regionem omnem miles regius infesta populatio-
ne percurrerat. A Rege profecti sunt viri Principes, & maxime nobiles, Stephanus
Sbarasius, Palatinus Bratislauiensis, Albertus Radiuilo Dux Olycz & Nisnesii,
Mag. Duc. Lithuanie Marscallus, & Michael Haraburdus. Illi cum ornatissimo
equitum trecentorum comitatu Zapolsciam delati, Moschos exspectauerunt. Hi
namq; nostrorum armis & populationibus territi, cum vix tandem vanis suspicio-
nis & timoris offendiculis animum liberaissent, aliquando tardius aduenere. Fue-
runt illi Basilii Ielecius, Iuanus Bassenco, & Zacharcas quidam Basilidi à secre-
tis. Rex dimissis legatis, eisq; agendi cum hoste potestate data eodem die, qui An-
drea fuit, iter Lithuaniam versus suscepit, cura gerendi interim & administrandi
belli Ioanni Zamoscio commendatā. Adfuit legatis Principum Posseuinus, qui
spe & cupiditate constituendę pacis totus exarserat. Is ab imploratione opis diui-
nę exorsus disertissima concione circumstantes monuit, ut in id consilium susci-
piendę pacis preclarum maxime studium ostentare, & in vnum voluntate ac sen-
sibus coniungi vellent. Quemadmodum, inquit, corpora celestia, si vel paulu-
lum tumultuentur, aut recto cursu diuant, non sine graui rerum humanarum
perniciē id faciunt, id quod palam videmus in defectibus Solis ac Lunę. Itatum-
mi Principes, si quid aberrant ab aureę pacis tramite, aut si quod bellum opum &
regionum alienarum cupiditate suscipiant, id protinus ingenti totius orbis malo
faciunt. Nec enim vlla vnquam eclipsis sic adfligere potest hominum genus, ut
diuturnum aliquod inter Principes vicinos bellum, quāle nunc totum triennium
hę gentes viderunt & desseuerunt, quod tantum malorum omnium agmen se-
cum traxit, in quo tantum Christiani sanguinis fufum est, in quo tot periculis ob-
iecta iuuentus fuit, tot orphani, tot viduę, tot orbi senes, tot mendici, tot infelices
sunt redditi. Expendite cum animis vestris, quantum intersit inter hominem paci
ac benevolentię natum animal, & inter feras & beluas prædationi belloq; natas:
adhuc quantum intersit inter hominem, & hominem Christianum: Contempla-
mini, quam expetenda, quam honesta, quam salutifera res sit pax. E diuerso, quam
calamitosa simul & scelerata res bellum, etiam si iustissimum sit, si quod omnino
bellum iustum vocari potest. Expendite curas, sumptus, pericula, molestum ac
longum adparatum, sepositisq; adfectibus, vel tantisper rationem in consilium ad-
hibete, dum vere supputarit, num id, quod hoc bello petitur, tanti sit, etiam si certa
sit victoria, quanti hactenus constitit hoc bellum. Nunc igitur, quando satis iam
superq; fufum est humani sanguinis, satis in mutua debaccharum exitia, satis furiis
orcoque litatum, satis diu, quę malorum gentiorum pascant oculos, acta est fabula:
post nimium diu toleratas belli miseriares respiscite.

Quidquid hactenus insanitum est, satis imputetur: Placeat Christianis, quę
quondam profanis placuit, superiorum iniuriarum obliuio: Posthac communi-
bus consiliis in pacis studium incumbite, & sic incutobite, ut non stupeis, sed so-
dilis atque adamantinis vinculis coeat, nunquam dirumpenda. Iungat æterna
concordia, quostam multis rebus iunxit natura. Communibus studiis agant om-
nes, quod ad omnium ex æquo felicitatem pertinet. Huc inuitat ipse naturę
sensus, huc ipsa humanitas inuitat. Huc totius humanę felicitatis author Christus
vocat, huc pacis commoda, huc belli calamitates vocant. Vocat huc maximus ille
Pontifex, in specula pastoralis vigilę constitutus, & Christi vicarium in terris ge-
rens. Si vero oues estis, sequimini pastorem: Si filii, morem gerite patri. Videtis
hactenus

hactenus nihil actum tumultibus, nihil promotum armis, nihil vi, nihil vliscendo. Nunc contra periculum facite, quid possit placabilitas, quid concordia. Nunc gratia gratiam pariat, & beneficium beneficio inuitetur, isq; regalior & splēdidior habeatur, qui plus de suo iure concesserit. Ea admonitione Posseuinus magnam amplectendæ pacis cupiditatem omnibus iniecit: pleriq; enim belli rēdio adfecti erant, nonnulli etiam liberius postulabant, ut actionis atq; amicæ compositionis statim initium fieret, quod prorsus indignum esset, eam Pontificii legati orationem contemni, priuatosq; quorundam adfectus publicæ utilitati anteferri. Cum ad rem ventum esset, Moschi omnia ea, quæ in disputationem veniebant, diligentissime versare animo & cogitatione circumspicere erant soliti. Ipsi etiam regii legati propter dolos & insitam barbaris leuitatem & inconstantiam, non multum illis credebant. Memoriam enim proditum erat, Ioannem Basilidis auum sub Casimiro magnam Nouogrodiam cōtra ius fœderis occupasse. Huius vero filium sub Alexandro Starodubam, sub Sigismundo Smolenscum expugnauisse. Deniq; Basilidem auitarum fraudum heredem Augusto Polociam, Henrico Pernauā haud dissimili perfidia etipuisse. Quibus vestigiis territi fidem Moschorum valde suspectam habebant, idq; eo amplius etiam, quod eorum tergiversationem de tradēda Liuania cum insigni rēdio & indignatione tolerare cogeabantur. Basilides enim, sicuti primo congressu legati ostenderāt, præcipuam prouinciæ partem cum Mariæburgo retinere cupiebat. Itaq; cum hæc expensā & deliberata initis rationibus explicarentur, legatiq; diuersis inter se studiis in partes scinderentur: tandem Posseuini ardentissimo studio incitati, & humani sanguinis profusionem cauere cupientes, pacem componere statuerunt: & statim Moschi de reddenda Regi Liuania potestatem sibi traditam dixerunt: ita tamen, ut & Rex arces quasdam hoc bello captas se illis redditurum promitteret. Ad eum modum cum singula accuratis rationibus explicata essent, conscriptæ sunt pacis tabulæ, & pōtētia autoritate confirmatæ. Ut scilicet Rex tempestiue exercitū ab vrbe Plescouia deduceret, serioq; incendia & populationes agrorum prohiberet: arces item omnes & oppida superiori anno capta, Moschis redderet, id si benigne fecisset, Moschi e contra totam Liuiam, & omnes in ea possessiones se reddituros pollicebantur, nec Velisium, Vsiathum, & oppida alia ad Polociam pertinentia repetebant. Appositum etiam diserte in conditionibus erat, ut Moschis supellectilem omnem sine impedimēto ex prouincia auhere liceret. Occupauerat interea, sicut antea memorauimus, Gothorum exercitus vtramq; Naruam, ea de iniuria cum & Moschi quererentur, & nescirent etiam, quam vere oppidorum istorum possessionem tradere regi possent, legati illis quiescere iussis, regem ea de re nihil obstāte hac pacificatione cum Gothis transacturum dicebant. Ad postremum cum ventum esset ad illos, quos mitior fortuna captiuos principibus præbuisset, iudicatum fuit, eos interposita pacatione nummorum in libertatem vindicari posse. Tempus deinde, quo in pacis conditiones iuramentum daretur, communibus suffragiis est designatum, ita ut Poloniæ rex ad decimum Iunii diem in Moschouia: Basilides vero 18. Calend. Septemb. in Polonia per legatos iuraret. Tabulæ pacis cum ab ipso Posseuino cōfirmandæ essent, res tali pompa peracta est. In oppido Zapolsciz Paslarysso vilem ille domum incolebat, quam cōtra intractabiles frigidissimi cœli tempestates extruxerat. Huc vocatis ad se legatis statim ex materia scutulata & serico pretiosissimo altare condidit, cumq; religiose & Romano ritu sacrum fecisset, tabulas istas aris admouit. Adfuere statim cū suo flamine Moschi, crucemq; patrio more reuerenter osculati sunt, & palam professi, se istas Principis sui nomine conditiones ratas & firmas habere. Illis remotis, Posseuinus signum itidem Christi in crucem sublati, quod Roma aduexerat, regiis venerandum præbuit, & tanquam præsens Pontifex istam optatæ pacis actionem, ictumq; fœdus & decennales inducias in nomine trini numinis ratas esse iussit. Atq; ita post tertium annum grauissimo bello finis est impositus, tanta cum lætitia Basilidis, ut magno metu magnoq; periculo liberatus, nihil iam publicis & domesticis calamitatibus (quas longe maximas perpeffus erat) omnino commoueretur. Acta hæc fuere ad 15. Ianuarii diem, anno

à partu virginis 1582. Legatis in castra reuersis de facta pace statim rumor emana-
uit, qui non apud multitudinem solum, verum & apud eos, qui Principes habe-
bantur, lætitiā ingentem excitare visus est. Gaudebant enim vniuersi, quod lon-
ge maximi Principes, qui odiis acerbissimis irritati in mutuam perniciem ruebāt,
intestinisq; & ciuilibus bellis hostium & immanium barbarorum vires amplifi-
cabant, deposita in præsens omni acerbitate & armorum strepitu opratissimum
aureæ pacis nomen felicemq; concordiam amplexi essent. Zamoscius Regis ex-
ercitum imperio continebat, is cum ornatissimis equitum alis obuiam legatis pro-
gressus sermone periuicundo & humano eos excepit. Postea misso ad vrbs præfe-
ctum caduceatore, de pace composita eum fecit certiorē. Ille quam gratus sibi
nuncius esset, multis signis ostendit. Quum vero rogaretur, vt ad epulas in castra
Regis descendere, & cum Principibus Polonici exercitus amicitiam inire veller,
causas, quibus adductus id facere non posset, grauissimas ostendit. Misit tamen
ex præcipua nobilitate viros, qui officii causa conuiuio iuxta regiam magnificen-
tiam instructo adessent. Illos Zamoscius in tabernaculo pulcerrimis tapetibus &
aurea veste instrato excepit. Cumq; iucundissimo sermone tempus aliquod cum
illis insumisset, mensam instrui, & ingentem epularum adparatum fieri iussit. Con-
uiuium fuit à diei principio ad multam noctē perductum, multisq; dapibus & ma-
xima vini copia, & cātibus & symphonia celebratū, omnes etiam, qui fuerāt inui-
tati, muneribus large atq; munifice donati in urbem reuersi sunt. Nec multo post
Zamoscius obsidionem soluit, exercitumq; per multas itinerū difficultates inco-
lumē in Lituaniā reduxit, cui deinde Rex & Resp. gratias egerunt. Festos etiam dies
per omnē Sarmatiam populus egit, supplicationes instituit, & Deo Opt. Max. gra-
tes persoluit, quod optata breuitate bellū finitum, & exercitus esset reductus. Basi-
lides autē tantis calamitatum vulneribus afflictus, gesto infelicitē bello, & amissa
veteri virtutis opinione, cū exercitu, tormentis, cōmeatu, arcibusq; & castris pas-
sim exutus esset, cum domi filio orbaris suorum etiam captiuitatem, excidium &
mortes vidisset, cū sollicitis & acerbissimis cogitationibus vexatus à ciuibus tacite
contemneretur, & ab hostibus irideretur, morbo ex ægritudine animi contracto
decessit, anno post finitū bellum secundo. Exercuerat paucis ante diebus immanē
aduersus suos crudelitatem, regionemq; omnem ciuium cæde, & lamētabili qui-
ritatu innoxiorū repleuerat, nulla nec humani sanguinis, nec sexus, nec ætatis mi-
sericordia permotus. Nam & duo millia & trecentos, qui Polociæ & in aliis arcibus
deditionem fecerant, in numerum proscriptorū retulerat, aut consumpturus
eos, aut in vltimam barbariæ relegaturus. Hos cōposita pace euocatos, cum abie-
ctis armis humi corpora prostrauissent, protinus interficiendos, aut in fœdissimos
carceres abiiciendos curauit. Nec illos tantū, qui in armis ignauiores fuerant, oc-
cidit, sed etiam quieti animi ciues damnatorū numero adiecit, atq; ita velut puri-
ficato regno, se suauius aliquanto victurum opinatus est. Captiuos quoq; quos ex
omnibus fere nationibus innumeros habebat, vt crebris motibus barbarā ferita-
tē satiaret, vltimo supplicio adficere decreuerat. Et ego certe adfirmauerim facile,
optimū & benignissimum Deum, creberrimis illorū hominum supplicationibus,
contra quos tyrannus ferrū acuebat, venena tēperabat, laqueos apprehendebat,
nouos cruciatus circūspiciebat, fatigatū, vltimum ei fatū immisisse. Cū alioqui ea
firmitate corporis & membrorum robore ad perferendā quālibet vel etiā conti-
nui morbi contumeliā in multos dies omnino paratus videretur. Sed vi numinis
ea infirmitas ita demū vehemēter incubuit, vt desperatis medicinæ remediis, mē-
te cōmotus, miserabilē prorsus vitā duceret. Multis diebus nō alloqui quēquam,
non cibū sumere, non vocem mittere, ita vt mutus factus videretur. Post multos
deinde dies, vbi dolor vocem laxauerat, nihil aliud quam filiū Iuanū vocabat. Iua-
nus illi videri, Iuanus audiri videbatur, cū illo loqui, cum illo consistere, interdum
quasi viuū flebiliter accersebat. Post longum deinde luctum resumptis parumper
viribus Arinā Vdudouiam, honestæ pulchritudinis scēminam, & filij vxorem sui,
officii causa in aulā venientem ad stupri consuetudinē percellere voluit, nec ali-
ter illa, quam dum clamat, seruata est. Ea spe frustratus, cum infestos sibi nōnullos
propter

propter id scelus videret, he esset, qui rem in vulgus efferre posset, homines sex nobiles interfici iubet, & in his Michaellem Sullinum, virum claritate generis & operibus erga patriam illustrem. Ipsam quoq; feminam aut regno pellere, aut interficere statuit, omniq; studio & diligentia cum filio egit, siue conscientiae pudore, siue ammi furore adductus, vt illa depulsa aliam in matrimoniū reciperet. Sed apud filium cum plus valeret honestas, quam preces patris, Basilides ex furore in poenitentiam versus (vt sunt omnino vani & instabiles tyrannorum animi) blandimentis cum suis agere, & singulos suppliciter alloqui coepit, nunc commilitones suos, nunc suos amicos appellans, periculorum & operum omnium socios, nunc
 10 refugia salutis, & vnica praesidia commemorans: solos esse quorum virtute Liouones sint domiti, solos qui militiam patris auq; sui secuti sint, per illos se Imperatorem factum, & immortalem gloriam ex deuictis Tattaris Turcisq; consecutum. Post haec humane fragilitatis & semel in vita mortis memor trepido & anxio consilio munera ad captiuos omnium nationū in vincula misit, rogans simul, vt suam incolumitatem assiduīs precibus caelestibus diis commendare vellent, id si alacriter fecissent, libertatem singulis & optatum in patriam reditum liberalissime pollicebatur. Sed tyrannum fera rabie & turpissimis sauitiae maculis infamem iusto odio prosequiebantur omnes, in quo nihil humani praeter ipsam formam hominis esse sciebant, qui viuos homines medios secare solebat, qui parētes liberorum ve-
 20 sci corporibus cogebat, cuius nomen merito vniuersae rerum naturae inuisum esse putabatur. Igitur eo nuncio, quo miserrimae lucis vsum & infelix momentum vix tyranno ab Deo immortali impetrare iubebantur, in laetitiam & tacitam hilaritatem conuersi, precati sunt summum Dei numen, vt hoc monstrum, cui extingui, quam superesse vtilius sit, de medio tollere vellet. Tu, inquiunt, o ter maxime atque optime caeli pater, te imploramus atque obtestamur, sine nunc tandem vigilare oculum tuum vindicem, tuamq; iustissimam indignationem a scelere nostro auerte. Si enim numen tuum sanctissimum indignissimis aliquando flagitiis offendimus, si irreligiosi, si petulantes fuimus, tuae quæsumus clementiae filii tui merito nobis acquisito vmbraculo istam animi operumq; nostrorum impuritatem
 30 tege, quando poenarum nunc (vt speramus miseri) satis pependimus, quando aras, templa, & religionem nostram ille tyrannus euertit, qui nunc etiam ad vnā vitam conditionem omnes redegit, qui stupris foedatas coniuges nostras occidit, qui maternis gremiis superpositos infantes nostros in conspectu parentum aut ferro trāfuerberatuit, aut palis infixit, aut parietibus illisit, & nos etiam inter ipsas crudelissimorum custodum manus hanc caducam corporis possessionem tantisper retinemus, donec vita nostra leui adflatu violentiae concussa statim dilabatur. Tu igitur, o multum benigne pater, tu his nos miseros vinculis & calamitatibus exime, & illum tyrannum genus humanum cruentis in tenebris sepelire conanrem dele: illo enim viuente & furoris compote in suo statu mundus manere non poterit. Hæ
 40 singulorum preces, hæc vniuersorum suspiria, iste miserrimorum matrum & paruulorum clamor Basilidi, vt credere par est, fatum maturauerunt. Morbus enim adeo vehementer demum incubuit, vt putrescentibus intestinis & visceribus, ipsa etiam naturalia teterrimo foetore infecta ab animalibus, quæ tabidis in corporibus nasci solent, laniarentur. Itaque quum inter acerbissimos animi & corporis cruciatus cibo & potione infelicem & crudelem spiritum aliquandiu prorogasset, pene priusquam opinari potuisset turbata ratione, in fatalem horā & vltimam rerum lineam venit, sed nequaquam tamen vulgari genere mortis absumptus est. Nam paucis ante diebus, quam è vita migraret, ter lethalem sensuum motuumq; stuporē & hebetudinē passus, quasi reseruata à Deo in eos dies impiorū flagitiorum poena horas viginti quatuor continuas mortuo similis iacuit. Prima vice ex-
 50 pergefactus obducta, & tristi fronte filium rogauit, vt quosdam in arctiori custodia ad vltimum supplicium asseruatos vinculis soluere vellet, professus palam, se in quodam loco tenebris terroribusq; importuno propter eos grauissimis tormentis adfectum esse. Quibus verborum terriculamentis permotus filius, istorum carcerum tecta statim demoliri iussit, & per totam urbem supplicationes decreuit, pre-

catus deos, ut patris vitam, qui ob nimiam avaritiam & crudelitatem cunctis hominibus inuisus esse coeperat, bono tandem fine claudere dignarentur. Captiuis etiam largissima manu pecuniam & alimenta dedit, libertatem præterea & honestam vitæ conditionem illis pollicitus, si ab summo rerum Domino breuē tantum istorum cruciatuum mitigationem Basilidi impetrassent. Potentior autem fuit ira Dei iustissimi, quam hominum preces. Quippe tyrannus lethali pallore perfusus, & horrendum in modum fœrens, iterum exanimatus ante oculos circumstantium sine sensu iacuit, præsentissimumq; mortalibus aliis documentum dedit, homines impios & sceleratos in ultimo etiam die eas pœnas rependere, quas viui & valentes effugerant. Inter hæc magnum in vrbe silentium, magna rerum expectatio. Nemo quippe Principis fortunam serio fleuit: nemo moriturū viuere cupiuit: offensam libertatem senes laudabant, patribus è carcere euasuris filii gratulabantur: meliorem rerum statum omnes sperabant. Basilides cum velut ab inferis excitatus iterum ad sese rediisset, ad filium conuersus, exactiones, inquit, & vectigalia, quæ in prouinciis ampliatis redditibus semper deteriora feci, abolebis, eosque homines, quos bonis impotentet ex sui tuis regiis opibus subleuabis, & captiuis etiam ad vnum omnibus missionem & libertatē dabis. & has quidem vltimas preces meas apud te valere volo, nunc morior, & deos precor, ut tibi terrarū omnium donent imperium. Hæc ille cum dixisset, in tertium lethargum incidit, nec multo post cum gemitu & miserabili vocis reboatu animam efflauit, disruptisq; statim illis abscessibus, qui pudenda occupant, tanto fectore ex profluente sanie totam eam habitationem impleuit, ut adstantes, qui à pestifera tabe infici nollent, plenis passibus eo relicto diffugerent. decessit 28. die Martii, anno supra 1584. vixit annos sex & quinquaginta, & septem menses. Vbi fuit in publicum de illius morte nunciatus allatus, ciues se lamentis dediderunt, plangoreq; & eiulatu totam urbē compleuerunt. Sibi quisq; ante oculos obsidionem, captiuitatem & hostes vicinos proponebat, iam ruinam sui imperii, iam miserrimam seruitutem recordātes; magisq; omnes publicam, quam priuatam fortunam deflebant. Trigésimo Martii die ex aula cum incredibili pompa fuit eductus, & exequiarum singulari magnificentia in templo Michaelis maiorum tumulis illatus: eo fortassis vno beatus, quod eodem penates & regiam & sepulcrum habuit. Corpus eius ipso statim die emortuali fuit desideratum, nec deinceps à quoquam visum aut inuentum: quod ipsum tamen vix credibile multis videbitur: tamē ego certe haud obscuris ex relatione præstantium hominū innixus testimoniis, rem quidē rarissime auditā, sed veram me commemorare scio. Eodē enim momēto captiuis munera data sunt, & seuerē illis est iniunctum, ut ab inusitato fati genere Basilidem vindicare, eiusq; corpus, quod inueniri iam non posset, assiduīs precibus ad sepulturā à Dei numine impetrare statim inciperent, eo quippe inuento omnes optatā rerum omniū securitatē cum libertate & muneribus accepturos. Quoniam autem ira immortalis Dei & tantū cruciatuum morientī, & tam crudelis vitæ finis homini immanissimo attributus erat, captiuorum quidē fictis supplicationibus nihil fuit effectū, & illi cum post non multos deinde dies in has terras magno numero aduenissent, rei veritatē præclaro suo testimonio abunde nobis confirmarunt. Atq; hic quidem est exitus potētissimi & crudelissimi Principis, quo maiorem ad vicinos Reges atq; populos autoritatē terroremq; nemo habuit. Statura corporis fuit admodum excelsa, toto habitu succoso & pingui, & eo quidē per singula mēbra venuste commensurato, sed paruis & micatibus oculis à barbara militariq; ferocia valde terribilis, & quod homines sapientes vehementissime admirabātur, ad omnē fortuitæ vocis tactum effuse ridebat. Nam & quoties ingentē hominum multitudinē miserabili strage edita fœde & violenter lacerabat, toties ridenti similis iucundissimo voluptatis sensu fruebatur. Naturæ beneficio admirabilem ingenii captum & memoriam rerum omnium singularem habebat, ita ut omnium captiuorum ex omnibus nationibus nomina exactissime sciret & recitaret. Accidebatq; interdum, ut quibusdam libertatem & redditum in patriam liberalissime concederet: tum si quē omni in numero paruulū aut hominem vnum nō inuenisset, nec scribæ de amisso rationem

nem statim reddere potuissent, continuo eos aut ferro transuerberare, aut crudeliter mactare solebat. Quando enim miseris beneficium erat dādum, quod tamen rarissime fiebat, tum vero naturæ suæ propensius indulgebat, & ad cumulandum beneficium tota benignitate & gratiæ vela pandebantur. Libellos supplices ipse inspiciebat lectitabatq; , & humilimo cuiq; fas erat iniurias deferre, & liberrime conqueri de impotentia acerbitateq; magistratum, qui contra consuetudinem antiquorum subiectos populos nulla moderatione vexauissent. conuictis vniuersam patrimoniorum substantiam & vitam eripere solebat. Suos enim thesauros vbertate prouentus, & maximis vestigalium redditibus amplificare studebat: oden-
 10 ratq; ipse auarissimus Princeps auaros homines, nec eos publicarum rerum regimini adhibendos putabat, qui priuati commodi rationes nequaquam sincera populorum utilitate respicerent. Terminos imperii libenter ampliabat, factusq; iam ante bellum Sarmaticum tantus erat, vt non tam timeret hostes, quam timendus ipse hostibus esset. Exterorum quoq; Principum amicitias ad tuendam nominis sui dignitatem ambitiosissime quærebat. Nam & Maximilianum II. Cæsarem in fauorem sui sollicitauerat, & Persarum Reges Schachem Thamam, & Mahometem Hodabendum beneficiis obsequiisq; deuinctos habebat. Britannicæ autem reginæ adeo impense fauebat, vt & cum illius legato in intimam familiaritatem recepto, arcana rerum liberali fiducia communicaret, & magna ex parte cōsiliis eius
 20 regeretur. Nam is erat ætate atq; oris habitu grauis, ingenio & facundia insignis, cultiorum etiam literarum scientia, & multarum rerum experientia perornatus, quibus virtutum dotibus apud immanissimum Principem tantus euaserat, vt in belli pacisq; negotiis nihil omnino decerneret, quod ad Pontum prius non esset delatum, in quo magnam vim rationis atq; solertiæ in expendendis absolueundisq; negotiis admirabatur. In secundis fortunæ flatibus mirum in modum animo efferebatur, & gloriæ ita cupidus erat, vt ea solum de causâ bella lōge grauissima susceperet, & illud spectaret in primis, vt sicut priscei quidem heroes in fama celebrationeq; hominum esset. Igitur cum ab adulantibus Alexandri Macedonis titulo nonnunquam salutus fuisset, eiusq; vires corporis & animi magnitudinem pariter
 30 insignem dignis ad celum laudibus efferri audiisset, captus inani cupidine tanti bellatoris acta superare, Elephantem quē nuperrime à Schacha Thama Persarum Rege dono missum acceperat, ita domare statuit, vt se cum satellitibus prætereunte, genua confestim disceret incuruare. Itaq; multis mensibus eam cōsuetudinem diligenter obseruauit, vt rutilante primum aurora beluam in cōspectum suum adduci, eiusq; frontem acutissimo ferro transuerberari iuberet, futurum ratus, vt tot etuentis ictibus admonita, venerationi Principis paulatim assuesceret. Sed in tam dementi proposito multum, ac diu ridicule fatigatus, cū frustra vestigium aliquod in bruto pectore sensus quæsiuisset, nec belua maiestatis opinionem obsequio suo comprobaret, indignatione deinde accensus, in frustra eam discerpserit. Cum Maximiliano Cæsare fœdus & amicitiam firmare percupiebat, eum enim Principem
 40 esse dicebat, eximia probitate constantiq; fide valde instructum, & super hæc opibus maximis longe potentissimum, propterea in difficilibus & magnis rerum omnium perturbationibus firmam omnino spem in illius amicitia reponendam esse putabat. Sed dicebant tunc viri sapientes inter quasdam nationes tantam rerum dissimilitudinem esse, vt prorsus ab illorum abstinuisset commercio longe consultius sit, quam arctissimis etiam adstringi fœderibus. Nam & Germania à Moschis tam procul dissita erat, vt etiā si valde vellent, barbaris tamen prodesse non multum posset, & Moschicæ gentes adeo morosæ ac fœdifragæ & insolentes habebantur, vt etiam si in fidem receptæ fuissent, tamen inutiles viderentur ad omnem amicitiam. Vltimum ad eum legatum ad comitia Ratisponensia misit, quem Maximilianus in palatio aureo fulgore resplendente, Regibus & Principibus, qui illi aderāt, stipatus audiuit. Literas Basilidis hilari fronte accepit, & de statu rerum Moschicarum cum summa humanitatis significatione multa quæsiuit. deinde de Basilidis moribus, ætate, consuetudine, de illius imperio, de filiorum numero percontatus est. Munera etiam, quæ legatus illi deferrebat, accepit, & quam grata essent,

multis signis ostendit, scq; omnia constantis amici officia vicissim illi præstaturum pollicitus est. Sed nō multos post dies optimus Imperator vitam cum morte commutauit, cuius interitus ipso adeo legatos & vniuersos homines incredibili mœrore adflixit. Tanta namq; erat humanitate præditus, vt vtrum magis multi illius virtutem metuerent, an bonitatem amarent, esset explicatu difficilimum. Ita Basilides ingenti spe frustratus acerbissime illius Principis mortem tulit, nec multo post in belli Sarmatici Syrtis miserrime inpegit, eoq; sicut antea memorauimus, ad finem perducto cum Stephano rege amicitiam coluit, cui nobilissimos aliquot falcones cum venatoribus aurea veste indutis, paulo ante mortem per Eliam Pilgrimouiciū dono misit. Pacis tempore cum in prouinciis omnia pacata & leta teneret, vitam in venationibus, in alea, in choreis, in libidine atq; cruentis spectaculis liberrime traducebat. In venationibus autem diuersam ab aliis Principibus cōsuetudinem obseruare solebat. & hi quidem magnum sæpe equorum & venaticorum canum numerum inusitatis sumptibus alere consueuerunt, vt equitatione varioq; motu corporis aut valetudinem tueantur, aut noxias etiam bestias de medio tollant, aut speratas culinæ suæ delicias inferant. Ille autem ab immania audacia truculentus inter venādum innoxios captiuos ferocissimis vrsis obiciebat, tum si qui in frustra discerperentur, auidissimis oculis eam calamitatem spectabat. Aliis qui ferarum impetum fortissime sustinuisent, munera in remedium calamitatum dabat. Itaq; paucis ante mensibus, quam è vita discederet, vt inter acerbissimos animi & corporis dolores quadam incunditate frueretur, multos ex captiuis vinculis solutos cum feris depugnare iussit, & ipse de fenestra in subiectos campos prospectans pugnantium fortunam & vires in laborioso multitudinis discursu libentissime obseruauit. Inter hos Sarmata quidam inter eundem lapidem nō magnum humo sublatum in manu gerebat, ad cuius cōspectum cum portentosa magnitudinis vrsus impetum fecisset, ille lapidē in os immanissimæ feræ statim immergit, atreptaq; lingua fortitudinis cōpendio eam pene exanimauit. Quod cum Basilides vidisset, admiratio in satisfactionem cessit, charioremq; eum propter excellentiam tantæ fortitudinis habuit. Aleam pictarumq; chartulatum ludum in delitiis habebat, cumq; aliquando subtilissime & acutissime cum magnatibus suis colluisset, victores pariter ac victos aut interficiebat, aut eos truncatis crudeliter in membris, abscissisq; auribus ac naso, labiisq; deforme ac miserandum spectaculum reddebat. Si qui autem, vt eas contumelias declinarent, æquissimis animis se vinci paterentur, eos tanquam homines ignauos & hebetes fustuario & acerbissimis baculationibus subiciebat. Alii qui omnino ludum detrectarent, statim sub specie insidiarum & contemptæ regiz Maiestatis occidebantur. Libidine cunctos mortales longissimo interuallo anteibat, nobilissimasq; fœminas & virgines per vim constupratas heris & parentibus remittebat, ex autem si quam indignationis significationē forte dedissent, domi suæ supra eas mensas suspendebantur, in quibus infelices mariti & patres cibum capere consueuerāt, quibus nequaquam alio in loco aut cenare aut prandere impune licuisset, nam alioqui in eodem calamitatem profundo miserabiliter immersi violatæ Principis maiestati pœnas morte pendebant. Certe si nihil aliud dignū sempiterna execratione gessisset: his tamen impiissimis sceleribus memoriam nominis sui posteritati deuouendā propinasset. Pellices & concubinas cum filiis subinde permurauit, ex his quædā ad Iuanū natu maiorem transmissa, cum ab aliis mulieribus verborū contumeliis adfecta & derisa esset, quod pudicitiam suam Principis filio audacissime prostituisset, illa indignissime eam iniuriam ferens, rem omnē ad Principē multis cum lacrymis & queritatu defert, eiusq; fidem & defensionē implorat, obtestando ne se in contemptu hominum versari patiatur, quando mox ab ista concione pœnitentiā simul atq; infamia sempiterna miseræ laborandum foret. Iuanus amicam importunis vexationibus circumuētā plane defendendam ratus, nactus occasionem opportunam proposito suo rem omnē patri cōmemorat, qui adeo ægre eam contumaciā tulit, vt nefario instituto omnes Moschouiz ciuitatis fœminas propter scelus paucarū extinguere cuperet, sed victus precibus suorum, multū quidem de ea seueritate remisit,

remisit, & miseris tamen matres acerbissimis cōtumeliis oneravit. Quippe minis ac terroribus compulsa in aulam eas venire iussit, ibi in conspectu filiorum & satellitum vestibus exsuta, niuibsq; & frigore aspere admodum diuexata, miserā dum cunctis spectaculum præbuerunt, & Basilides ad filii scortum conuersus, utere nunc, inquit, isto voluptatis sensu, & calumniatrices tuas deride. Post hæc ex omni multitudine quasdam virgēs cæsas exanimavit, earumq; cadauera feris lanianda dedit. Proditores & eos qui ignavius oppida arcesq; contra hostiū impressiones defendissent, longe exquisitissimis suppliciis de medio tollebat. Anno. n. sexagesimo nono cum Lithuanorum copiæ Irburgum expugnassent, Basilides Polubensiū arcis præfectum præsidariosq; in Moschouia reuersos arboribus deligatos iaculis transfixit, subinde adhortatus circumstantes, ut horum exemplo territi animosius pro patria discerent pugnare. Alios etiam qui Bouleum arcem Lithuanis necessitate compulsi dederant, ingenti pecunia redemptos eodem omnino supplicio deleuit. Germanos primo ita amare solebat, ut nō tantum arcana rerum & reipub. administrationem magna ex parte cum illis communicaret, sed adeo et studiose illos dignitate & muneribus ornaret, ut magnatibus suis vehemēter extororum hominum fortunæ invidentibus respōderet, Germanos omnino istis muneribus & dignitate esse perornandos, quos cognouisset militaribus disciplinis liber aliter eruditos, & ministros principum valde elegantes, nec tamen esse vacarum custodes ut Boiarii Moschici, qui moribus pessimis & corruptissimis in aulā aduolare consueuissent. Exosa enim habebat suorum ciuium ingenia, utpote qui minus cultis moribus extororum cōsuetudinem frustra imitari & barbaram animi morositatem aduersante natura emendare conarentur. Inter eos autem qui nuper adeo ex Germanica natione apud barbarum Principem florere G. Farensbegius, Ioan. Taubius, Elardus Crusius, & Christianus ille Boccornius, Magni Cimbrorum Ducis Sacerdos, facile Principes fuere. Et Farensbegius quidem magna cum fortitudinis opinione felicem sub Basilide contra Tattaros militiam fecit. Aliorum intempestius ex Moschouia abitus, ut mollissime dicam, miseris ciuib; in Liuania multo humano sanguine cōstitit. Barbarus enim tyrannus iniquissime ferebat, se ab iis fuisse deceptum, qui vanis verarum virtutum umbraculis, subtilissimas artes incerti & parum sinceri animi peregre regie contegentes, tam ingratis quā impie fidem fefellissent. His de causis multo suspicatio & crudelior erat effectus, adeo ut ciuib; Germanicæ nationis quibus hactenus impunitatem concesserat, in belli pacisq; negotiis nullam omnino vel exiguam fidem habendā esse iudicaret, illosq; Dorpati & aliis in locis miserabilem in modum plane inaudita feritate contrucidaret. Eos etiam qui in Moschouia habitabant Germanos impotenter bonis exsutos ita statim multauit, ut desperatis honestæ vitæ commodis atrocioris quoq; supplicii meru vehementissime cruciarentur. Nunc qui in Moschouia degunt Germani ex recenti superioris status recordatione haud dubie aurea viuendi tempora nacti sunt: omnibusque florentis pacis atque opulentæ commodis ad luxum beatiq; oculi lætitiā affluentes liberam etiam Evangelicæ doctrinæ professionem & Sacerdotem Germanicum à Thuringia oriundum habent, qui in magna quadam domo lignea ciues Germanicæ nationis pietatem docere solet. Nec enim memoriæ proditum est, vllum hominem ab immanissimo Principe religionis ergo diuexatum fuisse. In solos tantum Iudæos maximam semper crudelitatem exercuit, eosque si sacro baptismatis fonte lauari non vellent, aut viuos cōbussit, aut laqueo suspendit, nonnullos etiam in flumina præcipitavit. Nam dicere solebat, Principem sapientem nunquam fidem eis, qui mundi redemptorem prodidissent, habiturum. Nec vllum periculum esse magis timendum eo, quod à proditore cōpararetur. Esse quippe malum occultum & intestinum, q. priusquā præiudici possit, interimit. Igitur homines profligatos & perditos à se non dimittebat, sed cum voluptate quadam ociosos vltimis execrationibus deuonebat. Ex captiuis solos mitius tractabat Lithuanos, subinde eos fratres suos & vicinos appellans. Polonos autem & Germanos ceterosq; omnes omnium nationum populos intolerabili seruitute & acerbissimis conuiciis onerabat, ni-

hilq; vehementius contendebat, quam ut omnem calamitatem, & aduersæ fortunæ omnia mala & incommoda paterentur. Viuens non diuinitatis tantum, sed & summi Imperatoris & Pontificis Max. auctoritatem apud suos habebat. Si qua de re grauiore controuersia incidisset, nec in expendenda absoluendaque ea finis inueniri posset, dicebant illi Deum & magnum Ducem rerum omnium mōēta ponderare, & exitum nouisse. Ideoq; siue perperam aliquid, siue laudabiliter fecisset, id omne fato & prouidentia Dei acceptum referebat, & ipse etiam ut stolidis ingeniis dulcissima alimenta amplioris insaniæ instillaret, magna cum omnium admiratione cœlestium colloquia in quiete percepta in vulgus spargere solebat; suamq; venerationem, quam apud subditos in maximam semper habuerat, eo figmento mirabiliter multiplicabat. Sacra cōsecit, singulaq; ceremoniarum obuiuit munia singulari cum maiestate, ut nec ipsi flamines eo augustius & decentius sacrificasse dicerentur. De sanctorum hominum numero S. Nicolaum, Michaelem Archangelum, Eliam vatem, & Ioannem Baptistam religiosissime venerabatur, futurum ratus, ut post tot patrata facinora illorū intercessione ad Deum immortalem commendaretur. Græcæ autem ecclesiæ quanquam Latina puriores habentur; tamen & ipsæ multas adhuc vanissimas superstitiones obseruant, beatamq; Dei genitricem & alios cœli Quirites frequentius inelamant, sicuti ea de re longiorem aliquando narrationem habuimus. Basilides si quando sacris operam dare, & statas solennesq; ceremonias obseruare veller, continuo Alexandrouam iter vertebat, ut scilicet ab imperii curis liber animū ad res sacras expeditius reuocaret. Sciendum autem est, Alexandrouam admodum speciosam magnorū ducum habitationem esse, quæ à Moschouia ciuitate nō amplius viginti quatuor miliaribus distat, & in formā magni alicuius monasterii pulcherrime est exstructa. Multa ibi magnorum Ducum, populorumq; visuntur munera, prorsus ut incertum sit, vtrum magnificentia thesaurorum, an maiestas religionis plus hic admirationis habeat. Huc delatus Princeps Monachotum habitu & ipse utebatur, & satellitibus quoq; suis sacratas vestes dabat, à quibus non modo abstinentiam & pietatem, sed orandi exemplomq; suo ieiunandi expeditum & vehemens studium exigebat, eos maxime perosus qui aut minus prompte iussis paruissent, aut impotunis helluationibus sacrorum diem deformassent. Ipse interea legendi ac relegēdi sacros libros absq; vlla fastidii significatione audivissimus æque & patētissimus erat, adeo ut cum cibo parcissime vteretur, & multis interdum horis in templo esset, omnium aliorum Monachorumq; oculos in exemplū actionum suarum opportunissime conuerteret. Verum omnia ista nequaquam ad veram pietatem, sed ad ostentationem potius & rerum pessimarum meditationem comparata fuisse, ipse exitus clarissime demonstrauit. Quasi enim parricidia non iniucūdus quam sacra peragerentur, ita finitis statim precibus magnam hominum innoxiorū multitudinē immanissime scelestissimeq; contrucidabat, damnatoq; impiissimi consilii proposito id in tota vita præcipue spectabat, ut ab omnibus hominibus & cōsanguineis, & peregrinis, & ciuibus tanquam præsentissimus carnifex vehementissime timeretur: amabatq; illam diræ immanitatis vocem; Oderint dū metuant. Nec poterant apud Alexandrouam aliter sacra finire, nisi quotidie renouata eadē viz cadaueribus repleta horrendum prorsus prætereuntibus spectaculum præbuisent. Sed ab his horridis & tristibus parricidiis, ad finem nunc tandem properemus, & istum tyrannum, qui omnia patriæ suæ sola lachrimis gemitu, & cadibus impleuit, qui violatis omnis amicitiaæ fœderibus, pacem, leges, sincerumq; pietatis & officii tenorem subuertit, stygiis tortoribus ipsiq; Diabolis, cruciandum relinquamus. Ipsæ vero religiones, atq; cum illam belluam cadere viderunt, cōmouisse se videtur, & ius in illius interitu suum retinuisse. Sublato tyranno omnia feuda in Moschouia obuenerunt. Filii enim sui natu minoris tutelam Bielsio Principi commendauerat, cuius familia vetustate, viris, atq; opibus erat insignis, quique ipsa regia auctoritate multum poterat, & præsentibus etiam opibus pollebat. Is ingenio peracti & sæuo præditus, Moschos graue seruitutis iugum defuncto Principe excussuros facile præuidebat, omnesq; conatus & cogitationes suas ad opprimendum

mendum Phedronem siue Theodorum, quem regem deposcebāt ciues, & ad ex-
 tollendum pupillum intendebat. Huic tanquam præclara indole paternam hære-
 ditatem adeundi multorum magnatum studia non deerant: illum vero mirifica
 probitas, & melioris animi specimē, atq; item ætatis prærogatiua & ingentes opes
 ad tuendum regni nomen pares vehementissime cōmendabant. Bielsius immo-
 derata spe sua inductus, postquam animaduertit nōnullorum procerum animos
 vel creberrimis sollicitationibus in partes adduci nequiuisse, & vigere in ingeniis
 subditorum vera & vetera odia aduersus tyrannidem, comitiorum euentum mi-
 nime expectandum ratus, ad insidias & dolos confugit, habitisque magnis mili-
 10 tum delectibus res novas moliri cœpit. Ea audacia sollicitos & anxios reddebat
 Moschos, qui mitiorem seruitutem iam diu sperabant, adeo vt Bielsium, ad quem
 magni militum concursus fiebant, palam perfidie compellarent, ad apertisq; sen-
 sibus arcanæ mentis proferre, rationesque suas effusius atque liberius comuni-
 care inciperent. Querebantur enim pupillum & filium Basilidis à Bielsio nutri-
 tio circumscriptum, obseſſumque teneri, illigarique nouis rerum conturbationi-
 bus, quæ ad minuendam conuellendamque reipublicæ dignitatem pertinerent,
 crudelissimas recensendo turbas, quibus communis patria simili plane principio
 inextinguibiles iniurias accepisset. Ibi Bielsius cum magnam partem aulæ & nobi-
 litatis ad promouendum Theodorum valde propensam & inclinatam comperis-
 20 set, & multi in libertatem prompti decora atque salubria amplecti quam vni ho-
 mini parum secunde obsequi mallerent, in quo vno pristina tyrannidis vestigia, &
 regni gubernacula viserentur, officii sui munus ingenti animo, & omni conatu
 implere constituit, euocatisque beneficiariis magnatibus, & amplioribus copiis
 paratis, quibus effrenes populos ad officium reuocaret, & inimicorum contun-
 deret spiritus, occupata in vrbe Moschouia primaria arce cuncta pro libidine ad-
 ministrare, & in vniuersum omnes contemnere irridereque cœpit. Id vero mi-
 nime ferentes viri nobiles, & ingenio feroces, vt plerumque fit in turbidis & re-
 pentinis casibus, consilium plane audax & successu longe fecidissimum capiunt,
 iamque ad communem libertatem erecti in vnum coniurant, copias instruunt,
 30 & contra Bielsium à quo expilati oppressique indignissima paterentur, rebellant,
 eductisque ex Principis armamentario ingentibus tormentis arcem diuersis in
 locis vehementissime conquassare incipiunt. Cum per multas horas vtrinque
 acerrime esset dimicatum, & in arce multi passim interficerentur, præſidiarii &
 milites metu territi, alii alio habitu, atque itinere dilabuntur. Bielsius eodem ani-
 mo arce egressus, dum aufugere contendit à ciuibz sistitur, maximisque ver-
 borum contumeliis exceptus, admonetur, vt, si viuere velit à clauo reipublicæ
 discedat. Satis superque enim perspectam esse omnibus Moschouia populis eius
 crudelitatem, regnandi libidinem & insolentiam, itaque indignum videri qui
 communem salutem regat, cum ad euertendam publicam tranquillitatem con-
 40 tra patriam arma sumpserit; se & tum legitimi Principis nomini parere, & per-
 petuo fidem seruaturus: sed decreuisse populum Moschicum nolle eas turpissi-
 mæ seruitutis compedes diutius perferre, quas avarissimi & iniquissimi viri Ba-
 silidis olim satellites nihil tale expectantibus hactenus innexuissent. Bielsius au-
 tem tranquillo vultu postquam ita necesse erat, armatis hostibus paruit, nec
 multo post omni dignitate spoliatus libero exilio ad Casanenses discessit, &
 Theodorum Basilidis filium, quem vnum maxime exclusum volebat, conuer-
 sis omnium suffragiis ad summi honoris fastigium prouectum vidit. Is per se quie-
 tis atq; ocii amantiſſimus & corpore ad equitandum gestandaque arma perido-
 neo, atq; habili præditus, tāta humanitate atq; munificencia singulos omnium or-
 50 dinum ciues est complexus, & ita moderate rempub. constituit, vt æquissimæ li-
 bertatis status, renouata felici illa veterum temporum conditione, reductus esse
 videretur. Sub id tempus à rege Polonorum Leo Sapieha, iuuenis nobilissimus
 in Moschouia aduenerat, vt & munera Basilidi deferret, & reipub. nomine man-
 data quædam exponeret. Fuit ille ab omni nobilitate, & à magnatibus cum maxi-
 ma significatione humanitatis satis benigne & comiter acceptus; Principes enim

prioris inimicitie inuidiam postremo conuersis voluntariis beneficio & muneribus abolere studebant. Sed cum interea Basilides diem suum obisset, Sapicha modo in hoc, modo in alio loco detentus tardissimis itineribus profectus est, donec rumor aduenisset, Principem insigni pompa funeris elatum & sepultum esse. Tum demum in urbem & senatum perductus, in eos, quos diximus, crudelissimos, tumultus incidit: & primo quidem senatu scissis in duas partes magnatibus apud barbaros tantis turbis intricatos parum effecit, tanto maiore molestia adfectus, quanto maius vitæ suæ discrimen in fœda rerum omnium conturbatione adiisset. Paucis interiectis diebus Princeps haud dubie poenitentia ductus, reuocatum ad se Sapicham patientissime audiuit, ita ut præteritæ contentionis infamiam derefari, & regi Poloniæ præclarum maxime studium in rebus omnibus polliceri videretur. Sapicha deinde litteras ad regem fecit, quas ego Grodnæ vidi, & quibus ille barbari Principis mores exacte delineabar, docebatq; simul quibus modis esset enitendum, ut Moschi in tanto rerum cardine omni imperio & dominatione exsuerentur. Cum hæc à Moschouia in Lithuaniam nunciarentur, Grodnam profectus eram, ut grauib; quibusdam de rebus serenissimi regis postscriptam sententiam coram intelligerem, à quo cum clementissime auditus & dimissus essem, forte fortuna in legatum Turcicum incidi, qui nuper adeo Constantino- poli aduenisse dicebatur. Chanes is erat Chiaufes Mamaluchus à transyluania oriundus, cui antea Eustachio nomen fuerat, & qui non procul ab Alba Iulia in oppido Tordo multos annos Ludimagistrum professus, pueros in trinio docuit, id quod illustris vir, & regis per Transyluaniam Cancellarius Martinus de Berseuico præclaro suo testimonio abunde mihi confirmauit. Postea desperatis honestæ vitæ commodis immane facinus abiurandi Domini Iesu vecordi animo concepit, nec tantum in seruitutem se tyrannicæ dominationis tradidit, sed & maximum opum cupiditate Mahometis sectam amplexus est, prorsus quasi veram beatitudinem in diuitiis haberet, & coelo non indigeret, quoniam abundaret auro. Ad eum visendum cum introductus essem, erga me quidem benigne & comiter omnibus humanitatis officiis est usus, utpote qui in Christianorū ditione humanitate vinci longe turpissimū esse iudicaret: sed minus sincero animo de Christiana religione locutus filii Dei maiestatem ita verbis contumacibus oppugnavit, ut damnatas pessimorum hominum opiniones ad veterum blasphemorū imitationem studiose defendere videretur. Vanissimis enim verborum lusibus utens, Christi notionem homini prorsus inutilem esse dicebat, cumq; ex Euangelio B. Ioannis Euangelistæ auream illam & diuinam nostri Saluatoris sententiā in medium adduxissem: Hæc est vita æterna, ut cognoscant te solum verum Deum, & quem misisti Iesum Christum: Ille econtra ea verba ita interpretabatur, ut diceret potentissimos in mundo reges bona sua per certos nuncios & ministros vendere consueuisse: talem nimirum æterni illius regis seruum fuisse Christum, per quem omnes bonitatis suæ thesauros hominum generi promptissime vendendos obulerit. Nequaquam autem Dominum Iesum pro Dei filio habendum esse, præsertim cum totius noui Testamenti tanta sit incertitudo, & omnino constet Mahometem miraculis eo longe fuisse superiorem. Hæc dicens semper ab imo pectore ita creberrime suspiria repetebat, ut facile circumstantibus adpateret, eum grauib; esse curis exulceratum. Non dicam nunc quid mecum de inuocando vno Deo, de vera & falsa religione, de Christo filio Dei, de Mahomete, illiusq; excellētia & maiestate, de beatitudine hominum sempiterna disputauerit, rem enim omnem alio peculiari volumine, cui Armeniorum fidei confessio erit adiuncta, referre aliquando constitui, ut nefariam & impiam hominum istorum superstitionem tanquam in luce manifesta positam vniuersi mortales cognoscant. Adfirmabat autem legatus se notissimis Christianorum in religione dissidentium tumultibus & odiis & discordia motum esse, ut Christo abrenunciaret, ostendebatq; simul Christophori Varſauii scriptum valde atrox & amarulentum, quod nuper ille in lucem emisit, & Martinum Lutherum cum Mahomete ita comparat, ut hunc illo meliorem fuisse arbitretur. Hos, inquit, libros vestrarum discordiarum & hæ-

& hæresium testes, magni muneris instar ab authore ad me missos in Thraciam nunc asporto, Musulmannis meis fidei vestræ vanitatem certissimis rerum argumentis ostensurus. Post aliquot deinde dies epistolam Arabice scriptam ad me Caunam misit, quam diligenter apud me seruo, Cuius exordium est: In nomine Illius Dei vnici, qui in mundo omnes nutrit, sed in futuro seculo electorum tantum miserebitur. Ad eum modum exorsus mox fidei confessionem suæ perferibit: Non sunt, inquit, Dii, sed tantum vnus est D E V S, ipse solus verus est: I E S V S autem est Spiritus D E I vnici, & seruus D E I, sicut alii quoque Prophetæ fuerunt serui D E I vnici: Sed Mahumad est nuncius D E I vnici. Ex
 10 Adæ filiis autem si quis ita non credit, D E I vnici ex Prophetis nulli fidem adhibet.

Diximus de Theodoro Basilidis filio quomodo incredibili omnium ordinum consensu in publicis comitiis ab exercitu acclamatus sit Moschorum Imperator, frustra repugnantibus seditiosis quibusdam in republica viris, quorum consiliis ut nimis ambitiose temereque susceptis cæteri moderando ac differendo constantissime obuiam semper iuerant.

Est hic annos viginti duos natus, in qua ætate ira moderate de se multa pollicetur, ut adpareat plura eum experimentis referuare. Vxorem habet Arinam Vdudouiam, ex qua liberos iam vtriusque sexus suscepit. Dicitur esse ingenio ciuili
 20 & temperato. Facies eius natiuo candore formaque pulcherrima est, veste Thalassina auro & gemmis pretiosissimis intertexto plerumque induitur, Regno primum inito ciuibz immunitatem multarum rerum præter militiæ vacationem dedit: Quo facto & metum timentibus ademit, & in spem sui omnes impulit. Peregrinis vero & carceris remissionem, & per beatam illam rerum omnium securitatem largissime pollicitus est, quam & præstitit. Ciuum inimicitias capitalis odii conciliatione edictoque sustulit. Militem prætorianum (Aprisnas illi vocant) qui viuo patre immanem in omnes homines superbiam & crudelitatem exercuerant, statim etiam exauthorauit, & magnum fortassis in innocentia præsidium esse rarus, admodum paucos apud se corporis sui custodes remanere iussit. Inaugu-
 30 ratus est apud S. Michaelē tertio mense post patris obitum, qui fuit Iunii dñes vigesimus octauus. Eodem momento tam sæua tempestas excitata fuit, quam tam homines ætate valde prouecta nunquam meminerant.

Cælum enim nubibus tenebrisque densissimis obductum horrendum in modum ita tonabat, ut eos etiam qui fortitudinis opinione celebres habebant, magnopere perterreret. Plurima quinetiam loca & templa de cælo tacta fuere: insperatiq; turbines arborum frondes decussere, & grauissimi imbres non vias tantum, sed ipsas etiam ædes impleuere. Reddita tandem tranquillitate, conuerso omine ex atro longe omnium candidissimus dies effectus est. Ridebant ianuæ ciuum festa fronde & floribus, omnes ad priuatam lætitiā & publicam hilaritatem erant conuersi. Tanta porro hominum multitudo in urbem
 40 confluxerat, ut nisi Principis satellites, qui urbem armati & instructi custodiebant, viam districtis gladiis aperuissent, ipse nouus Princeps ad templa minime proficisci potuisset. Interim omnia tibiæ sonitu, & tubarum clangore perstrepebant.

Postquam ad summi templi vestigium peruentum est, magnates vniuersi, quos illi C N E S O S appellant, Theodoro obuiam prodire. In ipso templo homo grandis natu, bombycina veste ab humeris ad talos vsque demissa cultus, eum complexus est. Is erat Metropolitæ & sacrorum Princeps, cuius permagna est in ea gente autoritas. Tabulationes in medio templo ita erant in-
 50 stitutæ, ut aliæ super alias ad theatri similitudinem extarent, & eminent. Pavimentum erat pulcherrimis tapetis instratum, similiter & parietes aulae fericeis auro intertextis obducti. Magnus Dux in scamno magnifice ornato sedebat, & pileum purpureum auro atque gemmis distinctum capite gestabat: vesteque bombycina, multis aureis fibulis secundum pectus stricta, erat

indutus. Ex annulis manuum exitius gemmarum fulgor emicabat. Omnibus intromissis & silentio dato, sacrorum Princeps ad Theodorum conuersus, Domine, inquit, & magne Dux, & fili mi amantissime, iam immortalium Deorum fata, quæ omni humana ratione vehementius impellunt, te in altissimo dignitatis fastigio collocarunt, non ut premas tuos, sed ut releues: non deuorator, sed patriæ defensor esse debes: æquabile ius omnibus dices, maximorumq; & optimorum regum exempla tibi sequenda propones. Pater tuus pericula in rempub. ingentia inuexit; tu virtute & armis pericula à tuis propulsabis: tu bonis præmia constituēs, improbos pœnæ acerbitate coercebis, Patriam denique vniuersam & ab externis hostibus, & ab intestinis seditionibus tutam vigilantia tua præstabis. Id si alacriter feceris, nomen tuum, non in regione tantum nostra, inclusum scilicet angustis vnius terræ spaciis, verum etiam ubiq; terrarum ad perennem laudem tuam celebrabitur. Nos tui ciues superum atque inferum numina & regales Deos comprecamur, ut te multis felicitatibus circumfluentem tueantur, utq; in te tua summa virtute renascentis reipub. auspicia læti conspiciamus. Hanc orationem summorum & infimorum hominum læti clamores subsecuti sunt, & statim sparsa est à quæstoribus in promiscuum vulgus larga manu argentea moneta. Neque Theodorus mox homines fefellit. Nam & Bielsium fratris tutorem auari & petuicacis ingenii hominem, qui Principis iussis nequaquam parebat, in exilio remanere iussit. Adiecit deinde curam omnem componendis magnatum controuersis, & vno simul tempore nongentos & triginta captiuos vinculis soluit, quorum non paucos nobili etiam genere natos & stipem rogantes mea in domo habui. Pepercit etiam multis morti damnatis, quos prope fœdissimo carcere eductos libertati patriæq; restituit, haud dubie aliis similiter veniam daturus, nisi paulo ante patris iudicio damnati periissent. Eandem prorsus animi magnitudinem & benignitatem erga discedentes captiuos protinus ostendit. Nam & viatico liberalissime eos per Andream Solcanum, Cancellarium suum profecturus est, & singulos semper centenos, ne in tanta discedentium multitudine turbæ orirentur, incolumes usq; ad regionis suæ fines curribus deduci iussit. His initis susceptisq; rebus, quum nihil sibi vel tutius vel honestius esse iudicaret, ad renouandum cum Polonorum rege fœdus animum conuertit, quod adhuc quidem ex Dei clementia incorruptum seruatur, utq; diu seruetur, id vero summus & cœlestis pater benigne velit.

Nobis enim qui barbaros tumultus, vim, eandem, famem & vastitatem
iam satis diu aspeximus, perenni & aurea pace nihil vtilius,
nihil optatius, nihil iucundius esse
possit.

FINIS VITAE IOH. BASILIDIS.

REIN-

REINOLDI

HEIDENSTENI SECR.

REGII DE BELLO MOSCOVITI-

CO, QVOD STEPHANVS REX

10

Poloniae gessit

COMMENTARIORVM

LIBRI VI.

SIGISMUNDO BATTORIDE

SOMLIO PRINCIPI TRANSILVANIAE

20

REINOLDVS HEIDENSTENIVS.

ISTORIAM suis legibus scribere, Sigismunde Princeps Illustrissime, & maiorem utilitatem communi hominum vitae affert, quam cuiusquam oratione explicari potest: & maius quiddam esse videtur, quam non modo ab eo expectari debeat, qui inter continua negotia in aula versetur: verum etiam quam vulgo homines opinantur. Quae enim in re singulis atque plurimi homines doctissimi, ac non modo doctrina atque ingenio, verum otio etiam abundantes elaborarint, quod

30 tamen paucissimi in ea praestiterint, quis non summam difficultatem in causa esse dicat: sed tamen historiarum non unum idemque genus est: diuersitas in sola tractandi ratione, ac orationis ornata posita videtur: ab eadem autem re difficultas omnis esse. ceteris enim rebus omnibus fere inter se conueniunt, hac sola summus historicus à mediocri, seu ut rectius dicam, historicus à narratore differt. Nam & res dignis cognitione hominum qualibet historia scribere se proficetur, & eas ad veritatem quam maxime scribere existimari vult: easdem vero sententiarum gravitate, & verborum luminibus exornare, ac non modo rebus ipsis, verum sententiis etiam & verbis magistrum vitae agere, praeclarum quiddam est: nec tamen omnis historia proprium. Nam ut de ceteris taceam, ei, quam commentarios vocari iam obtinuit, quae iusta historia quasi subseruiens, ea quae illa exornet, simpliciter ac nude scribit, quis ne-

40 scit iure ab omnibus propemodum concessum iam esse, ut etiam sine ullo orationis ac praeceptorum ornatu, quam verissime saltem, quae gesta sint, narret? Hoc igitur scriptiois genere, bellum, quod à Patruo tuo Stephano Poloniae Rege, cum Ioanne Magno Mosconia Duce gestum est, à me per textum, non tam ut ab historico, quam à qualicumque narratore, ad te nunc mitto. Quanquam minime hic quidem me fugit, huius etiam generis Commentariorum propriam quandam esse elegantiam ac dignam homine erudito puritatem. quae nisi maxima difficillimaque essent, minime, qui princeps in hoc genere est, Caesar tantam laudem consecutus Commentariis suis fuisset, ut ne imitatione quidem à quoquam exprimi posse inducentur. Verum hac quoque, quae ego quidem ipse in me requiro, si quis alius praeterea in Commentariis hisce requirenda putabit: is vellem perspiceret, quam non modo brevi tempore, sed

50 quam alieno etiam ac impedito, inter quae aliarum rerum occupationes in Aula non solum negotiosissima, sed & quae nullo certo in loco consistens perpetuis quodammodo perfectionibus circumfertur, scribendi mihi fuerint. Id certe consequar, ut quo minus à me ad has res scribendas studium allatum videbitur: eo libentius alii, qui possunt, ad easdem ornandas se conferant. Reliquis duabus rebus, quas historiae propositas esse supra ostendi, verum gravitatem ac narrationis veritatem, videor mihi non debere dubitare, cumulate omnibus eos satis-

facturos. Non enim indignam eius belli cognitionem iudicatos homines opinor: quod cum eo hoste gestum est, cuius potentia non vicinis modo nationibus, verum remotioribus nonnullis formidolosa iam erat, quemq. qui etiam non metuebant, antequam victus esset, vix tamen vinci posse iudicabant: Tibi quidem, Sigismunde Illustrissime, vel iucundissimam futuram certo iam mihi promitto. Accedunt ad bellicas domesticas res: quæ ut tempore ac natura fere cum bellicis coniunctæ fuerunt; ita à me etiam disjunctæ non sunt. Verum potissima ac propria cuiuscunque historia laus veritas est: de hac nihil necesse est me dicere. Primum enim minime de remotis à memoria nostra rebus scribo, in quibus vel errare facile possim, vel fingere, si quid velim, nullius memoria iam refellente: sed edo hæc iis cognoscenda, qui iis ipsis rebus, de quibus scribo, interfuerunt; ut res per huius belli tempus gestas, iis, qui ab illis absuerunt, eorum, à quibus administrata sunt, vivorum & presentium memoria teste commendem. quæ in re utrumque fuit, ut & ego facillime ea à multis, qui iis interfuerunt, cognoscere potuerim; à veritate autem vlla in re recedere non potuerim, tot hominum conscientia constrictus. Accedis huc, ut publicorum actorum, quibus res, quæ hisce libris comprehenduntur, magnam partem testata sunt, pro eo loco, in quo sum, summam facultatem habuerim. Ita quæ singula, si alicui obtigerint, magnum momentum ad cognoscendam veritatem attulisse ei videantur, ea mihi univèrsæ fere fuerunt. Habes de re: nunc cur ad te potissimum eos mittam. Primum, Sigismunde Illustrissime, cum de rebus à Patruo tuo Clarissimo Rege gestis scriberem, cui rectius dicare eos deberem, quam tibi, nullum reperiebam: ad quem nimirum non modo magna pars gloriæ huius propinquitatis iure, ac quasi hereditate pertinere videbatur; verum quem ad similitum rerum gloriæ iam incensum non minori contentione ipsum etiam olim aspiraturum omnes expectarent. Itaque iam ante mea sponte tui observantissimum, ad hanc tamen voluntatem meam non minus summa quoque de virtute tua expectatio me adduxit: qua caue existimes quicquam illustrius esse. Tantum enim in omni optimarum artium genere studium, tantaque indoles, quanta ea in re esse novimus, minime vel obscura cuiquam esse possunt, vel Transsylvania tantum finibus se tenere. Ab hoc igitur tuarum laudum fonte, ut aliquam meo etiam huic labori laudem, hominem illarum studiosissimum, haurire non moleste me feras: singularis vero erga te observantia mea qualemcunque hanc significationem ut gratam tibi esse patiaris, ita te rogo; ut quamvis, pro summa tua humanitate, tua sponte id facturum te non dubitem; ego tamen maximi beneficii loco id sim accepturus.

R. HEIDENSTENII

SECR. REGII DE BELLO MOSCOVITICO

COMMENTARIORVM LIBER PRIMVS.

STEPHANVS Rex, quo confirmata foris cum finitimis omnibus pace ac amicitia, dissidia ex Electionis studiis inter Partes exorta facilius componeret, ac in tranquillo statu Remp. collocaret; ad plerosq. vicinos Principes litteras dedit; quibus more inter Principes recepto Regnum sibi delatum, suamq. & in illos benevolentiam, & cum omnibus pacis studium declarabat. In hisce ad Ioannem Basilii filium, Magnum Moscovitæ Ducem, Stephanum Grudensium Polonum, & Leonem Bukoviecium Lituanum cum litteris mittit: se providentia diuina, ac Ordinum studiis ad Regnum asscitum; id ita gerere instituisse, ut cum omnibus Principibus Christianis

stianis pacem & amicitiam coleret: eodem animo erga illum quoq; , vt finitimum & Christiani nominis Principem esse: si quæ inter ipsum ac regnum Polonia: magnūque Ducatum Lituanie à Maioribus vtriusq; traditæ controuersie intercederent; de iis ex æquo & bono amice inter eos agi posse. Respondit Moscus; Etsi audierit Maximilianum Imperatorem in Regem electum: quo minus tamē cum ipso quoq; gratia ac amicitia sibi essent, nō se recusare: placere sibi, vt maiores Legati more Maiorū mitterentur: interim ab iniuria & maleficio vtrinq; abstineretur. Rex responso hoc accepto, ad domesticas res componēdas, maximeq; Gedanensium motus sedandos totus conuersus, Thoruniz conuentum habet: in eodem Legatos etiam in Moscouiam pacis tractandæ causa mittendos ex Senatus autoritate decernit. Fuere ii Stanislaus Kriscius Masouiz, Nicolaus Sapielha Minscensis Palatini, Theodorus Skuminus Palatii Lituanici Quæstor. Quibus rebus perfectis, dissensionibus ac in iisdem perseuerantia Gedanensium permotus, armisq; ciuitatem persequi coactus, primum copiis illorum vrbe egredi ausis per Ioannem Sborouium, aulici militis Præfectū, quem ad exercitum cum imperio reliquerat, ad Dirsauiam fusis, ad urbem castra promouet. Quo tēpore Moscus occupandæ Liuonia: iū maxime opportunitatem se nactum ratus, ad vim atq; arma astum adiūgit. Regebatur Liuonia sub nomine Administratoris à Ioanne Chodkeuicio: in prædiis pauci Poloni, pleriq; Lituanici nominis Præfecti erant: à quibus immoderatus indigenæ habitū, simulq; non satis in illis præsidii contra potentiam Moscouiticam existimantes, ad res nouas fere spectabant. Non ignarus harum rerum Moscus miserat in Liuoniam Magnum Holsatiz Ducem, quem cum iam ante ad se transisset, promissis ac affinitate deuinctum tenebat. Rumorem de eo tradit, fore, vt si ultro Liuones se dedāt, ad exemplum Ducis in Brussia beneficiario iure Liuoniam regendā ei traderet; vt autoritas ac administratio omnis penes Magnum, penes se nomen collati beneficii ac maiestas Imperii essent. quibus rebus adducti Prouinciales, hinc odio seu tēdio externi imperii, illinc spe & nimia cupiditate eiusdem lingue ac nationis magistratus, simul à factiosis quibusdam ac nouarum rerum cupidis impulsū, præsidia ex arcibus & oppidis fere omnib. eiiciunt: ipsi Vendam, vbi tum Magnus erat, confluunt: nomē insigniaq; regia illi circumdant: inq; verba eius sacramento se adigunt. Moscus interim maximo exercitu coacto, in Liuoniam nullo impediēte, prædiis omnibus pulsū, ac plerisque arcibus à Magno occupatis penetrat: acceptisq; in deditionem Mariēhausio, Rossittenio, Ludsenio, Duneburgio, Kokenhausio, Ascherotū vsq; sine maleficio, vt initio rerum gerendarū clementiz fama colligeretur, progreditur. Confluxerat Ascherotum magnus vtriusq; sexus, ac omnis cōditionis hominum, maxime aut matronarum ac virginū numerus: erat ibidē Landmarschalcus, vir ætate, & summis olim in Prouincia ea gestis honorib. venerabilis. Moscus omnib. qui arma ferrent, promiscue trucidatis, imbellem sexū Tartaris constuprandum obicit. Inde Vendam recta proficiscitur: qui ibi erant fama tantę immanitatis perterriti portas claustrāt. Egressus pro illis deprecator Magnus, cōposito ad humilitatem habitu, ac genibus illius supplex in genua prouolurus adrepens, conuicio ac verbere ab ipso Duce in os ingesto excipitur. Cum tantū abesse ab eo intelligerent, vt Magni autoritate salui esse possent, vt ne ipse quidem periculo vacaret, hostili fraude circumuentos se videntes, ita, metu & desperatione incensū, puluerem tormentatiū fundamentis subdunt, quo succenso magna vtriusq; sexus, omnisq; ætatis & conditionis hominum multitudo, ac flos fere eius, quæ reliqua adhuc erat, nobilitatis Liuonicæ, absumtus fuit. Accepta ita in potestatem Venda, ac Rumburgo, quod Vendæ imminet, eodem tempore per deditionem potius, iam vniuersam Liuoniam, Reualia & Riga, paucisque circa eas castris exceptis, in potestate habebat. Parnauiam siquidem post discessum Henrici interregni eo tempore interceperat: Veissensteinium nobile castellum opere ac natura munitissimum de Succis: Naruam vero, Derpatum, Felinū, ac Marienburgum aliaque nonnulla, iam in pro ante partim de Episcopo Derpatensi, partim de Marianis Litonicis ceperat: ab iisque primum initis profectus, cum continuas deinde impressiones

in provinciam faceret, ut in Sigismundi Aug. ac Regum Poloniæ fidem ac ditio-
nem Provinciales tum se conferrent, plurimis detrimentis eos adegerat. Ea; res,
cū ad superiores controuersias, quas de Russiæ locis quibuscūcum Magnis Duci-
bus Lithuanicis habebat, accessisset, perpetua deinde inter ipsum ac Reges Poloniæ
belli causa fuit: quod aliquando quidem per inducias positum, ut plurimum tamē
varia fortuna, tam in Liuania quam Lithuania gestum, in hunc usque Regem trans-
missum fuerat. Cæterum Moscus abducto secum Alexandro Polubenscio Chod-
keuicii Legato, cæterisque Præfectis, in Moscouiam se recepit. Ex itinere litteras ad
Regem dat: quibus ut à Liuania omnino abstineat, Regi præscribit, iisdem ad
Prussum quendam Augusti Cæsaris fratrem, nulli antehac cognitum, qui Koin- 10
cii & Marienburgi quondam, & in reliqua Prussia late imperitasset, genus suum
referebat, quo ad ipsos Prussiæ fines ius Imperii extenderet. Legati, qui ad tra-
ctandas pacis condiciones mittebantur, iter ceptum nihilominus prosequen-
tur: nouis in itinere mandatis acceptis, ut de iniuriis induciarum ostentatione fa-
ctis quererentur, satisfactionemque postulerent. Dum ad Gedanum Rex castra fa-
cit, exercitum in Liuania Lithuaniaque per ostentatam pacem, maxime autem
propter difficultates ærarii, quæ initia regni eius exceperant, nullum parauerat:
sub ingruentis tamē hostis famam, nobilitatem Lithuanicam litteris euocauerat,
militareque per ducatum cum imperio Nicolao Radiuilo Palatino Viliensi, Gre-
gario Chodkeuicio, qui ante illi præfuerat, defuncto, tradiderat. Hic non exigua 20
cum voluntarii militis manu, Seelburgum peruenerat. Interim vero & Gedanen-
ses ad humiliores æquioresque conditiones, multis malis victi & maiora timentes,
descendere ceperant: cumque Electores duo, aliique Germaniæ Principes quidam
suas pro illis preces per Legatos interponerent, recepit Rex in fidem ciuitatem;
tum vero ad bellum Moscouiticum, quod iam multo ante animo agitarat, totum
se conuertit. Ad quod suscipiendum, secundum acceptas iniurias, ac Liuanie re-
cuperationem multæ causæ illum hortabantur: quarum hæc vel iustissima, quod
egregio aliquo facinore, non modo de sui regni hominibus, verum tot aliis, qui-
bus Imperium Moscouiticum summa cum immanitate coniunctum, vel formi-
dolosum erat, vel graue, bene mereri; eamque ad posterum nominis sui famam pro- 30
pagare studebat, ex qua omnes non modo Regem, sed dignum et regno fuisse co-
gnoscerent. Præterea vero ad maiores res, quas cogitandas susceperat, & de qui-
bus missio in Urbem Paulo Saionskouio cum Gregorio XIII. Summo Pontifice
communicarat, si prius Mosci potentiam fregisset, aditum se habiturum spera-
bat. Hoc animi proposito, in mensem Ianuarium Varsouiam Comititia edixit.
Agebatur autem tum annus septuagesimus septimus, supra Millesimum Quin-
gentesimum. Rediit interim in potestatem Duneburgum à Borissio Sava, ac
Vilhelmo Platero receptum. Hi in omnes occasiones intenti, cum comitatus
inopia laborare præsidium militem animaduertent, per speciem officii ac
comitatus esculentorum, ac poculentorum non nihil, ac in his vini cremati, quod ino- 40
pia veri maximo apud Moscos in honore est, vas ei miserant: de quo cum ad
ebrietatem Mosci bibissent, illi, qui id futurum cogitarant, noctu scalis admotis, in
vallum, quo solo castrum cinctum est, & in ipsum castrum euadunt: Moscos ex
somnia & mero vix se colligentes deturbant: castrum potiuntur. Non multo inde
tempore interiecto, Venda etiam huiusmodi ratione recuperata fuit. Erat sub
Matthia Dombinio ex rusticis Lotfinis fabrilis artis peritus quidam, qui sororem
Vendæ in Moscorum potestate habebat; per cuius visendæ speciem & rusticorum
commerciorum libertatem cum sæpius Vendam venisset, opportunitatem na-
ctus, ceram clauibus oppidi imprefferat, adque eiusdem exemplum alias paraue-
rat: rem ita instructam ad Dombinium detulit. Cumque is die constituto, quem 50
festum Mosci agebant, sub oppidi portas cum Ioanne Buringio, ac tumultuaria
militum manu accessisset, ab una parte scalas Buringio admovente, ac à Lotfinis
ipsis, qui Vendæ erant, concursu facto, reliquos portis reclusis in oppidum immi-
sit. Dum Varsouiam ad Comititia Rex contendit, nunciurn in itinere accepit, ab illis
rebus, quas tum agitabat, alienū. Limes regni Polonici & magni Ducatus Lithua-
nici ma-

nici magna ex parte Borysthenes est; qui in Moscouia ortus modico in occidentem flexu, in meridiem deinde & Pontum Euxinum magnam aquarum vim trahens fertur: superior fluminis pars ad Lituaniam pertinet: ad inferiorem diuersarum gentium confinia concurrunt: præter Moscos & Poloniæ ditionis Russos, nonnullæ Turciæ præfecturæ attingunt: non longo èt interuallo Valachi ei imminēt. In hac tot nationum nee satis pacatarum colluie, non potest adhuc quamuis à tot seculis pax consistere. Itaque immensa ibi camporum spacia, multi agri inculti, ac deserti ob latrocinia vel metum iacent. Confluere huc ad prædas ex hostico agēdas solent; cum ex aliis gentibus, tum Polonis quoq; & Lituanis, ut quisq; est egē-

10 tissimus, vel rerum capitaliū damnatus, quosq; vel fortuna eorum, vel leges in patria esse non sinunt. superioribus tamen tēporibus, cum publice bellum non esset, etiam ex primaria iuuentute quidam loca ea petebant, odio quietis, ac ne situ, ac ocio torperēt, virtutis exercendæ causa. Magnam partem in aquis ac flumine piscatu ac latrociniiis viuunt: hostemq; ut ex quoq; plurimum prædæ sperant, ducētes, barbari tamen, ut maiori inter eos Christianorū numero, ac Tartaris præfercim infestiores sunt, magisq; Poloniæ regibus operam nauant. quod infimam Poloniæ partem, quæ ad flumen pertinet, tenent, à loco Nisouii appellantur: interq; reliquos Kosakkos: ita enim communi nomine vocantur omnes tam equites, quā

20 pedites, qui ad latrocinia in finibus exercenda, incursionibusq; hostiles ditiones vexandas priuato instituto, ac voluntaria militia coeunt: hi & numero & virtute plurimum fere valent. Inter hos cum vixisset aliquandiu Ioannes Podkoua, natione Valachus obscuro alioquin loco natus, sed corporis viribus præstans, & qui soleis equorum ferreis manu distumpendis nomen inuenisset; partim vitæ ac studiorum similitudine, partim promissis facile homines ex præda viuentes ad inuadendam vna secum Valachiam, imperiumq; eius sibi tradendum adduxit. Petrus Palatinum Valachiæ nihil tale expectantem occupant, & prius sede Imperii exuunt, quam ille vlla arma imminere sibi suspicari potuisset. Quod cum Rex intellexisset, & præterquam, quod sine autoritate sua alieni fines bello tentati essent; Petrum, cuius dignitati fauebat, restitutum vellet, cum per Poloniam, tum in

30 Translyuaniam ad fratrem Christophorum Principem, ut auxilio suo Petrum iuaret, litteras misit. qui cum alas aliquot equitum & peditum cohortes Stephano Battoreo Andreæ fratris filio Duce auxilio ei misisset; Podkoua Nimirouam Polonicum oppidum recipere se coactus in Nicolai Sienauii Castellani Kamenecensis, qui finitimæ in Russia militiæ præerat, potestatem venit: ab eoque ad Regem missus fuit. Postquam ad comitia ventum fuit, primo die solenni sacro peracto; altero de Repub. sigillatim de Moschi & Tartari iniuriis ad Ordines Rex fert, bellumque ne cum his, aut cum vtro horum velint, rogat. Cum Mosco bello iniussum, cum Tartaro in præsens dilatum. Hic sub discessum Regis Henrici, sollicita ac in omnia alia intenta Repub. fines incurSAT, populationibusque

40 ac rapinis, omnique immanitatis genere vexarat: obsidionis Gedanensis tempore magna manu facta prædas egerat: illis ipsis Comitiorum diebus, fama nuptiarum, quas Constantinus Ostrogia Dux Palatinus Kiouienfis, propinquæ suæ faciebat, excitus, in Voliniam excurrerat: Ducem Ostrogiaë obsederat. Pacato tumultu Gedanensi, exercitum, quem sub Gedano habuerat, in Russiam Rex ad fines tuendos miserat: iamque aliquot turmæ in Voliniam peruenerant. quarū imperium, cum de Tartarorum excursionem rumor interim allatus esset, Ioanni Sbaratio Palatino Braslauiensi, extra ordinem tradiderat. Ex iis quidā non longe Torcino in agmen hostium, ut aduentu exercitus nondū cognito, incuriosius prædas agentium, inciderant, prælioque subito contracto superiores discesserāt. vnde de

50 appropinquantibus copiis certior Tartarus factus, cum delectos ab exercitu contra Sbaratium misisset, qui ex instituto eorum, quid virium, ac animi hostis haberet, explorarent: Iique ad Saslauiam in nostros incurriscent: fortiter impetu eorum à nostris excepto, innox se receperant: Tartarusque pactus inter cetera a Duce, ut de amouendis à finibus Nisouii apud Regem laboraret, quorum latrocinia solam bello causam obtendebat, recesserat. in præsens tamen hæc dissi-

mulari placuit. Ex hoste enim inope & vago quemnam magnopere fructum expectari? Cum arma potius Turcica ad ipsius iniurias prouocarentur: qui solum in quo insisteret, suum; ipsos fiduciarios possessores esse diceret. Ex Mosco quo maior eius potentiae fama, eo maiorem gloriam in praesens, nomē ad posteros parari: urbibus ac opibus florentissimam olim prouinciā Liouoniā, & cum aliis opportunitatibus; tum maris commodis affluentem victoriae praeium peti. Ita contra Moscum susceptum bellum, simulq; ut in hostico exercitus haberetur, scitū, priori intra fines continendi militis, ac propulsandi hostis ratione domesticis incommodis, ac superioris aetatis exēplis refurata. Proxima huic de pecuniis fuit. Delecti fuerunt ē Senatu primores, qui quanto in bellum milite, quanto in milite stipendio opus esset, dispiceret, scitū tributum in singula iugera floreni vnus: cereuiciale item in oppidis & urbibus, quo in singulas tonnas duo de vigesima cuiusq; precii pars exigeretur. Maius id fuit, quam vllum antehac quisquam meminisset: cōfenserē tamen omnes praeterquam Krakouiensis, Sandomiriensis, & Siradiensis Palatinatum Legati: quod nulla eius tributi sciscendi mandata se à suis habere dicerent. Noluerat Nobilitas, vel bellum, vel tributum sciscere: nisi de iudiciis simul, quae iam Sigismundi Augusti temporibus postulare cœperat, in interregnis autē ipsa sibi sanxerat, perfecisset. Antiquitus à iudiciis municipalibus ad conuentus Palatinatum, ad quos quodq; municipium pertineret, inde ad Regē in Comititia prouocatio erat. Cum à Sigismundo Augusto propter tenuiorem valentiam infrequentius iudicia haberentur, ut ex suo corpore constituere sibi iudices liceret, Nobilitas petierat: Restitit Augustus, dum vixit. vnde illa à Rege id impetrandi spe deiecta, tempore interregni priusquam in Regem Henricum eligeret, inter alias hanc quoq; de translatione iudiciorum conditionem ei tulerat, isq; acceperat. Post discessum igitur Henrici, Nobilitas per singulos Palatinatus, ut cuiq; maxime expedire visum fuerat, ex suo Ordine, qui causas appellationis iudicaret, delegerat: quae ex re cū, quod euenire necesse erat, magnam omnium rerū perturbationem consequi Rex animaduerteret, in causa minime amplius sibi integra, pro re nata optimum ratus, si ad vnā formulam omnia reuocaret, sanxit hic: ut nō per singulos Palatinatus iudicia haberentur: sed in singulis Palatinatibus maioribus bini, minoribus quibusdā singuli ē Nobilitate quotānis delecti, primum Martini vsque ad Paschatos Poloniae maioris Nobilitati Petricouiae, minoris deinde à Paschatos vsq; ad messem Lublini, ius dicerent, itaq; omnia priuatarum rerū iudicia penes Nobilitatē deinceps essent: publica, iuris item Regii atq; fisci iudicia, in eo quo antea statu fuerant, penes Reges manerent: quemadmodum & earū terrarū, quae suis legibus ac diuerso à ceteris iure vrerentur. Moram huic rei nonnullam afferebat, quod Nobilitas à munere iudicandi Senatorium Ordinem exclusum volebat: hi contratenderent, iniquum esse, dignitatē suam, quae commodo sibi esse debebat, in iniuriam suam verti: & qui alios in Nobilitate, honore antirent, à communi nobilitatis corpore in re publici iuris, & ad omnes pertinente seiungi. Obtentum tandem, ut tam ex Senatoribus, quam reliqua Nobilitate, pro arbitrio Nobilitatis rebus iudicandis praeficerentur. Inter Regem quoq; & Nobilitatem controuersiae nonnihil fuit, quod Nobilitas regias quoq; vrbes rebus à se iudicatis teneri vellet, superiorib. etiam temporibus quasdam causas earū iudicasset. remisit Nobilitas: inuentaq; ratio fuit, ut quia iam causas aliquas huiusmodi iudicasset, easdem in iudiciū vocatas denuo in iisdem Comitibus Rex cognosceret. Cumq; Magistratus quoq; ac Praefectos regio ad iurisdictionem suam pertinere Nobilitas vellet, quod cum ii fere res iudicatas exequerentur: frustra sibi iudicia tribui diceret, sine vlla in eos, qui res à se iudicatas exequerentur, iurisdictione. assensit Rex, ut quatenus rerū iudicararū executio à Magistratibus ceterisq; Officiis pereretur, auctoritati iudicum parerent. supererat certamen inter Ecclesiasticum & Ciuilem Ordinem: cū hic eodem, quo reliquam Nobilitatem, Ecclesiasticos iure uti vellet: illi iudicia hae Nobilitatis, quae cum diuersae religionis hominibus communicari intelligebant, multis nominibus suspecta sibi esse, obligarique se illis nolle confirmarent. Ostendit his Ioannes Samoseius Cancellarius, nō maius pericu-

periculum eos suscipere, si in iurisdictionem consentiant, quam si cum obtemperare et nolint, pœnis deserti vadimonii, & contumacię coerceri se patiantur: quod in Palatinatum iudiciis eo vsque factum antea fuerat, vt præter alios Archiepiscopus in maiorem fere centum quinquaginta millium condemnaretur: Addidit consilium, vt quoties ecclesiastica res in iudicium veniret, ad sex ex nobilitate, ecclesiastici ordinis totidem, qui pari auctoritate de ea cognoscerent, adiungerentur. quorum si pares sententię extitissent, ad Regem in Comitia ampliaretur. Res per aliquot dies ducta, cum tandem ad modum composita fuit. Agitatum in hisce comitiis & de proscriptionibus fuit. Moribus gentis Polonicę, qui creditarum cæterarumve priuatarum rerum condemnantur, iis si sententię iudicis non pareant, multa dicitur: quę si sprete fuerit, priori triplo maior dicitur: si ne tum quidem obtemperatur, manu militari in bona missio decernitur: contra quam, si quis se opponat, à præfectis proscribitur. Quod olim acerrimum contra decoctores telum fuerat, luxuria temporum, per eamq; multitudo obzratorum labefactauerat: itaq; vulgo contemnebatur, resq; magis multorum sermonibus iactata fuit, quam noua remedia vlla ei allata. Auditis deinde externorum Principum legatis, Georgius Fridericus Marchio Brandenburgensis ad valetudinarii agnati sui Alberti Friderici, Alberti Prussię Ducis filii curam admissus fuit. inuestitura, quam vocant accepta, solenne iuramentum Regi præstitit. Aduere ei in ceremoniis iis Saxonię

10 Electoris, & Wirtembergici Principum Legati. Brandenburgensis Electoris Legati cum Principis sui nomine, tanquam ad simultaneę inuestiturę ius pertinentis vexillum contingerent. Nobilitatis nuncii contra protestati, quod primis illis inter D. Sigismundum & gentem Brandenburgicam conuentionibus ea Marchionum Brandenburgensium stirps feudo comprehensa non esset, quę postea priuata auctoritate & Ordinibus in seculis acta essent, rata se non habere ostendebant. Aderant & Pometanię Ducum Legati, Principumq; suorum nomine in Bithouiensem Leoburgensemq; tractum ius maiestatemq; regni agnoscebant, literasq; inuestiturę accipiebant. Legati interea, quos ad Moscum missos supra demonstrauimus in Moscouiam peruenerant; aq; Mosco suo ipsius ingenio feroci, tam ob rem in

30 Liuania prospere gestam multo etiam superbiorē, contumeliis ludibrioq; excepti indignissime habebantur: multa in nomen Polonicum & Lituanicum contumeliose ab eo dicta factaq; fuere: cumq; ex instituto vtriusq; gentis lauria vtrinq; legatis, qui missi fuerint, præbeantur: emere victum, nec moris sit, nec si velint, in Moscouia possint: non nisi sordida ac vilissima quęq; cibaria per summam indignitatem iis ministrari iussit. In colloquiis deinde cum Legati non nisi de induciis agendi mandata se habere significassent, trium annorum inducias iis dat: literas autem, quas legati obsignare debebant, sine vlla conditione pure perferri iubet: alias deinde, quas ipse Legatis traderet, sub signo suo subiicit: in iis hasce conditiones adiecerat, vt vniuersa Liuania vna cum Riga & Churlandia, quę in pote-

40 state Regis adhuc erant, & quidquid vsq; ad fines Prussię pertineret, Rex sibi cederet: Liuonem nullum præsidium suum implorantem, multo minus ciuitatem vllam reciperet, vllave ope auxilio suo iuaret. Hasce cum ex more iureiurando placita confirmare deberet, a motis iis, in quas legati ante iurauerant, solas profert, iureiurandoq; in eas se obstringit: atq; ita nullo amplius de his tractandi loco relicto, ex Moscouia abire Legatos iubet. nouisq; eodem tempore in Liuaniam copiis missis acerrime Vendam oppugnat. quę sub exitum Comitiorum audita omnium animos ad bellum Moscouiticum iam conuersos, ira ac indignatione eo magis accenderunt. Venda tamen à Moscis frustra oppugnata fuit. Nam cum per aliquot dies tormentis vehementer muros verberassent, aliquam etiam partem

50 muri diruissent: Dembinus ob exiguitatem præsidii vrbi metuens, cohortatus suos, vt eam secum ingrederentur, cum tenere non potuisset, quod illi propter inopiam com meatuum, & non exoluta stipendia minus prompti ad pericula suscipienda essent: & quia magna ex parte equites erant, minus etiam virtuti suę locum in præsidio fore putarent: tandem vt propius saltem secum accederent, si forte exubias & castra hostium turbare possent, contendit, quod cum impetraf-

set, noctu silenti agmine eos ducens, paulo ante lucem sub portis urbis sistit: ostenditque, quod ab hostibus iam videri cœpissent, à tanta hostium multitudine facile circumuēniri posse: itaque potius, ut viros fortes ac militares deceret, urbem ingrederentur, virtuteque sua urbem contra hostem, & urbe se tuerentur. Ita urbem ingressi, eidem saluti ac præsidio fuerunt. Muris enim, qui diruti ab hostibus erant, magna cura subitatio opere noctu expletis, omnibus in locis fortissime hosti occursum fuit. Itaque vere iam imminente Mosci soluta obsidione, præmissis primum tormentis disceserunt. quos Alexander Chodkeuicius præfectus Grodenensis, cuius Ioannes Chodkeuicius patruelis vicaria in administranda reliqua Liuania opera utebatur, quamuis minus commoda valetudine esset, contractis tamen undique ad Seeualdum copiis aliquandiu persecutus, adipisci tamen haud potuit. Sub idem fere tempus magnus Dux Regis fidem secutus, à Mosco discessit. Adolescens hic summo genere natus cum Churoniz & Osiliz Episcopatum in Liuania teneret, perditis quorundam consiliis ac promissis Mosci & adolescentia adductus, cum per ætatem ipse rebus suis cōsulare non posset, ad Moscum transferat. Ab eo fratris patruelis filia in matrimonium ei tradita, speq; iniecta fore, ut suo beneficio totius Liuaniz regno potiretur, ad Reualiam obsidendam magno cum exercitu missus fuerat, à qua infecta re discedere coactus, tempore obsidionis Gedanensis iisdem cum promissis in Liuaniam, quemadmodum supra dictum est, remissus fuit. ubi territus crudelitate Mosci, quodq; ademptis ei, quæ tenebat in Liuania castellis, ad fines Scythiz deportare cum in animo haberet, per indicium cognito, cum quanto in periculo versaretur, cogitaret: transeundi ab eo consilium cepit: paulatimq; è potestate eius se subducens Lempsaliam, inde propius Rigam ac fines regios se recepit: Regemq; per Ducem Churlandiz crebrosque internuncios ac literas, ut in fidem se reciperet, sollicitabat. Rex in earum rerum incertitudine, cum & varia de discessu eius iactarentur, ut neq; an fratri eius Regi Daniz, cæterisve propinquis ipsius consilium id eius probaretur, aut fortunæ eius curæ omnino essent, perspectum habere posset, de deditione nihil quidem tum cum illo constituit: fide tamen publica versari eum in Liuania se passurum ostendit. Postea profecto in Liuaniam Nicolao Radiuilo Palatino Vilnensi, eidem ut cum Duce magno, quod in re præsentis è Repub. esse perspexisset, ibidem constitueret, permisit. Hic cum in Churlandiam venisset, ad eumq; Magnus accessisset, in fidem illum cum omnibus ditionibus eius regio nomine recepit, inq; verba Regis sacramento adegit. conditiones deditionis hæc fuerunt: ut quas teneret possessiones, eo quo alii beneficiarii Principes sua possiderent iure, à Rege ei permitterentur: aut pro illis aliz non deteriori conditione pro amplitudine generis & familiæ eius aliquo alio in loco darentur. Vbi de euentu Legationis Rex certior factus fuit, mittit statim ad Moscum Georgium Haraburdam, qui non aliter induciis iis teneri se velle Mosco renunciaret, quam si de Liuania conditionem, quæ nec à legatis accepta esset, remississet. Moscus retento Haraburda, legationem interea ad Regem, quæ ad rata habenda pacta induciarum, iuramentoq; confirmanda eum adduceret, destinat. ac præcipitante iam estate exercitum alium multo priore validiorem, maioriq; apparatu instructum, ad Vendam, quam à nostris interceptam, ab eoq; postea obsessam, supra ostendimus, mittit. Priusquam ulterius progrediar, pauca hoc loco de Principum Moscorum origine, potentia, moribus gentis, totiusq; imperii statu præmittere placet. Antiquissima Imperii Russici sedes primum Novogardiz, inde Kiouiz, posterioribus vero temporibus priusquam Moscouiam trāsferretur, Vlodimiriz etiam fuit: cuius hanc ob causam hodie adhuc titulos Moscouiz titulis Dux anteposit. Genus Principum ad Varagos annales Russici referunt: Gentem, ut pleræq; præcæ, nunc obscuram: sed tamen, quam ultramarinam fuisse iidem annales testentur. Ex ea tres fratres ascitos primo à Novogardiensibus, qui Slauiam tum fuerint receptos, imperium Novogardiz cōdidisse, eiq; Ruricum natu maiorem fratrem præfuisse, reliquis duobus alias Russiz partes Bialoieserensem & Isbotiensem obtigisse tradunt: Ruricus ex Olga Pleseouienſi Suentoslaum deinde filium habuit. Hic magno cum exercitu in Bul-

in Bulgariam ad Danubium vsq; progressus, deuictis Bulgaris & Græcis, quibus
tum Bulgari parebāt, cum agros & cultum, & copias prouinciæ adamasset, sedem
imperii in ea sibi delegit. Iaropolcho filio Kiouiam, alteri Olego Dreulanos admi-
nistrandos reliquit: Nouogardiam Vlodimiro Malci cuiusdam Lubkani, vt an-
nales habent, filio ex ancilla Olgæ Plescouiensis suscepto concessit. qui cum à Ia-
ropolcho regno pulsus trans mare fugisset, auxiliis maritimis comparatis reuersus,
cum quæ primæ obiectæ ei fuerāt dinones, tum Kiouiam deiecto Iaropolcho oc-
cupauit, tenuitq;. Ab hoc omnes deinde Principes Russiæ profecti traduntur. Nam
cum 12. filios reliquisset, diuisa inter eos omni Russia, imperium ac domiciliū im-
10 perii Kiouiam maiori natu Suentopolcho tradidit. Huic sine liberis mortuo, duo
alii fratres Iaroslauus & Isoslaus ordine in regno successerunt: Post eos Vlodimirus
Monomachus Vseulodi Vlodimiræ Ducis filius, cuius hodie adhuc magnū pud
Russos nomen est. Ex eadem stirpe potitus imperio fuit. quod interpellatur: qui-
dē interim ab Vseulodo Suentoslai ex Olgo nepote, & Igoro pronepote, qui auitū
regnum recuperare conatus fuerat, penes Vlodimiri posteritatem nihilominus
remanfit: sequentibusq; temporibus Andreas Dux Susdaliensis ab eadem Vlo-
dimiri stirpe profectus, fœdere cum vndecim aliis cognatis Ducibus inito, deiecto
Micislao, qui ex Monomachi posteris regnum Kiouia tenebat, Micislaum filium
ei imposuit. hic primus sedē imperii Volodimiriam, principatūq; in Susdali-
20 sium domum transtulit. quem qui tenebat, etsi imperium in reliquos agnatos Du-
ces non habebat: magni tamen Ducis nomine utebatur, dignitateque ac honore
cæteris, qui comiter quasi maiestatem eius colebant, antecedebat. cumq; honor
is antea vel successione, vel reliquorū omniū studiis vni deferretur, nōnunquam
viac armis occuparetur: posteaquam in Tartari potestatem concesserunt, ab eo
peti cepit. Imperii autem Tartarici circa annū ab orbe condito vi. m. dccc. xxxii.
quemadmodum Russi annos numerant, à nato autem Christo ducentesimo vi-
cesimo quarto, supra millesimum in annalibus eorum mētio fit. quo Tartari con-
tra Cottianem Ducem Polouisciorum cum exercitu progressi, Russiam vastarūt.
cumq; Cottian Micislaum Romani filium Ducem Siernouiensē seu Kiouien-
30 sem: utroq; enim nomine in annalibus appellatur: qui filiam eius in matrimonio
habebat, & complures alios Russicos Duces in auxilium euocasset, die 17. mensis
Iulii ad Kalkam magno prælio eos Tartari superarunt: vndecim Russicos Duces:
Heroes, vt annales appellant, equitum forte genus quoddā, ad septuaginta inter-
fecerunt: multos captos egerunt. Reuersi deinde Batti duce tredecimo anno post
quadragesimo quinto nimirum supra vi. m. dccc. subiugatis primum Rosanēsis
& Vlodimiricēsis, cæterisq; fere omnibus ducibus, vniuersam Russiam sibi sub-
iecerunt: & quamuis non raro deinceps quoq; bello cum iis Russi contenderent,
tributariam tamē semper fere inde habuerunt. Ab eo igitur tempore magni etiam
Duces à Tartaris Russiæ dari ceperunt. Dabantur autem fere, quemadmodum
40 ostendimus ē Susdaliensibus. Moscorum Ducum, atq; ipsius adeo ciuitatis æqua-
lis temporum Batti ac vastationis, quæ ab illo Russiæ illata est, memoria in annali-
bus eorum extat. Inter alias enim vrbes Moscouiam quoq; à Batti expugnatam,
ibidemq; Philippum quendam Palatinum & Vlodimirum Georgii magni Ducis
filium captum à Tartaris tradunt. Anno ab orbe condito xii. s. vi. m. dccc. An-
drea Alexandri filio magno Duce mortuo inter Michaelē Iaroslai filium Tueren-
sem, & Georgiū Danielis filium Moscouiæ Ducē, de principatu magnūq; Vlo-
dimiriæ ducatu cōtentio fuit, quē cum vterq; à Tartaro peteret, Tartarus primo Mi-
chaelem, retento penes se Georgio, inde aliquo tempore interiecto 25. anno supra
vi. m. dccc. Georgium regno confirmauit: indeq; ad hoc vsq; tēpus, quamuis ali-
50 quando Russi vniuersi Susdaliensē iterū dari sibi à Tartaro peterent, perpetuo
tamen in Moscouiæ Ducum familia honor is permanfit. Ex quibus quum proa-
uus huius nunc rerum potitur, Basilus Basilii filius post patrem & patrum Con-
stantinum imperasset, conspiratione à Demetrio Georgii filio cognomento Sie-
machia Duce Sencrienē, Iohanne Andrez filio Molaiscente, Borislo Alexandri fi-
lio Tuerensē Ducibus contra eum facta, regno ab iis exutus, luminibusq; à Geor-

gio Seuerienſe orbatus fuit: verum à Nouogardienſibus adiutus regnum recupe-
rauit, pacateq; deinde id obtinuit. Succellit huic Ioannes filius, qui primus eam,
ad quam nunc excreuerunt, potentiam fundauit. Ducem Tuerenſem, quamuis
uxorem ex ea domo haberet, regno pepulit, principatumque obtinuit: haud mul-
to poſt & Nouogardia magna per fraudem capta, in ſeruitutem eam redegit, & a-
lios principatus tentare cepit: eoq; potentia peruenit, vt cæteris ducibus metu
concedentibus, nemo qui cupiditati eius reſiſtere auderet, reperiretur. Idem Tar-
tarorum iugum primus excuſſit, coniugis Sophiæ Græcæ à Palæologorum gene-
re, quam mortua Tuerenſe ſuperinduxerat, ingentis ſpiritus mulieris vocibus im-
pulfus. Haud diſſimili deinde ratione filius eius Baſilius potentiam, cuius pater
fundamenta iecerat, in immenſum fere auxit. Ad ea, quæ pater pepererat, Smo-
lenſcen. Ducatum maximum, ac quidquid Seuerienſis ditionis reliquum erat,
adiexit: Kaſanos mari & terra tentauit, Principes omnes agnatos ditionibus ſuis
exutos, tum Pleſcouienſem ciuitatem maximam in ſeruitutem redegit. Succellit
ei in imperio hic, qui nunc rerum potitur, Ioannes: qui & ipſe regnum ampliſſi-
mum à patre acceptum, fortuna ac induſtria adiutus multo id fecit amplius. Kaſa-
nenſe & Aſtrakanenſe regna à patre ſummis viribus oppugnata cuniculorum &
puluerum maxime, quos cuniculis in urbium oppugnationibus ſubiecerat, nouo
iis temporibus apud illas gentes artificio adiutus, in ditionem redegit: marique o-
mni Caſpio, vna cum iis in poteſtatem accepto, ad Perſidem fere imperium pro-
tulit: Liunionæ maximam partem per diſſenſiones Liunionum occupauit: Suecos
multis sæpe cladibus affecit: Polociam temporibus Sigifmundi Auguſti cepit:
cumq; Selymus Turcarum Imperator Tanaim flumen cum Rha flumine maxi-
mo, quem Ruſſi Volgam ſua lingua hodie appellant, coniungere ſtauiſſet, vt claſ-
ſe ex Ponto Euxino aduerſo Tanai in Rha inuectus, Aſtrakanum in oſtio fluminis
Rha, quo in mare Caſpium influir, ſitum, ac per id vniuerſum mare Caſpium po-
teſtatis ſuæ faceret, Turcæ quoque victi fama ei quaſita fuit. Nam cum Selymus à
Sigifmundo Auguſto per Ibraimum Chauſium, qui ex nobili Straſlorum familia
in Polonia natus, à pueritia impietate Turcica imbutus, ac maximis deinde præ-
miis ob ingenii elegantiam affectus fuerat, per ditiones eius tranſitum exercitui
poſtulaſſet, is vero à Sigifmundo Auguſto negatus ei fuiſſet, Selymus nihilominus
per Tartariam ad perfodiendum ſpaciū Iſthmi, quod inter duo hæc flumina
anguiſtiſſimum eſt, iamq; Moſcouitico ſolo continetur, exercitum miſit. qui cum
per vaſtiſſimas ſolitudoines iuiſſet, Tartariſ iſſis inuitis negotium adminiſtranti-
bus, ac ante viarum incommodis attritus Moſcis obiectus fuiſſet, nullo operæ præ-
tium perfectio diſcedere coactus fuit. Ita repente collecta potentia non finitimis mo-
do omnibus, ſed remotioribus etiam quibusq; nationibus terrori Moſcus iam e-
rat: eoq; factus in tanta ſinium ac rerum geſtatum amplitudine proceſſerat, vt om-
nes alios Principes præ ſe contemneret: nullamq; gentem eſſe exiſtimaret, quæ
opibus ac potentia contendere ſecum poſſet. Cum ante hæc Kneſiorum, Ducum
ſcilicet nomine, magni cognomento, quo eos, qui iſſis parebant, præirent addito,
uſi eſſent: Pater huius Baſilius repetito ex interpresibus Slauiſ ſacrarum litera-
rum nomine, primus Ciarium, quod Regem eorum lingua ſignificat, appellari ſe
volut: eoq; à Maximiliano eius nominis Primo Imperatore appellatum ſe iacta-
bat. Ad religionem Chriſtianam à Baſilio quodam Archiepiſcopo Conſtantino-
politano nomen Ruſſicum perductum, ſacrisq; Chriſtianorum initiatum ipſo-
rum annales, ac Byzantina etiam hiſtoria habet. Itaq; vt primo religionis authore
Græco, ac frequentibus deinde inter Græcos & Ruſſos per Mæſiam ac Illyrium,
quæ à Slauiſ ſeiusdemq; linguæ gentibus tenebantur, tum Kiouiam, quæ per
Boryſthenem cum Ponto Euxino coniungitur, commerciis, cum literas Græcas,
rum ritus à Romanæ Eccleſiæ inſtitutis diuerſos magna ex parte retinent: vt non
paucatamen ex illis iſſis cum tempus, tum Metropolitatum ac aliorum Epiſco-
porum Principi ſuo obſequendi ſtudium deprauarit. Leges quibus vrantur, pau-
cas admodum habent: eamq; fere ſolam vt Principis voluntatem pro lege obſer-
uent. De eo ita illis perſuaſum eſt, Metropolitæ maxime opinionem hanc eorum

iuvantibus, per Principem tanquam interpretem Deum secum coniungi: ac prout de Deo meriti sint, ita Principem vel benignum in se vel asperum esse. Itaque voluntati eius non secus ac diuinæ, seu turpia seu honesta, seu mala seu bona iubeat, omnibus in rebus patendum pro fidei decreto habent: illeque vitæ ac necis omniumque rerum summam in suos potestatem obtinet. Quod ut ad potentiam comparandam conficiendaque bella maximum habet momentum: vnum omnibus rebus summa cum auctoritate præesse: omnia imperia solum administrare: eundem & consiliorum dominum, & rerum omnium authorem esse: exiguo temporis spacio copias quam maximas cogere posse: fortunis civium ad potentiam suam stabiliendam pro suis uti: & quemadmodum iis rebus maxime auctoritas ac opes Mosci creuerunt; ita crudelitas quoque eius ac dominandi asperitas vehementer confirmata est. Itaque cum infinitos pene variis excidibus sustulit: tum maxime Andream fratrem patruelem, ob nouarum rerum suspiciones quædam cum liberis omnibus ac vniuersa familia, vna sola filiola, quam Duci Magno deinde locauit, relicta, exquisitissimis cruciatibus necauit: Nobilitatem Nouogardiensem amplissimam, quam fratris rebus studuisse suspicatus fuerat, funditus pene excidit: popularium quacunque incederet, sæpe magnam stragem fecit: cum ut turbæ hominum miserorum gratiam ac misericordiam eius implorantes illi sese obtulissent, à satellitibus minutim eos concidi, vel maximo numero sub glaciem, qua magnam partem anni lacus ac flumina consistunt, mergi iuberet. de quo cogitanti eo magis mirum videri necesse est, quomodo quæ à cæteris Principibus indulgentia ac obsequio in suos vix parari soleant, in tanta nihilominus immanitate singularis erga eum populorum charitas atque incredibilis, quæ eorundem in Principes suos est fides, existere possint: ac non modo seditiose nihil fere contra eum ab iis suscipi, sed & in præsidiiis tuendis incredibilem constantiam præstari: paucosque omnino ab eo transfugere: non raros autem repertos hoc ipso bello, qui vel maximis præmiis propositis fidem tamen erga Principem vel cum peticulo suo iis anteposuerint. Huius rei cum aliz nonnullæ causæ sunt, tum maxime præter eam, de qua supra dictum est, duplex religionis opinio. Nam & omnes, qui in religione ab iis dissentiunt, etiam eos, qui Romanæ Ecclesiæ ritu vtuntur, Barbarorum loco habent, ac tamquam pestem aliquam detestantur: nihilque omnino cum iis commune habere fas ducunt. ex qua estimatione illud quoque profectum est, ut Princeps quoties externos Legatos audit, in pelui aquam admotam habeat, qua manus quasi illorum contagio pollutas subito abluat. Et suæ religionis institutis eandem, quam Deo, Principi suo fidem se debere edocti, non minus vel constantiam eorum laudant, vel relictis corporibus animos in cælum protinus emigrare, ac cœlesti beatitudine frui prædicant, qui fidem erga Principem suum ad extremum vsque spiritum retinuerint, quam qui ex discipulis Seruatoris nostri in singulari erga illum pietate atque fide ad mortem vsque perstiterunt. Superstitionem alunt imperio suo Principes: dum ad nullas externas Nationes, nisi si quos in Legatione atque ita quidem mittant, ut singulis Legatis singulos custodes ponant, nec cuiquam remoto custode cum aliquo colloqui liceat, quemquam commeare: aut exteros etiam promiscue commercia cum suis agitare patiuntur. Ita fit, ut quasi perpetuis ignitionis tenebris oppressi aliarum Gentium humanitate non perspecta nec percepta omnino dulcedine libertatis, præsentia melioribus, cognita dubiis anteponan. Accedit ad hæc merus amorque ac cura cuiusque suorum, quæ magnos etiam animos, libertatique assuetos facile debilitant. Quos enim exercitiis aut præsidiiis præficit, aut vlli omnino muneri adhibet, eorum coniuges, liberos, propinquos, & quæ charissima quisque habet, obsidum loco semper retinet: in eosque omnia cruciatus exempla edit, si quis illorum ab eo descuerit, aut si qua res non ad nutum, aut voluntatem eius facta sit. De rebus tamen creditis, contractibus, aliisue priuatis reb. pauca quædam apud ipsos iura scripta sunt. Poenarum tria omnino genera iis nota sunt. Mortis, cuius infinita fœdaque genera: multarum & fustium: quæ tamē in immensa Principis potestate, non minus frequenter, quemadmodum dictum est, pro libitu eius, quàm pro merito ple-

risque irrogantur: carcerem ad custodiam magis, quam pœnam habent: exilia plane iis ignota sunt. Senatum, cum pro libidine omnia administret, in speciem magis habet. Magnam is partem ex Kneſis constat, quo nomine Duces, ut ostensum est, appellant, primæuorum Ducum à Moscouiæ Principibus oppressorum posteritatem, aut quos Princeps pro cuiusque meritis, aut sua in quemque gratia in nomen vel ordinem eum legit. Nobiliores cum aliis insignibus à vulgo distinguuntur, tum quod patris nomen titulis aliis ad exemplum Principis soli præscribant. Magnificum hoc apud illos, eoq; ad æquales, aut inferiores solum vtuntur: ad Principem non modo patris nomine vsurpando abſtinent, sed ne suum quidem, nisi propria linguæ eius enunciatione quodammodo corruptum, quo non modo seruos eius, sed quasi homunciones, non homines cum illo comparatos se significant, ponunt. In exercitu paruum tympanum ad ephippia singuli item suspensum gerunt: quo quoties agmen sisti vsus est, à primo impulso, sonoq; à proximis excepto, & cæteris deinceps tradito, exiguo temporis momento totus exercitus consistit. Metropolitæ senatum non ingreditur: consilio tamen eius quoq; nonnunquam vtitur: aut quo maiorem sibi apud populares venerationem conciliet, uti saltem se simulat. Militiam more cæterarum gentium ex equitatu & peditatu compositam habet: equitibus tamen Tartaris Nohaiensibus maxime vtitur. Nulli sane rei magis, quam munitionibus fidit. Itaq; & opportunissimis locis intralacuum aut fluminum ambitus pleraque sitas habet: præſidiisque, apparatu, com-
meatuque & omnibus rebus necessariis diligentius fere, quam quisquam alius Princeps eas instruit. Ei rei iam ab eo tempore studere cœpiſſe videntur, quo humilibus adhuc rebus eorum non multum viribus contra potentiores vicinos poterant: sed locorum ut plurimum opportunitatibus sese tuebantur: iisdemq; intercipiendis crescebant: postea quod semper, quoties prælio cum vicinis maximeq; Polonis decertassent, inferiores suos discedere animaduertent, nec multum in prælio virtuti suorum credere se posse re ipsa edocti essent, necessario retinuisse. Castella fere omnia, ut in magna lignationum copia ex materia multis ingentibusq; trabibus congestis exstructa apud ipsos sunt: quæ eadem cespice nonnunquam vestire: omnia autem crebris propugnaculis ac turribus distinguere,
fossis præterea, quibus natiue defunt, manu factis, valloque ac ceruis circumdare solent. quæ res efficit, ut non solum opus ad speciem inelegans non sit, sed ante hoc bellum, quo pleraque candentium globorum incendiis à Rege expugnata fuerunt, ad defensionem etiam tutius, maioremq; quam lapis opportunitatem habere crederetur: quod tormentorum ictibus facilius, & resistat materia, & si quando iis pateat, non tamen, quod in saxo accidere solet, magnam muri stragem secum ferat. quæ tamen ad Liuoniam pertinent, ex lapide etiam muros habent. Præſidia nobilitati singulis annis pro arbitrio indicit. Ex ea descriptos perq; munitiones distributos non longius anno in vno præſidio continet. Adiungit his pixidarios ex plebe stipendiarium militem. Præſecturæ item annuæ sunt. Præſectos
ternos plerunque designat, primum, qui præcipuam curam munitionum gerat: cuiq; nullum omaino in casum extra munitionem egredi, ne dum pernoctare licet: reliquos duos primo custodes ponit. quorum alteri, si id vsus postulet, in eamque rem mandata à Principe habeant, excursions facere, munitionesq; excedere permissum. Eos sua lingua ad Polonicorum Palatinorum exemplum, quamuis nec perpetuus is honor sit, & vnius saltem caſtri imperio, eoq; inter plures communicato terminetur, Voiuodas tamen quasi belli Duces appellant. Aurum, argentum, cæteraq; metalla naturane an quærendarum rerum earum inſcitia illorum iis negarit, non facile affirmari: vtuntur sane omnibus hisce importatis. è Perside sericum, vestem pictam, gemmas, vnionesq; habent: cum Germania aliisq; remotioribus Occidentis oris arma, tormenta, puluerem tormentarium, argentum etiam atq; aurum suis mercibus, pellibus pretioſis, quibus maxime abundant, lino præterea, cera & corio magnam partem permutant. eos negotiationis Naruam, posteaquam in potestatem eius peruenerat, posterioribus temporibus sedem Moscus constituerat. Angli etiam Noruegiam, Lappiamq; actotum quasi
Septen-

Septentrionem circumuecti per mare glaciale viam sibi patefecerunt, qua Voloda fluuius ex penitiori Moscouia se effundens, portum D. Nicolai eo in mari efficit. In moribus gentis præter fidem in Principem, laborum, inediz, cæterorumq; incommodorum, quorum est tolerantissima, patientiam, mortisq; ipsius contemptum probes. homines cæteroquin in libidinem proni sunt, nec fœminarum solum amoribus dediti, quam ob causam & impuberes fere matrimonia cõtrahunt, sed & puerorum: ingenio fallaci, adq; dolos ac fraudem praua consuetudine versutissimo: non minus fortassis ad bonas artes prompto futuro, si qui iis imbuat, exiterit. Rex Varſauia digressus ad Russicas res componendas Leopolum contendit. Antequam discederet Krakouiensis, Sandomiriensis, & Siradiensis Palatinatum, quos in sciscendo tributo à reliquorum omnium consensu se seiunxisse supra ostendimus, conuentus edixerat. In itinere cognoscit Siradiensem Palatinatum mox assensum: reliquos duos in recusando tributo perstare. Subsistit hanc ob causam Sandomiriæ: eoq; minoris Poloniæ senatores omnes euocat. Ex horum sententia Palatinatum eorundem denuo communem conuentum Korcini habet. Assensi hic tandem & ii fuerunt, remittente Rege de tributo cœreuiiali, vt vbi duodeuigesima à regijs & ecclesiasticis, vicesima quarta à nobilitatis subditiis exigetur. Leopoli Tartaricas legationes Rex audit: ad eas rogatu Tartari Turcarum Imperator suum legatum adiunxerat. Facta cum Tartaro pax fuit his conditionibus, quibus sub prioribus Regibus eam habuisset. attulerat literas à Principe suo scriptas, in quas pacem postulabat: in iis de finibus non nihil adiecerat, & de Nisouis accuratius sibi cauerat. Rex non receptis literis, iisdem quibus maiores sui legibus eam coluissent, se quoq; pacem cum eo obseruaturum, donatiuaq; ab illis dari solita daturum verbo respondit. Itaper totum Moscouitici belli tempus pax à Tartaro fuit. Ne vero à Nisouis quoq; per absentiam suam quid turbaretur, exemplo & metu continendos existimans de Podkoua capitis supplicium sumit: Amurathe Turcarum Imperatore, vt sibi dederetur, per legatos deposcente. Illud autem vt faceret, eo grauiores causas habere se videbat, quod Kosakki prioris expeditionis successu nondum ab instituto deiecti, eiusdem Podkouæ minori natu fratre Alexandro in Valachiam reducto Perrum Palatinum denuo non sine proprio periculo deturbant. Alexander enim cum viuus in hostium potestatem venisset, palo suffixus: Nisouiorum pars à Turcis intercepta, Constantinopolim in catenis missa fuit. Idem tamen Petro quoq; tanquam per ignauiam ac fœcordiam toties deiecto, calamitosum postea fuit. Etenim sublato è medio Mahomete Basſa, qui Principem inter purpuratos locum tenuerat, Achmetis, qui in eius locum successit, studio de principatu amotus, inq; eius locum Iancola quidam è Saxonibus Transiluanicis oriundus: sed qui non modo nationem Valachicam, verum genus etiam Principum Valachiæ ementitus fuerat, prouinciæ impositus deinde fuit. Compositis hunc in modum rebus Russiæ, Cracouiam rex proficiscitur. Venit eodem Moscouitica legatio. eius ætate atq; dignitate Princeps in itinere morbo extinctus fuerat. Reliqui, missis obuam, qui exciperent, ex more in urbem atque hospitium, inde ad Regem deducti, verbum se facturos negarunt, nisi prius Rex aperto capite assurgens, de valitudine & statu Principis sui percontatus se esset. Rex cum præter rei indignitatem non committendum sibi arbitraretur, vt ad hostis barbaro fastu elati, & qui tantos iam spiritus atq; arrogantiam sibi sumpsisset, vt vix ferri posset, superbiam obsequio aliquo suo quid adderet: illi vero in sententia perstarent, ac potius infecta re discessuros se confirmarent: permisit, vt mauditi in hospitium, inde in Lituaniam lentis agminibus se reciperent. Animaduersum inde fuit, tributum quod in comitiis Varſauienſibus sancitum fuerat, non modo prædicatione nonnullorum inferius, sed ipsi bello, in cuius vsus ab ordinibus deputatum fuerat, par non fore. Rex quod nec comitia eo tempore habenda sibi censeret, ne si nihil rerum gessisset, inani belli simulatione pecuniæ quam maximæ cogendæ rationes quætere à nonnullis iactaretur: nec priuatos nobilitatis conuentus cogendos: ne illud toties præter instituta Maiorum vsurpari à se nobilitas queri posset: cum iudicium à nobilitate obirentur, per eos in-

terim conuentus, quid de tributo illo polliceri sibi posset, necessario nobilitati proponendum existimabat: quod non deessent, qui magnitudinem tributi eius in immensum oratione augerent. Inde ad omnes vicinos Principes legatos designat: qui & amicorum erga se beneuolentiam magis, firmiterque sibi adiungerent: vel maleuolorum consilia distinerent. Præcipue cum Augusto Saxoniz, ac Ioanne Friderico Brandenburgensi Principibus Electoribus consilia belli communicat. Hi indigne ferentes barbara crudelitate tamdiu in nomen Germanicum à Mosco sæuiri, ad bellum pro Liuonibus suscipiendum, de quibus illi tanto terrarum interuallo ab illis oris disuncti minus adesse possent, amice cum hortabantur, à Brandenburgensi bellica etiam tormenta quædam dono ei missa fuerunt. Ad Turcam ubi Legati venissent, Mahometes prudentissimus trium Orientis Imperatorum Consiliarius, & in Regem haud male animatus, quum de instituto Regis intellexisset, fauere se conatibus eius dixit, faustaque ac felicia ei precati: magnam tamen rem suscipi: magnas vires esse Moscouiticas: neque secundum suum Principem ullum in orbe terrarum potentiorum eo Principem se existimare. Dimissis Legatis ad domesticarum rerum curam Rex conuersus fuit. Instituti regni non posse Prorex creari dicebatur: itaque si quid per suam absentiam in hostico accidisset, cum primoribus è senatu se communicaturum pronunciauit. pacem publicam seuerè sanxit: maxime Kracouiz, ne quod aliis temporibus acciderat, inter dissentientes de religione tumultus aliquis oriretur. Edixit, si quis in vrbe oppidove insolentius quid fecisset, præsertim si dubitationem iuris cognitio habitura esset, ad suum aduentum in custodia haberetur: cum alias ordinaria iuris publici ratione in recentibus criminibus vis una cum præfectis, Magistratus urbani cognoscere, interque eos, si non conueniat, Rex consuli soleat. Dñ Kracouiz Rex est, nuncius partæ a nostris ad Vendam victoriæ allatus tanquam totius belli omne secum attulit. Obsederant eam denique quemadmodum supra demonstrauimus, Mosci longe maioribus quam antea copiis, & quatuor præcipue authoritatis Palatinis, Petro Tscherno, Basilio Voronscio, Petro Chorossino, Andrea Scholkanouo ad eam missis. Dum per aliquot dies frustra urbem oppugnant, nostris sui colligendi, & cum Suecicæ militiæ præfecto Georgio Boie consilia communicandi spacium dederunt. Confluunt Stropam, ubi Buringius tum erat, Andreas Sapicha eorum, quæ tum in Liuania erant, copiarum legatus, Matthias Dembinus: ex Liuonibus præter Buringium, Nicolaus Korffius, Platerus, ac alii nonnulli cum equitum aliquot manu. Iis ad Gouiam flumen medio inter Volmariam & Vendam loco Suecicæ copiarum se adiungunt. Inde digressi hostem instructa acie sub signis ad Vendam expectantem adoriuntur. Cum acerrime à nostris pugnaretur, Polonis, Lituanis, ac Suecis ad vlciscendas hostis iniurias: Liuonibus ad libertatem: omnibus ad laudem & gloriam inter se cohortantibus hostium equitatus pellitur, Tartaris maxime in fugam effusis. sub noctem Palatini militem ex fuga colligere, castrisque continere ceperunt: hortarique vt pro inueterata gētis gloria, & ratione sacramenti militaris extremam potius fortunam experirentur, quam castra apparatusque bellicum à Principe suo fidei eorum commissum deferrent: verum augente periculo ac nocte metum, eademque pudorem ac flagitium regente, ob eaque non patiente se contineri multitudine, Palatini duo Petrus Chorossinus & Andreas Scholkanouus, qui equitibus præerant, vna cum equitatu in fugam se eiecerunt: reliqui duo, quibus tormenta commissa fuerant, soli fere in castris relictis insigniora tormenta bellica amplexi, vt castra & instrumentum militare, fidemque erga Principem suum ad extremum spiritum retenta, a se testarentur: itaque a nostris postridie summo mane castra ac munitiones irrupentibus inuenti, viui in potestatem cum castris munitionibusque ac tormentis ad triginta deuenerunt. Aliud documentum fidei non minus insigne, qui onerandis tormentis præerant, pixidarii dederunt. Apud Moscos hæc administrandorum tormentorum ratio est. tormenta terra defodiunt, ante ea atque os adeo tubi iuxta altitudinis fossam ducunt. in hac qui onerandorum curam habent, delitescunt: ad os tubi funis aptatur: hoc cum implenda sunt, in fossam deprimuntur, quum exoneranda rursus laxantur. Erant tormenta

tormenta maxime insignia, vnum lupi; alterum accipitris: virginum duo, totidem Falconum imaginibus atq; nomine: quædam præterea Sueco adempta cum eiusdem insignibus. Horum qui administrationi præerant, cum plerisq; suis interfec-
tis, cæteris dilapsis, nostros tatum non castrorum potitos viderent, cum spe tuen-
dorum tormentorum vitæ simul amore abiecto, collo funibus, quos à summitate
tuborum dependere ostendimus, inserto, ultro mortem sibi conscuerant. Insi-
gnis ea victoria fuit: hostium multi cæsi, capti non pauci fuerunt, exigua omnino
nostrorum iactura. Tormentis, quæ diximus, amissis, iisdem insignibus & nomi-
nibus alia & complura præterea confari mox Moseus iussit: ad potentiam suam
10 ostendendam pertinere existimans, nihil à fortuna ademptum sibi videri, quod
non breui à facultatibus suis insigni cum accessione expleri posset. sub idem tem-
pus Reualientes opem ac misericordiam Regis implorantes, ut aliquo numero
frumenti se iuaret, à Rege petierunt: in maximas angustias tot annorum bello ab
hoste redactos, commerciis fere omnibus exclusos: intra mœnia compulso ab
agricultura longo iam tempore se prohiberi. His centum frumenti onera donat,
Priusquam Cracovia Rex discederet, de Duce exercitui præficiendo cum Sena-
toribus deliberat: qui cum ostenderent, vel in perpetuum munus hoc alicui cum
deferre posse, vel extra ordinem vnum aut plura bella mandare: plerisq; tamen, ut
in id saltem bellum aliquem legeret, placeret, Cracovia Varisuiam discedens, Ni-
colaum Mielerium Palatinum Podoliæ eo ad se euocat. Hic cum paulo ante ex-
cessum Sigismundi Augusti Bochdanum in Valachiam reduceret, ac præter opi-
nionem à Valachorum Turcarumq; maximis copiis circumuentus fuisset, exer-
citum magna cum laude incolumem in Poloniam reduxerat, indeq; magnam
virtutis & scientiæ rei militaris gloriam sibi pararat. Mielertius valetudine, qua re-
nui vteretur, & aliis quibusdam difficultatibus se excusabat: tandem in eam sal-
tem expeditionem imperium accepit. Itaq; constituto cum eo, quos quotq; tur-
marum præfectos ac centuriones scribi veller, domum ut se pararet, Rex cum di-
misit, inde Grodnam mouit. Maxima autem afficiebatur Rex difficultate, quod
& pro magnitudine suscepti belli paucæ omnino pecuniæ ex tributo collectæ ad-
30 huc erant, & ut maxime integræ conferrentur, minime tamen tanto bello pares
fore videbat. Iis omnibus rebus, quanto potest studio, occurrit: pecunias partim
mutuo sumit, partim quas in fisco habebat priuatim suas, exponit. Militem passim
per Poloniam scribi iubet: mittit ad fratrem Christophorum Principem Trans-
siluaniz, ut Yngatorum veteranorum cohortes aliquot & alas equitum scribat.
Christophoro Rosdraseuio & Ernesto Veiero in Germania militis conquirendi
negotium dat. Lituanici proceres, cum de difficultatibus iis cum illis comuni-
carent, prout quisq; opibus maxime valebat, voluntarium militæ offerebant, quot-
que singuli adducturi essent, edebant. quorum numerus cum ad decem millium
fere accederet, non parum ea re atq; alacritate Lituanorum recreatus, eo maiori
40 animo ad reliquas res administrandas aggressus fuit: constitutisq; ita pro tempo-
re rebus iis Vilnam accessit. Palatinus Vilnensis, Nicolaus Raduilius, cui impe-
rium militare in Lituania à Rege traditum antea fuerat, postea etiam abdicata à
Ioanne Chodkeuicio Leopoli administratione Liunioniz, eiusdem prouinciæ cu-
ra ad tempus demandata, Christophoro filio pocillatori regio, & aulicæ militiæ
per Lituaniam præfecto exercitum, qui in Liunia fuerat, tradiderat. Is cum ad
Derpatum excursionem facta, agrumq; hostium longe lateq; populatus, Kiremp-
sium per excursionem cepisset, euerissetque, sub hoc tempus ad Regem & pa-
trem Vilnam venit. Venientem exercitus emerita stipendia flagitans securus fuit.
Ibidem alia, quæ vsui bello essent, apparare Rex instituit: tormenta bellica ad mo-
50 dum quendam, quem ipse vsu atq; experientia accommodatissimum cognoue-
rat, fundi iussit. Kaunæ pontem fieri imperat, quo in sequentibus expeditio-
nibus vtatur. Is ex singulis nauibus componebatur, quæ deinde tabulatis ita inter se con-
iungebantur, ut quoties opus esset, separari, curribusq; singulis vna cum tabulatis
impositæ, binis iumentorum iugis non incommode in quemcunq; locum trans-
ferri possent. simul quod neq; copiæ omnes conuenissent, nec frigora, quæ in re-

gione Trionibus expofita eo anno ultra folitum ad Iohannis permanferant, vt nec
 vlla herba ad id tempus fe effunderent, recaffiffent, Lituanicis caufis, quæ in lon-
 giorẽ iam diem prolata erant, cognofcendis operam dedit. Inde Bafilium Lo-
 patinfcium cum literis ad Moscum mittit: iis iuftum bellum illi indicit, caufas bel-
 li hafce denunciat: quod oftentatione pacis prouinciam Liunioniam bello ac in-
 cendio vaftaffet: Legatos fuos contumeliofe habitos, ad extremum duplicibus
 induciarum literis eluffiffet: eodẽ tempore nouis in Liunioniam copiis miffis Ven-
 dam oppugnaffet: fua legatione ad priores iniurias nouam contumeliam ac ludi-
 brium adiunxiffet. Remiffit fub idem tempus Moscus Haraburdam, quem hæc-
 nus retinuerat, nullo alio refponfo, quam quod paulo poft fuum hominem ad Re-
 gem miffurus effet, qui iis de rebus ageret. Itaq; fecurus eum mox cum literis qui-
 dam fuit. Postulabat hic, vt inducias, quæ ante perfcriptæ effent, Rex obferuaret:
 de Liunia fi quid controuerfæ supereffet, de ea amice per arbitratore, quos v-
 trinq; nominaffent, fecum conueniret. Negabat Rex, quemadmodum iam ante
 fecerat, poffe fe huiusmodi inducias vlla ratione admittere. Nam de Liunia
 quod adiceretur, amice de ea inter ipfos difceptari poffe, fruftra & ridicule adici:
 femel enim receptis iuramentoq; firmatis induciis, in quibus omni Liunioni iure
 cederet, nihilq; amplius petiturum fe eius profiteretur, fi poftmodum de ea age-
 ret, cui dubium effe poffet, contra proprium iuramentum fe venturum: & vel
 eam ipfam ob rem caufa cadere debere. Quod fi in Lituania Ruffiaq; pacem fibi
 cum Rege effe vellet: in Liunia armis de iure difceptari: nouam quidem hanc
 induciarum rationem fibi videri: ac etfi intelligeret, temporibus Sigifmundi Au-
 gufti atq; interregnorum obtrufas aliquando huiusmodi ab eo inducias fuiffe: fe
 tamen, cum faciendæ nouæ fibi fint, non nifi iuftas facere velle: neminem tam
 barbarum aut imperitum rerum effe, qui non videat, fi conftitutis melius rebus
 fuis per Liunioniam, in Lituania bellum redintegrate velit, per huiusmodi inducias,
 quandocunq; illi integrum id futurum, quibus de ceffione Liunioni conditio-
 nem adieciffet: qua bello in Liunia gerendo à Rege violata, nunquam illi belli
 in Lituania inftaurandi caufa deeffe poffet. Nuncio hoc dimiffio Tartari poftulata
 cognita fuerunt. Hic fub idem tempus ad Regem legatos miferat, quod bellum
 contra Moscum fufcipi intellexiffet, ex fœdere, quo Regibus Poloniæ operam
 fuam contra quofuis hoftes, vnico Turcarum Imperatore excepto, nauare tene-
 tur, ab altera parte irruptionem in Moscouiam fafturum fe oftendebat: petebat
 donatiua: Nifouiorum iniurias coerceri postulabat. Refponfum huic fuit, quod
 operam fuam contra Moscum polliceretur, facere eum officium fuum: donati-
 uum datum iri: Dantur autem aliquot aureorum millia, & certus veftimentorum
 numerus: Nifouios colluuiem ex variis nationibus collectam, nec in poteftate
 Regis effe: atq; ex ipsis Tartaris & Turcis non raros feffe illis aggregare: datum ni-
 hilominus operam iri, quantum eius fieri poffit, vt iniuriæ illorum prohibeantur.
 à bello tamen contra Moscum, contra quam promiferat, omnino abfuit, alio con-
 tra Perfam, quod à Turcarum Imperatore tum gerebatur, auocatus. Aderat & Got-
 tardus Chutlandiæ & Semigalliæ Dux, confirmationemq; feudi fui & inueftitu-
 ram petebat. Eum Rex Difnæ fiftere fe iuffit. interim ad fenatum ea de re retulit.
 Exercitus inde vt fub principium menfis Iulii Suirum conueniret, edixit. Venerat
 iam Vilnam Vngaricus peditatus Chriftophori Transiluanix Principis Regis
 fratris miffu, eiusdemq; delectus iufta equitum ala. Polonicum militem Miele-
 tius, qui & ipfe fub idem tempus ad Regem redierat, cum feignius à Quæftoribus
 ac exactoribus expedita re pecuniaria, ob auctoramenta tardius acce-
 pta, moræ non nihil à milite interponeretur, vt quam pri-
 mum ad edictum conueniret, acri-
 ter vrgebat.

FINIS PRIMILIBRI.

LIBER

10

20

30

40

50

UNA pridie Calendas Iulii Rex profectus, Suirum
inde venit. Ibi Lituani equitatus partem vidit: qui
quum vniuersus omnibus rebus esset ornatissimus,
tum maxime, qui à gente Radiuila, & Ioanne Kiska
Structore regio adducebatur. Ibidem de summa bel-
li constituendum ratus, quas potissimum partes cum
exercitu peteret, ad consilium retulit. Lituanii omnes
fere Plescouiam per Liuoniam eundem arbitraban-
tur: quod & propter vrbis amplitudinem atque no-
men dignam iudicarent, quæ etiam maximo cum la-
bore, ac periculo peteretur: & quod minus contra
vim munita putaretur: muri vetustate neglecti: nihil vt loco tutissimo ac à metu
belli remoto in ea prouisum, non magno labore ac periculo positurum ea Regem
sperarent. Rex contra existimabat. Nam cum vnum id potissimum bello hoc a-
gendum sibi proposuisset, vt Liuoniam ab hoste in libertatem vindicaret: intelli-
gebat, si in terram Liuoniam bellum transtulisset, præterquam quod in regione
crebris vrribus & castellis munita, eademq; tot annos vastata propter comnea-
tus inopiam ac frequentes oblidiones, difficiliore tardioresq; progressus belli fu-
turi essent, non modo provinciam, cuius liberandæ causa bellum suscepisset, hosti
ac suis denuo vastandam se obiecturum: verum Lituaniam etiam, quæ ad Bory-
sthenem pertinet, in ea loca omni vi belli conuersa, præsidio nudatam hostilibus
incurSIONibus interim se expositurum. Alia etiam via per hosticum Plescouiam si
iret, contra rationem rei militaris iudicabat, tot hostilibus præsidis à tergo relictis
per infesta omnia atque inuia tam longe in hosticum progredi: vbi nec, si quid of-
fensum esset, facilem receptum, nec è propinquo subsidium habiturus esset. Polo-
tia oppugnanda vtrunque consequuturum se præuidebat, vt, cum ea ad Dunam
flumen posita esset, proximosq; ad Liuoniam & Lituaniam aditus haberet, & or-
dinem feriemq; rerum gerendarum sequutus, vterius deinceps in Moscouiam
promotis armis, ac quasi circumita Liuonia, omni ab ea hoste intercluso, integra
potiretur: nec simul à Lituania longius discederet: ac vtriq; tam Liuoniæ, quam
Lituanie contra excursions hostium præsidio esset. Accedebat huc, quod quum
secundum Liuoniæ recuperationem vel maxime animo Rex agitaret, vt Dunæ
fluminis nauigationem, qua sola portus Rigensis continetur: quæq; & ad tuen-
dam Liuoniam, excludendumq; ab ea hostem magnam opportunitatem, & com-
merciorum negotiorumq; exercendorum facultatem insignem haber, Lituanis
Liunionibusq; expediret: id, si Polotia potiretur, magna ex parte effecturum se vi-
debat: ab eius præsidio maximam partem Dunæ infestari, inde auxilia comnea-
tusq; Kokenhausium, aliq; in Liuoniæ castella summitti: excursions fieri: Vil-
nam Rigamq; mercatura prohiberi. Quod denique nuperrime ab hoste Polotia
capta esset, quo recentior in animis hominum cladis eius memoria obuersaretur,
eo ex commutatione rerum præsentiorum lætitiâ, maioremq; gloriam recupe-
ratæ fore. Alii Polotiensem oppugnationem difficiliorem prædicabant, quam vt
initio rerum gerendarum suscipi debere videretur: esse eam & loci natura ac ope-
re munitissimam: comneatu, tormentis, puluere, omniq; bellico apparatu, vt ar-
cem finitimam, & quam primos belli impetus excepturam hostis non dubitasset,
diligentissime prouisam: Plescouiam nec ad resistendum vires eas habere, & quo
à metu belli remotior esset, eo omnia in illa neglectiora. Multum autem in ipsis
initis momenti esse. quibus in vtramvis partem facile homines impellantur: plu-
rimumq; ad totius belli opinionem, & futurarum rerum spem pertingere ab initio
non offendere. Rex nihil cum existimaret esse, quod non virtute superari posset,
quo maiores difficultates propositas intelligebat, eo & bene gestare ad cetera bel-
li persequenda alacriores omnes futuros confidebat: & si quæ incidissent diffi-
cultates, longe ramen minoribus iis, omnibus à tergo pacatis, & domesticis opi-

bus propinquis, se occursum. quibus de causis cum prius consilium omittendum non existimaret, intelligeretq; famam suscepit expeditionis longe lateq; ad diuersas nationes perlatam: exercitum præterea ex variis gentibus collectum haberet: ac vero non bellum modo, sed causam etiam belli omnibus probatam vel let, edictum, latine prius scriptum, inq; Polonicam, Vngaricam & Germanicam linguas translaturum, quod ex iis fere gentibus exercitus constabat, proponit: quo Moscici in se iniurias, quibusq; causis permotus bellum aduersus eum susceperet, commemorat. quod diuersis in locis typis deinde editum vulgo extat. Præmittere inde aliquem cum parte copiarum placuit, qui ex instituto rei militaris, quoad reliquos exercitus subsequeretur, hostem compulsum intra muros contineret, viamq; reliquo agmini patefaceret: quod autem præcipua autoritas ac vis imperii penes Polonicum Ducem in castris esset: neq; dum omnes copiae Polonicae conuenissent: retento ad exercitum Mielecio, Raduillum cum filio Christophoro ac Lituanicis copiis quibusdam Poloniam præmisit. cum eodem Gasparem Bekesium cum equitatu Vngarico & cohortibus aliquot ire iussit. Suo deinde Disna mouit: ea agminis ratione, ut cum imminerent viæ à dextra Krasna, Susa, Turoulia hostilia præsidia ab ea parte Mielecius cum exercitu Polonico: in primo agmine Ioanne Sbarasio ire iusso, tenderet, Rex læua iter faceret. In itinere aliorum Lituanorum procerum Stephani Sbarasii maxime Trocensis, Nicolai Dorohostaiscii Polotiensis, Palatinorum, Georgii item Senouicii, Castellani Polotiensis, quorundamq; priuatorum elegantissime ornatae copiae Regem asscutæ, censæ ab eo fuerunt. Fuerant per aliquot dies continuos profusæ pluuiæ: ex tantam grauioris belli instrumenti ac tormentorum præcipue ducendorum difficultatem attulerant, ut iumenta quibus in propriis curribus Rex utebatur, remittere necesse haberet, quo celerius promouerentur. quæ res initio expeditionis oblata illorum, qui Pleseouiam tam longo itinere eundum censuissent, opinionem vel tacite refutabat. Disnae equitem ac militem Polonicum, qui tum fere omnis conuenerat, Mielecius elegantissime in speciem instructum, & in turmas cohortesq; distributum sub signis decurrentem Regi ostendit. Equites thorace & galea ferrea tecti, præterq; hastam, acinace, veruto, ac binis scloppetis ad ephippia aptis omnes armati erant: ita ut decurrentes non minorem quam ipsi pedites, quorum propria arma scloppeti sunt, fragorem ederent. Eodem quæ nondum conuenerant, Lituanicæ copiae venerunt: in his Ioannis Chodkeuicii Castellani Vilnensis, qui grauiissimo morbo tum tenebatur, quo non multis diebus post extinctus est, non gentilestissimi equites: Ioannis item Chlebouicii Castellani Minscensis & aliorum. Venit sub idem tempus cum Christophoro Rosdrasceuo, & Ernesto Veiero Germanus etiam miles: cuius et si publice scribendi facultatem non habuissent, ac raptim saltem nomina dantes quosdam adduxissent, erant tamē ii & animo omnibus pares: & genere armorum atq; usu rei militaris, reliquis non multo inferiores. Erant omnino vniuersæ copiae cum genere & numero hominum, tum exercitatione armorum ex, ut Mielecius pro ratione suscepti belli aptius fere compositum, meliusq; instructum exercitum eum confirmare non dubitaret, quam quenuquam alium vidisset eorum, in quibus vel imperitandi, vel domi, ac foris parendi stipendia fecisset: ac ab vna aliqua parte vel equitatu vel peditatu plerunq; laboratum animaduertisset. Censu copiis Churlandiae Duci, quæ Disnam dilatum supra ostendimus, possessio Churlandiae Semigalliaeq; Ducatus solenni more confirmata, ipseq; in clientelam & fidem receptus fuit. Consulti de eo senatores Litواني, quorum magna pars aderat, & qui ex Polonicis præsentibus erant, omnes ut correctis conditionibus, quæ cum Sigismundo Augusto Rege pro eius temporis ratione non satis commode tractatæ existimabantur, res finiretur, censebant. In eandem sententiam à maioris Poloniarum, Russiarum ite, Prussiarum, ac Mafoniarum senatoribus absentibus per literas responsum fuerat. Minoris Poloniæ senatores pleriq; qui tum forte Lublini iudiciorum causa conuenerat, quod eo tempore appellationum iudicia, de quibus supra dictum est, primatum ibi habebantur, in comitia rem differendam censuerant: veriti, ut videbatur, ne in Polonorum senatorum paucitate contra Lituanos iuri in eum ducatum regni

regni satis caueretur, sed & indignum Regi videbatur, diutius eum ducere, cuius post semel datam fidem nunquam dubium animum: semper exitium studium, obseruantiamq; erga se perspexisset: neq; Principis hostibus finitimi in illo Liouoniae statu ius, suumq; beneficium in suspenso relinquere satis tutum arbitrabatur. Itaq; perfecta res iis potissimum conditionibus fuit, vt illo fidem obsequiumque suum Regi pollicente, iusq; iurandum in verba Regis praestante, quo nullius alterius quam Regum Poloniae maiestatem se culturum profiteretur: Rex contra patrocinium ac turelam eius contra omnes illi reciperet. de iurisdictione, qua in suos habet, vt ad conuentum Liouoniae, quem si reliquam Liouoniam Rex adiungeret, instituturus in ea esset, prouocatio ab eo esset, cautum fuit. Tendenti ad castra Mielcius obuiam misit, qui intra tentorium eius illam deduceret: apud quem aliquantisper, dum vocatur, moratus, inde ad tribunal adductus, signis militaribus ac vniuerso exercitu circumfuso, solenne iusiurandum cancellario regni in verba ei praecunte Regi praestitit. Hostis interim Plescouiam cum exercitu progressus partem copiarum in Liouoniam praemisit. Hæ Duna flumine ad Kokenhausium, quo, vt supra ostendimus, positus fuerat, raptim transmissus, ac centum quinquaginta circiter Ducis Churlandiae equitibus, qui cis Dunam in statione erant, repentina excursionem reiecit: Seelburgensemq; Ducis Churlandiae, ac Birsensii Christophori Radiuili agro vastato prope trās Dunam se receperunt. exercitum, qui in Liouonia fuerat, Christophorum Radiuili Vilnam stipedium causa secutum supra demonstrauimus. Interim Ioannem Taluossium Castellatum Samogitiae, cum iis, quas raptim contrahere poterat, copiis in Liouoniam Rex misit. Philonem Kmitam, qui Orsz præerat, ad Borysthenem, ne quid ex ea parte ab hoste detrimenti acciperetur, curare iussit. Iam exercitus cum Palatino Vilnensi Polotiam praemissus Dunā ponte Kaunae ex nauibus, ea, qua dictum est, ratione, facto ad Disnā transmisit: nihil hoste contra suscipiente, quo transitu eum prohiberet: vel quod ex instituto disciplinae Moscouiticae sine mandato Principis ex praesidio miles egredi non audeat: vel quod superiorum temporū successu elatus, exercitus, qui Surtum conuenire dicebatur, famā contemnerat. Duna paulum progressum cōtinuæ siluæ aliquandiu moratæ fuerunt. Nam ex quo Polotiam Moscus ceperat, sedecim fere annorum spacio, quo in potestate eius fuit, eam partē agri, quæ à Duna flumine atque Disnā Polotiam tendentibus prima occurrit, desertam ac incultā reliquerat: vnde frequētes densissimæq; arbores, vt in solo fertili interea temporis enatæ fuerant. Verum peditatu Vngarico securibus siluas cædere instituyente, ac celeriter opus perficente, exiguo temporis spacio difficultates eas superauit. Polotia antiquitus suos Duces habuit, subq; annum à nato Christo DCCC. LXXX. vel vt Russi tempora numerant à condito mundo CCCC. LXXXVI. s. VI. M. Rochuoldo Duci paruit: qui à Vlodimiro magno ob negatā ei in matrimonium filiam Rochmedam, vt Moscorum annales habent, bello petitus, vitam pariter cum duobus filiis ac imperio amisit. Inde in monarcharum & Principum gentis Russicae potestatem concessit: quorum extincta stirpe ea, quæ in Australi Russia regnabat: Lituanis, vt quædam alia ditiones Russicae cecit. Jagellone apud Lituanos primum, inde apud Polonos regnante, cum Andreas frater eius Polotiae dominatum, sub idem fere tempus, quo Jagello Cracouiae insignia regni accipiebat, arripuisset, copiis aliquibus missis recepta mox fuit: continueque inde in fide Regum Poloniae, magnorumque Ducum Lituaniae ad annum LXIII. s. C. L. I. permansit. quo à Ioanne Basilii filio Moscouiae Duce capta expugnataque fuit. Regio Polotiensis ad centum quinquaginta circiter millia passuum in longitudinem, totidem in latitudinem patens, cum vbertate glebae, tum fluminum atq; lacuum copia nulli cedit. Fluuios nauigabiles complures habet, præcipue Dunam, qui in Moscouia non procul à Turopecia ortus, Rigensem portum efficit, omniumq; Septentrionis fluminum amoenissimus fere ac pulcherrimus est. secundum eum Dryssam, Vsuatam, è Moscouia: Disnam, Vlam è Lituania: à Smolensco Casplam in eundem Dunam omnes influentes. Plerorumq; Lituanicorū & Russicorum castellorum is fere positus est, vt ad ostium aliquod humilioris fluminis, quo cum maiori con-

iungitur, sita sint. quæ ita sita sunt, quod maioris fluminis propinquitas pluribus communis est, à minoribus fluminibus fere omnia nomina indita habent. Hinc Polota non magnus alioquin fluuius arci atque vrbi: vrbs regioni nomen dedit. Antequam in Mosci potestatem veniret, vna arce atq; vrbe Poloria & castro Ieseriscia tota illa regio continebatur: cæteroquin oppidis & pagis nō infrequens, Polotiz opes propter summam opportunitatem Dunæ fluminis eousq; excreuerant, vt Vilnam caput Lituaniæ diuitiis antecederet. Ieseriscia versus Moscouiam in lacu, ex quo fluuius Obola oritur, sita, ab vna sola parte angustissimū aditum, & quo vix expedito iter sit, habet. Postquam à Mosco occupata fuit, vtrinq; castella aliquot excitata, præsidiaq; cōstituta fuerunt. partim agri fluminis q; ac navigationis vel retinendæ vel turbandæ hosti causa: partim ad excursiones, quæ vt in dubia vtrinq; possessione frequentes fiebant, prohibendas. A Rege Sigismundo Augusto Disna ad eiusdem nominis fluuii ac Dunæ confluentem: Voronecium ad flumen Vfaciam: Lepelium in insula lacus, qui à Lepelio fluuiō efficitur, versus Lituaniā conditum fuit. Quoniam autem ad hunc locum ventum est, non alienum videretur, pauca de natura lituq; eius narrare. Tendunt per eam Lituaniæ partem duo diuersa flumina: quorum vtrunq; nauigabile est: ita inter se coniuncta, vt non plus millium passuum quinq; interuallo distent, eademq; in duo maxima ac longissime distantia maria exitum habent. Lepel, de quo diximus, in Vlam fluuium itidem nauigabilem exonerans, cum eo in Dunam, indeq; ad Rigam in mare Balticum effunditur: alter Berecina in diuersam partē raptus cum Borysthene in pontum Euxinum deinde erumpit: ita vt si pacatæ gentes essent, in quarum potestate fluminum horum cursus sunt, in tanta eorum propinquitate, transportandarumq; ex vno in alterum mercium, coniungendorum deniq; eorundem facultate, Septentrio vniuersusq; Occidens facillime cum Oriente commercii iungi posset, sed Dunam Mosci antehac: Borysthenem iidē Mosci ac Tartari, cæteri q; de quibus supra dictum est, infestum nunc faciunt. Cæterum Sigismundus Augustus Vlaz quoq; ostium castello munire aggressus, Veneto architecto quodam vna cum operis ab hostibus interfecto, non sine detrimento deiectus fuerat: cumq; hostis eundem locum munire instituisset, ac Augustus magnis à Radoskouicio summissis copiis, ac summa vi diu frustra eum oppugnasset, tandem sequenti ætate per Romanum Sangusconem Palatinum Braslauiensem, dū Moscus vetus præsidium noui inducendi causa deducit, receperat: superiorum vero eius partem Lepoliq; fluminis cum Vla confluentem imposito castello Ciafnicia iam ante cōmunierat. simili ratione Moscus vltra Dunam quinq; castellis exstructis, totius oræ eius possessionem sibi firmauerat. Sokolum in via Pleseouienfi in fluminum Dryssæ & Niscie península quadam Lituanicis castellis Disnæ & Dryssæ opposuerat. Niscerdam ad lacum cognominem triginta à Sauolocia passuum millibus: Sitnum in Lucensi via ad superiorem Polotæ partem. Kossianum deinde loco ab Obola flumine velut circino circumducto: Vsiatam ad fluuium itidem cognominem ac nauigabilem in Dunam ad Surassum ex aduerso Casplæ fluminis influentem: illud contra Vlam, hanc contra Vitepscium & Surassum excitarat. Cis Dunā Tirouliam, ad cognominis amnis caput, quo in Dunam influit. Sussam vero singulari consilio Lituaniā versus in lacu, qui Tirouliam emittit, loco munitissimo, aquisq; vndiq; circumdato, agitans iam animo bellum Lituanicum, Vilnamq; opinionione præcipiens sedem bello futuro posuerat: itaq; natura ante munitissimam opere communierat, omniq; apparatus bellici genere instruxerat: pauca, vt præsidia instructiora eo haberet. His Krasnam superadiunxerat, superiori in loco itidē ad Lituaniā spectante. Kosakki igitur Lituanici Francisco Suko duce ad belli suscepti famam in finibus globo facto Krasnam noctu repente scalis admotis ad orti præsidio munitionibusq; ac satis magna com meatus copia vna cum castello potiuntur. Ab altera parte Kossianum Vitradunana arx simili euentu repentina excursionē Kosakorum capitur & deletur. Palatinus interim Vilnensis Polotiam cum iis, quas circa se habebat, copiis peruenerat. quas hostes conspicati subito copias suas extra munitiones productas sub portis instructas ostendunt: nulla q; iusta pugnan-

pugnandi facultate data intra munitiones se recipiunt. eques tamen pugnandi avidus sub ipsa mœnia in eas prouectus, vnum atq; alterum hastis transfixit. Eodem tempore Vngari & Lituani Sirnum, via quæ Plescouiam ducit, subito Polotia excurrentes, vt re improvisa & repentina eam incendunt. Cum Polotiam Rex iret, à læuâq; Sokolam castrum hostile haberet, veritus ne maioribus à Plescouia subsidiis summissis, commearui ac subuectionibus nostris incommodi aliquid ex eo hostis afferret, an ad id oppugnandum ex itinere diuerteret, cum Mielecio deliberabat: verum postea sepe maiorum rerum gerendarum opportunitatem in minutioribus oppugnationibus consumi cogitans: ac ad Polotiam caput prouinciæ
10 properans, celeriter consilium omisit: ternisq; castris, quemadmodum Mielecius cum expedito equite præcurrens ea designarat, Disna Polotiam peruenit. Dum Polotiam exercitus contendit, Mosci Polonos & Lituanos, quos à multis annis in squalore & compedibus habuerant, cum cruciatu interfectos, adq; trabes alligatos secundo Duna terrorem venientibus id allaturum rati, obuiam demittunt. Rex Ioanne Samoscio Cancellario & Gaspare Bekelio solis assumtis, Mielecio interim exercitum curante priuato cultu, subsidiisq; contra eruptiones loco opportuno dispositis, urbem circumuectus situm loci cum iisdem cognoscit: simulq; eodem in loco, à qua potissimum parte oppugnatio instituenda sit, deliberat. Constabat Polotia duabus arcibus, vna in editiori loco posita, eademq; media: altera, quam
20 scloppetariorum sua lingua Mosci appellabant: & oppido Sapolotta. A meridie Dunam habet, qui modico versus Occidentem flexu, recta inde Rigam tendit, ad eamq; mare influit. Polotta recto è Septentrione cursu paulum versus Orientem sub arce scloppetariorum, inde rursus in septentrionem declinans, radicesq; collis, in quo superior arx posita est, complexus, eandemq; ab oppido separans, in meridiem versus paulo infra eum locum cum Duna commiscetur. Media, quam diximus, arx in colle altissimos despectus habente posita, à meridie, vt ostensum est, Duna flumine: à septentrione & ortu Polotta fluuiio oppidoq; Sapolotta: ab Occidente sole scloppetariorum arce, vndiq; monte, cui imminet prærupro, altissimisque fossis ac vallo, quouis fere artificio factis firmioribus continebatur: muros &
30 propugnacula ex aliquot inter se deuinctis validissimorum roborum ordinibus firmissima habebat. scloppetariorum arx inferiori loco necesse versus in colle tamen modice accliu posita ab Oriente breui ponte cum superiori arce coniungebatur. Oppidum cum olim cis Polottam sub colle, quem scloppetariorum postea arce Moscus communiuit, fuisset: deletum in oppugnatione ab hoste fuerat. postea cum confirmata iam possessione propter commerciorum vsum, quorum loco tā opportuno summa facultas est, restaurare id institueret: quod ab illa parte maxime opportuna oppugnatio ei fuerat, veritus ne inde rursus nostris pateret, trans Polottam fluuium atq; summam arcem in locum inter verumq; flumen medium transtulerat: vt positu eius quasi triangulari, vnum latus Duna, alterū versus
40 summam arcem Polotta fluuius, tertium fossæ turresq; tuerentur. Regi dubitandum non videbatur, quin à media eademq; summa ac munitissima arce ordiendæ oppugnatio esset: propterea, quod quicquid in reliquis oppugnandis laboris ac temporis sumeretur, suprema salua, nec receptu hostibus, nec obsidionis ex ea sustinendæ spe defutura nulla de causa sumtum iri appareret: ea vero expugnata occupato loco superiori, eodemq; munito, ac in quem omnis commearus apparatusq; bellicus collatus ab hoste esset, oppidum quoq; ac alteram scloppetariorum nullo negotio in potestatem peruentura. Accedebat huc, quod ab oppido difficiliorem deinde arcis oppugnationem transitus fluminis Polotte, qui radices collis, in quo arx posita erat, cōplecteretur, facturus videretur. Bekelius nihilominus oppidū Sapolottam, quod secundum Dunā flumē euntibus primo loco occurrerat,
50 prius tentandum censebat: quo expugnato, & si in arcem deinde hostes se reciperent: tamen præterquam quod incommoda obsidionis omnibus in vnum locum compulsis ea res auctura esset: spem præterea illis, nostris laborem minuturā, animosq; addituram: nec difficiliore multo, quam ab iis partibus futura esset, ab oppido oppugnationē futuram: cum flumen Polotta, quod impeditā eam facturus

videretur, omnibus fere locis vado vix erutum tenuis transiri posset: atq; erat sane ea humilitas fluvii id temporis Regem, ut in sententia perstaret, Sanoſcius cum primis virgebat: quod cum iterum cognoscendi situs causa solus propius sub eum locum, in quo oppidum antea fuerat, & quem Polſar illi sua lingua ab incendio oppido tanquã bustum vocabant, successisset: longe inde faciliorem ascensum, neq; fossatum & collis eam altitudinem, quæ ab aliis partibus erat, esse animaduertat: arcemq; scloppetariorum in colle ab imo acclivi ita positam, ut à summitate collis, quæ ad exteriorem partem pertinebat, tanquam gibbus aliquis enatus telorum commode adiciendorum iis, qui in arce erant, facultatem præpediret. Dum cū Mielcio, & senatoribus reliquis amplius deliberare Rex vult, Germanus miles a privato consilio Polottã transgressus, locum ab oppido aversum contra summam ac scloppetariorũ arces ad Dunã castris capit. Veritus hinc Rex, ne ex æmulatione nationum dissidii aliquid oriretur, ut ad oppidum, quo loco Bekesius cum Vngaris constiterat, munitiones agerentur, permisit. Inde regis castris trãs Polottam flumen medio inter eum & lacum quendam spacio infra locum, quem à Germanis occupatum diximus, locus deligitur. eoq; binis castris exercitus à Mielcio traducitur. Univerſorum caſtrorũ totiusq; obſidionis hæc fere erat facies. secundum flumen à Diſna Polottiam euntibus verſus oppidũ Sapolottã ad Dunam flumen primi Vngari confederant, loco ad com meatus excipiendos, cum primis opportuno: quod inferior fluminis pars pacata erat, omnesq; subuectiones in eum fere locum concurrerent, tum Duna etiam ponte nota ratione ex nauibus composito ibidem stratus esset. Infra Vngaros cis Polottam Nicolaus Radiuſius Palatinus Vilenſis cum Chriſtophoro filio, subq; eorum imperio ſtipendiariæ copię Lituanicæ, inde diuerſæ voluntariorum, quicquid reliqui erat ſpaciũ, Polottam vſq; diuerſis caſtris compleuerant. Ultra Polottam inter flumen & lacum quendam, quemadmodum oſtendimus, regia caſtra erant. In his ſenatores ac equites Poloni magnæ ex parte erant: præter hos Nicolaus Chriſtophorus Radiuſius Marſchalcus Palatii Lituanici, quiq; tum per abſentiam Marſchalci Polonici comitatu iuniverſo regio præerat. Medium caſtrorum locum principia ſenatorumq; tentoria amplexa erant: quorum ut quiſq; poteſtate & honore antecederet, ita locum regi proximum ceperat. Hæc cum terni tentoriorum ordines ambientes binorum victorum paribus inter ſe ſpaciis diſtantiam ſeriem efficerent: bini etiam ad eoſdem aditus portæq; relictæ fuerant. totidem caſtrorum portæ erant ex cubiis ſtationibusq; militum firmatæ. Exteriorem caſtrorum partem curruſ circumiecti, catenisq; ferreis inter ſe deuincti more gentis Polonicæ muniebant. ad quos in maioris imperus aut periculi expectatione foſſam etiam ducere, egeſtumq; aggerem curribus obicere, atq; ita munitiſſimi oppidi faciem caſtris circumdare ſolent. Supra regia caſtra Germani loco, quo ante oſtēdimus, confederant. Ad Polottiam exercitu iam exiſtente à Marchione Georgio Friderico in Pruſſia Duce quingenti lectiſſimi pedites ſuperuenere: qui quemadmodum ipſi voluerant, inter Germanos loco iis aſſignato, iſdem cum Germanis caſtris recepti fuerũt. In eadem cauſa alii quoq; fuerunt, è Podolia aliisq; extremis regni finibus: qui cum propter locorum longinquitatem maturius adeſſe non potuiſſent, ad Polottiam reliquum exercitum aſſecuti ſunt: in his è voluntariis Conſtantineſti Oſtrogiæ Ducis filius cum lectæ equitum ala, ac alii quidam. Bekesius interim Sapolottam oppidum oppugnare creperat, actisq; ad mœnia vineis, tormentis iam quatiebat. Moſci deſperata oppidi deſenſione, & quod in omnes caſus hæc à Principe ſuo, qui in præſidiis ſunt, mandata accipiunt, omnibus rebus exportatis oppidum incendunt, ac in ſummam arcem ſe recipiunt. Proferuntur munitiones ad arcem flumenq; Polottam, quod radices môtis, in quo arx poſita eſt, ambire ſupra oſtendimus, magna Vngari militis virtute, ut eſt ſummi genus laboris ac tolerantia: cum per partem oppidi opus inſtitueretur, ac ſæpe in ſepulchra atq; cloacas, aliæq; foediſſima quæq; incurreret. Ita inſtituta oppugnatio erat, ut Vngari ad dextram ab ea parte, qua oppidũ fuerat, modico ab his intervallo Poloni: inde Lituani pedites, quos Stephanus Sbaraius Palatinus, Euſtachius Volouiſius Caſtellanus, Trocen-

Trocēſes, ac alii quidā volūtarii adduxerāt, oppugnarēt. medio inter hos loco inferius aliquāto nō lōge à flumine Polotta ducēti leſtiſſimi Vngari pedites à Samoſcio ſcripti excubabāt, eo fere poſitu, vt reliquo Polonico & Vngarico peditatu ſupra eos duob. locis inter ſe oppoſitis collocato, ducēti hi tanq̃ ſummū angulū triāguli tenere viderētur, ab altera arcis parte trās Polottā, quo ſcloppeſſiorū arcis cōiūgitur, Germani, quos eo loco cōſediſſe dictū eſt, è ſuis caſtris munitiones verſus arcē agebāt. Bekeſius primo tormētis quater arcē inſtituit: q̃, vbi minus ſuccederet, p̃pterea, quia cū ex materia cōſtarēt, potius perforarētur aliquib. in locis muri, q̃ ſternerētur: cādētes globos iacere cœpit. Genus id eſt incēdiorū in ſuperiorum

10 tēporū diſſenſionib. ciuilibus Vngariæ à Rege ipſo inſtitutū: cū ea, q̃ ab aliis ex diuerſis incēdiorū nutritimētis excogitata eſſent, magis ad ſpeciē & terrorē cōparata, q̃ magnā ad inſlāmandū vim habere videret. Globi igni excocti dū plane cū imbibierint, ita in tormēta mittuntur, vt inter eos & puluērē tormētariū, iuſtū ſpaciū arena aut cinere primū, inde recēti ac humida herba cōpleatur, ne puluis ignē ex globis rapere, ab iisq̃ inſlādari poſſit: itaq̃ in aduerſos muros eiiciuntur. q̃ res q̃ globi lignis impacti diu⁹ lateāt, eandēq̃ ob cauſam nō tā facile, atq̃ flāma opprimi poſſint, magnū ad incēdia excitāda vſum habet: eaq̃ rōne Pharū Gedanēſiū Rex exuſſerat. Hic tamē hac etiā minus p̃ficiēbatur, p̃pterea q̃ cū altius aliquāto iacti eſſent, eadē rōne muros tm̃ puaderēt: cū in inferiorē locū ad fundamēta murorū, vt

20 hzrere poſſent, adigerētur, in cliuū fere, q̃ arcē ſuſtinebat, quiq̃ ita prominebat, vt aduerſus loc⁹, in quo tormēta regia erāt, etſi & ipſe nō humilis, inferior illo tamen eſſet, impingebāt, ſoloq̃ accipiebātur. Simul Zephyro vēto p̃ cōplures dies flante cōiunui ac effuſiſſimi imbres erāt. ex his Polotta amnis tantū aquarū cōceperat, vt q̃ antea pedib. nō incōmode trāſiretur, tū ab eq̃te ſine periculo, trāſmitti non poſſet: pōtes a. oēs fere, q̃ inter bina caſtra erāt, interrūperet. Vnus tamē ab initio ſtatim, poſtq̃ accēſū ad Polotiā fuiſſet, à Ioan. Bornemiſſa ad molēdinū quoddā exuſtū ſublicis aliquot ſub aqua repris, trabibusq̃ aliis ſup̃ eas iniectis, inter munitiones i- pſas ac p̃pugnaculū, q̃ oppugnabatur, ſubitatio opere factus pſtiterat. Cumq̃ per vnū pōtē nō ſaris cōmode miles ad oppugnationē itur⁹ videretur, Bekeſi⁹ cymbis

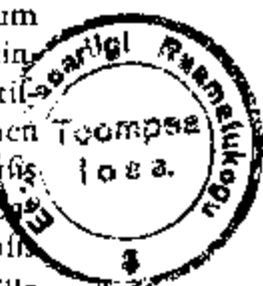
30 aliquot piſcatoriis depreſſis, nouū in eo pōtē effecit. Verū eo etiā paulo poſt continuis tormētorū ictib. in eū directis ab hoſtib. merſus, vn⁹ relinquebatur is, de quo dictū eſt. quē & pars aliqua molēdini ab incēdio relicta à tormētis hoſtilib. turabatur. Bekeſius igitur cū & tormēta & globos cādētes fruſtra admoueri animaduerteteret, vt quiſq̃ maxime impiger in pximo cōſtiterat, p̃miis maximis p̃poſitis, vt facib. ignē muris ſubiicerēt, hortatur, p̃q̃ pōtē ac aduerſū collē recta ad arcē mittit: iis ex Polonorū Litanorūq̃ munitionib. alii mox ſummittuntur. Occurrebat ſingulari militū noſtrorū virtuti omnib. locis eximiū hoſtiū in deſedēda arce ſtudiū. Inprimis magno incōmodo noſtros afficiebāt ingētis molis trabes in ſuperiori parte muri, cuius latior ambit⁹, q̃ inferioris erat, iā ante in eū caſū ab hoſtib. cōſtitutæ, q̃ leui impulſu in noſtros deturbatæ, ac p̃ cliuū puolūtē magna cū ſtrage vt quosq̃

40 arripuerāt, ſecū ferebāt. tār⁹ v. in reſtinguēdis ignib. omniū ardor erat, vt nō ætate cōſecti, nō mulieres, nō pueri, vel laborē, vel piculū recuſarēt: quo min⁹ & magna copia aquā aliaq̃ opprimēda flāma ſuis ſupportarēt, & in ſuccedētes noſtros proſunderēt. cūq̃ omnib. ex partib. directis in arcē ac p̃pugnacula tormētis, a noſtris peterētur: accidit q̃ dignū admirōne viſum eſt, vt nō pauci extra muros ſunib. demitti ſe paterētur, aquasq̃ ab aliis ſubminiſtratas ſupiori ex loco pēdētes ad reſtinguēdos ignes, q̃ foris admouebātur, deſunderēt: iisq̃ certiffimis noſtrorū tormētorū ictib. ſublatis, nō deeſſēt toto illo tpe oppugnōnis, q̃ priorū in cōtēnēdo piculo virtutē imitarētur, inq̃ locū eorū, q̃ exanimati fuerāt, ſuccederēt. Inter hæc pluuiæ ac tēpeſtates, de qb. dictū eſt, adeo obſeſſis erāt ſecūdæ, vt vulg⁹ militū carminib. qb. alias gēs ea praua ſupſtitione dedita exiſtimatur, moras crederet: q̃ & incēdia morabātur, itaq̃ ſoſſas oēs cōpleuerāt, ac ſolū inundauerāt, vt nuſq̃ fere cōſiſtendi locus militi daretur. Deſiderati in oppugnatione hæc ſunt aliquot viri fortes, ac in iis Michael Vadaſius, qui multis in præliis fortiter verſatus, ac ob virtutē militi Vngaro præfectus fuerat, dum ad tormenta Polonicarū munitionum cum Stanislao Penkoſlauio, ac aliis præfectis Polonis conſilia communicat, globo traiectus fuit. Non leue tamen hoſtes etiam incommodum acceperunt. cum quoties

ad reſtinguendum incendium conferri vnum in locum concurriffent, tormentis, quemadmodū dictū eſt, in eum directis, crebræ in illos eiaculationes fierent: ac non globis modo frequentes interimerentur, ſed fragmentis etiam lignorum ac trabium, quæ globi ſecum rapiebant: quæq; maiorem fere quam globi ipſi ſtragem edebant, non pauci opprimerentur. Ad oppugnationis difficultates accedebat ſumma com meatus & ſubuectionum anguſtia: quæ à ſola fere Diſna, & ab inferiori parte fluminis ſuſtentabantur. Vilnam enim verſus, quæ amplius ducentorum viginti quinque millium paſſuum ſpacio inde diſtat, Poſtouvam uſq; quæ paribus inter Vilnam & Polotiam ab utraq; interuallis ſita eſt, omnia hoſtis vaſtarat. tum vero propterea etiam minus commodè ſubuehi inde poterat, quod Suſa in poteſtate hoſtium adhuc erat: cuius in præſidio qui erant, ſuperioribus diebus Koſakkos Lituánicos, quos Krafnam interceptiſſe ſuprà oſtendimus, ſecurius agētes noctu oppreſſerant, caſtrumq; incenſum ſolo aquarāt: & tum vias ſubuectoresq; noſtros Vilna venientes infeſtabant. A ſuperiore parte fluminis propter Turoulienſe præſidium nullam etiam in partem liberæ frumentationes pabulationesve erant. Excurrebat cum leuioribus tormentis aliquot eo Frāciſcus Sucus, ſpe magis terrore, quam vi eius potiundæ: ſed Polotia integra ſatis fiduciæ ſpirituūq; hoſte habente re infeſta diſceſſerat. Ex aliis partibus verſus Pleſcouiam & Lukos per centum fere millia paſſuum denſiſſimæ ac inuizæ ſiluæ erant. Ad hæc Moſcus, quem cum exercitu ad Pleſcouiam perueniſſe, ſuprà demonſtrauiſmus, cum obſideri Polotiam intellexiſſet, leſtiſſimam totius exercitus partem Boriflo Scino, & Theodoro Seremeto ducibus ſubſidio obſeſſis miſerat. qui cum tuto Polotiam in omnes vias noſtris intentis peruenire ſe non poſſe exiſtimarent, Sokolæ ſubſtiterant: ac etſi Polotiam non accederent, ad Diſnenſem tamen viam excurrebant, frumentatoresq; ac pabulatores noſtros excipiebant. Miſerat initio contra eas copias Rex Chriſtophorus Radiphilum cum leſtis aliquot equitum aliis: ei Ioannes Chlebouicius Caſtellanus Miſcenſis ſe adiunxerat: cumque hoſtis aut intra munitiones, aut ſuo loco ſe contineret, nec iuſtam pugnandi facultatem daret: noſtri tamen in eos inueſti ſub mœnibus equeſtre prælium cum iis fecerunt. quo utrinque aliquot caſis, ac ex noſtris Nicolao Kamencio nobili equite interfecto, captiuis aliquot Moſcis abductis, ad Regem reuerterunt. qui ibi quoque maioribus copiis rem gerendam ratus finem oppugnationis Polotienſis expectandum ſtatuit: in præſentia equitum ſtationibus aliquot contra eas collocatis. Augebantur incommoda hæc, quod viz largiſſimis continuisque imbris ita corruptæ erant, ut iumenta cum eluctari è luto non poſſent, pleraque labori immorerentur, omnesque viz cadaueribus equorum complerentur. Ita enim ſolum pingue ac per ſe humidum, omniaque adeo aquæ penetrarant, ut ne ſub pellibus quidem in ipſis procerum tentoriis locus, in quo conſiſti poſſet, relinqueretur. Quibus rebus fiebat, ut cum vndique à com meatu intercluſi noſtri eſſent, nec mercatores etiam initio hoc rerum in eam vaſtatem caſtra frequentes ſequuti eſſent, eo viz que annona ac pabulum potiſſimum excreſceret, ut quod inauditum antea in Polonia maxime fuerat, ſinguli modii auenæ denis taleris emerentur, qua generoſiores ſaltem equi ſuſtenterentur, reperirenturque ex Polonis & Vngaris, qui mortuorum equorum carnibus veſci non dubitarent. quod per ſe nouum & inſolitum, non tamen tam mirum videbatur, quam quod corpora eorum morbo ex ea cauſa tentari non animaduertentur. In communibus omnium anguſtiis maxime premebantur Germani: non modo quod inter frequentes vrbes bellum gerere aſſueti minus à neceſſariis rebus ad eas difficultates parati acceſſerant: ſed quod eo etiam loco caſtra faciebant, ad quem vltimo com meatus perueniebat in fronte Vngaris, inde Lituanis, ab iis regiis caſtris poſitis. Ad quos, ut propius Diſnam verſus quiq; horum conſederant, com meatum inde venientem primo loco peruenire neceſſe erat. Pruffici tamē, qui à Marchione miſſi fuerant, ut in maiori earū regionū neceſſitatūq; peritia cum curribus tum cōmeatu, aliisq; neceſſariis rebus optime à Principe ſuo inſtructi erant. In hac omnium rerū difficultate ſumma tamen erat conſtantia Vngari præſertim militis. ante alios Beketius, qui alioquin grauibus

gravibus articuloꝝ doloribus ac ventriculi imbecillitate vehementer confi-
 ſtabatur, minime ob hæc animo fractus, nunquã melius ſe valuiſſe iactabat: ſem-
 per apud tormenta eſſe: ibi cibum ſumere: ibi quieſcere: itaq; inter pericula ſe ver-
 ſabat, vt qui proxime circa illum obuerſabantur, ac in his Ioannes Kuroſſius, tam
 propinquo loco, vt ſanguine illum aſpergerent, nõ pauci interimerentur. Polo-
 nicus etiam peditatus, eſſi nuper admodum ſcriptus erat, nihilo ſecius tamen ani-
 mo nec ipſe ſe demittebat. Cum tãtum vndiq; difficultatum circumſtaret, eamq;
 ob cauſam ad conſilium, quid deinceps factio opus eſſet, Rex reuoliſſet, huiusmo-
 di pleræque ſententiæ dicebantur, vt quod iam ante ſermonibus à pleriq; agita-
 10 fuerat, corona facta omnibus ex partibus vniuerſi exercitus omnibus viribus op-
 pugnatione tentaretur. Id ea de cauſa Rex non probabat, quod ſi id fruſtra ſuſceptũ
 eſſet, in quo ſummam ſpem omnes ponerent, vt deinde tanquã omnia ea conſum-
 pta, præter diſceſſum nihil reliquum haberent, verebatur. Itaq; alia prius omnia
 tentanda exiſtimabat. Vngarũ militem maximis præmiis propoſitis, vt muros de-
 nuo ſubeat, excitat: equitẽ vt quiſq; maxime manu ſtrenuus erat, vt vna cum pedi-
 te, miſſo equo, muros ſuccederet, hortatur: cum primis eius rationem habendam
 docet, ne quemadmodum antea fecerant, priuſquam vires plane incendia ſume-
 rent, ſe reciperent: ſub muris denique reliſque hoſtium mortem pro gloria Gentis
 opinioneq; fortitudinis militaris oppetere præſtare, quam infecta re ab oppugna-
 20 tione diſcedere, contumeliãq; hanc accipere. Ita miles magno ardore ſub mœ-
 nia arcis tædas, quæq; in eos vſus iam ante præparata erant, alia præ ſe forẽs ſucce-
 dit. Et cum tanquam inclinante fortuna pluuiæ ſub id tẽpus paulum quieuiſſent,
 ignis fundamentis illatus, murorum latus id mox corripuit: idẽq; longe lateque
 amplexus, totum eum diem cum extingui nõ poſſet, populabatur. Erat hic Augu-
 ſti viceſimus nonus. Interim cum incendium excitatum latiffime colluceret, ve-
 rereturq; Rex, ne ex vicinis locis, maxime autẽ Sokola, vbi lectiſſimam partẽ ex-
 ercitus Pleſcouiam à Moſco coacti conſediſſe ſupra oſtendimus, hoſtes ipſis igni-
 bus exciti, ad liberandam ab incendio arcem atque ſuos concurrerent: ac ex arce
 ſimul eruptio tentaretur, exercitum vniuerſum caſtris productum, iuſta pedirum
 30 manu præſidio caſtris reliſta, ſub ſignis in campo conſtituit. Ipſe aulico equitatu
 præſidio aſſumpto, quo melius in omnes partes animo occurreret, Polottam trãſ-
 greditur: quod & Sokolentiſ via illac duceret, & eruptio ſi qua tentaretur, ab illa
 parte maxime timenda eſſet. Territi hiſ rebus Moſci de deditioe agitare cœpe-
 runt: decemq; de muris ſe deiicientes ad noſtros transfugiunt. Eos dum Bekeſius
 ad Regem mittit, Vngarus miles, vt ceteros à deditioe deterreret, ne per eam ex-
 pugnatæ arcis gloria victoriæq; fructu ac omni laborũ ſuorum præmio priuaretur,
 trucidat. Præter cætera enim, cum arcis tam famoſæ, tũ præcipue ædis D. So-
 phiæ, quæ in illa eſt, vetuſtiſſimarum opum, argentearum ſtatuarum, ampliſſimo-
 rumq; priſcorum Ruſſiæ Principum donariorũ, quæ in illa fuiſſe dicebantur, fa-
 40 ma ingentis prædæ ſpe militum animos compleuerat: qua illi incenſi omnes acer-
 bitates, quo ea poiſeretur, æquiſſimo animo perferebant. Cũ iam adueſperaceret,
 magni & laboris & periculi videbatur, in tam præruptum collem per flãmas euade-
 re: durabat enim adhuc incendium, nec niſi per id vlla alia via militi in arcẽ pa-
 tebat, hanc ob cauſam in ſequentem diem differri placebat. Interim dum in caſtra
 Rex ſe reciperet, ex Vngaricis ſtationibus nõnulli inter ſe ipſi cohortati globo fa-
 cto, per pontem, de quo dictum eſt, in aduerſum collem contendunt, perq; flãm-
 mas nondum reſtinctas ſemiambuli in arcem euadunt. Hiſ Poloni pedites non
 pauci exemplo inuitati ſe adiungunt. contra eam partem, in qua incendium exci-
 ratum erat, ſubitatio opere foſſam Moſci duxerant, per eamq; minoribus tormẽ-
 50 tis diſpoſitis in omnes caſus ſe communierãt. à quibus noſtris reiectis, perq; flãm-
 mas inde, quo temere progreſſi erant, recedere coactis, Moſci hoc ſuccellu elati,
 longiuſe eos inſecuti ſagittis à tergo feriebant. Interim ducenti Samoſcii pedites,
 qui præſidio, vt dictum eſt, ponti erant, per quẽ in arcem ibatur, repulſos conſpi-
 cati, auxilio noſtris accurrũt, Moſcosq; ſe recipere cogunt. Rex cũ paulum verſus
 caſtra progreſſus fuiſſet, ac interim irruptionem hanc militis conſpexiſſet, ad ſe-

rendam munitionibus opem, in Sokolensem potissimum viam intentus, quæ vsuri
 sint, disponit. Idem Mielecius facit: equoq; descendēs, ac multos è Nobilitate, qui
 idem fecerant, secum trahens, munitionibus tormentisq; præsidio accurrit. Non
 deerant sibi eo tempore hostes, exq; altioribus turribus, præsertim vero mediæ ar-
 cis vt longe cæteris altioris, creberrimas in omnes partes ei aculationes faciebant.
 ab iis dum Rex cum Samoscio forte colloqueretur, vterq; non leue periculum a-
 diit. Nam cum forte Samoscio à colloquio eo equi mutandi causa se conuertis-
 set, ac eques quidam in ipsius locū incautius se intulisset, globo penes ipsum Re-
 gem exanimatus concidit. Motum hunc nox suppressit, insignemq; simul animo-
 rum mutationem attulit, vt de maxima spe, quam ex diei illius incendio concepe-
 rāt, in aduersum casum deiectionum. querebātur omnes hostium animos hoc suc-
 cessu auctos, nostrorum imminutos, inde inter nationes quoq; dissensiones orie-
 bantur, cum Poloni in Vngaros culpam temeritatis cōferrent, ab iisq; initium fa-
 ctum dicerent: & postquam in arcem perruptum fuisset, non satis animose altera
 ab altera rem gestam diceret. Has ob res sequentis diei antemeridiano tempore
 solo ad cōfirmandos militum animos dato, iterum oppugnatio cepta fuit. Pridie
 Mosci, quemadmodum ostensum est, ex propugnaculo, quod cōflagrarat, se sub-
 duxerant: cumq; is posicus eius esset, vt in summo duorum coniunctorum laterū,
 quæ vtrinq; quasi rutabatur, angulo collocatum esset: Mosci angulo, & quod in-
 ter duo proxima opposita inter se propugnacula, ad quæ ignis nondum peruene-
 rat spatii intererat, omni deserto, propugnacula eadem inter se coniunxerant: in-
 terim vero spatium ad eundem locum, quem antea reliquerant, recipiendum na-
 ctos se rati, repetere eum ceperant. Hac re ad Regem delata, qui nullum sui rur-
 sum ibi communiēdi tempus iis dari volebat, mox militem sub vallū rursus suc-
 cedere, hostesq; deiecto locum occupare iubet. Ira pars ea montis subito Vngaro-
 rum impetu capitur. ab ea deinde, quemadmodum iussi erant, secundum proxi-
 mū latus munitiones proferunt: Petroq; Racio nobili equite Vngaro iis præeun-
 te, propugnaculo, in quod primum incurrerant, ignem iniciunt. ex quo cum in-
 cendium ortum per totam noctem duraret, nostri maioribus etiam aliquot sclop-
 petis, quibus hostes infestabāt, à fronte dispositis, eousq; per totam noctē cōtinuo
 opere fossas perduxerant, vt sub auroram ab hostium munitionibus non multum
 abessent, adq; interiorē loci eius angulum, in quem nimirum fossa ab hostibus
 pridie ducta desinebat, fere pertingerent: latera autem hostium ita nudarentur, vt
 ne intra præsidia quidem sua tuto consistere possent. His rebus ab omni defension-
 is spe hostes interclusi ad deditiōis conditionem redeunt: mittūtur communi
 omnium Boiarici generis, ac militū nomine Legati, qui vitam iis, qui in arce sint,
 pacificentur. Impetrant, vt singulis cum vestimentis, quo quisque velit se recipere
 posset. Episcopus, quē Vladicam illi vocāt, Cyprianus, & Palatini, qui in arce erāt,
 soli deditiōem dissuaserant: mortemq; subire præstare, quā viui in potestātē ho-
 stium se traderent, contendebant. iamq; ante pulueri tormentario ignē subiicere,
 communiq; incendio arcem, seq; & omnes, qui in arce essent, absumere conati, à
 militibus prohibiti fuerant: & tum sentētia eorum communi reliquorum omniū
 metu repudiata, illi tamen in D. Sophiæ se contulerāt, non prius quam vī inde ab-
 straherentur, decessuri. Rex retentis apud se Legatis, mittit qui Episcopum & Pa-
 latinos ad se adducerent. Adducti in faciem procidētes more suo Regem salutāt:
 vnus præterea Petrus Volinscius alterū ex iis Basilium Mikolinscium accusabat,
 quod opera eius ad Principem suum delatus, inq; vinculis habitus fuisset. Rex nō
 cognitionis tempus hoc esse ostendens Laurentio Voinæ Quæstori Lithuaniz,
 qui curam eorum haberet, tradi eos iubet. Mittit inde, qui arcem accipiāt, partim
 Polonos, partim Vngaros. Altero die cū rei diuinæ operam dare ante omnia Rex
 vellet, proq; obtenta victoriæ grates Deo agere, fortiore proiectorum passim cada-
 uerum, quæ insēpulta hætenus Mosci reliquerāt, arcem ingredi prohibitus, Mo-
 scos, qui arce ad hoc tempus remanserant, educi iussit. Ei rei præponuntur, qui ab
 iniuriis militis eos defendant. decedentibus duplex locus assignatus fuit. in alte-
 rum, qui in regis dirionem atq; fidem venire: in alterum, qui in Moscouiam redire
 vellent,

vellent, concedebant. Vtrisque liberum de se commodisque suis statuendi arbitrium
 permittebatur, maior pars reditum in patriam & ad Principem suum eligebat in-
 signi in vtrunque fide ac perseverantia, cum eorum nemo esset, qui non ad certissi-
 simam mortem, & exquisitos cruciatus proficisci se existimaret. Pepercit tamen
 iis Moscus, seu quod extrema necessitate adactos existimaret, seu quod aduersis
 rebus, ut de animo, ita de crudelitate remiserat: perque vicina præsidia Lukos,
 uolotiam, Neuclam, Vsiatam, eos distribuit: in quibus deditionis Polonien-
 sis ignominiam virtute delebant. Ne à milite iniuriam acciperent, summam Rex cu-
 ram adhibuit: itaque accidit, ut cum inspectante Rege ex arce digrediētes, quidam
 10 in tanta multitudine facile latitatum se ratus, aliquos spoliaret, cum Rex ipse cla-
 ua in illum inuectus, notaret. Ea res tantam illi venerationem in animis hostium
 faciebat, ut quo magis clementia atque fides ignota hominibus durissima seruitute
 oppressis essent, eo magis in illo virtutes hæc admirarentur. Reperiebantur per
 aream arcis dispersa corpora nonnullorum militum nostrorum: quos illi, quod
 in tanta victus atque omnium rerum inopia euenire necesse erat, in subiectis arci
 scloppetariorum hortis herbas, quibus extremam famem tolerarent, legētes op-
 presserant: ac intra munitiones suas abstractos immani cruciatu lacerabant. Ma-
 xime in Germanorum vnum atque alterum crudelius, quam in ceteros sœuitum ab
 illis animaduvertebatur. Cruretenus lebeti impositos igni circumiecto feruenti aqua
 20 viuos coxerunt, manibusque eorum fune per lacertos traiecto à tergo reuinctis, vē-
 treni totumque corpus eorum crebris in longitudinem per id factis vulneribus ad
 scissi cliotacis modum scēdissime laniarant. Fremebatur passim hanc ob causam à
 milibus. Rex tamen fidem semel hosti datam nulla ratione violandam ratus, iis
 qui in Moscouiā redibant, duas alas equitum, qui ab iniuria eos tuerentur, adiun-
 xit. Postridie supplicationes ob rem prospere gestam, cum in arce eam, quam di-
 ximus, ob causam haberi non potuissent, in castris habitæ fuerunt, in Poloniam et
 de iisdem habendis edicta missa. Præda minor expectatione ac fama tam opulen-
 tæ arcis reperta fuit. Repererat in ea Moscus auri argenti que nō modo publici ac sa-
 cri, sed priuati etiam maximam vim: quam Nobilitas mercatoresque Polotien-
 ses
 30 sub periculum oppugnationis in ædem ad summum congefferant, sed capta vrbe
 gazam omnem paucis donatiis relictis in Moscouiam secū anexerat. Omnis mi-
 liti concessa, minime tamē spei eius satis fecit. Non minori fere in precio, quam re-
 liqua præda, bibliotheca ibidem inuēta apud homines litteratos habebatur. Erant
 in ea præter annalium libros, plerique Doctores ecclesiastici Græci, ac in iis Diony-
 sii Areopagitæ de hierarchia cœlesti & ecclesiastica libri Slauica omnes lingua:
 quorum plerique à Methodio & Constantino in eam linguam è Græca traductos
 ipsorum annales tradunt. In ecclesiasticis enim institutis à cæteris fere eiusdem et
 ritus Gentibus hoc vel maxime Mosci differunt: quod conciones apud populum,
 quibus is erudiat à Sacerdotibus nullas haberi patiuntur, sed quæ à veteribus
 40 Doctoribus Græcis tradita sunt, in suam linguam hanc ob causam traducta, stu-
 dioseque conquisita è scripto publice pronunciant: seu quod homines nullis litte-
 ris eruditi suo ingenio minus confidant: seu vero, quod propius vero videtur, ne
 pro curiositate ingenii humani noua inueniendi studio ab antiquitate ac veritate
 recedatur. Apparatus bellici, maxime aut pulueris tormentarii tantum reliquum
 fuit, ut licet per omne id obsidionis tempus magna eius pars absumpta fuisset, ni-
 hil tamen adhuc ad longissimam quamvis obsidionē tolerandam defuturum iis
 fuisse videretur. comineatus etiam atque pabuli satis magna copia inuēta ex labore
 & inopia exercitum breui refecit. Sed dum è tot incōmodis sibi quisque primo pro-
 spicere contendit, iurgia inter Nationes Polonicā & Vngaricam orta eo usque pro-
 50 ruperunt, ut cuneo facto strictis vtrinque gladiis mutuo in se irruituri consisterent.
 Jam ante miles Polonus circulari: fremere totis castris, contemni virtutem suam
 ab Vngaris: eos omnibus se anteferre: fructus victoriæ prædamque omnem solos
 interuerrere: pro illorum laude & commodis bella suscipi. Inter quas gregarii
 militis dissensiones, Senatorii etiam ordinis, ducumque ipsorum offensiones non-
 nullæ existebant. Nam & Mielecio cum Palatino Vilnensi etiam arctissima necessi-

tudine coniuncti inter se essent, ex communione muneris alienationis non nihil intercessisse videbatur: interque eundem & Samoscium, & si non minor necessitudo inter eos intercederet, ne satis tamen alter ab altero amaretur, dubitatio suborta videbatur: cum hic si quid ad rationem muneris eius spectans attingeret, offensum cum iri existimaret: Mielcius pro mutua necessitudine non satis auctoritatem muneris sui iuvare à Samoscio arbitratetur. Angebatur maxime animo ea dignitate atque auctoritate vir, quod à Bekesio aliisque exteris non satis maiestas tanti magistratus, cuius in regno hoc summa semper auctoritas fuisset, observari putaretur: imperiique militaris maiestatem in se imminutam videri moleste ferebat. Acuebantur dissensiones hæc à magistratuum, qui defuncto Ioanne Chodkiewiczio amplissimi vacabant, peritoribus: qui ut à quoque vel iuvare vel destitui se existimabant, ita alios in eum animabant. Militi quo dissidia inter eum tollerent, quod præda expectationi eius non responderat, donativum Rex dedit. Tenebantur adhuc in agro Polonensi prædiis hostium Sokola, Turoulia, Susa, aliæque castella quædam: quæ nisi prius quam inde discederet, deieciisset, pacatam se regionem eam obtinere non posse Rex intelligebat. Maxime à Sokola & Turoulia timebat: quarum cum illa à læva ad Pleseouientem viam pertineret, & iam ante summissis inde copiis firmata fuisset, ne id posthac rursus fieret, maioribusque copiis inde aliquid tentaretur, verebatur. hanc quod ad Dunam flumen posita esset, itidem magnam totius eius regionis infestandæ opportunitatem habere videbat. Sokolam Mielcium mittit. Hic equitatum peditatumque Polonicum, & militem Germanum secum sumit. Turouliam Bekesium cum Vngaris mittere in animo habebat: interim cum Martinus Kurcius cum Kosakkorum manu Palatino Vilnensi operam suam detulisset, is adiuncto ei Constantino Lukomscio Præfecto Vienti missus eo fuit. Moscæ, qui in præsidio erant, quod per eos dies tormenta atque ignes cessare animaduertissent, id quod erat, Poloniam in potestate Regis esse coniectura existimantes, ne quicquam retinentibus eos Præfectis per avertam portam se eiciunt, fugaque castrum deserunt. Palatini qui in eo remanserant, ad Regem adducuntur. Susam, quod omnium esset munitissima, in cæcis; Moscus maximum apparatus belli, com meatusque haberet: & tamen ceteris 30 Dunam in solo Lituanico posita prædiis aliis excisis, omniq; com meatu intercluso, vltro in potestatem ventura videretur, in præsentia tentare non placebat. quibus rebus perfectis, quæ ad statum provincie stabilendum, diuinarumque rerum 40 curam pertinerent, administrare Rex instituit. Templum arcis etsi satis amplum esset, pro capto etiam loci magnifice ex lapide constructum, quod tamen à Græciritus hominibus teneretur, quorum & magna multitudo esset, in eoq; ius ac possessio antiquissima videretur, eius formulæ Episcopo Rusico, qui ante iam templi eius titulum Vitepsciæ ipse agens usurpabat, permisit: maxime vero quod eius quoque rei rationem habendam sibi existimaret, ut cum longius bellum in Moscoviam proferre in animo haberet, intelligeretq; quantum ad animos hominum in 40 omnes partes permouendos religio posset, ne religionis amore, si eam relinquentem existimarent, à deditionibus abstererentur. Ad Romanæ Ecclesiæ usus novum designat. Huic agros & possessiones, ex iis quæ maxime vicinæ erant, amplissimas addidit: certisq; prouentibus annuis ad perficiendam fabricam ac sacerdotum 50 usus, dum ager è vastitate ad culturam perduceretur, è portorio interim assignatis, Societatis Iesu sacerdotes in eo collocat: quorum & pietatem, & in reducendis ab errore hominibus diligentiam probabat, quamq; eo magis necessariam futuram ibi iudicabat, quo maior in hominibus illis ac maxime agrestibus non modo diuinarum rerum omnium ignorantia, sed impietas tanta esset: ut cum ad colendos agros hominibus non abundarent, plebs rusticana moribus suis ad proprias uxores, cō- 50 munes alias filiis infantibus duceret: cum his, quo pluribus liberis domum comple- rent, interim concumbebant, filiosq; deinde, postquam ad iustam ætatem ii peruenissent, eas tradebant, foissas, munitionesq; ab exercitu institutas Vngarum militum complere iubet. Murorum partem deiectam, quomodo restitui velit, arcemque ipsam qua ratione muniri, demonstrat. Pecuniâ, quæq; alia usus sint ad eam rem designat:

signat : præfectos constituit. Regebatur Polotia antiquitus, quemadmodum & Kiouia à Legatis Regiis Palatinorum honore ac dignitate, cum per vniuersam Lithuaniam non plures quam duo Palatini, Vilnensis ac Trocensis, totidem Castellani essent, carebat. Postea amplificato Senatu Lithuanico, non modo Polotiz & Kiouiz ducatus, sed & Vitepsciâ digna visa est, quæ à Palatino administraretur. Polotiz Palatinus erat, cum à Mosco caperetur, Stanislaus Douoina: qui cū vxore Petronia è domo Radiuilorum in Moscouiam abductus, cum per aliquot annos in seruitute & compedibus vitam traxisset, non prius inde rediit, quam ab Sigismundo Augusto, vxore eius in captiuitate mortua, aliquot aureorum millibus redimeretur. Cum de coniunctione inter Polonos ac Lithuanos sub Sigismundo Augusto conuenisset, ac quo Lituanicorum Senatorum numerus Polonicum æquaret, complures per Lithuaniam Palatini ac Castellani creati fuissent: quia agri Polotiensis nonnihil in potestate adhuc erat, ad Palatinum Castellanus etiam adiectus fuit. quo tempore in illa Mosci ex eorum temporum successu non in factis modo, verum dictis etiam insolentia id quoq; non irridicule ab eo dictū percrebuit: nihil Augustum Regem ex capto Palatino incommodi accepisse, qui pro vno quinq; iam haberet: decem pro duobus habiturum, si ad priorem Palatinum alterum ei auferret. Douoina quoad vixit, titulo ac dignitate Palatini vsus interregni tempore decesserat. Cum in regnum Rex venisset, annitentibus Lithuanis, ne suorum Senatorum numerus minueretur, Nicolaum Dorohostaisum Palatinum Polotensem creatat. Eidem nunc Polotiam administrandam commisit. Horodniciū quem illi magistratū vocant, quiq; arcis munitionum curā habet, Francisco Suko tradit, præsidium ex equitatu peditatuq; qui quotque permanere debeant, describit. Sigismundus Augustus Nobilitati Ducatus Polotiensis, quæ bonis exuta à Mosco fuerat, aliis in locis bona possidenda ea lege dederat, vt si quando recuperatus ager is ab hoste foret, iis rursus cederent: Rex bonis eorum illis restitutis, hæc ad sexennium nihilominus, dum sua ab hoste vastata rursus excolerent, permisit. Mielecius interim Sokolam cum exercitu, vt dictum est, contēdens in itinere cum viarum proximis pluuiis inundatarum, tum

30 com meatus maximis difficultatibus afficiebatur. Tormenta Rex Dunam secundo flumine Dryssam vsq; ad cognominis castello illi fluminis cum Dunā confluentem demiserat: ab eo loco per Dryssam Sokolam vsq; trahebantur. Cum ad Sokolam fluuius Dryssa etiam nonnihil exercitum moraretur: quod pōte, quem Kaung ex nauibus factum supra ostendimus, alter ad Polotiam exercitus in transuehendis com meatibus vteretur, nec alterius tam subito expediendi ratio miri posset, Ioannes Sbarasius Palatinus Braslauiensis cum parte equitatus flumen tranat, auersaq; à Sokola parte Pleseouiam versus in excubiis confidet. ad reliquum exercitum traducendum Nicolaus Vrouecius claro loco natus equitum Præfectus operam suam Mielecio detulit, rareq; ex robustissimis trabibus, iisq; catenis

40 ferreis aliisque firmissimis vinculis inter se deuinctis ab eo effecta, exercitus transductus fuit: nihil aliud hoste moliente, cum nō difficulter transitu impeditos prohibere potuisset, quam quod excubiz eorum more suo ad terrorem nostris faciendum obequitantes diuersarum Gentium, quæ sub Imperio Mosci sunt, Lasanorū, Astrakanorum, aliarumq; Nationum copias suo quasq; nomine citarent. Propter viarum malignitatem, & iumentorum proximis ad Polotiam incommodis amissorum inopiam currus miles nullos secum deuehere potuerat. Itaq; non metatis castris, fixis tantum secundum Dryssam flumen tentoriis confedit. Germanicus peditatus secundum Dryssam, Polonicus versus Nisciam fossas munitionesque, quæ diuersis locis cæptæ deinde committerentur, ad castrum agere instituit. Hostis, quod nostrorum nō adeo magnum numerum videret, & cum superioris ob-

50 sidionis tum itineris incommodis debilitatos: suos omnibus rebus integros, simulato metu, quemadmodū ex captiuis postea cognitum fuit, intra munitiones per noctem se continere, curatisq; interim corporibus omnibusq; rebus ad eruptionem paratis ante lucē eos adoriri in animo habebat. Forte accidit, vt Dobrossolouius, qui tormentis à Mielecio præpositus fuerat, tres globos candentes, quorum

supra rationem demonstrauimus, experiretur. Ex his duo cum incendiū fecissent; ab hostibus suppressi fuerunt: vnus cum imo fundamēto adhāsisset, non animad-
 nerfus haud multo post, quod muri ex abiecte & arida materia facti essent, latissi-
 mum incendium fastulit. quod cum Mielecius conspiciatus signum tuba, quo ad
 arma capienda omnes conuocarentur, mox dedisset, Mosci inopina re turbati, si-
 mulq; nostros irrupturos existimantes, cum restinguere incendium nō possent,
 ac tantum repentini periculi obiectum esset, diuersis portis trepidi se effundunt.
 Seremetus cum parte equitatus Plescomiam versus se recipiens in Ioannem Sba-
 rasium Palatinum Braslauensem, qui ab ea parte hostem obseruabat, incidit, vi-
 uisq; cum eis, qui circa illum erant in potestate eius peruenit. Qui ab altera par-
 te cum Borissouo Seino se siecerant, in Germanos inciderunt. Hi cupiditate vi-
 ciscendi tot annorum iniurias, quibus in nomen Germanum crudelissime Mos-
 cus saeuisset, cuiusque recens exemplum nuper capta Polotia vidissent, omnes in
 iisq; Seinum interficiunt. Qui reliqui in arce erant, supplices vitam rogare coepe-
 runt: sed irrupto milite Germanico ac omnes promiscue cadente, desperata
 salute cataraetam quae ex superiori loco portae imminabat, demittunt: conclusos-
 que in arce ad quingentos milites Germanos interficiunt. Interim Rosdrafeuius
 Germanique quidam ac Poloni impigre portam effringunt, qua patefacta tunc
 vero pars caesa fuit, pars rerum omnium desperatione adducta ultro in ignem se
 praecipitans conflagrauit. Magna ubique caedes fit; ut multi, ac praeter ceteros Ve-
 terus veteranus Praefectus, cum se multis praeliis interfuisse diceret, nusquam in
 vilius praelii loco densius strata constipataq; inter se cadauera se vidisse confirma-
 re non dubitarent. Multi inter occisos obeso corpore erant, iis focariae Germano-
 rum apertis corporibus ad notas vulnerum medicationes, ac in his Seino quoque
 adipem detraxerunt. Hinc Moscus epistola quadam sua, de qua infra dicemus,
 ad Regem scripta, inter alia cum hoc, tum quod candentibus globis in oppugnā-
 do se usus esset: alterum tanquam immane crudelitatis facinus, alterum quasi non
 virtute atq; acie, sed artificio quodam contra se niteretur, Regi exprobrat. Etiam
 in praeda operae pretium factum fuit; argentique signati apud plerosque Boiari-
 ci generis reperi loculi reperi, militem superioribus incommodis attritum non re-
 fecerunt modo, sed & locupletarunt. Mielecius cum exercitu ad Regem reuersus
 magnum captiuorum numerum, quorum partem publice Regi, partim amicis
 donauit, secum attulit. Rex Praefectis plerisque, centurionibusque ac militibus
 etiam, quorum paulo insignius facinus extitisset, cum Praefectoris, quae tunc va-
 cabant, tum aliis militaribus donis ob virtutem donatis, quae in quaque statua
 copiae ducendae essent, praescribit. Inde Disnam proficiscitur. Hic quod vltius
 in Moscouiam proximo anno bellum promouere constituerat, tormenta omnia
 praeter ea, quae refectioe opus haberent, relinquit. Inde litteras ad Moscum mit-
 tit; quibus ipsius instituto, quo ille post Liouiam vastatam usus fuerat, de succes-
 su expeditionis certiore eum facit. Hae eo tamen argumento scriptae erant; ut
 non tam successu rerum secundarum efferri, quam tot hominum innocentium
 clade commoueri se testaretur; eiusque rei causam omnem in Moscum ac illius
 in se iniurias conferret. Dum ad Polotiam Rex erat, Legatio ab Henrico Ordinis
 Teutonici magistro eum conuenit. Initio regni cum huiusmodi nonnullae diffi-
 cultates Regem excepissent; quae quo minus in tempore bello Liouico occur-
 reret, prohiberetur eum viderentur; Raduilius Palatinus Vlnensis, qui tot annos
 tanto cum sumptu ac periculo sine villo fructu in Liouia bellum geri videret, A-
 dolphum Holsatiae Ducem excitat, qui fiduciario seu feudi iure Liouiam à
 Rege peteret, defensurumq; se in ea bellum contra Moscum polliceretur. Huius
 emulatione Ioannes Chodkeuicius Castellanus Vlnensis magistro ac Ordini mi-
 litiae Mariana Teutonice idem ostentat: missusq; ab eo Ioannes Taubius Lio-
 uilli persuaserat, si peteret, traductis in sententiam per largitiones primariis ali-
 quot Senatoribus, non magno negotio eum assecuturum. Rex primo Vlnam
 Legatis reiectis, in Comitibus hisce de rebus agendum iis ostendit: mutui interim
 mentione extra conditiones iniecta, quod in bellum hoc Princeps eorum con-
 ferret:

ferret : quæ de re cum illi mandata nulla se habere dicerent, ad Principem autem suum relatu-
 10 rum se recepissent, Varſavię deinde miſſione flagitata, nulla alia re acta diſceſſerunt. Rex conſenſo Diſnæ nauigio, ſecundo Duna non parum fluminis eius amœnitate delectatus Druiam: inde terreſtri itinere per Braſlauiam Lithuanicam Vilnam venit. Accedenti Andreas Caligarius Legatus Pontificius cum cõ-
 plures ex Nobilitate obuiam profeſſi fuerunt. Ciuitas Vilnenſis tota in gratulationem effuſa, compoſitaq; oratione illum excipiens, duobus è locis maxime ante
 hac ſecuritatem ac negotia ſua interpellata commemorabat; vno à Polotia, altero à Kokenhaufio, illud incommodum benignitate diuina, ac virtute ſua Regē amo-
 20 uiſſe : alterum quoque vt à ceruicibus ſuis remoueret; ſc̃ illi precari. Inter alios Moſci quoque dedititi obuiam ei progreſſi panem ac ſalem, quibus ſuum Prin-
 cipem venerari in more habent, ei offerebant. Moſcus nuncio amiſſæ Polotiæ ac præſidii Sokolenſis cæſi accepto. Pleſcouia in interiorem Moſcouiam ſe recepit; ac re ipſa forte tum perſpiciens, vnicum regni robur fortes ac fideles populos eſſe,
 ex itinere ad eos, qui Suſæ in præſidio erant, litteras præter morem eius ſcriptas miſit, eaſque diuerſis perferendas dedit: intellexiſſe ſe Polotiam ac Sokolam Dei permiſſu in hoſtium poteſtatem perueniſſe : qua re cum, vndique eis intercluſis
 non facile ſubſidio veniri poſſit; hortari vt tormentis præſertim ac puluere reli-
 30 quoque belli instrumento, quod ſecum deferre nō poſſent, corrupto: imaginibus & ſacris, ne à barbaris (eo enim ille numero omnes, qui in religione ab eo diſſi-
 dent, habet) ludibrio habeantur, in terram deſoſſis, quacunque tuta ratione ſe recipiant; non quod de fide eorum dubitaret, ſed ne virtutem eorum, quam ad ma-
 iora ſuperſtitem eſſe velit, fortunæ ac hoſtium crudelitati obſciat. Peruenerunt hæ litteræ ad Mieleſium, qui de tormentis potiſſimum ac apparatu bellico ſollici-
 tus, qui ad deditiõem hoſtes hortaretur, miſit. Eadem autem cum in Palatinum Polotiẽſem etiam incidiſſent, ipſe quoq; eo accurrit. Hoſtes paſſi, vt ſingulis cū
 veſtimentis diſcedere ſibi liceret, caſtrum tormentaque, & quicquid in eo appa-
 ratus belli ei erat, tradiderunt. quibus rebus perfectis Mieleſius in tres partes ex-
 40 ercitus diſtributum in hiberna deduxit. Primis Chriſtophorum Niſciciũ Legatum : alteris Martinum Kaſanouiũ; tertius Sigifmundum Roſnium præfecit. Iam ante Conſtantino Oſtrogiæ Duce excuſſionẽ in ditiones hoſtiles quæ ad Boryſthenem pertinet parante, Nicolao Seniauiõ ſtationum Ruſſicarum Præfecto, Rex mandarat, vt cum ſis copiis, quæ in Ruſſiæ finibus ſub imperio eius excuba-
 bant, cum illo ſe coniungeret; inq; hoſticum à Kiouia tranſgrederetur: verum Seniauiõ longinquitate locorũ impedito, & adultõ iam autumno, non prætermittẽ-
 dum id gerendæ rei tempus Dux ratus, collectis ex clientibus ſuis, quorum ſatis magnam copiam habet, aliquot millibus hominum, aliisq; ex iuuentute complu-
 50 ribus ſe ei adiungentibus, cum filio Ianuſio & Michaelẽ Viſnouecio Caſtellano Braſlauiẽſe Boryſthenẽ tranſgreſſus fuerat: expeditiſſimiſq; quibuſq; turmis præmiſſis, ac his longe lateq; vagari, & terrorẽ in oēs partes circũferre iuſſis, ipſe cū reliquis copiis Cernihouiã vſq; excurrerat: quã caſtris metatis magna vi oppugnare
 aggreſſus, cū præſidio firmo eã teneri, idq; & animis & omnib. rebus aliis ad deſẽ-
 dendum locũ paratũ eſſe videret, ſe à pediratu tormentisq; imparatiorẽ accendiſſe: reliquas copias maximis itinerũ & tempeſtatũ incommodis afflictaſ, miſſa obſi-
 dione vicina circũ loca omnia diripuerat, totaq; Seuerienſi ditione vaſtata, ac po-
 pulationib. ad Starodubam, Radehoſtiã, Pociopouiã vſq; per leuioreſ equitũ tur-
 mas factis, præda ingenti acta diſceſſerat. Simili ſucceſſu Ioãnes Solomireccius, qui poſt mortẽ patris extra ordinẽ Micislauiẽſem Præfecturã adminiſtrabat, Iaſos-
 60 lauũ oppidum, pagosq; complures diripuerat. Philo et Kmita Præfectus Orſanenſis, cui turmæ aliquot equitum assignatæ erant, coacta ad eas non mediocri finiti-
 mis è locis cuiuſq; generis hominum manu in ditiones hoſtiles tranſgreſſus, duobuſq; circiter millibus pagorum incenſis, ac ad Smolenſcam populationibus pro-
 uectus, præter agri ſolum nihil ſis in locis reliquum fecerat: indeq; magna cum omnis generis præda; nullo detrimento accepto ſuos reduxerat. Rex cū aliis neceſ-
 ſariis de cauſis, maxime vero vt bellũ perfequeretur, Comitia habẽda ſibi intelli-

geret, eaq; iam in ante diem vicesimam tertiam Nouēbris Varſauiam indixiſſet, interim, quæ ad Lithuaniz ſecuritatem pertinerent, quæq; in omnes caſus contra hoſtium impreſſiones opponenda iudicabat, cū Senatoribus Lithuaniz conſtituit. qui eorum præſidio Prouinciz domi remaneant, qui Comitia obeant, inter eos comparat. Vilnæ Radiulum Palatinum Vilnenſem, qui cum imperio militari erat, relinquit. ſimul magiſtratus, qui vacabant, diſtribuit. Quibus Radiulos præ cæteris complexus ad Epiſcopam Vilnenſem, quæ Georgio Radiulo deſignata iam ante erat, Palatinatumque ac imperium ſummū militare, alterum itē prætorii militis, quorum illud Nicolaus pater, hoc Chriſtophorus filius obtinebant, Chriſtophoro caſtellanatum Troceniſem & ſigillum minus adiicit: Nouogrodeceniſem Palatinatum alteri Palatini filio Nicolao; vtrunque præterea Marſchalchatum, Nicolao Chriſtophoro maiorem, minorem Alberto alterius Nicolai, qui ante hunc Palatinus Vilnenſis fuerat, filiis: Caſtellanatum Vilnenſem Euſtachio Volouicio, qui Caſtellanus Troceniſis fuerat vna cum ſigillo maiori dat: abdicante ſe eo Palatino Vilnenſi, vt minus quod Volouicius habuerat, filio Chriſtophoro traderetur. Præſecturam Samogitiz quæ ardentibus multorum ſtudiis ambiebat, Ioanni Kiſkæ confert. Vilna inde Grodnam mouet, vbi venationibus, quo vno voluptatio labore ex aliis laboribus maxime reficere ſe ſolet, dies aliquot dat. Moritur ibidem Gaſpar Bekeſius, de quo ſupra dictum eſt, non minus inimicitis, quas cum Rege acerrime olim exercuit, quam virtute ſua clarus. Natus hic in Tranſilvania, ac in familia Petrouicii nobilis Baronis educatus, adulta poſtea ætate Ioanni Sigifmundo Tranſilvaniz Principi adeo gratus exitit, vt cum ſine hærede decederet, hunc ſucceſſorem designare non dubitaret. Cum Rex popularium ſtudiis prælatus ei fuiſſet, æmulatione inter eos exorra, dum ſtatum Tranſilvaniz turbat, Fugariffio atque aliis caſtellis à Rege exutus ad Maximilianum Imperatorem in Germaniam ſe contulerat: vbi copiis aliquot coactis vi deinde ac armis inuadere Principatum conatus fuerat. Verum proſtigatus à Rege iterum in Germaniam ſe receperat. Poſtea cum ad Regnum Poloniz æmulum aſſecutus, iamque extra omnem inuidiam altiore in locum virtute conſcendiſſe intellexiſſet, conſcius ſibi magnitudinis animi eius, vnum elegerat: cui & maxime ſe crederet, & à quo commoda ornamentaque omnia expectanda ſibi ſtatueret, ſuamq; illi fidē atq; omnē operam vltro detulerat: Rexq; non modo omnem erga illum offenſionem ex animo depoſuerat, ſed benigne ſuſceptum, opibus etiam ac dignitate amplificauerat. Moriens coniugem & duos impuberes filios Regi ac Samoſcio commendauit. Dum hæc geruntur, in Polonia non iidem omnium ſenſus, vtiq; ac diuerſi animorum motus eſſe. Erant non pauci, qui cū ampliſſima quæq; à Rege polliciti ſibi fuiſſent, ac vero in tanta publicarum rerum difficultate non poſſet vel effuſiſſima Regis liberalitas omnium expectationi ſatisfacere, quod quæ ſperauerant, non conſequerentur, alieniori fere animo ab eo erant. Cumq; quilibet è Nobilitate in electionibus Regum ſuffragium ferat, magna erat multitudo eorum, qui quod ſuffragio ſuo in adipiſcendo regno Regem ſubleuaſſent, ipſum Regnum debere eum ſibi arbitrabantur: videntesq; Radiulos tot honoribus auctos: Micletio ſummæ autoritatis magiſtratum traditum: iis Samoſcium neceſſitudine coniunctum: tot honores ac dignitates coniunctis inter ſe affinitate hominibus congeſtas, angebantur animo, eaq; in ſuam perniciem comparata interpretabantur; & quæ d beneficio non afficerentur, iniuriæ rati, ſumma in ea Rep. facultate, in qua quæ quiſque ſentit, pari libertate dicere poſſit, omnia ſuſpecta facere, cunctaque vel præclara facta Regis ſiniſtre interpretando corrumpere conabantur. Iam ab initio cum Leopolum Ruſſicarum rerum cauſa proficiſceretur, non deerant, qui collecta ga-
za à Sigifmundo Auguſto relictæ tædio præſentium in Tranſilvaniam recipere ſe cum in vulgusingerent: poſtquam Suirum diem exercitui edixiſſe eum intellexiſſent, nihil horum gerendi quicquam contra hoſtem animo ſuſcipi, cuius potentia maior eſſet, quam vt vilius viribus labefactari poſſet: ſed quæri colorem tributariis pecunias, quas in immenſum oratione tollebant, interuertendi

laetabant. Nonnulli alius prouecti Regine animum tentare coeperant: ostendere sperni ætatem eius à Rege: diuortium ab eo agitari: missum ea causa Petrum Volscium Episcopum Plocensem ad summum Pontificem: non minus eius regnum esse, quam Regis, ut quæ & ipsa tanquam vetustæ Iagellonicæ stirpis ac de regno optime meritæ profapia iisdem comitiis Regina appellata, iisdemq; regni Sacris initiata fuerit: quo illa in partes traducta gratiosum ad vulgus nomen nacti, eo maiorem facultatem Rempublicam turbandi, ac consilia Regis impediendi haberent.

Querebantur fere, non satis fieri conditionibus à Rege, cum regnum eide-
 10 ferretur, in Transilvania acceptis: homines aduentitios in honoribus & Præfecturis collocari: Bekesium potissimum, cui Landskronensem Præfecturam Rex contulerat, notantes. Ad hæc Ducem Churlandæ non suo loco & tempore deterioribusque è Republica conditionibus quam antea, possessioni Ducatus eius confirmatum traducebant. Quæ quum pleraque tempus refutasset: maximeque Leopoliensem profectionem, Smirensemque expeditionem falsissime in inuidiam vocatas aperuisset, literis de Comitibus allatis, iurgia inter Nationes Polonicam & Vngaricam exorta in maius exaggerabant: externos homines induci: à quibus contemni imperium militare: vim summi magistratus eneruari: iam capta Polotia noua tributa Regem in conuentibus & Comitibus petiturum: sed ut omnis Moscouia in potestatem ditionemque veniret, in tanta amplitudine finium,
 20 quam tantæ molis administrandæ rationem, quam vtilitatem fore, quum interim longe magis necessariam præstabilioremque Reipublicæ vulnera curationem requirerent? Quidam ut tres partes prouentuum capitanealium à Præfectis exigeret, Augustanæ cuiusdam constitutionis, quam illi in eam sententiam interpretabantur, autoritate postulandum censebant: quum si id fieret, perpetuo finem tributis id allaturum dicerent. Quæ quum in vulgus moueri Rex animaduertisset, ac liberius omnibus, quam antea occurrendum arbitraretur, primo, quo agi de Republica poterat, Comitiorum die Iohannes Samoscus Cancellarius, accommodata ad rem præsentem oratione: Si vllum tempus fuisset,
 30 quo pro maximis in Rempublicam beneficiis numini diuino gratias agerent, id hoc potissimum esse docet, quo tam præclaram victoriam ab eo hoste adepti sint, quem propter summam potentiæ, virtutis bellicæ, victarumq; ab eo Gentium opinionem, formidassent omnes: nemo vinci potuisse existimasset. Contigit illè id tamen singulari benignitate diuina, hostem non modo victum, sed provincia Polotia, quæ victoriæ huius perpetuum monumentum futura sit, ac superiorum victoriarum eius dignitate spoliatum pene esse: omnes eius triumphos, quos per tot annos de Liouonibus & Suecis, quos de Kasanis & Astrakanis subactis, quos de Tartaris, de Turcis, denique Tanaim & Volgam iungere, Caspiumque mare in Euxinum Pontum immittere tentantibus, deque tot aliis bellicosis
 40 & barbaris nationibus habuerit, hac victoria ei detractos in hoc de illo triumpho prælatum iri.

Quæ quum quanta sint, inquit, erga nos Dei beneficia, intelligamus omnes, eadem nisi constantia ac virtute tueamur, inertia nostra fructus ex iis percipimus nullos, ex quibus, si recte benignitate hac diuina vtamur, maximos percipere possimus. Magnum est, quodque superioribus temporibus vix sperandum nobis videbatur, amplissimum agrum ab hostibus tot annorum spacio possessum, quo maxima ex parte opes Lituanicæ quondam niterentur, receptum: hostem tot prosperarum rerum successu elatum in perpetuo victoriarum cursu repressum: auersa arma eius in vastitatem ac perniciem ditionum harum intenta.
 50 Omnia hæc, nisi reliqua, quæ restant, belli eius perficiamus, vereor, ut non modo vtilitas nihil nobis attulisse, sed ne optanda quidem tanto cum labore ac sumptu fuisse videantur. Hostem habemus potentissimum, cuius quæ quantæque opes sint, & nemo ignorat nostrum, & tot deuictæ ab eo Nationes restant. Hunc moderatène, vel hanc amissæ provincie contumeliam ferre, vel quieturum putamus? Fremit ille iam, & tanquam fera aliqua intra septa conclusa,

omnes amissa recuperandi, & acceptas iniurias vlciscendi exitus ac rationes quaerit. Demus huic vel cunctatione nostra vel pace cum eo facta, colligendi sui, acceptaq; incommoda ac domestica vulnera, atq; inscitiam eius, quæ hoc bellum nudauit, sanandi spacium: quis omnium tam securo est animo, qui non multo maioribus viribus ad sarcienda incommoda iruiturum in nos prospiciat, quem nec propter potentiam difficultas vlla à bello reuocare, nec in pace propter perfidiam vlla iurisiurandi religio retinere possit? Sero nimirum resistendi ei rationes tum quaeremus, quem iam trepidum & percussum si non leui momento impellere, facilius certe superare possimus. Quod ut non esset nobis verendum, illumque accepta iniuria vel omnino quieturum, vel nihil ab eo periculi expectandum nobis esse, Deus nobis fidem faceret. Quis enim alius tantæ rei idoneus author existat? at nonne tanta gloria bello hoc parata, quæ deinceps de nobis hominum existimatio futura sit, commouebimur? aut vlla ratione opinionem bello hoc collectam tueri nos posse, si in tantas res gerendas ingressi in medio earum cursu destituere eas videamur: quenquam denique futurum existimabimus, qui non fortunæ potius successus hosce, quam virtuti tributurus sit? Sunt enim, quæ virtute ac ratione administrantur, quum exigua iis fortuna interueniat, eorum & media primis, & exitus vtrisque consentanei: fortunæ vt cæci sunt impetus, ita vltima raro primis respondentia. Quot sunt, qui in tanta ditionum amplitudine difficultatem earum administrandarum verentur, nec expetendum latius imperium putent, quod sumptu ac labore magno partum, Reipubl. vsui nulli esse possit: mirum sane videri debet, eo in Republ. animo quenquam esse, quo in sua sit nemo. Quis enim omnino est, qui non decem possessiones, quam vnā malit? grauiora sunt onera amplæ rei familiaris: eadem maioribus commodis opportunitatibusq; pensantur. Reipub. vero nostræ ego hanc rationem esse video, vt si neruos rerum gerendarum habere, si statum hunc ciuitatis tueri velimus, nouum omnino regnum necessario ei adiungendum sit. Nam cum ditiones omnes, quæ ad eam accesserunt, in ciuitatem iisdem legibus receptæ sint omnes: nulla in prouinciæ formam redacta: nulla tributaria facta: itaq; in pari omnium libertate, onera etiam exæquata sint inter omnes: iis si leuari volumus, quam eius rei facultatem habebimus, nisi instituto maximorum quorumcunque imperiorum, nos etiam nouum ei imperium adiiciamus: in quod tributis vectigalibusque in eo constitutis, grauior communium onerum pars deriuari possit. Erat Russia ante, cum primum armis victa esset, tributaria: non parum tum subsidio eius subleuata Resp. fuit: Lituanix quoq; magnum Ducatum, cum antiquis legibus à Regibus Poloniae regeretur, plurimum per seipsum ad submouendum Moscum, Tartarumque valuisse meminimus: coniuncto eo cum regno, quantum ad publica onera accesserit, sentiendo vnusquisque experitur. Quod si qui inopiam ac familiaris rei angustias inertix suæ prætendendas existimant: ii si voluptatibus, luxuriæque modum faciant, ac quos in inanes vel perditas res sumptus prodigunt, in meliores vsus conuertant, vel præclarissimarum quarumcunq; rerum gerendarum necessariis adminiculis minime se destitui re ipsa perspicient. Alios, qui domesticas res constituendas arbitrantur, non reprehendo: si tamen cogitent iidem, præterquam quod intestinorum incommodorum sanatio semper potestatis eorum futura sit, opportunitatem belli aduersus Moscum, qualem nunc habeamus, non semper nos habituros: potiore etiam salutis, quam aliarum rerum curam esse debere. Sunt & qui minus hætenus satisfactum sibi existiment. Habent ii nunc campum quum virtutis suæ illustrandæ, tum demerendi Regis: proficiscantur in bellum: operam studiumque suum Reipubl. præstent: aq̃ue virtutis amantissimo Rege amplissima quæque expectent: si vel ætas, vel valetudo, vel fortuna cuiusquam id non permittunt, non desunt rationes in togata etiam ac ciuili vita bonis attribus emergendi: obtestationibus ac præposteris Rempubl. turbandi studiis nemo, quæ virtuti, ac bonis artibus debentur, præmia consecuturum se speret. Hac oratione habita, & si minime nuncii dubitabant, quin & bellum & tributum vltius sciscerent: quod in priuatis conuentibus victoriæ hoc successu lata, ac in spem futurorum

tutorum erecta, frequens in eam sententiam Nobilitas inclinaret: tamen ut aliorum de se opinioni satisfacerent, ex iis, quæ publice iactari animaduertissent, cum de aliis quibusdam tum de conditionibus, quibus non satisfactum à Rege diceretur, & de ære præsertim alieno publico dissoluendo mentionem inferunt. Doccebatur, si quas antea in regnum pecunias ad tuendum, dum veniret, regnum Rex præmisisset, quas secum attulisset, quas in militem, qui ante aduentum eius meruerat, erogasset: in sedandos motus Gedanensium: in hoc ipsum denique bellum de priuata sua infumisset, expendere: si quid deinceps facere institueret, considerarent, ut nihil nimirum priuatum, nihil à publico secretum haberet, verum omnia sua, ac vitam ipsam Reip. impendere non dubitaret, facile constaturum, rectè ne quid in illo Resp. desideraret. Nam quod ad vectigalium quorundam luitionem pertineret, si priuati commodi sui fructum aliquem sequeretur, satis perspicui, longe maiori cum emolumento eius futurum, si in eas res, quarum proventus non exiguus sit, redimendas, quam in bellum pecunias conferret: verum ita animo paratum esse, ut in præsentis Reip. periculo, priuatum emolumentum publicæ utilitati ac dignitati postponere mallet. De tribus capitanealium prouentuum partibus ab initio cum proposuissent, responsum fuit, non contineri id verbis constitutionis Sigismundi Augusti, nec contra leges publicas, quibus à verbis constitutionum recedere prohiberemur, in eam sententiam verba trahenda, quæ nobilitatem omnibus virtutum præmiis spoliata in agros atque familiaris rei studia cogeret. Quem enim posthac fore, nisi iis præmiis ad virtutem excitetur, qui operam suam in bello, in legationibus, in publicis muneribus obeundis Reip. præstare velit: qui nullis commodis propositis, dignitati ornamentisque patriæ seruiat? Cum & de militaris Imperii imminutione exterorumque honoribus agitatum fuisset, ostendit Rex, nulla se in re magistratus eius authoritati derogatum voluisse: præfecisse se Bekešum Vngaris, non ut sua authoritate bellicarum rerum quid administraret, sed ut Ducis Imperio subesset, interpretisque munere ad militem Vngarum apud ipsum fungeretur: externo milite necessitate adductum in bello hoc vsum, quod regnum hoc ut equitatu non modo comparari cum cæteris regnis posset, verum plerisque fere præstaret: ita à peditatu minus instructum adhuc esset: aliorum exterorum opera in Transiluanicis rebus, ac priuatis ministeriis se uti. Multa de hoc genere, utendumne opera exterorum esset, quum inter nuncios nobilitatis disputata, tum à senatoribus ipsis, multa in eam sententiam dicta fuerunt: non esse improbandum, si qui pro aliena Repub. periculum ac laborem suscipere, sanguinemque pro laude ac dignitate eius profundere velint: non esse sapientis, quod exterorum periculo consequi possit, ciuium sanguine quærere vellet: hac ratione maxima imperia primum coaluisse: indeque ad summam amplitudinem prouecta esse: hoc ipso in regno multas primarias familias ab exteris profectas esse: inter alias clarissimam Tarnouiorum domum ad externos originem suam referre: alliciendos potius, qui suam virtutem ad Reip. dignitatem aggregare velint: posseque id commodò Reipubl. fieri: modo id prospiciatur, ne vel legibus, vel Magistratibus à ciuium corpore se seiungant, sed iis utrisque, vna cum reliquis ciuib. pareant, velleo potentia exerceant, ut ciues ipsos opprimere possint: vel honores iis mandentur: sed illi quidem in priuatis ministeriis versentur, publicis honoribus ac Magistratibus soli ciues præsent: quodque in aliis Rebus publ. obseruatum sit, agris ac eius generis commodis virtus eorum interim remuneretur: in honoribus capiendis ciuium præcipua conditio sit. Silentium inde ea de re fuit: peditem quidem externum nemo erat, qui necessarium esse negaret. De Churlando ostensam, Ducatum eum à Sigismundo Augusto Rege, cum Liuania primò ad regnum se adiungeret, longe grauioribus Reip. conditionibus Duci collatum fuisse: rectè atque ordine, quod priorum Regum autoritate iam ante affectum fuerit, meliori Reip. lege à Rege transactum: quod diploma ipsum protolatum testaretur, itaque nihil alienum à moribus & exemplis Maiorum factum, quibus omnium temporum receptum fuisset, ut quæ à superioribus Regibus feuda constituta iam essent, ea posteriores, si nihil in iis mutarent, vel adicerent, noua etiam, si quæ ipsi adiun-

xiſſent in iuſſu ordinum Senatus conſilio adhibito conferrent. Legationis Epifcopi Plocenſis cum in ſenatu mentio facta eſſet, cauſa eius vulgata, quæ iam in prioribus comitiis in ſenatu propoſita fuerat, ſuſpicionem diuortii agitati, & ipſam ſuſtulit. Ita nullo repugnanſe, quod priori anno ſancitum fuerat, in hunc denuo tributum iuberetur. Præſecti cōſilio inter ſe habito redituum præſecturarum ſuarum alteram quartam, qualis Kauam in ærarium publicum inferretur, vltro Regi detulerunt: conditione adiecta, ne autoritas perſcriberetur, vel in exemplum deinceps traheretur. Poſtulatam inter alia à Rege fuerat, vt per legatos bellum gereret, ipſe à periculo armorum abeſſet: quod cum animi ſui magnitudine indignum Rex iudicaret, oſtenſum præterea fuit, quo plures voluntarii, ſi in conſpectu Regis operam nauaturi eſſent, inuitarentur: ac ad minuendas controuerſias, quæ ex Polonicorum & Lituanicorum magiſtratum æmulatione exiſtere poſſent, præſentiam eius non modo vrilem, ſed pene etiam neceſſariam futuram. Leges in comitiis hiſce cum aliis de rebus, tum quæ ad feuda beneficiariorum Principum, ad imperium militare, pœnasq; ſcelerum pertinerēt, à delectis ex vtroq; ordine conſcriptæ quædam, nō tamen perlatæ fuerunt. Id ſolum Niſouiorum in officio continendorum cauſa, literis quibus tributum promulgabatur, adiectum fuit: vt vſq; ad futura comitia extra ordinem animaduertendi in eos poteſtas Regi eſſet. Conſtitutum ſuperioribus comitiis fuerat, vt qui Reip. cauſa in bello abeſſent, iudicia interim in illos nulla redderentur, niſi contra quos vel rerum iudicarum executio pereretur: vel qui vim feciſſe dicerentur: aut qui ad certam diem de pecuniis non ſoluris iudicium ſe ſuſcepturos cauſiſſent. Exceptiones hæſce variis calumniis in perniciem reorum nonnulli conuerſebant: modo maiorum lites in eos, quos arripuerant, torquendo: alias lōgiſſimi temporis ſpacio pene intermortuas ſuſcitando. Itaq; interpretatio in hiſce comitiis adiecta fuit: eæ vt cauſæ rei iudicatæ, atque viſ ſolæ exceptæ intelligerentur, ſi quæ recens iudicata aut facta diceretur: obligationes autem in diem certum conceptæ, quæ intra proximum decennium interpoſitæ eſſent. A comitiis Rex Mielerium, qui ab iis abſuerat, vt ad ſequentem expeditionem ſe parer, operamq; in bello eo nauet, per literas hortatur: ille excuſat. Dum Varſauiæ Rex eſt, nuncium redactæ in poteſtatem Niſcerdæ, de qua ſupra diximus, accipit. Moſcus cum primo Polotiam cepiſſet, nobilitatem atq; ex agris plebem omnem in Moſcouiam deportarat: poſtea inhererata iam agri eius poſſeſſione, ſpacio temporis amorem priſtini dominii exuiſſe eos ratus, nonnullos, ac in hiis Koſſonium quendam non corpore modo, verum animo etiam vltiā agreſtem valente, cum filiis fratribuſq; itidem robuſtiſſimis hominibus priſtinis ſedibus reddiderat. Hic ſtatim ac in poteſtatem Regis Polotiam rediſſe intellexiſſet, quomodo cum aliquo munere ad prius imperium rediret, cogitabat. Koſakkis Polotienſibus, quo ſtatu hoſtium res Niſcerdæ eſſent, oſtenderat, cumq; hi eo, quod illis cōſtituerat, tempore, miſſu Palatini Polotienſis Niſcerdam acceſſiſſent, munitionesq; quemadmodum à Koſſonio acceperant, nec dum perfectas repeririſſent, ſine negotio potiri ea fuerant. Koſſonius nihilominus more ſuo inter Moſcos fortuitum Koſakkorum aduentum exiſtimantes, ſine vlla ſuſpicionem verſatus, Sauolociam eadem ratione tradere noſtris voluerat. Iiſdem Koſakkis diem, quo ad Sauolociam accedant, præſcribit: ſeq; turrim incenſurum, ac dumei rei Moſci intenti ſint, in arcem eos inducturum, conſtituit. Sed re interim detecta, cum duobus filiis in conſpectu Sauolociz palo ſuffixus fuit. Sub idem tempus in Vſuiatę repentina excuſſione opprimendæ ſpem Koſakki adducti fuerunt. Iſ Nicolaus Sebridouius Floriani, qui Caſtellanus Lublinenſis & prætorii exercitus præſectus olim fuerat, filius, quum hibernorum Vitepſienſium otium ferre non poſſet, ſe adiunxerat, relictōq; equite fallendi hoſtis cauſa, per notas ſemitas à Koſakkis ductus eo excurrerat: præſidium cuſtodiiſ & omnibus rebus firmatum repererunt. Hoſtes nihilominus ſubito aduentu eorum exterriti, ſubiectum arci oppidum incenderunt.

10 **V**ARSAVIA Grodnam proficiscenti Regi, ac in futu-
 ram expeditionem omniam cura incumbenti duæ
 potissimum difficultates occurrebant: rei pecunia-
 riz altera, quæ tardius expediebatur: altera delectus.
 prioris enim expeditionis incōmodis afflicti, iumen-
 tisq; ac instrumento omni per tempestatum & itinc-
 ris iniurias priuati, difficultates tam longinquæ mili-
 tiz pleriq; præ oculis habebant, ac ob id pauci omni-
 no nomina dabāt. qui etiam ex his minus à bello ab-
 horrere se videri volebant, temporis tamen angustia,
 quo minus ad id parare se possent, excludi se arbitra-
 bantur. Pécunia vitur partim priuata sua, partim à priuatis mutuo sumpta, quæ ad
 certam deinde diem solueretur. De delectu Samoscus sibi curæ futurum promi-
 sit. Hic quamvis in togato munere versaretur: tamen quod patrem Castellatum
 Chelmensem Prætorio exercitui præ fuisse, reliquos etiā Maiores suos plerosq;
 bellicis rebus claruisse meminisset, quo gloriam à Maioribus traditam retineret,
 ac domestica hæc studia ipse quoq; non intermitteret, & ante hac semper, & in su-
 20 periore expeditione militē aluerat: fortesq; viros aliquot circa se habuerat, & tūc
 communicare cum Rege, equitem peditemq; scripturum se professus fuit. Re
 vulgata, magna multorū animis alacritas innata fuit: passimq; à plurimis nomina
 data: Ad hos Vngarum militē à fratre Christophoro Transilvaniæ Principe scribi
 curat. Cum ante hac peditatu non multum Polonia vteretur, propterea quod no-
 bilitas fere omnis equis merebat: pedestrem militiam, quæ laboris plus, dignitatis
 minus haberet, negligeret: atq; ita peditatus omnis ex oppidana plebe, ac operis
 præsertim constaret, genere hominum non modo rei militaris imperito, verum
 otio etiam oppidano ad perferendum laborem belli corrupto: externus autem pe-
 ditatus sine maximo sumtu ali non posset: superioribus comitiis ratio quædam pa-
 30 randi peditatus agitata fuerat, vt ex regiarum possessionum ascriptitiis vicesimus
 quisq; in militiam reciperetur: qui ita in militiam venissent, ab oneribus operisq;
 rusticanis ipsi posteriq; eorum immunes essent. Hoc delectu iam vt visum fuit,
 missiq; per agros centuriones præfectiq; passim fuerunt, qui robustissimū quemq;
 ac labori militari ferendo aptissimum legerent. Grodnæ ex propinquo iam consi-
 lia belli agitare Rex instituit: ac Vilnæ interim tormenta, præter ea, quæ reparan-
 da erant, noua suo modo alia fundi iubet. Propendebat iam Rex animo in ma-
 gnorum Lukorum oppugnationem: quod tamen quo diutius hostem celaret, ex
 instituto Ciasniciam diem, quo conueniret, exercitui edixit. Nam cum id oppi-
 dum secundum flumen Vlam in capite duarum Lucenlis & Smolenscensis via-
 40 rum ita situm sit, vt paribus ab vtraque vrbe spaciis distet, ac Lukos quidem inde
 tendentibus Vsuata flumen: Smolenscam euntibus Kaspla se offerat, ad hostem
 ancipiti cura distinendum, cum primis opportunum id videbatur. Supra demon-
 strauimus, missum à Rege cum literis, quid de euentu obfessionis Polotiensis cer-
 tiorem Moscum faceret. Humanus hic acceptus ab illo, quam quisquam ante
 eum, mensæ etiam adhibitus, ac bombycina veste donatus fuit. Eum autem prius-
 quam dimitteret, à duobus legatis suis Ioanne Theodori F. Nouogrodiz, Mikita
 Georgii F. Micislauiensi ducibus, & Romanuicio Sacharino ad Nicolaum Radi-
 uilum Palatinum Vilnensem, & Eustachium Volouicium Castellatum tū Tro-
 censem literas dari iubet: Cum controuersiz duorum summorum Principum eo
 50 progrellæ sint, vt suscepto bello Polonia Rex Polotiam expugnatit: magnus Mo-
 scouiz Dux vicissim ad vlciscendam hanc iniuriam toto animo exarserit, se cum
 reliquis primoribus ad Principis sui pedes se proiecisse, omnibus precibus ab eo
 petiisse, ne in sanguinem Christianum sœuire velit: iis illum permotum à bello
 adhuc sibi temperare: nunc idem ipsis atq; aliis Regis Poloniz consiliariis apud
 suum Regem contendendum esse, vt ad pacem stabilem cum magno Moscouiz

Duce constituendam cum flectant: in primis ei persuadent, ut & ipse cum milite regrediatur, & militiam in Lituaniæ quam Livoniæ finibus imperet, ne maleficio aut iniuria vlla Moscos laceſſat: eadem magnum suum Ducem recipere, reuerſum ad ſedes ſuas, ſuosq; à vi & iniuria ubiq; cohibiturum: interea virinq; elaborandum, ut miſſis oratoribus, paceq; & concordia conſtituta, depoſitis à Principibus armis, metu omnes liberentur. In extremo literarum excuſant, quamobrem Baſilius Lopatinſcius, per quem bellum Rex Mosco denunciatur, adhuc detineatur: operam ſe daturus oſtendunt, ut quamprimum ad ſedes ſuas uterq; reuerſus fuerit, cum mandatis de pace ſine mora ad regem remittatur. Fecerat hoc Moscos exemplo Sigismundi Auguſti temporibus à Lituaniis introducto: qui, ſi quando
 Legatos rex ad Moscum mittere deſtinaret, ad Moscoviticos proceres literas prius dabant, quibus ut à ſuo Principe fidei publicæ literas oratoribus, qui vêturi eſſent, conficerent, poſtulabant. Re deliberata, in hanc ſententiam ab ſenatoribus, quos diximus, Lituaniis reſpondetur: diligenter ſe de pace Regem appellare: illum ut Chriſtianum Principem pacem atq; concordiam inter vicinos, ac Chriſtiani præſertim nominis Principes omnibus rebus potiorē habere: bellum tamen cum id maximis illius in ſe iniuriis prouocatus, non niſi pacis cauſa ſuſceperit, tamdiu etiam dum æquæ pacis poteſtas à magno eorum Duce ſibi fiat, gerendum ſibi intelligere: Legatos vero, ut quos ad Principem eorum mittat, cauſam nullam ei videri: potius non committendum ſibi cenſere, ut quos ex ſuis, quemadmodum ante
 fecerit, iniuriis atq; ludibrio eius obſciat: ſi ille legatos ad Regem mittat, patienter Regem, quæ dicant, auditurum, atq; æquo cum reſponſo eos diſmiſſurum. Haud multo poſt Moscos ipſe cum eiſdem argumenti literis alium ad Regem nūciū mittit. Dimittitur is cum eodem reſponſo, quod prior à ſenatoribus ante acceperat. Mittit nihilominus denuo aulicum ſuum Ioannem Naſciokinum cum iſdem poſtulis: qui cum & ipſe in eandem ſententiā publicæ reſponſum accepiſſet, oſtendit poſtea, alia ſe præter ſuperiora mandata habere, quæ priuatim exponat. facta poteſtate commemorat, Principem ſuum moueri plurimum clade hominum innocentium Chriſtianorum: qua de cauſa etſi ſciat contra ſuum Maiorumq; ſuorum morem id à ſe fieri: cōſtituiſſe tamen de dignitate ſua publicæ concordie id dimittere, ut de pace ipſe legatos ad regem mittat: id vnum poſtulare, ut induciæ interim ſint, nec ulterius cum exercitu Rex progrediatur: legatos Vilnæ expectet: quod id à Maioribus quoq; ipſius magnorum Moscouiæ Ducum honoris temper datum fuerit, ut non niſi in regni ipſius, aut magni Ducatus Lituaniæ ſede oratores eorum audirentur. Rex eodem omnia illa pertinere intelligēs, ut tempus gerendæ rei extraheret, reſpondit: ſi quos legatos mittere velit, dicendi quæ velint, poteſtatem libenter ſe iis facturum, benigneq; auditurum. Quod certo in loco expectari à ſe legatos velit, nullo id cæterorum Principum Chriſtianorum exemplo peti: qui quādoq; uſus ſit, quemcunq; in locum legatos mittant: commune ubiq; eſſe ius legatorum, nec certo loco finiri: poſſe ſe ubicunq; futurus ſit, vel in caſtris ipſis, in quibus inter ſtrepitum armorum, vel maxime legatis opus ſit, adiri. Deſecta ſub huius aduentum res fuit, quæ omnium animos vehementer in ſe conuertit. Gregorius Oſcikus claro loco natus, & ante iam ſub interregni tempus conſilia cum Mosco agitarat: & tum per literas communicare cum illo non intermittebat. Attulerat ad hunc literas à Mosco Naſciokinus, quas cum ille per ſpeciem pellium, aliorumq; mercimoniorū Moscoviticorū licitandorum aditu ad Naſciokinū quæſito accepiſſet: frequēs præterea eadē cauſa interpoſita, ac ſecreto nonnunquā petito cū eo fuerat. Enūciata hæc res à Mirenio quodā miniſtro Oſcici Martino Ribinio fuit, qui Andreæ Sebidrouio Pocillatori regio nomē in militiā dederat. Is rē ad Magiſtratus, Magiſtratus ad regē derulit. Mirenius, q̃ præſente Rege res accidiſſet, ad Albertū Radiuillū Palatii Maſchalcū ſtatim vocatus, cuſtodie traditus fuit, ultro indicat, quæ cū Ribinio antea cōmunicarat, eorū omniū Bartholomæū quendā miniſtrū Oſciki conſciū oſtēdit. Rex quatuor ſolis primariis cōſiliariis adhibitis rē deliberat. Ex iis Palatin⁹ Vilnēſis prehēdēdi eius, ſi in vrbe ſit, negotiū ſuſcipit. Ille Trocis tum eſſe dicebatur. mittuntur mox eo frequentes

quentes aulici, qui comprehensum retrahant. adducto in Marschalci ædibus libera custodia circumdatur. Datur aliis negotium, qui diuersorium ac res eius perquirant, repetiunt in arca quadam alba diuersorum senatorum anulis signata, nominibusq; scriptura eorum ementita, subscripta: plerorumq; item signa senatorum ad verum expressa, quibus ille maioris fidei faciendæ causa, quo cum aliis proceribus consilia ista miscere videretur, apud Moscum utebatur. Alii Kouareskum in prædium ipsius duobus à Vilna miliaribus, vbi tum Bartholomæus is erat, missi, in materiam, malleos, ac cætera eundenz monetæ instrumenta referunt. Bartholomæus consilia cum Mosco illum sociare, literasq; ab eo accipere, & iam ante interregni tempore bis ad Moscum missitasse facetur. His de rebus cum senatores nonnulli ad eum missi essent, prodicionem negabat: signis alienis ad contractus subiciendos, & priuatum quæstum in iudiciis se vsum fatebatur: monetæ crimen in Iudæum quendam, cuius opera & signa illa sculpta haberet, conferebat. Adductus in iudicium ipsisq; prodicionis & rei monetariæ instrumentis in iudicio exhibitis, respondere iussus fuit. Negabat defensor eius respondere eum teneri communi nobilitatis iure; quo in quenquam ex nobilitate, nisi legitime prius in ius vocatum, quæri veteretur. Cum varietes hæc à senatoribus acciperetur, ac quidam non minuendam exemplo libertatem nobilitatis censerent: apud pleromq; plurimum tempus valuit: vt Rege in belli administratione, ac castris fere versante, non tam ordinarii, quàm militaris iuris cognitio videretur. ad hæc eos solos præscriptione hac iuuari posse, qui integra fama essent, ostēdebat. quorum scelus in tot flagitiis & propria confessione manifeste teneretur, eos vita sua, priuilegio nobilitatis, ac ipsa adeo nobilitate se ipsos indignos fecisse. Itaq; iussus respondere, libellum, quem ante in hunc casum composuerat, publice recitandum dat. In eo consilia se cum hoste agitalle: eidem spem per occasionem Regem interficiendi fecisse fallus eo decurrebat, vt egestate ac æris alieni magnitudine impulsus id spectasse se diceret, vt ab hoste pecuniam aliquam hac ratione emungeret: supplexq; veniam petebat. De confesso supplicium more Maiorum, ac de Iudæo item sumtum fuit: ministris ob indicium vitæ gratia facta. Venerat interim Vilnam Vngaricus peditatus. Hunc Rex Postouam terrestri itinere ire iussus, ibidem cum tormentis, & reliquo grauiore belli instrumento nauibus impositum secundo flumine Disnam: inde cum aliis tormentis, quæ Polotia rediens antea ibi reliquerat, per aduersum Dunam Vitepsciam præmisit. Vilnæ Paulus Vchanseius, qui ad summum Pontificem à Rege missus fuerat, ad Regem reuersus,ensem notis ceremoniis dedicatū à summo Pontifice Regi obrulit. Profectus inde Vilna, ad Scidutum villam quinq; cis Ciasniciam millibus passuū, octaua circiter mensis Iulii die peruenit, reliquisq; copiis per vicinos agros sparsis, ipse eo, qui demonstratus est, in loco, confedit. Ibi dum copiarum aliarum, quæ expectabatur, conuenirent, de belli administrandi ratione, ac quo potissimum hac expeditione cum exercitu se conuerteret, ad consilium retulit. Tres potissimæ hac de re diuersæ sententiæ erant: cum alii Pleseouiam, Smolenscam alii: tertii Magnos Lukos eundem censerent. Prima, quæ Pleseouiam, iisdem quibus antea, cum ad Polotiam iretur, rationibus ducebat: iisdem etiam, quibus tum impugnata fuerat: quod iter in hosticū longinquius: quod terga tot castellis hostilibus nullo in propinquo præsidio relictis nudatetur: quod Lituania hostibus obliiceretur: maxime quod à Pleseouienfi via lōgius iam recessum esset: iterum non tam repudiata, quam in aliud tempus dilata fuit. Qui Smolenscam eundem cēsebant, logi in primis celebritate, & amplitudine: rerum eo loco gestarū fama: instituto deniq; belli res ablatas repetendi mouebantur: & quod eo præsidio adiuncto, tota Seueriensis ditio lōge amplissima vna in potestatem ventura esset. Dicebantur contra hæc ab iis, qui Lukos petēdos suadebant: à Duna flumine, atq; Liuania, quorum liberandorum causa bellum hoc potissimum susceptum esset, Smolenscam eundo longissime recedi: cum Liuania præterea Seueriensē ditionem, nec vrbiū frequētia, nec loci atq; maris opportunitatibus, nec vicinarum gentium cultu, comparandam: Lukos sitos in præcordio quasi Moscouiæ loco, & ad hostiles ditiones quascunq; postea petere visum esset, infestandas:

& siue per Smolēscam Lituaniā, seu per Pleſcouiam Liuioniā ingredi hostem volentem pari intervallo vno solo exercitu ibi collocato prohibendum opportunissimo: pares enim ad Smolēscam & Pleſcouiam aditus habere: vnde ipsum Ducem magnum hac plerunq; exercitus suos cogere solere, quod in omniū circumiacentium ditionum pari vicinitate eam deinde, quę opportunissima ei videretur, commodissime ex hoc loco inuadere posset. Rex, quemadmodum ostensum est, iam ante in hanc sententiam inclinabat. quod autem tanto ante tēporis intervallo referendum publice hac de re nō existimarat, ea de causa acciderat, quod ne qua vel ad hostem consilia interim emanarent, aut tēpus vel res aliqua noua interueniret, quę mutandi ei consilii causam adferret, pręcauendū sibi intelligebat. Hinc 10 studiosē Ciasniciā diē ad conueniendū exercitui edixerat: vt ibi & in re pręsenti, loco ex quo tā Smolēscam, quam Lukos cōmodissime ac paribus fere spatiis perueniri posset, cū consilio constitueret: & hostē quam posset maxime, ab hac cogitatione auerteret. quā ob causam in literis etiam, quę ad illū scribebantur, pręter Liuionię ac Polotię, Smolenscę quoq; titulū, tanquā quę regii olim iuris fuisset, accurate eximebat, vt dū ab ea parte hostis timeret, illā quam Rex potissimum parere sibi volebat, neglectā relinqueret. Dimisso consilio eo, copiis recēsendis, operam dare Rex cōcepit: primoq; equitū Polonorum, qui ad Gedanum, ac Polotiam meruissent, atq; proxime in hibernis fuissent, turmis vocatis, cum Rex pręter superiorū temporum consuetudinē, maiorem quam ante hac in recensendo milite 10 diligentia adhibuisset, perq; angustum pontē transgredientes in proximū collem subductus singulos ipse spectasset, paucissimis tamen equi adempti fuerant: cū vniuersę, & militū, equorumq; & armorū genere essent ornatissimę. Post hasce, quę tum primū nouo delectu in militia nomina dederant, productę fuerunt. Inter eas, quę à Samoscio, quemadmodū supra ostensum est, cum equitum tum peditū copię scriptę fuerant. Erant in iis senatoriū ordinis nōnulli, alii euocati, qui militiam, cui magnam ætatis partem studuerant, longo iam tēpore intermissam repetierāt: qui exercitus ipsi pro legatis roxissent: non pauci, qui magistratus, pręfecturasq; alii qui officia ac honores in aula gererent: magna vero primarię iuuentutis multitudo. Equitum duplex genus erat, alterum grauioris armaturę Husatorum, ea 10 qua supra ad Disnam vti illos ostendimus: Kosakkorum alterum leuioris. Hisce loco corymbibitales scoppetos ad humeros aptarat, breuiore ex cinctu suspendēdos dederat, ac cynace ad latus sinistrum & venabulo ex veteri instituto relictis. Peditem maxima ex parte ē finitimis Vngarię locis, nonnullum etiam Varadino remotioribusq; locis, aliquē pręterea ex Polonis, qui superioribus proximis bellis iam stipendia fecissent, plerosq; tamen nouo delectu contraxerat. Cumq; ad famā benignitatis, qua peditatum ex iisdem locis Vngarię superiore anno stipēdiis suis scriptum ad Polotiam habuerat, sub idem tempus plures indices confluerent, separatim his quoq; per Iohannem Thomam Droieuium pręfectum Premisliensem necessarium suum stipendia descripsit. quę cum omnes copię cultu etiam à cæte- 40 ris diuerso ac habitu armisque attatis in duplici Ducis luctu, qui ad vxorem Christianam Radiuilam vnica ex ea filiola orbatus fuerat, ab omnibus iis veste mutata vterentur: fiebat vt hac quoq; re prę cæteris conspicuę essent. Pridie quam Ciasniciā Rex moueret, quod eum diem legatis, qui Vilnæ apud eum fuerāt, ad quem expectaturus illos esset, Rex pręfinierat: summa celeritate nūcius à Mosco venit, nec expectato solenni ornatu, qui obeuntibus legationes ex thesauro Moscouitico pręberi solet, quod is cum impedimentis subsequeretur, ne dies ante exiret, communi cultu pręter morem gentis eius legationum Rege salutato literas reddidit. Quando Regem adduci non posse intelligeret, vt legatos pacis causa ad se 50 mittat: se de iure moreque Maiorum suorum & suo concordia causa discedere: 10 Oratores primarios homines suos iam mittere: ante quintam aut summum sextam decimam Augusti diem affore: postulare, eos Rex Vilnæ expectet. Nam vt alio loco, quam in ipsa aut regni aut magni Ducatus Lituanię sede Oratores sui Regem adeant, recepto superiorum temporum omnium more refutari. Responsum, Regem Legatos, quos alter superior nūcius quam primum missum iri 10 confir-

confirmasset, adhuc expectasse, ut Vilnæ audiantur, multis sibi nominibus integrum non esse, longius iam Vilna ad exercitus suos progresso: quibus cum, quod militem sine magno suorum detrimento intra fines suos habere non posset, quo videretur, moturum: si quo tamen loco Oratores Mosci ad se peruenissent, quæ dicerent, non grauate auditurum. Hoc nuncio tali cum respõso dimisso, postridie Rex è statuis, quæ in agro Ciasniciensi habebat, Lepelam, inde Vlam castella propinqua excurrit, ut in re præsentī muniendane an delenda essent, statueret. Exercitum dimensis ante itineribus Vitepsciam mouere iubet, ad eumq; biduo post, in secunda à primis statuis castra recurrit. Aliæ eo die à Mosco ad Regem literæ afferuntur, eodem pene quo superior proxima epistola fuerat, argumento: Legatos se summa cum potestate de pace agendi mittere: postulare, ut pro more maiorum Vilnæ audiantur: quod si impetrari non possit, tamen intra fines ut expectentur. Responsum ad hanc epistolam fuit: cum Oratores venissent, quæ dicerent, regem cogniturum, si iusta atq; æqua attulissent, neq; in ipso belli ardore fidæ iustæq; paci non locum relictum iri. Interea cum exercitu Regem progressurum, ipse quid sibi de legatione sua faciendum esset, videret: se vnum præstaturum, & oratoribus eius, & eorum orationi, si iusta foret, quocunq; in loco conueniretur, locum apud se fore. Adiuncta regis literis, altera ad nuncium, quem Ciasnicæ apud Regem habuerat, epistola à Mosco fuerat: quam cum resignandam alii existimarent, Rex integram ad hostem remisit. His castris ac deinceps plerisq; proximis, cum Rex de belli administrandi ratione quotidie ad consilium referret, & castra hostilia duo Velisium ad Dunam flumen, Vtuiata ad amnem cognominem sita ad Lukos hærenti à tergo in hostis potestate relinquenda regi non videretur: eoq; magis, quod iam ante Dunam omnem potestatis suæ facere cupiuerat: ante omnia Velisium, ut rebus omnibus firmitus, & ad omnia momenti maioris oppugnandum ratus, Samoscium cum iusta exercitus parte eo mittit. Huic ad copias, quas ab eo ipso adductas, ante expositum est, alias cum Polonorum Vngarorumq; equitum ac peditum, rum Germanorum equitum scloppetariorum, ac in his Georgium Farenfbeckium Danicæ Regis Marschalcum, qui patriæ Liuoniæ operam nauandi studio cum aliquo equitum ac peditum Germanorum numero sub idem tempus ad Regem venerat, attribuit. Deposcebant easdem sibi partes Litvani. Respõdebatur ab altera parte, quod nullus esset Polonicus Dux, Lituanicum penes Regem manere oportere: quod ad limitanei militis Ducem pertineret, ita moribus Maiorū comparatum esse, ut militiæ imperium summum penes Ducem exercitus, domi iurisdictio omnis circa Regem penes Marschalcum regni esset: absente exercitus Duce, partes eius Marschalcus in castris exciperet. Cancellarii munus in consiliis publicis, iudiciis, legationibusq; introducendis, precibus ac meritis singulorum ad Regem referendis versaretur, ad eundem, quoties Marschalcus abesset, eius quoque potestas omnis rediret: limitaneæ militiæ præfecti non tale munus esse, ut cū illis magistratibus comparari posset, quod ab initio priuatim à Ducibus introductum, deinceps etiam commendatione Ducum conferatur. Diremit controuersiam, quod res celeritate opus habebat: qui autē ex Lituanico exercitu ire eo debuerant, nondum aduenissent: Samoscium non modo copias suas instructas iam haberet, verum ab omnibus aliis etiam rebus esset paratissimus. Itinerum enim ac locorum, in quæ iretur, difficultates animo prouidens, cum fabrorum aliorumq; opificum, qui bello vsui essent, ac tormentorum campestrium non exiguum numerum adduxerat: tum pulueris tormentarii, comæatus ac pabuli maximā vim compararat: iamq; ante è præfectura Knissinensi vnum in locum omnia comportata secundo Memela fluuio Kaunam, atq; inde aduerso Vilia flumine Michaliscos: Michaliscis terrestri itinere Postouam, inde Disnam, & mox Duna flumine Vitepsciam præmiserat. Iisdem temporibus à Themeluariensi Bassa, qui quod per totam Vngariam, fama belli peruagata erat, & in proximo Vngarorum delictus haberentur, ne alio quam fama ferret, id erumperet, subueritus forte fuerat, Legati nullis certis cum mandatis speculandi tantum causa ad Regem venerunt. Vitepsciam Samoscium cum venisset, biduum ibi commoratus, militem omnē eo

contrahit. Interim quæ ad disciplinam militarem tuendam, adq; itineris rationem pertinebant, constituit, edictisque sanxit. Simul tormenta, quæ a Rege acceperat, aduerso Duna flumine cum reliquo grauiore belli instrumento præmittit. His præsidii causa Stephanum Lazarum cum peditibus, cui præerat, Vngaro læua circuibet: tormentorum ac reliqui apparatus bellici Stanislao Kostka Succamerario Culmensi cura demãdata. Primo agmini Lucam Dzialinium Koualensem Brodnicensemque Præfectum, affinem suum præficit. Huic Nicolaum Vrouecium, quem primo à patre suo disciplina militari imbutum in proxima expeditione Polonensi sub Mielecio cum ala equitum militare iusserat: nunc quod non modo in periculis obeundis animi magnitudinem eius, sed & ad quosuis militares labores 10 tolerandos promptitudinem perspexisset, circa se habere instituerat, adiungit. ea itineris ratione præscripta, ut iusto interuallo reliquum agmen præcederent, cum reliquo exercitu medius ipse incedebat: Stanislao Solkenio, postea Palatino Belensen se sibi legato, qui & antea in Podolia sub Nicolao Seniauo Palatino Russiæ contra Tartaros prolegato exercitus rexerat. Illum impedimenta sequebantur: quæ agminis pars maiorem fere, quam reliquæ difficultatem habebat: propterea quod si in tanta carrorum & seruitiorum multitudine, qua in regionibus valliscareere exercitus nõ poterat, mutuo ea inter se implicarentur, vehementer eam rem exercitum morari necesse erat. Huic rei ita occurrit, ut vniuersorum impedimen- 20 torum agmen in tres ordines distribueret: & quo quæq; turmae aut cohortes ordine incederent, eodem impedimenta, ut quorumq; essent, incedere iuberet: singulis carrorum ordinibus à fronte & à tergo iusta peditum manu præsidio attributa, quod quo diligentius obseruaretur, nec inter se currus implicarentur, cum procederent impedimenta, initio in pacato ad Vitepsciam à se facto, inde ordinum ductoribus tradito, per vices binos semper inspicere iubebat. Extremum carrorum ita incedentium agmen selectissimæ cohortes peditum atq; ultimo loco alæ aliquot equitum claudebant. Matura iam in agris, qua exercitus iter faciebat, frumenta, ac maxime pabulum erat. cum autem Regem Samoscus cum reliquo exercitu eadem via subsequiturum sciret, in partes vniuersum agrum cum, per quem 30 iter erat, descripsit: quarum vnâ exercitui, qui cum illo erat, metendam permisit: reliquas sequenti alii exercitui integras seruari iussit, quæ res diligentissime à milite obseruata fuit. Regi eadem die, qua Samoscus mouerat, Vitepsciam venienti Lituanicæ copiæ tam stipendiariæ, quam voluntariæ se obtulerunt, eo & numero & ornatu, ut superioris anni detrimenta nemo agnosceret. simul Polonicæ copiæ nonnullæ, quæ è longinquiore regni locis tum primum ad exercitum peruenerant, vtriusq; item generis tam voluntariæ, quam stipendiariæ censæ fuerunt. Samoscus Surassum interim, quod extremum regis ditionis oppidum erat, subitatio opere per Kasplam flumen ponte facto peruenit. Hic ut tormenta, quæ aduerso Dunatardius subsequerentur, expectaret, militemq; ex itinere reficeret, ac de reliquo itinere consilium caperet, diem vnum substitit. Velisium frequentissi- 40 ma olim vrbs fuisse, nomenq; à magnitudine, cuius hodie adhuc indicia amplatû fossarû vestigia quædam ab accolis ostenduntur, accepisse putatur. Sub Lituanorum imperio per pagos totus ille ager habitabatur, postquã Moscouicæ Duces alibi occupatis Regibus Poloniæ ditionis suæ regionē eam fecissent, castro etiam Velisio veteri nomine retento, cõtra præsidium Vitepsciense cum communierant, ex instituto præterea suo cum ab aliis partibus, tum maxime Cisdunana, à qua tam Velisium, quam Vitepscia, & quod postea conditum fuit, Surassum sita sunt, quod eam minime patere vellent, inuiarum siluarum obiectu impediuerant. More enim suo agrum hosti proximum per aliquot millia passuum studiose incultum ac desertum, ut plurimum Mosci relinquunt: quo crebrarum arborum, quas in solo vacuo ena- 50 sci interim necesse est, densissimarumq; siluarum tanquam vallum hosti obiciat: ira se maxime tutos contra hostiles incursiones existimantes, si vndiq; quã vastissimas solitudines sibi circumdederint. Surassum temporibus Sigismundi Augusti Stephanus Sbarasius Palatinus tum Vitepsciensis, nunc Trocensis, veritus ne Viciatæ & Kasplæ, quibus in Dunã influunt, capita ad coniungendã Sinolencensem & Lucensem

Lucensem ditionem munitione aliqua hostis occuparet, quod ea flumina ita ex
aduerso in Dunam exonerant, ut Vtuiata Lukos, Kaspla Smolenscam pertineat,
præueniendum eum ratus subitario opere communierat. Hoc in ipsum quasi ini-
tium siluarum incurrit. Samoscius cum duas omnino vias secundum utramq; Du-
næ ripam propositas sibi videret, intelligeretq; si Vltradunana progredieretur, bis
flumen transeundum: pontem alterum sub Velisio in conspectu quasi hostis faci-
endum: etsi de altera quaerendo reperiebat, non difficilem modo transitu esse: sed
vix singulari homini iter per eam esse: exercitum post Vitoldum Ducem centum
sexaginta annis neminem ea duxisse; ea tamen ire constituit. In siluam ipse se in-
fert: lociq; per quæ patefacienda via erat, perlustratis, ac inde peditum aliquot co-
hortib. immissis, partim securib. siluas cedere, ferroq; viam aperire: reliquos ope-
re occupatis præsidio scloppetis expeditos esse, operisq; & excubandi vices partiri
inter se iubet. Erat magni laboris res, primum arbores, quæ in solo vberet tot anno-
rum spacio in immensum se effuderant, excindere; easdem deinde de via, quæ in-
stituebatur, comportare. Eum alius excipiebat non multo leuior, cum præcipitia
aut palustria loca pleraque essent, vel ponte ea sternendi, vel cratibus ac virgultis
exquandi. singulari tamen militum ac Nicolai præsertim Vtrouecii studio, per
viginti millia passuum ea die via patefacta, postridie illac iter exercitus faciens, ad
locum Verschouinum appellatum, in quo pagus olim fuerat, totidè à Velisio pas-
suum millibus peruenit. Propinquum Verschouino locum Vitoldi pontem æ-
iamnum Kosakki nominant; quod fama acceperint, isthac ponte effecto Vitoldū
aliquando copias duxisse: eodemq; tum etiam per latissimam paludē, paucarum
horarum spacio celeriter ponte effecto, postridie minus eimensus, quod montes
crebri interiecti iter morabantur, decem à Velisio passuum millibus, summo si-
lentio confedit: nullog; ne pabulandi quidem causa excurrere permissio, sequenti
die oppugnandi præsidii consiliū cepit. Obiciebatur hoc loco noua difficultas: q;
hostis, quo is locus castro propior erat, eo diligentius muniendum ratus, incisis ar-
boribus, iisq; ex aduerso deiectis ac inter se commissis, aliisq; insuper coaceruatis,
per aliquot millium passuum spaciū, omni muro firmiore munitione se sepe-
rat, siluæq; quæ ne peripici quidem posset, etiam media die nocturnum aliquē horro-
rem ingredientibus incutiebat. Dat iterum negotium pediti, ut iter explicet. Eodē
die Mikitam & Birullam notos Kosakorum Duces, qui excursionem in ditionem
Smolēscensem superioribus diebus facta, ab ea ad exercitum venerant, lōgo am-
bitu trans Dunam flumen ad obsidendam viam, quæ ad Lukos pertinet, mittit. Ex-
cipitur ab his Kudraus Nobilis Moscus: qui cū duobus Comitibus egressus fuis-
set, vnus eorum à Kosakkis interfectus, alter elapsus fuerat. Ex hoc postridie in ca-
stra perducto quale præsidium Velisii sit, deq; Kosakorum manu aliqua allatam
fuisse ad præsidium famam, tantum in propinquo exercitum ignorati cognoscit.
quibus rebus cognitis, relictis in loco eum præsidio certarum turmarū & cohorti-
um omnibus impedimentis, præmissisq; peditibus atratis, & Vbranouiana co-
horte, ac reliquo peditatu ipse ad extremum siluæ propinquo à Velisio intervallo
subito excurrit: quod ea loci natura erat, ut si hostis aduentu eius cognito, aditu
prohibere eum voluisset, exigua hominum manu intra siluam cum plerisque ali-
is, tum eo maxime loco eum morandi summam facultatem haberet: simul si for-
te fama aduentus sui ad hostem nondum perlata, per incustoditas portas irrum-
pere, ac repente præsidium opprimere posset. Vix extra siluam eo egresso, hostes
tormento exploso aduentus eius signum dant; eodemq; momento accolis omni-
bus intra munitiones receptis, quicquid circa eas ædificiorum erat, incendūt. Sa-
moscius militari nihilominus clamore sublato, subita equitum peditumq; excur-
sione obiri munitiones iussit. Est Velisium spacio satis amplo, turribusq; nouem
munitum. ad meridiem atque orientem Duna flumine, à septentrione riuo quo-
dam, qui per lacum in Dunam ibidem infra castrum illabitur, ab omnibus partib.
maxime vero ab occidente altissimis fossis ambitur. Castris à septentrione metatis,
munitiones à superiori Dunæ parte Vngaros agere iubet: infra eos medio loco
Polonos: Vtrouecium cum atratis cohortibus ab occidente curare: Vltra Dunam

Lukos versus Kosakkos in excubiis collocat. Perfecto paucis diebus magna celeritate opere, tormentis quatere muros instituit. Ea tum nostrorum tormentorum, quemadmodum ex captiuis & tormentis ipsis fractis cognitum postea est, felicitas fuit; ut nullus fere globus mitteretur, quin ex illorum tormentis aliquod corrumperet. Inde ignitos globos Bornemissæ, quem Vngarorum munitionibus Samoscus præfecerat, periclitari placuit: incendioq; ex Vngarorum munitionibus excitato, ac mox oppresso, idē Vroecius cum tentare cœpisset, pars pontis intercessi, quæ reliqua ad portam castelli erat, ab attritis exusta fuit. simul duabus diuersis ē turribus altius fumus tolli conspiciebatur. re hac animaduersa hostes primum repentino nostrorum aduentu, cum à qua re maxime tutos se fore crediderant, tam iniuas silvas exiguo temporis spatio superatas à nostris intelligentes, nihil deinceps sibi tutum, nihil nostris difficile futurum iudicaret: simul operis perfecti celeritate, tum vero præsentis periculo territi, deditionem fecerunt. Moscus Polotiensium præsidiorum expugnatione commotus, similem casum in aliis castellis, quæ Lithuaniam versus ex materia omnia facta erant, veritus, cespitem muros eorum regere instituerat. qua re, quod cum per cespitem subitario opere non satis alte congestum ad parietem globi penetrassent, tanto & firmiter hæcerent, & restinguendi sui facultatem fere nullam relinquerent, vel maxime tum lædebatur. Comineatus, pabuli, pulueris tormentarii apparatusq; bellici tantum repertum fuit; ut recreato omnibus rebus his exercitu, quantum præsidio satis esset, nihilominus relinqueretur. Rex Surassi, quo interim peruenerat, dum in Duna pōs cōponeretur, & de euentu oppugnationis Veliciensis cognosceret, subsistere constituerat: nuncio hoc cum Præfectis, qui in præsidio fuerant, à Samoscio accepto, eo lætior, quod de ea gratulatione, castri, quod maxime integrum in potestatem suam peruenire cupiebat, detrimento nihil fortuna diminuerat, dum pons ex lintribus nota ratione componitur, ad videndum Velisum excurrit: moxq; Surassum se recipit. sub idem tempus litteræ à Mosco afferuntur: quibus demissius, quā ut non simulata ab eo humilitas videretur, significabat, iam se Legatos de pace cū idoneis mandatis, quibusq; controuersias minui posse existimaret, cōtra & suam & Maiorum suorum cōsuetudinem dimississe. quia fieri tamen possit, ut minus adhuc mentem Regis perspexerit, ideoq; nondum omni ex parte ea Regi satisficiant: peterē se, ut aut Rex suam de his sententiā planius per litteras aperiat, aut Legatis suis id facere permittat: cum primis autem antequā Legatos audiat, intra fines exercitum reducat, abq; omni in suos iniuria prohibeat. sub finem litterarum à crudelitate, locorum scripturæ Sacræ nonnullorum autoritate, more suo ac solito maiori laudandæ, quam obseruandæ eius studio Regem dehorrabatur. Rex in eadem simulatione, qua ante usus fuerat, persistere cum videns, tribus pontibus vniuersum exercitum in vltiorem Dunæ ripam mox traduxit. Postridie iter facienti iterum litteræ à Mosco redditæ fuerunt: Legatos suos maximis itineribus progredi, expectaret venientes, ne tridui moram magno detrimento rebus suis futuram cogitaret. Regem nihil de celeritate consueta remittere cupientem tardabat difficultas viarum; quod Moscus, eo, de quo ante diximus, instituto à Lukis etiam Lituaniam versus centum & viginti fere millium passuum spacio densissimas silvas aluerat. Itaq; hic quoque siluestria erant loca, vix singulis peruia: propter crebras autem paludes interiectas magna præterea ex parte cœnosa, per quæ zgre iumenta euaderēt. Accedebat huc, quod à primis omni pabulo, si quod forte erat, consumpto, apud maiorem exercitus partem magna eius quoq; rei inopia laboraretur. Itineris is ordo obseruabatur, ut in primo agmine Lituanus sub Palatino Vilnensi Duce, & Christophoro filio limitanei militis Præfecto proficisceretur: Hos Ioannes Sborouius Castellanus Gnesnensis aulici militis præfectus, qui iam tum ad Regem venerat, sequeretur. Post illum Vngaricus tam equitatus quā peditatus incedebat. Hos Rex cum robore exercitus sequebatur. Regem Ioannes Sbarasius Palatinus Braslauiensis cum equitatu Polonico: vltimum agmen Nicolaus Seniatius Russicarum copiarum Præfectus claudebat. qui quod pacatis tum Tartaris nihil tumultus ab illis expectaretur, iidem ad Regem se contulerat: tor-

rat. tormenta, aliufq; bellicus apparatus omnis vna cum eo, quem Samofcius ab oppugnatione Velitienfi ad Regem reuiferat, per Vfuatam aduerfo flumine trahabantur. Cum Lithuani ferramentis ad filuas cædendas ac aperiendam viã idoneis deftituti tardius procederent: Rex delectos ex Vngarico peditatu trecentos ad explicantiã celerius cum Lithuanis viam præmifit. à quibus magna celeritate via expedita primum Lithuanorum agmen xvi r. Kal. Septemb. ad Vfuatam peruenit: Rex ſecem ab ea millibus paſſuum cõſedit: Vfuata in modico colle intraduos lacus ac flumen Vfuatam fita, ab occidente Viminiana lacu, ab oriente altero Vfuata, à meridie flumine eiufdem nominis, qui per vtrumq; lacum decurrens ad Surafum in Dunam inſluit, clauditur. Cœperat ad arcem admovere munitiones iuſſu Palatini Vilnenſis cum Lithuanis Georgius Sokolincius. Huic cū Vngari ſe adiunxiſſent, atq; vna nocte admirando labore ad portam tam prope, vnde telum adiici poſſet, foſſa perducta, continenti ſcoppetorum icu neminem in aduerſa turri conſiſtere paterentur: nomine ſimul & aduentu Regio, quem ex latis caſtrorum ſpatiis ab caſtello in omnes ſubiectos campos deſpectum habente cognouerant, territi, qui in præſidio erant, deditionem eodem die fecerunt. Rex ab Vfuata Lukos verſus tendens principio eadem rurfum viarum aſperitate, perpetuis ſiluis denſiſſime, quemadmodum ante oſtendimus, inter ſe implicatis, ad hæc ſolo cœnoſo & impeditiſſimo exceptus fuit. Poſt commodiore aliquanto via
20 vſus fuit, aridior ac arenoso pene ſolo. Vbiq; tamen vt per loca inculta ac deſerta magnam comineatus inopiam exercitus perpetiebatur. Reliquerat Rex ad tormenta, quæ ab Vfuata terreſtri itinere tardius ſubſequebantur. Nicolaum Seniauium cum Ruſſicis copiis: apud hæc eo etiam vehementius laboratum fuit, quo cæ propter impedimenta tardius incedebant. Subleuata tamen deinde aliqua ex parte à priuatis Samofci nauibus fuerunt: quas cum vltius terreſtri itinere trahere ſecum nō poſſet, Vfuatam comineatus ac pabuli plenas dimiſerat. ſub idem tempus Volmincius à Chriſtophoro Radiulo Lukos præmiſſus, aliquot ab vrbe millibus cum ſtationibus hoſtium prælio commiſſo, aliquotque captis, ceteros in fugam vertit. Samofcius, quod pons, quo alias in tranſmittendis fluminibus exercitus vtebatur, penes Regem erat, rate, quali ad Sokolam exercitum traduētum
30 oſtendimus, ad Velifium quas ſecum habebat copias traduxit. Accidebat autem, vt cum Velifio, quemadmodum dictum eſt, naues, quibus comineatus exercitui ſupportabatur, Vfuatam ab exercitu dimiſiſſet, tyrones plerique, qui nuper nomina in militiam dederant, nec magnum rei militaris vſum habebant, quod ab eo præſidio, quo maxime conſidebant, relinqui ſe videbant, anguſtias itineris ac ſiluarum, per quas duci ſe audiebant, magnitudinem veriti animis fere conciderent, compluresque paſſim diffugerent: in quorum vnum atque alterum deſertorum grauiori poena conſtituta, reliquos facile Samofcius retinuit. Proſciſcebatur via militari, quæ Smolenſca Lukos ducit: vt dextrum latus Regis teneret
40 qua via cum Moſcus quoq; exercitus ſuos ducere ſoleat, quos quemadmodum, ſupra dictum eſt, Lukis ſemper cogebat: omni ea pontes maximis ac robuſtiſſimis ex trabibus facti erant, quia tamen vetuſtate plerique vitium fecerant, non exiguus in illos ipſos reficiendos labor militi impendendus erat. Excubabant ad Lukos & prata Oranenſia Tartarorum Nohaieſium turmæ aliquot, quas Vlancius è Principum Tartarorum genere in Moſcouia natus duſtabat. Eas Chilchouus ſub primam oppugnationis ſamam Velifium miſerat. Cum Bobroiedouum quinquaginta à Velifio paſſuum millibus accepto iam in poteſtatem à Samofcio caſtro veniſſent, ac ab agreſtibus, quo loco res eſſet, cognouiſſent, Toropeciam verſus ſe recipientes, inde agmen noſtrum ex itinere obſeruare inſtituerunt. Scripſerat Rex ad Samofcium, vt quam primum cumeo ſe coniungeret: qua de cauſa cum à Smolenſcenſi viã ad laxuam Samofcius iter conuerteret, Tartarus in
50 terim, qui iam antea ſemel à fronte ad Polonam flumen reiectus fuerat, iterum recuttrat: ſi quos lentius inſequentes extremum agmen obſeruando excipere forte poſſet. Sed præterquam quod ea ratione, quemadmodum ante oſtenſum eſt, copiarum incederent, vt extremum agmen leſtiſſimæ cohortes, ac turmæ

aliquot equitum clauderent, Kosakkos etiam, quoties eius rei facultas daretur post agmen in insidiis considere Samoscus iusserat: quibus si qui vestigia exercitus legerent, exciperent. Id cum forte ab iis, qui sub Vincentio erant, factum foret, ac in campum quendam è siluis aciem agmen nostrum explicaret, Planeciusq; cum Tartari signa cōspicati retro cederent, ipse ante alios progressus, ut se sequerentur, suos hortaretur, in Kosakkos incidit: ab iisdemq; circumnētas captus fuit, reliquos Tartaros fugientes silux texerunt. Samoscus cum ad Oranensia prata quinq; circiter millium passuum intervallo à reliquo exercitu cōcedisset, mox ad Regem inde accessit. Præmissi de exercitu Lithuanico à Raduilo antecursores Lukos versus fuerant: qui cum ad Louatum fluvium progressi, itineris duce, qui vadum illis commonstraret, destituti ad arcem petuenire non potuissent, Mosci interim, qui in præsidio erant, facultatem nati Demetrium quendam, qui in Lithuania diu versatus tum ab exercitu Lukos transfugerat, cum litteris ad Principem suum mittunt. deque aduentu exercitus, & quod pridie iam copiarum nonnullarum submunitionibus se ostendissent, certiores eum faciunt. Exercitu per angustias silvarum in aperta omni traducto, non parum iam ad summam rei profectum, ac quasi ad vniuersam Moscouiam aditus patefactus existimabatur. Constat enim inter omnes, si Moscus ad prohibendum transitu exercitum se conuertisset: plerisque locis, vel exigua manu nullo negotio eum distingere, atq; re frumentaria in tam inuis siluis, per quas viginti dierum spatium hæssisset, interclusum incommodo etiam afficere potuisse. Rex cum ad arcem recta ducere constituisset, Samoscum, qui situm naturamq; loci cognosceret, præmisit. Velkoluki, ac si magna prata diceret, ab amplitudine ac frequentia vrbis, circūiacentis regionis totius amœnitate, atq; cultu nomen accepērunt. Arcis in modicum tumultum subductæ, qui omnibus fere ex partibus lacu, altissimaque valle, quæ lacum vndique ambit, continetur à meridie & oriente, à qua vna sola parte lacus non coit, imam partem Louatus fluius ambit: angusta omnino semita inter lacus & suas ripas relicta, quæ eodē, quo arx ac flumen ipsum, flexu in longitudinem sinuatur. vallo tum circumdata erat altissimo, quod non modo priuatorum ædificiorum, sed templorum ipsorum, quæ frequentia in ea sunt, pinnaculorum conspectum accedentibus eripiebat. Ad has munitiones, turres Germani cuiusdam artificis opera scienter dimensas complures: vnam vero à fronte, qua ab oriente inter lacum ac flumen patet, omnium firmissimam ac amplissimam adiecerat. Omnes autem celsitate altissimo: maior quidem hæc viginti duos circiter pedes lato vestitæ erant. Louarus supra Iesericiam ex lacu quodam deriuatus, à meridie, quemadmodum ostensum est, arcē perstringit: inde in septentrionem versus relicta arce, vrbeq; in duas partes scissa recto cursu per lacum flumen sub Nouogardia, priori nomine in Volchouam commutato, in sinum Finlandicum se exonerat: nauigationisq; hac opportunitate maxime Lukos locupletauerat. Vrbem amplam atq; ab vtraq; fluminis ripa latissime arcis circumiectam, quamuis mœnibus ac turribus ligneis, fossis etiam satis amplis munitam, quinto ante die, quam castra Rex ei adiuuaret, instituto suo omnibus prius rebus in arcem comportatis præfidiarius miles incenderat. Samoscus iuxta equitum peditumq; manu ac militaribus aliquot viris assumptis in viam, quæ ad Toropeciam atq; vltiorem Moscouiam pertinet, prouectus ab ea ad arcem rursus deflectens Moscis se ostendit. Hostes cōspicati, primo suas copias Toropecia venientes rati, extra arcem progressi, mox signis agnitis summa celeritate se receperunt. quidam tamen ac in his Farensbekius subito in eos inuecti aliquot affecuti interfecerunt. Samoscus ab omnibus partibus diligenter situ loci perlustrato, ad Regem se recepit. Iusserat sequi se ab exercitu alios quosdam, qui diuersa via excurrentes, ea qua venturus esset, sibi occurrerent. Hos à superiore arcis parte flumen transgressos Mosci cōspicati, insidias ab ea parte posuerunt: itaq; celeriter ex coortæ fuerunt, ut Ioannes Bornemissa summæ inter Vngaros virtutis Præfectus, cum in turba ab irruentibus manus iniectæ ei fuissent, equusq; loco humido hæreret, veste relicta recipere se coactus fuerit. Moscus etsi suspicabatur Smolenscam potius Regem se conuersurum: in hanc tamen quoq; partem præ ceteris inter-

intentus, ad Toropeciam exercitum Chilchouo Duce contraxerat: qui seu Smolensca seu Luki peterentur, quo opus esset, suppetias suis ferret. Mandata his in omnes casus dederat, ut à prælio omnino abstinerent: in singulos modo, si quos ab exercitu digressos, aut per agros palantes nancisci possent, intenti essent. Ipsi Luki Knesium Theodorum Obalensciū Lichovum cum summa autoritate, secundum cum Michaelē Chassinum & Oxachovum præfecerat: quodque iis ipsis, quos constituerat, Præfectis non satis salutem arcis exercitusque crederet, Ioannem Vieichovum primarium cubiculi ministrum, qui Lichovum cæterosque in præsidio: Dementium Ceremissam, ut Chilchovum, qui ad exercitum erat, observaret, per eos dies miserat. Perspecta loci, quemadmodum dictū est, natura, Rex quæ à meridie fluviū arcem alluit, cum exercitu pulcherrime instructo sub signis accessit: abq; altera parte Samoscio reliquas copias item latissime expansas adducente, horribilem speciem is univēsi exercitus vno tempore accedentis, inq; tot acies explicati despectus hostibus præbebat. Postridie legati Moscovitici, nullis adhuc versus arcem munitionibus directis in castra venerūt. Hi cum Smolensca Surassum venissent, quod Surasso Regionem Imperium finiebatur, iis qui deducendorum causa pro more obviam illis missi fuerant, nolle se ulterius progredi, nec in Principis sui ditione mandata sua exponere se posse ostenderant. Cum illi id in ipsorum potestate fore respondissent: se quidem ad Regem redituros: ipsi si ad Principem suum reverti vellent, neminem impediturum: tandem, ut ergo vi se pertraherent: hortati comites fuerant risu excepti, neminemq; vllam iis vim allaturum edocti, ipsi sibi cōsiliū caperent, ridicule ad extremum vi tamen adauctos se sequi attestati, secuti fuerant. Consilio pridie Calend. Septemb. iis dato, eadem, quæ ante dixerant, iterarunt: negant posse se vlla de re agere, nisi prius Rex univēsum exercitum intra fines reduxisset. Rex legatione tam absurda repudiata, eodem in consilio Samoscio, ut quæ cum illo de ordiēda oppugnatione communicaret, administraret, mandat. Rediit sub idem tempus in castra Drobiſius. Missus hic paulo ante à Raduilo Toropeciam versus, in turmam equitum à reliquo exercitu digressam inciderat, quæ cum paucis excubitoribus aliquot collocatis, quicquid se dedisset, tanta celeritate impetum Lithuani in excubitores dederunt, ut vna cum fugientibus ad cæteros quiescentes delati, priusquā ab illis sentiri aut arma capi possent, eos occuparent, nonnullos cæderent: quosdā caperent, reliquos in fugam converterent. Samoscius militem, quem penes se habebat, primo per amnem non admodum altum, sed vligine valde impeditum, & ad Louatū restagnantem inter crebras hostiū iaculationes, quæ eo pertingebant, ponte inde Louatum infra arcem duobus vadis traduxit, adq; riuum è regione arcis manantem castra more Polonico, curribus circumiectis communit. Adeas, quas ante habebat, copias reliquum peditatum omnem tam Polonicum quā Vngaricum Rex illi attribuit. Vngari cū Ioanne Bornemissa & Stephano Carolo, qui Michaeli Vadasio successerat, statim transire: locoq; occidentem versus capto, quo ire se iuberet ad Samoscium miserunt. Cum ille exteris præ cæteris indulgendum ratus, ipsi sibi locum legerent, se permittere ostenderet: illi rursus ad eius arbitriū rem reicerent: ratus cum, quem institissent, locum maxime ab illis probari, eundem, ut retinerent, munitionesq; ab eo ad arcem agerent, Bornemissa tormentariæ rei præposito, mandat. Interim, quod Polonicum quoque peditatum citius subsecutorum arbitratur, ad inferiorem fluminis partem, qua vrbs antea fuerat, subito nonnullos disponit, qui fossas munitionesque ab ea quoque parte instituerent. Verum cum quod alios viminum ad corbes militares petendorum causa dimississet, impedimēta eo die omnia traducere non potuisset, attratas cohortes aliquot præsidio illis relinquere necesse habuerat: præterea reliquæ etiam Polonicæ peditatus tardauerat: qua re fiebat, ut pauci omnino in opere essent: sique cum maius nihilominus pro numero suo opus ea nocte perfecissent, accidit, ut tyrones quidam ex iis negligentius sub arce versarentur, in quos postridie Mosci eruptione facta, priusquam subsidium eis ferri potuisset, vnum interfecerunt, alterū ceperunt: signoq; militari, quod lentius signifer proferebat, abrepro in arcē propere

se receperunt. Haud multo post reliquæ cohortes cum impedimentis, vniuersusque Polonicus peditatus aduenit, opereque summa celeritate perfecto, sequenti nocte & à Polonis & ab Vngaris tormenta constituta fuerunt. Eadem nocte interuallum, quod inter Louatum flumen atque lacum orientem versus exiguum intercedere diximus, perfodere Samoscio vitum fuit. quod cum lacus fossæ vicem arci præstaret, si deriuatus fuisset, multo commodius per siccas fossas ad oppugnationem iturum militem iudicabat. Peditatui vniuerso Polonico ac atratis cohortibus Nicolaum Vroecium præfecerat: præterea vero inter primores quosdam compararat, ut cum ipse ad alia opera abesset, eorum aliqui in vices ad munitione curarent. Euenerat autem fors ea Petro Kloceuo Castellano Sauichosteni ¹⁹ qui ut homo ad militaria munia promptus, dum ipse ad opus inter frequentes tormentorum ictus, qui continuo ex arce in intentos operi dirigebantur, contendit, globo traiectus interiit. Sub hæc Rex Louatum ipse transgressus, ut oppugnationem inspiceret, quod per tam altum eumque recentem cespitem non posse penetrare globos videret, ne iis iaciendis tempus eximi pateretur, Samoscium monebat. Itaque in pinnacula, è quibus sedilia tormentorum, quæ per vallum disposita erant dirigebantur iaculationibus ab Vngaris conuersis, incensa mox ea fuerunt. Etli autem ulterius ignis non progrediretur, quod sedilibus, quæ diximus, exultis, in aggerem mox delinebat: illi nihilominus incendium conspicati, manu statim facta ad vallum successerunt: iustoque temporis spatio sub eo versati, cum tandem ²⁰ hostis collecto animo ad repellendos concurreret, illique nihil eorum, quorum causa in eum locum progressi fuerant, succedere sibi viderent: sub noctem ad munitiones suas per lacum se receperunt. Legati interim qui in castris erant, incendio hoc in metum adducti, iterum admitti se petebant. cuius rei altera die potestate iis facta, quod ignis iam conquieuerat, illique metu iam liberati sibi videbantur, eadem qua antea simulatione usi, primo Churlandiam & Rigam Regi offerebant, his deinde Polotiam adiciebant: tandem pro captiuis Vsuatam & Ieserisciam, ex quibus Ieseriscia sola in potestate Mosci tunc erat. multis vltro citroque verbis factis summa hæc fuit, ut spem facerent, posse ad æquiores conditiones pacis causa Principem suum adduci, si tabellarium cum litteris hac de re ad illum mittendi potestas sibi fieret: Rexque ipse non acquiescere se conditionibus à Legatis propositis per litteras ei ostenderet: interim ab oppugnatione abstinere. id ut illis permitteretur, Senatores quidam Lithuani persuadere Regi conabantur. quod cum omniatam diu frustratentari videretur, omnibus incommodis belli se potissimum apud quos sedes eius esset, expositos, periculoque proximos cogitarent: ac si capta arx esset, defendendæ eius onus, quod in tor hostilium præsidiorum vicinitate, siluarum à Lithuania interiectarum magnitudine maximam difficultatem habiturum intelligebant, ad se potissimum rediturum. Rex etli ad omnia potius descendere paratus erat, quam oppugnationem dimittere: vrgentibus tamen illis, Samoscium qui ad munitiones tum versabatur, assiduusque in opere erat, ut de statu oppugnationis, quemadmodum postulatam à Lithuanis fuerat, ex eo cognosceret, accersit. Duobus primariis Senatoribus Lithuanis adhibitis, quid à Legatis petatur ostendit: querunt ex eo Senatores ii, quid de successu oppugnationis polliceatur: nisi certam spem potiundæ arcis afferat, satius esse potentibus iam dari, quod haud multo post difficultatibus ipsis cogentibus maiori cum ignominia tribuendum foret. Respondet Samoscius, ut in re, quemadmodum omnia sint belli, incerta nihil certi promittere possit, ita bene tamen potius cum consilio atque fortuna Regis, tum virtute militum fretum sperare: præsens vero oppugnationis tempus eximi pati, quem alium exitum habiturum quam ut si qua nunc expugnandæ eius facultas sit, ea postquam anni tempore in autumnum iam vergente consueta regionibus iis tepestares, effusi que imbres ingruerint, nulla prorsus relinquatur? Rex quemadmodum ante in animo habebat, inducias dandas non iudicabat: ut suum interim negotium vtraque parte, ea qua ante ratione administrante, litteras Legati ad Principem suum darent, permisit: iis suas addidit, quemadmodum petutum à Legatis fuerat, quibus diem certam intra quam rescriberet, illi præfiniebat: simul

Vngatos vallum subire, abq; ima parte eius, cuniculum aperire, huicq; puluerem subicere iubet. Itaque ponte ab eo loco, quo angustior lacus erat, subitatio opere strato, reliquoq; opere vna nocte perfecto, puluis sub crepusculum subiectus, ac à meridie demum incensus, turrim, quæ ab ea parte erat, corripuit: cespitemq; dilecto parietem propugnaculi nudauit. quem cum Vngari mox incendissent, Mosci incendium, quod maximè exortum erat, restinguere conarentur: nec nostri à continuis in Moscos ex omni tormentorum genere iaculationibus, nec illi à conatu restinguendi ignis, magno cum incommodo suo, prius cessarunt, quam nox interveniens, & nostris scloppetorum usum eriperet, & illis opprimendæ flammæ spadium daret. Ab altera parte munitiones hostium, quas per maius, quod demonstratum est, propugnaculum egerant, vineæque, intra quas tormenta constituerant, quam maxima nostrorum tormentorum vide vallo proturbantur: cumq; impigre tormentis res administraretur, vineæ omnes fere de vallo deiectæ fuerunt, hostesque se æ tormenta subdixerunt. Plerisq; cuniculum inde ad propugnaculū agendū existimantibus, Samoscio eade causa minus id probabatur, quod in solo humido ac palustri, intra flumen atq; lacum medio vix cuniculo locum fore iudicabat. quod vero propugnaculum id vterius nonnihil quam reliquæ turres, ita prominare animaduertetur, vt nulla ab aliis propugnaculis tormēta rectis ictibus per frontem eius dirigi posse: omnesq; qui à lateribus in eam partem acciderēt, transuersi ferri viderentur, si ad eum locum miles succederet, quod à tormentis laedi non posset, vel per ipsum cespitem multo faciliore ac commodiore ratione lignibus ad turrim viam patefieri posse sibi videri ostēdebat. Itaq; fossam versus propugnaculum duci iubet. quam rem Luca Syrneo cum attratis cohortibus impigre curante, cum vterius progredi vellet, palis, quos iusto spatio ante vallum ingentis magnitudinis confertissimos in terram defixos obiecerant, prohibitus fuit. Postridie vineis ac tormentis hostium, quemadmodum dictū est, iam ante summo-
tis, nonnulli ex nostris inter se cohortati nullo Imperio ad propugnaculum excurrentes, scalis admotis, vallum scandere cœperunt. His à Moscis partim à frōte deiectis, partim per auersam portam, quæ ad Louatum ab oriente pertinebat, erumpentibus circumuentis, quidam ex iis grauissime vulnerati relictī fuerunt. Samoscus, qui aliam tum ad castra curabat, cum de irruptione ea nostrorum cognouisset: subito ad eas munitiones se retulit: cōspicatusq; vulneratos, quos diximus, aureis aliquot nummis de promptis, quos vt tyronum animos ad maturandum impigre opus præmiis inuitaret, ad tormenta semper expositos habebat, certam pecuniam si qui vulneratos retulissent, pronunciat: quibus relatis, vt leui initio successum eius, quod animo proposuerāt, periclitaretur, ligone vni dato, præmioq; proposito, quid fieri velit, ostendit: interim si primo successisset, qui eum sequerentur, paratos esse, ac ad fossam inferiorem procurrare, ibiq; se continere, & signum expectare iubet. Contra irruptiones hostium Vibranuium opponit: eum cum scloppetariis aliquot secundum ripam fluminis propius versus propugnaculum, atque auersam portam, per quam erupturi hostes erant, succedere: Veierum præterea ex munitionibus diligenter tormenta in erumpentes emittere iubet. Ille, quemadmodum iussus erat, accepto ligone, per fossam intra munitiones nostras ad palos vsque, quos ostendimus, peruenit: inde summa celeritate per crebras hostium iaculationes ad vallum procurrit, eique se applicans iam extra tormentorum hostilium ictum, cespitem ligone scalpere incipit. Hostes à diuersa parte circumueniendi eius causa se effundunt. His Vibranuius, qui ad ripam fluminis, quemadmodum dictum est, cum scloppetariis aliquot collocatus fuerat, à tergo se ostendit: eumque creberrimis præterea tormentorum ictibus, qui ab
omnibus partibus ex munitionibus in eos dirigebantur, pererant, reiecti fuerunt: Vnus vero ex iis Sabinus Nassouus strenuus manu inter Moscos, & qui è præsidio Susensi magnis incommodis nostros affecerat, duobus globis frōtem à Vibranuianis perstrictus, vnoque à Veiero emissō sub pedibus eius transouente percussus ad stationes à nostris pertractus fuit. vbi se collegisset, interrogatus de statu præsidii omnia dicebat, quibus spem potiundi eius nostrorum minueret:

non eius generis arcem esse, quæ cum superioribus à nostris expugnatis comparari posset: vallo crassissimo cingiturres latissimo cespite protectas nec tormentorum ictibus, nec incendiis patere: propugnaculum illud vnum munitissima arcis instar esse; ternis ingentis magnitudinis trabum ordinibus singula eius latera reuincta: altissimo cespite vestitum: ne cuniculis quidem tentari posse, cum propter soli palustris humiditatem, tum quod fundamentum ex firmissimis palis, ac ingentibus solidisq; saxis subiectum haberet. Hæc Samoscium omnia magis in sententia confirmabant. Nam & quod cuniculo ante aggressus eam non fuisset, bene cecidisse intelligebat: & quo maior lignorum vis vnum in locum congesta esset, eo & citius incendium tolli posse, maioreq; vires sumpturum iudicabat. Postridie aliam fossam secundum flumen, qua Vibranovius antea constiterat, duci iubet: subsidia in hac contra eruptiones collocat: tormenta item trans flumen contra auersam portam transducit: simul magnam materiam vini comportatam, stupam inuolutam, sulphureque ac pice oblitam, Stanislai Kostkæ opera ad futurum incendium præparat: quibus rebus perfectis summo mane, eodem, quo ante modo ligone dato, alterum rursum immittit: ei mox alios summittit: ut crescente eadem multitudine cõcurrentium, vnaq; cum ea opere, iam triginta circiter hominibus capiendis os in cespitè patefieret: ac ad turrim ipsam perueniretur. Forte eo loco fenestra olim fuerat, priusquam terra obtegeretur: per hanc Mosci scloppetis nostros, nostri item Moscos mutuo arcebant, simulq; excussis ignibus, ligna, quæ secum attulerant, inferebant: Mosciq; hastis tandem per fenestram gerere rem instituentibus, eas arreptas illis extorquebant. Samoscus interim ad alia castra paululum se receperat: veritusq; ne perperam quid administraretur, ne se absente ignes inferrentur, vetuerat. Postquam adiuuere ignem sensit, statim accurrit: iamq; eo rem progressam videns, ut strenue eam vrgeret, militem hortatus, quædam iam ante eum in usum præparatas, quam frequentissimas subiici iubet. Multorum hic est Nobilitate etiam cum aliorum, tum præcipue Christophori Rostrafseui Præfecti Larciciensis, qui sub ipsum illati ignis principium, absente Samoscio, ad extremam fossam ac palos procurrens, omniaq; pericula magno animo excipiens, promptissime rem adiuuabat, singulare studium enituit. Non deerant sibi tanto in periculo Mosci, coriisq; madefactis, & quibuscunq; aliis poterant rebus incendio occurrebant. Magna tædarum atq; ignium vi toto die continuo in turrim coniecta, nullum tamen adhuc incendium crumpebat, quæ de re variis in consilio sententiis dictis, cum quidam adhuc cuniculos tentandos arbitrarentur, Samoscus, etsi in ancipitem curam ex diei eius euentu coniectus erat, nondum tamen plane de suscepta incendii spe deiectum se ostendebat: posse & paruum scintillam in magnum incendium tolli: suspicari se tantum ignis atq; tædarum huiusmodi lignorum ac aridorum præsertim strui admotum non sic abiitum. quod si minus tamen nunc successisset, sequenti nihilominus die denovo ignes inferri iussurum: omniaque interim maiori diligentia præparaturum. Ab altera parte Vngari irruptionem, qua ab ipsis aditus in vallum patefactus erat, flagitabant. Samoscus, quod arduus indeque præceps locus erat, ad Regem se relaturum ostendebat: interim in omnem casum, quis ordo irruptionis seruari deberet, si tentanda Regi videretur, disponebat. Mosci interim in tam ancipiti discrimine versari se videntes, contra os, per quod Vngaros irrupturos metuebant, crebra tormenta collocabant: ab altera parte incendio quibuscunq; poterant modis contraueniebant: sed nulla omnino restinguendi eius ratio ostendebatur: quod ut quisq; ad opprimendam flammam turrim ingressus fuerat, fœtore atq; fumo potius exanimabatur. Cum quo diutius ignis suppressus esset, eo maiores vires concepisset, de secunda vigilia magna flammarum vi per cespitem subito crumpente incendium sublatum ædem Saluatoris, quæ proxima propugnaculo erat, corripuit: indeque per pinnacula peruagatum reliqua priuata & dificia populari cepit. Samoscus, quod exercitum hostium in propinquo esse sciebat, exubias aliis nouis de exercitu adiectis mox firmat: præsidia equitum supra Vngarorum & Polonorum munitiones disponit: in mediis castris in equis omnes consistere iubet: ad easque

Stanislao Solkeuio relicto, ipse ad Vngarorum munitiones se confert. Interim ut & tot hominum vitæ parceretur, nec munitiones, tormenta, ac apparatus bellicus reliquus, præda deniq; militi debita incēdio corrumpere, ad deditiōem Moscos hortabatur. Obfessi in extremo rem suam versari videntes, primario ad illum sacerdote misso conditiones nihilominus, tanquam integris rebus proponebant. Samoscus retento penes se Sacerdote, Paulum Iulanium cū Ioanne Christophoro Droiuio ad eos mittit, qui quo loco res eorum sint doceant, vnamq; deditiōnis conditionem esse, ut clementiæ Regis se permittant. Inter hæc cum illuxisset, simul Rex ac pleriq; Senatores ex superioribus castris accesserunt. Confluxit & li-
 10 xarum ac calonum ad spem prædæ non exiguus numerus; iamq; pars per vallum nitebatur. quod conspicatus Vngarus miles, fremens expertes laborum ac periculorum oppugnationis ad prædam conuolare: tandemq; ab hoste quoq; crudelitatis ac sœuitiæ poenas exposcendas, illiusq; etiam sanguine tot commilitonū mortibus, multorumq; sœuissime ab illo excruciatorum suppliciis parentādum dicens: dum inani clementiæ studio iam toties illi parcitum sit: dimissum ad Polotiam, Susam, Velisium, Vsuatam, per alia præsidia distributum: vires eius auctas, crudelitatemq; magis confirmatam, in arcem irrumpit: promiscue omnes interficit. Idē Polonus miles facit. Miserat iam antea Samoscus, qui Palatinos primariosque Præfectos deducerent. Adducti ab iis fuerunt Præfecti tres, Ioannesq; Vicichouus, de quo supra dictum est. de eo cum ut homine magna apud Ducem gratia, se-
 20 cretorumq; omnium conscio diligentius Samoscus interrogasset, ille more Moscouitico ad supplicium & cruciatū se quæri existimans, longius è conspectu Samoscii versus castra productus, cōspicatus in proximo Georgium Farensbekium, cum quo in Moscouia notitia illi intercesserat, ad eum vitæ deprecandæ causā se proripuit. Id fugam Vngarus miles interpretatus, subito in eum impetu facto, nullo opem ei ferre valente eum interfecit. Iam ignis ad fornices, in quibus pulueres tormentarii asseruabantur, peruenit. quo periculo oblato pars se subducebat, nonnulli à præda & cæde & nullo periculi metu auocari se passi in arce remanebant. inter quæ subito ingenti fragore edito, puluis incensus fuit; magnamq; cum
 30 vicinorum ædificiorum, tum hominum, tum nostrorum, quam captorum stragē fecit. Eo igne tormenta simul, & quicquid in arce armorum erat, quorum ex Lithonicis manubiis magnum numerū eo Moscos cōgesserat, instrumentumq; militare, ac reliqua præda omnis partim exusta, partim corrupta fuit. Ex maiorib. tormentis vnum solum accipitris imagine, ac circa id minora nonnulla, quæ loco inferiori dirutis ædificiis contra os, per quod Vngari irrupturi erant, disposuerant, reliqua ignis fecit. Mortuos, quorum passim magni acerui iacebant, à lixis sepeliri: fossas è quibus oppugnata arx fuerat, à milite suppleri Rex iussit. Inde arcis restaurandæ muniendæque, quod sine ea regionem agrumq; ab hoste captum nulla ratione retinere se posse videret, summam curam suscipiendam sibi intelligebat.
 40 Itaq; adhibito architecto Italo Dominico Rodolphino Camerte, secundum eam rationem, qua ipse opus dimēsus erat, in Polonos, Vngaros & Lithuanos, æmulatione Nationum eo citius perfectum iri existimans, id partitur. Erat, quemadmodum supra ostensum est, exercitus hostium ad Toropeciam; qui quemadmodum iussus erat, prælio dimicare in animo non habebat: in singulos saltem, si quos forte ab exercitu frumentandi, aut pabulandi causā digressos, excipere posset, intentus erat; Regeq; obfessione ad Lukos occupato, quinquaginta circiter è nostris ea ratione oppresserat. Huic rei cum obsidione iam finita occurrendum Rex existimaret, primum Georgiū Barbelium Vngarorum equitum alæ Præfectum, Polonis aliquot, ac Vngaris equitibus scloppetariisq; ei attributis, cōtra hostem mit-
 50 tit. postea præstare ratus, si iustas copias mitteret, quæ pugnandi potestate ab hoste facta, occasione data fortunā tentarent, Ioannem Sbarasium Palatinum Braslauiensem cum delectis ex omni Polonorum, Vngarorum, Germanorum equitum numero mittit. Huic mandat, ut assumpto Georgio Barbelio, & qui cum illo præcesserant equitibus propius ad hostem accedat: ac si qua reigerendæ opportunitas detur, prælium committat. Sbarasius sub vespertam castris egressus per to-

tamq; noctem itinere continuato, postero die Barbelium assequitur: com muni-
 catoq; cum illo ac Farensbekio consilio, quem Samoscius tunc aduersa valetudi-
 ne impeditus, cum præcipua iuventute ex comitatu suo miserat, relictis eo die ex
 labore iumentis sub noctem Albertum Kiralium, cum certo equitum Polonorū
 & Vngarorum numero de secunda vigilia præire: cum vnus miliaris intervallo
 cum ala equitum Barbelium sequi iubet: cum reliquo agmine mox ipse subsequi-
 tur. Kiralius noctu progressus in hostium excubias incidit, quas ad pontem, circa
 quem scloppetarii aliquot hostium in insidiis confederant, persecutus: iis reiectis,
 quod intempesta nocte non vltius progrediendum sibi statueret, eo loco se cō-
 tinuit. Mane Barbelius, ac paulo post reliquus exercitus eum consequitur. Adie- 10
 ctis aliis nonnullis levis armaturæ militibus denno Kiralius præmittitur. Exerci-
 tus interim hostium, delectis ex omni suo numero quater mille circiter, qui no-
 stros insequentes morarentur, ac demū ipsi quoq; subsequerentur, Toropeciam
 versus, & in Moscouiam se recipiebat. Vltimi cum de aduētu exercitus nostri co-
 gnouissent, territi, continenter & non minus celeriter ipsi quoq; eundo faciebāt,
 vt fugæ consimilis profectio videretur. Antecedebant exercitum ex Nobilitate
 quadraginta circiter equites, & ad Kiralium iam peruenerāt. Hostes flumen iam
 transgressi erant, instructaque acie, si nostri flumen transirent, vt prælio cum illis
 decertarent, expectare videbantur: mille equitibus eis flumen relictis, qui nostros
 distinerēt, ac in suum locum pertraherent. Hi partim velitando, partim cedendo 10
 ad flumen eos pertrahunt: in cuius aduersa ripa scloppetarios longo ordine dispo-
 fuerant. Illis à Stanislao Sabocio, ac equitibus Germanis, qui sub illo merebant,
 deiectis, nostri transmissio flumine, reiectisque hostium scloppetariis, à latere in
 aciem hostium inuehuntur. Illi primum ad resistendum se comparantes, mox alia
 signa ac maiorem exercitum aduenire conspiciant, ne vnum quidem impetum eo-
 rum tulerunt: pars Toropeciam fuga petiuit: nonnulli via regia Moscouiam ver-
 sus fugerunt: alii in proximas paludes se abdidērunt. Nostri, etsi nox iam appete-
 bat, per quindecim tamē fere millia passuum ultra Toropeciam hostem insecuti,
 ultra quingentos in fuga ea conciderunt: ducentisq; captis, ac in his maxime infi-
 gnibus Damiano Ceremessino, de quo supra dictum est, ac Ioāne Nassokino Of- 30
 fanasi filio, quem paulo ante discessum Regis Vilnam pro Legato ad Regem mis-
 sum fuisse ostēsum est, paucis ē suis desideratis aut vulneratis ad exercitum redie-
 runt. Toropecienses præsidarii cum propius accedere nostros vidissent, rati ad ob-
 sidendos se venire, more suo statim oppidum exusserant: omnibusq; rebus com-
 portatis in arcem se receperant. Interim Philo Kmira Palatinus Smolēscensis non
 exigua levis armaturæ equitum manu coacta, in agrum Smolēscensem excur-
 rerat, secundisq; populationibus aliquot inuitatus Smolēscam longius progres-
 sus fuerat. Sed cum ad decem millium exercitu coacto vehementer eum hostis
 premeret, captiuis, quos circa se habebat, interfectis, & leuioribus aliquot tormē-
 tis relictis recipere se Orsam coactus fuerat. Iam cum Vsuiataz Rex esset, Nicolaū 40
 Dorohostaiscium Palatinum Poloniensem ad Neuelam oppugnandam, miserat:
 quod ea via à Lukis regredi constituerat, Dorohostaisciusque ipse ac pro eo Lith-
 uani partes eas deposcerent. Sita Neuela est supra Lukos Lithuaniam versus in
 complexu lacus, ex quo eiusdem nominis fluuius se deriuat, iam ante sub Sigis-
 mundo Augusto Polonorum cum Moscis pugna nobilitata. Cum pro numero
 præsidii non satis multi milites, iique in hoc genere belli nunquam ante hac ver-
 sati conuenissent, ab eaque parte qua lacus castrum alluens difficiliorem oppu-
 gnationem faciebat, loco minus opportuno obsidere eam instituissent, hostis et-
 iam continentibus iaculationibus & eruptionibus paucitate eorum contempta,
 acriter se defenderet, hucusque obsidio ducebatur. Lukis in potestatem redactis, 50
 primum ex atratis quingentos eo Rex misit: haud multo post etiam Ioannem
 Bornemissam cum Vngarorum cohortibus & maioribus tormentis aliquot: tan-
 dem sollicitus de euentu obsidionis, quod iter, quemadmodum dictum est: fa-
 cere illac constituerat: Samoscius cum iis quas habebat, copiis ire eo iussit.
 Hic, cum aliquot iam millia progressus fuisset, nuncium redacti in potestatem
 præli-

præsidii in itinere accepit. Bornemissa enim, postquam eo venisset, ex priori nostrorum paucitatis contempione hostibus erumpentibus, manu ipse cum iis congressus, nonnullisq; interfectis intra munitiones eas compulerat: Inde magna diligentia in oppugnationem incumbens, ab ea parte qua cum continente coniungitur, proxime hostiũ munitiones maximo militis labore fossas promouerat: veteres à Lithuano milite propius institutas, auxerat. cumq; continuo militis labore ad fossam, quæ à continēte castrum ambiebat, opus promouisset, progressũ in validas contignationes transuersis lignis confibulatas incurterat, quibus decem pedes in latitudinem ab ima parte ad summum vsq; superiniecta humo labrum fossæ hostes munierant; indefessoq; studio securibus materia tandem amota, tanto silentio ad munitiones hostium peruenerat, vt non prius ab illis sentiretur, quam miles ad incendendum parietem missus, mœnibus ignem subiceret. Quare ita hostes perculsi fuerunt, vt subito ne quicquam reclamantibus Præfectis deditiōnem facerent: Itaq; oppresso mox incendio integra in potestatem venit. Tormentorum ac reliqui instrumenti militaris pro capto castelli iustus apparatus: pulueris tormentarii præter diligentiam Moscouiticam providendorum præsidiorum, quod in nullo adhuc euenerat, nō plus dimidiato vase repertum in eo fuerat. Rex nuncio hoc deditiōnis accepto iã de discessu suo ac de statu Prouinciæ capte cōstituendo cogitans, ex itinere Samosciũ reuocat. Duo omnino è propinquo præsidia, Toropecienſe, ac Sauolocienſe imminebāt, quæ vniuersæ ditionis eius possessionem turbare ei poterant. Plebe præterea rusticana, vt in nouo imperio infida. Lithuaniam versus maximis ac vastissimis solitudinib. interiectis, Toropecio & Sauolocia infestis relictis, præsidium ipsum vndique ab hostibus & difficultatibus obsessum, ab omniq; subsidio interclusum non sat tuto ibi futurum intelligebat. Sauolocia præterquam quod Lucensi præsidio maximo incommodo futura erat, cogitanti iam de futuri anni expeditione, necessario etiam occorrebat. in insula. n. lacus ex quo Velika fluius se deriuans primo Opockam, inde Ostrouiam, ac deinceps recta Pleſcouiam, atq; infra eam in lacum Pelbam influit, tanquam in capite viz Pleſcouienſis sita, Pleſcouiam, quo suscepti belli series postulare videbatur, eunti, nō exiguam moram obiectura ei videbatur. Quod eo magis præcauendum illi erat, quod si per cōtinuas rursum siluas Polotia Pleſcouiã contendentem hostis, quod hætenus omiſſer, itinere forte prohibere institueret, eũ locum magnam ad eam rem facultatem illi præbere: eo vero si potius fuisset, nihil Pleſcouiam fere vsq; præter Ostrouiam futurum intelligeret, quod iter eius morari posset. Occurrebat omnibus hisce rebus cum oppugnationis difficultas, quæ summa proponebatur; quod Sauolocia maximo lacu vndiq; circumfusa, nullos omnino è terra nisi per pontem vnum accessus habebat: tum anni tempus ipsum, quod iis in locis mense iam Octobri alias pluuium eo maiores tempestates atq; incommoda allaturum existimabatur, quo minus imbrium proxima æstas habuisset. Mittit nihilominus Samosciũ huiusmodi cum mandatis, vt consilium ipse pro tempore capiat: ac potiendæ quidem eius spe oblata, exercitũ ei admoueat: ab omni spe deiectus, itinere supra se à dextera capto Lithuaniam versus se recipiat. Illi aucto tormentorum numero ad reliquas copias, quas habebat, quingento. pedes Vngaros, & alam equitum, quam Gabriel Bekesius Gasparis defuncti frater ducebat, attribuit. Perfecta interim munitione arcis Lucensis, cum Rex consuetudine sua ipse semper ad opus esset, militesque, ne quod tempus ab opere intermitterent, hortaretur: eaque tormentis, comœatu, ac omnibus ad defensionem necessariis rebus prouisa: descriptisq; qui in præsidio manere debebant, tam equitibus quam peditibus ternis castris Neuelam inde Rex peruenit. Secuti Regē Neuelam fuerunt Legati Mosciẽ: qui excidii Lucensis ipsi spectatores fuerant, & tũ ad litteras, quas scriptas supra ostensum est, responsa à Principe suo expectabant. Neuelæ per aliquot dies, vt Sauolocienſis oppugnationis euentum expectaret, Rex substitit. Interim tabellarii & Regis & Legatorum ab obsidione Lucensi in Moscouiam missi reuertuntur. Qui à Rege missus fuerat, longissimas litteras attulit, in quibus superiorum litterarum omnium argumento, more suo longa

oratione repetito, quia Liunioniam à Rege vniuersam reperi intelligeret, ut quo à se iure possideretur, ostenderet, à Suentoslao quodam Micislai filio, genus suum deducebat. Eum antequam sacro baptismo Christiana religione initiatus fuisset, Iurgo vocatum: ab eoq; Iurgo Horodum, quam arcem & urbem alias Derpatum Germani appellarent, conditam: inde cunctam Liunioniam ad se vnicum Micislai eius heredem longa successione pertinere. Priores Poloniae reges fratres appellare solitus fuerat: hunc non nisi vicinum: inter alias conditiones, quas ad Lukos à Legatis eius propositas supra ostendimus, fraternum quoq; nomen Regi detulerat. Responderat tum Rex, fraternitatem eius se non morari: Liunioniam, pro qua bellum suscepit, solam petere. Iam hisce litteris fraternam illi necessitudinem deferbat, ac etiam eo inuito nomen hoc ad illum usurpaturum se ostendebat. Summa hæc erat, ut publicæ concordie causa titulum Liunionie cum Rege se communicatum, quatuor præterea castellis eius, in quibus Kokenhausium præcipuum erat, cessurum se illi demonstraret, si Rex vicissim Lukos, Velisum & Neuelam vetustæ ditionis suæ, nuper sibi adempta redderet: ampliora mandata se Legatis suis percriptisse. Hi postridie ad Regem adducti, cum Senatoribus agendi potestatem dari sibi petierunt. ter cum iis congressi tribus proximis diebus alia sex ad priora quatuor castella adiecerunt, in quibus Runeburgum potissimum, cetera ignobilia castella erant. Nulla alia mandata deinceps iis proferentibus, re infecta à colloquio recessum, permissumq; illis fuit, ut in Lithuaniam, inde in Poloniam Regem redeuntem sequerentur; dum noua à Principe suo mandata acciperent. quod ipsis ultro petentibus eo libentius Rex permisit, quod sibi quoq; interim, quis Ordinem de futuro bello arimur futurus esset, cognoscendi spatium dari non moleste ferebat. Captis Lukis, & Neuela, Ieseriscia, quindecim à Neuela millib. passuum, tanquam sinu nostrorum præsidiorum vndiq; cincta relinquebatur. Qui in præsidio erant ab omni defendendi sui spe interclusos se videntes, deditionis spem Regi fecerunt. Itaq; missus eo Radiuilus Palatinus Vlnensis, antequam Neuela Rex discederet, in deditionem eos accepit. Interim Sauolociam cum exercitu Samoscus peruenit. Totus autem ille tractus, cum per apertos ac patentes campos frequentissimasq; villas iretur, non mediocri voluptate omnes affecit. Moscovitica enim ditio ut finitima, quemadmodum ostensum est, siluestris pleraq; est: ita mediterranea bonitate agri, glebæ vbertate, fluminum ac lacuum plerisque in locis opportunitate, villarumq; frequentia nulli cedit. Lucensis vero ager rebus iis cæteris fere omnibus etiam præstat: vnde dum ad Lukos exercitus erat, in summa omnium rerum copia erat. Oppidum Sauolociam, quod ad Pleseouitensem Lucensemq; viam fuerat, sub primum Regis ad Lukos aduentum præsidarius miles more suo deleuerat: pontemq; qui ab arce ad oppidum pertinebat, interciderat. Arx sita, quemadmodum ante demonstratum est, in lacu est. qui à Velika fluuio effusus; abq; omnibus partibus latissime restagnans, latissimas tamen ab oriente & occasu aquas habet: quod inde ex alio superiore lacu flumen erumpens, occasum versus exitum habet. quæ angustissimus est: non minus trecentos passus in latitudinem patet. Samoscus præmissis Christophoro Rosdrafewio cum alis aliquot equitum in Pleseouitensem viam alteram quæ ad Neuelam pertinebat, Lucam Dialinium, ac Nicolaum Vrobecium obsidere: ac si qui ex Neuelanis dediticiis ad præsidium id, quemadmodum facere solebant, adiungere se vellent, id ne faciant, ac in vltiorem Moscouiam se recipiant, adigere eos iubet. Ipse ab exercitu Sauolociam præcurrens ambitu capto, abque omnibus partibus arce circumita, reperit Notum versus, aliam eodem in lacu contra castrum insulam esse: quæ à plerisque partibus lacu, ab aliis vliginosa amne ac nativa fossa defenderetur: eadem breuissimum ad arcem traiectum esse. Itaq; cum si eo exercitum traduceret, utrunq; se consecuturum intelligeret, ut & contra qualis vel maximas copias hostium tutissimo loco consideret: & eodem ex loco maximam oppugnandæ arcis facultatem haberet, quam latissime ad maioris exercitus speciem hosti obiciendam signis explicatis sequenti die exercitu omni illum in locum traducto, castra communiit. Omnibus maximam difficultatem oppugnatio habitura videbatur, arce ab omnibus partibus propter aquas

aquas inaccessa, opere præterea munita, anni tempore incommodissimo, quo plu-
 uis, frigore, gelu, quæ in propinqua expectatione iam erant, continuo miles trās-
 deretur: Samoscius non plane tamen desperandum putabat. Itaq; quæ ad oppu-
 gnationem pertinerent, administrare cœpit. Erant è regione castrorum nostro-
 rum tria propugnacula ingentis magnitudinis: extrema duo ex maximis robustis-
 simisq; trabibus contignata: medium minus aliquanto: fenestris ad tormentorum
 usus, quemadmodum & reliquorum laterum propugnacula omnia apta. Hæc
 quod non cespice vestita, sed veteri more argilla incrustata erant, magnâ in spem
 Samoscium adducebant, fore, ut decussa argilla & facillime, ut materia veteri & a-
 10 rida, nulloq; humore nutrita incenderentur: & incensa propter tantam lignorum
 struem quam latissime incendium propagarent. Alebat spem eius Saburoui, ma-
 gna ob virtutem inter Moscos & apud Ducem autoritate viri, arcisq; huius præ-
 fectionis institutum: qui quod vel puluerem tormentarium frustra consumi, vel mili-
 rem fatigari nolebat, summo silentio, quod non nisi in maximi metus significatio-
 ne à Moscis fieri soleret, se suosq; intra munitiones continebat. quamvis sub pri-
 mum exercitus aduentum decem circiter pabulatoribus nostris, quos oppresse-
 rant, minutim concisis, atq; ex arce iis præcipitatis, terrorem aduentanti militi in-
 cutere ea immanitate conatus fuerat. Samoscius ratis interim, quæ contris ad arcem
 adigeretur, militiq; ad oppugnationem tendenti transitum præberet, Nicolao V-
 20 rouecio iungendæ negotium dat. simul munitiones fossasq; à castris contra arcem
 duci iubet. quibus postmodum magno opere perfectis, tormenta mox constituta fue-
 runt: ratisq; interea temporis ex altiore quodam ædificio, quod reliquis incensis
 solum hostes reliquerant, ab Vrouecio perfecta, primum tormenta complura, ab
 ea parte, qua angustissimus lacus erat, disposuit: è quibus rectis à fronte iectibus pro-
 pugnacula, de quibus dictum est, ferirentur: alia deinde à latere, quo meridie arx
 spectat: ne & per auersam portam hostes erumpere, nostrosq; pontem transgres-
 sos, ac à fronte arcem oppugnantes, circumuenire possent: & simul, si qui in supe-
 rioribus propugnaculis constitissent, ut directis secundum latera iectibus tormen-
 torum inde delicerentur: quibus rebus administratis, oppugnationem odiri con-
 30 stituit. Erat ab ima arcis radice accliuis versus eam ascensus, quem hostes vna al-
 tissimorum palorum sæpe, binisq; ingentium & acutissimorum cernorum ordini-
 bus, iusto inter singulos spacio iuncto, obleperant. Contra ea hæc Samoscius com-
 parabat. quia lana destituebatur, centonibus stragulisq; equorum per vniversum
 exercitum conquisitis, quamplurimos ex iis saccos implet. Docet militem, quia
 loci natura à maiorum tormentorum vi, quod ea deorsum mitti non possent, satis
 illum defenderet, contra scloppetos, postquam in aduersam ripam transisset, sac-
 cos eos supra ceruos iniiceret: sub iisq; delitescens, fossas mox ab ea parte sub arce
 ageret, ex quibus deinde & hostem extra munitiones suas progressum reliceret, &
 ignem in propugnacula inferret. His rebus ita constitutis, ratis ab eo loco, quo ius-
 40 to à castris intervallo, instituta erat, contra arcem protracta, magnosq; militum
 cœursu certatim in id omnibus incumbens, inter creberrimas, quæ ex utrisq;
 munitionibus fiebāt, eiaculationes, in aduersam ripam directæ fuit. sed quod bre-
 uior, quam ut perungere eo posset, reperiebatur, utrinque tum ita discessum fuit.
 Christophori tamen Roldraseni, Præfecti Lanciciensis, magnæ virtutis & nomi-
 nis viri casu non mediocriter à nostris detrimentum acceptum. Hunc dum ratis ap-
 plicaretur, ad tormenta, quo rectius ibi omnia administraretur, curare Samoscius
 iusserat: ille cum nihilominus procurrisset, globo ex hostium munitionibus supra
 dextrum oculum excepto concidit. inde ratis ut corrigatur, a peditibus Polonis
 retrahitur. quos dum hostes continentibus tormentorum iectibus ex arce petunt,
 50 qui funem regebant, perculsi eum dimittunt. Id conspicati tres alii è proximo pe-
 dices, cum tenere illam aliter non possent, in ratem insiliunt: ventosq; vehementiore
 abrepti, ad hostium munitiones secundum proxima propugnacula deferuntur. Vidē-
 tes hos Mosci aquis ab exercitu omni ex parte interclusos, nauigiis plerisq; quæ in
 arcem omnia subduxerant, incensis, magno numero ad eos contendunt. Hi acriter
 primū scloppetis, inde cōtis se defendunt, compluresq; ex hostibus deturbāt: tan-

dem cum vndiq; circumuenirentur, proximis cymbis, è quibus hostes deiecerant, arreptis, in eas defiliunt, rateq; relicta euadunt. Interim eodem vento in aduersam ripam ratis ferri coepit. in quam cum persequendæ eius finem nondum hostis faceret, Samoscius equitibus aliquot summissis eam recepit. Rate eodem die refecta cum ex superioris temporis casu miles perterritus, quem antea præmiis ad promouendam eam Samoscius prouocarat, minus promptus iam ad ministeria hæc cum periculo obeunda esset, Nicolaum Vrouecium necessarium suum ratem conscendere, saccoq; vno ex iis, de quibus diximus, ante se collocato, dirigere in aduersam ripam eam iubet. Vrouecius impigre imperata exequitur: aliquotq; gregariis militibus post se collocatis, ipse ab anteriore parte ea sola, quæ demonstrata est, ratione tectus, creberrimosq; globos obiecto sacco excipiens, stationibus hostium, quæ in extrema ripa excubabant, fuga in arcem se recipientibus, ad ripam ratem adigit. Miles & inprimis Vngarus confertim, quemadmodum iussus erat, pontem transgressus, septem à ripa obiectam securibus primum scindebat: mox inde, quo celerius labore perfungeretur, cum alienissimo anni tempore omnia pericula frigoris ac aeris iniuriis leuiora duceret, faccis in ceruos non iniectis, nullis fossis ductis, aut vlla re earum, quæ imperatæ erant, administrata, argilla necdum decussa, ad ignem propugnaculis admonendum conuertitur. Non obscuram iam timoris & trepidationis significationem hostes dabant. verum dum hi longo temporis spacio ceruos moliantur: quorum cum bini essent 20 ordines, singulorum ordinum denum ad minus pedum latitudo erat: dum Georgium Sussium, qui faces ac ignes adferat, trans lacum mittunt: dum alia, quæ ei rei vsui sint, administrant, hostes recollectis interim animis, auersis omnibus portis erumpunt: integris curatisq; corporibus nostros præ frigore & gelu ad rem gerendam pene inutiles circumueniunt: longissimis hastis, acutoq; & falcato ferro armatis, bardeschos ipsi vocant, breuiore armorum genere, ac frameis saltem videntes propellant: pars cæditur: pars in turba mutuo se impellens in lacum præcipitata aquis mergitur. Samoscius etsi deliberatum iam habebat, omnes potius acerbitates perferre, quam creptam oppugnationem dimitteret: diei tamen huius successu territos plerorumq; animos ratus, consilio habito, quid in quoq; ad futu- 30 ra pericula animi esset, explorare constituit. Consilio eo habito, vix vnus repertus fuit, qui habendam rationem temporis, fortunæq; concedendum, à quarum neutra iam subleuarentur, censeret. à reliquis omnibus vox nulla audita fuit, superioribus successibus suaq; virtute indigna: principioq; à Farensbekio facto, quiduis potius perferendum, quam infecta te ab obsidione discederent, omnes statuerunt. Misit mox Samoscius Georgium Sibricum cum literis ad Regem: ne incommodo hoc in oppugnatione, nimia militis properatione accepto permoueatur: ne ab obsidione se reuocet, neu sua causa diutius Neuelæ subsistat, rogat, castra se posuisse ad obsidionem ducendam aptissima, cum loci natura ac munitione, tum circumiacentium regionum fertilitate & abundantiâ: nihil sibi vel ad maximas quas- 40 que copias hostium sustinendas loco tutissimo, vel in agro frumentis, pecore, materia, aquis abundante, ad omnium rerum usum deesse posse. Hærebat Rex adhuc Neuelæ loco, quod superioribus stationibus & Kosakkorum direptionibus vastatus esset, quibus ex rebus comneatus ac pabuli inopiam existere necesse erat, inprimis incommodo. Sub idem veto tempus ab aere etiam contagium quoddam, quod primum ex Orientis partibus profectum, in Italiam inde ac Galliam, aliasq; regiones perlatum fuerat, vniuersam quasi Europam peruagatum, Cracouiam quoq; ac Vilnam, atq; inde ad exercitum peruenerat. Erat id non tam lethali aliqua vi timendum, quam progressu atq; celeritate, qua proxima quæq; loca complectebatur, admirabile. Primo inferiorem dorsi spinam horrore plerunq; occu- 50 pabat: inde in capitis grauedinem & languorem, quos corripuerat, resoluebat, pectori inprimis graue. quibus tamen intra quartum vel quintum diem non decessisset, eos in febrim degenerans interimebat. lethale fere iis, qui purgantibus medicamentis, aut venæ sectione utebantur. quod vtraq; respirationem grauiorem efficiebant: illa, quod humorem omnem à capite in pectus magna vi trahebant:

hæc,

hæc, præterquam quod corpus refrigeraret, debilitaret etiam vires, quibus ad respirationem opus esset. Nomen ut nouo morbo certum nullum inuentum fuit. Rex ad eas copias, quas ante Samoscus habebat, nongentos equites Polonos, ac mille circiter pedites Vngaros cum Stephano Carolo ei adiecit, moxq; Vilnam mouit, Poloniæ eo, de quo dictum est, morbo, ipse etiam tentatus. Samoscus interim, quæ ad oppugnationem pertinerent, summo rursus studio apparare instituit: ratem quamuis ex satis magnistrabibus in latitudinem contabulatam, quo latior tamen & expeditior ad arcem accessus militi esset, duplicari iubet. Nauigia cymbasque, quo pluribus circumfusus omnibus ex partibus oppugnatio administraretur, viresq; præsidii quam maxime distraherentur, per vicinas villas ac stagna magna diligentia conquirunt. Reliquis omnibus nauigiis subductis, vnum solum hostes reliquerant. Id quum Monachorum loci eius fuisset, ac ad maiorum rerum usus comparatum octuaginta fere hominibus capiendis idoneum esset, quia tamen vetustate vitium fecerat, rimarumq; plenum esset, neglexerant. Samoscus qua patebat partim recentibus coriis bubulis, partim musco obstructo, ut commodè nauigari eo posset, effecit. Iisdem temporibus, cum intellexisset, Iohannem Suiscum Petri F. Palatinum Plescouiensem cum exercitu ad Porchouiam confidere, Martinum Volsium veteranum præfectum cum expedito equitatu exploratum eo misit. Suiscus, quod de discessu Regis audiisset, neq; per anni hoc tempus alium exercitum expectaret, dimisso exercitu Plescouiam se receperat. Itaq; accidit, quod euenire necesse erat, ut in nulla periculi expectatione incuriosius omnibus agentibus, ac sine metu comitantibus complures Volsius opprimeret, missisq; agrestibus, quibus parcere à Samoscio iussus erat, nobiles aliquot captiuos secum in castra adduxit. Rebus iis, quas diximus, ad oppugnationem comparatas, decem omnino diebus perfectis, Samoscus maiori nauigio, quod refectum ab eo ostendimus, militibus viris aliquot assumptis lacum inuectus, quibus partibus maxime opportuna oppugnatio futura esset, accuratius cognoscit. Tormentis tria, quæ contra castra esse diximus, propugnacula, quo & argilla deterfa magis incendio paterent, & materia dilacerata apertis quasi venis celerius ignem raperent, continuo quati iubet. Cum peditatus propter tempestatum etiam iniurias, contra quas minus rectus erat, nec animorum, nec virium satis habiturus videretur: nobilitas equis missis, coniuratione inter se facta, ad arcem duci se flagitabat. Coniungebant se cum his pari studio, qui sub Farensbekio militabant equites, nobiles nonnulli Germani. Samoscus in media acie, qui cum facibus ac rædis ad incendenda mœnia expediti essent, collocatis, à dextro cornu, contra quod superius propugnaculum oppositum esset, Polonos & Germanos: à sinistro ad alterum propugnaculum Vngaros, qui utrinq; à media parte ignes inferentibus, contra eruptiones præsidio essent, constituit: Polonis Vroecium præfecit, illiq; in omnes casus Andream Orechotium substituit. Cum Germanis Ortonem Vxkelium Farensbekius misit. Ratē ab utroq; latere saccis, de quibus ostensum est, contra transuersos minorum scloppetorum ictus muniri iubet. Ea adducta inter confertissimas hostium ei aculationes in aduersam ripam applicatur: tempestateq; sub idem tempus commurata, post continentes imbres cum serenitate maius pugnandi studiū omnibus incessit. Iam primam ratem transierant: simul nauigia milite, tormentis ac facibus instructa, omnibus ex partibus prouolabant: interim ex utrisq; munitionibus, magno cum hostium derimento crebre ex nostris ei aculationes fiebant. Cum subito regias literas cōclamare hostes cœperunt. Samoscus superioribus diebus propterea, quod cū Lucensi expugnationi magna ex parte præfuisset, tanquam crudelitatis eius auctoris nomē suum horrore esse hostibus intellexisset, regio nomine atq; signo, quod pro Cancellariatus munere penes illum erat, literas ad obsessos hoc argumento dederat: Iussisse Regem omni studio Samoscum in oppugnationē incumbere: quod si tamen ultro in deditionem venirent, pro clementia sua conseruandos statuisse, abq; omni iniuria prohibitos velle: quæ quo diligentius obseruentur, cubicularium suum se mittere. Literas hæc receperant primo, postquam quid in illis esset, edocxerant, ad sua præsidia Regē scribere debere responderant: hoc nō eius iu-

ris esse, in quo regiarum literarum reciperentur. Eas literas tum primum voce, inde præfatis aliquot scloppetariorum missis flagitabant. Data illis fuerunt literarum fidesque. Misit simul Samoscus Iohannem Thomam Droieuium, præfectum Premishensem, qui arcem in fidem acciperet, Palatinosque ad se adduceret. Hic primo non Palatinos modo, verum militum etiam magnæ partis animos dubios adhuc reperit: tandem cedentibus timori militibus, Palatini reluctantes ad Samoscum adducti fuerunt. Dedit illis fides seruata fuit, matronarum præterea aliquot, quæ Lukis captæ fuerant, quod ne pudicitia earum in tanta itineris longinquitate ac militum multitudine negligentius haberetur, verebatur, à Samoscio condonatarum: mirantibusque Moscis, ac ultro fatentibus, se eius ætatis atque formæ matronas nostris reddi-
 10 turos non fuisse, postquam causam, ob quam id à Samoscio fieret, intellexerunt, tum vero minus etiam mirum videri debere dicebant, si in tanta morum diuersitate, fortuna quoque dissimilis esset. Ita arx & loci natura munitissima, & ab omnibus rebus ad defensionem paratissima, anni tempore, continuis imbribus, ac gelu hostes iuuante integra recepta fuit. Globorum candentium, ne in hac oppugnatione usus esse posset, Saburovus excogitabat. Aliarum enim oppugnationum euentu monitus, parietem, quæ crassior erat, interciderat: ac vno solo trabum ordine, quibus contextus erat, relicto, interiorem partem eius satis lato aggere, quem
 cratibus continebat, vestierat. fiebat inde, ut globi per tenuem parietem subito transeuntes in aggere hærent, ibique sua sponte tandem supprimerentur. Memoria inde Samoscus tenens Regem proximo anno per ea loca in hosticum ulterius
 progredi in animo habere, tormenta & grauiorem militaris instrumenti partem Sauolociæ deponere constituit: Stephanumque Carolum cum Vngarico milite in arcem traducere omnia iussit. Hic veteri ponte, quemadmodum ostendimus, ab hostibus interrupto: rate, quæ in oppugnatione miles usus fuerat, infirmiore, quam ut tantæ molis tormenta promoueri per eam possent, alterius etiam pontis
 tam exiguo tempore efficiendi summa difficultate proposita, tormenta firmissimis, iisque pluribus rudentibus apta, quo vno rupto, alii subsidio essent, per lacum ipsum, quæ durissimum solum, & maxime argillosum explorarat, cohortibus aliquot Vngarorum in aduersa ripa collocatis, in arcem à munitionibus nostris tra-
 10 duxit. In præsidio Georgium Sibiricum cum Vngari militis parte relinquit: Farensebekium cum mille circiter equitibus latiore circuitu capto Opockam versus proficisci, conuersoque ad sinistram per Nescerdam itinere ad Polotiam rursum occurrere sibi iubet. Nam quod infra ad Velikam amnem sita ea esset, quæ natura fluminis esset, cognoscere: si etiam oppugnanda proximo anno foret, situm eius eo magis præceptum ante habere cupiebat, quod eodem in loco sub Sigismundo Rege incommodum acceptum memoria teneret. Eadem futuræ expeditionis cura itinera quoque reliqua omnia: flumina item, si quæ nauigabilia essent, pleraque ut explorata ante haberet, operam dabat. maxime quod lacum Vsciam esse accepisset, ex quo eiusdem nominis fluuius se deriuans in Vsciam lacum influeret, inde-
 40 que mutato nomine in Dryssam lacum effusus eiusdem nominis fluuium efficeret, eorumque porissimum opportunitate Sokolam a Mosco com meatu, aliisque rebus necessariis prouisam, diligentissime omnes meatus exitusque eius cognoscebat. Itinere inde ob imbrium ac frigorum iniurias, silvarumque, per quas ibatur, magnitudinem, ac pontium plerisque in locis inopiam aliquanto incommodiore, lue præsertim, de qua dictum est, exercitum affligente, ut pacatis tamen circumcirca locis omnibus tuto per Polotiam, Vilnam ad Regem venit. Dum Rex hoc rerum
 successu expeditione Lucensi perfectâ in Lituaniam se recipit, Moscus, quo animi tristitiam aduersis rebus collectam discuteret, repudiata priore uxore: quod
 50 ipsius moribus toties ei licet, quoties libet, iam sextum tum maritus delectu puellarum publico indicto nouam induxit: idemque ex proceribus etiam, & consiliariis suis quosdam facere coegit. Delectus eius, quemadmodum ex nobili quadam captiua, quæ ipsa in delectu eo fuerat, cognitum est, hæc est ratio: Proceres nobilesque omnes, qui filias aut propinquas nobiles aliqua formæ commendatione in potestate habeant, edicto proposito, certo tempore omnes adducere iubet. Ad diem præpa-

præparata iam ante eum in vsum domo spacioſa & ampla, per ſingula cœnacula
 duodenos lectos habentia, totidem puellæ distribuuntur. ipſe vno ſene comitatus
 omnia ordine circumit, vt quodq; ingreſſus eſt, ſolio iam ante inſtructo conſideret
 puellæ in magno omnium Principi ſuo placendi, ac ad eam fortunam peruenien-
 di ſtudio elegantiffime omnes ornatae, ad genua eius ordine ſingulae aduolutae, ſu-
 dario auro ac vnionibus contexto in genua iniecto diſcedunt. quam ex his maxi-
 me probarit, ducit: cæteras vel agtis, vel pecunia donatas dimittit. Rex Vilnæ pau-
 cis diebus commoratus, Grodnam proficiſcitur. ac iam de futura expeditione co-
 gitans, quod tardius comitia ſibi habenda, tributumq; ſi quod in illis ſciſceretur,
 10 ſerius exactum iri intelligeret, ne quod gerendæ rei tempus dimittere cogeretur,
 priuatas interim rationes mutuae ſumendæ pecuniæ iam tum inibat. Præter Mar-
 chionem Georgium Fridericum in Prussia Ducem, Auguſtum Saxoniae, & Ioan-
 nem Fridericum Brandenburgẽſem Principes Electores de mutuo in bellum hoc
 præſtando appellat. quo factò, duas ſimul res conſecuturum ſe videbat, vt & ſuam
 erga illos omnibus in rebus fiduciam oſtenderet, & eorum in realiena ſtudio Or-
 dines inuitatos ad perficiendi pro ſuis commodis belli voluntatem eo magis ac-
 cenderet. Credita ab illis pecunia ad certum diem, exactisq; iam comitiis allata, ac
 vterius deinde die prolato, ad tempus ſoluta fuit. Interim Koſakki Niſouii cum
 Ioanne Oriſouio ab altera parte in Moſcouiam Starodubum vſq; populationibus
 20 progreſſi, omni agro longe lateq; vaſtato, oppidum ac extimas munitiones arcis
 quaſdam incendunt, indeq; ad Pociopouam excuſſione facta, ab arce repulſi,
 præda tamen magna acta ſe receperunt. Proficiſcentem Grodna Regem, Rigen-
 ſium nuncii ſecuti fuerunt. Ciuitas ea à Sigifmundo Auguſto in fidem iis condi-
 tionibus recepta fuerat, quæ ius ac maiestatem imperii in eam regii fere eneruare,
 magisq; ad ipſius etiam ciuitatis ſplendorem, quam vtilitatem comparatae vide-
 bantur. Cum Rex iis legibus ſociam eam, quam ſubiectam habere mallet, iam an-
 te ſuperioribus etiã expeditionibus, miſſis legatis, de certis ſubiectionis cõditioni-
 bus cum Rege egerat: reſq; Drohicini tandem in hoc itinere tranſacta, miſſus à
 Rege Ioannes Demetrius Solikouius fuit, qui ciuitatem in fidem acceptam, iure-
 30 iurando in verba Regis obſtringeret. Cum primis de portorio conſtituendo ac-
 tum fuerat. Nam cum omnis negotiatio Rigenſis Dunę fluminis navigatione fe-
 re contineatur, eaq; iam magna ex parte ſuperioribus victoriis Regis expedita ef-
 ſet: præterq; Kokenhaufum, Aſcherotum, Lenouarrum, quæ eo tempore in ho-
 ſtium poteſtate adhuc erant, quo morari eam poſſet, nihil reliquum eſſet: ſummæ
 æquiritatis Rex iudicabat, vt quæ reſ tanto publico cum molimento, atq; impendio
 perfectæ, ad ciuitatis priuatorumq; omnium fortunas maximam acceſſionem fa-
 ctura eſſet, eadem Reipublicæ commodum aliquod afferret, nec alia conditione
 commercia eo transferri volebat. Homines prudentes quum ſine vectigalibus &
 tributis non poſſe ſubſiſtere Rempublicam intelligerent: rectiffime autem in iis
 40 provinciis ea conſtitui, quæ armis recuperentur, conuenerunt tandem, vt porto-
 rium maritimum omnium mercium conſtitueretur, cuiusque prouentuum duæ
 partes Regi ſine vlla conditione: tertia ciuitati in portus ac ſtationum reſectio-
 nem cederet. Relinquebatur in ambiguo de bonis, quæ Archiepiſcopalis quon-
 dam iuris fuiſſent: de vallo contra arcem à ciuitate obiecto, ac aliis rebus quibuſ-
 dam, earum omnium definitio in Regis in illa loca aduentum reiecta fuit. Dum
 in Moſcouia cum exercitu Rex erat, Iohannes Tertius eius nominis Sueciæ Rex
 ad Naruam claſſem miſerat. verum integris tum adhuc ab ea parte rebus Moſco-
 uiticis, piſcatoriis aliquot ædificiis in litore exuſtis, re infecta recipere ſe coacta ea
 fuerat. Interim Varſauiam ad Comitia Rex venit. Ordines vt hunc rerum ſucceſ-
 ſum omnibus modis vrgeant, ac non latentur modo victoria, ſed ea etiam vtan-
 50 tur, hortatur: ſi vniuerſam Moſcouiam, ac ampliffimum illud regnum vel appe-
 tendum vel ſperandum non arbitrentur, cuius tamen maxima ſpes iam illis oſten-
 datur, eoſq; ſaltem in armis maneat, dum Liuoniam vniuerſam, quam ab initio
 iam præmium belli huius ſibi propoſuiſſent, dignam & laborũ ſuorũ mercedem,
 & ad poſteros virtutis monumentum relaturi adiungant: magnũ incommodum

in eo esse docet, quod ipse quotannis ad comitia tributi causa obeunda in regnum reuocetur: militem continuis itineribus confici: hosti respirandi suiq; colligendi spacium interim dari: quodq; tributa tardius exigantur, multas reuingerendarum occasiones morahac corrumpi necesse esse. quibus incommodis, quo obuiam eat, ut biennale tributum sciscant, flagitat. Ordines tributum non recusare, à tempore, in quod flagitabatur, alieni videbantur. Priusquam autem ad ullam aliam rem accederent, capita rerum quarundam, de quibus leges perferri vellēt, scripto comprehensa Regi offerebant: utq; sancirentur, petebant. ita responsum fuit, ut quæ concedi posse existimabantur, concederentur: quædam interpretatione lenirentur: pleraq; in aliud tempus conferrentur. Responso eo accepto, die-
rum aliquot spacio interiecto, idem quod ante iam scriptum tradiderant, nullis contra regiam declarationem rationibus aliis allatis, denuo tradunt. Rex ex senatu aliquot, pariq; ratione ex nunciorum collegio aliis delectis, ut iis de rebus vtrunque moderatione adhibita dispiciant, negotium dat: quæ ab his communicatis sententiis proposita fuerunt, scripto comprehensa denuo nunciis traduntur. Li diebus aliquot interpositis, idem quod antea fecerant, prius scriptum suum rursus Regi oblatum vrgent. Apperebat interim finis dierum comitialium legibus definitorum: itaq; certis conditionibus res tandem conuenit: constitutionesq; iis de rebus promulgatæ fuerunt. Tributum inde primo simplex Regi permiserunt: postea Rege partim iis, quas ostendimus, de causis, tum quod præterea militi-
pendium omne nondum solutum esset: apud Principes, quos diximus, & alios priuatos noua nomina fierent: nouum adhuc bellum administrandum esset, nulla ratione satisfieri eo sibi posse demonstrante, duplex ea prius conditione sciuerunt, ut si pax interim conuenisset, tributa quoq; cessarent: deinde iisdem argu-
mentis à Rege illa refutata, ut collatis rationibus, quicquid stipendiis omnibus, ac ære alieno ob bellum hoc conflato, tum si quid deinceps in apparatus belli erogatum fuisset, ex solutis, reliquum ex tributo eo futurum esset, in Rauense ærarium inferretur. Venerant huc, quemadmodum supra demonstratum est, Legati Mos-
couitici, per vniuersam Poloniam tanquam in triumpho ducti. Hi nouis manda-
tis à Principe suo acceptis, denuo hic ad colloquia admissi, primum Neuelenses
conditiones vrgebant: quibus rei transigendæ à Lituanis senatoribus certâ spem factam sibi dicebant. quibus cum aliis rationibus refutatis, tum quod maioribus postea sumptibus à Rege factis, Sauolociaq; capta non integra amplius res esset: tandem more suo diu prius licitati eo descenderunt, ut ad alia, quæ ante obtulerant castella Liunionæ, urbibus ac castris potioribus Felino, Derpato, Mariembur-
go, Parnauia, ac Natua, Principi suo receptis, reliquis omnibus Regi decederent. Rex nisi omni Liunia hostis decederet, alia conditione pacem sibi faciendam cum eo non arbitrabatur. Hæc sententia ordinibus proposita, publice quoque om-
nibus placuit. Adhibiti colloquio cum Moscis huius ex nobilitatis nunciis ali-
quot fuerunt, quo tergiuersatione Mosci perspecta, tota de re ipsi plenius collegas
suos edocere possent. Vtrisque in sententia permanentibus, infecta re a colloquio recessum fuit. Rex ita a comitiis discessit, ut biennii tributo ab Ordinibus sancito,
non prius pacem se facturum cum hoste polliceretur, quam is vniuersa Liunia excessisset. Sub finem comitiorum nūci nobilitatis per Stanislaum Priemiscium, quem a bello reuersum nobilitas maioris Poloniæ nuncium crearat, & tum nū-
ciorum illud nobilitatis collegium initio comitiorum Marschalcum è more pro-
diderat, Rege adito, ut remotis, quibus in senatum ingrediendi ius non esset, di-
cendi potestas sibi fieret, petebant: re impetrata, rogant operam dare velit, ut ea expeditione bellum finiat: ita nobilitatem, maxime familias eius rusticas, quarum salutem sine suarum quisq; fortunarum detrimento negligere non possit, tributis
exhaustas, ut maioribus ferendis pares vix sint futuræ. Respondit Rex per Can-
cellarium, bellum pacis ac publicæ utilitatis causa a se susceptum, minime ex insti-
tuto a se ali: hostem eo redactum, ut, si bellum contineretur, non adeo magno ne-
gotio confici possit: se tamen consentientibus ordinum studiis libenter concessurum: quamprimumq; ad tradendam sibi Liunioniam hostem adduxerit, impe-
tuq;

tuq; eius represso, Reipub. otio ac securitati consuluerit, paci, quæ cum publica dignitate atq; utilitate coniuncta sit, nullam moram facturum. Publice inde more Maiorum regi valedicentes, ut de domesticis etiam rebus, ac intestinis incommodis sanandis cogitationem suscipere velit, rogant: nominatim de Regum eligendorum stabili aliqua ratione constituenda petunt, utq; iis de rebus, quamprimum commodo Reip. id facere possit, Cōmitia habere velit. quo maius antea discrimen Respub. adierit, cum partibus in diuersa studia scissis, in duos Principes Respub. distracta fuerit, eo nunc, postquam metu hoc liberata sit, ne idem periculum denuo subeat, diligentius providendum esse docent. Accedere huc controuersias, quæ inter sacrum & profanum ordinem intercedant, quarum & ipsarum non leuem rationem sibi ducendam, utq; omnes tandem tollantur, plurimum Reipublicæ interesse iudicent. Ostendit Rex per eundem Cancellarium, non minori studio ad domesticas res recte constituendas, quam ad perficiendum ex sententia bellum se ferri, & qui bellicarum rerum laudem non asperneretur, eo maiori tamen domi bene constitutæ Reipubl. quam maxime diuturnæ memoriæ relinquendæ studio se teneri, quod sine hac ne superiorem quidem gloriam stabilem perpetuamq; esse posse perspiciat. De interregnorum ratione quoties cogitet, quanto in periculo superioribus temporibus Reipubl. fuerit, quibus electionum ac ambitionum studia ea tanquam fluctus quidam illam exagitarint: cum non minus hæc, quam in qua natus sit, omni studio sibi amplectendam, eo chariorem etiam habendam intelligat, quo maioribus honoribus atq; ornamentis susceptum se affecerit, cohorrescere se animo, agnoscereq; non nisi singulari benignitate diuina in commodiorem statum eam peruenisse. Iam ut de certa electionum ratione deliberatio suscipiatur, intelligere se: si id fiat, quantum & in re ipsa difficultatis futurum: etsi quod verendum videatur, occulta aliqua Reipublicæ vulnera ea nuder, incommodi inde meruendum sit, suam quidem operam atque autoritatem Reip. ac Ordinum voluntati non defutura. Idem de concordia inter ecclesiasticum & ciuilem ordinem sese iudicare, nihil ea posse suscipi utilius, atq; ad Reipubl. stabilitatem magis necessarium: sed utramq; ad rem consensu animisq; ab omni odio & affectione vacuis opus esse. Proinde sibi quidem summæ curæ ea fore: hortari autem ipsos quoque, ut animos ad deliberationes rerum harum sedatos, nulliusq; alterius rei, quam patriæ ac publicæ salutis & dignitatis studio deditos afferant. Hortatus inde, quemadmodum & superioribus temporibus fecerat, ut per absentiam suam otio & tranquillitati publicæ pro se quisq; studeret, ac animo ad quæuis pericula excipienda parato esset, fausta quæq; ac felicia, utq; utrique, tam qui domi mansuri essent, quam qui in bellum ituri ita rem gererent, ut mox læta utrinq; gratulatione, in mutuos complexus ruerent, precatus iis fuit: ad quam vocem plausu à circumfusus excitato, Cancellarius eum ipsum plausum lætum omen futuri successus, ac non diuturni belli Regem accipere intulit. Sub idem Comitiorum tempus Sueciz Rex, quibus partibus hac expeditione bellum orsus Rex esset, per literas à Rege quærebat. Rex pro eo, quod ante ad bellum hoc maxime Sueciz Rex hortatus se fuisset, ac mutua necessitudine celandum eum consilia sua non ratus, Pleseouiam se eo anno ire in animo habere ei ostendit: perentiq; legato eius, ut militem, quem in Germania intercipiendæ legationis Moscouiticæ ad Principes Christianos missæ causa scripturus Rex esset, voluntate Regis per ditiones ac portus eius ducere sibi liceret, literas, quarum autoritate id facere posset, dedit. Iisdem temporibus Philo Kmita, qui Lucensi præsidio præfectus à Rege fuerat, ne miles otio ac desidia interim corrumpereetur, Chelmam Moscouiticam, quod castrum supra Louatum fluuium situm est, Martinum Curtium & Gabrielem Holubkonem misit. qui quum ex captiuis cognouissent, oppidum ante Moscos more suo incendisse, ex eo vnam domum sub castro ad excubias agendas ab hoste relictam, noctu progressi, cum antequam illuxisset, eo peruenissent, Curtio domum præteruecto, ac à tergo excubiis se obiiciente, fugaq; in castrum interclusa omnes concidente, Holubko castrum incendit. Ab alia parte Sibricus Sauolocien-
sis præsidii præfectus homines agri eius omnes ad sacramentum euocarat.

Quinque autem antiquitus territoria ad Sauolociam pertinent. Venerant in his Voronecienſes aduocato, Polonico more ſibi creato. Oppidum autem Voronecia eſt ſupra Sauolociam ad Soucam flumen ſitum, propterque fluminis eius opportunitatem, quod in Velikam flumen, indeq; ſub Pleſcouia in lacum Pelbam ac ſinum Finlandicum influit, commerciis ac habitatorum numero amplum olim fuit. Caſtrum quod adiunctum habuerat in tot vicinorum ac muniſſimorum aliorum copia deſertum à Moſcis fuerat. Itaq; cum oppido nullo opere munito præſidium Sauolocienſe facile potiturum cogitarent, quod id ante incenderent, maxime autem, quod oppidani ad ſacramentum conuenerant, vt ad deterrendos alios omnia eruciatus exempla in eos ederent, copiis aliquot collectis repentina excuſſione opprimendi eius cauſa conuenerant, verum re ab aduocato cognita, cum ille in munere ac metu ſuo non inuigilans certiorum mox Sibiricum feciſſet, hic proſtigatis Moſcis, locum in quo caſtrum fuerat, cum Kiralio occupat, præſidioq; ei impoſito, corribus militariſus pro tempore communit, agreſtibusque ipſis, quibus loca vicina nota erant, ducentibus, crebras inde ex hoſtico prædaſe git. Philo Kmita Chelmenſis excuſſionis prouentu inuitatus eodem Sibirico ac vicinis aliis præſidiis ſibi adiunctis, Priſcam Ruſſam quæ ad magnam Nouogardiam ſpectat, excurrit. Magna hoc loco Moſcouiæ Dux ſalinarum veſtigalia habet, frequentia item ac ampla commercia ſunt. Oppidum magis in ſalinarum ac negotiorum vſus conſtitutum, utq; loco à ſinibus remoto, nullo opere munitum ſine negotio diripuit, repletumq; militem præda reduxit.

LIBER QVARTVS.

SOLVITIS ad eum, quem ſuperiori libro oſtendimus, modum comitiis, Rex militem, quando in ſupplementum ad bellum opus erat, Samoſcium quam celerrime ſcribere, matureq; in Lituaniam adducere iubet. Ipſe Grodnam recta, inde Vilnam proficiſcitur. Interim ad Chriſtophorum fratrem Principem Tranſſiluaniz de nouo equitum ac peditum Vngarorum delectu ſcribit. Germani militis conquirendi Farenſbekio per literas negotium datur, qui militis in inferioris Germaniæ bellis exercitati copiam ſe habere poſſe ante oſtenderat. Samoſcius, quo lectiorem peditatum haberet, Vrouecium ala equitum, cui præerat, miſſa, peditum ex ſola nobilitate ſcribere iubet. ſubleuabantur apparatus hi interim, dum tributariæ pecuniæ conferrentur, partim ea pecunia, quam à Principibus acceptam ſupra oſtendimus, quamq; præter eam Marchio in Pruſſia Dux ſubſidii loco miſerat, partim propria Regis ipſius, maxime tamen equitum ſtudio, quorum magnum numerum Samoſcius euocarat, eaq; ad bellum hoc alacritas erat, vt pleriq; nulla in auctoramentum accepta pecunia ad diem nihilominus conuenirent: complures in ipſis caſtris demum ſtipendiorum partem acciperent. Grodnâ iam Rege progreſſo, nuncius cū literis à Moſco ad eum venit: mox alios cum amplioribus mandatis, quibus conuenite pacem poſſe exiſtimet, affore. Interim ne vllū exercitum Rex cogat, neve vltorius ꝓgrediatur, poſſe eū & impēſæ & labori parcere. Veniūt legati, colloquium petentibus datur. Re diu more eorum ducta, atq; vtrinq; diſputata, eo tandem deſcenderunt, vt Narua, Neuſchloſſio, Derpato, Adſenio, Nouogrodeco Liuonico, Neuhaus à Germanis dicto, exceptis, reliquâ Liuoniâ vniuerſam vna cū iis locis, quæ antea receperāt, Weiſſenſteinio, Felinio, Parnauia, ac aliis omnibus Regi permitterent. Oſtenderat rex, nullam ſepius pacis mentionē fieri paſſurum, quam vniuerſa Liuonia Moſcus ceſſiſſet. Urgebant Legati, vt cum ſui Principis

Principis nomine ostēderetur, quid pręstiturus esset, sibi quoque quid de ablatis Principi suo restituendis animi Rex haberet, demonstraretur. Repetebant autem vno Polotiensī agro excepto, qui pristinę ditionis regię fuerat, reliqua, quę superioribus annis bello capta erant, omnia. Demonstratum fuit, ita Regem Principi eorum illa restituendum, si pręter Velisium, quod nulla conditione dimissurus rex esset, castrū quoque Sebesium, quod id penitus intra ditiones regias situm esset, quo certior ac stabilior pax esset, vel tradidisset Regi, vel demolitus fuisset: quod quo minus recusaret, Regem vicissim Dryssam demoliturum: partis sumptus deinde in bellum facti nomine quadringenta aureorum millia Regi refundisset. Impetrarunt Legati, vt ad Principem suum, referre ea sibi liceret, ac vt Regis nomine eadem ad illum scriberentur. Sub idem tempus Bochdanus Bilscius, cuius frater patruelis in amoribus Mosco erat, summamque apud eum rerum omnium fidem obtinebat, ad Regem transiit. Miserat Moscus Legatos ad Rodolphum Romanorum Imperatorem, ab eo vltius deinde ad summum Pontificem Romam peruenerunt. Legatione ad summum Pontificem operam suam contra Turcam Christianitati pollicitus, & de Regis in se iniuriis questus perhibebatur, & vel secreto, vt ad pacem eum hortaretur, petiisse, aut iis tamen querimoniis, vt suas partes summus Pontifex interponeret, non nolle se satis ostendisse. In Poloniam frequentibus nunciis afferebatur, quum Gręcę sectę homines pedes summi Pontificis pro more deosculari diu recusassent, tandem tamen id vt facerent, adductos summus Pontifex Antonium Posseuinum, qui vna in Moscouiam cum illis iret, iis adiunxerat. Hic Moscis per regias ditiones itinere intercluso, ideoque per Germaniam Lubecam, vt inde Natuam traicerent, se recipientibus, de legatione sua per literas certiorē Regem fecit, ac si voluntate eius id sibi liceret, per Poloniam & Lituaniā iturum se ostendit. Rex non modo illi permisit, sed ipsius quoque Mosci Legatis idem se permittere respondit. Hi tamen, ne quid pręter pręscriptum Principis sui facerent, Lubecam se contulerunt, indeque eodem, quo venerant, itinere in Moscouiam ad Principem suum reuersi fuerunt. Iisdem temporibus nuncius mortis Christophori Transiluanicę Principis Regis fratris allatus, quum Regi ipsi non leuem dolorem attulit, tum Moscū, qui auocato Rege rebus Transiluanicis sui interim colligēdi spaciū sibi datum iri cogitaret, vt pacem atque eas ipsas condiciones, quas paulo ante ab eo propositas fuisse ostendimus, iterum reuocaret, maxime animauit. Verum Transiluanicis rebus, ne ā cura belli auocaretur, iam ante ā Rege prouisum erat. Cogitans enim vltra incertitudinem rerum humanarum ætatem fratris prouectam, ipsum continuis articulorum doloribus confectum, antequam Varſauiam ad eomitia iret, author fratri ac Prouincialibus fuerat, vt filium eius Sigismundum in omnes casus Principem designarent. Quibus de rebus quum Legati Alexander Kendius & Vladislaus Somborius Varſauiam ad Regem venissent, ex eius auctoritate, domum postea illis reuersis, communibus Ordinū studiis Sigismundus in Principem electus fuerat: tristibus læta Christophoro Principi fortuna temperante, interque duo funera vxoris vnum, ac minoris natu filię alterum, Principatum Sigismundi filii intericiēte. Maximam in pacis spem omnium iam prope animi venerant. Nam nec propter quadringentorum illorum millium conditionem, si Moscus eam non accepisset, communibus Ordinū bellum finiri volentium studiis defuturus Rex fuerat, nec Moscus, qui vniuersam quasi Lituoniā pacis cupiditate dimiserat, illorum quę exceperat, castrorum causa bellum accepturus existimabatur. Itaque inducias etiam ad certam diem, intra quam denuo Moscus responderet, Rex ei concesserat. Verum intellectum mox fuit, iam tum Legatos, quomodo ā propositis conditionibus discederent, cogitare. Vincentius erat, de quo ante mentionem fecimus, in finibus Moscouiticis, qui ad Smolenscam pertinent, ductor Kosakkorum. Hic cum transgressis fines Legatis sese adiunxisset, posteaq; eodem itinere Vilnam cum illis profectus, familiarius inter eundem ad eos sese applicasset, sollicitare hominem, vt ad Principem suum transfugeret, cœperunt. Ille constanter primo pernegat, cum vrgeretur, tandem

Vilnæ ad magistratum rem detulit, ex eius sententia simulat transitionem, quæ quo gravior Principi eorum esset, nec sine pretio operæ ad illum veniret, ut aliquas magni momenti literas, quas ad eum deferret, sibi committerent, postulat. Illi polliciti, ut prius tamen aliquo argumento fidem eius exploratam haberent, ut in una prius re conficienda operam suam sibi navet, rogant, tempusque quo profecturus Rex sit, quaque iter facturus, exploret. Re ad magistratum delata, quo magis fides ei haberetur, iter Regis ex fide descriptum datum illi fuit: quo à perfuga quasi pignore fidei accepto, literas ad Principem suum perferendas ei tradunt. In his ut magno animo sit, cum hortantur. Nam & paucas omnino à Rege copias cogi: & quod mortuo fratre Transsilvanicæ res præsentiam eius desideraturæ sint, maxime cum Turca iis imminere dicatur, minus huic bello eum vacaturum. Per idem verotempus, & quod Vilnæ Rex substitit, Plescouiam, quam hoc bello petitiuri sibi persuaserat, omnibus rebus Moscus firmat. muros vetustate neglectos magnis operibus reficit: novas ad priores munitiones adiicit, præsidia ex aliis arcibus omnibus detracta, unum hunc in locum cogit. Ab altera parte Pontus Gardianus Gallus, quem Sueciæ Rex collocata ei in matrimonium filia naturali militiæ præfectum fecerat, extrema quedam Liuoniæ castella, quæ ad Osiliam & maritimam Liuoniam pertinent, occupat. Iam ab initio cum primum in Poloniam Rex venisset, Sueciæ Rex per Oratorem suum vehementer Regem ad bellum contra Moscum hortatus, fœderis ac societatis contra communem hostem mentionem intulerat. Miserat tum iis de rebus ad eum Rex Iohannem Herbortum Castellanum Sanocensem, propositæque eque ultro citroque conditiones fuerant, ut Reualiam quoque Regi traderet, utque quæ cis Naruam flumen essent, Poloniæ Regi cederent: quæ ultra Naruam Sueciæ finitima versus Oceanum glaciale communibus copiis occuparentur, ad Sueciæ Regem pertinerent. eumque bellum interim differendum sibi Rex non iudicaret, quo tempore Poloniam ibat, denuo Laurentium Goslicium Vilna ad Sueciæ Regem miserat, per quem in armis iam se esse ci ostenderat, & ut ipse à suis quoque finibus in Moscouiam cum exercitu irruptionem faceret, eum hortatus, auxiliorum & belli communicandi rationes quasdam proposuerat: ac ostendente tum Rege Sueciæ, nolle se sibi præscribi, quas in partes copias suas mitteret, omniaque occupantis fore. Goslicius quemadmodum iussus fuerat, Liuania tamen ut abstineret, postularat, cuius causa & maxime bellum Rex suscepisset, & quam optimo iure pertinere ad se sciret, Regemque ius in Liuania Reip. & suum negligere non posse prædixerat. Nunc cum id accederet, ut Liunioniam ferre omnem per legatos Moscus ei detulisset, quo in statu res essent, cum Sueciæ regem, tum militiæ præfectum eius iterum per literas certiore Rex fecit, utque Liunioniam non hostis, sed suam opinione iam præcipientes, omnino ab ea sibi temperarent, ac aliis potius in partibus, si ita eis videretur, bellum cum hoste administrarent, postulauit. Vilna tormentis ac instrumento militari omni Postauam præmisso, ipse Disnam profectus fuit. Vbi de exercitu hostili ad Smolenscam coactus, eiusque in Mohilouiensem & Selouensem agrum incursione cognouit. Erant in hibernis eorum locorum aliquot equitum turmae, ex quibus cum Christophori Radiuili, & Martini Kasanoui turmae, diuersis locis in palantes incidissent, secumque aliquot præliis cum copiis iis conflixissent, non diu in nostro commoratae, mox intra suos fines se receperunt. Rex tamen nuncio hoc de incursionibus hostis allato, continuo Christophoro Radiuilo, qui tum Disnæ una erat, ad eas, quas antea habebat, turmas equitum, alias Polonorum nonnullas, quæ iis in locis ad Borysthenem in hibernis erant, peditatusque ac leuium tormentorum, quæ nauibus Vitepsciam præmitteret, certum numerum attribuit. Ei mandat, ut recta contra hostem tendat, dataque facultate prælium committat. si hostis iam recesserit, capto per Velisium medio inter Bialam & Toropeciam itinere, ab ea quoque parte metum hosti ostendat. Eodem tempore Iohannem Thomam Droiouium præfectum Premislien. ad Turcarum Imperatorem misit. Causæ legationis hæc erant, ut quia fatis Christianitatis, sicut reliqua Vngaria, ita Transsilvania quoque stipendiaria Turcæ facta esset, verereturque Rex ne mortuo fratre Christophoro noui Principis

Principis imperium grauioribus conditionibus Turca premeret: postularet, ut quibus priores Principes legibus principatum eum tenuissent, iisdem huic quoque eum permitteret: nec si quid contra ea fieret, Regem patriæ suisque deesse posse ostenderet. Præterea vero ut de Ianculæ Valachiæ Palatini iniuriis, quas frequenter is regiarum ditionum hominibus afferebat, quereretur: utque illo amoto Petrus prior Palatinus in pristinum dignitatis locum restitueretur, peteret, Regemque nec Ianculæ vicinatem æquo animo ferre, nec suorum iniurias, ut nec deberet, neglecturum profiteretur. Prius Legationis caput mox obtentum: alterum in aliud tempus dilarum fuit. Sub idem autem tempus in Tartaris quoque tumultuatum fuit.

Deuleres Chiereius, qui nouissime apud Tartaros imperitabat, plures liberos reliquerat. successerat huic in imperio, qui nunc rerum apud illos potitur, Mahometes Chiereius, qui quum præter alios fratrem haberet ætate proximum Adleum Chiereium magni & ipsi animi & apud populares virtutis opinione, interficere eum non ausus, quum alias instituto Turcico apud Tartaros etiam plerumque eius, qui in principatu succedit, securitatis causa ceteri Principum liberi è medio tollantur: quo minus tamen cupiditati eius loci relinqueret, Galgam creatat. Is summus militiæ præfectus est, eaque autoritate, ut & uiuo Principe proximam secundum eum potestatem obtineat, & mortuo in Imperio succedat. Adleo à Persis capto, ac interfecto, eadem ratione Halium Chiereium alterum ab eo fratrem magistratu eo tradito, successionis spe sibi deuinxerat. Verum confirmatus postea ætate filii Saditi, amoreque paterno impulsus, deiecto fratre, filium eius in locum suffecerat, veritusque ne iniuria hac irritatus cum altero minore fratre Salomete Chiereio contra se conspiraret: ad parricidii crudelitatem, quam ante seu metu, seu miseratione retentus intermiserat, redierat, priusque quam illi moliri quid contra se possent, interficere eos conatus fuerat. Hoc periculi metu profugere illi coacti, cum uiu exagitati in sinibus oberrarent, à Kosakkis excepti, adque Michaellem Vissnuecium præfectum Cirkassiensem adducti fuerunt, à quo certior de iis Rex factus, ut in suum reditum retinerentur, iussit. Ipse instrumento belli grauiore primo per Disnam in Dunam, inde ulterius per Dryssam flumen, navigatione, quemadmodum ostendimus, iam ante explorata nauibus præmisso, Disnæque parte aliqua exercitus recensita Polotiam venit. Ibi dum aliis copiis recensendis operam dat, Christophorus Dersekus, qui petentibus Legatis Mosconiticis, à Rege ad Moscum missus fuerat, cum literis ab eo redit. Longe alio eæ argumento, quam superiores fuissent, scriptæ erant. quæ ab initio acta essent, multa & longa oratione repetita inuidiose omnia interpretabatur, quæ per legatos ante Regi obrulerat, irrita rursum faciebat, maxime quod Neuelensibus conditionibus stare Rex noluisse, quod ut Sebesium demoliretur, bellicique sumtus nomine pecuniam ab se flagitasset, exagitabat. quod non in eodem statu rem esse, quo Neuelæ fuerat, ac interim in oppugnanda Sauolocia maiores sumtus se fecisse Rex diceret, cuius coactu aut rogatu Sauolociam cepisset, interrogabat. potuisse eum supersedere labore hoc, non sua voluntate factum, ut eam occuparet: pecuniam vero quod flagitaret, scire eum, nolle se tributarium eius esse: impensas autem belli imputare, aut earum nomine pecuniam postulare, inauditum inter Principes esse. Sebesium se puero, dum Sigismundus Rex rerum in Polonia & Lituania potiretur, conditum, eiusque perpetuo postea, etiam quum Polotiam in potestate Reges Poloniæ haberent, in possessione se fuisse: præterea ut maxime ille Sebesium, Rex Dryssam deleteret: tamen cum visum esset, Dryssam iterum Regem restauraturum: denique semper aliquid reperturum, quod nouum à se postularet. Nobilitatis nuncios ad colloquium cum legatis adhibitos criminabatur: idque in inuidiam suam factum ferebat. Indignabatur & Oratores nullos à Rege ad se mitti: itaque se quoque nec post quinquagesimum aut quadragessimum annum Oratores ullos missurum confirmabat. Multa de Liuonico iure suo aspergebat. In regem autem ipsum acerbissime inuehebatur, modo quod non regio genere natus esset: modo crudelitatem in victos, adipis detracti argumento, de quo supra dictum est, usus: modo in eosdem indulgentiam, qua ad transitionem eos inuitaret, tum quod globis candentibus inusitata

ratione Sokolam incendisset, fraudem ac dolose ei exprobrando. Rex literis hisce acceptis, ostendit legatis, etsi iure gentium hostium loco habere eos posset, qui pacis petitione simulata, speculandi, circumueniendiq; sui causa ad se venissent: uolle se tamen ob eorum perfidiam à perpetua mansuetudine atq; lenitate sua recedere, itaq; ipsi ad suum principem reuerterentur, literis eius per suum hominem se responsum. Proficiscitur cum his Antonius Possevinus, quem à summo Pontifice ad Moscum missum supra demonstrauimus. Ei præfectos, qui Velisi capti fuerant, Rex condonauit. Sauolociam inde, siluis ut in pacato nō magna molestia superatis, pontibusq; & latioribus viis iam ante iussu regio Sauolocienſium opera munitis, peruenit. Hic etsi omnium fere aliorum opinione Pleſcouiam sine vlla dubitatione hac expeditione eundum tanquam præiudicatum iam videbatur, quo rectius tamen in re præſenti omnia statuerentur, ad consilium de eo Rex reſtulit. Valuit plurimum apud omnes fere cum vetus persuasio, tum ipsa rerum gerendarum series, belliq; suscepti ratio, quod ea vrbe in potestatem redacta, Liouoniam simul vniuersam, quæ tum vnica belli causa erat, ei accessuram inter omnes conueniret. Rex tamen, ac pauci cum eo annon magnam Nouogardiam rectius iretur, dubitabant, cuius etiam nobilitatis motus aliqui contra Moscum audiebantur, sed periculi plenares videbatur, relinquere à tergo urbem amplissimam, in quam omnes quasi hostiles copię conuenissent, quæ magnam & bene ad Nouogardiam gesta re ad reliqua perficienda moram, & si non tam bello, quam tempestatibus, contagio, aliisve incommodis in hostico offensum esset, grauem recipientibus se metum allatura esset. Derpatum vnus Veierus eundum cēſebat, cum eadem ratione, quod præſidii eius magna parte ad Pleſcouiæ defensionem deducta, facilius expugnatio eius futura videretur: tum quod per eam ipsam ad reliquā Liouoniæ vniuersam, quæ vna bello eo petebatur, aditus futurus esset. Vicit plurimum consensus, rerumq; ipsarum continuus quasi ordo, qui primo Pleſcouiam obſciebat, eo ut iretur. Etsi enim per Louatum flumen, quod à Lukis Nouogardiam tendens, magna ex parte in nostra potestate erat, regressus exercitus dari videretur, quod tamē naues omnes subtraxit ab hostibus essent, nec aliarum fabricandarum tam exiguo temporis spacio in prouincia noua & dubia facultas data esset: flumen præterea Louarus non per omne anni tempus nauigabile esset, hac quoq; re non multum iuari posse exercitus videbatur. De castellis, quæ à lateribus imminabant, diu Rex dubitabat, tentandane oppugnatio eorum sibi esset, priusquam Pleſcouiam iret, an in aliud tempus differēda. Ex iis Krasnohorodam, cuius oppugnationem Sigismundi Augusti exercitus frustra olim tentauerat, & alterum Veliam Moscus, quod teneri ea posse diffideret, tormentis prius apparatusq; omni deportaro, sub idem tempus ipse deleuit. Reliqua erant Sebesium, Opocka, Ostrova. Sebesium etsi ad leuam Dunam versus à tergo relinquebatur, nauigationemq; fluminis infestam reddere posse videretur: tamen quod per siluas, locaque magna ex parte inuia, ac difficilia, iter illac esset, præſtare viſum fuit, vel in aliud tempus eam differre: vel si pax interim coiret, aliam quandam munitionem ei opponere, quam nunc maiorum rerum gerendarum tempus, siluis, viarumq; difficultatibus superandis, ac ipsa tandem oppugnatione eximere. Opocka non ita viz imminere videbatur, ut non commode declinari posset: præterea flumen Velika supra Opockam nondum eius altitudinis erat, ut tormenta apparatusq; bellicus demitti per eum possent: quam commoditatem vel maxime quidam spectabāt, ac ut nauigabile esset, Pleſcouienſi tamen oppugnationi mora vlla minime interponenda videbatur. Accedebat huc, quod ex propinquis præſidiis Sauolocienſi & Voronecienſi facile excursions eius prohiberi posse existimabantur. Interim opportune accidit, ut sub idem tempus Kosakki Krasnohorodam à Mosco desertam subitatio opere communirent, quo prædis ex hostico agēdis sedem in ea collocarent. Mittit eo Rex mox copias nonnullas cum leuioribus tormentis aliquot, locumq; militaribus corbis dispositis diligentius communiri, Sebesienſeq; & Opockē præſidia distineri inde iubet. Itaq; Krasnohoroda, Sauolocia, & Voronecia occupatis, è quibus non difficulter Sebesienſes & Opocenſes contineri posse viderentur,

derentur, illis omissis, Ostrovia sola, quæ in ipsam viam Pleſcouien. incurreret, relinquebatur. Ad Christophorum Radiuilum, quem contra hostis ad Borysthenē excursionem missum supra ostendimus, sub idem tempus Philonem Kmiram etiā, ac Lithuanicos Tartaros à Vitoldo quondam Duce agris in Lithuania donatos, Michaelē Haraburda illis Præfecto se coniungere, hostemq; ancipiti metu distingere, mutuisq; populationibus priores excursionem eius vleisci iubet. litterasq; ea de re ad Radiuilum dat. Priusquam Sauolocia Rex moueret, tabellarium cum litteris ad Moscum mittit. iis etsi nec illius criminationes quicquam de dignitate sua detrudere posse statueret: & armatum hosti maledicere infra animi sui magnitudinem iudicaret: ne tamen ille è silentio Regis, more suo maiores sibi spiritus sumeret, ad priores eius respondet. Quæ acta ante id in inuidiam à Mosco vocabantur, ut quæq; gesta sint, ostendit: cōditionibus Neuelenſibus cur stare non potuerit, demonstrat: nihil per iniuriam, aut præter morem aliorum Principū Christianorum ab illo se postulasse docet: ut Sauolociam oppugnaret, nullius precibus adductum se respondet. sed id ut faceret, pertinacia & iniuriis eius se coactum: quæ nec se quiescere, donec armis ius suum consequatur, patiantur: nec ipsum nisi armorum metu admoto animum ad æquitatem aduertere. Quantum in se fuerit, se fecisse, ut per Oratores eius aliquoties testificatus ei sit, quo diutius causam duceret, quoque ad maiores impensas tergiuersatione sua se prouocaret, eo grauiores postea conditiones se ei ferre necesse habiturum. Sumptus in bellū factos, & aliorum Principum Christianorum more ac exemplo se repetiisse: & nihil æquitati conuenientius esse, quam ut à quo iniuria profecta fuerit, ab eodem omnis iniuriæ causa præsteretur. quod quoniam illi graue videretur, sciret posthac non de Liuania, aut belli eius sumptibus, sed summa rerum se dimicaturum. Quod Sebestium puero se conditum diceret, qua maxime ratione ius suum ostendere se consideret, ea malam fidem eius maxime deregat. Nam cum Regia Polotienſis ditio ad Dunam flumen semper percinuerit, intraq; eam nuper Sebestium excitatum fuerit, satis argumenti esse in alieno iniuste ædificatum fuisse. An aut ad priores conditiones, nouas subinde Rex adiecturus fuerit, si prius iis conditionibus, quas Rex tulisset, assentiendo periclitatus fuisset, tum certi aliquid asseuerare eum potuisse. Nuncios Nobilitatis ex ipsius utilitate ad colloquium cum Legatis eius adhibitos fuisse, quo quæ conuenissent, maiorem firmitudinem haberent. Quod Oratores ad eū non mitteret, non esse, quod se accusaret: neque. n. legem vllam de mittendis Oratoribus cuiquā periatam, præterquam vel vsus, vel voluntas cuiusq; vnicuiq; imponeret: omninoq; iudicii potius quam necessitatis rem esse. Quod facturū se negaret, ut nec ipse post quadragesimum annum vllis ad se Oratores mitteret, facile ei credi: magnam hanc bono etiam viro ne dum Tyranno viuendi vsuram esse: non missurum igitur post quinquagesimum aut quadragesimum annū: at missurum fortassis citius: Regem quidem nihil hac in re temere sibi præscripturum. Docet & de Liouonico iure. Ad conuicia eius respondet, neq; se cum esse, qui conrumeliam vllam accipere possit: nec in Moscum, cuius turpitudine & crudelitas omnibus nota sint, recte hanc alios insectandi personam conuenire. Regem se non tam moleste ferre non natum esse, quam gaudere, quod virtute sua ad regnū perueniret: quod ea ratione ad honorem hunc euocatus sit, qua summus Pontifex à Cardinalibus, Imperator qui Principem inter Christianos Principes dignitatem obtinet, ab Electoribus Germaniæ: qua multi alii Reges ac Principes omnib. temporibus à sui quisq; regni Ordinibus. Interim præclarum sibi ducere priuato loco, nobilibus Maioribus ortum, qui rebus Christianis egregiam sæpe operam nauarint, amplissimos honores gesserint, prouincias administrarint, magnaq; virtutis & pietatis laude floruerint, cum maiores sui Reges non fuerint, virtute tamen sua regnum se adeptum esse: cum illum, nisi ita, ut esset, natus fuisset, mores eius quēuis potius alium quam Principem facturi fuissent: minimeque illi inuidere, quod non plurimorum de eo hominum iudicium, aut spectata virtus eius potius, quam mulieris Glinſcii Sigismundi quondam Regis proditoris filiz vterus, Moscouiæ dominum imposuisset. Crudelitatem in detrahendo è nonnullorum cadauerib.

adipe primum non à se profectam: deinde nihil in eo contra pietatis officium hominumq; Christianorum morem, qui ut uiuis tanto reſcius conſulerent, ex medicorum diſciplina, vel in minutiffimas partes mortuos diſſecarent, admiſſum: ridiculam autem miſericordiam eſſe ipſius, qui cum in uiuos omnia cruciatus exempla edat, mortuorum cura ſe affici præ ſe ferat. Eiſdem generis eſſe, quod clemenciam & lenitatem erga victos ſuam criminaretur. Non ſatis enim ſibi conſtare, qui modo crudelem, modo nimis lenem quereretur: indignareturque, quod non omnes, quos in præſidiis expugnatis Rex cœpiſſet, excruciatos interfeciſſet. Quod Sokolam inuſitata ratione flammiſ à ſe deletam vitio ſibi verteret, in eo non tam fraudem aliquam illum arguere Regis, quam detegere propriam inſcitiam ſuam: 10 quæ ut omnibus in rebus maxima eſſet, ita militaris rei multa præclara iuuenta adhuc eum fugere. Reſpondet & aliis de rebus quam copioſiſſime: quæ omnia accuratius hic commemorare, præterquam quod epiſtola ipſa in manus hominum peruenit, non etiam noſtri inſtituti eſt. Sub finem epiſtolæ ad ſingulare certamen eum prouocat: eamque Ruſſice & Latine ſcriptam ei tranſmittit, neue timis ſibi placeret, quæq; aliorum de ſe hominum iudicia eſſent, cognosceret, libros de immanitate eius paſſim per Germaniam editos vna ei mittit. Sauolocia Voroneciam Rex progreſſus, militarem diſciplinam prioribus legibus partim emendans, partim auctis accuratius eo loco ſanxit: legesq; de ea ſcriptas primû Senatoribus, deinde militi, Præſectis omnibus diſſerendi de iis facultate permiſſa publice propoſuit. Quibus ab omnibus probatis Præſecti militares, ut Ducem exercitus crearet, eumq; magiſtratum, qui ſolennis apud Maiores in Repub. fuiſſet, reſtitueret, flagitarunt. Rex quod partito in plures imperio militari, ſuperiori anno nec ſatis diſciplinam caſtrenſem obſervatâ, ſe rebus vel minutiffimis quibuſq; fatigatum, aliq; incommoda nonnulla extitiſſe ex eo meminiſſet, vocato priuatim ad ſe Samoſcio, cuius utilem operam ſuperiorib. expeditionibus, multis maximiq; rebus ſpectatam habebat, eum ſe magiſtratum hunc creaturum oſtendebat. Samoſcius magnitudinem eius, atq; onus demonſtrando, ſeq; ab omnihus rebus, maxime autem muneris huius expectatone imparatum accendiſſe oſtendendo, primo ut alii porius id traderet, aut ne ſibi ſaltem tantum oneris imponeret, petere, poſtea vehementius etiam deprecari cœpit: ubi nihil rex remitteret, obtemperaturum ſe tandem Deo, & illi ſeu ad gloriam ſeu periculum ſe vocati recepit. Priuatim cum Samoſcio re communicata, idem publice deinde facit, conſilioq; conuocato, quid ſuæ ſit ſententiæ declarat. Re ab omnibus probata, per Andream Sborouium palatii Marſchalcum, qua qui ſuperioribus temporibus imperio militari præſuiſſent, nominatim vero Ioannes Tarnouius maxima poteſtate fuiſſent, generalem exercitus Ducem perpetuum Samoſcium creat. Hic quemadmodum antea fecerat, ita tum in publico quoque præter oneris eius magnitudinem, quod per ſe grauiffimum, maxima etiam cum inuidia coniunctum eſſet, non eo etiam apparatu inſtructum ſe veniſſe oſtendebat: ut tantum munus ſuſtinere poſſet, qui ſcriptis iis, 20 quas Rex iuſſiſſet, copiis, eo animo profectus domo eſſet, ut quemadmodum ſuperioribus expeditionibus feciſſet, partem ſaltem aliquâ belli ſuſciperet: cui ſumma rerum adminiſtranda eſſet, oportuiſſe eû prius omniû ad ſummâ belli pertinentiû rerû cogitationem ſuſcepiſſe: omnia explorata, cognita, parata ante domo attuliſſe: ipſum inſpexiſſe; legatos, miniſtrosq; iam ante domi delegiſſe: quos etſi haberet, non haberet tamen plures, quâ qui copiis tantû, quas ipſe ſcripiſſet, ducendis adminiſtrandisq; ſuppeterent. Tandem quemadmodum antea priuatim, ita tum publice magiſtratum accepit. Conſtitutis rebus iis, exercitum vniuerſum recensere Rex inſtituit. Præ cæteris longe ornaſſimæ inſtellatione hac Polonorum equitum turmę comparebant. cum longe plures ex ampliffimis quibuſq; familiis, 30 quam vlla alia ſuperiorum expeditionum ad bellum hoc contulerent. inter alios Samoſcius ad priores copias ſuas, quas ſuperiori ætate à ſe conductas, hieme in Samogitia contra hoſtiles in Liuoniam irruptiones mandato Regis collocarat, aliquot ornaſſimorum equitum millia adiecerat. omnes hi ad Ducis exemplum ut ſuperiori anno atrato habitu uſi fuerant, ita tum cæruleum ſumpſerant. Par his ſuo ge-

suo genere peditatus erat: Vroecianus præsertim ex sola Nobilitate scriptus. Nec
 multum de proximi anni studiis & apparatu Lithuani quoque remiserant. Itineris
 ratione à Rege cum Samoscio cōstituta, à dextra Lithuani iunctunt: iis aulicus mi-
 les, qui ad Gedanum fuerat, perque absentiam Ioannis Sborouii à Christophoro
 Niscicio regebatur, attributus erat. partem copiarum aliarum cum Stanislao Tar-
 nouio clarissimæ familiæ, Senatorique Ordinis viro, quæ locum castris delige-
 rent, Ostrouiam versus Samoscio præmisit. cum eodem Veierum & Vroecium
 ire iussit. Tarnouius, quemadmodum iussus erat, castrum præteruectus in Pleſco-
 uienſi via, qua præidia in castrum ventura, nunciique exituri expectabantur,
 10 confedit, quæque ad oppugnationem pertinebant administrare cepit. Interim
 Samoscio aduenit, castraque ab inferiori parte ad Velikam flumen ponit. biduo
 post Rex ipse consecutus fuit. Sira Ostrouia est in insula Velikæ fluminis, quodque
 nullus à terra aditus habeat, inde nomen id, quod insulam Slauiica lingua signifi-
 cat, accepit. Muros ex lapide satis firmos: propugnacula item complura habet:
 vnum præcipue in septentrionali castris angulo, à qua eadem parte porta atque adi-
 tus in castrum est, insignis magnitudinis, adque nostræ ætatis propugnaculorum
 formam diligenter dimensum, eo politum, ut duo castris latera, vnum quod ad Se-
 ptentrionem, alterum quod ad Orientem spectat, defendat. Cum de oppugnatio-
 ne cum Samoscio Rex deliberaret, animaduertit, Occidentale castris latus, ita
 20 modico flexu lunatum, ut nulli recta linea secundum id latus tormentorum ictus
 dirigi possent, atque ita nihil fere ab ea parte à tormētis periculi militi metuendum
 videretur. Itaque duo propugnacula altera, quæ in meridiem conuerſa erant, tor-
 mentis verberare instituit: quod iis à defensoribus nudatis, Occidentali parte iam
 ante, ut ostensum est, innoxia, sine periculo ad oppugnationem iturus miles vider-
 etur. Vngaris orientalis anguli propugnaculum, Polonis Occidentale attribui-
 tur: perfectisque biduo munitionibus, & tormentis intra eas constitutis, ex vtrif-
 que muri quati cepti fuerunt. Ab Vngaris propugnaculo, quod oppugnabant,
 inde proximo muro continuis tormentorum ictibus verberato, ruinis quibus-
 dam, quæ tam en præcipientem aditum in castrum præberent, patefactus ab iis mu-
 30 rus fuit. Poloni, curante apud eos tormenta Veiero, in fundamenta propugna-
 culi, & inferiores fornices tormenta conuerterant. cum quod ab inferiori parte
 facilior in arcem aditus futurus videretur: tum ne superiore turris parte à se occu-
 pata, quod facere destinauerat, ut per fenestras eius scloppetis inde rem gererent,
 exque interfore castris parte hostem propellerent, puluere fundamentis subiecto
 circumueniri ab hoste possent. Vngari per ruinas, quibus ab eorum munitioni-
 bus murus apertus erat, irumpere mox conabantur. Repressio impetu illorum
 à Samoscio, qui militem, quo ad maiores res integrior accederet, sine causa vul-
 nerari nolebat, cum rursus ab vtrifque munitionibus summa vi tormenta con-
 tra muros disploderentur, magisque murus ruinis aperiretur, hostes eodem die
 40 deditionem fecerunt. Iam nox appetebat: itaque cum præſidiis adiunctis vltre-
 rius deduci non possent, atque interim separatim in locum à castro traducerentur,
 plebs rusticana Lucensis cædis memoria percussa, subito magna voce vltro
 in verba Regis se adigit. quo clamore aliquoties repetito, cum vim illis adferri Sa-
 moscio tatus accuſſiſſet: narrabant iuratos se Regi, fidosque posthac fore: eoque
 clamorem tam altum sustulisse, quo vel ab ipsis Moscis exaudirentur. Cæteri, in
 iisque Nascokinus præſidii Præfectus, eius, quem Legatione ad Regem fun-
 ctum, posteaque captum supra ostendimus, propinquus, dimissi fuerunt. Rex ante-
 cursoribus præmissis Pleſcouiam mox ipse progressus fuit. In primo agmine Bal-
 thazar Andree fratris Regis filius cum Vngaricis, Palatinus Braslauiensis cum Po-
 50 lonicis aliquot copiis incedebant. Hi vbi ad Cerecham flumen, quod ab Oriente
 in Velikam influit, venerunt, ex Vngaris quidam flumen transgressi in tres partes
 copias suas distribuerunt. Prima ex iis recta Pleſcouiā contendit: duæ reliquæ di-
 uersis locis in insidiis cōfederunt. Ex iis primi cum hostiū excubiis congressi, mox
 pedē referre ceperunt: hostes quod erat, insidias veriti, recedentes tamen secuti,
 postquam secundi ex insidiis confurrexissent, nihil amplius veriti, quod numero

utrosq; superarent, effusq; insecuti ad tertios protracti fuerunt: à quibus reliqui in fugam coniecti: tres Boiarici generis capti, ac in castra adducti fuerunt. ex quibus, quantum in vrbe virium esset, quid præsidii animiq; hostes haberent, cognitum fuit. Simili euentu Sigismundus Rosninus, qui cum veteranorum Polonorum copiis, quas Lithuanis adiunctas supra ostendimus, missus fuerat, ac deinde Germani aliquot equites, inter quos Rhederus Silesius voluntarius erat, excursionem ad urbem facta, captiuos aliquos adduxerunt. Samoscus ipse primū Cerecha flumine, inde Pleseouia amne transito, situs cognoscendi causa urbem circumuectus fuit. accidit hic, ut cum Vrouecio vno assumpto, aliisq; subsequi se iussis, quo accuratius situm vrbis è propinquiori loco cognosceret, sub ipsos quasi muros contra portam quandam successisset, conspicati cum hostes, alia equitum contra eum emitteret; eaq; cum intra teli iactum ad eum accessisset, Samoscusq; etsi periculū videret, non tamen se commoueret, illa etiam insidias vereretur, iustum temporis spatium ex aduerso neutris se commouentibus constitit. Interim qui tardarant accurrentes, impetu in hostes facto, in urbem eos reiecerunt. Rex vbi propius ad urbem accessisset, cognoscendi loci causa ipse quoq; cum Samoscio eam circūiit. Ciuitatis Pleseouensis in annalibus Pleseouensibus, qui in Polotienſi Bibliotheca inter alios reperti, in manus nostras peruenerunt, circa annum ab Orbe condito VI. MCCCXII. antiquissima mentio est, quo Thorium filium Rurici Principis Russiæ Olgam ex ciuitate ea in matrimonium accepisse, ex qua Suentoslaus filius natus ei sit, memorant. Inde varia cum vicinis Gentibus bella ei intercessisse narrantur: maxime tamen Ikolos populos, quorum ab eo tempore cum imperio nomen quoq; interiisse videtur, fœdere cum Nouogardienſibus inito debellasse: cum Sudetibus, qui ea quondam loca tenuerunt, in quibus Derpatū nunc est, & cum Germanis Liouonienſibus frequentibus præliis contenderunt: cum vel à suis finibus eos prohiberent, vel intra eorum fines bellum gereret. A Germanis capta etiam vrbs circa annum VI. M.DCC. L. traditur. Ab Alexandro autem filio Iaroslai ex stirpe Monomachi haud multo post in libertatē rursus vindicata. qui profectus à Batti Principe Tarrarorum, auxiliisq; Tarraricis adiutus cū prælio Liouonienſes superasset, ex pacto deinde urbem recepit: continentia tamen deinceps quoque bella cum iisdem ciuitati fuerunt. Illud satis apparet, eam & opibus plurimum olim valuisse, & priusquam à patre huius Basilio in seruitutem redigeretur, non modo propriis legibus magistratibusque vſam, sed quod eo in loco magis forassis mirandum fuerit, egregie etiam iis temperatam fuisse. cum primis Posadniki, quod si verbum verbo interpreteris, assessores significat: ex quibus Senatus constitutus fuerit, numerantur: in grauiorum rerum deliberationibus, Legationibus audiendis, dimittendisque: fœderibus ſanciendis: eligendis Principibus: pace denique ac bello suscipiendo: legibus ferendis, populi summa autoritas erat. qui in comitiis, Viecis ab iis dictis, quæ ad omnes pertinerent, vniuersus iubebat. Secundum Posadnikos Nobilitas erat honore iis proxima: tum vero diuerſarum societatum mercatorum, quorum & magnam multitudinem eo in loco fuisse, eorumque commerciis maxime ciuitatem creuisse apparet: Præfecti, qui magistratus etiam ius ac auctoritatem habuerunt. Ditionem possederunt amplissimam: ad eamque cum Magni Luki, & Isborkum, tum quicquid intra eas est, pertinebat. Prouincias hæc per Legatos Palatinos ab ipsis dictos regebant. His omnibus magistratibus finita cum potestate Princeps præerat. Eum seu ad virandas factiones domesticas, seu quod externo Regnum occupare volenti, facilius restituros se existimarent, modo à Russiæ, modo à Lithuanie magnis Ducibus certis conditionibus, ac ut secundum leges suas ius sibi dicerent, petebant. A Lithuanis Dummunthum, Timotheum nimirum, postquam Christianus factus esset, appellatum circa annum VI. M.DCC. LXXIV. ac postea filium eius Dauidem accepisse memorantur: posterioribus etiam temporibus ab Olgerdo filium eius, qui sacris Christianorū initiari voluerit, Andreasq; dictus sit. quosdam præter leges sibi imperantes ipsi remouebant. Tandem cum Russiæ magnis Ducibus conuenerunt, ut certis deinceps legibus eorum maiestatem colerent, Principesque non ni.

non nisi ab illis, qui tamen secundum patrias leges ciuitati imperarent, quique nominatim à ciuitate petiti essent, acciperent. A Basilio cæsar filio Ioanne, primum Basilius Suiscius Legatus, deinde Basilius filius Plefcouiensibus & Nouogardiensibus coniunctim Princeps datus fuerat. Etenim sub idem tempus Nouogardienses subiugarat, Plefcouensium auxiliis adiutus: quæ illi partim ex cedere, de quo dictum est, partim æmulatione Nouogardiensium miserant. cum paulo ante à Liouoniensibus bello petiti, à Nouogardiensibus spretri atque destituti, ab Ioanne adiuti fuissent. Atque in eo quidem statu ad annum VI I. M. X VI I. I. ciuitas permansit. quo à Basilio Ioannis filio, eius qui nunc rerum potitur, patre libertate
10 spoliata fuit. Imposuerat eis Principem Basilius Ioannem Michaelis filium Repkam, quem Naidenum postea appellarunt: ut qui non petitus, sed ultro quodammodo obtrusus eis esset. Contra hunc cum Nouogardiæ forte Basilius esset, misit ad eum ciuitas Legatos, qui querelas quasdam ad eum deferrent. Cum vero & Ioannes Nouogardiam ad Basilium accessisset, ipsius hortatu maiorem Senatorum partem, quo præsentibus iis controuersias eorum minueret, euocat: in vincula deinde omnes coniicit: Plefcouiensibus denunciat, ut Consilium omne abrogent: Campanum insignis magnitudinis, qua ad Comiticia obeunda Ordines conuocabantur, ad se mittant: eaque ut facturos sciat, alios plures ex omnium Ordinum hominibus obsides sibi dent. Plefcouenses partim amore suorum indu-
20 sti, partim iis rebus præsentis periculo defuncturos se existimantes imperata faciunt: Obsides complures alios ad eum mittunt. Quibus acceptis Plefcouiam ipse Dux die Mensis Ianuarii vicesimo quarto Oximæ facto venit, cui in memoriam rei bene gestæ templum deinde ibi consecrauit: primoque in ædem Saluatoris, inde Trinitatis, in cuius tutelam nominatim ciuitas se tradiderat, descendens, Vassiani Episcopi Columnensis, qui eo cum illo venerat, captamque tum urbem pronuntiabat, oratione confirmatus, urbem diripit: Senatuum omnem, magnamque Nobilitatis partem in vincula coniicit: nouisque coloniis immixtis in Moscouiam secum abducit: ut non pauci tum essent à Nobilitate, qui ne patria mouerentur: religioni ac societati alicui religiosorum fratrum se manciparent.
30 Ab eo vero tempore in durissima seruitute ciuitas permansit. Vrbs in longitudinem porrecta, qua ad Occidentem spectat angustior, à Meridie Velika flumine alluitur: quæ eo loco non modo nomine, sed tot aliis fluminibus receptis, re ipsa magnus, quinque infra eum passuum millibus in Pelbam lacum influit: à Septentrione Plefcouiam amnem habet, qui non magno à Nouogardia intervallo ortus, urbem cui nomen dat mediam secans, in Velikam illabitur. Ipsa in tres partes diuiditur, quæ singulæ, diuersis interiectis muris inter se separantur. alteram, quæ Occidentem spectat Sapskouam, tanquam ultra Plefcouianam appellant: tertia & media inter has arx est, quæ & ipsa in tres partes diuiditur: exteriorem, quæ ad meridiem atque flumen Velikam pertinet Krfemnouiam: alteram
40 Domantouam: tertiam mediam dictam, non ad arcem, sed ad urbem ipsam, cuius quasi umbilicum tenet, appellatione telata. Septentrionale latus omnium longissimum ad octo millia passuum in longitudinem, muro omni ex lapide facto protenditur. Ad eum Moscua Polotia Lukisq; caput, alium ab interiori parte terra inter binos trabum ordines, quibus ea contineretur, latissima interiecta, adiecerat. Propugnacula ab omnibus partibus ex eodè lapidis genere firmissima habet. Cùmque veteris operis propugnacula non satis æqualia inter se essent, indeque fieret, quominus directis ex vno versus alterum tormentorum ictibus mutuo se protegerent, ex angulis eorum parietibus nouis proiectis, iisdemq; altissimo cespite vestitis, fenestrisq; per eas dispositis, ut pari inter se spacio prominerent, effecerat: ad
50 eadem vero propugnacula, quod partim angustiora, partim infirmiora viderentur, quam ut maxima tormenta, corumque vim, cum disploderentur, continere possent: turres alias itidem ligneas ex firmissimis trabibus magno itidem opere factas opportunis locis ab interiori parte interiecerat, magnaq; maiorum tormentorum vi compleuerat. Loci facies ab omnibus partibus amenissima est, cum duorum fluuiorum confluxu, & qua patentibus capis, qua crebris collibus leniter assurgens.

tibus, iisdemq; frequenti funipero vestitis: quæ à Voronecia vsque non secus ac si magna industria cōstita esset, huc excurrentes, hortorum speciem loco circumdat: tum maxime monasteriorum vicinorum frequētia, quæ ultra quadraginta ex lapide omnia elegantissime extructa, passim per vicinum agrum constituta sunt. Celeberrimum ex iis Suatohorēse est, cum religione, à qua sanctum montem locum eum appellant, tum loci munitione. In rupe enim durissima tribus circiter à Pleseouia passuum millibus situm, firmissima præterea turri, mœnibusq; castelli in modum munitum est. Moscus cum, quemadmodum ante ostensum est, Lukis c. ptis ad Pleseouiam moturum Regem minime dubitandum sibi iudicaret, omnibus rebus, quæ ad sustinendam obsessionem pertinerent, diligentissime eam instruxerat, magnæque copia omnia comportari iusserat. Cuius rei ultra ea, quæ antiquitus ad defensionem vr̄bis comparata erant, hoc loco eo maiorem facultatem habet, quod in eum locum per Naruā amnem è Germania aliisq; Occidentalibus regionibus bellicum apparatus conuenire necesse est. Itaq; tantus omnium rerum ad bellum pertinentium apparatus in vr̄be erat, vt superiori anno Moscus nec illi loco satis fidens maiorum tormentorum partem aliquam in vltiorem Moscouiam deportare institueret. quæ cum grauitate sua tardius promoueretur, Ilmeno lacu non procul à Magna Nouogardia ea obruit. Præerat arci Basilus, & fratris eius Petri ad Vlam flumen à Nicolao Radiulo sub Sigismundo Augusto cæsi filius Ioannes Suiscii, è Susdaliensium Ducum familia oriundi. Andreas Choroscinus: & Pleseoiuus. quorū Ioānes consilio, Choroscinus corporis ac animi robore magnā apud Moschum authoritatem habebant: indeq; etsi atate Basilus Ioannem antecederet, summam tamen rerum omnium huic commiserat. Equitum in vr̄be ultra septem millia: peditum cum iis, qui ex oppidanis militares operas inter milites obibant ad quinquaginta millia fuisse constat: Vrbanæ multitudinis totidem. Inter peditatus ductores Kosetseius cū animi magnitudine, tum procera corporis statura Duci gratissimus, authoritatis ac virtutis præcipuam fere opinionem habebat. Kosakki Nicolao Duce in regia ditione Circassii nato, sed qui diu Mosco operam nauarat, hoc consilio aliquot eo venerant: vt ex instituto militiæ suæ per agros palantibus excipiendis, prædisq; agendis insidias ponerent. Ad id enim militiæ genus vsu assuefacti, nullis armorū vix contra cæli iniurias vestium indumentis, recti acinace & hastili vno, pleriq; tamen etiā sclopperis rem gerentes, ad singulos circumstendos, opprimendosque itinera, loca, res hostiles explorandas: flumina cymbis ac trabibus trananda: densissimas silvas, ac inuia quæq; penetranda cum leuitate armorum, sitis, famis, ac laborum tolerantia tum vsu atq; exercitatione plurimum valent: cæterisq; fere omnibus præstant. verum eos Suiscius conuiuio in vr̄bem acceptos intra mœnia retinuerat. Rex rebus iis cognitis, munitionibusq; vr̄bis perspectis, facile intellexit, non sine ratione ab initio iam plerisq; eo potissimum eundem contendentibus, assensum se non fuisse, longeq; minora, quam præfens ipse cognosceret, de statu vr̄bis atq; munitionibus sibi renunciata fuisse: se nec à peditatu, quæ si summa vi vr̄bem oppugnare vellet, triplo maiorem adducendum sibi fuisse intelligebat: nec à puluere tormentario ad oppugnandam vr̄bem satis instructum accessisse videbat. Qui enim Susæ depositus fuerat, negligentius igni ab iis, qui in præsidio erant, habite conflagrarat: alterius autem vt præcepta iam opinione pacis nec ab initio satis magnam copiam Quæstores pararent: accedenteq; insigni subuectionum difficultate, quæ à flumine relinquebantur, vix eum ipsum, quem paratum habebant, aduehere potuerant. Itaque varia animo agitant præstare aliquando videbatur, si Pleseouia relicta, vel magnam Nouogardiam recta contenderet, quam nonnulli minus munitam putabant: vel ad vicina castella Porchouam & Vidouam se con-
nerteret: iisque in potestatem reductis, obsidione ex iis vr̄bem premere, quorum illud inter Nouogardiā & Pleseouiam situm magnam ad intercludendam à subsidiis & com meatu Pleseouiam facultatē habere putabatur: hoc Iuanogrodenfi arci, quæ portum Naruensē efficit, imminebat: Priori consilio cum ex, quæ ante demonstratæ sunt, rationes, & à Pleseouia metus, tum ipsius Nouogardiensis vr̄bis fa-

bis fama, quam & ipsam non exiguas ad resistendum vires habituram constabat, itineris deniq; longinquitas, præcipitante iam ætate, ac tempestatum expectatio locum non relinquebant. Alteram oblidionis rationem, ac viciniorum castello-
rum oppugnationem, præterquam quod indignam susceptæ expeditionis fama futuram putaret, hosti etiam animos addituram iudicabat. Itaque cum animi ma-
gnitudine, ac virtute militis, qua pleraq; alia consecutus esset, eas quoq; difficulta-
tes superare se posse non desperaret, de loco castris capiendo dispicere cæpit. Cõ-
stituerat ab initio à Nouogardiensi via, qua Plešcouia fluvius in urbem, inde infra
eam in Velkam illabitur, quod ad excludenda ab vrbe subsidia, subuectionesque
10 arcendas cum primis opportunum videbatur, castra facere. sed id vt dimitteret
consilium, longitudo lateris eius, quod quemadmodum ostensum est, ad octo
millia passuum patet, latissimique ab ea parte ac parentes circum circa campi fa-
ciebant. In quibus cum subsidia equitum nulla tuto collocari posse viderentur,
nec vero propter continuas hostilium tormentorum eiaculationes propius ca-
stra admoveri: verebatur ne peditatus, qui in opere ac munitionibus futurus es-
set, si nullum illi è propinquo ab equitatu subsidium ferri posset, in tanta equita-
tus ac peditatus hostilis tot locis simulerumpentis multitudine, maxime si an-
cipiti prælio subsidiis, à Nouogardia missis, & eruptione ex vrbe facta pugnandum
ei foret, vndique circumveniretur. Ostendebat Samoscus, qui vt nihilominus
20 in sententia permaneret, Regem hortabatur, circa flumen Plešcouiam sinus non-
nullos sibi videri, in quibus iustæ equitum copię sub tentoriis collocari possent:
quæ in tempore deinde contra excursions hostium auxilium nostris ferrent:
hac ratione castris eo loco quam latissime Nouogardiam versus explicatis, ab
omni subsidio & comœatu, sine frequentibus excubiis, quibus si ab altera parte
castra ponerentur, continuis defatigari militem necesse esset, multo commodius
obsessos, intercludi posse: accedere, quod ab ea parte solū pene esset molle: ab aliis
fere omnib. rupes durissimæ id exciperent: quæ & opus moraturæ, cuniculos aut
omnino exclusuræ essent. Rex tamen quod priorem salutis, quam victoriæ ratio-
nem habendam iudicaret, ab Orientali latere oppugnare urbem statuit. quo in
30 loco & peditatus, qui in opere futurus esset, à sinistra Velika flumine defenderetur:
& castra proxime munitiones hostium promoueri possent. quod ab ea parte
frequētes colles exsurgentes ab hostilium tormentorum ictibus frontem tutatu-
ri essent: angulis præterea, in quem ab ea parte vr̄s muris coibat, ipse etiam ma-
iorem rei bene gerendæ facultatem dare videretur. Itaque transgressus flumen
Cerecham, castrisque tum ibi metatis, iisdem Lithuanicas copias, & veteranum
Polonum equitem, quos à dextra ire iussos diximus, recepit. Eodem Farense-
bicus Germanicum peditem, cum quo sub id tempus venerat, adduxit. in quibus
et si erant aliquot, qui in Belgio stipendia fecerant, propter tamen & temporis
breuitatem, & quod Lubecenses minus comes in concedendo delectu se præsti-
40 terant, plerique ex vicinioribus etiam Germaniæ locis, sique tyrones, raptim scri-
pserant. Iisdem temporibus Bartholomæus Budlerus a Duce Churlandiæ cum
aliquo militum numero, qui superioribus expeditionibus cum aliis in locis bel-
lum Rex administraret, ad Liunionis fines in stationibus contra hostes fuerant, in
castra venit. Voluntarii præterea aliquot, cum ex Prussia, inter quos in primis Fa-
bianus Dhonanus: tum præter Rhederum, de quo supra dictum est, alii etiam ex
externa iuuentute, nonnulli fama expeditionis huius exciti. Rex cum vniverso
exercitu flumen transgressus, sub eos, de quibus dictum est, colles, castra posuit.
Vngari à sinistra ad Velikam flumen, Lithuani à superiore parte ad Porchouien-
sem viam confederunt: medio inter hos spatio Poloni triplici carrorum ordine
50 circumiecto, ea de qua ante ostensum est, ratione, ab utraq; riuu illac labentis
parte castra communiverunt, qui inter hos & Lithuanos tanquam angulus relin-
quebatur, Germanis attributus fuit. Venit sub idem tempus in castra à Turcarum
Imperatore Legatus, grauis ætate homo. Hic Tartaros, quos supra profugisse o-
stendimus, ex fœdere, quo vtrinq; perfugæ reddi iuberentur, reperebat. Osten-
sum fuit, quia nondum Rex eos vidisset, nec quid dicerent, audiuisset, vbi in Po-

loniam rediisset, causa cognita Principi eius responsurum. Et si minor peditatus erat, quam pro amplitudine susceptæ oppugnationis requirebatur: erat tamen & numero, & genere ipso militum ac armorum non contemnendus: equitatus aut, quemadmodum supra ostensum est, ornatior fere, ac instructior, quam in vlla antehac expeditione fuisset. Itaq; per frequentissimam castrorum partem barbarus ductus, castrorum magnitudinem, equitum, quos obuios habebat, ornatu, equorumq; præstantiâ, ac vniuersi exercitus speciem admiratus, faceret Deus, inquit, vristi Principes, Regem ac suum Principem designans, coniuncti inter se animis essent ne orbis quidem terrarum consensui eorum resisteret. Interim Vngarum militem propius urbem, ut locum munitionibus dirigendis caperet, progressum hostes conspicati, eruptionem mox in eum fecerunt. sed fortissime ab Vngaris ad portas vsq; eos insequentibus, nonnullis vtrinq; desideratis, in urbem reiecti fuerunt. Munitiones mox Vngari ab ea parte, qua castra habebant, cōtra Pochrouiensem, quâ appellabant, turrim, penes Velikam flumen: Poloni non longo ab his intervallo contra Suiniensem turrim agere instituunt: prius militaribus corbibus locis aliquot iusto intervallo cōmunitis, equitumq; ac peditum stationibus in iis collocatis: quæ militi in munitionib. occupato contra eruptiones hostium, si quas forte facerēt, propinquo è loco subsidium ferrent. Magno labore eo loco propter soli duritiem, quod intra cubiti altitudinem in rupem desinebat, fossæ ducebantur. Nihil tamen ea res Vngari militis impetum morabatur: qui ingentibus saxis securibus excisis, indefesso studio opus perfecit: non tam mukorum iactura, quâ insigni vnus Petri Kendii iuuenis claro in Vngaria loco nati: qui cum noctu more suo vigilas Motcis citantib. ad fremitum eorum procurrisset, è maiori tormento traiectus interiit. Cæterū Vngari, quia ab ipso flumine nullo ambitu capto breviori spatio recta versus urbem munitiones suas dirigeabant, perfectis iam fossis aduersam turrim quatere cœperant: exiguoq; tempore propugnaculo cōuulso proximi muri partem aliquam strauerāt. Polonis magno impedimento erat, quod ab eo, de quo dictum est, loco, longiore intervallo munitiones versus urbem institutæ illis erant: latera quæ Vngaris ab vna parte Velika flumen, ab altera Polonorum munitiones tuta præstabant, ne circūuenirentur, vineis & subsidiis contra hostiū impressiones muniēda: inde perfectis tandem munitionib. curante apud eos tormenta Veiero, prius ex plerisq; turribus, ex quibus ab omnib. fere partibus petebantur, defensores deiiciendū gerāt: quod deniq; in fundamenta, ac imam partem muri, iis quæ ante demonstratæ sunt, causis, tormenta conuertebant. quas ob res cum ab eorum parte tardius murus perruptus fuisset: Vngari nihilominus, quæ ab ipsis murus stratus erat, irrumpere conabātur. Samoscius cū de eo ad Regē referret, ostendebat, longe & ad securitatem & spē victoriæ certius sibi videri, si dum è Polonorum quoq; munitionibus aditus in murum patefieret, irruptio sustineretur: interim & pluribus locis mœnia verberarētur: tuinz, quibus contra Vngarorum munitiones murus apertus esset, ampliores fierent, qui per eas in urbē aditus esset, cognosceretur: omnibusq; rebus diligenter exploratis, quæ ad oppugnationem pertinerent, ante præpararentur. Timebatur ab altera parte, ne tempore interposito, spatium sui muniendi, nouasq; fossas obiciendi hosti daretur: maxime vero quo minus consilio huic locus esset, difficultas pulueris tormētariū faciebat: ut necessario prius tentandū aliquid videretur, quam omni consumpto vna cum pulvere urbis ipsius potiundæ spes decederet. Descenditur eo, ut mittantur, qui locum inspiciant, ac an quæ transgressos fossæ difficultatesue excepturæ essent, explorent. Deliguntur ex Germanis quinquaginta circiter: quod erant inter hos, qui in aliarum urbium oppugnationib. assidue antea versati fuerāt. Hortatur simul Samosciū Rex, ut quæ ad oppugnationem pertinerent, administraret: ne si de aditu non incōmoda renūciata essent, vel minimum temporis spatium differretur. Interim Vngaricus Decurio quidam missu centurionis ad os, quod ab Vngaris, quemadmodū dictum est, in muro patefactum erat, profectus omnia facilia ac aperta renūciat aditum latum: descensum expeditū: exiguas ab interiori parte fossas obiectas. Quo tempore, cum è primariis Senatoribus quidā differri non-

nihil adhuc irruptionem suaderet, ne inter Polonicam & Vngaricam Nationes æmulatio aliqua oriretur, si Vngarus prior irrupisset: ostendissetque Samoscus, cur à Polonis aditus tam latus patefieri nondum potuisset, is vnamquamque selem pro se venari respondit. Samoscus itaque ad munitiones profectus, Polonis Germanos adiungit: quæque oppugnationi vsui sint, administrari iubet. Vngaris Bornemissa præficitur: Rex sub ipsam fluminis ripam, ad quam Vngarorum munitiones pertinebant, progressus, militemque ad irruptionem paratum, paucis, quæ tempus ferebat ad virtutem cohortatus, è propinquo euctum oppugnationis expectare instituit. Iam ante autem tormenta aliquot Velikam translata fuerant, abque inferiori parte muri, per quem ad oppugnationem iturus miles erat, ita collocata: vt aduerso muro à fronte detereso, rectis inde secundum vniuersum id latus interius iactibus defensores peterentur. Eques ex instituto militari idoneis locis supra munitiones, circa urbem atque vias, in omnes casus disponitur. Non poterat latere hostes, quid in castris pararetur: quod in omnes partes latissimus ex urbe despectus erat. Itaque ipsi quoque muros frequentes complebant. Samoscus primùm ex Polonico peditatu viginti expeditissimos delectos per aduersam fossam muros succedere, quisque ab eo loco in urbem aditus sit, explorare iubet. Renunciant illi fossam ab ea parte esse, supraque eam pontem aliquanto depressiorem, per quem non difficulter tamen fossa superari possit. Mittit inde è Germanis quinquaginta eos: 10 mandat his, vt quamproxime muros subeant, superare ruinas possint, progrediantur, signoque quod acceperant, dato, alios, quos quamprimum iis summisurus sit, expectent: si non patere per eas aditum intelligant, sine ignominia se recipiant. Interim si illis successisset, signumque quod conuenerat, datum ab iis fuisset, quæ illis subsidia summittat, disponit: primo eiusdem Nationis militem, quod qui præmissi fuerant, id postulant: inde Polonum partim equitem, qui Georgio Mniscio Præfecto Sanocense, Stanislao Stadnicio, Procopio Penonscio, Andree Oreschouio, ac aliis quibusdam authoribus, equis missis, vltro operam suam detulerat: partim peditem. Primo loco Penonscium & Oreschouium cum turmalibus eorum, qui hastis rem gererent, locat. Inde Vroecium cum pixidariis. Post 30 hunc Stanislauum Stadniciu cum altera equitum turma. Hic rursus Vibranouium & Syrneum cum suis quæque cohortibus in subsidiis esse iubet. Vltimo & separato loco Georgium Mniscium cum iis quos ducebat, equitibus constituit: partim ad tormenta munitionesque retinet. Germani cum ad fossam successissent, Ioannes Garonna Gallus progressus primus aditum tentasset, graui casu ab hostibus illo deturbato, cæteri cum angustiores ruinas, quam vt commodè transiri per eas posset esse existimarent, conferti ad fossam constiterunt. Poloni qui à tergo urgebant, cum non dari sibi locum viderent, per medios illos penetrant: hostes turri lignea, munitioneque quam tignis in angulo turris, quem cum muro coiens efficiebat, ea de qua supra dictum est, ratione contabulauerant, cespiceque vesti- 40 uerant, deliiciunt: in turrim magno ipsi labore euadunt, principesque Vibranouius ac Syrneus in summa turri signa figunt. Germani ad os, quod contra Vngarorum munitiones erat, quod per id latiore aditum esse viderent, signa conuerunt. Præscriptus idem, qui supra demonstratus est, ordo, & Vngaris fuerat, missusque eius rei causa ad eos Franciscus Veselinus, primarius cubicularius regis. Verum apud Germanos primum eo turbato, Vngari quoque, cum Polonos iam irrumpere cernerent, signo prius à Rege accepto, per ruinas in turrim euaserant: primique Thomas Dercenus, & Mathias Kerekesius signa in ea constituerant. Hos Gabriel Bekesius arrepto signo, equitem, cui præerat, secum trahens, secutus fuerat: moxque pluribus aliis signis illatis, cum vltius inde in urbem con- 50 tendere vellent, fossa iam ante ab hostibus ducta, lignæque munitiones nonnullæ præter opinionem obiectæ impetum eorum tardabant. Hostes ab initio nostrorum in subeundis muris impetu perterriti, suos è propugnaculis pulsos, signa diuersis in locis fixa iam videntes fugam circumspectare cœperunt. Interim Ioannes Suiscus passim equo saucio volitans, modo minis, modo precibus, tandem ploratu & misericordia: ab altera etiam parte Episcopus urbis sacra & simu-

lacrâ obtendens, dum in occupandis muris nostri retinentur, fugam pauoremq; suorum sistant. Primum tormentis ac saxis petere nostros ceperunt: nostris vicissim tela in eos adicientibus, compluribusque vtrinque faucibus, turri, quam à Polonis occupatam supra ostendimus, puluerem subiiciunt: nullamq; in partem milite se commouente, binis aliis vicibus id repetunt. Quo turri tandem correpta nostri ferre ignem diutius non valentes primum descendere: ad extremum etiam cum ex propugnaculo Velikano, quod è nostris tormentis tam breui tempore sterni non potuerat, ipsi transuersis hostilium tormentorum ictibus ferirentur, recipere se coacti fuerunt. Inde in Vngaros omnes conuertuntur: qui cum eas quas diximus illis obiectas munitiones, superare se non posse intelligerent, cum diu 10 hostium impetum sustinuissent, ac nox immineret, caesis omnibus prius sublati more militari se receperunt. Desiderati eo die sunt ex Nobilitate Polonica ultra quadraginta: ex Vngaris non pauciores, ac præcipui inter eos nominis Gabriel Bekesius. Magnum hostes quoque detrimentum acceperunt: caesi complures: in quibus primarii peditum ductores, Nicolausque Circassius præfectus Kosakorum: plurimi vulnerati. Itaq; litteris, quas ad præsidium Vdouense dederant, quæ exiguo postea tempore interiecto interceptæ à nostris fuerunt, magnum terrorem ostendebant: utque sine morâ iis de rebus Princeps certior fieret, subsidiaq; sibi mitterentur, petebant. Samoscus militi ob eius diei laborem ac aduersitatem consulendum ratus, equitem, qui cum Georgio Mniscio Præfecto Sanocense in 10 subsidiis collocatus fuerat, integerque adhuc erat, quod conturbato postea ordine res ad eum non peruenisset, circa tormenta munitionesque excubare iubet: vniuerso autem peditatu ac munitionibus Vrouccio in oppugnatione concessio, Stanislaum Penkoslauium præficit. Altero die consilio habito, ante omnia de tormentario puluere conquirendo cogitari ceptum fuit. Mittitur ad Ducem Churlandiae, Regentes aliaque vicina loca. Exemplâ litterarum Plescouiensium, quæ interceptæ fuerant, passim describenda Samoscus dat: quibus, si quis forte grauior de aduerso oppugnationis exitu rumor in Poloniam perlatus esset, hostium incommodo perspecto is deleteretur. Proponit eodem tempore Regi, quo minus casus aliquis, qui obsidionem eos relinquere cogeret, interuenire posset, opti- 30 mum è re nata sibi videri, si integro adhuc exercitu castella, per quæ miles distributus, longinqua obsidione, ac commeatus inopia premere urbem posset, aliquot communiantur: iis perfectis, quod voluntarius miles diu moram laturus non esset: commeatus præterea difficultatem reliquo exercitui ancturus videretur: nec dignitatis Regis futurum esset, ut voluntariis dimissis imminuto exercitu remaneret, ipse in Poloniam, ad Comitia obeunda, supplementum scribendum excutiret: se cum exercitu reliquo ad urbem relinqueret. Si hiems expectaretur, voluntarios incommodis obsidionis, atque hiemis iniuriis adactos, missionem flagituros: reliquum militem nullis rebus præparatis, commeatu omni consumpto minus animi & virium habiturum: castella vero eo tempore vel muniendi 40 vel exstruendi nullam rationem fore. Regi cum aliis multis de causis, omnia prius, quam ad id consilium descenderet, tentanda videbantur: maxime tamen, quod cum Possuinus, qui in Moscouia erat, de animo erga pacem Mosci significaturum se ostendisset, verendum intelligebat, ne, si priusquam ille rediret, eorum quid susciperetur, hostis defendendæ urbis spe illi aucta, si forte de tradenda sibi Liuania consilii quid iam suscepisset, id tum commutaret. Dum hæc geruntur, puluisq; ac apparatus bellicus expectatur, cuniculis interim munitiones hostium tentare placuit. Bini è Polonorum munitionibus versus fossam instituti, à rupe dura atque aspera excepti perducere non potuerunt. Vngari per suum solum fossa ducta, eademque cratibus interfecta, vnum eo modo perduxerant. Is cum 50 latere hostes non posset, qui ut minus eum vidissent, ex eo ipso tamen, quod ab oppugnatione tam diu cessaretur, coniecturâ de consilio nostrorum capiebant, aliud secundum vniuersum id latus in longitudinem, ex quo nostros obseruarent, egerant: ac tum eum puluere subiecto interceptiebant. Iisdem temporibus subsidia è Moscouia per Vdouam obsessis mitti cognitum fuit. quæ cum per Pelbam lacum, ac Ve-

ac Velikam flumen nauibus ventura Samofcius intellexiffet, primum nauibus aliquot conquisitis, continuas arbores cuneis ferreis in singulas impactis, per eosque catenis transmissis, ea qua flumen erat latitudine connectit: alias à superiori parte fluminis, qua venturus hostis erat, secundum aduersam ripam alligat: ita, vt cum hostium naues transissent, funibus adductæ regressum ab ea parte hosti clauderent: alias ab inferiori parte versus urbem ita obicit, vt cum eum in locum peruenissent, irretitis vtrique nauibus, nullam in partem effugium pateret. In naues quas contraxerat, Germanos, qui earum administrandarum peritiores credebantur, imponit: Vniuersæ rei Vrouccium præficit: eum eoq; secundum vtramque ripam expeditum peditem disponit. Aduenerant commodum sub id tempus Albertus Resaiscius Castellanus Varfauiensis cum centum circiter & quinquaginta: Stephanus Bilaius cum septingentis equitibus: Nicolaus Korffius & Vilhelmus Platerus cum Liouonibus aliquot equitibus. Eos cum extra castra adhuc versarentur, Suatohoram versus conidere, ac quo tutiores contra hostiles incursiones essent, fossa castra communicare iubet. Hostes nauibus silenti nocte progressi, cum in insidias, ac nostras naues incidissent, ac ne primum quidem impetum nostrorum ferre potuissent, mox in ripam se eiciunt: ibi ante lucem palâtes excepti, ducentiq; circiter Boiatici generis capti, ac in castra adducti fuerunt. Haud multo post aliud à Derpatensibus subsidium obsessis mittitur. Verum id, cum appropinquanti maturius miles se ostendisset, celeriter se recepit. Aliquanto deinde tempore interiecto Nicolaus Chostouus inter peditem ductores secundum Kosceciū præcipuar apud Ducem autoritatis cum septem millibus subsidio obsessis venire ab exploratoribus nunciabatur. Itaque Samofcius, quod vereretur, ne superioris subsidii casu fama ab hostibus cognito, alio iter auerterent, totum locum eum, qui à castris Suatohoram vsque vltra octo millia patebat, excubiis complecti statuit. Erant militares ante hac excubiæ à castris ad flumen Pleseouiam vsque positæ: ab eo vero ad Suatohorensē viam, quod maximum intervallum esset, ne miles in tot excubiis distractus nimium defatigaretur. Lithuani voluntarii vltro eam ad rem operam suam Regi deferebant. Chostouus cum diu in insula quadam Pelbæ lacus hæssisset, ac de priori subsidio, quod nauibus aduenerat, intercepto intellexisset, in terram exercitu exposito, noctuque deuio per siluas ad sinistram itinere capto, Pleseouiam contendit. noctu maior militum pars dilabi ab eo cæpit, vt ex septem millibus vix trecenti penes eum manerent: ipse vt diffugientes vel vi contineret, extremum agmen cogebat. Itaque cum superiorum noctium excubiis Lithuani fatigati, simul quod interea temporis nondum hostis venisset, de diligentia remisissent, præterque morem excubiarum aeris iniuriis coacti ignes excitassent, Daniel Islenouus, qui in primo agmine incedebat, cum iis, quæ supererant, copiis, ciuitatis locis iis, in quibus ignes cernebantur, in urbem euasit. Chostouus, qui in extremo agmine, vt dictum est, erat, ac præterquam quod totius noctis maximo in sistenda fuga suorum labore confectus erat, corporis insuper mole homo procera statuta tardabatur, cum è siluis egressum lux oppressisset, herbis per aliquot horas cæteris dilapsis se texit: ibique ab equitibus Andreæ Viskouecii Palatini Voliniensis, qui tum eius diei excubiis excipiebant, repertus ac ad Regem adductus fuit. Qui cum deseruerant, partim cæsi, partim magno numero capti fuerunt. Aliquot diebus post Theodorus Mesceodouus itidem cum copiis aliquot subsidio obsessis missus fuit. Hic cum iam fere excubiis Lithuanicas præterisset, extremum agmen à Gabriele Cirkassio deprehensum fuit: qui cum impetum in id fecisset, & clamore sublato Bilaius quoque cum suis accurrisset, centum circiter & quinquaginta concisi, ad sexaginta capti fuerunt: cæteri ad trecentos cum Mesceodouo in urbem penetrarunt. Dum ad Pleseouiam hægerunt, Sueciæ interim Rex in aliena victoria suam prædam facit: coque quem in Germania ac Gedani, iis de quibus dictum est, litteris adiutus, militem conquisiuerat, quemque è suis præterea ditionibus contraxerat, per militiæ Præfectum suum Pontum Gardyanum Naruam occupat. Oppidum id ad Velikam flumen situm est,

quod qua Pelbam lacū relinquit mutato in Naruam nomine, oppidūq; à se appellato triginta circiter infra id passuum millibus in mare influit, eo aluco, vt ad urbem ipsam maximæ onerariæ naues appellant: eademque vltèrius Plefcouiam vsq; non incommode agi possent, nisi supra lacum Plefcouiam versus viginti circiter cubitos altæ cataractæ cursum earum interciperent. Dum in Magistrorum Ordinis, priscorum Liuoniæ Principum, potestate erat, propterea quod omnes merces Moscouitiæ Derpatum primo deuehebantur, inde per Reualiam aut Parnauiam in mare exonerabantur, minus vel à cultoribus frequens, vel munitum erat. Postea Ioānes superior in aduersa ripa aliam multo munitiorem è regione illi arcem Iuanogrodum ab illo, à Liuonibus Russicam Naruam ad suæ, quam Germanicam appellabant, discrimen dictam, tam propinquo ab ea spatio excitauit, vt cum Narua ponte coniungi, abq; vtroq; loco telum in alterum adici posset: ex ea cum Moscus profectus Liuonica quoque Narua potitus fuisset, cum Germanicis aliisq; vltamarinis & occidentalibus Nationibus commerciorum in ea sedem collocarat, omniaque eo negotia & merces transtulerat. Sub famam expeditionis ad Plefcouiam regiæ, quemadmodum ex aliis atcibus, ira illa etiam maiorem præsidii partem ad Plefcouiam tutandam contraxerat. Gardyanus cum tormentis quater muros cœpisset, ac Mosci, qui in Iuanogrodensi præsidio erant, Liuonicæ Naruæ, cui metuebant, tuendæ studio, pontem transtulissent, tormenta-
 10 que pleraque secum traduxissent, ac vero irrumpente iam in oppidum milite, territi, retrocedere cœpissent, Itali aliquor, qui cum Hieronymo Cagnolo in Suetico exercitu erant, victoriam subito conclamantes, cumque reliquo milite ad portas vsque eos insecuti, magnum eorum numerum conciderunt. Hac re, cæteri, qui in arcem euaserant, territi: simul tormentis, quibus se defenderent, quæ paulo ante Naruam transtulerant, destituti, exiguitateque ipsa sua de defensione desperantes, deditionem fecerunt. Eadem præsidiorum consternatione Iamhorodum quoq; & Koporiam vicina castella in potestatem redegit. quibus rebus perfectis in penitiorem Liuoniam, vt per reliquas arces, quæ à Moscis tenebantur, arma circumferret, cum exercitu regreditur: primoq; Veisensteinium castrum alioquin natura & opere munitissimū, in ea Moscorum trepidatione, præ-
 10 sidii exiguitate, nulla, dum Plefcouia obsideretur, auxilii spe in deditionem accipit. Inde Parnauæ exercitum admo-uet. Post captam Naruam litteras à Principe suo ad Regem mittit, quibus is ad priores Regis litteras, quibus multo ante, vt à Liuonia tanquam alieni belli præmio abstineret, amice hortatus eum Rex fuerat, circumducto die rescribebat: ac suum cuiusq; iudicium, quibus in locis bellū cum hoste gerere, quasq; ditiones eius inuadere vellet, esse debere significabat. Magna spes Regem tenuerat, fore, vt æquitatem priorum postulationum suarum perspecta, locum eis Sueciæ Rex relinqueret: non modo quod Liuoniam vniuersam iam olim in fidem Regum Poloniæ venisse, eo minus ignorare Sueciæ Regem sciebat, quod superioribus temporibus, cum frater eius Ericus Reualiam occupa-
 40 ret, nullo iure id ab eo fieri propriis litteris suis castatum fecisset, verū etiā, quod postquam ipse maximo labore ac impensa ad Legatos de pace mittendos, vniuersam Liuoniam primo cedendam, inde deferendam pene hostem adegisset: ad paratam à se victoriam Sueciæ Regem accessurum expectandum sibi non arbitrabatur. Quare etsi iniuria hac non parum commoueretur, in præsens tamen differendam iudicabat. Iisdem temporibus à regis quoque Præfectis simili fortuna castra nonnulla Moscis in Liuonia adempta fuerunt: A Duce Magno Kirempesium occupatum: Fabianum subitatio opere munitum: a Byringio Pyrcheliū: Thoma Embdano Salium captum: A Dembinio Lenouardum & Ascherotum: quæ vtraq; Dunæ flumini imminebant, peditatu aliquo à Rigenfibus, quibus gra-
 50 uis hostilium præsidiorum vicinitas erat, accepto, Scotoq; milite, qui ad Regem ibat, retento expugnata. Iamq; Kokenhausium quoque castrum munitissimū, ab eodem Dembinio obsessum comneatus inopia breui in potestatem nostrorum peruenturum videbatur. Supra demonstrauimus Christophorum Raduū ad vlciscendas hostis in Mohilouensem & Shlouensem agrum excursions cum par-

cum parte exercitus Moscouiam versus missum à rege fuisse, eiq; Philonem Kmiram ac Haraburdam cum Lituanicis Tartaris coniungere se iussos. Kmita cū duobus circiter millibus equitum, Tartarisq; qui sub Haraburdæ ductu erant, Lukis egressus, octo circiter ultra Toropeciam millibus ad Nemescam flumen, ac monasterium quoddam, aduentum Radiuili expectare instituerat. Sub idem autem tempus Moscouiæ quoq; Dux, qui non procul inde Stariciæ tum erat, cum de nostri exercitus aduentu nondum cognouisset, Michaellem Nosdrouatū, & Pertum Boratinscium cum tribus circiter millibus militum eodem cōsilio miserat, ut metu vndiq; quam maximo facto, qui è suis in Regis fidem venerant, direptionibus ac populationibus vexarent. Eorum exploratores temere vagantes cum in pabulatores nostros ineidissent, duo ab illis excepti, ac in castra adducti, ostendunt quindecim inde millibus passuum ad Salecam exercitum confidere. Cōtra quem cum Radiuilus, qui iam tum aduenerat, Bochdanum Ogniscium septingentis circiter magna ex parte levis armaturæ equitibus ex diuersis turmis ei attributis misisset, ducenti circiter præter imperium pugnādi auditate cum stationibus hostium congressi, ad diuersos pontes, circa quos scloppetarios hostes in insidiis disposuerant, pertracti aliquot ex suis amiserunt: verum aliis subsecutis, ac Gabriele Holubkone suis, ut de equis descenderent, scloppetisq; rem gererent, mandante, summotis per hos à ponte hostibus, nostri hostium equites in fugam effusos ad

20 quindecim fere millia passuum insecuti, aliquot ex iis ceperunt. Radiuilus cum cognouisset ad Resouam aliam exercitus hostilis partem confedissee, versus eā via impeditissima, qua nulli ante eum exercitui iter fuerat, cum exercitu progressus, triginta à Resoua passuum millibus substitit, inde Sukopsciam Iamam, quo nomine locum, in quo diplomata iter facientibus dari solent, appellant, se conuertit, ac ad flumen Volgam castris metatis Halimbekum cum Tartatis, quos circa se habebat per flumen Stariciam versus contendere, populationesq; ac incendia quam latissime in hostico circumferre iubet. Satis constat, Moscouiæ Ducem, qui quæ admodum supra demonstratum est, Stariciæ tum euertum obsidionis Pleseovien-

30 sis expectabat, cum aduentantem exercitum, fugas agrestium, ignes passim sublato ipse magna ex parte cerneret, ac quemadmodum ex Posseuino, qui tum apud illum erat, cognitum postea fuit, non ultra septingentos milites circa se habebat, summa in trepidatione versatum, delectum ex omni genere hominū promiscue habuisse, fugamq; iam circumspēctasse. In præsentia mittit, qui agmen nostrorum speculentur, quamprimumq; de eo sibi renuncient. Hi cum ad Okomeciam alterum diplomatum locum, in quo Tartari pernoctabant, quinq; millium passuum intervallo accessissent, diligenterq; à nostris excubias agi, loco præterea munito eos confedissee ex agrestibus acceperant, ad latus conuerso itinere paludesq;, quæ iis in locis erant, transgressi, ex Nohaiensibus Tartaris ac pabulatoribus nostris aliquot opprefferunt. Interim Daniel Murfa ex iis, qui in mensæ ministerio apud

40 Moscum versabantur, ad nostros transit: qui cum de numero exercitus eadem fere, quæ antea fama, ac captiuorum sermonibus acceperant, ac inflatus pleraque prædicasset, orationique eius tanti Principis inueterata potentiz fama facile fidem faceret, etsi memorabilis facinoris, si Stariciam processissent, patrandi spes nostris ostendebatur: iis tamen vitibus, quibus potentissimi Principis vitam ac salutem septam esse credi debebat, minime pares se futuros rati: Dunam indeque Dubnam magnis itineris difficultatibus conflictati se recipiunt. Ex itinere, temere ab agrestibus rumore tradito, com meatu Toropeciam laborare, ad eam defleunt, exercitumque ei admovent. verum paucis diebus post, cum falsa de statu præsidii delata ad se cognouissent, se receperunt. Radiuilusque Chelmam recta,

50 inde priscam Russiam versus contendit. Collocata ad Opakam contra Nouogardiam Kosakorum manus aliqua fuerat, quæ partim prædis ex hostico agendis hostem distineret, partim subuectiones subsidiaq;, si quæ Nouogardia Pleseouiam mitterentur, obseruaret. Hi cum continue prædas ex hostico agerent, magnisq; incommodis hostes afficerent, Tartari Moscouitici, parte eorū negligētius agēte, parte ex instituto ad prædas agendas profecta, repētino aduentu, eos qui in

statione relictis erant, oppresserant. Tartaris à cæteris reuersis rursus deiectis, Mosci alias suas duobus locis ad Russiam & Misciagam stationes ab Nouogardia nostris Kosakkis opposuerant. contra eos igitur, qui ad Russiam erant, Radiulus Kosakkos, quos penes se habebat, ipse subsequens, præmisit. Hi hostibus fama aduentantis exercitus iam ante territis, ac primo aduentu eorum in fugam conuersis, Obalinskum ac Boiarici generis aliquot capiunt. Eo deinde ex loco ad Regem & reliquum exercitum Radiulus reuenit. Jam ante Antonius Posseuinus etiam, quem à summo Pontifice legatum ad Moscum iuisse, supra ostendimus, cum mox post discessum à Volga Radiuli dimissus fuisset, ad Regem venerat, turmis aliquot equitum, quas è Nouogardia de aduentu eius certior Rex factus, obuiam illi miserat, in castra deductus. Afferebat hic, Moscum etsi in ea & sua trepidatione, & belli aduersitate cum primis pacis cupidus esset, nullis tamen aliis conditionibus eam accipere obstinatum habere, quam quas iam ante Polotizæ per Legatos suos proposuisset. Nam quod hyems, quæ sæuissima iis in locis frigora adferre soleret, instaret: militem, quem ne primas quidem iniurias eius toleraturum sibi persuadebat, per hiberna distributum iri, Regem superiorum annorum consuetudine ad comitia obscunda in regnum se recepturum, interim urbem obsidione, se metu solutum iri, facileq; quamuis aliam sustinendi belli impetusq; regitationem deinceps se reperturum confidebat. Rege contra Posseuino ostendente, nec se prius exercitum ab vrbe deportaturum, quam vel vrbe potitus esset, vel vniuersa Liuania Moscus decessisset, hortabatur nihilominus cum Posseuino, ne omnem tamen spem pacis præcideret, locumq; colloquio constitui pateretur, in quem utrinq; legati conuenerent, ac de pace inter se agerent: quod cum Rex permisisset, literas per expeditum equitem ad Moscum dat. his eo omnino animo Regem esse ostendit, ut non prius abscessurus, aut vllum belli finem facturus sit, quam vniuersa Liuania Moscus excedat. Quare ne nimium ea in re poneret, quod frigoris sæuitia coactum abscessurum tandem exercitum existimaret, videre se obfirmato ad perferendam eam omnes animo esse, tum ut obsidio sustineretur, debere eum tamen tot subiectorum sibi innoxiorum calamitatibus atq; miseria commoueri: qui cum pro ipsius salute nullum periculum ac cruciatum recusent, summæ cum iniquitatis condemnari debere, nisi ipsorum vitam suis commodis ac obstinatione potiores habeat. Eos autem neq; propter frigoris vim in siluis iam latere, nec iis ipsis, quod paludibus omnibus frigore concrevis, peruiæ breui nostris futuræ essent, amplius protegi posse, eorumq; iis ipsis diebus, quibus in castra venisset, magnū numerū partim concisum, partim captum se vidisse. Sub id enim aduentus eius tempus, subsidia, quæ cum Mesceodouo venerant, quænamadmodum supra ostensum est, excepta fuerant. Proinde ipse sibi consilium cæperet, se quidem, ut serio tandem animum ad pacem applicaret, authorem ei esse, egisseq; hanc ob causam cum Rege, ut ne omnem tamen de pace agendi facultatem tolleretur, impetrasse, ut Legatos eius certum in locum, qui Mosco videretur, accedere, cumq; suis Legatis de pace agere se passurum Rex receperit. Moscus literis iis acceptis sine mora nuncium vna cum suo rabellario, literisq; ad Posseuinum remittit. Pagum Sapoliā nonaginta passuum à Plesconia millibus, in diplomatum vsus & ipsum constitutum, ad conuentionem deligit, publicæq; fidei literas, legatis suis mitti postulat. Mittuntur literæ, locus accipitur. Exercitus interim, qui ad Plescouiam erat, maximis cum hyemis, tum obsidionis diuturnæ incommodis afficiebatur. Itaque cum & à voluntariis palam missio flagitaretur, conditionesq; pacis passim sermonibus agerentur: non deerant, qui remittendum potius Mosco de Liuania aliquid censerent, quam cum exercitus incommodo diutius obsidionem ducendam. quod ut summi Pontificis autoritate persuadere Regi conaretur, Posseuinus etiam tacite hortabatur, idq; quo commodius perficeret, cum sententias senatus de conditionibus dicturus esset, eum vocari, præsentemq; illo sententias dici debere censebant. Spargebatur in vulgus, Regem ut maxime Liuiam vniuersam adiunxisset, omnem in Vngaros, vel fratrum suorum filios diuisurum. Itaque stipendiarius etiam miles sermonibus tentabatur, cur pro alienis commodis suo

suo cum periculo depugnaret: pro provincia, ex qua nec ad ipsum, nec ad Remp.
 fructus ullus perueniret, ut alii ditarentur, vitam sanguinemque suum ipse in
 discrimen adduceret. Resistebat rebus hisce summa constantia atque animi magni-
 tudine Rex, maxime voluntarios obtestabatur, ne suo discessu exploratae pene vi-
 ctoriae, aut honestae pacis spem corrumpere. Præter Regem Samoscius omni
 contentione in id incumbere, ad omnia prius se descensu-
 rum, quam infectare, aut non tali pace, qualem in superioribus comitiis Rex atque
 nomine Regis ipse ordinibus promississet, discederet: quod si maxime necesse es-
 set, eo usque tamen, dum comitiis habitis noua ab Ordinibus mandata acciperet,
 10 se perstiturum. Vt Possevinus in senatum vocaretur, contra morem Maiorum
 esse diserebat. Virum enim prudentem, & in primis grauem, etsi nihil curiosius in
 aliena Repub. facturum sciebat, ne tamen vel interrogationibus atque studiis alio-
 rum, vel suo pietatis atque pacis in eam sententiam pertraheretur, ut ipse quoque cum
 aliis remittendæ Moscopartis Liouoniae autor esset, verebatur. quamuis eandem
 sententiam suam hac etiam ratione apud Possevinum deinde excusabat, quod
 eum ex instituto Reipub. omnium aliorum Principum Legati publice audiantur,
 solius summi Pontificis nuncii priuatim Reges conueniant, ne exemplo suo pri-
 uilegium minueret, illum ipsum vitaturum fuisse, existimasset. Consilio deinde
 20 iis de rebus habito, duz omnino manendi rationes proponebantur, vt vel ex ca-
 stris atque munitionibus, quemadmodum hætenus factum esset, obsidio viret-
 tur, vel castellis extructis, in iisque milite collocato, diuturna fame, ac comineatus
 inopia vrbs premeretur. Vtramque cum hyemis iniuriis, tum soli frigore iam adstri-
 ctis duritie, quæ nec militem sub pellibus diutius versari, nec opus ullum fieri pa-
 terentur, omnes fere refutabant. Lituanipriuato etiam iisdem de rebus consilio
 inter se habito libellum Regi offerebant. in quo cum & ipsi manendi consilium
 omne reiecissent, id petebant, vt quo hibernorum incommoda, quæ superioribus
 annis continua pertulerant, euitarent, in agro Moscouitico miles haberetur. Inter-
 rim diem certam Regi præstinebant, intra quam nisi pax esset, nulla condicione
 diutius remanere integrum sibi esse ostendebant. Non poterant latere hæc ho-
 stem, quod propter voluntariorum nullo imperio se suosque coerceri patientium
 30 licentiam ex calouibus, ac eo hominum genere, quotidie aliqui ab hostibus exci-
 piebantur: iisque ipsis diebus Saba quidam cum eius, de quo dictum est, libelli ex-
 emplo ad eos transferat. Maxima inter hæc flagrabat inuidia Samoscius: illum
 vnum sententiæ eius esse authorem, hominem a pueritia literarum studiis dedi-
 tum, atque in Italicae gymnasiis versatum consiliis atque obstinatione sua vniuersum
 exercitum perditurum, Legatum cum exercitu in hostico relicturum, ipsum ex-
 tra metum periculi ad comitia pro Cancellariatus sui munere obeunda in Polo-
 niam rediturum. Etenim iam conuentus nobilitatis Rex edixerat. Per eos quo lo-
 cores esset, literis nobilitati ostenderat: neuo vel exercitum reducere, vel ipse
 40 ab obsidione comitiorum habendorum causa discedere cogeretur, vt in iis con-
 uentibus noua tributa, & quæ alia ad perficiendum bellum necessaria essent, sci-
 feceret, hortatus nobilitatem fuerat, in omnes nihilominus casus, si res non teneretur,
 literas, quibus comitia indiceret, simul miserat. Augebat Samoscio inuidiam
 disciplinæ militaris tuendæ studium, iam ab eo tempore, quo militem habere
 coeperat, contraque illos potissimum ab eo susceptum, quorum quod illustrior
 fortuna esset, peccata etiam, & peccatorum ad deterrendos alios poenas illustrio-
 res esse dicebat. Fremebatur non iam, quod in mulieres, quæ castra irreperant,
 grauissime animaduerti iussisset, nonnullas capitis supplicio affecisset: sed quod
 aulicum regium, qui in leges militares aliquid commisisset, in vinculis haberet,
 50 nec torius exercitus precibus condonare vellet, quod pueros nobiles, qui licen-
 tius in castris versati fuerant, ad palum alligatos publice spectandos præberet, tur-
 max Præfecti vicarium suspendio affecisset, ex nobilitate quosdam propter
 mundiciem castrorum negligentius habitam claua pulsasset. Itaque carmina etiam
 in eum spargebantur, quibus scholastica vira illi exprobrabatur. His ita non moue-
 batur, vt cum semel licentiæ fenestra aperta in alios libelli iacerentur, iactataque ea res

in senatu fuisset, ostenderet, nisi prius in seipsum iniuria ea incurrisset, quæstione habita auxilium suum minime denegaturum iis fuisse: iam quum ab iisdem ipse prius læsus esset, verendum sibi esse, ne pusilli animi putaretur, si sub aliena persona proprias iniurias vlcisci videretur, rectiusq; facturos eos, si suo exemplo contemnendo potius ea diluerent, quam vindicando vltro auctoritatem iis tribuerent. Signa militaria huiusmodi plerunq; dabat, quibus modo desidia, metum, auaritiâ domum properantibus vltro exprobrando, modo ad perseverantiâ & constantiam nobili homine dignam eos cohortando à desidia ad tolerantiam, si qui minus alacres essent, binis vř plurimum verbis reuocaret. Tentarat sub initium motus eius veteranus miles, qui ad Gedanum fuerat, cœtus inter se agitare, quo de communi re, maxime autem de stipendiis debitis, deherarent. Edixit mox, qui priuatas coitiones fecissent, contra disciplinam ac imperium militare fecisse eos iudicaturum, legeq; in eos animaduersurum: quod si quid de commodis suis agendum existimarent, vel se appellarent, vel præse te se de iis agerent. Itaque ad tentorium eius conuenerunt. Hic cum ille angustiiis ærarii demonstratis, econtra quid amor patriæ ac Reipub. postularet, quid constantia boni haberet, concionatus fuisset, tandem non legatum se ad exercitum relicturum, sed ipsum toto obsidionis tempore remansurum pronunciaisset, vřque idem ipsi facerent, vniuersos hortatus fuisset, initio à Ioanne Sborouio facto, reliqui omnes, quoad ipse maneret, se quoq; perseveraturos promiserunt. Samoscii consilium manendi secreto à 10
mici improbabant, monebant, videret, quâ in se rem susciperet, cum periculi plenam, tum quæ si secus caderet, magna cum inuidia eius superiorum rerum gloriam ipsius omnem corruptura esset. Iis vnum ille respondebat, existimare se bonum Imperatorem, eundemq; bonum ciuem non suæ, sed publicæ dignitati studere debere: si re infecta ab obsidione abscedendum sit, è re nata commodius futurum, ad se peccati eius opinionem recidere, quam ad Rëgem aut Rempub. vniuersam. Allato iam ante à Duce Churlandix & Rigenibus puluere, ante Regis discessum denuo oppugnationem tentare visum fuit. Ab ea parte, qua Poloni antea è munitionibus suis muros quassauerant, hostes crebra propugnacula lignea obiecerant, eademq; fossis communiuerant. Itaq; in superiorem aliquanto par- 30
tem ad dextram munitionibus translatis, inde rursus tormentis muros percutiebant. Sed eo quoq; loco nouum propugnaculum, tormenta vero adeo grandia hostes opposuerant, vř, quum quoddam septuaginta, alterum octuaginta pondo globos iacularentur, trium aggere repletarum corbium militarium, vř ex ordine positæ erant, seriem, vno ictu penetrarent. Vngari quod aditum in turrim, quæ ad Velikam flumen, & munitiones eorum pertinebat, satis lato in patefecerant, modo ipsi per ruinas eas hostes propellebant, modo ab illis pellebantur. Conuersi etiam ad muros ea ex parte a Velika flumine dolabris & securibus subruendos fuerunt. à quibus quum primum aqua piceq; feruenti, aliisq; ignibus in eos effusis, auertere eos conati hostes fuissent, Vngari nihilominus eo processissent, vř parte 40
muri inferiori egesta, superiore tanquam testudine tegerentur, lædiq; amplius ab illis, quæ in eos mittebantur, non possent, hostes ligna iustæ crassitudinis, ferreis aculeis vndiq; horrentia catenis ferreis ad prælongam sudem aptata ex vrbe supra muros, ad quos Vngarus subruendos constiterat, ita vibrabāt, vř ex ea iactatione verberare subitus detorto tanquam flagello, qui in opere erant, verberarentur, magnisq; incommodis afficerentur. nec tamen Vngarus remisit, quo ad maiorem eius muri partem strauisset. ad extremum, quod ab ea quoq; parte noua propugnacula contra turrim hostes collocarant, fossasq; duxerant, oppugnationis consilium omnino dimissum fuit. Erat triginta circiter à Plefcouia passuum millibus via, qua in Liuoniam & Rigam itur, imminens monasterium Pezzura à Moscis, 50
quasi sepulchretum dictum, Diuæ virginis, cuius eo in loco ex arbore enatam effigiem repertam colunt, religionis, sanctitatisq; ac miraculorum quorundam fama clarissimum, ob eamq; plurimis ac amplissimis prouentibus, de Nouogroda Liuonica agris nonnullis detractis, eiq; assignatis à Moscouiæ Duce diratum. Huic Mosci præsidium imposuerant. Magno id incommodo in ea vicinitate nostris erat.

erat. Nam & pabulatores nostros frequentissime excipiebat, itinera infestabat, eo-
 que ipso tempore impedimenta à nonnullis præmissa, cum mercatores quosdam
 Rigenſes excuſſerat. Ad quos damna ea pertinebant, quorum non erant pauci,
 maxime veto, qui impedimenta ſua præmiſſuri illac erant, ut id poteſtatis ſuz fa-
 ceret, à Rege contendebant. Proponebatur ab altera parte, milite ex oppugna-
 tionis tam diuturnæ, ac irritæ laboribus nondum recreato, nouam vllam tentari non
 ſatis tuto poſſe. Rex multorum continuis precibus victus, Farensbekium eo mit-
 tit. Huic mandat, ut ſitu loci cognito, quid ſui conſilii ſit, certiore ſe faciat, ſi non
 magno negotio potiturum ſe eo exiſtimaret, militem tormentaq; illi ſummiſſu-
 10 rum; ſi difficiliorem, quam ut eo tempore ſuſcipi deberet, expugnationem ſutu-
 ram iudicaret, integra re ad ſe rediret. Farensbekius paucis cum equitibus eo pro-
 fectus, in itinere in hoſtium equites longe plures, qui Pezzura contra pabulatores
 noſtros egreſſi, ſub id tempus redibant, incidit. quorum aliis cæſis, cæteris proſti-
 gatis, prælii huius prouentu inuitatus, & quod nec foſſa adeo magna, nec propu-
 gnaculis, aut ſitu magnopere munitum cerneret, utq; homo militaris bene de ſuc-
 ceſſu oppugnationis ſperaret, oppugnationem ſuſcipit. Mittit illi Rex Germanum
 militem cum tormentis aliquot maioribus, qui quum actis prius munitionibus
 muri partem aliquam ſtrauiſſet, per ruinas irrupere conabatur. iamq; Vilhel-
 mus Ketlerus Ducis Churlandiæ fratris filius, Gaſpar & Reinoldus Tiſenhausii,
 20 ac alii quidam in turrim proximam eualeſcant, atque in imam eius partem per ſca-
 las ſe demittebant. Iis ab inſequentibus fractis, ac per ruinas etiam, quum propter
 anguſtias earum, cum quod hoſtes omnes conferti contra eas ſe obuenterant, nul-
 la irrumpendi facultate militi relictæ, qui in ima turri remanſerant, ab hoſtibus
 capiuntur. Mittit iterum Rex ad eas, quas ante miſerat copias Germanorum, Bor-
 nemiffam cum quingentis Vngariſ peditibus, & maioribus tormentis aliquot:
 Polonicum militem ad caſtra Samoſcius omnem retinuit. Vngari cum ab eadem
 parte, à qua Germani oppugnabant, inferiori tamen loco læuam verſus muros
 quater ecepiſſent, iamque aliquam muri partem diruiſſent, Thomas Solandius
 manu aliqua calonum & Koſakkorum Polonorum facta auerſam à Germano-
 30 rum & Vngarorū munitionibus turrim, ut hoſtem diſtineret, ſcalis ad motus ſcan-
 dere cœpit. Iis iam repulſis cum Germani per ruinas muri, iterum irrumperere ten-
 taſſent, omni hoſtium multitudine in eos conuerſa, reiiciuntur. Eodem ſucceſſu
 cum donec Germani ſe recepiſſent, ceſſaſſent, ab Vngariſ quoq; irruptio tentata
 fuit: hoſtibus rem miraculo, noſtris incantationibus & magicis artibus tribuenti-
 bus. verum animaduerti hic potuit, non minus ſæpe in leuioribus munitionibus
 negligentia, quam in firmiſſimis difficultate offendi, quod in his magnitudo perĩ-
 culi, ac ex eo natus metus virtutem militum plerunque acuit: in illis exiguitas rei
 contentionem animi ac curam, ut plurimum remittit. Non dubitandum enim ali-
 qui exiſtimabant, ſi coniunctis viribus, ac vno tempore incubitum in oppugna-
 40 tionem fuiſſet, non adeo magno negotio expugnari potuiſſe. Interim dum ſinguli
 per ſe, primum Germani, inde Vngariſ ſucceſſiſſent, & hoſti in vnum locum vires
 omnes ſuas conuertendi facultatem datam, & noſtrorum impetum imminutum.
 Recipientibus ſe noſtris Scoti milites, qui haud multo ante ad Regem venerant,
 opportunis locis ſubſidio collocati, ſi qui è muris telis aut ſclopætis noſtros pete-
 bant, certiſſimis ictibus conſiciebant. Antequam diſcederet Rex, Legatos, qui de
 pace cum Moſcis agerent, Ianuſium Sbaraſium Palatinum Braſlauienſem ab re-
 gno Poloniæ, Albertum Raduſilum, Palatii Lituanici Marſchalcum à magno Lit-
 uaniæ Ducatu delignat. His Michaelẽ Haraburdam hominem ingenioſum, &
 Moſcouiticarum rerum quum primis peritum, more Maiorum, ſcribam adiun-
 50 git. Cum de conditionibus, in quas pacem fieri placeret, ageretur: vrgebant pro-
 ceres Lituanici, ut magni Luki, qui proximo anno capti ab hoſte erant, quo faci-
 lius pax conueniret, hoſti redderentur. Oſtendebat Samoſcius, etſi quantum ad
 Lituaniam tutandam momenti tam opportuna vrbs, ac ea fertilitate, omniumq;
 rerum copia abundans ager haberet, animaduerneret, quo minus tamen id fieret,
 non vſque adeo ſe repugnare, quod non ea religione eius retinendi, cuius nulla

in comitiis mentio facta esset, qua recuperandæ Lituoniæ obstrictus Ordinibus esset: moleste tamen se ferre, ante tempus hæc nullo cum fructu, nonnullo autem, ne ad hostes efferrentur, periculo iactari. Itaq; Rex priuatim re cum Samoscio communicata, pacisq; constituendæ arbitrio ei permissa, quum quid ab eo fieri vellet, quid cum in regnum venturus esset, ipse procuraturus esset, ostendisset, optimæ spei & fiduciæ plenus discessit. reliqui fere omnes ex præteritis obsidionis incommodis; ac imminenti hyemis difficultatibus de reliquæ obsidionis euentu iudicantes, simulq; imminuti ac attriti exercitus opprimendi tempus nullum hostem prætermittendum cogitantes, non secus ac si extremum, quos relinqueret, visuri essent, periculum eorum miterabantur, vt non decissent ex primariis Senatoribus, qui Regi Balthasarem, Andræ fratris sui filium cum Vngaro milite in castris relinquenti, ne id faceret, persuadere conarentur. Cum Rege vniuersus comitatus aulicus ac voluntarii fere omnes proficiscebantur. itinere igitur per Ostroviam & Krasnohorodam capto, inde Lüdscium & Rosittenium, quæ hostilibus præfidiis adhuc tenebantur, sine impedimento prætergressus fuit. sequebantur reliqua agmina properantius, omnibus ad Dunam flumen præuerti e annitentibus. Itaq; etsi subsidia contra eruptiones à Radiuilo disposita fuissent, iis tamen dilabentibus, aliquot nostrorum carri abrepti à præfidiariis Moscis fuerunt. Transmisso inde ob nauigiorum inopiam non sine difficultate ad Duneburgum Duna flumine Vilnam Rex venit. In castris Polonicus miles stipendiarius omnis cum Samoscio remansit: tam is, qui ab initio cum eo ad Pleseouiam accesserat, quam quem à Straticienfi excursionem cum Radiuilo reuersum receperat. Lituani cum Martino Curtio Legato sexcenti, qui ab eadem excursionem in castra venerant, & quo ab eius incommodis se reficerent, vt in vicinis pagis Porchouam versus collocarentur, à ductoribus impetrauerant. E voluntariis Poloni aliqui, non multi tamen remanserunt.

LIBER QVINTVS.

AMOSCIVS profecto è castris Rege disciplinam imprimis militarem, quam alias magna cura tuebatur, quo inter tot difficultates in hostico omnia diligentius circumspicienda sibi videbat, eo accuratiori studio sanxit. Ex præfectis, qui ætate, ordine, ac vfu rei militaris cæteros antecedeabant, ad quos de secretioribus quibusq; ac grauioribus rebus referret, sex delegit. Senatorii ordinis Stanislaum Tarnouium Radomiensem, Stephanum Grudniscium Naklensem, Castellanos. Ex aliis Ernestum Veierum, Martinum Kasanouium, Iohannem Lesnaulscium, Sigismundum Rosnium: cæteris in rebus omnes ad consilium adhibebat. Interim quemadmodum Rex cum illo constituerat, eam in rem omni studio incumbere, vt si pax cum hoste non conuenisset, ad obsidionem quam diutissime continuandam, fameq; ac omnium rerum inopia ad deditiorem urbem adigendam, instructa omnia ac parata haberet. De huius autem rei successu non dubitandum sibi existimabat, quod quantum in vrbe vitium, apparatus bellici, commeatus ac rei frumentariæ esset, ex Sutoria scriba Suiscii, qui in excursionem quadam vnâ cum fratre captus fuerat: seu, quemadmodum ipse, postquam in potestatem nostrorum peruenisset, præ se ferebat, transfugerat, exacte cognitum habebat, subductisq; rationibus, si omnes ad importandos in urbem commeatus ac subsidia aditus præclusisset, non multum ultra mensem Maium sustineri obsidionem posse reperiēbat. Itaq; sic se comparabat, vt vel ex iisdem statuiis, quemadmodum eo vsque

usque factum fuerat, obsidione urbem premeret, aut si hyemis sæuitia, ac com-
 meatus, qui ante omnis fere ab exercitu consumtus fuerat, angustia, quo minus id
 facere posset, prohiberetur, recreato interim prædis ex hostico agendis milite,
 Pezzuræ peditatum omnem, ac tormentorum partem admoueret, quam ob cau-
 sam & quæ ante eo missa fuerant, tormenta non deduxerat: eaq; occupata simili
 ratione Porchouam ac Vdouam vicina castella oppugnaret: prædiisq; iis impo-
 sitis hostes intra mœnia compulso cōtineret. si plus difficultatis oppugnationem
 eorum, quam ut tentandam putaret, habituram perspexisset, ligneis castellis ex
 vicinarum villarum ædificiis constructis, opportunissimas quasq; vias, maxime
 10 vero, quæ à Vdoua, Porchoua, & Pleseouia ad Nouogardiam pertinent, occu-
 pare. cumq; parte exercitus ipse Nouogardiam versus in Prebusio Simeonis supra
 Ilmenum lacum sub rectis consistere: partem dum glacie concretus lacus esset, in
 prisca Russa, & Ostaskoua continere, iisq; ex locis omnibus tam Pleseouia, quam
 Nouogardiam premere, latissimeq; supra Nouogardiam versus Tueram & Mo-
 scouiam vastitatem circumferre cogitabat. Ita tamen, ut quoad liceret, primam
 rationem atq; Pleseouiam quam diutissime retineret: nec nisi hyemis aut com-
 meatus difficultatibus adactus ab ea moueret. Militem, quem circa Suatohoram
 supra Pleseouiam ad Vdouense iter obsidendum loco opportunissimo colloca-
 rum, ante ostensum est, minime interim dimouendum arbitratus, ne tamē repen-
 20 tina impressione opprimi ab hostibus posset, maiorem peditatum, ac minora tor-
 menta aliquot, Stanislaumq; Penkoslauium ei adiungit. Si hostis incursionem in
 eos faciat, die vexillum militare, quo proposito quamprimum ad opem iis feren-
 dam accuri possit, nocte ignem tollere eos iubet. Simul ne discessu regio metu o-
 mni liberatum se hostis putaret, in omnes rei gerendæ occasiones intentus erat.
 Quæ cogitanti ex superiorum temporum pabulatorū licentia, qui partito in duos
 imperio militari, magna præterea voluntariorum parte nullam Imperii necessita-
 tem recipiente, sine metu vel Imperii vel hostis vagabantur, nec raro sub ipsos mu-
 ros succedebant, accidere posse facultatem rei gerendæ ratus, die D. Nicolao sa-
 cro, qui vel maxime à Moscis obseruatur, idoneis locis milite in insidiis collocato,
 30 carros aliquot propinquo à mœnibus spacio agi iubet. verū diei religione quam-
 uis obiectam prædam hostibus spernentibus, idem altero die fieri imperat. Con-
 federant partiti insidiis in vicinarum fossarum, quæ imbrium casu factæ erant, vna
 Vngari equites: in altera Stanislaus Solkeuius adolescens, & Ioannes Kreikouius
 Priemscianæ turmæ legatus cum Polonis. Hostes ad primum prædæ aspectum
 mox erumpunt: protracti in locum insidiarum ab Vngaris celeriter confurgenti-
 bus profligantur. Poloni, qui remotiori ab iis loco erant, propterq; præruptum per
 oppositos colles ascensum, ambitum capere cogebantur, confligendi cum hoste
 facultate non data, à dextra impetu in eum facto, inclinatum in efflorem fugam
 præcipitant, coniunctimq; cum Vngaris ad mœnia usq; insequuntur. Et si qui pri-
 40 mo loco confederant Vngari, lectissimi equites essent, ac in his Petrus Bathoreus,
 Georgius Sibiricus, ac Ioannes Kallaius, omnesq; generosissimis equis Thraciis
 veherentur, Moscouiticorum tamen equorum, quamuis ii magnam partem par-
 ui ac deformes sunt, pernecitatem assequi vix potuerunt. primo tamen impetu tri-
 ginta circiter interfecti, ac duodecim Boiatici generis, in iisq; maxime strenuus,
 ac militaribus facinoribus aliquot notus Petrus Koltouiscius capti fuerunt. In-
 comodo hoc accepto Suiscius auersa porta maioribus aliquot tormentis ma-
 gno labore, ad imas muri & propugnaculorum fenestras demissis, locoq; oppor-
 tuno non procul à fossis urbis magna scloppetariorum manu occultata, tubinde
 50 viginti circiter equites, qui nostros eis flumen Pleseouiam in stationibus positos
 lacefferent, atq; in insidias pertraherent, emittebat. verum quum excursionem ho-
 stium nunciata Samoscus ipse cum tribus turmis equitum flumen transisset, qui-
 que in insidiis confederant, ad primum vnius equitis conspectum, quem propius
 ad locum insidiarum accedere Samoscus iusserat, scloppetos ad vnum omnes
 incassum explosissent, sola fere urbis propinquitas, & fossa equiti obiecta, quo mi-
 nus conciderentur, hostes texit. Dum hæc ad urbem geruntur, aduenerunt inte-

rim Legati à Mosco ad colloquium missi, Demetrius P. Filius Illecius, Romanus B. filius Olphirionis, proq; scriba illis adiunctus Nicolaus Bafforekus. Iis Possleuino cum præsidio Polonico ultra Porchouam obuiam profecto, ac mox nostris quoq; legatis subsecutis, paulo post initium agendi de pace factum fuit. Ab initio de Sueciæ Rege foedere comprehendendo propositum fuit. Exi enim præceptarum arcium iniuriæ non parum animum Regis alienassent, quod tamen superioribus comitiis Annæ Reginae precibus adductus, quæ sororis suæ Succie Reginae amore, ac assidujs literis victa, genua Regis amplexa, ne sine Sueco pacem faceret, orarat, daturum se operam, vt pace comprehenderetur, pollicitus ei fuerat: ac Possleuinus quoq; homo inter Principes Christianos pacis conciliandę cupidissimus, 10 hoc idem summo studio contendebat, vt actionum de pace initium ab eo fieret, legatis mandauerat. Quain re dum hæretur, Boehdanus quidam omnium legationis eius arcanorum conscius à legatis Moscouiticis ad Palatinū Braslauiensem transfugit, ab eoq; ad Samoscium statim mittitur. ab eo hæc legatos mandata habere Samoscius cognoscit: Si Regem exercitumq; à Pleseouia discessisse intelligerent, quacumq; causa interposita colloquium tollerent, si obsidionem obstinate continuari sentirent, sine fraude de pace agerent. Eam autem hoc ad extremum concluderent, vt si Rex Lukos aliq; quæ superioribus annis cœpisset, præter Velisium ac vniuersum Ducatum Polotiensium, quæ Regi concedebat, sibi redderet, vniuersa Liuania ei decederent. Legati cum Regem quidem discessisse, obsidio- 20 nem nihilominus vrgeri animaduertent, accesserant ad conditiones aliquas pacis: sed cum obsequissimas hyemis iniurias commeatusq; omni vicino agro vastato angustias subinde incommodum aliquem rumorē de exercitu expectarēt, varias interim moras interponebant, deq; leuissimis quibusq; rebus ad Principem missitabant. scripserat ex itinere ad Samoscium Possleuinus, ostendisse sibi legatos, magna cupiditate Moscum alicuius vel exiguæ saltem portionis agri Liuonici ad titulum Liuaniae vsurpandum retinendæ teneri. Samoscius Nouocastrum, Serenescum, Nouogrodecū, deserta nec magni fructus castella ea cōditione relicturum se illi rescripserat, vt penes Regem Luki, Sauolocia, Neuela remanerent. Cū illi de Lukis nulla se mādāta habere renuntiassent, sine Lukis ne palmum quidem tetra- 30 in Liuania se ei permissurum ostendit. Interim Samoscius cum copias quasdam, quæ Pleseouiensibus subsidio mitterentur, Nouogardiam contrahi rumor ad exercitum perlatus fuisset, Spirkonem Iordanum virum strenuum, cuius cum alias, tum in pugna Derlauensi præclara opera extitit, turmis aliquot equitum ei attributis comisit. Hic stationibus hostium, quæ non procul à muris se ostenderant, cum trepidatione intra mœnia compulsis vrbi ipsi, omniq; vicino agro magnum terrorem intulit. Eundem opportuno deinde inter Porchouam & Nouogardiam pago confidere iussit, cum ad subuectiones subsidiaq; si quæ Pleseouensibus ab hoste summitterentur, prohibenda: tum ad pabulationes laxiores nostris faciendas, maxime autem metum vndiq; hostibus ostendendum. Supra cum veto Ko- 40 sakki, quos ad Opakam collocatos fuisse ante ostensum est, ad Saionskouium ultra Russiam à Samoscio deinde translatis omnia infesta reddiderant. Iamq; ante eandem ob causam, ex Kobilogradensi etiam castello, quod adstricto glacie lacu Pelba, qui ad Pleseouiam, Derpatum, & Kobilogradum pertinet, ex Derpatensibus prædiariis aliqui infederant, Simonem Charlenscium deicere præsidium iusserat: indeq; ad Prebushū supra Plussam flumen, qua lacu concreto iter ex Derpato, & Vdoua versus Nouogardiam erat, eum collocarat. vnde deinde vltius populationes proferebantur. quibus rebus fiebat, vt quod ab initio sibi proposuerat, nec ipse Pleseouia propter cōmeatus difficultates auocaretur, quod in omnes fere partes libere pabulari nostri possent: & populationibus, qua supra priscā Rus- 50 sam ac Nouogardiam versus Tueram, qua ad Volochdam flumen, ac Lahodam lacum longe lateq; factis, cum opportunissimis viis occupatis vndiq; grauissime hostes premerentur, indies metus eis aueretur. Miserat ad Samoscium Iordanus nobiles Moscos repentina excursione oppressos. Ex iis de Iohannis maioris natu Principis filii morte cognitum fuit. Hunc, cum pater opum suarum magnitudinem

rudinem ac thesauros iactasset: ille vero iis Regis thesauros virtutem ac animi fortitudinem prætulisset, quibus etsi illis, quibus pater abundaret, inferior esset, nihilominus ditiones eius igni ferroque vastaret, magnaque parte regni eum exuisset, vel ut quidam dicerent, cum obstinatius à patre exercitum, quo cum regio exercitu dimicaret, flagitasset: iratus vero illi pater, scipionem in caput impegisset, non multo post, siue ictus, siue animi doloris vi, in paroxysmos epilepticos, atque inde in febrim incidisse, ex eaque deinde extinctum narrabant. quæ res supra reliquas fortunæ aduersitates eo maiorem dolorem Mosco attulit, quod hic etsi imperio patris priori uxori, cum qua optime illi conueniebat, nuncio remisso, aliam duxerat, 10 siue liberis tamen decesserat: alter vero filius Theodorus iunior natus, mentis vitio ad regnum atque omnes adeo res inutilis censeretur. Ab altera parte Suiscius, quod immensam frigoris vim cerneret, febresque passim ex ea in castris vulgari è transfugis intelligeret: propter vehementiam enim hyemis, quo minus aliqui transirent, fieri non poterat, ad seruatae urbis famam, quomodo castrorum captorum, ac delati exercitus gloriam adiceret, quærebat. Erat tertia fere pars castrorum morbis implicata, cum ut quisque frigoris ea immensi prope asperitate correptus esset, quod qui effugeret, nemo erat, febri etiam statim corripere, ita tamen ut pauci omnino ex ea morerentur. Non minus autem Samoscus, cum in tanta aeris inclementia, cum hoste potius, quam cum frigoris iniuriis conflictari militem cupere cerneret, prælio dimicandi facultatem sibi dari expetebat. Eiusque rei, ut extra muros 20 atque munitiones hostem pertraheret, cum varias rationes quæterer, omnia consilia eius vehementer frigoris, quam diximus, sæuitia impediēbat. Tanta autem eius vis erat, ut ubi quis extra tabernaculum vix pedem protulisset, omnibus fere membris, iis potissimum, quæ maxime aeri patebant, naribus, auribus, atque facie, gelu astrictis emoreretur: quodque de Moscouitici cœli natura cum miraculo nonnulli prodiderunt, eiusmodi in iis locis frigora esse, ut aquæ casu ipso dum siccantur, congelentur, id experiendo multi cognouerint. Maxime autem, quod necesse erat euenire, excubiæ sæuitia hac frigoris vexabantur, raræque omnino obibantur, ex quibus non plures plerumque aliqua corporis parte mutilata referrentur. Memo- 30 rabilis cum primis ex turma Sigismundi Rosnii nobilis equitis casus fuit: cui cum utrumque erus plane iam frigore emortuum esset, isque in febrim inde ac mentis alienationem incidisset, interim vero medicus ferro crura rescasset, ubi ad se rediit, non secus ac si partem aliquam ornatus requireret, de pedibus amissis interrogare coepit. Alius quidam ludicro pene euentu, maximum tamen & ipse periculum adiit, relictus à Basilio Surannicio in primis excubiis non procul à fossis urbis concubia nocte fuerat, cumque frigore plane obriguisset, atque equus, uti fieri solet, ex frigore subito grauius se cōcussisset, is qui nec equum, nec se in equo plane iam enectus continere posset, de equo decidit, pedesque ferramentis, quæ ab ephippio dependent, retento, sub ipsas portas equo incitato magna voce alienam opem, cum 40 ipse explicare se non posset, implorans, pertrahitur. Mitrit mox Samoscus, qui eum eripiant, quod si sine periculo facere non possint, ne ipsi temere periculum adeant, mandat. Hostes qui in muro constiterant, fraudem subesse rati ultro irridebant, satisque iam fraudum ac dolorum esse, nec ea ratione amplius se capi posse exprobrabant. Ita incolumis hic à nostris recipitur. Id autem tum tempus anni erat, quo intensissima iis in locis frigora esse, vulgari sermone Moscorum ostenditur, qui Nicolai & Christi frigora appellant, cum maxima designare volunt. Moscouia autem omni sub ipsis fere trionibus posita, nullo fere loco, nisi iis forte, quæ ad glaciale mare pertinent, quam in Pleseouicensi agro vehementiora frigora existere solent. Itaque & animalia pleraque omnis generis, quæ ceteris in locis nigro aut 50 fusco colore sunt, ut corui cum primis, noctuæ, gallinæ siluestres, vrsi, lupi, lepores, aliaque eius generis, seu cœli natura, seu frigoris vi, candida hic esse vulgo animaduersum est. Noctium vero eam longitudinem esse, ut cum longissima sunt, dici non quinque omnino horarum spacium sit. Magna tamē in omnibus hisce incommodis tolerandis militum constantia erat: Samoscus etiam, quantum eius fieri poterat, ratione ac diligentia ea subleuabat. Excubias quaternis vicibus permuta-

bat, earum tertias per alios obibat. sub crepusculum autem ac primum diluculum per Stanislaum Vlodkonem affinem suum, quem Sbarasio Palatino Braslauiense ad colloquium cum Moscis misso, sibi legarat, quod eo tempore eruptiones hostium maxime expectandæ erant. Quo pauciores autem frigoris incommodis afficerentur, pro superiorum temporum consuetudine paucos admodum, qui non tam eruptionibus hostium resisterent, quam de aduentu eorum certiores ceteros facerent, in stationibus & excubiis collocabat. Etenim iam antea eo tempore, ex quo exercitus vbi admotus fuerat, morem hunc Samoscus observarat, ut vel diligentissime excubiis dispositis, in ipsis nihilominus castris contra repentinas eruptiones subsidia parata haberet, alioq; circum castra misso per vices semper aliquot eam ad rem describeret. Hinc etiam, quod in obsidionibus fieri solet, non raro eruptio tentata esset, sepiusq; se hostis ostenderet, nulla tamen unquam in castris trepidatio orta, aut unquam omnino ad arma, nisi semel forte mox à discessu regio, cum ad acuendam militis diligentiam ex industria tumultum Samoscus auxisset, cōclamatum fuit. Si enim, ad quos cuiusq; temporis vices pertinebant, cum consensu equis hosti obuiam progressi fuissent, ceteris prope ignavis eum reiciebant. Tum vero eo accuratius observandum id sibi existimabat, quo propter frigoris sæuitiam, ne ea miles affligeretur, pauciores excubitores ponebat: cum ut maxime firmiores posuisset, aeris tamen iniuriis ad rem gerendam pene inutiles futuros cerneret. Itaq; in ipsis interim tabernaculis, quæ partim è vicinarum villarum ædificiis, partim cavernis in terra effosis, cratibusq; ac palea intectis, contra cœli incommoda ex tempore sui quisq; usus causa pararat, more stationum per vices semper aliquot excubare, equosq; quos statim inscenderent, atq; arma expedita habere iubeat, qui eruptione aliqua nunciata recentes, ac ab iniuriis aeris illæsi, consensu mox equis hosti occurrerent. quare & securitati castrorum & militis quieti, atq; commodis maxime cōsulebatur. Stationum igitur ea exteriorum in frequentia, ac numero adeo earum ex transfugis à Suiscio cognito, castrorum oppugnandorum, stationibus prius repentina eruptione oppressis, consilium cepit, hunc in usum septingentos circiter equos, quos obsidionis incommoda reliquos fecerant, conquiri, ad eosq; promptissimum quēq; rescribit. Bine contra urbem à castris stationes erant, una ultra Velikam flumen, quæ Pezzurensem viam observabat: altera cis flumen supra castra. Ex altera parte, qui ad Suatohorā erant, curabant. Suiscus trecentos circiter equites delectos ultra Velikam contra eos, qui ad Pezzurensem, ut ostensum est, viam, in stationibus erant, eo cōsilio, quemadmodum ex captivis postea cognitum est, mittit, quod illis occupatis, si quod futurum prævidebat, qui à superiori castrorum parte custodias agebant, statione sua relicta flumen glacie concretum ad ferendam suis opem transirent, castra nudatum iri, sibiq; nullo obsistente repentina eruptione ea inuadendi locum futurum cogitabat. Obuenerant diei eius stationes Sborouiznæ turmæ, quæ cum trecentis equitibus constaret, Thomas Oriniscus cum quadraginta circiter eorum ultra Velikam flumen positus erat, cum ceteris Laurentius Scarbecus turmæ legatus supra castra cis Pleseconiam flumen excubabat. Iam ante autem ea in uniuersum custodiis omnibus mandata Samoscus dederat, ut erumpenti hosti nulla pugnandi copia facta ambitu capto, versus castra statim se reciperent, non modo quo subsidium illis propinquiori è loco facilius ferri posset, verum hostis etiam longius ab urbe ad pugnandi necessitatem pertraheretur. Id igitur cum Oriniscus fecisset, Suiscus peditatus partem statim urbe emittit, qui quod locus is omnis cōuallibus interseptus esset, valle quadam occupata receptuq; intercluso vehementer sclopetis eos premebat. Interim Samoscus Scarbecum, qui quemadmodum ostensum est, in superioribus stationibus erat, flumen mox transire, impetumq; in hostes dare iubet: simulq; ipse equo consenso, iis qui in subsidiis, de quibus ante dictum est, confederant, ut se sequantur, imperat. Scarbeco promptissime flumen transgresso, Suiscus vbi primum stationibus nudata castra animaduertit, mox reliquū peditatum ac equitatum omnem diuersis portis ad castra oppugnanda mittit. Interim qui ex instituto, quemadmodum ostensum est, in tabernaculis excubabant, se

quiq;

quiq; à Samoscio iussi fuerant, ad certamen iam se expedierant, primiç; Vngari,
 qui eam ad Velikam flumen castrorum partem tenebant, inde Iohannes Kreiko-
 uius, cum tutma Stanislai Priemscii: Sarnacius cū Hieronymi Gostomscii, qua-
 rum legati erant, post hos alii tanta celeritate procurrerunt, vt eodem quasi in ve-
 stigio, vno conflictu atq; impetu trecenti circiter ex hostibus caderent, caperetur
 vltra sexaginta, magna vero eorum pars vulneraretur. Suiscius qui è proximo mu-
 ro euentum eruptionis expectabat, eadem hanc & fugam suorum cernens, reuo-
 catos intra urbem mox recepit. Desiderati & ex nostris praelio eo aliquot fuerunt,
 cum valle ab hostibus occupata circumuentis auxilium ferri ab aliis non potuis-
 10 set. Piontkouius nobilis eques captus, ac ab hostibus abductus fuit. Orinscius cum
 diu fortiter hostes sustinisset, globo è superiori loco per humerum & intestina
 traiecto, periit, Petrus Grudscius cum per hostes manu viam sibi patefecisset,
 adq; nostros iam & ipsa pene castra intutum penetrasset, è muro tormenti cuius-
 dam maioris ictu interemptus fuit. Ex Vngaris equitibus Franciscus Kobor &
 Barrabas Balog viri militares ceciderunt. Quod nisi subsidii iis, qui cum Orinscio
 circumueniebantur ferendi causa, celerius à castris progrediendum nostris fuisset,
 facile vniuersas copias hostium ad ipsa castra pertrahi, iisq; delectis debellari
 fere cum potuisse, minime dubitandum videbatur. Erat is quartus mensis Ianuarii
 dies. sub noctem Samoscus, quod maxime omnes Moscos cupidissimos suorum
 20 humandorum sciret, Nicolaum Vrouccium in loco praelii excubare, ac si forte
 hostibus ad tollenda corpora egressis, gerendæ rei facultas accideret in omnes oc-
 casiones intentum esse iubet. Ea nocte nullam in partem se commouerunt. Altera
 Martino Lesnouolsco notæ virtutis Præfecto negotium dat, qui cum quibusdam
 vrbe egressis, ac proxima, quæ ad eam iacebant, cadauera subtrahere incipienti-
 bus, vna cum altero equite se ostendisset, celeriter in urbem refugerunt, semperq;
 postea intra mœnia se continuerunt. Samoscus rei gerendæ nullum amplius lo-
 cum futurum, quodq; pietati ac humanitati deberi arbitrabatur, vltro hosti offe-
 rendum ratus, ad obsessos mittit, potestatem se illis mortuorum facere, ac vel per
 militem conferri corpora, ac tradi iis iussurum, aut si ipsi per se tollere ea velint, si-
 30 de publicae integrum id illis futurum ostendit. qui in muris erāt, laudibus hanc eius
 pietatem Christianiq; animi sensum magnopere extollebāt, req; cū Suiscio com-
 municata, vt sequenti die circa meridiem ad se redeat, quo ea de re constitui posset,
 rogabant. Ad tempus Stanislaus Solkeuius adolescens singulari ingenio præditus,
 Melchior Sauissastabuli Samoscii præfectus, aliiq; nobiles iuvenes Thracicis ge-
 nerosissimis equis vecti, splendidissimeq; omnes ornati iniussi vna proficiscuntur.
 Agnoscit ex transfugis Solkeuium quidam, ostendit hostibus, præterquam quod
 propinqua cognatione Samoscium contingeret, multorum etiam secretorū con-
 scium esse. solebat enim Samoscus, quod præter ætatem, eximiā in eo indolem ac
 ingeniū per spiceret, in secretioribus rebus ad regē referendis ipsius plerumq; ope-
 40 ra vti. Hac re Mosci inducti, mutato consilio, ac pietatis in defunctos officio, præ-
 senti, quod ostendebatur, cōmodo posthabito, verbis re extrahunt, interim maio-
 res scloppe tos cōplures, & quingentos circiter scloppetarios in muro clam dispo-
 nunt. Solkeuius cum varie re duci animaduertirer, vt tandē se explicent, eos hor-
 tatur, continuo vnus è scloppetariis coortus scloppetato in Sauissam irruens, irrito
 tamē propter arimorū firmitudinem ictu eum ferit: simul cæteri scloppetos omnes
 vno tēpore displodunt. Solkeuius, quiq; cum eo erant, conuersis equis celeriter se
 recipiunt, eis è muris aliis mox scloppetis, & quo longius prouecti essent, eo maio-
 ribus inde tormentis hostes persequuntur. incolumes nihilominus in castra nostri
 redierunt, quod tantum globorū nimbū euassissent, omnibus mirantibus. Iam
 50 ante Iohannes Ostromecius, qui ad tormenta cum aliis curabat, huiusmodi rem ad
 Samoscium detulerat. In arca ferrea duodecim tubos scloppetarios, quo citius rum-
 perentur, ex industria tenuatos, ordine disposuerat, eosdemq; subtilissimo pulue-
 re, ac arcam ipsam implebat. in medio eam scloppetati partem, quæ tota atq; incum-
 bente silice ignē ad puluerem incendendum elicit, tensam paratamq; constitue-
 rat. arca ea in lignea cistam imposita, sibilam, quæ attracta totam luxare, ignemq;

excitare solet, duabus chordis, vna ad inferiorem lignæ cistæ fundum, altera ad ipsum ferreæ cistæ operculum alligarat: ea ratione, vt siue ferream arcem ex lignea quis eximeret, seu ipsius ferreæ rectum moliretur, necessario vtraq; re pulvis inflammaretur, tubisq; atq; arca ferrea fracta astantes percellerentur. Hanc si ita ad Suiscium misisset, minime sibi obtemperaturum, quin eam excuteret seq; ipse in fraudem indueret, existimabat. Noluerat tum Samoscio permittere, vt huiusmodi artibus contra hostem res gereretur. Iam publica fide ab illo prius violata, Solkenioque ac aliis omnibus qui in consilio Samoscio aderant, vrgentibus, vt eius in se perfidiam ea ratione vlcisci sibi liceret, Ostromecio rem totam permisit. Hic captiuum hominem idoneum nactus, per aliquot dies benigne habitum, 10 tanquam magni secreti conscium facturum iuramento adigit, fidemque eius sibi obstringit. Fingit Ioannem Mollerum quendam se esse: cum Farensbekio quondam apud Principem Moscorum militasse: postea etiam illo ad Regem se conferente, auctoritatem eius secutum: ac etsi aliquo apud Regem loco esset, pristinam tamen Moscorum Principis in se indulgentiam requirere: eamque ob causam interfecto prius Imperatore exercitus, cum pro artificio suo rei tormentariæ remotis arbitris communicaturus cum eo esset, ad illum rursus transire in animo habere. Interim cistam eam, vt ad Suiscium perferat rogare: in eam præciosissimas 10 quasq; suas ac alias magni momenti res se confecisse: breui ipsum opera prius ea, de qua dixisset, Principi Moscorum nauata subsecuturum: magni autem sua interestesse, ne priusquam ipse veniat, cista resignetur. In eandem sententiam ad Suiscium litteras perferendas illi dat. Moscus duplici læticia elatus, quod & libertatem recuperaturus, & tam gratum nuncium ad Suiscium perlaturus esset, perque excubias ab Ostromecio traductus ad Suiscium peruenit, qui cum eotempore aliis rebus occuparetur, cæteros qui ad consilium tum forte conuenerant, nullo ad cognoscendum sibi spacio sumpto, aperite statim cistam iubet. concurrunt complures rei nouitate, atq; innata hominib. curiositate ducti. Ferocissimus omnium Andreas Chorostinus alter Palatinus, & æmulus Suiscii, quemadmodum 10 postea cum ex Alexandro qui pace facta ad Pleseouientes à Legatis missus fuit, de quo infra dicetur, tum pace facta ab aliis multis compertum est, pede in cistam ligneam imposito, ferream manu sua ipse extrahere nititur. Interim fibula conuulsa, puluereq; inflammato, arca ferrea ac tubis disiectis, non modo astantes omnes dissipantur, verum tecti etiam pars aliqua vi ignis ac fractorum ferramentorum conuellitur. præ cæteris maxime insignes, Andreas de quo dictum est Chorostinus, & Chosecius periere. Erat & de Suiscio suspicio, cum ex ægritudine per continuos aliquot dies copiam sui non fecisset: maxime autem apud nostros opinio hæc confirmabatur: quod cum assidue antea in muro versari, perq; stationes volitare solitus fuisset, nunquam postea se ostenderet. Verum hac de re cōtumeliose postea litteræ scriptæ à Suiscio ad Samoscium fuerunt: ab iisq; ad singularis certaminis prouocationem descensum inde fuit. Verum Samoscio constituto die cum 40 demonstratis ante insignibus in designatum locum progressu hostis non prodit. Disputabatur nihilominus interim, quemadmodum supra ostendimus, ab vtraq; parte de conditionibus pacis. De Sueciæ Rege ab initio iam Mosci responderāt, non recusare Principem suum, quo minus pacem cum illo faciat, verum debere eum more Maiorum ad Nouogardiæ Palatinum mittere, qui de conditionib. pacis acturus, cum illo esset: præter exempla institutaq; Maiorum nihil omnino faciendum sibi esse. qua de sententia eum deduci non possent, inde ad summā Liouoniæ, cæterarumq; arcium vtrinq; reddendarum conditionem ventum fuit. Plurimum de hac cōtrouersia fuit: cum Prouinciā, quam nonem & viginti annorū bello, multoq; sanguine suo vix peperissent, ac in qua multi Russici generis nati 10 essent: plurimi etiam domiciliis constituti inueterassent, non minus ægre quam si de Moscovitico solo ipso ageretur, relinquerent. Ad extremum de Derpato atque Nonogrodeko Liouonica, cum reliquis vrbibus, atque castellis fere omnibus cessissent, vehementer resistebant, quod in illam religionem suam iam inuictam, Episcopumque in ea à se constitutum: Hanc Diuæ virgini matri Pezzurenfi

sacram dicerent. Tandem eum præter expectationem suam, minus ad voluntatem ipsorum ad Plescouiam res fluere, ac ne summam quidem cum aliarum fere omnium tum frigoris difficultatem ab obsidione nostros reuocare, iamq; maxima hyemis parte exacta miriora tempora instare intelligerent: maxime autē Posselinus, qui quo minus suspecta fides sua apud Moscos esset, cum illis diuersabatur, ne vilo cum fructu in re tam pia tantum elaborasset, summa apud vtramq; partem libertate in pacem incumberet, res conuenit. Pacti ut vasa sacra Derpato ac Nouogrodeko tollere sibi liceret, nec Episcopus sacerdotesve eorum contumelia afficeretur, vniuersa Liuania, quam in sua potestate Princeps eorum haberet, decesserunt: Regis nomine econtra Lukis, Sauolocia, Neucla, aliisque castellis nonnullis, quæ superioribus annis ab hoste cepisset, Velisio ac Polotienſi agro omni recepto, illis cessum fuit. De Narua aliisque castellis, quæ à Sueco occupata erant, diu disceptatum fuit, cum nostri Moscorum tergiuersatione, in potestatem Sueci venisse ea dicerent, Mosci nihil ad se præstationem eorum pertinere contenderent, quæ nec ante à se inter arces Liuonicas, quas Regi obtulissent, nominata fuissent, nec nunc tenerentur. Tandē cum in eo hæreretur, ita controuersia suspensa, ut iuri suo in Naruam reliquasq; arces, quæ à Sueco tenerentur, minime regem defuturum legati testatum facerent: Veisensteinio autem, quod iam ante Regi Moscos obtulisset, diserte legarie eius decederent, de captiuis deinde actum fuit.

Cum Mosci vtrinque captiuos sine pretio reddi vellent, Regis nomine, quod ex Moscis primarios homines complures, illi ex regis captiuum insignem nullum fere haberent, Sauolocia, Neucla, ac Sebesium, ac extremo loco Sebesium pro captiuis posceretur: Moscos vero non tantam hominum, quantam possessionum rationem habendam sibi iudicaret, in aliud tempus, quo ad exigendum in pacem à se mutuo sacramentum legatos vtrinque missuri essent, tota hæc res dilata fuit. De tormentis ac apparatu bellico, quæ in præſidiis essent, ita conuenit, ut relictis, quæ cum quæq; caperentur, in arcibus fuissent, quæ vtrinque illata essent, secum quisq; deferret. Iis igitur conditionibus decennalis pax perfecta fuit, cum nec Moscum in eo amissarum provinciarum dolore opportunioribus temporibus per morus alios inter regni aut alias occasiones ablata recuperandi spes defereret, & Rex tanta clade atq; vastitate Moscouiæ illata, quæ tam paucorum annorum spacio refarci nullo modo posset, si provincia Liuania omnibus interim necessariis rebus à se firmata bellum Moscos redintegrare vellet, maiores res gerendi facultatem sibi non præcidi non moleste ferret. Legati iuramento statim eas firmarunt: de Principum iuramento, ut maiores Legati exigendi sacramenti causa primum à Rege ad Moscum, inde à Mosco ad Regem mitterentur, constitutum fuit. In literis fœderis conscribendis, per aliquot etiam dies controuersum fuit, quod Mosci ab initio vniuersæ Russiæ Ciarium: postea cum de eo iam decessissent, secundum Moscouiæ & Vlodimiræ aliosq; complures titulos Astrakanensium tamen & Kasanensium Tartarorum Ciarium, Principem suum appellari volebant, nostri præter morem Maiorum nihil se illi tributuros contenderent. Iam paulo ante autem Parnauiam, quæ à Suecis obsidebatur, com meatu inopia vehementer laborare, ac vix quatuor septimanarū spacio tolerare Moscos posse, per Thomam Embdandum, aliosq; quorum diligentia in cognoscendis rebus hisce utebatur, Samoscus cognouerat. à Ioanne Sborouio præterea, qui maximis vadimoniis, necessariisq; suis ac familiæ suæ negotiis coactus in Poloniam redierat, certior factus fuerat, ad res nouas Liuones sollicitari, rumoresq; spargi, Regem si Liuoniam recepisset, inter Vngaros vniuersam distributurum. Quod quum ii fieri non posse, nisi ipsi omnes sedibus suis euerterentur, perspicerent, non parum ea re multorum animos commoueri necesse erat. Proponebantur eodem tempore Sueci nomine edicta, quibus suorum cuiq; bonorum, & quas pristinis temporibus, Maiores cuiusq; beneficiario iure tenuissent, possessionum restitutio promittebatur, adq; possessionem bonorum adeundam, ad quos ea pertinerent, inuitabantur. Inter alios Byringius, qui aliquot castella regia in potestate habebat, ut ex Moscis Parnauia decederetibus cognitum postea fuit, literas ad Moscos dederat, quibus si diutius susti-

nere obsidionem non possent, ut Sueciæ porius quam Poloniæ Regi eam dederent, hortatus eos fuerat. In hoc igitur Liunionæ amittendæ discrimine, etsi vel tandem, si subsidia sibi à Rege quemadmodum cum eo constituerat, summissa fuissent: aut saltem Mense Iunio, ultra quem obsessos non toleraturos, per spectû habebat, fame atque commeatus inopia in potestatem Plescouiam venturam Samoscius non desperabat: ad pacem tamen animum tandem aduertendum sibi iudicabat. Venerat sub idem tempus in castra à Suecis missu Præfecti Naruensis mercator quidam: qui de iniuriis, quas finibus suis a milite nostro, qui supra Vdo-uam in Prebusio collocatus erat, illatas dicebant, quereretur, cui cum præter opinionem Suecorum benignius responsum fuisset, venit postea ad Samoscium à Ponto Gardiano Laurentius Cagnolus Italus: cuius in Narua occupanda maxime insignis opera extiterat: honorificisq; verbis pro Rege Samoscio salutato, ac litteris ad Regem à Ponto scriptis illi redditis, ut ad Legatos Moscoviticos ipsius voluntate proficisci sibi liceret, petebat. Samoscius etsi quæ in Liunia agerentur, non ignorabat: comitatis tamen suæ ad exterum hominem, rationem sibi habendam ratus, in præsentia humane ad postulata ipsius respondit: non potuisse in mentem venire Regi, cum præsertim tam diu in castris fuisset, ne quisquam à Sueciæ Rege ad se venisset, deinceps Legatum vllum missum iri: atque ita nec Regem vlla hac de re mandata sibi reliquisse: nec se sine Regis mandato, ac voluntate quicquam ei permittere posse: litteras vel per tabellarium ad Regem missurum: aut si ipse ad eum ire vellet, præsidium se ei adiuncturum. Cagnolus responso hoc accepto, tabellarioq; cum litteris relicto ad Pontum se recepit. Eum, tabellario ad Regem è castris nondum profecto, perfecte pacis nuncius in Liunionæ consecutus fuit. Iamque Alexander qui de pace facta Plescouiensibus renunciaret, à Legatis Moscoviticis Sapolia missus ad Samoscium peruenerat: quem cum ad prandium Samoscius inuitaret, maximi beneficii loco habiturum se respondit, si ad urbem quamprimum aditus sibi permitteretur. Nam dum ipse epulaturus ibi esset, obsessis interim sanguinem bibituros: his enim verbis utebatur: præsurum se apud eum, ubi læto pacis nuntio suis impertito, reuersus ad eum fuisset. Samoscius præsidio ei adiuncto, ad urbem perducere iussit. Cum sub Pochrouiensem turrin, quæ ad Velikam flumen pertinet ab Vngaris tormētis, quemadmodum ostensum est, quassata erat, successisset, ac quis esset ostendisset: tanta eorum, qui in muris constitant, lætitia, atque gratulatio exiit, ut subito sublimem raptum in muros extollerent: nullaq; vel suorum vel nostrorum circum fusorum verecundia prohiberi se paterentur: quo minus ad pedes eius projecti eos oscularentur, Archangelumque ac pacis nuncium lætis acclamationibus appellarent. ad nostros deinde conuersi fratres eius appellabant: utq; sine metu propius iam ad se accederent, libereque vagarentur, inuitabant. Altero die idem Alexander cum aliis nonnullis ex Nobilitate ad Samoscium in castra rediit: quia pax iam conuenisset, ut lignatio sibi libera permittatur, ipse vero quam primum exercitum deducat, petunt. Respondit Samoscius, etsi de pace transactum esset, litteras tamen in quibus conditiones pacis perscriptæ essent, nondum ad se allatas: multo minus qui præsidia traderet, à Principe eorum venisse: conuiuio deinceps eos excepit. Quod cum lautissime instructum fuisset, qui maxima apud nostros commeatus inopia laborari sibi persuaserant, omnium non modo necessariarum rerum, verum plurimarum, quas nunquam ipsi cognouissent, apparatus eo magis admirati fuerunt. Etenim Samoscius quemadmodum superiori anno fecerat, ita iam initio etiam expeditionis huius, præter puluerem tormentarium, quo peditatus, quem conscripserat, uteretur, apparatusq; bellicum, commeatus quoq; maximam copiam, nonnullam etiam elegantioris victus, externorum hominum excipiendorum causa contraxerat, partemq; eius, quam Gedani & Rigæ compararat, a Duce Churlandiz, ciuitateq; Rigensi iumentis conquisitis, supra Kokenhaufium, quod tum in hostium potestate adhuc erat, exposuerat: indeq; aduerso flumine Disnam, ac ulterius Sauolociam nauibus deuexerat: aliam carris deportarat. In eo vero prandio cum cistæ quoq; ad Suiscium missæ mentio facta fuisset, cum de Chorostino, ea quæ

quæ supra demonstrauimus, Alexander præ se ferebat: tum nisi pax interim conuenisset, ne ingenio à nostris superati viderentur, vicissim se illis trecenta aurea poma obiecturos fuisse dicebat. Id satis apparebat, nullam fere rem ægrius eos ferre: iamque ante priusquam pacis conditiones conuenissent, Vngaris propius ad muros succedentibus sæpiusque cistam illis exprobrantibus adeo eo commoueri se restabantur: ut cum iidem in flumine glaciæ adstricto cistam aliquando illis obiecissent: crebris tormentorum ictibus doloris ac iracundiæ suæ flammæ in eam circulerentur: eodem autem modo frequentius deinde ad Samosciū ventitabant: à quo cum semper benigne habiti fuissent, ac vero captiuorum quorundam permutandorum causa in Procopium Penonscium turme Præfectum conuiuium tū forte agitantem incidissent: qui antea comæatus ac rei frumentariæ difficultate coactum, ultra Samosciū exercitum reduciturum existimabant: ut non modo Imperatorem ipsum, verum exercitum vniuersum in maxima copia versari viderent, sequenti die Theodorum Mesceodouum aliosque frequentes ad Samosciū mittunt: ut pace facta exercitum tandem abducatur, obsidioneque urbem liberet, petunt: quod nisi intra triduum faciat, nolle se pace teneri ostendunt. Respondit Samoscius, existimare se pace iam facta non ex animo hæc ab illis dici: quam non ingratam illis accidisse, gratiorem quidem, quam generi hominum ex stipendiis viuendi sciret: exercitum cum commodum futurum esset, se abduciturum. Interim Palatinus Braslauensis ipse in castra venit: nec alia conditione pacem conuenire potuisse, quam ut nulla mora interposita exercitus reduceretur, docuit reddendarum quoque arcium eas condiciones placuisse, ut aulici ab utroque Principe ad arces, quæ restituendæ essent, quam primum mitterentur, qui ubi aduenissent, rusticorum ac agri possessio statim traderetur. Interim ab iis, qui possessionem adirent iumenta decedentibus ad res suas deportandas præberentur: quæ si præbita essent, tum octauo ab aduentu aulicorum die, præsidio ipso quoque decederetur. si quæ ex vilioribus rebus deportari commode non possent, ex consignatæ interim deponerentur, ac primo inde tempore iis, quorum essent, restituerentur. Videbat Samoscius magnam hæc in rebus difficultatem. Nam cum in regione continuis bellis vastata, magnam iumentorum paucitatem existere necesse esset, in Moscorum fere potestate fore intelligebat, pro suo arbitrio restitutionem extrahere. Ut tamen quid animi haberent, periclitaretur, ac fiduciam simul suam iis ostenderet, Ostrouiam antequam dies reddendæ eius venisset, tradi illis iussit: ac licet ea sola in re cum recipiendæ reliquæ Liuoniæ, tum pacis stabilitatem omnem positâ intelligeret, ut obsidionis ac exercitus metu in fide Moscos contineret: ne tamē à se violati iurifurandi Legatorum initium profectum iactare possent, reuocatis omnibus ex partibus pabulatoribus, peditatum omnem cum tormentis, ac grauiore belli instrumento, Nouogrodekum versus, quo in castello deponere ea cogitabat, octo dierum itinere antecedere se iubet, inde diuersas alias turmas ad recipiendas arces Liuonicas sigillatim præmittit: præ agmen quod ægris præsidio erat, sequebatur: post id impedimenta agebatur. Ipse cum reliquo exercitu die vi. mensis Februarii Pleseouia mouit, spectabant transgredientes copias, partim ex muris atque propugnaculis urbis, partim è ripis fluminis, aliisque eminentioribus locis frequentes Mosci. maxime ultimam hanc exercitus partem admirabantur: quæ cum ad viginti quatuor millia equitum accedere videretur, magis tamen fere splendore, ornatuque, atque equorum præstantia, quam numero ac multitudine eos in se conuertebat: ita plerisque integris, ut nihil vel parum omnino ex hiemis ac diuturnæ obsidionis incommodis decessisse illis videretur. Hoc ordine ad Sesselium interim aliosque vicinos pagos supra Derpatum eo consilio exercitū traducit: quod eo ex loco & in Moscouiam, si pacis conditionibus à Moscis non satis fieret, facilem se receptum habiturum, & in Parnauiam intantum se esse posse iudicabat: ac si Suecicæ copię, quemadmodum iis denunciaret, ab ea non decessissent, ex tempore & re ipsa consilium capere. Etenim iam ante, mox à facta pace Ioannem Lesnouolscium aliquot cum turmis equitum miserat:

qui vrbi ac arci præflet, Gardianoq; si obfessionem nondum soloiffet, vt ab ea tāquam Regii iam iuris vrbe abstineret, denunciaret. Mosci etſi Oſtrouam iam recepiſſent: dies etiam, qua Nouogrodekum ſe reddituros conſtituerant, lapſus eſſet: ex induſtria tamen moras interponebant. ſeu quod in exercitum, ſi forte dilaberetur, intenti eſſent: ſeu quo è remotioribus præſidiis ad extremas oras, ſineſq; ipſos Moſcouiæ omnes ſui interim conuenirent, tutoque res ſuas deportare poſſent: ne ſi primis recedentibus vltimi, qui Kokenhauſii, Parnauiz, ac in longinquioribus aliis locis erāt, tardarent, iniuriis ac vexationibus noſtrorum parerent. Quam moram maximo ſuo atq; exercitus cum incommodo fieri Samoſcius videns, Vroueciam iam ante cum tormētis Nouogrodekum verſus à ſe præmiſſum aditum in caſtrum quætere iubet. Hic cum aditum aliquem amicitiz ad Præſectum ſibi feciſſet, familiariter deinde commicare ad eum cœperat. Itaq; aliquanto poſt Samoſcius ipſe, qui interim aduenerat, cum Palatino Braſlauienſi, ac ſexaginta circiter militibus ſigillatim ſequentibus, rogantq; ex more portitori, centurionem venire noſtris reſpondentibus, caſtrum ingreditur. Venerat ſub id tempus Petrus Volkouiſcius. Hic cum Palatinum Braſlauienſem ex colloquio ad Sapoliā, cui ipſe etiam Volkouiſcius interfuera, agnouiffet, inculcaſſetq; Præſectū: quod cum centurionem ſe recepiſſe diceret, Palatinum recepiſſet: reſpondit Palatinus, non ſe modo, verum Samoſcium ipſum adeſſe. Quare turbatum cum Samoſcius videns: tu quidem, inquit caſtrum hoc iam Principi tuo perdideras, niſi ex conditionibus pacis vltro id tradere deberes: nullumq; ea in re dolum à ſe queſitum, ſed vt caſtrum, quod Principis ſui eſſet, videret, ingreſſum ſe oſtendit: vq; decederet, hortati hominem cœpit. Illo iumentorum inopiam inculcante, ex iis equis qui tormenta trahebant, certum numerum ei dat: quibus ſubleuatus rebus, que omnibus exportatis, caſtro tradito exceſſit. Eſt Nouogrodekum amplitudine quidem non magnum, ſed cum vicinitate Moſcouiæ clarum, tū ob eam ipſam opere, maximè autem triplici muro, crebriſq; turribus ac vno inſigni propugnaculo diligenter munitum. Inde Seskeliū rectā Samoſcius venit. vbi cum per aliquot dies ſubiſtiſſet, dum an Derpatum Sigifmundo Roſnio, quem ad accipiendam vrbeſi pro Legato miſerat, redditum à Moſcis eſſet, cognosceret: poſtea quā ne iumentis quidem acceptis, quæ in magna iumentorum inopia à Duce Magno ac aliis cōquiſita non paruo numero Samoſcius eo miſerat, decedere Moſcos intelligeret, Derpatum ipſe contendit: inq; proximū ad vrbeſi Monasterium diuertit. Inde Nicolaum Sebridouium, & Stanilaum Solkeuium filium ad Præſectum mittit: vt mox ſe recipiat, vrbeſi q; ac arcem vt conuentum erat, tradat, poſtulat: quod niſi intra tertium diem faciat, continuo ſe exercitum in Moſcouiam reduſturum oſtendit. Aduenerat iam à Moſco Baſilius Halouinus, ex primariis aulicis ipſius. Hic gemitum ducēs meminiffe ſe eius temporis dicebat, quo Moſcis etiam ferocibus eſſe licuiſſet: moræ tamen cauſam eſſe, quod à iumentis atq; caris nondum ſatis paratus eſſet. Itaque, vt ad tridui ſpatium vnum ſolum diem adiaci pateretur petebat. Cum ex propriis iumentis ducenta circiter Samoſcius illi adieciſſet, Derpatum quoque **xxiiii** mensis Februarii die recepit. Viceſimum nonum iam annum Derpatum Moſci tenuerat. Itaque vt ab ea, in qua geniti magnam partem eſſent, vel adoleuiſſent, maximo cum dolore atq; lachrymis pleriq; diuellebantur. In primis ſcœminæ ad ſuorum partim maritorū, partim liberorum, parentum, ac propinquorū ſepulturas concurſantes nœnias ſuas moro ſuo decātabant. Eſt enim omnis gens Moſcouitica, ſi quæquam alia, in ſepulchrorum ac mortuorum cultu cum primis ſuperſtitioſa. Diuerſum autē hac in re ab aliarum gentiū inſtitutis hoc maxime habent, vt non ſtatim mortuos ſepeliāt, ſed per annū vnum loculis conditos in fornicato aliquo cœnaculo aſſectent: ac exacto deſum anno multis cum lachrymis ac planctu terra condant. Fuit Derpatum ampliſſima olim Liouoniæ vrbs: quod vel hodie adhuc publicorum, priuatorumq; ædificiorū cultus indicat. Agrum etiam Liouonia Derpatēſi meliorem ſeraciorēq; nullum habet. Priuſquam Germani in Liouoniam immigrantes religionem Chriſtianam, linguamq; ſuam ea in loca inferrent, à Sudetibus gente barbata omnis iſ tractus à mari

mari supra Pelbam lacum Plefcouiam vſq; tenebatur: qua cum Ruſſis frequentia
 bella interceſſiſſe Moſcorum annales narrant. Poſtquam à Chriſtianis ora ea colli
 cœpit, Epiſcopis vſq; ad Hermannum Veſſelium paruit: Hunc cum poſt captam
 Naruam ac Neuhausium vna cum Derpato in deditionē Moſcus accepiſſet, poſt
 ea contra fidem datam in Moſcouiam deportarat: non minori in viuum Epiſco
 pum perfidia, quam odio in mortuos vſus: quorum nimirum ibidem paulo poſt
 & cadauera è templo ſepulchriſque eiecit. Vrbſ aliquandiu deinde à Liuonibus
 & Moſcis æquo iure habitata fuit: aliquanto tempore interiecto cum Liuones in
 iuriis Moſcorum coacti in necem eorum cōſpiraffent, Liuonibus vt maiori Mo
 ſcorum numero non difficulter ab iis ſuperatis, ac pleriq; interemptis, cæteris in
 Moſcouiam deportatis, Moſcos ſolos deinde incolās habuit. Iam ante Nouogro
 deko diſcedentes Moſci ignem fundamentis ſubiecerant: qui mox à noſtris de
 prehenſus, ſuppreſſuſq; fuit. Derpati, quod præcipua ædificia, duo ſunt: arcis alter
 um, in quo prius Epiſcopus, poſtquam in Moſci poteſtatem venerat, Vladica ha
 bitabat: alterum ad Principis vſus factum: quod Dux ipſe priuatis aliquot prima
 riis domibus occupatis, moreque ſuo exornatis pro ſe extruxerat: cum exiſtima
 rent, in arcem Samoſcium diuerſurum: eorum enim morib. capitale eſt, in Prin
 cipis ædibus quenquam habitandi cauſa eſſe: arcis diuerſis in locis pulueres ſubie
 cerant, quorum aliqui intra viginti quatuor horarum ſpatium, partim intra qua
 draginta octo abſumptis funiculis incenſi poſt illorum digreſſum tollerentur. Sa
 moſcius cum in Principis domum recta diuertiffet, ruſticorum quorundam, qui
 in purganda arce occupati erant, nece periculū redemptum fuit. Hoſti nihilo
 minus diligentiffime fides conſeruata fuit: ac non modo in nullos, qui reliqui è
 Moſcis in Liuonia erant, hanc ob cauſam vindicarum: verum cum puer etiam
 quidam Pleſcheoui Derpatēſis Palatini propinquus, nō tam interceptus à noſtris,
 quam more puerorum pueriles quædam voluptates ſectatus vltro ad eos ſe cōtu
 liſſet, vehementerq; ea re Pleſcheouus perturbaretur, magna diligentia conqui
 ſitum reddi eum iuſſit. Haud alia vero ratione reliquæ etiam pleræque arces à cæ
 teris Præfectis receptæ fuerunt: Moſcis initio, priuſquam de Derpato reddi
 to iis conſtaret, dexteritate potius atque ingenio noſtrorum ex iis deiectis, quam
 decedentibus. Derpato recepto ad regioſ quoq; Præfectos, qui Sauolociz, Lukis,
 ac aliis caſtellis Moſcouiticis præerant, vt Moſcis ea traderent, litteræ datæ fue
 runt. Ad hanc. n. diem nullius à noſtris quoq; poſſeſſio præter quam Oſtrouiz tra
 dita Moſcis fuerat: tum autem ex fide omnes redditæ. Interim Gardianus quoq;
 poſtquam Leſnouoſcius, quæ ſupra oſtendimus, à Samoſcio ei denunciaſſet, fi
 nibus obiter pro arbitrio ei demonſtratis, obſidioneq; ſoluta exercitum Parnauia
 abduxerat: eiq; campis contractum per præſidia diſtribuerat. Eodem aut tempore
 de Veiffenſteinio quoq; Erneſtum Veierum, & Michaelem Konarſcium ad eum
 Samoſcius miſit: qui Veiffenſteinium à Moſco Regi ceſſum oſtenderent, ac an
 poſſeſſionem eius impediturus eſſet, quaerent. Reſpōdit iis Regem ſuum ipſum
 Legatos ad Poloniz Regem de controuerſiis hiſce miſſurum.

Atq; hic quidem exitus belli fuit, minori animo à Moſco geſti, quam quō vel
 in prioribus quibuſdam vſus fuerat, vel id ipſum ſuſceperat: priſtinaq; eius poten
 tiæ fama requirebat. Præterquam. n. quod in ſiluis fluminibuſq; ſuperandis exer
 citum impeditum, cum facillime id facere poſſet, priuſquam in aperta Moſcouiz
 ac viſcera regni eius penetraret, tranſitu prohibere ne conatus quidē omnino ſi
 nullam etiam iuſtis viribus pugnandi poteſtatem vnquam ab eo factam non pau
 cis mirum viſum eſt. Id eane de cauſa fecerit, quod Legatorū miſſionibus ſuis rei
 gerendæ tempus eximere ſe poſſe, ac inanibus interim ſumptibus vires Regis mi
 nutum iri ſibi perſuaſiſſet: an quod ſuperiorum temporum fortuna edoctus, parū
 in acie ſuis ſe committere poſſe ſtatuere: ſeu etiā quod ſolet facere Deus, vt quos
 pro ſcelere eorum punire velit, iis conſilium prius, ac animum eripiat, ipſum quo
 que perpetuus crudelitatis comes & vindex metus nihil in rebus ſuis ratione pro
 uidere, aut fortiter ſuſcipere ſiuerit, non affirmarim. Hoc ſatis conſtat, & ab initio,
 facillimo momento inter ſiluarum paludumq; ac fluminū eas difficultates, Regis

exercitusq; impetum vehementer reprimi potuisse: ac si in summum discrimen re adduxisset, haud fere maiorem cladem accipi ab eo potuisse, quam dum de summa rerum sollicitus, cerramenq; omne defugiens diuersis in locis singulos suos à multitudine exercitus circumuētos nostris obicit, accepta ab eo est. Omni enim Moscua à Borysthene supra Starodubam ac Radohostiam ad Cernihouam usque: à Duna deinde flumine, qua Stariciam usque, qua supra Nouogardiam ad Lahodam usque lacum longe, lateq; vastata, tot praesidiis expugnatis, multis in deditionem accepis, trecēta circiter millia hominum interiisse: ad quadraginta capta constat: ut aliquot vicibus instaurari bellum tanto hominum numero potuisse videatur. puerorum quidem quanta multitudo capta sit, ex eo conici potest, quod priuatus ex nobilitate nullus fere sit, qui non vnum atq; alterum: multi qui plures in seruitute habeant. quod quidem incommodum specie, quam superius, minus, re ipsa maius est. Iuuentute enim ē quibusdam prouinciis, maxime autem Luceni, Sanolociensi, Pleseouienfi, ac Nouogardienfi omni fere sublata, quae nunc ab adultioribus coluntur, mox sobole omni deficiente ultro desertum fere iri apparet. Oppida ac castella, quae ipse in potestate habebat, vltima hac pactione ad octodecim dimisit: Derpatum nimirum, Felinum, Laūsum, Marienburgum, Kokenhausium, Parnauiam, Volmariam, Rumburgum, Hasselum, Nouogrodekum, Marienhausium, Ludsenium, Roslittenum, Trikatum, Bersonum, Landescum, Sefuegium. Veissensteinii autem cum id à Sueco teneretur, ius atq; repetitionem: quae vero bello ante capta à Rege tenebantur, numero non pauciora, Polotiam, ac in eodem Ducatu Sussam, Sokolam, Krasnam, Vsiatam, Sitnam, Ieserisciam, Kosianum, Nescerdam: supra Vitepsciam, antiquioris possessionis Mosciae Velisium, cuius ad centum viginti millia passuum ager pater: in Liuania Vendam, Lenouartum, Duneburgum, Pirkelium, Salium, Kirempesium, Elsenū, Fabianum: cum ipse ex iis, quae à Rege armis parua possidebantur, Lukos, Sauolociā, Ostrouam, Neuelam, Chelmam, cum ab ipso met deleta castella, Krasnam, Krasnohorodum, Voronecium, Veliam sola reciperet. Quibus tamen in omnibus detrimentis nullum fortassis maius censeari debeat, quam quod portibus cunctis Balthici maris amissis, à Borysthenis autem navigatione iam ante Turcarum armis exclusus, à mari fere omni praeterquam glaciali importuosissimo, ac periculossimo, atque aliarum fere nationum occidentalium, ac meridionalium commercii in penitiorē Moscouiam tanquam relegatus: compedesque quo minus libere vagari possit, iniectae ei videantur.

LIBER SEXTVS.

49

ACATO cum ad modum, quem superiore libro demonstrauius, Mosco, nihil prius Rex habuit, quam ut prouinciae constituendae causa, ipse in Liuiam Rigam usque procederet. Quam cum 12. mensis Martii die ingressus fuisset, postridie Samoicius ad eum venit. Iam ante autem alii etiam Senatores Polonici aliquot, ac Lithuanici satis frequentes comitati eo Regem fuerant. Ad eos Ducem Churlandiae ac ex Nobilitate Liuonica quam frequentissimos Rex litteris euocat: quaeq; ad prouinciae eius statum pertinere vdiebantur, cum omnibus iis communicatis, ut scripto sententiam suam explicarent, hortatus eos fuit. Erant, de quibus deliberabatur, capita haec potissima: de templis cultuq; diuino instaurando: de Episcopo restituendo: prouincia ordinis iudiciorumque causa in partes certas diuidenda: magistratibus ac aetario publico

blico constituendo. de quib. cūquid quisq; sentiret, ostēdisset, Rex etsi non ignoraret, à maioribus suis etiam sine ordinum autoritate prouincias ab iis partas priuato consilio constitutas: quo tamen gratus beneficiū suum esset, si, cum omnes operam studiumque suum ad eam prouinciā recuperandam contulissent, ex omnium consilio certae eius formula describeretur, in Comitiatotā rem distulit: Legatos tantum partim ex comitatū suo, partim ex Nobilitate Liuonica designauit, qui prouinciā vniuersā inspicerent: agros reditusq; eorum omnes, ac iura describerent, omnibusq; iis de rebus ad se referrent: quo rectius deinceps in Comitibus statui de iis posset. Possessionum autem omnium quatuor genera faciendā iudicabat. quorum primum esset, quod ad publicam securitatem pertineret, finitimarum arcium: quęque ad illas, vt ex propriis prouentibus muniri, omnibus necessariis ad defensionem rebus ornari, retineriq; possent, adiciendę essent: earum alterum, quibus tum Episcopatus cultusque diuinus, tum erarium publicum stabileretur: tertium earum esse debere statuebat, quę priuatis certo iure deberentur, aut cum iisdem, si hæreditarię possessiones eorum Reipubl. causa restitui iis non possent, permutarentur: Extremum quibus bene meriti & quorum præ cæteris in hoc bello opera eminuissent, virtutis causa donarentur. Inde militibus magistratus præfectorq; quę vacabant collatę: quibusdam stipendia assignatā fuerunt. In toto autem hoc bello id à Rege obseruatū fuerat, vt si qui in eo perisissent, qui publicas possessiones iure aliquo tenerent, easdem liberis eorum quamuis infantibus, partim etiam puellis confirmaret. multis etiam ex plebe cum superioribus expeditionibus, tum maxime hæc ob præclara facinora aliqua Nobilitatis ius datum fuit: qui cum pleriq; à Samoscio in insigniorum communionem recipi se peterent, viris fortibus non inuitus tribuit, vt cum ipsi ante virtute sua Nobilitate dignos se fecissent, à legentis suę insignibus non indigni iudicaretur: iisq; aliqua re ausis, vel minutis, aut aliquantum immutatis, qui id à se petisissent, pleriq; donauit. Quibus ita constitutis cum Rigenſibus de iis rebus, quās in aduentum Regis reiectas supra ostendimus, actum fuit. Occuparat ciuitas à morte Archiepiscopi Vilhelmi, cum sedis ac templi Archiepiscopalis possessionem, tum omnia q̄ ad id pertinerent, iura ac prouentus: adq; Augustanę Confessionis formulā omnia templa reuocarat. De hoc capite ita conuenit, vt D. Iacobi, & quę proxima ad illā est, D. Marię Magdalenę ædes ad catholicę religionis vsus cum omnibus, quę antiquitus ad eas aliquo iure spectassent, prouentibus redirent: penes ciuitatē curia, quę Archiepiscopi fuisset, prope muros vr̄bis sita vnā cum domibus Canoniorū, ac areis desertis, q̄ ante id collatę nō essent permāneret: cum v. census aliqui annui percipi olim publice iis ex locis soliti fuissent, vt eorum nomine certā pecuniam annuam D. Iacobi ædi eiusdemque sacerdotibus ciuitas penderet. De vallo, quod contra arcem ciuitas obiecerat, assensum à Rege fuit, vt eo quo nunc esset loco maneret: cumque se quoque ab omnibus partibus arcem vallo circumdaturum ostendisset, id solum adiectum fuit, vt ad eius modum, quo arcem muniturus esset, vr̄bis quoq; vallum æquateretur: ab eademq; arcis parte in muro vr̄bis porta aperiretur. Inter Churlandię etiam Ducem, ac ciuitatem de nauigatione, ac portorio controuersia erat: cum ille per flumiū, qui ex ditione eius infra Rigam in Dunam illabitur vsus portus Rigēsis, merciumq; exportandarū ius ac immunitatem sibi defenderet, ciuitas negaret. Eos vt inter se componerēt, hortatus Rex fuit: quod si conuenire non posset, in Comitibus cogniturum de eā se ostendit. Venerat Rigam & Magnus Dux. Hic eius q̄ possidebat, Liuonię partis confirmationem petebat: adq; homagiū accipiendum, ac iuramentū præstandum sese offerebat. Ostensum huic, more Maiorū non nisi in Comitibus id fieri posse. Vltimo loco Nobilitas desideria sua ad Regem detulit. Quę cum ad vniuersę prouincię statū pertinerent, responsum & huic fuit humanitatem ipsam postulare, vt cum Ordines regni tantum laboris, atq; sumtus in prouincia ea liberanda suscepissent, ne sine eorū autoritate iis de rebus statueretur. Angebatur potissimū animo Rex, ne cum Moscus, qui in finibus Liuonię ex p̄diis Liuonicis, quę deduxerat, nō contemnēdas copias coactas habebat, Naruam iis oppugnaturus diceretur: si minus

forte paratus tum Suecus esset, minusque ad resistendum virium haberet, utriusque eam
 perderet. Itaque mox Petrum Visgerdum Lituanum cum literis ad Moscum mittit:
 ostendit, accepisse se ex Legatis suis, quos Sapolia habuerit, pacem inter eos, atque
 ipsius Legatos certis conditionibus conuenisse: eam se ratam habere: cum autem
 arces Liouonicas, quae a Sueco tenerentur in conditionibus praeteritis intellige-
 ret, si a Mosco oppugnarentur, ius suum ac Reipublicae, quod semper excepisse
 ne, negligere se non posse id se pro sua fide ac religione dissimulare non debuisset:
 hortatur ne forte ea res pacem turbet, ut dum maiores Legati, qui pacem utrin-
 que firmaturi sint, ac si quid dubitationis in conditionibus adhuc sit, de eo cum
 illo conuenturi, ad eum perueniant, omnem vim ab illis abstineat. Constituerat iisdem
 de rebus Regina ad sororem Sueciae Reginae, per Christophorum Varsauium literas
 dare. Cum tar daret, Rex qui in ea, cum voluntatis Mosci, tum aliarum rerum in-
 certitudine nullam moram interponi volebat, non dubitandum sibi existimabat,
 quin Dominicum Alamannium Culinae Praefectum, quam primum ad Suecum
 mitteret; praeteris idoneum ad Legationem hanc ratus, quod ab eo iam tem-
 pore, quo primum de matrimonio inter Regem Sueciae Ducem tum Finlandiae
 & Reginae Catharinam per Ioannem Baptistam Thencinium potissimum actum fu-
 erat, Alamannius, qui in familia Thencinii tum fuisset, omnium rerum conscius
 & sequester fuisset; indeque tam Regi quam Reginae notus esset; Reginae etiam,
 apud quam potissimum negotia haec propter summam cum Regno Poloniae ne-
 cessitudinem, & quod non parum apud maritum posse existimabatur, agenda vi-
 debantur, non ingratus putaretur. Summa Legationis erat, ut repetitis illis, quae ab
 initio belli utrinque intercessissent, tertii anni bellum nullam aliam fere ob rem, quam
 solam Naruam ac ut communipace Suecus comprehenderetur, a rege susce-
 ptum ostenderet; reliquam enim Liouoniam fere omnem Legatione Vilnam ad
 Regem missa iam ante Moscum celsisset; eo magis contra opinionem Regis acci-
 disse, quod dum ad Plescouiam cum exercitu Rex esset, quo iterum se pro mutua
 necessitudine amice ante ei aperuisset, hostemque ab omni auxilio suis in Liouonia
 ferendi facultate exclusisset, cum ab aliis potius partibus in Moscouiam illum ir-
 rupturum expectasset, non modo Naruam, ac vicina castella, praesidiario milite
 quem Plescouiam, ex praesidiis omnibus hostis contraxerat, nudata, comestui-
 que ac omni spe auxilii destituta: sed Veissensteinium quoque, quod iam hostis ces-
 sione Regis esse si iuisset, dissimulatis literis Regis, ac iis fere copiis, quas Gedani
 magna ex parte ministri eius conquisiuerant, occupasset; Parnauiam obsedisset:
 potuisse Regem, si id tentaturum eum praesciuisset, & sumptu & labore eius anni belli
 superfedere: iam vero & cursum rerum praecclare contra Moscum geri cepta-
 rum, & obsidionem Plescouiensem, cuius cum grauiorem partem iam superasset,
 facile reliquam etiam superaturus fuisset, interrompere, ac sine ipso etiam pa-
 cem facere necesse habuisse; nedum pro eius commodis laboraret, maius in
 Liouonia incommodum, de qua sola bellum tum erat, ab eo acciperet. pro qui-
 bus iniuriis omnibus ut Regi reique publicae satisfaceret, postulare iussus fuit.
 Secreto mandatum ei fuit, ut cum haereditatis Sigismundi Augusti pecuniarum
 ei creditarum: dotis ab eodem promissae, nec dum numeratae, aliarumque rerum
 quarundam petitionem Suecus relaturus existimaretur, ostenderet quidem, ali-
 am earum rerum petendarum rationem esse, certumque de iis ius, ac morem iudi-
 ciorum antiquissima Regni consuetudine receptum: aliam iniuriarum, quibus
 ab illo Rex affectus esset; quaeque cum iis rebus nihil commune haberent: si tamen
 ita animatum videret, ut de Reualia quoque ac omni iure Liouonico simul decidere
 paratus esset; dotis & mutui, quod peteret, solutionem sine ulla exceptione ei pro-
 mitteret: reliquarum controuersiarum disceptationem communibus arbitris. Re-
 gem permissurum: ut communi etiam pace comprehenderetur, apud Moscum elab-
 oraturum ostenderet. quod si ne iis quidem conditionibus perueniri se pateretur; vel
 pacem cum Mosco certa opera Regis ei fore, vel mille equites in bellum Mosco-
 uiticum, sumtu suo Regem ei praestitutum reciperet: ex eorum nimirum genere,
 qui beneficiis Sigismundi Augusti ornati, haud inulci in militiam eam conuen-
 turi

turi essent, idq; pro libertate Gentis Polonicæ salua pace publica suo arbitratu facere possent: stipendio aut ac sumtu Regis tam diu futuri apud eum essent, quoad eadem pace, quâ cum Rege haberet, ipsum quoq; Moscus comprehenderet, quod si eo tempore de Liuania, quam teneret, vniuersa transigere Suecus alienum existimaret; docere iussus fuit, nō recusaturum Regem, quo minus cōmuniū amicorum interuētu quicquid inter eos esset controuersæ, cōponi pateretur: si qui etiam debere illi videretur, præstaret: modo de Narua interim in omnes casus utriq; satis prospiceretur: nedum ipsi inter se de ea disceptarent, à Mosco occuparetur. Id ea ratione cōmodissime fieri posse, si Regis præsidium in eam immitteret. Cum .n. Moscus propter pacem, quæ cum Rege ei esset, si præsidium Regium Narua receptum fuisset, oppugnare eam non posset, non modo Naruæ, sed aliorum etiam præsidiorum suorum Liuanicorum, quibus Narua obiecta esset securitati sine incommodo ac molestia sua cum consulturum: simulq; omnibus copiis suis coniunctis, ad defendendam Finlandiam longe futurum paratiorem: si nec arces controuersæ contra vim hostilem defendendæ ei essent, nec copię in diuersa præsidia distrahendæ. Interim de arbitris inter se conuenturos: & vel minutum controuersias omnes eorum interuentu iri; vel si tolli eæ non possent, Regem Naruam illi redditurum, aliasq; iuris sui persequendi rationes initurum. ne vero fraudi ei esset, quod propter commune periculum Naruam sibi tradidisset, idonee in eum casum ei cauturum. Profecto iam Alamannio, Varfaucius cum literis à Regina Rigam venit. Dedit & huic Rex eadem fere, quæ Alamannio data fuerant, ad Sueciæ Regem mandata. Iussit autem, vt si priorem Legatum aliquid constituisse intellexisset, non exposita Legatione se reciperet: si infecta re dimissum competisset; ostenderet: quod maiores Legati eo ipso tempore in Moscouiam à Rege mitterentur: Comitibus etiam breui indicturus Rex esset: summā illum, & vt pace à Mosco comprehenderetur, & de aliis rebus suis cum Ordinibus agendi facultatem habiturum: hanc causam fuisse Regi, vt eam ante iisdem de rebus Legatum ad eum misisset: tamen & Regina Coniugis suæ precibus & mutua necessitudine adductus, denue se ad illum mitteret: hancq; explicandarum omnium harum controuersiarum opportunitatem ei significaret. In conditionibus nihil quemadmodum ostensum est, mutatum fuit. Antequam Riga Rex discederet, Matores Legatos, de quibus dictum est, in Moscouiam designauit, Iohannem Sbarasium Palatinum Braslauiensem, Nicolaum Taluossium Castellanum Samogitiæ, Michaelem Haraburdam. Mandata hæc iis data fuerunt, vt iuramento in pacem à Mosco exacto, de Sueciæ præterea Rege eadem pace comprehendendo agerent. De Narua autem, ac aliis castellis Liuanicis, quæ à Sueco tenerentur, si tentaturus ea Moscus esset, quemadmodum per literas Rex iam ostendisset, non de futurum iis Regem, vel etiam pacem, si id fieret, ratam habiturum testificarentur. De captiuis quia ante Moscus postularat, vt vtrinq; pariter captiui redderentur, non parem vtriusque captiuorum rationem esse ostenderent; cum in Regis potestate præcipui ipsius ductores essent; illi ex Regiis insigniorem nullū: ex Nobilitate paucos: reliquos ex promiscua plebe haberet. Itaq; vt vel Sauolotiam ac Neuelam, aut alterutram saltem earum Regi pro illis permitteret, postularens; cum ante integrioribus adhuc rebus suis pro paucioribus captiuis Viniatam ac Ieserisciam obtulisset, quarum hæc nondum tum in potestatem Regis venisset, vel cū ipse ante Sigismundi Augusti temporibus certa precia in singula capita exigere solitus fuisset, eodē exēplo suo suos nunc redimeret. Reuenit sub idem tēpus Rigam à Mosco ad Regem Posseuinus, multis incōmodis & ærumnis peregrinatione ea perfunctus. Laborat hic potissimum apud Moscum de dissensione, qua à Romana Ecclesia, sicut cæteri Orientales plerique ita Moscus quoq; dissidet, tollenda: atq; Ecclesiæ cōmunionem eodē reducēdo: tum pro suo in Rempub. Christianam studio fœderis contra Tartarum cum Rege faciendi vltro mentionem intulerat; quidq; animi Moscus de coniungendo contra barbaros bello haberet, explorarat. De extremo hoc ostenderat Moscus, pacem iam cū Tartaro se fecille. Venere vna cum Posseuino Legati, ad Summum Pōtificem ac

Rudolphum Rom. Imper. à Mosco missi : aler item quem Constantinopolim eū muneribus, quibus eadem filii expiaret, ad patriarcham Constantinopolitanum ablegarat. Virisq; literæ com meatu publici datæ fuerunt. Remisit iisdem etiam fere temporibus ad regem Matthiam Preuostium ; qui cum literis, quibus ipsius Rex respondebat, de quibus supra dictum est, Sauolotia ad eum missus fuerat : & mercatores, quos per tempus belli retinuerat. Ad literas paucis respondit ; intelligere se eas in medio ardore belli ad se datas, asperius aliquanto scriptas esse etiam cum pax atq; amicitia vtrinq; restituta sint, ad eas, quas bellum tum nonnihil exasperarit, pacis tempore respondere necesse sibi non arbitrari ; quod eum etiā, qui literas attulisset, tam diu retinuerit, cum propter bellum armis viē omnes obesse fuerint, fieri aliter à se non potuisse. Dimissis Legatis, quos ad describendam Pro-
 uinciam designatos supra ostēdimus, Vilna Rex profectus fuit. Ibi Legationem Tattaricam audiit, quæ à Mahomete Chiercio Tauricanorum Tartarorū Principe haud multo ante venerat. Petebat donatiua : de Kosakkorum iniuriis & vexationibus querebatur ; quæ quidem etsi extiterant non infrequentes : augebantur tamē ex industria à Tartaro : quo domestici metus, ac vicini periculi simulatione longinquam Persicam militiam effugeret, in quam à Turcarum Principe sub idem tempus euocabatur. Responsum à Rege fuit, donatiua more Maiorum datum iri ; iisdemq; quibus antea fuisset, legibus, pacem cum illo futuram. De Kosakkis idem etiam, quod ante aliquoties ostensum : manum hominum ex diuersarum Gentium colluie coactam, vagam, ac nullis certis sedibus consistentē, nullius etiam in potestate esse : vt tamen quantum fieri eius posset, ab iniuriis & infestatione prohiberentur, sedulo ac cum fide operam datum iri. Inselementius idā Barbaris acceptū fuit, responsoq; audito, Princeps Legationis in ipso quasi discessu publice testificatus est, vt omnia fierent, nisi tamē Kosakki in officio cōtinerentur, pacē se nō seruatu-
 ros. Iam ante minoris Poloniæ, ac Russiæ Nobilitas, Legatis missis, de tributo in suis conuentib. à se decreto certiorē Regem fecerat. Hoc v. tēpore priusquā Vilna Rex discederet à maioris quoq; Poloniæ, Masouitiæ item, ac Podlassiæ Nobilitatis Legatis aditus, de simili tributo in illis quoq; conuentibus sancito cognoscit. Gratiæ vtrisque actæ, deq; animo in Rempublicā Regis optime sperari iussi fuerunt, cuius constituendæ ac Liuoniæ simul, quam communio-
 niū consilio, ac ope paritā, communi etiā Ordinū iudicio Rex reseruasset, ordinandæ causa intra eum ipsum annum Comitia Regem habiturum in responso vltimis hinc dato adiectum fuit. Quibus de causis, quibusq; cum mandatis tum ad Moscum Visgerdus Lituanus, tum ad Sueciæ Regem Alamannius à Rege missus fuerit, supra ostendimus. Moscus literis Regis, quibus, vt à Natuā cæterisque Liuonicis præsidis abstineret, hortatus eum Rex fuerat, statim assensus fuit. Apud Suecum ingrata Legatio fuit : nec multum in Regiā etiam ad mitigandum animum eius præsidii fuit : cum præterquam quod iracundia eius omnes ad placandum eum aditus omnibus obseperat, de iniuriis, quibus ob non præstitam dotem hereditatemque fraternam, ac non comprehensum pace maritum afflētam se existimabat, vltro quereretur. Itaque cum ea Alamannius inde renunciaret, ex quibus istas quoq; res vltra superiores iniurias magis exasperatas appareret, Rex, qui Vilna Grodnam iam venerat, senatoribus plerisque eo euocatis, ex illorum sententia Comitia eo maturius indicenda statuit ; in quibus de Sueci etiam iniuriis ad Ordines referret. Intetim in Liuoniam ad Magistratus & præfectos, quo loco res essent perscriptum : vtque viderent, ne per negligentiam detrimenti quid acciperetur, moniti fuerunt, cū Lituanis actum, vt si quis præter opinionem in victoria Liuonia motus accidisset, suppetias ferrent : cum Duce item Prussiar, vt huiusmo & ipso Liuoniæ Principe per Reinoldū Heidensteiniū eadē cōmunicata fuerunt, cumq; maiores Legati ad Moscū missi, quib. mandata de pace Sueciæ Regi apud Moscū conficienda, data supra ostendimus, in itinere iam essent : ne vllā eius rei mentionē facerent, & ipsum rem suam agere permitterent, per celerem tabellarium significatum is fuit. Grodna sub Mensem Augustum Varsauiam Rex pro-
 cessit, eo Varsauiensis quoq; è Suecia eodem, quo Alamannius, Legationis exitu ad
 eum

cum venit. Ibidem vero dum Comitiorum diem expectat, Iancola Valachia Palatinus in potestatem eius venit. Hic, quemadmodum supra demonstratum est, è Saxonibus Transiluanicis, loco humili & obscuro ortus, Valachia Principū genus ementitus fuerat; Achmetis autem Bassæ opera Prouincia eius principatum naetus, cum ab initio statim, quo animo erga Regē futurus esset, ostenderat; præterq; decessorum suorum morem nullos vnquā Legatos ad Regem miserat; tum postea variis iniuriis Regem, hominesq; eius affecerat: literas regias ad Turcarum Imperatorem aliquoties interceperat: resignarat: resignatas remiserat: Regem Senatūq; Regni omnibus modis in odium ac inuidiam adducere conatus fuerat: in finitimas aliquot villas Nobilium latrociniis, ferro, ac incendiis grassatus fuerat: homines regios, qui rerum suarum repetendarum, iurisq; obtinendi causa ad illum venissent, pulsatos in carcerem coniecerat. quibus iniuriis cum Rex permotus, quemadmodum ante ostendimus, Turcarum Imperatorem de his appellasset; vtque illum à Valachia, à finibus molestiam hanc amoueret, ex dignitate alioquin sua consilium capturus, postulasset, res dilata fuerat. Hoc tempore in aulam Turcicam successore ei summisso euocatus, compilata prouincia, omnibusq; rebus conuulsatis, ac manu aliqua hominum facta in Cæsareæ ditionis Vngariam transfugere constituerat. qua recta transeundum illi erat, à Transiluanis obsessas vias exsternabat. itaque cum ambitu capto per Pokutiam Polonica ditionis prouinciā, perturbare conateretur, atque ab ea parte Nicolaus Iaslouecius Præfectus Smiatinensis, alique nonnulli ex ditionibus regis fama fugæ eius excitati eum persequerentur, ab illis captus Leopoliūque perductus fuit. Scripsit mox Rex ad Nicolaum Semaniū, qui finitimæ militiæ in Russia præerat, ac Nicolaū Herbertum Præfectum Leopoliensem, vt iure Gentium supplicium de eo sumerenti bona publicauit: misitque Quæstorem Palatii Hyacinthum Mlodseuū, qui in publicum ea redigeret; uxori & liberis alimenta annua constituit. Appetit interim tempus Comitiarum. Ea in ante tertium Menis Octobris Rex indixerat. Nam cum in aduentum tantum maiorum Legatorum, quemadmodum Rex postularet, oppugnandæ Naruæ impetum suum repressurum se Moses promississet, ne si maiores Legati idem tenere non potuissent, ad consilium pro tempore capiendū imparatior esset, non committendum sibi arbitrabatur, quin primo quoque tempore ad Ordines de eo referret. Præterea vero prouincia Liuania magistratibus, ac legibus fundanda, præfidiis, comitatu, instrumento omni bellico, alijsq; contra repentinis casus ad defensionem necessariis rebus providenda erat: munitiones collapsæ instaurandæ: nouæ instituendæ: quæ & in regione partim continuo tot annorum bello vastata, partim ab hoste ita tradita, vt quæ armis ab inuitis exprimuntur, tradi solent, omnia decrant: & Rex ex omnium Ordinum sententia, quemadmodum supra ostendimus, constituenda sibi existimabat. Adhuc non nihil Tartari etiam, de qua supra dictum est, bellum denuntiantis oratio eum commouerat. Ad quā cum crebri etiam rumores ex Russia de tumultu allati accessissent, ita vt in proxinctu iam Tartari esse nuntiarentur, iam ante quidē viginti duas turmas equitum, qui ad Pleseouiam stipendia fecerant, ad Seniauium Præfectum militiæ Russicæ præmittere Samoseuū iusserat. Vt vero in præsentia arma ab illis non sumerentur: quia tamen facili momento impellere eos videret, vt in ditiones suas transirent, dignitatis nihilominus suæ esse statuebat, vt pro fama terū à se gestarum ea cōsilia susciperet, quibus illos suis quoq; reb. timere faceret; remq; publicam non modo ab incursionib. eorum, sed metu omni vastationum in perpetuum liberaret; rationesq; quibus id talua pace Turcica fieri posset, proponere, de ijsq; cum Ordinib. agere in animo habebat. Stipendia præterea militi soluenda erant. Et si enim in conuentibus particularib. tributum hanc in rem dectetū fuerat: longe minus tamē ex illo redigebatur, quā in ea ipsa, ac alia debita nonnulla sufficeret. resq; per se opinione minor, exactorum præterea quorundam seu negligētia, seu culpa, quod vel minus quam deberent, vel tardius ea inferrent, minui dicebatur. de quibus & ipsis vt cognosceretur, necessario ad Ordines referendū existimabat. De certa Regnorū ac electionū ratione stabiliēda, et si quid publico no-

mine superiorib. Comitibus à se postulatum fuisset, & ipse recepisset. memoria teneret: hoc tamen tempore, quo superiorum interregnum vulneribus, nondum plane cicatrix obducta esset, ad eas res accedere, quæ sine eorum vulnerum attritu agitari non possent, intempestivum ei videbatur. Et si autem idem maioribus quoque Senatoribus, plerisque, cum pro more per literas prius sententias eos rogasset, videretur: quod tamen prioribus Comitibus enixe id à se nuntiis Nobilitatis petentibus, relaturum se de eo recepisset, non posse se iam à priori promissione sua recedere existimabat. eademque cum de concordia etiam inter sacrum & profanum Ordinem tentanda sententia ipsius fuisset, ut ab eius temporis ratione alienam tractationem eam existimaret, iisdem quas ostendimus, de causis, id tamen caput etiam 10 ferendum ad Ordines suscepit. Addidit his, si quid iudiciorum rationi deesse videretur, aut quam illa emendationem desiderarent, operam suam hac quoque in re Republicæ non defuturam. quæ quia magis, ut Ordinum studiis, ac fuit in eos voluntati satisfaceret, adiecerat, summam deliberationum omnium, ad ea quæ prior loco recensuimus, capita referebat. Hæc postquam primo ad Senatores, inde ad conventus Nobilitatis, qui in singulis palatinatibus ante Comitibus ex more haberi solent, delata fuerant; non eodem ab omnibus animo accepta fuerant, iidemque fere animorum motus, ac hominum sermones renati, quos in superioribus Comitibus nonnullis extitisse ostendimus. Alii quod suffragio suo in electione Regem subleuassent, cum Regnum ipsum eum sibi debere existimarent, minus vel se expectatione sua, vel quæ ipsi concupissent, alios consecutos dolebant. 20 Non pauci ad hos diuersarum partium supererant, qui in superiorum interregnum contentione victos se meminissent. Quidam qui in Concionibus, ac conventibus Nobilitatis plurimum hæcenus potuerant: nomen gratiamque in vulgus ac opes inde parauerant, omnia præmia in milites conferri iussitabant: iis artibus, quibus ipsi plurimum pollebant, nullum amplius locum relinquere moleste ferebant. Vniuersæ vero Nobilitatis animi, ut qua quisque re maxime permouebatur, ita varie afficiebantur. Alii non id agi iactabant, ut de modo aliquo electionis tractaretur, sed ut successor privato consilio imponeretur; interim cum regio imperio alienæ potentie vicarius ac adiutor constitueretur, Samoscium notantes: huc deuinctos beneficiis milites spectare retentos in pace ex iisdem non paucos à Samo- 30 scio, ut oppressa per meritum Nobilitate per vim ac arma Regnum occuparetur. Diuersum de Religione sentientibus libertatis eius imminutio, circumscriptionisque metus oblici. Iudiciorum emendatione non correctionem aliquam à Rege queri, à nonnullis disputabatur; sed quo cum in vniuersum ea iustulisset, ad se denuo ea transferret: omniaque secus omnino accipiebantur; ita ut alia eiusdem rogationis capita, quæ regis opponerentur, detorto ad meritum iniciendum sensu in vulgus à quibusdam ederentur: erumpente non nihil inter hæc inuidia etiam in Samoscium. Publice quidem plerique honores Vagari collatos exagitabant. Landskoronam fere designantes, quam vidua Gasparis Bekesli marito, qui in ca- 40 stris ad Polotiam ob virtutem iure Nobilitatis Polonicæ donatus fuerat, ac fratre eius Gabriele, qui in irruptione Plescouiensis perierat, amissis, una cum orbis liberis tenebat; & sub id tempus Francisco Vesselinio nupsit. Interim non deerat, qui Regi, si de successore agi vellet, operam suam ultro deferrent; cumque Rex, etsi ita de Republica se meritum sciret, ut non minus, quam aliorum Regum, suæ quoque familie ratio haberi deberet: ab hoc tamen tempore id tentare alienum, studiaque Ordinum ultro potius expectanda sibi existimaret; spretos se rati, ac aliorum opera confici id posse Regem sperare, eo magis incendebantur. Nobilitas etsi quid maximis Regis in se ac Rempublicam beneficiis deberet, agnoscebat: libertatis tamen aliarumque charissimarum quatumcunque rerum metu 50 iniecto hæsitare; cunctantibusque agere: omnia denique suspecta habere. His igitur animis cum in Comitibus ventum esset, Samoscium pro munere Cancellarii verba nomine Regis faciens orsus à voto, quod cum ex superioribus Comitibus discederet, ipsi fecissent, quoque ut saluus atque incolonus ab expeditione ea Rex ad se rediret, ac ipsi iactis animis in mutuos amplexus tuerentur, optantes quod à Deo con-

contenderant, ita cumulate iis præstitum ostendit, ut non modo incolumem saluo exercitu, sed re etiam bene gesta, immortalique gloria parta, reuersum ex hostico regem viderent: quod in ipsorum potestate totum fuisset, ut mutuis gratulationibus ac fraterna beneuolentia se exciperent, certorum hominum maleuolentia impeditum ait. quorum opera id factum sit, non arbitrari nunc sibi inquirendum: videre autem iam Petilios in Republica quosdam existere: optandum ne mox Catilinæ etiam aliqui existerent. quæ præfatus, domesticarum rerum nihil aliud hisce Comitibus proponendum sibi Regem statuisse docet, quam quæ ipsi non modo viuente adhuc Sigismundo Augusto, ac superioribus Comitibus Andreiouiensibus, ut ferrentur, sanxissent: sed postea etiam cum sæpe alias, tum proximis Comitibus efflagitassent: itaque illorum precibus Regem adductum de modo liberæ ac ordinatæ electionis referre. Cum de ratione certa eligendorum Regum statuere eos debere diceret, non id dicere, ut de relinquendo iure electionis, ac patrimonio hoc libertatis, quo nihil à maioribus eorum relinqui iis potuerit præstantius, cogitarent: sed quomodo eam, quæ maxime integram conseruarent, & in perpetuum munirent. quæ cogitatio num necessario ab illis suscipi debeat, non aliorum exemplis confirmandum sibi existimare: eos ipsos, si superiorum interregnorum actiones, ac grauissimum discriminē, in quod Respublica adducta tum fuerit, secum perpendant, æstimaturos: nullam hic Regis rem agi, sed propriam ipsorum: optare tamen se, ne huic suo tempori desint, superiorumque annorum benignitate diuina, qua mirabiliter Rempublicam conseruatam intelligant, ad futurorum potius consiliorum spem se erigant, quam ad securitatem ac negligentiam abutantur. Quod si artibus quorundam in suspicionem mentes eorum adductæ, quemadmodum egri salubres cibos, ita ipsæ sana consilia concoquere non possint: totum in ipsorum potestate futurum, seu statuere quid hac de re velint, seu omnino eam relinquere. Eandem de altero capite, concordia inter Ordines faciendam, quod secundo loco proponendum Rex iudicasset, sententiā eius esse. Optime ipsos meminisse, quo studio & in Andreiouiensi cōuentu, ut deinceps de eo referretur, egissent, & quantopere postea idē à Rege contendissent. In cōmuni omnium fere regnorum, ac horum temporum fato nos præcipua tamen fortuna vsos, ut concordiam ciuilem egregie hucusque tutati simus: hanc hisce rebus fere retineri, ut ab iniuriis & cōtumelia vtrinque abstinetur: iure ac causa cognita non vi aut extra ordinē quid statuatur: maxime v. ut quod cuiusque est, omnibus tribuatur. Id autē tam ad bona, quam ad honores etiam ac prerogatiuas pertinere: hac vna re iusticiam perfici, iustitiam fundamentum esse Reipublicæ, & qua illa contineatur concordia. Nemini dubiū esse, quin duobus hisce Ordinibus ecclesiastico & ciuili Respublica hæc potissimum lubilistat. Proinde ipsi, quorum res ageretur, viderent, suscipiendamne an relinquendam huius rei deliberationem existimarent. Iudiciis num quid deesset, omnium optime ipsos, qui in iis versarētur, iudicare posse: non posse sane dissimulari, ita breui tempore calumnias in iis creuisse, ut non pauci grauioribus studiis relictis, totos se causidicis ac captionibus excogitandis, quibus alios irriterent, dare dicantur. Regem operam suam, si qua in re emendatione opus habeant, iis detulisse: qua, si placeret, vterentur: inuitis Regem eam non obtrusurum. Ingressus deinde in orationem de Liouonia, statuque omni eius demonstrato, quidque cum Mosco hætenus de locis, quæ à Sueco tenerentur, actum esset, commemoratisque Sueci iniuriis eo potissimum incumbit, ut quo nullum in ea vicinum inueterascere patiantur, iis persuadeat omnē societatem imperii infidam: in provincia nuper parta, dum animi hominum adhuc dubii, nondum Legibus ac institutis coaluerint, periculi plenam: neminem prudentem in nouam provinciam, eiusdem præsertim cum indigenis linguæ ac nationis vicinum admisisse: aut qui admiserit, non eū statim pernituisse. Inde de Tartari minis Kosakkorumque, qui subinde bellum Reipublicæ constarent, iniuriis refert. Fuisse superioribus Comitibus rogationem latam, qua extraordinaria Iurisdictio ad certum tantum tempus permissa Regi fuerit: aut illos in officio continēdos, aut de bello cum Tartaris suscipiendo cogitandum. Extremū de stipendiis militum fuit. Scitoma quidē superiori.

bus conuentibus tributum: id num in stipendium, ac nomina apud externos Principes facta dissoluenda: in defensionem Liouoniæ: bellum Tartaricum sufficeret: per quos item stetit, ut tardius & minus quam deberet, illatum fuisset, ipsi inquirerent: in erogando quidem & fidem, & diligentiam summam reperturos: ita milites meritos ait, ut ante omnia ipsis cōsulere debeant, qui pro gloria ac dignitate nominis Polonici nō modo cū ferocissimo hoste, vrbeq; omnib. reb. inuicissima, sed in regione trionibus exposita, cū fœuissima hieme, cum aeris cœliq; iniuriis, ac natura fere ipsa ab omnib. rebus imparati, ac seminudi fere propugnauerint: Nihil hic se de Liouonia dicturū provincia olim florentissima, ac nunc etiā omnibus opportunitatibus abundante per ipsorum constantiam parata. quantum apud 10
 externos nomen ipsorum virtus omnibus pepererit, eos ipsos testes esse posse, qui quæ post discessum Henrici, cū Tartari metu ac trepidatione omnia complerent, autoritas eorum apud externos fuerit, meminissent: & quæ nunc de virtute eorum existimatio omnium sit, intelligerent: postquam potentissimo hoste superato, amissas aliquot provincias recuperatint, nouas adiunxerint. Nec tamen plaris hæc a se fieri, quam quæ iis ipsis parâdis simul Respub. acquisiuisset, plurimorū fortium virorum inestimabilem thesaurum: qui ita iam & animis parati, & in armis exercitati sint, ut nullum tantum periculum existere possit, quod non promptissimo animo pro Repub. suscepturi sint: Horum spem ne destituerent, qui ne dignitate nominis Polonici iacere pateretur, fortunas omnes suas, sanguinē vitāq; ipsam 10
 profundere non dubitarint: deniq; non alienis hominib. beneficium præstaturus, sed necessariis, fratribusq; quæ virtuti ac laboribus eorum deberentur, stipendia persoluturos. Hæc esse de quibus referendum Rex existimaret: viderent nunc ipsi, num cum iis, quæ alieno nomine in vulgus à nonnullis sparsa essent, conuenirent. Conuersus deinde ad Regem, optare se, inquit, ut pro tantis eius rebus gestis, vel ea gratia ei referretur, quæ in bene morata, ac grata ciuitate pro multo minoribus non Regi, ac tam amanti Reipub. Regi, sed cuiusq; exercitus Duci referri solet: non egere tamen animi magnitudinem eius consolatione sua: plus enim in illa præsidii ad quoscunq; fortunæ imperus, ac maleuolorum iniurias perferendas esse, quam in illis ad eam frangendam virium: Non esse dubitandum has ipsas 10
 quorundam hominum iniurias illustraturas magis laudē atq; nomen ipsius: Quæ enim, qui ipsius res gestas olim cognosceret, non magis, quot in tot à quibuscunq; obiectis difficultatibus, tantas res gerere potuisset, quam quod omnino eas gessisset, admiraturum esse animi magnitudinis eius, ne iniuriis quidem absterri se pati, quo minus quemadmodum perpetuo fecisset, porro bene de Repub. mereri pergeret. Milites allocutus, nō debere eos existimare ostendit, tã ingrati animi notam, tantamq; iniuriam in tam fortibus ac bonis ciuib. hæere posse: Ultimo loco nuntios hortatus fuit, ut cum primis publicæ dignitati, atq; vtilitati studerent. Optare se inquit, adesse alios, integros ac bonos etiam ciues, quorū magna præter ipsos multitudo esset, qui domi liberis suis educandis ac domesticæ reipe- 40
 rã darent: facile se iis persuasurum, nihil ut Reipub. cōmodis potius haberent: eorum omnium partes illos suscepisse, tantoq; magis in omnes res intentos esse oportere, quibus reliqui, qui domi remanissent, non suam modo ac suorum, verum, Reipub. etiam salutem commisissent. Peracta rogatione, sententiæ à Senatoribus dici ceptæ fuerunt, ut de ratione electionis, cæterisq; quæ proposita fuerant, perferretur, omnes fere statuerent: duobus tantum exceptis, quorum alter, nullis hominum consiliis à Deo regna mandari; alter non posse vlla à Repub. ac ne oportere quidē ambitum excludi censebant. In Nuntiorum Nobilitatis cōcilio principio, Cancellarii oratio exagitata fuit: maxime vero, quod iam Perilios nonnullos esse dixisset, videndam ne mox etiam Catilinæ existerent. Cum contra ab aliis osten- 50
 deretur, nō vniuersam Ordinē, sed certos homines, ac ne homines quidē sed vitia notata: à quibus qui abesse se intelligeret, orationem quoq; eam ad se non pertinere sciret, res discussa fuit. negotiū inde Suentoslao Orificio datū, qui totius Nobilitatis nomine pro bene gesta Repub. gratias regi ageret: deque sermonib. qui contra dignitatem eius à nonnullis habiti, aut in vulgus sparsi dicerentur, ei

satisfaceret, qui cum in huiusmodi orationem ingressus fuisset, ut in autores eorū
 Regum inquirere, ac cognita causa animaduertere debere diceret, aduerso quo-
 rundam Collegarum murmure, ac mox conuictio pene exceptus fuit. De re ipsa,
 maxime de Electionis forma certa constituenda variæ inter eos sententiæ fuerūt:
 quibuldā omnino ferri de eo oportere negantibus, quod in re, qua maxime liber-
 tas contineretur, quoties aliquid fieret, quo minus late ea, quam antea, pateret, li-
 bertas ipsa semper minueretur, angustioribusq; quam antea fuisset, finibus circū-
 scriberetur: alii contra, ita maxime libertatem Electionis stabiliri disputabant, si
 fraudes atq; ambitus Legibus excluderentur: præterea tanquam affecta iam re, ac
 10 contracta superioribus Comitibus tractatione, imprimis Andreiouiensis fœderis
 religione obiecta eam vrgebant: plerique suscipi quidem eam, non finiri tamen
 volebant: ut quæ de ea dicerentur, ad suos referrent, quo rectius sequentibus. de in-
 ceptis Comitibus ex vniuersæ Nobilitatis sententiâ statui de ea posset. Dum inter eos
 disputationibus huc tempus extrahitur, interim primis octo Comitiorum die-
 bus, quibus capitalium rerum causæ noua lege iudicantur, elapsis, ad aliarum cau-
 sarum cognitionem Rex accessit. Adeunt eum Nuntii: ostendunt multos contra
 leges in regiam euocari: ut ex Senatu nonnullis negotium Rex det, qui cum aliis
 ex suo corpore, quos ipsi iis adiuncturi sint, de euocationibus cognoscant, quæ-
 20 que in ea causa sint, ut aboleri debeant, aboleantur, legitimis ratis manentibus, pe-
 tunt. Respondit Rex esse magistratus, ad quorum curam hæc pertineant: qui si
 muneri suo deesse doceantur, non recusare se, quo minus eo, ut alios illis adiun-
 gat, descendat: interim quemadmodum cœperat, porro cognitionibus operam
 dare pergit. Prima Stanislaus Ciarnkouii causa ob non relata in thesaurum instru-
 menta quædam causæ Brunsvicensis, quæ à Sigismundo Augusto in Germaniam
 missus acceperat, in iudicium adducta fuit. Collocata in matrimonium fuerat Hen-
 rico Duci Brunsvicensi à Sigismundo Augusto Sophia soror eius, deque rebus
 dotalibus in euentum non susceptorum liberorum restituendis pto more stipula-
 tio interposita. Soluta morte Henrici paulo ante excessum Sigismundi Augusti si-
 ne liberis matrimonio, missus ad sororem ab Augusto Ciarnkouius fuit, qui res
 30 isthic inspicere, consilioque viduam iuaret, quam in rem cum instrumenta pa-
 trorum dotalium tradita ei fuissent, penes se ea retinuerat. Obiit haud multo post
 Sigismundus Augustus: creatus fuit Rex Henricus: idem mox ex Regno excessit.
 Mortua interim Sophia, sorores Anna Voloniæ, & Catharina Sueciæ Reginæ, suc-
 cessione hæreditatem petere cœperant. Cum aliquot annos à Iulio Duce Brun-
 uicensi ducerentur, animaduersum postea fuit, non in ea causa hæreditatem eam
 esse, ut successorio iure peti deberet: sed ad Reges Poloniæ, Reginq; pub. pactis, ac
 interposita stipulatione pertinere: missusq; iuris eius persequendi causa ad Ducē
 Iulium, Laurentius Goslicius Decanus Plocensis, cum monumenta ea, quemad-
 40 modum iussus erat, tradere ei Ciarnkouius nolisset, nihilq; præter pauca quædā
 exempla, quæ ex tabulatione Varsauiensi exceperat, proferre Goslicius potuisset, in
 eo fere fuerat, ut non satis petitionem suam probare posse videretur. Itaque cum
 iam non modo de re, sed ex estimatione etiam publica ageretur: eo acrius illa à
 Ciarnkouio primum per literas, inde petente Samoscio per Stephanum Grudini-
 scium Castellatum Naklensem speciatim eam ob causam ad eum allegatum re-
 petita fuerunt. Cum lenitate sua nihil profici Rex videret, per Procuratorem fisci
 in ius vocari eum iussit. Hæc igitur dū agitur, haud multo post altera eiusdē causa
 in cognitionem venit. Ea res ita se habet: Ciarnkouius hic nobili ac claro loco na-
 tus, plurimum in Nobilitatis conuentibus, apudq; Nobilitatem vniuersam gratia
 ac autoritate poterat, à Sigismundo Augusto ad Referendarii munus prouectus
 50 sub excessum eius Plocensem Præfecturā acceperat: ac quamvis Anselmus Gos-
 tomiscius Palatinus Rauensis perpetuas controuersias de ea cū illo haberet, pos-
 sessionē tamen eius retinuerat. Post discessum Henrici, Stephano Rege in regnū
 iam ingressō, ac plerisq; ad Regis autoritatē se adiungentibus, diuersarū partiū Le-
 gatione suscepta, ad Maximilianū Imperatorē in Germaniā iuerat: Cū Cracouiā
 Rex venisset, instantesq; apud eum Ordines, ut in vnum atq; alterum, quorū in se

gnior ac præcipua pertinacia esset, exemplum statueret, præfectura Plocensis Sra-
 nislaò Krifcio Palatino Masouiz collata fuit. Comitibus postea Thorunium à Rege
 indictis, cum in iis cognitionibus operam dare Rex necesse haberet: more autem
 Maiorum ita comparatum sit, vt secundum Cancellarios Referendarii munere
 in iis Reges vtantur: Ciarnkouiusq; nondum rediisset, Nicolao Firleio, qui & ipse
 Cæsarianarum partium fuerat, vna cum Castellano Becensi Referendariatum
 Rex contulit. Aliquanto tempore interiecto, reuocatus ab amicis, maxime fratre
 Alberto, qui Maiori Poloniz Præfectus tum erat, literis Regis ab eodem ad fratrē
 impetratis, in Poloniam Ciarnkouius rediit: benignèque à Rege acceptus optime
 de Regis erga se animo sperare iussus fuit: eiusq; quam fecisset, iacturæ, à largiore
 liberalitate Regis cum accessione compensationem expectare. Interim Roma ad
 Regem scribitur, coadiutoriz Archiepiscopatus Gnesnensis confirmationem,
 quam certo iure sibi vindicaret, in scio Rege, exteris nonnullis Principibus seque-
 stris, à summo Pontifice eum petere. Accedebat huc, vt dum ad Polotiam Rex es-
 set, in conuentu Lublinski, qui primus tum Iudiciorum appellationis à Nobili-
 tate habebatur, nouas res à quibusdā tentatas præcipuumq; catum auctorē Ciarn-
 kouium fuisse, certissimis iudiciis ad Regem deferretur. quæ res non mediocriter
 rursum animum Regis illi immutauerat. Mortuo interim Iacobo Vchanfio Ar-
 chiepiscopo, Stanislaum Karnkouium Episcopum tum Cuiaviensem, à quo inau-
 guratus Rex fuerat, vt promisso suo inaugurationis tempore Ordinibus à se factis
 satisfaceret, in illius locum Rex nominauit. Etenim cum in dissensione electionis
 Vchanfius, eiusq; exemplum secuti ceteri Episcopi præter Cuiaviensem omnes
 fere diuersas partes secuti fuissent: ille ad inaugurationē etiam vocatus parere no-
 luisset: itaq; à Karnkouio coronatus Rex fuisset: petiit ab eo Nobilitas, vt deiecto
 Vchanfio Karnkouium in locum eius prouheret. Respondit Rex, si dissensio-
 nis Vchanfii causa id peteret, malle se, quod consecuturum se non dissideret, le-
 nitate eum adiungere: si alterius ornandi, post mortem Vchanfii, quæ homini æ-
 tate decrepita non longe abesse posset, rectius illis præstiturum, quod nunc in cō-
 modiori tempore repræsentari vellent. Ciarnkouius interim Suium possessionē
 Archiepiscopalem tenebat: eamq; cum dimittere nolle, in ius ab Archiepiscopo
 ad Regem vocatus fuit. comparere iussus, respondere primum volebat. dictū fuit,
 ostenderet, quo iure in possessione esset: nam si coadiutoriam ipsam tibi vindica-
 ret, nemini dubium esse, quin de iure regio Regis solius cognitio esset: si priuato
 titulo bona ea occupata possideret, ad tribunalia terrestria, quæ de rebus soli ordi-
 nario cognoscerent, remissum iri: petiit interim procurator eius diem ad monu-
 menta producenda, quam qui petit, iure, quo vimur peremptorium terminum
 propria submissione ac sponte sua præfinire sibi putatur. Ad diem non integrum
 esse sibi illam proferre excipit: quod Romæ ea sint, copiamq; exhibendū non
 habeat. Inter hæc Nuntii rursus Regem ad eunt: rogant vt euocationes omnes in
 regiam, exemplo Sigismundi Augusti, qui citationes oēs, quæ in causis fisci edictæ
 fuerant, vno decreto sustulisset, inducat. Postulatū, docerent, quæ ex essent, nolle
 Regem contra leges cuiquam negotium fieri: neq; etiam æquum esse, sine causâ
 iudicium quenquam subterfugere: quod si vrgerent, quod ante ipsi petiissent: p-
 mittere Regem, vt ex Senatu & ipsorum collegio conuenirent, qui legitimas ab il-
 legitimis euocationibus discernere. Illi nihil ad hæc respondent: secretum saltē
 cum Senatu petunt. Potestate à Rege facta, idem in Senatu faciunt: postulant, vt
 quemadmodum dignitate reliquam Nobilitatem præirent, ita in adducendo ad
 æquitate Rege, tuendoq; iure Nobilitatis Principes cæteris antecederent. Respō-
 sum, ostenderent, quos contra ius euocatos, aut qua omnino in re ius Nobilitatis
 minutum putarent: si quid contra leges susceptum probarent, non defuturum Se-
 natum muneri suo. Qui verba faciebat, publicā causam se agere: debere singulos,
 qua in re priuatim iniuriā sibi fieri existimarēt, pñūtiare dicebat. Procedit in me-
 diū Ciarnkouius: se contra leges in regiam pertractū ait. Olfensum, q; ad primam
 causam pñtineret, non posse eam vlla ratione seiungi à Republica: repeti instru-
 menta ab illo fidei eius commissā: quibus debitum Reipubl. doceretur: repeti eo
 iure,

iure, quo quis priuatus erga eos, qui in ministerium se illi tradidissent, vteretur
 quæ quo iure libertatis cum alia Nobilitate vti vellet, cui molesta hæc in regiam
 euocatio videretur, posse eum intra modum vitæ priuatæ se continere: domi viue-
 re: abesse à ministeriis regiis, quibus qui se illigasset, indignum esse eum postula-
 re, ne rationem quidem eorum, quæ ultro susceperit, reddat. deteriori, conditione
 in publica re Regem esse, quam quemlibet priuatum in sua: qua tamen de re cō-
 stitutio Sigismundi primi esset, cuius sententia eo pertineret: repudiari denique totum
 à publica utilitate. quæ si in rebus, quæ moram nullam patiantur, non prius res publica ius suum
 consequi possit, quam longo temporis intervallo Comitia habeantur, sæpe maximum
 10 periculum aditura sit. Alteram maluisse Senatum ad Comitia euocatam fuisse: iam
 vero postquam procurator eius diem ad monumenta petierit, ultro ipsum omnem
 sibi præscriptionem iudicii vitandi præcidisse. Ad hæc ille, ad Ordines provocasse
 se, cum ad monumenta prouocaret: hæc se viua monumenta Reipublicæ existi-
 mare. ad Senatum deinde redeunt: ut à singulis se præsentibus sententiæ dicantur,
 petunt. Dictæ huiusmodi sententiæ fere omnes fuerunt: non recte facere, qui cō-
 stitutionem Sigismundi Augusti de causis fisci ad regias causas omnes traherent:
 esse constitutionem, qua actiones, quæ ad personam Principis: ad maiestatem im-
 perii: ius denique ac possessiones regias pertinerent, diserte à causis fisci, ac vecti-
 galium interuersionum discernerentur: videndum quæ ex sint, ac num omnino
 20 fieri possit, ut promiscue omnes Rex tollat: cum hac ratione non modo suum ac
 Reipublicæ, sed aliorum quoque ius, in causis quæ ad delationem quorundam su-
 sceperit ad eorundem utilitatem pertinerent, quod in ipsius potestate non esset, vo-
 luntatibus petentium ista condonaturus esset. Nuntii in suo proposito nihilomi-
 nus persistebant: perque complures dies disputatione hac extracta frequenter in
 concilio suo tumultuabantur. Demonstrabat iis Rex, quanquam iniquum esset,
 ne discerni quidem inter legitimas ac illegitimas euocationes eos velle, videre
 præterea etiam se nulla eos hac de re agendi à suis mandata accepisse: permittere
 tamen, ut ad suos referrent: quo in proximis cōuentibus certi aliquid statui de eo
 posset: interim rem integram se iis seruaturum, neque villas alias causas, præter Ciarn-
 30 kouianas duas, quæ in iudicium adductæ iam essent, cogniturum. Erant qui ab
 Archiepiscopo ob templorum factorumque violationem euocati fuerant: qui eo
 vehementius sibi metuebant, quod rumor per dies eos sparsus fuerat, constituisse
 Regem seuerissime ius de iis dicere: opinionemque eam Rex auxerat, quod dum in
 venatione non procul à possessionibus Archiepiscopi esset, Loucium ab Archie-
 piscopo inuitatus ad eum accesserat, familiariterque per aliquot dies cum illo fue-
 rat. non pauci etiam alii ex causis euocati cum Nuntios, quo facilius iudicio se
 subducerent, creati se passi fuissent, omnia etiam tentanda sibi statuerant: quo an-
 tequam periculum causæ dictionis ad se perueniret, sub Ciarnkouii persona iudi-
 cio omnes eriperentur. Itaque etiam liberabantur metu eo, cum præter Ciarnkouia-
 40 nas causas, nullas alias iudicaturum se Rex ostēderet: quia tamen semel ita in cau-
 sam ingressi fuissent, ut existimationis de se aliorum causa non temere recipere se
 possent, ne hac quidem ratione ab instituto suo deduci se patiebantur. Alii sermo-
 nibus eorum permoti, ut in metu grauissimarum rerum, in quibus libertas agi præte-
 deretur, tempus aliquod interponi, dum certius de eo cognosci posset, non mole-
 ste ferebant. quidam cum in re nihil periculi esse intelligerēt, opinionem metue-
 bant: ne tanquam autores libertatis destituisent, in vulgus traducerentur. Fiebat
 hinc, ut qui omnino ista improbabant, cum ab aliis impugnarentur, ab aliis non iu-
 uarentur, in tanta diuersa sentientium multitudine ipsi nihil possent. Latæ nihilo-
 minus sententiæ contra Ciarnkouium fuerunt. prima iam multo ante, qua monu-
 50 mēta restituere iussus fuit, in qua causa ne ab ipsis quidem Nunciis magnopere cō-
 tendebatur. Altera causa cum varie adhuc duceretur, ad id nonnullis decurrēdum
 videbatur: quæ post discessum Hērici coadiutoriā impetrasse diceretur: eique rei fidē
 faceret, quod alterius Posnaniensis Episcopatus nominationē à discessu Henrici in illū
 collatā, Regi ipse exhibere non dubitaret. quare cum Varfauiensis foedere, quæ ab ab-
 sente Henrico quicquam petiisset, contra Rempublicā facturū eum iudicatum

esset conventionis eius viurgēdum censebant. Rex ultimo Comitiorum die decretum tulit: coadiutoriam sustulit; de possessione, quæ ab illo tenebatur, cognitionem ad ordinaria Nobilitatis iudicia, in quibus quo iure eas possideret, doceret, remisit. Hunc ad modum stato Comitiorum tempore extracto, ingenti cum omnium dolore. Samoscio præsertim omnes obestante, Liooniæ saltem Russiæque curam susciperent, ne vel illam magno labore, ac sanguine suo partam omni ope nunc destitutam rursum amitterent; vel hanc barbaris diripiendam proderent; Constantino etiā Ostrogiz Duce, Palatino Kiouienti recentissimos quoque nuntios de Tartarorum expeditione proferente, nihil tamen actum fuit. Appellatus per eos dies frequenter à Lituanis Rex fuit, ut Liooniam Lituanicæ formulæ faceret. Vbi nec in Senatu, nec in concilio Nuntiorum magnopere a quoquam illis contradicebatur: in hoc potius non deessent, qui quo Lituanis adiutoribus facilius, quod contendebant, à Rege extorquerent, non inuiti decessuri illis de ea viderentur; Surrexit Samoscus; reliquosq; intuitus suo suorumq; commilitonum periculis Liooniam hosti ereptam dixit; de quo si qui ambigerent, ad Moscum ipsum se prouocare: non dubitare, se vel hostis ipsius professione id euincere: ea igitur ne à Regno sciungeretur, si à nemine contradiceretur, se tamen pro omnibus intercessurum. Venerant ad Comitium Legati Moscouitici, ut iuramentum in pacem à Rege acciperent; quemadmodum regii iam ante ipsorum Principem iureiurando obstrinxerant, Præstitum id à Rege maxima omni Ordinum corona fuit, ara in comitio ad id constituta, Archiepiscopoque, postquam tabulæ fœderis à scribis lectæ fuissent, in verba ei præeunte. Præter iuramenti executionem, ut de captiuis vtrinque permutandis agerent, mandatum habebant, quod cum tenere non potuissent, ut in locum certum captiui comportarentur, redimendiq; eos potestas, quorum essent, fieret, impetrarunt. Referebant non nihil & de finibus controuersis ex eo potissimū ortæ, quod de Velisienti agro, ne a Polonicis Ordinibus à quorum copiis captus erat, vindicaretur, in Sapolienti fœdere à Lituanicis scribis adiectum fuerat; ut quemadmodum olim is ad Palatinatum Virepsiciensem pertinuisset, ita posthac pertineret: Mosque ab eo tempore, quo in potestatem eorum Velisium venisset, magnam partem Toropceiensis agri ad eum adiectam contenderent. Placuit ut vtrinque Legati ad fines regendos mitterentur. De castellis Lioonicis, quæ Suecus occuparat, iam ante per Boiætes Moscouiticos cum Legatis, quos à Rege in Moscouiam missos dictum est, conuenerat, ut per totū pacis tempus à eis Naruanis Moscus, ab ultra Naruanis Rex vtrinque abstinerent. Excepti inde conuiuio fuerunt more Maiorum, splendidissimeque habitū; hominibus elegantioris cultus fere rudibus cum epularum magnificentiam, tum apparatus varietatem; multo magis tamen Regem ipsum aduirsaribus. In tam insigni publicarum rerum perturbatione, seu potius negligentia præceteris tamen militum conditio maxime miserabilis videbatur. Pleriq; enim non modo tanquam ad paratum stipendium, cuius spes facta illis erat, sed ad magnam honorum, ut bene gesta re agrorumq; spem, ij præsertim, qui Nobilitate ob virtutem donati, præsidia etiam ista, quibus Nobilitatem tuerentur, ac alia præmia sperauerant, omnium rerum egentes, ac nudi alienissimo anni tempore eo venerant; ut non pauci è Nobiliorib. etiam, à Pleseouiam occubuisse se malle diceret, quam ad tantā egestatem, atq; omniū rerum difficultatem redigi. Iisdem autem temporib. Ioannes Suiscus etiam quem in defensione Pleseouiz egregiam operam nauasse supra ostendimus, à conspectu Principis sui abiectus in luctu ac egritudine erat. sed militum difficultatibus conquesta vndiq; pecunia, cum ab aliis destitutam fere Rempublicā à se tamen deferendam Rex non existimaret, quoad eius fieri potuit, occursum fuit; agenteq; cum iis Samoscio tanta animorum alacritas innata iis fuit, ut non modo diem solutionis ad Pentecostes proferri pateretur, sed dum modo certo aliquo loco collocarentur, ex quo comitatus sibi suppetere, si interim Tartari irruptionem facerent, etiam sine stipendio, quocumq; ducturus eos Samoscus esset, ituros se pollicerentur. Solutis Comitibus cum iam Nunui discessissent, Rex cum Senatu Liooniæ etiam, quantam potuit, curam impendit;

pendit : initioque à diuinarum rerum cura factò, quod plerique in Prouincia ea
 Episcopatus temporum ac bellorum iniuria suppressi essent, Vendam quam po-
 tissimum ad accipiendam nouam sedem Episcopi idoneam iudicabat, oppidis ca-
 stellisque aliquot ac possessionibus ad eam adiectis, Episcopatu attribuit:aque S.
 Pontifice, vt Episcopatum auctoritate sua ibi fundaret, petiit. Prouincialibus et-
 iam iura certa, ac forma Prouinciæ, vt aliquam tamen sui curam habitam cerne-
 rent, pro tempore descripta fuerunt. Venerant à Nobilitate Legati Varſauiam: alii
 præterea frequentes priuati suarum quisque possessionum, è quibus se, vel maio-
 res suos à Moscis deiectos dicerent, recuperandarum causa. Summa publicorum
 10 postulatorum erat, vt pacta inter Sigismundum Augustum, ac Prouinciæ eius
 Ordines, quo tempore se in potestate illius dedissent, conuenta, rata Rex haberet.
 Eorum hæc fere erant capita: vt non nisi Germanicæ Gentis in Prouincia ea ma-
 gistratus essent: Possessiones quas tum singuli haberent, aut postea consecuti fu-
 issent, quo vnquam optimo iure possedissent, possiderent: Iura ac Priuilegia sin-
 gulorum integra conseruarentur. Addiderunt ad hæc ipsi, vt iudiciorum certa ra-
 tio constitueretur: ne castella demoliri, quemadmodum Rigæ à Rege impera-
 tum iis fuerat, cogerentur: vt in captiuis suis recuperandis à Rege iuuarentur. Re-
 sponsum fuit: quod ad vetera à Sigismundo Augusto concessa iis Priuilegia per-
 tineret, tenere eos memoria, quid ab eo tempore, quamque varia intercessissent:
 20 quid etiam huius temporis esset, pro sua prudentia perspicere: debere eos se cre-
 dere iudicio Regis, qui cum salutis eorum author fuisset, ornamentorum, ac
 commodorum Prouinciæ eius non minorem curam se habere ostensurus esset.
 Sigillatim vero, quod præcipuæ auctoritatis in illa Prouincia Magistratum Ger-
 manicæ Gentis peterent, cum ab honore eo ex Prouincialibus, si qui ad eum
 idonei futuri essent, neminem exclusum Rex vellet: eo futurum acerbius, si ipsi
 propriæ salutis libertatisq; authores dignitate tam præclaræ victoriæ remotos vel-
 lēt: daturum operam Regem, vt eum Prouinciæ præficeret, qui ex æquitate, ipso-
 rumq; iure ac legibus omnia administraret. tum vero in Prouinciali publico con-
 silio constituendo, iudiciis, cæterisq; officiis Præsidum, Succamerariorum, & re-
 30 liquorum præcipuam vetustæ quoque Nobilitatis Liuonicæ in Prouincia ea ra-
 tionem habitum iri. Inter iura ac priuatas singulorum possessiones id diferimen
 factum: vt, quæ à superioribus Liuoniæ Principibus, legitimisque eius magistrati-
 bus ad Guilhelmu Marchionem Brandenburgensem Archiepiscopum Rigen-
 sem profecta essent, iure ipso rata haberentur: quæ à posterioribus collata essent,
 quod ea tempora inde consecuta fuissent, quibus multa non ordine fierent, Pro-
 uinciaque nullo fere certo Imperio teneretur, de iis Regem ex publicis Prouinciæ
 commodis, cuius vt opibus ac neruis contra omnes casus muniretur, præcipua ra-
 tio habenda ei esset: & cuiusque meritis: genere denique ipso possessionum statu-
 rum: ad eaque cognoscenda primo quoque tempore conuentum Prouinciali-
 40 bus edicturum, in quo sua quisque iura exhiberet. Cum autem superiori tempe-
 state amisisse plerique Priuilegia sua dicerentur: eos quos, & à quibus, quoq; tem-
 pore, & sententia litteras habuissent, aperire debere, eaq; omnia suo idoneorum-
 que testium iuramento comprobare: iudiciorum forma iis, de quibus supra ostē-
 sum est, constitutionibus descripta, tradita illis fuit. Castellorum demolitionem
 hoc potissimum consilio Rex imperarat, ne vires Prouinciæ, quemadmodum su-
 perioribus temporibus factum fuerat, distraherentur: eandemque ob causam, ex
 suis quoque non pauca deiecturum se edixerat. Idem hic iis responsum fuit, non
 debere eos detrectare, in re qua publicam potissimum Prouinciæ salutem Rex
 spectaret, quo minus eius exemplum imitarentur. In captiuos redimendos certus
 50 Boiarici generis numerus promissus iis fuit. Magnus Dux cū difficultatibus qui-
 busdam suis, quemadmodum Rigæ à Rege monitus fuerat, ipse Comitibus obire
 non potuisset, Legatos miserat: per quos eadem fere quæ Rigæ, proposuit. quæ cū
 sine præsentia eius explicari non possent, ad sequentia Comitibus necessario dilatus
 fuit. Quibus rebus confectis, crebris nunciis de apparatu Tartarorum Varſauiam
 allatis, Varſauia Cracouiam Rex proficiscitur, venientem Legatio à Tartaro adiit:

quæ, nisi continuo conditiones quas ferebat, Rex acciperet, illique satisfaceret, bellum denunciabat. Ad eam Sinan Bassa litteras adiunxerat: quibus Turcam etiam iniurias Tartari non neglecturum ostendebat. Iam ante autem, quemadmodum ostensum est, iustam equitatus partem in Russiam Samoscius præmiserat: ad eam quam potest maximum numerum militum adiicit: quos addictos adhuc habebat, omnes contrahit: novos suis stipendiis alios conscribit: ex Nobilitate nominatim fortissimum quemque euocat: præter eos Constantinus Ostrogizæ Dux suas copias, quas non contemnendas è clientibus suis coactas habebat, promptissime Reipublicæ offerebat. Itaque in Russiam Samoscium contra Tartaros Cra-couia Rex mittit.

P H O E N I X,
SIVE LVCTVS AVSTRIÆ,
OB MORTEM INCOMPARABILIS HE-
ROINÆ, D. ANNÆ, QVIRITIVM, PAN-
nonum ac Bohemorum Re-
gina, &c,

*P*rima cicatricem vix duxit plaga supremam,
Vulnere cum ferior sanguinolenta noua.
Nec defleta modis satis est mihi filia dignis,
Cum mater lachrymas postulat ipsa nouas.
Non ita consternata fui, nec territa damno,
Seu mihi quod pestis, seu mihi Turca dedit:
Quam modo Regina me mors percussit acerbæ.
Mors mihi flebilibus testificanda modis.
Indulgere iuvat lachrymis, nec turpe putabo
Plangere fœminea tristia corda manu.
Hoc fatale mihi est, vexari fluctibus atris,
Nec tamen aduersis succubuisse malis.
Sic tolerata mihi vix est tolerabilis hostis
Omnia grassantis per mea membra manus.
Sic tolerata lues vix est tolerabilis, atq;
Sæua peregrini militis ira mihi.
Sicq; locustarum vis ingluuiesq; nocentum
Vix toleranda, tamen dissimulata mihi.
Nec tamen ad lachrymas conuersa, leuesq; querelas
Officiis egi non aliena meis.
Nunc animi est erepta mihi sententia constans,
Vix tueor partes nunc male firma meas.
Quosq; animo gemitus compressi moesta virili,
Principis expressit mors mihi sæua mea.
Heu quid ago infelix, satisq; exercita diris,
Accessit nostris vis cumulusq; malis.
Ad Scythicum conuersa polum, septemq; Triones,
Cur inhibes sæuas mors violenta manus?
Collimanda tibi sunt isthuc spicula: namq;
Vxor erat Stygio dignior illa Ioue.

Ecquid

Ecquid in inuisas non sumis dira nouercae
 Tela, quid inuisas non rapis ipsa socrus?
 Vixerit Aonio sic illaudatus Homero
 Thersites, uiuat sic sibi quisq. malus.
 Omne capax rapit urna caput discrimine nullo,
 Nec refert fuerit albus an ater homo.
 Omnia dissimili similis Proserpina fato
 Eripit, humanum nil misera a genus.
 Nec, mihi crede, aliquid mortalibus immortale,
 Hac sumus in sola conditione pares.
 Cetera Dii meliora tibi Regina dederunt,
 Quae sermone libet commemorare breui.
 Interea lachryma cessate, grauesq. querela,
 Et vacet à gemitu femina virg. pio.
 Arcessenda procul mihi sunt exordia rerum,
 Et series regum longa petenda procul.
 Hinc abauos, atauosque placet, clarosque parentes,
 Et placet à matris ducere stirpe genus.
 Gede mine antiquo deducta Megistane proles,
 Vna fuit Olgird, altera Kestud erat.
 Olgirda soboles est masculina Jagello,
 Qui sacro ablutus postea rore fuit.
 Atque Vladislaus mutato nomine dictus,
 Sarmatia tenuit ditia Regna diu.
 Filius huic Casimirus erat rex impiger armis,
 Qui late patriam rexit, & auxis humum.
 Cui plures nate, cui sextus masculus heres,
 Sarmatia summam qui tenuere diu.
 Mentio digna suo de natis tempore fiet,
 Natarum series sed referenda prius:
 Per quas affini coniuncta Alemania vinclo,
 Quam lambit tumidis Rhenus & Isler aquis.
 Anna Boguslai est Pomerani principis uxor,
 Barbara Saxonia nupta puella duci.
 Regulus Heduigin Boiorum magnus habebat,
 Vnde Palatina lumina multa domus.
 Legnitio Elisabetha duci deducta marito,
 Huic genti lumen contulit atque decus.
 Vni nomen erat Sophia, qua nupta dynasta
 Brandenburgensi prole beata fuit.
 Caesaris optandi cui cura est credita genti,
 Plena hac principibus praesulibusq. domus.
 Ad fratres redeo, clarissima lumina mundi,
 Praecipue ad patrem Pannonis Anna tuum.
 Pannonia huic ultro regnum dotale Beatrix
 (Grande Beatrixis nomen & omen habes)
 Obtulit & regni procerum officiosa voluntas,
 Ah quantum est illo regnum habuisse modo?
 Rursus Alexandra est Olgirdae filia nupta
 Masouia quondam dux Semouite tibi.
 Ex quibus Ernesti Cimburgis edita coniunx
 Fridricum Imperii protulit alma caput.
 Hinc socer, hinc pro socer, leuir, hinc charusque maritus:
 Plurimaq. hinc soboles, quod bene ueritat, adest.

Nec tibi Mosconia gens inficienda nivalis,
 Et hoc nobilitas est quoque clara loco.
 Kestudes etenim Olgirda germanus, in illam
 Infertus gentem multa trophæa tulit.
 Hoc patre Vitoldus dux est procreatus, & illo
 Lithuania princeps tempore magnus erat.
 Unica, ni fallor, cui filia tradita Mosco,
 Et desponsa duci vixit Anastasia.
 Hinc ambo Basilii diuerso tempore, & inde
 Ioannes vario tempore uterque fuit.
 Sarmaticum affini non solum limite, verum
 Sanguinis attingis proximitate genus.
 Nec vitio frater dabitur, qui dulce putauit
 Pro patria, in patria, cum patriaque mori.
 Triste rudimentum belli, Rex induit arma,
 Arma tyrocinio non satis apta suo.
 Cedite nunc Decii, procul inde faceßato Carti:
 Rex horum laudes clarus, & huius habet.
 Nec laus Elisabetha auiæ reicienda paternæ,
 Qua non nobilior fæmina nata fuit.
 Illi Caesar auus, proauusque, abauusque, atauusque,
 Pannonia frater rex fuit, atque parens.
 Sarmatia coniunx rector sex ordine nati
 Succedunt, tenet hæc nunc quoque regna nepos.
 Coniuge quid potius dicam, vel fratre mariti?
 Sarcina vix humeris hæc satis apta meis.
 De quibus est dixisse nihil, quam dicere pauca,
 Forsitan & satius conticuisse fuit.
 Alter ad occasum populos regit, alter ad ortum,
 Et ferme ambobus paret uterque Polus.
 Hoc satis est dixisse mihi: sed dicere plura,
 Alterius fuerit grande laboris opus.
 Nec capit hos succincta brevisque angustia chartæ,
 Quorum regificas vix capiti orbis opes.
 Immemor incepti, tristisque oblita decori,
 Ad natos venio Sarmatis Anna tuos.
 Hic mihi latitia veniam da Diua licentem,
 Erumpunt toto gaudia corde mihi.
 Non possum gemitus simulare, grauesque querelas,
 Sit licet inceptores aliena meo.
 Tollite feræles lugubria signa cupressus,
 Atque parentales exequiæ ite procul.
 Neßite vißtrices circum mea tempora laurus,
 Vix memini, si quid flebile passa fui.
 Usque adeo generis spes incluta, mascula proles
 Austriacæ columen me fouet atque domus.
 Vos patrui auspiciis vißtricia signa sequenti
 Inuisum Christo tollite quæso genus.
 Vos patris auspiciis vißtricia signa sequenti
 Asserite afflictam gnauius Hungariam.
 Conatus equidem nihil hos remorabitur unquam,
 Interno impendet nullus ab hoste timor.
 Suppositas cineri prunas, flammæque doloso,
 Extinxit vester patruus atque pater.

Fallor? an à leua felici lapsa volatu
 Confirmat volucris vota precesq, meas?
 E diuerticulo repetendus sermo, nec extra
 Propositi metus ire sinendus erit.
 Quid referam natos & fæmineum comitatum,
 Atq, puellares, numina vera, choros?
 Vix totidem ancilla Reginis saepe fuere,
 Alio Regina quot prodire tua.
 Atq, alias agitat regnandi dira libido,
 Nata sed exemplis res odiosa datu.
 Sollicitat belli nonnullas cura gerendi,
 Præcipue regnum quo muliebres loci est.
 Faustinas alia referunt, matremq, Neronis:
 Est quoque cui placeat trux Cleopatra nimis.
 At tibi nulla fuit regnandi, nulla minandi,
 Nulla extorquendi saua libido fuit.
 Quamuis dotalis sublata ad culmina regni
 Conditione fuit mens moderata pari.
 Tu telas, non tela, nec arma cruenta, nec arces,
 Non profecturis illibus oppositas.
 Sed bona tranquilla curasti commoda pacis,
 Irarum fugitans, atque quietis amans.
 Regibus uxores, tot reginisq, maritos,
 Atque orbi dominos te generasse sat est.
 Imperitenti alia præter muliebres decorum,
 Te pensis famulas non onerasse patet.
 Adde supradictis materna stemmata stirpis,
 Addeq, Gandalidos clara trophæa domui.
 Principe Gandalio tua prodita Vascone mater,
 Complures habuit virgo pudica procos.
 Illa Vladislao tandem desponsa marito,
 Transegit vitæ tempora lata sua.
 Tertius exierat sesqui & millesimus annus,
 Bisque decem, lunii tresque fuere dies:
 Quando ope Lucina Genexyllidos implorata,
 Anna parens natu est exhilarata tuo.
 Imposita est capiti matris, de more, corona,
 Bis denis vitam mensibus ante tuam.
 Buda fuit natale solum, sed Rheria nutritrix,
 Qua fremis Alpibus turgidus Oenus aquis.
 Caesaris hic studio est, educta sororia tecum,
 Nubilis est donec utraque facta viro.
 Iam me virtutum vix enumerabilis ordo,
 Atque vrget meriti gratia multa tui.
 Quid primum mediumue loquar? qua in fine locabo
 Ornamenta tua rara pudicitia?
 Ambiguam faciunt & copia & optio mentem,
 Nunc placet hæc virtus, nunc placet illa magis.
 Ac veluti in prato confidens virgo virenti,
 Qua fons muscoso prosiluit è lapide.
 Nunc varios molli decerpit pollice flores,
 Aut Narcisse tuos, aut Hyacinthe tuos.
 Candida luteolis nunc iungit liliacalthis,
 Lilia puniceis mista papaueribus.

Nunc violas, Cytisifos, thyma nunc fragrantia carpit,
 Purpureus tenero nunc secatur ungue rosas
 Attamen in dubio est, non illud, nec magis illud
 Eligit, & numero copia maior adest.
 Nec quod praeponat, nec quod postponat, in arcto
 Haeret, & optatis ambigit ipsa suis.
 Interea ut dulci fertum mittatur amico
 Efficit, ut folio versicolore fiet.
 Sic mihi per medias & eunt res & ituro
 Corporis, aut animi, fortuitiq; boni.
 Anna tua nullo dotes sunt ordine dicta,
 Attamen hac unus singula fascis habet.
 Non bene principium posito reperitur in orbe,
 Nec finem ductus circulus ullus habet.
 Sic tua continuo virtus stat in ordine certa,
 Quae nullum finem principiumq; tenes:
 Digna tamen species regno fuit ista tenendo,
 Rege fuit dignus corporis iste decor.
 Multus in ore lepos, in corpore multa venustas,
 Maestas oculis & reuerenda tuis.
 Matronale decus, fucos procul atque colore,
 Qualia mentitus inficit ora color.
 Multiferae vites laudantur palmitis, & qui
 Depositum multo faenore reddit ager.
 Et sterilis veteri culpata est femina lege,
 Fertilitas summo semper honore fuit.
 Pappia priuatis fuit, & Poppaea timori,
 Dicta maritandis lex fuit ordinibus.
 Omniparens natura suum de germine nomen
 Ducit, & à factu dicitur ipsa suo.
 Es tu Caesaridum mater, Regumq;, Ducumq;,
 Egregiam laudem fertilitatis habes.
 Nam tua ter quina larata est regia prole,
 Immo ego ter quina prole beata feror.
 Atq; utinam sterilis, quam sic facunda, fuisses,
 Iam fueras parva prole beata satis.
 Nec moriens Regina mihi damnoosa fuisses,
 Interitu tantum quod foret absque tuo.
 Namque aliam pro te moriens Regina dedisti,
 Nata tuam interea vixeris illa vicem.
 Ac veluti phoenix de morte renascitur ipsa,
 Atque ipsam sese dum parit, ipsa perit:
 Sic tu, cum viuam sobolem moritura relinquis,
 Immortalis eris morte renata tua.
 Pertinet ad laudes pietas tua cognita diuis,
 Notaq; pro populo sunt pia vota tuo.
 Te veniente die, te decedente precantem,
 Certa fides sacris inuigilasse libris.
 Acceptam precibus refero, votisq; salutem:
 Quicquid id est quod sum, sum pietate tua.
 Ah quoties stricto molitus acinace plagam
 Turca tua nocuit nil mihi abactus ope?
 Ah quoties dubii euasi discrimina Martis,
 Ploratu ad superos Anna sequestre tuo?

*Sic tuus insidias coniunx dominusq, latentes,
 Atq, hoc vitauit certa pericla modo:
 Imperij rebus dum consulit, & vagus illas,
 Nunc hac suspectis itq, reditq, viis.
 Vel dum velut equo salebras perq, inuia resqua,
 Obuius horribili non timet ire fera.
 Dii superi nostrum seruare ante omnia Regem,
 Visq, Principibus, gloria sitq, meis.
 Non superos tantum, sed flectere docta fuisti
 Humanos etiam supplice voce Ioues.
 Ah quoties meritis fecisti ignoscere culpæ
 Commotum iusta cum ratione virum?
 Pro miseris nullas oratrix passa repulsas,
 Nec pro supplicibus ambitiosa reus.
 Regia sic fratrem, sic placat Iuno maritum,
 Iam iam missurum tela trifurca Iouem.
 Sic complexa truce molli Venus alma Graduum,
 Atq, iras reprimis delictosa graues.
 Carceris atq, aliquis tetro squalore, situq,
 Et pressus manicis compedibusq, diu,
 Quarit opem Regina tuam defuncta, precesq,
 Atq, operam expectat nunc quoq, diua tuam.
 Doribus ingenij fueras quoq, pradita multis,
 Quas ingens fuerit enumerasse labor.
 Nec socialis amor mihi commemoranda fidesq,
 Non erga dominum mutua cura tuum.
 Frigora, nec glacies, non aestus solstitiales,
 Non nix, non pluuia, non lutulenta via.
 Non grauis autumnus, non nimbi, non grauis auster,
 Quaq, aestas oculis puluerulenta nocet,
 Te domino auulsere, nec auulsere marito
 Abstraxere viro fata sed atra tuo.
 Non mihi Penelopes studium, non iactet amorem,
 In laudes semper Gracia prona suas:
 Nec tibi præsiterit regi desponsa Pheræo,
 Viua maritali qua tumulata rogo est.
 Hactenus est series rerum libata tuarum,
 Qua pote luce fuit, qua breuitate pote.
 Sed breuius dicam Regina Epicedion Anna:
 Virtutum est isto sub tumulo cumulus.
 Vos autem extincta postremos reddite honores,
 Grataq, legitimis soluite iusta modis.*

L E G A T I O N E S D. S I G I S M U N -
 di Liberi Baronis in Herber-
 stein, &c.

Occasus, mediusq, dies septentrio, & ortus,
 Sunt peragrata solo, sunt peragrata salo.
 Principibus mandata fero, dum maxima Regum,
 Velut equo, rheda, siue rota atque rate.
 Luduicum ad Regem misso, Solymumq, tyrannum
 Perlustrata rota est Pannonia, atque rate.
 Caesaris orator ad Regem Maximilianum
 In Daniam celeri sum quoq, velut equo.

*Austriaca missu regionis per mare sanum
Hesperia mihi sunt regna petita rate,
Sauromatas eadem vexit me Rheda ad virosq.,
Per niue conuersas inuoluta vias.*

I. L. Braslicanus.

COLLOQVIVM SI-

GISMVNDI ET

Mortis.

MORS. **S** Tulta hominum mentes, & fama finis & aui,
Oblita, longamq. auge expectare salutem:
Vos quid olympiadas, quid plurima lustra, quid annos
Innumeros, seramq. iuuat sperare senectam?
Si vitæ fata impediunt, cursumq. recusant,
Arbitrioq. meo semper mortalibus agra
Parcarumq. dies, & vis suprema propinquat.
Quæ vobis tandem vivendi tanta voluptas?
Quæ cura, & nebulam & ventos obtendere inanes
Fortunæ, imperioq. meo? virtutis imago,
Quæ vos, quæ miseri, subit? si vestra labores
Per varios, variasq. vices, per tela, per hostes,
Tam cito in æternam clauduntur lumina noctem:
Desinite heu miseri his animis præsumere vitam,
Cum nec fatorum leges, nec tempora nostis,
Nostis at incerti ad mæstos concedere manes.

SIGIS. Alta tua hæc mens Mors, iam me alta silentia cogit
Rumpere, & acceptum verbis vulgare dolorem:
Victus enim dictisq. tuis, animoq. superbo,
Hoc unum quæro: quæ nunc te insania vertit,
Quo mentemq. oculosq. refers? mortalibus ista
Quæ causa obicere (oro) fuit, non ante rogatam,
Non ante admissam humanos expendere casus?
Sic vita brevis, nostra atq. incommoda tangunt,
Quid tibi nobiscum commune est? Tu Dea forsan,
Nos homines sumus, & te negligimus, tuæq. omnia:
Ergo quid adsectas, frustra & cunctaris? inanem
Aut si hanc forte geris nostri, Dea perfida, curam,
Cur, cum fata tuo arbitrio stant atq. reguntur,
(Prout toties dicis, verbisq. frequentibus effers)
Cur, inquam, grauius ista pati mala nos sinis? æquum
Certe esset, nobis te tanto impensius omni
Consulere auxilio, quanto violentius atres
Expositi fati, aduersa opera atq. labores
Condimus, & partes toties cunctamur in omnes.
Sed video te posse parum, tua numina posse
Contra alia aut nihil: aut tantum, quantum ipsa voluntas

Imperiumq.

*Imperiumq; Iouis concedit : cuius honorem,
Cuius fortunam comitamur, ut omnibus idem
Aut aequus fieret, ferretq; nouissima vitæ
Præmia, & optatas sineret contingere sedes.
Imo etiam debes, tu Mors fauissima, grates
Non paruas certe nobis mortalibus, in nos
Ius quod habes. nam te nihil immortalia curant
Numina, rideris sed cælo expulsa sereno:
Vnde nisi has terras, quas nunc crudelis oberras,
Venisses, Stygias habitares spreta paludes.*

MORS. *Cui vocis laxata via est? quis inania verba
Dat? me huc atq; illuc circumfero, neminem at vsquam
Conspicio: dictu mirabile, Iuppiter audi,
Non impune feret quisquis mea numina spernit.
Fluctuas ira mihi in toto iam pectore, vinci
Nec digna hoc telo, his donec satiabitur armis.*

SIGIS. *Huc conuerte oculos, aciem conuerte ferocem:
Hic maneo immotus, tua nec metuo obuia corda
His furiis, nihil hæc me visq; minaq; mouebunt:
Expeditas quæcumq; cupis, certare paratus
Sum tecum, & dubiam vitæ tentare palæstram.*

MORS. *Tunc hic Sigismunde manes? Sigismunde laceßis
Me tu n' impanidus? quæ obsecro causa coegit
Te in tantam temere mecum descendere arenam?
Magnum aliquid fortasse aliquis tibi dixit, & esse
Vim verbo hanc credis, seq; inter nubila condis:
Caniciemq; tibi, longos promittis & annos.
Ventum ad supremum est, nunc nunc tua fata nisi oblent,
Ni mora præsentis tibi producat honoris,
Vtve aques atavos, vel avos: patrisve senectam,
Et fera æterno commendes nomina mundo.*

SIGIS. *Causa fuit, tua non toleranda superbia, meusq;
Alta mea æthereum qua possum scandere olympum,
Atque immortalis superos contingere mente:
Depositis nempe exuviis mortalibus, in quas
Sola est imperium tibi: nec quod tu improba post hæc
Obiicias mihi eris (qua me finxisse senectam
Nagaris) cum supra homines, supra ire videbis
Me virtute mea & pictate Deos: mihi certa
Nec quoque longæ prætendes tempora vitæ
Nam non solum atavos, & avos, patrūq; senectam
Æquabo, sed vel Pylios superabimus annos.*

MORS. *Tu ulterius modo noli audios extendere cursus:
Si potes, in facies tu te Sigismunde vel omnes
Verte, & finge quod arte potes, virtute quod ipsa,
Alto animoq; potes: te credas æthera pennis
Posse sequi, clausumq; solo te condere posse:
Non tamen effugies mea tela, meaq; sagittas:
Nec quod nunc quassas caput, amplius inde movebis:
Nec miseram huc illuc vocem, & tua lumina flectes:
Scilicet egregia prostratus falce iacebis,
Egregius certe tantis virtutibus heros.*

SIGIS. *Oro mea noli virtuti illudere, turpis
O Dea: non tu me, sed Divinum numina terrent.*

- Dextraq; magna Iouis: qua me tamen ipsa relictis
Defensum exuuiis dabit, & me in gaudia ducet:
Vt sic nec iaceam, nec tu quid iuris haberes
In me, animumq; meum, quamuis inuita repugnes.*
- MORS.** *Nunc me fata tua mandare silentia lingua
Fata vetant: sed tempus erit, quo hæc sponte subibis,
Atq; animum vocemq; tuam intra nubila coges,
Prostratusq; meo prostratus iure iacebis.*
- SIGIS.** *O Mors, inceptum frustra submitte furorem:
Non ego, non per vim, non per tuatura iacebo,
Verum ista exuuiæ nostræ corpusq; caducum.*
- MORS.** *Hoc igitur non est, ô Sigismunde, iacere?
Non est hoc, tristes comitari Manibus umbras?
Dic age, quo pacto hoc supremum munus obibis?*
- SIGIS.** *Non alio, quam quo Diuos insana fateri,
In tua concludi crudelia funera nunquam
Posse, nec imponi in crates & triste pheretrum.*
- MORS.** *Cur si te Diuum sublimi nomine ponis,
Corporis exuuias deponas, maximus auro
Sic sis, sic ad superos præstantior ibis.*
- SIGIS.** *Non ego me Diuum facio, quid perfida captas?
Sed facio, Diuos etiam quod laudibus æquem,
Cum post fata mea viuet mens inclita vita.*
- MORS.** *Quam suprema putas quas post funera mentem?
Quam vitam, laudesq; facis? si cuncta peribunt
Tecum, & nulla tui pars iam restabit in orbe.*
- SIGIS.** *Funera quid sancta mentiris inania mentis,
Stulta? quid æternam fingis cum corpore vitam
Occidere, & nullos fama superesse triumphos?*
- MORS.** *Blandiris, Sigismunde, tibi, verissima sed sint
Qua asseris: & quid te post fata extrema iuuabunt?
Nullus apud Manes est sensus, nulla voluptas.*
- SIGIS.** *Vnam ego apud superos, nec me virtutibus auctum
Auferet atra dies, Manes transibit ad imos
Fama etiam mea, fama amplum vulgata per orbem.*
- MORS.** *Fama huius toties omnes effundis habenas,
Et te obtentu eius nullo discrimine inumbras:
Dic ergo, dignum quid fama & laude relinques?*
- SIGIS.** *Næ qua meus esset dictis mora, suspice mentem
Ingeniumq; meum, virtutes suspice, clarum
Atq; aduerte genus, quo ducas origine nomen:
Qua fuerim taceo puer indole, qualis in armis,
Qualis eram studiis celeri maturior auro,
Hoc referunt, referentq; mea illa opera atq; labores,
Quos ego nocturnaq; manu, versosq; diurna,
Post tot emensas terras, maria alta, potentes
Post tot terrarum dominos, tot regna, tot urbes
Conspectas, charis immunis factus amicis.
Nunc autem felix auro confectus, inermis,
Diua tibi hoc referam, partim meminisse, beatam
Hunc mihi dum vitamq; Deus, virtusq; dedissent,
Me Austriaca & partim vidisse domus dominos sex,
Quis ego cumq; atavis, & auis, & patre solebam,
Et solco officia & magnos præstare labores.*

*Hac si facta mea fama bene conscia veri
Aspicias, mox in melius tua dicta reflectes.*

MORS. *Per te, per qui te talem genuere parentes,
Vir clara generose domo, hac solatia vita
Quid prodesse tua poterint, si mittet ad imos
Te mea, te cunctis spoliatum dextera, manes?
Vnde auscultandi dabitur tibi nulla facultas,
Seu bona seu mala erit tua fama: sed inter & umbras
Et manes medius, mutus surdusq, sedebis.*

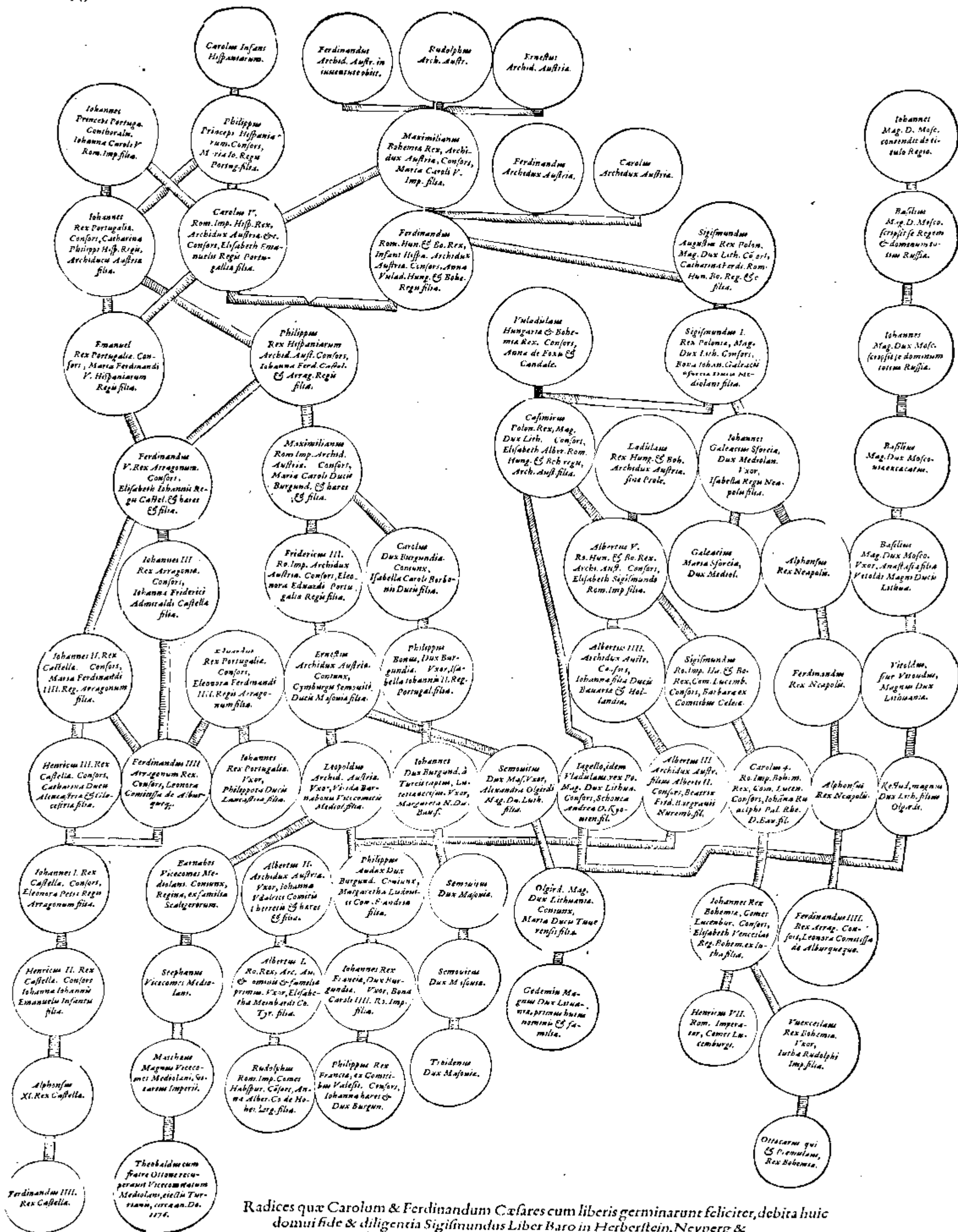
SIGIS. *Tantum erit, à nostro hanc spoliari numine vitam,
Quanta esset fatua dementia credere morti,
Æternam extinguant quod debita funera mentem:
Qua nunquam auditum est homines cecidisse peremptos.
Illi igitur pereant, pereant qui talia credunt.
Contra ego viuendo vincam mea fata, superstes
Et longum meritūq, meis, generiq, meorum,
Virtutis sortisq, locum, & noua nomina quaram:
Tuq, meo exemplo sic vitam quare viator.*

F I N I S.

<i>Elisabeth, Sigisf. Pol. Regn. Mag. D. Lithuan.</i>	<i>Beatus milianus rex Bobania, Archid. Dux Lithuan.</i>	<i>Anna Al-beris D. Banaria.</i>	<i>Ferdinandus Archidux Austria.</i>	<i>Maria Guithal-mi Dux Lituania.</i>	<i>Margdalena, Regina Polonia.</i>	<i>Katharina Eleonora, Regina Polonia.</i>	<i>Margareta, Romanet.</i>	<i>Barbara, Archid. Aufst.</i>	<i>Carolina, Prinsula, Litua.</i>	<i>Joanna.</i>
<i>Medicus, Io-achim Elitio-rius Branden-burg.</i>	<i>Iuacima, lo-annus Regis Hungaria.</i>	<i>Sophia, Anna.</i>	<i>Katharina, Sigismundus i. Pol. Rex, magnus Dux Lithuanie.</i>	<i>Ludovicus Hungaria, Sigismundus i. Pol. Rex, magnus Dux Lithuanie.</i>	<i>Ludovicus Hungaria, Sigismundus i. Pol. Rex, magnus Dux Lithuanie.</i>	<i>Anna Ferdinandus, di Rom. Hung. & Bohemia Rex, Sig.</i>	<i>Anna Bo-berga, Ge-origis Dux Saxon.</i>	<i>Carolina V. Rom. Imp. Hispania-rum Rex.</i>	<i>Ferdinandus Rom. Hung. & Boh. Rex, Archidux Austria.</i>	<i>Joanna Magna Dux Moscovia.</i>
<i>Ioannes Alber-tus Rex Polon. mag. Dux Lith.</i>	<i>Alexander Po-lon. Rex, mag. Dux Lithuan.</i>	<i>Fridericus Caridina-lis.</i>	<i>Casimirus Canonisa-tus.</i>	<i>Sigismundus primus Rex Polonia, mag. Dux Lithuanie.</i>	<i>Wladislaus Rex Hung. & Boh.</i>	<i>Sophia Friede-rici Marchio-nis Brandenburg.</i>	<i>Anna Bo-berga, Ge-origis Dux Saxon.</i>	<i>Elizabetha Frederici D. Ligur.</i>	<i>Philippus Rex Hisp. Archidux Austria, Dux Burgundia.</i>	<i>Domini in totum Russia, Dux Mo-scovia.</i>
	<i>Ludislaus Rex Hungaria & Bohemia, Archidux Austria.</i>			<i>Casimirus Rex Polonia, magnus Dux Lithuania.</i>	<i>Elizabetha Rex Polonia, magnus Dux Lithuania.</i>	<i>Georgius Rex Polonia, magnus Dux Lithuania.</i>	<i>Anna Bo-berga, Ge-origis Dux Saxon.</i>	<i>Elizabetha Frederici D. Ligur.</i>	<i>Maximilianus i. R. Imp. Archid. Aufst.</i>	<i>Ioannes dominus totum Russia, magnus Dux Moscovia.</i>
	<i>Elizabetha filia Sigismundi Imperatoris, Alberti Rom. Hung. & Bohem. Regis, Archidux Austria.</i>			<i>Elizabetha Rex Polonia, magnus Dux Lithuania.</i>	<i>Georgius Rex Polonia, magnus Dux Lithuania.</i>	<i>Sophia Friede-rici Marchio-nis Brandenburg.</i>	<i>Anna Bo-berga, Ge-origis Dux Saxon.</i>	<i>Elizabetha Frederici D. Ligur.</i>	<i>Fridericus III. R. Imp. Archid. Aufst.</i>	<i>Wladislaus mag. Dux Moscovia.</i>
	<i>Sigismundus Rom. Imp. Hung. & Bohemia Rex.</i>			<i>Elizabetha Rex Polonia, magnus Dux Lithuania.</i>	<i>Georgius Rex Polonia, magnus Dux Lithuania.</i>	<i>Sophia Friede-rici Marchio-nis Brandenburg.</i>	<i>Anna Bo-berga, Ge-origis Dux Saxon.</i>	<i>Elizabetha Frederici D. Ligur.</i>	<i>Maximilianus i. R. Imp. Archid. Aufst.</i>	<i>Wladislaus mag. Dux Moscovia.</i>
	<i>Carolus I II. Rom. Imp. Bohemia Rex.</i>			<i>Elizabetha Rex Polonia, magnus Dux Lithuania.</i>	<i>Georgius Rex Polonia, magnus Dux Lithuania.</i>	<i>Sophia Friede-rici Marchio-nis Brandenburg.</i>	<i>Anna Bo-berga, Ge-origis Dux Saxon.</i>	<i>Elizabetha Frederici D. Ligur.</i>	<i>Maximilianus i. R. Imp. Archid. Aufst.</i>	<i>Wladislaus mag. Dux Moscovia.</i>
	<i>Ioannes Rex Bohemia.</i>			<i>Elizabetha Rex Polonia, magnus Dux Lithuania.</i>	<i>Georgius Rex Polonia, magnus Dux Lithuania.</i>	<i>Sophia Friede-rici Marchio-nis Brandenburg.</i>	<i>Anna Bo-berga, Ge-origis Dux Saxon.</i>	<i>Elizabetha Frederici D. Ligur.</i>	<i>Maximilianus i. R. Imp. Archid. Aufst.</i>	<i>Wladislaus mag. Dux Moscovia.</i>
	<i>Henricus V II. Roman. Imp. Dux Luxemburg.</i>			<i>Elizabetha Rex Polonia, magnus Dux Lithuania.</i>	<i>Georgius Rex Polonia, magnus Dux Lithuania.</i>	<i>Sophia Friede-rici Marchio-nis Brandenburg.</i>	<i>Anna Bo-berga, Ge-origis Dux Saxon.</i>	<i>Elizabetha Frederici D. Ligur.</i>	<i>Maximilianus i. R. Imp. Archid. Aufst.</i>	<i>Wladislaus mag. Dux Moscovia.</i>

SIGISMUNDVS LIBER BARON
Herbstain, Neipperg, & Guttenhag, Doctori
Ioanni Ludouico Brasicano com-
patrisuo.

Hunc tibi arborem ex opacis Mosconie, Lithuania & Polonia syluis
afferens fructus quos Christiano orbi prouiderit, tu in lucem producas.

VERBORVM ET RE- RVM, QVÆ IN CHRONICO HOC MOSCOVITICO CONTINEN- tur, memorabilium, Index.

A.

A bbates & Priores ad nuptias Archie- piscopi inuitati pag. 191. lin. 47	
Abbatum & Priorum in monasteriis leges & regula seuerissima 21. 41	
Abbatum in Moscouia duo duntaxat 20.	
33	
Abramouicius nobilis Catholicorum Vilnen- sium conatibus resistit 307. 42	
Abstinentia animas Deo lucrari 138. 43	
Acclamationes & vota quæ inaugurato Prin- cipi fiant 15. 15	
Achas ciuitas olim Tanas dicta 49. 14	
Adolescenti puellam ambire, & in matri- monium expetere, turpe 34. 32	
Adulatoris præmium instum 205. 32	
Adulterij abominatio apud Moscouitas 137.	
41	
Adulterium quod appellant Rhuteni 35. 20	
Adulterium regium punitum 252. 14	
Ædes ingredientium consuetudo 180. 32	
Ædes sacrae quomodo extructæ 152. 54	
Ædium quarundam festo assumptionis Ma- rie die, conflagratio 223. 5	
Ædificiorum in Moscouia structura 124.	
21	
Ædium priuatarum forma 153. 34	
Ædium vestibula 180. 17	
Ædificia quomodo extructa 180. 15	
Ædium in Moscouia numerus 46. 26	
Ægroti sacris aquis abluuntur 127. 48	
Ærarij Principis magister inter stupendos cruciatu occiditur 287. 41	
Æs alienum quomodo pauperes soluant 152.	
3	
Æstus Solis nimius per septem dies durans 157. 30	
Atacis ferocissimi sese ad modestiam compo- nentis oratio 247. 33	
Alamannius Culina præfectus ad Suecia Re- gem legatus mittitur 422. 14	
Alamannius cur ad legationem in Sueciam e- lectus 422. 18	
Albertus Castold Poloczkyj Waynoda Moscos inuadit, & deuictos varie dispergit 10. 27	
Albertus Besus Silesius crudelissimo mortis genere affectus 289. 12	

Alces in Moscouia ceruina effigie 121. 52	
Alculpa à quo interfectus 64. 50	
Alexandri Magni columna 160. 13	
Alexandri & Cesaris ara 49. 30	
Alexandri Magni ara 121. 57	
Alexander Magnus cuius exemplo ad urru- sem accensus 212. 30	
Alexandri Papa bulla 27. 48	
Alegainebratus Moscouiam perducitur 67.	
35	
Alexander Magnus Dux Lithuania à socero triplici exercitu oppugnatur 7. 40	
Alexander Rex Polonia, magnus Dux Lith- uanie pacem cum socero suo facit, reliquis prouincijs sibi ereptis omnibus 8. 6	
Alexander à legatis Mosconiticis pacem Ple- scouiensibus nunciatum missus, à Samosio ad prandium inuitatur 416. 25	
Alexandro uua palatium olim Sloboda dictum 245. 48	
Alexandroua monasterium pulcherrime ex- tructum, quot miliaribus à Mosconia ci- uitate distet 320. 22	
Altare in singulis templis unum 21. 32	
Amazones unde originem traxerint 300.	
33	
Amicis qui coguntur uti, miseri sunt 109. 26	
Amor coniugatorum tepidus 35. 21	
Amoris coniugalis flamma 300. 20	
Anastasia Wioldi filia Sophia nominata 16.	
23	
Ancyra Galatia urbs 122. 36	
Andreas Apostolus fidem Christianam Rhu- tenis primo prædicauit 133. 33	
Andreas Apostolus quomodo in Russiam per- uenit 172. 10	
Andreas Sapieha Lithuanus 278. 22	
Andreas ab Agio Antipatro in Peloponneso crucifixus 20. 8	
Andreas Apostolus usque ad fontes Borysthe- nis peruenisset fertur, & inde in mare Ger- manicum, inter Winlandiam & Litu- niam 20. 2. & 6	
Anglicur nouam nauigationem instituerint 143. 21	
Angli in Russiam siue Mosconiam perueniunt 146. 23	

Anglorum

I N D E X.

- Anglorum ad Moscovitas navigatio* 142.
Angli à Principe Mosco ad prandium inui-
tantur 148.29
Angli aulam Principis ingrediuntur 148.
Animalia colorem suum mutant 164.
Animalia in Moscouia non carent cornibus
Animalia ex nimio frigore candida 411.
Animalia colorem suum in albedinem mutant
Anima post mortem ubi 174.35
Anna Ferdinandi Rom. Hungar. & Bohemia
Regis uxor Praga in puerperio mortua 17.
Annae Wladislai filiae sponsalia 18.14
Anniversaria pro mortuis 136.22
Annona & caritas in Liuania 224.44
Annona caritas in Moscouia magna 45.
Annona caritas in obsidione Polotiensis 348.
Annona caritas magna 38.47
Annos Moscouita à mundi initio numerant
Annorum in Moscouia initium non fit à Ia-
nuario, sed à Septembri 128.13
Antonius Possennius legatis Moscovicis à Pon-
tifice adiungitur 387.21
Apes in Moscouia facundissima 126.
Aphgasi populi circa Maotidis paludes 74.
Apparatus mensae ex lectissimo auro 149.
Apum in Moscouia frequentia 133.15
Aqua calida vino in Cœna miscetur 136.
Aqua lustralis non nisi à sacerdote asperguntur
Aqua sublimata ex auena facta 208.1
Aqua consecrata 176.1
Aratio sine ferro, solo ligno perficitur 207.
Arca ferrea cum tubis scloppetariis & pulvere
ad nocendum paratissimo, ab Ostromecio
preparatur 413.50
Arca ferrea ad Suiscium per insidias dela-
ta, quem habuerit effectum 414.32
Arces duae muratae amplissimae 156.13
Archiepiscopi & Episcopi in Moscouia quot
Archiepiscopus Rigenfis captus & in vincula
coniectus 225.17
Archiepiscopus Nouogrodensis Principem ad
prandium inuitat 191.35
Archiepiscopus Gnesuensis Ciarnkoutum in
iudicium vocat 430.30
Archiepiscopus utricularius & citharædus fa-
ctus est 192.3
Archiepiscopus Rigenfis vinculis liberatur
Archiepiscopo Nouogrodensi quid acciderit
Archiepiscopi & Episcopi quales mitras ge-
stent 22.1
Archiepiscopi & Episcopi omnes Metropolita
Moscouitico subiecti 20.30
Archiepiscopi carnibus perpetuo abstinent ib.
Archiepiscopus Rigenfis de Husso sententiam
mortis pronuntiat 275.6
Archiepiscopus Gnesuensis Stanislaus Karn-
kouio à Stephano Polonia Rege collatus
Arcus in templo arcis Nienhuys ad altare su-
sensus 233.45
Argenti & auri Moscouia sterilis 158.
Argentum Moscouia non habet, nisi importa-
tum 42.12
Aristoteles Bononiensis mirabilium rerum
artifex 124.30
Arma Ruthenorum 36.27
Arma Magni Ducis Moscouia 155.1
Arma Moscouitarum in bello quæ 178.
Armatura equitum in Moscouia 129.
Arnolphus Italus Medicinæ Doctor in sin-
gulari apud Principem gratia 193.25
Artachsolea lignea 63.1
Asbeck Buti successor quando mortuus 64.
Ascheradum à Basilde debellatum 279.
Ascherotum à Mosco occupatum, & eius ca-
lamitas 327.35
Asophiciuitas Turcis tributaria 49.25
Asoph emporium habet nobile ibidem.
Astrachania à Turcis oppugnata 273.2
Astrachan Tartarorum emporium 74.5
Astrachania Tartarorum ciuitas expugnata
Astila Dux multas Europæ prouincias occu-
pauit 63.9

- Aulicorum Moscovitarum sancta fraternitas* 206.3
Aulici ministri puniti 254.14
Aulici omnes nefando homicidio sese contaminant 202.27
Aureis qualibus Rhuteni utantur 41.55
Aurea vetula idolum quomodo consulant 153.25
Aurea anis idolum futura quarentibus exponit 244.54
Aureorum pretium minuitur & augetur varie 42.1
Auricula Palatino abscissa 188.19
Auri & argenti usus varius 75.49
Auricula muneris loco cuiusdam abscissa 291.15
Austria unde dicta 86.36
Autoritas Magni Ducis 182.53
Auaritia Commentariensis punita 194.25
Auena modius decem taleris emitur 348.42
Azoph ciuitas Turcis tributaria 160.14
Azum nobile emporium 125.1
B.
B *Aiazetes Ottomannus ubi & à quo uictus* 122.35
Baptismus quomodo & à quo administratur 136.35. & seqq.
Baptismi Sacramento quomodo Rutheni utantur 174.14
Baptismatis quæ sit forma 28.17
Baptismi principalis causa est S. Trinitas, instrumentalis, minister Ecclesie 38.21
Baptizandi apud Rhutenos modus 27.32
Barack Soltan quibus populis imperet 74.2
Barma & pileus quibus ceremoniis Principibus inaugurandis imponatur 14.50. 15.5
Barma torques Demetrio oblatus 16.7
Bartolomæus Metropolitæ vir sanctæ uitæ, coram Principe officium resignat 20.19. In vincula conijcitur 11.20
Barthus castrum 87.48
Basilides ubi natus 242.21
Basilides fatali fecunditate ex Salomea natus 248.55
Basilides Salomea an Helena filius sit, incertum 251.40
Basilides ex proditoris filia natus 391.54
Basilides incerta matre natus 248.3
Basilidis natiuitas in turbulentiſſimum Europæ statum incidit 252.45
Basilides si matrem Helenam habuit, maternum ei genus sordidum & inhonestum fuit 251.46
Basilides pubertatis annos egressus, patriam cædibus & libidine replenti 247.51
Basilides puerilem ætatem sub tutoribus egit 252.45
Basilidis à Magnatibus gentis venenum in pueritia miscetur 251.53
Basilidis pueritia crudelis 247.48
Basilides quo ætatis anno imperio potitus sit 258.1
Basilides tempore afflictissimo nuptias celebrat 256.8
Basilides cum Rege Poloniæ Stephano bellum gerens septimam uxorem ducit 303.27
Basilides admirabili ingenio & memoria præditus 316.51
Basilides auaros homines ipse auarissimus odio prosequitur 316.10
Basilides Deum spernit, & cultum Dei ridet 257.50
Basilidis uitia 253.16
Basilides religionis obseruator 257.43
Basilides quot uxores habuerit 256.1
Basilides diuinitatis auctoritatem obtinet 320.2
Basilides de potentia sua gloriatur 296.7
Basilides milites & regni sui proceres ad pristinam uirtutem & Polonorum odium excitat 295.44
Basilides Socolensium clade cognita, in magnam animi perturbationem incidit 299.45
Basilides omnes in Moscōia fœminas extinguere statuit 318.54
Basilides propter religionem neminem vexauit 319.45
Basilides filij sui natu minoris tutelam Belsæ Principi commendat 320.51
Basilides filium suum ferrato scipione percutit, ut exanimis in terram prolapsus moreretur 310.50
Basilides monachus summam simulat pietatem 320.31
Basilides titulis multis superbiens 242.24. & 37
Basilidis filius quinta post acceptum uulnus die cum summo dolore expirat 311.12
Basilides cum diademate & purpura imperium deponit 310.30
Basilidis

I N D E X.

<i>Basilidis natu minor filius crudeli spectaculo abstinet</i>	280.18	<i>Basilides tanquam carnifex crudelissimus à suis vitatur</i>	287.6
<i>Basilides Dronim monitu sese à bello Polonico retractum feriarum asserit</i>	310.24	<i>Basilides regno valedicens Slobodam proficiscitur</i>	283.23
<i>Basilides luxuriosis conuiuiis deditus</i>	283.2	<i>Basilides Principes itineris comites nudos in Moscouiam cum litteris ad Metropolitam remittit</i>	ib.25
<i>Basilides optata pacis consilia circumspicit</i>	311.30	<i>Basilides suos ciues bello diuexare incipit</i>	283.9
<i>Basilides Stephanum Regem litteris amice scriptis ad pacem hortatur</i>	311.52	<i>Basilides fratrem & cognatos suos interficit</i>	287.18
<i>Basilidis post interfectum filium penitentia fera</i>	310.54	<i>Basilides Polociae deditionem expetit</i>	281.46
<i>Basilides ingentes opes in Graciam ad Patriarchas mittit, ut profilio sacra faciant</i>	311.20	<i>Basilides cum nullo Tyranno comparandus</i>	279.34
<i>Basilides per iocum homines interimis</i>	291.13	<i>Basilides captiuos claua ferrea percussos in flumen abiicit</i>	280.10
<i>Basilides exterorum Principum amicitias querit</i>	317.14	<i>Basilidis in Linonia saeuitia</i>	277.13
<i>Basilidis filius carceres demolitur, & captiuis libertatem restituit</i>	316.3	<i>Basilides tempore Stephani Polonia Regis, quomodo in Linonia grassatus sit</i>	279.20
<i>Basilides filium natu maiorem acerbissime obiurgat, & conspirationis reum facit</i>	310.38	<i>Basilides Liuanibus ingens bellum facit</i>	277.3
<i>Basilidis filius honestatis amans</i>	315.6	<i>Basilidis amici qui</i>	253.47
<i>Basilidis pater malarum artium & bellicarum rerum peritia clarus</i>	245.35	<i>Basilidis de iustificatione sententia</i>	258.37
<i>Basilidis ad milites exhortatio</i>	270.25	<i>Basilides pactorum federum violator</i>	254.49
<i>Basilides ad imperium, rogatus reuertitur</i>	283.40	<i>Basilides Lutherana doctrina non ignarus</i>	287.50
<i>Basilidis potentia multum acerbitalis admixtum</i>	292.5	<i>Basilides omnes omnium seculorum tyrannos superat</i>	268.27
<i>Basilides Regis Polonia Legatum excipiens</i>	291.50	<i>Basilides Casanenses septem annis oppugnat</i>	269.8
<i>Basilides se ad bellum cum Polonis gerendum preparat</i>	295.40	<i>Basilides multis promissionibus amicitiam sibi parit</i>	269.27
<i>Basilidis ad populum purgatio</i>	271.17	<i>Basilides sextam expeditionem in Tartariam suscipit</i>	269.22
<i>Basilides morionibus & facietissimis helluonibus delectatur</i>	290.52	<i>Basilides soluta Casanensium obsidione domum reuertitur</i>	270.45
<i>Basilides sanguinem & lapidem caelo delapsam aspicit</i>	293.53	<i>Basilides Liuanibus bellum inferre molitur</i>	276.36
<i>Basilides regionem suam auro à Tartaris redimit</i>	292.14	<i>Basilides in suos ciues fame, flamma, & bello grassatur</i>	284.40
<i>Basilides Alexandri Magni titulo per adulationem salutatur</i>	283.5	<i>Basilides ad Rocytam de Lutherana religione oratio</i>	258.31
<i>Basilides monasticam vitam eligit, Imperio cum duobus filiis proceribus commendato</i>	283.20	<i>Basilides crudelissimis in Linonia artibus bellum gerit</i>	278.3
<i>Basilidis penitentia ficta</i>	288.54	<i>Basilides se Tartarorum Ducem saluari iubet</i>	274.1
<i>Basilides sacris operam daturus, quotidie multos homines mactat</i>	289.37	<i>Basilides bellum aduersus Casanenses instaurat</i>	271.40
<i>Basilidis frater uinctus torquetur</i>	288.12	<i>Basilides Imperator pessimus</i>	251.15
<i>Basilides tanquam Pontifex Maximus rem sacram peragit</i>	289.1	<i>Basilidis superbia intempestiua</i>	255.15

- Basilides ex Staricia, cum sobole & ancillarum gregibus noctu aufugit* 306.40
- Basilides ex furore tandem in pœnitentiam vertitur* 315.7
- Basilides paulo ante mortem suam filij proprij uxorem ad stuprum adigere satagit* 314.53
- Basilidis miserabilis ante mortem conditio, filium interfectum semper vocantis* 314.48
- Basilides paucis ante obitum suum diebus, immanem adversus suos exercet crudelitatem* 314.31
- Basilides exanimatus, viginti quatuor horis mortuo similis iacet* 315.50. & 316.8
- Basilides propter captivos infantes gravissimos cruciatus se passum fatetur* 315.53
- Basilides cum gemitu & miserabili boatu vitam finit* 316.20
- Basilides secundo post factam pacem anno mortuus* 314.30
- Basilides quamdiu vixerit, & quo anno mortuus sit* 316.23
- Basilidis corpus ipso emortuali die amissum, nec amplius inuentum est* 316.31
- Basilius Dimitrouicius falso apud Principem accusatus* 195.13
- Basilius licet sit in bello infelicissimus, tamen à suis semper laudatur* 10.36. Imperio quod in suos exercet, omnes totius orbis monarchas superat ibidem 38. Omnes Principes munitionibus exuit ibidem, 40. Fratribus suis germanis nec arces permittit, nec fidit 41
- Basilius Semetritz, Basilium Staradubski affligit* 51.4. Demetrium insidiosè apud Principem desert ibid. 6. captus incarcerationatur 30
- Basilium Moscum, quid à Romano Pontifice alienarit* 120.25
- Basilidis impietatis quantis à Deo pœnis compensata* 303.44
- Basilidis statura* 316.45
- Basilides quid filium facere ismiam moriturus iusserit* 316.14
- Basilides fœdissimo morbi genere correptus* 315.42
- Basilides in maximam calamitatem coniectus* 192.22
- Basilides scelerum conscientia exagitatus* 203.26
- Basilides munera ad captivos mittit, & pro incolumitate sua eorum preces expetit* 315.15
- Basilides non vulgari mortis genere absumitur* 315.47
- Basilidis filij Iohannes & Theodorus* 280.15
- Basilius, Basilij filius, à quibus visu privatus* 333.55
- Basilius in monasterio captus excacatur* 6.52
- Basilius Basilij filius à Tartarorum Rege Ducatum recuperat* 6.41. paulo post à Georgio expellitur ibid.42
- Basilius Themkin ex Lithuania proscripius, primum tenet locum inter anticos Moscovia* 203.12
- Basilius Aiace prior & fastuosior* 247.41
- Basilius Magnus Dux legatis suis ad urbem Romam iter tutum exorat* 120.17
- Basilius Magnus, & Gregorius Nazianzenus ieiuniis, laboribus, & vigiliis, sibi valetudinem miseram accersiverunt* 263.52
- Basilij victoria multa & gloriosa* 129.28
- Basilius Tretyack Dolmatov Secretarius Principis intimus, quum se viatico carere diceret, in carcerem coniectus miserrime perit* 11.1
- Basilius Dimitrouicius equa excacata alligatus in fluvium conicitur* 195.24
- Basilius Plescouiam diripit, & nobilitatem secum in Moscoviam abducit* 393.26
- Basilius Lopatinscus, Polonia Regis Legatus singulari animositate munus suum in Moscovia peragit* 294.33
- Basilius se Tartaris tributarium fore obstringit* 69.25
- Basilij Moscovia Principis tyrannis dura & aspera* 10.11
- Basilius quot equites in bellum ducere soleat* 129.38
- Basilius Bielski ab uxore per Metropolitam solutus* 35.11
- Basilius Princeps in fugam conuersus, subacervofani delitescit* 36.49
- Basilius cum exteris fidem nunquam coluit* 246.18
- Basilius cur ad Casares Germania legatos miserit* ibid.19
- Basilius cecus magno Ducatu quiete positus* 7.3
- Basilij de uxore ducenda consultatio* 248.15
- Basilovugorod castrum, multorum malorum seminarium, à quo extractum* 47.54
- Basilii Iohannis filii, de uxore ducenda delibatio* 18.36
- Basilium*

- Basilus Suseus Plesconia praefectus* 304.48
Basilus exercitum in Lithuaniam mittit 9.
 16
Basilus Magnus Dux Bulgariā occupat Tar-
taris electis 6. 26 *filium Basilium ob adulte-*
riti suspicionem regno excludit, & regnum
ad fratrem suum Georgium transfert ibid.
 30
Basilii laus 129.25
Basilus immani in Salomeam crudelitate ex-
candescens, à Consiliariis prohibetur 251.
 33
Basilus, cur Helenam Lintzkii filiam, repu-
diata Salomea, uxorem duxerit 19.17
Basilus Iohannis filius, quomodo Imperium
Moscouiticum dilatauerit 334.10
Bathi Rex Tartarorum, Wolodimiriam, Mo-
scouiam, & magnam Russiam partem deprae-
datur 6.4
Bathi Tartarorum Rex à quo interfectus 64.
 40
Bathi Tartarorum Rex, Bulgariam quando
occuparit 64.25
Batti uniuersam Russiam sibi subiiciunt 333.
 34
Beccasius Vngarus in pugna Plesconiensi occi-
sus 305.4
Bekefius quomodo Vngaris praefectus à Rege
fuerit 359.26
Bekefius iure Nobilitatis Polonica donatus
 426.41.
Bekefius in summa difficultate constantia lau-
dabilis 348.55
Bella in Moscouia fere perpetua 178.5
Belli ciuili in Liuania inter Teuthonici ordi-
nis magistrum & Archiepiscopum Rigen-
sem gesticausa & origo 275.20
Belli Iesera lacus 147.28
Belli inter ordinis Teutonici magistrum, &
Polonia Regem descriptio 226.22
Belli Polonici cum Moscouitis gestifinis 313.
 53
Bellici in Polotia apparatus 351.44
Belli inter Moscouitas & Lithuanos Anno
 1564. *gesti, descriptio* 237.30
Belli Liuonici contra Ruthenos Anno 1500.
gesti descriptio 227.36
Belli Moscouitici cum Lithuanis occasio 237.
 33
Belli nuncio Moscouitis metus incussus 295.
 30
Belli fortuna qualis 300.45
Belli Moscouitici difficultas propter pecunia-
rum defectum 339.29
Bello non propaganda religio 274.43
Bello Moscouitico quot oppida & castella Mo-
scae amiserit 420.16
Bellum Moscouiticum cur minor animo, quā
alia à Moscae gestum sit 419.42
Bellum ubi in Moscouia inchoandum delibe-
ratio 341.10
Bellum in Moscouia fere perpetuum 36.11
Belli tempore qui in militiam abire cogantur
 ibid. 7
Bellum pro religione Christiana propaganda
susceptum 274.36
Bellum in Liuania 20. annis fere à Moscouitis
circumductum 277.44
Belli Moscouitici in Liuania quando 277.20
Bellum inter Rhutenos & Lithuanos 7.40
Bellum inter Cazanenses Tartaros, & Mosca-
uitas 68.2
Bellum inter Archiepiscopum Rigensem, &
Teutonici ordinis magistrum, quando, &
qua de causa gestum 225.24
Beluga piscis mirae magnitudinis, & spinis ca-
rens 50.3
Beluina in captiuos crudelitas 199.55
Bensin oppidum 114.25
Beresina flumini 105.48
Beresina flumini, veteribus Borysthenes dictus
 77.32
Berges ciuitas Norduegia 88.10
Benedictiones creaturarum, utpote palmarum,
olivarum & aliarum 140.46
Bertholdus Cisterciensium Abbas in bello con-
fossus 274.38
Bertholdi Cisterciensium Abbatis encomium
 274.28
Bertholdus Cisterciensium Abbas confoditur
 214.54
Berezina flumini olim Borysthenes dictus 161.
 41
Bibendi pro sanitate alicuius Principis modus
 97.1
Bibliotheca Polotia inuenta 351.33
Bibones in Moscouia insignes 152.51
Biela principatus ad flumini Opscha 52.43
quomodo ad Moscouitas peruenerit ib. 50
Bielsius Theodorum opprimere, & pupillum
extollere conatur 321.1
Bielsius primariam in urbe Moschouia arcem
occupat, & tyrannidem in subditos molitur
 321.25
Bielsius à ciuibus nobilibusq; oppressus, & omni
dignitate spoliatus, ad Cazanenses libero exi-
lio discedit 321.45
Biela ciuitas in vastis syluis sita 162.2
Bieloiesero ciuitas ubi sita 57.8
Bielsius in exilio remanere iubetur 324.18

Biēloforus lacus quot flumina recipiat 244.

22

Bieleieziore ducatus, arx & ciuitas 165.36

Bifontes seu Vri, germanice Nurochsen 106.4

*Bifons linguam habet ita asperam, ut venato-
rem solo vestis attractu attrahat* 81.24

Bifontes quali venatione capiantur 81.15

Bifontis in Lithuania descriptio 81.7

Byelskia ducatus 161.54

Blasius Principis Moscouie interpres 88.12

*Blasphemia cuiusdā Ludimagistri, qui à Chri-
stianismo ad Mahumetismum defecerat*
322.30. & seq.

*Blud quidam Ieropolchi Consiliarius, Dominū
suum se interfecurum pollicetur* 5.4

Bochdanus Bilsius Moscus, ad Regem defecit
387.11

*Bochdanus à legatis Moscicis ad Samoscium
transfugies, de legationis arcanis cum eru-
dit* 410.12

Bohemorum qualis fuerit error 126.50

*Boiari ci quidam Plesconiensis capti in castra
ad Stephanum perducuntur* 394.2

*Boiaronum, hoc est, tenuioris fortunæ nobiliū
filii, quali stipendio alantur* 10.43

Bombardarii Alemanni laus 69.4

*Bombardarii Alemanni laudantur à Princi-
pe, sed honorario nullo afficiuntur* 70.25

*Boranerz planta agno similis quomodo cre-
scat, & ubi* 73.32

Boriso uo oppidum 77.31

*Bornemissa, veste relicta, se ad suos recipere co-
gitur* 370.54

Borysthenes Tartaris Neper vocatur 124.
55

Borysthenes ubi oriatur 53.15

*Borysthenes Polonici & Lithuanici regni li-
mes* 329.1

*Borysthenes & Rha, non oriuntur ex iisdem
fontibus* 53.22

*Borysthenes fluius, unde à Moscouitis Dnepr
dicatur* 161.30

*Borysthenis cursus, donec in Pontum exoner-
tur* 53.24

*Boum ex Hungaria in Germaniam maximus
prouentus* 111.1

Bristi oppidum magnum, cum castro 12.36

Britannica Regina fauet Basilius 317.17

*Britannia Regina legatus ingenio & facun-
dia insignis* ibid.20

Buda Hungarici Regis sedes 108.21

*Buda, & præcipua Hungaria pars à Turcis oc-
cupata* 109.50

Buda Iohanni Zapolitano reddita 110.4

Bulgari, Polowetzi & Czudi quando bapti-

zandi

26.21

Bulgari Gracis parent 333.2

*Buringus à Rege Polonia meritis premiis or-
natur* 279.4

Buringus Stedingum in pugna interfecit 279.
14

C.

Cadavera in platcis strata, nō sepeliuntur
290.7

*Cadavera vix tenui arena superiecta, relin-
quantur* 200.39

Cæsar Caphensis, à Capha nomen habet 131.
44

*Cæsares à Pontificibus diadema aurum, &
sceptrum accipiunt* 120.36

*Cæsarem Romanum, Moscus non existimas se
maiores esse* 12.35

*Cæsarini Dubroui, annuli regii custodiscum
duobus filiis interitus lamentabilis* 284.12

Calami populi 169.15 & 60.53

Calamitas in Lituonia maxima 231.15

Calamitatis nouæ descriptio 233.18

Calci in S. Cana tepida aqua miscetur 256.7

Calumniandi in iudiciis Polonicis studium
427.40

Camenez oppidum cum lapidea turri 112.
38

Campegius Cardinalis, à Pontifice excipitur
121.29

Cancelerus Mosciam urbem peruenit 147.3

Cancellarius Principis falso accusatus 201.
38

*Cancellarius Mosci Principis falso accusatus
trucidatur* 107.10

Cancellarii Principis apologia grauiissima 202.2

Cancellarii filius quatuor rotis distrahitur 187.
25

Cancellarii laus & encomium 202.41

Cancellarii supplicium crudelissimum 202.
26

*Cancellarius Episcopi Torpatensis Lutherana
doctrina fauens* 229.28

*Cancellarii Torpatensis & quorundam nobi-
lium perfidia* 234.37

Cancellarii Polonici munus 365.36

Candelarum in templis usus 139.29

Canes equorum loco vehiculis iuncti 63.3

Canes venatici Mosci Principis 98.17

Canis apud Rhutenos animal immundū 98.9

Canones quidam Iohannis Metropolitæ 24.
35

Capha insignis urbs, olim Theodosia dicta 74.
50

Captini cum feris pugnare iubentur 318.22

Captini ferro inter se certare coguntur 289.17
Capti-

- Captiui viatico instructi dimittuntur 324.
 25
 Captiui in certum locum deportantur, ut re-
 dimi facilius possint 432.24
 Captiui Lithuani, Rutheni & Poloni crudeli-
 ter necati 196.30
 Captiuorum ex Polocia occupata numerus
 298.14
 Captiuorum 930. vno tempore vinculis soluti
 324.21
 Captiuorum ingens multitudo ad 1578. Mo-
 scouie misere interfecta 279.41
 Captiuorum uxores adita maritorum suorum
 morte Deo se commendant 196.51 In flu-
 men cum liberis abiciuntur 197.8
 Captiuos quomodo Mosci à Stephano redi-
 mere debeant 423.43
 Carnificina in optimates & clarissimos quosq;
 consiliarios designata, descriptio 200.45
 Carolus Caesar mulctato Pontifice, Gallis bel-
 lum infert 252.38
 Carolus V. & Ferdinandus Imperatores, Phi-
 lippi Hispaniarum Regis filii 17.33
 Carolus V. Imperator legatum in Liouoniam
 mittit, in religionis negotio 220.10
 Caroli Caesaris & Ferdinandi, ad Principem
 Moscum legationis causa 99.40
 Casana urbs tota diruta 271.44
 Casanum Tartarorum oppidum ubi 125.7
 Casanna ciuitas igne combusta 269.2. & 14.
 Casanenſes ad Christum conuersi 268.53
 Casanenſe bellum Basilides restaurat 268.38
 Caesarini & Iodometri somnium 299.30
 Casimirus Iagelonis filius quos habuerit liberos
 16.52
 Gaspar Bekeſius moritur 356.19
 Gasparus Witepergēſis, Ruſſorū ritue bap-
 tizatus 258.19
 Gasparus Bekeſius abiectus odio, & inimicitia
 depositis, in gratiam cum Rege redit, ab eo
 que opibus & dignitate ornatur 356.30
 Castella ex lignis ad defensionem per oppor-
 tuna 336.28
 Castellorum in Ruſſia & Lithuania poſitus
 343.54
 Caſtitatis votum 135.15
 Caſtra Moſcouitarum quomodo collocentur
 178.51
 Caſtra ad Pleſcouiam quomodo coſtituta 397.
 35
 Caſtra quibus locis & quomodo collocare ſole-
 ant Moſci 37.30
 Caſtromorogorod ciuitas & caſtrum 166.
 38
 Caſtromorogorod ciuitas 62.19
 Caſtrorū pars exterior quomodo à Polonis fir-
 mari ſolent 346.34
 Caſtrum in Moſcoua ciuitate quantum 207.
 40
 Caſtrum in Moſcouia urbe, ingentis magnitu-
 dinis 46.33 Imperii ſedes ibid. 39. à quo
 muro cinctum ib. 47 Eccleſia in eo multa
 ibid. 51
 Catharina, Eliſabetha ſoror, Ferdinandi filia,
 Sigismundo II. Polonia Regi, matrimonio
 iungitur 17.26
 Cathayni quo pertineant 124.2
 Cathayum urbs ubi 124.6
 Catholici ex Tartarorum manibus mirabili-
 ter liberati 237.5
 Catholica religio 30. annis Torpati in metra-
 politana Eccleſia permansit 219.41
 Caſan regnum, ciuitas & caſtrum 67.16
 Tartaros habet aliis cultiores ibid. 24
 Caſan caſtrum, à Ruthenis obſeſſum 72.16
 Caſan caſtrum incenſum à Tartariſ reſedifica-
 tur 71.21
 Caſanenſes, Moſcouitae in fugam vertunt 68.
 10
 Caſanenſes quando à Principe Moſcouia defe-
 cerint 67.51
 Cedri arbores 168.1
 Ceremonias Moſcouitae cum Graecis Eccleſiis
 habent communes 127.1
 Ceremonia, quibus Moſci ſolenni tempore in
 templis videntur 34.3
 Ceremonia in alterius cuiusdam domum in-
 gredientium 40.49
 Ceremiſti populi in ſyluis ſine adibus habitan-
 tes 170.48
 Ceremonia excipientis oratorem, quibus in
 congreſſu primo vtitur 89.55
 Cereuiſia & medonis potus vulgo prohibitus
 eſt, & non niſi quibusdam ſolemnibus die-
 bus permittitur 30.10
 Cereuiſia in Moſcouia in uſu 128.50
 Certamina puerorum, feſtiuis diebus in celebri
 ciuitatis loco 38.20
 Chaeſ Chiauſes cur defecerit ad Mahumetti-
 ſmum 322.50
 Chaeſ Chiauſes legatus Turcicus, ex ludima-
 giſtro Chriſtiano, Turca factus 322.19
 Filii Dei maiestatem verbis contumaciſ
 oppugnat ibid. 31
 Chaeſ Chiauſes epistolam Arabice ſcriptam,
 ad Oderbornium mittit 323.3
 Charybdis, & maris umbilicus 87.31
 Chelaleck Rex Caſanenſium 62.29
 Chelma Moſcouiticum caſtrum, quomodo ex-
 pugnatum 385.48

<i>Chersonesus Cymbrica</i>	122.55	<i>Ciarnkouius, Archiepiscopus Gnesnensis cō-</i>	
<i>Chersonesus Taurica</i>	122.13	<i>firmationem à Pontifice petit</i>	430.12
<i>Chersonesus aurea</i>	124.5	<i>Ciarnkouius in Poloniam reuersus benigne à</i>	
<i>Chidir Tartarorum Rex, à filio suo interfectus</i>		<i>Stephano rege accipitur</i>	430.9
64.53		<i>Ciarnkouii causa ad ordinaria Nobilitatis iu-</i>	
<i>Chiorvua vetus Russia metropolis</i>	77.6	<i>dicia remittitur</i>	432.3
<i>Chloppigrod ciuitas, ubi frequentes nundinae</i>		<i>Ciarnkouius instrumenta paſtorum dotalium</i>	
166.24		<i>reddere recusat</i>	429.39
<i>Chloppigrod ubi ſiſa</i>	57.40	<i>Ciarnkouii causa altera in iudicium adducta,</i>	
<i>Chloppigrod, hoc eſt, ſeruatorum caſtrum, unde</i>		<i>qualis</i>	429.47
<i>dictum</i>	55.31	<i>Ciarnkouius ſe contra leges in regiam protra-</i>	
<i>Chloppigrod oppidū, ubi diuerſi homines mer-</i>		<i>ctum affirmat</i>	430.53
<i>caturam exercent</i>	42.40	<i>Ciborum discrimina</i>	127.34
<i>Chorographia principatus & dominiū Magni</i>		<i>Cimbrorum Magnus Dux crudeliter afflicto</i>	
<i>Ducis Moſcouia</i>	44.40	255.20	
<i>Choſſonius Pleſcouienſibus ſubſidio venit</i>	401.	<i>Cimbricus Magnus Dux cur relictā patriam</i>	
21		<i>Moſcouiam conceſſerit</i>	277.48
<i>Choſſonius cum ſuis captus, ad Regem addu-</i>		<i>Cinguli ex Vri corio facti, cur in precio habe-</i>	
<i>citur</i>	401.44	<i>antur</i>	81.41
<i>Chriſma & oleum in Cæna, Episcopi ſoli con-</i>		<i>Cingliani ſuorum ſacerdotum ades diligenter</i>	
<i>ficiunt</i>	134.17	<i>cuſtodiant adhibitis tormētis bellicis</i>	307.
<i>Chriſtianus Boccornius, Magni Cimbrorum</i>		38	
<i>Ducis ſacerdos, in purpura concionatur</i>		<i>Cingulum Demetrio poſt inaugurationem in-</i>	
258.9		<i>ter prædendum oblatum</i>	16.2
<i>Chriſtophorus Radiuilo quaſi tempeſtas que-</i>		<i>Circasii populi Chriſtiani nec Turcis nec Tur-</i>	
<i>dam omnia in Moſcouia proſternit</i>	306.	<i>taris parent</i>	74.31
22		<i>Circumciſionem & iudaismum Moſconitæ de-</i>	
<i>Chriſtophorus Radiuilo Palatinus Vilnenſis</i>		<i>teſtantur</i>	137.8
<i>cum octo millibus equitum ad fines collo-</i>		<i>Citracha emporium</i>	119.44
<i>catur</i>	306.10	<i>Ciues è fenestris ſuſpenſi</i>	285.16
<i>Chriſtophorus Tranſſyluania Princeps, Ste-</i>		<i>Ciuitas vaſtiſſimis ſiluis cinctā</i>	52.19
<i>phani regis frater mortuus</i>	387.30	<i>Ciuitates in Linonia præcipue</i>	215.10
<i>Chriſtophorus Radiuilo Tartarorū copias ſter-</i>		<i>Ciuitates ad Occam ſtadium conditæ</i>	159.36
<i>mit</i>	306.49	<i>Ciuium præſtatiores in Nouogrodia</i>	2770. ex-
<i>Idem Nouogrodensium duc-</i>		<i>ceptis feminis & paupere vulgo ſimul iru-</i>	
<i>tum inuadit ſi Vlodomirios cum munerib-</i>		<i>cidati</i>	191.8
<i>us obuios habet</i>	ibid.53	<i>Ciuium luctus Baſilidis mortem ſecutus</i>	316.
<i>Chriſtophorus Radiuilo Reſouienſem diuionē</i>		25	
<i>infeſta populatione perucgatur</i>	306.33	<i>Clauium poteſtas & commendatio</i>	137.51
<i>Chriſtophori Varſauicii ſcriptum, quo Luthe-</i>		<i>Clemens, primus poſt Petrum Apoſtolum Papa</i>	
<i>rus cum Mahomete comparatur</i>	322.53	23.17	
<i>Chriſtophorus Radiuilo pocillator regius</i>	339.	<i>Clemens Papa VII. literas accipit ab Impera-</i>	
44		<i>tore Moſco</i>	121.1
<i>Chriſtophorus Radiuilo rebus feliciter geſtis in</i>		<i>Clementis VII. ad Moſcouiæ Ducem ablegatio</i>	
<i>caſtra reuertitur</i>	307.7	120.26	
<i>Chuoflus cum 500. equitibus Pleſcouienſibus</i>		<i>Cleſma fluuius ubi oritur</i>	47.32
<i>auxilio venturus trucidatur</i>	306.2	<i>Cocus Principis membratim diſcriptus</i>	287.
<i>Churlandia Dux Rigam vocatur</i>	420.49	42	
<i>Churlandia Dux præſtito iuramēto in patro-</i>		<i>Cæli Moſconitici inclementia</i>	411.25
<i>cinium & fidem à Stephano recipitur</i>	343.	<i>Cæna Domini, an à Chriſto ſit inſtituta cum</i>	
6		<i>comederet Paſcha Iudeorum</i>	23.50
<i>Ciarnkouius contra Stephanum, Maximilia-</i>		<i>Cæna Domini an pane fermentato, an vero</i>	
<i>num Imperatorem in Poloniam adducere</i>		<i>azymis ſit peragenda</i>	23.37
<i>conatur</i>	429.54	<i>Cænobia nouem ſacras ades tenent</i>	148.7
<i>Ciarnkouius per procuratorem ſiſci in iudiciū</i>		<i>Columna oppidum</i>	124.41
<i>vocatus</i>	429.47	Colmo-	

I N D E X.

<i>Colmogora urbs quas merces regioni suppeditet</i>	151.19	<i>catum maximum</i>	23.29
<i>Colmogora regio, Moscouia proxima</i>	123.25	<i>Conradi Schvartz vexilliferi facinus memorabile</i>	85.55
<i>Coloni & mercatores bello non adhibetur</i>	149.24	<i>Consiliarii ad palatium vocati, ad mortem se vocari sciunt</i>	216.22
<i>Colonorum miserrima conditio</i>	40.26	<i>Consiliarii alii alius cedentes</i>	93.54
<i>Coluga oppidum quot miliaribus distet à Moscouia</i>	159.49	<i>Consiliarii quidam & proceres Moscouie repudiatis prioribus uxoribus alius ducere coguntur</i>	382.51
<i>Coluga oppidum, ubi praesidia contra Tartarorum incursiones</i>	50.23	<i>Conspiratio aduersus Moscham</i>	270.15
<i>Cometa terribilis Torpati conspicitur</i>	231.47	<i>Constantinopolis vocatur Carigrad, quasi dictas urbs regia</i>	12.8
<i>Cometa in aere apparens</i>	293.17	<i>Constantinus Ostroia dux, cum aliquot Tartarorum turmis in Moscouiam proficiscitur</i>	297.18
<i>Comitia Varfaue prima, quando</i>	328.35	<i>Constantinus Knes Ostroski Tartaros magnis cladibus afficit & fundit</i>	78.33
<i>Comitiis Varfaue sibus primis quid decretum</i>	329.35	<i>Constantinopolitanus patriarcha quotannis ecclesiosynam à Mosca accipit</i>	134.4
<i>Comitia à Teutonici ordinis magistro incitate Wendenfi indicta</i>	225.30	<i>Constitutiones siue ordinationes, à Iohanne Basili filio, Magno Duce factae</i>	38.45
<i>Commeatus unde & quomodo per Samosci-um curatus</i>	416.46	<i>Conuictus ad Posonium, inter Maximilianum & Vladislaum habitus</i>	13.9
<i>Commeatum ad Polotia obsidionem perferendi difficultas</i>	348.6	<i>Conuentus Lateranensis</i>	120.15
<i>Communicatio Ruthenorum sub vera specie</i>	29.38	<i>Conuiuium cruentum & terribile</i>	171.30
<i>Commentariensis propter metum interfectus</i>	199.48	<i>Conuiuium amarum & triste redditum</i>	185.34
<i>Concilia septem quae pro legitimis agnoscant</i>	22.44	<i>Copiarum aduersus Casanenses eductarum numerus</i>	269.35
<i>Concilium generale septimum sub Papa Adriano celebratum</i>	173.25	<i>Coquus Magni Ducis quo supplicii genere afficitur</i>	203.6
<i>Concionatoribus Ruthenicarent</i>	31.21	<i>Corela Prouincia</i>	50.42
<i>Concionatores Moscouiae non admittunt</i>	127.10	<i>Corela & Suetiae Regi & Moscouiae Principi tributaria</i>	86.49
<i>Conciones in Moscouia cur ad populum nullae laeantur</i>	351.41	<i>Corrella prouincia, & eius fines</i>	164.30
<i>Concordia quomodo inter ordines Polonia facienda.</i>	427.32	<i>Corsira oppidum 50.11 qua ratione ad Moscum peruenieris</i>	ibid.20
<i>Concubinatus crimen quomodo puniatur</i>	135.20	<i>Corsira oppidum ligneum</i>	159.18
<i>Condora regio</i>	169.24	<i>Corsula Moscouia ditio</i>	103.51
<i>Confessi quando ad S. Caenam admittantur</i>	138.13	<i>Cortzin ciuitas noua, cum castro</i>	106.34
<i>Confessio auricularis in Moscouia 138.3 quando fiat</i>	9	<i>Corycai Basilidis omnia studiose inquirunt</i>	284.18
<i>Confirmationis sacramentum à quo, cui, & quomodo conferatur</i>	137.24	<i>Cosiana, Crasna & Sithna arces à Stephano Pol. Rege deletae</i>	297.13
<i>Confirmationis & inunctionis sacramenta Rutheni non agnoscunt</i>	174.25	<i>Cossin fluitus</i>	169.52
<i>Consuetudi peccata modus apud Lutheranos Torpatenses</i>	223.40	<i>Cossin fluminis unde fluat</i>	61.11
<i>Consuetudi apud Ruthenos ratio</i>	175.48 & 29.17	<i>Cotora fluminis</i>	58.9
<i>Conflatus ad Plesconiam, die quarto Ianuarii, inter niues & frigora factus</i>	413.5	<i>Cozanska Tartarorum Horda quot armatorum in bellum mittere possit</i>	207.27
<i>Coniugii sacerdotalis prohibitio, error & peccatum maximum</i>	78.6	<i>Cracouia, regni Polonia caput</i>	12.10
		<i>Cracouia quot miliaribus à Vilna distet</i>	125.49
		<i>Crepitzæ vetus Polonia oppidum</i>	111.43
		<i>Cronon fluitus Prutenos à Samogitis dirimitur</i>	78.6

- Cronius lacus quis, & cur ita dictus veteribus* 131.49
Crucis de collo suspensa 181.13
Crucis & furca in foro Moscha ciuitatis erecta 206.48
Crucis signo quomodo se Rutheni signent 30.20
Crucis signum & imago 140.52
Crumenifera in Mosconia muli 152.15
Cubicularius Principis in prandio à Principe interfectus 187.55
Currus Pannonius 108.9
Cyrilli cuiusdam ad Episcopum Novogardiensem quaestiones 25.21
Cytracha Tartarorum urbs ubi 125.5
Czar Slanonicum vocabulum, quid significet 182.27
Czar Ruthenica lingua, Regem significat 11.50
Czeremissa populi unde sic dicti 4.50
Czeremissa populi cui Domino pareant 63.22
Czernigovv, arx & oppidum 160.51
Czeslochovv monasterium 111.49
- D.
- D** *Amianus Ceremissinus à Polonis captus* 376.30
Damnum inestimabile Nouogrodensibus illatum 191.16
Daniæ regnum vniuersum mari Baltico continetur 85.14
Daniæ regnum insulis maxime constat 85.5
Daniel metropolita, sulphuris fumo faciem inficit, vi pallidus videatur 20.26
Daniel Mursa à Basilide profugus ad Raduilonem peruenit 306.42
Dapiferi Principis 95.26
Dauid natione Scotus, Regis Dauid Orator 87.7
Dauid propositionis panes quomodo comedit 135.34
Debitum quomodo inuicem exigant 179
Debitorum alieni aris poena 254.25
Debitores publice flagris caduntur, donec debitum persoluant 179.44
Decalogus sanguine Christi antiquatus 152.38
Decima à quo & quando instituta 33.22
Decima in quem finem instituta 33.26
Defunctus sepeliendi ratio & locus 127.50
Dementinus Ceremissa Cubili Basilidis praefectus, à Polonis captus 302.45
Demetrius ab auro suo in vincula coiectus, hereditario monarchatu spoliatur 7.25
Demetrius Papam supplex adorat, & munus ei offert 120.53
Demetrius Roma à Pontifice splendidissime exceptus 12.45
Demetrius quomodo latine loquatur 119.26
Demetrius ad Pontificem deductus 120.51
Demetrius apud summum Pontificem Roma oratorem agens 88.26
Demetrius rerum humanarum, & sacrarum literarum peritus 121.22
Demetrius in febrem incidit 25 senex sexagenarius 28
Demetrius apud quos Oratorem egerit 119.30
Demetrius, quam ob causam ad Pontificem missus sit ibid.34
Demetrius Ioannis Basilii Magni Ducis nepos, quando inauguratus 15.47
Demetrius Gabrielis patris sui iussu, in carcerem coniectus, fame & frigore necatur ib.30
Demetrius Occinius quam ob causam interfectus 20.13
Demetriovvitz oppidum & castrum 52.10
Denga numus Mosconiticus, eius forma, imago & valor 41.41
Dentes, quibus manubria gladiatorum & pugnum exornantur 89.30
Diaconi non consecrantur nisi coniugati 20.53
Diaconi accepto gradu diaconatus, simul huiusmodi celebrant ibid.54
Diaconus intemerata fama uxorem ducere cogitur 21.1
Dies in Mosconia longissimus, quot horis consistet 47.15
Dies 22. horarum, circa solstitium aestivalis ubi 88.12
Dies 19. horarum 57.20
Dignitatum apud Tartaros nomina 76.22
Dikilopporum regio 87.53
Dimitriovv ciuitas, quot miliaribus à Mosconia distet 57.1
Diuidua, flumini septentrionis amplissimus 123
Incrementis & decrementis suis agros fertilissimos reddit ibid.33
Diuidua innumerabiles annos trahens, ingenitum cursu ad Aquilonem defertur 123.54
Diuites si bello inutiles sint, omnibus opibus exornantur 150.6
Diuortium apud Ruthenos quomodo fiat 177.7.
Diuortium an admittatur 35.7
Diuorum apud Ruthenos cultus 30.40
Doctores Ecclesiae quos Rutheni sequantur 173.41
Dominus Rodolphinus Camertes, architectus Italus, Lukorum arcem restaurat 375.40
Domi-

I N D E X.

<i>Equorum capita in deliciis habentur</i>	66.3	<i>Fames ingens</i>	286.4
<i>Equorum electio</i>	41.25	<i>Farensbegius Basilidigratus</i>	319.25
<i>Equus hero contubernalis</i>	149.40	<i>Farensbekius Dania Regis Marschallus, cur</i>	
<i>Erasmus adolescens, ex Bethmanorum fami-</i>		<i>in bellum Mosconiticum cum exercitu pro-</i>	
<i>lia natus, profugus</i>	32.20	<i>fectus</i>	365.30
<i>Ernestus Veierus Germanos adducit milites</i>		<i>Feltria vestes unde conficiantur</i>	122.41
342.36		<i>Fera coloribus cum nostris dispares</i>	133.
<i>Ernestus Vaierus à Pomerania, belli Polonici</i>			11
<i>aduersus Moschum Consiliarius constitutus</i>		<i>Ferrum & arma in Tartariam vehere non</i>	
296.51		<i>licet</i>	116.53
<i>Erythraeo anis apud Plinium</i>	128.37	<i>Festa Mariae virginis singulari cum solennita-</i>	
<i>Ethnici Imperatores ob continentia laudem</i>		<i>te celebrantur</i>	135.44
<i>celebres</i>	255.42	<i>Festa solennia in Moscouia quatuor</i>	140.
<i>Euangeliorum libri, tanquam res sacra, sum-</i>		40	
<i>ma cum veneratione in manus sumuntur</i>		<i>Festa Ruthenorum non eadem cum Romanis</i>	
29.55		173.10	
<i>Euangelium Christi annunciare, sacerdotum</i>		<i>Festos dies seuitia sanctificat Dux Moschus</i>	
<i>commune munus</i>	135.37	199.14	
<i>Eucharistia theca in catenâ auream formata</i>		<i>Festos dies, Domini tantum, serui vero & vul-</i>	
221.5		<i>gus non obseruant</i>	30.5
<i>Eucharistia sacramentum pueris vix diu tres</i>		<i>Festum trinitatis quando celebrent</i>	30.14
<i>annos nati prabetur</i>	141.5	<i>Fidei inter nos & Ruthenos diuersitas</i>	22.
<i>Eucharistici panis consecratio</i>	173.53	24	
<i>Eucharistia sacramentum ex cochleari populo</i>		<i>Fides hosti data non violanda</i>	351.23
<i>administratur</i>	141.6	<i>Fides & sanguinis reuerentia in Moscouia</i>	
<i>Eucharistia ex raphano deficiente pane</i>	223.	<i>nulla</i>	197.45
35		<i>Fides salutis fundamentum</i>	256.44
<i>Eucharistia apud Ruthenos duplex</i>	176.14	<i>Finlappia populi ferinam prope vitam ducen-</i>	
<i>Eugenius IV. Pontifex, Florentini conuentus</i>		<i>tes</i>	87.23
<i>praeses</i>	126.44	<i>Flandri Anglos in suspicionem adducere co-</i>	
<i>Eugenii Papae IV. concilium Florentia celebra-</i>		<i>nantur</i>	150.40
<i>tum</i>	28.15	<i>Flandri priuilegia in Moscouia amiserunt</i>	150.
<i>Eustachii Taskorviti conatus</i>	69.30	37	
<i>Eustachius Taskorviti & miro astu Moscos pro-</i>		<i>Flumina in Moscouia non oriuntur ex mon-</i>	
<i>flugas</i>	76.41	<i>tribus</i>	218.32
<i>Euxinus pontus, veteribus Axenos dictus</i>		<i>Fluuus ex paludibus ingentes</i>	124.53
243.40		<i>Fluuus & paludes, à Polozko ad Nonogardiam</i>	
<i>Excommunicationis poena</i>	141.2	<i>vsque</i>	104.20
<i>Exercitus in Moscouia quomodo sustentetur</i>		<i>Famina sagittando viris pares</i>	245.8
177.40		<i>Famina apud Principem clam delata, suspen-</i>	
<i>Exercitus quantus breui tempore conflare pos-</i>		<i>duntur</i>	284.20
<i>sit</i>	132.34	<i>Fluuus salsus, ex quo sal coquitur</i>	51.50
<i>Exercitus unde in Moscouia comparetur</i>	130.	<i>Famina septingente in Volochouo amne, una</i>	
5		<i>cum liberis submersa</i>	285.12
F.		<i>Famina Moscouitica in intersectorum viro-</i>	
<i>Facinus crudele & impudens in Thesauri-</i>		<i>rum locum altos expetunt</i>	300.15
<i>rii uxorem commissum</i>	203.40	<i>Fractionem panis Moscouitica retinent</i>	136.17
<i>Falcones Stephano Polonia Regi dono missi</i>		& 140.34	
318.9		<i>Franciscus Cheregatus, Demetrio Roma ad-</i>	
<i>Falcones nobilissimi ubi capiantur</i>	123.47	<i>iungitur</i>	110.48
<i>Falconum genera</i>	ibid. 49	<i>Fratres de Imperio dimicantes</i>	48.32
<i>Falcones albi & phœnicei coloris</i>	98.34	<i>Fratres Enssiferi in Liuania</i>	215.1
<i>Fama summam rerum, non ordinem narrat</i>		<i>Fratrem frater vrsa obicit</i>	198.10
142.27		<i>Franciscanorum Wilnae cœnobium splendidif-</i>	
		<i>simum</i>	78.12
		<i>Fratri-</i>	

I N D E X.

<i>Fratricidium Magni Ducis quo anno perpetratum</i>	197.20	<i>Georgii Basilidis fratris virtutes eximia</i>	288.
<i>Fridericus Maximiliani Imperatoris pater quibus parentibus natus</i>	17.30	<i>Georgius, Basilidis frater, à satellitibus confusus, fortiter succumbit</i>	288.43
<i>Frigoris vis maxima</i>	411.22	<i>Georgii Basilidis fratris uxor capitur, & interfecta in flumen abicitur</i>	288.48 &
<i>Frigori intensissimo, æstus etiam nimius respondet</i>	45.28	<i>Georgio Basilidis fratri insidia struuntur</i>	288.
<i>Frigus albedinis mater</i>	133.13	<i>Georgii Basilidis fratris ad carnifices oratio intrepida</i>	288.28
<i>Frigus prima Ianuarii intensissimum</i>	113.45	<i>Georgius Basilidis frater uxorem & familiam suam abscondit</i>	288.22
<i>Frigus in Mosconia intensissimum</i>	45.16	<i>Georgius Zapkinu cum uxore & liberis occiditur</i>	203.9
<i>Fronte percutere, quid Moscis significet</i>	94.17	<i>Georgius Græcus, cognomento parvus, in summa apud Moscum Principem autoritate</i>	31.44
<i>Frumenta in agris matura, quo ordine à militibus resecta</i>	366.27	<i>Georgius Haraburda Stephani Regis ad Moschum legatus, in Mosconia detinetur</i>	332.
<i>Frumentum nullo aratri beneficio proveniens</i>	123.34	<i>Germani Ruthenii præcipue exosi</i>	234.15
<i>Funebre sacrum pro defunctis cur faciant</i>	174.48	<i>Germani quidam in Polotia crudeliter à Moscis tractati</i>	351.8
<i>Fures quomodo puniendi</i>	39.12	<i>Germani apud Basilidem in pretio</i>	319.14
<i>Furum supplicia</i>	152.11	<i>Germani cuiusdam bombardarii factum misericordia plenum</i>	200.41
<i>Furti aut homicidii accusare aliquem volens, Mosconia id facere cogitur</i>	39.32	<i>Germani militis in obsidione Polotiensi conditio misera</i>	348.47
G.		<i>Germani qua ratione in Basilidis odium inciderint</i>	319.28
<i>Gabriel Iohannis Magni filius, mutato nomine, Basilis dictus</i>	8.51	<i>Germani pro pietate impietatem complexi</i>	141.
<i>Gabriel Iohannis Magni filius, multis in rebus patrem imitatur</i>	8.55	<i>Germanorum foraria Moscis obeso corpore, occisis, adipem eximunt</i>	354.25
<i>Gabriel non inauguratus principatum tenet</i>	7.33	<i>Germani pugnancia cum Religione elegerunt</i>	141.25
<i>Gabriel Bekesius ubi interfectus</i>	400.13	<i>Germani in Mosconia habitantes omnibus pacis & opulentia commodis affluunt, & sacerdotem à Thuringia oriundum habent</i>	319.40
<i>Galgæ qualis apud Tartaros dignitas</i>	389.16	<i>Germani toti à Christo alienati</i>	141.18
<i>Galicæ provincia cum ciuitate & castro</i>	166.41	<i>Glaciale mare cur dicatur</i>	131.54
<i>Galicæ principatus, cum ciuitate & castro</i>	62.20	<i>Glacies & ignis in eadem pace</i>	147
<i>Galli & Umbri unde sic dicti</i>	1.34	<i>Gladius à summo Pontifice, Stephano Polonia Regi mittitur</i>	361.34
<i>Gallina & Anates exiguo precio emuntur</i>	128.28	<i>Glinseius patriæ proditor</i>	243.25
<i>Gardianus Parnauam obsidione liberat</i>	419.34	<i>Globorum candentium descriptio, & quorum usus</i>	347.10
<i>Gdanum, quod & Gedanum & Dantiscum appellatur, Prusie metropolis</i>	85.6	<i>Gosticinus Regis Stephani ad Suecia Regem legatus, ut Linonia abstineat Suecum hortatur</i>	388.31
<i>Gedanensium copia ad Dirsauiam fusa</i>	327.16	<i>Gostomissel, vir prudens & magna in Nouogardia autoritatis</i>	3.6
<i>Gedanenses duorum electorum aliorumque Germaniæ principum intercessionem, à Stephano in fidem recipiuntur</i>	328.24	<i>Gothardus Dux Curlandiae</i>	275.12
<i>Gedeonis concio de fine mundi</i>	64.9		
<i>Gemma in Mosconia nulla</i>	126.25		
<i>Georgius Micrus à Græcia oriundus vir laudabilis in aula Basilii</i>	248.6		
<i>Georgius Fridericus Borussorum Dux & Marchio Brandenburgicus, auxilium in Poloniæ mittit</i>	296.48		
<i>Georgius Micrus filiam suam principi in matrimonium elocare nititur</i>	248.44		

<i>Gotardus Churlandia & Semigallia Dux cō-</i> <i>firmationem feudi à Stephano petit</i>	340.
41	
<i>Gotlandia insula regno, Dania subiecta</i>	85.
15	
<i>Gotti bellica virtute celebres, quomodo diui-</i> <i>dantur</i>	86.28
<i>Gothi quam insulam incolant</i>	124.14
<i>Gothi hodie Sueci nominantur</i>	274.11
<i>Gothi à Basilde per biennium bello vexantur</i>	282.10
<i>Gothica gentis nomen clarum</i>	124.10
<i>Gothorum exercitus, qui urbē Romam olim</i> <i>oppugnarunt, ex quibus populis conflatus</i> <i>fuerit</i>	124.12
<i>Gothi unde prodierint</i>	85.16
<i>Gothi multas Moscovitarū munitiones cuer-</i> <i>tunt & occupant</i>	309.45
<i>Gothorum in Liuania tumultus</i>	308.10
<i>Gothi fugientes Moschos insequuntur, & in</i> <i>via sternunt</i>	282.44
<i>Gothico bello finis impositus</i>	282.50
<i>Græca secta homines, Pontificis Romani pedes</i> <i>deosculantur</i>	387.20
<i>Gregorius Oschycus cū aliis quibusdam in Po-</i> <i>lonia perniciem conspirat</i>	301.19
<i>Gregorius Oschycus ab Hussaris captus, prodi-</i> <i>tionis pœnas dat</i>	301.31
<i>Gregorius Sagrevvski, Moscus nuncius</i>	101.
33	
<i>Gregorius Istoma, Principis Mosconia in-</i> <i>terpres</i>	87.4
<i>Gregorius Osickus cum Moscouia Duce con-</i> <i>silia occulta tractat</i>	362.43
<i>Gregorius IX. Pontifex sua autoritate bellum</i> <i>in Liuania promouet</i>	274.50
<i>Grenouicensis regia</i>	144.52
<i>Grinki</i>	113.45
<i>Grodno principatus</i>	113.44
<i>Groningensis centurio Torpatum venit</i>	234.
49	
<i>Grustina arx</i>	169.36
<i>Guilelmus Furstenbergius Teutonicus magi-</i> <i>ster à Moscovitis captus</i>	276.34
<i>Guilelmus Furstenbergius Ordinis Teutonici</i> <i>magister tempore belli civilis in Liuania</i> <i>275.33</i>	
<i>Gristanus Gothorum Rex in Fennoniam cum</i> <i>exercitu contendit</i>	282.27

H.

H <i>Aereses Mosconia sedulo vitant</i>	135.44
<i>Hafnia Dania metropolis</i>	88.21
<i>Haganoa Alsatia oppidum</i>	101.26
<i>Harouicensis portus</i>	145.9
<i>Hebræa lingua negligitur</i>	140.19

<i>Hedvigis rescisso priori matrimonii fœdere</i> <i>inuita Sagelloni nubit</i>	10.40
<i>Hedvigis Sigismundi filia, Ioachimi Bran-</i> <i>denburgensis Electoris vxor</i>	17.14
<i>Helena à Michaele Linscio ob turpitudinem</i> <i>reprehenditur</i>	251.50
<i>Helena Basilii Linscii filia, Magno Duci in ma-</i> <i>trimonium collocata</i>	250.50
<i>Helena, Iohannis magni Ducis filia, Alexan-</i> <i>dro, Magno Duci Lithuania in matrimo-</i> <i>nium collocatur</i>	7.34
<i>Helena post Basilii mortem de honestamentum</i> <i>sui generis facta est</i>	251.47
<i>Helena Basilii vxor, mortuo Principe therum</i> <i>regium cum quodam Boiarone contaminat</i> <i>19.31 Reprehenditur propterea à Michae-</i> <i>le Lintzkii ibid. 34. Veneno extinguitur,</i> <i>adultero in partes dissecto</i>	ibid. 38
<i>Helena vitam veneno amittit</i>	252.12
<i>Henrici Sydnei adolescentis nobilis oratio</i>	144.7
<i>Hermannus à Wesalia monachus in Episco-</i> <i>pum eligitur</i>	220.39
<i>Hismael Sophus Rex Persarum</i>	122.32
<i>Historia encomium</i>	212.26
<i>Holmia Suecia Regia, vulgo Stockholm dicta</i>	86.26
<i>Holsatia Dux quæ ob causam ad Mosconia</i> <i>Principem transferit</i>	332.14
<i>Holsatta Dux, Regis Polonia fidem secutus à</i> <i>Mosco discedit</i>	332.12
<i>Holsatia Dux quibus conditionibus in fidem</i> <i>Stephani receptus</i>	332.34
<i>Holsatia Dux à Mosco coniugio & verberè</i> <i>accipitur</i>	327.42
<i>Homagium non nisi in comitiis prestatum</i>	421.
49	
<i>Homines per hyemem mortui, vere redeunte</i> <i>reniſcunt</i>	469.45
<i>Homines formæ mirabilis</i>	170.1
<i>Homines variæ & prodigiosæ formæ, ubi ha-</i> <i>bitant</i>	61.15
<i>Hominum in bello gerendo diuersitas</i>	27.20
<i>Homo homini lupus in Mosconia</i>	197.39
<i>Honorarium Magni Ducis Mosconia</i>	188.38
<i>Honoris apud Ruthenos omnes cupiditas</i>	180.
44	
<i>Hospes hospitem falso defert</i>	198.40
<i>Hospitalitas Ruthenorum</i>	130.35
<i>Hosti fides ubiq. seruata</i>	419.22
<i>Hostis in defensionem vocatus</i>	243.47
<i>Hoyda, vox lætitiæ quæ Moscos facinorè quo-</i> <i>dam perpetrato vitatur</i>	260.11
<i>Hugo Wylbeius, Nanarchus constitutus</i>	143.
53	
<i>Hugrafluuius</i>	161.21
<i>Hungar-</i>	

<i>Hungari, Oratores Turca, captos detinent</i> 109.	<i>chia praefectus sit</i> 425.3
47	<i>Iancola Valachia Palatini, facinora, & erga</i>
<i>Hungari, quam ob causam Oratores Turcos</i>	<i>Polonia Regem animus</i> 425.5
<i>detinuerint</i> 109.53	<i>Iancola in Caesarea ditionis Vngariam trans-</i>
<i>Hungaria de uniuerso Christiano nomine</i>	<i>fugere conatur</i> 425.17
<i>optime merita</i> 13.52	<i>Iancola Valachia Palatinus in aula Turcicam</i>
<i>Hungaria armis à Maximiliano tentata</i> 18.	<i>euocatur</i> 425.56
9	<i>Iancola Regis Stephani iussu, supplicio affectus,</i>
<i>Hungaria gaudio & tripudio perit</i> 109.38	<i>ubi, & per quos</i> 425.24
<i>Hungaria gens ferox & inquieta</i> 109.27	<i>Iaroslania ducatus, ciuitas & arx lignea</i> 106.
<i>Hungaria unde nomen habeat</i> 63.15	2
<i>Hungaria, praesidium Christiani orbis maxi-</i>	<i>Iaroslauu ciuitas & castrum</i> 58.13
<i>um</i> 110.32	<i>Iaroslania opulentum oppidum à quo enersum</i>
<i>Hungaria feris admodum abundat</i> 110.46	300.54
<i>Hungaria pecoris admodum abundans</i> ib.51	<i>Iasonica fluiuiolus</i> 106.23
<i>Hungaria regnum afflictißimum</i> 108.30	<i>Iasonis de seipso dictum memorabile</i> 252.48
<i>Hungaria denominatio</i> 167.40	<i>Iausa fluiuius</i> 124.39
<i>Hungaria opes</i> 110.34	<i>Iaxartes fluiuius</i> 122.30
<i>Hungaria regnū multis malis obnoxium</i> 109.	<i>Ibraimus Chaufius Polonus nobilis, apud Tur-</i>
20	<i>cas in magno honore versatur</i> 334.28
<i>Hungarico de regno inter Iohannem Sepus-</i>	<i>Idoli in flumen coniecti sermo</i> 55.20
<i>um & Ferdinandum regē disidium</i> 252.	<i>Idolum aurea anus ubi</i> 168.54 & eius sacri-
29	<i>ficiū</i> 169.4
<i>Hungaricorum fructuum bonitas</i> 111.8	<i>Ieiunii quadragesimalis tempore bina mensa</i>
<i>Hungaricum idioma conuenit cum lingua qua</i>	<i>instruita</i> 221.37
<i>Iugrii hodie utuntur</i> 244.48	<i>Ieiunandi apud Ruthenos ratio</i> 175.15
<i>Hungarorum ortus</i> 167.39	<i>Ieiunia butyri</i> 152.45
<i>Huni & Hungari unde egressi</i> 209.40	<i>Ieiunium quadragesimale</i> 138.17 & alia mul-
<i>Husari grauioris armatura equites</i> 364.30	<i>ta, quomodo peragantur</i> 138.24
<i>Husti & Lutheri paradoxa</i> 258.42	<i>Ieiunia clericorum</i> 134.39
<i>Hyperborei montes</i> 123.47	<i>Ieiunia qualia & quando in Mosconia</i> 127.29
I.	<i>Ieiunii magni tempore quo cibo utendum</i> 26.
I acobitarum & Armeniorum haeresis 23.	15
22	<i>Ieiuniorum ratio & tempus sine dies</i> 31.1
<i>Iagello, Olgridex Maria principe Truerensi</i>	<i>Ieiunium Petri ab octaua Pentecostes usq. ad</i>
<i>Christiana, filius</i> ibid.30	<i>ferias Petri & Pauli</i> 31.7
<i>Iagello regnum Poloniae, & Hedvigen, duci</i>	<i>Ieiunium Philippi</i> ibid.10
<i>Austria desponsatam, uxorem expetit</i> 16.	<i>Ieiunium diua Virginis à prima Augusti usq.</i>
35	<i>ad assumptionem Mariae</i> ibid.8
<i>Iagello baptizatur, & Wladislai nomen acci-</i>	<i>Ieiunia Monachis imposita admodum graua</i>
<i>pit</i> 16.41 <i>quando Hedvigem uxorem</i>	<i>ibid.15</i>
<i>acceperit</i> ibid.42	<i>Ieiuniorum duo genera</i> 263.30
<i>Iagellonis filia Hedvigis, Friderico Bräden-</i>	<i>Ieiunium crapula compensatur</i> 257.39
<i>burgensi matrimonio iuncta</i> 16.44	<i>Ieiunium vera & exacta descriptio</i> 264.14
<i>Iaick fluiuius ubi oriatur</i> 63.26 <i>Item</i> 73.16	<i>Ieiunium Quadragesima, septem septimanas</i>
<i>&</i> 167.27	<i>durans</i> 30.54
<i>Iamacastrum</i> 164.16	<i>Ieropolchus Russia Monarcha efficitur</i> 4.
<i>Iamschnick, id est, magister postarum, de equis</i>	45
<i>prospicere solet iter aliquo suscipietibus</i> 41.	<i>Ieropolchus per insidias à duobus W angis fra-</i>
22	<i>ire Wolodimero spectante interficitur</i> 5.
<i>Iancola Palatinus Valachiae, captus Leopolim</i>	20
<i>perducitur</i> 425.22	<i>Ieseriscia per deditionem à Polonia Rege occu-</i>
<i>Iancola Valachia Palatinus, in Regis Poloniae</i>	<i>pata</i> 378.28
<i>potestatem peruenit</i> 424.1	<i>Ieroslavia celebris</i> 150.46
<i>Iancula quo genere ortus, & cuius opera Vala-</i>	<i>Ierzsonum oppidum igne exustum</i> 306.36

I N D E X.

Reverſicia, in regis Polonia Stephani poteſta- tem redacta	303.21	lum exornata	38.12
Ignis perpetuus ſacer	163.35	Infantes baptizandi	256.39
Igor Rurici filius, bello ſuperatus, à Malditto Drevulianorum principe occiditur	3.25	Ingratitudinis deteſtanda exemplum	193.
Ilkuſch, plumbifodina inſignes	111.53	29	
Illyrica lingua omnium latiſſima	128.3	Ingratitudinis ſumma exemplum	198.33
Ilmen lacus quot miliaria in longitudinem & latitudinem habeat	55.37	Inteſtina ſtercoribus nondum plane liberata, à Tartari comeduntur	66.1
Imagines domeſtica, in ſingulis adibus	180.	Inſtitutio ad pugnam crudelis	204.51
39		Inſtrumentum mortis crudele à Principe ex- cogitatum	187.26
Imagines in cubiculo Oratorum Principis Mo- ſci viſa	139.6	Ioannes Baſilides quo patre natus	25.17
Imagines ſanctorum ſumma cura aſſervantur	139.1	crudelitas & perfidia	ibid. 20. & ſeq.
Imagines omnis idololatria & impietatis ma- giſtra	266.1	Iohannes Michael Viſcouius Ruthenica gen- tis Orator, crudeliſſimo ſupplicio affectus	287.21
Imagines à quo in Eccleſiam primum intro- ducta	266.14	Ioannes Buringus in ſuneſta victoria conſol- ſus moritur	279.15
Imagines à quibus olim damnata, & à quibus approbata	266.28	Ioannes Conſſicus è Pruſſia oriundus copius Marchionis Brandeburgici præficiuntur	296.
Imagines ſanctorum pietate aut fuſa, in ſingulis adibus	40.49	51	
Imagines non adorantur, ſed pro monumentis habentur	139.23	Ioannes Baſilidis filius à patre percuffus, mori- tur	410.55
Imaginis Maria virginis cultus idololatriæ	65	Ioannes Vieichouus ſecretorum Moſci omni- um conſcius, cur interfectus	375.26
Imaginum deſtructores ſecunda Nicæna ſyno- do damnati	139.21	Ioannes I.II. Suecia Rex, claſſem ad Naruam mittit	383.46
Imago D. Virginis magnò concuſſu populi ce- lebrata	111.49	Ioannes Poſſetzen pauper	58.29
Imago Maria virginis à ſancto Luca depiſta	139.7	Ioannes Buringus Helmiſtadianus, contra Ba- ſilidem progreditur	278.22
Imago Dei vera eſt homo pius	266.47	Ioannes Buringus mirabiliter à Deo contra ho- ſtum vim ſervatus	278.30
Imperator bonus, non ſua, ſed publica utilitati ſtudere debet	406.24	Ioannes Baſilii filius, mulieribus admodum inſenſus	8.32
Imperatoris Moſci munificentia erga eos qui in bello ſtrenue pugnarunt	149.51	Inprandio plerumque ine- briatus ſomno opprimitur	ibid. 35
Imperii Moſcovitici aula & ſedes varia	125.	Tar- tariſ obedire cogitur.	ibid. 38
16		Tartaro- rum ſervus ab uxore Græca vocatur	ibid.
Inaugurandi Principes Moſcovia modus	14.	40	
1		Ioannes Rocytà, quando in Moſcoviam ve- nerit	258.25
Inaugurationis Theodori ritus	323.45	honorifice in ſenatu accipi- tur	28
Inducia cur à Stephano Moſcovitarum Duci denegentur	340.14	Lutherana doctrina ſummam edi- ferere iubetur	ibid. 30
Inducia quadrimeſtres à Moſcis expetuntur	232.5	Ioannes Baſilides, ſe à Pruſſia quodam Oſtiani Caſaris fratre, genus ſuum ducere gloria- tur	252.10
Inducia Moſco ad certum diem à Rege conce- duntur	387.48	Ioannes Magnus Baſilii filius, quomodo mor- tuus	8.51
Inducia quibus ceremoniis facta	99.42	Ioannes Czelaſin in ferreis compedibus Wil- na aſſervatus	10.12
Inducia triennales Liwonibus qua conditione promiſſa	229.17	Ioannes Baſilii filius, in bello feliciffimus	8.
Indulgentia ab Archiepiſcopo & Episcopis ac- cipiuntur	140.9	25	
Induſia Ruthenorum variis colorib. circa col-		Ioannes Baſilii filius, domi ſedendo & dormi- tando imperium ſuum auget	ibid. 27
		Ioannes Baſilii filius, Novogardenſes bello ſu- pèrat, & ad miſerrimam ſervitutem redi- git	8.18 & 22
			Ioan.

- Iohannes Basilij excacati filius rebus feliciter gestis, se Rustia Monarcham appellat* 7.
11
- Ioannis uxores & filij* ib. 11
- Iohannes Basiliades monachi nigri vestitu indutus* 205. 50
- Ioannis Baringi virtus* 278. 35
- Iohannes Dantsius Sigismundi Regis Polonia Secretarius* 101. 23
- Iohannes Buringus invidia pressus, à Sarmatis quibusdam in carcerem conicitur* 279.
2
- Iohannis Basiliadis religio & pietas* 205.
45
- Iohannes Podkona Valachiam inuadit* 329.
25
- Iohannes Zapotiensis Waywoda Transylvanus* 110. 15
- Ioannes Laxki Casimiri Regis Polonia Secretarius* 110. 19
- Iohannes Michaelovici Wiskovvati Principis Cancellarius* 201. 35
- Iohannis Piotrouicz. uxor in monasterium detruditur, liberi vero eradicantur* 187.
5
- Iohannis Piotrouicz. serui, amici, & uniuersa familia misere interficiuntur* 186.
37
- Iohannis Basiliadis immanis seuitia* 186.
40
- Iohannes Palitzki classis praefectus in Czermissarum insidias bis prolapsus* 72. 6. &
9
- Iohannis Palitzki classis praefectus solata obfidione in Moscouiam reuertitur* 72.
47
- Ioannes Buringus arces ex hostium manibus eripit & liberat* 278. 40
- Ioannes Basiliades curiam extra ciuitatem aedificat, in qua monasticam vitam ageret* 184. 47
- Iohannes Basiliades cum filio suo ciues Nouogrodenses propria manu trucidant* 190.
50
- Ioannes Basilij pater pater, quam uxorem habuerit, quosque ex ea liberos suscepit* 129.
9
- Iohannis Basiliadis filius patri similis* 106.
18
- Iohannis Iordani Alemanni, machinarum magistrum in propulsandis hostibus industria* 69. 54
- Iohannes Basiliades crudelitate & libidine omnes tyrannos superat* 241. 47
- Iohannes Basiliades à Metropolitano & Episcopis reprehenditur* 184. 24
- Iohannes à Reck Teutonici ordinis magister* 220. 21
- Ioannes Bie Episcopus Torpatensis Lutheranus conuictus* 220. 19
- Ioannes à Blankefeld Torpatensis & Rigenfis Episcopus* 219. 30
- Ioannes à Blankefeldt morbo correptus in Hispaniam moritur* 219. 55
- Ioannes Worotinski cur captus & principatu suo exutus* 50. 58
- Ioannis Basiliadis tyrannis, qua omnes tyrannos superat* 183. 40
- Ioannes Piotrouicz. falso delatus, omnibus bonis spoliatur* 186. 13
- Ioannes Piotrouicz à Duce ipso confossus moritur* 186. 36
- Iohannes Taluossius cum copiis quibusdam in Liouoniam mittitur* 343. 21
- Ioannes Basiliades regnum multo amplius facit* 334. 15
- Ioannes Podkona quis, & unde sic dictus* 329.
21
- Ioannis Piotrouicz. Palatini supremi interitus crudelis* 186. 1
- Iohannes Podkona ad Polonia regem missus* 329. 35
- Iocitursissimi in mensa* 187. 45
- Iodocus à Reck Episcopus Torpatensis inducias quinquennales à Mosco impetrat* 229.
8
- Iodocus à Reck Episcopus Torpatensis se Episcopatu abdicat* 220. 28
- Iordanus quidam faber ferrarius quum non verberaret uxorem, eam non amare perhibetur* 15. 41
- Iosua Hebraei imago vexillo regio inscripta* 129. 40
- Isidorus Metropolitae cur in carcerem coniectus* 173. 35
- Islandia siue Scandania à Gothis habitata* 124. 14
- Istula pons Bohemica diuisionis limes* 102. 3
- Itinerarium in Moscouiam* 101. 15
- Itineris secunda in Moscouiam legationis descriptio* 111. 12
- Itineris copendiosissimi ex Roma ad Moscham ciuitatem descriptio* 125. 47
- Itinerarium ad Petroram, Iugariam & Obi usque fluium* 59. 30
- Itzburgum quando à Lithuanis expugnatum* 319. 9
- Iuanovugorodarx, à quo & ubi extructa* 164.
3

I N D E X.

<i>Iudai Turcas aenea tormenta conflare docuerunt</i>	127.5
<i>Iudais in Mosconia locus nullus conceditur</i>	127.4
<i>Iudai in Duna fluuio submersi</i>	282.4
<i>Iudicia quomodo à Stephano in Polonia regno constituta</i>	330.30
<i>Iudicia malefactorum</i>	181.1
<i>Iudicium Tyranni crudeliſſimum</i>	186.24
<i>Iudiciis cuiusmodi personæ adhibendæ</i>	330.40
<i>Iudices qui constituentur subortaliæ</i>	151.28
<i>Iudiciorum in Polonia quondam ratio</i>	330.18
<i>Iugra regio ubi sita</i>	167.36
<i>Iugri quo sermone utantur</i>	241.48
<i>Iuhri in Pannonia Christiani, in Iuhra vero idololatra sunt</i>	209.46
<i>Iuharia ex qua olim Hungari progressi</i>	63.8
<i>Iulianus castitatis nomine celebris</i>	255.45
<i>Iulius Pontifex, & Iohannes Dux uno die mortui</i>	120.19
<i>Iumenta ad canem & felem vsq; membratim dissecta</i>	186.49
<i>Iuramentum in pacis conditiones quando & ubi Polonia Mosconiaq; Legatis præstandum</i>	313.40
<i>Iuramentum in pacis confirmationem à Stephano Polonia Rege ubi præstitum</i>	432.20
<i>Iurare Moscouita decipiendi animo solent</i>	157.4
<i>Iuris forma qua Moscouita utantur</i>	151.27
<i>Ius patris in filium</i>	180.1
<i>Iurisdictioni spiritali quam actiones & controuersie subiectæ sint</i>	33.40
<i>Iurisdictioni spiritali quinam sint subiecti</i>	33.28
<i>Iustitia in Mosconia uenalis est</i>	40.10
<i>Iustitia Reipubl. & concordia fundamentum</i>	427.35
<i>Iuanogrodum à Liouonibus Narua Russica cur dicatur</i>	402.10
<i>Iuuentus variis ludis ad milisiam præparatur</i>	128.20
<i>Iuuanogored à quo & ubi extructum</i>	55.51
<i>Izborg quando à Lithuanis capta</i>	196.15

K.

K <i>Aconhusum arx Liouonia munitissima</i>	275.46
<i>Kalmuchi Tartari capillos nutrientes</i>	74.16
<i>Kama fluuius</i>	62.37
<i>Khurland</i>	85.11

<i>Kiouia olim Russiæ metropolis</i>	161.31
<i>Knes lingua Ruthenica Ducem significat, & magni Duces vocantur Weliki Knesi</i>	12.40
<i>Koinskavuada & Moloscha fluuij, quomodo à viatoribus superentur</i>	52.2
<i>Kokenhusen arx munitissima, in quam Archiepiscopus Rigenſis confugit</i>	215.52
<i>Knesi Iaroslauſki</i>	166.5
<i>Kosakki qui & in cuius potestate</i>	424.20
<i>Kosakki leuioris armatura equites</i>	364.31
<i>Kosakki in Mosconia longe lateq; vastando omnia populantur</i>	383.18
<i>Kosakki qui, & ubi se sustineant</i>	329.18
<i>Kosakkos Tartari in officio contineri expetunt.</i>	424.25
<i>Kosetscius peditatus Pleſconienſis ductor</i>	396.26
<i>Kossonius Sauolociam Kosakkis traditurus, paulo suffixus à Moscis, perit</i>	360.45
<i>Krasna & Kosianum à Kosakkis Mosco erepta</i>	344.49
<i>Krasna à Mosconitis noctu oppressa, igne deleretur, & solo æquatur</i>	348.12
<i>Krasnohorodam à Moscis desertam Kosakki occupant</i>	390.50
<i>Kretzer, id est, Girofalcones, aues audacissima</i>	98.36.
<i>Aqua se lauare non solent, sed arena ibid. 49. Frigiditate admodum delatantur</i>	ibid.
<i>Krim ciuitas Taurica quondam Regum sedes</i>	74.43
<i>Kudrauus nobilis Moscus captus, in Samoscy castrum perducitur</i>	367.35
<i>Kuluio fluuius</i>	59.48
<i>Kuthia quomodo conscienda</i>	26.20

L.

L <i>Achspiscis nobilissimus ubi capiatur</i>	106.32
<i>Lacte alicuius vacca eodem die, quo vitulum edidit, uti non licet</i>	26.45
<i>Lacus sulphureus</i>	165.49
<i>Lacus 13. miliarium</i>	165.39
<i>Lacus prope Constantiam cur Acronius ab Ammonio vocetur</i>	132.3
<i>Lacus 12. miliaria in longitudine & latitudine habens</i>	57.19
<i>Lacus sulphur proferens</i>	57.13
<i>Landskoronam Casparis Bekeſi vidua cum orbis liberis tenet</i>	426.40
<i>Lapis marmoreus fulminis ictu in terram propulsus, variis characteribus conspicuus</i>	293.33
<i>Lapis cælo delapsus Basilidis iussu in partes confringitur</i>	294.10
<i>Lapones</i>	

I N D E X.

<i>Lapones gens agrestis nullam cæli benignitatem nouit</i>	123.3	<i>Legati Mosconitici cur inauditi Cracouia discesserint</i>	337.47
<i>Laponum statura & ingenium</i>	123.11	<i>Legatorum expeditio</i>	181.37
<i>Lectorum usus vulgo ignotus</i>	153.40	<i>Legati Liouoniensium fraudulenter circumducuntur</i>	230.27
<i>Lapporum terra</i>	87.14	<i>Legati in monasterium ad Salomeam à Basilio missi</i>	251.16
<i>Laponum mercimonia quomodo peragantur</i>	123.15	<i>Legati contra iniurias gentium violantur</i>	255.6
<i>Latinos Russi pro semiChristianis habent</i>	153.7	<i>Legatus Britannica regina cum Basilide de religione conferens</i>	258.1
<i>Latinus si Rushenico ritu initiari velit, quid facere debeat</i>	25.40	<i>Legati acerbissimis iniurijs affecti</i>	225.10
<i>Legati ad pacis tractationem à Mosco missi, qui</i>	410.1	<i>Legatus regis Polonia cum stricto gladio in aulam Basilidis proficiscitur</i>	294.43
<i>Legati Mosconitici quid à rege repetierint</i>	387.3	<i>Legati Mosconitici Vilna cur domum remissi & reiecti</i>	304.17
<i>Legati Mosconitici ad Rodolphum Imperatorem missi, ulterius ad summum Pontificem contendunt</i>	387.15	<i>Legati Mosconitarum magnifice ad externos reges mittuntur</i>	150.11
<i>Legati Mosconitici sub initium tertij belli, quas regi pacis conditiones attulerint</i>	386.10	<i>Legatus regis Polonia quid apud Teutonici ordinis magistrum obtinuerit</i>	226.41
<i>Legati Mosconitici in Comitibus Varsonia, quas pacis conditiones proposuerint</i>	384.31	<i>Legatus Caesaris Wilna honorifice exceptus</i>	183.46
<i>Legati Moscici, ut & Polonia Rex, Neucle litteras à Mosco accipiunt</i>	377.33	<i>Legatis ex legatione domum reuersis, premium quale redditum</i>	206.30
<i>Legati Mosconitici ad Regem Polonia in castris existentem ad Lukos veniunt</i>	371.13	<i>Legatus Mosci Imperatoris Torpatum veniens quid effecerit</i>	219.26
<i>Legati Moscici Stephanum regem in Poloniam sequuntur</i>	378.20	<i>Legati Torpatensium magno cum festu ad Moscum mittuntur</i>	229.54
<i>Legatio Mosconitarum absurda reicitur</i>	371.25	<i>Legati Liouonienses cur non pacem aut inducias impetrare potuerint</i>	232.24
<i>Legati Mosconitici quas pacis conditiones Stephano regi in castris ad Lukos esistenti proposuerint</i>	372.26	<i>Legatio Tartarica Vilna à rege audita</i>	424.13
<i>Legationes Sigismundi L. Baronis in Herberstein carmine comprehensa</i>	439.45	<i>Legatis Mosci ad Pontificem, & Rudolphum Roman. Imperatorem, itemque Constantinopolim missis, litteræ comitatus publici dantur</i>	424.3
<i>Legatus regis Polonia humaniter à Mosco acceptus</i>	361.44	<i>Legati pro Suecia regis pacem apud Moscum facere prohibentur</i>	424.33
<i>Legatos Mosconiticos de pace acturos, Stephanus rex se ubique auditurum pollicetur</i>	363.13	<i>Legati Maiores pro confirmanda pace in Mosconiam designati, qui</i>	423.33
<i>Legatos Mosci Vilna expectari & audiri petitis</i>	362.32	<i>Legatorum in Mosconiam designatorum institutio</i>	423.34
<i>Legatos cur Polonia rex certo loco à Mosco destinato expectare noluerit</i>	362.37	<i>Legatio regis Stephani apud Suecum ingrata</i>	424.38
<i>Legati Turcici nullis certis cum mandatis ad Stephanum venientes</i>	363.54	<i>Legationis in Sueciam à Stephano missæ summa quæ</i>	422.22
<i>Legati Polonia Regis Stephani in Mosconia contumeliosis ludibrioque excepti</i>	331.20	<i>Legati Mosconitici in Polonia splendidissimo conuiuio excipiuntur</i>	432.35
		<i>Legati ad fines regendos à Stephano & Mosco mittuntur</i>	432.31
		<i>Legati Mosconitici iuramentum in pacem à rege Stephano accipiunt</i>	432.20

I N D E X.

<i>Leges in Moscouia simplices</i>	128.14	<i>Litera Mosconiticorum legatorum ad Poloniam proceres scripta</i>	361.50
<i>Leges de militari disciplina à Stephano militibus proponuntur</i>	392.18	<i>Litera ad nuncium Mosconiticum à Moscoexarata, non resignata, ad hostem remittuntur</i>	365.20
<i>Leguleij summum Reipub. malum</i>	151.38	<i>Lites & certamina quibus arbitris finiantur</i>	151.23
<i>Leo Sapieba Poloniae Regis legatus quando in Moscouiam venerit</i>	321.52	<i>Lituanorum antiquus limes</i>	161.23. & 50
<i>Leo Pontifex Maximus discalceatus ad templum proficiscitur</i>	252.27	<i>Lituaniae ingens terror à Basilide incussus</i>	181.5
<i>Leonhardus de Nugarolis comes, orator Caesaris periculum mortis euitat</i>	91.39	<i>Lithuanorum Duces olim Seueriensium ducatum possederunt</i>	243.16
<i>Lepel & Beresina per Lithuaniam currentes fluij</i>	344.19	<i>Lipovues & carcer sacerdotum</i>	108.13
<i>Lepores in aestate & hyeme colorem mutant</i>	215.38	<i>Lithuani & Mosci arces expugnare & vicapere non possunt</i>	10.22
<i>Leporarium iuxta Moscouiam, ubi lepores fouentur</i>	97.28	<i>Lithuanorum licentia immodica, habitus item & armatura</i>	77.49
<i>Lepores 300. una venatione capti</i>	98.29	<i>Lithuani à Moscis superati & casti</i>	7.54
<i>Leprosorium & templum Diui Georgij Torpatenses demoliuntur</i>	222.54	<i>Lithuani si forte ad mortem dammentur, de seipsis supplicium sumere, seg. ipsos suspendere coguntur</i>	80.50
<i>Letania post inaugurationem Principis Moscouiae</i>	15.10	<i>Lituani septingentos currus ex flammis eripiunt, & Moscouitas persequuntur</i>	239.19
<i>Leytha fluius Austriam ab Hungaria diuidens</i>	108.12	<i>Lithuanorum mercimonia</i>	78.18
<i>Libidines Basilidis nefariae</i>	318.36	<i>Lithuanorum seruitus & mores</i>	80.36
<i>Libertas in Moscouia vilis</i>	152.8	<i>Lithuania quas feras alat</i>	81.2
<i>Libri in Illyricam linguam conuersi</i>	128.6	<i>Lithuani ad bellum non facile perducuntur</i>	77.40
<i>Libros quos authenticos S. scriptura habeant</i>	140.20	<i>Lithuani contra Suecum Liouonibus supplicia ferre iubentur</i>	424.48
<i>Limitanea militie praefectorum munus quale</i>	365.39	<i>Lithuania ab oppido Circassi in Liouoniam pretenditur</i>	76.34
<i>Lincium oppidum in ripa Danubij situm</i>	101.40	<i>Lituani Descham proficiscuntur Polonos expectaturi</i>	239.3
<i>Lingua Graecae studium</i>	140.16	<i>Lithuanorum intersectorum & vulneratorum numerus</i>	238.29
<i>Linguarum Latinae, Graecae & Hebraicae ignorantia</i>	152.39	<i>Lithuanorum victoria</i>	278.15
<i>Linscius affinis Magni Ducis factus</i>	250.48	<i>Lithuanicorum procerum ad bellum Mosconiticum promptitudo</i>	339.36
<i>Linscius in vincula coniectus, una hora magistratu & dignitate omni priuatur</i>	250.44	<i>Lithuani quid ad literas Mosconiticorum procerum responderint</i>	262.15
<i>Linscius quomodo Smolenscum oppugnavit</i>	250.4	<i>Lituani cur olim ad Mosconiticos proceres literas dare soliti sint</i>	362.10
<i>Lingua Rutenorum semidalmatica</i>	133.5	<i>Lithuanici Senatores cur cessandum à Lituorum oppugnatione suaserint</i>	372.33
<i>Linguae in Liouonia multarum gentium variae</i>	214.23	<i>Lithuani oblato libello pacem fieri expetunt</i>	405.25
<i>Linscij Lithuaniae Marschallum interficiunt</i>	249.40. Et postea in Moscouiam se recipiunt		85.24
<i>Linum & cannabum in Moscouia bonum</i>	126.22	<i>Liouonia metropolis Riga</i>	ibid.25
<i>Litera Basilij Magni Ducis ad Clementem Papam in latinum sermonem conuersa</i>	121.1	<i>Liouonia latissima & fertilissima regio</i>	274.9
<i>Litera Mosci ad Stephanum regem acerba & superba</i>	389.35	<i>Liouonia uniuersa usq. ad fines Prussiae à Mosco expetita</i>	331.39
<i>Litera Permiorum à quo inuenta</i>	167.9	<i>Liouonia Teutonicorum ordini per Prussiam coniungitur</i>	215.3
		<i>Liouonica prouincia ordines, quid à Rege Stephano</i>	

I N D E X.

<i>phanopetierint</i>	433.15	<i>Liuonia inspectio, agrorum, & reddituum eius descriptio, quibus mandata</i>	421.6
<i>Liuones fetoros iudicio regis Stephanicredere iubentur</i>	413.21	<i>Liuonia possessiones liberis intersectorum confirmantur</i>	421.20
<i>Liuonia in quantum ad Lutheranum dogma defecerit</i>	215.13	<i>Liuonia & Russia curam suscipere nobilitas rogatur</i>	432.5
<i>Liuonia frumenti diues, & pecoribus etiam abundat</i>	215.34	<i>Liuoniam quot reges possideant</i>	275.15
<i>Liuonia fines & termini</i>	214.21	<i>Liuoniam Suecia potius, quam Polonia Regi concedere Moscus rogatur</i>	416.1
<i>Liuonia Mosci non libenter cedunt</i>	414.49	<i>Liuoniam quo iure Moscus ad se pertinere contendat</i>	378.5
<i>Liuoniam Lituanica formula facere rex rogatur</i>	432.10	<i>Liuonia fines</i>	274.10
<i>Liuonia à Polonia regno ne seiungatur Samoscus orat</i>	432.17	<i>Liuones eiectionis praesidiis, Magnum Holsatia Ducem recipiunt, & iuramentum ei praestant</i>	327.30
<i>Liuonia provincialibus certa iura & forma prouincia praescripta</i>	433.5	<i>Liuones cum Germanis quando societatem fecerint</i>	274.15
<i>Liuonica prouincia ordines quae cum Sigismundo Augusto pacta fecerint</i>	433.13	<i>Liuones pacta & promissa non praestant</i>	229.35
<i>Liuonia cuius periculo hosti erepta</i>	432.15	<i>Liuones variis panarum generibus affecti</i>	224.30
<i>Liuonia quotannis nouos milites ex certis Germania principatibus accipit</i>	85.34	<i>Liuones Torpato egressi Rualiam perueniunt</i>	237.26
<i>Liuonia quos fluuios habeat nauigabiles</i>	85.30	<i>Liuones olim idololatra</i>	274.22
<i>Liuonia multis annis afflictata</i>	274.4	<i>Liuonensium legati Moschum sua leuitate vehementer irritant</i>	276.55
<i>Liuonia quomodo in Polonorum potestatem peruenerit</i>	276.32	<i>Liuonensium vires & fortitudo</i>	85.36
<i>Liuonia quando ad Christianam fidem conuersa</i>	214.30	<i>Liuones Episcopo Torpatensi tres articulos proponunt seruandos</i>	220.40
<i>Liuones qui privilegia amiserunt, ea iuramento & testibus confirmare iubentur</i>	433.43	<i>Liuonienses biennij spacio tria grauissima bella sustinent</i>	225.21
<i>Liuonia ditiores</i>	275.10	<i>Liuoniensis Reipubl. status deprauatus</i>	222.40
<i>Liuonibus cur Castellorum demolitio à Stephano iniuncta</i>	433.44	<i>Liuoniensis primus Episcopus quis</i>	214.50
<i>Liuonia ad summum pietatis fastigium euecta, quomodo ad imum turpitudinis gradum deuenerit</i>	213.6. & seqq.	<i>Liuonienses ad resistendum Mosco, à quibus excitati</i>	278.21
<i>Liuonia uniuersa Mosci cedunt</i>	415.9	<i>Liuonici belli historia à Tilemanno Bredenbachio conscripta</i>	212.1
<i>Liuonia uniuersa conspirat in Archiepiscopum Rigensem</i>	225.44	<i>Liuonici belli cum Mosconitis anno 1558. gestis, descriptio</i>	230.30
<i>Liuonia Princeps, procures, & ciues fere omnes Germani sunt</i>	85.31	<i>Liuonici & Mosconitici regni olim terminus & limes</i>	164.9
<i>Liuonia arces primaria à Basilide occupata</i>	278.10	<i>Liuonici belli origo & principium</i>	217.15
<i>Liuonia procures in Wendensem ciuitatem congregantur</i>	231.45	<i>Liuonum copia aduersus Ruthenos anno 1500. educta</i>	227.48
<i>Liuonica plebis conditio misera</i>	222.9	<i>Liuonum exercitus contra regem Poloniae ductus</i>	226.54
<i>Liuonia constitutio ad Comititia differtur</i>	421.5	<i>Liuonum cum Ruthenis conflictus</i>	228.12
<i>Liuonia Magister legatum suum Augustum ad comitia mittit, petita auxilia contra Moscum</i>	277.23	<i>Liuonum victoria à Ruthenis anno 1500. reportata</i>	228.29
<i>Liuonia possessiones in quot genera distributa</i>	421.9	<i>Loca pro sepeliendis defunctis non consecrantur</i>	175.2
		<i>Loppia regio</i>	170.4
		<i>Loppi quomodo hospites peregrinos excipiant</i>	170.20

I N D E X.

<i>Loppi sagittarii optimi</i>	170.15	<i>nitico oppugnatum</i>	361.37
<i>Loppi Moscis tributarii</i> 88. 45. <i>pane & sale</i>		<i>Lukorum arx quali presidio à Mosco firmata</i>	371.4
<i>carent, atq. solis piscibus & feris utuntur,</i>		<i>Lukorum arcis munitio firmissima</i>	374.5
<i>ibid. 49. sagittarii sunt peritissimi, ib. 51.</i>		<i>Lukorum arcis ignis admoventur</i>	374.24
<i>mercatores libenter admittunt 89. 3. sola</i>		<i>Lukorum arcis munitio</i>	370.24
<i>rerum permutatione sunt contenti ibid.</i>		<i>Lukorum arx post expugnationem à Polonia</i>	
8		<i>rege restauratur</i>	375.38
<i>Loppiorum victus, vestitus, & habitatio</i> 170.		<i>Lukos cur secundo Moscovitico bello petere</i>	
6		<i>regi commodissimum visum sit</i>	363.54
<i>Lopifera, Germanice Ellendt Latine Alce</i>		<i>Lukos Mosco reddendos Litvani urgent</i> 407.	
<i>dicta, descriptio</i>	81.45	51	
<i>Louatius fluvius ubi oriatur, & quo fluat</i> 370.		<i>Lukorum arcis expugnatio</i>	375.17
34. & 53.41		<i>Lusitanorum mercimonia mala</i>	120.1
<i>Lubeca Germania portus in sinu Cymbrica</i>		<i>Lusitanorum in coemendis aromatibus inu-</i>	
<i>Chersonesi</i>	125.42	<i>ria</i>	119.48
<i>Lublina nundina insignes</i>	102.20	<i>Lutherani concionatores quomodo ordinen-</i>	
<i>Lucas Dsialinus Samoscij affinis</i>	366.6	<i>tur</i>	223.26
<i>Lorica inaurata, propter quam sex viri è me-</i>		<i>Lutheranorum in Lituonia ritus & ceremo-</i>	
<i>dio sublatis sunt</i>	194.31	<i>nia</i>	223.23
<i>Lucas Hamerfester ad Rhutenos deficit</i> 86. 9.		<i>Lutheranorum mores peruersi</i>	222.3
<i>Ex Moscouia ad Christiernum Dania</i>		<i>Lutherani Minoritarum adem aggrediun-</i>	
<i>regem profugit, ibid. 14. in Moscouiam</i>		<i>tur</i>	217.50
<i>reueritur</i>	ibid. 21	<i>Lutherani in Canonicorum adei impetum</i>	
<i>Lucensis ager fertilissimus</i>	378.33	<i>faciunt</i>	219.30
<i>Lucenses matrona forma & atate insignes,</i>		<i>Lutherani concionatores multas divitias ac-</i>	
<i>Moscis restituntur</i>	382.7	<i>cumulant</i>	221.20
<i>Lucomoria regio sine vllis adibus habitatur</i>		<i>Lutherani se ad conuiuia inuitantes</i>	221.29
160.32		<i>Lutherani monialium monasterium inua-</i>	
<i>Lucomoria populi subinde moriuntur & re-</i>		<i>dunt</i>	218.2
<i>uiuiscunt</i>	60.43	<i>Lutherani cathedralem Ecclesiam Torpati</i>	
<i>Lucorum Polonia oppidum</i>	114.7	<i>oppugnant</i>	219.15
<i>Luētus in Moscouia acerbissimus</i>	285.46	<i>Lutherani Ruthenorum templa euerunt</i>	218.26
<i>Lucum oppidum à ciuibus metu consternatis</i>		<i>Lutherani Dominicanorum monasterium in</i>	
<i>incendio deletum</i>	302.5	<i>Torpatoinuadunt</i>	217.40
<i>Ludentes cum Basilide quid pramii accepe-</i>		<i>Lutherani an ordinis desertores & antiqua</i>	
<i>runt</i>	318.30	<i>religionis hostes</i>	261.47
<i>Ludouicus immaturo partu editus</i>	18.19	<i>Lutherani doctores an vagarum libidinum</i>	
<i>Ludouicus Vngarie Rex à Turca oppressus, &</i>		<i>& meretricum amatores</i>	267.3
<i>in palatium submersus</i>	252.25	<i>Lutherani cathedralis Torpatensis Ecclesia</i>	
<i>Ludouicus Rex Hungarie Vladislai filius</i> 108.		<i>Canonicos profligatum arma capiunt</i> 218.	
46		42	
<i>Ludouici mors Hungaria & vicinis regnis</i>		<i>Lutherani cuiusdam concionatoris desperatio</i>	
<i>immutata & acerba</i>	18.21	224.20	
<i>Ludouici regis cum Solimanno pugna, quam</i>		<i>Lutherani quid de Ecclesia statuunt</i>	261.
<i>iniquè fuerit comparata</i>	110.10	49	
<i>Lukorum vrbs à prasidiariis militibus incen-</i>		<i>Lutherani cur Sanctis non supplicent</i>	265.11
<i>sa</i>	370.42	<i>Lutherani cur non venerentur imagines</i>	265.
<i>Lukorum prasidiarii Moscum de aduentu Po-</i>		43	
<i>lonici exercitus certiore faciant</i> 370.		<i>Lutherani an miracula faciant</i>	263.3
12		<i>Lutherani quid de Deorum multitudine sen-</i>	
<i>Lukorum arx ingenti exercitu à Stephano</i>		<i>tiant, & an sibi multos Deos fingant</i>	264.
<i>circumdata</i>	371.11	36	
<i>Lukorum oppugnatio quomodo & à quo in-</i>		<i>Lutherani quos habeat concionatores</i>	262.43
<i>choata</i>	371.33	Luthe-	
<i>Lukorum oppidum cur secundo bello Mosco-</i>			

<i>Lutherani an bona opera præstanda negent</i>	260.52
<i>Lutheranorum, Cinglianorum & Russorum libri Vilna comburuntur</i>	307.20
<i>Lutheranorum de iustificatione doctrina</i>	260.18
<i>Lutheranus præco consulem contumelia afficit</i>	221.15
<i>Lutheri doctrina à Basilde probatur</i>	258.10
<i>Luxus in Hungaria incredibilis</i>	108.50
M.	
<i>Machmetgirei rex Tartarorum missis maneribus placatur</i>	69.24
<i>Machmetgirei rex in prandio opprimitur</i>	76.6
<i>Meotidis paludes</i>	167.39
<i>Magister Teutonicus in Liuania</i>	215.5
<i>Magistratus à Basilde creatus qualis</i>	253.53
<i>Magistratus ordinatio diuina</i>	256.51
<i>Magistratus in Liuania an ex sola Germanica gente constituendus</i>	433.24
<i>Magistratus iniustus quomodo punitus</i>	254.3
<i>Magnates & belli Duces supplices necantur</i>	271.25
<i>Magnates Moscouia à Basilde ad conuiuium inuitantur</i>	271.10
<i>Magni nomen excellentioribus personis tribuitur</i>	89.51
<i>Magni Ducis ad Metropolitanum oratio ante inaugurationem Principis</i>	14.20
<i>Mahometes, Turcici Imperatoris Consiliarius, Stephano Pol. Regi fausta & felicia precatur</i>	338.11
<i>Malpont fluius</i>	111.41
<i>Marchio Guilelmus Brandenburgicus Archiepiscopus Rigenfis tempore belli ciuili in Liuania</i>	275.40
<i>Marchio Brandenburgicus, Georgius Fridericus, inuestitura accepta iuramentum Regi Polonia præstat</i>	331.19
<i>Mare congelatum seu glaciale quod</i>	88.30
<i>Mare glaciale vniuersum fere ad Moscouiam pertinet</i>	131.48
<i>Mare Amalchium</i>	131.55
<i>Mare Sarmaticum</i>	122.35
<i>Mare glaciale & eius nauigatio</i>	87.1
<i>Mare Baltheum Ruthenis Waregum dicitur</i>	2.46
<i>Mare glaciale, quousque protendatur</i>	89.34
<i>Mare Baltheum, multis in locis congelatur</i>	88.40
<i>Mare Baltheum quomodo vocetur</i>	84.52
<i>Quæ loca & quas ciuitates alluat</i>	85.1

<i>Mare Balticum proprie sinus dicitur</i>	84.54
<i>Mare Baltheum, vnde Venedicum dictum</i>	85.12
<i>Mareschallus Teutonici ordinis cur ab officio remotus</i>	225.36
<i>Marschalci Polonici officium</i>	365.35
<i>Maria Hungaria regina</i>	109.22
<i>Maria virginis reuerentia</i>	155.41
<i>Maria virginis effigies ex arbore enata</i>	406.51
<i>Marito virum liceat proxima post communionem nocte cum uxore concumbere</i>	26.39
<i>Martinus Suuorovovski, Polonus primarius</i>	106.37
<i>Martinus Rebsseus Silesius, Germanicarum cohortium præfectus fortiter occumbit</i>	299.20
<i>Matrimonii ritus</i>	177.16
<i>Matrimonium quo gradu non concedatur</i>	34.55
<i>Matrimonium spiritali baptismatis cognitione infirmatur</i>	35.3
<i>Matrimonium contrahendi ratio</i>	34.28
<i>Matrimonium publice in Ecclesiis contrahendum</i>	25.19
<i>Matrimonium tertio repetere non licet</i>	25.6
<i>Matrimonii contrahendi leges & ratio</i>	177.1
<i>Matrimonia in quarto tam affinitatis, quam consanguinitatis, gradu prohibita</i>	137.32
<i>Matrimoniales cause ad Episcopum pertinent</i>	137.39
<i>Matthæus Cardinalis Salisburgensis</i>	108.2
<i>Matthæus Pernauer Præfectus, quando perierit</i>	85.53
<i>Matthias Rex Hungaria</i>	108.33
<i>Matthias Præuostius à Mosco ad Regem Stephanum reuertitur</i>	424.4
<i>Maximilianus Basildis legatos & literas Ratispona accipit</i>	317.50
<i>Maximilianus Imperator an regium nomen Basilio Moscouia Principi, in literis tribuit</i>	12.46
<i>Maximilianus Cæsar à Basilde in amicitiam expetitus</i>	317.40
<i>Maximilianus Sigismundum Polonia regem admodum arte complectitur</i>	13.11
<i>Maximilianus Mosco regium nomen nunquã tribuit</i>	13.14
<i>Maximilianus Cæsar, quando mortuus</i>	108.25

I N D E X.

<i>Medici in Moscouia qui</i>	128.11	<i>toritatem</i>	19.51
<i>Medopotus unde fiat</i>	128.48	<i>Metropolitae in principis conuivio locus</i>	33.53
<i>Medo & birra gl'cie in frigidantur</i>	128.53	<i>Metropolitanus Russia olim unus, & eius se-</i>	
<i>Mel nobilissimum ubi</i>	84.50	<i>des</i>	171.47
<i>Meinhardus Lubeco in Liuniam peruenit</i>		<i>Metropolitanus in Lituania à quo & quare</i>	
274.26		<i>constitutus, & ubi sedem suam habeat</i>	171.
<i>Mella in arboribus ab apibus deserta</i>	126.	32	
10		<i>Metropolita cuius auctoritate constituatur</i>	
<i>Melones qua industria in Moscouia seminen-</i>		172.8	
<i>tur</i>	45.41	<i>Metropolitanus quomodo principem in augu-</i>	
<i>Mendici & pauperes misere trucidantur</i>	191.	<i>ratur instituat</i>	1530
27		<i>Metropolitanus quidam ex Synodo Engenij</i>	
<i>Mendigerus Taurica Rex Casanenſibus fi-</i>		<i>Papae reuersus in carcerem conicitur, & o-</i>	
<i>lium suum Ducem concedit</i>	247.16	<i>mnibus bonis spoliatur</i>	22.20
<i>Mensa Papistica & Evangelica</i>	221.40	<i>Metropolita Theodorum inaugurantis oratio</i>	
<i>Mense in caenaculo principis quomodo prepa-</i>		324.2	
<i>rata</i>	95.22	<i>Metropolitae & Archiepiscoporum in Rus-</i>	
<i>Mensura singularum rerum ab Episcopis ordi-</i>		<i>sia electio</i>	20.9
<i>nantur</i>	33.49	<i>Metropolitani oratio ad Deum pro felicitate au-</i>	
<i>Mercatoribus quibus Moscouiam venire li-</i>		<i>gurati principis successu</i>	14.32
<i>ceat</i>	42.37	<i>Mexen fluius</i>	59.52
<i>Mercator quidam Graecus Principem schi-</i>		<i>Michael Lintzky vir singulari dextertate &</i>	
<i>smaticum dicens, è medio sublatu</i>	31.	<i>rara fortitudine</i>	19.21
36		<i>Michael Susinus cum aliis quinq; nobilibus</i>	
<i>Mercandi modus & ratio mirabilis</i>	169.	<i>cur interfectus</i>	315.2
45		<i>Michael Linscius in Lituania splendidissimo</i>	
<i>Mercator quidam Moscouiticus Duci obuam</i>		<i>genere natus</i>	249.27
<i>factus, nullum ob fatinus maculatur</i>	199.	<i>Michael Linski apud Alexandrum regem in</i>	
46		<i>magna auctoritate</i>	78.38
<i>Mercandi in Moscouia modus</i>	156.32	<i>Michael Linski apud Sigismundum Regem</i>	
<i>Mercatura Ruthenorum fallax & dolosa</i>	43.	<i>accusatus, ad defensionem non admittitur</i>	
4		78.45	
<i>Mercator Cracouiensis callidus</i>	ibid. ix	<i>Michael Vadasius Vngarico militi praefectus</i>	
<i>Mercatores in Moscouia, se in emptione</i>		<i>globo traicitur</i>	347.53
<i>& venditione medios constituunt ibidem,</i>		<i>Michael Linski Iohannem Sauerſinski in lecto</i>	
37		<i>dormientem opprimit & interficit</i>	79.
<i>Meres & negotiationis Moscouitarum</i>	336.	9	
50		<i>Michael Linski Mosco suum studium offert</i>	
<i>Meres quae ex Moscouia in Germaniam & a-</i>		78.55	
<i>lia loca portentur</i>	42.51	<i>Michael Lynczky hortatur Basilium ad expu-</i>	
<i>Meres quales in Moscouiam importentur</i>		<i>gnationem Smolenczko</i>	9.12
156.40		<i>Michael Linski in Moscouiam se confert,</i>	
<i>Meres quare minoris in Moscouia, quam in</i>		<i>& à Mosco honorifice excipitur</i>	78.
<i>Germania vendantur</i>	43.42	14	
<i>Meres Moscouiam allatae, antequam ven-</i>		<i>Michael Linski à Mosco deceptus & illus</i>	79.
<i>dantur, principi indicantur</i>	42.53	25	
<i>Meres quales in Moscouiam perferantur</i>	42.	<i>Michael Linski ad Sigismundum in Poloniam</i>	
45		<i>redire statuit</i>	79.28
<i>Mercurij die carnibus plane abstinetur</i>	31.	<i>Michael Funichovus Thesaurarius Magni</i>	
19		<i>Ducis innocens ad supplicium rapitur</i>	202.
<i>Mercetshoppidum</i>	113.41	44	
<i>Metropolita Russia ad Romanum Pontificem</i>		<i>Michaelis Linski oratio Mosco sermo intrep-</i>	
<i>litera</i>	22.27	<i>idus</i>	79.42
<i>Metropolita Rutheni, à quo suam habeant au-</i>		<i>Michael Linski omnium horarum vir</i>	80.8
		Michael	

I N D E X.

<i>Michael Linski à Mosco capitur</i>	79.35	<i>Misericordia punita</i>	289.16
<i>Michaelis Linski ad populum Mosconiticum oratio cordata</i>	79.53	<i>Missà à quo & quomodo celebretur</i>	136.4
<i>Michael Temrucoicq, Joannis Basiliadis focer</i>	189.39	<i>Missà Pontificiorum & Mosconitarum quomodo differant</i>	135.54
<i>Michael Linski multorum, & praesertim etià Caesaris Maximiliani intercessione liberatur</i>	80.14	<i>Missà sancti Gregorij quando celebretur</i>	135.48
<i>Michael Linski viduam principis obiurgans capitur & in carcere perit</i>	80.27	<i>Missà qua lingua peragatur</i>	173.43
<i>Michael Linski Tutor filiorum Mosci Imperatoris, testamento constituitur</i>	80.26	<i>Missà vernacula lingua peragitur</i>	34.12
<i>Michael Georgii, ad subigendum Caſan regnū mittitur</i>	71.1	<i>Missà pro animâ defunctorum</i>	25.34
<i>Michael Linscius in carcerem à Regni proceribus coniectus moritur</i>	252.5	<i>Mitra Metropolitaram qua solenni tempore in templo utuntur</i>	34.10
<i>Mieletius Polonicus Dux generalis</i>	34.13	<i>Moabiteni unde venerint</i>	64.7
<i>Miensko oppidum</i>	113.10	<i>Modestia in templo</i>	152.33
<i>Messioedi vir magni nominis, die festo, nullū ob facinus trucidatus</i>	199.37	<i>Mohaciensis clades, qua Ludouicus interit</i>	18.34
<i>Atikua, & Bivulla Kosakkorum Duces, ad viam qua Lukos ducit obsidendam missuntur</i>	367.33	<i>Molendina in fluvio Iausa quàmplura</i>	46.21
<i>Milites seditio spuniti</i>	271.27	<i>Monachorum in Mosconia ordines & genera</i>	127.24
<i>Milites in obsidione Polotiensis, omnes difficultates spe prae se superant</i>	349.40	<i>Monachorum in Mosconia frequentia</i>	134.40
<i>Militem pro tertio bello Mosconitico scribendi negatum, cui datum</i>	386.30	<i>Monachorum & virginum vestalium habitus & regule</i>	135.4
<i>Milites stipendiis non priuandi</i>	428.5	<i>Monachorum vota</i>	135.9
<i>Militum seditio</i>	270.17	<i>Monachorum hora & labor</i>	153.16
<i>Militum ordines viri</i>	342.15	<i>Monachi ex sacerdotibus secularibus</i>	152.27
<i>Militum difficultatibus à Rege Stephano occursum</i>	432.48	<i>Monachi carniū & piscium recentium esu plane abstinent</i>	113.11
<i>Militum ad omnia pericula subeunda, animus promptus</i>	432.53	<i>Monachorum redditus</i>	153.10
<i>Militum Vagatorum & Polonorum in Polonia seditio</i>	351.50	<i>Monachorum ieiunia</i>	175.45
<i>Militum stipendia</i>	130.9	<i>Monachi & eorum leges</i>	171.31
<i>Militum exterorum opera an in bello videndum</i>	310.32	<i>Monachi matrimonium contrahunt</i>	218.19
<i>Militum querelæ & conditio miserabilis</i>	432.39	<i>Monachi qui & quales</i>	262.23
<i>Militum pro dignitate Polonici nominis pugnantium merita</i>	428.6	<i>Monachus Principem reprehendens submersus</i>	31.34
<i>Minardus Lubeco in Liuoniam traicit, quando</i>	214.38	<i>Monachi, Abbates, Prioresque monasteriorum vario mortis genere trucidantur</i>	192.14
<i>Ministri mensa ministrantes quot & quibus vestibus ornati</i>	149.12	<i>Monarchia in Mosconia peperit crudelitatem</i>	335.10
<i>Miracula an in Ecclesia hodie necessaria</i>	262.50	<i>Monasterium prope urbem Mosconiam miraculis S. Sergii insigne</i>	134.49
<i>Miraculum ciborum in olla quadam cuprea coctorum</i>	32.10	<i>Monasterium Diuæ Heliae</i>	105.8
<i>Misericordia Basiliadis ridicula</i>	392.4	<i>Monasterium sanctæ Trinitatis in Mosconia</i>	32.5
		<i>Monasterium S. Trinitatis, ubi mercatores diuertere solent</i>	53.18
		<i>Monasteria in Novogrodiensi tractu spoliata & subuersa</i>	191.10
		<i>Monasterium Suatohorense, religionis, & loci munitione celeberrimum</i>	396.5
		<i>Monasteria in Plescouiensibus agris quot</i>	395.3
		<i>Moneta qua Rutheni utantur</i>	133.31

I N D E X.

<i>Moneta innouanda licentia</i>	109.13	<i>Moscha ciuitas, à Roma quot miliaribus distet</i>	125.44
<i>Moneta Tvrverensis</i>	158.2	<i>Mosci Ducis animus malus</i>	201.19
<i>Moneta Pskouiensis</i>	158.3	<i>Mosci Imperatoris, in solio regio sedentis maiestas & splendor</i>	148.17
<i>Moneta Moscouitica</i>	157.47	<i>Mosci principis regia, palatiorum in Anglia nitore superatur</i>	148.10
<i>Moneta Nouogrodenfium</i>	157.54	<i>Mosci principis equitas summa</i>	151.42
<i>Moneta aurea in Moscouia non cuditur</i>	158.24	<i>Mosci de fuga deliberant</i>	71.45
<i>Monetam antequam inuerint Rutheni, quae pecunia vsifint</i>	42.21	<i>Mosci ad fugiendum, diuina voce excitantur,</i>	293.32
<i>Monetam cadere, omnes fere aurifabri in Moscouia solent, ex puro argento</i>	42.7	<i>Mosci à Lithuanis caesi & fugati.</i>	10.7
<i>Moneta argentea apud Ruthenos quadruplex</i>	41.39	<i>Mosci in fluuio Crophuua tanta copia submersi, ut cursum fluminis impederint. ibidem</i>	9
<i>Montales ex monasteriis eiecti ad coniugium compelluntur</i>	218.13	<i>Mosci à Sarmatis & germanis ad Vendāsternuntur</i>	202.40
<i>Monomachia Actoris & Rei, à iudice permiffa</i>	151.49	<i>Mosci ad Orscham, Mohilouum & Schiorum grassantes, reprimuntur</i>	306.18
<i>Montes ad Aetnae similitudinem ardentes,</i>	89.13	<i>Mosci obsidionem Viburgi solucentes recedunt</i>	282.36
<i>Montes ignei</i>	170.31	<i>Mosci potu immoderate utuntur,</i>	40.35
<i>Montes, cingulus terra</i>	167.54	<i>Mosci brachiis & lacertis plurimum valent,</i>	40.1
<i>Montes immensa altitudinis</i>	168.7	<i>Mosci hostem primo impetu audacter aggre- diantur, 36.53. Ciuitates non visse longa obseffione expugnant</i>	168.53
<i>Montes sine gramine & alia materia</i>	61.42	<i>Mosci non restitunt, ad se religionis ergo cen- fugientes</i>	32.17
<i>Montes Riphæi vel Hyperboræi</i>	61.48	<i>Mosci se solos Christianos esse gloriantur, & nos damnant</i>	32.13
<i>Morbi quoddam genus mirabile,</i>	380.50	<i>Mosci dedititii Stephano panem & saltem offe- runt</i>	315.11
<i>Morbus quidam in Moscouia, pestis non disti- milis</i>	47.5	<i>Mosci diuersarum gentium excubias numerant, ut militi Polono terrorem incutiant</i>	353.43
<i>Mordua populi idolatra.</i>	48.5	<i>Mosci de Polotiensis arcis deditione consultant</i>	349.33
<i>Mordua populi, ubi Moscici imperii termi- nus</i>	63.45	<i>Mosci Polonos & Lituanos captiuos, inter- rorem exercitus Polonici, Duna fluuio sub- mersos, Regi obusam mittunt,</i>	345.12
<i>Mordua populi bellicosi</i>	171.14	<i>Mosci cum tormentis ad Vendam, viui in Po- lonorum manus deueniunt</i>	338.49
<i>Sagittandi peritissimi</i>	21	<i>Mosci cur agros hosti proximos, incultos relin- quant</i>	306.48
<i>Mores Moscouitarum</i>	179.11	<i>Mosci pietatem in defunctos suos negligunt,</i>	413.40
<i>Motionis cuiusdam festiuum responsum</i>	51.39	<i>Mosci equitatum Polonicum saluum, valde mirantur</i>	417.45
<i>Mors animalis cuiusdam descriptio</i>	89.20	<i>Mosci Derpato decedentes, arci pulueris suppo- nant</i>	419.3
<i>Mors piscis in mari mirabilis</i>	209.31	<i>Moscorum nomen Linanibus, Polonis, & Ger- manis admodum formidabile</i>	276.43
<i>Mors, belua terribilis in mari & terra degens</i>	168.25	<i>Moscou-</i>	
<i>Mors, belua propter dentes celebris</i>	151.15		
<i>Mortui quæ ratione sepeliantur</i>	153.2		
<i>Mortuis datur epistola ad S. Petrum scripta, ut facilius in calum post diem iudicii ad- mittantur</i>	174.50		
<i>Mortuos sepeliendi apud Moscos consuetudo à nostris diuersa</i>	418.48		
<i>Mosaisko castrum & oppidum</i>	52.36		
<i>Moscha fluuius</i>	47.55		
<i>Moscha ciuitas, cur regia titulo digna</i>	125.20		

I N D E X.

Moscorum & Lithuanorum pugna iuxta Orsam oppidum	9.50	Moscouitarum gens pacis commoda nunquam experta	132.49	
Moscorum Principum origo	332.45	Moscouitarum circa Smolensko oppidum clades maxima	243.32	
Moscouia à Matthia de Michouia descripta	206.50	Moscouitarum in Liouoniam irrupti prima, qua per 16. miliaria nemine resistente omnia vastarunt	231.40	
Moscouia urbs fluminibus munita	124.37	Moscouitarum nomen recens	121.34	
Moscouia urbs omnium eius regionis clarissima 124.19. eius capacitas seu longitudo ibid.21		Moscouitarum statura	128.23	
Moscouia quos fructus producat	126.2	Moscouitarum imperio innumerabiles populi subiecti	123.24	
Moscouia cera & melle abundat	126.5	Moscouitarum commiseratio	197.10	
Moscouia qua metalla gignat	126.23	Moscouitarum oratores Tubinga excepti	130.53	
Moscouia urbs duplo maior quam Colonia Agrippina	132.8	Moscouitarum equitatus à Tartaris & Czeremis bis hostiliter excipitur	72.14	
Moscouia à Tartaris exusta quando	156.26	Moscouitarum imperium Asia & Europa partes complectitur	132.5	
Moscouia sterilis & frigida	157.20	Moscouitarum robur	178.37	
Moscouia in medietate Russia Alba sita	154.25	Moscouitarum contrahendi cum mercatoribus consuetudo	133.22	
Moscouia est terra plana non montosa	208.22	Moscouitarum ritus & ceremonia ex institutione prima & Ecclesia	136.27	
Moscouia urbs in extremis Europa finibus sita	45.54	Moscouitarum copia in bello	149.21	
Moscouia propugnaculis non satis commode munita	46.13	Moscouitarum post Socolensium interitum luctus	299.35	
Moscouia quos fructus habeat	45.38	Moscouitarum in Socolo arce occisorum numerus	299.26	
Moscouia caret melle, & feras, exceptis leporibus, non habet	45.47	Moscouitarum omniumq. Ruthenorum religio	171.35	
Moscouia prouincia non admodum fertilis & quare	45.12	Moscouitarum in fuga interfectorum numerus	238.17	
Moscouia urbs caput & metropolis Russia	44.48	Moscouitarum fuga & clades	238.11. & seqq.	
Moscouia Scythia tractus est	242.25	Moscouitarum fuga & clades altera	239.1	
Moscouia urbs à Battis expugnata	333.42	Moscouitarum in defendenda Polotienfi arce studium mirabile	347.36	
Moscouia regionis situs, Plinio, Straboni, & Ptolemaeorum cognitus	119.17	Moscouitarum fides Polonis merito suspecta	313.16	
Moscouia fines latissimi	121.36	Moscouitarum exercitus ad Toropetiam cur dispositus	375.45. à Polonis in fugam coniectus	376.28
Moscouia ciuitatis arx quomodo extructa	124.33	Moscouitarum in bello interfectorum numerus	420.8	
Moscouia Princeps quousq. tributa exigit	87.54	Moscouia olim magis fugiendo quàm insequendo victoriam nacti sunt	132.44	
Moscouia olim gens obscura	154.30. unde imperium eius creuerit	Moscouitarum in tradendo Nouogrodek perfidia	418.11	
Moscouia vicini populi limitesque	147.9	Moscouia nobiles ex captiuitate Polonorum redempti, à Mosco sagittis transfiguntur	204.45	
Moscouia dominatio	155.31	Moscouia fame urgente in corpora mutua faciunt	204.18	
Moscouia & Phinlandiae limes	164.20	Moscouia ob mactatum vitulum combusti	204.22	
Moscouia Princeps à quibusdam Rex albus cur vocetur	12.16			
Moscouia castrum à quo primum muro, ut hodie cernitur, communitum	8.31			
Moscouia Princeps genus suum à Romanis se duxisse gloriatur	3.14			
Moscouia gens astuta & fallax	47.11			
Moscouia urbis capacitas	46.1			

- Moscouita* loco pontis incænosam lacunam dispositi ibid. 23
Moscouita in quibus capitibus à Religione Latinorum dissentiant 126.41
Moscouita quos olim gentilium Deos coluerint 126.36
Moscouita unde sic dicti 124.16
Moscouita S. Synaxin non ex alymoſea fermentato pane conficiunt 126.47 integrum uniuerso populo communicant ibid. 49
Moscouita quando Christianorum sacris initiati 126.37
Moscouita quidam, bestiis, instar Tartarorum vescuntur 133.26
Moscouita quo amore se mutuo prosequantur 197.36
Moscouita qua lingua, quibusq. literis utantur 128.1
Moscouita Plinio teste, olim Roxolani dicti 131.30
Moscouita unde dicti 131.37
Moscouita frigoris & inedia patientes 149.32
Moscouita quibus in religionis capitibus à Romanis dissentiant 140.33
Moscouita certa inebriandi tempora habent 155.51
Moscouita à Tartaris in fugam versi 246.12
Moscouitica gentis mores & libidines 337.3
Moscouita idololatriæ Tartaris contermini 153.24
Moscouita aciem non dirigunt, sed in compositione hostem adoriuntur 149.47
Moscouita seruitute magis quam libertate gaudent 179.13
Moscouita variis calamitatib. vexati tumultuari, & principis sui cunctationem mirari incipiunt 309.51
Moscouita Basilidem per legatos rogant ut ad imperii gubernacula reuertatur 283.32
Moscouita se inuicem contumeliis afficiunt 185.42
Moscouita cur de libertate minus sint solliciti 335.40
Moscouita ad septem miliaria in suo regno omnia flamma absumunt 239.30
Moscouita 7000. curribus igne accensis se in fugam coniciunt 239.15
Moscouita Græcorum in religione ritum sequuntur 126.39
Moscouitici Imperatoris gladius & phætra, inter cadauera reperta 238.18
Moscouitici tres Duces, Wilna in custodiam 103.3
Moscouitici exercitus Dux, Catholicos Tortato egressos secure deduci iubet 237.11.
Moscouitici & Lithuanici exercitus, quot militibus constituerint 238.4
Moscouitis inebriari prohibitum 155.30
Moscouitici Regni potentia à quo primum fundata 334.3
Moscouitici tituli explanatio 242.40
Moscouitica gens in sepulchrorum & mortuorum cultu superstitiosa 418.47
Moscouiticorum legatorum fastus 337.43
Moscouiticus exercitus in Germanos sapiens 231.3
Moscua urbs, Londinum cum suburbio æquat magnitudine 197.55
Moscua ciuitas non munita 156.7
Moscua fluius ubi fontes suos habeat 155.36
Moscua fluius tantus est quantus Multana in Praga 207.38
Moscua ne Naruam oppugnet, sed pacem seruet à Stephano per literas mouetur 422.2
Moscua Principem consilii clauigerum & cubicularium Dei appellant 11.31
Moscus perpetrata immensi strage & inaudita tyrannide, triumphans in palatium suum reuertitur 200.17
Moscus Herodis crudelitatem superans 196.46
Moscus à Narua se abstinere velle promittit 424.36
Moscus quantum exercitum conscripserit 230.30
Moscus in Ocham se effundit 124.40
Moscus à Cis Naruanis Castellis abstinere se velle confirmat 432.34
Moscus cum Tartaro pacem fecit 423.54
Moscus Princeps, argenti & auri ditissimus 158.17
Moscus quo animo acceperis templorum suorum in Lithuania subuersionem 218.35
Moscus ubi thesauros suos habeat reconditos 165.43
Moscus Princeps, auctoritate suâ tam in spiritualibus quam in secularibus visitur, & ex sua voluntate de omnium vita & bonis constituit 11.27
Moscus se Regem & Dominum totius Russia appellat 13.22 facit se Regem & Imperatorem ibid. 16
Moscus nomen & titulum suum, Imperatorio semper

I N D E X.

<i>semper pr. epofuit, & se eo superiorem existi-</i> <i>mauit</i> 13.18	<i>Mofcus uniuersam Liuiam excepta Reuā-</i> <i>lia & Riga sibi subicit</i> 327.50
<i>Mofcus perpetuus Lithuanorum & Polonorum</i> <i>hostis</i> 13.17	<i>Mofcus Pol. Rege circa Gedanum occupato Li-</i> <i>uiam inuadit</i> 327.17
<i>Mofcus cur in nouissimis cum rege Polonia tra-</i> <i>ctationibus, Rex appellari voluerit</i> 12.	<i>Mofcus in Liuiam nullo prohibente penetrat</i> 327.33
50	<i>Mofcus magnum Holsatia Ducem in Liui-</i> <i>am mittit</i> 327.22
<i>Mofcus nulli homini infensor qm Pontifici</i> <i>Romano</i> 12.35	<i>Mofcus Polonia capta ad se reuersis cur peper-</i> <i>cerit</i> 351.5
<i>Mofcus, an à Pontifice Romano & à Casare</i> <i>Maximiliano titulum regum expetierit</i> 12.34	<i>Mofcus sacra Scriptura autoritate regem Po-</i> <i>lonia à bello dehortatur</i> 368.35
<i>Mofcus Princeps, unde & quo errore iam Im-</i> <i>perator dicatur</i> 11.49	<i>Mofcus Stephano Polonia Regi fraternitatem</i> <i>defert</i> 378.10
<i>Mofcus regnum Casim, nautali & equestri ex-</i> <i>ercitu aggreditur, sed frustra</i> 10.33	<i>Mofcus à Suentoslaui Micislai filio genus suum</i> <i>deducit</i> 378.2
<i>Mofcus exercitus intra meatus Duvina fin-</i> <i>is & Poloczko castrum, sese acmitit</i> 10.	<i>Mofcus de Regis in se iniuriis apud Pontificem</i> <i>conqueritur</i> 387.16
25	<i>Mofcus aliquot millia ad Regium exercitum</i> <i>direptionibus vexandum emittit</i> 403.
<i>Mofcus uno conflictu adeptus est, quae antea</i> <i>Witoldus magnus Dux Lithuania, multis</i> <i>annis acquisierat</i> 8.7	6
<i>Mofcus cur albus rex vocetur</i> 182.43	<i>Mofcus Sapoliam, ad legatorum utriusq; par-</i> <i>tis conventionem deligit</i> 404.42
<i>Mofcus fugam arripens, nihil prater fugam</i> <i>cogitat</i> 37.21	<i>Mofcus quam rationem in deligenda sibi uxore</i> <i>habeat</i> 382.52
<i>Mofcus contra Lithuaniam Tartarum sollici-</i> <i>tat</i> 75.40	<i>Mofcus Stephano genus exprobrat, & crudeli-</i> <i>tatem obicit</i> 389.53
<i>Mofcus pacem Liuiensibus denegat</i> 233.1	<i>Mofcus Liunia titulum retinere cupit</i> 410.
<i>Mofcus literas scribit ad eos, qui Susa in presi-</i> <i>dio sunt</i> 353.15	27
<i>Mofcus Clauiger & cubicularius Dei</i> 183.6	<i>Mofcus fratrem suum principatu exuit & pri-</i> <i>uat</i> 70.40
<i>Mofcus, quo errore Imperator vocetur</i> 182.	<i>Mosqua fluius ubi oriatur</i> 44.55
32	<i>ubi na-</i> <i>uigabilis esse incipiat</i> 45.3
<i>Mofcus subsidium obsessis Poloniensibus mittit</i> 348.22	<i>gyris multis in-</i> <i>curuatur</i> 7
<i>Mofcus copiarum partem in Liuiam prae-</i> <i>mittit</i> 343.15	<i>Non admodum piscosus</i> 10
<i>Mofcus Stephanum de seruandis inducus ad-</i> <i>monet</i> 340.12	<i>Moscuua ciuitas bis maior quam Florentia;</i> <i>& bis maior quam Praga</i> 207.30
<i>Mofcus cur legatos externos audiens aquam in</i> <i>pelus ad manus habeat</i> 335.33	<i>Mosceneck olim arx, quot militibus à Mosco-</i> <i>ua distet</i> 159.34
<i>Mofcus in Voliniam excurrans Ostroga Ducē</i> <i>oppugnat</i> 329.43	<i>Mosceneck locus palustris</i> 49.44
<i>Mofcus maliciosos satellites conscribit</i> 184.	<i>Mosla fluius nauigabilis</i> 104.28
52	<i>Moska promontorium peninsulae speciem ha-</i> <i>bens</i> 87.47
<i>Mofcus malitiose Imperium abdicat</i> 164.	<i>Mozaysko castrum & oppidum ligneum</i> 161.
42	45
<i>Mofcus cur Liuiensium legatis pacem dene-</i> <i>garit</i> 230.19	<i>Mulieres aperto capite, & passis crinibus ince-</i> <i>dentes</i> 48.3
<i>Mofcus Regi Polonia precipit, ut à Liuiam</i> <i>omnino abstineat</i> 328.9	<i>Mulier post menstrua an communicanda</i> 26.
<i>Mofcus ad Prussia fines Imperium extendere,</i> <i>quo prae-textu conatus sit</i> 328.10	28
<i>Mofcus propriam suam regionem vastat</i> 190.	<i>Mulier viuacum mortuis sepelitur</i> 200.35
40	<i>Mulier si non verberibus tractentur, se a-</i> <i>mari non credunt</i> 35.45
	<i>Mulier proscurnica quae sint</i> 33.38
	<i>Mulieram apud viros suos conditio grauis</i> 180.
	11
	<i>Mulierum conditio miserrima</i> 35.24

I N D E X.

<i>Mulieres vestibus exsuta, nivibus & frigore vexantur</i>	319.3	<i>Nasciokini aulici Moscovitici, ad Polonia Regē postularum</i>	302.27
<i>Mulierum labores</i>	35.27	<i>Naues tempestate disiecta</i>	145.36
<i>Mulieri ne gallinam quidem iugulare concessum</i>	ibid.31	<i>Naues Anglicae quando & ex quo portu soluerint</i>	144.45
<i>Mulieres in templa, & ad amicorum colloquia raro admittuntur</i>	ibid.34	<i>Naviū ad iter fabrica</i>	143.35
<i>Mulierum & puellarum in pratis amœnis oblectationes</i>	ibid.36	<i>Naviū Anglicarum commentus ad 18. mensēs</i>	143.46
<i>Munera seu honoraria, Oratoribus quae à Principe Mosco oblata fuerint</i>	99.28	<i>Narvver lacus</i>	103.16
<i>Munera Principi quomodo ab Oratorib. offerantur</i>	94.45	<i>Nedelschnick quale officium</i>	40.23
<i>Munera Principi oblata, ipsi, Pominki, quasi Mnemosynon quoddam appellant</i>	ibid.52	<i>Neglima fluvius unde oriatur</i>	46.30
<i>Munera seu donaria, sponsae ab inuitatis ad nuptias missa, post nuptias remittuntur, aut recompensantur</i>	34.43	<i>Nebularum densitas maxima</i>	235.25
<i>Munitiones in Moscouia</i>	336.19	<i>Neglinna fluvius humanis corporibus oppletus</i>	280.52
<i>Mumel oppidum</i>	78.7	<i>Neglina fluvius</i>	124.31
<i>Munitiones ab Vngaris & Polonis ad Pleseouiam instituta</i>	398.13	<i>Neleuvki oppidum ab infundendis poculis fictum</i>	155.48
<i>Muri cespite coniecti, ingens Moscis pariunt damnum</i>	368.15	<i>Nemen fluvius germanice, Memel Prussiam alluit</i>	102.34
<i>Muromani populi</i>	47.36	<i>Nerel fluvius</i>	58.4
N.		<i>Neroniana crudelitas in fratrem perperata</i>	197.30
<i>Nagai Tartari & eorum Duces</i>	73.15	<i>Neronis tyranni imitatio</i>	206.47
<i>Nali ciuitas, satellitibus Principis examinata</i>	46.7	<i>Nerva fluvius & ciuitas</i>	164.4
<i>Nancekynus legationum honoribus clarus, à Polonis captus</i>	302.46	<i>Nervia deuastatur</i>	191.24
<i>Nancekynus Basilidis legatus, Oschycum ad conspirationem permouet</i>	502.23	<i>Nervia Germanica, & Ruthenica</i>	232.26
<i>Nandoralba propugnaculum fortissimum, à Turca captum</i>	109.48	<i>Nervia Germanica à Moscis expugnata</i>	233.10
<i>Narte oblonga solea, & in eis cursus celerissimus</i>	167.16	<i>Neruiensis ditio deuastata</i>	231.34
<i>Narua fluvius Linonia terminus</i>	308.40	<i>Neruienses variis suppliciis affecti</i>	286.12
<i>Narvva fluvius navigabilis, unde emergat 55.55</i>		<i>Neuela quomodo oppugnata</i>	377.3
<i>Narua quomodo à Suecia Rege expugnata</i>	402.20	<i>Neuela supra Lukos, Lithuaniam versus sita est</i>	376.43
<i>Narua Germanorum in Linonia ciuitas à Basilide expugnata</i>	308.45	<i>Neuela integra in Regis Polonia potestatem venit</i>	377.14
<i>Narua à Gothis expugnatur, Moscovitis in ea omnibus contrucidatis</i>	309.18	<i>Neuela arx inter Velicolucum & Polociam sita à Stephano Pol. Rege occupatur</i>	303.3
<i>Narua alia, è regione in altera fluminis ripa sita, à ciuibus deserta occupatur à Gothis</i>	309.35	<i>Nicea urbs Bithynia</i>	133.35
<i>Narua ne à Mosco rursus occupetur & Sueco eripiat, quomodo caueri possit</i>	423.9	<i>Nicolai & Christi frigora</i>	411.46
<i>Narvam Suecus sub cautione Stephano restituere rogatur</i>	423.19	<i>Nicolaus Dorohostaiscius Palatinus Polotien-sis, ad oppugnandam Neuclam missus</i>	376.40
<i>Nasciokinus à Mosco litteras ad Oscikum perferit</i>	362.45	<i>Nicolaus Radzuvil, Lithuanici exercitus Dux generalis</i>	237.50
		<i>Nicolai Barenfis inter sanctos relati, miraculum</i>	30.40
		<i>Nicolaus Radimilo, Vilnensis Palatinus, una cum filio, Stephani castra sequitur</i>	296.31
		<i>Nicolaus Melecius Dux exercitus Polonici generalis</i>	296.28
		<i>Nicolaus inuocatur</i>	140.43
		<i>Nicolai festum solenne</i>	173.18
		<i>Nicolaus Siccensis Illyricus</i>	120.55
		<i>Nicolaus Czaplitz nobilis</i>	107.30
		<i>Nico-</i>	

I N D E X.

- Nicolaus Radovvil Palatinus Vilnensis* 106.
16
- Nienhuyssarx Torpatensis Episcopi, Anno*
1381. à Moscovitis magna vi oppugnata,
quomodo conservata & liberata sit 233.
28
- Nienhuyssarcis deductio* 234.4
- Nieprus an sit fluvius ille, quem veteres Bory-*
sthenem dixerunt 243.35
- Niklsburgarx splendida* 107.45
- Nischa oppidum* 103.45
- Niscerdi in potestatem Regis Poloniae redacta*
360.30
- Nysse, Cracovienstem Episcoporum sedes*
114.31
- Nisovici colluctes ex variis populis collecta* 340.
36
- Nobiles ad Smolociæ expugnationem se iura-*
mento coniungunt 381.32
- Nobiles Poloni omnia Regis Stephani facta si-*
militate interpretantur ibid. 48
- Nobiles Poloni Regem Stephanum apud Regi-*
nam calumniantur 357.1
- Nobiles cur raro in publicum prodeant* 41.9
- Nobiles feminae denudatae in nuce sture cogun-*
tur 284.26
- Nobiles tyrannidem cum lachrymis deprecant-*
es exulto mulcantur 284.30
- Nobiles ducenti simul & semel trucidati* 287.
43
- Nobiles 150. de capessenda in Poloniam fuga*
consultantes quomodo puniri 285.2
- Nobiles in unam habitationem coacti misere*
interimuntur 186.45
- Nobiles praefecti, consilarii, &c. omnes se Chlo-*
ppos, id est, seruos vocant 179.18
- Nobiles & consilarii, propriis sumptibus mi-*
litare coguntur 177.47
- Nobiles quidam captivi à Magno Duce truci-*
dantur 200.5
- Nobiles quidam supplicio destinati prater ex-*
pectationem liberantur 201.30
- Nobiles Moscovitae trecenti semivivum in prosc-*
nium ducuntur 201.10
- Nobiles ducenti capite truncantur* 203.22
- Nobiles quot egrediantur ad bellum ex Mosco-*
via ducata 207.10
- Nobilis femina post oblatum stuprum, in por-*
ta mariti sui, per quam ipse quotidie ire co-
- gebatur suspensa* 189.3
- Nobilibus & consiliariis, de iniuria illata cum*
Duce expostulantibus, quid acciderit 189.
17
- Nobilitatis Polonicae de iudiciis postulatam*
330.10
- Nobilitatis cum Rege Stephano controuersia*
qualis & quomodo composita 310.42
- Nobilis laborare sibi turpe ducit* 40.31
- Nobilitatis defensio crudeliter punita* 138.10
- Nobilitatis Nuncii in Concilio suo admodum*
tumultuantur 431.25
- Nobilitatis Polonicae motus varii* 426.18
- Nobilitatis ius multis ex plebe donatum* 421.
21
- Nobilitatis conventus in singulis Poloniae pa-*
latiis, ante comitia habentur 426.16
- Nobilitati quid ad desideria sua Riga respon-*
sum 421.50
- Nobilitas Poloniae, omnia regis facta habet, su-*
specta 426.51
- Nobilitatis Polonicae erga regem Stephanum*
animi varii 426.27
- Nobilium intersectorum octuaginta genero-*
sa femina in flumen abiectuntur 204.
11
- Nobilium cadauera in foro nuda septem die-*
rum spatio iacent, & à canibus deuorantur
204.8
- Nobilium matronarum apud Magnum Du-*
cem abusus turpis 188.44
- Nobilium in Moscouia dura seruitus* 10.55
- Nobilium quid de rege querelis in comitiis re-*
pposum sit 359.4
- Nobilium Polonorum animus à rege alienus*
356.40
- Nobilium in Moscouia humilitas* 336.9
- Nori & vegia unde nomen acceperit* 86.32
- Noripoda regis* 87.25
- Nosi promontoria in mari* 67.28
- Notarii cuiusdam uxor post oblatum stuprum*
super mensam mariti, in qua ipse cibum ca-
- pere cogebatur, suspensa* 189.6
- Novogardia, qua habeat Caes. constitutionem*
125.21
- Novogardia olim Mosconiae caput* 125.17
- Novogardia emporium totius Moscovitici Im-*
perii celeberrimum 150.32
- Novogardia in seruitutem redacta* 8.18
- Novogardia deuicta, Ioannes Basilii filius, vi-*
tra trecenta plaustra, auro & argento bene
- orussa, ex cuius bonis abiecit* 8.22
- Novogardia quot principatus habuerit* 54.39
- Antihornate Archiepiscopi administrata*
ibid. 49
- Quando & à quo superata atque*
expugnata ibid. 51
- Novogardia terminus Christianae religionis*
47.43
- Novogardia magna quot miliaribus à Mosco-*
uia distet 54.22
- Portionem habuit in quin-*
que partes distributam, ibidem 25
- Em-*

I N D E X.

porium quondam habuit celeberrimum 37	in viro statuant 132.33
Eius imperium quousq. extendatur ib. 34	Obdoriani idololatre 169.3
Novogardie dies longissimus 18. horarum 55.	Obdoria regio unde dicta 168. 12
33	Obstetrices octo diebus ab ade sacra abstinere debent 17.30
Novogardie imperium à quibus conditū 332.	Occa fluvius quot ciuitates alluit 242.53
53	Occa fluvius ubi oritur, & quo fluat 49.48
Novogardie inferioris situs 47.38 distantia à Mosconia 41 fertilis 42	in Wolgam labitur 53 Campos allui fertilissimos 55 piscibus valde abundat 50.1
Novogardensium opes, quot curribus Mosconiam abductæ 55.4	Ocha ubi in Wolgam exoneretur 124.42
Novogardensium clades tristissima 284.43	Occisorum in bea numerus, quomodo cognoscatur 177.43
Novogardenses, dum Corsun Gracie ciuitatem oppugnant, uxores seruis domi relictis nubant 55.25	Ocolnick qui vocetur 40.21
Novogardenses idolum Perun dictum, in flumen Wolhorv deliciunt 55.15	Odara fluvius, Viagrus nominatus 114.38
Novogardienses cur trucidati & excisi 335.15	Odoiowv castrum 159.29
Novogrodia sola olim appellatione exteris terribilis extitit 243.55	Ognyowa morbus ignitus 157.39
Novogrodia minor ubi sita 124.43	Okomecia diplomatum in Mosconia locus 403.
Novogrodia quot miliaribus à Riga distet 125.38	34
Novogrodie magna ducatus 163.51	Olech venenosi vermis morsu laesus moritur ibid. 12
Novogrodie magna legati bellum à Polonis deprecantur 301.4	Olech imperiū Ruthenorum sibi à Rurick commendatum multis provinciis auget 3.19
Novogrodie inferioris ducatus 158.43 Eius fertilitas 46 situs 48 distantia à Mosconia 51	Olega à fratre suo regno expulsus, interficitur 4.40
Novogrod ciuitas & arx lignea 160.47	Olha accepto baptismo, Helena dicta est 3.45
Novogrodek Mosci cedunt 418.25	Olha prima Ruthenorum Christiana, ab ipsi soli comparatur ibid. 47
Novogrodekum probe muratum 418.27	Olha, à Dreuvlianorum principe in matrimonium expetitur 3.28
Novogrodenses quando & à quo superati 163.43	Olha uxor Igoris, interfecto marito, regno praeficitur 3.27
Novogrodensis Antistis dignitate sua exutus, & omnibus bonis priuatus, nefanda ignominia afficitur 192.12	Olha, Dreuvlianorum nunciis viuos obicitur ibid. 29 Alios quinquaginta nuncios in balneo comburit 31
Novogrodensium merces in unum locum congestæ succenduntur 191.30	Olha mortem mariti ulciscitur 3.30
Novogrodensium occisorum numerus 205.43	Olha, acceptas à Dreuvlianis in tributum columbas & passerres, alligatis sub alae ignis quibusdam instrumentis dimittit ibid. 39
Novogrodensium bona apud Nervios deposita 286.11	castrum Dreuvlianorum incendit, & fugientes interficit ibid. 42
Numerandi ratio in Mosconia 42.24	Olha mortua, in sanctorum numerum refertur 4.4
Nun:io Mosconitico, qui ad Stephanum Cissaicic moentem, venit, quid responsum 364.54	Olha, Dreuvlianos inebriatos interficit 3.35
Nuncii Nobilitatis cur in comitiis se Regi opposuerint 431.36	Olmutium sedes Episcopalis ad fluitum Moravva 101.49
Nundinae ex Caſan in Novogardiam translatae 73.3	Operant praefame nimia, homines mactare & comedere coguntur 289.25
Nundinae in toto Mosci dominio frequentissima 57.45	Operarii vini cremantur, cineribus in fluitum sparsis 289.32
O.	Ophanasius Lorezicus, ex intimis Basilidis amicus unus crudelissima morte affectus 286.40
Oblastivius amplissimus 168.45	Ophanasius baculis crudeliter in loco publico caesus, omnib. bonis spoliatur 193.42 interficitur 54
Obedientiam Moscovitæ praeclarissimam	Opha-

I N D E X

<i>Ophanasius Wiazinski Principi admodum charus</i>	193.22	<i>Orinscii interitus</i>	413.10
<i>Ophanasii ferui misere trucidati</i>	193.38	<i>Organorum in templis usus nullus</i>	139.33
<i>Opolia ciuitas cum castro</i>	11.40	<i>Orlo arx quando extructa</i>	204.15
<i>Opotzka ciuitas cum castro, à rege Polonia obfessa</i>	103.53	<i>Ofciki consilia quomodo reuelata</i>	362.48
<i>Oppida & castella quæ Stephanus bello Mosconitico occupauit</i>	420.21	<i>Ofcikus cur euentitia scriptura, & alienis signis usus sit.</i>	363.10
<i>Oppida & castella, quibus Moscus cecidit, quæ</i>	420.16	<i>Ofcikus proditiõis & rei monetaria accusatur</i>	363.14
<i>Opriczna curia amplissima, quando & à quo extructa</i>	156.19	<i>Ofcikus in Marschalci adibus libera custodia circumdatur</i>	363.1
<i>Orationis ad Deum indefessum studium</i>	138.47	<i>Ofcikus cum Iudæo quodam, capitis supplicio affectus</i>	363.27
<i>Orationem Dominicam, Symbolum Apostolicum, decem præcepta & alia, pauci sciunt</i>	152.35	<i>Ossa mortuorum qui condit, multum meretur</i>	26.35
<i>Oratio Ruthenis usitata</i>	175.54 & 176.10	<i>Ostrauitza fluius, Silesiam à Morania dirimens</i>	201.54
<i>Oratores, quæ pompa & hominum cæterua stipati, arcem ingrediantur</i>	93.45	<i>Ostromecius se ad Moscam transiturum simulat</i>	414.12
<i>Oratores ad Principem admittuntur</i>	93.14	<i>Ostroua Mosci reddita</i>	417.33
<i>Oratores ad externos principes missi, si quid preciosè reportant, id omne princeps Moscus in suum fiscum reponit</i>	11.13	<i>Ostrouia ubi sita, & unde nomen habeat</i>	393.12
<i>Oratores, quali sermone excipiantur à consiliariis Mosci</i>	92.18	<i>Ostrouia ex firmissimo lapide extructa, quomodo expugnata sit</i>	304.22
<i>Oratores, à locum principis tenente, quintuplici potu decorantur</i>	91.18	<i>Ostrouia quomodo oppugnata</i>	393.20
<i>Oratores finito prandio, quomodo dimittantur</i>	96.47	<i>Ostrouia per deditionem occupata</i>	393.39
<i>Oratoribus propriis sumptibus viuere nõ permittitur</i>	91.54	<i>Otloferia ciuitas</i>	125.36
<i>Oratores à principe conuiuio excipiuntur</i>	91.7	<i>Otzakhoru castrum & ciuitas</i>	76.55
<i>Oratores cur in itinere diutius detineantur</i>	90.54	<i>Ous syluestris, quam Poloni Solhac vocant, descripto</i>	84.1
<i>Oratores sub dio pernoctantes</i>	ibid.37	<i>Ovuccininus quomodo, & quam ob causam interfectus</i>	184.17 & 22
<i>Oratores ad venationem inuitati</i>	97.37	<i>Oxus, Bactrianorum amnis, ubi oritur, & in mare effundatur</i>	119.41
<i>Oratores iuguriolis angustis excipiuntur</i>	91.14	<i>Oxi oppidum & fluius</i>	114.11
<i>Orationes quales in usu</i>	138.50	P.	
<i>Oratoribus varia de mensa principis mittuntur obsonia</i>	95.54	<i>Pacis conditiones Stephano à Mosco per litteras oblata</i>	378.12
<i>Oratores Linonenses, celeri fuga se ex Mosconia liberant</i>	69.1	<i>Pacis inter Stephanum Polonia regem & Mosconitas constituta conditiones, & confirmatio.</i>	313.26
<i>Oratores quomodo in Mosconia excipiantur, & tractentur</i>	89.40	<i>Pacis ad decennium constituta tabula, quo ritu, & à quo confirmata</i>	313.43
<i>Oratoribus nullum honorem circumstantes exhibere coguntur</i>	94.6	<i>Pacis conditionis à Mosco Polonia Regi Stephano præscripta</i>	331.39
<i>Ordines quid in comitiis à rege Stephano petierint</i>	384.6	<i>Panis usus rarus</i>	59.6
<i>Oreschak castrum germanis Nutenburg dictum</i>	55.46	<i>Palmarum dies solennis</i>	140.44
		<i>Panis beata virginis in terram prolapsus</i>	99.10
		<i>Pane fermentato cur in S. Cæna utamur</i>	176.28
		<i>Panem Eucharistia quis conficiat</i>	176.51
		<i>Panes, formam helici equini habentes</i>	95.40
		<i>Panis ante prandium conuiuio à Principe oblatum</i>	148.53

I N D E X

<i>Panis Eucharistia antequam consecratus fuerit, circumfertur per Ecclesiam, & adoratur</i>	30.1	<i>Pecunia quali ad bellum Moscouiticum secundum rex Polonia usus sit</i>	361.14
<i>Pannonia utraq; inter Dalmatiam & Moscouiam sita</i>	133.1	<i>Pecoris maioris minorisque in Moscouia copia</i>	128.29
<i>Panum sacratorum distributio</i>	127.42	<i>Pedestres copia in Moscouia nulli sunt usui</i>	129.42
<i>Papinciuitas & castrum</i>	61.40	<i>Peditatus Vngaricus Vitepsciam praemissus</i>	363.32
<i>Papini gens</i>	168.39	<i>Peditatus quomodo in Polonia deligendus</i>	361.30
<i>Parcha ciuitas cum castro</i>	104.12	<i>Pelles Hermelinorum quomodo cognoscenda</i>	44.3
<i>Parn ferrifodina</i>	111.12	<i>Pelles in Moscouia quos Beneres, Mingas, & Miniueras vocant</i>	131.13
<i>Parnauia à Suecis obfessa cōmeatus inopia laborat</i>	413.42	<i>Pelles nobilissimae in Moscouia</i>	126.27
<i>Parnauia quando à Moscho occupata</i>	327.51	<i>Pelles delicatissimae ex plantis</i>	73.49
<i>Parnauia decedere Gordianus Suecia praefectus iubetur</i>	418.1	<i>Pelles ante haec tempora vili pretio venduae</i>	126.30
<i>Parfimoniam & frugalitas Moscouitarum</i>	37.37	<i>Pellium in Moscouia nobilitas</i>	133.20
<i>Patres in linguam Illyricam translati</i>	127.16	<i>Pellium Zebellinorum praestantia, quomodo cognoscenda</i>	43.48
<i>Patriarcha Cōstantinopolitanus & sancti Metropolitae, sicut luminaria in mundo lucent</i>	24.28	<i>Pelles Madauricae ex diuersis locis afferuntur</i>	ibid.52
<i>Pauli Oderbornii de vita Iohannis Basilidis historia</i>	241.43	<i>Pellium in Moscouia diuersitas</i>	43.47
<i>Pauli Fouii, de legatione Basilii Magni Principis Moscouia liber</i>	119.1	<i>Pelles vulpine quanti vendantur</i>	44.10
<i>Paulus Centurio de itinere in Indiam frustra cum Moscho agit, & quare</i>	120.6	<i>Pelles Aspreolorum ex quibus locis afferantur, & quanti vendantur</i>	ibid.11
<i>Paulus ex mercatore legatus</i>	ibid.13	<i>Pelles Lyncium & Luporum quanti fiant</i>	ib.20
<i>Paulus centurio Genuensis, propter mercaturam in Moscouia versatur</i>	119.34	<i>Pelles Castorum in magno pretio</i>	ibid.13
<i>Paulus centurio quid quaeserit, cum in Moscouia versaretur</i>	ibid.37	<i>Percunctantibus quid in aula ageretur quid acciderit</i>	194.35
<i>Paulus centurio, cum Demetrio Mosci Ducis legato, Romam peruenit</i>	120.45	<i>Pereaslauu ciuitas ubi sita</i>	57.52
<i>Paulus Iouius, ex cuius relatione Moscouiam descripserit</i>	88.27	<i>Pereaslauu ciuitas & castrum</i>	166.28
<i>Paludes in Moscouia vnde</i>	121.40	<i>Peregrinatio in Moscouia tempore aestatis laboriosa & difficilis</i>	125.53
<i>Pauperes ad Principem non admittuntur</i>	40.19	<i>Peregrinationes ad loca sancta</i>	139.49
<i>Pax inter Moscum & Polonia Regem quibus conditionibus constituta</i>	415.10	<i>Periculum à glacie liquefacta, in Duna fluuii maximum</i>	103.28
<i>quamdiu</i>	28	<i>Permii & Pecerripopuli Christiani</i>	123.44
<i>Pax publica à Stephano Polonia Rege seuere sancita</i>	338.19	<i>Permia regio, quos miliaribus à Moscouia distet</i>	167.5
<i>Pax seruari sincera inter dissidentes circa religionem non potest</i>	248.22	<i>Permia prouincia magna & ampla</i>	62.39
<i>Pax quinquaginta annorum cum Lituonibus firmata</i>	228.33	<i>Permutatio rerum in Moscouia cur instituta</i>	42.14
<i>Pax inter Teutonici ordinis magistrum & regem Poloniae, quibus conditionibus constituta & firmata</i>	227.17	<i>Pernauia Henrico Gallo erepta</i>	254.54
<i>Peccati author & causa non est Deus</i>	256.24	<i>Persarum Princeps cur à quibusdam Kislpassa, id est, rubeum caput vocetur</i>	12.15
		<i>Perun idolum quale & ubi</i>	163.30
		<i>Pestis per Italiam, Galliam, & uniuersam Europam vagata, exercitum Polonicum corripuit</i>	380.45
		<i>Pestis memoria hominum, in Moscouia non sauiit</i>	47.4
			Pestis

I N D E X.

<i>Pestis in Lituonia saniens</i>	225.7
<i>Pestis in Nouogrodia atrox & repentina</i>	206.
<i>Pestis in Moschouia</i>	292.7
<i>Pestis in Moscouia rara & fere nulla</i>	157.36
<i>Petrus in Polonia & Catilina</i>	426.7
<i>Petri Kendu interitus</i>	398.12
<i>Petroneius supremus Russia palatinus acerbis- simis sarcasmis illusus</i>	283. 55 Cum uni- uersa familia misere interficitur
<i>Petrus Bickowski, à Magno Duce lanceatras- fessus</i>	290.1
<i>Petrus Tomitzki, Episcopus Premisliensis</i>	102.
<i>Petrus Gysia, & Michael Pabusch, Oratores Lithuani</i>	115.23
<i>Petrus Serebinus vir summus & rei bellicae pe- ritissimus</i>	199.20 inique perit, bonis omni- bus ablati & igne perditis
<i>Petrus Biconius eques Polonus capite truncatus perit</i>	289.9
<i>Petrus Serebrinus in frustra diffecatur, capite pedibus manibusque ad uxorem transmis- sis</i>	289.5
<i>Petrus Sisegaleider Moscouitici exercitus Dux.</i>	234.19
<i>Petrus Nouogrodia inferioris Praefectus, cum stirpe sua e medio sublati</i>	185.15
<i>Petrus Klocenius Castellanus Sauichostensis globosus, electus perit</i>	372.12
<i>Petrus Araxi legatus Caesaris, in itinere Mo- scouiam versus, mortuus</i>	101.46
<i>Petiora fluxus</i>	167.51
<i>Petiora regio iuxta mare glaciale</i>	167.49
<i>Petzura monasteriū, Regio militi magno in- commodo est</i>	406.55
<i>Petzura oppugnatur</i>	407.16
<i>Phœnix siue luctus Austriae ob Anna Rom. Pannonum & Bohemorum Regina mortem</i>	434.15
<i>Philaequitum magister</i>	239.7
<i>Philippus Hispaniarum Rex, Maximiliani Im- peratoris filius</i>	17.32
<i>Philo Kmita à Stephano ad Borysthenem mitti- tur</i>	343.22
<i>Philo Kmita Palatinus Smolenscensis, Orsam se recipere cogitur</i>	376.40
<i>Philo Kmita, Orsancensis praefectus magnam Moschis cladem affert</i>	297.14
<i>Philosophia & disciplina caetera in Moscouia negliguntur</i>	128.10
<i>Pielza fluvius, Polonia à Silesia diuidens</i>	114.
<i>Pierstinski in Borysthenem prolapsus, quomo- do saluatus sit</i>	106.40

<i>Pietercouia oppidum</i>	211.4
<i>Pilei fastigiat</i>	153.47
<i>Piscatorum peritia</i>	57.24
<i>Pisces durati, tanquam fruges reconduntur</i>	123.10
<i>Piscu humana forma praeclatus</i>	61.7
<i>Piscium in Lituonia inopia</i>	225.5
<i>Piscis mirabilis in fluuio Tachmin</i>	169.14
<i>Piscium in Hungaria copia ingens</i>	111.2
<i>Planta, caput, oculos aures sanguinem pedes, cutim & vitam habens ubi crescat</i>	73.30
<i>Platea & area in Moscouia ciuitate admodum spaciosa</i>	155.43
<i>Plocensis praefectura Ciarn Kouio erepta</i>	430.
<i>Plusa fluvius</i>	156.34
<i>Plescoua cur à mercatoribus frequenterur</i>	151.6
<i>Plescouia urbs obsidione quando soluta</i>	417.
<i>Plescouia secundo oppugnata</i>	406.28
<i>Plescouia rebus omnibus ad obsidionem susti- nendam necessariis à Mosco instructa</i>	396.
<i>Plescouia quo potissimum loco oppugnanda</i>	396.8
<i>Plescouia propugnacula occupata</i>	399.40
<i>Plescouia olim, à Germanis capta & à quorur- sus in libertatem vindicata</i>	394.26
<i>Plescouia quali olim magistratu usa sit</i>	394.
<i>Plescouia oppugnatio ab Ungaris incepta</i>	398.
<i>Plescouia olim quem principem habuerit</i>	394.
<i>Plescouia quando & à que libertate sua spolia- ta</i>	395.9
<i>Plescouia urbis situs, & distributio</i>	395.31 &
<i>Plescouia muri & propugnacula</i>	395.45
<i>Plescouia an tertio bello Moscouitico petenda, an vero locus alius</i>	390.10
<i>Plescouia omnib. rebus à Mosco firmatur</i>	388.
<i>Plescouia cur non primo oppugnata</i>	341.16
<i>Plescouia cur secundo bello Moscouitico non fuerit oppugnata</i>	363.40
<i>Plescouia ciuitas & fluvius</i>	58.6 An quadru- plici muro cincta ibid. 10 à quo & quando expugnata
<i>Plescouia in seruitutem redacta</i>	9.3
<i>Plescouia senatus & ditissimi quique interfecti</i>	286.23
<i>Plescouia auctus descriptio</i>	303.44
<i>Plescouia urbs emporium habet celeberrim- um</i>	303.52

I N D E X

<i>Plesconia urbis praesidium</i>	304.44	<i>Poloniza</i>	106.32
<i>Plesconia quando oppugnata</i>	304.7	<i>Polani moneta cuprea, & eius valor</i>	41.34
<i>Plesconia civitatis munitissima descriptio</i>	304.38	<i>Poloni à quo Lechi vocentur</i>	2.28
<i>Plesconia tribus muris cincta</i>	132.14	<i>Poloni milites quomodo & quib. armis instru- eti</i>	342.27
<i>Plesconiarii cur expugnare Stephanus consti- tuerit</i>	304.1	<i>Poloni & Vngari equorum carnibus vescuntur</i>	348.43
<i>Plesconienses variis modis Vngaros à muris sub- repellere conantur</i>	406.39	<i>Polonia Reges qua conditione Tartaris stipen- dium decernant</i>	75.27
<i>Plesconienses obsidione se liberari, admodum expetunt & urgent</i>	417.15	<i>Polonia Rex in civitate Gedanensi</i>	113.22
<i>Plesconienses ad pradam incitantur</i>	409.30	<i>Polonia Regibus fides non servata</i>	246.23
<i>Plesconiensis obsidio cur non facile solvenda</i>	405.19	<i>Polonia cur pediatu non multum utatur</i>	381.27
<i>Plesconienses pacis nuncium magnam letiti- am accipiunt</i>	416.32	<i>Polonia Regum, qui originem suam ex Lith- uanis traxerunt, genealogia</i>	16.17
<i>Plesconiensis arx in tres partes distribuitur</i>	395.37	<i>Polonicarum copiarum adversus Basilidem e- ductarum Duces praecipui</i>	296.15
<i>Plesconienses senatores in vincula coniecti po- testate & libertate sua exornantur</i>	395.16	<i>Polonicus exercitus in castris febre corripitur</i>	411.12
<i>Plesconienses ex magnis Russia Ducibus sibi prin- cipem deligunt</i>	394.54	<i>Polonicus exercitus ad Plesconiam, magnis af- ficitur incommodis</i>	404.46
<i>Plesconienses quibus cum populis olim bellum gesserint</i>	394.21	<i>Polonicus exercitus ad pacem animi compo- nit</i>	404.47
<i>Plesconienses praefecti, equites, pedites & incolae quos</i>	396.20 & seqq.	<i>Poloni & Vngari ex propugnaculis Plesconia urbis rursus eiciuntur</i>	400.1
<i>Plesconienses fugam meditantes à quibus retē- ti</i>	399.53	<i>Polonicus exercitus lustratio</i>	364.10
<i>Plesconiensis civitatis amoenitas</i>	395.54	<i>Poloni cum urso pugnantis agilitas</i>	318.24
<i>Plesconiensis oppugnatio an intermittenda, de- liberatio</i>	396.48	<i>Poloni facta pace Deo gratias agunt</i>	314.22
<i>Plesconiensium litterae, quibus subsidia petunt, interceptae</i>	400.18	<i>Poloni in Sanolocia arcis oppugnatione detri- mentum non mediocriter accipiunt</i>	379.45
<i>Plesconiensibus subsidia mittuntur</i>	400.54	<i>Polonorum equitum habitus atratus primo, po- stea caruleus</i>	392.55
<i>Plesconiensium munitiones cuniculis tentantur</i>	401.15	<i>Polonicus exercitus in hyberna deducitur</i>	355.29
<i>Plesconiensium integritas, candor & simpli- citas</i>	56.19	<i>Polotis quor. annis à Mosca possessa</i>	343.31
<i>Plesconiensium civiles discordiae</i>	245.41	<i>Polotia quomodo ad Lituanos pervenerit</i>	343.42
<i>Pocillatores principis</i>	148.49	<i>Polotia cur primo à Stephano oppugnata</i>	341.28
<i>Podkova capitis supplicio affectus</i>	337.26	<i>Polotia quando & per quem Polonis erepta</i>	343.46
<i>Poculum ex cranio Suvatoslai factum</i>	4.34	<i>Polotia quos fluvios habeat navigabiles</i>	343.50
<i>Pæna cum brutis congregientium, non capita- lis</i>	38.40	<i>Polotia unde sic dicta</i>	344.3
<i>Pæna furti & homicidii, raro capitalis</i>	38.36	<i>Polotia à Mosco castellis & praesidiis munita</i>	344.9
<i>Pæna qua pradones & alii facinorosi homines afficiuntur</i>	38.30	<i>Polotia qua parte primum oppugnanda, delibe- ratio</i>	345.41
<i>Pæna capitis seu ultimo supplicio quinam affi- ciendi</i>	39.8	<i>Polotia arx expugnata & occupata à Stephano Polonia Rege</i>	350.49
<i>Pænarum in Mosconia tria genera</i>	335.53	<i>Polotia expugnata supplicationes habetur</i>	351.25
<i>Pœnitentia qualis pro delictis iniungatur</i>	29.25	<i>Polotia occupata</i>	254.52
<i>Polna fluvius, Mosconiam à Finlandia dividens</i>	56.39	<i>Polotia arce decedentibus duplex locus assigna- tur</i>	350.12
		<i>Polotia</i>	

I N D E X

<i>Polotia superata reliqua in Polotienſi agro caſtellis expugnantur</i>	352.15	<i>Pontus legatus, Gothica militia præſectus germanum militem in Liſoniam introducit</i>	308.11
<i>Polotia à Rege Stephano quomodo rursus reparata & conſtituta</i>	352.14	<i>Pontus Gardianus Suecorum præſectus, à Samoscio, ad Legatos Moſconiticos tranſitum expetit</i>	416.13
<i>Polotia recepta, cui adminiſtranda commiſſa ſiſt</i>	353.20	<i>Pontus Naruam qua Germanorum antea fuerat aggreditur</i>	309.5
<i>Polotia expugnata literas ad Moſcum Rex ſcribit</i>	354.38	<i>Pregantius lacus</i>	132.2
<i>Polotia arcem habet munitiſſimam</i>	281.13	<i>Preſbyteri ab Episcopis inſtituantur & deſtituantur</i>	134.18
<i>Polotia, addactis ad fiduciam pacis Poloniis, oppugnatur</i>	281.39	<i>Preyſſa fluvius, Sileſiam à Polonica & Bohemica diſſione dirimens</i>	107.17
<i>Polotia per deditiōem Baſilides potitur</i>	282.	<i>Princeps barbarus, à barbaris aliis vexatur</i>	247.30
<i>Polotia quando à Stephano Polonia Rege oppugnata</i>	296.19	<i>Principes in quo templo ſepeliantur</i>	47.2
<i>Polotia ciuitas immiſſo igne ſuccenditur</i>	297.	<i>Principes & regia ſtirpe nati crudeliter affliguntur</i>	255.18
<i>Polotia urbs à Stephano Polonia Rege obſidione cincta</i>	297.6	<i>Princeps conuiuias finito prandio, nomine appellat</i>	149.15
<i>Polotia arx munitiſſima à Stephano Polonia Rege occupata</i>	298.7	<i>Princeps Moſcouie cum proceribus & legatis publice epulatur</i>	129.51
<i>Polotia à Baſilide dolo occupata</i>	281.22	<i>Princeps Moſcus, pro ſanitate Maximiliani Romani Imperatoris poculum ebibit</i>	97.17
<i>Polotia ſitus & magnitudo</i>	281.8	<i>Princeps quomodo menſa accumbat</i>	95.14
<i>Polotia ſitus & præſidium, ſiue munitio</i>	345.	<i>Princeps oratoribus de ſua menſa mittit</i>	95.29
<i>Polotia Regio à Moſcis quinq; Caſtellis firmata</i>	344.35	<i>Princeps barbaram radens</i>	96.37
<i>Polotia amplitudo & ubertas</i>	343.48	<i>Princeps panē & ſal de ſua menſa alicui mittēs, quid ſignificet</i>	95.39
<i>Polotia opes & diuitia</i>	343.6	<i>Principis in Moſcouia voluntas, pro lege habetur</i>	334.54
<i>Polotia palatinus à Moſco captus, quomodo liberatus</i>	353.36	<i>Principi in Moſconia, ſiue turpia ſiue honeſta imperet ſemper obtemperandum</i>	335.3
<i>Polotia arcis incendium</i>	349.23	<i>Principis ſedes, cum oratores admittit</i>	94.22
<i>Polotienſis arcis Moſci deditiōem faciunt</i>	350.	<i>Principis Moſci in ſupplicii innocentium exaltatio</i>	187.33
<i>Polotienſis obſidionis facies ſeu delineatio & deſcriptio</i>	346.17	<i>Principis Moſci ſermo ad oratores, de induciis firmatis</i>	100.13
<i>Polotienſis arcis oppugnatio quomodo inſtituta</i>	347.7	<i>Principis Ceremonia, dum oratores audit</i>	94.20 & ſeqq.
<i>Polotienſis oppugnatio difficillima</i>	341.44	<i>Principis fratres oratoribus non aſſurgunt ſed tantum conſilarii</i>	94.12
<i>Polozko arx & Ciuitas Liſuanis quando adēpta</i>	183.54	<i>Principum variorum legati in Comitiis Varſauienſibus præſentes</i>	331.16
<i>Polotskam omnes ſuas copias Moſcus tranſmittit</i>	237.37	<i>Principum Moſcouia, de uxore deliberantium ratio</i>	129.15
<i>Polozko principatus ſeu Waiwodatus</i>	103.	<i>Priores in Moſconia quomodo eligantur</i>	20.35
<i>Polo Wtzi populi campeſtres</i>	64.7	<i>Priores antequam conſirmentur, iuramentum principi præſtare coguntur</i>	ib.40
<i>Pons natus</i>	103.53	<i>Priſtanus Liſthuanus</i>	113.33
<i>Pons ex nauibus mirabiliter conſtructus</i>	339.	<i>Prinilegia Liſonibus à Sigifmundo Auguſto conceſſa</i>	433.12
<i>Pontifices Romanos in omnibus Chriſtianam fidem non ſeruare oſtenditur</i>	22.40	<i>Procuratores in iudicio raro admittuntur</i>	40.9
<i>Pontificem Romanum, Moſcouia princeps, non niſi Doctōris titulo dignatur</i>	12.35	<i>Prodigia qua bellum Moſconiticum antecēſſerunt</i>	293.16
<i>Pontifici in Cinglianos mortuum offerētes impetum faciunt</i>	307.28		

<i>Prodigium quod in Nalio oppido visum</i>	293.
28	
<i>Proditionis premium</i>	163.51
<i>Proles desiderium</i>	137.47
<i>Proprium Moscovitæ nihil habent</i>	179.21
<i>Proscriptiones in Polonia, contra obaratos</i>	1331.10
<i>Prostovitzæ, ubi cerevisia coquitur bona</i>	107.8
<i>Provincia in Moscovia fertilissima, quæ</i>	62.14
<i>Provincia & principes in Moscovia ditissimi</i>	132.23
<i>Provinciarum prasides, Imperatori obtemperantes</i>	132.28
<i>Prukhoppidum</i>	108.12
<i>Populi incogniti & fama tantum noti</i>	123.53
<i>Populus præ timore Duci applaudit</i>	201.26
<i>Possessiones in Livonia primatas, quas Stephanus Pol. Rex ratas habuerit</i>	433.34
<i>Possennius Rigam à Moscò ad Stephanum reuertitur</i>	427.48
<i>Possennius Plescouiæ ulteriore oppugnationem dissuadet certis rationibus</i>	305.25
<i>Possennius quas pacis conditiones à Moscò attulerit</i>	404.11
<i>Possennius à Moscò ad Regem Stephanum reuertitur</i>	404.7
<i>Possennius literas ad Moscum scribit</i>	404.24
<i>Possennius cum legatis Moscovicis ad Moscum proficiscitur</i>	390.6
<i>Possennius per literas transitum per Poloniam & Lithuaniam à Rege petit</i>	387.25
<i>Possennius ad Basilidem proficiscitur</i>	305.51
<i>Possennius, Basilidem ad Livoniam restitutionem exhortantis oratio</i>	311.36
<i>Possennius ad Stephanum Regis & Basilidis legatos oratio</i>	312.21
<i>Possennius à monitione sua, pacis amplectenda cupiditatem Legatus inicit</i>	313.5
<i>Possennius Moscum ad Romanam Ecclesiam perducere conatur</i>	433.50
<i>Possennius Iesuita à pontifice Max. in Castrum ad Plescouiam missus, honorifice suscipitur</i>	305.18
<i>Postelli de planta ad formam agni nascentis & vivente iudicium</i>	73.54
<i>Potationes pro Caesaris, & principis salute.</i>	96.50
<i>Potivolum arx & civitas lignea</i>	160.52
<i>Potus oratoribus semper quinquuplex offertur.</i>	92.54
<i>Potus ex cerasis subausteris</i>	128.55
<i>Præcipita in Europa</i>	122.13
<i>Præcopskii reges unde dicti</i>	74.46
<i>Præda in arce Polotiensis inuenta, militibus tota concessa</i>	351.27
<i>Præfectura & Provincia in Lithuania quo-</i>	

<i>modo constituta</i>	356.5
<i>Præsidium Polotia relictum</i>	353.23
<i>Præfecturarum in Moscovia ratio</i>	336.40
<i>Præsidium in Moscovia quale</i>	336.38
<i>Præda, quinquies mille currum, Lituanis relicta</i>	238.25
<i>Præfectos & principales familias, Moscum monasticam vitam ducens, exterminat</i>	181.6
<i>Præsidia in finitimis arcibus</i>	178.8
<i>Prætoriani milites in arce aut alibi nulli</i>	129.54
<i>Pragaregni Bohemia caput</i>	114.39
<i>Prandii, quo oratores à principe excipiuntur, descriptio</i>	98.42
<i>Prandium principis quamdiu duret</i>	96.42
<i>Preces pro mortuis inanes esse Moscovitæ statuunt</i>	126.52
<i>Preces & suspiria captivorum pro Basilde ranno</i>	315.24
<i>Pskovia sola in toto Mosci imperio muro cincta est</i>	162.35
<i>Pskovia prodicione sacerdotum capta</i>	163.7
<i>Pskovenses mortis periculum evitant, exceptis quibusdam Monachis</i>	192.44
<i>Pskoviensis ducatus 16250 quando & à quo occupatus</i>	51
<i>Pskoviensium inuentum prudens, quo principis iratum animum placarunt</i>	192.35
<i>Puella adolescentibus offeruntur</i>	34.32
<i>Puella ultra septimum annum castitatem non servantes</i>	77.11
<i>Puellas Chiorvæ mercatoribus vitare licitum, abducere non item</i>	77.13
<i>Puerorum Moscoviticorum à Polonis captorum multitudo</i>	420.10
<i>Puerpera desperata valetudinis, an ad communionem admittenda</i>	27.10
<i>Puerpera quot diebus à partu templo abstinere cogatur</i>	26.17
<i>Puerpera habitaculum an ingredi liceat</i>	18.30
<i>Pugiles publici</i>	151.51
<i>Pula moneta cuprea</i>	158.5
<i>Purgatorium fabulosum Moscovitæ sentiunt.</i>	126.54
<i>Purgatorium Rutheni non credunt</i>	30.26
<i>Purgatorium ubi</i>	89.15
<i>Purgatorium Græci & Rutheni negant</i>	174.31
<i>Pygmai ultra Lapones habitantes garrisu sermonem exprimunt</i>	123.19

R.

R <i>Abaslanus Danubium ingreditur</i>	108.
16	
<i>Radivilus cum Lituanicis quibusdam copiis ad Poloniam</i>	

I N D E X.

<i>Polotiam praemissus, belli initium facit</i>	342.
<i>Referendarius Ciarnkonio ereptus, & Nicola Firleio collatus</i>	430.6
<i>Reges & principes fratres inter se</i>	106.10
<i>Reges Hungaria, Bohemia & Polonia, Viennâ veniunt</i>	101.16
<i>Reges eligendi in Polonia, ratio, cui commissâ</i>	427.12
<i>Regi quidam praefecti, Castella in Liuania occupant</i>	402.46
<i>Regina Polonia ad Suecia Regiam literas mittit</i>	423.21
<i>Regis Polonia exercitus in Poloniam iraductus</i>	226.48
<i>Regis nomine Czar, Imperatoris vero Kessar in omnib. historiis scriptum reperitur</i>	12.5
<i>Regis Polonia, erga Imperatoris legatos affectio</i>	112.4
<i>Regius Mons, Ducis Prussiae sedes</i>	85.7
<i>Regium nomen, Mosco, qua conditione per Papam oblatum</i>	120.31
<i>Regum eligendorum, Ordines Poloniae, stabilem aliquam rationem expeunt</i>	385.5
<i>Reinoldus Hidensteinus ad Prussia Ducem missus</i>	424.10
<i>Religio Moscovitica qualis</i>	256.20
<i>Religio Pontificia Riga reparata</i>	421.31
<i>Religio Mosci ducis innocentium sanguine sanctificatur</i>	106.10
<i>Religionis Christiana in Moscouia terminus</i>	158.52
<i>Religio gentis Moscovitica qua</i>	152.17
<i>Religiosorum maxima cura ut homines ad fidem conuertantur</i>	31.52
<i>Reo si testimonio conuincatur, duellum decernitur</i>	39.39
<i>Reos ultimo supplicio afficere non omnes praefecti possunt</i>	180.53
<i>Reualia infeliciter bello tentata</i>	292.14
<i>Reualia & Derbten Ciuitates Liuania</i>	85.28
<i>Reualia à Mosconia oppugnata defenditur</i>	277.47
<i>Reus flagris à lictore caditur donec vadè proferat</i>	151.32
<i>Reualiensibus 100 frumenti onera, à Rege Poloniae donata</i>	339.15
<i>Rex Polonia Liuois bellum denunciat</i>	226.44
<i>Rex Polonia summam ex Lituanorum victoria capiti letitiam</i>	238.48
<i>Rex ordinis sui persecutor & fratrum proditor</i>	245.34
<i>Rex sacrorum seu Metropolitâ quo constitua-</i>	

<i>tur</i>	127.19
<i>Rezan provincia ubi sita</i>	481.11
<i>Rezan provincia omnium fertilissima</i>	48.
<i>Rezanensis principatus quomodo ad Moscouia Ducem peruenit</i>	48.40
<i>Rha, Tanais, & Borysthenes nobilissima Moscouia flumina</i>	147.14
<i>Rheu ceruorum quoddam genus, quibus Lopi iumentorum vice utuntur</i>	88.2
<i>Rhenus, Padus, Rhodanus unde oriuntur</i>	124.48
<i>Rhezanensis ducatus 159.4 eius situs 7 fertilitas</i>	8
<i>Rhuteni Christianam fidem ut amplexi sunt facile, ita constanter tuentur</i>	133.38
<i>Rhuteni Orienti proximi</i>	131.42
<i>Rhuteni concionatoribus abstinent</i>	173.50
<i>Rhuteni aduersus Mithridatis Antipatorum duces strenue olim pugnarunt</i>	131.33
<i>Rhuteni principis fidem omnes sequuntur</i>	31.16
<i>Rhutenis pro principe mori egregium</i>	132.38
<i>Rhutenorum communis oratio</i>	29.23
<i>Rhutenis qui populi initio imperarint</i>	2.42
<i>Rhutenorum copia aduersus Liuitones anno 1500 in aciem producta</i>	227.53
<i>Rhuteni, occasionem rei bene gerendae negligunt</i>	71.32
<i>Rhuteni vi pulueris partem maiorum Torpatensium subuertunt</i>	235.45
<i>Rhuteni omnes in religione à se dissidentes barbarorum loco habent</i>	335.30
<i>Rhutenorum de sua religione fiducia</i>	335.36
<i>Rutheni eodem tempore, frenum, arcum, frameam, telum, & flagellum manibus tenent, & istis utuntur</i>	36.33
<i>Rhuteni nec peditatu nec tormentis in bello olim vsi</i>	36.41
<i>Rhuteni quando & sub quo ad fidem Christi conuersi sint</i>	171.37
<i>Ricardus Cancelerus, nauium praefectus</i>	144.3
<i>Riga Sarmatici lititoris portus proximus</i>	123.39
<i>Riga quot miliaribus distet à Lubeca</i>	125.43
<i>Riga Liuania metropolis</i>	56.25
<i>Riga ciuitas iurciurando Regi Stephano se obstringit</i>	383.30
<i>Riga de constituenda Liuania deliberatio instituitur</i>	420.43
<i>Riga quomodo religionis controuersia composita</i>	421.31

<i>Riga</i> quibus de capitibus post constitutam pacem deliberatio instituta	420.53	<i>Rossa</i> insula	145.21
<i>Rigenses</i> post Archiepiscopi Vilhelmi mortem omnia ad Augustanae confessionis formulam revocarunt	421.30	<i>Rossomacka</i> fera nostro orbi non visa, ingenio miro	147.37
<i>Rigensibus</i> cum Churlandia Duce quae controversia intercedat	421.42	<i>Rostoniensis</i> ducis interitus	185.10
<i>Rigensibus</i> vallum quomodo extruere concessum	421.40	<i>Rostonia</i> princeps in templo dicendis precibus interitus, capitur, & capite truncatus in Volgam submergitur	283.49
<i>Rigensium</i> de portorio maritimo, Regi Stephano concedendo, deliberatio	383.38	<i>Rostovvski</i> dux capitur, & amputato capite, in flumen conicitur	183.30
<i>Riphaei</i> & <i>Hyperborei</i> montes ubi	168.5	<i>Rosthota</i> ducatus 166.10 eius situs, & distantia à Moscovia	16
<i>Riphaei</i> & <i>Hyperborei</i> montes fabulosi	124.51	<i>Rostovv</i> civitas & castrum	38.6
<i>Rocuta</i> de articulis fidei & doctrina Christiana, quam Lutherani defendunt, coram Basilde in frequenti senatu prolixè disserit	259.53	<i>Roxolani</i> & <i>Roxani</i> veteribus qui	242.19
<i>Rocuta</i> dicendi coram Principe, humilissimis gestibus potestatem rogat	259.25	<i>Roxolani</i> , <i>Geta</i> & <i>Bastarna</i> populi	122.51
<i>Rocuta</i> unde exordium coram Mosco differendifecerit	259.36	<i>Rschonia</i> ducatus	162.6
<i>Rocuta</i> cū principe de religione disputatio, scripto comprehensa	267.47	<i>Rsovva</i> Demetrii civitas	52.53
<i>Rocuta</i> perorationis qui interfuerint	268.2	<i>Rubli</i> <i>Rigenses</i> & <i>Mosconitici</i>	42.4
<i>Rocuta</i> sermo principi Mosco gratus	267.45	<i>Rubli</i> quos habeat grossos Polonicos	158.21
<i>Roma</i> à Cracovia Poloniae regia, quot militariibus distet	129.48	<i>Rurik</i> <i>Varegus</i> <i>Novogrodia</i> princeps	163.13
<i>Romanam</i> Ecclesiam, caput esse ceterarum Ecclesiarum, Moscovitae negant	127.2	<i>Russ</i> antiquum oppidulum	55.47
<i>Romana</i> Ecclesia templum novum in Polonia designatum	352.42	<i>Russa</i> prisca oppidum à quo directum	306.17
<i>Romana</i> Ecclesia sectatores nefariis libidinibus obnoxii	267.33	<i>Russa</i> oppidum vetustissimum	163.14
<i>Romani</i> & <i>Rutheni</i> quibus in capitibus dissensiant	ib.50	<i>Russi</i> ad quos referat principum sacrum genus	332.49
<i>Romani</i> pontifices variarum haeresium rei peraguntur	24.5	<i>Russia</i> quidam proceres, Polono Regi subiecti, Lutheranam & Zuinglianam sequuntur doctrinam	171.42
<i>Romani</i> pontifices pro haeticis & schismaticis habentur	22.15	<i>Russia</i> nomen unde	122.51
<i>Romanorum</i> & <i>Ruthenorum</i> in religione dissensiones unde exorta	22.48	<i>Russia</i> principes, à Tartaris quando inaugurantur	64.34
<i>Romani</i> Pontifices schismatici	173.24	<i>Russia</i> terra, ab Andrea Christi Apostolo baptizata & benedicta	19.53
<i>Romanorum</i> Pontificum errores, ex canonibus Synodorum probantur	23.15	<i>Russia</i> in fide Christi, Graco ritu perscuerat	19.43
<i>Romanorum</i> Pontificum error de coniugio sacerdotum	23.29	<i>Russia</i> quando ad fidem Christianam perducta	5.41
<i>Romanos</i> Pontifices quos S. Petri cathedra dignos venerentur	173.30	<i>Russia</i> principes, Tartarorum tributarii, quando & quousque	6.3
<i>Romanos</i> , quia toti in aquam non immergantur, non recte baptizatos <i>Rutheni</i> statuunt	24.44	<i>Russia</i> olim <i>Rossia</i> appellata	125
<i>Romanus</i> Pontifex, quo Mosconitis loco habeatur	140.23	<i>Russis</i> quos hodie principes habeat	2.19
<i>Romanus</i> Pontifex Petri successor	134.2	<i>Russia</i> unde nomen habeat opiniones variae	1.15
		<i>Russia</i> flumen falsum habet, unde sal conficitur	244.7
		<i>Russia</i> fines seu amplitudo, & quousque se extendat	154
		<i>Russia</i> Magni Duces ex <i>Susdaliensibus</i> creantur	333.39
		<i>Russi</i> à quo primum ad Religionem Christianam perducti	334.45
		<i>Russi</i> vel <i>Rutheni</i> qui dicantur	1.37
		<i>Russici</i> Imperii sedes antiquissima ubi fuerit	332.46

I N D E X.

Rustici bonem furantis excusatio 224.2.
Rustici in arbore mellis referta herentis, liberatio 126.14
Rzezensis ducatus quot nobiles in bellum mittit 207.24

S

S*aba quidam cum libelli Lithuanici exemplo ad Pleseuenses transit* 405.32
Sabinus Nassovius Moscus captus, spem expugnandi Lukorū arcis, Poloniae minuit 373.33
Sacerdos an sine sacerdotali habitu agrotum accedere, & sacramentum ei porrigere possit 27.16
Sacerdotes ad aras confugientes trucidantur 285.23
Sacerdotum regula 172.37
Sacerdotum habitus à seculari parum differt 173.6
Sacerdotes seculares qui efficiantur 20.52
Sacerdos mortua uxore à sacris obeundis suspenditur 21.1
Sacerdos ad secundas nuptias transiens cum clero nihil amplius commune habet 21.8
Sacerdos ea die qua mortuum sepeliuit, sacra obire non potest 27.7
Sacerdotes delinquentes quomodo puniantur 21.12
Sacerdotes ebrii publice verberib. castib. 15
Sacerdos infurto deprehensus laqueo suffocatus 21.18
Sacerdotes quibus sumptibus alantur, ibi. 25
Sacerdotum vestitus 21.36
Sacerdos noctu cum uxore concumbens an mane ecclesiam ingredi possit 26.7
Sacerdos quando à sacris suspenditur 26.47
Sacramentum ad communicandum quando consecretur 29.44
Sacramento Eucharistiae quomodo Rutheni utantur 176.14
Sacra curandi munus, quibus incumbat 127.16
Sacra apud flumina gelu concreta, magna demotione animi celebrata 127.43
Sacramentum in hebdomada Palmarum consecratum, quomodo seruandum 25.57
Sacramentum an dare liceat demoniacis, & aiente captis 25.54
Sacramentum an porrigendum sit uxore non habenti 26.11
Sacramentum an maritus circa festū Paschatis sumere possit 26.36
Sacrorum ordinum collatio 137.49
Sadachirei Præcopense regnum occupat 76.14
eiicitur à Tartaris, & nepote exfra-

tre regnū occupante, priuatus vitā traducit 76.20
Sagum Moscouitis pro teſto 149.35
Sal amadrea animalia in igne viuunt 170.32
Salmetallicus in Hungaria purissimus 110.39
Sales & ioci Mosci principis circa mēsam 187.41
Salisburgum 107.54
Salomea à Basilio repudiata, eū apud circumstantes libere criminatur 248.13
Salomea in canobio filium parit 251.6
Solomea tangens altaria, sancte iurat, se sincere fide Basilii matrimonium coluisse 251.19
Salomea se filium peperisse coram legatis iurat 251.25
Salomea Basilii vxor propter sterilitatem in monasterium detruditur 18.45
Salomea cucullam à Metropolis ano sibi porrectam, pedibus conculcat 18.49
eam postea iniuita & coacta induit, ultoremq. tantae iniuria Deum inuocat ibid.55
Salomea flagello à consiliario caditur 18.51
Salomea, postquam in monasterium coniecta esset, & princeps aliam uxorem duxisset, grauida reperta est 19.3
Salomea an filium Georgium in monasterio pepererit, fama ambigua 19.16
Salomonis Basilii vxoris sterilitas 129.13
Samaracanda vrbs, eximia magnitudinis & claritatis 122.29
Samoged populis 60.20
Samoged. populis seipsum comedens 168.19
Samogithae idololatra serpentes in domibus tanquam penates nutriunt 84.35
Samogithia, nullo oppido aut castro munito insignis 84.6
Samogitharum vestitus & habitatio 84.14
Samogitarum liberi 84.11
Samogitharum arma & equi, quibus in bello utuntur 84.20
Samogitha terram non ferro sed ligno arantes proscindunt ibid.23
Samoscus Regi Poloniae Stephano, affinitate coniunctus 296.37
Samoscus potestatem Pleseuensibus facit interfectos sepeliendi 413.26
Samoscus milites ad constantiam hortatur 406.11
Samoscus Pleseuenses fame ad deditiōem cogere satagit 403.47
Samoscus cur Posseuinum in senatum vocari noluerit 405.10
Samoscus magna inuidia premitur 405.33
Samoscus ob disciplinae militaris studium odio habetur 405.44

I N D E X

<i>Samofcius in Italia Gymnafius à peritiâ literis operam dedit</i>	405.34	<i>Samofcius quomodo exercitum fuum diftribuerit</i>	357-50
<i>Samofcius Carmina in fuam perfonam fparfa animofe contemnit</i>	405.55	<i>Samofcius unde loquendi initium in comitiis fecerit</i>	366.4
<i>Samofcius generalis exercitus Dux perpetuus creatur</i>	392.37	<i>Samofcius qua in Comitibus capita propofuerit</i>	426.53
<i>Samofcio Plefcovia fitum cognofcere volenti quid acciderit</i>	394.9	<i>Samofcius quid de Sueco in Comitibus propofuerit</i>	427.10
<i>Samofcii confilium, de obfifione Plefcovia ulterius continuanda, ab amicis repudiatur</i>	406.20	<i>Sancti quomodo colendi</i>	427.45
<i>Samofcius ad oppugnandum Sauolociam miffus</i>	377.40	<i>Sancti à Bafilide honorati qui</i>	265.30
<i>Samofcius in tyrones milites profugos, animaduertit</i>	369.38	<i>Sanctorum inuocatio</i>	320.13
<i>Samofcii & exercitus totius in oppugnanda, Sauolocia conftantia</i>	380.30	<i>Sanctorum apud Deum pro nobis interceffio</i>	140.43
<i>Samofcius ad Sauolocia praefidarios literas mittit</i>	381.51	<i>Sanctus Nafus promontorium</i>	140.54
<i>Samofcius contra Tartaros in Rufiam mittitur</i>	434.9	<i>Sapieha literas ad Regem Poloniae fcribit, monetq. Moschos imperio exfucendos</i>	87.29
<i>Samofcius Lukorum arcis praefidarios ad deductionem hortatur</i>	375.3	<i>Sapiregius Cafanenfium Dux, Bafilum in tributum penfionem iurare cogit</i>	322.12
<i>Samofcius tyronum militum animos aureis nummis, & aliis premiis ad Lucenfis arcis expugnationem inuitat</i>	373.33	<i>Sapolotta oppidum oppugnatum à Moscis incendiatur</i>	247.21
<i>Samofcius in Comitibus Nuntios, ut publica dignitati & vtilitati ftudeant hortatur</i>	428.38	<i>Sarmatorum victus</i>	346.46
<i>Samofcius ad oppugnandum Velifium mittitur</i>	365.26	<i>Satabellum infula ubi Iafonis naues olim fterant</i>	149.36
<i>Samofcius per denfiffimam fyluam, ferro viam militibus aperit</i>	367.11	<i>Satellites Sclopetarii in custodiam Bafilidum electi</i>	74.39
<i>Samofcius nobiles Moscouitas conuiuio excipit</i>	314.15	<i>Satellites principis Moscouiae felecti</i>	271.3
<i>Samofcius cur in bello operam fuam nauarit</i>	361.17	<i>Satrapa quidam Torpatenfis tredecim fatisfribus ftipatus ducentos Lutheranos in fugam agit</i>	156.10
<i>Samofcii pater quis fuerit</i>	361.15	<i>Sauolocia oppidum à praefidariis militibus igne deletum</i>	24
<i>Samofcius qualem confcripferit exercitum</i>	364.26	<i>Sauolocia expugnatum difficilis</i>	219.2
<i>Samofcius Nouogrodekum ingreditur</i>	418.15	<i>Sauolocia cur expugnare Stephanus decreuerit</i>	378.35
<i>Samofcii oratio quomodo à Nobilitatis Nuntius accepta</i>	428.48	<i>Sauolocia praefidarii Regias literas expetunt</i>	377.25
<i>Samofcius Plefcovia praefectum de compofita pace certiozem facit</i>	314.10	<i>Sauolocia arx munitiffima, in Regis Poloniae poteflatem integra peruenit</i>	381.46
<i>Samofcius Cancellarius prudenti oratione in Comitibus, ordines ad gratias Deo agendum inuitat</i>	357.30	<i>Sauolocia arcis praefidium, quomodo à Samofcio conftitutum</i>	382.13
<i>Samofcius Nobilitatis inuidia expofitus</i>	426.38	<i>Sauolocia arcis fitus</i>	382.30
<i>Samofcius in Comitibus Regem aduerfus maleuolorum iniurias confortatur</i>	428.25	<i>Sauolociam & Nueclam pro captiuis Stephanus à Mosco expetit</i>	378.37
<i>Samofcius quibus rationibus ad continuationem Moscouitici belli ordines hortatus fit</i>		<i>Sauolocia arcis oppugnatio difficilis</i>	423.43
		<i>Sauolocia arcis oppugnatio de nouo inchoata</i>	378.55
		<i>Sauvolhensis Regis vxor cum exercitu ad Mahmetgirei Pracopenfem regem deficit</i>	381.6
		<i>Sauvolhensium regum imperii finis</i>	75.11
		<i>Scandia Suetiae pars, non eft Infula</i>	75.24
		<i>Scandia, cur à Scripforibus ipfa Suetuetia maior facta fit</i>	86.39
			86.41
			Schad.

I N D E X

<i>Schaßfluuius</i>	160.7	<i>Selisarouum incendio deletum</i>	306.47
<i>Schapka pileus Demetrio oblati</i>	16.10	<i>Selvva fluius</i>	112.46
<i>Schas fluius, in occid. ntem fluens</i>	49.8	<i>Sem & Sosna fluii</i>	150.43
<i>Scheachmet Rex Savvolhenfis quando in partes Lituania venerit</i>	73.3	<i>Sem & Schofna fluii ubi orientur</i>	50.7
<i>Scheale, Caſan regnum quot annis obtinuerit</i>	68.22	<i>Semes Saxum, munere aliquo placandum</i>	87.38
<i>quando & cui cedere coactus fit</i>	32.	<i>Semnoi Poyas montes circa Petzorā</i>	61.30
<i>Scheachmet Tartarus, Rex Savvolenſis</i>	108.7	<i>Semouites Maſſovvia dux, affinis Iagelonis</i>	17.29
<i>Scheachmet captus Wilnam, & inde ad Polonorum conventum deducitur</i>	75.18	<i>Senex quidā venerandus à Duce haſta transfixus</i>	203.27
<i>Schereſcho vva recens adificatum oppidū</i>	112.40	<i>Senatus in Moſcouia qualis</i>	336.2
<i>Scheſtopero, clauis</i>	97.53	<i>Sepultura nobilibus denegata</i>	204.8
<i>Schidlovv. oppidum</i>	114.16	<i>Sepultura ubi</i>	175.1
<i>Schola & gymnafia in Moſchouia</i>	140.14	<i>Serebrinus fide & virtute bellica inſignis</i>	273.10
<i>Sclauorum lingua unde nomē acceperit</i>	132.53	<i>Sergius ſepultus multa edit miracula</i>	32.6
<i>Scriba propter piſcem quem emerat in flumine ſubmerſus</i>	189.33	<i>Seueria à Lituaniſ defecit</i>	162.32
<i>Scripturā Dei peruertere, difficile & horrendum eſt</i>	24.17	<i>Seuerienſis ducatus</i>	160.30
<i>Scythia hodie Tartari dicti, Moſcouia finitimi</i>	122.1	<i>ſedem habuit in Novvogradec</i>	38
<i>Scythia regiones à Magno Duce Moſcouia ſubiugata</i>	209.1	<i>quas arces & ciuitates habeat</i>	43
<i>ubi homines nec ſeminant nec arant</i>	ibid.17	<i>Seuerienſes ſpontanea defectione ſub Ruſſorum dominationem concedunt</i>	243.17
<i>Sebaſtianus Cabosa vir celeberrimus</i>	143.22	<i>Seuerinus Nordvved, Regis Daniæ præfeſtus maris, ad Moſcouia principem confugit</i>	33.5. & ſeqq.
<i>Sebeſium caſtrum intra diſtiones Regis Poloniae ſitum</i>	387.6	<i>Servvera principatus magnus</i>	50.44
<i>Secretarius feſtinabundus oratoribus occurrit</i>	92.9	<i>quomodo in Moſcouitarum poteſtatem venerit</i>	54
<i>Secretarius magni Ducis cum quibuſdam amicis miſere torquentur & interficiuntur</i>	194.51	<i>Seuerienſes principes, unde originē traxerint</i>	51.44
<i>Secretarius propter piſcem, quem dono acceperat, ſubmerſus</i>	204.36	<i>Serpens Deus domeſticus, & eius colendi ratio</i>	81.39
<i>Secretum nullum eſt, quod non reneſcit</i>	13.38	<i>Servi ſi non verberentur, ſuis Dominis ſe diſplicere exiſtimant</i>	40.44
<i>Seditio mulierum noxia</i>	300.28	<i>Servi liberi, pro certo pretio ſervientes</i>	179.52
<i>Seditio & tumultus muliebris ſedatur</i>	300.48	<i>Servi apud Ruthenos qui ſervitute Ruthani magis gaudent, quam libertate</i>	35.50
<i>Selgi Percaſlavvski, id eſt, piſciculi halecibus non diſſimiles, ad Demetrium allati</i>	16.3	<i>Servi & tenuiori fortuna milites, ad totum biduum aut triduum in bello ieſunare poſſunt</i>	36.1
<i>Selymus Turcarum Imperator, quam uxorem duxerit</i>	112.14	<i>Servitres in foribus Domini ſui, per quas Dominus quotidie ire cogebatur, ſuſpenſi</i>	37.46.50
<i>Selymus Baſilidi bellum infert</i>	272.29	<i>Servitus Moſcouitarum</i>	179.17
<i>Selymus Turcarum Imperator à Moſcis debellatus</i>	334.27	<i>Seyd, ſupremus Tartarorum Sacerdos cultro occiſus</i>	71.16
<i>Selymus Turcarum Imperator per Poloniam tranſitum in Moſcouiam petit</i>	334.30	<i>Sibier provincia</i>	63.25.
<i>Selymus Turcarum imperator Baſilidis poſentiam formidat</i>	272.27	<i>Sibier provincia ubi ſita</i>	167.26
		<i>Sigillum principis Moſcouia, qualem habeat imaginem</i>	99.54
		<i>Signa militaria à Samoſcio qualia data</i>	406.6

I N D E X

<i>Sigismundi Baronis in Herberstein, & Nortii colloquium</i>	440	<i>Smolensko ciuitas, tormentis frustra à Basilio quassata</i>	37.2
<i>Sigismundus Augustus, & Henricus Poloniae Reges ludibrio habiti</i>	280.55	<i>Smolensko ciuitas episcopalis 32. 12 castrum habet stipitibus acutis munitum ibidem.</i>	15
<i>Sigismundus Christophori filius in principem transsylvaniae electus</i>	387.40	<i>Smolensko principatus à quo expugnatus 9.</i>	4
<i>Sigismundus Rex Polonia, ad campos Radoseuicenses in castris quando fuerit</i>	186.5	<i>Smolensko graui obsidione premitur 9. 18</i>	
<i>Sigismundus Rex Polonia, magnus Dux Lithuaniae, ad pacem magis quam ad bellum inclinatus</i>	9.7	<i>pactionibus seu largitionibus & pecunia, per proditionem expugnatur ibid. 19</i>	
<i>Sigismundus Rex Polonia, uxorem ducit Stephani Comitis Scepusiensis filiam</i>	13.2	<i>Smolensko à Lithuanis cur non potuerit recuperari</i>	16.19
<i>Sigismundus Rex Polonia, obsessis in Smolensko auxilium mittit, sed tardius 9. 29</i>		<i>Smolensko principatus quo autore à Mosca obsessus & expugnatus</i>	78.17
<i>Sigismundus secundus Poloniae Rex, quam uxorem duxerit</i>	17.16	<i>Smolenscum, quos militarib. distet à Moscha ciuitate</i>	125.30
<i>Sigismundus Baro in Herberstein, quā ob causam prima legatione in Moscouiam ierit</i>	105.20	<i>Smolenscum cur secundo bello Moscouitico non oppugnatum</i>	361.30
<i>Sigismundi Augusti de censibus fisci constitutio, qualis</i>	431.16	<i>Smolensko principatu relicto, Basilium in Moscouiam fugit</i>	10.19
<i>Sigismundi ex Moscouia reditus</i>	105.25	<i>Smolenscensis ducatus 161.1 eius situs ad Borysthenem</i>	2
<i>Sigismundus cur re infecta, primo itinere ex Moscouia redierit</i>	105.24	<i>Sua, Samara, & Ariel flumini, propter Tartaros periculosi</i>	51.54
<i>Simeon Fæderowitcz Kurbski</i>	58.20	<i>Socer Magni Ducis qualem gratiam à ducere portet</i>	189.38
<i>Sinan Russa ad Regem Stephanum literas pro Tartaris scribit</i>	434.2	<i>Socer Basilidis nefarie elusus & afflictus 290.</i>	10
<i>Sinarum regio</i>	124.4	<i>Societatis Iesu Sacerdotes Polotiam introduci</i>	352.46
<i>Slata Baba, id est aurea anus idolum, ubi 61.3</i>		<i>Soculi arcis praesidium</i>	298.31
<i>Slauonica lingua utentes, à Germanis Weni den appellatur</i>	1.52	<i>Socolum ubi situm, & quomodo oppugnatum</i>	298.17
<i>Slauonica lingua quam late pateat</i>	1.42	<i>Socolum arx incendio perit</i>	299.25
<i>Slauonica litera à quo & quando in Bulgariam missa</i>	1.38	<i>Socoleussum captiuorum ingens copia</i>	299.29
<i>Slauonica gentis annales quando primū scribi capti sunt</i>	ibid. 40	<i>Sodomia Ioannis Basilidis</i>	184.26
<i>Slauonica gens quando Norci dicta, postea per terras hinc inde dispersa nomina varia à locis accepit</i>	2.24	<i>Sokola à Rege Stephano quomodo oppugnatum</i>	353.30. & seqq.
<i>Slauonica gentis nomina varia</i>	ibid. 26	<i>Sokola arx expugnata</i>	354.26
<i>Slauonica gentis origo</i>	2.22	<i>Sol tempore solstitii aestiualis, ubi non occidat</i>	88.42
<i>Sloboda, natalitio Christi die, fulmine discit</i>	293.19	<i>Sol tempore solstitii aestiui perpetuo splendet</i>	56.54
<i>Smolencensis districtus nemine repugnante à Polonis vastatur</i>	396.24	<i>Sola flumini, ubi Istulam ingreditur</i>	107.16
<i>Smolensca titulus, cur literis ad Moscum datus, à Polonia Rege exemptus fuerit</i>	364.15	<i>Solcani ad Moscouitas post captum Polotiam oratio</i>	299.50
<i>Smolenscia ducatum quis prodiderit</i>	243.21	<i>Solimannus oratores ad Hungaros mittit</i>	109.44
<i>Smolensko per proditionem expugnata</i>	161.14	<i>Solimannus Hungariā hostiliter inuadit</i>	109.48
<i>Smolenscum pecunia expugnatur, & proditorie Linscio offertur</i>	250.37	<i>Soliman post Belgradum captū, aduersus Ladouicum Hungaria regem expeditio</i>	18.25

I N D E X

- Solorviki Insula ubi sita* 56.47
Solorviki insula in mari sita, quot miliaribus distet à Moscovia 164.37
Sominorum interpres dirus 290.28
Sominum princeps Moscovia interpretatur 188.37
Sophia, Ioannis Ruthenorum Monarchæ uxoris femina astutissima 7.22
Sophia Thome Paleologi filia 129.9
Sophia Sigismundi Augusti soror, Henrico Ducis Brunsvicensi in matrimonium collocata 429.26
Sossa fluvius 60.29
Spiritus S. processus à qua persona 126.41
Spiritus S. cur Rutheni tantum à patre & nō simul etiam à filio procedere dicant 175.5
Spiritus S. à solo patre nō autem simul etiam à filio procedere Rutheni statuunt 23.4
Spitzko Iordanus vir strenuus 410.33
Sponse ne videre quidem sponsam conceditur, antequam sponsalia maximis pœnis sint firmata, ut eam repudiare amplius non possit 34.40.
Stanislaus Solkewius nobilis adolescens singulari ingenio præditus 413.33
Stanislai Ciarnkouii causa, coram Rege in iudicium adducta, qualis 429.23
Stanislaus Priemiscius, quid à Rege finitis Comitibus, nobilitatis nomine perierit 384.44
Stanislaus Kostka succamerarius Culmensis 366.5
Starciam Radiuilus excurrit 403.26
Staricie in summa trepidatione Dux Moscovia versatur 403.33
Starosta quis 84.9
Starosta, quot nobiles sub sua disione habeat 114.8
Statua marmorea & lapidea, circa ostia minoris Tanais 49.33
Statue in privatis adib. instar penatium 152.22
Stephanus Rex cum Basilide, non cum eius ciuib. bellum gerit 304.32
Stephanus Rex Polonia pater patriæ publico decreto appellatus 303.30
Statue & imagines disiectæ & confractæ 219.25
Stephanus Polon. Rex cum senatu Liuvonia curam impendit 432.55
Stephanus Polon. Rex non nisi causa belli subita ab armis se recessurum affirmat 305.48
Stephanus Polon. Rex quibus mediis regnum adeptus sit 293.1
Stephanus Rex Polonia Moscis bellum inferre conatur 293.8
Stephanus Rex Polonia, Basilidi bellum indicit 294.20
Stephani Regis Polonia ad Basilidem epistola, è Ruthenico in latinum sermonem versa 295.7
Stephanus Poloniz Rex ad oppugnandam Polotiam proficiscitur 296.20
Stephanus Pol. Rex, conspectis hostium suorum cadaueribus, lachrymas vix continet 302.38
Stephanus ad oppugnandum Velicolacum proficiscitur 301.40
Stephanus legatos constituit qui de pace cum Mosco agerent 407.45
Stephanus Rex ex castris discedit, rebus omnibus Samoscio commendatis 408.6
Stephanus ad oppugnandam Pleseouiam non satis instructus 396.40
Stephani Polonia Regis ad Mosci literas responsio 391.10
Stephanus, virtute sua ad regnum se peruenisse, sibi gratulatur 391.43
Stephanus Mosco libros de immanitate eius scriptos transmittit 392.16
Stephanus Moscum ad singulare certamen provocat 392.14
Stephanus exercitus totius Illustrationem instituit 392.48
Stephanus Rex cur ad Turcam, mortuo fratre suo legatos misert 388.53
Stephanus Rex, quid Mosco facta pace se restitutum ostenderit 387.5
Stephanus Rex à Mosco literas longe alio à præcedentibus argumento accipit 389.34
Stephanus legatis Mosci, perfidiam exprobat, eosq. ad principem suum remittit 390.4
Stephanus Rex quam pacis conditionem legatis Moscis proposuerit 384.37
Stephanus Rex cur bellum Moscoviticum suscepit 384.52
Stephanus Polonia Rex, à quibus principibus pecuniam ad bellum Moscoviticum necessariam, matuo acceperit 383.13
Stephanus Rex ut de domesticis etiam rebus cogitationem suscipiat, rogatur 385.3
Stephanus Rex quo studio ad domesticas res recte constituendas feratur 385.13
Stephanus in bellum profecturus quomodo ordinibus valedixerit 385.33
Stephanus rex in Comitibus, ordines ad bellum continuationem hortatur 381.50
Stephanus R. Polotia nono quodā & inusitato morbi genere corripitur 381.5
Stephani de Lakorum provincia constituenda deliberatio 377.19
Stephanus à Mosco nō frater, sed vicinus tantum

I N D E X

- nominatur	378.7	chiepiscopo inuitatur	437.34
Stephanus ex castris ad Lukos, literas ad Moscum mittit	372.52	Stephanus Pol. Rex in Comitibus cognitioni can- sarum operam dat	429.22
Stephano Polonia Regi, quae difficultates sub initium secundi Moscovitici belli fuerint obiecta	361.5	Stipendium quale Militibus Moscis à Basilio detur	10.45
Stephanus cur legatos ad Moscum mittere recusat	362.19	Sirup insula	259.14
Stephanus ad Polonia regnum promotus lite- ras ad Basilidem Moscouia Ducem scribit	326.50	Strub insula in flumio Occa	48.13
Stephanus Polonia Rex ad bellum Moscoui- ticum se conuertit	328.25	Sturiones olim siluri	128.40
Stephani Regis legati Zapolsciam missi qui	352.11	Subditorum erga Imperatorem obsequium	150.
Stephanus Polonia Rex quando ex castris Li- thuaniam rursus concesserit	312.19	Subditorum charitas erga Tyrannum & fides, quomodo conseruetur	335.23
Stephanus Polonia Rex cū Augusto Saxonia, & Ioan. Friderico Brädeburgensi electori- bus consilium belli Moscouitici communi- cat	338.5	Subditorum metus adueniente Basilide	253.
Stephanus Legatos in Moscouiam pacis tra- ctanda causamittit	327.10	Succinum in Prussia, magno cum periculo ho- mines piscantur	8.9
Stephanus Rex Polonia Tartaricos legatos occidit	337.18	Suecia Rex cum Novogardia palatino de pacis conditionibus agere iubetur	744.45
Stephanus Pol. Rex copias ad bellum Moscoui- ticum in Polonia, Vngaria & Germania conscribit	339.33	Suecia Rex cuius intercessionem pacis fœdere co- prehensus	410.8.
Stephani Regis in summis difficultatibus de- liberatio	349.8	Suecia Rex Naruam occupat	401.55
Stephanus Moscouitarum Duci bellum indi- cit, & propter quas causas	340.4	Suecia Rex Veisensleinitum occupat	402.18
Stephanus, militibus suis singulari edicto cau- sam belli Moscouitici exponit	342.5	Suecia Rex, Reualiam à fratre suo Erico, nullò iure occupatam esse, literis testatur	4.2.
Stephani contra Moscum exercitus instru- tissimus	342.40	Suecia Regis gener, castella quaedam Linonia occupat	388.17
Stephanus Poloniā cum exercitu venit	345.11	Suecia Rex Iamborodum & Koporiā occupat	402.27
Stephanus Rex in magno periculo	351.6	Suecia Rex quibus conditionibus propositis, Re- gem Polonia ad bellum Moscouiticum her- taturus sit	388.22
Stephanus Rex priuatum commodum non spectat	359.12	Suecia Regi quae cum Rege Polonia intercedat controversia	422.42
Stephanus Rex cur non per legatos, sed pra- sens bellum Moscouiticum gerere voluerit	360.8	Suecia Rex ut Linonia abstinere, à Stephano Rege admonetur	381.3. & 37
Stephanus Rex Polonia datis ad episcopum & Senatum Vilnensem literis seditionem & tumultum componit	307.55	Suecia Rex Stephano ad suscipiendam bellum Moscouiticum auctor	381.42
Stephanus Rex audita Gothorum victoria, grauiter commouetur	309.47	Suecia Rex de expeditione tertii belli Mosco- uitici, à Stephano edocetur	381.43
Stephanus Zapolsiensis, regnum Hungaria fi- lio destinat	110.20	Suecia Regina, de non praestita dote, & Rege pactis fœdere non comprehenso conqueritur	424.40
Stephanus Polonia Rex à quo inauguratus	430.19	Suecia imperio Mosci contermina	86.23
Stephanus Polon. Rex à quo coronatus fuerit	430.34	Suecus bonorum possessionem cuiuslibet promit- tit	415.50
Stephanus Rex in venatione, Louiciū ab Ar-		Suentoslaus Orfelscius, Nobilitatis Poloniae no- mine in Comitibus, Regi, pro re bene gesta gratias agit	428.54
		Swirski, exercitus Moscouitici contra Litua- nos supremus ductor constitutus	237.38
		Swirski Dux Moscouitici exercitus mortuus	238.20
		Swiscus Plescouiensis praefectus, castris Polono- rum insidiatur	412.13
			Swiscus

I N D E X.

Suiscius ad singulare certamē Samosium pro-
uocans non comparet 414.40
Suiscius à conspectu Principis Mosci abiectus
in luctu & aegritudine est 432.46
Sukopscia lama, locus ubi diplomata iter faci-
entibus dari solent 403.23
Sumptus in bellum factos, an legitime à Mosco
Stephanus repetierit 391.20
Supplices statim audiuntur & dimittun-
tur 254.40
Supplicij genus immane 203.1
Supplicij noui & crudelissimi apparatus 201.
 2
Sura fluminis ubi oriatur, & quo fluat 47.51
Sura fluminis Moscorum terram à Casanen fire-
gno diuidit 268.43
Surassam regia ditionis oppidum extremum
 366.37
Surassum à quo & quare munitum 366.53
Suricum oppidum ubi & à quo extructum,
item in quem finem 125.10
Susa per deditionem occupata 351.26
Susici ad Basilidem litera intercepta Stephano
Regi offeruntur 305.14
Susdali principatus, castrum & ciuitas 62.6
Susdaliensis ducatus, castrum & ciuitas 166.
 32
Susenses per deditionem expugnati 298.25
Sumatoflans prouincias inter filios diuidit 4.
 6
Sumatoflans ad milites oratio ibid. 13
Sumatoflans ex insidiis interfectus ib. 33
Sumatoflans Olhe filius Bulgaros vincit 3.
 52
Sumatoflans Gracos bello vincit ibid. 26. Au-
rum à Gracis missum contemnit, vestimen-
ta & arma accipit ibid. 28
Sylua Hercynia pars Moscouie 121.45. *Eius*
amplitudo 49
Sylua immensa longitudinis 103.38
Sylua 24. miliaribus in latitudinem protensa
 51.50
Sylua densissima sedecim annorum spacio nata
 343.33
Sylua à Lukis Lithuaniam versus densissima
 368.43
 T.
T *Amburlanes siue Themircushluqua urbe*
natus 122.15
Tanaïs fluminis quantus 208.15
Tanaïs minor ubi fontes suos habeat 160.
 18
Tanaïs unde oriatur opiniones varia 243.
 4
Tanaïs fluminis fontes ubi 160.2

Tanaïs fluminis ubi fluat 48.24
Tanaïs minor ubi maiori iungatur. 49.
 38
Tanaïs fluminis, Europam ab Asia determinat.
 49.3. *Oritur non ex Riphæis montibus sed*
ex Wano Wosero. ibidem 5. primo cursu
recta in orientem fluit. ibid. 10. deinde in
meridiem cursum reflectit 11
Tarnouiorum in Polonia familia, ad externos o-
riginem suam refert. 355.39
Tartari Stephano Polonia Regi, bellum denū-
ciant 334.1
Tartari Turcico instituto, ad imperium pro-
moti, fratres omnes enecant 389.13
Tartari Polonia Regibus, contra hostes quos-
uis, Turcarum Imperatore excepto, succur-
tere ex fœdere tenentur 340.30.
Tartari à Kosakkis excepti, ad Regis Stephe-
ni aduentum captiui afferuntur 389.27
Tartari ad Lukos excubantes in fugam con-
iecti 370.7
Tartari à Polonis retroacti 329.53
Tartari quando primum Russiam vastarint
 333.27
Tartari Magnos Duces Russiæ præficiunt 333.
 39
Tartari pacem cum Stephano Polonia Rege
faciunt 337.19
Tartari auxilium suum contra Moscum Ste-
phano offerunt 340.33
Tartari bello contra Moscum non adsunt 340.
 40
Tartari Moscouiticam gentem contemnunt
 270.1
Tartari Moschos fortiter repellunt 270.7
Tartari Astracanenses à Basilide oppugnantur.
 271.52
Tartari in Basilidis conspectu 500. puellas no-
biles cum matribus earum vitiant 279.
 27
Tartari ex castro Moscouiæ eiekti ibid. 49
Tartari in castro Moscouiæ domum habent,
ibiq; habitant 8.43
Tartari quando à Lithuanis & Ruthenis cō-
mode opprimantur 65. 43. Equitantes
sanguinem equorum quibus insident, bi-
bunt ibid. 46. delectantur lacte equino ib.
 50
Tartari iisdem vestimentis tam viri quam
femina utuntur 66. 36. locum subinde
mutant ib. 41. iustitiam prorsus ignorant
ibid. 48
Tartari Mahometani sunt, & Besermani ap-
pellari volunt 65.30
Tartari in hordas diuisi 65.26

- Tartari Moſcis magnum timorem iniiciunt* 68.40
Tartari quomodo homicidas puniant 67.5
Tartari ingentem captiuorum numerum ex Moſcopia abducunt 70.11
Tartari à Moſcouiſis ad bellum prouocantur 70.46
Tartari Turcarum Imperatoris auxilium, ad uerſus Moſcouitas implorant. 71.4
Tartari duo, Angliæ Regi ab equili 144.39
Tartari à Duce ſuo ad prælium excitantur 246.40
Tartari Caſanenſes Baſilio fortiter reſiſtunt 246.26
Tartari poſt Henrici Regis diſceſſum, omnia in Polonia metu complent 428.12
Tartari Mahometicam legem de circumciſione obſeruant 137.11
Tartari cum Turcis conſentiunt 122.16. *Qui Moſcouitarum regi pareant.* ibid.19
Tartari Caſanii, Moſcouitarum amici 122.22
Tartari Sciabani potentes 122.24
Tartarorum quos Nogai vocant Horda. ibid.25
Tartarorum nobiliſſimi ſunt Zagathai. ibid.28
Tartari per Hordas diuiduntur, quarum infinitus eſt numerus 122.9
Tartari an ſurentur. 66.51. *gaudent de illatis damnis* 67.1
Tartari Cremii, inteſtinis ſeditionibus laborantes 122.20
Tartari mediterranei 122.40
Tartari attractis pedibus menſe accumbunt, 105.33
Tartari cur Hamaxonii, antiquis nominati 122.3
Tartari Polonia Regi bellum denunciant 425.39
Tartariſ donatiua petentibus, quid reſponſum 424.18
Tartariſ quadraginta, unus equus vel vacca in cibum diſtribuitur. 65.54
Tartarorum arma 66.12. *bellandi conſuetudo* ib.13. *equis infidentium pugnantiumque agilitas* 32
Tartarorum ſtatura & facies 65.34. *mores, & victus* ib.37. *inediæ & ſomni valde patientes* 39
Tartarorum domus in Caſtro Moſcouiæ, diruitur, & templum eo in loco extruitur 8.48
Tartarorum rex Tachamiſch, Demetrio proſtigato, Moſcouiam occupat 6.14
Tartarorum in Moſcouiam impreſſiones 292.12
Tartarorum regem Mamaii, dux Demetrius bello vincit 6.10
Tartarorum iugum quis in Moſcouia primus excuſſerit 334.3
Tartarorum & Moſcouitarum pugna ſine conſuctus 246.51
Tartarorū ſupremi Sacerdotis auctoritas 71.9
Tartarorum prima militiæ tyrociniæ 70.16
Tartarorum in Moſcouiam irruptiones 68.33
Tartarorum aliquot conſtans aduerſus ſatellites principis deſenſio 193.3
Tartaros ab incurſionibus in Poloniam prohibere, Stephanus Rex conatur 425.45
Tartarus & Polonos & Moſcos vana ſpectat 71.32
Tartarus ad extremum ſpiritum uſque, ſe deſendere ſolet. 37.24
Tartarus pinguis à Moſcho quodam captus 67.10
Taurica Rex Aſtrachan quādo occupari 75.45
Taurica Regum potentia 75.26
Telatouius cōiunio cum ſuis vocatus, grauiſſime accuſatur, & punitur 289.44
Tempeſtates circa Polotia oppugnationem ingentes 347.23
Tempeſtatis ſanctiſſima quæ ſub inauguratione Theodori accidit, deſcriptio 323.31
Templa interfectis ſacerdotib; ſpoliantur 285.29. *Templa Moſcouiſtica Torpati, Riga & Rinaliæ* 218.24. *Templa eodem modo quo Torpati, etiam Riga & Rinaliæ demolita.* 218.34. *Templa, Orationis domus, variis imaginibus exornata* 139.16. *Templa, religioſa habentur* 127.37
Templo propter multas & leues cauſas excluduntur 29.30
Templum Sanctæ Sophia, vetuſtiſſimum, & famoſiſſimum 125.20
Templum Diuæ virginis, & Diui Iohannis in Torpato Lutherani occupant 217.33
Templum Dominicanorum in armariam publicum conuerſum 218.30. *Templum Franciſcanum calci coquenda deſtinatum* 218.31. *Templum Maria Virginis in Moſcouia, à quo extractum* 124.31
Templum S. Sophia auri & argenti diſtributum ſpoliatum 191.41. *Templum arcis Polotiſenſis quā ob cauſſam Epifcopo Ruſſico relictum* 352.34
Teredines in Oceano generantur 143.39
Terra Moſcouitarū inculta & neglecta 135.17
Terſack oppidū, ubi duo flumina oriuntur 54.12

Teſtimo-

<i>Testimonium unius nobilis multis aliis pra-</i> <i>ualet</i> 40.8	<i>Timothei Masalski nobilis Lithuani fortuna</i> <i>crudelis</i> 194.8
<i>Terheranus sapore Phasianum superans, Pli-</i> <i>nio Erythratao ducta</i> 128.37	<i>Timotheus Lithuanus quondam Plesconien-</i> <i>sium Princeps</i> 394.50
<i>Teutones Rutheni ferreos vocant</i> 228.36	<i>Titulus Rutheni neminem ornant</i> 89.54
<i>Teutonici ordinis magister pacem à Rege Po-</i> <i>loniae efflagitat</i> 227.4	<i>Titulo nouo auctas litteras neq; Rex Polonia,</i> <i>neq; Moscouia Princeps accipit</i> 12.29
<i>Teutonici ordinis magister quot oppida & ar-</i> <i>ces possederit</i> 215.17	<i>Titulus quo Moscouia Duces olim visi sunt, &</i> <i>iam videntur</i> 182.10
<i>Teutonici ordinis magister ad Lutheranos de-</i> <i>ficiis</i> 221.54	<i>Titulus quo olim Principes Mosci visi sunt in</i> <i>40</i>
<i>Teutonici magistri territorium deuastatum</i> <i>231.32</i>	<i>Titulus, quo Basilius Iohannis filius iam vititur</i> <i>ibid. 3</i>
<i>Teutonicus magister de pace diuturniore fir-</i> <i>manda Moscum interrogat</i> 229.40	<i>Titulus tribus circulis triangulo inclusus quid</i> <i>sibi velit</i> 12.19
<i>Teutonicus magister obsessus in arce Nienhuys</i> <i>succurrit</i> 233.51	<i>Titulus quo ad regem Polonia scribens Moscus</i> <i>vititur</i> 12.25
<i>Teutonicus magister ex Torpatensi provincia</i> <i>aufugit</i> 234.12	<i>Titulus Imperatoris Moscouitarum</i> 132.18
<i>Textor in concionatorem ordinatur</i> 223.32	<i>Torpor, securus ex ebore</i> 97.51
<i>Teyastuuius Austriam à Moravia diuidens</i> <i>101.45</i>	<i>Tormenta à Mosco ibi in lacu obruta</i> 396. <i>18</i>
<i>Thachamsch Tartarorum Rex Moscouiam</i> <i>vastat</i> 65.3	<i>Tormenta Sauolocia in sequentis anni usum</i> <i>reponuntur</i> 382.23
<i>Thalestris Alexandri scortum</i> 300.35	<i>Tormentarius puluis accensus magnam stra-</i> <i>gem facit</i> 473.30
<i>Theatrum luctuosum & miserabile à magno</i> <i>Duce die S. Iacobi erectum</i> 200.50	<i>Tormenta bellica incendio corrupta</i> 375.31
<i>Themirassack magnum terrorem Moscouia</i> <i>Principibus incutit</i> 65.6	<i>Tormenta bellica in usum Stephani Polonia</i> <i>Regis Vilna fusa</i> 339.50
<i>Themirassack quo genere natus, & unde no-</i> <i>men acceperit</i> 65.18	<i>Tormentarij fusores Germani & Itali in Mo-</i> <i>scouia</i> 37.8
<i>Theodori Basilidis filij etas, vxor, facies</i> 323. <i>17</i>	<i>Tormentis Mosci uti nesciunt</i> <i>ibid. 11</i>
<i>Theodorus Mesceodouus Plesconensibus subsi-</i> <i>dio mittitur</i> 401.46	<i>Tormentarius puluis flamma caelesti absum-</i> <i>ptus</i> 271.49
<i>Theodorus Basilidis filius imperio potitur, &</i> <i>patri succedit</i> 321.47	<i>Tormenta & Duces Mosconitici capiuntur</i> <i>292.47</i>
<i>Theodorus quomodo tranquillitatem in impe-</i> <i>rio suo fecerit</i> 323.22	<i>Tormenta aenea in arce Moscha</i> 129.50
<i>Theodorus cum rege Polonorum fœdus reno-</i> <i>uat</i> 324.29	<i>Tormenti nouum genus in innocentes puellas</i> <i>excogitatum</i> 280.30
<i>Theodorus quando inauguratus</i> 323.30	<i>Tormentis an Mosconitici videntur</i> 178.28
<i>Theodorus Sircouij vir magni nominis crude-</i> <i>lissima morte affectus</i> 192.17	<i>Tormenti genus intolerandum</i> 128.18
<i>Theodorus Sircouij auri & argenti diuissimus,</i> <i>quot monasteria suis sumptibus erexerit</i> <i>192.28</i>	<i>Tormentorum Polonicorum in Velisli oppu-</i> <i>gnatione felicitas</i> 368.3
<i>Thesaurus Liouoniensium ubi & unde colle-</i> <i>ctus</i> 227.24	<i>Tormentorum administrandorum apud Mo-</i> <i>sco ratio</i> 338.52
<i>Thesaurarius, Cancellarius, & supremus Con-</i> <i>siliarius ab omnibus officiis remouetur</i> 31. <i>30</i>	<i>Tormentorum magistri seipsos suspēdunt</i> 339. <i>6</i>
<i>Thorius Rurici filius Olgam ex Plesconensci ci-</i> <i>uitate in matrimonium accipit</i> 394.20	<i>Tormentorum insignium nomina</i> 339.1
<i>Timori remedium scelere paratum</i> 290.6	<i>Tormentorum usum legitimum & discrimen</i> <i>etiam Rutheni ignorant</i> 37.13
	<i>Tormentorum vis à Germanis Moscoparata</i> <i>269.50</i>
	<i>Toropecz castrum & ciuitas</i> 53.54
	<i>Toropecz arx & ciuitas</i> 162.19
	<i>Toropecienses praesidiarij Toropeciam oppidum</i> <i>exerunt</i> 376.34

I N D E X.

<i>Torpatensis Episcopi arx Nienhuys obsidione</i>		<i>decretum</i>	384.23
<i>cingitur</i>	233.23	<i>Tributa & exactiones grauissima</i>	179.
<i>Torpatensis praesul Moschum ad maturan-</i>			30
<i>dum profectiorem inuitat</i>	277.12	<i>Tributum à minoris & maioris Polonia No-</i>	
<i>Torpatenses inducias violant, quod Ruthenis</i>		<i>bilitate decretum</i>	424.29
<i>facere religio est</i>	232.40	<i>Tributū pro bello Mosconitico quale decretum</i>	
<i>Torpatenses Plesconiensibus subsidium mittūt,</i>			330.22
<i>401.19</i>		<i>Tributum pro secundo bello Mosconitico de-</i>	
<i>Torpatenses in obsidione cathedralem Eccle-</i>		<i>cretum</i>	300.5
<i>siam claudunt</i>	234.30	<i>Tubicines & Musici Mosconitarum in bello</i>	
<i>Torpatensis senatus per legatos suos dediti-</i>			38.1
<i>onem ciuitatis facit</i>	236.8	<i>Tuczka Ducatus quot nobiles in bellum miste</i>	
<i>Torpatensium in obsidione deliberatio</i>	235.4	<i>reposit</i>	207.12
<i>Torpatensis Episcopus Abbatia cuiusdā de-</i>		<i>Tuerd ciuitas quot habeat templa</i>	207.
<i>ditionem facit</i>	236.29		14
<i>Torpatensis senatus religionem abiurat</i>	236.	<i>Tuguria corticibus arborum tecta</i>	89
	14		10
<i>Torpatensis Episcopus carceri, à Mosconitici</i>		<i>Tulla oppidum, & fluminis eiusdem nominis</i>	
<i>exercitus duce, mancipatur</i>	237.17		48.50
<i>Torpatensis provincia crudeliter & misere va-</i>		<i>Tulla oppidum ligneum, Arx murata, & flu-</i>	
<i>statur</i>	230.52	<i>minis</i>	159.21
<i>Torpatensis ciuitas nobilium & plebeiiorum</i>		<i>Tumen regnum</i>	167.23
<i>asylum</i>	231.10	<i>Turca iniuriis & contumeliis aduersus Hun-</i>	
<i>Torpati seditio ingens exoritur</i>	236.15	<i>garos provocatus</i>	100.40
<i>Torpatō in hostium manus tradito Catholici</i>		<i>Turcarum copia quanta contra Basilidem pro-</i>	
<i>egrediuntur</i>	236.49	<i>ducta</i>	272.51
<i>Torpatum à Samoscio repetitur</i>	418.34	<i>Turcarum Imperator Czar appellatur</i>	12.
<i>Torpatum à Polonis recuperatum, 418. 42</i>			6
<i>quandiu in Mosci potestate fuerit, ibidem</i>		<i>Turcanum legatus, Tartaros profugos repetit</i>	
	43		397.53
<i>Torpatum à quibus olim populis habitatum,</i>		<i>Turcarum fuga & clades</i>	273.24
<i>418. 53</i>		<i>Turcica classis expugnata ad Volga ostia</i>	273.
<i>Torpatum ciuitas obsidione cincta</i>	234.		38
	28	<i>Turcici legati votum</i>	398.7.
<i>Torpatum, alias Iurgo Horodum, à quo sic di-</i>		<i>Turcicus legatus in castrum ad Plesconiam</i>	
<i>ctum</i>	378.4	<i>ueniens, Stephano Poloniae Regi, capius sui</i>	
<i>Torpatum quis principio condiderit</i>	378.4	<i>principis, ad bellum persequendum offert</i>	
<i>Torpatum quot miliaribus à Mosconia ciui-</i>			305.15
<i>tate distet</i>	232.35	<i>Turcus spe elabēdi destitutus supplex veniam</i>	
<i>Torpatum ciuitas à plerisque perfide deserta</i>		<i>petit</i>	37.27
	234.42	<i>Turoulia arx in Polotiensī ditione, à quo ex-</i>	
<i>Torpatum à suis defenditur</i>	235.14	<i>pugnata</i>	208.23
<i>Torpatum Linoniensis provinciae ciuitas Epi-</i>		<i>Turopecium, à Stephano Pol. Rege occupatum</i>	
<i>scopalis, quando obfessa & expugnata sit</i>			302.40
	217.18	<i>Turris lignea, quinque milibus passuū à Mos-</i>	
<i>Traha frumentum uehentes plurima.</i>	150.	<i>conia distans</i>	98.51
	51	<i>Tympanum ad ephippia suspensum,</i>	336.
<i>Trainoleum ubi conficiatur</i>	151.20		12
<i>Transactio inter Lutheranos & Canonicos, in</i>		<i>Tyrannis in secretarium & intimum consilia-</i>	
<i>urbe Torpato</i>	219.35	<i>rium Principis perpetrata</i>	191.11
<i>Transsylvanicis rebus quomodo à Stephano</i>		<i>Tyrannis in uxores & liberos occisorum pro-</i>	
<i>prospectum</i>	387.35	<i>cerum commissi</i>	293.35
<i>Trepca Polonus, curia Ludouici Magister</i>	18.	<i>Tyrannis in caput demortui</i>	185.35
	27	<i>Tyrannis Ioannis Basiladis, quando & quac-</i>	
<i>Tributum duplex cui in Comitibus Varsonia</i>		<i>catione ceperit</i>	183.52
		<i>Tyrant-</i>	

I N D E X.

<i>Tyrannidis in Novogrodia magna aliisq. ciuitatibus anno 1569. perpetrata descriptio</i>	190.15	<i>creatione</i>	98.50
<i>Tyrannidis Iohannis Basiliadis initium à quo factum</i>	184.5	<i>Venda Episcopatus attributa</i>	433.4
<i>Tyrannos quis accusaturus sit</i>	291.50	<i>Venda ex principibus Liuania prouincie una</i>	292.25
<i>Tyrannus omnibus inuisus</i>	315.17	<i>Venda à Moscouitis noua obsidione cingitur</i>	332.43
<i>Tvuer siue Otvuer ditio amplissima</i>	54.1	<i>Venda sub exitu comitiorum acerrime à Mosco oppugnatur, sed frustra tamen</i>	331.46
<i>quomodo ad Moscouia Ducem peruenit</i>	ibid.10	<i>Venda per quos & quomodo Moscis erepta</i>	328.46
<i>Tvuerensis ducatus</i>	162.36	<i>Venda Episcopatus à Pontifice rogatu Regis Stephani fundatus</i>	433.5
<i>Tvuerenses à Basilde miserrime affliguntur</i>	186.33	<i>Vendentes femina in templo congregata seipsas igne perdunt</i>	279.29
<i>Tvueria ciuitas vastata</i>	192.48	<i>Vendentes tormētario puluere incenso, seipsos interficiunt</i>	327.45
<i>V.</i>		<i>Verbera seruis chara & grata</i>	180.5
<i>V Alachia Palatinus à quo oppressus, & ab Imperio depositus</i>	329.26	<i>Verberibus Moscouita delectantur</i>	183.29
<i>Vallum qua conditione Rigensibus extruere concessum</i>	421.40	<i>Verbera amoris signum</i>	35.44. Et 183.34.
<i>Varschouia in comitio, de bello contra Moscouitas continuando deliberatur</i>	301.8	<i>Veredarii, in vehiculis gela concreti & extincti</i>	45.22
<i>Varschouia in comitiis, tertium contra Moscouitas bellum decretum</i>	303.39	<i>Veredarii Principis diuersis in locis constituti</i>	41.18
<i>Vasa aurea in Principis carnaculo</i>	148.36	<i>Veritatis oratio aliquando Mosco grata</i>	105.55
<i>Vasa qua mensa apponuntur ex puro auro</i>	96.30	<i>Vestes pretiosae pro aulicis, in thesauro magni Ducis reconditae</i>	181.27
<i>Vestigal seu portorium, quo referatur, & quae eius exigendi ratio</i>	44.28	<i>Vestes ex mandato Ducis singuli suae conditioni convenientes gestant</i>	181.16
<i>Vehiculum in scapha piscatoria formam factum</i>	88.4	<i>Vestibula aditum alta, fores vero humiles</i>	40.38
<i>Vehiculum in ade sacra, perpetuae memoria ergo relictum</i>	54.37	<i>Vestimenta Principis quibus in venatione usus est</i>	97.43
<i>Veico homo nequissimus ab Vngaris in frustra dispergitur</i>	302.24	<i>Vestimentis qualibus induti qui mensa Principis ministrant</i>	96.40
<i>Velicoluci arcis munitio</i>	302.13	<i>Vestitus ratio conditionem personarum spectat</i>	18.23
<i>Velicolucum expugnatum & flamma deletum</i>	302.22	<i>Vestis honoraria, Oratoribus oblata</i>	99.27
<i>Velisium & Vsiathum arces à Polonia Rege Stephano expugnatae</i>	501.54	<i>Vestitus sine habitus Moschorum</i>	181.7
<i>Velinum oppidum à Basilde per deditionem occupatum</i>	277.40	<i>Vestitus Ruthenorum, & quomodo Christiani à Tartaris dignoscendi</i>	38.9
<i>Velisium unde nomen acceperit</i>	366.40	<i>Vglitz ciuitas</i>	166.22
<i>Velisium septem turribus munitum</i>	367.50	<i>Vglitz ciuitas ubi sita</i>	57.36
<i>Velisium incisis arboribus, & densissima sylua munitum</i>	367.27	<i>Vgolici & Inugri populi</i>	123.46
<i>Velisii oppugnatio quomodo incepta</i>	367.46	<i>Vgra fluius ubi oritur</i>	52.7
<i>Velisiam per deditionem expugnatum</i>	368.13	<i>Viathka regio, à flumio sic denominata</i>	166.47
<i>Venatio Mosci Principis</i>	97.26	<i>Viburgum Gotthorum oppidum à Basilde obfessum</i>	282.32
<i>Venatio, Principis solatium</i>	ibid.39	<i>Victoria cui adscribenda</i>	238.55
<i>Venationis initium</i>	98.14	<i>Victoria ad Vendam parta nunciis</i>	338.25
<i>Venatio & aucupium in Moscouia</i>	128.31	<i>Victus quo Moscouita in bello vtuntur</i>	178.11
<i>Venatio qua Ioannes Basiliades Magnus Dux valde delectatur</i>	195.37	<i>Victus domestici in Moscouia ratio</i>	128.26
<i>Venationes Basildis quales</i>	318.16		
<i>Venatione peracta, quali Princeps vtatur re-</i>			

I N D E X.

<i>Victus ratio in singulos dies constituta</i>	92.45	<i>Vita & libertas ex morte & interitu innocentis</i>	199.6
<i>Viduus ad sacra facienda non permittitur, nisi monasterium ingreditur</i>	21.5	<i>Vitefski arx à Moscovitis primo obfessa</i>	237.47
<i>Vielkoluki, unde nomen acceperint</i>	370.22	<i>Vitoldi pons ubi, & cur sic dictus</i>	367.20
<i>Vienna ad Danubium sita</i>	107.50	<i>Vladislaus Boemia rex, Hungariae regnon sufficiens</i>	108.43
<i>Vigilia festorum non observantur</i>	127.36	<i>Vlanecius Tartarorum ad Lukos exuberantium Dux, à Kasakkis captus</i>	370.6
<i>Vilna Romanum ritum sequitur</i>	172.3	<i>Vlodimirii se ad commune malum propulsandum paratos Basilidis offerunt</i>	310.3
<i>Vilna quot miliaribus à Smolensco distet</i>	125.49	<i>Vlodimirii defensione presentes supplicio mulctantur</i>	310.37
<i>Vilna tumultus ingens à sacratis hominibus excitatus</i>	307.11	<i>Vlodimirus Monomachus apud omnes adhuc Russos magnum nomen obtinet</i>	333.12
<i>Vilnensis ciuitas cum gratulatione venientem Poloniae regem excipit</i>	355.6	<i>Vnctio extrema</i>	130.55
<i>Vilaensis Episcopus à Romana Ecclesia dissidentes à medio tollere satagit</i>	307.15	<i>Vngaria & Transsylvania Turcis stipendiaria</i>	388.54
<i>Vina Cretica in Moscouia</i>	128.43	<i>Vngarorum & Polonorum in arcem Polotiensem irruptio</i>	349.45
<i>Vina Hungarica pro Creticis haberi possunt</i>	110.44	<i>Volodimiria ducatus 138.33 quot miliaribus à Moscouia distet</i>	36
<i>Vincentius Kosakkorum ductor à legatis Moscici sollicitatur, ut ad Moscum deficiat</i>	387.54	<i>Eius fertilitas</i>	37
<i>Vincentius à Legatis ad Moscum cum litteris mittitur</i>	388.8	<i>Vorcka regio ubi sita</i>	164.25
<i>Vindicta Liouonum terribilis</i>	224.26	<i>Vogulici populus</i>	108.48
<i>Vinlandia olim ad Liouoniam pertinuit</i>	275.11	<i>Volga olim Rha dictus, unde oriatur</i>	124.45
<i>Vino Sacramenti an liceat addere aquam</i>	25.52	<i>Volga, pisces sapidissimos suppeditat</i>	128.59
<i>Vinum crematum apud Moscos in summo honore</i>	328.41	<i>Volga fluuius celebris unde oriatur</i>	161.18
<i>Virgines ad stuprum cogente Principe prostituuntur</i>	255.53	<i>Volga in mare Hircanum exoneratur</i>	125.4
<i>Virgines variis tormentis crudelissime afficiuntur</i>	280.40	<i>Volga fluuius, secum trahit 70. flumina alia</i>	243.48
<i>Virgines candentibus veribus transfixa</i>	280.47	<i>Volgae cursus mirabilis</i>	125.2
<i>Virgines & matrona nobiles constuprata dissecantur</i>	186.51	<i>Voluinicius, Lukos praemissus, praelium cum hoste committit</i>	369.27
<i>Virgines pulchritudine ad summum regalis thori fastigium euehuntur</i>	129.24	<i>Volodimiria à qua sedes Imperii Moscovitici constituta</i>	333.19
<i>Virgines innocentes morti destinata, vindictam Dei implorant</i>	280.22	<i>Volodemaria vrbs regia, quot miliaribus à Moscha distet</i>	125.15
<i>Virgini stuprum qui offert, in sacerdotem non consecrandus</i>	26.54	<i>ubi sita</i>	ibid.29
<i>Virtus proborum vitiorumq. sumo obscurata</i>	254.45	<i>Volscius complures Moscouitas incautos opprimit, & aliquot nobiles captiuos abducit</i>	381.22
<i>Virtuti premia proposita</i>	130.19	<i>Voluntas Principis, voluntas Dei esse dicitur</i>	183.5
<i>Virtuti nihil inexpugnabile</i>	341.32	<i>Voluptas Mosci Principis inhumana & beluina</i>	195.40
<i>Vischora fluuius</i>	62.41	<i>Vomeris ferrei sterilitatis causa</i>	84.39
<i>Vischora fluuius in Camam fluuium exoneratur</i>	167.7	<i>Vomitur post communionem quomodo puniendus</i>	25.23
<i>Viscouacii pudenda, à scriba quodam, de mandato Basilidis deuorata</i>	287.38	<i>Voppi & Borysthenis confluxus</i>	92.2
<i>Viscouacius moriturus de summa cruce, tanquàm tribunali Basilidè reprehendit</i>	287.28	<i>Voronectia oppidum, ubi situm, & quomodo expugnatum</i>	386.3. & seq.
		<i>Vorotinenfis ducatus</i>	139.54
		<i>Voti Monachorum constans observatio</i>	115.6
		<i>Vppa fluuius</i>	48.54
		<i>Vriingentes in Moscouia</i>	121.52
		<i>Vri descriptio, & ubi inueniatur</i>	81.29
		<i>Vrji</i>	

I N D E X

<i>Vrsi & lupi in Mosconia praevalides</i>	121.55
<i>Vrsi albi in Mosconia quare</i>	133.12
<i>Vrsi relictis sylvis in domos irruunt</i>	45.25
<i>Vrsi in populum ad templum proficiscētem missi</i>	290.17
<i>Vrsi in homines obambulantes ex improviso immisi</i>	195.43
<i>Vrsi albi & in mari degentes</i>	59.25
<i>Vrsi ad certamen provocati</i>	99.21
<i>Vrsinis pellibus involuti homines, canibus lacerandi obiciuntur</i>	196.5
<i>Vrba fluvius</i>	60.10
<i>Vrtinga emporium nobile</i>	123.37
<i>Vrtinga provincia ubi sita</i>	58.55
<i>Vrtinga regio, ciuitas & arx</i>	165.8
<i>Vrta per ditionem occupata</i>	369.16
<i>Vrta tam proficiscētis exercitus ordo</i>	368.48
<i>Vrta sita</i>	369.7
<i>Vrta in Mosconia intolerabilis</i>	44.37
<i>Vulpium nigrarū pelles in magnoprecio</i>	157.16
<i>Vulpes nigra & cinericeae coloris, ubi capiuntur</i>	58.52
<i>Vxor ad Venerem facile à quouis permouetur</i>	129.6
<i>Vxor an quis plures ducere possit</i>	35.5
<i>Vxor quomodo ducenda</i>	27.18
<i>Vxorem quomodo sibi Moscus ex magnopuellarum numero delegat</i>	382.53
<i>Vxorem Mosco Duci repudiare licet, quoties libet</i>	382.50
<i>Vxorū & feminarum in Mosconia conditio</i>	129.2

W.

<i>Waga fluvius, cuius accola panem non habent</i>	165.30
<i>Waga fluvius piscosus</i>	58.59
<i>Waregi Ruthenorum Principes facti Imperium inter se diuidunt</i>	3.10
<i>Waregi fratres quando in Rusiam venerint</i>	ibid. 16
<i>Waltherus à Plettenberg Magister Liouoniensis, Mosconitas fortiter aggreditur, & in fugam conuertit</i>	85.40
<i>Wardhusium Norduegiae portus</i>	145.28
<i>Waltherus à Plettemburg Teutonicus Magister quomodo suos ad pugnam excitavit</i>	228.2
<i>Welha fluvius</i>	78.1
<i>Welikiluki castrum & ciuitas</i>	53.51
<i>Werst, quanta sit pars militaris germanici</i>	207.6
<i>Wessalia unde dicta</i>	86.37
<i>Wiascha provincia</i>	62.22

<i>Wiepers fluvius ubi Istulam ingreditur</i>	114.12
<i>Wiesma oppidum & fluvius</i>	52.32
<i>Wiepers fluvius</i>	102.23
<i>Wiesbi ciuitatis in Gothia insula ruina</i>	85.20
<i>Wilna caput Lithuania ubi sita</i>	103.7
<i>Wilna metropolis Lithuania, ubi hodie Metropolis suam sedem habet</i>	19.49
<i>Winlandia ad Suetensium ditionem pertinet</i>	85.13
<i>Wislicza oppidum in lacu situm</i>	114.17
<i>Wienen Lithuania princeps à famulo suo Gedemin occisus</i>	16.18
<i>Witoldus post Baptismum Alexander dictus quando mortuus</i>	16.29
<i>Wutembergensis quidam pelliculariarum cociones in Torpato habere incipit</i>	217.28
<i>Wladislaus Casimiri filius Hungaria & Bohemiae Rex, à Turcis oppressus</i>	17.6
<i>Wladislaus Iagelonis filius à Turcis oppressus</i>	16.51
<i>Wladislaus & Casimirus Iagelonis filii</i>	16.47
<i>Wlodimirus Morozow propter solam commiserationem crudelissime punitus</i>	195.1
<i>Woguslaus Stolpensium seu Pomeraniae Dux</i>	17.36
<i>Wolchow fluvius navigabilis</i>	163.20
<i>Woldia lacus</i>	104.39
<i>Wolfgangus Zager Ecclesia Torpatensis Decanus 232.11 Liunia Papa nominatur</i>	16
<i>Wolga ex palude Fronow erit</i>	53.6
<i>Wolga non in pontum, sed in mare Cassium exoneratur</i>	55.10
<i>Wolga quot miliaribus à Tanai distet</i>	ibid. 13
<i>Wolconzki sylva ex qua quatuor fluvii oriuntur</i>	53.5
<i>Wolodimeria ciuitas ubi sita, & quot miliaribus à Mosconia distet</i>	47.29
<i>Wolochda agros habet admodum fertiles</i>	30
<i>Wolkowvskiteß sylva</i>	162.11
<i>Woloch ciuitas & castrum</i>	53.47
<i>Wolochda provincia, ciuitas, & castrum</i>	58.35
<i>Wolochda fluvius</i>	ibid. 42
<i>Wolochda provincia, fluvius & ciuitas</i>	165.20
<i>Woloczki ciuitas & arx lignea</i>	162.22
<i>Wolodimerus Suatoslai filius, ex illegitimo thoro natus</i>	4.10. & 51
<i>Wolodimerus repulsam passus, Rochwvolochdam, cuius filiam uxorem petierat, una cum duobus filiis interfecit, & filiam sibi matrimonio iungit</i>	4.54
<i>Wolodimeri filii de regno varie decertant</i>	5.47

I N D E X.

<i>Wolodimerus</i> Chionia multa idola instituit 5.12	<i>Wolodimeria</i> ciuitas, à <i>Wolodimero</i> con- ta, & <i>Russia</i> metropolis constituta 5.44
<i>Wolodimerus</i> uxores habens plurimas, quos ex quibus filios suscepit ibid. 25	<i>Wolodimeres</i> oppidum, cum propugnaculo 104.9
<i>Wolodimerus</i> quot concubinas habuerit ib. 28	<i>Wologda</i> quas merces habeat 151.2
<i>Wolodimerus</i> totius <i>Russia</i> monarcha ib. 30	<i>Woronecz</i> oppidum 164.6
<i>Wolodimerus</i> fidem Christianam omnib. aliis sectis praeferit ibid. 34	<i>Worosin</i> principatus, ubi situs 50.28
<i>Wolodimerus</i> baptizatus, mutato nomine Ba- silus nominatur ibid. 39	<i>Wronow</i> palus. 162.11
<i>Wolodimerus</i> contra fratrem <i>Ieropolchum</i> arma capit 4.55 longa & graui obsidione cum premit 5.10	<i>Wotzka</i> regio ubi sita 56.27
<i>Wolodimerus</i> <i>Monomach</i> cognomento, <i>Rus-</i> <i>siam</i> rursus in monarchiam redigit 5.55 Post eum usq. ad <i>Basilium</i> , <i>Russia</i> monarchis ca- ruit 7.4	<i>Wyelikeluki</i> , arx & ciuitas lignea 162.25
<i>Wolodimerus</i> quando mortuus 5.43	<i>Wyetzmacastrum</i> & oppidum ligneum 161. 26 Eius à <i>Moscouia</i> distantia 27
<i>Wolodimerus</i> in sanctorum numerum relatus ibid. 45	Z.
	<i>Zapolscia</i> , paci firmanda inter <i>Polonos</i> & <i>Moscouitas</i> destinata 312.5
	<i>Zauolocia</i> arx ubi sita 303.4
	<i>Zauolocia</i> arx, à <i>Stephano</i> <i>Pol. Rege</i> occupata 303.20
	<i>Zebellini</i> praestantiores à quibus populis pro- ueniant 123.41

F I N I S.

